

שבוע פרשת ויחי

(5 - 11 January)

ח' - י"ד טבת תש"פ

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְאָמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:
יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֶךָ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:
וַיִּשְׁמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבָתָּה אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלֻכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעֵנוּ אֵל מְצוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אַתָּה הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל
לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקָשׁ, וְאֶסְפַּתְּ דָּגָךְ וְתִירְשְׁךָ וַיַּצְהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאֶכְלָתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וּסְרַתְם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וּבְאֲדָתָם מִתְרַה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרַתְם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וּלְמִדְּתָם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלֻכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִדְּבוּ יְמִיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לְאָמֹר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדָרְתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מִקַּבֵּל עָלֵי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָּה לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ.
אֶךְ צְדִיקִים יִדְּוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החרד כולו ויהפך ל"חרד ובית של צדקה".

קִיָּה.

בו יסופר גדול הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש"י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

רוממה ימין יהוה עשה חיל: ז לא־אמות
פי־אחיה ואספר מעשי יה: יח יסר יסרני יה
ולפנות לא נתנני: יט פתח־לי שערי־צדק אבא
בם אודה יה: כ זה־השער ליהוה צדיקים יבאו
בו: כא אודך כי עניתני ותהי־לי לישועה:
כב אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה:
כג מאת יהוה היתה זאת היא נפלאת בעינינו:
כד זה־היום עשה יהוה נגילה ונשמחה בו:
כה אנא יהוה הושיעה נא אנא יהוה הצליחה
נא: כו ברוך הבא בשם יהוה פרכנוכם מבית
יהוה: כז אל יהוה ויאר לנו אסרו־חג בעבתיים
עד־קרנות המזבח: כח אלי אתה ואודך אלהי
ארוממך: כט הודו ליהוה כִּי־טוב פי לעולם
חסדו:

א הודו ליהוה כִּי־טוב פי לעולם חסדו:
ב ואמרו־נא ישראל פי לעולם חסדו: ג ואמרו־נא
בית־אֱהרן פי לעולם חסדו: ד ואמרו־נא יראי
יהוה פי לעולם חסדו: ה מן־המצר קראתי יה
ענני במרחב יה: ו יהוה לי לא אירא מה־יעשה
לי אדם: ז יהוה לי בעזרי ואני אראה בשנאי:
ח טוב לחסות ביהוה מבטח באדם: ט טוב
לחסות ביהוה מבטח בנדיבים: י פלגים
סבבני בשם יהוה פי אמילם: יא סבבני גם־
סבבני בשם יהוה פי אמילם: יב סבבני כדבורים
דעכו פאש קוצים בשם יהוה פי אמילם: יג דחה
דחיתני לגל ויהוה עזרני: יד עזי וזמרת יה
ויחי־לי לישועה: טו קול רפה וישועה באהלי
צדיקים ימין יהוה עשה חיל: טז ימין יהוה

קִיָּה

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי"ו חולם):

צויתה פקדיך לשמור מאד: ה אחלי יפנו דרכי
לשמור חקך: ו אז לא־אבוש בהביטי אל־כל־
מצותיך: ז אודך בנשר לבב בלמדי משפטי

א אֲשֶׁרִי תִמְיִמִּי־דָרְךָ תְּהַלְכִים בְּתוֹרַת
יהוה: ב אֲשֶׁרִי נִצְרִי עֲדָתִיו בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ:
ג אֶף לֹא־פָעִלוּ עוֹלָה בְּדַרְכֵי הַלְבוּ: ד אַתָּה

המשך בעמוד 40

סוף זמן קידוש לבנה: יום חמישי בערב, י"ב טבת

אגרות קודש

[ט' טבת תשי"א]

...מכי מוא"י כסלו נתקבל במועדו. וקראתי הפ"נ אשר בו על הציון הק'.

נהניתי במאד מלימודו דא"ח בביהכ"נ. וח"ו להפסיק זה. ובטח ישנם, ויהיו עוד פעולות. וצריך להשתדל להרחיב חוג השומעים, ושגם צעירים יבואו.

- ולכאורה הפצת דא"ח צ"ל עיקר עבודתו, ולא אסיפת כסף.

עיקר והתחלת התיקון - לחי"נ - לקרב הנוער ליר"ש ותומ"צ ולהרבות באמירת אותיות התורה והתפלה והראשון עיקר...

מפתח כללי

מסכת ברכות עם ביאורים	כ	סדר הנחת תפילין	ב	א
מדף ב עד דף ח	רד	מזמורי תהלים קיח, קיט	ג	ב
מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:		מאמר ד"ה ויקרא יעקב אל בניו		ג
שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	כא	שבת פרשת ויחי, י"ד טבת, ה'תשכ"ט	ה	ה
אדמו"ר הזקן	רלו	שיחת ש"פ ויחי, י"ד טבת, ה'תשכ"ה	יא	ד
שולחן ערוך הלכות נשיאת כפים/נפילת אפים/תלמוד תורה/משא ומתן	כב	משיחות ליל ויום ג' פ' ויחי, עשרה בטבת (יהפך לשמחה) וש"פ ויחי, י"ד טבת, ה'תשנ"ב	יד	ה
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רלו	לקוטי-שיחות פרשת ויחי כרך טו	כו	ו
תורה אור יהודה אתה יודוך אחיך	כג	ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	לד	ז
אדמו"ר הזקן	רלט	ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ויחי	לו	ח
תורת חיים	כד	שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת ויחי	לט	ט
אדמו"ר האמצעי	רמה	שיעורי תהלים לשבוע פרשת ויחי	עא	י
מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך	כה	שיעורים בספר התניא (מוגה)		יא
אדמו"ר ה"צמח צדק	רמה	לשבוע פרשת ויחי	עב	
תורת שמואל תרל"ב	כו	לוח "היום יום" לשבוע פרשת ויחי	פו	יב
אדמו"ר מוהר"ש	רמו	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	פט	יג
קונטרס עץ החיים	כז	שיעורי רמב"ם		
אדמו"ר מוהר"ש"ב	רמח	ג' פרקים ליום לשבוע פרשת ויחי	צב	יד
ספר המאמרים – תש"ב	כח	פרק אחד ליום לשבוע פרשת ויחי	קסג	טו
אדמו"ר מוהר"צ	רנ	ספר המצוות לשבוע פרשת ויחי	קפו	טז
ספר השיחות ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק	כט	נביאים וכתובים		יז
אדמו"ר מוהר"צ	רנג	ירמיה פרק כח, אסתר פרק א	קצד	
אגרות קודש	ל	משניות – מסכת מנחות		יח
אדמו"ר מוהר"צ	רנד	ביאור קהתי	קצה	
חומש לקריאה בציבור	רנה	עין יעקב מסכת מגילה	רג	יט
קריאה התורה למנחת שבת-קודש	רסא	דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי		
לוח זמנים לשבוע פרשת ויחי	רסב			
סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	רסג			

נאמר בפרשת השבוע, פרשת ויחי:

1 ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר
2 יקרא אתכם באחרית הימים¹, ופירשו רבותינו ז"ל², בקש
3 רצה יעקב לגלות לבניו קץ הימין מועד סוף הגלות והגאולה
4 השלימה, ונסתלקה ממנו
5 שכינה ולא גילה. וכן הוא
6 בפירוש רש"י [שנוסף על
7 מה שכתב בהתחלת הפרשה,
8 פרשת ויחי, למה פירשה זו
9 סתומה פרשת ויחי כתובה בספר
10 התורה מיד בסיום פרשת ויגש ללא
11 ריווח בין שתי הפרשיות כו'] שבקש
12 לגלות את הקץ לבניו ונסתם
13 ממנו, שהובא כאן בתחילת
14 פרשת ויחי כב' דרף אגב,³
15 מוסיף רש"י ומבאר ענין זה
16 בפירוט יתר במקומו
17 העקרי, בפירוש הכתוב
18 "ואגידה לכם", בקש לגלות
19 את הקץ ונסתלקה ממנו
20 שכינה, והתחיל יעקב אומר
21 לבניו במקום את גילוי הקץ דברים
22 אחרים.³

בס"ד. שבת פרשת ויחי, י"ד טבת, ה'תשכ"ה (הנחה בלתי מוגה)

1 ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה
2 לכם את אשר יקרא אתכם באחרית
3 הימים¹, ופירשו רבותינו ז"ל², בקש יעקב
4 לגלות לבניו קץ הימין, ונסתלקה ממנו שכינה.
5 וכן הוא בפירוש רש"י [שנוסף על מה שכתב
6 בהתחלת הפרשה, למה פירשה זו סתומה כו']
7 שבקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו,
8 שהובא כאן כב' דרף אגב,³ מוסיף ומבאר
9 בפירוט יתר במקומו העקרי, בפירוש הכתוב
10 "ואגידה לכם", בקש לגלות את הקץ ונסתלקה
11 ממנו שכינה, והתחיל אומר דברים אחרים.³
12 ויש לומר, שענין זה (שבקש לגלות את הקץ)
13 מובן ממה שכתוב כאן לשון הגדה ("אגידה
14 לכם") דוקא.

15 ובהקדים המבאר באחד הביכלאף שיצאו
16 מן השביה אל החרות (וכנראה

17 שעל זה מיוסד המאמר דבור-המתחיל "בנחמו" של אדמו"ר מהר"ש⁴),
18 שבענין הדבור יש ג' לשונות, דבור ואמירה והגדה⁵, ואמרו בזהר⁶ שזהו
19 'כלל' שכל מקום שנאמר לשון 'הגדה' - הוא מילין דחכמתא⁷ [ולהעיר,
20 ש'הגדה' הוא גם מלשון המשכה, כמו נהר דינור דנגיד כו'⁸, שמורה על
21 המשכת הענין משרשו ומקורו, וזהו שלשון 'הגדה' הוא מילין דחכמתא,
22 שהוא ענין המשכת החכמה משרשה ומקורה כו']. וזהו גם מה שכתוב⁹
23 המגיד מראשית אחרית, שהוא ענין ההמשכה ("מגיד") מבחינת החכמה
24 ("ראשית") לבחינת המלכות ("אחרית")¹⁰, והראיה היא מיעקב שאמר לבניו
25 "ואגידה לכם" גו', ואמרו רבותינו ז"ל שרצה לגלות להם הקץ, ונאמר לשון

(1) פרשתנו מט, א. וראה אוה"ת פרשתנו שנת, א ואילך. (2) פסחים נו, א. וראה ב"ר פצ"ח, ב. זח"א פרשתנו רלד, ב.
(3) פרטי השינויים בפירוש רש"י מלשון הש"ס - נתבארו בשיחות שבהתוועדות (לקו"ש ח"י ע' 167 ואילך). (4) דשנת תרכ"ו
(נדפס בסה"מ תרכ"ו ע' קצה ואילך). וראה גם ד"ה מהיכן זכו תרכ"ז (סה"מ תרכ"ז ע' שפג ואילך). המשך מצה זו תר"ם
(סה"מ תר"ם ח"א ע' רנה). (5) להעיר גם מלקוטי לוי"צ אג"ק ע' שמג. (6) פרשתנו רמט, א. ח"ג נ, ב. קסא, א. וראה אוה"ת
שם. שפג, א. (7) ראה אוה"ת שם שנת, א ואילך. (8) דניאל ז, י. (9) ישעי' מו, י. (10) אוה"ת שם.

1 יש ג' לשונות, דבור ואמירה והגדה⁵, ואמרו בזהר⁶ שזהו
2 'כלל' שכל מקום שנאמר לשון 'הגדה' - הוא מילין
3 דחכמתא⁷ דברי חכמה [ולהעיר, ש'הגדה' הוא גם מלשון
4 המשכה, כמו נהר דינור דנגיד כו'⁸, שמורה על
5 אש שנמשך כו'⁸, שמורה על
6 המשכת ירידת והתגלות הענין
7 הנמשך משרשו ומקורו, וזהו
8 שלשון 'הגדה' הוא ביטוי
9 שמתייחס לדיבור של מילין
10 דחכמתא, שהוא ענין
11 המשכת ירידת והתגלות החכמה
12 משרשה ומקורה כו']. וזהו
13 גם מה שכתוב⁹ על הקדוש-ברוך-
14 הוא המגיד מראשית מההתחלה
15 אחרית את הסוף, שהוא ענין
16 ההמשכה והגילוי ("מגיד")
17 מבחינת החכמה הראשונה מעשר
18 הספירות העליונות ("ראשית")
19 לבחינת המלכות האחרונה מעשר
20 הספירות ("אחרית")¹⁰,
21 והראיה לכך שכל 'הגדה' קשורה
22 לגילוי דברי חכמה היא מיעקב
23 שאמר לבניו "ואגידה לכם"
24 גו', ואמרו רבותינו ז"ל
25 שרצה לגלות להם הקץ,
26 ונאמר לשון 'הגדה', כי
27 לשון 'הגדה' הוא מילין
28 דחכמתא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְאָמְרוּ בְּהֵרָא¹¹ הַטַּעַם מִפְּנֵי מַה דְּוָקָא הִבִּיטוּ 'הַגָּדָה' מִתּוֹךְ
- 2 שְׁלוֹשֶׁת הַבִּיטוּיִם שֶׁל דִּבּוּר (דִּבּוּר, אֲמִירָה וְהַגָּדָה) מוֹרָה עַל מִלִּין
- 3 דְּחֻקְמָתָא, כִּי בְּתַבַּת "וְאֶגִּידָה" יֵשׁ אוֹתִיּוֹת גִּימָ"ל דִּלְ"ת,
- 4 שֶׁהוּא רֹאשִׁי הַתִּיבּוֹת שֶׁל הַמִּילִים גּוּמָל דִּלִּים¹², לְשׁוֹן הַשְּׁפָעָה,
- 5 וְלִכֵּן גְּמִילוּת חֲסָדִים מִתְחִיל
- 6 בְּגִימָ"ל עַל שֵׁם שֶׁהוּא בְּחִינַת
- 7 הַשְּׁפָעָה נְתִינָה שֶׁל חֶסֶד, וְגַם
- 8 גְּאוּלָּה שֶׁהִיא גַם בֵּין בְּחִינַת
- 9 הַשְּׁפָעָה מִתְחִיל בְּגִימָ"ל,
- 10 וּכְתִיב¹³ חֲסִדֵי ה' גו' כַּעַל כָּל
- 11 אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ גו', שְׂגִימָ"ל
- 12 הוּא בְּחִינַת הַשְּׁפָעָה נְתִינָה.
- 13 וְדִלְ"ת הוּא בְּחִינַת מְקַבֵּל אֶת
- 14 הַנְּתִינָה וְהַשְּׁפָעָה, שֶׁזֶּהוּ שְׂאֲמָר
- 15 דְּוֹד עַל עֲצֻמוֹ "דִּלּוּתִי וְלִי
- 16 יְהוֹשִׁיעַ"¹⁴, וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב¹⁵
- 17 כִּי עֲנִי וְאֶבְיוֹן אֲנִי, וְהַטַּעַם לִכֵּן
- 18 שְׁדוּד הַמֶּלֶךְ אָמַר עַל עֲצֻמוֹ לְשׁוֹנוֹת
- 19 אֵלֹהִים שֶׁל עֲנִיּוֹת, בְּחִינַת מְקַבֵּל, הוּא כִּי
- 20 סִיְהֵרָא הִירָח (סְפִירַת הַמַּלְכוּת,
- 21 מְדַרְגֶּת דְּוֹד) לִית לָהּ מְגֻרָמָה
- 22 כְּלוּם¹⁶ אֵין לָהּ כְּלוּם מִשֵּׁל עֲצֻמָּה,
- 23 וּמִקְבֵּלָתָא אֶת כָּל הָאוּר שְׁלֵה מִהַשְׁמַשׁ,
- 24 וְכִן סְפִירַת הַמַּלְכוּת אֵין לָהּ תוֹכֵן וְאוּר
- 25 מִשֵּׁל עֲצֻמָּה וְהִיא מְקַבֵּלָתָא אֶת אוֹרָה
- 26 מִהַסְפִּירוֹת שֶׁלֹּמַעֲלָה מִמֶּנָּה. וְהִי"ד
- 27 שֶׁבְּ"אֶגִּידָה" הוּא בְּחִינַת
- 28 יִסוּד הַמְּשֻׁפָּע כו' כַּמְבֹאֵר
- 29 בְּקַבְלָהּ וְחִסְדוֹת שֶׁסְפִירַת הִיסוּד הִיא
- 30 עֲנִיּוֹן הַהִתְקַשְּׁרוֹת וְהַהִתְחַבְּרוֹת בֵּין
- 31 הַמְּשֻׁפָּעִים (הַסְפִּירוֹת שֶׁלֹּמַעֲלָה מִיִּסוּד
- 32 וּמַלְכוּת) וְהַמְקַבֵּל (סְפִירַת הַמַּלְכוּת)
- 33 לְצוּר הַהִשְׁפָּעָה. וְלִכֵּן תַּבַּת
- 34 "אֶגִּידָה" מוֹרָה עַל מִלִּין
- 35 דְּחֻקְמָתָא הַמְשַׁכֵּת וְהַתְּגַלּוֹת
- 36 הַסְפִּירוֹת חָלַל מִהַסְפִּירָה הָרִאשׁוֹנָה,
- 37 חֲכָמָה. וְזֶהוּ שְׂאֲמָר יַעֲקֹב לְבָנָיו
- 38 "וְאֶגִּידָה לְכֶם", שֶׁהוּא רְצוֹנוֹ
- 39 לְגַלּוֹת לָהֶם מִלִּין דְּחֻקְמָתָא.
- 40 וּמִמְשִׁיף לְבָאֵר, כַּמְאֲמַר הַחוֹזֵר,
- 41 שִׁישׁ דְּבָרֵי אֶגְדָּה שֶׁבְּתוֹרָה

- 42 שֶׁהֵן מִלִּין דְּחֻקְמָתָא בְּיֹתֵר, כְּלוּמֹר, דְּבָרֵי חֲכָמָה נִעְלִים בְּמִיּוֹחַד
- 43 שֶׁהִיא בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה הַחֲלָק הַפְּנִימִי וְהַסּוּר שֶׁל הַתּוֹרָה שֶׁהוּא
- 44 'דְּבָרֵי חֲכָמָה' יוֹתֵר מִהַחֲלָק הַגָּלוּי (וְעַד לְרִזִּין דְּרִזִּין סוּרֵי סוּרוֹת שֶׁהֵם
- 45 בְּבִחִינַת סְתִימָא דְּכָל סְתִימִין דְּבָרִים שֶׁמֻּצָּד מִהוּתָם הֵם סְתוּמִים
- 46 וְנִעְלָמִים, לְמַעַל מִגִּלּוּי). וְזֶהוּ מַה
- 47 שְׂאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל¹⁷,
- 48 רְצוֹנָךְ שֶׁתִּפְּרֹד מִי שְׂאֲמָר וְהִיא
- 49 הָעוֹלָם, אִם בְּרִצּוֹן לִזְכוֹת לִידִיעָה
- 50 וְהַכֹּהֵן בְּאִלּוּקוֹת לְמוֹד הַגָּדָה,
- 51 פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה הַעוֹסֶקת בְּעִינֵי
- 52 אִלּוּקוֹת, שֶׁמִּתּוֹךְ כֶּף אֶתָּה מִכִּיר
- 53 אֶת הַקֶּבֶ"ה כו', וְהִנֵּנוּ, מִזֶּה
- 54 מוֹבֵן שֶׁ'הַגָּדָה' הוּא בְּחִינַת
- 55 פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה¹⁸, כִּפִּי שֶׁמִּמְשִׁיךְ
- 56 וּמִפְּרֹט.
- 57 וְהַעֲנִין בְּזֶה¹⁹, דְּהֵנָּה,
- 58 מִהַחֲלֻקִּים אֶחָד הַהִבְדִּילִים שֶׁבֵּין
- 59 שְׁלוֹשֶׁת הַבִּיטוּיִם הַחוֹזְרִים לְנוֹשֵׂא
- 60 הַדִּבּוּר דְּבֹר אֲמִירָה וְהַגָּדָה,
- 61 שְׁדִּיבּוּר וְאֲמִירָה אֶפְשָׁר יִיחָד
- 62 שִׁיְהִיּוּ רַק מַחֲצִיאוֹת הַנֶּפֶשׁ
- 63 וְלֹא יִתְּנוּ בִּיטוּי לְפְנִימִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ, כִּי
- 64 הַדְּבֹר שֶׁהוּא בְּפָה, יָכוֹל
- 65 לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל "אֶחָד בְּפָה
- 66 וְאֶחָד בְּלִב" ²⁰ כִּשְׁהָאֵרֶם אוֹמַר
- 67 דְּבַר אֶחָד וּבְלִיבּוֹ הוּא מִתְּכוּוֹן לְדַבֵּר
- 68 אַחֵר, כִּךְ שֶׁהַדִּבּוּר שֶׁלּוֹ הוּא רַק בִּיטוּי
- 69 שֶׁל חֲצִיּוֹנוֹת הַנֶּפֶשׁ, וְאֵילוּ בְּפְנִימִיּוֹת
- 70 הַנֶּפֶשׁ יֵשׁ דְּבָרִים אַחֲרִים אוֹ אֶפִּילוּ
- 71 סוּתִירִים וְהַפְּכִיִּים, וְאֶפִּילוּ אֲמִירָה
- 72 שֶׁהִיא בְּלִב וְלֹא רַק בְּדִבּוּר בְּפָה
- 73 שֶׁלֹּאֲוֹרָה הַלֵּב יוֹתֵר קְרוֹב לְפְנִימִיּוֹת
- 74 הַנֶּפֶשׁ, גַּם הִיא יָכוֹלָה לִהְיוֹת
- 75 הִיפֹךְ פְּנִימִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ, הִיפֹךְ
- 76 אֲמִתִּית רְצוֹנוֹ [וְכַמְבָּאֵר
- 77 בְּרַמְבַּ"ם²¹ בְּהַלְכוֹת גִּירוּשֵׁין טַעַם
- 78 הַהֲלָכָה שְׁכּוּפִין אוֹתוֹ אֶת מִי
- 79 שְׁחִיב לִתֵּן גִּט לְאִשְׁתּוֹ וְהָיָה גִּט כִּשֵּׁר
- 80 רַק אִם נִתֵּן מִדַּעְתּוֹ וּמִרְצוֹנוֹ שֶׁל הַבַּעַל,
- 81 וְאִם הוּא חַיִּיב לִתֵּן גִּט וּמִסְרָב,
- 82 מְכַרְחִים אוֹתוֹ עַד שִׁיאֲמַר רֹצֵחַ

(11) פרשתנו שם. (12) שבת קד, א. (13) ישע' סג, ז. (14) תהלים קטז, ו. (15) שם קט, כב. (16) זח"א קפא, סע"א. וראה סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך פ"ב. (17) ספרי עקב יא, כב. הלי' תלמוד תורה לאדה"ז פ"ב ה"ב. רמב"ן במנין המצות סי' ז. ראה ג"כ חינוך פ' עקב סת"ד. אדר"נ ספכ"ט. שו"ע אדה"ז סי' קנו ס"ד. (18) ראה גם אוה"ת שם שפג, א. (19) בכל הבא לקמן - ראה לקר"ש שם ע' 168 ואילך (ממאמר זה). (20) פסחים קיג, ב. ב"מ מט, א. (21) הלי' גירושין ספ"ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אָנִי ולמרות שאמר זאת בכפייה גט כשר, לְפִי שִׁיִּצְרוּ אָנְסוּ (וְלֹכְן)
 - 2 רוֹצֶה וּמִתְאַוֶּה לַעֲבֹרָה) ואמירתו שאינו רוצה היא דבר חיצוני בלבד,
 - 3 אָבֵל הָרָצוֹן הָאֲמִתִּי בְּפִנִּימִיּוֹת נִפְשׁוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד
 - 4 מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא לַעֲשׂוֹת כְּפִי רָצוֹן הָעֲלִיּוֹן ואם לפי התורה
 - 5 הוּא חַיִּיב לַתָּה גַּט לַאֲשֶׁתְּךָ, הִדְרָב נִעֲשֶׂה
 - 6 רְצוֹנוֹ הָאֲמִתִּי וְהַפְּנִימִי, וְעַל-יְדֵי זֶה
 - 7 שְׂכּוּפִין אוֹתוֹ, מִבְּטָלִים
 - 8 הָאוֹנֵס שִׁיִּצְרוֹ הָרַע אֲנִסוּ וְרָצוֹנוֹ
 - 9 הַנִּעֲשֶׂה עַל-יְדֵי-זֶה וְגוֹרֵם לוֹ
 - 10 לִסְרֵב לַעֲשׂוֹת כְּהוֹרָאת הַתּוֹרָה,
 - 11 וְעוֹשֶׂה בִסּוּפוֹ שֶׁל דָּבָר מָה
 - 12 שֶׁחָפֵץ בְּפִנִּימִיּוֹת נִפְשׁוֹ. וְהָרִי
 - 13 רוֹאִים בְּמוֹחַשׁ שֶׁאֲמִירָתוֹ
 - 14 "אִינִי רוֹצֶה" (לְפָנַי הַכְּפִיָּה),
 - 15 אִינִי בָּאוֹפֵן שֶׁל "אֶחָד בָּפֶה
 - 16 וְאֶחָד בִּלְבָב", אֵלָּא סִירִּיבֻוּ בָּפֶה אֲכֵן
 - 17 תּוֹאֵם אֵת מַחֲשַׁבּוֹתָיו וְכוּנוֹת לִיבֻוּ
 - 18 בְּאוֹתָהּ שֶׁעָה, כִּי גַם בִּלְבֹּו לֹא
 - 19 רָצָה לַעֲשׂוֹת (וּבִלְשׁוֹן חֻקֵּימִינוּ
 - 20 ז'ל"22 הָעֵינַן רוֹאֶה וְהִלָּב
 - 21 חוֹמֵד הָרִי שִׁיתֵּכֵן רָצוֹן לַעֲשׂוֹת
 - 22 עֲבִירָה גַם בִּלְבָב), וְלִכְאוּרָה הָרִי זֶה
 - 23 קָשׁוֹר בְּפִנִּימִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ וְעַל כֵּךְ מְבוֹאֵר
 - 24 כִּאֵן שֶׁבִּאֲמַת אֵין זֶה מִפְּנִימִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ
 - 25 אֵלָּא שֶׁאֲמִירָה זֹה בָּאָה מִצֵּד
 - 26 חִיצוֹנִיּוֹת הִלָּב בִּלְבָב עֲצוּמוֹ מְדוּבָר
 - 27 בְּרוּבֵד חִיצוֹנִי שֶׁלֹּא קָשׁוֹר לַעֲוֹמֵק
 - 28 וּפְנִימִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ, אָבֵל בְּפִנִּימִיּוֹת
 - 29 לְבֹו רוֹצֶה כָּל יְהוּרֵי תְּמִיד בְּכָל
 - 30 זְמַן לַעֲשׂוֹת רָצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ].
 - 31 מִה־שְּׂאִין-כֵּן 'הֶגְדָּה', שְׁהִיא
 - 32 בְּנִיגוּד לִדְבִירוֹ 'רִאמִּירָה' בָּאָה
 - 33 מִפְּנִימִיּוֹת הִלָּב.
 - 34 וְזֶהוּ מָה שֶׁכָּתוּב בְּזֶה֩ רְחוּבָא
 - 35 לְעִיל שֶׁ'הֶגְדָּה' הֵינִי מִלִּין
 - 36 דְּחֻקֵּימֵתָא, כִּי עֲנִינָם שֶׁל מִלִּין
 - 37 דְּחֻקֵּימֵתָא - פְּנִימִיּוֹת
 - 38 ('סִתִּים') דְּאוֹרִיתָא הַחֵלֶק
 - 39 הַנִּסְתָּר וְהַנֶּעֱלָם שֶׁל הַתּוֹרָה - שְׁהֵן
 - 40 דְּבִרֵי הַחֻמְכָּה שְׁכַתוֹרַת הַסּוּד
 - 41 הַמְעוֹרְרוֹת וּמַגְלוֹת אֵת
 - 42 הַפְּנִימִיּוֹת ('סִתִּים') הַחֵלֶק הַנִּסְתָּר
 - 43 וְהַנֶּעֱלָם שֶׁל הַנֶּשְׁמָה²³.
- וְכֵן הוּא בְּעֵנֵן ה'הֶגְדָּה' שֶׁל הַקֶּבֶד²⁴, כֹּאשֶׁר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
- מִמְשִׁיךְ וּמַגְלָה אוֹר אֱלוֹקֵי שְׁנִמְשָׁל לִדְבִירוֹ בְּאוֹפֵן שֶׁל 'הֶגְדָּה' שֶׁפִּירוּשָׁהּ
- הוּא הַמְשַׁכֵּת פְּנִימִיּוֹת אוֹר-אֵין-סוֹף בְּגִילּוֹי הַמְשַׁכֵּת וְהַתָּר אֹר
- אֱלוֹקֵי מְדֻרְגוֹת נִעְלוֹת וּפְנִימִיּוֹת שֶׁבִּדְרֵךְ כָּל הֵן נִסְתָּרוֹת, וְכִמְאָמֵר רַצ'ל
- הַנִּל שֶׁעַל-יְדֵי לִימוּד אֶגְדָּה
- (מִלְשׁוֹן 'הֶגְדָּה') הֵינִי פְּנִימִיּוֹת
- הַתּוֹרָה הַעוֹסֶקת בְּעֵינֵי אֱלוֹקוֹת,
- אֶתָּה מְפִיר אֵת הַקֶּבֶד²⁵ כו',
- כִּי בְּאֶגְדָּה (פְּנִימִיּוֹת וְסוּדוֹת
- הַתּוֹרָה) מְאִיר וּמִתְגַּלֶּה
- מִפְּנִימִיּוֹת ('סִתִּים') אוֹר אֱלוֹקֵי
- נִעֲלָה וְנִעֱלָם דְּקוֹדֶשׁ-שְׂאִין-כֵּן הוּא
- שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא.
- וּבְזֶה יִכָּן שֶׁכָּתוּב בְּמִילָה
- "וְאֶגְדָּה" גּוֹפֵא²⁴ עֲצוּמָה
- מְרִמָּו שֶׁבְּקֶשׁ יַעֲקֹב לְהַגִּיד,
- לומר לְבָנוֹ דְּבָרִים שֶׁהֵם בְּגֵד 'הֶגְדָּה',
- הֵינִי לְגַלוֹת לְבָנִי עֲנִין פְּנִימִי
- בְּיוֹתֵר, כִּמְבוֹאֵר לְעִיל שֶׁ'הֶגְדָּה' הֵינִי
- גִּילּוֹי דְּבָרִים מִפְּנִימִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ, וְהַעֲנִין
- הַפְּנִימִי שֶׁבִּקֵּשׁ יַעֲקֹב לְהַגִּיד, הֵינִי
- לְהַמְשִׁיךְ וּלְגַלוֹת הוּא, קֶזֶן הַיְּמִין,
- שֶׁעֲנִינֵנו הוּא הַגִּילּוֹי שֶׁל
- תְּכָלִית הַסִּתִּים וְהַפְּנִימִי הִדְרָב
- הַכִּי נִעֲלָם וְהַכִּי פְּנִימִי - גִּילּוֹי
- 'סִתִּים' דִּנְשֻׁמָּה 'סִתִּים'
- דְּקוֹדֶשׁ-שְׂאִין-כֵּן הוּא לְגַלוֹת
- וְלַהֲמַשִּׁיךְ אֵת הַחֲלָקִים הַכִּי פְּנִימִים
- וְהַכִּי נִעֲלָמִים שֶׁל הַנֶּשְׁמָה וְשֶׁל הַקְּדוֹשׁ-
- בְּרוּךְ-הוּא עַל-יְדֵי גִילּוֹי וְהַמְשַׁכֵּת
- 'סִתִּים' דְּאוֹרִיתָא הַחֲלָקִים הַכִּי
- פְּנִימִים וְהַכִּי נִעֲלָמִים שֶׁל הַתּוֹרָה.
- ג) אֵךְ כָּל זֶה הָרָצוֹן שֶׁל יַעֲקֹב
- לְגַלוֹת אֵת הַדְּבָרִים הַפְּנִימִים וְהַנֶּעֱלָמִים
- הַלּוֹ הוּא כְּפִי רְאוּת עֵינָיו
- הַהֲבֵנָה שֶׁל יַעֲקֹב, שֶׁבְּרָאוֹתוֹ
- אֵת בְּנָיו כְּפִי שֶׁעָמְדוּ בְּעוֹלָמוֹ
- כְּפִי שֶׁהֵם קִיִּיִּים בְּעוֹלָם הַנֶּעֱלָה
- וְהַפְּנִימִי שֶׁל יַעֲקֹב עֲצוּמוֹ, חֲשָׁב יַעֲקֹב
- שֶׁהֵם בְּנֵי יַעֲקֹב רְאוּיִים (לְאַחֲרֵי
- הַכְּנָה מְסוּיָמָה) שֶׁיִּגְלָה לָהֶם
- אֵת הַקֶּזֶן [וּבְמִכְלֵל-שֶׁכֵּן מְזָה
- שֶׁחֲשָׁב יַעֲקֹב אֶפְסִילוֹ בְּנוֹגֵעַ

(22) פִּירִשׁ"י שֶׁלַח טו, לט. אֲבֵן-עֲזָרָא שֶׁם. וְרָאָה בְּמִדְבַּר פ"ב, ב. (23) לְקוֹרֵת וִיקְרָא ה, ג. (24) וְעַפ"ז יוֹמֵתֵק בִּיּוֹתֵר שֶׁרִש"י מִפְּרֵשׁ עֲנִין זֶה עַל הַתִּיבּוֹת "וְאֶגְדָּה לָכֶם".

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לַעֲשׂוֹ שְׂשִׁיךְ לַצַּד שֶׁל הִיפָךְ הַקְדוּשָׁה שֶׁכָּבֵד נִתְבָּרַר²⁵ וְנִפְרַד בּוֹ הַטּוֹב
2 מִהָרַע וְאִפְשָׁר לְהַעֲלוֹת אוֹתוֹ לְקְדוּשָׁה, וְלִכְן כָּבֵד יִכּוֹלָה לְהִיּוֹת
3 הַגְּאוּלָּה הַשְּׁלֵמָה, שֶׁלְכֵן כְּאִשֶּׁר יַעֲקֹב נִפְגַּשׁ עִם עֶשָׂו לֵאחֹר שֶׁשָּׁב מִחָרָן
4 אָמַר יַעֲקֹב לַעֲשׂו וַיְהִי לִי גֹי וְחִמּוֹר²⁶ - זֶה מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחִים²⁷
5 שֶׁעַל פִּי דְבָרֵי חֲכָמֵינוּ ז"ל עֲתִיד לְבוֹא
6 כִּשְׁהוּא רֹכֵב עַל חִמּוֹר, וְאִם לִפִּי
7 הַהֲבִנָּה שֶׁל יַעֲקֹב, עֶשָׂו כִּבְר הַתְּכַבֵּר
8 וְהוּא מוֹכֵן לְגִאוּלָּה, כִּלְשָׁכֵן שִׁבְנִי
9 יַעֲקֹב כִּבְר רֵאוּיִים שִׁתְּגַלְגַּל לָהֶם הַקֶּץ],
10 וְזֶהוּ שֶׁאָמַר לָהֶם "הָאֶסְפּוּ
11 וְאֵגִידָה לָכֶם", שֶׁפֶּאֶשֶׁר
12 תִּתְאַסְּפוּ בִּיחָד (כּוֹלֵל גַּם הַמוֹשָׁג
13 'אִסִּיפָה' בְּהִקְשֶׁר זֶה כּוֹלֵל גַּם אֶת
14 הָעֲנִיָּן דְּאִסִּיפָת וּבִירוֹר
15 הַנִּסְתָּלוּת²⁸ שֶׁל הַקְדוּשָׁה שֶׁנִּפְלָו
16 לְמַטָּה וְהִיא מוֹטֵל עַל בְּנֵי יַעֲקֹב
17 'לִאֲסוֹף' וְלִבְרֹר' אוֹתָם וְלִהְיוֹתָם
18 לְקְדוּשָׁה) וְתִתְאַחֲדוּ כָל בְּנֵי יַעֲקֹב
19 בִּיחָד, אָזִי "אֵגִידָה (אֲגַלָּה)
20 לָכֶם" אֶת קֶץ הַיָּמִין
21 ("בְּאַחֲרִית הַיָּמִים"). אָבֵל
22 לְמַעֲשֵׂה בִּאוֹתָה שְׁעָה יַעֲקֹב לֹא הִיא
23 יִכּוֹל לְגַלוֹת אֶת הַקֶּץ לְבָנָיו כִּי אִמְנֹם
24 כִּפִּי שִׁבְנֵי יַעֲקֹב הֵם בְּעוֹלָמוֹ שֶׁל יַעֲקֹב
25 וּמִנְקוּדַת חֲמִכֵּט שְׁלֹו הֵם כִּבְר רֵאוּיִים
26 לְגִילוּיִים נְעִלִים אֵלֶּה, אֲבָל מִצַּד
27 מַעֲמָדָם וּמַצָּבָם שֶׁל בְּנֵי יַעֲקֹב
28 עֲצָמָם, עֲדִיין לֹא הָיוּ רֵאוּיִים
29 לָכֵן, לְהִיּוֹתָם כִּיווֹן שִׁבְנֵי יַעֲקֹב הָיוּ
30 בְּמִדְרָגָה תַּחְתּוֹנָה יוֹתֵר נִמְוָכָה
31 מִמִּדְרָגַת יַעֲקֹב עֲצָמוֹ, וְכִמְיוֹךְ
32 מִהֶמְשָׁף מֵאֲמֵר רַ"ל הַנִּזְכָּר
33 לְעִילָל²⁹, שֶׁכְּשֶׁרָאָה יַעֲקֹב
34 שֶׁנִּסְתָּלָה מִמֶּנּוּ שְׂכִינָה וְנִמְנַע
35 מִמֶּנּוּ לְגַלוֹת אֶת הַקֶּץ, אָמַר: שְׁמָא
36 חֲסִי-וְשָׁלוֹם יֵשׁ בְּמִשְׁתִּי בִּאֶחָד
37 מִיּוֹצְאֵי חֲלָצִי פֶסוּל כּו'. אָמְרוּ
38 לוֹ בְּנָיו: שְׁמַע יִשְׂרָאֵל שְׁמַע
39 יַעֲקֹב אֲבִינוּ הַנִּקְרָא 'יִשְׂרָאֵל' ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד. אָמְרוּ וּבִכְךָ הִתְכוּוֹנוּ
- בְּנֵי יַעֲקֹב לומר לוֹ: כָּשֶׁם שֶׁאֵין בְּלִבְךָ אֵלָּא אֶחָד וְאֵתָה בּוֹדָאִי מֵאִמִּין
בְּאִמּוֹנָה שְׁלִימָה בִּאֲחֵדוֹת ה', כֵּף אֵין בְּלִבְנוּ אֵלָּא אֶחָד וְגַם אֲנַחְנוּ
מֵאִמִּינִים בִּאֲחֵדוֹת ה' בְּאִמּוֹנָה שְׁלִימָה, שְׂמִינָה גּוֹפֵא עֲצָמוֹ שְׂאֲמָרוּ
כָּשֶׁם כּו' כֵּף, בְּכ"ף הַדְּמִיוֹן³⁰ הֵינּוּ שֶׁהָאִמּוֹנָה שֶׁלָּהֶם דּוֹמָה לְאִמּוֹנָה
שֶׁל יַעֲקֹב אֲבָל הִיא לֹא מִמֶּשׁ אוֹתוֹ
הַדְּבַר, מוֹכֵן שְׂהִיּוֹ בְּנֵי יַעֲקֹב
לְמַטָּה מִמִּדְרָגַת יַעֲקֹב וְלֹא כִפִּי
שִׁיעָקֵב חֲשַׁב שֶׁהֵם כִּבְר הַגִּיעִיו לְמִדְרָגָתוֹ
וְרֵאוּיִים לְגִילוּי אוֹר אֱלֹקִי מִמְּקוֹר
פְּנִימִי וְנִעְלָם.
וְעַל-פִּי-זֶה יֵשׁ לְבָאֵר דִּיוֹק
לְשׁוֹן הַגְּמָרָא³¹ שֶׁכְּאִשֶּׁר בִּיקֵּשׁ
יַעֲקֹב לְגַלוֹת לְבָנָיו אֶת הַקֶּץ, הַדְּבַר
נִמְנַע מִמֶּנּוּ כִּי "נִסְתָּלָה מִמֶּנּוּ
שְׂכִינָה" (וְלֹא אִמְרוּ שֶׁהִקֵּץ
עֲצָמוֹ נִתְפַּסָּה נִתְעַלַּם מִמֶּנּוּ³² אוֹ
נִסְתָּם מִמֶּנּוּ³³), שֶׁהִלְשׁוֹן
'שְׂכִינָה' לְגַבֵּי הַשְּׂרָאָה אֱלֹקוֹת,
עַל-שֵׁם שֶׁשְׂוֹכְנָת נִמְצָאָה וְשׁוֹרָה
וּמִתְלַבֶּשֶׁת³⁴ בְּעוֹלָמוֹת תַּחְתּוֹנִים,
מוֹרָה עַל הַהִמְשָׁכָה הִירִידָה
וְהַתְּגַלּוּת שֶׁל הָאֱלֹקוֹת לְמַטָּה,
וְזֶהוּ שֶׁנִּסְתָּלָה מִמֶּנּוּ מִיַּעֲקֹב
(מֵהָ שֶׁהוּא בְּאוֹתָה שְׁעָה
מִבְּקֵשׁ לְגַלוֹת הַקֶּץ לְבָנָיו³⁵)
הַיִּכּוֹלֵת לְהַשְׁפִּין לְהַשְׁרֹת אֶת
הַשְּׂכִינָה בְּעֵנֵינוּ זֶה - גִּילוּי הַקֶּץ
- לְמַטָּה. וְהֵינּוּ, שִׁיעָקֵב
עֲצָמוֹ, שֶׁרָתָה עָלָיו שְׂכִינָתוֹ
וְתִבְרָךְ (הַגִּילוּי דְּאוֹר-אֵין-
סוֹף בְּרוּךְ-הוּא הָאוֹר הָאֱלֹקִי
הַבְּלִי-גְבוּל) גַּם לְאַחֲרֵי-כֵן גַּם
לֵאחֹר שֶׁנִּסְתָּלָה מִמֶּנּוּ שְׂכִינָה וְנִמְנַע
מִמֶּנּוּ לְגַלוֹת אֶת הַקֶּץ לְבָנָיו (שְׂהִרִי
אָמַר לָהֶם תִּיכָף וּמִיד כִּמְפּוֹרֵט
בְּפִסּוּקִים הַבָּאִים בְּפָקָה וְכִמְהָ
עֲנִינִי נְבוֹרָאָה עַל מֵה שְׁעֲתִיד לְהִיּוֹת
אִתָּם בְּעֲתִיד, שֶׁכְּשֶׁבִיל זֶה
צְרִיכָה לְהִיּוֹת הַשְּׂרָאָה הַשְּׂכִינָה), וְגַם הַקֶּץ
צְרִיכָה לְהִיּוֹת הַשְּׂרָאָה הַשְּׂכִינָה, וְגַם הַקֶּץ עֲצָמוֹ לֹא

(25) תו"א ר"פ וישלח. (26) וישלח לב, ו. (27) ב"ר פעה"ה, ו. וראה לקו"ש ח"א ע' 70 ואילך. (28) ראה אוה"ת פרשתנו ס"ע שנח. ביאורי הזהר להצ"צ פרשתנו ס"ע קסה. (29) פסחים שם. וראה ב"ר פצ"ח, ג. (30) ראה תו"א תצוה פד, סע"ד, ויקהל פז, ג. סידור עם דא"ח קסה, א"ב. ד"ה מהיכן זכו ישראל הנ"ל (סה"מ תרכ"ז ע' שפד). (31) פסחים שם. (32) כהלשון בב"ר שם. (33) כלשון רש"י בהתחלת הפרשה, ששם הובא כבדרך אגב (כנ"ל ס"א), שלכן לא נחית לפרש פרטי הענין. (34) תניא פמ"א (נו, ב). (35) עד"ז פי' בתורה תמימה עה"פ.

- 1 נתכסה ממנו³⁶ מיעקב עצמו, אלא רק נסתלקה ממנו
2 ה"שכינה" (ענן הגילוי למטה) של בחינת הקץ, שזהו
3 הכח להשפין ולהמשיך גילוי הקץ למטה ולכן למעשה לא עלה
4 בידו לגלות את הקץ לבניו. ואף-על-פי-כן מיתסים חכמינו ז"ל
5 ענן זה של חוסר האפשרות לגלות
6 ולהשפין את הקץ למטה ליעקב,
7 באמרם נסתלקה ממנו שכינה
8 (אף שלכאורה הרי זה ההסתה
9 וההתעלמות של הקץ ענן שנוגע
10 רק לשבטים, והנה-ליה-
11 למימר והיה להם (לחכמינו ז"ל)
12 לומר שלא היו בניו זכאין
13 לקץ³⁷ שיתגלה להם הקץ,
14 וכיוצא-בזה או ביטוי דומה
15 שמשמעו שההתעלמות וחוסר היכולת
16 לגלות היתה בגללם), כי זה גופא
17 דבר זה עצמו שאין בניו ראויים
18 לגילוי הקץ, פעל ירידה
19 מסוימת גם בו יחסית למצבו קודם
20 לכן, כאשר ביקש לגלות את הקץ מתוך
21 הנחה שבניו כן ראויים לגילוי הזה.
22 ועל-דרך שמצינו במשה
23 רבנו שאמר לו הקב"ה לאחר
24 חטא העגל לך רד (מגדולתך),
25 כלום נתתי לך למשה רבינו
26 גדולה אלא בשביל
27 ישראל³⁸, וכיון שבגני-ישראל
28 אינם כדכעי, הרי זה גורם
29 ירידה גם במשה וכך גם חסרון
30 בבני יעקב גורם ירידה ביעקב.
31 אמנם, ירידה זו האמורה לעיל,
32 ביעקב אבינו עצמו, שנסתלקה
33 ממנו שכינה, היתה רק
34 לאחר שבקש לגלות להם
35 לבניו את הקץ, אף שגם לפני-
36 זה הם מצידם היו במעמד ומצב
37 שלא היו ראויים לגילוי הקץ
38 אבל מצבם לא פעל ירידה ביעקב
39 עצמו.
40 וטעם הדבר שהירידה ביעקב היתה
41 רק כאשר ביקש להמשיך ולגלות לבניו
- את ההמשכה העליונה הזו לבניו ולא קודם לכן, כי בהיותו כאשר יעקב
היה מופשט משיכות ומחשבה אודות מצבם ומחשבתו ורצונו
לא היו 'בהתלבשות' בבניו, לא היה מצבם הרוחני של בניו נוגע
ופועל בו ולכן מעמדם ומצבם לא פעל בו ירידה, ורק כשבקש
לגלות להם את הקץ, שאז
יש לו שיכות וקשר עמהם
בצורה קרובה ולא רחוקה ומופשטת,
פעל מצבם גם בו, שנסתלקה
ממנו שכינה כמבואר לעיל.
ועל-דרך שמצינו במשה
רבנו, שבפעליתו בחר בימים
שבהם היה למעלה בהר, היה
מופשט מכל העניינים
דלמטה, ולא היה לו קשר
עם העולם וענייניו, ולכן לא
נגע מעשה העגל בו
ובמדרגתו ולא פעל בו ירידה,
אף שידע זאת על-ידי
שמיעה³⁹ מהקב"ה,
שהודיעו ש"עשו להם עגל
מסכה" גו'⁴⁰ בכל זאת הדבר
נשאר רחוק ומופשט מבחינתו. אף
כאשר ירד משה רבנו מן ההר
למטה, ולאחר-יזה גם ראה
את העגל מקרוב (כמבואר
בחסידות ששמיעה היא מרחוק
וראייה היא מקרוב), אזי נגע בו
הדבר, ועד שפברו ידיו⁴¹
כדברי חכמינו ז"ל בתלמוד ירושלמי:
"... הלוחות היו משאוי ארבעים סאה
והכתב היה סובלן, כיוון שפרח הכתב
כברו על ידיו של משה ונפלו
ונשתברו", ויחר⁴² אף משה
וישליך מזיו את הלוחות⁴³
וכל זה לא קרה קודם לכן כאשר
משה היה עדיין בהר כי אז היחס
שלו למעמדם ומצבם של בני ישראל
לא היה קרוב כל-כך.
(ד) אמנם למרות שלמעשה יעקב
אבינו לא גילה לבניו את הקץ, ולא זו
בלבד אלא שהעניין גרם לירידה ביעקב
- עצמו לא נתכסה ממנו³⁶, אלא רק נסתלקה ממנו
ה"שכינה" (ענן הגילוי למטה) של בחינת הקץ,
שזהו הכח להשפין ולהמשיך גילוי הקץ למטה.
ואף-על-פי-כן מיתסים חכמינו ז"ל ענן זה
ליעקב, באמרם נסתלקה ממנו שכינה (אף
שלכאורה הרי זה ענן שנוגע רק לשבטים,
והנה-ליה-למימר שלא היו בניו זכאין לקץ³⁷,
וכיוצא-בזה), כי זה גופא שאין בניו ראויים
לגילוי הקץ, פעל ירידה גם בו. ועל-דרך שמצינו
במשה רבנו שאמר לו הקב"ה לך רד
(מגדולתך), כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל
ישראל³⁸, וכיון שבגני-ישראל אינם כדכעי, הרי
זה גורם ירידה גם במשה. אמנם, ירידה זו
שנסתלקה ממנו שכינה, היתה רק לאחר שבקש
לגלות להם את הקץ, אף שגם לפני-זה היו
במעמד ומצב שלא היו ראויים לגילוי הקץ.
וטעם הדבר, כי בהיותו מופשט משיכות
ומחשבה אודות מצבם, לא היה מצבם נוגע
ופועל בו, ורק כשבקש לגלות להם את הקץ,
שאז יש לו שיכות וקשר עמהם, פעל מצבם גם
בו, שנסתלקה ממנו שכינה. ועל-דרך שמצינו
במשה רבנו, שבפעליתו בחר, היה מופשט מכל
העניינים דלמטה, ולא היה לו קשר עם העולם
וענייניו, ולכן לא נגע מעשה העגל בו ובמדרגתו,
אף שידע זאת על-ידי שמיעה³⁹ מהקב"ה,
שהודיעו ש"עשו להם עגל מסכה" גו'⁴⁰. אף
כאשר ירד מן ההר, ולאחר-יזה גם ראה את
העגל, אזי נגע בו הדבר, ועד שפברו ידיו⁴¹,
ויחר⁴² אף משה וישליך את הלוחות⁴³.
- (ד) אמנם כיון שהענין ד-האספו ואגידה לכם

(36) ומודגש זה ע"י השינוי מלשון הבר'ר: הקץ ונתכסה ממנו. (37) ע"ד סנהדרין יא, א. (38) ברכות לב, א. פירש"י תשא לב, ז. (39) דאפילו ראי' באספקלריא מלוכלכת אינה דומה כלל לזו שמצוחצחת (ויק"ר פ"א, יד), עאכ"כ שמיעה. וע"ד מעלת הנביא על החכם (ראה אגה"ק סי"ט. ובכ"מ). (40) תשא שם, ח. (41) ירושלמי תענית פ"ד ה"ה. (42) תשא שם, יט. (43) וי"ל שעד"ז הוא בנוגע ל"ך רד מגדולתך", שהירידה מגדולתו בפועל (שלכן כברו ידיו וכו') היתה אחרי שירד מן

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אבינו עצמו, כמבואר לעיל, בכל זאת יש בכל העניין גם צד חיובי, כפי
2 שממשיך, **בִּינּוֹן שֶׁהָעֵינָן דִּה־הָאֶסְפוּ וְאֵגִידָה לָכֶם גּו', נִכְתָּב**
3 **בַּתּוֹרָה (שְׁנִתְּנָה לָכֶם בְּנִי־יִשְׂרָאֵל** בכל הדורות הבאים, ולכן מובן
4 שלא מדובר על מאורע שנוגע רק לבני יעקב במעמד ומצב מסויים), **מוֹכֵן,**
5 **שֶׁרָצוֹנוּ שֶׁל יַעֲקֹב לְגַלּוּת אֶת**
6 **הַקֶּץ פֶּעַל פְּעוּלָתוֹ בְּמוֹכֵן הַחִיּוּבִי**
7 **גַּם לְמִטָּה, וְעַד שֶׁזָּהוּ תּוֹרָה**
8 **(הוֹרָאָה) נִצָּחִית. וְכַמוֹכֵן גַּם**
9 **בְּלֹא־רִכְבִּי לֹלֵא הַהוֹכָחָה הַזֹּאת,**
10 **שֶׁהָרִי בְּקִשְׁתָּם שֶׁל צַדִּיקִים**
11 **אֵינָה חוֹזֶרֶת רִיקָם** 44 ובודאי
12 שאם יעקב ביקש, היתה לכך תוצאה
13 מסוימת, כפי שממשיך ומבאר.
14 **וְיִוָּכֵן מִמָּה שֶׁמִּצִּינוּ בְּמִשָּׁה**
15 **רַבִּנוּ (וְהָרִי מִשָּׁה וְיַעֲקֹב**
16 **עֲנִיָּנָם אַחֵד, אֲלֵא שֶׁיַּעֲקֹב**
17 **מִלְכָּר וּמִשָּׁה מִלְגָּאוֹ** 45 כמבואר
18 בקבלה וחסידות שגם יעקב וגם משה
19 הם בחינת "ברית התיכון", והקו
20 האמצעי של הספירות שבו נמצאת
21 בחינת הדעת שהיא עניינו של משה
22 רבנו וגם בחינת התפארת שהיא מידתו
23 של יעקב, מידת האמת, והדעת היא
24 הפנימיות ("מלגאו") של חיצוניות
25 ("מלכר") המידות, **שֶׁעַל־יָדֵי**
26 **תְּפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְאֶתְחַנֵּן גּו',**
27 **אֲעִבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת**
28 **הָאֶרֶץ** 46, ובקשתו לראות את הארץ
29 נועדה **בְּכַדִּי לַפְּעוּל בְּכַנִּי־**
30 **יִשְׂרָאֵל עֲנִין הָרֹאִיָּה בְּאֵלְקוּת,**
31 **הִנֵּה אֵף שֶׁבְּעֲצָמוֹ לֹא נִכְנַס**
32 **לָאֶרֶץ** ולפי פשוטו של מקרא בקשתו
33 לא נענתה, **מִכָּל־מְקוֹם פֶּעַל מֹשֶׁה**
34 **רַבִּינוּ הַמִּשְׁכַּת הָרֹאִיָּה בְּכַנִּי־**
35 **יִשְׂרָאֵל** לפחות במידה מסוימת,
36 **רִאשִׁית בְּדֶרֶךְ מִקִּיף** ללא התלבשות
37 פנימית, (וְהִינּוּ, שֶׁבְּפִנְיָמִיּוֹת
- 1 **תְּהִיָּה בָּהֶם** הארה אלוותית **וְכַן בְּחִינַת הַשְּׁמִיעָה, כְּהַמְשֹׁךְ**
2 **הַכְּתוּב** 47 **וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל הַחֲקִים גּו', אֲכַל בְּמִקִּיף**
3 **לפחות הַמְשִׁיךְ בָּהֶם גַּם בְּחִינַת הָרֹאִיָּה** 48.
4 **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ לֹמֵר גַּם בְּיַעֲקֹב (סְמוּךְ לַהֲסַתְלָקוֹתוֹ) 49,**
5 **שֶׁאֵף שֶׁנִּסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ שְׂכִינָה**
6 **ולמעשה לא גילה את הקץ, שֶׁלִּכְנֵן**
7 **אָמַר אַחֲרֵי־כֵן "הַקְּבָצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב" 50, עֲנִין**
8 **הַשְּׁמִיעָה בְּלִבּוֹ וְלֹא עֲנִין שֶׁל רֹאִיָּה**
9 **מִכָּל־מְקוֹם עַל־יָדֵי אֲמִירָתוֹ**
10 **"הָאֶסְפוּ וְאֵגִידָה" 51** והרי
11 "הגדה" היא התגלות של עניין פנימי
12 ביותר, **נָתַן יַעֲקֹב הַפֶּחַ לְכַנִּי**
13 **(וְלִכְנִיָּהֶם אַחֲרֵיהֶם עַד**
14 **אַחֲרֵית הַיָּמִים** שהרי הדבר נכתב
15 בתורה שהיא הוראה לכל הדורות)
16 **שֶׁיִּגְיעוּ בַּעֲבוּדָתָם** בעבודת ה'
17 **שֶׁלֵּם לְגִילּוֹי הַקֶּץ** לפחות בְּדֶרֶךְ
18 **מִקִּיף (עֲבוּדָת ה' בְּאֹפֶן שֶׁל**
19 **חַרּוּת** 52 **מֵאוֹמוֹת הָעוֹלָם**
20 **וּמִצָּר הָרַע** מעין המצב שיהיה
21 **לְעֵתִיד לְבֹא).** וְיֵשׁ לֹמֵר שֶׁזָּהוּ
22 **מֵה שֶׁכָּתַב רַשִׁי** בפירושו לפסוק
23 זה: **"וְהִתְחִיל אֹמֵר דְּבָרִים**
24 **אַחֲרִים", שֶׁעֲנִין זֶה בָּא**
25 **בְּהַמְשֹׁךְ לְמָה שֶׁבִּקֵּשׁ לְגַלּוּת**
26 **אֶת הַקֶּץ, וְהִינּוּ** 53 **שֶׁמָּה**
27 **שֶׁבִּקֵּשׁ לְגַלּוּת** ונמנע ממנו, את זה
28 **עֲצֻמוֹ הַכְּנִיס בְּדְבָרִים אַחֲרִים,**
29 **בְּהַקְבָּצוֹ וְשִׁמְעוֹ גּו', שֶׁעַל־**
30 **יָדֵי־זֶה** בעבודת ה' באופן של 'קץ'
31 **בְּדֶרֶךְ מִקִּיף** לפחות **יָבֹאוּ לְגִילּוֹי**
32 **הַקֶּץ** 54 **שֶׁל הַגְּאוּלָּה הַשְּׁלִימָה.**
- 1 **בְּהַמְשֹׁךְ לְכָל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל),**
2 **מוֹכֵן, שֶׁרָצוֹנוּ שֶׁל יַעֲקֹב לְגַלּוּת אֶת הַקֶּץ פֶּעַל**
3 **פְּעוּלָתוֹ גַּם לְמִטָּה, וְעַד שֶׁזָּהוּ תּוֹרָה (הוֹרָאָה)**
4 **נִצָּחִית. וְכַמוֹכֵן גַּם בְּלֹא־רִכְבִּי, שֶׁהָרִי בְּקִשְׁתָּם**
5 **שֶׁל צַדִּיקִים אֵינָה חוֹזֶרֶת רִיקָם** 44. **וְיִוָּכֵן מִמָּה**
6 **שֶׁמִּצִּינוּ בְּמִשָּׁה רַבִּנוּ (וְהָרִי מִשָּׁה וְיַעֲקֹב עֲנִיָּנָם**
7 **אַחֵד, אֲלֵא שֶׁיַּעֲקֹב מִלְכָּר וּמִשָּׁה מִלְגָּאוֹ) 45,**
8 **שֶׁעַל־יָדֵי תְּפִלָּתוֹ, וְאֶתְחַנֵּן גּו' אֲעִבְרָה נָא וְאֶרְאֶה**
9 **אֶת הָאֶרֶץ** 46, **בְּכַדִּי לַפְּעוּל בְּכַנִּי־יִשְׂרָאֵל עֲנִין**
10 **הָרֹאִיָּה בְּאֵלְקוּת, הִנֵּה אֵף שֶׁבְּעֲצָמוֹ לֹא נִכְנַס**
11 **לָאֶרֶץ, מִכָּל־מְקוֹם פֶּעַל הַמִּשְׁכַּת הָרֹאִיָּה בְּכַנִּי־**
12 **יִשְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ מִקִּיף (וְהִינּוּ, שֶׁבְּפִנְיָמִיּוֹת תְּהִיָּה**
13 **בָּהֶם וְכַן בְּחִינַת הַשְּׁמִיעָה, כְּהַמְשֹׁךְ הַכְּתוּב** 47
14 **וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל הַחֲקִים גּו', אֲכַל**
15 **בְּמִקִּיף הַמְשִׁיךְ בָּהֶם גַּם בְּחִינַת הָרֹאִיָּה) 48.**
16 **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ לֹמֵר גַּם בְּיַעֲקֹב (סְמוּךְ**
17 **לַהֲסַתְלָקוֹתוֹ) 49,** **שֶׁאֵף שֶׁנִּסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ שְׂכִינָה,**
18 **שֶׁלִּכְנֵן אָמַר אַחֲרֵי־כֵן "הַקְּבָצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי**
19 **יַעֲקֹב" 50, מִכָּל־מְקוֹם עַל־יָדֵי אֲמִירָתוֹ "הָאֶסְפוּ**
20 **וְאֵגִידָה" 51, נָתַן הַפֶּחַ לְכַנִּי (וְלִכְנִיָּהֶם אַחֲרֵיהֶם**
21 **עַד אַחֲרֵית הַיָּמִים) שֶׁיִּגְיעוּ בַּעֲבוּדָתָם לְגִילּוֹי**
22 **הַקֶּץ בְּדֶרֶךְ מִקִּיף (עֲבוּדָת ה' בְּאֹפֶן שֶׁל חַרּוּת) 52**
23 **מֵאוֹמוֹת הָעוֹלָם וּמִצָּר הָרַע). וְיֵשׁ לֹמֵר שֶׁזָּהוּ**
24 **מֵה שֶׁכָּתַב רַשִׁי: "וְהִתְחִיל אֹמֵר דְּבָרִים**
25 **אַחֲרִים", שֶׁעֲנִין זֶה בָּא בְּהַמְשֹׁךְ לְמָה שֶׁבִּקֵּשׁ**
26 **לְגַלּוּת אֶת הַקֶּץ, וְהִינּוּ** 53 **שֶׁמָּה שֶׁבִּקֵּשׁ לְגַלּוּת, הַכְּנִיס בְּדְבָרִים אַחֲרִים,**
27 **בְּהַקְבָּצוֹ וְשִׁמְעוֹ גּו', שֶׁעַל־יָדֵי־זֶה יָבֹאוּ לְגִילּוֹי הַקֶּץ** 54.

ההר (ויומתק עפ"י יתור הלשון "לך" (רד) - שה"רד" יהי אחרי שילך מן (מעלת) ההר; וגם תומתק שייכות דרש זה לפי הפשוט שבכתוב, שהכוונה לירידה מן ההר). (44) ראה זח"א מג, סע"א. (45) ת"ז תי"ג (כט, א). נתבאר בלקו"ת פנחס ד"ה צו את בני (השני) פ"ד. (46) ר"פ ואתחנן. (47) שם, ד. (48) לקו"ת ר"פ ואתחנן. אוה"ת שם. וראה גם שעה"ת (לאדמו"ר האמצעי) ח"ב ד"ה להבין ההפרש שבין תפילה לתורה. (49) בדוגמת ההמשכה דמשה שהיתה סמוך להסתלקותו דוקא (ראה אוה"ת שם ע' עח). (50) פרשתנו שם, ב. (51) בכללות פעל זה ע"י בקשתו לגלות את הקץ (ואגידה לכם), אלא שמ"מ הוצרך גם ל"הקבצו ושמעו" (ובדוגמת משה, שנוסף ל"ואתחנן" הוצרך לראות את הארץ - עכ"פ מרחוק (לקו"ת שם ג, ד. שעה"ת שם ל, ב ואילך. אוה"ת שם)). (52) באופן אחר - עיין מכתב בת אדמו"ר הזקן (נדפס בספר חכמי ישראל בעש"ט ע' סא). (53) ראה גם זהר פרשתנו רלה, רע"א. (54) ועפ"י יש לבאר הטעם שפרשה זו היא פתוחה (אף שהתחלת הפרשה היא סתומה בגלל שביקש לגלות את הקץ ונסתם ממנו) - כי ע"י פרשה זו המשיך הקץ גם למטה (בדרך מקיף עכ"פ).

בס"ד. שיחת שבת פרשת ויחי, י"ד טבת, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

- א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו (מדברי המדרש¹): "למה פרשה זו סתומה² וכו'" (ופרטי השינויים מדברי המדרש) - דכיון שהסתימה היא בהתחלת הפרשה (שאז היא ניכרת), מסתבר לומר שקשורה עם תוכן כללות הפרשה בקשר לפטירת יעקב, ולכן השמיט רש"י הטעם "שסתם ממנו כל צרות שבעולם", כיון שזהו תכלית החיות (בניגוד לענין הפטירה), והקדים הטעם "שנסתמו עיניהם ולבם.. מצרת השעבוד", ששייך לפטירת יעקב יותר מאשר הטעם ש"ביקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו"; והטעם שפרשה זו נקראת "ויחי"³, לפי שאמיתית ענין החיים באופן נצחי, ניכר דוקא בסמיכות לפטירת יעקב, ביי"ז השנים שהיה במצרים (שגם בערות הארץ מטתו שלימה⁴), שהיו הוכחה על כל שנותיו, שבפנימיות היו באופן ד"ויחי יעקב"⁵, וכן דוקא לאחר פטירתו, על-ידי-זה ש"זרעו בחיים" (לא רק כש"סתם ממנו כל צרות שבעולם", אלא) גם במצב של קושי השעבוד וסתירת הקץ (שהרי אילו היה הקץ בגלוי, היה נחסר בתוקף הגלות⁶, ובמילא היה נחסר גם בשלימות הגאולה שבאה על-ידי הגלות) - הוגה על-ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי-שיחות חלק ט"ו עמוד 422 ואילך. לקמן ע' יד ואילך.
- ב. וההוראה מזה - שהרי כל ענין בתורה, לשון הוראה⁷, מהוה הוראה בעבודת האדם: ישנם הטוענים⁸: מדוע ישנם ריבוי קשיים ונסיונות על קיום התורה ומצוות?! - מדוע מסבבים מלמעלה באופן כזה שמצד עיני בשר יוכל לדמות שמצד הנהגתו באופן של זהירות מהשגת גבול ואונאה וכו', והקפדה על תפלה בציבור ושיעור לימוד לאחר התפילה (שלכן פונה לעסקיו באיחור של מחצית השעה), משתכר לפרנסתו פחות מחבירו-שכנו שמתנהג בכל הנ"ל היפך ממנו?!
בגלל הנהגתו על-פי תורה - טוען הוא - היה הקב"ה צריך ליתן לו עשירות, ואז היה טוב יותר הן לו והן להקב"ה, כי כאשר חבירו-שכנו היה רואה שעל-ידי קיום התורה ומצוות זוכים לעשירות, היה גם הוא נעשה שומר תורה ומצוות.
- והמענה על זה:
- כשמדובר אודות לימוד זכות - הרי זו אמנם טענה צודקת,
- וכפי שטען⁹ הרב הצדיק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב להקב"ה: מהי טענתך על בני-ישראל, בה בשעה שהעמדת את תאוות עולם הזה באופן גלוי לעיני בשר, ואילו את הגן-עדן הכנסת בתוך ספר?! ...! -

"אורך הוי' כי אגפת ביי" (ישעי' יב, א).
וזהו גם הפירוש במארו"ל (ב"ר פס"ו, ד) "צדיקים.. תחלתן יסורין וסופן שלווה" - שאין הכוונה שיש אצלם שינויים, מיסורים לשלוה (שהרי אצל צדיקים מאיר ה"אמת", שהיא אחת ויחידה, ואינה משתנית - בניגוד לשקר (וכן פשרות, שהם שקר) שמתבטא באופנים שונים), אלא ש"סופן שלווה" היא ההתגלות הפנימית של "תחלתן יסורין", והיינו, שבפנימיות הרי גם זה "שלווה".
(6) וע"ד המבואר במ"א בנוגע למ"ש ביוסף "ויתנכר אליהם וידבר אתם קשות", ועד ש"ויאסוף אותם אל משמר שלשת ימים" (מקץ מב, זיז) - דלכאורה תמוה ביותר: היתכן שיוסף הצדיק התייחס אל אחיו באופן כזה - כיון שרצה לפעול שמנין רד"ו שנה שצריכים בני" להיות במצרים יתחיל מזמן ביאת אחיו למצרים, עיי"ז שיצטערו כו'.
(7) זח"ג נג, ב. גור"א ע"ה בתחלתו בשם הרד"ק. וראה רד"ק לתהלים יט, ח.
(8) ראה גם תורת מנחם - התועדויות חל"ה ריש ע' 157. וש"נ.
(9) ראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ו ע' תכ. וראה גם תורת מנחם שם ע' 176. וש"נ.

(1) וכיון שהביאו רש"י בפירוש פשוטו של מקרא, הרי זה נכלל בחלק הפשט שבתורה, ולא בחלק הדרוש שבתורה. ונפק"מ להלכה - בנוגע לדין שצריך לחלק הלימוד שבכל יום לג' חלקים, שלישי במקרא, שלישי במשנה ושלישי בתלמוד (קידושין ל, א. הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב), שגם מדרשי חז"ל שהובאו בפירוש רש"י שייכים ל"שליש במקרא", להיותם פירוש פשוטו של מקרא.
(2) סתומה לגמרי - אפילו לא כמו כל פרשה סתומה שיש בה הפסק ט' אותיות עכ"פ (רמב"ם הל' ס"ת רפ"ח. טוש"ע יו"ד סערה" ס"ב).
(3) ועד שגם סיום הפרשה - "ויישם בארון במצרים" - שייך לפרשת "ויחי", כי מזה שהמצריים לא קברו את יוסף, אלא שמוהו בארון והטילוהו לנילוס, מוכח, שהמצריים ידעו שבני" עומדים במעמד ומצב שהם מוכנים לגאולה בכל רגע, ולכן רצו למנוע את הגאולה ח"ו, עיי"ז שבנ"י לא יוכלו לקיים את הציווי של יוסף "והעליתם את עצמותי מזה" (ראה דב"ר פ"א, ז).
(4) פרש"י פרשתנו מז, לא.
(5) כלומר: ריבוי הטוב שהי' ביי"ז שנה אלו, הביא לידי הנחה, שבשביל זה הי' נדאי כל היגיעה והצער במשך כל השנים שלפנ"ז, ועד ששני הצער גופא הם טוב. וע"ד שלעת"ל יאמרו

1 אבל כשמדובר אודות תכלית העבודה, ואליבא דנפשיה - צריך לידע שיש להתייגע, ולא לחפז
2 ב"נהמא דכיסופא"¹⁰, ולכן נותנים מלמעלה נסיונות כו', כיון שדוקא על ידי-זה באים לטוב האמיתי.
3 וכשם שדוקא על-ידי גלות מצרים באופן ש"שנסתמו עיניהם ולבם . . מצרת השעבוד", ו"נסתם הקץ",
4 זכו להגילוי דמתן-תורה - כך גם עתה, בגלות זה האחרון, שהוא ארוך הרבה יותר מגלות מצרים, הנה
5 דוקא על-ידי עבודה מתוך מסירות נפש, ועמידה בתוקף מבלי להתפעל מקשיים ונסיונות, אף ש"לא
6 נתגלה קצם"¹¹, נזכה להגילוי דפנימיות התורה¹², טעמי תורה שיתגלו לעתיד לבוא, כמו שכתוב¹³ "ישקני
7 מנשיקות פיהו", בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

* * *

8 ג. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם גו'.

* * *

9 ד. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק¹⁴ "ואגידה לכם", "ביקש לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה
10 והתחיל אומר דברים אחרים" - כיון שלא מצינו המשך ל"אגידה לכם", ולאחרי זה אמר יעקב מחדש
11 "הקבצו ושמעו"¹⁵; ביאור פרטי השינויים בפירוש רש"י מלשון הש"ס¹⁶; וההוראה, שגם בדורנו זה,
12 בחושך כפול ומכופל, ישנו הכח לגלות את הקץ - הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס
13 ב'לקוטי שיחות' חלק י' עמוד 167 ואילך.

* * *

14 ה. הביאור בפירוש רש"י בסוף פרשתנו, "על ברכי יוסף", "כתרגומו, גידלן בין ברכיו" - כי, בתרגום
15 יונתן מפרש "כד אתילידו גזירינון יוסף", שהיה הסנדק בברית מילה (כניסת נפש הקדושה, בדוגמת ענין
16 הלידה. וכיון שיוסף היה השליט על הארץ, מרא דאתרא, היה יכול להיות סנדק אצל "בני מכיר", לשון
17 רבים, כמו כהן גדול שיכול להקטיר תמיד), אבל רש"י שולל זאת, ומפרש שקאי על הגידול והחינוך
18 על-ידי לימוד התורה, גם בגיל שהם רק "בין ברכיו", ולא "על ברכיו". ומכאן, שיש חיוב ללמוד תורה
19 גם עם בן בן בנו, גם כשיש גדולים ממנו בחכמה - הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס
20 ב'לקוטי שיחות' חלק כ' עמוד 243 ואילך.

* * *

21 ו. כיון שכבר נתבאר פירוש רש"י בסיום פרשתנו, הרי כבר יכולים לכאורה לסיים את ההתוועדות...
22 אמנם, דובר כמה פעמים, שהדיוק בפירוש רש"י הוא גם בנוגע לענינים הדורשים ביאור שרש"י אינו
23 מפרשם. ובנדון דידן, הרי גם לאחר הפסוק "וירא יוסף גו' יולדו על ברכי יוסף", ישנם עוד פסוקים
24 הדורשים ביאור בפשוטו של מקרא (ואכן נתבאר בכמה ממפרשי התורה על דרך הפשט), ואילו רש"י
25 אינו מתעכב עליהם. ואין לומר שלדעת רש"י אין צורך לפרש זאת, כיון שהדבר מובן מאילו - שהרי
26 מצינו שבמקום אחר מפרש רש"י בעצמו אחד הפסוקים שבסיום פרשתנו.

27 ז. בפרשת שמות¹⁷ מפרש רש"י מה שכתוב "ושמעו לקולך": "מכיון שתאמר להם לשון זה, ישמעו
28 לקולך, שכבר סימן זה מסור בידם מיעקב ומיוסף שבלשון זה הם נגאלים. יעקב אמר להם ואלקים¹⁸
29 פקוד יפקוד אתכם, יוסף אמר להם פקוד¹⁹ יפקוד אלקים אתכם".

(10) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. הובא בלקו"ת צו ז, רע"ד.
ובכ"מ.
(11) יומא ט, ב.
(12) ראה תו"א שמות מט, א. נד, א.
(13) שה"ש א, ב ובפרש"י.
(14) פרשתנו מט, א.
(15) שם, ב.
(16) פסחים נו, א.
(17) ג, יח.
(18) פרשתנו נ, כד.
(19) שם, כה.

והקשו מפרשים²⁰: הרי גם "ואלקים פקוד יפקוד אתכם" אמר יוסף, כמו שכתוב בתחלת הפסוק:
 "ויאמר יוסף אל אחיו", ומדוע כתב רש"י "יעקב אמר להם ואלקים פקוד יפקוד אתכם"? ותירוצם הוא,
 שכיון שענין זה נאמר ב' פעמים, "ואלקים פקוד יפקוד אתכם", ו"פקוד יפקוד אלקים אתכם", על כרחך
 צריך לומר, שפעם אחת אמר זאת יוסף בשם יעקב אביו, ופעם שניה אמר זאת מעצמו.
 [אך עדיין צריך להבין: כפל הענין מכריח רק לומר שפעם אחת אמר זאת יוסף (לא מעצמו, אלא)
 בשם יעקב אביו. אבל מהי ההוכחה ש"יעקב אמר להם ואלקים פקוד יפקוד אתכם, יוסף אמר להם פקוד
 יפקוד אלקים אתכם", ולא להיפך, שפעם הראשונה אמר מעצמו, ופעם השנייה בשם אביו?
 וההסברה בזה - בשתיים:

(א) מצד כיבוד אב, מסתבר לומר, שלכל-לראש אמר זאת יוסף בשם יעקב אביו, ורק אחר-כך אמר
 זאת מעצמו.

(ב) לאחר "פקוד יפקוד אלקים אתכם" נאמר "והעליתם את עצמותי מזה". ולכן, מסתבר לומר
 ש"פקוד יפקוד אלקים אתכם" היתה הבשורה של יוסף מעצמו, שכן לאחר שיעשה להם טובה ובישר
 להם בשורת הגאולה (הבשורה שלו, ולא רק מסירת בשורת יעקב אביו), היה נקל לו יותר לבקש מהם
 טובה - "והעליתם את עצמותי מזה".

אבל עדיין אינו מובן: מדוע בפעם הראשונה, בבשורה בשם אביו, כתיב "ויאמר יוסף אל אחיו",
 ואילו בפעם השנייה, בבשורת עצמו, נאמר "וישבע יוסף את בני ישראל" - דלכאורה איפכא מסתברא, כי:

(א) בבשורת עצמו מתאים יותר לומר "אחיו", כיון שהיחס של יוסף עם השבטים מתבטא בכך שהם
 אחיו, ואילו בבשורה בשם יעקב אביו מתאים יותר לומר "בני ישראל", כיון שהשייכות שלהם ליעקב
 היא להיותם בניו - "בני ישראל".

(ב) בני ישראל - קאי לא רק על השבטים, אלא על כל בני ישראל עד סוף כל הדורות, מה-שאינ-כן
 "אחיו" קאי רק על השבטים. ואם כן, בבשורת עצמו, שבהמשך אליה היתה גם הבקשה "והעליתם את
 עצמותי מזה" - יש מקום לומר "אחיו", כיון ש"והעליתם את עצמותי" קשור עם השבטים (ש"אף עצמות
 כל השבטים העלו", בגלל שבועתו של יוסף שאמר "אתכם"²¹); מה-שאינ-כן בבשורת יעקב, שבה מדובר
 רק אודות בשורת הגאולה - אין מקום לומר "אחיו", שהרי השבטים עצמם לא יצאו ממצרים, ואם כן,
 הוה-ליה-למימר "בני ישראל".

וכיון שמצינו שרש"י בעצמו משתדל לפרש מדוע נאמר "פקוד יפקוד" ב' פעמים - אינו מובן: מדוע
 אינו מפרש זאת על אתר, בסיום פרשתנו?

ח. ויש לומר הביאור בזה על דרך הרמז (הביאור בדברי רש"י - מוכרח להיות מובן על דרך הפשט,
 אבל ביאור הטעם שרש"י אינו מפרש ענין מסויים - יכול להיות גם על דרך הרמז):

בהתחלת הפרשה כתב רש"י "למה פרשה זו סתומה, לפי .. שביקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם
 ממנו". ולכן, גם בסוף הפרשה לא מפרש (מגלה) רש"י טעם ההכפלה בלשון הגאולה "פקוד יפקוד";

ענין זה מפרש רש"י רק בספר שמות, ספר הגאולה²², שבו נתפרש בגילוי לא רק הגאולה מגלות
 מצרים, אלא גם הענין דמתן-תורה, שבו "פסקה זוהמת"²³, והוא מעין הגאולה האמיתית והשלמה²⁴,
 שתהיה על-ידי משיח צדקנו, בקרוב ממש.

(23) שבת קמו, רע"א.

(24) תניא פל"ו.

(20) רמב"ן. רא"ם. ועוד.

(21) פרש"י בשלח יג, יט.

(22) רמב"ן ס"פ פקודי.

בס"ד. משיחות ליל ויום* ג' פ' ויחי, עשרה בטבת (יהפך לשמחה) וש"פ ויחי, י"ד טבת ה'תשנ"ב.

פנימו"9), ועד שנעשה המעמד ומצב ד"ויחי יעקב" 19
אצל כל בני" עד סוף כל הדורות. 20
ותוכן הפרשה - ברכת יעקב לבניו¹⁰ (ולפנ"ז גם 21
ברכתו לבני יוסף¹¹, "אפרים ומנשה כראובן 22
ושמעון יהיו ליי"12) - המשכת (ברכה מלשון 23
המשכה¹³) עניני יעקב לכל בניו, י"ב השבטים¹⁴, 24
שכוללים כל בני" עד סוף כל הדורות. 25
ובלשון חז"ל¹⁵: "יעקב אבינו לא מת", "מה 26
זרעו בחיים אף הוא בחיים"16 - שחיי יעקב הם 27
חיים נצחיים עי"ז שנמשכים אצל זרעו וזרע זרעו 28
עד סוף כל הדורות, "זרעו בחיים", חיים אמיתיים 29
ע"י לימוד וקיום התורה, "חיינו ואורך ימינו"17, 30

א. פרשת ויחי היא סיום וחזרתם ספר ראשון (גם 1
במעלה וחשיבות¹) דחמשה חומשי תורה, ספר 2
בראשית (גם מלשון ראש), הנקרא "ספר הישר", 3
"ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים"2 - 4
"מעשה אבות סימן לבנים"3 - שמהוה הוראה 5
ונתינת-כח לכללות עבודת ה"בנים" (כל בני") 6
שמתחילה ב"ואלה שמות בני ישראל", ונמשכת 7
בכל הד' ספרים שלאח"ז, ובכל כ"ד ספרי קודש 8
דתורה נביאים וכתובים, עד ל"דברי הימים", דברי 9
ימי בני" עד סוף כל הדורות. ליל ויום ג' פ' ויחי, 10
עשרה בטבת וש"פ ויחי, י"ד טבת ה'תשנ"ב 11

ומודגש בשמה ובתוכנה של הפרשה שבה 12
מסיימים וחזרתם ספר ראשון שבתורה: 13

שם הפרשה - "ויחי יעקב"4 - שכיון ש"יעקב" 14
הוא "בחיר"5 האבות⁶, מהווים חיי יעקב הסך-הכל 15
ד"ספר הישר", "ספר אברהם יצחק ויעקב", ועל 16
ידו נמשכים לכל בני"7 כל עניני האבות שב"ספר 17
הישר" (וההמשכה עצמה היא באופן ד"ישר"8 יחזו 18

(*) ליל עשרה בטבת - לאחר תפלת ערבית, ויום עשרה 1
בטבת - ב"דברי כבושין" לאחר תפלת מנחה (וראה לקמן הערה 40).

(1) כידוע שגם הסדר שבתורה הוא בתכלית הדיוק.
(2) ע"ז כה, רע"א. וראה בארוכה תו"ח ויצא לב, ג.
(3) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן לך לך יב, ו.
וראה לקו"ש חט"ו ע' 76. וש"נ.
(4) כפי שנקראת בכ"מ (לא רק "ויחי", אלא) "ויחי יעקב"
(רמב"ם בסוף סדר תפלות כל השנה).
(5) עשה"פ תולדות כז, כה. וראה ב"ר רפע"ו. זח"א קיט, ב.
קמז, ב.

(6) שכולל גם אברהם ויצחק - כידוע שיעקב הוא מדת 1
התפארת, שכוללת גם חסד וגבורה, אברהם ויצחק (ראה אוה"ת 2
פרשתנו (כרך ה') תתקצג, סע"ב ואילך).
(7) כידוע שיעקב כולל "כל הנשמות שבישראל מעולם ועד 3
עולם" (תניא אגה"ק ס"ז), ועד שנקראים כולם על שמו - 4
"ישראל" ו"יעקב".

(8) ובפרט ע"י יעקב - שמדתו מדת התפארת, קו האמצעי, קו 1
ישר, כלשון המשנה (אבות רפ"ב) "איוו היא דרך ישרה כו' כל 2
שהיא תפארת כו'". וראה לקוטי לוי"צ פרשתנו ע' רמח: "וכן 3
בתניא פמ"ה עוד יש דרך ישר כו' ע"י מדתו של יעקב אע"ה 4
שהיא מדת הרחמים כו', הרי שמדתו של יעקב, רחמים ת"ת, 5
נקרא ישר, וכמ"ש כי האלקים עשה את האדם ישר, ואדם הוא 6
ת"ת שם מ"ה (ולהעיר שמדובר בו בפמ"ה בתניא). והאמור שם 7
בפמ"ו ויש דרך ישר כו' שהוא האהבה דכמים הפנים לפניו כו' 8
שייך ג"כ לת"ת, עדמ"ש ישר יחזו פנימו".

(9) תהלים יא, ז. וראה ספר הלקוטים (דא"ח להצ"צ) ערך 1
ישר. וש"נ.

(10) מט, א ואילך.

(11) מח, כ.

(12) שם, ה.

(13) תו"א מקץ לו, ג. ובכ"מ.

(14) ומתחיל מההתחלקות לב' אופני העבודה הכלליים 1
דראובן ושמעון* ("אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו ליי") - 2
רא"י ושמייעה (ראה תו"א ריש פרשתנו. ובכ"מ), ולאח"ז באה 3
ההתחלקות דפרטי אופני העבודה דיי"ב השבטים, שהתחלקות זו 4
היא גם ביחס להקירוב וריחוק לא' מב' אופני העבודה העיקריים 5
דרא"י ושמייעה (וראה גם קונטרס משיחות ש"פ ויחי תש"נ ס"ט 6
התוועדות תש"נ ח"ב ע' 135).

(15) תענית ה, ב. זהר פרשתנו רלה, רע"ב. רמח, ב. פרש"י 1
פרשתנו מט, לג.

(16) ועפ"ז יש לבאר השייכות דשם הפרשה עם תוכנה (שהרי 1
שם הפרשה הוא לא רק מפני ההכרח** להיותה התיבה הראשונה 2
שבפרשה, אלא גם ובעיקר בגלל שקשורו ושייך ומורה על תוכן 3
הפרשה) - שהתוכן דרוב הפרשה הוא בנוגע לחיי בניו (ובני בניו) 4
של יעקב (כמודגש בברכות יעקב לבניו - "איש אשר כברכתו 5
ברך אותם", "ברכה העתידה לבוא על כל אחד ואחד" (מט), כח 6
ובפרש"י) במשך חייהם וחיי זרעם בדורות שלאח"ז, ואעפ"כ 7
נקראת ע"ש חיי יעקב ("ויחי יעקב") - כיון שאמיתות חיי יעקב, 8
חיים נצחיים, מתבטא בחיי בניו, "מה זרעו בחיים אף הוא 9
בחיים".

(17) נוסח ברכת אהבת עולם דתפלת ערבית - ע"פ לשון 1
הכתוב (נצבים ל, כ) "כי הוא חייך ואורך ימיך".

(*) ועפ"ז י"ל, שבמנין **דראובן ושמעון** בפרשת וארא ("מתוך שהחזק 1
ליחס שבטו של לוי עד משה ואהרן" (פרש"י וארא ו, יד)) נכללים כל 2
בני".

(**) "כי כל דבר אף שהוא הכרחי לכאורה הכל בכוחו מכוון ומצוה 1
ע"פ ה" (צפע"נ עה"ת ר"פ מטעני).

מקדשין ע"פ הראי' ²⁹, כולל גם משך זמן לאחר ²⁷
החורבן, כשהי' ב"ד סמוך ³⁰ שהיו מקדשין ע"פ ²⁸
(הראי') לא היו יכולין לדחותו ליום אחר, מפני ²⁹
שנאמר בו ³¹ בעצם היום הזה, כמו ביום הכפורים ³².
ויש לומר ההסברה בזה ³³:

ד' הצומות נקבעו בגלל ד' מאורעות הקשורים ³²
עם החורבן שאירעו בהמשך זה לזה - ועל סדר ³³
המאורעות: בעשרה בטבת - "סמך מלך בבל .. על ³⁴
ירושלים והביאה במצור", בשבעה עשר בתמוז - ³⁵
"הובקעה ירושלים", בתשעה באב - "חרב הבית ³⁶
בראשונה ובשני", ובשלישי בתשרי - "נהרג גדלי' ³⁷
בן אחיקם ונכתב גחלת ישראל הנשאת כו" ³⁴. ³⁸

וכיון שבעשרה בטבת היתה התחלת (כל המשך ³⁹
המאורעות של) החורבן, ובהתחלה יש תוקף גדול ⁴⁰
יותר לגבי ההמשך שלאח"ז ולפעמים גם לגבי סוף ⁴¹
כל הענין, לכן יש בו חומר גדול יותר משאר ⁴²
הצומות הקשורים עם המשך וסוף החורבן. ⁴³

ומזה מובן גם בנוגע לענין הטוב שבצומות ³⁵
- שעשרה בטבת הוא ההתחלה והפתיחה להענין ⁴⁴
הטוב שבכל הצומות (כדלקמן), שלכן, ה"ז ביתר ⁴⁵
שאת וביתר עוז מבשאר הצומות (כולל גם תשעה ⁴⁶
באב שבו נולד משיח צדקנו ³⁶, התחלת הגאולה), ⁴⁷
כבכל פתיחת דבר חדש בעניני קדושה ³⁷. ⁴⁸

ג. וביאור הענין: ⁴⁹

יום התענית הוא (כלשון הכתוב ³⁸) "יום רצון ⁵⁰
⁵¹

ענינו של יעקב, כמ"ש ¹⁸ "ויקם עדות ביעקב ותורה ¹
שם בישראל". ²

ובסיום קריאת פרשת ויחי שבה מסיימים ³
וחותמים ספר ראשון שבתורה מכריזים "חזק חזק ⁴
ונתחזק" ¹⁹ (כמנהג ישראל ²⁰) - ש"ויחי יעקב" מהוה ⁵
חיזוק על העבודה דכל בני עד סוף כל הדורות. ⁶

וע"פ הידוע שפרשיות התורה שייכות במיוחד ⁷
להזמן שבו קורין פרשיות אלה ²¹ - יש לבאר גם ⁸
הקשר והשייכות דפרשת ויחי (סיום ספר ראשון ⁹
שבתורה, ספר הישר, שמהוה נתינת כח וחיזוק ¹⁰
לעבודה בני כלל הדורות) לעשרה בטבת, ובפרט ¹¹
בקביעות שנה זו, שעשרה בטבת חל ביום השלישי ¹²
דפרשת ויחי, ויום הש"ק פרשת ויחי (שבו נעשה ¹³
העילוי והשלימות ("ויכולו" ²²) דעשרה בטבת) הוא ¹⁴
ביום י"ד טבת, ערב והתחלת ט"ו טבת (שמתחיל ¹⁵
במנחת שבת ²³), שבו "קיימא" ²⁴ סיהרא (דחודש ¹⁶
טבת) באשלמותא ²⁵, כולל ובמיוחד השלימות ¹⁷
דעשרה בטבת, כדלקמן. ¹⁸

ב. ובהקדם ביאור ענינו המיוחד של עשרה ¹⁹
בטבת: ²⁰

בעשרה בטבת, א' מד' הצומות שחיובם מדברי ²¹
סופרים ²⁶, ישנו חומר לגבי שאר הצומות (ואפילו ²²
לגבי תשעה באב ש"לילו כיומר" ²⁷, דלא כשאר ²³
הצומות שמדברי סופרים שהם רק ביום ולא ²⁴
בלילה ²⁸) בדוגמת הצום דיוהכ"פ שחיובו מן ²⁵
התורה - ש"אפילו הי' חל בשבת (בזמן שהיו ²⁶

(29) משא"כ בזמן הזה שמקדשין ע"פ החשבון - לא יחול
עשרה בטבת בשבת.

(30) ועד שמצינו שגם לאחר כו"כ דורות הי' ב"ד סמוך -
בית דינו של הרי"ף (מגיד משנה הל' שופר פ"ב ה"ט. ובכ"מ),
ויש מקום לומר שהיו מקדשין ע"פ הראי' (ראה בארוכה
התועדויות תשמ"ה ח"א ע' 466 ואילך).

(31) יחזקאל כד, ב.

(32) אבדוריהם הל' תעניות - הובא בב"י או"ח סתק"נ.

(33) ראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 267. וש"נ. - וראה עד"ז שו"ת
שואל ומשיב מהד"ק ח"ג סקע"ט.

(34) רמב"ם שם פ"ה ה"ב.ג.

(35) ובמכ"ש וק"י - כיון ש"מדה טובה מרובה כו" (סוטה
יא, א. וש"נ).

(36) ירושלמי ברכות פ"ב ה"ד. ועוד. - ולהעיר, שזמן העיבור
הוא (לכל הפחות) ז' חדשים לפני הלידה, ועפ"ז י"ל שזמן
העיבור דמשיח הוא בעשרה בטבת, ז' חדשים לפני תשעה באב
(יום לידת משיח). וראה לקמן הערה 114.

(37) ראה לקו"ש ח"כ ס"ע 74 ואילך. וש"נ.

(38) ישעי' נח, ה.

(18) תהלים עח, ה.

(19) ג"פ - בתלת זימני הוי חזקה (ב"מ קו, רע"ב. וש"נ),
שהחזיק עצמו הוא באופן של חזקה.

(20) ראה שו"ע או"ח סו"ס קלט, ובנ"כ. לקו"ש חכ"ה ע'
474. וש"נ.

(21) "המועדים של כל השנה כו' ככולן יש שייכות לאותן
הפרשיות שחלות בהן כי הכל מיד ה' השכיל" (שלי"ה חלק
תושב"כ ר"פ וישב (רצו, א)).

(22) בראשית ב, א. וראה לקו"ת בהר מא, א. אוה"ת עה"פ.
(23) כדמוכח מזה שאין אומרים צו"צ במנחת שבת שהוא
ערב יום שאין אומרים בו תחנון (שו"ע אדה"ז או"ח סו"ס רצב).
(24) זהר ח"א קנ, רע"א. ח"ב פה, רע"א. ועוד. וראה שמו"ר
פט"ו, כו.

(25) ובפרט שמילוי ושלמות הלבנה - "חצי כ"ט י"ב
תשצ"ג" (ב"י או"ח סתכ"ו) - מתחיל בין י"ד לט"ו.

(26) ראה רמב"ם הל' תעניות פ"ה ה"ד.

(27) רמב"ם שם ה"ז. טושו"ע או"ח סתקנ"ג ס"ב.

(28) רמב"ם שם פ"א ה"ח. טושו"ע שם ר"ס תקסד.

הבלתי-רצוי מתחלתו (ובמילא לא יבוא מזה המשך
המאורעות הבלתי-רצויים דהחורבן והגלות).

ונמצא, שבעשרה בטבת מודגש "עת רצון"
בנוגע לעבודת התשובה שמבטלת החורבן ומביאה
הגאולה יותר מבשאר התעניות⁴⁵ - כיון שלא ה' בו
ענין של חורבן בפועל (שהרי גם חומת ירושלים
נשארה בשלימותה), כי אם דבר שיש בו כדי לעורר
לתשובה, שעי"ז ישארו ירושלים וביהמ"ק בשלימות
(שלילת החורבן).

ד. ויש להוסיף בביאור ענינו המיוחד של
עשרה בטבת - הן בנוגע להתחלת החורבן
דביהמ"ק והן ובעיקר בנוגע להתחלת (הגאולה
ו) בנין ביהמ"ק:

בנוגע להמזור על ירושלים (בעשרה בטבת)
מצינו בנבואת יחזקאל⁴⁶ "ואתה קח לך מחבת ברזל
ונתתה אותה קיר ברזל בינך ובין העיר גו' והיתה
במזור גו' אות היא לבית ישראל" ("שכך תבוא
ירושלים במזור").⁴⁷

ויש לומר, שבהסימן להמזור ע"י "ברזל" נרמז
גם חורבן ביהמ"ק - כי, "ברזל" מושלל בביהמ"ק⁴⁸,

לה"כ, כפי שמבאר רבינו הזקן באגרת התשובה³⁹
ש"הצום הנרצה הוא יום רצון" - "עת רצון" בנוגע
לענין התשובה⁴⁰, שעל ידה מבטלים החורבן
והגלות ומביאים הגאולה - "אין ישראל נגאלין אלא
בתשובה, וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל
לעשות תשובה .. ומיד הן נגאלין".⁴¹

וענין זה (כוונת הצום בשביל התשובה
שמבטלת החורבן והגלות ומביאה הגאולה) מודגש
בעשרה בטבת יותר מבשאר הצומות:

כש"סמך מלך בבל .. על ירושלים והביאה
במצור" - עדיין לא פגע בירושלים עצמה (בהבתים
שבה, ובודאי לא בהבית העיקרי, בית המקדש),
ואפילו לא בהחומה שמקיפה ומגינה על ירושלים,
שגם החומה היתה בשלימותה, ומלך בבל נשאר
מחזיק בהחומה (משא"כ במאורעות שלאח"ז
שבגללם נקבעו שאר הצומות).

[אלא שעצם העובדה שהי' ביכלתו ועד שהקיף
את החומה ועשה מצור על ירושלים, באופן ש"אין
יוצא ואין בא"י⁴², ובמילא לא היו יכולים להכניס
מזון לעיר וכו' - הו"ע בלתי-רצוי⁴³ עד לקביעת
תענית].

והכוונה במאורע זה (מצור על ירושלים, אבל
מצור בלבד, מבלי לפגוע בירושלים עצמה, אפילו
לא בחומת ירושלים) היתה כדי לעורר את בני
לשוב בתשובה מיד⁴⁴, שעי"ז יתבטל הענין

(39) תניא ח"ג ספ"ב.

(40) ובלשון הרמב"ם (שם ה"א) - "כדי לעורר הלבבות
לפתוח דרכי התשובה .. שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב".
וזהו גם תוכן המנהג דאמירת "דברי כבושין" ביום התענית
(ראה לקו"ש ח"כ ע' 352. וש"נ) - מלשון "יכבוש עוונותינו
ותשליך במצולות ים גו'" (מיכה ז, יט) - שאינם דברי מוסר, ח"ו,
כי אם, דברים בזכותם של בני", כולל גם בנוגע להתעוררות
לתשובה - ש"אין לך דבר שעומד בפני התשובה" (רמב"ם הל'
תשובה ספ"ג), ולא עוד אלא שגם לפני התשובה בפועל ובגלוי
"הוא רוצה להיות מישאל ורוצה הוא לעשות כל המצוות
ולהתרחק מן העבירות כו'" (רמב"ם הל' גירושין ספ"ב - שיעור
היומי דמוצאי עשרה בטבת). - וראה בארוכה קונטרס משיחות
ש"פ ויחי ועשרה בטבת דאשתקד (התועודיות תנש"א ח"ב ע'
87 ואילך).

(41) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

(42) לשון הכתוב - יהושע ו, א.

(43) ועד כדי כך, שענין זה יכול להיות "התחלה" לכל המשך
המאורעות שלאח"ז (כפי שהי' בפועל, כיון שלא ניצלו את
ההתעוררות לתשובה).

(44) ובפרט שאין צורך בריבוי זמן, כיון שהתשובה היא
"בשעתא חדא ביומא חדא ברגע חדא" (זח"א קכט, סע"א),

וכפ"ס הגמרא (קידושין מט, ב) שע"י "הרהור תשובה" נעשה
צדיק (ועד לצדיק) גמור" (כגירסת האור זרוע סק"ב). ולא עוד
אלא ש"זכאי חסידי* בכל יומא ויומא .. עבדין תיובתא שלימתא"
(זהר פרשתנו רכ, סע"א), ו"איתא בתיקונים שאפילו אם הי'
צדיק* א' חזר בתשובה שלימה בדורו הי' בא משיח" (מאמרי
אדמו"ר הקצרים ע' תג).

(45) ויש לומר, שבעשרה בטבת עצמו מודגש עוד יותר ענין
זה לבלי עשרה בטבת - שכבר התחיל יום העשירי בטבת שמתחיל
בערב ("ויהי ערב ויהי בקר"), ואעפ"כ לא התחיל הצום דעשירי
בטבת עד עלות השחר** - שבזמן זה מודגשת ביותר
הנתינת כח ("עת רצון") לנצל את הזמן לעבודת התשובה שמביאה
את הגאולה, שעי"ז יתבטל הצום דעשירי בטבת עוד לפני
התחלתו.

(46) ד, ג.

(47) פרש"י עה"פ.

(48) ומודגש בעיקר במזבח - עיקרו של ביהמ"ק, "בית לה'
מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות" (רמב"ם ריש הל' ביהמ"ח) -
"ואם מזבח אבנים תעשה לי לא תבנה אתהן גזית (שפוסלן

*) שכולל כל בני" - "זעמך כולם צדיקים" (ישעי' ס, כא. סנהדרין ר"ר
חלק).

(**) ולא רק צדיק (גמור) "לענין אמיתת שם התואר והמעלה", אלא
גם כ"שנודן אחר רובו ומקרי צדיק בדינו מאחר שזוכה בדין" (תניא
פ"א). כיון שע"י "מצוה אחת .. הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו
לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה" (רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ד).
(**) רמב"ם וטושו"ע שבהערה 28. - ולהעיר מהשקו"ט בדישן שינת
קבע אם מותר לו לאכול ולשתות לפני עלות השחר (ראה נ"כ
הטושו"ע שם).

בחומת ירושלים) היתה לעורר על התשובה כדי
שגם חומת ירושלים תשאר ותהי' בשלימותה (כנ"ל),
וענינו בעבודת ה' - השמירה על שלימות התורה,
"אני חומה זו תורה"⁶¹, באופן של חוזק ותוקף
ד"ברזל" דקדושה, "אבני" (בוני', תלמידי חכמים)
ברזל".

ויתירה מזה - שגם הכוונה והתכלית בהמשך
המאורעות דהמצור עד לפעולת הברזל בחורבן
ביהמ"ק (כיון שלא עשו תשובה כו'), היא, כדי
שתהי' שלימות ה"ברזל" דקדושה בכנין ביהמ"ק
השלישי:

איתא במדרש⁶² ש"זהב וכסף ונחושת" הם
כנגד ג' האבות אברהם יצחק ויעקב - "זהב זה
אברהם .. כסף זה יצחק .. ונחושת זה יעקב".
וע"פ הידוע⁶³ שג' בתי מקדשות הם כנגד אברהם
יצחק ויעקב, "אברהם שכתוב בו הר .. יצחק
שכתוב בו שדה .. יעקב שקראו בית"⁶⁴, יש לומר,
שזהב וכסף ונחושת הם כנגד ג' בתי מקדשות:
זהב כנגד בית ראשון, כסף כנגד בית שני, ונחושת
כנגד בית שלישי. וההסברה בזה⁶⁵ - שע"י יעקב
שענינו תורה (כנ"ל ס"א), נעשה גם הברור של
נ"נחושת" (מלשון נחש⁶⁶, נחש הקדמוני, שהו"ע
הקליפה, שברורו ע"י "נחשת" דקדושה⁶⁷),
שעיקרו ושלמותו בביהמ"ק השלישי, כנגד יעקב.

ויש להוסיף, ש"נחושת" רומז גם על המעמד
ומצב דזמן הגלות (לאחרי חורבן בית שני), ואילו
השלמות דביהמ"ק השלישי מרומזת ב(הברור
ד"ברזל" דלעו"ז, שלמטה גם מ"נחושת"⁶⁸, שע"י
באים (ל)השלמות ד"ברזל" דקדושה:

זהב וכסף ונחושת הם בסדר דמלמעלה למטה
- שזהב הוא המשובח ביותר, כסף הוא למטה
מזהב, ונחושת למטה גם מכסף. ומרומז גם בהר"ת

1 כמ"ש⁴⁹ "והבית בהבנותו אבן שלמה גו' ומקבות
2 והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו"⁵⁰,
3 כיון ששייך לחורבן ביהמ"ק, כדאיתא במדרש⁵¹
4 "וזאת התרומה גו' זהב וכסף ונחושת"⁵² .. אבל ברזל
5 אין כתיב כאן לא במשכן ולא במקדש⁵³ למה
6 שנמשל בו אדם שהחריבו ביהמ"ק"⁵⁴.

7 והתיקון לזה ע"י ברזל דקדושה⁵⁵:

8 אמרו חז"ל⁵⁶ "כל ת"ח שאינו קשה כברזל אינו
9 ת"ח .. דכתיב⁵⁷ ארץ אשר אבני' ברזל, א"ת אבני'
10 אלא בוני'", שזהו"ע ד"קשה עורף" למעליותא⁵⁸,
11 החוזק והתוקף (ברזל) דעצם הנשמה⁵⁹, שע"י
12 מבטלים הברזל דלעו"ז שהוא (קשיות העורף
13 ד)היצה"ר⁶⁰.

14 וענין זה שייך במיוחד לעשרה בטבת - כי,
15 כוונת המצור (מצור בלבד, ללא פגיעה אפילו

ומכתתן בברזל) כי חרבך הנפת עלי' ותחללה", ש"המזבח נברא
להאריך ימיו של אדם והברזל נברא לקצר ימיו של אדם, אין זה
ברין שיונף המקצר על המאריך, ועוד, שהמזבח מטיל שלום בין
ישראל לאביהם שבשמים, לפיכך לא יבוא עליו כורת ומחבל"
(יתרו כ, כב ובפרש"י - ממכילתא. וראה בארוכה בפ"י הרמב"ן.
תורה שלמה (אות תקנדה)).

(49 מלכים"א ו, ז).

(50 והשימוש בברזל לסתת את האבנים ("אבנים גו' גזית
מגוררות במגרה", "חתוכות במגרה", "כלי ברזל מלא פגיונות
כו" (שם ז, ט, ובמצודות)) ה" בחוץ - "שהי' מתקין מבחוץ
ומכניס מבפנים" (סוטה מח, ב*).

(51 שמו"ר פל"ה, ה).

(52 תרומה כה, ג).

(53 ו"ברזל" שנזכר בדברי הימים - ראה לקמן ס"ו).

(54 וראה ברכות לב, ב: "מיום שחרב ביהמ"ק נפסקה חומת
ברזל כו' שנאמר ואתה קח לך מחבת ברזל וגו'".

(55 ראה ספר הלקוטים (ד"ח להצ"צ) ערך ברזל. וש"נ).

(56 תענית ד, א. וראה גם שם ז, א: "מאי דכתיב ברזל בברזל
יחד, לומר לך מה ברזל זה אחד מחדד את חבירו אף שני תלמידי
חכמים מחדדין זה את זה בהלכה".

(57 עקב ח, ט).

(58 ראה שמו"ר ספמ"ב. לקו"ת בלק סז, ד. אוה"ת תצוה ע'
א'תש"ז. מג"א ע' ב'ת"א.

(59 להעיר ש"ברזל" בגימטריא "גורל", שקאי על עצם
הנשמה (אוה"ת שם).

(60 ראה סוכה נב, ב: "אם פגע בך מנוול זה משכחו לבית
המדרש אם ברזל הוא מתפוצץ כו'". וראה מדרש משלי (פכ"ז).
הובא בבחי' בא יב, לג): "ברזל בברזל יחד זה משה הצדיק
ופרעה הרשע שהיו מתנקשין זה עם זה בשפחים .. עד שאתה
אומר לא ידעתי את ה' סופך לידע כו'", היינו, שהביטול דפרעה,
ברזל דלעו"ז, נעשה ע"י משה, ברזל דקדושה (אוה"ת מג"א שם).

(* ולדעת רבי יהודה - ש"אמר רבי נרצין דברי רבי יהודה באבני
מקדש" - גם מבחוץ לא השתמשו בכלי ברזל, אלא ע"י ה"שמיר"
(סוטה שם).

(61 פסחים פז, א. וראה אוה"ת פרשתנו תד, א.

(62 שמו"ר ספמ"ט.

(63 ראה חזק"ג מהרש"א ועיין יעקב לפסחים פח, א. לקו"ת

מסות פג, ג. ובכ"מ.

(64 פסחים שם.

(65 ראה אוה"ת תשא ע' א'תתפח.

(66 ראה חוקת כא, ט ובפרש"י.

(67 ולהעיר, ש"נחשת" ר"ת נובלות חכמה שלמעלה תורה

(הוספות לתו"א תשא קיא, ד. ובכ"מ). והשייכות ליעקב - ראה
אוה"ת פרשתנו תח, א.

(68 ראה זח"ב רכח, רע"א. אוה"ת תרומה ע' א'תיג.

30 ויש לומר, שגם בקדושה ישנו הסדר ד"ברזל"
31 - שפחה לפני גברתה למעלותא:
32 ובהקדם מעלת האמהות לגבי האבות, כמ"ש
33 באברהם "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה",
34 "שהי" אברהם טפל לשרה בנביאות"⁷⁸ - ע"ד
35 ובדוגמת המעמד ומצב דלעתיד לבוא ש"נקבה
36 תסובב גבר"⁷⁹, "אשת חיל עטרת בעלה"⁸⁰,
37 שספירת המלכות תתעלה למעלה מכל הספירות
38 (סוף מעשה במחשבה תחלה⁸¹), שמעין זה הי'
39 אצל האבות, כמארז"ל⁸² "שלשה הטעמן הקב"ה
40 בעוה"ז מעין העוה"ב, אברהם יצחק ויעקב,
41 שנאמר בהם בכל מכל כל"⁸³.
42 ועד"ז בנוגע למעלת השפחות לגבי הגבירות
43 (בלהה לפני רחל וזלפה לפני לאה⁸⁴), כמ"ש ברחל
44 שנתנה שפחתה (בלהה) ליעקב "ואבנה גם אנכי
45 ממנה"⁸⁵ - שהאמהות⁸⁶ הן בחי' מלכות דאצילות,
46 והשפחות הן בחי' מלכות בירידתה לבי"ע, ועז"נ⁸⁷
47 "אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה", שהאבות
48 שבונים המלכות ע"י נישואיהם עם האמהות⁸⁸, לא
49 רצו (מצד עצמם) לישא השפחות כיון שמאסו
50 בהירידה לבי"ע (ענינם של השפחות), ואעפ"כ,
51 דוקא ע"י נישואיהם עם השפחות (בחי' המלכות
52 בירידתה לבי"ע) נעשה בנין ועליית המלכות
53 בתכלית השלימות ("שפחה כי תירש גברתה"⁸⁹
54 למעליותא)⁹⁰.
55 ועד"ז יש לבאר גם בנוגע לבית המקדש:
56 מבואר בדרושי חסידות⁹⁰ הטעם שביהמ"ק הי'

1 שלהם: "זהב", ר"ת "זה הנותן בריא", "כסף", ר"ת
2 "כשיש סכנת פחד", ו"נחשת", ר"ת "נתינת חולה
3 שאמר תנו"⁶⁹.
4 ועפ"ז י"ל, ש"זהב" מורה על (המשכן ו)בית
5 ראשון שהי' בשלימות ("זה הנותן בריא"), ו"כסף"
6 מורה על בית שני שחסרו בו חמשה דברים⁷⁰
7 (שלכן "יש סכנת פחד" שמא יהי' עוה"פ החסרון
8 ח"ו דביהמ"ק כולו), ו"נחשת" (שלמטה מזהב
9 וכסף) מורה על המעמד ומצב דזמן הגלות, שבגלל
10 החסרון דביהמ"ק נעשים בני" במעמד ומצב של
11 "חולה שאומר תנו", שזוהי הבקשה והדרישה
12 מהקב"ה ליתן ("כל הנותן בעין יפה הוא נותן"⁷¹)
13 את ביהמ"ק השלישי שיהי' בתכלית השלימות (גם לגבי
14 המשכן ובית ראשון) - "מקדש אדני כוננו
15 ידיך"⁷², "בנינא דקוב"ה"⁷³, בית נצחי (שאינ
16 אחריו חורבן).
17 ויש לומר, שמעלת הנצחיות דבית המקדש
18 השלישי (שלאחר החורבן דבית ראשון ובית שני
19 יבנה בית מקדש נצחי שאין אחריו חורבן) -
20 מרומזת בהחזוק והתוקף ד"ברזל" דקדושה.
21 ה. ובסגנון דתורת הקבלה והחסידות:
22 ידוע⁷⁴ ש"ברזל" ר"ת בלהה רחל זלפה לאה, ד'
23 נשי יעקב שהן האמהות די"ב השבטים, וכנגדן יש
24 גם ד' בחי' בנוקבא דקליפה, כמ"ש בעוג⁷⁵ "ערשו
25 ערש ברזל", שהן הלעו"ז דד' האמהות שבקדושה.
26 ולהוסיף, שגם סדרן של ד' האמהות שב"ברזל"
27 (בלהה לפני רחל וזלפה לפני לאה, שפחה לפני
28 גברתה) הוא הסדר דלעו"ז - "שפחה⁷⁶ כי תירש
29 גברתה"⁷⁷.

(78) וירא כא, יב ובפרש"י.

(79) ירמי' לא, כא.

(80) משלי יב, ד.

(81) פיוט "לכה דודי".

(82) ב"ב טז, סע"ב ואילך.

(83) לקו"ת שה"ש טו, ג. אוה"ת חיי שרה קכג, ב.

(84) נוסף על הקדימה דרחל, ספירת המלכות, ללאה, ספירת הבינה.

(85) ויצא ל, ג.

(86) בהבא לקמן - ראה לקו"ת ס"פ ברכה. סידור (עם דא"ח)

כא, ד.

(87) תהלים קיח, כב.

(88) כמודגש בהנישואין דיצחק ורבקה שהו"ע יחוד מ"ה וב"ן (לקו"ת ברכה צו, סע"ג. ובכ"מ).

(89) ומודגש במלכות דוד, שלידתו היתה באופן שאביו (ישי) הי' סבור שבא על שפחתו, בסוד שפחה כי תירש כו' (ראה לקו"ת וסידור שבעה ערה⁸⁶).

(90) תו"א ותו"ח ר"פ ויגש. לקו"ת וסידור שם. ובכ"מ.

(69) ראה רבותינו בעה"ת ר"פ תרומה. פי' הרא"ש שם. אגרת הטיול (לאחיו של המהר"ל) חלק הרמז אות ז. תורה שלימה עה"פ תרומה כה, ג (אות לח).

(70) יומא כא, ב.

(71) ראה ב"ב נג, רע"א. וש"נ.

(72) בשלח טו, יז.

(73) זח"ג רכא, א.

(74) ספר הליקוטים להאריז"ל פרשתנו מט, יא (וראה לקמן הערה 141). לקוטי תורה ושער הפסוקים ואתחנן ד, כ. עקב ח, ט. ועוד.

(75) דברים ג, יא.

(76) משלי ל, כג.

(77) ראה אוה"ת תצוה ע' א'תרצב ואילך. א'תשלו ואילך. לקוטי לוי"צ אגרות קודש ע' תיז.

שנחרבו ע"י ברזל; משא"כ מקדש העתיד, בית
נצחי שלא שייך בו חורבן - לא שייך בו חשש
מענין של ברזל דלעו"ז, כיון שלעתיד לבוא
תבטל מציאות הברזל דלעו"ז⁹⁶, ובמילא יכול
וצריך להיות בנינו גם בברזל, כדי להדגיש את
העילוי והשלימות דהפיכת הברזל⁹⁷ שהחריב
ביהמ"ק לברזל שנעשה חלק בהבנין דביהמ"ק.
ויש לומר, שמ"ש בדברי הימים⁹⁸ (בנוגע
לפעולתו של דוד בהכנת כל הדרוש לבנין ביהמ"ק)
"הכינותי לבית אלקי הזהב לזהב והכסף לכסף
והנחושת לנחושת הברזל לברזל גוי", "וברזל מאה
אלף ככרים" - עיקרו ושלימותו במקדש העתיד⁹⁹
להבנות ע"י דוד מלכא משיחא¹⁰⁰, שבנינו יהי' (לא)
רק מזהב וכסף ונחושת בתכלית השלימות¹⁰¹,
אלא גם מברזל¹⁰².

(96) שאז לא תהי' מציאות הברזל שמקצר ימיו של אדם, ח"ו,
כמ"ש (ישעי' ב, ד) "וכתתו חרבותם וגו'", ויתירה מזה - שיתבטל
הענין דהיפך החיים. וראה נחומא ס"פ יתרו: "בעוה"ז ע"י
יצה"ר השנים מתקצרות, אבל לעתיד לבוא בלע המות לנצח
ומחה ה' דמעה מעל כל פנים".

(97) ראה אדר"ט פ"ט: "יצה"ר דומה לברזל שהטילוהו בתוך
האור כל זמן שהוא בתוך האור עושין ממנו כל כלים שירצו, אף
כך יצה"ר כו".

(98) דברי-הימים א' כט, ב"ז (ושם כב, יד): "ולנחושת ולברזל
אין משקל".

(99) בפ' הרמב"ן ס"פ יתרו: "והברזל אשר הקדיש דוד שלא
נחקר משקלו לעשות ממנו כלים לכרות העצים ולחצוב האבנים
היי", אבל בנוגע להמשכן והמקדש עצמו מושלל הברזל לגמרי,
עיי"ש. וראה השקו"ט בזה בתורה שלימה שם. וצ"ע גם מאמה
כליא עורב ש"צורך בנין הבית הוא" (מו"ק שם), והיתה (לא רק
במקדש, אלא גם) במזבח החיצון שבמשכן (ברייתא דמלאכת
המשכן פ"א. יל"ש תצוה רמז שפה ובפ"י זית רענן).

ובפ"י מהר"ו (לשמו"ר שבהערה 51): "ומ"ש בסוף ד"ה א'
והברזל לברזל וגו' מאה אלף ככרים ברזל, יתכן שהי' זה בחצרות
ולא בפנימה" - שהברזל הי' בבנין המקדש עצמו (דלא כדעת
הרמב"ן שהי' רק עבור הכלים לכרות העצים ולחצוב האבנים),
אלא בחצר ולא בפנים. וצ"ע היכן מצינו שהשתמשו בחצרות
דבית ראשון בכמות ברזל גדולה כזו (משא"כ במקדש העתיד
להבנות - "אע"פ שהוא כתוב ביחזקאל אינו מפורש ומבואר",
ויש מקום לומר שבנינו יהי' גם בברזל, ככפנים).

(100) ועפ"י יומתק שה"ברזל" נזכר רק (א) בהכנת המקדש
ע"י דוד (ולא בבנין המקדש ע"י שלמה), (ב) בדברי הימים (ולא
במלכים) שעיקרו "משום יחס דוד המלך" (פרש"י ריש דה"י.
הקדמת הרד"ק לדה"י, עיי"ש), דוד מלכא משיחא, שעל ידו יהי'
בנין ביהמ"ק השלישי.

(101) נוסף על השלימות דזהב שהיתה בבתי המקדשות
שלפניו - "שבעה זהבים" (יומא מד, סע"ב).

(102) ומעין זה הי' בבית שני (ששייך לביהמ"ק השלישי**)

מאבנים דוקא (דלא כהמשכן שהי' מעצי שטים),
ועד ש"אין בנין בו עץ בולט"⁹¹ (משא"כ שקוע⁹²)
- כיון שהיתה בו מעין השלימות דלעתיד לבוא
ספירת המלכות תהי' למעלה מז"א ("אשת חיל
עטרת בעלה"), ולכן נבנה מאבנים, דומם, שמורה
על ספירת המלכות, ולא מעצי שטים, צומח,
שמורה על ז"א (אבל לא מברזל⁹³ שלמטה מאבנים,
שמורה על ספירת המלכות בירידתה לבי"ע).

ויש לומר, שבביהמ"ק דלעתיד לבוא⁹⁴ תתגלה
מעלת המלכות (לא רק כפי שהיא באצילות, אלא
גם ובעיקר) בירידתה לבי"ע, שתתבטא בהחזוק
ותוקף (לא רק דאבנים, אלא גם) דברזל שהוא חזק
יותר מאבנים, "ארץ (ספירת המלכות) אשר אבני'
ברזל", ע"ד מעלת השפחות לגבי האמהות
(שלימות בנין ועליית המלכות) שמרומזת בהר"ת
ד"ברזל"⁹⁵.

ו. ואולי יש לומר, שהשלימות דברזל דקדושה
שבביהמ"ק השלישי תבוא (לא רק בחזוק ותוקף
הנצחיות, אלא) גם בכך שבנינו יהי' (לא רק
מאבנים, אלא) גם מברזל, שהברזל עצמו יהי' חלק
מהבנין דביהמ"ק עצמו:

"ברזל אין כתיב .. במשכן ובמקדש ..
שהחריב ביהמ"ק" - קאי על בית ראשון ובית שני

(91) רמב"ם הל' ביהב"ח פ"א ה"ט.

(92) רדב"ז שם. ועוד. וי"ל דוגמתו בברזל, ש"כל כלי ברזל
לא נשענו בבית בהבנותו", בגלוי דוקא (ע"ד עץ בולט), משא"כ
בהעלם, מחוץ לביהמ"ק (ע"ד עץ שקוע).

(93) וברזל שמצינו בנוגע לעשיית המנורה, "אין לו זהב מביא
אף של כסף של נחושת של ברזל כו", ומנורה שעשו מלכי בית
חשמונאי של ברזל היתה (מנחות כח, ב) - הרי: (א) כיון שהברזל
הוא תמורת כסף וזהב הי' "ברזל" כפי ששייך להדרגא דכסף
וזהב*, (ב) "שפודים של ברזל היו וחיפום בעץ", שאין הברזל
נראה מבחוץ (ע"ד עץ שקוע). ואמה כליא עורב, טס של ברזל
כמו סייף גובהו אמה על גבי המעקה סביב כדי שלא ישוב
העורבים עליו (מו"ק ט, רע"א. וש"נ. רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ד
ה"ג) - הי' גג המקדש, שגגין לא נתקדשו (פסחים פה, סע"ב.
וש"נ. רמב"ם שם פ"ו ה"ז), כמו בחוץ (וראה לקמן הערה 102).
(94) שבו תהי' השלימות דלעתיד לבוא ממש, לא רק מעין
ודוגמא בלבד, ככבית ראשון ושני.

(95) להעיר מהשייכות ל"חומת ברזל" - כי, "אשה" שייכת
לתורה ו"חומה, דכתיב נקבה תסובב גבר" (יבמות סב, ב), וד'
נשי יעקב (ר"ת ברזל) הם "חומת ברזל" דקדושה (שעי"ז מהפכים
ה"קיר ברזל" שבהנבואה ע"ד המצור על חומת ירושלים, כדלקמן
ס"ז).

(*) ע"ד המבואר בענין אבנים ולבנים, ש"אם לא נמצאו אבנים בונין
בלבנים" (ראה לקו"ש ח"ו ע' 23 הערה 76).

(**) כמובן מזה שהפסוק "גדול יהי' כבוד הבית הזה האחרון מן

העשירי הוא חודש טבת¹⁰⁶) למנין החדשים
מחודש ניסן ("חודש של גאולה"¹⁰⁷), ובחודש
העשירי עצמו ביום העשירי, עשירי שבעשירי -
"העשירי יהי קודש"¹⁰⁸ - שרומז על השלימות
דגאולה העתידה שבה תהי' השלימות דעשר ("עלי
עשור"¹⁰⁹, שירה עשירית¹¹⁰, פרה העשירית ומנין
העשירי¹¹¹, וכן בארץ ישראל - לא רק ארץ שבע
אומות, אלא ארץ עשר אומות¹¹²).

זאת ועוד: חודש טבת (כולל ובמיוחד העשירי
שבו) הוא "ירח"¹¹³ שהגוף נהנה מן הגוף¹¹⁴ -
שהגוף כביכול דלמעלה, מהותו ועצמותו ית', נהנה
(כביכול) מהגוף (דלמטה) דכאו"א מישראל¹¹⁵,
שקאי (בעיקר) על המעמד ומצב דלעתיד לבוא,
שאז הנשמה ניזונית מן הגוף¹¹⁶, ויתירה מזה,
הנאת העצמות כביכול מן הגוף.

ובהדגשה יתירה בקביעות שנה זו - שעשירי
בטבת חל ביום השלישי בשבוע שהוכפל בו כי
טוב¹¹⁷:

הפעם השני' (כפל) ד"כי טוב" היא בנוגע
לבריאת "דשא עשב מזריע זרע למינהו ועץ עושה
פרי אשר זרעו בו למינהו"¹¹⁸ - שזריעת הזרע
כוללת ומהווה (גם) ההתחלה דצמיחת הפירות.

(106) אסתר ב, טז.

(107) שמור"ר פט"ו, יא.

(108) בחוקות כז, לב.

(109) תהלים צב, ד. ערכין יג, ב.

(110) כולל גם העילוי ד"שיר חדש", לשון זכר, גאולה שאין
אחרי' גלות (מכילתא בשלח טו, א. תוד"ה ה"ג ונאמר פסחים
קטז, ב).

(111) מכילתא שם. רמב"ם הל' פרה אדומה ספ"ג. תנחומא
תשא ט. ועוד.

(112) לך לך טו, יט ובפרש"י.

(113) מגילה יג, א.

(114) להעיר ש"הגוף נהנה מן הגוף" הו"ע היחוד שממנו
נעשה העיבור והלידה, ושייך במיוחד לעשרה בטבת, התחלת
החורבן - ע"ד כרובין המעורין זב"ז בשעה שנכנסו נכרים להיכל
(כיון שחייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שהוא יוצא לדרך (ראה
סה"מ מלוקט ח"ב ע' רסט. ויש"פ)), ולכן ה"ז התחלת הגאולה,
ע"י העיבור והלידה דמשיח (ראה לעיל הערה 36).

(115) ראה לקו"ש חט"ו ע' 382 ואילך.

(116) ראה המשך וככה תרל"ז פפ"ח ואילך. סה"מ תרנ"ט ע'
צז ואילך. המשך תרס"ו ע' תקכח. סה"מ קונטרסים ח"ב תיג, ב.
סה"ש תורת שלום ע' 127 ואילך.

(117) נוסף לך שיום השבת שבו נעשית העלי' והשלימות
דעשרה בטבת הוא ערב והתחלת ט"ו טבת שבו "קיימא סיהרא
באשלמותא", השלימות ד"ירח שהגוף נהנה מן הגוף".

(118) בראשית א, יב.

ז. עפ"ז יש לומר שענינו של עשרה בטבת הוא
התחלת בנין מקדש העתיד בגאולה העתידה:
אע"פ שהמצור דעשרה בטבת ה' התחלת
המאורעות דחורבן ביהמ"ק, הרי, כיון שהכוונה
בזה היא שלאח"ז ועי"ז יבנה מקדש העתיד¹⁰³,
בית נצחי, נמצא, שהתחלת המאורעות דחורבן
ביהמ"ק היא גם (ובעיקר) התחלת הבנין דמקדש
העתיד.

וענין זה מרומז בהסימן שניתן בשייכות
להמצור דעשרה בטבת - "ואתה קח לך מחבת ברזל
ונתתה אותה קיר ברזל גו' אות היא לבית ישראל"
- שהכוונה והתכלית של (התחלת) החורבן ע"י
ברזל דלעו"ז, היא, כדי שלאח"ז תתגלה השלימות
ד"ברזל" דקדושה בביהמ"ק העתיד¹⁰⁴.

ח. ויומתק יותר - שהשייכות לגאולה העתידה
מרומזת גם בתוכנו של הזמן דעשרה בטבת:

חודש טבת הוא חודש העשירי¹⁰⁵ ("חודש

- כי, הברזל במנורה ה' בזמן החשמונאים בבית שני, וכן הברזל
באמה כליא עורב שהיתה בבית שני, משא"כ בבית ראשון שמפני
רוב קדושה שהיתה בו לא ה' צריך כליא עורב (ערוך ערך כל.
וראה תוס' מו"ק שם. תוד"ה כליא מנחות קז, א. תוד"ה כגון
ערכין ו, א). ויש לומר ההסברה בזה - שבבית שני היתה
ההתעסקות בבירור והפיכת הלעו"ז* (משא"כ בבית ראשון שמפני
רוב קדושתו נדחו החיצונים), ולכן מצינו בו גם ברזל, אבל, רק
הברזל שבמנורה שבה במקום כסף וזהב ומחופה בעץ, והברזל
שבאמה כליא עורב על גג המקדש שהוא כמו בחורף (כנ"ל הערה
93), משא"כ בביהמ"ק השלישי יהיו ריבוי ברזל ("מאה אלף
ככרים") בהבנין עצמו, כיון שיהי' בירור והפיכת הברזל בתכלית
השלימות.

(103) ובלשון חז"ל (בנוגע לחורבן ביהמ"ק בתשעה באב) -
"עלה ארי' כו' והחריב אריאל כו' על מנת שיבוא ארי' כו' ויבנה
אריאל" ("ל"ש ירמ' בתחלתו (רמז רנט)).

(104) ויומתק יותר ע"פ דרשת חז"ל (גיטין נו, רע"ב) בנוגע
לחורבן ביהמ"ק "והלבנון באדיר יפול, ואין אדיר אלא מלך,
דכתיב והי' אדירו ממנו וגו'" - שפשטות הכתוב "והלבנון באדיר
יפול" נאמר על מפלת טנחזיב ע"י חזקיהו** ("בזכות חזקיהו
שהוא אדיר ומושלם של ישראל כמ"ש והי' אדירו ממנו" -
פרש"י), שביקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג
(סנהדרין צד, א), כמורגש בהמשך הכתובים "ויצא חוטר מגזע
ישי וגו'" שקאי על משיח.

(105) הן בשנה פשוטה והן בשנה מעוברת.

הראשון (וחגי ב, ט) נאמר על בית שני (ב"ב ג, סע"א) וגם ובעיקר
על ביהמ"ק השלישי (זח"א כח, א).

(*) ועד"ז במשכן שהי' במדבר כדי לברר החיצונים (לקו"ת במדבר
ג, ד ואילך. ובכ"מ) - הי' צורך באמה כליא עורב.

(**) והתחלת הפסוק: "ונקם סבכי היער בברזל" - שבירת הקליפה
(סנחזיב) ע"י "ברזל" דקדושה.

הגאולה [ובלשון חז"ל¹²⁹ "ראובן ושמעון נחתין
ראובן ושמעון סלקין", שהירידה דהגלות היא
בשביל העלי' דהגאולה], כמ"ש בסיום וחזקתם (כל
כ"ד ספרי קודש) דברי הימים "ה' אלקי השמים ..
פקד עלי לבנות לו בית בירושלים גו' מי בכס מכל
עמו ה' אלקיו עמו ויעל", העלי' מן הגלות אל
הגאולה לבנות ביהמ"ק נעלה יותר, כמ"ש "גדול
יהי' כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון", שקאי
(גם ו) בעיקר על ביהמ"ק השלישי¹³⁰.

ותוכן החיזוק על כל זמן משך הגלות הוא -
"ויחי יעקב":

יעקב, שענינו תורה, הוא קו האמצעי, בריח
התיכון שמברית מן הקצה אל הקצה, מרום
המעלות ומדרגות עד סוף כל דרגין¹³¹, היינו,
שנמשך ויורד למטה כמו שהוא למעלה ללא
שינויים, ועי"ז מתגלה תוקף מציאותו, מציאות
אמיתית ("תתן אמת ליעקב"¹³²) ונצחית ("יעקב
אבינו לא מת"), ולכן, ממנו ועל ידו נמשך החיזוק
לכל בני' על כל זמן משך הגלות, שגם בירידתם
בגלות נעשה אצלם מעמד ומצב ד"ויחי יעקב",
חיים אמיתיים ע"פ התורה, שבזה מודגש התוקף
האמיתי והנצחיות דבני', כפי שמתגלה בהעילוי
והשלימות דגאולה האמיתית והשלימה, גאולה
נצחית וביהמ"ק נצחי, גאולה שלישית וביהמ"ק
השלישי, הקשורים עם (השלישי שבאבות) יעקב¹³³
(כנ"ל ס"ד).

ובפרטיות יותר:

החיזוק על כל זמן משך הגלות עד להגאולה
האמיתית והשלימה נעשה עי"ז ש"זרעו בחיים"¹³⁴
- כיון שהנצחיות דיעקב מודגשת ומתגלה ב"זרעו",
ההמשך והקיום דזרעו וזרע זרעו עד סוף כל

1 ודוגמתו ביום השלישי שבו חל עשרה בטבת -
2 שבקביעות זו מודגש ביותר שהתחלת החורבן
3 והגלות היא התחלת הגאולה, ע"ד ובדוגמת הזריעה
4 שכוללת ומהווה התחלת הצמיחה, כידוע¹¹⁹ שהגלות
5 נמשל לזריעה, כמ"ש¹²⁰ "וזרעתי" לי בארץ",
6 שע"ז נעשית הצמיחה בריבוי גדול יותר,
7 כמארז"ל¹²¹ "כלום אדם זורע סאה אלא כדי
8 להכניס כמה כורין", ועד לתכלית הריבוי עד
9 אינסוף, "פירותיהן¹²² ופירי פירותיהן עד סוף כל
10 העולם"¹²³.

11 ועי"ז מתגלה ונעשה שלימות הטוב¹²⁴ -
12 "הוכפל¹²⁵ בו כי טוב" - הטוב דגאולה האמיתית
13 והשלימה ובנין ביהמ"ק, גאולה נצחית וביהמ"ק
14 נצחי, גאולה השלישית וביהמ"ק השלישי,
15 כמ"ש¹²⁶ "ביום השלישי יקימנו ונחי' לפניו".

16 ט. עפ"ז יש לבאר גם הקשר והשייכות לפרשת
17 ויחי - סיום וחזקתם ספר ראשון (הישר) שבתורה,
18 והחיזוק ("חזק חזק ונתחזק") על כל הספרים
19 שלאח"ז:

20 כיון שסיום וחזקתם ספר ראשון שבתורה הוא
21 במעמד ומצבם של בני' בארץ מצרים ("ויחי יעקב
22 בארץ מצרים", "ויישם בארון במצרים"), שמה
23 נעשה התחלת הגלות [כמודגש בהמשך בהתחלת
24 ספר שמות¹²⁷ (שקורין במנחת שבת פרשת ויחי)
25 "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה", והמשכו
26 בהתחלת שעבוד מצרים לאחר ש"וימת יוסף ..
27 ויישם בארון במצרים"¹²⁸] - יש צורך בחיזוק על
28 כל זמן משך הגלות, עד לעלי' מן הגלות אל

(119) תו"א ותו"ח ר"פ בשלח. ובכ"מ.

(120) הושע ב, כה.

(121) פסחים פז, ב.

(122) ל' חז"ל - כתובות ר"פ ט. וזכרים לו, ב. ועוד.

(123) כולל גם הפירוש הפנימי שנעשה "סוף" לכל הענינים

דהעולם ("עולם" מלשון העולם) והסתר.

(124) להעיר ש"טבת" הוא גם מלשון "טוב".

(125) להעיר מהשייכות ד"כפל" לגאולה (ראה פרד"א

פמ"ת. יל"ש ר"פ לך לך. ד"ה לך לך תרכ"ז. תר"ל. ועוד).

(126) הושע ו, ב ובמפרשים שם.

(127) "מתכיפין התחלה להשלמה" (נוסח מרשות לחתן

בראשית).

(128) כי "כל זמן שיוסף הי' קיים לא הי' להם משוי של
מצריים, מת יוסף נתנו עליהם משוי, לפיכך כתיב הבאים (לאחרי
ובהמשך למיתת יוסף), כאילו אותו יום נכנסו למצרים" (שמו"ר
פ"א, ד).

(129) ויק"ר פל"ב, ה. וש"נ.

(130) ראה לעיל שוה"ג הא' להערה 102.

(131) תניא ספ"ג. שם אגה"ק ס"ו. ובכ"מ.

(132) מיכה בסופו. וראה אגה"ק שם.

(133) להעיר ממ"ש בפרשתנו בברכת יעקב ליוסף: "ברכות

אביך גברו על ברכות הורי עד תאות גבעות עולם" (מט, כו),

"ברכה פרוצה בלי מצרים מגעת עד ד' קצוות העולם, שנאמר

ופרצת ימה וקדמה וגו', מה שלא אמר לאברהם וליצחק .. זהו

שאמר ישעי' והאכלתיך נחלת יעקב אביך" (פרש"י עה"פ).

(134) כמודגש בדרשת חז"ל (שממנה למדים שיעקב אבינו

לא מת) - מקרא אני דורש שנאמר ואתה אל תירא עבדי יעקב

גו' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ

שבים, מקיש הוא לזרעו כו' - "מקרא" בנוגע להגאולה.

אלא) גם מלשון "בן"¹⁴⁰, הבנים של "ברזל" -
שע"י החוזק והתוקף שלהם בכל עניני קדושה
("אבני ברזל"), מהפכים הברזל דלעו"ז שהחריב
ביהמ"ק לברזל דקדושה בבנין ביהמ"ק העתיד¹⁴¹.
י. ובכהנ"ל ניתוסף עליו מיוחד בדורנו זה,
ובפרט בשנה זו:
דורנו זה הוא דור האחרון של הגלות והוא הוא
דור הראשון של הגאולה - כהודעת והכרזת כ"ק
מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, יוסף שבדורנו (ע"ש)
יוסף הראשון שהודיע והכריז ש"אלקים פקד יפקוד
אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ אשר
נשבע לאברהם ליצחק וליעקב"¹⁴², שכבר נשלמו
כל מעשינו ועבודתינו, וכבר כלו כל הקיצין וכבר
עשו תשובה, וכבר נסתיימו כל ההכנות ובאופן
ד"הכנה רבתי", והכל מוכן לסעודה¹⁴³ דלעתיד
לבוא, לזיתן ושור הבר¹⁴⁴ ויין המשומר¹⁴⁵.
ובהדגשה יתירה בשנה זו:
שנה זו שייכת במיוחד לקץ הגאולה ולהגאולה
(כי כבר כלו כל הקיצין) - "הי' תהא שנת נפלאות
בה", "בכל מכל כל" - שקאי על הגאולה האמיתית
והשלימה ע"י משיח צדקנו ("כימי צאתך מארץ
מצרים אראנו נפלאות"¹⁴⁶), שאז יהיו כל הענינים
("בכל מכל כל") באופן של "נפלאות".

(140) כמ"ש בפרשתנו (מט, כד) "אבן ישראל", "ל' נוטריקון
אב ובן" (פרש"י עה"פ).

(141) ראה ספר הליקוטים להאר"ל פרשתנו (שבעה ער 74)
עה"פ "אוסרי לגפן עירו וגו'": "ידוע הוא שהפסוק מדבר בענין
המשיח, שנאמר גילי מאד בת ציון גו' הנה מלך יבוא לך גו'
עני ורוכב על חמור ועל עיר בן אתונות .. סוד הענין הוא .. כי
יעקב אבינו ע"ה ה' לו ד' נשים, וסודם ברז"ל .. וכנגדם בקליפה
שתיים גבירות ושתיים שפחות, הגבירות .. הם סוד עי"ר וחמור,
וכשיבוא משיח צדקנו ב"ב אז יכבוש תחתיו הקליפות .. עי"ר
וחמור כו'".

(142) פרשתנו נ, כד.
(143) ע"פ לשון חז"ל - אבות פ"ג מט"ז. סנהדרין לח, א
ובפרש"י.

(144) ראה ב"ב עה, א. ויק"ר פ"ג, ג.
(145) ברכות לד, ב. וש"נ. - ולהעיר, ש"יין ה)משומר" כולל
גם השמירה מענינים בלתי-רצויים הדרושה ביין יותר מאשר
בבשר, אף שגם בשר שנתעלם מן העין אסור, כי, האיסור דבשר
שנתעלם מן העין (שמא עורבים או שרצים וחיות נטלוהו והביאו
בשר נבלה תחתיו) הוא חומרא בעלמא (חולין צה, א ובתוד"ה
אמר, ועוד), ובסימנים ובטביעת עין מותר (שם, ב. וראה אנציק'
תלמודית בערכו. וש"נ), משא"כ ביין, ששמירתו מוכרחת מפני
חשש יין נסך שנעשה בנגיעה כו'.
(146) מיכה ז, טו. וראה אוה"ת נ"ך עה"פ.

הדורות בהנהגתם בחיים בחיי יום בודקיו של
יעקב, ועי"ז מתגלה בפועל הנצחיות דהגאולה
העתידה ומקדש העתיד שכנגד יעקב¹³⁵.
וענין זה מודגש בהמשך הפרשה - "וישתחו
ישראל על ראש המטה", "על שהיתה מטתו
שלימה"¹³⁶, וברכתו לכל י"ב השבטים ("ויברך
אותם כולם במשמע"¹³⁷) - שבשלימות דכל י"ב
השבטים (שכוללים כל בני) נמשכת ומתגלה
הנצחיות דחיי יעקב ("ויחי יעקב") עד סוף כל
הדורות, שבכח זה יוצאים ועולים מן הגלות אל
הגאולה הנצחית.
ויש לומר, שב"זרעו בחיים" מרומז שהגלות
הז' של זריעה שכוללת ומהוה התחלת הצמיחה
דהגאולה (כנ"ל ס"ח), וזהו תוכן החיזוק על כל זמן
משך הגלות, כיון שיודעים שהצמיחה דהגאולה
נעשית ע"י הזריעה ד"מעשינו ועבודתינו כל זמן
משך הגלות"¹³⁸.
ועפ"ז מובן הקשר והשייכות דפרשת ויחי
לעשרה בטבת - כי, בעשרה בטבת מודגש
שהתחלת החורבן והגלות בהמצור על ירושלים
הוא התחלת הבנין דמקדש העתיד בחוזק ותוקף
נצחי, ולכן קורין אז פרשת ויחי, שבה מודגש
שהתחלת הגלות בהירידה למצרים כוללת ומהוה
התחלת הגאולה הנצחית, בדוגמת הזריעה ("זרעו
בחיים") שכוללת ומהוה התחלת הצמיחה באופן
נצחי.
ויומתק יותר הקשר והשייכות ד"זרעו בחיים"
להתוקף דברזל דקדושה (שחורבן ביהמ"ק ע"י
ברזל דלעו"ז הוא התחלת התוקף דברזל בביהמ"ק
העתיד, כנ"ל ס"ז) - כיון ש"זרעו בחיים"¹³⁹ היא
השלימות די"ב השבטים בני (ד' האמהות שהר"ת
שלהן) "ברזל" דקדושה - "אבני ברזל": "אבני"
(לא רק מלשון בוני', "א"ת אבני' אלא בוני',
¹³⁵ ולהעיר, שבביהמ"ק השלישי יתגלה גם המשכן שנעשה
מהארזים שהביא יעקב ונטעם (ענין הזריעה) במצרים וצוה לבניו
ליטלם עמם כשיצאו ממצרים (פרש"י תרומה כה, ה. כו, טו).
¹³⁶ פרשתנו מז, לא ובפרש"י.
¹³⁷ פרש"י שם מט, כח.
¹³⁸ תנאי רפ"ל.
¹³⁹ שע"ז "הוא בחיים", "יעקב אבינו לא מת", ועד לחיים
נצחיים כפשוטם (נשמה בגוף) - כיון שנתבטל הברזל דלעו"ז
שמקצר ימיו של אדם (כנ"ל הערה 96).

ההרחבה דירושלים¹⁵⁴, "וראמה וישבה תחת",²⁶
 "שתאריך ותרחב"¹⁵⁵, ועד ש"פרזות תשב
 ירושלים"¹⁵⁶, למעלה ממדידה והגבלה דחומה, כיון
 שעתידיה ירושלים שתתפשט בכל ארץ ישראל
 (וארץ ישראל תתפשט בכל העולם)¹⁵⁷, (ב)
 ותמורת ה"ברזל" דלעו"ז שקשור עם חורבן ביהמ"ק
 נעשית השלימות ד"ברזל" דקדושה בבנין ביהמ"ק
 השלישי.

יא. עפ"ז מובן גם הלימוד וההוראה
 והנתינת כח ש"לוקחים" מפרשת ויחי בנוגע
 למעשה בפועל - "זרעו בחיים" - תוספת חיזוק
 במחשבה דיבור ומעשה שלו ותוקף נצחי בהזריעה
 דעניי התומ"צ שמביאה תיכף ומיד הצמיחה
 דהגאולה:

בנוגע להפעולה ב"זרעו" - תוספת חיזוק בחינוך
 הבנים והבנות (כולל גם "ושננתם לבניך אלו
 התלמידים"¹⁵⁸) בתוקף נצחי, שהולך ונמשך גם
 כשנפסקת פעולת האב (והרב) המחנך (שממשיך
 להתעסק בענינים אחרים לאורך ימים ושנים
 טובות), כיון שפעולת החינוך נעשתה באופן של
 זריעה, שכוללת ומביאה בפועל המשך הצמיחה
 דזרעו וזרע זרעו עד סוף כל הדורות, "זרעו
 בחיים", שבזה ניכר תוקף הנצחיות דחיי המחנך,
 "הוא בחיים".

ועד"ז בנוגע לכל פעולה ופעולה שלו שנקראת
 בשם "זריעה" - שכל פעולה פרטית, מעשה אחד,
 דיבור אחד ומחשבה אחת, נעשית בתוקף הנצחיות
 ד"זריעה" שכוללת ומביאה בפועל המשך הצמיחה
 של ריבוי פעולות טובות, פירותיהן ופירי פירותיהן
 עד סוף כל העולם, שלכן, גם כשנפסקת עשיית
 הפעולה ע"פ תורה [הן ההפסק דפעולה זו בעשיית
 פעולה אחרת, והן ההפסק דמנוחה כדי להחליף כח
 להמשך הפעולה לאחר"ז, בעת השינה (שהנשמה
 עולה למעלה לשאוב לה חיים¹⁵⁹)], שאז צ"ל וישנו
 הפסק במעשה ובדיבור ואפילו במחשבה, ה"ז

1 ועוד ועיקר, "בכל מכל כל" היא דרגת האבות
 2 שהטעמין הקב"ה מעין עזה"ב, והשלימות שבזה
 3 (אצל האבות דכל בני" ובמילא גם אצל כל אחד
 4 ואחת דבני" תהי' לעתיד לבוא, כשיקומו ג'
 5 האבות, ויחד עמהם ד' האמהות¹⁴⁷ (ד' האמהות
 6 שרה רבקה רחל ולאה, וד' האמהות די"ב השבטים
 7 בלהה רחל זלפה לאה), ואדרבה, "נקבה תסובב
 8 גבר", "אשת חיל עטרת בעלה"¹⁴⁸, כמודגש בסדר
 9 ד' האמהות בר"ת ד"ברזל", ויחד עמהם כל בני"
 10 שבכל הדורות, "הקיצו ורגנו שוכני עפר"¹⁴⁹,
 11 ועאכו"כ כל בני" שבדורנו (נשמות חיים בגופים
 12 חיים ללא הפסק ח"ו בחיים כלל), ונשיא דורנו
 13 בראשנו, וכולם יחד באים לארצנו הקדושה,
 14 "ארץ¹⁵⁰ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית
 15 שמן ודבש"¹⁵¹, "ארץ אשר אבני" ברזל"¹⁵², ושם
 16 גופא - לירושלים עיר הקודש ולבית המקדש
 17 השלישי, שבו תהי' השלימות ד"ברזל"
 18 דקדושה¹⁵³.

19 ולכן, בדורנו זה ובשנה זו מודגש ביותר
 20 ובעיקר החיזוק שבהדגשת הכוונה והתכלית
 21 דהגאולה שישנה בהתחלת זמן הגלות, ועאכו"כ
 22 לאחר השלימות דמעשינו ועבודתינו כל זמן משך
 23 הגלות, ותיכף ומיד ממש באה הגאולה הנצחית
 24 וביהמ"ק הנצחי בפועל ובגלוי, שאז רואים (א)
 25 שתמורת המצור על ירושלים נעשית שלימות

(147) וצירופם יחד (ג' אבות וד' אמהות) עולה ת' - שרומז על כללות בני" שנחלקים לו' קני המנורה, שבע מדרגות בעבודת ה' (עיקר ענינם של בני", "אני נבראתי לשמש את קוני") כנגד ד' המדות* (לקו"ת ר"פ בהעלותך. ובכ"מ), דיש לומר, שהתחלקות זו היא גם בשורש ומקור דבני", בהאבות והאמהות.
 (148) ועד"ז בנוגע לכנס", אשת חיל, שנעשית עטרת בעלה, זה הקב"ה.

(149) ישע' כו, יט.

(150) עקב ח, ח.

(151) ויש לומר, ששבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל הם כנגד שבעת הסוגים שבבני", שבעת קני המנורה (כנ"ל הערה 147).

(152) ולהעיר ממש"ג בברכת משה - שהיא "מעין ברכתו של יעקב" (פרש"י ברכה לג, יג) - "ברזל ונחושת מנעלך", "ארצכם נעולה בהרים שחוצבים מהם ברזל ונחושת" (שם לג, כה ובפרש"י).

(153) וי"ל (ע"ד הרמז) שאות ב' דתשנ"ב היא גם ר"ת "ברזל" (ר"נפלאות ברזל" רמז על הפיכת הברזל דלעו"ז לברזל דקדושה).

(* שניקרא העבודה היא במדות - "לעבדו בכללבבכם", "עבודה שבלב" (ויש תענית), שבו משכן המדות.

(154) ע"ד מ"ש "מן המיצר גו' ענני במרחב גו'" (תהלים קיח,

ה).

(155) זכרי' יד, יו"ד ובפ' הרד"ק. ב"ב עה, ב.

(156) שם ב, ח.

(157) ראה ספרי דברים בתחלתו. פס"ר פ' שבת ור"ח. יל"ש

ישע' רמז תקג. לקו"ת מסעי פט, ב. ובכ"מ.

(158) ואתחנן ו, ז ובספרי ופרש"י עה"פ.

(159) ב"ר פ"ד, ט.

חזק דספר הראשון שבתורה, שכולל החיזוק דכל
 חמש החומשים וכ"ד ספרי קודש, עד לסיום דברי
 הימים ב"ויעל", העלי' מן הגלות אל הגאולה¹⁶⁶,
 ועד שלפני הקריאה במנחה "ואלה שמות בני
 ישראל הבאים מצרימה", נעשה כבר "ראובן ושמעון
 זלקין", כל י"ב השבטים, האבות והאמהות, ומשה
 ואהרן עמהם, ונשיא דורנו - יוסף שבדורנו -
 ש"לא מת", כמו יעקב אבינו ("אלה תולדות יעקב
 יוסף"¹⁶⁷), כידוע¹⁶⁸ ש"נשיא" ר"ת "ניצוצו של
 יעקב אבינו", וע"י ההתקשרות והביטול לנשיא
 הדור ה"ז נמשך בכל אחד ואחת מאנשי הדור.
 ובפשטות - שתיכף ומיד ממש "יוסף אדני
 שנית ידו גו' ואסף נדחי ישראל ונפוצות יהודה
 יקבץ¹⁶⁹ מארבע כנפות הארץ"¹⁷⁰, "בנערנו
 ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"¹⁷¹, ש"הוא
 (הקב"ה) עצמו .. אוהו בידיו ממש איש איש
 ממקומו, כענין שנאמר¹⁷² ואתם תלוקטו לאחד
 אחד בני ישראל"¹⁷³, ומשיב את כולם - ושב
 עמהם ("ושב ה' אלךך את שבותך", "הכתיב
 גאולה לעצמו שהוא ישוב עמהם"¹⁷⁴) - ביחד עם
 הבתי'כנסיות ובתי'מדרשות ובתי'גמילות חסדים
 (עם כל הספרים והכתבי'יד¹⁷⁵) שבחוץ לארץ¹⁷⁶
 (החל מביהכ"נ וביהמ"ד דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא

1 באופן ד"זרעו (פעולתו) בחיים", שאינה פעולה
 2 חד-פעמית שמסתיימת בגמר עשייתה¹⁶⁰, אלא
 3 פעולה ח"י באופן נמשך ועד לאופן נצחי, להיותה
 4 פעולה של "זריעה" שמצמיחה פירות ופירי פירות
 5 עד אין-סוף, שבוה ניכר תוקף הנצחיות דחיי, "הוא
 6 בחיים", בכל פעולה ופעולה שנעשית במשך ימי
 7 חייו.

8 וענין זה נעשה עי"ז שמגלה בחי' יעקב ("ויחי
 9 יעקב") שנמצאת בו - י' עקב¹⁶¹, שהיו"ד רומז על
 10 נקודת היהדות, עצם הנשמה (שלהיותה "חלק
 11 אלקה ממעל ממש"¹⁶², יש בה היו"ד של שם
 12 הוי"ו¹⁶³ שהוא ר"ת דכל השם), ונמשך וחודר בכל
 13 מציאותו עד להעקב, שלכן, ניכר תוקף הנצחיות
 14 דעצם הנשמה בכל פעולה ופעולה שהיא באופן
 15 של זריעה שעל ידה נעשית הצמיחה עד אין-סוף.

16 ועוד והוא העיקר - שהזריעה שבפעולה אחת
 17 זו פועלת ומביאה את הצמיחה דהגאולה, כפס"ד
 18 הרמב"ם¹⁶⁴ שע"י "מצוה אחת", מעשה אחד דיבור
 19 אחד ומחשבה אחת, "הכריע את עצמו ואת כל
 20 העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה
 21 והצלה", שאז יהיו לכאור'א מישראל חיים נצחיים
 22 כפשוטם, החל מבני' שבדורנו זה, נשמות בגופים,
 23 לאורך ימים ושנים טובות, לא רק מאה ארבעים
 24 ושבע שנה, כשני חיי יעקב, ולא רק ק"פ שנה כשני
 25 חיי יצחק, אלא חיים נצחיים, ועד"ז בנוגע לבני'
 26 בכל הדורות שלפנ"ז, ש"הקיצו ורננו שוכני עפר",
 27 ובנוגע לבני' בכל הדורות שלאח"ז, עד סוף כל
 28 הדורות.

29 יב. ויה"ר שההחלטה עצמה ע"ד הוספת "מצוה
 30 אחת" באופן של זריעה (עוד לפני קיומה בפועל)
 31 תהי' "הזריעה" שתביא צמיחת הגאולה בפועל
 32 ממש, ותיכף ומיד ממש¹⁶⁵, ביום הש"ק זה, שבת

עינינו בשוכב לציון", ועד לסיומה וחותמה "אך צדיקים יודו
 לשמך ישבו ישרים את פניך". - ראה שיחת ש"ק העבר (לעיל ע'
 73). ועוד.

166) שאז תתגלה "תורה חדשה מאתי תצא" (ישעי' נא, ד.
 ויק"ר פ"ג, ג) - שכינן שניתנה (בכח ובהעלם) במתן-תורה
 שבפרשת יתרו (שהרי מ"ת הו"ע חד-פעמי), ה"ז נכלל בהחזיק
 שלוקחים מסיום ספר הראשון על כל הספרים שלאח"ז, מתחיל
 מספר שמות שבו נכלל מ"ת שבפרשת יתרו.

167) וישב לו, ב. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 272. וש"נ.
 168) קה"י (לבעה"מ מלא הרועים) מע' רבי.
 169) להעיר ש"קבץ" הוא הגימטריא ד"בכל מכל כל"
 (חידושי חת"ס לב"ב יז, א).

170) ישעי' יא, יא-יב.
 171) בא יו"ד, ט.
 172) ישעי' כז, יב.
 173) פרש"י נצבים ל, ג.
 174) שם ובפרש"י.

175) כמדובר בארוכה בקשר ובשייכות לה' טבת* (ראה
 שיחת ה' טבת וש"פ ויגש שנה זו (לעיל ע' 58 ואילך. ע' 75
 ואילך)).
 176) ראה מגילה כט, א.

(* יום החמישי בחודש העשירי - שצידופם יחד עולה ט"ו (כמודגש
 ביום ה'ט"ו שבו "קיימא טיהרא באשלמותא"), שם י"ה.

160) ועי' שמצינו בהלימוד דרור מאחיתופל שהי' באופן
 ד"שני דברים בלבד" (אבות פ"ג מ"ג), ש"אינו פרה ורבה אלא
 נשאר כפשוטו כמו שלמד ממנו" (כש"ט סכ"ב. וראה ביאורים
 לפרקי אבות שם).

161) ראה תו"א ותו"ח ר"פ ויצא. ובכ"מ.
 162) תניא רפ"ב.
 163) שם אגה"ת פ"ד.
 164) הלי' תשובה פ"ג ה"ד.

165) באופן דסמיכת גאולה לתפלה - כמודגש בפרשת ויגש
 (ראה זהר ר"פ ויגש (רה, ב). סה"מ מלוקט ח"ה ע' קכח. וש"נ)
 דמינה אזלינן - שהגאולה היא בסמיכות ממש (ללא הפסק כלל)
 להתפלה: "רצה כו' והשב העבודה לדביר ביתך כו' ותחזינה

11 "אני אברך ולי נאה לברך" 183.
12 ומתחיל מהסעודה דמוצאי שבת קודש (נוסף
13 על המשך הסעודה (יין ומזונות) בהתוועדות דיום
14 השבת שהוא מעין ודוגמת "יום שכולו שבת
15 ומנוחה לחיי העולמים" 184), "סעודתא דדוד מלכא
16 משיחא" 185, ובפרט שביום ראשון יום חמש עשרה
17 בחודש "קיימא סיהרא (דחודש טבת) באשלמותא",
18 שבדאי תערך ברוב פאר והדר, ועוד והוא העיקר,
19 שתערך ביחד עם דוד מלכא משיחא בראשון, כיון
20 שעוד לפני"ז (ביום הש"ק) באים "עם" 186 ענני
21 שמיא" 187 לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש,
22 להר הקודש, לבית המקדש ולקדש הקדשים.

(שם, יא"ב) "אסרי לגפן גו' כבס ביין גו' חכלילי עינים מיין גו'...",
"ואונקלוס תרגם במלך המשיח" (פרש"י), ובתרגום יונתן:
"חכלילי עינים", "מה יאין עיניו דמלכא משיחא", "וא"כ יש
לפרש מיין היינו מכוס של ברכה דלעת"ל על יין המשומר
בענביו" (אוה"ת פרשתנו שעא, ב. שער, א).
(183) פסחים ק"ט, ב.
(184) תמיד בסופה.
(185) סידור האריז"ל במקומו. ועוד.
(186) דניאל ז, יג.
(187) שהרי "אין תחומין למעלה מעשרה" (עירובין מג, א).

1 דורנו, שאנו עתה ממש בו, "בית רבינו
2 שבבבל" 177, וכן הבתים הפרטיים דכאו"א מבני"
3 שנעשו ממש בתים של תורה תפלה וגמ"ח,
4 ו"כספם 178 וזהבם אתם" 179 - לארצנו הקדושה,
5 לירושלים עיר הקודש, ולבית המקדש השלישי.

6 וכאו"א מראה באצבעו ואומר זה: הנה משיח
7 צדקנו, הנה כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו,
8 "הנה 180 אלקינו זה 181 גו' זה הוי", והנה השולחן
9 הערוך ומוכן לסעודה דליתן ושור הבר ויין
10 המשומר 182, שבסיומה אומר דוד מלכא משיחא

(177) ראה בארוכה קונטרס בענין בית רבינו שבבבל
(התוועדות תשנ"ב ח"א ע' 416 ואילך).
(178) ישע' ס, ט.

(179) וברבינו הכי גדול - במכ"ש וק"ו מה"רכוש גדול"
שביצ"מ, בית מצרים ובית הים, לאחר השעבוד במשך ר"י
שנה (כמנין "רדו"), ועאכ"כ לאחר האריכות דגלות זה האחרון
במשך יותר מאלף ותשע מאות שנה!

(180) ישע' כה, ט. וראה תענית בסופה. שמו"ר ספכ"ג.
(181) "זה" בגימטריא י"ב - שבוה מודגש שהאמירה "הנה
אלקינו זה" תהי' אצל כל י"ב השבטים, כל בני".

(182) להעיר מהשייכות דין המשומר לפרשתנו - שבברכת
יהודה (עליו נאמר (מט, יו"ד ובפרש"י) "לא יסור שבט מיהודה
גו' עד כי יבוא שילה", "מלך המשיח שהמלוכה שלו") כתיב

המשך ביאור למס' ברכות ליום חמישי עמ' א

28 מה כתוב בבית אחד מן התפילין של בורא העולם, אבל בשאר בתי
29 מאי - מה כתוב בשאר הבתים, שהרי ארבעה בתים יש לתפילין
30 של ראש.
31 אמר ליה רב אשי לרב אחא בריה דרבא, פסוקים אלו כתובים
32 בשאר הפרשיות. האחד (דברים ד ט), 'כי מי גוי גדול אשר לו אלהים
33 קרבים אליו, בזה' אלהינו בכל קראנו אליו'. השני (שם ד ח), 'ומי גוי
34 גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים, ככל התורה הזאת אשר
35 אנכי נתן לפניכם היום'. השלישי (שם ל ב ט), 'אשר יישראל, מי
36 כמוך עם נושע בזה, מגן עזרך ואשר חרב גאותך, ויבכשו איבך
37 לך ואתה על במותימו תדרך'. הרביעי (שם ד לד), 'או הנסה אלהים
38 לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי, במסת באתו ובמנפתיים ובמלחמה,
39 ויבד חזקה ובורע נטויה ובמוראים גדלים, ככל אשר עשה לכם
40 ה' אלהיכם במצרים לעיניך'. החמישי (שם כו יט), 'ולתתך עליון על
41 כל הגוים אשר עשה, לתהלה ולשם ולתפארת, ולהיתר עם קדש
42 לך' אלהיהם כפאשר דבר'.
43 מקשה הגמרא: אי קבי - אם כן, שכל פסוקים אלו כתובים
44 בתפילין של הקדוש ברוך הוא, נפיש' להו מוכי בתי - יש לו בתים
45 יותר מדי, שהרי נמנו כאן חמשה פסוקים, ויחד עם הפסוק 'ומי
46 כעמך ישראל' יש ששה, ובתפילין של ראש אין יותר מארבעה
47 בתים.
48 מתרצת הגמרא: אלא סדר הפרשיות בבתי התפילין של הקדוש
49 ברוך הוא כך הם, הפסוקים 'כי מי גוי גדול' 'ומי גוי גדול' דמניין
50 להודי - שדומים הם זה לזה, מונחים הם בחד בתיא - בבית אחד,
51 וכן הפסוקים 'אשר יישראל' 'ומי כעמך ישראל' מונחים אף הם בחד
52 בתיא - בבית אחד, והפסוק 'או הנסה אלהים' מונח בחד בתיא -
53 בבית אחד, וכן הפסוק 'ולתתך עליון' מונח אף הוא בחד בתיא -
54 בבית אחד.

1 בראשם של ישראל יראים מהם, ומכאן, שהתפילין הם חוזקם של
2 ישראל.
3 הגמרא מבררת איזה פסוקים כתובים בתפילין של הקדוש ברוך
4 הוא: אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרב חייה בר אבין, הני תפילין
5 דמרי עלמא - אלו התפילין של אדון העולם, מה בתיב בהו - אילו
6 פסוקים כתובים בהם, הרי בתפילין שלנו אנו כותבים את פרשיות
7 'שמע ישראל' (דברים ו), 'והיה אם שמוע' (שם יא), 'קדש לי כל בכור'
8 (שמות יג), 'והיה כי יביאך' (שם), שיש בהם יחוד שמו של הקדוש
9 ברוך הוא וזכרון מצותיו, אבל בתפילין של הקדוש ברוך הוא מה
10 כתוב בהם.
11 אמר ליה רב חייה בר אבין לרב נחמן בר יצחק, בתפילין של
12 הקדוש ברוך הוא כתוב מקרא זה (דברים יא יז כא) 'ומי כעמך
13 ישראל גוי אחד בארץ'.
14 שב רב נחמן בר יצחק ושאל לרב חייה בר אבין, ומי משתבח
15 בקדשא בריה הוא בשבתייהו יישראל - וכי משתבח הקדוש ברוך
16 הוא בשבחם של ישראל.
17 השיב לו רב חייה בר אבין, אין - אכן כן, דבתיב (דברים כו יח-יח) 'את
18 ה' האמרת חיים וגו' (ובתיב) 'וה' האמרת חיים'. 'האמרת' הוא
19 לשון חשיבות ושבת, דהיינו, שעם ישראל משבח ומרומם את
20 הקדוש ברוך הוא, והקדוש ברוך הוא משבח את ישראל. שכך
21 אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל, אתם עשיתוני חטיבה אחת
22 בעולם, כלומר, אתם שיבתם אותי בשבח אחד ומיוחד, ואף אני
23 אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם - אשבח אתכם בשבח מיוחד,
24 אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, שנאמר (שם ו ד) 'שמע ישראל ה'
25 אלהינו ה' אחד, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, שנאמר
26 (דברים יא יז כא) 'ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ'.
27 אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי, תנינך בחד בתיא - נתבאר

לקוטי-שיחות פרשת ויחי* כרך טו

מתורגם ללשון הקודש

אילה¹⁰, ועד לסיום: בנימין זאב יטרף). מה נוסף להבנת
הענין כאשר אין מתארים שבט בתואר רגיל של "גיבור"
או "טורף", אלא מכנים אותו בגלל תכונה או פעולה
מסויימת בתואר "ארי" או "זאב"¹¹. כלומר, תכונה זו היא
בטבעה של החיה והימצאותה בשבט איננה מצד תכונות
האדם שבו, אלא מפני שיש בו את תכונת החיה
המסויימת.

כן מובן, שלמרות שלכל שבט יש דמיון לחיה
מסויימת בגלל תכונה כלשהיא, הרי יש קשר בין המשותף
לכל חיות הארץ לבין המשותף לכל השבטים¹².

ג.

אומנויות החיות המנויות בגמרא - בהתאם
לתכונותיהן

בגמרא, בסוף מסכת קידושין, מדובר על תכונות של
מספר חיות: "תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר: מימי לא
ראיתי צבי קיין וארי סבל ושוועל חנוני, והם מתפרנסים
שלא בצער, והם לא נבראו אלא לשמשני, ואני נבראתי
לשמש את קוני, מה אלו שלא נבראו אלא לשמשני
מתפרנסים שלא בצער, ואני שנבראתי לשמש את קוני אינו
דין שאתפרנס שלא בצער, אלא שהרעותי את מעשי
וקיפחתי את פרנסתי שנאמר עוונותיכם הטו".

המפרשים¹³ מסבירים, שהאומנויות¹⁴ השונות
המוזכרות כאן – "קייץ", "סבל" ו"חנוני" – מתאימות
לתכונות הטבעיות של חיות אלו: תכונתו של הצבי,
שבשעת שינתו "עיניו אחת פתוחה", מתאימה לאומנות של
"קייץ" – שמירה על תאנים המתייבשות בשדה. הארי,
הגבור שבחיות, מתאים להיות "סבל" – "נושא משאות".

א.

תרגום אונקלוס ותרגום יונתן ל"בנימין זאב
יטרף", וההבדל ביניהם

1 את המילים של הפסוק¹ "בנימין זאב יטרף" מתרגם
2 אונקלוס: "בנימין, בארעיה תשרי שכינתא ובאחסנתיה
3 יתבני מקדשא" (=בנימין, בארצו תשרה שכינה ובנחלתו
4 יבנה המקדש). תרגום יונתן בן עוזיאל מתרגם: "בנימין
5 שבט תקיף כדיבא טרפיה בארעיה תשרי שכינת מרי עלמא
6 ובאחסנתיה יתבני בית מוקדשא" (=בנימין שבט חזק,
7 כזאב טרפו, בארצו תשרה שכינת אדון העולם, ובנחלתו
8 יבנה בית המקדש).

9 במבט ראשון נראים שני התרגומים כבעלי תוכן זהה,
10 אך הרוגוטשובי² מסביר, שיש הבדל ביניהם: בתרגום
11 "באחסנתיה יתבני מקדשא" – הכוונה היא³ ל"מקום
12 מקודש לדמים"⁴ – המזבח (כדעת לוי בגמרא⁵, שהחלק
13 של יסוד המזבח, שעליו "נותנים דמים", הוא בחלקו של
14 בנימין – חלקו של טורף, ואילו על חלק היסוד, שבחלקו
15 של יהודה, "לא נותנים דמים"⁶). לעומת זאת, בתרגום
16 "באחסנתיה יתבני בית מוקדשא"⁷ הכוונה היא לבית
17 המקדש בכלל⁷, שהוא בחלקו של טורף (בנימין).

18 יש להבין: במה תלויה המחלוקת בין התרגומים,
19 ומה הם הטעמים לתרגום השונה, במיוחד כאשר שניהם
20 מקדימים אותן מילים "בארעיה תשרי שכינתא"?

ב.

השוואת השבטים לחיות

21 הדברים יובנו ע"י הסבר לכך שחלק מהשבטים
22 מושווים לחיות (גור אריה יהודה⁸, דן נחש⁹, נפתלי

(7*) ראה זכחים שם, ב. קיח, ב. יומא יב, א ובפרש"י שם. וש"נ.
ספרי ברכה לג, יב. ובכ"מ.

(8) פרשתנו מט, ט.

(9) שם מט, יז.

(10) מט, כא.

(11) בארוכה במדרשי חז"ל על הכתובים האלו.

(12) וכבב"ר (פצ"ט, ד. וראה גם פרש"י פרשתנו מט, כח) דכללן כולן
כאחד ועשאן כאריות כר. ובסוטה (יא, ב. שמו"ר פ"א, טז. ועד"ז
בפרש"י שמות א, יט) "אומה זו כחי' נמשלה כו' ודלא כתיב ב' כתיב
ב' (יחזקאל יט, ב) מה אמך לביא בין אריות רבצה".

(13) עיון יעקב לע"י. חסדי דוד לתוספתא פ"ה, יג. הגהות הרד"ל
לקידושין שם. ועוד.

(14) כלשון רשבי"א במשנה קידושין שם.

(*) וסיום מס' קידושין.

(1) פרשתנו מט, כז.

(2) צפע"נ עה"ת עה"פ.

(3) וכ"ה בתוד"ה שיתין זכחים סב, ב.

(4) לשון הגמרא דלקמן בפנים.

(5) זכחים נד, א. וראה רע"ב למשנה זכחים פ"ה מ"ד. תוי"ט שם.

וראה אוה"ת פרשתנו טז, א. אוה"ת יתרו ע' תתקכו בשוה"ג. ולשון
הצפע"נ שם. ואכ"מ.

(6) פרש"י שם נד, א ד"ה לוי.

(7) ועד"ז הוא בתרגום ירושלמי מכת"י (גינזבורג). ברלין תרנ"ח.
ירושלים תשכ"ט) – הובא בתו"ש עה"פ. ובתרגום ירושלמי לפנינו
"בתחומי יתבני מקדשא" (כת"א), אלא שמקדים זה ל"באחסנתיה תשרי
איך שכינתא", ולא כבתרגומים הנ"ל.

התירוצ' לתלות היפוך סדר זה ברצון להקדים את 19
 ה"ארי" כיון שהוא מלך שבחיות²¹ הוא דחוק מאוד, 20
 ובמיוחד, כיוון שאם כך, צריך היה להזכיר את השועל 21
 מיד לאחר הארי, מפני שיש לו יתרון של פקח שבחיות, 22
 שאף היא תכונה של מנהיגות, ובכלל הוא קרוב יותר לארי 23
 מאשר הצבי, שאין דרכו לאכול בשר²², וכו'. 24
 (ב) התלמוד הירושלמי מוסיף "זאב מוכר קדרות". 25
 (ג) לכאורה קשה: מה מוסיף "זאב מוכר קדרות" על 26
 "שועל חנוני"? הלא זהו אותו סוג של אומנות (גם חנוני 27
 מוכר)? 28
 (ד) מהו הקשר בין זאב לבין מוכר קדרות²³? 29
 [יש מפרשים²⁴ המסבירים, שמכירת קדרות היא 30
 אומנות פשוטה ואין המוכר צריך להיות פקח כשועל, כל 31
 אחד ראוי לכך. אך מהמשך הענין נראה, שגם אומנות זו 32
 של מוכר קדרות קשורה ליתרון של הזאב, כמו הדוגמאות 33
 הקודמות "סבל", "קייץ", ו"חנוני" הקשורות ליתרון של 34
 הארי, הצבי והשועל²⁵]. 35

1 והשועל, עקב פקחותו, מתאים להיות חנוני, המרויח
 2 ממקח וממכר.
 3 דרוש כאן הסבר: מדוע מנויות כאן דוקא אומנויות
 4 אלו, ולא אומנויות נוספות אחרות המתאימות לתכונות של
 5 חיות אחרות¹⁵. לדוגמא: "אילה שלוחה" מתאימה להיות
 6 שליח, עקב מהירותה וזריזותה¹⁶, ולמרות זאת אין אנו
 7 מוצאים שזוהי אומנותה¹⁷.
 8 מאמר זה של רשב"א מובא בתלמוד ירושלמי בשם
 9 ר"מ, בשינוי של סדר, ובתוספת: "ראית מימך ארי סבל,
 10 צבי¹⁸ קייץ, שועל חנוני, זאב מוכר קדרות"¹⁹. ודרוש
 11 הסבר על הנקודות הבאות:
 12 (א) הוא מקדים²⁰ "סבל" לפני "קייץ". דבר זה קשה
 13 במיוחד, כיוון שסביר לומר, שהסדר הראוי הוא ככתוב
 14 בתלמוד הבבלי: צבי קייץ וארי סבל (ושועל חנוני), מפני
 15 שזהו הסדר הרגיל של העובדים עם הקציעות וכדומה:
 16 תחילה מייבשים אותן – "קייץ" (צבי), לאחר שהן כבר
 17 מיובשות וארוזות בחביות וכדומה, יש צורך ב"סבל"
 18 (ארי), אשר מובילן ל"חנוני" (שועל).

שיש להם אומנות, אלא שע"ד הרוב כן הוא. ועפ"ז מתורץ זה ש"דבורה
 .. מסגלת לבנלי" (דב"ר פ"א, ו), ובפרט דמשמע מזה שזהו טבעה.
 ועפ"ז מובן גם לשון המשנה "ראית מימך חי" ועוף שיש להן
 אומנות, אף שמצינו בכמה מהם שיש להם, כנ"ל.
 (18) בירושלמי לפנינו: ארי קייץ. אבל בשני נוסחאות שם הובא "צבי
 קייץ", כבבלי. וכ"ה בתוספתא – שגם שם מקדים "ארי סבל" לפני "צבי
 קייץ" ומוסיף "זאב מוכר קדרות" כבירושלמי. אבל מכיון שגירסא זו
 "ארי קייץ" נפוצה בדפוסי הירושלמי צ"ל שגם זה הוא בהתאם להחפוש
 בין ירושלמי ובבלי ונתבאר בהתוועדות.
 (19) וכ"ה בתוספתא שבהערה הקודמת. אלא ששם מוסיף: בהמה חי'
 ועוף וכו' (וכנ"ל הערה 15).
 (20) עוד שינויים בלשון בין מאמר רשב"א בבבלי ומאמרו בירושלמי:
 בבבלי "מימי לא ראית" (היינו שדשב"א לא ראה כו'), ובירושלמי "ראית
 מימך" (שאומר זה לאחרים). וכלשון זה הוא גם במשנה ועד"ז
 בתוספתא* (אלא דשם "הראית" – בל' תמי').
 ולהעיר שבבבלי מאמר רשב"א הוא בשם עצמו, ואילו בירושלמי הוא
 משום ר"מ, ככפנים.
 (21) חגיגה יג, ב.
 (22) ב"ק יט, סע"ב ופרש"י שם. ולהעיר מרשב"א קדושין ג, א ד"ה
 לא לחי, דעו וצבי דומין זל"ז. וראה כלאים פ"א מ"ו. וב"תוס' אנשי
 שם" שם.

(23) להעיר מהגירסא (הובאה בשינוי נוסחאות למשניות קידושין)
 "זאב גודר גדירות".
 (24) הגהות הרד"ל לקידושין שם.
 (25) בחסדי דוד לתוספתא: ובדוחק אפשר לומר דמוכרי קדירות של
 חרס שכח כל שעתא ושעתא להרויח בזה לפי שהם דברים הצריכים
 תדיר וקלים לישבר והזאב הוא גרגרן וצריך להיות לו מאכל מצוי כל
 שעה ולכן חי' נאה לו למכור קדירות.

(15) והא דלא הזכיר גם מין ממניי בהמה – הי"ז לפי שע"פ רוב
 אדרבא, בבהמות "ראית" – מצינו בהם אומנות, לשמש את האדם –
 שור לעול וחמור למשא כו' (ראה חד"א ג מהרש"א במשנה קידושין שם).
 ואף שמצינו מיני בהמה שאין להם אומנות (ואינם משמשים לאדם) הרי
 מכיון שמצינו בשור שיש לו אומנות כו' והוא מלך שבבהמות (חגיגה יג,
 ב) הרי השאר טפלים ובטלים לו. ולכן אין לומר לא במשנה ולא בכרייתא
 ראית (בתמי') מימך בהמה כו' שיש לה אומנות.
 וצ"ע בתוספתא קידושין שם שממשיך "בהמה חי' ועוף כו'". וי"ל
 שענינים הנ"ל בשור וכו' אי"ז בגדר אומנות שיש להם – שעושים בטבע
 – כ"א מה שהם בני תרבות, שבנ"א מושלים בהם ומכריחים ומלמדים
 (מל' מלמד הפרה – ירושלמי סנה' פ"י ה"א) ומרגילים אותם במלאכות
 שונות (ראה עין יעקב למשנה). ועפ"ז מתורץ ג"כ זה שמצינו בכמה
 חיות שיש להן אומנות כמו פיל שמשמשין בו להיות נושא משאות –
 כי אי"ז בגדר אומנות. וראה לקמן הערה 17.
 אלא שאינו דומה (בני) תרבות דחיות ובהמות (וע"ד ב"ק טו, ב)
 פלוגתת התנאים. וראה סנה' (טו, ב). תוד"ה רבי אלעזר (ב"ק טז, ב).
 ד"ה ור"י (סנה' שם). ובה מחלוקת התוספתא והש"ס.
 (16) ואף שאי"ז תכונה השייכת לו במיוחד, שהרי ישנה גם בצבי
 (שמפרטו כאן) – ראה כתובות קיב, א. שמור"פ פ"ב, ב. וברש"ש שם.
 וראה בהנסמן לקמן הערה 22 – הרי צבי דכאן נמנה רק בתור "קייץ"
 ולא שליח.

(17) וזה שמצינו דוגמת ענין החנוני בחיות (ולדוגמא: חי' קטנה
 שאוכלת את השרצים וחובכים ותולעים שעל הפיל ועי"ז יש תועלת
 לשניהם) וכי"ב בשאר אומנויות – לא קשה –
 (א) היות דשועל הוא "פקח שבחיות" (ברכות סא, ב) ואעפ"כ אינו
 חנוני, מוכח דאע"פ שמסוגל ביותר לזה אינו מצטער להתעסק בזה (ואינו
 נוגע להק"ו – זה שקטנים מהשועל מתעסקים בזה).
 (ב) ועיקר: כוונת דברי רשב"א במשנה היא לא שאין שום חי' ועוף

(*) בהגהת הגר"א שם "מימי לא ראית" (כבבלי). אבל לא הובאה גירסא זו מכת' ודפוסי תוספתא (ראה מהדורת ליבערמאן. נ"י. תשל"ג).

ד.

הקושי על הכפילות בדברי רשב"א

1 הדברים יובנו ע"י הקדמת הסבר על דיוק בדברי
2 רשב"א: אם בהמשך דבריו הוא מציין בפירוש "מה אלו
3 שלא נבראו אלא לשמשני מתפרנסים שלא בצער, ואני
4 שנבראתי לשמש את קוני אינו דין..." – לשם מה הוא
5 כופל ענין זה לפני כן²⁶, באומרו "והם לא נבראו אלא
6 לשמשני ואני נבראתי לשמש את קוני"?

7 ההסבר לכך הוא: תכליתם של כל הנבראים בעולם
8 היא – עם ישראל²⁷, שהם מטרת כל העולם, הן הצומח,
9 הן בעלי החיים והן המדבר, כפי שמרחיב על כך הרמב"ם
10 בהקדמתו לפירוש המשניות²⁸: "שכל הנמצאים שתחת
11 גלגל הירח נמצאו בשביל האדם לבדו וכל מיני החיות יש
12 מהם למאכלו כצאן ובקר וזולתם, ויש מהם לתועלתו
13 בזולת המאכלים כמו החמור לשאת עליו מה שלא יוכל
14 להוליך בידו והסוסים להגיע בהם מהלך דרך הרחוקה..."
15 וכך גם לגבי אילנות וצמחים²⁹, וכן לגבי מין המדבר,
16 שכדי שיוכל "האדם השלם" לעסוק בחכמה האלקית
17 ובמעשה הטוב, צריך העולם להיות מלא בבני אדם,
18 שידאגו לכל הצרכים הנחוצים לחייו, כדי שיהיה לו הפנאי
19 והאפשרויות ללמוד ולקנות חכמה, כפי שמסביר הרמב"ם
20 בהרחבה.

21 כלומר, תפקידם של כל הנבראים, כולל בני נח³⁰, הוא
22 לספק ליהודי את צרכיו, כדי שיוכל לעסוק בתורה ולקיים
23 מצוות.

24 רשב"א מוסיף ומחדש בענין זה, ש"והם לא נבראו
25 אלא לשמשני" הוא באותו אופן של "ואני נבראתי לשמש
26 את קוני: הצבי, הארי והשועל נבראו בעלי תכונות של
27 קייץ, סבל וחנוני, לא כדי לשמשני, ובוזה מסתיים תפקידם,
28 אלא תפקידם הוא "לשמשני" דוקא באופן, שיהא אצל
29 "ואני" הענין של "לשמש את קוני", ע"י קיום תורה
30 ומצוות.

31 שהרי כדי שיהודי יוכל לשנות חפץ בעולם ולהפכו

לחפץ של מצוה וקדושה ע"י קיום המצוה, נדרשות שלוש
הפעולות של "קייץ", "סבל" ו"חנוני", המכשירות את
חפצי העולם לקיום המצוה.

[יש לומר, שהסיבה לכך שלמעשה אין האומנויות של
"קייץ" וכו' מתבצעות ע"י "צבי וכו'" – "לא ראיתי
צבי..." היא, כסיום דברי רשב"א, מפני ש"הרעותי את
מעשי". כשם שדבר זה גרם ל"מתפרנס בצער" ועד
ל"וקפחתי את פרנסתי", ולכך שיהודי צריך בכלל לעבוד,
בדומה למאמר רשב"א³¹ "בזמן שישאל עושין רצונו של
מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים... ובזמן שאין ישראל
עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י עצמן"³², כך
גרם הדבר לכך, שההכנה וההכשרה לקיום המצוה לא
יעשו ע"י אחרים, ע"י "צבי קייץ וארי סבל ושועל
חנוני"³³, ואף לא ע"י אומות העולם שנמשלו לחיות³⁴].

ה.

משמעותן של שלוש פעולות אלו בהכנה לקיום
התורה והמצוות

מהותן של שלוש האומנויות הללו המהוות הכנה
והכשרה לענין של "לשמש את קוני", תובן ע"י ההסבר
על שלוש פעולות אלו כפשוטן:

שלוש אומנויות אלו מסודרות מן הקל אל הכבד: "צבי
קייץ" – "מייבש קציעות בשדה"³⁵ – תפקידו להביא את
הקציעות אל השדה, מקום שאור השמש מאיר בו, ולשמור
שהן תישאנה שם עד לייבושן והגיען לשלמות. "ארי
סבל" – "נושא משאות"³⁵ מעביר אותן ממקום למקום,
ו"שועל חנוני" אינו משנה את מקום הקציעות אלא את
הבעלות עליהן. הוא מעביר אותן מרשות ובעלות אחת
לאחרת.

בקיצור: שלוש פעולות אלה הן: שינוי הגוף, שינוי
המקום, שינוי הבעלות³⁶.

משמעותן הרוחנית של פעולות אלו בהכנה לקיום
התורה והמצוות היא:

(32) ראה פנ"י קידושין שם. ולהעיר מחדא"ג מהר"ל סוף קידושין.
תפארת ישראל פ"א.

(33) ע"ד מרז"ל בנוגע להנחש (סנהדרין נט, ב) חבל על שמש גדול
שאבד מן העולם שאלמלא נתקל בו. וראה חדא"ג מהרש"א שם. אבל
ראה פרש"י שם ד"ה ובכל ח"י "חיות בני מלאכה נינהו (בתמי)". חדא"ג
מהרש"א סוף קידושין במשנה.

(34) ראה רמב"ם הל' מלכים רפ"ב.

(35) לשון רש"י סוף קידושין.

(36) יש לומר – דוהו בדוגמת או"פ, או"מ, מקיף למקיף. ועוד.

(26) ועד"ז הוא במשנה שבע"י, ירושלמי ותוספתא. משא"כ במשנה
לפנינו בגמ'. ולהעיר מהגירסא בשינויי נוסחאות למשניות שם.

(27) ראה ברכות ו, סע"ב. סנהדרין לז, סע"א. ובכ"מ.

(28) ד"ה אחר כן ראה להסתפק.

(29) ושם: וכל מה שתמצא מן החיות והצמחים שאין להם תועלת
מזון ואין בו לפי מחשבתך שום תועלת דרע שהדבר הוא לחולשת
שכלנו.

(30) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 159 ואילך, שי"ל שזהו גם
המטרה והמכוון דקיום ד' מצות ב"נ.

(31) ברכות לה, ב.

בה מצוות, היא צריכה להיכבש תחילה ע"י סיחון⁴².
1. 31

שני הפרטים של "קייץ" ו"סבל" הכרחיים לקיום מצוות רבות

הענין הראשון הנזכר לעיל בקשר ל"צבי קייץ",
שהאומנות היא שמירה על החפץ, על התאנים, אינו
מתאים דיו לפי המשמעות של "קייץ", כפירוש רש"י
מייבש קציעות בשדה, שכוונתו שינוי בגוף הדבר.
35

לכן בא הענין השני, כאמור לעיל, ש"צבי קייץ", וכן
"ארי סבל" הם גם ענינים כלליים במצוות: כדי שיהודי
יוכל לקיים את המצוה בחפץ גשמי, כנטילת אתרוג ולולב
וכו', עליהם להינתק תחילה מחיבורם אל האילן – זהו
שינוי בחפץ – באתרוג ובלולב, בכך שאין להם יותר
צמיחה ויניקה מן האילן (בדומה ל"קייץ" – ייבוש
התאנים), ולאחר שינוי זה בגוף הדבר, יש צורך בשינוי
מקום – "ארי סבל".
43

בדרך דומה לזו, קיימים שני פרטים אלו לגבי צמר
לציצית: גזית הצמר מגוף הבהמה – צבי קייץ, והבאתו
אל היהודי – ארי סבל, וכך גם לגבי קרן לשופר, סכך
ורפנות לסוכה, ועוד מצוות דומות.
47

יותר מכך קיימים פרטים אלו אצל עור לתפילין,
למזוזה ולספר תורה: תחילה יש להפריד את העור מבשר
הבהמה ולעבדו⁴³, שזהו שינוי ממשי⁴³ בעור, ואחר-כך
להעביר את העור למקום היהודי.
51

לפי זה רואים ששני הפרטים של "צבי קייץ" וארי
סבל הכרחיים במצוות רבות (ולכן מוצאים אצלם שינוי
בין התלמוד הבבלי לירושלמי, כדלהלן), ואילו "שועל
חנוני" – שינוי הבעלות על החפץ לפני הגיעו לרשות
היהודי – קשור רק לענינים מסויימים בתורה ומצוות,
שאינם נפוצים כל כך.
57

1 "צבי קייץ" – יש מקרים רבים שבהם אין יהודי יכול
לבצע פעולה של קיום תורה ומצוות בגלל הסיבות
הבאות:

4 (א) חסר לו ידע בענין זה. דוגמא: יש מצוות הקשורות
לפיקות נפש, והיהודי צריך תחילה לשאול רופא אם יש
6 כאן ענין של פקוח-נפש, או כפי שאמר רב³⁷ "שמונה עשר
7 חדשים גדלתי אצל רועה בהמה לידע איזה מום קבוע
8 ואיזה מום עובר"³⁸.

9 (ב) החפץ צריך להיות מוכן לכך, מושלם. לדוגמא:
10 לשם עשיית תפילין מקלף, והוקשה כל התורה לתפילין³⁹,
11 צריך לבצע תחילה את הפשטת ופירוד³⁹ העור מהבהמה,
12 ועיבוד העור ע"י פושט ומעבד עור, וכדומה.

13 בדומה לכך הוא תפקידו של "צבי קייץ", שהדבר,
14 התאנה, לא יימצא במקום חשוך וחבו, אלא במצב של
15 אור וגילוי, שיש בו ידע ברור על הענין, ושיהיה מוכן
16 בשלמות – ורק אז ניתן ללמוד ולדעת מתי וכיצד לקיים
17 תורה ומצוות, כפי שיוסבר להלן בהרחבה.

18 "ארי סבל" – שינוי מקום. על החפץ להגיע למקום
19 שנמצא בו יהודי, אשר יוכל לקיים את המצוה.

20 וזאת במיוחד כאשר דבר מותר, שניתן וצריך לקיים
21 בו מצוה, נמצא במקום שיהודי אינו יכול להגיע אליו,
22 כגון⁴⁰: בשוק של עבודה-זרה, או שוק של זנות וכדומה.
23 אז יש צורך באומנות של הארי "סבל", שיש לו ה"כח"
24 להעביר את החפץ אל מקום אחר, שהיהודי יכול להגיע
25 אליו ולקיים בו מצוה, או להפכו לקדושה.

26 "שועל חנוני" – לפעמים יוכל לקרות, שכדי שיהודי
27 יוכל לקיים מצוה בחפץ זה, צריכה להשתנות הבעלות על
28 החפץ⁴¹, לפני שהוא מגיע לרשות היהודי, בדומה⁴¹
29 ל"עמון ומואב טיהרו בסיחון" – כדי שארץ עמון ומואב
30 תוכל להפוך לארץ נושבת השייכת לישראל, שתקיימנה

באכילת הבהמה וצבי (וכיו"ב).
ולהעיר גם בנוגע לישראל, כשמצד פק"נ הותר מאכל האסור. וראה
בתניא אגה"ק סכ"ו (קמד, רע"א) "גמור" בחצי רבוע. או גם באופן
האסור, כשאכל מאכל האסור, ועשה תשובה מאהבה שזדונות נעשו לו
זכויות ולמצוה (ראה תניא פ"ו). וראה בפרטיות בכל הנ"ל במכתבים
שנדפסו בלקו"ש ח"י"ב ע"ב 196 ואילך.
(43) להדיעות שאין צריך עיבוד לשמה בעור הבתים והרצועות או גם
קלף סת"ם (ראה סנהדרין מח, ב ושי"נ. פרש"י ותוס' וראשונים שם.
הובאו באנציקלופדי תלמודית ע' הזמנה (א) סעיף ג, ושי"נ) – הרי אין
מוכרח שהעיבוד יהי ע"י יהודי דוקא. ופשיטא בנוגע להפשטת שלפני
זה.
(43*) להעיר מתור"א משפטים (עו, א ואילך): עבוד הוא לשון עיבוד
עורות כו'.

(37) סנהדרין ה, ריש ע"ב.
(38) ראה בהנ"ל בפרטיות לקו"ש ח"י"ב ע' 197 ואילך. וע"פ המבואר
שם, דוגמא הא' כאן אינו מתאים בכל פעם, כי כמ"פ הוא בגדר מצוה.
וע"ד חכמת התכונה המ"ע על ב"ד שיחשבו (רמב"ם הל' קדוש החודש
פ"א ה"ז. וראה לקו"ש ח"י"ב ס"ע 183 מצוה על האדם), עיי"ש בארוכה.
(39) קידושין לה, א.
(39*) ראה לקמן בפנים ס"ו.
(40) ראה ע"ז יא, ב. יז, סע"א ואילך. טוש"ע י"ד ר"ס קמט. אה"ע
ר"ס כא.
(41) להעיר משו"ע או"ח רסתרמ"ט. ביטול ע"ז ע"י עכ"ס (ע"ז נב,
ב. סד, ב. רמב"ם הל' ע"ז פ"ח ה"ח. טוש"ע י"ד רסקמ"ו). ועוד.
(41*) חולין ס, ב. וראה פרש"י חקת כא, כו.
(42) אולי י"ל מעין זה בבע"ח, לדוגמא: כשבהמה וצבי אוכלים
איסור (ועלה כלאים וכיו"ב) בכדי שיהודי יקיים אח"כ מצות עונג שבת

ז.

תפקידם של השבטים כחיות, החל להתבצע לאחר מות יעקב

1 לפי כל האמור לעיל ניתן להסביר מדוע דוקא יעקב
2 קרא לשבטים על שם חיות: כשם שתפקידן של החיות
3 בכלל, כאמור לעיל, הוא הכנת החפצים בעולם לצורך
4 קיום תורה ומצוות על ידי יהודים (וזאת בשלושה סוגים:
5 קייץ, סבל, חנוני⁴⁴), כך התפקיד הכללי בעבודה הרוחנית
6 של יעקב והשבטים⁴⁵ הוא הכנה והכשרה שלהם ושל
7 העולם⁴⁶ למתן תורה, כדלהלן:

8 אחת מן הסיבות לכך שישראל הוכרחו לעבור את
9 גלות מצרים לפני מתן-תורה היא, כמסביר במספר
10 מקומות⁴⁷, מפני שקודם לכן לא היו ישראל והעולם
11 ראויים ומוכנים להפיכת חפצים גשמיים לחפצי מצוה
12 וקדושה. מצרים היתה "כור הברזל" שגרמה לזיכוכן ובירור
13 אצל בני ישראל והעולם, ולהכנת הדברים בעולם, כך
14 שישראל יוכלו לקיים בהם תורה ומצוות.

15 גלות מצרים החלה בירידת השבטים למצרים יחד עם
16 יעקב⁴⁸, אך עיקר "משוי של מצרים"⁴⁹ החל רק לאחר
17 מות יעקב ויוסף, כאשר "כל אחיו וכל הדור ההוא" עדיין
18 היו בחיים במצרים.

19 יוצא, שפעולות הללו של "צבי" "ארי" "שועל"
20 בהכנת העולם לקיום תורה ומצוות ע"י ישראל, התחילו
21 להתבצע ע"י השבטים בהיותם במצרים.

ח.

ההבדל בין שיטת הבבלי לירושלמי

22 הוסבר כבר פעם⁵⁰ בהרחבה על מספר הבדלים
23 הקיימים בין שיטות התלמוד הבבלי והירושלמי:

24 שיטת הבבלי היא שבכל מצב שבו נשקל המצב

(44) שהרי אין הפירוש שרק חיות אלו יש בהם תכונות אלו ומסוגלים לקייץ כו' שהרי כן הוא גם בכו"כ חיות, אלא שבעיקרם הוא בחיות אלו. וראה לעיל הערה 17.

(45) וכנ"ל הערה 12 שכולן כח"י נמשלו. ולהעיר שבסוטה ושמור"ש שם על אלו דלא כתיב הובא הכתוב (יחזקאל יט, ב) מה אמך לביאה בין אריות גו'. וראה פרש"י סוטה שם ד"ה דכתיב (ועד"ז הוא בפרש"י שמות שם): כנסת ישראל כולה נקראת לביאה.

(46) אף שבוז שנמשלו לחיות הוא לא מצד ענין הקייץ והסבל כו' שבהם, הרי ענינים אלו (שהיו צריכים להיות בהחיות) הוא מצד תכונתן – גבורת הארי כו',* והרי "נתן ליהודה גבורת ארי ולבנימין חטיפתו של זאב כו'" (פרש"י ויחי מט, כח).

25 שבהווה לעומת המצב שבעתיד, מכריע ההווה, למרות
26 שע"י כך יכולה להיפגם שלמות הדבר בעתיד. לשיטת
27 הירושלמי יש לדון את העתיד, ואם יתווסף בעתיד יתרון,
28 הרי הוא מכריע על פני ההווה.

29 דוגמא לכך⁵¹: בענין השקלא-וטריא הידועה, אם
30 הכלל של "זריזין מקדימין למצוות" מחייב קיום מצוה
31 מיד, גם אם ע"י כך היא לא תקויים באופן המובחר (כגון
32 ברוב עם, שדוקא אז, הדרת מלך), או שהיתרון של מצוה
33 מן המובחר בעתיד מכריע, ועדיף לחכות ולקיים את
34 המצוה ברוב עם, למרות שיחסר הענין של "זריזין
35 מקדימין" – בהווה.

36 [דוגמא נוספת: כאשר יש ליהודי עתה (בבוקר של יום
37 מימי חג הסוכות) ארבעה מינים שאינם מהודרים, ומאוחר
38 יותר, במשך היום, הוא ישיג ארבעה מינים מהודרים –
39 האם עדיף לו לקיים את המצוה מיד במינים שבידו, או
40 להמתין עד להשגת המינים המהודרים].

ט.

שאלה זו קיימת גם לגבי הכנת החפץ למצוות

41 כשם שקיימת שאלה זו לגבי קיום המצוה עצמה, כך
42 היא קיימת גם לגבי ההכנה לקיום המצוה. דבר זה רמזו
43 בשני הענינים של "צבי קייץ" ו"ארי סבל":

44 לגבי התאנים נאמר ש"אין לקיטתן כאחת אלא יש
45 באילן זה מה שנגמר היום ויש בו מה שייגמר לאחר כמה
46 ימים"⁵².

47 כאשר תאנה בשלה ישנן שתי אפשרויות: לקחת מיד
48 את התאנים הבודדות לייבוש בשדה – "צבי קייץ", או
49 לחכות לבישולן של תאנים רבות ורק אז לקחתן לייבוש,
50 באופן של "ארי סבל"^{52*} – "נושא משאות".

51 באופן דומה קיימת השאלה לגבי ההכנה למצוה:
52 האם יש לבצע את הפעולה הראשונה האפשרית להכנת

(47) תו"א עד, א ואילך. ובכ"מ.

(48) שמא הותחל חשבון ר"י שנה – ראה פד"א פמ"ח. שמור"ש

פ"ח יא. תיב"ע בא יב, ב. פרש"י עה"ת לך טו, יג. שמות ב, א.

(49) שמור"ש פ"א, ד. וראה פירוש מהר"ז שם.

(50) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1338. חכ"ד ע' 173 ואילך. ע' 243.

(51) בהבא לקמן ראה שד"ח כללים מע' ז כלל א"ג. מע' פ' כלל לט.

אנציקלופדי' תלמודית ע' זריזין מקדימין, וש"נ. לקו"ש ח"ט ע' 73

ואילך. וש"נ.

(52) רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ב ה"ב. וראה פיה"מ ורע"ב פ"א

פ"א מ"ד.

(52*) אבל אין לפרש עפ"ז השינוי דבבלי וירושלמי, שבבבלי נקט

"קייץ" לפני "סבל" ובירושלמי "סבל" לפני "קייץ" לפי ב' הסברות

לפי זה יובן מדוע דוקא בירושלמי נוסף "זאב מוכר" 22
 קדרות". הקשר בין "זאב" לבין מכירת קדרות מובן מזה 23
 שהגמרא⁵⁶ מבחינה בין ארי וזאב, שארי "דורס ואוכל" – 24
 "מיד"⁵⁷, וזאב "טורף ואוכל" – דמוליק לחוריו ואוכל 25
 שם"⁵⁸, "ולכולם יש להם הנאה"⁵⁹. 26
 מזה מובן, שבהתנהגות הארי אין מקום לענין של 27
 "קדירה", שממתינים עד שהדבר החי מתבשל בה, כיוון 28
 שהוא "דורס ואוכל מיד". לעומת זאת הזאב אוכל מאוחר 29
 יותר, לאחר שהוא טורף "ומוליק לחוריו", ולכן מתאים לו 30
 הענין של קדירה⁵⁹ ובישול בה, שהמאכל הנטרף יהא 31
 באופן של "יש הנאה יותר", טעים יותר. 32
 משמעותו של דבר זה בהכנה למצוה הוא: רק לאחר 33
 שכבר קיימו כל ההכנות הקודמות למצוה – "קייץ" 34
 "סבל" ו"חנוני" – אז באה הכנה נוספת, מן הסוג של 35
 "זאב" על-ידי "קדירה", כך שהמצוה תיעשה ביתר הידור 36
 ושלמות. 37
 כך מובן, שהבבלי והירושלמי ממשיכים בשיטתם: 38
 לשיטת הבבלי מכריעה המעלה של זריזין מקדימין בהוה 39
 על פני הידור של ברוב עם הדרת מלך וכו' בעתיד. לפיכך 40
 אין הוא מביא את המקרה של "זאב מוכר קדירות" – לפי 41
 שיטתו אין הכרח בהכנה זו. לעומת זאת, לפי שיטת 42
 הירושלמי⁶⁰ מכריע ההידור שבעתיד על פני הענין של 43
 זריזין מקדימין, ולפיכך הוא מוסיף את ההכנה מן הסוג 44
 של "זאב מוכר קדירות"⁶¹, שהוא הידור בעתיד. 45

1 החפץ למצוה – "צבי קייץ" – גם אם זוהי רק חתיכה
 2 אחת של עור (בכמות), או עור שאיננו מן המובחר
 3 (באיכות), או כדאי להמתין עד שיוכלו להכין חפצים רבים
 4 וטובים יותר לשם המצוות, כגון: עור גדול וטוב יותר
 5 לתפילין – "ארי סבל", שהרי גם לגבי הכנת החפץ למצוה
 6 (אף לפני קיומה), קיים היתרון של שלמות והידור⁵³, כבר
 7 שייך כאן משהו מענין "הקריבהו נא לפחתך"⁵⁴, ו"כל חלב
 8 לה"⁵⁵, ולפיכך קיים גם כאן הבדל אם מכינים לצורך
 9 המצוות כמות גדולה יותר ואיכות טובה יותר, אם לאו.
 10 יש לומר שזהו ההבדל בין שיטת הבבלי לשיטת
 11 הירושלמי: לפי דעת התלמוד הבבלי מכריע ה"הוה",
 12 ולכן צריך להיות הענין של זריזין מקדימין גם בהתחלת
 13 ההכנה למצוה, ולפיכך יש לבצע תחילה את הפעולה של
 14 "צבי קייץ", למרות שהדבר מוכן רק בכמות קטנה ואינו
 15 מושלם עדיין באיכותו.
 16 לפי שיטת הירושלמי, מכריע יותר הענין של ברוב עם
 17 הדרת מלך, והשלמות שתהיה בעתיד, על פני היתרון של
 18 זריזות בהווה. וזאת גם לגבי ההכנה למצוה, שאם היא
 19 תיעשה מאוחר יותר בכמות גדולה ובאיכות טובה יותר,
 20 הרי זה עדיף ומכריע, ולכן "ארי סבל" מופיע לפני "צבי
 21 קייץ"⁵⁵.

י.

הקשר בין "זאב" לבין "מוכר קדרות" ומשמעותו
 הרוחנית בהכנה למצוה

חוריו", היינו "להצניע אבל לאכול מיד לאחר הריגה כו' לאו אורחי"
 הוא" (פרש"י שם ד"ה והכתיב).

(58) פרש"י תענית שם. וראה פרש"י ב"מ צג, ריש ע"ב ד"ה ארי דרס.
 (59) סיום לשון רש"י תענית שם. וי"ל בדוה שכתב זה רש"י בד"ה
 "טורף ואוכל" – אף שקא' על שניהם ארי וזאב – כי בזה משמענו דאף
 שהטעם שהזאב "מוליק לחוריו ואוכל" הוא לפי "שמפתח מן הבריות"
 (רש"י שם), מ"מ יש לו הנאה מאופן אכילה זו.
 (59*) וזה שמוכר קדירות, דכיון שזקוק לעצמו, – ולזאבים חבירו –
 נעשה מומחה ומתענין וכו'.

(60) להעיר על ההדגשה המיוחדת שמצינו לדעת הירושלמי בנוגע
 להכנה והכשרה למצוה דס"ל (ברכות פ"ט ה"ג) שצריך לברך על עשיית
 סוכה לולב מזוזה תפלין וציצית, משא"כ לדעת הבבלי (מנחות מב, ב.
 וראה תור"ה העושה סוכה מו, א. ובכ"מ). – וראה לקו"ש ח"ז ע' 187
 ואילך. ח"ח (המתורגם) ע' 184 שוה"ג להערה 46.

(61) עפ"ז יל"פ הטעם מה שנקט בירושלמי "זאב מוכר קדירות" ולא
 "עושה קדירות" – כי ענינים אלו בהכנה למצוה מדובר במעמד ומצב
 שקודם "עונותיכם הטור", (כנ"ל סוס"ד*), ולכן אא"פ לומר "עושה

(שבת קכז, א) אם "למעוטי בהילוכא עדיף" – "סבל נושא משאות", או
 "למעוטי משוי עדיף" – "קייץ",

כי בבבלי מסיק שם "דכו"ע מעוטי בהילוכא עדיף", וא"כ ה' צריך
 להקדים "סבל".

(53) להעיר מלקו"ש ח"א ע' 131 ביאור מחלוקת רש"י והראב"ע.

(54) מלאכי א, ח.

(55) ויקרא ג, טז. רמב"ם סוף הל' איסורי מזבח. שו"ע יו"ד סו"ס
 רמח.

(55*) ויש להוסיף בזה (ע"פ המבואר לעיל בנוגע לתאנים) דבאה"ק –
 ירושלמי – צ"ל "סבל" לפני "קייץ", כי פירות גדולים וכבדים יותר
 (כתובות קיב, א) וא"כ י"ל דצ"ל "ארי סבל" אפילו למספר מועט ואולי
 אפילו לפרי אחד, והצבי קייץ הוא רק לשמירה הבאה (רק) אח"כ ולא
 להבהאה. משא"כ בבבלי שמתעוררת תומ"י בפרי הראשון – השאלה אם
 להביאו למקומו להשמש ותיק' או ברוב כו' (ולבבלי – זריזין (הוה) מכריע).
 (56) תענית ח, א. ערכין טו, ב.

(57) פרש"י תענית שם. וראה ב"ק טז, ריש ע"ב. פרש"י ותוס' שם
 ד"ה דרס. ובגמ' שם ש"וימלא טרף חוריו" (נחום ב, יג) הוא "בשביל

(* ואף דטורף ואוכל, נעשה אחר החטא שאו נעשה בהם הטבע לטרוף ולהזיק, ולפני החטא (ולפני המבול) לא הותרה אכילת בשר, וכו' – הרי חילוק הטבע באופן
 האכילה ד"דורס ואוכל" מיד או "טורף ואוכל לאחר" (מוליק לחוריו) – שייך גם באכילת ירק נעשב.
 ועוד ועיקר: פשיטא דאין כוונת רשב"א "עונותיכם הטור" על חטא עה"ד (ומאז מוכרחת הפרנסה לזוהר בצער), ובכלל – על מצב כלל ישראל, כ"א על כאור"א
 בפרט המשמש הוא את קונו כדבעי, וכמז"ל דכשנעושו רצונו של מקום מלאכתו נעשית ע"י אחרים (ברכות לה, ב).

תרגום מבבל⁷⁰, ואילו תרגום יונתן בן עוזיאל הוא תרגום של ארץ ישראל (ירושלמי)⁷¹. לפיכך הם הולכים לפי שיטתם בענין של "בנימין זאב יטרף" – האם "זאב" הוא ענין הכלול בהכנה למצוה, או לאו (כדלעיל בסעיף י').

לפי תרגום יונתן – לשיטת הירושלמי – הרי הענין של "בנימין זאב יטרף" הוא הכנה להמשכו של הפסוק – "בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל" – הקרבת קרבנות ואכילתם⁷². לכן הוא מתרגם "ובאכסנתי" יתבני בית מוקדשא, כי בית המקדש הוא הכנה⁷³ לעבודת הקרבנות, כלשון הרמב"ם⁷⁴, שבית המקדש הוא "בית לה" מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות".

וכאמור לעיל, שענין ה"זאב" מורה על הידור ושלמות בהכנה, כך גם בענין זה: הקרבת הקרבנות תיתכן גם כשאין בית⁷⁵, כפסק ההלכה "שמקריבין אף-על-פי שאין בית"⁷⁶. אך עם זאת מובן, שכאשר מקריבים על מזבח שהוא חלק מבית המקדש, הרי זוהי שלימות במזבח ובקרבנות⁷⁷.

לעומת זאת, לפי תרגום אונקלוס, תרגום בבלי, אין

את ההבדל הזה בין בבלי לירושלמי מוצאים באופן כמעט מפורש במשנה⁶¹: חל (יום הכיפורים) להיות בערב שבת, שעיר של יום הכיפורים נאכל לערב (בלילי שבתות, אף על פי שאין יכולים לבשלו בשבת⁶²) והבליים (כהנים מחוץ-לארץ⁶³) אוכלין אותו כשהוא חי, למרות שבאכילת השעיר בלתי-מבושל נפגמת השלמות במצות אכילת קדשים – "למשחה לגדולה"⁶⁴, דוקא כאשר הבשר צלוי שלוק ומבושל⁶⁵, למרות זאת "הבבליים אוכלין אותו כשהוא חי" כדי לקיים את המצוה⁶⁶ בהזדמנות הראשונה. ואילו לגבי כהני ארץ ישראל אין מוצאים⁶⁷ שהם מהדרים בזה⁶⁸, מפני שאין זאת מצוה בהידור⁶⁹.

יא.

ההבדל בין תרגום אונקלוס לבין תיב"ע - כהבדל בין בבלי לירושלמי

לפי כל האמור לעיל ניתן להסביר את ההבדל בין תרגום אונקלוס לבין תרגום יונתן בן עוזיאל, לגבי תרגום הפסוק "בנימין זאב יטרף":

ההבדל בין שני התרגומים הוא, שתרגום אונקלוס הוא

(67) ראה לקו"ש ח"ג [המתורגם] ע' 207 ובהערה 11 שם, שבאכילת חי מקיימים רק המצוה שלא יבוא לידי נותר ולא המ"ע שעל האדם לאכול הקרבן.

(68) להעיר מהלשון בירושלמי פאה (פ"ח ה"ד) "הבבלין אוכלין אותו כשהוא חי מפני שדעתן מקוללגלז", ובמשנה לפנינו במנחות "מפני שדעתן יפה" (ועד"ז הוא בירושלמי עירובין פ"ג ה"א).

(69) ועפ"ז חידוש בנרד"ד, שהרי מכוון שא"פ לאכלו לאחר השבת, נמצא שע"י שלא היו אוכלין אותו בלילי שבת אינם מקיימים המצוה כלל – אלא שמצוה זו "שלא יבוא לידי נותר" אינה חיוב גברא. (70) ערוך ע' חלזון הא'. מוסף הערוך ע' אשן הב'. תוד"ה כל מנחות מד, א. ועוד.

(71) ראה מוסף הערוך שם. שם הגדולים מערכת ספרים ע' תרגום יונתן בסופו. וראה לקו"ש ח"ט ע' 135-6. ובפני"ע עה"ת ע"פ "לא בית מקדשא כתררגום ירושלמי".

(72) כההמשך בתיב"ע (ות"י). ועד"ז בת"א. וראה לקמן הערה 78. (73) אף שאי"ז רק הכנה למצוה, שהרי בנין ביהב"ח הוא מ"ע, אבל עיקרו ומטרתו הוא בשביל עבודת הקרבנות כבפנים. וראה לקו"ש ח"א ע' 120 ואילך, וש"נ.

(74) ריש הל' בית הבחירה. ובסהמ"צ מ"ע כ: שצונו לבנות בית הבחירה לעבודה בו יהי' ההקדבה כו'. וראה לקו"ש שם.

(75) להעיר גם מהקדבה בבמה לפני בנין ביהמ"ק (משנה זבחים קיב, ב ועוד).

(76) עדיות פ"ח מ"ו. זבחים סב, א. וש"נ. רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ו הט"ו. אלא שבזה מדובר לפי שקדושה ראשונה (בית המקדש הא') קדשה לעתיד לבא.

(77) ראה לקמן בפנים.

קדירות", כי עשיית קדירות היא "אומנות לסטים" (ראה משנה סוף קידושין לגירסת הש"ס וע"י), כי קדירות עושים מעפר וכשלוקח עפר משדה אחרים היו גזילה, אלא שאין לקחת עפר (ואפילו חמר) מקרקע אחר חשיב גזילה ממש בלשון בני"א

[וע"ד לשון חז"ל הפקר כנפרא דארעא***. וגם בהלכה – הרי רק כמות גדולה של עפר שווה פרוטה, קרוב שימחול כיון שיש להנגול עד התהום. ועוד.]

ולכן ננשלים בזה (ולהעיר מסדום שלקחו פחות משווה פרוטה (ראה סנה' קט, ב ובחדא"ג מהרש"א שם) ועונשם איום – אלא ששם הי' בהתדברות וציון כולם יחד וכו').

ואף שבגמ' נאמר "שועל חנוני", וחנוני הרי מפורש במשנה שהוא "אומנות לסטים" – מלומד באונאה כו' (פרש"י שם) – ה"ז לאחרי "שענותיכם הטו" מלומד באונאה אף שבקל יוכל להיות מו"מ באמונה והלכה דהחנוני נאמן על פנקסו (שו"ע חו"מ רסצ"א) וכו',

משא"כ בעפר בשדה – שהמדובר הוא שפרנסתו קדר ולא עובד אדמה, שאין לו שדה משלו – שצריך לחפש בעל השדה, אינו חשוב בעיניו כגזילה כנ"ל וכו'.

(61*) מנחות צט, ב. (62) פרש"י שם.

(63) בגמ' שם (ק, א) לא בבליים הם אלא אלכסנדרים הם ומתוך ששונאין את הבבליים כו' – אבל בכל אופן הם כהנים מחול' (מצרים – רש"י שם) ולא מא"י.

(64) קרח ית, ח. ספרי ורש"י שם. זבחים צא, א. וש"נ. וראה שו"ת חכם צבי סי' סב דחיוב גמור הוא.

(65) זבחים צ, ב משנה.

(66) ראה תוד"ה ששונאין (מנחות שם) "דמצוה קעבדי שלא יבוא לידי נותר".

(**) וצ"ע בפרש"י שם, שחמר כו' וקדר הם "אומנות ליסטים" לפי שהם "בעלי קרנות וכו'".

ובלגא"כ צ"ע: מעתיק "קדר" שלא במקום גירסתנו במשנה (דמקדים קדר). צנ"ק למה דוקא קדר הולך בדרכים, ולא מוכר כל דבר, שטעמו השני לא שייך לקדר. ועוד. (***) ועפ"ז יובן דבנזנות איש ג"ז (תענית כא, א) החליפו בעפר (ולא באבנים פשוטים – שקל יותר לרמות) – היפך ויחוקר דאבן טוב.

- שניתן לקיים מיד מצות הקרבת קרבנות, גם אם היא איננה מושלמת, מפני שאין בית.
ואילו לדעת הירושלמי – תרגום יונתן בן עוזיאל – יש להמתין ולהקריב קרבנות רק כאשר יבנו⁸³ את בית המקדש⁸⁴, כדי שהקרבת הקרבנות על המזבח תהא מושלמת יותר (בדומה למוזכר לעיל בסעיף י', שדוקא הבבלים אוכלין אותו כשהוא חי).

(משניות י"ט נסלו)

(התועדויות שלא"ז תשל"ט)

- הכרח שהענין של "זאב" ייכלל בהכנה למצוה. לפיכך הוא מתרגם, שהענין של "זאב" מורה על העיקר שבמצות הקרבת הקרבנות, הרמז בהמשך הפסוק "בבקר... יאכל עד..."⁷⁸, וזוהי המשמעות של "ובאחסנתי יתבני מקדשא": מקום המקודש לדמים – ענין זריקת⁷⁹ הדם⁸⁰, שהכפרה היא בדם⁸¹.
לפי זה יוצא, לכאורה, שיש כאן הבדל להלכה, במקרה שאפשר לבנות רק מזבח להקריב עליו קרבנות, ולא את בית המקדש כולו⁸²: לדעת הבבלי, תרגום אונקלוס, יש מקום לומר, שיבנו את המזבח ויקריבו קרבנות, כיוון

(80) וכן (הגמר-) שפיכת הדם על היסוד.

(81) ראה תו"כ לויקרא א, ד. זבחים ו, א. וש"נ. וראה רש"י פסחים עז, ב ד"ה דם. ובכ"מ.

(82) כידועה השקו"ט בנוגע הקרבת קרבנות בזה"ז כדעת הר"ח מפריש (הובא בכפ"פ פ"ו) בס' שנשמנו בשד"ח כללים סוף מע' ק'. תו"ש בא (חי"ב ע' קנה). לקו"ש חי"ב ע' 220.

(83) ראה ירושלמי פסחים פ"ט ה"א דפלוגתא אם מקריבין פ"ש היא דוקא אם "ניתן לישראל לבנות בית הבחירה" (ולא "מזבח").

(84) ע"פ מ"ש בב"ר (פספ"ד) דבימי ריב"ח רצו לבנות ביהמ"ק (ראה מנ"ח מצוה צה) – אפ"ל גם בזה"ז.

(78) להעיר גם מהחילוק בין תיב"ע (ות"י) לת"א בהמשך הכתוב (בבקר יאכל עד גו": בתיב"ע (ות"י) – (א) מפרש תמיד של שחר (ומנחתו) ותמיד של בין הערביים (ומנחתו) כל אחד בפ"ע, ובת"א כוללם יחד "בצפרא ובפניא יהון מקריבין כהניא קרבניא", (ב) מוסיף (בפי' "ילערב יחלק שלל") "ואכלין גבר חולקי", ובת"א (וכן בת"י) ליתא. וי"ל שתלוי בשינוי הנ"ל שבפנים: לדעת התיב"ע – ירושלמי – שצ"ל ההידור והשלימות נוגע הענין (הפירוש) דכל פרט, שמוסיף ומדגיש שלימות הדבר. משא"כ לת"א – בבלי – נוגע עיקר המכוון בהמצוה, ולכן כתב עיקר תוכן המצוה*.
(79) ראה זבחים נג, ב (במשנה): ובלבד שיתן כנגד היסוד. וגם "עולה טעונה יסוד" (שם נג, ב).

(* ואולי זהו גם טעם השינוי בתיב"ע (ות"י) "בצפרא יהון כהניא מקריבין כו" ובת"א "יהון מקריבין כהניא כו": בתיב"ע (ות"י) מקדים (להדגיש גם הפרט ד) "כהניא" (הם המקריבין). ובת"א מקדים (להדגיש העיקר) מקריבין.

המשך ביאור למס' ברכות ליום שני עמ' א

- נכנסין לְבֵיתִי בְּנִסְיוֹת וּלְבֵיתִי מְדֻשָּׁת, וְעוֹנִין יְהֵא שְׁמִיה [שמו]
הַגִּדּוֹל מְבֻרָךְ, הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּבִיכּוֹל מְנַעֵנֵעַ רָאשׁוֹ כְּמִי שֶׁשָּׂרִי
בְּצֶעַר, וְאוֹמֵר, אֲשֶׁרִי הַמֶּלֶךְ שֶׁמְקַלְסִין אוֹתוֹ בְּבֵיתוֹ כֶּךָ, כְּלוֹמֵר, שֶׁבַח
גָּדוֹל הִיָּה לְמַלְכוּתוֹ, כְּשֶׁהִיָּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים, וְהִיָּה קִילוֹס זֶה
נִשְׁמַע בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. מֵה [אין] לוֹ לֵאמֹר [הקב"ה] שֶׁהִגִּילָה אֶת בְּנָיו
וְעַם יִשְׂרָאֵל, וְאֵין לָהֶם לִנְגִים שְׁגָלוֹ מַעַל שׁוֹלְחַן אֲבִיהֶם.
הַגִּמְרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא הַמְבָאֵרָת אֶת טַעְמֵי הַאיסוּר לְהַכְנִס
לְחוּרְבָה: תְּנוּ רַבָּנִין בְּבִרְיָתָא, מִפְּנֵי שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֲמָרוּ חֲכָמִים שְׂאִין
נִכְנָסִין לְחוּרְבָה: א. מִפְּנֵי הַחֲשָׁד, שֶׁלֹּא יִחְשְׁדוּ אֶת הַנִּכְנָס, שֶׁהוּא
נִכְנָס לִשְׁם לְצוּרָךְ זִנּוּת. ב. מִפְּנֵי סִכְנַת הַמִּפְּלָא, שֶׁקִּירוֹת הַחוּרְבָה
רְעוּעִים וְיֵשׁ לְחֹשֶׁשׁ שִׁפְלוֹ עֲלֵיו. ג. וּמִפְּנֵי סִכְנַת הַמְּזִיקִין [שדים],
שֶׁהֵם מְצֻיִּים בַּמָּקוֹם שְׂאִין בּוֹ יִשׁוּב, וְיֵשׁ לְחֹשֶׁשׁ שִׁזְיוֹקְהוּ.
הַגִּמְרָא מְבִאֵרָת מִדּוּעַ נִצְרָכִים כָּל הַטַּעְמִים. שְׁוֹאֵלֵת הַגִּמְרָא: מִדּוּעַ
נִצְרָךְ הַטַּעַם הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא מִפְּנֵי הַחֲשָׁד, וְתִפְסֹךְ לִיה – הִרִי גַם
בְּלֹא טַעַם זֶה יֵשׁ לְלִמּוּד שֶׁאִסוּר לְהַכְנִס לְחוּרְבָה מִשּׁוּם חֲשֵׁשׁ
הַמִּפְּלָא.

- לְהַכְנִס לְחוּרְבָה. וְאִמְרַתִּי לוֹ, מִתִּנְיָרָא הִיִּיתִי שְׁמָא יִפְסִיקוּ בִּי [אֹתוֹ]
עוֹבְרֵי דְּרָכִים, וְלִכְּנִסְתִּי לְחוּרְבָה לְהַתְּפַלֵּל. וְאִמְרַתִּי לִי, הִנֵּה לָךְ
לְהַתְּפַלֵּל בְּדֶרֶךְ תְּפִלָּה קְצָרָה, וְהִיֵּינוּ תְּפִילַת 'הַבִּינֵנו', וְלֹא לְהַכְנִס
לְחוּרְבָה.
רַבִּי יוֹסִי מְבִאֵר אֶת אֲשֶׁר לְמִדּוּ מְדַבְּרֵי אֱלֹהִים הַנְּבִיא: אֲמַר רַבִּי יוֹסִי,
בְּאוֹתָהּ שָׁעָה לְמִדְתִּי מִמֶּנּוּ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים: א. לְמִדְתִּי שְׂאִין נִכְנָסִין
לְחוּרְבָה. ב. וְלְמִדְתִּי שֶׁמִּתְּפַלְּלִין – שֶׁצָּרִיךְ לְהַתְּפַלֵּל בְּדֶרֶךְ. ג. וְלְמִדְתִּי
שֶׁמִּתְּפַלֵּל בְּדֶרֶךְ תְּפִלָּה קְצָרָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְרִיעֶהוּ עוֹבְרֵי
דְּרָכִים.
רַבִּי יוֹסִי מְמַשֵּׁךְ בְּסִיפּוֹר הַמַּעֲשֶׂה: וְאִמְרַתִּי לִי אֱלֹהִים הַנְּבִיא, בְּנִי, מֵה
[אִיזוֹה] קוֹל שְׁמַעְתָּ בְּחוּרְבָה זֶה. וְאִמְרַתִּי לוֹ, שְׁמַעְתָּ בֵּית קוֹל
שְׁמִנְהֶמֶת [מִיִּלְלַת] כִּינָה וְאוֹמְרָת, אֵין לָבָנִים שְׁלִי [עַם יִשְׂרָאֵל],
שֶׁבְּעוֹנֵיתִיהֶם הִחְרַבְתִּי אֶת בֵּיתִי וְשִׁדַּפְתִּי אֶת חִבְלֵי וְהִגְלִיתִים לְבֵין
הָאוֹמּוֹת.
וְאִמְרַתִּי לִי אֱלֹהִים בְּלִשׁוֹן שְׁבֻעָה, תִּיךְ וְחִי רָאשֶׁךְ, לֹא בְּשָׁעָה זֶה בְּלָבָד
הֵבַת קוֹל אוֹמְרָת כֶּךָ, אֲלֵא כָּכָל יוֹם וְיוֹם שְׁלֹשׁ פְּעָמִים אוֹמְרָת כֶּךָ.
הוֹסִיף אֱלֹהִים הַנְּבִיא וְאֲמַר, וְלֹא זֶה בְּלָבָד, אֲלֵא כָּכָל שָׁעָה שִׁישְׁרָאֵל

בראשית מג, יא - ויאמר אלהם ישראל אביהם אם כן אפוא זאת עשו קחו מזמרת הארץ בכליכם והורידו לאיש מנחה מעט צרי ומעט דבש נכאת ולט במנים ושקדים

עז

מעט שיעקב שלח וי' דברים ל"יוסף", שהוא מספר וי' פעמים הוי' - בחי' יסוד

יוסף הוא בחי' צדיק¹, והוא ביסוד². יוסף מספרו וי' פעמים הוי', כי יסוד הוא בחי' ³ו'.

(1) (משלי י, כה) "צדיק יסוד עולם". זהר חלק ב' דף כג, א דיוסף נקרא "הצדיק" (ראה ביאור לעיל סימן ע), ויוסף "פטפט ביצרו" (בבא בתרא קט, ב).

ראה ביאורי זהר לאדמו"ר האמצעי פרשת נח דף ה, א (ד"ה ר' חייא פתח וכו') וז"ל: הנה בחי' צדיק הוא בחי' יסוד שהוא גוף האור השפע הנשפע מלמעלה למטה, וזהו הנקרא צדיק להיותו ממשיך שפע זאת, כמו הצדקה שהוא ההשפעה, והמשיפע נקרא צדיק שמשפיע צדקות. . שנקרא צדיק באמת ע"י בחי' השפעתו בתמידות כמו משה רבינו מהימנא להשפיע כל התורה לישראל, וכן בכל דור בחי' המשיפע לישראל נקרא צדיק ועל זה נאמר וצדיק יסוד עולם, ע"ש. ראה הערה 2.

(2) יוסף בחי' יסוד: ראה זהר חלק א' דף נט, ב "יוסף בגין דנטיר לוי לברית זכה דאקרי צדיק". ובתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רנג, וז"ל: "יוסף - יסוד, הי' לו נסיון עם פוטיפר, והנסיון הי' בזנות שהוא באבר היסוד ע"ש. ובהערות על ספר בראשית עמוד רפד "שיוסף בחי' יסוד מספרו וי' פעמים הוי' כי הוא המדה השישית".

וראה בתורת מנחם התוועדיות ה'תש"נ ח"ד שיחות ש"פ בלק עמוד 15 ובהערה 21 וז"ל: "שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי' אצילות (האבות) בבי"ע. - ראה ביאורי זהר לאדמו"ר האמצעי ויחי כט, ד ואילך (מובא לעיל סימן ד הערה 3). אור התורה ויחי תתקצ"א א ואילך. תתשכ"א א ואילך. תורת מנחם - ספר המאמרים מלוטק חלק ד' עמוד קז ואילך. ע"ש."

(3) ראה זהר חלק ג' פרשת ויקרא יא, ב. לקוטי לוי יצחק, לקוטים על מאחז"ל עמוד קמד וז"ל: והנה בהשגה מדות דז"א, שזהו שו"א הוא אות וי' שבשם הוי', שאות וי' מספרו ששה דהיינו הששה מדות. שבוה שני בחי'.

א', הששה מדות שהם בתפארת דז"א, כי תפארת כולל כל הוי' מדות שזהו שתפארת הוא אות אמת דהיינו אות וי' כמ"ש בזהר ר"פ ויקרא* ע"פ ונתתים לי אות אמת דא וי' ע"ש.

ב', הששה מדות כמו שהם ביסוד וז"א כי יסוד כולל ג"כ כל הוי' מדות, כידוע שיסוד הוא ג"כ אות וי', דהיינו אות וי' דמלוי הוי', הוי' עצמו הוא תפארת יעקב, ווי' המלוי וי' זעירא הוא יסוד יוסף. ותפארת נקרא עשיר שמאיר בהו בחי' בינה, כי בינה מגעת עד החזה, ויסוד נקרא דל שאין מאיר בו בחי' בינה, כמו שיוסף הי' יתום מאמו. ע"ש.

ואות וי' יש במבטא עוד אות וי' כזה ק"ו, והאות וי' השני הוא כנגד יוסף, בחי' יסוד שהוא מדת השישית אות וי', (ויוסף בגי' וי' פעמים הוי'), וזהו שיוסף ברית הוא ג"כ הדרא (יופי) דגופא, דגוף וברית כחד חשבינן (ראה זוהר פ' פנחס דף רלה ע"ב. תורת מנחם - ספר המאמרים ה'תשי"ז עמוד קיד ואילך).

(* מובא לקמן סימן קסו הערה 12. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א'

ומצינו שיעקב שלח מנחה ליוסף וי' דברים, צרי, דבש, נכאת, ולט, בטנים, שקדים, הרי שליוסף שייך וי'. תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד דשט

בראשית מג, מז - וירא יוסף אתם את בנימין ויאמר לאשר על ביתו הבא את האנשים הביתה וטבח טבח והכן כי אתי יאכלו האנשים בצהרים

עח

ביאור המדרש "אין והכן אל"א שבת", והיתה מעודה השלישית של שבת - שעת רצון - רעווא דרעווין וכו', והמעודה הי' תיקון למה שמכרוהו שישבו אז לאכול לחם וכו'

ויקחו האנשים וגו' וירא יוסף אתם וגו' והכן ואין והכן אלא שבת, היך מה דאת אמר (שמות טז, ה) והי' ביום הששי והכינו וגו', הדא אמרה ששמר יוסף את השבת קודם שלא תנתן.

בראשית רבה פרשה צב, ד

ואין והכן אלא שבת, מפורש במקום אחר כי הכנה מקרי מיום אחד לחבירו, ואין דרך השרים לאכול מאכלים המוכנים מאתמול לכן דריש דקאי על שבת, ועיין בתנחומא פרשת נשא (כח).

יפה תואר הארזך

דע, שלא רחוק לומר שהסעודה שעשה יוסף לאחיו כמו שאמר וטבח טבח והכן כי אתי יאכלו האנשים בצהרים

- שזה הי' סעודת שבת שהיא צריכה הכנה כמ"ש והי' ביום הששי והכינו כו', (וההכנה הוא ביום הששי בחי' יסוד בחי' יוסף), וכמו שמלמדו במדרש רבה מזה

סימן מז הערה 5. וראה שם מרשימות מכ"ק אדמו"ר זי"ע חוברת קסט.

(4) ביאור בזה - ראה בלקוטי שיחות חלק כ עמוד 200.

(5) שמות טז, ה.

(6) יסוד בחי' יוסף, ראה זהר חלק א' דף נט, ב "יוסף בגין דנטיר לוי לברית זכה דאקרי צדיק". ובתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רנג, וז"ל: "יוסף - יסוד, הי' לו נסיון עם פוטיפר, והנסיון הי' בזנות שהוא באבר היסוד ע"ש. ובהערות על ספר בראשית עמוד רפד "שיוסף בחי' יסוד מספרו וי' פעמים הוי' כי הוא המדה השישית".

וראה בתורת מנחם התוועדיות ה'תש"נ ח"ד שיחות ש"פ בלק עמוד 15 ובהערה 21 וז"ל: "שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי' אצילות (האבות) בבי"ע. - ראה ביאורי זהר ויחי כט, ד ואילך (מובא לעיל סימן ד הערה 3). אור התורה ויחי

שיוסף שמר את השבת –

היתה הסעודה השלישית של שבת⁷ שהיא בזמן הצהריים זמן המנחה, (כמ"ש⁸ ערב ובקר וצהריים אשיחה כו' שוצהרים⁹ הוא תפלת המנחה), שאז מאיר מצח הרצון דאריך אנפין שבו יסוד דעתיק¹⁰, והוא בחי' יוסף כנ"ל¹¹, (ויוסף שייך למנחת שבת עת רצון, כי הרי נסתלק¹² במנחת שבת).

תתקצ"א ואילך. תתשכ"א ואילך. תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ד' עמוד קז ואילך. ע"ש.

(7 בפירוש מהרז"ו ויפה תואר הארוך (ועוד) על המד"ר מפרשין שהסעודה ה' בערב שבת, ולפי פירוש התורה לוי יצחק הסעודה ה' בשבת גופא ורק ההכנה ה' בערב שבת.

ומובן דלפי פירוש התורה לוי יצחק מ"ש "כי אתי יאכלו האנשים בצהריים", וכן מ"ש בפסוק כ"ה "ויכינו* את המנחה עד בוא יוסף בצהריים" קאי על "צהריים" של "שבת**", וא"כ מ"ש בפסוק נ' "הבקר אור והאנשים שלחו" היינו בוקר יום ראשון בשבוע, ולפי"ז סרה כל הקושיות של המפרשים הנ"ל (דהם למדו מהסעודה ה' בערב שבת, ומ"ש "הבקר אור והאנשים שלחו" ה' בשבת בבקר), ומקשים המפרשים "דאריך יוסף ישלח את אחיו בזמן שחללו את השבת, ואין שלח יוסף בנו לרדוף אחריהם בשבת, ושאלה על השבטים מטענת חמוריהם שמצווים על שביית בהמה בשבת וכו'", דלפי המבואר כאן בתורת לוי יצחק מ"ש "הבקר אור והאנשים שלחו" ה' ביום ראשון בבוקר וד"ל.

(*) ראה לקוטי שיחות חלק כ' עמוד 602.

(**) ראה לקוטי שיחות שם הערה 3. וברבינו בחיי ז"ל: והכן, שזמן אותם בערב שבת ליום השבת, כענין שכתוב והי' ביום השישי והכינו וגו', ע"ש.

(8 תהלים נה, יח. "ערב ובקר וצהריים אשיחה וישמע קולי".

(9 ראה ברכות לא, א "יכול יתפלל אדם כל היום כולו, (והגמ' מתרץ) "כבר מפורש על ידי דניאל (דניאל ו, יא. ו, יד) "וזמנין תלתא וגו'" (ופרש"י: זמנין תלתא, שחרית מנחה וערבית), והגמ' שואל, "יכול יהא כוללן בבת אחת" (ופרש"י: יכול יהא כוללן, לשלש תפלות הללו בשעה אחת), והגמ' מתרץ, "כבר מפורש ע"י דוד דכתיב ערב ובקר וצהריים וגו' ע"ש.

וזה הוכחה ש"יצהרים" היינו בשעת "מנחה". וכמו"כ כאן דורש "כי אתי יאכלו האנשים בצהריים" היינו בשעת מנחה.

[משא"כ לפרש"י עה"ת (ועיין שפתי חכמים, חתם סופר עה"ת, ועוד) "צהריים" בפסוק כאן הוא סעודה הראשונה ביום, שהוא שעה ארבע לכל העולם, ולת"ח בשעה שישית ביום, ע"ש].

(10 עיין באריכות הביאור בפנים בתורת לוי יצחק, דבזמן סעודה שלישית משתכחין כל הדינים והגבורות שלכן אומרים בתפלת מנחה דשבת ואני תפלתי לך ה' עת רצון – חסדים, כמ"ש באדרא רבא דף קכ"ט ע"א ובאדרא זוטא דף רפ"ח ע"ב ע"ש.

ועיין ביאור ענין מצח הרצון דאריך אנפין, בתורת חיים שמות – פרשת תצוה – עמוד שנט. שסג. המשך תער"ב חלק ג עמוד א'רלח ואילך. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א סימן מט, הערה 2.

(11 עיין בתורת לוי יצחק כאן בעמוד ג.

(12 זוהר ח"ב (פרשת תרומה) דף קנו ע"א ז"ל: תלתא אינון דאסתלקו מעלמא בהאי זמנא ג' צדיקים נסתלקו מן העולם בשעת מנחה דשבת), וכלהו כלילן במשה (וכולם כלולים במשה), חד משה נביאה מהימנא עילאה (אחד, משה הנביא הנאמן והנעלה), וחד

לכן¹³ וישא משאת מאת פניו אלהם כו', וישתו וישכרו עמו. אם כי היו כלם נזירים¹⁴ מיין מעת מכירתו, עכ"ז בעת הסעודה שתו וישכרו. הוא ע"ד וכמו האמור במשנת חסידים מס' שארית יום השבת פ"ה מ"ג¹⁵ כי אין קידוש על היין בסעודה זו שז"א אוכל¹⁶ מעתיקא מפני שאין שם דינין הרומזים ליין ואפילו מיין המשמח דבינה, ועיין בזוה"ק פרשת נשא בפרשת נזיר¹⁷ דף קכ"ז ע"א ע"ש.

וי"ל שהאכילה דהסעודה הזאת שהיא במנחת שבת, היתה תיקון למה שמכרוהו שישבו אז לאכל לחם כמ"ש¹⁸ וישבו לאכל לחם, שכנראה ה' זה בזמן

יוסף הצדיק (ואחד, יוסף הצדיק), וחד דוד מלכא (ואחד, דוד המלך) וכו' ע"ש. ראה טור שולחן-ערוך הלכות שבת סימן רצב. שולחן-ערוך אדמו"ר הזקן שם סעיף ה.

(ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א סימן קעב. קצב).

(13 בראשית מג, לד.

(14 שבת קלט, א. "מיום שפירש יוסף מאחיו לא טעם טעם יין דכתיב ולקדקד נזיר אחיו, ר' יוסי בר' חנינא אמר אף הם לא טעמו טעם יין דכתיב וישתו וישכרו עמו, מכלל דעד האידנא לא".

(15 ז"ל: [בסעודת שלישית] "ויבצע על דרך האמור בסעודות אחרות כי אין קידוש על היין בסעודה זו, שז"א אוכל מעתיקא, מפני שאין שם דינין הרומזים ליין, ואפילו מיין המשמח שבבינה וכו'", ע"ש.

ומבאר כאן דקודם היו השבטים ויוסף בחי' "נזירים" שהם מובדלים מיין – בחי' גבורות, משא"כ אז בזמן מנחה דשבת, דאז אין היין מבחי' גבורות, אז "וישתו וישכרו עמו".

ובד"א י"ל דבזה מתורצת שאלת המהרש"א (שבת שם) ז"ל קשה דודאי יוסף שהכירם שהם אחיו נחא שהותר לו הנדר, אבל הם [השבטים] שלא ידעו עדיין אם הוא יוסף למה הותר היום נדרם יותר מכל הימים שהי' יוסף פרוש מהם ע"ש.

ועפ"י המבואר בתורת לוי יצחק, שאז האיר אור מיוחד "מצח הרצון דאריך אנפין", שאין שם דינים, ע"כ אז אין היין מבחי' גבורות וכו', ולכן שתו וד"ל.

(16 ראה הביאור באור התורה פרשת בהר עמוד תרכג-ד.

(17 ז"ל: עובדא דא (מעשה זו של פרישת הנזיר), ומלה דא (ודבר זה של איסור שתיית יין) דאז עלאה הוא (הוא סוד גדול), לאתפרשא מן דינא בכלא וכו' (להבדל ולהתרחק מכל בחינת הדינים), ...תא חזי, דהכי אוליפנא מספרא דרב המנונא סבא (בא וראה, כי כך למדתי מספרו של רב המנונא סבא), והכי הוא (וכך הוא הדבר), כתיב "גדל פרע שער ראשו" (היינו) בעי דיתרבי שער ריש' ודיקני' (הנזיר צריך לגדל ראשו וזקנו), ויתפרש מיין ושכר וענבים (ויפרש עצמו מיין שכר וענבים), בגין דכלהו סטר שמאלא כו' (לפי שכולם הם מצד הגבורה שבשמאל, וצריך להזהר שלא לעורר דין במקום רחמים, ומפרש דבריו כי) יין, אימא עילאה וכו' (יין הוא מצד הבינה שבה שורה הדינים)...

ורזא דמלה (שופטים יג, ה) נזיר אלקים אקרי (הנזיר נקרא נזיר אלקים, להורות שהוא מובדל מן הדינים, בחי' אלקים), ולא נזיר הוי' (ואינו נקרא נזיר הוי' שהיא רחמים), פריש מדינא כלא (כי הוא פרוש מכל מציאות הדינים לפי שהנזיר הוא תכלית הרחמים). ע"ש.

(18 בראשית לז, כה.

המנחה, כי הרי בבוא יוסף אליהם כתיב¹⁹ הנה בעל החלמות הלזה בא, ובמסרה ב' בספרא, והוא הלזה האמור ביצחק מי האיש הלזה, ודין, הנה כשם שביצחק הי' זה בזמן תפלת המנחה דחול, כמו שכתוב²⁰ ויצא יצחק לשוח שקאי על תפלת המנחה²¹, כמו כן כאן

19 שם לו, יט.
20 שם כד, סג.
21 ברכות כו, ב: יצחק תקן תפלת מנחה שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב, ואין שיחה אלא תפלה שנאמר (תהלים קב, א) תפלה לעני כי יעטף ולפני ה' ישפוך שיחו, ע"ש.

הלזה בא הוא בזמן המנחה דחול, שאז הוא זמן תוקף²² הדינין ביותר. זהו שאז השליכו לבור, וישבו לאכל לחם ומכרוהו.

והתיקון לזה הי' בהאכילת לחם דעתה ביחד עם יוסף בסעודה שלישית דשבת, שאז הוא עת רצון שכל הדינים נכפים ומשתככים וכמובן.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד ה

22 ראה תענית כט, א "ותשיעי סמוך לחשכה" נשרף הבית המקדש. זהר חלק א דף רל, א. חלק ג - אדרא רבא - דף קטט, א. (מובא בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א סימן קע. קעו הערה 3. וראה שם סימנים קסט. קעא. קעב. קעג. קעד).

המשך ביאור למס' ברכות ליום שישי עמ' ב

שפתחלה 'לענות' - בתחילה נבנה בית המקדש על מנת להגן על ישראל שלא יוסיפו האויבים לענותם. ולכפוף כשחטאו ונגזר עליהם עינוי, 'לבלות' - תפילתם במקדש מועילה להציל את ישראל מכליון.
ואמר רבי יוחנן משה רבי שמעון בן יוחי, גדולה שמושה של תורה - גדולה מעלתו של המשמש תלמיד חכם, יותר מלמודה - יותר ממי שלומד תורה מרבו, אך אינו משמשו ואינו רואה את הנהגותיו. שהלומד מהנהגות רבו יודע לפסוק מכך הלכה למעשה, ואילו הלומד תורה מרבו ואינו משמשו, כשיבא מעשה לידו לא ידע כיצד לנהוג. שנאמר (מלכים ב' ג יא), 'פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו, ומבאת הגמרא, אשר 'למד' על ידי אליהו לא נאמר בפסוק, אלא נאמר 'יצק' מים על ידי אליהו, כלומר ששימשו, לשון זה מלמד שגדולה שמושה ויתר מלמודה, שהרי כוונת הפסוק לציין את מעלת אלישע, ואף שגם למד לפני אליהו, לא הוזכרה מעלה זו, אלא רק מעלתו ששימש את אליהו. הגמרא מביאה מעשה בענין חשיבותה של תפילה בציבור: אמר ליה רבי יצחק לרב נחמן מאי טעמא לא אתי מר לבי בנשיטא דלגיו - מדוע אינך בא להתפלל בבית הכנסת. אמר ליה רב נחמן לרבי יצחק, לא יבליגא - איני יכול לבא מפני חולשתי. אמר ליה רבי יצחק לרב נחמן, אף שאין ביכולתך לבא לבית הכנסת, לבנפי למר עשרה וליצלי - יאספו לך עשרה אנשים שיתפללו עמך בביתך. אמר ליה רב נחמן לרבי יצחק, מריחא לי מלתא - דבר זה כרוך בטרחה ולכן איני עושה כן. אמר לו רבי יצחק לרב נחמן, וליקא ליה מר לשלוחא דציבורא - אמור לשליח הציבור, בעינא דמצלי צבורא ליתי ולודיעה למר - שבשעה בה מתפללים הציבור בבית הכנסת, יבוא ויודיעך, כדי שתוכל לכוין שעת תפילתך עמהם. אמר ליה רב נחמן לרבי יצחק, מאי פולי האי - מהו כל ענין זה, ומדוע עלי לטרוח בכך. אמר ליה, דאמר רבי יוחנן משה רבי שמעון בן יוחי,

שפני צדקתו אין לו לחשוש שהרשע ירדפנו, והא - והאיסור נאמר בצדיק שאינו גמור. דאמר רב הונא, מאי דכתיב - מהו פירוש הפסוק (חבקוק א יג), 'למה תביש בוגדים, תחריש כבלע רשע צדיק ממנו', מבואר בפסוק שהרשע יכול להזיק לצדיק, וקשה, וכי יתכן שרשע בולע צדיק, והא כתיב על הצדיק (תהלים לו ג) 'ח' לא יעזבו בידו, כלומר, ה' לא יעזוב את הצדיק ביד הרשע המבקש להעליל עליו עלילות, וכתיב עוד (משלי יב כא), 'לא יאנה לצדיק כל און', הרי שאין הרשע יכול לגרום רעה ודבר שאינו הגון לצדיק. אלא צריך לומר שצדיק ממנו בולע - מי שהוא צדיק יותר מהרשע אך אינו צדיק גמור, יכול הרשע להזיקו, אבל מי שהוא צדיק גמור, אינו בולע - אין הרשע יכול להזיקו. ולמדנו כחילוק הגמרא בתירוצה, שהרשע אינו יכול להזיק לצדיק גמור, אלא רק למי שאינו צדיק גמור.
הגמרא מביאה תירוץ נוסף שבו היא מחלקת באופן שונה בין צדיק גמור לצדיק שאינו גמור: ואיבעית אימא, שעה משחקת לו שאני - בשעת הצלחתו של הרשע ההנהגה עמו שונה מהזמן הרגיל ואז אסור אפילו לצדיק גמור להתגרות בו.
ואמר רבי יוחנן משה רבי שמעון בן יוחי, כל תקובע מקום לתפלתו, כלומר, שמתפלל במקום קבוע, ולא פעם במקום זה ופעם במקום אחר, אויביו הנלחמים עמו, נופלים תחתיו ואינם יכולים לגרום לו נזק כלל. שנאמר (שמואל ב' יז ט) 'ושמתי מקום לעמי לישראל, ונמתי וישכן תחתיו ולא ירגו עוד, ולא יסיפו בני עולה לענותו כאשר גראשונו', כלומר, אשים מקום שכל אחד מישראל יוכל לבא ולקיים 'ושכן תחתיו', היינו לקבוע שם מקום לתפילתו, וזהו בבית המקדש, וכשיהיה לאדם מקום קבוע לתפילתו, יתקיים בו סוף הפסוק 'ולא יוסיפו בני עולה לענותו'.
רב הונא רמי - הקשה סתירה בין פסוקים, כתיב בשמואל (שם) 'ולא יסיפו בני עולה לענותו' וכתיב בדברי הימים (א יט ט) 'ולא יוסיפו בני עולה לבלותו'. ותירץ רב הונא שמשניו הלשון בפסוק למדנו

לז מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ויחי

מט, כז – בנימין זאב יטרף בבוקר יאכל עד ולערב יחלק שלל

ו. בנימין זאב יטרף וכמו שרז"ל דרשוהו בשאל דאתי מבנימין, וזהו זאב יטרף שחטף המלכות בחטיפה כי לא הי' ראוי לזה. וזהו הטעם בבוקר יאכל עד דדוקא בבוקר הוא שיזכה ואחר זה תחזור המלכות ליהודה.

פני דוד

נ, כא – ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם וינחם אותם וידבר על לבם

ז. ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם. צ"ל לשון ועתה, ונ"ל הנה באמת בעו"ה כבר סבלנו צרות רבות בשביל מכירת יוסף כמבואר באגדות, אלא שיוסף אמר להם התחת אלקים אנכי לענוש על המחשבה ואתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה ולא עשיתם לי מאומה ואין לי מקום להעניש אתכם כל ימי חיי בשביל המחשבה, אבל ראה כי לעתיד יקבלו עונש מאת ה' על ככה דור אשר יקומו אחריהם, ולכן עתה כל זמן שאני ואתם חיים אל תיראו אנכי אכלכל אתכם אבל לעתיד ה' יגבה דילי מזרעכם אחריכם כנ"ל.

ובזה יש להבין מה דאיתא במדרש אם יוסף שדיבר על לבם דברים רכים כך נוחם, כשיבוא הקב"ה ויאמר (ישעי' מ, ב) דברו על לב ירושלים על אחת כמה וכמה, ועפ"י הנ"ל יובן כי מה שיוסף נחם את אחיו לא הי' נחמה רק כי שלום יהי ביניהם ואין זו נחמה שלמה רק כמו אך שלום יהי בימי, אבל לעתיד שכבר סבלנו יסורים ועול הגלות וקבלו עונש מאת ה' כפלים ככל חטאתי' ולא יוסף להגלות עוד תהי' נחמה כפולה על עתה ועל העתיד, והיינו דכתיב נחמו נחמו שיהי' נחמה להוה וגם על לעתיד, ואמרו דברו על לב ירושלים כי מלאה צבאה כי נרצה עונה כי לקחה וכו' וכבר סבלה כל הראוי' ואין לצפות עוד על הרעה רק על הטוב, וזהו כוונת המדרש אם יוסף שלא נחמם רק לשעה נחמו וקבלו תנחומים כשיבוא הקב"ה לעתיד לנחם אותנו שכבר יצאנו ידי חובותינו כי נרצה עונה קל וחומר שתהי' הנחמה בשלימות ותהי' עולמית בב"א.

כתב סופר

נ, כד – ויאמר יוסף אל אחיו אנכי מת ואלקים פקוד יפקוד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב

ח. פקוד יפקוד. ביישרן בשתי פקודות, פקוד בימי משה, יפקוד בימי מלך המשיח.

מדרש הגדול

מח, ד – ויאמר אלי הנני מפרך והרבייתך ונתתך לקהל עמים ונתתני את הארץ הזאת לזרעך אחריך אחזת עולם

א. לזרעך אחריך, בעולם הזה. אחזת עולם, אלו ימות המשיח.

מדרש שוחר טוב – מובא בתו"ש

מט, א – ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים

ב. בשעה שבקש יעקב לגלות הקץ לבניו, אמר להם האספו ואראה אם אתם [ראויים] שאגלה לכם את הקץ, מיד עיין בשמותם ולא מצא בהם אותיות קץ, אמר ודאי לא אגלה להם את הקץ, אמרו לו אבינו בדוק אם הדבר תלוי בחטא, בדק ג"כ בשמותם ולא מצא בהם אותיות חטא, אמר כיון שאין בהם שום חטא אבדוק עוד בשמותם, בדק עוד ולא מצא שם הרי שלשה אותיות כפולות שעולות אֱלֹפִים, אמר אגלה להם את הקץ, כענין זה אמר להם העולם הוא אלפים תורה אלפים ימות המשיח (סנהדרין צז.).

מכתיבת רבינו אפרים ז"ל – מבעלי התוס'

ג. נודע כי כל הסתר קץ האחרון הוא יען כי הגלות ההוא הי' לסיבת שנאת חנם (יומא טז:) וגם לכן נעלם הקץ ההוא וללבי גליתי כי יום נקם בלבי כמו שגם אתם עוברים על לא תשנא אחיך בלבבך, וזה נרמז בר"ת "יקרא אתכם באחרית" הימים ר"ת איב"ה היא שנאת חנם אשר לסיבתה הי' גלות האחרון שעליו נאמר (דניאל ח, יב) ותשלך אמת ארצה יען כי איש ברעהו יתלו, ואמנם לא ידברו מרוב השנאת חנם ולכן נרמזו אותיות אמ"ת בס"ת יקרא אתכם באחרית" ולא נרמז בר"ת בסוד ותשלך אמת ארצה.

וביאור התרופה למכה זו אשר היא התחברותם באהבה רבה וז"ש הקבצו, והטעם שתשמעו לקולי ותתקבצו הוא כי הרי כולכם בני יעקב בני איש אחד ולמה תהי' איבה ושנאה ביניכם אחר שכולכם בני איש אחד, והנה אם דברי אלה נאמרים מדעתי אינו כ"כ הכרח לשתשמעו, האמנם כל הדברים האלה הם נבואה מפי השכינה השורה עלינו עתה וראוי שתשמעו ותקבלו, וז"ש ושמעו אל ישראל אביכם ישראל סבא.

עץ הדעת טוב

ד. הנה רש"י פירש שביקש לגלות הקץ ונסתם ממנו. וי"ל הטעם דהנה אמרו חז"ל (סנהדרין צח.) על פסוק אני ה' בעתה אחישנה זכו אחישנה לא זכו בעתה. והנה מדת יעקב הוא אמת ואם הי' מגלה הקץ הי' מוכרח להיות כן כי תתן אמת ליעקב, והקב"ה רצה שאם יזכו ישראל יהי' הקץ קודם הזמן כי זכו אחישנה, ע"כ נסתם ממנו הקץ, לכן מרומז בס"ת יקר"א אתכם באחרית, אמת, לרמז שעיי"ז נסתם ממנו הקץ כנ"ל.

צמח צדיק

מוט, ט – גור אריה יהודה מטרף בני עליה
כרע רבץ כאריה וכלביא מי יקימנו

[תוכן: "גור ארי" בגי' משיח ב"ד ע"ה]

גור ארי' בגי' משיח בן דוד ע"ה שהוא ארי' וגבור בתורה.
שפתי כהן

[תוכן: גור ארי' בגי' משיח בן דוד, "מטרף בני
עליה" ר"ת "מנחם בן עמיאל" שהוא משיח ב"י]

גור ארי' יהודה, גור ארי' בגי' משיח בן דוד "מטרף" בני
עליה ר"ת "מנחם" בן "עמיאל" שהוא משיח.
מגלה עמוקות ואתחנן – אופן רנב

[תוכן: ביאור כמה פ' בפסוק "גור ארי" יהודה
וגו" – שבזה"ג נק' גור ולעתיד לבוא נק' ארי',
ומבאר "מטרף בני עליה" על בירורי ניצוצות – דגלו
ישראל בין האומות כדי שיתוספו עליהם גרים]

גור ארי' יהודה מטרף בני עליה. פירוש רש"י מתחלה
גור ולבסוף ארי', הנה ידוע שעיקר הגלות הוא רק בכדי
להעלות ניצוצות שנפלו בקליפה מחטא אדם הראשון,
וישראל סובלים יסורי הגלות עד בא העת שתכלה כל
הרשעה וכשתהי' עלי' להנצוצות הנ"ל אזי בוודאי יהי'
הגאולה תיכף ומיד ואז יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לה'
הארץ ומלואה ואז יתגדל שמו הגדול כמו שכתוב בישעי'.
והנה גם בגלות המר הזה הקב"ה עושה עמנו תמיד
ניסים ונפלאות כנאמר ועל ניסך וכו' וכמ"ש בעת הגאולה
אז יהי' ניכר גדולת הבורא באלף אלפי אלפים רבבות אשר
לא יוכל שום ברי' לספר אבל בעת הגאולה הזאת יש כמה
רשעים אשר נכנס רוח שטות בלבם לפי שרואים שאנו

המשך ביאור למס' ברכות ליום שבת קודש עמ' ב

סובלים כמה יסורים אז יש להם מקום להטעות, ונמצא
בגלות הזה נקרא כביכול גור וכשתהי' הגאולה אז יקרא
ארי' וזה גור ארי' יהודה מתחלה גור ולבסוף ארי', ואימתי
יקרא ארי' כשתהי' עלי' להנצוצות, וזהו מטרף בני עליה.
כן יתן השי"ת שיתעלו אלו הנצוצות במהרה ויבא משיח
צדקנו אמן.

או יבואר גור ארי' יהודה מטרף בני עליה. יבואר ע"פ
מאמר חז"ל מה ארי רחב מלפניו וצר מלאחריו אף היכל צר
מלאחריו ורחב מלפניו הכלל הוא כשהשי"ת משפיע טובות
על הגוים הוא בכדי לתן להם כל טובם ושכרם בעוה"ז כדי
ליפרע מהם בעוה"ב ובישראל הוא להיפך להרבות שכרם
לעתיד לבוא, וזהו הרמז אף היכל הוא רומז ומורה על
ישראל רחב מלפניו מורה לעתיד לבא וצר מלאחריו מורה
על עוה"ז, וזהו הרמז בפסוק מטרף בני עליה כשאתה
עושה תשובה על מעשים הרעים עליה יש לך עלי' יותר
כמאמר חז"ל במקום שבעלי תשובה וכו'.

או יבואר מטרף בני עליה כמאמר חז"ל מפני מה גלו
ישראל לבין האומות כדי שיתוספו עליהם גרים, רמז בכדי
להעלות נצוצות, וזהו פירוש שהי' הגלות במצרים כדי
להעלות נצוצות וכשיבוא הגואל ב"ב אז יכלו כל הנצוצות,
וכן הי' בימי שלמה ע"ה ואז לא יקבלו גרים כי אז יהי' עליות
לכל הנצוצות.

וזהו רמז בפסוק גור ארי' יהודה מורה על דוד כפי'
רש"י מטרף בני עליה מורה על שלמה וזהו מטרף בני כי
טרף מורה על נצוצות הנופלים, בני עליה זהו בימי שלמה
שאז יהי' עליות לכל הנצוצות לכך אין מקבלים גרים לימות
המשיח ולא בימי שלמה שאז יהי' עליות לכל הנצוצות, וזהו
הרמז גור ארי' יהודה כל ישראל מכונים בשם יהודה.

קדושת לוי

הגמרא מביאה שיש ששנו את פסק ההלכה של רב אחא בר חנינא
על ברייתא אחרת. איכא דמתני להא דרב אחא בר חנינא אחא
דחנינא – יש ששנו את דברי רב אחא בר חנינא שהלכה כרבי
שמעון בן יוחי, על ברייתא זו ששנינו בה, רבי שמעון בן יוחי אומר
משום רבי עקיבא, פְּעָמִים שְׂאָדָם קוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע שְׁתֵּי פְּעָמִים
בַּיּוֹם, פעם אחת קודם הנץ החמה, ואחת – ופעם נוספת לאחר הנץ
החמה, ויוצא בָּהֶן יְדֵי חוֹבָתוֹ, אחת שָׁל יוֹם ואחת שָׁל לַיְלָה,
שבקריאתו הראשונה יוצא ידי חובת קריאת שמע של ערבית,
ובקריאה השנייה יוצא ידי חובת קריאת שמע של שחרית. מקשה
הגמרא: הָא גּוֹפָא קָשְׁיָא – ברייתא זו מצד עצמה קשה היא,
שבתחילת הברייתא אָמְרַת, פְּעָמִים שְׂאָדָם קוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע שְׁתֵּי
פְּעָמִים בַּיּוֹם, וביארת שהפעם הראשונה היא קודם הנץ החמה,
אֲלֵמָּא קוֹדֵם הַנֶּץ הַחֲמָה, ואחר עלות השחר, יִמָּא הוּא, וְהָרִי תֵּנִי
– ולאחר מכן שנינו, שיוצא בָּהֶן יְדֵי חוֹבָתוֹ, אחת שָׁל יוֹם ואחת שָׁל
לַיְלָה, אֲלֵמָּא לַיְלָה הוּא – מוכח שקודם הנץ החמה עדיין לילת
הוא, ויוצא אז ידי חובת קריאת שמע של ערבית. נמצא שבתחילת
הברייתא סותרת לסופה, שמתחילתה משמע שהיום מתחיל
בעלות השחר, ומסופה משמע שהיום מתחיל רק מנץ החמה.

שבתחילת הברייתא אָמְרַת, פְּעָמִים שְׂאָדָם קוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע שְׁתֵּי
פְּעָמִים בַּיּוֹם, וביארת שהפעם השנייה היא לאחר שיעלה עמוד
השחר, אֲלֵמָּא – מוכח, שְׂאָדָם שְׁעִילָה עָמוּד הַשֶּׁחַר לַיְלָה הוּא עד
שתנץ החמה, שהרי אמרת ששתי הפעמים הן בלילה. וְהָרִי תֵּנִי –
ולאחר מכן שנינו בהמשך הברייתא, שיוצא בָּהֶן יְדֵי חוֹבָתוֹ, אחת
שָׁל יוֹם ואחת שָׁל לַיְלָה, אֲלֵמָּא יִמָּא הוּא – מוכח מכך שלאחר
שעלה עמוד השחר הוא כבר יום, ולכן יוצא אז ידי חובת קריאת
שמע של שחרית. נמצא שבתחילת הברייתא סותרת לסופה,
שמתחילתה משמע שהלילה ממשיך עד הנץ החמה, ומסופה
משמע שהלילה מסתיים בעלות השחר. מתרצת הגמרא: לא – אין
להקשות סתירה זו, לְעוֹלָם – (באמת) אחר עלות השחר לַיְלָה הוּא,
וכפי ששנינו בתחילת הברייתא ששתי הקריאות הן בלילה, וְהָא
דְּקָרִי לַיְלָה יוֹם – ומה שבסוף הברייתא קראו לזמן זה יום, דְּאֵיכָא
אֵינְשֵׁי דְּקָרִי בְּהִיאָה שְׁעִילָה – מפני שיש אנשים שעומדים ממתנם
בשעה זו, ולכן אחר עלות השחר הוא כבר זמן קריאת שמע של
שחרית, שזמנה נאמר בפסוק בלשון 'זבוקמן', ובשעה זו יש אנשים
שקמים ממתותיהם. אָמַר רַב אַחָא בְּרַחֲמִי, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן
לֵוִי, הִלְכָה בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי שיוצא ידי חובת קריאת שמע של
שחרית אחר עלות השחר.

♦ יום ראשון ח' טבת ♦

כח ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרי
שנים ויהיו יומי יעקב שני חייהי מאה
וארבעין ושבע שנים:

מז (כח) ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה
ויחי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת
שנה:

מצרת השעבוד, שהתחילו לשעבדם. דבר אחר:
שבקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו (כ"ה).

כ"ה ויחי יעקב • למה פרשה זו סתומה? לפי שפיון
שנפטר יעקב אבינו, נסתמו עיניהם ולבם של ישראל

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 423)

לדבר הקשור לתכן הפללי של הפרשה, שהוא - פטירתו
של יעקב והמאורעות הקשורים בה. ואלו פרוש זה קשור
לפסוקים הראשונים של הפרשה בלבד.

למה פרשה זו סתומה (רש"י מז, כח) במדרש מובא פרוש
נוסף: "שסתם ממנו כל צרות שבעולם" (היינו, שמעת
ביאתו למצרים לא סבל עוד צרות ויסורים). אבל רש"י
מאן בפרוש זה, שכן הדעת נותנת שפרשה סתומה רומזת

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק כה, עמוד 450 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

לגלות את הטוב גם בערות הארץ

לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה, ואיתא במדרש
(תנחומא וילקוט שמעוני על הפסוק) "אמר רבי נחמיה להתקין
לו בית תלמוד", שתהא שם תורה ושיהיו השבטים הוגים
בתורה. וכשלוומדים תורה מתקרבים לה, ואז יכולים להיות
גם במצרים במעמד ומצב ד"ו ויחי". עד כאן הספור.
ומזה הוראה לכל אחד בעבודתו לקונו, דגם כשנמצאים
במקום כזה שהוא "ערות הארץ", ולכאורה אין רואים שם
טוב וקדשה, הנה על ידי למוד התורה, יכולים לגלות את
ה"טוב" גם במקום ההוא.

ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה (מז, כח)
לא חי ימים טובים בלא צער אלא... "ז שנה במצרים
(בעל הטורים)
ספר כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע מליובאוויטש (אגרות קודש)
חלק ה, עמוד שעג) שבהיות אדמו"ר בעל ה"צמח צדק" נ"ע
לד, שאל את זקנו אדמו"ר הזקן נ"ע, היתכן שיעקב אבינו,
בחיר האבות, יהיו מבחר שנות חייו, י"ז השנים שגר בארץ
מצרים - "ערות הארץ"?
וינעמו אדמו"ר הזקן: כתיב (ויגש מו, כח) "ואת יהודה שלח

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק טו, עמוד 427 - מתוך 'לקראת שבת')

מתי יעקב חי באמת?

ובהכנות לה. ואינו מוכן: לכאורה היה מתאים יותר לצרף
את הפסוק "ויחי יעקב" לפרשת ויגש, שבה מתארים חייו
ופעולותיו של יעקב?

ויחי יעקב בארץ מצרים (מז, כח)

פרשת "ויחי" נקראת על שם תחלתה: "ויחי יעקב".
מאידך, הפרשה עוסקת בהפוקם של חיי יעקב: בפטירתו

שפתי חכמים

לענין גלוי הקץ דמסתמא לא היה
מגלה להם הקץ אלא סמוך למיתתו,
וכאן הוא מקום מיתתו כדפירש רש"י,
לכן מוכח שפיר מיניה. ומהרש"ל כתב
דלטעם ראשון קשה היה לו לסתום
פרשת שמות, שהרי בפרשה זו לא
הזכיר השעבוד, לכן פירש דבר אחר,
ולדבר אחר קשה היה לו לסתום
הפרשה של ויקרא יעקב אל בניו וכו',
לכן צריך גם לטעם ראשון: תורה כט

שהיו מעבידים אותם מתחילה בפה
רף וכו': ג ואם תאמר לפי פירוש
ראשון היה לו לסתום לקמן בפסוק
שנכתב בו שמת יעקב, ולדבר אחר
היה לו לסתום בפסוק (לקמן מ"ט א)
האספו ואגידה לכם. ויש לומר
דבאמצע הסדרה אינו ניכר אם
נסתמה שדרכו להיות נסתם, ולא
הייתי יודע הדרשות הללו, וכאן הוא
מונה כל שנותיו והיו מקום מיתתו, וכן

מז (כח) א כלומר, קבלה הוא בדינו
מעורא עליו השלום שפרשת ויחי הוא
תחילת פסקא ולא חדר פרשה היא
עם וישב ישראל כו', ודרך פרשה
סתומה שיעורה ריח תשע אותיות,
והכא בלה סתומה ואין בה ריח כלל:
ב רוצה לומר שלא היה להם שעבוד
ממש אלא צרת השעבוד, שהיה
מבקש מהם שיעבדו לו, כדאמרינן
במסכת סוטה (י"א), 'בפרך בפה רף,

והבאור בזה:

אמתיות ענין החיים הם החיים שאינם משתנים. ובכללות רק על הבורא ברוך הוא אפשר לומר ש"אינו משתנה", והנבראים הנם "נפסדים", אלא שבני ישראל, מצד דבקותם והתקשרותם לה', נקראים גם כן "חיים", כמו שכתוב – "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם".

אלא שאמרו חכמינו ז"ל "אל תאמין בעצמך עד יום מותך", שאפילו יעקב אבינו, שעם כל הנסיונות והצער

שעבר, עדין דבק בה', ואפילו כשגר בארץ ישראל, עדין אי-אפשר לספם ולהחליט ש"ויחי יעקב", שהרי "עד יום מותך" אל תאמין. לכן הפסוק לא נכתב בפרשת ויגש – בעצומם של חיי יעקב.

ורק בפרשת ויחי (סמוך לפטירתו), הוכח שלמרות היותו בשעבוד מצרים, עם-כל-זה "מטתו שלמה", כאן יכולים לקבץ "ויחי יעקב". התורה מספקת וקובעת "ויחי יעקב".

כט וקריבו יומי ישראל למת וקרא לברה ליוסף ואמר לה אם כען אשכחית רחמינ בעיניך שוי כען ידך תחת ירכי ותעבד עמי טיבו וקשוט לא כען תקברני במצרים:

(כט) ויקרבו ימי-ישראל למות ויקרא לברנו ליוסף ויאמר לו אם-נא מצאתי חן בעיניך שים-נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל-נא תקברני במצרים:

חסד שעושין עם המתים הוא חסד של אמת, שאינו מצפהו לתשלום גמול. אל-נא תקברני במצרים. סופה להיות עפרה בנים (ומרחשין תחת גופי). ושאין מתי חוצה לארץ חיים, אלא בצער גלגול מחלות. ושללא יעשוני מצרים עבודת-אלילים (כ"ח).

כ"ח ויקרבו ימי-ישראל למות. כל מי שנאמר בו: 'קריבה למות', לא הגיע לימי אבותיו. (נחקק חי ק"פ ויעקב קמ"ו. בדרך נאמר: 'קריבה', אביו חי ת' ס"א פ') שנים והוא חי ע). ויקרא לברנו ליוסף. למי שהיה יכלת בידו לעשות. שים-נא ידך. והשבע. חסד ואמת.

לואשכח עם אבהתי ותשלני ממצרים ותקברני בקברתהון ואמר אנא אעבד כפתגמך:

(ל) ושכבתי עם-אבותי ונשאתני ממצרים וקברתני בקברתם ויאמר אנכי אעשה כדברך:

כ"ט ושכבתי עם-אבותי. וי"ו זו מחבר למעלה לתחלת המקרא: "שים נא ידך תחת ירכי" והשבע לי, ואני

שפתי חכמים

גלגול מחילות, ואי משום הני תרי טעמים לחוד אם כן עדין למה יטריח אותו להעלותו לארץ ישראל מיד, צנה להם שיעלו עצמותיו עמהם כשיצאו מארץ מצרים כמו שצנה יוסף, לכן פירש הטעם שלא יעשוני עבודת אלילים, ולטעם עבודת אלילים לחוד קשה למה צנה להעלותו לארץ ישראל, הנה לו לצוות להשליכו אל גילוס, לכן צריך לטעם גלגול מחילות, ולהני תרי טעמי לחוד היה לו להשביעו כמו שהשביע יוסף אחיו, לכן צריך לטעם עפרה בנים: תורה ל

(ל) ח משום דרש"י פירש בסמוך ו'שכבתי' היא הגויעה, הנה ליה למימר מקודם ו'שכבתי' שהיא המיתה ואחר כך הנה ליה למימר 'אל נא תקברני', לכן פירש 'וי"ו זו' וכו':

שיתנו לו רבקה בחנם ואל יצפו לשום תשלום גמול, לא ממנו שיתן להם מתנות, וכל שכן שאברהם לא יתן להם מתנות כיון שהוא רחוק מהם. ואם תאמר למה לא פירש רש"י לעיל גבי אליעזר שהוא חסד של אמת, ויש לומר שהרי מצינו ששילם יעקב ליוסף על מה שנשבע לו להוליכו לארץ ישראל שאמר לו (לקמן מ"ח כ"ב) ו'אני נתתי לך שכם אחד' וגו' כמו שפירש רש"י לקמן (שם ד"ה ואני), לכן פירש רש"י כאן, לומר, עם כל זה בשעה שביקש יעקב מיוסף שיקבור אותו בארץ ישראל לא הבטיחו ליתן לו כלום, וגם לא היה בדעתו ליתן לו שכם, ומשום הכי נאמר כאן 'חסד ואמת'! (מהרש"ל, י"ש לומר דצריך לשלשה טעמים הללו, דאי משום בנים לחוד היה לו לצוות לעשות ארון מבדול, לכן פירש

(כט) ד דקשה, למה נאמר ו'יקרבו ימי' בלשון רבים, וגם למה נאמר 'ימי' דמשמע דקריבה קאי אימים, הנה ליה למימר ו'יקרב ישראל למות', ומפרש, דאמת הוא דקריבה קאי אימים, ופירושו נקברו ונתקצרו הימים: ח דעת רש"י שלא תאמר דשימת ד' הוא השבועה, והוכחתו מדכתיב גבי אברהם בפרשת חיי שרה (לעיל כ"ד ב) 'שים נא ידך תחת ירכי', וכתיב אחריו (שם פסוק ג) 'ואשביעך בה', אלא הכונה שיהיה חפץ מצוה בידו בשעה שנשבע, ואף על פי שאצלו לא היתה מצוה ראשונה, נמשך המנהג כן מאברהם (רא"ם) ו לאו דוקא נקט רש"י 'חסד שעושין עם המתים', אלא רצונו לומר כל היכא דאינו מצפה לתשלום גמול, אף על גב שהוא חי, שייך ביה 'חסד ואמת'. והנה אליעזר אמר להם

שְׂכִיבָה עִם אֲבוֹתָיו, הִיא חֲגוּיָעָה וְלֹא חֲקִיבָרָה, כְּמוֹ:
 "וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם אֲבוֹתָיו", וְאַחֲר־כֵּן: "וַיִּקְבְּרֵהוּ
 בְּעִיר דָּוִד".

סופי לשפכ עם אבותי ואתה תשאני ממצרים. ואין לומר: "ושכבתי עם אבתי", השפכני עם אבותי במצרה, שהרי קתיב אחריו: "ונשאאתני ממצרים וקברתני בקברתם". ועוד, מצינו בכל מקום לשון

(לֹא) וַיֹּאמֶר הַשִּׁבְעָה לִּי וַיִּשְׁבַּע לוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה יִשְׂרָאֵל
עַל־רֹאשׁ הַמַּטֵּה:

מִטְתּוֹ שָׁלְמָה וְלֹא הָיָה בָּהּ רֶשַׁע, שֶׁהָרִי יוֹסֵף מָלַךְ
הוּא, וְעוֹד שֶׁנִּשְׁבְּחָה לְבֵין הַגּוֹיִם, וְהָרִי הוּא עוֹמֵד
בְּצִדְקוֹ.

כ"י וַיִּשְׁתַּחֲוּ יִשְׂרָאֵל. תַּעֲלֵא בְּעֵדְיָהּ לִסְגִיד לַיהוָה.
עַל-רֹאשׁ הַמִּטָּה. הַפֶּךְ עֲצָמוֹ לְצַד הַשְּׂכִינָה, מִכָּאן
אָמְרוּ שֶׁהַשְּׂכִינָה לְמַעַל מֵרֹאשֵׁיתָיו שְׁלֵי חוּלָה (שבת כ'
נדרים כז). דְּבַר אַחֵר: "עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה", עַל שֶׁהִיטָה

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ ויחי, י"א טבת, ה'תשכ"ז)

התחכמות וְיִתְרָה כְּמוֹ שׁוֹעֵל ("תַּעֲלָא") הַפִּיקַח שְׂבַחִיּוֹת;
וּמִמְשִׁיךְ רַשִּׁי: "עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה", "הַפֶּךְ עֲצֻמוֹ לְצַד
הַשְּׂכִינָה.. שֶׁהַשְּׂכִינָה לְמַעַל מִרְאֲשׁוֹתָיו שֶׁל חוֹלָה" -
שֶׁפִּירוּשׁ זֶה הוּא בְּהַמְשָׁךְ לְהַפִּירוּשׁ ד' "תַּעֲלָא בְּעִדְיָהּ סָגִיד
לִיָּה". הֵינּוּ, שֶׁהַשְּׂתַחֲוָה לְיוֹסֵף, אֲלָא שֶׁ"הַפֶּךְ עֲצֻמוֹ לְצַד
שְׂכִינָה";

וּמְפֹרֵשׁ רִש"י פִּירוּשׁ נֹסֵף - "דְּבַר אַחֵר, עַל רֹאשׁ הַמַּטָּה, עַל שֶׁהִיְתָה מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה, וְלֹא הָיָה בָּהּ רִשְׁעִי, שֶׁהָיָה יוֹסֵף מֶלֶךְ הָיָה. וְעוֹד, שֶׁנִּשְׁבְּחָה לְבֵין הַגּוֹיִם, וְהָיָה הוּא עוֹמֵד בְּצִדְקוֹ", הֵינּוּ, שֶׁהִשְׁתַּחֲוָּאָה זֶה הִיְתָה (לֹא לְיוֹסֵף, אֲלָּא) לַהֲקַבֵּ"ה, בְּתוֹר שֶׁבַח וְהוֹדָיָה עַל שֶׁהִיְתָה מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה. וְצָרִיךְ לְהַבִּין: מָהוּ הַקּוֹשִׁי בִּפְיֻרֹשׁ הָרֵאשׁוֹן שֶׁבְּגִלָּל זֶה לֹא מִסְתַּפֵּק רִש"י בּוֹ, אֲלָּא צָרִיךְ לִפְנֵי פִּירוּשׁ נֹסֵף, וְאָף-עַל-פִּיכֵן עֵינֵינוּ הַפִּירוּשׁ בְּפִשּׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא הוּא הַפִּירוּשׁ הָרֵאשׁוֹן דּוּקָא?

הביאור בפירוש רש"י: על הפסוק "וישתחו ישראל", "תעלה בעידניה סגיד ליה", ועל הפסוק "ויתחזק ישראל", "אמר אף-על-פי שהוא בני, קלף הוא, אחלק לו כבוד, מכאן שחולקין כבוד למלכות",

– שהשתחוּתָהּ לְיוֹסֵף בְּתוֹר "תַּעֲלֵא בַעֲיִדְנִיה" הִיְתָה [לֹא מִטַּעַם כְּבוֹד מַלְכוּת (דָּאִם־כֹּן הָיָה צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת זֹאת מִיַּד כְּשֶׁבָא יוֹסֵף לִפְנֵיו), וְגַם לֹא כְּדִי שִׁיתַּרְצָה לְמַלֵּא בִקְשָׁתוֹ (וְלִכְן לֹא הוּצָרָךְ רִשִׁי לִפְרֹשׁ "תַּעֲלֵא בַעֲיִדְנִיה כּוּ" בְּנוֹגַע לַהֲשִׁתְחוּתָא יַעֲקֹב לַעֲשׂוֹ, אִלּוּ הִשְׁתַּחֲוֹת אֲבֵרָהּם לִבְנֵי חַת), אֲלֵא] בְּהַמְשָׁךְ לַשְּׁבוּעָה לְמַלֵּא בִקְשָׁתוֹ (אִךְ שְׂבוּדָאֵי הָיָה יוֹסֵף מְקַיֵּים צִיוּי אֲבִיו גַּם לֵלֵא שְׁבוּעָה), כִּיּוֹן שִׁיסָף הָיָה זָקוּק לְתוֹקָף מִיּוֹחַד שִׁיּוּכֵל לַהֲתַגְבֵּר עַל רִצּוֹנוֹ שֶׁל פְּרָעָה שִׁיַּקְבֵּר בְּמַצְרַיִם. וְלִכְן, כְּדִי לַחֲזֹק עוֹד יוֹתֵר, הִשְׁתַּחֲוָה אֵלָיו, כְּדִי לְעוֹרֵר אֲצִלוּ מִדַּת הַהֲתַנַּשְׂאוֹת שִׁיַּרְגִּישׁ עֲצוּמוֹ כִּ"מֶלֶךְ" בַּעֲנֵן זֶה, שֶׁשּׁוּם דָּבָר לֹא יוּכַל לַעֲמוּד כְּנֻגָּו, וּיְמַלֵּא בִקְשָׁתוֹ מִתּוֹךְ

שפתי חכמים

לומר ויִשְׁתַּחֲוּ יִשְׂרָאֵל אֵל ה', או אֵלֹהִים, אֵלָּא עַל בְּרַחֲךָ דְּבִשְׁבִּיל שְׁכִינָהּ וּבִשְׁבִּיל יוֹסֵף הִיא מִשְׁתַּחֲוִּה: **נ** אַף עַל פִּי שְׁלֵא הִיא עֲדִין חוֹלָה, מִכָּל מָקוֹם תִּשָּׁש כְּחוֹ הִיא בְּחוֹלָה, דָּאֵם לֹא כֵּן לָמָּה בִּיקֵּשׁ מָקוֹם קְבוּרָתָהּ: **מ** (מהרש"ל), דָּאִין לומר לַצַּד הַשְּׁכִינָה לְחוּד, אִם כֵּן הִיא לוֹ לומר לְרֹאשׁ הַמִּטָּה, אֵלָּא הִיא מִשְׁתַּחֲוִּה גַם לְיוֹסֵף, רַק שֶׁהוּא דִּחֵק לְפָרֵשׁ הַקָּרָא שֶׁהַשְּׁתַּחֲוִּה לְיוֹסֵף וְהָפַךְ לַצַּד הַשְּׁכִינָה, לָכֵן פִּירֵשׁ דְּבַר אַחֵר עַל שְׁהִיתָהּ וְכו', וְזֶה לְבָד לֹא יִתְּכוּ, דָּאֵם כֵּן לָמָּה לִּי 'עַל רֹאשׁ', לָכֵן צָרִיךְ גַּם לְטַעַם רֹאשׁוֹן, עַד כַּאֲשֶׁר לְשׁוֹנוֹ: תורה א

שְׂכִיבָהּ הוּא קְבוּרָהּ אִם בֶּן הָיָה מִשְׁמַע
דִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ אֶצֶל אָבִיו, דְּהֵיִינוּ בְּבִית
לָחֵם שְׁהִיָּה דָר שָׁם אָבִיו שֶׁל דָּוִד,
וְאַחֲרֵי כֵן בְּתִיב 'וַיִּקְבֹּר בְּעִיר דָּוִד',
מִשְׁמַע בְּצִיּוֹן שְׁהִיא עִיר דָּוִד, אֲלֵא עַל
כִּרְחֹק צִרְיָה לֹאמַר דְּשְׂכִיבָהּ הוּא גֻּיָּעָה,
דְּהֵיִינוּ מִיתָה: תורה לא

ט שהוא לשון קבורה ממש, ומפני ש'ושבבתי' מורה על ידי עצמו, מקבורתו היא על ידי אחרים, הוּכַרַח לִפְרֹשׁ 'ושבבתי' כְּמוֹ הַשְׁבִּינִי, וּלְכָךְ הוֹסִיף נָמִי מֵלֵת 'בַּמַּעֲרָה', כִּינּוּן שִׁוְשָׁבְבָתִי עִם אָבוֹתִי הָא לִשׁוֹן קְבוּרָה מִמֶּשׁ שֶׁפִּיר מְפוֹרָשׁ 'עִם אָבוֹתִי' שֶׁהֵכִי קָאָמַר, 'הַשְׁבִּינִי עִם אָבוֹתִי בַּמַּעֲרָה'; וְרוּצָה לוֹמַר דְּשֵׁתִי סְתִירוֹת הֵם, חֲדָא דִּהְיָה לוֹ לוֹמַר בַּתְחִילָה וּבְנִשְׁאֲתָנִי מִמַּצְרִים' וְאַחַר כֵּךְ 'ושבבתי', דְּהָא מִתְחִילָה צָרִיךְ לֵישָׁא אוֹתוֹ וְאַחַר כֵּךְ קוֹבְרִין אוֹתוֹ, וְעוֹד דִּכְפַּל לִשׁוֹן הוּא, דְּהָא כְּתִיב אַחֲרָיו וְיִקְבְּרֵנִי בְּקוֹבְרָתָם; **ב** עַל כִּרְחֹךְ 'שְׂכִיבָה' דִּגְבִּי דְּדוֹד הוּא מִיתָה, דְּאִי

ונש' לומר הביאור בזה:

רש"י בא לבאר שאלה שמתעוררת בפשוטו של מקרא: הן אמת שמצדו של יעקב יש סיבה להשתחוות ליוסף כיון ש"תעלה בעיניו סגיד ליה", אבל אף-על-פי-כן, השאלה היא על יוסף: כיצד הניח שיעקב אביו ישתחוה אליו?!

ה'כן חמש למקרא' אמנם לא יודע מהסיפור אודות מהר"ם מרוטנבורג, שלא רצה לדור ביחד עם אביו, כיון שלא רצה שאביו יכבד אותו, אבל אף-על-פי-כן מוזן בפשטות, שיוסף היה צריך למנוע את השתחוות אביו אליו.

בשלאמא בנוגע לבני חת שהניחו לאברהם להשתחוות להם - הרי היו רשעים, וכן עשו שהניח ליעקב להשתחוות אליו - הרי היה רשע; אבל יוסף שהיה צדיק, כיצד הניח שיעקב אביו ישתחוה אליו?!

ועל זה מתרץ רש"י בהמשך פירושו על התיבות "על ראש המטה" - "הפך עצמו לצד השכינה":

יעקב ידע שיוסף לא יניח לו להשתחוות אליו, ולכן "הפך עצמו לצד השכינה", כדי שיוסף - וכל הנמצאים מסביבו - יוכל לחשוב שמשתחוה (לא ליוסף, אלא) לשכינה, ובמילא לא ימנע ממנו השתחוואה זו; אבל לאמיתו של דבר השתחוה יעקב ליוסף, כי אם נתפזן להשתחוות לשכינה, היה צריך להשתחוות מיד בתחילה, וכיון שהשתחוה רק לאחר שיוסף נשבע שיקים בקשתו, על-כרחו צריך לומר, שהשתחוואה זו היתה ליוסף ("תעלה

בעיניו סגיד ליה"), כדי להוסיף בחיזוק הענין על-ידי התעוררות מדת ההתנשאות של מלך (כנ"ל סעיף יג), ורק "הפך עצמו לצד השכינה".

אמנם, פירוש זה אינו מספיק, כיון שכל ענין ההשתחוואה ליוסף היא כדי להוסיף בחיזוקו שיוכל לעמוד בקיום הבקשה, הרי בשעה ש"הפך עצמו לצד השכינה", בטלה התועלת שבהשתחוואה זו, כיון שיוסף היה יכול לחשוב שמשתחוה לשכינה, ולא אליו?!

ולכן מפרש רש"י פירוש נוסף - שהשתחוואה זו היתה (לא ליוסף, אלא) להקב"ה, בתור שבח והודיה "על שהיתה מטותו שלמה.. שהרי יוסף.. עומד בצדקו", עד כדי כך שמוכן לקבל על עצמו לקיים בקשת אביו למרות כל הקשים שבדבר (אף שעוד מקודם לכן ידע אודות צדקותו של יוסף, שהרי בכה על בית המקדש, ושלח את בניו ללמוד תורה אצלם).

אבל אף-על-פי-כן, פירוש זה רחוק יותר מפשוטו של מקרא, כי העיקר חסר מן הספר, שהרי לא נאמר בכתוב שיעקב השתחוה להקב"ה. ואין לומר שנרמז במה שכתוב "על ראש המטה", "שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה", כמו בפירוש הא', כי משמעות התיבות "על ראש המטה" בפירוש הב' היא "על שהיתה מטותו שלמה", ובפשטות הכתובים אי-אפשר להשתמש באותן תיבות על ב' ענינים שונים.

א והנה בחר פתגמי האלין ואמר ליוסף
הא אבנך שכיב מרע ודבר ית תרין בנדיה
עמה ית מנשה וית אפרים:

מח (א) ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף
הנה אביך חלה ויקח את-שני בניו עמו את-מנשה
ואת-אפרים:

אפרים אצל אביו למצרים להגיד לו. ויקח את-שני בניו עמו • כדי שיברכם יעקב לפני מותו.

נשי' ויאמר ליוסף • אחד מן המגידים, והרי זה מקרא קצר. ויש אומרים: אפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמודו, וכשחלה יעקב בארץ גשן, הלך

ב ויחי ליעקב ואמר הא ברוך יוסף אמת
לחם ואמתך ישראל ויתב על ערסא:

(ב) ויגיד ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף בא אליך
ויתחזק ישראל וישב על-המטה:

שפתי חכמים

ידיו. ומנין ידע יעקב זה, אלא משום שאפרים היה רגיל וכו', וקל להבין: צ דאם לא כן מה צורך להזכיר זה (רא"ם: ק דהנה יודע שתש בחו של יעקב (עין לעיל אות ג), ועכשיו הגידו לו שהוא חולה, אמר יוסף בלבד בנדיה הגיע יום מותו, ולכן לקח בניו עמו כדי כו', (רא"ם: תורה ב

והיה רגיל אצל יעקב וראה בחלו: ולפי זה אין זה מקרא קצר (רא"ם). ונראה לי שראיתם מודכתיב לקמן (פסוק יד) וישלח ישראל את ימינו וגו' שכל את ידיו, הנה ליה למימר 'הפך את ידיו', אלא רמז לו בזה משום שאפרים היה בעל תורה והשפיל יותר ממנשה, משום הכי השפיל גם כן את

מח (א) ע שפירש ויאמר' כמו ויגד', כי על החדשות נופל לשון הגדה ולא לשון אמירה, כי מה שהיה יעקב חולה קודם מיתה היה חידוש בעולם, כי עד שלא בא יעקב לא היה חולשה בעולם (כבא מציעא פ"ז). והא דלא כתיב ויגד', כי אצל המגיד לא היה כל כך חידוש, כי מסתמא היה המגיד אחד מבני ביתו

מִכָּאֵן שְׁחֹלְקִים כְּבוֹד לַמַּלְכוּת^ש. וְכֵן מֹשֶׁה חָלַק
כְּבוֹד לַמַּלְכוּת: "וַיָּרְדּוּ כָל עַבְדֶּיךָ אֵלֶיךָ" (שמות
א), וְכֵן אֵלֶיהוּ: "וַיִּשְׁגֹּם מִתְּנִיו וְגו'" (מלכים א יח).

וְאָמַר יַעֲקֹב לְיוֹסֵף אֵל שְׂדֵי אֲתָנָדְלִי לִי
כְּלוֹן בְּאַרְעָא דְכְנָעַן וַיִּכְרֶיךָ יְהִי:

וְאָמַר לִי הָא אָנָּא מִפִּישׁ לָךְ וְאַסְגָּנָךְ
וְאַתְּנָךְ לְכַנְשֵׁת שְׂכָטִין וְאַתָּן יֵת אַרְעָא הָדָא
לְבָנֶיךָ בְּתֶרֶךְ אַחְסָנָת עָלָם:

הָרִי שְׁנִים לְכַד מִבְּנֵימִין, וְשׁוּב לֹא נֹלַד לִי בֶן. לְמַדְנִי,
שְׁעִתִּיד אַחַד מִשְׂכָּטִי לִיחֻלָּקָא, וְעַתָּה, אוֹתָהּ מִתְּנָה
אֲנִי נוֹתֵן לָךְ.

הַיּוֹכֵעַן תִּרְוִין בְּנִיךְ דְּאֲתִלִּידּוּ לָךְ בְּאַרְעָא
דְּמַצְרִים עַד מִיתִי לְוִתָּךְ לְמַצְרִים דִּילִי אֲנוּן
אַפְרִים וּמְנַשֶּׁה כְּרֹאבוֹן וְשִׁמְעוֹן וְהוּן קְדָמִי:

אַצְלָךְ. לִי-הֵם. בְּחֻשְׁבוֹן שְׁאָר בְּנֵי הֵם, לְטַל חֶלֶק
בְּאַרְצָא אִישׁ כְּנָגְדּוֹ.

כִּי-יִגְדֹּם. הַמַּגִּיד לְיַעֲקֹב, וְלֹא פָּרַשׁ מִי, וְהִרְבֵּה
מִקְרָאוֹתֵי קֶצְרִי לְשׁוֹן. וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל. אָמַר:
'אַף-עַל-פִּי שֶׁהוּא בְּנִי, מָלָךְ הוּא, אֲחֻלֵּק לוֹ כְּבוֹד',

(ג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-יוֹסֵף אֵל שְׂדֵי נְרָאָה-אֵלִי בְּלוֹן
בְּאַרְצָא כְנָעַן וַיִּכְרֶיךָ אֲתִי:

(ד) וַיֹּאמֶר אֵלִי הֲנִנִי מִפְּרֶךְ וְהִרְבִּיתֶךָ וְנִתְתִּיךָ לְקָהֵל
עַמִּים וְנִתְתִּי אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת לְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ אַחֲזָת
עוֹלָם:

כִּי-יִגְדֹּם וְנִתְתִּיךָ לְקָהֵל עַמִּים. בְּשָׂרִנִי שְׁעִתִּידִים לְצֵאת
מִמֶּנִּי עוֹד קָהֵל וְעַמִּים, וְאַף-עַל-פִּי שְׁאָמַר לִי: "גוֹי
וְקָהֵל גוֹיִם", "גוֹי", אָמַר לִי עַל בְּנֵימִין, "קָהֵל גוֹיִם",

(ה) וְעַתָּה שְׁנֵי-בָנֶיךָ הַנּוֹלָדִים לָךְ בְּאַרְצָא
עַד-בְּאֵי אֱלִיךָ מַצְרִימָה לִי-הֵם אַפְרִים וּמְנַשֶּׁה
כְּרֹאבוֹן וְשִׁמְעוֹן וְיְהוּדָא:

כִּי-יִגְדֹּם הַנּוֹלָדִים לָךְ וְגו' עַד-בְּאֵי אֱלִיךָ. לִפְנֵי בּוֹאִי
אֱלִיךָ, כְּלוּמַר שֶׁנּוֹלְדוּ מִשְׁפָּרְשֵׁת מִמֶּנִּי עַד שְׁבָאֲתִי

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי 'לקוטי שיחות' חס"ו עמ' 435 – מותו' 'לקראת שבת')

הַמַּעֲלָה לְהוֹלִיד בְּמַצְרִים

שִׂיכִים לְיַעֲקֹב. שְׁזָכוּתָם הִתְּנָה בָּזָה גּוֹפָא שֶׁ"נּוֹלָדִים לָךְ
בְּאַרְצָא מַצְרִים עַד בּוֹאִי אֱלִיךָ מַצְרִימָה".
דָּאף שֶׁנּוֹלְדוּ בְּמַצְרִים לִפְנֵי בִּיאָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וְהִתְחַנְּכוּ
בְּסִבִּיבָה שְׂבָה לֹא הָיָה יַעֲקֹב נֹכַח, מִפְּלִמְקוֹם הַתְּנַהֲגוּ גַם
בְּזִמְן וּמַצֵּב כְּזֶה כְּנֻכְדִּיו שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִינוּ, וּלְפִי דְרָכָיו.
וְלִכְּנֹן זָכוּ לְהִיּוֹת שִׂיכִים לְיַעֲקֹב "לִי הֵם", כִּי בִּיעֲקֹב דִּוְקָא
מַצְיִנו שֶׁ"מִטְּתוֹ שְׁלֵמָה" (ויק"ר פל"ו, ה. ועוד), וְעַל-יְדֵי שְׁגָם
בְּמַצְרִים הַתְּנַהֲגוּ כְּנֻכְדִּיו שֶׁל יַעֲקֹב, בָּאָה מַעֲלָתוֹ זֹו שֶׁל
יַעֲקֹב לִידֵי שְׁלִימוֹת, כִּי נִשְׁאַרָה "מִטְּתוֹ שְׁלֵמָה".

בְּפֶרֶשְׁתָּנוּ אָמַר יַעֲקֹב לְיוֹסֵף "וְעַתָּה שְׁנֵי בָנֶיךָ הַנּוֹלָדִים לָךְ
בְּאַרְצָא מַצְרִים עַד בּוֹאִי אֱלִיךָ מַצְרִימָה לִי הֵם, אַפְרִים וּמְנַשֶּׁה
כְּרֹאבוֹן וְשִׁמְעוֹן יְהוּדָא לִי" (מח, ה).
וְהַקְשָׁה הֶרְמִב"ן (פֶּרֶשְׁתָּנוּ מח, טו. וכן הַקְשָׁה הַאֲלִשִּׁיךְ כֹּאן, וְעוֹד)
מִדּוּעַ "הוֹצֵרֶךָ לְהָאָרֶץ" בְּאָמְרוֹ "הַנּוֹלָדִים לָךְ בְּאַרְצָא מַצְרִים
עַד בּוֹאִי אֱלִיךָ מַצְרִימָה לִי הֵם", מִדּוּעַ לֹא אָמַר "וְעַתָּה שְׁנֵי
בָנֶיךָ הַנּוֹלָדִים לָךְ אַפְרִים וּמְנַשֶּׁה כְּרֹאבוֹן וְשִׁמְעוֹן יְהוּדָא לִי"?
וַיֵּשׁ לְבָאָר בָּזָה, שְׁלֹא בֹא יַעֲקֹב בְּדְבָרִים אֵלּוּ "רַק לְהַגִּיד
אֵיזָה מִגְּבִי יוֹסֵף יְהוּדָא לִי" (כְּמוֹ שֶׁתִּירֶץ הֶרְמִב"ן)
אַלֹּא גַם לְבָאָר אֶת הַטַּעַם לָזֶה שֶׁזָּכוּ אַפְרִים וּמְנַשֶּׁה לְהִיּוֹת

שְׁפֵתֵי חֲכָמִים

הַשְּׂכָט הַנְּחָלֵק (רַאמ"ם): תּוֹרָה ה
(ה) בִּלְא עַד בְּאִי כְּמִשְׁמַעוֹ, דְּהָא
כְּתִיב (לְעִיל מִאֵל ג') 'וְלִיּוֹסֵף יֵלֵךְ שְׁנֵי בָנִים
בְּטָרֶם תָּבוֹא שְׁנַת הָרַעֲב', וְכִשְׁבָּא
יַעֲקֹב לְיוֹסֵף הָיוּ כְּבָר שְׁנֵי שָׁנִים שֶׁל
רַעֲב עוֹבְרִים: תּוֹרָה ו

צָרִיךְ לְיוֹסֵף: וְכִבְּאָמַת מֹשֶׁה יָדַע שְׁגָם
פְּרָעָה יֵרֵד כְּמוֹ שְׁאִירַע בְּסוּף, אֲלֹא
מִשּׁוּם כְּבוֹד מַלְכוּת אָמַר כֵּן: תּוֹרָה ג
(ד) אֲלֹא כְּלוּמַר, וְחֻלּוּקוֹ לְשָׁנִים נְחָשֵׁב
כְּאֵלּוּ נּוֹלְדוּ שְׁנֵי בָנִים אַחֲרֵים, כִּי כֹל
אַחַד מֵהֶם אֲשֶׁר בָּם נְחָלֵק הַשְּׂכָט אֵינוֹ

(ב) רַ הֶקָּא לֹא מַצִּי רַשִּׁי לְפָרֶשׁ
דְּאַפְרִים הָיָה, דְּהָא וַיִּקָּח אֶת שְׁנֵי בָנָיו
עִמּוֹ, מִשְׁמַע דְּהָיָה אֲצֵל יוֹסֵף וְהִלָּךְ
עִמּוֹ אֵל יַעֲקֹב: שֶׁהָרִי יוֹסֵף הָיָה צָרִיךְ
לְיַעֲקֹב וְאַף עַל פִּי כֵן הִשְׁתַּחֲוָה לוֹ, אֲבָל
לְעִיל (מִי לֹא) פִּירֵשׁ רַשִּׁי (רִי"ה וְשִׁתְּחָה)
תַּעֲלֵא בְּעִידּוּנִיהָ וְכו', לְפִי שֶׁיַּעֲקֹב הָיָה

(ו) וּמִוֹלְדֹתָיִךְ אֲשֶׁר-הוֹלֵדְתָּ אַחֲרֵיהֶם לָךְ יִהְיוּ עָלַי וְיִבְנֶיךָ דֵּי תוֹלִיד בְּתֵרֵיהֶן דִּילָךְ יִהְיוּ עַל שׁוֹם אַחֵיהֶן יִתְקַרְוּ בְּאַחֲסִנְתָּהֶן: שֵׁם אַחֵיהֶם יִקְרָאוּ בְּנִחְלָתָם:

תִּרְבוּ נִחְלָתוֹ, וְכָל אִישׁ וְאִישׁ נָטַל בְּשׁוּה חוּץ מִן הַבְּכוֹרוֹת, מִכָּל-מָקוֹם לֹא נִקְרָאֵי שְׁבָטִים אֲלָא אֵלּוּ (לְהַטִּיל גּוֹרֵל הָאֶרֶץ לְמִנֵּין שְׁמוֹת הַשְּׁבָטִים, וְנִשְׂאִי לְכָל שְׁבָט וְשְׁבָט, וְדָגְלִים לָזֶה וְלָזֶה).

וַיָּבֵינָא בְּמִיתֵי מִפְּדֵן מִיתָה עָלֵי רַחֵל בְּאַרְעָא דְכַנְעַן בְּאַרְעָא כְּעוֹד כְּרוּבָא דְאַרְעָא לְמִיעַל לְאַפְרַת וּקְבַרְתִּיהָ תַּמָּן בְּאַרְחָא אַפְרַת הִיא בֵּית לָחֶם:

(ז) וַאֲנִי בָבְאִי מִפְּדֵן מִתָּה עָלֵי רַחֵל בְּאַרְץ כְּנָעַן בְּדֶרֶךְ כְּעוֹד בְּבֵרֶת-אֶרֶץ לְבָא אַפְרַתָּה וְאַקְבֶּרָהּ שֵׁם בְּדֶרֶךְ אַפְרַת הִוא בֵּית לָחֶם:

לְבָנִיהָ כְּשִׁינָלָה אוֹתָם נְבוֹזְרָאדָן, וְהִיוּ עוֹבְרִים דֶּרֶךְ שָׁם, יֵצֵאת רַחֵל עַל קִבְרָהּ וּבּוֹכָה וּמִבְקָשָׁת עֲלֵיהֶם רַחֲמִים, שְׁנַאֲמַר: (יִרְמִיָּה ל"א) "קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע וְגו'". וְהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְשִׁיבָה: "יֵשׁ שָׂכָר לְפַעֲלָתָךְ נָאִם ה' וְגו' וְשָׁבוּ בָנִים לְגִבּוֹלָם". וַאֲנִינְקִלוֹס תִּגְזֶם: 'כְּרוּב אֶרְעָא', כְּדִי שְׁעוֹר חֲרִישֵׁת יוֹם (סְפָרִים אַחֲרִים: אֶרֶץ), וְאָמַר אֲנִי, שְׁהִיָּה לָהֶם קָצֵב שְׁהִיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ כְּדִי מִתְרַשָּׁה אַחַת, קוֹרִיאד"א בְּלַע"ז, כְּדַאמְרִינָן: 'כְּרִיב וְתַנְי"ח' כְּפִמָּה דְּמַסִּיק תַּעֲלָא מִבֵּי כְּרָבָא.

כִּי וַאֲנִי בָבְאִי מִפְּדֵן וְגו' • וְאַף-עַל-פִּי שְׁאֲנִי מְטָרִים עֲלֶיךָ לְהוֹלִיכֵנִי לְהַקְבֵּר בְּאַרְץ כְּנָעַן וְלֹא כֹף עֲשִׂיתִי לְאִמָּךְ, שְׁהִירִי מִתָּה סְמוּךְ לְבֵית לָחֶם. בְּבֵרֶת-אֶרֶץ • מִדַּת אֶרֶץ, וְהֵם אֲלָפִים אֲמָה, כְּמִדַּת תַּחֲסוּם שְׁבַת, כְּדִבְרֵי רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן. וְלֹא תֹאמַר שְׁעַכְבוּ עָלֵי גִשְׁמִים מִלְּהוֹלִיכָהּ וּלְקַבְרָהּ בְּחִבְרוֹן. עַתָּה הִגִּיד הָיָה, שְׁהָאֶרֶץ חֲלוּלָה וּמִנְקַבְתָּה כְּכִבְרָה. וְאַקְבֶּרָהּ שָׁם • וְלֹא הוֹלַכְתִּיהָ אֲפִלּוּ לְבֵית לָחֶם לְהַכְנִיסָהּ לְאֶרֶץ, וְיַדְעָתִי שִׁישׁ בְּלִבִּךָ עָלַי, אֲכַל דַּע לָךְ שְׁעַל-פִּי הַדְּבוּר קְבַרְתִּיהָ שָׁם, שְׁתַּהַּא לְעִזְרָהּ!

~ נְקוּדוֹת מִשְׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (על-פי 'לקוטי שיחות' ח"ל עמ' 239 ואילך – מוֹתוֹר 'לקראת שבת')

תְּכִינַת הַוִּיתָר שֶׁל 'עֲקֶרֶת הַבֵּית'

וּמִבְקָשָׁת עֲלֵיהֶם רַחֲמִים כּו', וְהַקְבָּ"ה מְשִׁיבָה יֵשׁ שָׂכָר לְפַעֲלָתָךְ". וְיֵשׁ לְבָאֹר מַה שְׁרַחֵל נִקְבְּרָה בְּדֶרֶךְ וְלֹא יַעֲקֹב אָבִינוּ, דְּהִנֵּה עַל רַחֵל אֲמָנוּ כּוֹתֵב רַשִׁ"י (ויצא לא, ד ד"ה ויקרא) "הִיא הָיְתָה

בְּתַחֲלִית פְּרָשְׁתִּנּוּ הוֹבָא דְּבִרִּי יַעֲקֹב לְיוֹסֵף "וַאֲנִי בָבְאִי מִפְּדֵן מִתָּה עָלֵי רַחֵל גּו' וְאַקְבֶּרָהּ שָׁם בְּדֶרֶךְ" (מח, ז). וּפִירֵשׁ רַשִׁ"י "עַל-פִּי הַדְּבוּר קְבַרְתִּיהָ שָׁם שְׁתַּהַּא לְעִזְרָהּ לְבָנִיהָ, כְּשִׁינָלָה אוֹתָם נְבוֹזְרָאדָן כּו' יֵצֵאת רַחֵל עַל קִבְרָהּ וּבּוֹכָה

שְׁפָתֵי חֲכָמִים

דְּבַר הָיָה גּוֹרָם לָהּ שְׁלֵאל נִקְבְּרָה עִמּוֹ בְּמַעֲרַת הַמִּכְכָּלָה. אֲבָל עֲדִין קָשָׁה, לָמָּה לֹא זָכְתָה לִילָף וּלְהַקְבֵּר בְּעִיר וְלֹא בַּשָּׂדֶה, אֲלָא כְּדִי שְׁתַּהַּא לְעִזְרָה וְגו', וְאִין לֹאמַר דְּזִוָּה הִטְעַם לְכַד גֶּרֶם וְלֹא מִשּׁוּם שׁוֹלֵלָה, דְּאִם כֵּן לָמָּה רַחֵל לֹא נִקְבְּרָה עִם יַעֲקֹב יוֹתֵר מִשְׁאָר אֲמָהוֹת, אֲלָא עַל כְּרַחֲךָ דְּתַרְוּוּיָהּ גֶּרֶמוּ. וְאִין לְהַקְשׁוֹת לָמָּה לֹא אָמַר לוֹ יַעֲקֹב מִזֶּה עַד עַכְשִׁיו, שְׁעַל פִּי הַדְּבוּר הָיָה, כִּי לֹא רָצָה לְגַלּוֹת לוֹ הַצָּרוֹת שְׁעִתִּידִים לָבֵא עַד עַתָּה הַהִכְרָחָה, דְּאִם לֹא עַכְשִׁיו אִימָתִי (גור אריה): ח פִּירוּשׁ, חוֹרֵשׁ וְשׁוֹנָה: תוֹרָה ח

הַנִּחְלָה עַל שְׁמָם: תוֹרָה ז
(ז) ח וְאַף עַל פִּי שְׁפִירֵשׁ 'בְּבֵרֶת' מִלְשׁוֹן 'מִדָּה', מִכָּל מָקוֹם מִדְּאַפְקִיָּה בְּלִשׁוֹן 'בְּבֵרֶת' שְׁמַע מִינָהּ תִּרְתִּי: וְאִם תֹּאמַר וְהָא בְּפִסּוּק בְּהִדָּא כְּתִיב שְׁנִקְבְּרָה בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, דְּכְתִיב 'מִתָּה עָלֵי רַחֵל בְּאַרְץ כְּנָעַן', וְכַנְעַן הוּא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְיֵשׁ לֹאמַר דְּהָא וְדָא שְׁנִקְבְּרָה בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, אֲלָא 'לְאֶרֶץ' פִּירוּשׁוֹ בְּעִיר שְׁבָנִי אֲדָם יוֹשְׁבִים, כְּמוֹ 'אֶרֶץ נוֹשְׁבֵת' (שְׁמוֹת ט"ז ל"ה): וְקָשָׁה, וְהָא בְּפִרְשָׁת (וַיִּשְׁב) וַיִּצְאוּ (לְעִיל ל' ט"ז) פִּירֵשׁ רַשִׁ"י (י"ה לכו) בְּשִׁבְלִי שׁוֹלֵלָה בְּמִשְׁכַּב הַצִּדִּיק לֹא זָכְתָה לְיִקְבֵּר עִמּוֹ, וְיֵשׁ לֹאמַר שְׁאוֹתוֹ

(ו) אֲדָמִלְשׁוֹן 'אֲשֶׁר' מִשְׁמַע דְּוָדָא הוּא שְׁיִוְלִיד, לְכֹן פִּירֵשׁ 'אִם תּוֹלִיד', דְּאַשְׁרִי הוּא 'אִם', הוּאִיל וּמִצִּיגוֹ דְּ'אִם' הוּא 'אֲשֶׁר', כְּדִפִּירֵשׁ רַשִׁ"י (י"ה ע"ה) בְּפִרְשָׁת חֲזִי שְׁרָה (לְעִיל כ"ד י"ט) גַּם 'אֲשֶׁר' הוּא 'אִם': דְּדָאוּתָהּ נִחְלָה שְׁרִישׁוֹ הַשְּׁבָטִים הָיוּ נִקְרָאִים עַל שְׁמָם, כְּמוֹ 'נִחְלַת רָאוּבֵן' אוֹ 'נִחְלַת שְׁמַעוֹן' וְכֵן כָּלֶם, וְגַם לְנִחְלַת מְנַשֶּׁה וְאַפְרַיִם יִקְרָא הַנִּחְלָה עַל שְׁמָם, 'נִחְלַת מְנַשֶּׁה', 'נִחְלַת אֲפְרַיִם', כְּלוּמַר כָּל אֶחָד וְאֶחָד תַּחֲסוּם לְעִצְמוֹ כְּמוֹ שְׁיִטוּל כָּל אֶחָד מִן הַשְּׁבָטִים, וְלֹא יִקְרָא 'נִחְלַת יוֹסֵף', וְהָיוּ שְׁנִקְט רַשִׁ"י לְעִיל וְלֹא יִהְיֶה לָהֶם שָׁם בְּשְׁבָטִים, רָצָה לֹאמַר וְלֹא יִקְרָא

התורה וקנים מצות-עשה, ובמקום זה עובדות את ה' על-ידי העיסוק בצרכי הבית. מה שאין-כן האנשים, עובדתם את הקב"ה היא בעיקר בדברים שיש בהם קדושה גלויה.

ועל-פי-זה יש לבאר מה שרחל אמנו נקברה בדרך ולא יעקב אבינו, כי רק לרחל שהיא "עקרת הבית" יש מעלה זו, להיותה מותנת במשך מאות ואלפי שנים על הקבורה במקום של קדושה גלויה - מערת המכפלה, כדי שפשיהו ישראל במעמד ומצב בלתי רצוי, עד כדי כך שיתחייבו גלות - "תהא עזרה לבניה"!

עקרת הבית". וכן איתא במדרש (בראשית רבה פ"א, ב) "רחל היתה עיקרו של בית".

והנה מצינו בנזע לנשי ישראל, שפטורות ממצות-עשה שהזמן גרמא (משנה קידושין כט, א), וכן פטורות מתלמוד תורה (קידושין שם, ב). ומבואר בראשונים (אבודרהם סדר תפלות של חול. כלבו ר"ס ע"ג) שהוא מפני שעל הנשים מטלים צרכי הבית, ולכן פטורות מדברים אלו.

ונמצא, שלנשים יש תכונה נפלאה של ויתור, שפדי שיוכלו לשמש בתפקידן כ"עקרת הבית", הרי הן מותרות על עבודת השם-יתברך שיש בה קדושה גלויה, כמו לימוד

(ח) וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת-בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי-אַלֶּה: ח וַיַּחַד יִשְׂרָאֵל יָת בְּנֵי יוֹסֵף וַאֲמַר מִן אֵלֶּיךָ:

כ"י וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת-בְּנֵי יוֹסֵף. בַּקֵּשׁ לְבָרְכֶם, וְנִסְתַּלְקָה שְׂכִינָה מִמֶּנּוּ, לִפִּי שְׁעֵתִיד יִרְבְּעָם וְאֶחָאָב

לצאת מאפרים, ויהוא ובניו ממנשה. ויאמר מי-אלה. מהיכן יצאו אלו שאינן ראויין לברכה?.

(ט) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אֲבִיו בְּנֵי הֵם אֲשֶׁר-נָתַן-לִי אֱלֹהִים בָּזֶה וַיֹּאמֶר קַחם-נָא אֵלַי וְאֶבְרַכֶּם:

ט וַאֲמַר יוֹסֵף לְאֲבוּהִי בְנֵי אֲנֹנִי דִּיהֵב לִי יְיָ הֵכָא וַאֲמַר קִרְבֵּנוֹן דַּעֲן לְוִיתִי וְאֶבְרַכֵּנוֹן:

כ"י בָּזֶה. הִרְאָה לוֹ שְׁטַר אַרוּסִין וּשְׁטַר כְּתֻבָּה, וּבִקֵּשׁ יוֹסֵף רַחֲמִים עַל הַדָּבָר, וְנָחָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ. וַיֹּאמֶר קַחם-נָא אֵלַי וְאֶבְרַכֶּם. זֶהוּ שְׁאֵמַר הַכְּתוּב

(הושע יא): "ואנכי תרגלתי לאפרים, קחם על זרועותיו, אנכי תרגלתי רוחי בייעקב בשביל אפרים, עד שלקחם על זרועותיו.

♦ יום שני ט' טבת ♦

(י) וַעֲיָנִי יִשְׂרָאֵל בְּכֶדוֹ מִזֶּקֶן לֹא יוּכַל לְרֹאוֹת וַיַּגֵּשׁ אֹתָם אֵלָיו וַיִּשַׁק לָהֶם וַיַּחַבֵּק לָהֶם:

י וַעֲיָנִי יִשְׂרָאֵל יִקְרֹן מְסִיבִי לֹא יִכּוֹל לְמַחְזִי וַיִּקְרִיב יְתֵהוֹן לְוִיתָהּ וַנְּשִׁיק לָהּ הָיוֹן וַנְּפִיף לָהּ:

(יא) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף רְאֵה פָנֶיךָ לֹא פָלַלְתִּי וְהִנֵּה הִרְאָה אֹתִי אֱלֹהִים גַּם אֶת-זִרְעֶךָ:

יא וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף לְמַחְזִי אֲפִיף לֹא סְבָרִית וְהֵא אֲחִזִּי יָתִי יְיָ אֵף יָת בְּנֶיךָ:

כ"י לֹא פָלַלְתִּי. לֹא מְלֹאֲנִי לְבִי לְחֹשֶׁב מַחֲשָׁבָה שְׁאֵרָאָה פָּנֶיךָ עוֹד. פָּלַלְתִּי. לְשׁוֹן מַחֲשָׁבָה, כְּמוֹ: (ישעיה טז) "הביאי עצה, עשי פלילה".

שפתי חכמים

(ח) ח דַּקְשָׁה לְרִשְׁי, מֵה זֶה דְּכֻתִּיב מִי אֵלֶּה; וְכִי יַעֲקֹב לֹא הָיָה מְכִירָן, אִי נָמִי דַּקְשָׁה לְרִשְׁי 'וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל', וְהָא בְּסֻמוֹף (פסוק י) כְּתִיב 'וַעֲיָנִי יִשְׂרָאֵל' בְּכֶדוֹ מִזֶּקֶן לֹא יוּכַל לְרֹאוֹת, וְעַל זֶה פִּירֵשׁ 'בִּיקֵּשׁ לְבָרְכֶם' וְכו', וְעַל כִּרְחֹק הָאִי 'וַיֵּרָא' בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ קָאֵמַר, כְּמוֹ 'וַיֵּרָא יַעֲקֹב כִּי יֵשׁ שָׂבֵר בְּמַצְרַיִם' (ועל מ"ב א': תורה ט

(ט) * וְקִשָּׁה, לָמָּה הִרְאָה לוֹ שְׁטַר אַרוּסִין וְאַחַר כֵּן בִּיקֵּשׁ רַחֲמִים, וְלָמָּה לֹא עָשָׂה לְהִיפָּךְ. וַיֵּשׁ לוֹמַר שְׁמַתְחִילָה הָיָה סְבוּר דְּמִשּׁוּם הָכִי אֵינִי רוֹצֵה לְבָרֵךְ אוֹתָם, מִשּׁוּם שְׁטוּבָר שְׁאִינָם בְּנֵי קִידוּשִׁין וְהֵם מְמֹזְרִים, לָכֵן הִרְאָה לוֹ שְׁטַר וְכו' שְׁאִינָם מְמֹזְרִים, וְכִינֹן שְׁרָאָה שְׁעֵדִין לֹא בִּירַךְ אוֹתָם, אָמַר בְּדֹאִי

(ט) וְקִשָּׁה, לָמָּה הִרְאָה לוֹ שְׁטַר רַחֲמִים (מהרש"ל): תורה י (יא) ב דַּקְשָׁה לְרִשְׁי, פְּשִׁטָּא בִּין שְׁטוּבָר שְׁטָרָף טָרָף, אִיף יָחֻשׁוּב מַחֲשָׁבָה לְרֹאוֹת אוֹתוֹ. וְעַל זֶה פִּירֵשׁ לֹא מְלֹאֲנִי לְבִי, כְּלוֹמַר לֹא עָלְתָה עַל דַּעֲתִי מַחֲשָׁבָה אַחֲרֵת וְלוֹמַר שְׁמָא לֹא נִטְרָף וְאָרָאָה אוֹתָךְ חִי: תורה יב

(יב) וַיֹּצֵא יוֹסֵף אֹתָם מֵעַם בְּרָכְיוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְאַפְיֹ
אַרְצָה:
יב וַיֹּצֵא יוֹסֵף אֹתָם מֵעַם בְּרָכְיוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְאַפְיֹ
אַרְצָה:
יב וַיֹּצֵא יוֹסֵף אֹתָם מֵעַם בְּרָכְיוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְאַפְיֹ
אַרְצָה:

יב וַיֹּצֵא יוֹסֵף אֹתָם מֵעַם בְּרָכְיוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְאַפְיֹ
אַרְצָה:
יב וַיֹּצֵא יוֹסֵף אֹתָם מֵעַם בְּרָכְיוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְאַפְיֹ
אַרְצָה:

(יג) וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת־אֶפְרַיִם בְּיָמֵינוּ
מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת־מְנַשֶּׁה בְּשִׁמְאֵל מִיָּמִין יִשְׂרָאֵל
וַיִּגַּשׁ אֵלָיו:
יג וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת־אֶפְרַיִם בְּיָמֵינוּ
מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת־מְנַשֶּׁה בְּשִׁמְאֵל מִיָּמִין יִשְׂרָאֵל
וַיִּגַּשׁ אֵלָיו:
יג וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת־אֶפְרַיִם בְּיָמֵינוּ
מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת־מְנַשֶּׁה בְּשִׁמְאֵל מִיָּמִין יִשְׂרָאֵל
וַיִּגַּשׁ אֵלָיו:

יג וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת־אֶפְרַיִם בְּיָמֵינוּ
מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת־מְנַשֶּׁה בְּשִׁמְאֵל מִיָּמִין יִשְׂרָאֵל
וַיִּגַּשׁ אֵלָיו:
יג וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת־אֶפְרַיִם בְּיָמֵינוּ
מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת־מְנַשֶּׁה בְּשִׁמְאֵל מִיָּמִין יִשְׂרָאֵל
וַיִּגַּשׁ אֵלָיו:

(יד) וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת־יָמֵינוּ וַיִּשֶׁת׀ עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם
וְהוּא הִצְעִיר וְאֶת־שִׁמְאֵל עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שְׁבַל
אֶת־יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הִבְכּוֹר:
יד וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת־יָמֵינוּ וַיִּשֶׁת׀ עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם
וְהוּא הִצְעִיר וְאֶת־שִׁמְאֵל עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שְׁבַל
אֶת־יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הִבְכּוֹר:
יד וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת־יָמֵינוּ וַיִּשֶׁת׀ עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם
וְהוּא הִצְעִיר וְאֶת־שִׁמְאֵל עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שְׁבַל
אֶת־יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הִבְכּוֹר:

יג וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת־אֶפְרַיִם בְּיָמֵינוּ
מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת־מְנַשֶּׁה בְּשִׁמְאֵל מִיָּמִין יִשְׂרָאֵל
וַיִּגַּשׁ אֵלָיו:
יג וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת־אֶפְרַיִם בְּיָמֵינוּ
מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת־מְנַשֶּׁה בְּשִׁמְאֵל מִיָּמִין יִשְׂרָאֵל
וַיִּגַּשׁ אֵלָיו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות חלק טו, עמוד 432 – מתוך 'לקראת שבת')

מְנַשֶּׁה וְאַפְרַיִם – עֵבֶר וְהוּא

בְּהִיּוֹתוֹ בְּמִצְרַיִם:

מְנַשֶּׁה הוּא מְלֶשׁוֹן "כִּי נִשְׁנִי אֱלֻקִּים אֶת כָּל עַמְלִי וְאֶת כָּל
בֵּית אָבִי". מְנַשֶּׁה הַזְכִּיר לְיוֹסֵף אֶת הָעֵבֶר שֶׁאֵבֶד כְּתוּצָאָה
מְגֻלוֹתוֹ. כִּדִּי שֶׁלֹּא יִשְׁכַּח חֲלִילָה אֶת עֵבֶר וַיִּחְלֹשׁ בַּעֲבוּדַת
ה', הוּא קָרָא אֶת שֵׁם בְּנוֹ 'מְנַשֶּׁה'.
וְאֵלּוֹ אֶפְרַיִם הוּא מְלֶשׁוֹן "כִּי הִפְרַנִּי אֱלֻקִּים בְּאֶרֶץ עֲנִי". זֶהוּ
שֶׁבַח וְהוֹדָאָה עַל הַיְתָרוֹן וְהַעֲלוֹי שֶׁנִּפְעַל בּוֹ בַּעֲבוּדַתוֹ
בְּמִצְרַיִם.

לְכֹן קִבֵּעַ יַעֲקֹב שְׁאֶפְרַיִם "וַיִּגְדַּל" מְנַשֶּׁה: כִּי דוֹקָא עַל־יָדֵי
הַפְּרִיָּה בְּמִצְרַיִם, שְׁאֶפְרַיִם יַעֲקֹב מוֹסִיפִים בְּאוֹר גַּם בְּמִקּוֹם
הַחֹשֶׁךְ, מוֹתְגֵלָה שְׁלֵמוֹתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וְהַיְתָרוֹן שֶׁבִּירִידָה
לְגֻלוֹת, וְלִכְּנֵי הַעֲבוּדָה הַרְצוּיָה מִצַּד יַעֲקֹב הִיא "אֶפְרַיִם"

וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת־יָמֵינוּ וַיִּשֶׁת׀ עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא
הִצְעִיר וְאֶת־שִׁמְאֵל עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה (מח, יד)

בְּפֶרֶשְׁתָּנוּ מִסְפָּר שִׁיעָקֵב אֲבִינוּ, בְּבִרְכּוֹ אֶת בְּנֵי יוֹסֵף, שֶׁכָּל
אֶת יָדָיו וְהַנִּיחַ אֶת יָמֵינוּ עַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם הִצְעִיר מְנַשֶּׁה.
וְעַל תְּמִימִית יוֹסֵף, הַשִּׁיב יַעֲקֹב שְׁאֶפְרַיִם "וַיִּגְדַּל מְנַשֶּׁה"
(מְנַשֶּׁה).

דְּרוֹשׁ בְּאוֹר: הַטַּעַם שֶׁהִבְכּוֹר מְקַבֵּל בְּרָכָה גְּדוֹלָה יוֹתֵר, הוּא
מִצַּד שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַעֲלָה לְגַבִּי שְׁאֵר אֲחָיו, וּמִכֵּיִן שְׁאֶפְרַיִם "וַיִּגְדַּל
מְנַשֶּׁה", מִדּוּעַ נִקְבַּע מִלְּמַעֲלָה שֶׁמְנַשֶּׁה יִהְיֶה הִבְכּוֹר, לְכַאוּרָה
הִיָּה צָרִיף לְהִיּוֹת שְׁאֶפְרַיִם יִהְיֶה הִבְכּוֹר?

וְהַסְבָּרָה בְּזֶה:
הַשְׁמוּת שִׁיּוֹסֵף קָרָא לְבָנָיו מִבְּטָאִים אֶת אִפֹּן עֲבוּדָתוֹ

שְׁפָתֵי חֲכָמִים

פִּי, אֲבָל אֵין נִרְאֶה לִי, אֲלֹא כִּי הוּא
הַחִיּוּב, 'שְׁבַל אֶת יָדָיו', וְנָתַן טַעַם
לְמָה שְׁבַל וְלָמָּה לֹא אָמַר לוֹ שִׁיְהִיפוּף
שִׁיעָמִיד אֶפְרַיִם מִיָּמֵינוּ וּמְנַשֶּׁה
מִשְׁמָאלוֹ, 'כִּי מְנַשֶּׁה הִבְכּוֹר', רוּצָה
לֹאמַר בְּשִׁבְלִי שֶׁהִיָּה מְנַשֶּׁה הִבְכּוֹר לֹא
הִיָּה רוּצָה לְבִישׁ אוֹתוֹ: תוֹרָה טו

שְׁבִמְקָרָא הִיא נְתִינַת טַעַם אֱלֻמְעָלָה,
וְלִפְיִירוֹשׁ הַתִּרְגוּם דְּמִפְרָשׁ 'שְׁבַל' לְשׁוֹן
חֻקָּמָה, אֵין זֶה נְתִינַת טַעַם. וְעַל זֶה
פִּירֵשׁ וְאָף עַל פִּי כֵן, כְּלוּמַר אֵף עַל פִּי
שֶׁהִיָּה יוֹדֵעַ כִּי מְנַשֶּׁה הִבְכּוֹר וְכו',
וְהִינֵנוּ חֻקָּמָה כְּמוֹ שְׁמִפְרָשׁ הַפְּסוּק
בְּסֻמוֹף 'וַיִּדְעֵנִי בְּנִי' וְכו'. וְכַתֵּב
מִהֶרְשָׁל, רַבִּים פִּירְשׁוּ 'כִּי' כְּמוֹ אֵף עַל

(יב) ל (נְחֻלַּת יַעֲקֹב), נִרְאֶה לִי דְּאִיִּל
לְטַעֲמִיָּה שֶׁפִּירֵשׁ בְּפֶרֶשׁת מִקְצָן (לְעִיל מִיב
ו דִּה וַיִּשְׁתַּחֲוּ), דְּכָל הַשְׁתַּחֲוָּאָה שְׁבִמְקָרָא
הוּא פִּישׁוּט יָדִים וְרַגְלִים, וּמִמִּילָא
בְּעוּדוֹ עוֹמֵד לְפָנֵי אָבִיו לֹא הִיָּה יוֹכֵל
לְהִשְׁתַּחֲוֹת, אֲלֹא וְדָאִי בְּשִׁחְוֹר
וְכו': תוֹרָה יג
(יד) מ דְּקָשָׁה לְרִשִּׁי, דְּכָל 'כִּי'

הוספה באור גם במקום החשף.

ואלו בעבור יוסף "מנשה הבכור", כי בעבודתו האישית היה עליו לנקט תחלה בקו של "סור מרע" ושמירה מפניו על-ידי זכרון עברו – שלא שכח את בית אביו. ולכן, את בנו הבכור, שנולד וסמל את תחלת עבודתו, קרא מנשה. רק לאחר מכן היה יכול להתחיל ב"עשה טוב", פעלה

בגלות – ולקרא לבנו השני 'אפרים'.

ולכן נקבע מלמעלה שמנשה יהיה הבכור; כי על אף המעלה בעבודת אפרים, כשמדבר בלדה והתגלות, היינו, סדר העבודה בפעל, הדבר הראשון הוא "סור מרע" – "מנשה", ורק אחר-כך יכול להיות "ועשה טוב" – אפרים, מה-שאין-כן מצד למעלה שאפרים יותר נעלה.

(טו) וַיְבָרֶךְ אֶת-יוֹסֵף וַיֹּאמֶר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלָּכְנוּ אֲבֹתֵי לִפְנֵי אֲבֹתָהֶם וַיִּצְחָק הָאֱלֹהִים הֲרַעָה אֹתִי מַעֲוֵי עַד-הַיּוֹם הַזֶּה:

טו ויברך ית יוסף ואמר יי די פלחו אבהתי קדמוהי אברהם ויצחק יי דין יתי מדאיתני עד יומא הדין:

טז מלאכא די פרק יתי מפל פישא יברך ית עולמיא ויתקרי בהון שמי ושום אבהתי אברהם ויצחק ויברכי ימא יסגון בגו בגי אנשא על ארעא:

(טז) הַמְלָאךְ הַגָּאֵל אֹתִי מִכָּל-רָע וַיְבָרֶךְ אֶת-הַנְּעָרִים וַיִּקְרָא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתִי אֲבֹתָהֶם וַיִּצְחָק וַיְדַגּוּ לֵרֶב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:

יברך את-הנערים • מנשהם ואפרים. וידגו • כדגים הללו שפרים ורכים, ואין עין הרע שולטת בהם.

טז◀ המלאך הגאל אתי • מלאך הרגיל להשתלח אלי בצרתי, כענין שנאמר: "ויאמר אלי מלאך האלהים בחלום: יעקב וגו' אנכי האל בית אל".

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם לז עמ' 152)

המאירים ב'עלמא דאתפסא'. והוא ענין המשכת 'יחידא עילאה' ב'יחידא תתאה'.

וידגו לרב בקרב הארץ (מח, טז) ארץ – היינו 'עלמא דאתגליא'. ים – היינו 'עלמא דאתפסא'. ומבאר בחסידות, שהברכה היא שגם ב'עלמא דאתגליא' יתגלו אותם אורות

♦ יום שלישי י' טבת ♦

י' ויחזא יוסף ארי שוי אבוהי יד ימינה על רישא דאפרים וביאיש בעינהי וסעד ידא דאבוהי לאעדאה יתה מעל רישא דאפרים לאנחותיה על רישא דמנשה:

(י) וַיֵּרָא יוֹסֵף בִּיְשִׁית אָבִיו יַד-יְמִינוֹ עַל-רֹאשׁ אֲפֹרִים וַיַּרְע בְּעֵינָיו וַיִּתְמָךְ יַד-אָבִיו לְהַסִּיר אֹתָהּ מֵעַל רֹאשׁ-אֲפֹרִים עַל-רֹאשׁ מְנַשֶּׁה:

טז◀ ויתמך יד-אביו • הרימה מעל ראש בנוע ויתמכה בידו.

יח ואמר יוסף לאביוהי לא כן אבא ארי דין בוכרא שו ימינך על רישה:

(יח) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אָבִיו לֹא-כֵן אָבִי פִּיזָה תִּבְכֹּר שֵׁים יְמִינְךָ עַל-רֹאשׁוֹ:

שפת חכמים

הנזכרים לעיל, ולא נזכרו כי אם מנשה ואפרים, גם לא נולד ליוסף שאר נערים, דהא פירש לעיל (פסוק ו ד"ה ויולדתה) 'אשר הולדת' אם תלד: תורה יז
(יז) ע הוצרך לפרש כן, מפני שהרמה שהיא ההסרה ומלת 'ויתמך' שמודה על הסמיכה הם שני הפכים: תורה יח

על כרחק מנשה ואפרים הם, דהא לא היו לו בנים אחרים, והא דבירך אותם שתי פעמים, יש לומר דהכא בתיב 'ויברך את יוסף' וכלל אותם בברכתו של יוסף, אבל לא בירך אותם בפני עצמם, ואחר כך ייחס להם ברכה בפני עצמו. (קיצור מורה) ולעניות דעתי נראה מפני שכתוב 'הנערים' בה"א הידיעה,

(טז) נ שאין למלאך כח לגאול שום אדם בלא רשות הקדוש ברוך הוא: • הוצרך לפרש זה, שלא תאמר דעל כרחק לא מנשה ואפרים הוא, דהא בתיב בסמוך (פסוק כ) 'ויברכם ביום ההוא' וגו', ומה צריך לו לברך פעם אחרת, והנה אמרנו ד'נערים' הם בנים קטנים של יוסף, לכן פירש דעם כל זה

(יט) וַיִּמָּאן אָבִיו וַיֹּאמֶר יִדְעָתִי בְנִי יִדְעָתִי גַם־הוּא יִהְיֶה־לָּעַם וְגַם־הוּא יִגְדֹּל וְאוֹלָם אָחִיו הַקָּטָן יִגְדֹּל מִמֶּנּוּ וְזָרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא־הַגּוֹיִם:

יט וסריב אביו ואמר ידעתי ידעתי ברי ידעתי אף הוא יהי לעמא ואף הוא יסגי וברם אחוהי זעירא סגי מגה ובנוהי יהון שליטין בעממא:

כ"ט יִדְעָתִי בְנִי יִדְעָתִי • שְׁהוּאֵה הַבְּכוֹר. גַּם־הוּא יִהְיֶה־לָּעַם וְגו' • שְׁעֵתִיד גִּדְעוֹן לַצֹּאת מִמֶּנּוּ, שְׁהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה גַם־עַל־יְדוֹ. וְאוֹלָם אָחִיו הַקָּטָן יִגְדֹּל מִמֶּנּוּ • שְׁעֵתִיד יְהוֹשֻׁעַ לַצֹּאת מִמֶּנּוּ,

שינחיל את הארץ וילמד תורה לישראל. וזרעו יהיה מלא-הגוים • כל העולם יתמלא בצאתו שמעו ושמו, כשיצמיד חמה בגבעון וירח בעמק אילון.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות י עמ' 38)

וַאוֹלָם אָחִיו הַקָּטָן יִגְדֹּל מִמֶּנּוּ וְזָרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא הַגּוֹיִם (מח, יט) יש לשאל: מדוע לא ברך יעקב את מנשה, הבכור, בברכה זו עצמה – שיגדל מאחיו הקטן. והענין, דהנה 'ברכה' פרושה 'המשכה' (כמו "המברך את הגפן בארץ"),

היינו שענינה להמשיך דבר מקורו, ולא לחדש דבר שאינו קיים במקור. לכן לא היה יכול יעקב לפעל בברכתו שמנשה יגדל מאפרים, מכיון שלא קף הוא המצב במקור.

(כ) וַיְבָרְכֶם בְּיוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּךָ יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים בְּאַפְרַיִם וּכְמִנְשָׁה וַיִּשָּׂם אֶת־אֶפְרַיִם לִפְנֵי מְנַשֶּׁה:

כ ובירכנון ביום ההוא לומר בך יברך ישראל ישראל לומר למימר ושיניקו יי באפרים וכמנשה ושני ית אפרים קדם מנשה:

כ"ט בְּךָ יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל • הֵבֵא לְבָרַךְ אֶת בְּנָיו, יְבָרְכֶם בְּבִרְכָתָם וַיֹּאמֶר אִישׁ לְבָנָו: "יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים בְּאַפְרַיִם

וכמנשה". וישם את-אפרים • בברכתו, לפני מנשה, להקדימו בדגלים ובחנפת הנשיאים.

(כא) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הִנֵּה אָנֹכִי מֵת וְהִיהָ אֱלֹהִים עִמָּכֶם וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם:

כא ואמר ישראל ליוסף הא אנא מאית ויהי מימרא דיי בסעדכון ויחייב יתכון לארעא דאבהתכון:

(כב) וְאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שָׂכָם אַחֵד עַל־אֲחִיךָ אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֲמֹרִי בַּחֲרָבִי וּבְקִשְׁתִּי:

כב ואנא יהבית לך חולק חד יתיר על אחיך די נסיבית מידא דאמוראא בעלותי ובקעותי:

כ"ט וְאֲנִי נָתַתִּי לְךָ • לִפִּי שְׂאֵתָה טוֹרַח לְהַתְּעַסֵּק בַּקְּבוּרִית, וְגַם אֲנִי נָתַתִּי לְךָ נַחֲלָה שֶׁתִּקְבֹּר בָּהּ, וְאִי זֶה זֶה שָׂכָם, שְׁנַאמֶר: (יהושע כד) "וְאֵת עֲצָמוֹת יוֹסֵף

אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם". שכם אחד על-אחיו • שכם ממש, היא תהיה לך חלק אחד יתרה על אחיך. בחרבתי ובקשתי • כשהרגו

שפתי חכמים

(יט) פּ הוצרך לפרש, שלא תאמר ידעתי בני ידעתי דגם הוא יהיה לעם, והיה משמע שגם יוסף היה יודע שמנשה יהיה לעם, רק שיוסף חשב שיעקב אבינו אינו יודע, ומשום הכי קאמר לו יעקב שגם הוא יודע כמוהו שיגדל וגם יהיה לעם, זה לא מפורש בקרא, כי יוסף לא קאמר אלא כי מנשה הוא הבכור, ולזה פירש ידעתי בני ידעתי כמוהו כי הוא הבכור, ועוד יודע אני מה שאין אתה יודע, שגם הוא יהיה לעם שגם זאת אני יודע

שיגדל: צ דקשה לרש"י ד'זרעו יהיה מלא הגוים משמע שזרעו יהיו נפוצים בכל העולם, ואדרבה זה קללה הוא, ועל זה פירש 'שמעו' כו', רוצה לומר שם שלו, כאלו אמר ושמעו זרעו יהיה בכל העולם, דהיינו על ידי ירח וחמה שנגראין בכל העולם: תורה כ

(כ) ק כי מאמר 'ישראל' הוא כלל ישראל, והוא לשון רבים, ואיך אמר 'ישימך' שהוא לשון יחיד, לכן הוסיף 'ויאמר איש לבנו' וכו': ר שהשימה הזאת אינה 'ממשיות', שלא לקח את

אפרים ושם אותו לפני מנשה, אלא השימה הזאת היא שימות מעלה, שהוא קודם במעלה לדגלים וכו': תורה כא

(כב) ש הוצרך לומר 'שאתה טורח' וכו', מפני שבלא זה אין לפסוק זה שום קשור למעלה: ת פירש נתינת לך בברך, לפי שבאותן ברכות שברכו אחר כך יהיו הפל שיון בו, לכן אמר לו בן נתינת, רוצה לומר נתינת לך ולא יהיה בכלל אותן ברכות (מהרש"ל: א מהרש"ל). דקשה לרש"י, דאם 'שכם'

מִיד עָשׂוּ, שְׁעָשָׂה מַעֲשֵׂהי אֲמֹרִי. דָּבָר אַחֵר: שֶׁהִיא
צָד אָבִיו בְּאֶמְרֵי פִּי. בְּחִרְפִּי וּבְקִשְׁתִּי • הִיא חֲכַמְתִּי
וְתַפְלָתִי (ועין בְּרֹא"ם שֶׁכָּתַב דֹּא"אֶפְשֶׁר לִפְרֹשׁ עַל חֲרָם שֶׁל שִׁמְעוֹן וְלִוִּי,
דָּהָא לֹא עָשׂוּ מִדְּעֻתוֹ, שְׁחָרִי קַעֲם עֲלֵיהֶם עַל זֶה. וְלַעֲנִיית דְּעֻתִּי, בְּלֹא-חֶקֶב
אֶ-אֶפְשֶׁר לִפְרֹשׁ עֲלֵיהֶם, דְּמָה נְתִינַת טַעַם יִהְיֶה עַל שְׁתֵּנוֹ לְיוֹסֵף מִפְּנֵי שְׁלֻחָהוּ
שִׁמְעוֹן וְלִוִּי בְּחֲרָם וּבְקִשְׁתָּם, וְהָלֹא אֲדַרְבָּא, מִזֶּה טַעַם רָאִי שְׁתֵּנוֹ לְשִׁמְעוֹן
וְלִוִּי, וְלֹא לְיוֹסֵף, וְדוּק) •

שִׁמְעוֹן וְלִוִּי אֶת אֲנָשֵׁי שָׂכָם, נִתְפָּנְסוּ כָּל סְבִיבוֹתֵיהֶם
לְהַדּוּג לָהֶם, וְחָגַר יַעֲקֹב כְּלִי מִלְחָמָה כְּנָגְדָן. דָּבָר
אַחֵר: "שָׂכָם אַחֵד", הִיא הַבְּכוֹרָה, שִׁיטְלוּ בְּנֵי שְׁנֵי
חֻלָּקִים, וְשָׂכָם, לְשׁוֹן חֻלָּק הוּא, כְּתַגּוּמוֹ, וְהַרְבֵּה
יֵשׁ לוֹ דּוּמִים בְּמִקְרָא: (תהלים כא) "כִּי תִשְׁתַּמּוּ שָׂכָם",
תִּשְׁתִּית שׁוֹנָאִי לְפָנַי לְחֻלָּקִים. (שם ס) "אַחֲלָקָה שָׂכָם",
(הושע ו) "דֶּרֶךְ יִרְצָחוּ-שָׂכָמָה", אִישׁ חֻלָּקוֹ, (צפניה ג)
"לְעַבְדּוֹ שָׂכָם אַחֵד". אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיד הָאֲמֹרִי •

... ביום י"ז תמוז ותשעה-בבא יש לומדים (אף שמעטים הם ביותר – ולא נתפרסם כלל וכלל) בתורה (בנביאים) פרשת
היום על-דבר "צום הרביעי" ו"צום החמישי" (על-דרך שבכל יום אומרים שירו של יום וכיוצא-בזה), ויתירה מזה – התורה
היא נצחית גם לעתיד-לבוא, כולל חלקים אלו בנביאים המדברים על-דבר הצומות; אלא שבתורת אמת ותורה אור –
מאיר בגלוי הטוב שבכל דבר, היינו הטוב שבצומות אלו, כפי שייהפכו לשון ולשמחה ולמועדים טובים לעתיד-לבוא,
ואדרבה – על-ידי הלימוד בנוגע להירידה לפי שעה, הרי"זה מגדיל השמחה וה'יום טוב'.

(משיחת שבת פרשת פינחס ה'תשמ"ח – הערה 36)

עטרת מרים

מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם כִּי דֶרֶךְ בְּשִׁירוֹם שְׁלֹא יִחְוֹל כָּלָל וְכָלָל, וְדַרְכִּי לְמַחֲוֹל מִבֶּל
וְכָל: • כִּי פֶאֶשֶׁר יִרְדֹּה הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן-הַשָּׁמַיִם וְשִׁמְחָה לֹא יֵשׁוּב
רִיקָם כִּי אִם-יִהְיֶה הַשְּׁבִיעַ אֶת־
הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ מוֹצֵא הַצִּמְחָה
מִהַרְעִין בְּעוֹמֶק הָאָרֶץ וְהַצִּמְחָה
הַצִּמְחָה מִפְּעַל הָאָרֶץ וְגַתָּן זֶרַע לִזְרַע
וְלֶחֶם לֶאֱכֹל: יֵא כֵּן יִהְיֶה דְּבָרִי
אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא-יֵשׁוּב אֵלַי
רִיקָם כִּי אִם-עֲשֵׂה אֶת־אֲשֶׁר
חָפְצִי וְהַצִּלִּית אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּי

ו דְּרִשׁוּ יְהוָה בְּהַמְצֵא' קְרָאוּהוּ בְּהִיּוֹתוֹ קְרוֹב:
ז יַעֲזֹב רִשְׁעוֹ דֶּרְכּוֹ וְאִישׁ אֶזְנוֹ מִחֲשַׁבְתּוֹ וְיֵשֵׁב
אֶל־יְהוָה וְיִרְחַמְהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ כִּי־יִרְבֶּה
לְסֻלּוֹחַ: ח כִּי לֹא מִחֲשַׁבְתִּי מִחֲשַׁבְתֵּיכֶם וְלֹא דְרִכִּיכֶם דְּרִכִּי נֶאֱמַר
יְהוָה: ט כִּי־נִגְבְּהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן נִגְבְּהוּ דְרִכִּי מִדְרִכִּיכֶם וּמִחֲשַׁבְתִּי
מִמַּחְשַׁבְתֵּיכֶם: י כִּי פֶאֶשֶׁר יִרְדֹּה הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן-הַשָּׁמַיִם וְשִׁמְחָה לֹא
יֵשׁוּב כִּי אִם-יִהְיֶה אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ וְהַצִּמְחָה וְגַתָּן זֶרַע לִזְרַע וְלֶחֶם לֶאֱכֹל: יא כֵּן יִהְיֶה דְּבָרִי
אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא-יֵשׁוּב אֵלַי רִיקָם כִּי אִם-עֲשֵׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפְצִי וְהַצִּלִּית אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּי:

עטרת מרים

ו דְּרִשׁוּ יְהוָה בְּהַמְצֵא' בְּעוֹד הוּא מוֹצֵא בְּכֶם קְרָאוּהוּ בְּהִיּוֹתוֹ קְרוֹב:
ז יַעֲזֹב רִשְׁעוֹ דֶּרְכּוֹ כְּמַעֲשֵׂה וּבִפֶּה וְאִישׁ אֶזְנוֹ מִחֲשַׁבְתּוֹ וְיֵשֵׁב
וְיִשׁוּב אֶל־יְהוָה וְיִרְחַמְהוּ וְאֶל־
אֱלֹהֵינוּ וְיֵשׁ תַּקְוָה כִּי־יִרְבֶּה
לְסֻלּוֹחַ: ח כִּי לֹא מִחֲשַׁבְתִּי
מִחֲשַׁבְתֵּיכֶם כִּי אִם מִרְבֵּה לְסֻלּוֹחַ
וְלֹא יֵשׁ אֲצִל מִהַעֲוֹן דְּבָר וְלֹא
דְרִכִּיכֶם דְּרִכִּי דֶרֶךְ בְּשִׁירוֹם לַעֲנֹשׁ
אֶת הַמּוֹדֵד בּוֹ וְאִין מוֹעִיל תְּשׁוּבָה וּפּוֹיִם,
אַבֵּל דְּרִכִּי לֹא כֵּן הוּא נֶאֱמַר יְהוָה:
ט וְאִין כָּאֵן רַק הַבְּדִל בְּפִחוֹת וְיִתֵּה,
אֵלֹא כִּי כְמוֹ נִגְבְּהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ
כֵּן נִגְבְּהוּ הַבְּדִל רַב דְּרִכִּי
מִדְרִכִּיכֶם וּמִחֲשַׁבְתִּי

הפטרה לתענית ציבור

בישעיה פרק נה

ו דְּרִשׁוּ יְהוָה בְּהַמְצֵא' קְרָאוּהוּ בְּהִיּוֹתוֹ קְרוֹב:

ז יַעֲזֹב רִשְׁעוֹ דֶּרְכּוֹ וְאִישׁ אֶזְנוֹ מִחֲשַׁבְתּוֹ וְיֵשֵׁב

אֶל־יְהוָה וְיִרְחַמְהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ כִּי־יִרְבֶּה

לְסֻלּוֹחַ: ח כִּי לֹא מִחֲשַׁבְתִּי מִחֲשַׁבְתֵּיכֶם וְלֹא דְרִכִּיכֶם דְּרִכִּי נֶאֱמַר

יְהוָה: ט כִּי־נִגְבְּהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן נִגְבְּהוּ דְרִכִּי מִדְרִכִּיכֶם וּמִחֲשַׁבְתִּי

מִמַּחְשַׁבְתֵּיכֶם: י כִּי פֶאֶשֶׁר יִרְדֹּה הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן-הַשָּׁמַיִם וְשִׁמְחָה לֹא

יֵשׁוּב כִּי אִם-יִהְיֶה אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ וְהַצִּמְחָה וְגַתָּן זֶרַע לִזְרַע וְלֶחֶם לֶאֱכֹל: יא כֵּן יִהְיֶה דְּבָרִי

אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא-יֵשׁוּב אֵלַי רִיקָם כִּי אִם-עֲשֵׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפְצִי וְהַצִּלִּית אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּי:

שפתי חכמים

מִצִּילָה אֶת בְּעֵלָה כִּי הִחֲכֶמָה מִצִּילָה
אֶת בְּעֵלָה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת י"א)
'הִחֲכֶמָה תַּחֲיָה בְּעֵלָה', וְבִקְשָׁתִּי הוּא
לְשׁוֹן בְּקִשָּׁה וּתְפִילָּה: תורה א

לְמָה דְּמָהוּ דוֹקָא לְאֲמֹרִי, לָכֵן פִּירֵשׁ
דְּבָר אַחֵר. וְלְדָבָר אַחֵר קִשָּׁה, הִזְיָה לוֹ
לִזְמֹר 'אֲמֹרִי' וְלֹא 'אֲמֹרִי', לָכֵן צָרִיךְ
לְשׁוֹן טַעֲמִים (מִתְרַשֵּׁי: ד' רוֹצֵה לִזְמֹר,
'בְּחִרְבִּי' הֵינִי חֲכָמָה, כְּמוֹ שֶׁחָרַב

הוּא שֶׁמֶהֱעִיר לְמָה כְּתִיב 'אֶחָד' לְשׁוֹן
זָכַר, אֵלֹא עַל בְּרָחָק 'אֶחָד' לֹא אֶעֱיִיר
קָאִי, לָכֵן פִּירֵשׁ 'הֶעֱיִיר שָׂכָם תִּהְיֶה לָךְ
חֻלָּק אֶחָד: ב' הוּא פִּירֹשׁ עַל 'כִּי
תִשְׁתַּמּוּ שָׂכָם: ג' וּלְפִי טַעַם זֶה קִשָּׁה

עטרת מרים

שְׂבוּדָאֵי תַתְּקִים הַבְּתִיתִי: יב וְזוֹתִי הַהִבְטַחְתָּ כִּי־בְשִׁמְחָה תֵּצֵאוּ מִן הַגְּלוּת וּבְשָׁלוֹם תִּוְּבִלוּן תִּוְּבָאוּ לְאַרְצְכֶם, הַהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לְפָנֶיכֶם רִנָּה דֶרֶךְ מִשָּׁל, וְכָל־עֵצֵי הַשָּׁדֶה יִמְחַאוּ־כָף וְכוּ בְּכַפֵּיהֶם לְשִׁמְחָה, גַּם זֶה עֲנֵן מִלִּצְהָ: יג תַּחַת בְּמִקּוֹם הַנַּעֲצוּץ הָרָשָׁעִים יַעֲלֶה כְרוֹשׁ יִמְשְׁלוּ

צְדִיקִים וְתַחַת הַסְּרָפָד וְנַעֲצוּץ הַם מִיָּצִים קוֹצִים יַעֲלֶה הַדָּם וְהִיא הַדֶּרֶךְ הַזֶּה לַיהוָה לְשֵׁם בְּנוּיָה לְאוֹת עַד עוֹלָם לֹא יִפָּרֵת: א אָמַר לִבִּי הַגְּלוּת בָּהּ אָמַר יְהוָה שְׁמָרוּ מִשְׁפָּט בֵּין אָדָם לְחִבְרוֹ וְעֲשׂוּ צְדָקָה בֵּין אָדָם לְמִקּוֹם, כִּי־קְרוּבָה יִשְׁוּעָתִי לָבוֹא עַל יְדֵי זֶה וְצִדְקָתִי לְהַגְלוֹת וְרַק הַתְּשׁוּבָה מִעֲפַת בֵּיאת הַמִּשְׁחָה: ב אֲשֶׁרִי אֲנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹאת אֶת הָאִמּוֹר לְמִשָּׁה וּבִן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שֶׁבֶת מַחֲלָלוֹ מַחֲלָלוֹ וְשֹׁמֵר יְדֹ מַעֲשׂוֹת כָּל־רָע: ג וְאַל־יֹאמַר בֶּן־הַנֶּכֶד הַגְּלוּת אֶל־יְהוָה לְחַמּוֹן כִּי לֹא־מִרְדָּל וּבִדְלִילִי יְהוָה מַעַל עָמּוּ בַּעַת וְקִבְּלוּ הַטּוֹבָה וְלֹא אֶקְבֹּל עִמָּהֶם, וְאִם כֵּן לָמָּה אֶצְדָּק וְאַל־יֹאמַר הַסְּרִים הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ וְאִי־מַעֲדֵל פָּרִי, וְלֹא יִשְׁאָר שְׁמוֹ לְקִרְוֹן וְעַל

עטרת מרים

מִה אֲשֶׁר דִּרְבִּי: ד כִּי־כֹה | אָמַר יְהוָה לְפָרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שִׁבְתוֹתַי וּבְחָרוּ בְּאֲשֶׁר חֲפָצְתִי וּמַחְזִיקִים אוֹחִזִים בְּבִרְיָתִי בְּתוֹרָתִי: ה וְנִתְּלִי לָהֶם בְּבִיתִי בְּחִיבָל וּבְחֻמְלֵי כְּמוֹשֵׁב הַסְּנֵה־דָרִין וְהַזְקֵנִים יָד מִקּוֹם מַעֲלָה וּשְׂבָח וְשֵׁם שְׁזָכּוֹר לְטוֹבָה, וְהוּא דָּבָר טוֹב יוֹתֵר מִזְכָּרוֹן הַבַּיִת מִכְּבָנִים וּמִכְּבֹנֹת שֵׁם לְטוֹבָה עַד עוֹלָם אֲתִנְּלֹו אֲשֶׁר לֹא יִפָּרֵת וְזָכוֹן שְׁמוֹ: ו וּבְנֵי הַנֶּכֶד וּבְנֵי הָעַמִּים הַגְּלוּיִם עַל־יְהוָה אֵל הַיְּשׁוּעָה וְלֹא־הִבָּה אֶת־שֵׁם יְהוָה לְהַזִּיז לֹו לְעַבְדִּים כָּל מִי בָהֶם אֲשֶׁר שֹׁמֵר שֶׁבֶת מַחֲלָלוֹ וּמַחְזִיקִים בְּבִרְיָתִי בְּתוֹרָתִי: ז כְּשִׁיבֹאוּ לְהַתְּצִיר: וְהִבְיֹאוּ־תִים אֶת הָעוֹשִׂים כָּל אֶלֶה אֶל־הֶר קָדְשִׁי אֵל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְשִׁמְחָתִים אֲשַׁמְּחֶם בְּבֵית תַּפְלָתִי בְּבֵית הַמִּזְבֵּחַ לְהַתְּפִלֵּל שֵׁם לִפְנֵי, עוֹלְתֵיהֶם וּבְחִיהֶם יִהְיוּ מִקְבָּלִים לְרַצּוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִי בֵיתִי בֵּית־תַּפְלָה יִקְרָא לְכָל־הָעַמִּים: ח נֶאֱמַר אֲדֹנִי יְהוָה מִקְבָּץ הַמִּקְבָּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֶקְבָּץ גֵּרִים עָלָיו עַל יִשְׂרָאֵל לְהַזִּיז נִסְפִים לְנִקְבְּצָיו מִיִּשְׂרָאֵל:

יב כִּי־בְשִׁמְחָה תֵּצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תִּוְּבִלוּן הַהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לְפָנֶיכֶם רִנָּה וְכָל־עֵצֵי הַשָּׁדֶה יִמְחַאוּ־כָף: יג תַּחַת הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה כְרוֹשׁ וְתַחַת הַסְּרָפָד יַעֲלֶה הַדָּם וְהִיא לַיהוָה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִפָּרֵת: א בָּהּ אָמַר יְהוָה שְׁמָרוּ מִשְׁפָּט וְעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי־קְרוּבָה יִשְׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהַגְלוֹת: ב אֲשֶׁרִי אֲנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹאת וּבִן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שֶׁבֶת מַחֲלָלוֹ וְשֹׁמֵר יְדֹ מַעֲשׂוֹת כָּל־רָע: ג וְאַל־יֹאמַר בֶּן־הַנֶּכֶד הַגְּלוּת אֶל־יְהוָה לְחַמּוֹן וּבִדְלִילִי יְהוָה מַעַל עָמּוּ וְאַל־יֹאמַר הַסְּרִים הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ: ד כִּי־כֹה

אָמַר יְהוָה לְפָרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שִׁבְתוֹתַי וּבְחָרוּ בְּאֲשֶׁר חֲפָצְתִי וּמַחְזִיקִים בְּבִרְיָתִי: ה וְנִתְּלִי לָהֶם בְּבִיתִי וּבְחֻמְלֵי יָד וְשֵׁם טוֹב מִכְּבָנִים וּמִכְּבֹנֹת שֵׁם עוֹלָם אֲתִנְּלֹו אֲשֶׁר לֹא יִפָּרֵת: ו וּבְנֵי הַנֶּכֶד הַגְּלוּיִם עַל־יְהוָה לְשִׁרְתוֹ וְלֹא־הִבָּה אֶת־שֵׁם יְהוָה לְהַזִּיז לֹו לְעַבְדִּים כָּל־שֹׁמֵר שֶׁבֶת מַחֲלָלוֹ וּמַחְזִיקִים בְּבִרְיָתִי: ז וְהִבְיֹאוּ־תִים אֶל־הֶר קָדְשִׁי וְשִׁמְחָתִים בְּבֵית תַּפְלָתִי עוֹלְתֵיהֶם וּבְחִיהֶם לְרַצּוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִי בֵיתִי בֵּית־תַּפְלָה יִקְרָא לְכָל־הָעַמִּים: ח נֶאֱמַר אֲדֹנִי יְהוָה מִקְבָּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֶקְבָּץ גֵּרִים עָלָיו לְנִקְבְּצָיו:

הַקִּדְשׁ: ד בָּהּ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עַד יִשְׁבּוּ זְקֵנִים וּזְקֵנוֹת בְּרַחְבוֹת יְרוּשָׁלַם וְאִישׁ מִשְׁעֲנֵתוֹ בִּידֹ מְרַב יָמִים: ה וּרְחִיבוֹת הָעִיר יִמְלָאוּ יְלָדִים וְיִלְדוֹת מִשְׁחָקִים בְּרַחְבֶּיהָ: ו בָּהּ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כִּי יִפְּלֹא בְּעֵינֵי שְׂאִרֵּי הָעָם הַזֶּה בְּיָמִים הָהֵם גַּם־בְּעֵינֵי יִפְּלֹא נֶאֱמַר יְהוָה צְבָאוֹת:

זכריה פרק ח

א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר: ב בָּהּ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת קִנְיָתִי לְצִיּוֹן קִנְיָה גְדוֹלָה וְחִמָּה גְדוֹלָה קִנְיָתִי לָהּ: ג בָּהּ אָמַר יְהוָה שֶׁבֶתִי אֶל־צִיּוֹן וְשִׁכְנֵתִי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְנִקְרָאָה יְרוּשָׁלַם עִיר־הָאֱמֶת וְהָרִי־יְהוָה צְבָאוֹת הָרִי

ז כה אמר יהוה צבאות הנני מושיע את עמי מארץ מזרח ומארץ מבוא השמש: ח והבאתי אתם ושכנו בתוך ירושלם והיו לי לעם ואני אהיה להם לאלהים באמת ובצדקה: ט כה אמר יהוה צבאות תחזקנה ידיכם השמעים בימים האלה את הדברים האלה מפני הנביאים אשר ביום יפד בית יהוה צבאות החיכל להבנות: י כי לפני הימים ההם שכן האדם לא נהיה ושכן הבהמה איננה וליוצא ולבא אין שלום מן הצר ואשלח את כל האדם איש ברעהו: יא ועתה לא כימים הראשנים אני לשארית העם הזה נאם יהוה צבאות: יב כי יזרע השלום הגפן תתן פריה והארץ תתן את יבולה והשמים יתנו טלם והנחלתי את שארית העם הזה את כל אלה: יג והיה כאשר הייתם קללה בגוים בית יהודה ובית ישראל בן אושיע אתכם והייתם ברכה אל תיראו תחזקנה ידיכם: יד כי כה אמר יהוה צבאות כאשר זממתי להרע לכם בהקציף אבתיכם אתי אמר יהוה צבאות ולא נחמתי: טו כן שבתי וזממתי בימים האלה

להיטיב את ירושלם ואת בית יהודה אל תיראו: טז אלה הדברים אשר תעשו דברו אמת איש את רעהו אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם: יז ואיש | את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם ושבעת שקר אל תאמרו כי את כל אלה אשר שנאתי נאם יהוה: יח ויהי דבר יהוה צבאות אלי לאמר: יט כה אמר יהוה צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמעדים טובים והאמת והשלום אהבו: כ כה אמר יהוה צבאות עד אשר יבאו עמים וישובי ערים רבות: כא והלכו ישובי אחת אל אחת לאמר גלכה הלך לחלות את פני יהוה ולבקש את יהוה צבאות אלכה גם אני: כב ובאו עמים רבים וגוים עצומים לבקש את יהוה צבאות בירושלם ולחלות את פני יהוה: כג כה אמר יהוה צבאות בימים ההם אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשנות הגוים והחזיקו בכנה איש יהודי לאמר גלכה עמכם כי שמענו אלהים עמכם:

♦ יום רביעי י"א טבת ♦

א ויקרא יעקב לבנוהי ואמר אתפנשו ואחיו לכון ית די יצרע יתכון בסוף יומיא:

מט (א) ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים:

כז"י ◀ ואגידה לכם • (ב"ר) בקש לגלות את הקץ, ונסתלקה ממנו שכינה, והתחיל לומר דברים אחרים.

שפתי חכמים

מט (א) ה הואיל ד'האספו' והקבצו' שני ונפצות יהודה וקבץ, וכתוב (צפניה ג' יט) 'הנדיחה אקבץ', שהוא רמז לגלות 'באחרית הימים' למה לי, אלא רמז לקץ לשונות, רמז לקץ דכתיב (ישעיה י"א י"ב)

אחרון. ועוד יש לומר מודכתיב 'באחרית הימים' למה לי, אלא רמז לקץ

(ב) הַקְבִּצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וְשִׁמְעוּ אֶל־יִשְׂרָאֵל
אֲבִיכֶם:

(ג) רְאוּבֵן בְּכֹרִי אֶתָּה כָּחִי וְרֵאשִׁית אוֹנִי יִתֵּר שְׁאֵת
וְיִתֵּר עָזִי:

כ"י • וְרֵאשִׁית אוֹנִי • הִיא טַפָּה רֵאשׁוֹנָה שְׁלוֹ, שְׁלֹא
רָאִהוּ קָרִי מִיָּמָיו (ב"ר). אוֹנִי • כָּחִי, כְּמוֹ: (הושע יב) "מִצָּאֲתִי
אוֹן לִי", (ישעיה ט) "מֵרֵב אוֹנִים", וְלֹאִין אוֹנִים". יִתֵּר

(ד) פָּחַז בְּמַיִם אֶל־תּוֹתֵר כִּי עָלִית מִשְׁפְּבִי אֲבִיד אֲנִי
חִלַּלְתָּ יְצוּעֵי עָלָה:

כ"י • פָּחַז בְּמַיִם • הפָּחַז וְהִקְלָה אֲשֶׁר מִהֶרֶץ
לְהִרְאוֹת כַּעֲסָךְ, בְּמַיִם הִלְלוּ הַמַּמְהָרִים לְמִרוּצָתָם,
לְכָךְ. אֶל־תּוֹתֵר • אֵל תְּרָבָה לִטַּל כָּל הִתְרוֹת הִלְלוּ
שֶׁהָיוּ רֵאוּיֹת לָךְ, וּמֵהוּ הִפְחִז אֲשֶׁר פָּחַזְתָּ? • כִּי
עָלִית מִשְׁפְּבִי אֲבִיד אֲנִי חִלַּלְתָּ • אוֹתוֹ שֶׁשְׁעָלָה
עַל יְצוּעֵי, וְהִיא הִשְׁכִּינָה, שֶׁהָיָה דְרָכָה לְהִיּוֹת עוֹלָה

(ה) שִׁמְעוֹן וְלֹוֹי אֲחִים כָּלִי חֲמֵם מְכַרְתֵּיהֶם:

כ"י • שִׁמְעוֹן וְלֹוֹי אֲחִים • בְּעֵצָה אַחַת עַל שְׂכָם וְעַל
יוֹסֵף: "וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו וְגו'" וְעַתָּה לְכוּ
וְנִהְרְגֵהוּ", מִי הֵם? אִם תֹּאמַר: רְאוּבֵן אוֹ יְהוּדָה,
הָרִי לֹא הִסְפִּימוּ בְּהִרְגָתוֹ. אִם תֹּאמַר: בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת,
הָרִי לֹא הִתָּה שִׁנְאָתָן שְׁלֹמֶה, שִׁנְאָמֶר: "וְהוּא נֶעַר
אֶת־בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה וְגו'", "יִשְׁשַׁכַּר וְזַבּוּלוֹן
לֹא הָיוּ מְדַבְּרִים בְּפִנֵּי אֲחֵיהֶם הַגְּדוֹלִים מֵהֶם,

עַל־כִּרְחֹף שִׁמְעוֹן וְלֹוֹי הֵם, שֶׁקָּרָאם אֲבִיהֶם "אֲחִים".
כָּלִי חֲמֵם • אֲמָנוֹת זֹו שֶׁל רְצִיחָה, חֲמֵם הוּא בִּידְכֶם,
מִבְּרִפְת עֲשׂוּ הִיא זֹו. אֲמָנוֹת שְׁלוֹ הִיא, וְאַתֶּם חֲמִסְתֶּם
אוֹתָהּ הִימָנוּ. מְכַרְתֵּיהֶם • לְשׁוֹן כָּלִי זִין. סִיף בְּלִשׁוֹן
יִנְי מְכִי"ר (תנחומא). דְּבַר אַחֵר: "מְכַרְתֵּיהֶם" (ב"ר) בְּאֶרֶץ
מְגוּרָתָם נִהְגוּ עֲצָמָן בְּכָלִי חֲמֵם, כְּמוֹ: (יחזקאל טו)
"מְכַרְתֵּיךְ וּמְלֹדְתֵיךְ", וְזֶה תִּרְגּוֹם שֶׁל אוֹנְקֵלוֹס.

שפתי חכמים

הוּא הוֹצִיא שֵׁם רַע עֲלֵיהֶם וְהָיָה לָהֶם
פְּתוּחוֹן פֶּה, שֶׁהָרִי יוֹסֵף קָרָא אוֹתָם
עֲבָדִים, לְכָךְ נִתֵּן טַעַם בְּרוּר וְכו',
(מדרש ל"ט): מֵ וְאִם תֹּאמַר וְהִיאָךְ הָיוּ
מְדַבְּרִים שִׁמְעוֹן וְלֹוֹי בְּפִנֵּי רְאוּבֵן,
וְתִירֵץ מִהֶרֶשׁ"ל שְׁלֹא הָיָה רְאוּבֵן
בְּאוֹתוֹ פֶּעַם שֵׁם, שֶׁהָלַךְ לְשִׁמְשׁ אֶת
אֲבִיו: * לְפִי שֶׁהַכֹּהֵן בְּמִלַּת 'מְכַרְתֵּיהֶם'
נִחְלָפָה בְּגִימָ"ל, שֶׁהֵם מְאוֹתוֹת
גִּימָ"ק: תורה ו

שְׁלֹא רָאָה קָרִי מִחֲמַת הַרְהוּר, עֵינָיו שֵׁם
מֵה שִׁפְתָּב: תורה ו
(ד) * דִּחְלוּל' קָאִי עַל הַשֵּׁם, דְּשִׁינָךְ
לֹוֹמֵר חִילוּל עַל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּמוֹ
'חִילוּל הַשֵּׁם', אֲבָל לֹא שִׁינָךְ לְשׁוֹן
חִילוּל עַל הַמִּטָּה, וְהַמִּפְרָשׁוּ כִּי
טוֹעָה: תורה ו
(ה) ח לֹא אָמַר הַטַּעַם מִשּׁוֹם שְׁלֹא הָיוּ
מְדַבְּרִים לְפָנֵי אֲחֵיהֶם הַגְּדוֹלִים מֵהֶם,
מִפְּנֵי שֶׁכִּיּוֹן שֶׁאָמַר לְאֲבִיהֶם שֶׁהָיוּ
קוֹרִין לְבָנֵי הַשְּׁפָחוֹת עֲבָדִים, אִם כֵּן

הֵימָּין שִׁינָהּ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים: תורה ו
(ג) * דְּמִלַּת 'אוֹנִי' תִּירַר הוּא, שֶׁהָרִי כְּבֹר
כְּתִיב 'כָּחִי, וְאוֹנִי' הֵינּוּ נְמִי כָּחִי
כְּדִפְרֵשׁ ר"ש. וְאִף עַל פִּי דִּאִין אִשָּׁה
מִתְעַבְּרַת מִבִּיאוֹהָ רֵאשׁוֹנָה (נְקֻמַּת לִיד),
אִפְשָׁר דְּלֹאָה מוֹכַת עַץ הִתָּה. וְהִרְאֵם
תִּירֵץ שִׁמְעָכָה בְּאֶצְבָּע, וְיֵשׁ עוֹד
תִּירֻצִּים אַחֲרֵים עֵינָן שֵׁם, (נְחֻלַּת יַעֲקֹב),
וְלֹוֹלֵא דְבָרֵיהֶם הִיָּתִי מִפְּרֵשׁ שְׁלֹא
נִתְעַבְּרָה מִטִּיפָה רֵאשׁוֹנָה, אֲלֵא שֶׁכֵּל
הַטִּיפוֹת שֶׁל יַעֲקֹב הָיָה לוֹ לְרֵאוּבֵן

(ו) **בְּסֹדֶם אֶל־תִּבְא נַפְשִׁי בְּקֶהֱלָם אֶל־תִּתְחַד בְּבֹדִי**
כִּי בְּאַפִּם הִרְגוּ אִישׁ וּבְרִצָּנָם עָקְרוּ־שׁוֹר:
 וּבְרִזָּהוֹן לֹא הָיָה נַפְשִׁי בְּאַתְּכַנְשֶׁהוֹן לְמַהֵר
 לֹא נִחַתִּית מִן יָקָרִי אֲרִי בְּרִזָּהוֹן קָטְלוּ
 קָטוֹל וּבְרִעוּתָהוֹן תִּרְעוּ שׁוֹר סָנְאָה:

לְשׁוֹן זָכָר הוּא, וְעַל־כֵּן חָדָד אֶתָּה צָרִיךְ לִפְרֹשׁ כַּמְדָּבָר
 אֶל הַכְּבוֹד וְאוֹמֵר: אֶתָּה, כְּבוֹדִי, אֶל תִּתְיַחַד עִמָּהֶם,
 כְּמוֹ: (ישעיה יד) "לֹא־תִתְחַד אִתָּם בְּקִבְיָהֶם". **כִּי בְּאַפִּם**
הִרְגוּ אִישׁ • אִלּוּ חֲמוֹר וְאֲנָשִׁי שָׂכָם, וְאִינֶן חֲשׂוֹבִין
 בָּלָם אֲלֹא כְּאִישׁ אֶחָד. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּגִדְעוֹן: (שופטים
 ח) "וְהַיִּתִּית אֶת מִדִּין כְּאִישׁ אֶחָד", וְכֵן בְּמִצְרַיִם: "סוֹס
 וְרוֹכְבּוֹ רָמָה בָּיָם", וְזֶה מִדְרָשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ: אֲנָשִׁים הִרְבָּה
 קוֹרָא אִישׁ, כָּל אֶחָד לְעִצְמוֹ, 'בְּאַפִּם הִרְגוּ' כָּל 'אִישׁ'
 שֶׁכָּעָסוּ עָלָיו, וְכֵן: (יחזקאל יט) "וַיִּלְמַד לְטָרֵף טָרֵף אֲדָם
 אֶכְלֵ". **וּבְרִצָּנָם עָקְרוּ־שׁוֹר** • רָצוּ לְעַקֵּר אֶת יוֹסֵף
 שֶׁנֶּקְרָא שׁוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּכֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ". עָקְרוּ,
 אֲשֵׁרִיטוֹר בְּלַעֲזוֹ, לְשׁוֹן (יהושע יא) "אֶת סוֹסֵיהֶם תַּעֲקֹר".

כִּי בְּאַפִּם אֶל־תִּבְא נַפְשִׁי • (כ"ה) זֶה מַעֲשֵׂה זְמָרִי,
 כְּשֶׁנִּתְקַבְּצוּ שְׂבָטוֹ שֶׁל שְׁמֻעוֹן לְהִבְיֹא אֶת הַמִּדְיָנִית
 לִפְנֵי מֹשֶׁה, וְאָמְרוּ לוֹ: 'זוֹ אֲסוּרָה אוֹ מִתְרָה? אִם
 תֹּאמַר אֲסוּרָה, בַּת יִתְרוֹ מִי הִתִּירָהּ לָךְ? אֵל יִזְכֹּר שְׁמִי
 בְּדָבָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "זְמָרִי בֶן־סִלּוֹא נָשִׂיא בֵּית־אָב
 לְשְׁמֻעוֹנִי" וְלֹא פָתַח בֶּן יַעֲקֹב. בְּקֶהֱלָם • בְּשִׁיקְהִיל
 קֶרַח, שֶׁהוּא מִשְׁבָּטוֹ שֶׁל לֵוִי, אֶת כָּל הַעֲדָה עַל מֹשֶׁה
 וְעַל אֶהֱרֹן. **אֶל־תִּתְחַד בְּבֹדִי** • שֵׁם אֵל יִתְיַחַד עִמָּהֶם
 שְׁמִיל, שֶׁנֶּאֱמַר: "קֶרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קֶהֱתָ בֶן־לֵוִי", וְלֹא
 נֶאֱמַר: 'בֶּן יַעֲקֹב', אֲבָל בְּדָבָרֵי הַיָּמִים כְּשֶׁנִּתְיַחֲסוּ בְנֵי
 קֶרַח עַל הַדּוֹכָן, נֶאֱמַר: (דברים חמשים א ו) "בֶּן־קֶרַח, בֶּן־יִצְהָר,
 בֶּן־קֶהֱתָ בֶן־לֵוִי בֶן־יִשְׂרָאֵל". **אֶל־תִּתְחַד בְּבֹדִי** • כְּבוֹד

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק ה, עמוד 251 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

אלו חמור ואנשי שכם – אף לא שכם עצמו

הַרִיגָתָם "עֲכָרְתָם אוֹתִי לְהַבְאִישְׁנִי בְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ גּוֹ" (וישלה
 לו, לה). אֵף זֶהוּ רַק עַל הַרִיגַת אֲנָשֵׁי שָׂכָם, מִה־שְׂאִין־כֵּן
 הַרִיגַת שָׂכָם עֲצָמוֹ הִיָּתָה מִתְרַת וּמִחֻבָּת גַּם אֲצֵל הָאֲמוּת,
 שֶׁהִרִי "הָאֲמוּת גָּדְרוּ עֲצָמָם מִן הָעֲרִיּוֹת כּוֹ" (רש"י וישלה שם,
 ז), וְאִם־כֵּן הָיָה עַל שָׂכָם חֵיּוֹב מִיָּתָה, גַּם עַל־פִּי דִּינֵי הָאֲמוּת.
 וּמִכֵּיּוֹן שֶׁבְּהַרִיגַת שָׂכָם עֲצָמוֹ לֹא הָיָה שׁוּם חֲסֹדוֹן, לֹא הָיָה
 זֶה גּוֹרֵם "לְהַבְאִישְׁנִי בְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ", וְעַל כֵּן לֹא הוֹכִיחַם
 יַעֲקֹב עַל זֶה.

כִּי בְּאַפִּם הִרְגוּ אִישׁ

אלו חמור ואנשי שכם (מט, ו. ובפירושו רש"י)
 יֵשׁ לַעֲיִן, דְּמֵאֲחֵר שֶׁפִּרְט רִש"י אֶת חֲמוֹר לְבָדוֹ, אֵף שֶׁנֶּחְלַל
 כָּבֵר בְּ'אֲנָשֵׁי שָׂכָם', אִם־כֵּן מֵדוּעַ לֹא פִּרְט גַּם אֶת שָׂכָם,
 שֶׁהִרִי הָיָה לוֹ חֵלֶק עָקְרִי בַּמַּעֲשֵׂה?
 וְיֵשׁ לוֹמַר, דָּהָא גּוֹפֵא מִשְׁמִיעֵנִי, שֶׁתּוֹכַחַת יַעֲקֹב הִיָּתָה רַק
 עַל הַרִיגַת חֲמוֹר וְאֲנָשֵׁי שָׂכָם, וְלֹא עַל הַרִיגַת שָׂכָם עֲצָמוֹ.
 דִּהְיָה הַתּוֹכַחָה עַל הַרִיגַת אֲנָשֵׁי שָׂכָם הִיָּתָה מִשׁוּם שְׁעַל־יָדֵי

(ז) **אָרוֹר אַפִּם כִּי עָזוּ וְעִבְרָתָם כִּי קִשְׁתָּה אַחֲלָקָם**
בַּיַּעֲקֹב וַאֲפִיצָם בִּישְׂרָאֵל:
 זֵלִיט רְגִזָּהוֹן אֲרִי תַקִּיף וְחַמְתָּהוֹן אֲרִי
 קִשְׁיָא אֲפִלְגָנוֹן בַּיַּעֲקֹב וַאֲבִדְרָנוֹן בִּישְׂרָאֵל:

לֹא קִבְּהִים אֵל". **אַחֲלָקָם בַּיַּעֲקֹב** • אֲפִרִּידִם זֶה מִזָּה,
 שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹי בְּמִנֵּין הַשְּׂבָטִים, וְהִרִי הֵם חֲלֻקִּים.

אָרוֹר אַפִּם כִּי עָזוּ • אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת תּוֹכַחָה לֹא
 קָלַל אֲלֹא אֶת אַפִּם, וְזֶהוּ שֶׁאִמַּר בְּלָעָם: "מָה אָקוּב

שפתי חכמים

אִם כֵּן גָּבִי זְמָרִי נִמְיָא שְׁמִפְנֵי
 תְּפִלְתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב הוּא, דָּהָא גָּבִי אֶהְדִּי
 נִקְטִי לָהּ, דְּכַתִּיב 'בְּסוֹדֶם' גּוֹ, וְקָל
 לְהִבְיֹן: **כִּי** נִכַּח לְזָכָר הוּא נִסְתָּר
 לְנִקְבָּה כְּמוֹ הַכָּא, דְּמִלַּת 'תִּתְחַד' הוּא
 לְשׁוֹן נִסְתָּר לְנִקְבָּה וְגַם כֵּן נִכַּח לְזָכָר,
 וְקָל לְהִבְיֹן: **נ** לֹא שֶׁעָקְרוּהוּ, שֶׁהִרִי יוֹסֵף
 מָלָךְ, אֲלֹא מִפְּנֵי שֶׁמִּחְשָׁבְתּוֹ הָיָה
 לְעַקֹּר נִקְרָאִים 'עוֹקְרִים', וְכִמּוּהוּ
 'אַרְמִי אוֹבֵד אָבִי' (דברים כ"ז ה): תורה ז

שֵׁם. וְכִנּוּהַ נִרְאָה שִׁיתּוּרִץ קוֹשִׁיית
 הָרִא"ם שֶׁהִקְשָׁה אֲדַרְבָּה יִקְשָׁה בְּדָבָרֵי
 הַיָּמִים לְמָה הוֹזָכַר שֵׁם שְׁמוֹ שֶׁל יַעֲקֹב
 שֶׁלֹּא בְּמִנְהַג. וְעוֹד פָּתַח הָרִא"ם אֵף
 קִשָּׁה אִם כֵּן גָּבִי זְמָרִי בֶן סִלּוֹא נִמְיָא
 שְׁמָה שֶׁלֹּא נֶאֱמַר 'לְשְׁמֻעוֹנִי בֶן יַעֲקֹב',
 הוּא מִפְּנֵי שֶׁרִאשִׁי הַמִּשְׁפָּחוֹת אֵינֶן
 עוֹלִין רַק עַד הַשְּׂבָטִים, וְנִרְאָה בֵּינוֹן
 שֶׁמִּצִּיגוֹ גָּבִי קֶרַח שֶׁלֹּא יִחְסוּ אוֹתוֹ עַד
 יַעֲקֹב מִפְּנֵי תְּפִלְתּוֹ כְּמוֹ שֶׁכַּתְּבִיתִי,
 דָּאִם לֹא כֵן הָיָה קִשְׁיָא קֶרַח אֶהְדִּי,

(ו) **כ** בַּאֲמַת צַפּוּרָה גִּיּוּרַת הִיָּתָה, עוֹד
 יֵשׁ לוֹמַר דְּמֹשֶׁה נִשְׂאָה קוֹדֶם מִתֵּן
 תּוֹרָה: **ל** יֵשׁ לוֹמַר דְּלָכָף הִבִּיא רִש"י
 זֶה, דְּאֵל תִּקְשָׁה מִנָּא לִיָּה לִפְרֹשׁ כֵּן,
 דִּילְמָא מָה שֶׁלֹּא מִנָּה יַעֲקֹב בַּמַּעֲשֵׂה
 זְמָרִי וּבְקֶרַח דִּאִין דְּרָף שֶׁל קָרָא לִיָּיִחֶס
 אֲלֹא עַד הַשְּׂבָטִים, לָכֵף הִבִּיא זֶה דָּהָא
 מִצִּיגוֹ שִׁיָּיִחֶס עַד יַעֲקֹב, וְאִם כֵּן לְמָה
 לֹא יִחְסוּ גָבִי קֶרַח אֲלֹא עַד לֵוִי וְקִשְׁיָא
 קֶרַח אֶהְדִּי, אֲלֹא עַל כִּדְרָף צָרִיךְ
 לוֹמַר דִּיעֲקֹב בִּיקֵּשׁ עַל זֶה שֶׁלֹּא לִיָּיִחֶסוֹ

עֲשֹׂאוּ מִחֲזֹר עַל הַגְּרָנוֹת לְתַרְנוּמוֹת וּלְמַעֲשָׂרוֹת, נִתֵּן לָו תְּפִוצָּתוֹ דְּרָךְ כְּבוֹד.

דָּבָר אַחֲרֵי: אֵין לָךְ עֲנִיִּים וְסוֹפְרִים וּמְלַמְדֵי תִינּוּקוֹת אֶלָּא מִשְׁמַעוֹן, כְּדִי שִׁיחִיו נְפֻצִּים, וְשִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי

ח יְהוּדָה אֶת אֹדֵיתָא וְלֹא בְהִיתָמָא כּוּן יוֹדִין אַחִיד יִדְךָ תִּתְקַף עַל פְּעָלֵי דְכִכְךָ וְתִפְדְּרִין סִנְאָה יְהוֹן מְחִזְרִין קִדְל קִדְמָךְ וְיִהוֹן מְקַדְמִין לְמִשְׁאֵל בְּשִׁלְמָךְ בְּגִי אֲבוּךָ:

(ח) יְהוּדָה אֶתְהָ יוֹדוּךָ אַחִיד יִדְךָ בְּעֶרְךָ אִיבִיךָ יִשְׁתַּחֲוִי לָךְ בְּגִי אֲבִיךָ:

בִּימֵי דְדוֹד: (שְׁמוּאֵל ב' כב) "וְאוֹיְבִי, תִּתְּהָ לִי עֶרְףְּ". בְּגִי אֲבִיךָ. עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ מְנָשִׁים הַרְבֵּה, לֹא אָמַר: 'בְּגִי אֲמִי', כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר יִצְחָק.

כ"י: יְהוּדָה אֶתְהָ יוֹדוּךָ אַחִיד. לְפִי שֶׁהוֹכִיחַ אֶת הָרָאשׁוֹנִים בְּקִנְטוּרִים, הִתְחִיל יְהוּדָה לְסוּג לְאַחֲרֵיוֹ (שְׁלֹא יוֹכִיחֵנוּ עַל מַעֲשֵׂה תְּמָר), וְקָרָאוּ יַעֲקֹב בְּדִבְרֵי רִצּוֹי: 'יְהוּדָה, לֹא אֶתְהָ כְּמוֹתָם' (כ"ה). יִדְךָ בְּעֶרְךָ אִיבִיךָ.

ט שְׁלִטוֹן יְהִי בְּשִׁרְיָא וּבְסוֹפָא יִתְרַבָּא מְלָכָא מְדַבֵּית יְהוּדָה אֲרִי מְדִין קְטָלָא בְּרִי נִפְשָׁךְ סִלְקָתָא נִיחָא יִשְׂרִי בְּתַקוּף כְּאֲרִיָּא וְכִלְיָתָא וְלִית מְלָכוּ דְתַזְעֻזְעָה:

(ט) גִּוּר אֲרִיָּה יְהוּדָה מִטְרַף בְּגִי עֲלִית כְּרַע רַבִּץ כְּאֲרִיָּה וּכְלָבִיא מִי יְקִימוּנוּ:

י יוֹסֵף, חֲזָה רַעָה אֶכְלָתְהוּ, וְזִהוּ יְהוּדָה שְׁנַמְשֵׁל לְאֲרִיָּה. בְּגִי עֲלִית. סִלְקַת אֶת עֲצָמָךְ וְאָמַרְתָּ: "מִה־בָּצַע וְגו'", וְכֵן בְּהִרְגַת תְּמָר, שֶׁהוּדָה: "צִדְקָה מִמֶּנִּי", לְפִיכָךְ. כְּרַע רַבִּץ וְגו'. בִּימֵי שְׁלֹמֹה: (מְלָכִים א' ה) "אִישׁ יִשַׁח תַּחַת גִּפְנוֹ וְגו'".

כ"י: גִּוּר אֲרִיָּה. עַל דְּוָד נִתְנַבֵּא: בְּתַחֲלָה, 'גִּוּר': (שְׁמוּאֵל ב' ה) 'בְּהִיּוֹת שְׂאוֹל מֶלֶךְ עֲלֵינוּ, אֶתְהָ הִיִּית הַמוֹצִיא וְהַמְבִּיא אֶת יִשְׂרָאֵל', וּלְבִסּוֹף, 'אֲרִיָּה', כְּשֶׁהַמְּלִיכָהוּ עֲלֵיהֶם, וְזִהוּ שֶׁתְּרַגֵּם אוֹנְקֵלוֹס: 'שְׁלִטוֹן יְהִי בְּשִׁרְיָא', בְּתַחֲלָתוֹ. מִטְרַף. מִמָּה שֶׁחֲשַׁדְתִּיךָ בְּ"טֶרֶף טֶרֶף

י לא יַעֲדִי עִבְד שְׁלִטוֹן מְדַבֵּית יְהוּדָה וְסִפְרָא מְבַנֵּי בְנוֹהֵי עַד עֲלִמָּא עַד דְּיִתִּי מְשִׁיחָא דְדִילָהּ הִיא מְלָכוּתָא וְלֹא יִשְׁתַּמְעוֹן עֲמִמָּא:

(י) לֹא-יִסּוּר שִׁבְט מִיְהוּדָה וּמִחֻקֵּךְ מִבֵּין רִגְלֵיו עַד כִּי-יָבֹא שִׁילָה וְלֹא יִקְהַת עַמִּים:

תְּרַגֵּם אוֹנְקֵלוֹס. וּמְדַרְשׁ אַגָּדָה: "שִׁילֹו", שִׁית לֹו, שְׁנָאֵמַר: (תְּהִלִּים עו) "וּיְבִילוּ שִׁי לְמוֹרָא". וְלֹו יִקְהַת עַמִּים. אֲסִיפַת הָעַמִּים, שֶׁהָיוּ ד' עֲקָר הִיא בִּיסוּד, כְּמוֹ: "יִפְעֻתְךָ", וּפְעָמִים שְׁנוֹפְלַת מִמֶּנּוּ, וְכַמָּה אוֹתִיּוֹת מִשְׁמָשׁוֹת בְּלִשׁוֹן זֶה, וְהֵם נִקְרָאִים עֲקָר נּוֹפֵל, כְּגוֹן

כ"י: לֹא-יִסּוּר שִׁבְט מִיְהוּדָה. מְדוּד וְאֵילָךְ, אֵלוּ רִאשֵׁי גְלִיּוֹת שֶׁבְּכָבֵל, שְׂרוּדִים אֶת הָעַם בְּשִׁבְט, שְׁמִמָּנִים עַל-פִּי הַמְּלָכוֹת (סְנַהֲדֵרִין ה). וּמִחֻקֵּךְ מִבֵּין רִגְלֵיו. תְּלִמִּידִים, אֵלוּ נִשְׂאִי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. עַד כִּי-יָבֹא שִׁילָה. מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, שֶׁהַמְּלוּכָהּ שְׁלֹו, וְכֵן

שְׁפָתֵי חֲכָמִים

יוֹסֵף, אֶלָּא וְדָאִי 'בְּגִי' קָאִי עַל יְהוּדָה: תּוֹרָה י
(י) ר' דָּקְשָׁה לְרַשִׁי, וְהָא עַד שְׂאוֹל לֹא הָיָה מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל, וְעַל זֶה פִּירֵשׁ מְדוּד וְאֵילָךְ שֶׁהוּא מְשַׁבֵּט יְהוּדָה: ש' נִחְלָה יַעֲקֹב, קָאִי אֲדִלְעִיל לֹא יִסּוּר שִׁבְט מוֹשְׁלִים מִיְהוּדָה, וְאֵפִילוּ בְּזִמְנֵי הַגְּלוּת תִּהְיֶה לָהֶם שְׂרָרָה מוֹעֲטָת, וְכָל זֶה יִתְנַהֵג עַד כִּי יָבֹא שִׁילָה, מִי שֶׁהַשִּׁבְט שְׁלֹו, וְהָרַב נִקֵּט 'הַמְּלוּכָה' תְּמוּרַת 'הַשִּׁבְט', וְהִיא הִיא: ת' רוּצָה לוֹמַר דְּהוּא נִמְי מְפָרֵשׁ 'שִׁילָה' קָאִי אַגּוּאֵל,

אֲשַׁמְעוּן, וְאֵפִיצִים בְּיִשְׂרָאֵל, קָאִי עַל לֵוִי, לָכֵן כְּתִיב 'בְּיִשְׂרָאֵל', דְּהוּא לִשׁוֹן חֲשִׁיבוֹת: תּוֹרָה ח
(ח) צ' דְּהִיָּה לֹו לִיעֲקֹב לְכָרָךְ אוֹתוֹ שֶׁתִּמְשׁוֹל בְּגוֹיִם אוֹ תִּמְלוֹךְ אֶתְהָ, וְלָכָךְ אָמַר 'יִדְךָ בְּעֶרְךָ' לְרַמּוֹ עַל דְּוָד, (מְדַרְשִׁי: תּוֹרָה ט
(ט) ק' רוּצָה לוֹמַר, 'בְּגִי' קָאִי עַל יְהוּדָה וְלֹא עַל יוֹסֵף, כִּדָּא דְּהָא יְהוּדָה גַּם הוּא בְּנוֹ, וְעוֹד דְּהָא מִטְרַף תְּמָר גַּם כֵּן סִלַּק עֲצָמוֹ וּכְמוֹ שֶׁפִּירֵשׁ רַשִׁי, וְאֵם כֵּן סִלַּק עֲצָמוֹ מִשְׁתִּיחָהּ וְלָמָּה נִקֵּט 'בְּגִי' עַל

כְּפִירֵשׁ רַשִׁי שֵׁם (בְּמִדְבָּר כ"ג ח' ד"ה מִדָּה) בְּפִרְשַׁת בְּלָק: ע' דְּלִפְיֻרֵּשׁ רִאשׁוֹן קִשָּׁה מִהוּ וְאֵפִיצִים בְּיִשְׂרָאֵל, לָכֵן פִּירֵשׁ דְּבָר אַחֲרֵי. וְאֵין לוֹמַר, אִם הִדְבָּר אַחֲרֵי פִירֻשׁ שֶׁל וְאֵפִיצִים הוּא, אִם כֵּן מֵאִי דְבָר אַחֲרֵי, הָא בְּפִירֻשׁ רִאשׁוֹן לֹא פִירֵשׁ כְּלוֹם עַל וְאֵפִיצִים. יֵשׁ לוֹמַר שֶׁהִדְבָּר אַחֲרֵי הוּא פִירֻשׁ גַּם עַל 'אֶחָלֶקֶם', וְהָכִי פִירֻשׁוֹ, אֶחָלֶקֶם זֶה מִזָּה, וּבַמָּה אֶחָלֶקֶם וְאֵפִיצִים, כְּלוֹמַר וְאֵפִיצִים הוּא פִירֻשׁ עַל וְאֶחָלֶקֶם' (מְדַרְשִׁי: פ' אֶחָלֶקֶם בְּיַעֲקֹב) קָאִי

נו"ן של נוגף, ושל נושף, ואל"ף שב"אחותי באזניכם" (איוב ג). ושב"אבות-חרב" (יחזקאל כא) (והוא לשון חרב ופרוש: 'אימת חרב', והוא לשון זון), (מלכים ב ד) "ואסוף שמן". אף זה, "יקנה עמים", אסיפת עמים, שגאמר: (ישעיה יא) "אליו גוים ידרשו", ודומה לו: "עין תלעגא

לאב ותבז ליקנה את", לקבוץ קמטים שבפניה מפני זקנתה, ובגמרא: 'דיתבי ומקוהו אקנהא בשוקיב דנהרדעא [דפומבדיתא]', במסכת יבמות (דף קי). וכלל היה לומר: קהית עמים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם (התשכ"א) כרך ל, עמ' 249-247)

כ"ק מו"ח אדמו"ר דיבר פעם בשיחת אחרון של פסח . . אודות הפסוק "עד כי יבא שילה", ואמר "שילה" – בגימטריה משה, "יבא שילה" – בגימטריה משיח . . "יבא" – בגימטריה אחד, כלומר שעל-ידי-זה שיהיה ענין האחדות בגימטריה . . ימשיכו ברצון השם ותברך את הגאולה השלימה על-ידי משיח גואל צדק במהרה בגימטריה אמן.

[..] כללות ענין השלום ישנו כבר בתורה שניתנה על-ידי משה רבינו, כמאמר רז"ל "כל העוסק בתורה לשמה משיח שלום בפמליא של מעלה ובפמליא שלמטה".

אלא, שענין השלום הנפגע על-ידי התורה הוא באדם בלבד, כמבואר ב'לקוטי תורה' בפירוש ענין "פמליא של מטה", שעל-ידי התורה נעשה שלום בין הנפש האלקית לנפש הבהמית, שכל זה הוא באדם בלבד;

ואילו המשיח יפעל שלום גם בעולם החי – "וגר זאב עם כבש" [שהפירוש בזה אינו כה'יש מפרשים' שאינו אלא בדרך משל, אלא כמבואר בתורת החסידות בכמה מקומות

(ומהם – בסיום המשוך וזכה תרל"ז), שפירוש התנבוא הוא כפשוטו], ועד שגם בנחש הקדמון – שהוא השורש של כל ענין הרע והפירוד – גם בו יפעל המשיח שלום.

והכח על-זה ניתן בתורה שניתנה על-ידי משה רבינו, כמו שכתוב "ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום", ו"אין עוז אלא תורה", דהיינו שהתורה היא נתינת כוח על ענין השלום, אלא שבתורה כפי שהיא עתה ישנו הענין בכח בלבד, ועבודתם של בגימטריה ישראל היא להמשיך ענין זה בפועל.

ונמצא, שהמשכת ענין השלום בעולם על-ידי המשיח אינה ענין חדש, אלא גילוי ענין שנמצא כבר בתורה; אלא שעתה ענין זה הוא בהעלם, ותפקידם של בגימטריה ישראל הוא להמשיך ענין זה בגילוי, וגמר גילוי זה יהיה בביאת המשיח.

ועל-פי-זה יובן הטעם שמשנה ומשיח נרמזו בתיבת "שילה" – כי ענינם אחד, אלא שבמשיח נתיסוף ענין ה"יבא", שענין זה יבוא מההעלם אל הגילוי [...].

יא יסחר ישראל לקרתה עמא יבנון היכלה יהון צדיקא סחור סחור לה ועבדי אוריתא באולפן עמה יהי ארגון טב לבושהי כסותה מילא מילא צבע זהורי וצבעונין:

(יא) אסרי לגפן עירו ולשרקה בני אתנו כבם ביין לבשו וברם-ענבים סותו:

תרגום במלך המשיח: גפן, הם ישראל. עירה, זו ירושלים. שרקה, אלו ישראל (ירמיה ב) "ואנכי נטעתיך שורק". בני אתנו. יבנון היכלה, לשון: "שער האיתון" בספר יחזקאל (ט), ועוד תרגמו בפנים אחרים: גפן, אלו צדיקים. בני אתנו, עבדי אוריתא באולפן, על שם: "רוכבי אתונות צהורות". "כבם ביין", יהא ארגון טב לבושהי, שצבעו דומה לזין, וצבעונין הוא לשון סותה, שהאשה לובשת ומסיתה

כ"ק אסרי לגפן עירה. נתנבא על ארץ יהודה שתהא מושכת זין כמעין, איש יהודה יאסר לגפן עיר אחד, ויטענו מגפן אחת ומשורק אחד, בן אתון אחד. שרקה. זמורה ארפה, קוריר"א בלע"ז. כבם ביין. כל זה לשון רבוי זין. סותה. לשון מין בגד הוא, ואין לו דמיון במקרא. אסרי. כמו אוסר, דגמטו: (תהלים קיג) "מקימי מעפר דל", (שם קכג) "היושבי בשמים", וכן: "בני אתנו", כענין זה. ואונקלוס

שפתי חכמים

פסוק זה אתלמידיו חכמים, ו'צחורות' פירוש 'לכנות', תלמידיו חכמים שלובשים בגדים לבנים, אי נמי רוכבים על אתונות לבנות ממקום למקום כדי ללמוד תורה: תורה יב

שם: תורה יא (יא) ג והכי משמע הקרא, 'אסרי לגפן עירה', יסבבון ישראל עיר ירושלים, 'ולשרקה בני אתנו', וישראל יבנון בית המקדש: ד רוצה לומר דקאי

אבל לא מפרש שהוא לשון 'שלו', אלא שתי תיבות הם, 'שי לו', פירוש 'מנהל לו': א מביא ראיה ד'קנה' בחד יו"ד לשון אסיפה: ב מקהילים קהלות סביבם הבאים ושומעים דבריהם, עיין

י'צל היין, שָׁמָּה תֹאמַר אֵינִי מְרוּהָ? תִּלְמוּד לומר:
"סוּתָה".

יב'סְמִיקוֹן טוֹרוּהִי בְּכִרְמוּהִי וְטוֹפּוֹן נְעוּוּהִי
בְּחִמְרִי יִחוּרֵן בְּקַעְתָּהּ בְּעִיבּוֹר וּבְעִדְרִי עָנָא:

תְּרַגְמוּ: עֵינִים, לְשׁוֹן הָרִים, שְׁמֶשֶׁם צוֹפִים לְמַרְחֹק.
וְעוֹד תְּרַגְמוּ בְּפָנִים אַחֲרִים: לְשׁוֹן מַעֲנִינֹת וְקִלּוֹחַ
הַיִּקְבִּים: נְעוּוּהִי, יְקָבִים שָׁלוּ, וְלְשׁוֹן אֲרָמִי הוּא
בְּמִסְכָּת עֲבוּדָה זָרָה (דף ע"ד): 'נַעֲוָה אֲרַתְחוּ'. יִחוּרֵן
בְּקַעְתָּהּ, תְּרַגְמוּ: "שָׁנִים", לְשׁוֹן: שְׁנֵי הַסְּלָעִים.

יג'זְבוּלָן עַל סֶפֶר נִמְמָא יִשְׂרִי וְהוּא נִכְבֵּשׁ
מִחוּזֵין בְּסִפְיָן וְטוֹב נִמָּא יִיכּוּל וְתַחֲוּמָה
יְהִי מְטִי עַל צִידוֹן:

עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה. הוּא שְׁאֵמַר מִלְּשָׁה: (דברים ל"ג) "שְׁמַח
זְבוּלָן בְּצִאתָהּ וַיִּשְׁשָׁכָר בְּאַהֲלֶיהָ", זְבוּלָן יוֹצֵא
בְּפֶרֶק מְטִיָּא, וַיִּשְׁשָׁכָר עוֹסֵק בַּתּוֹרָה בְּאַהֲלִים. וַיִּרְכְּתוּ
עַל-צִידוֹן • סוֹף גְּבוּלוֹ יִהְיֶה סְמוּךְ לְצִידוֹן. וַיִּרְכְּתוּ •
סוֹפוֹ, כְּמוֹ: "וַיִּלְכְּדֵנִי הַמִּשְׁכָּן".

יד'יִשְׁשָׁכָר עֲתִיר בְּנִכְסִין וְאַחֲסִנְתָּה בֵּין
תַּחֲוּמָא:

וְאֵין לוֹ לִינָה בְּבִית, וְכִשְׁהוּא רוֹצֵה לְנוּחַ, רוֹבֵץ
בֵּין הַתַּחֲוּמִין, בְּתַחֲוּמֵי הַעֲצִירוֹת שֶׁהוֹלִיךְ שָׁם
פֶּרֶק מְטִיָּא.

טו'וַתִּחַזַּא חוּלְקָא אֲרִי טַב וְיַת אֲרַעָא אֲרִי
מַעֲבָדָא פִּירִין וּכְבֵּשׁ מְחוּזֵי עַמְמָא וַיִּשְׁיָצִי
יַת דְּגִירֵיהוֹן וַדְּאִשְׁתְּאֲרוֹן בְּהוֹן יְהוֹן לָהּ
פִּלְחִין וּמִסְקֵי מִסִּין:

סְנֵהֲדָרָאוֹת הַעֲמִיד, וְכָל אַחֲיָהֶם עַל-פִּיָּהֶם. וַיֵּט
שְׁכָמוֹ • הַשְׁפִּיל שְׁכָמוֹ, כְּמוֹ "וַיֵּט שְׁמִים", "הֵטוּ
אֲזָנָם". וְאִינוּקְלוֹס תְּרַגְמוּ בְּפָנִים אַחֲרִים: "וַיֵּט שְׁכָמוֹ
לְסִבָּל", מִלְחָמוֹת וְלִכְבֹּשׁ מְחוּזוֹת, שֶׁהֵם יוֹשְׁבִים עַל
הַסֶּפֶר וַיִּהְיֶה הָאוֹיֵב כְּבוֹשׁ תַּחְתָּיו לְמַס עוֹבֵד.

טז'מִדְבִּית דִּן יִתְבַּחַר וַיִּקָּם גְּבָרָא בְּיוֹמָהּ
יִתְפָּרֵק עֲמָהּ וּבְשָׁנֵהּ יִנְחוּן בְּחִזָּא שְׁבִטָא
דִּישְׂרָאֵל:

ישראל ובין ארצות העמים, ומפיל
כל הספינות עוברים דרך ארצו, עיין
שם: תורה יד

בְּהֵן אֶת הַזָּכָר לִיתֵן עֵינֵי בְּהָ. וְאַף רַבּוּתֵינוּ פִּרְשׁוּ
בְּגִמְרָא, לְשׁוֹן הַסֵּת שְׁכָרוֹת בְּמִסְכָּת כְּתוּבָה: (דף ק"א):

(יב) חֲכָלִילִי עֵינִים מִיֵּין וּלְבָן-שָׁנִים מַחְלָב:

כ"י חֲכָלִילִי • לְשׁוֹן אֲדָם, בְּתַרְגוּמוֹ, וְכֵן: (משלי כ"ג)
"לִמֵּי חֲכָלִילוֹת עֵינַיִם", שֶׁפֶן דֶּרֶךְ שׁוֹתֵי יַיִן, עֵינֵיהֶם
מֵאֲדִימִין. מַחְלָב • מֵרַב חֵלֶב, שִׁיָּהָא בְּאַרְצוֹ מְרַעָה
טוֹב לְעִדְרֵי צֹאן, וְכֵן פִּירוּשׁ הַמִּקְרָא: אֲדָם עֵינַים
יְהֵא מֵרַב יַיִן, וּלְבָן-שָׁנִים יְהֵא מֵרַב חֵלֶב. וּלְפִי

(יג) זְבוּלָן לְחוּף יָמִים יִשְׁכֵּן וְהוּא לְחוּף אֲנִית וַיִּרְכְּתוּ
עַל-צִידוֹן:

כ"ג זְבוּלָן לְחוּף יָמִים • עַל חוּף יָמִים תִּהְיֶה אֲרָצוֹ.
חוּף • בְּתַרְגוּמוֹ: 'סֶפֶר', מֵרַק "א בִּלְע"ז, (יבמות מ"ח) וְהוּא
יִהְיֶה מְצוּי תְּדִיר עַל חוּף אֲנִיּוֹת, בְּמָקוֹם הַנֶּמֶל שְׁאֵנִיּוֹת
מְבִיאֹת שָׁם פֶּרֶק מְטִיָּא, שֶׁהִיָּה זְבוּלָן עוֹסֵק
בְּפֶרֶק מְטִיָּא וּמִמָּצִיא מְזוֹן לְשִׁכְטֵי יִשְׁשָׁכָר, (תנחומא) וְהֵם

(יד) יִשְׁשָׁכָר חֲמור גָּרָם רִבֵּץ בֵּין הַמִּשְׁפָּתִים:

כ"ד יִשְׁשָׁכָר חֲמור גָּרָם • חֲמור בְּעַל עֲצָמוֹת, סוֹבֵל
עַל תּוֹרָה בְּחֲמור חֶזֶק שְׁמִטְעִינֵן אוֹתוֹ מִשָּׂא כְּבֹד.
רִבֵּץ בֵּין הַמִּשְׁפָּתִים • בְּחֲמור הַמַּהֲלָךְ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה,

(טו) וַיֵּרָא מִנְחָה בִּי טוֹב וְאֶת-הָאָרֶץ בִּי נַעֲמָה וַיֵּט
שְׁכָמוֹ לְסִבָּל וַיְהִי לְמַס-עוֹבֵד:

כ"ה וַיֵּרָא מִנְחָה בִּי טוֹב • רָאָה לְחַלְקוֹ אֶרֶץ מְבֻרָכָה
וְטוֹבָה לְהוֹצִיא פְּרוֹת. וַיֵּט שְׁכָמוֹ לְסִבָּל • עַל תּוֹרָה.
וַיְהִי • לְכָל אַחֲיוֹ יִשְׂרָאֵל. לְמַס עוֹבֵד • לְפֶסֶק לָהֶם
הוֹרָאוֹת שֶׁל תּוֹרָה וְסִדְרֵי עֲבוּרִין, שְׁנֵאָמַר: (דברי הימים
א י"ב) "וּמִבְּנֵי יִשְׁשָׁכָר יוֹדְעֵי בִינָה לַעֲתִים, לְדַעַת
מִה-יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל, רֹאשִׁיהֶם מְאֵתִים", מְאֵתִים רֹאשֵׁי

(טז) דִּן יִדִּין עָמוֹ בְּאַחַד שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל:

(יג) ה' דכתיב 'ושכן', דמשמע שכונתו
'על חוף ימים', היינו ארצו, אבל 'הוא'
עצמו לחוף האגניות', כלומר במקום
הנמל, במקום שהאגניות מביאות

שמשון נבא נבואה זו. ועוד יש לפרש: "כאחד שבטי ישראל", כמיוחד שבשבטים, הוא דוד שפא מיהודה.

כ"י דין עמו. ינקם נקמת עמו מפלשתים, כמו: "כי דין ה' עמו". כאחד שבטי ישראל. כל ישראל יהיו כאחד עמו ואת כלם דין, ועל

יו יהי גברא דיתפסח ויקום מדבית דן אימתה תתקמי על עממיא ומחתה תתקף בפלשתאי כחיי חורמן ישרי על ארחה וקפתנא זכמון על שבילא זקטל גברי

(ח) יהידן נחש עלי דוד שפיפן עלי ארח הנשף עקביסום ויפל רכבו אחור:

משרית פלשתאי פרישין עם רגלאין יעקר ססון ורתפין וימגר רוכביהון לאחורא:

"וילפת וגו' את שני עמודי התורף וגו' ושעל הגג מתו". ואונקלוס תרגם: 'כחיי חורמן', שם מין נחש שאין רפואה לנשיכתו, והוא צפעוני, וקרוי חורמן על שם שעושה הכל חרם. 'וכפתנא', כמו פתן, 'זכמון', יארב.

כ"י שפיפן. הוא נחש, ואמר אני שקרוי כן על שם שהוא נחש, כמו: (בראשית א) "ואתה תשופנו עקב". הנשף עקביסום. כך דרכו של נחש, ודמיו לנחש "הנשף עקבי סוס". ויפל רכבו אחור. שלא נגע בו, ודגמתו מצינו בשמשון: (שופטים טז)

יח לפורקנה סברית יי:

(יח) לישועתך קייתי יהוה:

כ"י לישועתך קייתי ה'. נתנבא שינקרו פלשתים את עיניו, וסופו לומר: (שם) "זכרני נא וזכרני נא אף הפעם".

♦ יום חמישי י"ב טבת ♦

יט מדבית גד משרית מזינין פד יעברון ית ירדנא קדם אחיהון לקרבא ובנקסין סגיאין יתובין לארעהון:

(יט) גד גדוד יגודנו והוא יגר עקב:

יעודד, (ישעיה מט) "לשוב יעקב אליו", (שם נח) "משובב נתיבות". אף "יגודנו" האמור כאן, אינו לשון שיפיעלוהו אחרים, אלא כמו יגוד הימנו, כמו: (ירמיה א) "בני יצאנוני", יצאו ממני. "גד גדוד יגודנו", גדודים יגודו הימנו, שיעברו הירדן עם אחיהם למלחמה כל חלוצ עד שנכבשה הארץ. והוא יגוד עקב. כל גדודיו ישובו על עקבם לנחלתם שלקחו בעבר הירדן, ולא יפקד מהם איש. עקב. בדרכס ובמסלותם שהלכו, ישובו, כמו: (תהלים עז) "ועקבותיך לא נודעו", וכן (שיר השירים א) "בעקבי הצאן", בלשון לע"ז תרצא"ס.

כ"י גד גדוד יגודנו. כלם לשון גדוד הם, וכן חברו מנחם. ואם תאמר: אין גדוד בל א ב דלתי"ן, יש לומר גדוד, שם דבר, צריך שני דלתי"ן, שכן דרך תבנה בת שתי אותיות להכפל בסופה, ואין סודה אלא שתי אותיות. וכן אמר: (משלי כז) "כפפר לגוד", מגזרת: (איוב ז) "ושבעתי נודים". (שופטים ה) "שם נפל שדוד", מגזרת: "ישוד צהרים". אף יגוד, יגודנו ו' גדוד, מגזרה אחת הם. וכשהוא מדבר בלשון יפעל אינו כפול, כמו: יגוד, יגוד, ירום, ישוד, ישוב. וכשהוא מתפעל, או מפעיל אחרים, הוא כפול, כמו: יתגודד, יתגודד, יתרום, יתבולל, יתעודד. ובלשון מפעיל: (תהלים קמו) "יתום ואלמנה

שפתי חכמים

פירוש רש"י בפרשת בראשית (לעיל ג טז) ד"ה ואתה תורה יח

ידין' 'שפוט', כי לא מצינו זה בשום מקום: תורה יז (יז) ז 'נחש' הוא כמין שריקה, וכן

(טז) ו כלומר כאלו הוא הפוך ופירושו 'כל ישראל יחד', שהרי שמשון נקם נקמות כל ישראל יחד, ואין לפרש

(כ) **מֵאֲשֶׁר שְׁמִנָה לַחֲמוֹ וְהוּא יִתֵּן מְעַדְנֵי-מֶלֶךְ:** כ דָּאֲשֶׁר טָבָא אַרְעָה וְהוּא מְרַבֵּינָא בְּתַפְנוּקֵי מַלְכִין:

רגלו", כמו ששנינו ב'מנחות' (דף פה): פעם אחת הצרכו אנשי לודקיא לשמן וכו'.

כ"י: **מֵאֲשֶׁר שְׁמִנָה לַחֲמוֹ •** מאכל הפא מחלקו של אשר זה שמן, שיהיו זיתים מרבים בחלקו והוא מושף שמן כמעין, וכן ברכוה משה: "וטבל בשמן

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 316)

שהרי השביע אותם יוסף על כף. ויש להוסיף, שאף הגאולה העתידה תבוא על ידי בחינת 'אשר' (פמי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות), היינו הפצת מעינות פנימיות התורה, ה'שמן' שבתורה, שהוא ענינו של אשר.

כא נפתלי בארע טבא יתרימי עדבה ואחסנתה תהי מעבדא פירין יהון מודן ומברכין עליהון:

"בצמק שלח ברגליו". הנתן אמרי-שפר • על-ידם שרו דבורה וברקט - שירה. ורבותינו דרשוהו על יום קבורת יעקב: כשערער עשו על המערה, במסכת סוטה (דף יא), ותרגומו: 'יתרמי עדביה', 'פל חבלו והוא יודה על חלקו אמרים נאים ושבת.

מֵאֲשֶׁר שְׁמִנָה לַחֲמוֹ (מט, כ) מבאר ב'לקוטי לוי יצחק', שגאלת מצרים היתה על-ידי בחינת 'אשר', שהרי שרח בת אשר הראתה למשה היכן יוסף קבור, ואז לקח את עצמות יוסף, ובני ישראל יצאו ממצרים, ובלי זה לא יכלו לצאת,

(כא) **נִפְתְּלִי אֵילָה שְׁלַחָה הִנָּתַן אִמְרֵי-שֹׁפָר:**

כ"י: **אֵילָה שְׁלַחָה •** זו בקצת גינוסר, שהיא קלה לבשל פרותיה, כאילה זו שהיא קלה לרוץ, 'אילה שלחה', אילה משלחת לרוץ. הנתן אמרי-שפר • כתרגומו. דבר אחר: על מלחמת סיסרא נתבא: "ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי וגו'" והלכו שם בזריזות, וכן נאמר שם לשון שלוח

כב ברי דיסגי יוסף ברי דיתברך כגפון דנציב על עינא דמיא תרין שבטין יפקון מבנוהי יקבלין חולקא ואחסנתא:

(כב) **בֵּן פֶּרֶת יוֹסֵף בֶּן פֶּרֶת עַל־עֵין בְּנוֹת עַל־שׁוּר:**

המקרא. פרת • תי"ו שבו הוא תקויל הלשון, כמו: (קהלת ג) "על-דברת בני האדם". שור • כמו לשור, דבר אחר: "על-שור", בשביל לשור. ותרגום של אונקלוס: "בנות צעדה על-שור", 'תרין שבטין יפקון מבנוהי וכו', וכתב "בנות" על שם בנות מנשה, בנות צלפחד, שנטלו חלק בשני עברי הירדן. 'ברי דיסגי יוסף', "פרת", לשון פריה ורביה. ויש מדרשי אגדה בו המתישבים על הלשון: בשעה שפא עשו לקראת יעקב, בכלל קדמו האמהות ללכת לפני

כ"י: **בֵּן פֶּרֶת •** בן חן, והוא לשון ארמי: אפרין נמטיה לרבי שמעון, בסוף 'בבא מציעא' (דף קיח). **בֶּן פֶּרֶת עַל־עֵין •** חנו נטוי על העין הרוצה אותו. **בְּנוֹת צַעְדָּה עַל־שׁוּר •** בנות מצרים היו צועדות על החומה להסתכל בפי'ו, ו'בנות' הרבה, "צעדה" כל אחת ואחת במקום שתוכל לראותו משם (דבר אחר, בן צריך לומר, כי לפירוש ראשון הוא שור, חומה וקל-להבין). "על-שור", על ראיתו, כמו: (במדבר כד) "אשוורנו ולא קרוב", ומדרשי אגדה יש רבים, וזה נוטה לישוב

שפתי חכמים

אילה שלוחה' על פירות גנוסר, אז פירוש 'אמרי שפר' לפי התרגום שהיו מברכים ברכה הראויה להם, ודו"ק: תורה כב
(כב) **ב** דקשה לרש"י ד'בנות' משמע שהיו הרבה בנות, ו'צעדה' משמע אחת היתה, ועל זה פירש 'בנות וכו' כל אחת ואחת: ל כלומר לא תי"ו הנקיבה, כי על הנזכר הוא מודבר: **ב** דקשה לרש"י מנא ליה לתרגום בן,

(כא) **ב** כתיב 'אילה שלוחה' שהיא לשון נקבה, ואחר כך כתיב 'הנותן' שהוא לשון זכר, ועל זה פירש דבורה וברק: 'רוצה לומר, התרגום מתרגם בן על פסוק זה, ולפי התרגום פירושו בן, מה שאמר 'הנותן אמרי שפר' רוצה לומר על חלקו הוא יודה אמרי שפר. ומה שכתב רש"י לעיל 'הנותן אמרי שפר כתרגומו', צריך לומר לפי פירוש דלעיל שפירש

(כ) ח יש לומר דלכך מביא על הפסוק זה ראיה ממש רבינו, שאל תקשה ליה מנא ליה לפרש ד'שמנה' דכתיב כאן הוא לשון 'שמן', דילמא מאכל שלו יהיה טוב ושמן, לכך מביא ראיה ממש רבינו עליו השלום, וזה פשיטא הוא דבענין זה שברכן יעקב ברכן משה רבינו עליו השלום, והתם כתיב בהקיא 'טבל בשמן רגלו', וקל להבין: תורה כא

צַעֲדָה עָלֶי-שׁוּר • להסתכל בך בצאתך על מצרים. ועוד דרשוהו לענין שלא ישלט בזרעו עין הרע, ואף בשברך מנשה ואפרים, ברכם כדגים, שאין עין הרע שולטת בהם.

כג ואתמררו ונתה ונקמיה ואעיקו לה גברין גברין בעלי פלגותא:

"רמו מעט", שהוא לשון הורמו, אלא שלשון הורמו והושמו, על ידי אחרים. ולשון שמו, רמו, רבו, מאליהם הוא, הם משוממים את עצמם, נתרוממו מעצמם, נעשו אנשי ריב. וכן: "דמו יושבי אי", כמו נדמו, וכן תרגם אינוקלוס: 'ונקמיה'. בעלי חצים שלשונם כחץ, ותרוממו: 'מרי פלגותא', לשון: 'ותיהי המחצה', אותן שהיו ראויים לחלק עמו נחלה.

כד ותבת בהון נביאותה על דקנים אורייתא בסתרא ושוי בתוקפא רוחצנה ככן תרמא דהב על דרעוהי ואחסין מלכותא ותקיה דא הות לה מן קדם אל תקיפא דיעקב די במימרה זן אבהן ובנין ורעא דישראל:

ולא מלשון עברי שבמקרא, 'ושוי בתקפא רוחצנה', תרגום של "באיתן קשתו", וכך לשון התרגום על העברי: ותשב נבואתו בשביל שאיתנו של הקדוש ברוך הוא היתה לו לקשת ולמבטח. 'ככן תרמא דהב על דרעוהי', לכך: "ויפזו זרעי ידיו", לשון פז. אכן ישראל. לשון נוטריקון: אב ובן, אבהן ובנין^פ: יעקב ובניו.

כה מימר אלקא דאבוך זחי בסעךד וזת שדי ויברכךד ברכן דנחתן מטלא דשמאי מלעלא ברכן דנגדן ממעמקי ארעא מלרע ברכתא דאבוך ודאמך:

שמעת לדברי אדונתך, והוא בברכה. ברכת שדים ורחם. 'ברכתא דאבא ודאמא', פלומר יתברכו

בניהם להשתחוות, וברחל כתיב: "נגש יוסף ורחל וישתחוו". אמר יוסף: 'רשע זה, עינו רמה, שמה יתן עיניו באמי', יצא לפניה ושרבב קומתו לכסותה, והוא שברכו אביו: "בן פרט", הגדלת עצמך, יוסף, "עלי-עין" של עשו, לפיכך זכית לגדלה. בנות

(כג) וימררהו ורבו וישטמהו בעלי חצים:

כז"א וימררהו ורבו • וימררהו אחיו, וימררהו פוטיפר ואשתו לאסרו, לשון: 'וימררו את חייכם'. ורבו • נעשו לו אחיו אנשי ריב, ואין הלשון הזה לשון פעלו, שאם-כן היה לו לינקד: ורבו, כמו: "המה מי מריבה אשר רבו וגו'", ואף אם לשון רבית חצים הוא, כן היה לו לינקד. ואינו אלא לשון פעלו, כמו: (ירמיה ב) "שמו שמים", שהוא לשון הושמו, וכן

(כד) ותשב באיתן קשתו ויפזו זרעי ידיו מיד אביר יעקב משם רעה אבן ישראל:

כז"א ותשב באיתן קשתו • נתישבה בחזק. קשתו חזקו. ויפזו זרעי ידיו • זו היא נתינת טבעת על ידו, לשון: "זהב מופז". זאת היתה לו מיד הקדוש-ברוך הוא שהוא "אביר יעקב", ומשם עלה להיות "רעה אבן ישראל", עקרון של ישראל, לשון אבן הראשה, לשון מלכות. ואינוקלוס, אף הוא כך תרגמו: ותשב, 'ותבת בהון נביאותה' החלומות אשר חלם להם על דקנים אורייתא בסתרא, תוספת הואע,

(כה) מאל אביו ויעזרך ואת שדי ויברכך ברכת שמים מעל ברכת תהום רבצת תחת ברכת שדים ורחם:

כז"א מאל אביו • היתה לך זאת, והוא יעזרך. ואת שדי • ועם הקדוש-ברוך הוא היה לך, כשלא

שפתי חכמים

(כד) ע רוצה לומר, שהתרגום הוסיף על הקרא: פ רוצה לומר, התרגום מתרגם על 'אבן' 'אב ובניו', ומזין לו לתרגם בן, ועל זה פירש לשון נוטריקון 'אב ובן': תורה כה

ה דאין לומר דקאי על אחיו לחוד, דהיה לו לומר 'ורבו וימררו', דאין למרר תחילה ואחר כך לריב, אלא ודאי דקאי גם אפופיטר ואשתו: תורה כד

ועל זה פירש 'פורת' לשון פריה ורביה. 'וישרבב' פירוש והגדיל: תורה כג (כג) ג מודקתיב בסיפא דקרא 'בעלי חצים' מלשון 'ותיהי המחצה' (במדבר ל"א ל"א) אותן הראויין לחלוק עמו נחלה:

א'ישתדאי ישתד'י, אף "שדים" כאן, על שם שהזרע יורה כחץ.

המולידים והיולדות, שיהיו הזכרים מזריעים טפה הקאויזה להריון, והנקבות לא ישפלו את רחם שלהן, להפיל עברה. שדים • ירה ירה מתרגמין:

כו ברפתא דאבוך יתוספן על ברפתא דילי פריכו אבהתי דתמידו להן ברפנא דמן עלמא יהונן כל אלן לרישא דיוסף ולגברא פרישא דאחיה:

(כו) ברכת אביך גברו על-ברכת הורי עד-תאות גבעת עולם תהיין לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו:

הריון, שהורוני במעי אמאי, כמו (איוב ג) "הרה גבר". עד-תאות • עד קצות, כמו: (במדבר לד) "והתאיותם לכם לגבול קדמה", (שם ח) "תתאו לבא חמת". תהיין • כלם לראש יוסף. נזיר אחיו • פרישא דאחיה, שנבדל מאחיו, כמו: "והנזיר מקדשי בני ישראל", "נזרו אחר". ורבותינו דרשו: "ותשב באיתן קשתו", על כבישת יצרו באשת אדוניו, וקוראו קשת, על שם שהזרע יורה כחץ. ויפוזו זרועי ידיו • כמו: ויפוצו, שיצא הזרע מבין אצבעות ידיו. מידי אביר יעקב • שנקראה לו דמות דיוקנו של אביו וכו', כדאיתא ב'סוטה' (דף לז). ואונקלוס תרגם "תאות עולם", לשון תאנה וקמדה, ו"גבעות", לשון: "מצקי ארץ", והם הברכות שחמדתי אמו והזיקתו לקבלם.

ז"ל • ברכת אביך גברו וגו' • הברכות שברכני הקדוש-ברוך-הוא, גברו והלכו על הברכות שברך את הורי. עד-תאות גבעת עולם • לפי שהברכות שלי גברו עד סוף גבולי גבעות עולם, שנתן לי ברכה פרוצה בלי מצרים, מגעת עד ארבע קצות העולם, שנאמר: "ויפרצת ימה וקדמה וגו'" מה שלא אמר לאברהם אבינו וליצחק. לאברהם אמר לו: "שא נא עניך וראה וגו' כי את כל הארץ אשר-אתה ראה לך אתננה", ולא הראהו אלא ארץ ישראל בלבד. ליצחק אמר לו: "כי-לך ולנרצך אתן את-כל-הארצות האל והקמיתי את-השבעה וגו'", זהו שאמר ישעיה: (ישעיה נח) "והאכלתיך נחלת יעקב אביך", ולא אמר: נחלת אברהם. תאות • אשכול, כך חברו מנחם בן סרוק. הורי • לשון

♦ יום שישי י"ג טבת ♦

כו בנזמין בארעה תשרי שכנתא ובאחסנתה יתבני מקדשא בצפרא ובפנא יהון מקריבין כהנא קרבנא ובעדן רמשא יהון מפלגין מותר חולקהון משאר קדשיא:

(כו) בנזמין זאב יטרף בבקר יאכל עד ולערב יחלק ששל:

"ושאול לכד המלוכה וילחם במואב, ובאדום וגו', ובכל אשר יפנה ירשיע". בבקר יאכל עד • לשון בזה ושלל, המתרגם 'עדאה', ועוד יש לו דומה בלשון עברית: (ישעיה לג) "אז חלק עד-שלל", ועל

ז"ל • בנזמין זאב יטרף • זאב הוא אשר יטרף, נבא על שיהיו צתידין להיות חטפנין: (שופטים כא) "והחטפתם לכם איש אשתו", בפילגש בגבעה. ונבא על שאול שיהיה נוצח באויביו סביב, שנאמר: (שמואל א יד)

שפתי חכמים

גבעות עולם, ועל זה פירש שחמדתי אמו וכו', רוצה לומר לפי התרגום קאי 'תאות' על רבקה שהיא אמו של יעקב שהיא חמדה לאותן ברכות והזיקה את יעקב לקבלן, ולכן הלבישה את יעקב בגדי עשו החמודות בשביל שיקבל יעקב הברכות: תורה כו (כו) א ויטרף אינו דבק עם זאב, שכל זאב טורף, אלא 'טורף' שב על בנזמין, ורוצה לומר בנזמין זאב הוא

חמדו גדולי עולם, ומפרש רש"י מי חמדו, שחמדתי אמו וכו' (מצאתי): ת דקשה לרש"י, לפי התרגום דמפרש 'תאות' לשון חמדה, אם כן מה שכתוב בתחילה 'ברכות אביך גברו וגו', שפירשו הברכות שלי שנתן לי הקדוש ברוך הוא גברו יותר מברכות שפירך את אבותי כדפירש רש"י לעיל, אם כן לפי התרגום היאך מיושב מה שכתוב אחריו 'עד תאות

(כו) א רוצה לפרש היאך הוא מלת 'שדים' לשון 'אב': תורה כו (כו) ק רוצה לפרש היאך שייך מלת 'הורי' ללשון 'אב': ר רוצה לומר, דיוין וצד"י מתחלפין בכמה מקומות, כמו 'ועקת' שהוא כמו 'צעקת': ש וכן פירוש הפסוק, 'עד תאות גבעות עולם', פירוש ברכות שברכני אבא גברו, כלומר טובים על הברכות שפירך את הורי, לפי שהברכות שלי

מבנימין יחלקו את שלל המן, שנאמר: "הנה בית המן נתתי לאסתר", ואונקלוס תרגם על שלל הפהנים בקדשי המקדש.

שאול הוא אומר, שעמד בתחלת בקרן (ספרים אחרים: פריסתו) וזריחתו של ישראל. ולערב יחלק שלל. אף משתשקע שמשן של ישראל על ידי נבוכדנצר, שיגלם לבבל. יחלק שלל. מרדכי ואסתר שהם

כח כל אלין שבטיא דישראל תרין עשר ודא דמליל להון אבוהון ובריו תהון גבר די כפרתה ברך תהון:

(כח) כל־אלה שבטי ישראל שנים עשר וזאת אשר־דבר להם אביהם ויברך אותם איש אשר כברכתו ברך אתם:

ברך אתם. לא היה לו לומר, אלא "איש אשר כברכתו ברך אותו". מה תלמוד לומר: "ברך אתם"? לפי שנתן ליהודה גבורת ארי, ולבנימין חטיפתו של זאב, ולנפתלי קלותו של אילה, וכל שלא כללן כלם בכל הכרכות? תלמוד לומר: "ברך אתם".

כ"י וזאת אשר־דבר להם אביהם ויברך אותם. והלא יש מהם שלא ברך, אלא קנטרן? אלא כן פרושו: "וזאת אשר־דבר להם אביהם", מה שנאמר בענין. וכל שלא ברך לראובן, שמעון ולוי? תלמוד לומר: "ויברך אותם", כלם במשמע. איש אשר כברכתו. ברכה העתידה לבא על כל אחד ואחד.

כט ופקד תהון ונאמר להון אנא מתכנש לעמי קברו יתי לות אבהתי במערתא די בחקל עפרון חתאה:

(כט) ויצו אותם ויאמר אלהם אני נאסף אל־עמי קברו אתי אל־אבתי אל־המערה אשר בשדה עפרון החתי:

"באסףכם את תבואת הארץ", הכנסתם לבית מפני הגשמים. באסףכם את־מעשיכם. וכל 'אסיפה' האמורה במיתה, אף היא לשון הכנסה. אל־אבותי. עם אבותי.

כ"י נאסף אל־עמי. על שם שמכניסין הנפשות אל מקום גניזתן, שיש אסיפה בלשון עברי שהיא לשון הכנסה, כגון: (שופטים יט) "ואין איש מאסף אותם הפיתה", (דברים כב) "ואספתו אל תוך ביתך", (ויקרא כג)

ל במערתא די בחקל כפלתא די על אפי ממרא בארעא דכנען די זבן אברהם ית חקלא מן עפרן חתאה לאחסנת קבורא:

(ל) במערה אשר בשדה המכפלה אשר־על־פני ממרא בארץ כנען אשר קנה אברהם את־השדה מאת עפרן החתי לאחוזת־קבר:

לא תמן קברו ית אברהם וית שרה אתמה תמן קברו ית יצחק וית רבקה אתמה ותמן קברית ית לאה:

(לא) שמה קברו את־אברהם ואת שרה אשתו שמה קברו את־יצחק ואת רבקה אשתו ושמה קברתי את־לאה:

לב וביני חקלא ומערתא די בה מן בני חתאה:

(לב) מקנה השדה והמערה אשר־בו מאת בני־חתי:

שפתי חכמים

תמוה בעיני היכן מצינו זה שבישר לראובן שמעון ולוי, אי משום שכללם כלם בברכה אחת, הלא זה למדנו מ'ברך אתם', אם כן 'ויברך אותם' למה לי: תורה כט

דיעקב ניחם על דבריו לגמרי וחזר ממה שקנטר, שכן 'ויברך אותם' כלם במשמע, לך הוצרך לומר 'וזאת אשר' וכו' להודיע שמה שאמר בענין יהא עומד בחזקתו אלא שחזר וכללם וכו': לא מצאתי זה בשום מדרש, וגם

מפני שטורף כמודה. ומהרש"ל פירש דמקרא משמע שבנימין וטרוף את הזאב, ואין שייך באדם לשון טרף, לכן פירש 'זאב הוא' וכו': תורה כח (כח) ב (מדרין), ואי לאו קרא ד'וזאת אשר דבר להם אביהם' הוה אמינא

(ג) וַיְכַל יַעֲקֹב לַצִּוֹת אֶת־בָּנָיו וַיֹּאסֹף רְגֵלָיו אֶל־
הַמַּטָּה וַיְגֹעַ וַיֹּאסֹף אֶל־עַמּוּיָו:

כ"י • וַיֹּאסֹף רְגֵלָיו • הַכְנִיס רְגֵלָיו • וַיְגֹעַ וַיֹּאסֹף • וּמִיָּתָהּ לֹא נִצְמְרָה בּוֹ, וְאָמְרוּ רַבּוּתֵינוּ זְכוּרֵנוֹם לְבִרְכָּהּ:
יַעֲקֹב אָבִינוּ לֹא מָת (תענית ה).

ג (א) וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל־פְּנֵי אָבִיו וַיִּבְכֶּה עָלָיו וַיִּשְׁקֻלוּ:

ב (ב) וַיָּצוּ יוֹסֵף אֶת־עַבְדָּיו אֶת־הַרְפָּאִים לַחֲנוֹט אֶת־
אָבִיו וַיַּחֲנוּטוּ הַרְפָּאִים אֶת־יִשְׂרָאֵל:

כ"י • לַחֲנוֹט אֶת־אָבִיו • עָנָן מְרַקֶּחַת בְּשָׂמִים הוּא.

ג (ג) וַיִּמְלְאוּ־לוֹ אֲרָבָעִים יוֹם כִּי בֵן יִמְלָאוּ יְמֵי הַחַנּוּטִים
וַיִּבְכּוּ אֹתוֹ מִצָּרִים שְׂבָעִים יוֹם:

כ"י • וַיִּמְלְאוּ־לוֹ • הִשְׁלִימוּ לוֹ יְמֵי חֲנִיטָתוֹ, עֲדָה
שְׁמֻלָּאוֹ לוֹ אֲרָבָעִים יוֹם. וַיִּבְכּוּ אֹתוֹ יְגוֹ' • אֲרָבָעִים
לַחֲנִיטָה וּשְׁלֹשִׁים לְבִכְיָהּ, לְפִי שֶׁבָּאָה לָהֶם בִּרְכָּה

ד (ד) וַיַּעֲבְרוּ יְמֵי בְכִיתוֹ וַיְדַבֵּר יוֹסֵף אֶל־בֵּית פְּרַעֲה
לֵאמֹר אִם־נָא מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֵיכֶם דַּבְּרוּ־נָא בְּאָזְנֵי
פְּרַעֲה לֵאמֹר:

ה (ה) אֲבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה אֲנֹכִי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר
פָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שְׁמָה תִקְבְּרֵנִי וְעַתָּה
אֵעֱלֶה־נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת־אָבִי וְאֲשׁוּבָה:

כ"י • אֲשֶׁר פָּרִיתִי לִי • כְּפִשׁוּטוֹ, כְּמוֹ: (שמות כא)
"כִּי־יָכְרָה אִישׁ". וּמִדְּרָשׁוֹ עוֹד מִתְּיָשֵׁב עַל הַלְשׁוֹן,
כְּמוֹ: "אֲשֶׁר קָנִיתִי", (ר"ה כו) אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא:
בְּשֶׁהֲלַכְתִּי לְפָרְכֵי הַיָּם, הָיוּ קוֹרִין לְמִכִּירָה, פִּירָה.

שתי חכמים

(ג) ד בַּמִּקְרָא מְקֻשָּׁה וְהָלֹא חָנוּטוֹ אוֹתוֹ
הַרְפָּאִים, וּבְתִיב נָמִי בְּסֻמוֹךְ שֶׁנִּשְׁאָוּהוּ
מִמִּצְרַיִם וְקִבְרוּהוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן, יֵשׁ
לִימֹר לֹא טַעַם טַעַם מִיָּתָהּ, הֵיכֵן שֶׁלֹּא
הָיָה לוֹ צַעַר מִיָּתָהּ, וְעוֹד נִצְמְרָה בּוֹה
דְּבָרִים וְכו': תוֹרָה א
ג (ג) ה רָצוֹנוֹ לְתַרְץ, כִּי לֹא תָבֵא לְשׁוֹן
מִלּוֹי רַק עַל מִסְפֵּר הַקְּצוּב מִתְחִילָה,
כְּמוֹ 'אֶת מִסְפֵּר יְמֵיךְ אֲמַלֵּא' (שמות כ"ג)
כ"י, כְּלֹמֶר יְמֵים הַקְּצוּבִים לוֹ, וַיִּמְלְאוּ

יְמֵיךְ לְלֶדֶת' (לעיל כ"ה כ"ד) כְּלֹמֶר יְמֵים
הַקְּצוּבִים לִימֵי לִידְתָּהּ, וְכֵן רַבִּים
בַּמִּקְרָא, וְכֵאן לֹא הָיָה מִסְפֵּר קְצוּב
מִתְחִילָה, לְכָף הוֹצֵרָה הָרִב לִימֹר
'הִשְׁלִימוּ לוֹ יְמֵי חֲנִיטָתוֹ' מִפְּנֵי שִׁמְיָה
הַחֲנִיטָה הֵם יְמֵים הַקְּצוּבִים לָהֶם,
כְּלֹמֶר לְחֲנִיטוֹת אֲרָבָעִים יוֹם, וְזֶה
אָמְרוּ 'עַד שְׁמֻלָּאוֹ אֲרָבָעִים יוֹם'. וְאָמַר
'הִשְׁלֵמָה' בְּמִקּוֹם 'וַיִּמְלְאוּ', לְהוֹדִיעַ
שֶׁזֶּה הִמְלִיכוֹ הוּא מַעֲנִין הַשְׁלֵמָה, לֹא

מִהִמְלִיכוֹ שֶׁהוּא הַפּוֹף הַרִיקוֹת (ה'ר'א:)
ו לֹאפּוֹקִי שֶׁלֹּא תִפְרֹשׁ 'וַיִּמְלְאוּ לוֹ
אֲרָבָעִים יוֹם' וְאַחֲרָיָה כִּי 'וַיִּבְכּוּ אוֹתוֹ
עוֹד שְׂבָעִים יוֹם': † דָּאִם לֹא כֵן לָמָּה
כָּבוֹ, וְאֵין לִימֹר מִשּׁוּם כְּבוֹד יוֹסֵף, כִּי
הַבְּכִי אֵינוֹ פּוֹעֵל רָצוֹנִי עַד שִׁיבְכָהּ
כְּשִׁיבְרָהּ: תוֹרָה ד
(ה) ח 'כָּרִי' הוּא לְשׁוֹן עֲבָרִי, וְדִגּוּר
הוּא לְשׁוֹן אֶרְפִּי: תוֹרָה ו

(ו) וַיֹּאמֶר פֶּרְעָה עֲלֶה וְקַבֵּר אֶת־אֲבִיךָ בְּאֶשֶׁר הִשְׁבִּיעַךָ:
וַיֹּאמֶר פֶּרְעָה סָק וְקַבֵּר יְת אָבוֹךָ כְּמָא דְקִיִּים עֲלֶיךָ:

וַיֹּאמֶר פֶּרְעָה עֲלֶה וְקַבֵּר אֶת־אֲבִיךָ בְּאֶשֶׁר הִשְׁבִּיעַךָ • וְאִם לֹא בִשְׂבִיל הַשְּׁבוּעָה, לֹא הָיִיתִי מְנִיחָךְ, אֲבָל יֵרָא לּוֹמֵר: 'עֲבֹר עַל הַשְּׁבוּעָה! שְׁלֹא יֵאמֵר: אִם כֵּן, אֲעֹבֵר עַל הַשְּׁבוּעָה

שְׁנִשְׁבַּעְתִּי לָךְ, שְׁלֹא אֲגַלֶּה עַל לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, שְׁאֲנִי מְפִיר עֲדָךְ עַל שְׂבָעִים לְשׁוֹנִי, וְאַתָּה אֵינְךָ מְפִיר בּוֹ, כְּדֹאִיתָא בְּמִסְכַּת סוּטָה (דף לז).

(ז) וַיַּעַל יוֹסֵף לְקַבֵּר אֶת־אָבִיו וַיַּעַלּוּ אֹתוֹ כָּל־עַבְדֵי פֶּרְעָה וְקִנְיַי בֵּיתוֹ וְכָל זִקְנֵי אֶרֶץ־מִצְרַיִם:

וְיוֹסֵף לִיקֹף יוֹסֵף לְמִקְבְּרֵי יְת אָבוּהִי וְסֻלִּיקוּ עִמָּה כָּל עַבְדֵי פֶּרְעָה סָבִי בֵּיתָהּ וְכָל סָבִי אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם:

(ח) וְכָל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית אָבִיו רָק טַפָּם וְצִאָנָם וּבְקָרָם עֲזוּבוֹ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן:

וְכָל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית אָבִיו רָק טַפָּם וְצִאָנָם וּבְקָרָם עֲזוּבוֹ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן:

(ט) וַיַּעַל עֲמֹו גַם־רֹכֵב גַּם־פָּרָשִׁים וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כָּבֵד מְאֹד:

ט וְסֻלִּיקוּ עִמָּה אֶף רִתְכִין אֶף פֶּרָשִׁין וְהָיָה מִשְׁרִיתָא סְגִיָּאָה לְחֻדָּא:

(י) וַיָּבֹאוּ עַד־גֵּרֶן הָאֵטָד אֲשֶׁר בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ שָׁם מִסֵּפֶד גָּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֲבֵל שְׂבָעַת יָמִים:

וַיָּבֹאוּ עַד בֵּית אֲדָרִי דְּאֵטָד דִּי בְּעֶבְרָא דִּירְדְּנָא וַיִּסְפְּדוּ מִמֶּנּוּ מִסֵּפֶד רַב וְתַקִּיף לְחֻדָּא וַעֲבַד לְאָבוּהִי אֲבֵלָא שְׂבָעָא יוֹמִין:

וַיָּבֹאוּ גֵרֶן הָאֵטָד • מִקָּף אֵטָדִין הָיָה. וְרַבּוּתִינוּ דִּירְשׁוּ: עַל שֵׁם הַמֶּאֲרֵעַ, שֶׁבָּאוּ כָּל מַלְכֵי כְּנָעַן וּנְשֵׁי־אִי יִשְׁמָעֵאל לְמַלְחָמָה, וְכִינּוּן שָׂרָאוּ כְּתָרוֹ שֶׁל יוֹסֵף תְּלוּי (סוּטָה יג)

בְּאֶרְצוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, עָמְדוּ כָּלֵן וְתָלוּ בּוֹ כְּתָרֵיהֶם, וְהִקְיִפוּהוּ כְּתָרִים כְּגֵרֶן הַמֶּקֶף סִיג שֶׁל קוֹצִים.

(יא) וַיֵּרָא יוֹשֵׁב הָאֶרֶץ הַפְּנִיעִי אֶת־הָאֵבֶל בְּגֵרֶן הָאֵטָד וַיֹּאמְרוּ אֲבֵל־כָּבֵד זֶה לְמִצְרַיִם עַל־כֵּן קָרָא שְׂמָהּ אֲבֵל מִצְרַיִם אֲשֶׁר בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן:

יֵא וְחֻזָּא יְתֵב אֶרְעָא כְּנַעֲנָאָה יְת אֲבֵלָא בְּבֵית אֲדָרִי דְּאֵטָד וְאֶמְרוּ אֲבֵל תַּקִּיף דִּין לְמִצְרַאֵי עַל כֵּן קָרָא שְׂמָהּ אֲבֵל מִצְרַיִם דִּי בְּעֶבְרָא דִּירְדְּנָא:

(יב) וַיַּעַשׂוּ בָנָיו לוֹ כֵּן כְּאֲשֶׁר צֻוּם:

וַיַּעַשׂוּ בָנָיו לוֹ כֵּן כְּאֲשֶׁר צֻוּם:

וַיַּעַשׂוּ בָנָיו לוֹ כֵּן כְּאֲשֶׁר צֻוּם • מַהוּ אֲשֶׁר צֻוּם?.

שפתי חכמים

(ו) מ (רא"ם), וַיֵּשׁ לְתַמּוּהָ, אִם כֵּן אֵיךְ הוֹרָשָׁה לְדַבֵּר עִם אֶחָיו בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְכַדְפִּירֵשׁ רַש"י עַל פֶּסוּק 'כִּי פִי הַמְדַּבֵּר אֲלֵיכֶם' (לְעֵיל מִיָּה י"ב ד"ה וְהִנֵּה). יֵשׁ לּוֹמֵר שֶׁהִתְנָה עֲמּוֹ שְׁלֹא יְדַבֵּר עִם הַמִּצְרַיִים דּוֹקָא, וְכַשְׁדֹּבֵר יוֹסֵף עִם אֶחָיו לֹא הָיָה

שׁוּם אָדָם אֲתוֹ בְּבֵיתָ, וְלֹא יוֹדַע הַדְּבָר שְׁדִיבֵר בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. (נִחַלַת יַעֲקֹב), אִי קִשְׁיָא הָא קִשְׁיָא, וְהָא כָּל דְּבָרֵי הַפְּלִיץ הָיָה בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ וְשֵׁם הָיָה הַרְבֵּה מִצְרַיִים, וְעוֹד קִשְׁיָא מוֹדִידִיָּה אֲדִידִיָּה,

דְּכַפְסוּק 'כִּי פִי הַמְדַּבֵּר' כְּתִב שֶׁהַרְבֵּה מִמִּצְרַיִם הָיוּ יוֹדְעִים אוֹתוֹ, וְאִם כֵּן מַה תּוֹעֵלַת בְּשׁוּבָהּ שְׁיוֹסֵף לֹא יְדַבֵּר בּוֹ, וְהַרְבֵּה מִהַמִּצְרַיִים יְדַבְּרוּ בּוֹ, וְעֵינֵין שֵׁם שֶׁהָאֲרִיף: תוֹרָה ז

יג וַיִּשְׂאוּ אוֹתוֹ בְּנָיו אֶרְצָה בְּנֻעַן וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ בַּמַּעֲרָה
שָׁדָה הַמְּכַפְלָה אֲשֶׁר קָנָה אֲבֹרָהָם אֶת־הַשְּׂדֶה
לְאַחֲזֹת־קֶבֶר מֵאֵת עֶפְרָן הַחֹתִי עַל־פְּנֵי מִמְרָא:

(יג) וַיִּשְׂאוּ אוֹתוֹ בְּנָיו אֶרְצָה בְּנֻעַן וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ בַּמַּעֲרָה
שָׁדָה הַמְּכַפְלָה אֲשֶׁר קָנָה אֲבֹרָהָם אֶת־הַשְּׂדֶה
לְאַחֲזֹת־קֶבֶר מֵאֵת עֶפְרָן הַחֹתִי עַל־פְּנֵי מִמְרָא:

מִחֲנֶה שֶׁל דְּגָלִים נִקְבְּעוּ כָּאֵן. לֹא יֵשׁ, שֶׁהוּא
עֲתִיד לִשְׂאֵת אֶת הָאָרוֹן, וְיוֹסֵף לֹא יֵשׁ, שֶׁהוּא מְלֶךְ,
מְנַשֶּׁה וְאַפְרַיִם יֵהיוּ תַּחְתֵּיהֶם. וְזֶהוּ: "אִישׁ עַל־דְּגָלוֹ
בְּאֵתֹת", בְּאוֹת שֶׁמֶסֶר לָהֶם אֲבִיהֶם לִישׂא מִטָּו.

כ"ג וַיִּשְׂאוּ אוֹתוֹ בְּנָיו • וְלֹא בְּנֵי בְּנָיו, שֶׁכָּף צָוָם:
'אֵל יֵשׁ מִטָּתִי לֹא אִישׁ מִצָּרִי וְלֹא אֶחָד מִבְּנֵיכֶם,
שֶׁהֵם מִבְּנוֹת בְּנֻעַן, אֶלָּא אֲתֶם', (כ"ג) וְקָבַע לָהֶם מְקוֹם:
שְׁלֹשָׁה לְמִזְרָח וְכֵן לְאַרְבַּע רִחוּת, וְכִסְדָּרֵן לְמַסַּע

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ 'לקוטי שיחות' חט"ו עמ' 193 - מתוך 'לקראת שבת')

איך יתכן שראש עשו מונח ליד יצחק?

שָׁרְשׁוֹ שֶׁל עֶשׂו - בִּיצְחָק הוּא. וּפְשׁוֹ, שֶׁבִּיצְחָק הַצַּדִּיק לֹא
הָיָה שׁוֹם רַע וְרָשָׁעוֹת. וְזֶה שֶׁהָיָה עֶשׂו רָשָׁע, הָיָה רַק כְּאֲשֶׁר
הַבְּדִיל אֶת עֶצְמוֹ מִשְׁרָשׁוֹ - יִצְחָק - וְהִתְעַסֵּק בְּעֵנִינִים
גּוֹפְנִיִּים וְחוֹמְרִיִּים.

וְנִמְצָא, שֶׁרַק "גּוֹפּוֹ" וְחִמְרִיתוֹ שֶׁל עֶשׂו הָיָה רַע גָּמוּר, אֲךָ
"רֹאשׁוֹ" שֶׁהוּא הַמְּקוֹר וְשָׂרֵשׁ שֶׁל כָּפִי שֶׁהוּא בִּיצְחָק, הָיָה
רַק טוֹב.

וְעַל כֵּן, כְּאֲשֶׁר הִפְרִידוֹ וְנִיתְקוֹ אֶת "גּוֹפּוֹ" שֶׁל עֶשׂו, וְנִשְׁאַר
רַק "רִישִׁיָּה", אֲזִי אֵין בּוֹ רַע, כִּי־אֵם טוֹב גָּמוּר. וְלִכֵּן שִׁיךְ
שִׁיחָהּ מוֹנֵחַ "בְּגוֹ עֵיטְפִיָּה דִּיצְחָק".

עַל הַפְּסוּק בְּנוּגַע לְקַבּוּרַת יַעֲקֹב "וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ בַּמַּעֲרָה
שָׁדָה הַמְּכַפְלָה" (ג, יג), אֵימָא בְּתַרְגּוּם יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל
"וְשִׁמְיָע פְּתַגְמָא לְעֶשׂו רָשָׁעָא כּוֹ וְלֹא הָוָה שְׂבִיק לְיוֹסֵף
לְמִיקְבּוּר יֵת אָבִי כּוֹ וְנָטַל [חֻשִׁיִּים] סִיפָא וְקָטַע רִישִׁיָּה
דְּעֶשׂו רָשָׁעָא, וְהָוָה רִישָׁא דְּעֶשׂו מִתְגַּלְגַּל כּוֹ וְאַתְנַח בְּגוֹ
עֵיטְפִיָּה דִּיצְחָק אָבִי".

וְלִכְאוּרָה תְּמוּנָה בְּיוֹתֵר, הָרִי הַדִּין הוּא שֶׁ"אֵין קוֹבְרִין רָשָׁע
אַצֵּל צַדִּיק" (סנהדרין מז, א. טושו"ע י"ד ס"י שֶׁסֶב ס"ה), וְאִם־כֵּן
כִּי צַדִּיק יִתְכַּן שֶׁ"רִישִׁיָּה דְּעֶשׂו רָשָׁעָא" מוֹנֵחַ "בְּגוֹ עֵיטְפִיָּה
דִּיצְחָק"?

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה בְּדָרְךָ הַפְּנִימִיָּו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ 'לקוטי שיחות' חלק כ, עמוד 235 - מתוך 'לקראת שבת')

שעבוד מצרים במיתת יעקב

לְשַׁעֲבָדָם". וּמִזֶּה מוֹכֵן שֶׁהוֹצֵאתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב מִמִּצְרַיִם
לְקַבּוּרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּרָמָה שִׁיכֵל לִהְיוֹת גְּלוּת וְשַׁעֲבֹד
מִצְרַיִם.

וּמִטַּעַם זֶה לֹא נִשָּׂא לֹא אֶת הָאָרוֹן, שֶׁכֵּן לֹא הָיָה לְמַעַלָּה
מִהַשְׁעָבֹד, וְכִמוֹ שֶׁכָּתַב רַש"י "לָמָּה נִמְנו שְׁנוֹתָיו שֶׁל לֹא
אֶלָּא לְהוֹדִיעַ כְּמָה יָמֵי הַשְׁעָבֹד, שֶׁכֵּל זְמַן שֶׁאֶחָד מִן
הַשְּׂבָטִים קָיָם לֹא הָיָה שַׁעֲבֹד . . . וְלֹא הָאֶרֶץ יָמִים עַל
כָּלֵם". וְיִתִּירָה מִזֶּה: אֶפְיָלוּ בְּנוּגַע לְשֶׁבֶט לֹא "מְלֹאכֶת שַׁעֲבֹד
מִצְרַיִם לֹא הָיְתָה עַל שֶׁבֶטוֹ שֶׁל לֹא".

וְעַנְיָן זֶה קָשׁוּר עִם זֶה שֶׁעֲתִיד לִשְׂאֵת אֶת הָאָרוֹן, שֶׁכֵּן
"שֶׁבֶטוֹ שֶׁל לֹא . . . לֹא רָצוּ לַעֲשׂוֹת עֲבֹדָה לְפִי שִׁיְדַעוּ
שֶׁעֲתִידִין לִשְׂאֵת אֶת הָאָרוֹן, וּמִתּוֹךְ כֵּךְ הָיוּ בְּנֵי חוֹרִין"
(תוספות (הדר זקנים) שמו"א, א, יג).

יד וַיָּשָׁב יוֹסֵף מִצְרַיִם הוּא וְאָחָיו וְכָל־הָעֲלִילִים
דִּסְלִיקוּ עִמָּה לְמִקְבַּר יֵת אָבִיהֶם בְּתֵר דְּקֶבֶר
יֵת אָבִיהֶם:

(יד) וַיָּשָׁב יוֹסֵף מִצְרַיִם הוּא וְאָחָיו וְכָל־הָעֲלִילִים
אֵתוֹ לְקַבֵּר אֶת־אָבִיו אַחֲרֵי קֶבֶר אוֹתֵם:

וְגו' וְאַחֲרֵי־כֵן: "כָּל בֵּית יוֹסֵף וְאָחָיו", אֶלָּא לְפִי
שֶׁרָאוּ הַכְּבוֹד שֶׁעָשׂוּ מַלְכֵי בְּנֻעַן, שֶׁתְּלוּ כְּתֻרֵיהֶם
בְּאֶרְצוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, נִהְגוּ בָּהֶם כְּבוֹד.

כ"ג הוּא וְאָחָיו וְכָל־הָעֲלִילִים אֵתוֹ • בְּחֻזְרָתָן כָּאֵן,
הַקָּדִים אָחָיו לְמִצְרַיִם הָעֲלִילִים אֵתוֹ, וּבְהִלְכָתָן הַקָּדִים
מִצְרַיִם לְאָחָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּעֲלֵנוּ אוֹתוֹ כָּל עַבְדֵי פְרָעָה

(טו) וַיִּרְאוּ אֶחָיו־יוֹסֵף בִּימֹת אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יִשְׁטַמְנוּ יוֹסֵף וְהַשֵּׁב יָשִׁיב לָנוּ אֶת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ אֹתוֹ:

טו וַיִּרְאוּ אֶחָיו יוֹסֵף בִּימֹת אָבִיהֶם מִיַּת אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ דְלָמָּה יִשָּׁר לָנוּ דָּבָר יוֹסֵף וַאֲתָבָא יְתִיב לָנוּ יָת כָּל בִּישְׁתָּא דִּי גָמְלָנוּ יָתָה:

כ"ט וַיִּרְאוּ אֶחָיו־יוֹסֵף בִּימֹת אָבִיהֶם • מהו "וַיִּרְאוּ"? הִכִּירוּ בְּמִיתָתוֹ אֶצֶל יוֹסֵף, שֶׁהָיוּ רְגִילִים לִסְעֹד עַל שִׁלְחָנוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְהָיָה מִקְרָבָן בְּשָׁבִיל כְּבוֹד אָבִיו, וּמִשְׁמַת יַעֲקֹב לֹא קָרָבָן (כ"ח). לוֹ יִשְׁטַמְנוּ. שְׁמָא יִשְׁטַמְנוּ, 'לוֹ מִתְחַלֵּק לַעֲנִינִים הַרְבֵּה: יֵשׁ 'לוֹ מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן בְּקֶשֶׁה וּלְשׁוֹן 'הַלְוָאִי, כְּגוֹן: "לוֹ יְהִי כְדָבָרְךָ", "לוֹ שְׁמַעֲנִי", "לוֹ הוֹאֲלָנוּ", "לוֹ מִתְנֹנוּ". וְיֵשׁ 'לוֹ מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן 'אִם 'אוֹלִי, כְּגוֹן: "לוֹ חֲכָמוֹ", "לוֹ הַקְּשֶׁבֶת לְמַצּוֹתֵי", "לוֹ אֲנֹכִי שֶׁקֵּל עַל־כַּפֵּי". וְיֵשׁ 'לוֹ מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן 'שְׁמָא: "לוֹ יִשְׁטַמְנוּ", וְאֵין לוֹ עוֹד דּוּמָה בְּמִקְרָא, וְהוּא לְשׁוֹן 'אוֹלִי, כְּמוֹ: "אֲלִי לֹא־תִלָּךְ הָאִשָּׁה אֶתְרִי", לְשׁוֹן 'שְׁמָא הוּא. וְיֵשׁ 'אוֹלִי לְשׁוֹן בְּקֶשֶׁה, כְּגוֹן: "אוֹלִי יִרְאֶה ה' בְּעֲנִיִּי", "אוֹלִי יִשִּׁיב ה' אוֹתִי", הָרִי הוּא כְּמוֹ: "לוֹ יְהִי כְדָבָרְךָ". וְיֵשׁ 'אוֹלִי לְשׁוֹן 'אִם: "אוֹלִי יֵשׁ חֲמָשִׁים צְדִיקִים".

(טז) וַיִּצְווּ אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אֲבִיךָ צֹוָה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר:

טז וּפְקִידוֹ לְוֹת יוֹסֵף לְמִימֶר אָבוֹה פְּקִד קָדָם מוֹתָה לְמִימֶר:

כ"ט וַיִּצְווּ אֶל־יוֹסֵף • כְּמוֹ "וַיִּצְוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", צֹוָה לְמַשָּׁה וּלְאַהֲרֹן לְהִיּוֹת שְׁלוּחִים אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֵף זֶה: "וַיִּצְווּ" אֶל שְׁלוּחִים, לְהִיּוֹת שְׁלִיחַ אֶל יוֹסֵף לֵימֹר לוֹ כֵּן. וְאֵת מִי צִוּ? אֶת בְּנֵי בִלְהָה, שֶׁהָיוּ

רְגִילִין אֶצְלוֹ, שְׁנָאֵמֶר: "וְהוּא נִעַר אֶת בְּנֵי בִלְהָה". אֲבִיךָ צֹוָה • (כ"ד. יְבִמוֹת סח) שְׁנֵי בְּדָבָר מִפְּנֵי הַשְּׁלוּם, כִּי לֹא צֹוָה יַעֲקֹב כֵּן, שֶׁלֹּא נִחָשֵׁד יוֹסֵף בְּעֵינָיו.

(יז) כֹּה־תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אֲנָא שָׂא נָא פִּשְׁעֵי אֲחִיךָ וְחַטָּאתָם כִּי־רָעָה גָּמְלוּךָ וְעַתָּה שָׂא נָא לְפִשְׁעֵי עַבְדֵי אֱלֹהֵי אֲבִיךָ וַיִּבְךְּ יוֹסֵף בְּדַבְּרָם אֵלָיו:

כ"ט שָׂא נָא לְפִשְׁעֵי עַבְדֵי אֱלֹהֵי אֲבִיךָ • אִם אֲבִיךָ מֵת, אֱלֹהֵיו קִיָּם וְהֵם עַבְדָּיו.

יז כִּדִּין תִּימְרוּן לְיוֹסֵף בְּכַעַר שְׁבוּק כְּעַן לְחוּבָא אֲחִיךָ וּלְחַטָּאוֹהֶן אֲרִי בִישְׁתָּא גְּמְלוּךָ וְכַעַן שְׁבוּק כְּעַן לְחוּבָא עַבְדֵי אֱלֹהֵי דְאָבוֹה וּבְכָא יוֹסֵף בְּמִלְוִיתָהוֹן עָמָה:

(יח) וַיִּלְכּוּ גַם־אֲחָיו וַיִּפְּלוּ לִפְנֵי וַיֹּאמְרוּ הִנֵּנוּ לָךְ לַעֲבָדִים:

כ"ט וַיִּלְכּוּ גַם־אֲחָיו • מוֹסֵף עַל הַשְּׁלִיחוֹת.

יח וַיִּפְּלוּ אֵף אֲחוֹהֵי וּנְפִלוּ קְדָמוֹהֵי וַיֹּאמְרוּ הָא אֲנַחְנָא לָךְ לַעֲבָדִין:

שְׁפָתֵי חֲכָמִים

אִם, כְּמוֹ שֶׁהִבֵּא רִשְׁי לְעִיל, אִם כֵּן 'לוֹ 'אוֹלִי הַכֹּל אֶחָד הוּא: תוֹרָה טו (טז) מִ דְּאֵין לֵימֹר שֶׁהָיָה אַחֵר שְׁאִינוּ מִן הָאֲחִים, דְּאִזּוּ בּוֹדָאִי לֹא יֵאֱמִין בְּדָבָר, כִּי הָיָה יוֹדֵעַ יוֹסֵף שֶׁלֹּא יִחְשׁוֹד אוֹתוֹ אָבִיו עַל זֶה. (גור אֲרִיָּה) דְּאֵין סְבָרָא שֶׁהָיוּ מְגִלִּים סוּד זֶה וְהִרְפְּתָם לְנִכְרֵי שְׁמִכְרוּ אֲחִיהֶם, וְיִוְתֵר הָיָה רָאוּי לָהֶם לְדַבֵּר עִמּוֹ בְּעֶצְמָם: תוֹרָה יז

דְּהוֹאֲלִי וּמַצִּינוּ דְּלוֹ הוּא לְשׁוֹן 'אוֹלִי כְּמוֹ שֶׁהִבֵּא רִשְׁי פְּסוּקִים עַל זֶה, וְאִי־לִי מַצִּינוּ נִמִּי שֶׁהוּא לְשׁוֹן 'שְׁמָא, אִם כֵּן 'לוֹ נִמִּי לְשׁוֹן 'שְׁמָא, דְּהָא 'לוֹ 'אוֹלִי הַכֹּל לְשׁוֹן אֶחָד: לִ רְצָה לֵימֹר, מָנָה נִמִּי מוֹכֹחַ דְּלוֹ 'אוֹלִי הַכֹּל אֶחָד הוּא, דְּהָא 'לוֹ בְּכֻמָּה מְקוֹמוֹת לְשׁוֹן בְּקֶשֶׁה, וְיֵשׁ 'אוֹלִי נִמִּי לְשׁוֹן בְּקֶשֶׁה, וְאִם כֵּן מַצִּינוּ לְמִימֶר שְׁלוֹ נִמִּי לְשׁוֹן 'שְׁמָא, כְּמוֹ 'אוֹלִי, וְיֵשׁ אוֹלִי לְשׁוֹן

(טו) * בְּבִרְאשִׁית רַבָּה (פֶּרֶשׁה ק ח) אָמֵר רַבִּי תַנְחוּמָא הוּא לֹא נִתְכַּנֵּן אֶלָּא לְשֵׁם שְׁמִים, אָמֵר לְשַׁעֲבֵר אָבָא מוֹשִׁיב לִי לְמַעְלָה מִיְהוּדָה שֶׁהוּא מְלָךְ וּלְמַעְלָה מִרְאובֵּן שֶׁהוּא כְּבוֹד, עֲכָשְׁוֹ אִינוּ בְּדִין שֶׁאֵשֶׁב לְמַעְלָה מֵהֶם וְכו', עַד כָּאן, וְלִמְשָׁה גַם כֵּן לֹא הָיָה רֹצֵחַ לִישָׁב מִפְּנֵי כְבוֹד הַמְּלָכוֹת: ב אֵף עַל פִּי שְׁאִין לוֹ דּוּמָה בְּמִקְרָא, מְכַל מְקוֹם מַצִּינוּ לְמִימֶר דְּלוֹ לְשׁוֹן 'שְׁמָא,

(יט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יוֹסֵף אֶל־תִּירָאוּ כִּי הִתַּחַת אֱלֹהִים יִסָּפֵךְ לָהּ לֹא תִדְחֲלוּן אַרְי דְּחֵלָא דִּי אָנָּה:

וְהָלֹא אַתֶּם בְּלִבְכֶם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה, וְהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ־בְּתַמִּיהָ, אִם הֵייתִי רוֹעָה לְהָרַע לָכֶם, כָּלוּם אֲנִי יָכוֹל?

(כ) וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה אֱלֹהִים חֲשַׁבָה לְטוֹבָה לְמַעַן עֲשֶׂה בַּיּוֹם הַזֶּה לְהַחֲיִית עַם־רַב:

כִּי אַתֶּן חֲשַׁבְתִּין עָלַי בִּישָׁא מִן קָדָם יי אַתְחַשְׁבַת לְטָבָא בְּדִיל לְמַעַבְד כְּיוֹמָא הַדִּין לְקִיָּמָא עִם סָגִי:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ 'לקוטי שיחות' כרך ה' עמ' 247 הערה 48 - מות' 'לקראת שבת')

גם היזק גורם לדברים טובים

ושלום, הנה לבסוף נתבררה האמת שפעולתם גרמה לדבר טוב. ומכיון שהם אלו שגרמו לטובתו של יוסף, לכן שילם להם יוסף על מעשיהם, וגמל להם טובות.

ומזה יש ללמוד בנדרון-דין, כי הן הן הדברים, וכמובן בספר התנ"ך (אגרת הקודש סימן כה) דכ"ש שכן אדם שהוא בעל בחירה מקללו או מכהו או מזיק ממוזנו" על האדם לדעת ש"על היזק כבר נגזר מן השמים והרבה שלוחים למקום" ו"מאת ה' היתה זאת לו".

ומעתה, מפיון ש"כל מה דעביד רחמנא לטב עביד" (ברכות ס, ב), ו"אין דבר רע יורד מלמעלה" (בראשית רבה פנ"א, ג, וראה תניא - אגרת הקודש סימן יא), אם-כן, אף אם נראה שחבירו היזק לו, מפל-מקום מפיון ש"מאת ה' היתה זאת לו", ברור שבמעשיו אלו גרם לו חבירו דבר טוב ומועיל. ועל הטובה הזאת שגרם לו חבירו במעשיו בשליחותו של מקום, יש לגמול ב"טובות".

[וזה שחבירו נקרא 'חב' - מובא זה ב'אגרת הקדש' שם בארוכה, שהוא מצד רוע בחירתו. ואין-כאן-מקומו].

אֵימָתָא בְּסִפְר הַתִּנְיָא (פ"ב): דְּכֹאֲשֶׁר "עולה לו מהלב למוח איזו טינה ושינאה חס-ושלום או איזו קנאה או פסע או קפיצא ודומיהו" על חבירו, על האדם להסירן ממוחו, ועליו "לעשות ההפך ממש, להתנהג עם חבירו במדת חסד" ו"לסבול ממונו עד קצה האחרון ולא לכווס חס-ושלום, וגם שלא לשלם לו כפועלו חס-ושלום, אלא אדרבה לגמול לחיבים טובות, כמו שכתוב בזהר ללמוד מיוסף עם אחיו". ולכאורה תמונה הדבר, דאף שאפשר להבין שעל האדם להעביר על מדותיו ולא לשלם לחבירו כפועלו רחמנא-ליצלו, אף מדוע עליו "לגמול לחיבים טובות", הרי השני החיב עשה לו רעה, ומדוע עליו לשלם לו על כך בטובה? ויש לבאר הדברים על-פי מה שכתב שם, שדבר זה יש "ללמוד מיוסף עם אחיו".

דהנה אצל יוסף הצדיק, אף שהאחים "חשבתם עלי רעה", מפל-מקום ראו כולם ש"אלקים חשבה לטובה למען עשה ביום הזה, להחיות עם רב" (לשון הכתוב ויחי נ, כ). ונמצא, דהגם שמתחילה היה נראה שהאחים היזיקו ליוסף חס-

♦ שבת קודש י"ד טבת ♦

כא ויכעז לא תדחלון אָנָּה אִזִּין יִתְכוּן וְיָת טַפְלִיכוֹן וְנַחֲם יִתְהוֹן וּמַלִּיל תַּנְחוּמִּין עַל לְבָהּוֹן:

בְּהֵן, וַאֲמַר אַחֵי הֵם, וּלְבִסוּף הֵרָג אוֹתָם, יֵשׁ לָךְ אַח שֶׁהוֹרֵג אֶת אַחֵיו? דְּבַר אַחֵר: עֲשֶׂה נְרוּת לֹא יָכֹל לְכַבּוֹתִי נָר אֶחָד וְכו'.

(כא) וְעַתָּה אֶל־תִּירָאוּ אֲנֹכִי אֲכַלְכֶּל אֶתְכֶם וְאַתֶּם טַפְכֶּם וְנַחֲם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל־לִבָּם:

וְיִדְבֹר עַל־לִבָּם • דְּבָרִים הַמְתַּקְּבִים עַל הַלֵּב: עַד שֶׁלֹּא יִדְרֹתָם לְכֹאֵן, הָיוּ מְרַנְּנִים עָלַי שְׁאֵנִי עֶבֶד, וְעַל־יְדֵיכֶם נֹדַע שְׁאֵנִי בֶן חוֹרִין, וְאַנִּי הוֹרֵג אֶתְכֶּם? מִה הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרוֹת? כֵּת שֶׁל בַּחוּרִים רָאָה וְנִשְׁתַּבַּח

שפתי חכמים

לומר דאין אחד יכול להרוג עשרה, דזה אין ראיה, דיוסף היה מלך והיה יכול לצוות על אלה אנשים להרוג אותם: תורה כב

היה ניצל מידם, וכל זה מפני שהיה כל אחד מן השבטים דומה למול ברקיע אשר אי אפשר ליאבד, כל שכן שהוא יחיד שלא יוכל לאבדם וכו'. אבל אין

(כא) ג (גור אריה), כי י"ב שבטים כנגד י"ב בוכבים המאירים את כל העולם, ולכן אמר להם עשרה נרות, רוצה לומר אף שהיו חושבים להרוג אותו

(כב) וַיָּשָׁב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבִיו וַיְחִי יוֹסֵף
מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים:

(כג) וַיֵּרָא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי שְׁלֹשִׁים גַּם בְּנֵי מְכִיר
בֶּן-מְנַשֶּׁה יָלְדוּ עַל-בְּרָכִי יוֹסֵף:

כ"ג - על-בְּרָכִי יוֹסֵף • כְּתַרְגוּמוֹ, גִּדְלָן בֵּין בְּרָכִיו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כ עמ' 247)

ב"ה" (יומא כו, א). וַיֵּשׁ לְתַרְצַע עַל-פִּי חֲדוּשׁוֹ שֶׁל ה'חֲתָם סוֹפֵר',
ש'מֵרָא דְאַתְרָא' יָכוֹל לְשַׁמֵּשׁ כְּסָנְדָק עֲבִיר יוֹתֵר מֵאַח אֶחָד,
כְּשֶׁם שֶׁהִכְהֵן הַגְדוֹל יָכוֹל לְהַקְטִיר קִטְרֶת כְּרִצּוֹנוֹ. וְאַף כָּאן:
יוֹסֵף הָיָה הַשּׁוֹלֵט עַל הָאָרֶץ, 'מֵרָא דְאַתְרָא', וְלָכֵן הִתֵּר לוֹ
לְהִיט סָנְדָק לְשָׁנֵי אַחִים.

גַּם בְּנֵי מְכִיר . . יָלְדוּ עַל בְּרָכִי יוֹסֵף (נ, כג) כִּד אֲתִילִידוֹ
גְּזִירֵינוּ יוֹסֵף (תַּרְגוּם יוֹנָתָן בֶּן עֲזִיָּאל) הֵינּוּ שְׁיֹסֵף הָיָה הַסָּנְדָק
שֶׁל בְּנֵי מְכִיר, שֶׁנִּמְלָדוּ עַל בְּרָכִיו (פְּרוּשׁ יוֹנָתָן). וְהִקְשׁוּ עַל כֵּן,
הָרִי מִנְהֵג יִשְׂרָאֵל הוּא שְׂלֵא לְכַבֵּד אֶדָם אֶחָד בְּסָנְדָקָאוֹת
שֶׁל שְׁנֵי אַחִים, בְּדוּמָה לְקִטְרֶת, ש"מֵעוֹלָם לֹא שָׁנָה אֶדָם

כִּד וַאֲמַר יוֹסֵף לְאַחֵיהִי אֲנִי מֵאִית וַיֵּן מִדְּבַר
דְּכִיר יִתְכּוֹן וַיִּסַּק יִתְכּוֹן מִן אֶרְעָא הָדָא
לְאֶרְעָא דִּי קַיִם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב:

כ"ה וַאֲמַר יוֹסֵף יְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימָר מִדְּבַר
דְּכִיר יִי יִתְכּוֹן וַיִּתְּקוּן יְת גְּרַמִּי מִכָּא:

כ"ו וַיִּמָּת יוֹסֵף בְּר מֵאָה וָעֶסֶר שָׁנִין וַיַּחְנֹטוּ
יְתָהּ וְשִׁמּוּהִי בְּאֶרְוֶנָא בְּמִצְרַיִם: חזק

(כד) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אֶחָיו אֲנֹכִי מֵת וַאלֹהִים פָּקֹד
יַפְקֹד אֶתְכֶם וְהַעֲלֶה אֶתְכֶם מִן-הָאָרֶץ הַזֹּאת
אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב:

(כה) וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יַפְקֹד
אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת-עַצְמוֹתַי מִזֶּה:

(כו) וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן-מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים וַיַּחְנֹטוּ אוֹתוֹ
וַיִּשֶׂם בְּאֶרְוֶן בְּמִצְרַיִם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות כרך כה, עמוד 474 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

הכח שלא להתפעל מחשף הגלות

שְׁיֹסֵף הַצַּדִּיק נִמְצָא אֶתֶם בְּצֶרֶת גְּלוּתָם, נִתְעוֹדְדוּ מִזֶּה
שְׂלֵא לְהִתְפַּעֵל מִהִסְבִּיבָה, וְלִהְיוֹת חֲזָקִים בְּדַבְּקוּתָם
לְהַקְבֵּ"ה.

וְעַל-פִּיִּיזָה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁעַל אֵף גִּדְלָה הַמַּעֲלָה שֶׁל קְבוּרָה
בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִכָּל-מָקוֹם נִטְמְנוּ כְּמָה וְכְמָה מְרוּעֵי יִשְׂרָאֵל
דִּנְקָא בְּחוּץ לְאֶרֶץ, כִּי עַל-יִדִּיזָה שֶׁנִּשְׁאַרְוּ בְּגִלוּת יַחַד עִם
צֶאֱן מְרַעִיתָם, הִנֵּה מִזֶּה שׂוֹאֲבִים עֲדוּד וְחִזּוּק בְּעִבּוּדָתָהּ.
וְזֶהוּ שְׁסִיּוֹם סִפֵּר בְּרִאשִׁית הוּא בְּפִסּוּק "וַיִּשֶׂם בְּאֶרְוֶן
בְּמִצְרַיִם", וְתַכְךָ מְכַרְיִים "חֲזָק חֲזָק וְנִתְחַזַּק", שֶׁהוּא הַחֲזָק
שֶׁמְקַבְּלִים מְרוּעֵי יִשְׂרָאֵל, בְּהִיוֹתָם בְּמִצְרַיִם הַגְּלוּת, עַד אֲשֶׁר
יָבוֹא הַגּוֹאֵל מִבְּהֶרָה בְּיָמֵינוּ.

וַיִּשֶׂם בְּאֶרְוֶן בְּמִצְרַיִם: (סיום פרשתנו)

יְדוּעַ הַפֶּלֶל ד'מִסִּימִין בְּטוֹב" (עיין תוספות סוף נדה, ועוד),
וְאִם-כֵּן תִּמְוָה, מִדּוּעַ סִיּוֹם סִפֵּר בְּרִאשִׁית הוּא בְּזֶה שְׁיֹסֵף
נִקְבֵּר בְּמִצְרַיִם, הָרִי לְכַאֲוָרָה זֶהוּ הַכֹּף הַשְּׁבַח, שְׂלֵא זֶכֶה
יוֹסֵף לִיקְבֵּר מִיַּד בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְנִשְׁאַר בְּמִצְרַיִם?

וַיֵּשׁ לוֹמַר בְּזֶה עַל-פִּי מַה שֶּׁכָּתַב בְּש"ף עַל הַתּוֹרָה (פֶּרֶשְׁתָּנוּ
מִז, כט), שֶׁהִטְעַם לָזֶה שֶׁנִּקְבֵּר יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם וְלֹא בְּאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל הוּא, כִּי יַעֲקֹב אָמַר לְיוֹסֵף "אֲתָה צָרִיף שְׁתַּגֵּן עֲלֵיהֶם
כִּי וְאֲתָה צָרִיף לְמִשְׁוֹף לָהֶם חֵן וְחֶסֶד כָּל זְמַן שֶׁהֵם בְּגִלוּת,
וְלָלַכֶת עִמָּהֶם וּלְמִשְׁכֶּם בְּמִדְבָּר".

וְנִמְצָא, שֶׁאֲדַרְבֵּה, מִקְבֻרֵי יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם שֶׁאֲבֹו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
עֲדוּד וְחִזּוּק, דָּאֵף שֶׁהִיוּ בְּתוֹף גְּלוּת קִשָּׁה, הִנֵּה בִּיזָעַם

חֲזָק חֲזָק וְנִתְחַזַּק

פ"ה פסוקים פ"ה אל פה סימן חסלת פרשת ויחי

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רנט - רס

צדקך: ה את־חקיך אֶשְׁמֹר אֶל־תְּעוּבוֹנִי עַד־מָאֹד:
 ב ט בָּמָה יִזְכֶּה־נָּעַר אֶת־אַרְחוֹ לְשֹׁמֵר בְּדַבְּרֶךָ:
 י בְּכָל־לִבִּי דִרְשִׁיתִיךָ אֶל־תִּשְׁנֵנִי מִמִּצּוֹתֶיךָ:
 יא בְּלִבִּי צַפְנִיתִי אִמְרֹתֶיךָ לְמַעַן לֹא אֶחְטֹא־לָךְ:
 יב בָּרוּךְ אַתָּה יְיָהוָה לְמַדְנִי חֻקֶּיךָ: יג בִּשְׁפָתִי
 סִפְּרֹתִי כָּל מִשְׁפָּטֵי־פִיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֲדוֹתֶיךָ שִׁשִּׁיתִי
 כְּעַל כְּלִי־הוֹן: טו בִּפְקוּדֶיךָ אִשְׁיָחָה וְאִבִּיטָה
 אֶרְחִיתִיךָ: טז בַּחֲקֵיתֶיךָ אֲשַׁתְּעָשֶׂע לֹא אֲשַׁכַּח
 דְּבָרֶךָ: ז ח גָּמַל עַל־עֲבֹדְךָ אַחִיָּה וְאֲשִׁמְרָה דְּבָרֶךָ:
 יח גִּלְעֵינִי וְאִבִּיטָה לְפָלְאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ: יט גַּר אֲנֹכִי
 בְּאֶרֶץ אֶל־תִּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצּוֹתֶיךָ: כ גִּרְסָה נִפְשִׁי
 לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל־עֵת: כא גִּעְרָתִי זָדִים
 אֲרוּרִים תִּשְׁנֹם מִמִּצּוֹתֶיךָ: כב גָּל מַעְלִי חֲרָפָה
 וְכוֹז כִּי עֲדוֹתֶיךָ נִצַּרְתִּי: כג גַּם יֵשְׁבוּ שָׂרִים כִּי
 נִדְּבָרוּ עֲבֹדְךָ יֵשִׁיחַ בַּחֲקִיד: כד גַּם־עֲדוֹתֶיךָ
 שִׁעֲשֵׁנִי אֲנִשִּׁי עֲצָתִי: ד כה דְּבָקָה לַעֲפָר נִפְשִׁי
 חֲיִנִּי בְּדַבְּרֶךָ: כו דִּרְכִּי סִפְּרֹתִי וְתַעֲנֵנִי לְמַדְנִי
 חֻקֶּיךָ: כז דֶּרֶךְ־פְּקוּדֶיךָ הִבִּינִנִּי וְאִשְׁיָחָה
 בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דִּלְגָּה נִפְשִׁי מִתּוֹנָה קִיַּמְנִי
 בְּדַבְּרֶךָ: כט דֶּרֶךְ־שֹׁקֵר הִסַּר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתֶךָ חֲנִנִּי:
 ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בַּחֲרֵתִי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי: לא דְּבַקְתִּי
 בְּעֲדוֹתֶיךָ יְיָהוָה אֶל־תִּבְשָׁנִי: לב דֶּרֶךְ־מִצּוֹתֶיךָ
 אֶרְוֶן כִּי תִרְחִיב לִבִּי: ח ג הֲרִנִּי יְיָהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ
 וְאַצְרֵנָה עֲקֹב: לד הִבִּינִנִּי וְאַצְרָה תוֹרָתֶךָ
 וְאֲשִׁמְרָנָה בְּכָל־לֵב: לה הֲדִרִיכֵנִי בְּנֹתִיב מִצּוֹתֶיךָ
 כִּי־כו חֲפָצָתִי: לו חֲטִלִּי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ וְאַל
 אֶל־בָּצַע: לו העֲבֵר עֵינִי מֵרְאוֹת שׁוֹא בְּדַרְכֶּךָ
 חֲיִנִּי: לח הִקֵּם לַעֲבֹדְךָ אִמְרֹתֶךָ אֲשֶׁר לִירְאֶתֶךָ:
 לח העֲבֵר חֲרָפָתִי אֲשֶׁר יִגְרָתִי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 טוֹבִים: מ הִנֵּה תֹאבָתִי לְפָקֶדֶךָ בְּצִדְקָתֶךָ חֲנִנִּי:
 ו מא וַיִּבְאֵנִי חֲסִידְךָ יְיָהוָה תִּשְׁוַעְתֶּךָ כְּאִמְרֹתֶךָ:
 מב וְאֶעֱנֶה חֲרָפִי דָּבָר כִּי־בִטַּחֲתִי בְּדַבְּרֶךָ: מג וְאַל־
 תִּצַּל מִפִּי דְּבַר־אֱמֶת עַד־מָאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטֶךָ
 יִחְלָתִי: מד וְאֲשִׁמְרָה תוֹרָתֶךָ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

מה וְאֶתְהַלַּכָּה בְּרַחֲבָה כִּי פִקּוּדֶיךָ דִּרְשִׁיתִי:
 מו וְאֶדְבַּרְהָ בְּעֲדוֹתֶיךָ נֶגֶד מְלָכִים וְלֹא אֲבוֹשׁ:
 מז וְאֲשַׁתְּעָשֶׂע בְּמִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי: מח וְאִשָּׂא
 כִּפִּי אֶל־מִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְאִשְׁיָחָה בַּחֲקִיד:
 ז מט זְכַרְדְּכָר לַעֲבֹדְךָ עַל אֲשֶׁר יִחְלָתֵנִי: נ זאת
 נִחְמַתִּי כַּעֲנִי כִּי אִמְרֹתֶךָ חִיתֵּנִי: נא זָדִים הִלְצֵנִי
 עַד־מָאֹד מִתּוֹרָתֶךָ לֹא נִטִּיתִי: נב זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 מֵעוֹלָם: א יְיָהוָה וְאַתְּנַחֵם: גג זִלְעָפָה אֶחְזוֹתִנִּי
 מִרְשָׁעִים עֲזָבִי תוֹרָתֶךָ: גד זְמֹרוֹת הַיּוֹלֵל חֻקֶּיךָ
 בְּבֵית מְגוּרִי: גה זָכַרְתִּי כִלְיָה שְׁמֹךְ יְיָהוָה
 וְאֲשִׁמְרָה תוֹרָתֶךָ: נו זאת הִיִּתְהַלֵּל כִּי פִקּוּדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: ח נ חֻלְקִי יְיָהוָה אִמְרֹתִי לְשֹׁמֵר דְּבָרֶיךָ:
 נז חֲלִיתִי פָנֶיךָ בְּכָל־לֵב חֲנִנִּי כְּאִמְרֹתֶךָ:
 נח חֲשַׁבְתִּי דְרָכִי וְאִשְׁיָכָה רָגְלִי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ:
 ס חֲשִׁיתִי וְלֹא הִתְמַהֲמַחְתִּי לְשֹׁמֵר מִצּוֹתֶיךָ:
 סא חֲבָלִי רִשְׁעִים עוֹנְדֵנִי תוֹרָתֶךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 סב חֲצוֹת־לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטִי
 צדְקָךָ: סג חֶבֶר אָנִי לְכָל־אֲשֶׁר יִרְאוּךָ וְלִשְׁמוֹרִי
 פִּקּוּדֶיךָ: סד חֲסִידְךָ יְיָהוָה מִלֵּאָה הָאֶרֶץ חֻקֶּיךָ
 לְמַדְנִי: ט סה טוֹב עֲשִׂיתָ עִם־עֲבֹדְךָ יְיָהוָה
 בְּדַבְּרֶךָ: סו טוֹב טַעַם וְדַעַת לְמַדְנִי כִּי בְּמִצּוֹתֶיךָ
 הִאֲמַנְתִּי: סז טָרַם אֶעֱנֶה אָנִי שִׁגְגָּה וְעֵתָה אִמְרֹתֶךָ
 שִׁמְרֹתִי: סח טוֹב־אַתָּה וּמִטִּיב לְמַדְנִי חֻקֶּיךָ:
 סט טָפְלוּ עָלַי שֹׁקֵר וְזִדִּים אָנִי בְּכָל־לֵב: א אֲצַר
 פִּקּוּדֶיךָ: ע טָפַשׁ כַּחֲלָב לִבִּי אָנִי תוֹרָתֶךָ
 שִׁעֲשַׁעְתִּי: עא טוֹב־לִי כִי־עֲנִיתִי לְמַעַן אֶלְמַד
 חֻקֶּיךָ: עב טוֹב־לִי תוֹרַת־פִּיךָ מֵאֲלָפִי זָהָב וְכֶסֶף:
 י עג יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכַוְנֵנוּנִי הִבִּינִנִּי וְאַלְמַדְהָ
 מִצּוֹתֶיךָ: עד יִרְאִיךָ יִרְאוּנִי וַיִּשְׂמְחוּ כִּי לְדַבְּרֶךָ
 יִחְלָתִי: עה יִדְעָתִי יְיָהוָה כִּי־צִדֵּק מִשְׁפָּטֶיךָ וְאֱמוּנָה
 עֲנִיתֵנִי: עו יִהְיֶנָּה חֲסִידֶךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאִמְרֹתֶךָ
 לַעֲבֹדְךָ: עז יִבְאֹנִי רַחֲמֶיךָ וְאַחִיָּה כִּי־תוֹרָתֶךָ
 שִׁעֲשַׁעִי: עח יִבְשׁוּ זָדִים כִּי־שֹׁקֵר עוֹתוֹנִי אָנִי
 אֲשִׁיחַ בִּפְקוּדֶיךָ: עט יֵשׁוּבוּ לִי יִרְאִיךָ

וְיִדְעֵי עֲדֹתֶיךָ: פ יהי־לִבִּי תָמִיד בַּחֲקִיךָ לִמְעַן לֹא
 אֲבוֹשׁ: ב פֹּא פִלְתָּה לְתַשׁוּעָתְךָ נִפְשִׁי לְדַבְּרֶךָ
 יִחַלְתִּי: בב פָּלוּ עֵינֵי לְאַמְרָתְךָ לֵאמֹר מָתִי
 תִּנְחַמְנִי: בג בִּי־הֵייתִי כְּנָאֵד בְּקִיטֹר חֲקִיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: בד כִּמָּה יִמִּי־עֲבָדְךָ מָתִי תַעֲשֶׂה בְרִדְפִי
 מִשְׁפָּט: בה פָּרוּ־לִי זָדִים שִׁיחֹת אֲשֶׁר לֹא
 כִתְּוֹרָתְךָ: בו פֶּל־מִצִּיתֶיךָ אִמּוּנָה שָׁקֵר רִדְפוּנִי
 עֲזָרְנִי: בז כִּמְעַט פָּלוּנִי בָאֶרֶץ וְאֲנִי לֹא־עֹבֶדְתִּי
 פִקְדֶיךָ: בח כַּחֲסֹדְךָ חִינִי וְאַשְׁמְרָה עֲדוֹת פִּיךָ:
 ל פֶּט לְעוֹלָם יִהְיֶה דְבָרְךָ נֶצֶב בְּשָׁמַיִם: צ לְדֹר
 וָדֹר אִמּוּנָתְךָ כּוֹנֶנֶת אֶרֶץ וּתְעַמֵּד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
 עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי תִכַּל עֲבָדֶיךָ: צב לוֹלֵל תּוֹרָתְךָ
 שֶׁעָשִׂי אֹז אֲבֹדְתִי בְּעֵינָי: צג לְעוֹלָם לֹא־אֲשַׁכַּח
 פִּקְדֹנֶיךָ כִּי בָם חִיֵּיתִנִּי: צד לֹךְ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
 פִקְדֹנֶיךָ דִּרְשָׁתִּי: צה לִי כָנוּ רָשָׁעִים לְאַבְדְּנִי
 עֲדֹתֶיךָ אֶתְּבוֹנֶן: צו לְכָל־תִּכְלָה רֵאִיתִי קֶץ רַחֲמֶה
 מִצִּוְתְּךָ מֵאֹד: מז מִה־אֶתְּבֹתִי תּוֹרָתְךָ כִּלְיֹהִים
 הִיא שִׁיחֹתִי: צח מֵאִיבִי תִחַסְּמֵנִי מִצִּוְתְּךָ כִּי
 לְעוֹלָם הִיא־לִי: צט מִכָּל־מִלְמַדִּי הַשְׁכַּלְתִּי כִּי
 עֲדֹתֶיךָ שִׁיחֹה לִי: ק מוֹדָעִים אֶתְּבוֹנֶן כִּי פִקְדֹנֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: קא מִכָּל־אֶרֶח רַע כָּלֹאֲתִי רִגְלִי לִמְעַן
 אֲשָׁמֹר דְּבָרְךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִי בִּי־אַתָּה
 הוֹרָתִנִּי: קג מִה־נִּמְלָצוֹ לַחֲבִי אִמְרָתְךָ מִדְּבַשׁ לִפִּי:
 קד מִפִּקְדֹנֶיךָ אֶתְּבוֹנֶן עַל־פֶּן שָׁנֹאתִי | כָּל־אֶרֶח
 שָׁקֵר: קה גֵּר־לְרִגְלִי דְבָרְךָ וְאוֹר לְנִתִּיבֹתִי:
 קו נִשְׁבַּעְתִּי וְאַקְיָמָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
 קז נַעֲנִיתִי עַד־מֵאֹד יִהְיֶה חִינִי כְּדְבָרְךָ: קח גִּדְּבוֹת
 פִּי רִצְהֵנָּה יִהְיֶה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמַדְּנִי: קט נִפְשִׁי
 בִּכְפִי תָמִיד וְתוֹרָתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: קי נִתְּנוּ רָשָׁעִים
 פֶּח לִי וּמִפִּקְדֹנֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קיא נִחַלְתִּי עֲדֹתֶיךָ
 לְעוֹלָם בִּי־שִׁשׁוֹן לִבִּי הִמָּה: קיב נִטִּיתִי לִבִּי
 לַעֲשׂוֹת חֲקִיךָ לְעוֹלָם עֲקֹב: קיג סַעֲפִים שָׁנֹאתִי
 וְתוֹרָתְךָ אֶהְבֵּתִי: קיד סִתְּרִי וּמִגְנִי אֶתָּה לְדַבְּרֶךָ
 יִחַלְתִּי: קטו סוֹרוֹ־מִמֶּנִּי מִרְעִים וְאַצְרָה מִצִּוֹת
 אֱלֹהֵי: קטז סִמְכֵנִי כְּאִמְרָתְךָ וְאַחִיהָ וְאַל־תִּבְשִׁינִי

מִשֹּׁבְרֵי: קיז סַעֲדֵנִי וְאוֹשָׁעָה וְאוֹשָׁעָה בַּחֲקִיךָ
 תָמִיד: קיח סָלִית פֶּל־שׁוֹגִים מִחֲקִיךָ בִּי־שָׁקֵר
 תִּרְמִיתָם: קיט סִגִּים הַשִּׁפְתָּ כָּל־רִשְׁעֵי־אֶרֶץ לִכֹּן
 אֶהְבֵּתִי עֲדֹתֶיךָ: קכ סָמֵר מִפִּחְדְּךָ בִּשְׂרִי
 וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יִרְאֵתִי: ע קֹא עֲשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצִדֵּק
 בִּלְתִּיָּחִינִי לַעֲשֹׂקִי: קכב עָרַב עֲבָדְךָ לְטוֹב אֶל־
 יַעֲשֻׁקָנִי זָדִים: קכג עֵינֵי פָלוּ לְתַשׁוּעָתְךָ וְלֹא־מִרְתָּ
 צִדְקָךָ: קכד עֲשֵׂה עִם־עֲבָדְךָ כַּחֲסֹדְךָ וּחֲקִיךָ
 לְמַדְּנִי: קכה עֲבָדְךָ־אֲנִי הִבִּינִי וְאַדְעָה עֲדֹתֶיךָ:
 קכו עַת לַעֲשׂוֹת לִיהוָה הִפְרוּ תּוֹרָתְךָ: קכז עַל־פֶּן
 אֶהְבֵּתִי מִצִּוְתֶיךָ מוֹדֵב וּמִפֶּן: קכח עַל־פֶּן |
 כָּל־פִּקְדוֹנֵי כָל יִשְׂרָאֵל כָּל־אֶרֶח שָׁקֵר שָׁנֹאתִי:
 פ קִכֵּט פִּלְאוֹת עֲדֹתֶיךָ עַל־פֶּן נִצַּרְתָּם נִפְשִׁי:
 קל פֶּתַח דְּבָרֶיךָ יֹאִיר מִבֵּין פִּתְיִים: קלא פִּי־פָעַרְתִּי
 וְאַשְׁאֵפָה כִּי לְמִצִּוְתֶיךָ יֶאֱבֹתִי: קלב פִּנְה־אֵלֵי וּחֲנִנִי
 כְּמִשְׁפָּט לְאַהֲבִי שְׁמֶךָ: קלג פָּעַמִּי הִכֵּן כְּאִמְרָתְךָ
 וְאַל־תִּשְׁלַט־בִּי כָל־אֲוֹן: קלד פָּדֵנִי מִעֲשָׂק אָדָם
 וְאַשְׁמְרָה פִּקְדֹנֶיךָ: קלה פִּנְיֶה הָאֵר בְּעֲבָדְךָ וְלְמַדְּנִי
 אֶת־חֲקִיךָ: קלו פִּלְגִי־מִים יִרְדּוּ עֵינֵי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
 תּוֹרָתְךָ: צ קל צִדִּיק אֶתָּה יִהְיֶה וְיִשָּׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
 קלז צוֹיֵת צִדֵּק עֲדֹתֶיךָ וְאַמּוּנָה מֵאֹד:
 קלח צִמְתָּתִנִּי קִנְיָתִי בִּי־שָׁכַחוּ דְּבָרֶיךָ צָרִי:
 קמ צְרוּפָה אִמְרָתְךָ מֵאֹד וְעֲבָדְךָ אֶהְבֶּה:
 קמא צַעִיר אֲנִכִּי וְנִבְוָה פִּקְדֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 קמב צִדְקָתְךָ צִדֵּק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת: קמג צֹר־
 וּמִצֹּק מִצְאוֹנִי מִצִּוְתֶיךָ שֶׁעָשִׂי: קמד צִדֵּק
 עֲדֹתֶיךָ לְעוֹלָם הִבִּינִי וְאַחִיהָ: ק מה קִרְאֵתִי
 בְּכָל־לֵב עֲנִי יִהְיֶה חֲקִיךָ אֲצִרָה: קמו קִרְאֵתֶיךָ
 הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְרָה עֲדֹתֶיךָ: קמז קִדְמָתִי בְּנִשְׁפָּה
 וְאוֹשָׁעָה לְדַבְּרֶךָ יִחַלְתִּי: קמח קִדְמוֹ עֵינֵי אֲשִׁמְרוֹת
 לְשִׁיחַ בְּאִמְרָתְךָ: קמט קוֹלִי שָׁמְעָה כַּחֲסֹדְךָ יִהְיֶה
 כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קנ קָרְבוּ רִדְפִי וּמָה מִתּוֹרָתְךָ
 רַחֲקוּ: קנא קָרוֹב אֶתָּה יִהְיֶה וְכָל־מִצִּוְתֶיךָ אֱמֶת:
 קנב קִדְּם יִדְעָתִי מִעֲדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
 יִסְדָּתָם: ר קנג רֹאה־עֵינִי וְחַלְצֵנִי בִּי־תּוֹרָתְךָ לֹא

שְׁכַחְתִּי: קַדְרֵי רִיבָה רִיבִי וְגִלְגָּלִי לְאַמְרֹתֶךָ חֲיִנִּי:
 קַנָּה רְחוֹק מִרְשָׁעִים יִשְׁוְעָה בִּיחְקֹךָ לֹא דָרְשׁוּ:
 קַנָּה רְחִמֶיךָ רַבִּים | יְהוָה בְּמִשְׁפָּטֶיךָ חֲיִנִּי: קַנָּה רַבִּים
 וְדָפִי וְצָרִי מַעְדֹתֶיךָ לֹא נִטִּיתִי: קַנָּה רֵאִיתִי
 בְּגִדִים וְאַתְקוּטָמָה אֲשֶׁר אִמְרֹתֶךָ לֹא שָׁמְרוּ:
 קַנָּה רֵאֵה בִּי-פִקּוּדֶיךָ אֲהַבְתִּי יְהוָה בְּחֶסֶדְךָ חֲיִנִּי:
 קַס רֵאשִׁי-דְבָרְךָ אֱמֶת וְלַעֲלֹם כָּל-מִשְׁפָּט צִדְקָךָ:
 שׁ קַס אֲשֶׁרִים וְדָפוֹנִי חֲנֹם וְמִדְבָּרְךָ פֶּתַח לְבִי:
 קַסֵּב שֵׁשׁ אֲנֹכִי עַל-אִמְרֹתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רַב:
 קַסֵּג שֶׁקֶר שְׁנֵאתִי וְאַתְעַבָּה תוֹרֹתֶךָ אֲהַבְתִּי:
 קַסֵּד שֹׁבַע בְּיוֹם הַלֵּלְתֶּיךָ עַל מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
 קַסֵּה שְׁלוֹם רַב לְאַהֲבֵי תוֹרֹתֶךָ וְאִין-לָמוּ מִכְשׁוֹל:

קִסוּ שְׁבַרְתִּי לִישׁוּעָתֶךָ יְהוָה וּמִצֹּתֶיךָ עֲשִׂיתִי:
 קִסוּ שְׁמֵרָה נַפְשִׁי עֲדֹתֶיךָ וְאַהֲבָם מֵאֵד:
 קִסֵּחַ שְׁמֵרְתִּי פִקּוּדֶיךָ וְעֲדֹתֶיךָ כִּי כָל-דְּרָכֶיךָ נִגְדָּד:
 ת קִסֵּט תִּקְרַב רַנְתִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה כְּדִבְרְךָ הַכִּינִנִּי:
 קַע תָּבוֹא תַחֲנַנְתִּי לְפָנֶיךָ פֶּאֶמְרֹתֶךָ הַצִּילֵנִי:
 קַעֵא תַפְעֵנָה שְׁפָתִי תַהֲלֵה כִּי תִלְמַדְנִי חֲקִיד:
 קַעֵב תַעֲזֵן לְשׁוֹנִי אִמְרֹתֶךָ כִּי כָל-מִצֹּתֶיךָ צִדְקָה:
 קַעֵג תַּהֲיִי-יָדְךָ לְעֹזְרִנִּי כִּי פִקּוּדֶיךָ בַּחֲרֹתִי:
 קַעֵד תִּאֲבָתִי לִישׁוּעָתֶךָ יְהוָה וְתוֹרֹתֶךָ שְׁעִשְׂעִי:
 קַעֵה תַחֲיִי-נַפְשִׁי וְתַהֲלִלְךָ וּמִשְׁפָּטֶךָ יַעֲזֹרֵנִי:
 קַעו תַעֲלִיתִי בְּשֵׁה אֲבֵד בִּקֵּשׁ עֲבָדְךָ כִּי מִצֹּתֶיךָ לֹא
 שְׁכַחְתִּי:

המשך ביאור למס' ברכות ליום שישי עמ' א

1 וְרַע לֹא הוּא צִדִּיק בֶּן רָשָׁע, וְסוֹבֵל הוּא מַחֲמַת חֲטָאֵי אֲבִיו. רָשָׁע וְסוֹבֵל
 2 לֹא הוּא רָשָׁע בֶּן צִדִּיק. רָשָׁע וְרַע לֹא הוּא רָשָׁע בֶּן רָשָׁע.
 3 אֲמַר מֶר - הוֹבֵאוּ לַעֲלִיל דְּבָרֵי רַבִּי יוֹסִי שְׁמִירַשׁ שְׁתוּבוֹת הַקִּבָּה
 4 הִיתָה שְׁצִדִּיק וְסוֹבֵל לֹא צִדִּיק בֶּן צִדִּיק, צִדִּיק וְרַע לֹא צִדִּיק בֶּן רָשָׁע.
 5 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִינִי - הָאֵם נִיתָן לַפֶּרֶשׁ כִּי, וְהָאֵם כְּתִיב (שם ל"ד ז) 'פִּקֵּד
 6 עֵין אֲבוֹת עַל בְּנֵיהֶם, וְלִמְדוּ מִכֶּר שְׁהַקִּבָּה מַעֲנִישׁ אֶת הַבְּנִים עַל
 7 עוֹנוֹת אֲבוֹתֵיהֶם, וְאִילוּ בַּפְּסוֹק אַחֵר כְּתִיב (דְּבָרִים כ"ד טז) 'וְכִנִּים לֹא
 8 יוֹסִתוּ עַל אֲבוֹת', וְרַמְיָן קָרָא אֲחֵרֵיךְ - וְהַקְשִׁינוּ שְׁהַפְּסוֹקִים סוֹתָרִים
 9 זֶה אֶת זֶה. וּמִשְׁנֵי, אִלָּא קָשָׁא - וְיִישְׁבְּנוּ שְׁאִין כְּאֵן קוּשִׁיא, אִלָּא הָא
 10 - הַפְּסוֹק שְׁנֵאֲמַר בּוּ שְׁהַבְּנִים נַעֲנִשִׁים בְּחֲטָאֵי הָאֲבוֹת, נִאֲמַר
 11 בְּשֵׁאֲחֻזִּין מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶם בְּיָדֵיהֶם, וְהָאֵם - וְהַפְּסוֹק 'לֹא יוֹמְנוּ אֲבוֹת
 12 עַל בְּנֵיהֶם', נִאֲמַר בְּשֵׁאֲחֻזִּין הַבְּנִים אֲחֻזִּין מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶם בְּיָדֵיהֶם.
 13 וּמִכִּין שְׁלִמְדוּ שְׁבִן צִדִּיק שְׁאִינוּ אֲחוּז אֲחוּז בְּמַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶם אִינוּ נַעֲנֵשׁ
 14 עַל חֲטָאֵיהֶם, אִם כֵּן לֹא נִיתָן לִמְרָא שְׁהַשִּׁיב הַקִּבָּה לַמִּשְׁה שְׁצִדִּיק
 15 וְרַע לֹא הוּא צִדִּיק בֶּן רָשָׁע, שְׁהָרִי אִין הוּא נַעֲנֵשׁ עַל חֲטָאֵי אֲבוֹתָיו.
 16 מִתְּרַצָּה הַגְּמָרָא: אִלָּא הִכִּי קָאֲמַר לִי - אִלָּא כִּי אֲמַר לֹא הַקִּבָּה
 17 לַמִּשְׁה רַבִּינוּ, צִדִּיק וְסוֹבֵל לֹא הוּא צִדִּיק גָּמוֹר, וְאִילוּ צִדִּיק וְרַע לֹא הוּא
 18 צִדִּיק שְׁאִינוּ גָּמוֹר, וְלִפִּי שִׁישׁ לֹא מִיעוּט עוֹנוֹת, רַע לֹא בַּעֲלֹם הוּא,
 19 כְּדִי לַטְהֵרוּ וְלִזְכוּתוֹ לַעֲלֹם הַבָּא. רָשָׁע וְסוֹבֵל לֹא הוּא רָשָׁע שְׁאִינוּ
 20 גָּמוֹר, שְׁטוֹב לֹא בַּעֲלֹם הוּא כְּדִי שִׁקְבַּל שְׁכָרוֹ עַל מִיעוּט זְכוּיוֹתָיו
 21 וְלִטְרָדוֹ בַּעֲלֹם הַבָּא. רָשָׁע וְרַע לֹא הוּא רָשָׁע גָּמוֹר.
 22 וְפִלְגֵינָא דְרַבִּי מֵאִיר - רַבִּי יוֹסִי שְׁאֲמַר שְׁהַקִּבָּה נָתַן לַמִּשְׁה אֶת כָּל
 23 בְּקִשְׁתּוֹתָיו חוּלָק עַל רַבִּי מֵאִיר, דְּאֲמַר רַבִּי מֵאִיר, שְׁתִּים-וְשְׁתִּים
 24 בְּקִשְׁתּוֹתָיו נָתַן לֹא לַמִּשְׁה, וְאַחֲת לֹא נָתַן לֹא, שְׁלֹא הוֹדִיעֵנו הַקִּבָּה
 25 אֶת הַנְּהַגְתָּהּ בְּמִדַּת הַמִּשְׁפָּט, אִלָּא הִשִּׁיב לֹא שְׁפַעֲמִים שְׁהוּא מִרְחָם
 26 וְחוֹנֵן אֶף אֶת מִי שְׁאִינוּ רָאוּי לִכֶּר, שְׁנֵאֲמַר (שְׁמוֹת ל"ג יט) 'וְנִחַנְתִּי אֶת
 27 אֲשֶׁר אֲחֻז' - אֲחוּז אֶת כָּל מִי שְׁאֲחֻפֵּץ לְחוּץ אוֹתוֹ אֶף עַל שִׁי שְׁאִינוּ
 28 הִנּוּ, וְרַחֲמֵיךָ אֶת אֲשֶׁר אֲרַחֵם' אֶף עַל שִׁי שְׁאִינוּ הִנּוּ, אִלָּא שְׁנִכְמַר
 29 רַחֲמֵי עֲלֵינוּ לִפִּי שְׁעָה, וְאֶף עַל שִׁי שְׁאִינוּ רָאוּי לְרַחֲמִים עַל פִּי דִין.
 30 הַגְּמָרָא מִבֵּאֵר פְּסוֹק נֹסֵף שְׁנֵאֲמַר בַּעֲנִין בְּקִשְׁתּוֹ שֶׁל מִשְׁה רַבִּינוּ:
 31 'וְיֹאמַר, לֹא תוֹכֵל לִרְאוֹת אֶת פָּנַי' (שם ל"ג כ), תִּנָּה מִשְׁמִיחָה דְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
 32 בֶּן קֶרְתָּה, כִּד אֲמַר לֹא תִקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשְׁחָה, בְּשִׁרְצִיתִי לְהִרְאוֹתָךְ
 33 אֶת פָּנֵי בִּסְנָה, לֹא רָצִיתִי לְהַבִּישׁ, עֲבָשִׁיו שְׁאֵתָה רֹצֵחַ לְרֵאוֹת אֶת
 34 כְּבוֹדִי וּמִבְקֵשׁ 'הָרָאנִי נָא אֶת בְּבִדְךָ' (שם ל"ג יח), אִנִּי אִינִי רֹצֵחַ
 35 לְהִרְאוֹתָךְ. וְפִלְגֵינָא דְרַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַי נַחֲמֵי, אֲמַר רַבִּי יוֹנָתָן - וְחוּלָק
 36 רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְתָּה עַל מַה שְׁאֲמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַי נַחֲמֵי מִשְׁמוֹ

37 שֶׁל רַבִּי יוֹנָתָן. דְּאֲמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַי נַחֲמֵי, אֲמַר רַבִּי יוֹנָתָן, בְּשִׁכָּר
 38 שְׁלֹשׁ פְּעוּלוֹת שְׁעִשְׂה מִשְׁה רַבִּינוּ כְּשִׁנְגָלָה לֹא הַקִּבָּה בִּסְנָה, וְכָה
 39 לְשִׁלֵּשׁ טוֹבוֹת שְׁהִיטִיב לֹא הַקִּבָּה. בְּשִׁכָּר 'וְיִסְתַּר מִשְׁה פָּנָיו' - בְּשִׁכָּר
 40 שְׁהִסְתִּיר פָּנָיו, וְכָה לְקַלְסֵתָר פָּנָיו - זֶכֶה שֶׁקָּרַן אוֹר פָּנָיו. בְּשִׁכָּר 'כִּי
 41 וְיָא' - בְּשִׁכָּר יִרְאֵתוּ מַה, וְכָה לְיִרְאָה אֲהֵרָן וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת
 42 מִשְׁה וְהִנֵּה קָרַן עוֹר פָּנָיו, וְיִרְאָה מִנִּשְׁתָּה אִלָּין' (שם ל"ג ט), כְּלוֹמַר שְׁהָיוּ
 43 יִרְאִים מִמֶּנּוּ מִגּוֹדֵל מַעֲלָתוֹ. בְּשִׁכָּר 'מִהֲבִישׁ', וְכָה לְיִוְתָמוֹנֵת ה' 'בִּישׁ'
 44 (בְּמִדְבָּר י"ב ט) שׁוֹה מִרְאָה אַחֲרֵיהֶם. נִמְצָא שֶׁלְּדְּבָרֵי רַבִּי יוֹנָתָן קִיבֵּל
 45 מִשְׁה שְׁכָר עַל הַנְּהַגְתָּהּ, וְלֹא כְּדְּבָרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְתָּה שְׁנַעֲנֵשׁ
 46 עַל כֶּר.
 47 וּמִבֵּאֵר הַגְּמָרָא מַה רֵאֵה מִשְׁה בְּשִׁכָּר 'מִהֲבִישׁ': 'וְהִסְתִּיר אֶת כְּפִי
 48 וְרֵאִיתִי אֶת אֲחֵרִי' (שְׁמוֹת כ"ג), אֲמַר רַב כְּהָנָן בְּרַי יוֹנָתָן אֲמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן
 49 חֲסִידָא, פְּסוֹק זֶה מְלַמֵּד שְׁהָרָאָה תִּקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשְׁה קָשֶׁר שֶׁל
 50 תַּפְּלִין שֶׁל רֹאשׁ, הַנִּמְצָא מֵאֲחוּר.
 51 וְאֲמַר רַבִּי יוֹנָתָן מִשְׁוֹם רַבִּי יוֹסִי, כִּד דְּבָרוֹ וְדְּבָרוֹ שִׁנְיָא מִפִּי הַקִּבָּה
 52 לְטַבְּלָה, כְּלוֹמַר שְׁנֵאֲמַרְהָ בּוּ הַבְּטָחָה עַל דְּבַר טוֹב, אֲפִילוּ עַל הַנָּא,
 53 - אֲפִילוּ אִם הַבְּטָחָה נִאֲמַרְהָ בְּנֵאִי מְסוּיִם, וְלֹא נִתְקִים הַתָּנָא,
 54 לֹא תוֹר בּוּ הַקִּבָּה מִהֲדִיבּוֹר הַטוֹב. מִבְּרַת הַגְּמָרָא: מְנָא לִן -
 55 מִהֲיִכֵן לַמְדֵּנוּ דְּבַר זֶה. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: לַמְדֵּנוּ כֵּן מִמִּשְׁה רַבִּינוּ,
 56 שְׁנֵאֲמַר (דְּבָרִים ט"ז) 'הֲרֹף מִפָּנֶיךָ וְאַשְׁמִידֵם וְגו', וְאַמְחָה אֶת שְׁמֵם
 57 מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם, וְאַעֲשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי עֲצוּם וְרַב מִמֶּנּוּ' - כְּלוֹמַר שְׁהָיוּ
 58 צִאצְאֵי מְרוּבִים יוֹתֵר מִשְׁשׁ מֵאוֹת אִלָּין, שְׁהוּא הִיָּה מִסְפָּרם שֶׁל בְּנֵי
 59 יִשְׂרָאֵל אַז, וְאֶף עַל גִּב דְּבָעָא מִשְׁה רַחֲמֵי עֲלֵה דְמַלְתָּא וּבְמַלְתָּא - וְאֶף
 60 שְׁמִשְׁה רַבִּינוּ בִּיקֵשׁ רַחֲמִים שְׁלֹא יִשְׁמִיד הַקִּבָּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,
 61 וְיִטַּל אֶת הָעוֹנֵשׁ בְּתַפִּילָתוֹ, אֲפִילוּ הִכִּי אֲוִקְמָה בְּיָדֵיהֶם - אֶף עַל פִּי
 62 כֵּן לֹא הַתְּבַטְלָה הַבְּטָחָה הַקִּבָּה, וְנִתְקִימָה בּוֹרְעוֹ שֶׁל מִשְׁה,
 63 שְׁנֵאֲמַר (דְּבָרִים ה' א' כ"ג טז, יז) 'בְּנֵי מִשְׁחָה, נִרְשָׁם וְאַלְעִיָּעוּ. וְיִהְיוּ בְּנֵי
 64 אֲלִיעִיָּעוּ, רַחֲבֵיהֶם תִּרְאֵשׁ וְגו' וּבְנֵי רַחֲבֵיהֶם רַבּוּ לְמַעַלְה' וְגו', לַמְדֵּנוּ
 65 מִהַפְּסוֹק שְׁבִנִי רַחֲבִיָּה נִכְדוֹ שֶׁל מִשְׁה רַבִּינוּ 'רַבּוּ לְמַעַלְה' וְתָנִי רַב
 66 יוֹסֵף, שְׁפִירוּשׁ 'רַבּוּ לְמַעַלְה' הוּא, שְׁהִתְרַבּוּ בְּנֵי וְעֵלָה מִנִּינִם
 67 לְמַעַלְה מִשְׁשִׁים רַבּוּ - יוֹתֵר מִשְׁשׁ מֵאוֹת אִלָּין, אֲתָנָא - יֵשׁ לַלְמוֹד
 68 עֵינָהּ זֶה עַל יְדֵי הַתִּיבּוֹת 'רַבִּיהֶם רַבִּינִי', כְּתִיב הָאֵם - כְּתוּב כֹּאן לִגְבִי
 69 צִאצְאֵי מִשְׁה 'רַבּוּ לְמַעַלְה' וּבְכִתְבֵי הָאֵם - וְכְתוּב שֵׁם (שְׁמוֹת ל"א י) 'וּבְנֵי
 70 יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרָצוּ וַיִּדְבְּדוּ', וּמִנֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִיָּה שְׁשִׁים רִיבּוּא,
 71 נִמְצָא שְׁלֹשׁוֹן רִיבָה הוּא שְׁשִׁים רִיבּוּא, וְצִאצְאֵי מִשְׁה שְׁנֵאֲמַר בְּהֵם
 72 'רַבּוּ לְמַעַלְה' הִיוּ לְמַעַלְה מִשְׁעִיָּעוֹר זֶה.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

בי"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי" אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ח' טבת מפרק מד עד סוף פרק מח	יום רביעי - י"א טבת מפרק ס עד סוף פרק סה
יום שני - ט' טבת מפרק מט עד סוף פרק נד	יום חמישי - י"ב טבת מפרק סו עד סוף פרק סח
יום שלישי - י' טבת מפרק נה עד סוף פרק נט	יום שישי - י"ג טבת מפרק סט עד סוף פרק עא
שבת קודש - י"ד טבת פרק כ מפרק עב עד סוף פרק עו	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ח' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יג, ועל דברים... עד עמ' 26, שעסקו בהן:

- 1 ועל דברים בטלים בהתה, - כשאין איסור בדיבורם, כגון עם
2 הארץ שאינו יכול ללמד - שכן, מי שיכול ללמוד, מוטלת
3 עליו תמיד חובת מצות-העשה של "דברת במ ולא בדברים
4 בטלים"⁶, הוא חייב תמיד לדבר רק דברי תורה ולא דברים
5 בטלים, ולגבוי יש משום
6 איסור לדבר דברים
7 בטלים. ואילו, עם הארץ,
8 שאינו יכול ללמוד, יש
9 שהדברים בטלים שלו
10 אינם באיסור. ואף הוא
11 צריך לטהר נפשו
12 מטמאה זו דקלפה זו,
13 עלידי גלגולה ככה
14 הקלע, - ביחס לעונש זה
15 של "כף הקלע" מובא
16 הביטוי, שקולעים את
17 האדם מקצה אחד של
18 העולם לקצה השני, או
19 מארץ ישראל לחוץ
20 לארץ. הרעיון הגלום בכך
21 הוא: מעבירים את הנפש
22 מקיצוניות לקיצוניות,
23 בתחלה רואה הנפש את
24 האמת ואת הגדלות
25 שבקדושה ובאלקות, ומיד
26 "זורקים" אותה,
27 למחשבות ולדיבורים,
28 שחשבה ודיברה בעולם

- בגיהנם של שלג, כמבאר במקום אחר. - אדם נענש על
עבירותיו "מדה כנגד מדה", חומרת העונש כחומרת החטא,
ולכן: על עבירה שנעשתה מתוך חוס וחמימות - מענישים
ב"גיהנום של אש", ועל קרירות בקיום מצוה - ב"גיהנום של
שלג"¹⁰. הרי, נוסף על
העונש שמענישים על
ביטול מצות תלמוד תורה,
כעונש שמענישים על
ביטול כל מצות-עשה -
קיים עונש מיוחד על
"ביטול תורה". וכן
העוסק בהכמות אמות
העולם - בכלל דברים
בטלים יחשב לענין עון
בטול תורה, - שגם
בלימוד חכמות כלליות
עוברים על חטא ביטול
תורה, כמו שכתוב
בהלכות תלמוד תורה.¹¹
ועוד זאת יתרה מטמאה
של חכמת האמות על
טמאת דברים בטלים,
שאנו מלביש ומטמא -
עלידי דברים בטלים, רק
המדות, - שהן מיסוד
הרוח הקדוש שבנפשו
האלהית, - שכן, גם
הנפש האלקית מורכבת

ליקוטי אמרים

ועל דברים בטלים בחיתר כגון

ע"ה שאינו יכול ללמוד צריך לטהר נפשו מטמאה
זו דקליפה זו ע"י גלגולה בכף הקלע כמ"ש בזהר פ'
בשלח דף נ"ט. אבל לדיבורים אסורים כמו ליצנות
ולשון הרע וכיוצא בהם שהן משלש קליפות הטמאות
לגמרי אין כף הקלע [לבדו] מועיל לטהר ולהעביר
טומאתו מהנפש רק צריכה לירד לגיהנם. וכן מי
שאפשר לו לעסוק בתורה ועוסק בדברים בטלים אין
כף הקלע לבדו מועיל לנפשו למרקה ולזככה רק
עונשים חמורים שמענישים על ביטול תורה בפרטות
מלבד עונש הכללי לכל ביטול מ"ע מחמת עצלות
בגיהנם של שלג כמבואר במ"א וכן העוסק בחכמות
אומות עובדי גלולים בכלל דברים בטלים יחשב לענין עון
ביטול תורה כמ"ש בהלכות תלמוד תורה ועוד זאת יתרה
טומאתה של חכמת האומות עובדי גלולים על טומאת
דברים בטלים שאינו מלביש ומטמא רק המדות מיסוד
הרוח הקדוש שבנפשו האלהית בטומאת קליפת נוגה
שבדברים בטלים הבאים מיסוד הרוח הרע שבקליפה
זו בנפשו הבהמית כדלעיל ולא בחי' חב"ד שבנפשו מאחר
שהם דברי שמות ובורות שגם השומים וע"ה יכולים לדבר

- מארבעה יסודות רוחניים: אש, רוח, מים, עפר. המדות, כאבהב,
פחד וכדומה, באות מיסוד הרוח - ועל ידי דברים בטלים הוא
משקיע בהם את שבע המדות של הנפש האלקית, הנובעות
מיסוד הרוח שבה, ומכלכל אותן, בטמאת קליפת נגה
שבדברים בטלים, הבאים מיסוד הרוח הרע שבקליפה זו
בנפשו הבהמית כדלעיל, - כמו שהוסבר בפרק הראשון. ולא
בחינת חכמה-בינה-דעת שבנפשו, - דברים בטלים אינם
מטמאים את השכל שבנשמה, מאחר שהם דברי שמות
ובורות, שגם השומים ועמי הארץ יכולים לדבר בן. - אין
הוא משקיע את שכלו בדברים בטלים, וממילא אינו מטמא את

- זהו; ויש בכך משום צער גדול לנשמה,⁸ כמו שכתוב בזהר
פרשת בשלח דף נט. אבל לדיבורים אסורים, כמו ליצנות
ולשון הרע וכיוצא בהם, שהן משלש קליפות הטמאות
לגמרי - אין כף הקלע [לבדו] מועיל לטהר ולהעביר
טמאתו מהנפש, רק צריכה לירד לגיהנם. - שהוא עונש
חמור יותר, ומשום כך הוא משפיע יותר לנקות את הנפש. וכן
מי שאפשר לו לעסוק בתורה ועוסק בדברים בטלים - אין
כף הקלע לבדו מועיל לנפשו למרקה ולזככה, רק - היא
זקוקה לענישים חמורים שמענישים על בטול תורה בפרטות,
מלבד עונש הכללי לכל בטול מצות-עשה מחמת עצלות

6. יומא יט, ב. 7. ראה שבת קנב, ב. 8. כדאי להוסיף כאן, מה שאמר כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע באחת משיחותיו הקדושות, שאמירת
דברי תורה בעל-פה, למשל: לומר בעל-פה מלות החומש, תהלים, משניות או תניא - נוסף שבכך מקיימים מצות תלמוד תורה ומטהרים
את האויר - זה עוזר לאדם להיפטר מעונש כף הקלע. 9. לקוטי תורה להאריז"ל בתחילת פרשת שמות. ראה גם זוהר חלק א. סב, ב;
רלו, ב; חלק ב. קנ, א-ב. 10. יש שרוצים ללמוד כאן, שבגיהנם של שלג יש משום רפואה לקרירות הנפש, כמו שעלידי שפשוף שלג
על אבר קפוא, עוזר להחזרת הילוך הדם הרגיל. ברם, הרבי מפקפק בנכונות פירוש זה, ואומר שבילקוטי תורה' להאריז"ל לא משמע
כך. הוא העיר: "צע"ג אם נכון הוא; וא"כ למה גזולין השלג כו' שכל"ת שם". 11. פרק ג, סעיף ז. "הלכות תלמוד תורה" הוא
הספר הראשון שנדפס מרבנו הזקן, בשנת תקנ"ד, בשקלוב, ולאחר מכן - צורף ונכלל ב"שולחן ערוך" שלו.

קידוש החדוש, וכדומה. וְהוּא מַעְמֹו שֶׁל הַרְמָב"ם וְרַמְבַּ"ן וְל' 23
וְסִיעָתָן שֶׁעָסְקוּ בָּהֶן: - בחכמות אומות העולם, שכן, הם ידעו 24
לנצל חכמות אלו בעבודת ה' ובתורה. בהקשר להאמור בפרק 25
זה, שדבר של איסור, גם אם איסורו הוא מדרבנן בלבד, קשור 26
בשלש הקליפות הטמאות
לגמרי, ואי אפשר 28
להעלותו לקדושה, גם אם 29
הוא אוכל אותו מבלי 30
שידע שהדבר הוא של 31
איסור, ואף כשזה נאכל 32
לשם שמים, ובכוח אותה 33
אכילה הוא לומד ומתפלל 34
- כדאי להביא כאן את 35
הסיפור הבא: חסיד אחד 36
התאונן פעם בפני רבנו 37
הזקן, שלחטנו נפלות 38
מחשבות ופקפוקים בעיניי אמונה. אמר לו רבנו הזקן: חתך 39
נכשל בשתיית חלב עכ"ם, שיהודי לא היה נוכח בשעת 40
החליבה. ואף שהוא חשב שזהו חלב יהודי, ונוסף על כך חלב 41
עכ"ם הוא איסור מדרבנן בלבד - הזיק לו הדבר ברוחניות, 42
ומכאן ספיקותיו באמונה. רבנו הזקן נתן לו "תיקון", שעור לו 43
להירפא ממחלתו הרוחנית. 44

1 השכל של נפשו האלקית. מַה־שְׁאִין־בֶּן בְּחֻמַּת הָאֱמוּנוֹת, -
2 שונה הדבר ביחס לחכמות אומות העולם, שבהתעסקותו בהן
3 הוא מַלְבִּישׁ וּמַטְמֵא בְּחִינוֹת חֻמַּת־בִּינְהִינְיָעַת - השכל,
4 שֶׁנִּפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית בְּמַמָּת קִלְפָת נִגְה שֶׁבְּחֻמַּת אֱלוֹ,
5 שֶׁנִּפְלו שָׁמָּה - אותן
6 חכמות "נפלו" לתוך
7 קליפת נוגה, בְּשִׁבְרִית
8 הַבָּלִים - בתהליך של 1
9 "שבירת הכלים" בראשית 2
10 הבריאה, מִבְּחִינַת 3
11 אֲחֻזִּיּוֹת שֶׁל חֻמָּה 4
12 דְּקִדְשָׁה, בְּדִיעַ לְיִדְעִי 5
13 חֵן. - לידועי חכמה 6
14 נסתרה (חכמת הקבלה). 7
15 שבה מתבאר התהליך 8
16 האמור ואופן הנפילה.
17 ובכן, בשלומדים חכמות כלליות, מטמאים את השכל של הנפש
18 האלקית, וזה גרוע מדברים בטלים, על־ידם הוא מטמא רק את
19 המדות ולא את השכל. אֱלֵא־אִם־בֶּן עוֹשֶׂה אוֹתָן - את
20 החכמות, קִרְדֹּם לַחֲתֹךְ בָּהֶן, דְּהֵינּוּ בְּדִי לְהַתְפַּרְנֵם מִהֶן בְּרוֹחַ
21 לְעֵבֶד ה', או שְׂיוּדָע לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן לְעִבּוּד ה' או לְתוֹרָתוֹ,
22 - למשל: הוא לומד חכמת החשבון, כדי להבין היטב את דיני

ליקוטי אמרים

כֵּן. מִשָּׂא־כ" בחכמת האומות עובדי גלולים הוא מלביש
ומטמא בחי' חב"ד שבנפשו האלהית בטומאת קליפת
נוגה שבחכמות אלו שנפלו שמה בשבירת הכלי' מבחי'
אחוריים של חכמה דקדושה כידוע לידועי חן אלא א"כ
עושה אותן קרדום לחתוך בהן דהיינו כדי להתפרנס
מהן בריוח לעבוד ה' או שיודע להשתמש בהן לעבודת
ה' או לתורתו וזהו טעמו של הרמב"ם ורמב"ן וז"ל
וסיעתן שעסקו בהן:

יום שני ט' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 26, פרק ט והנה... עד עמ' 26, שבמוחין.

השמאלי שבלב, המלא דם, וְלָבָן, - בגלל מיקומה של הנפש 63
הבהמית בלב, כֹּל הַתְּאֻוֹת וְהַתְּפֹארוֹת וְכַעַם וְדוּמְיָהֶן - 64
וכל שאר המדות, הֵן בָּלָב, וּמַחֲלָב הֵן מִתְּפַשְׁטוֹת בָּבֶל 65
הַגּוֹף. וְגַם עוֹלָה לְמֹחַ שְׁבִרָאשׁ, לְחֹשֶׁב וּלְהַרְהֵר בָּהֶן 66
וּלְהַתְחַבֵּם בָּהֶן, - אחרי 67
שמתעוררת תאוה בלבו, 68
היא עולה אל מוחו, 69
לחשוב ולהתחכם איך 70
להגיע למימוש תאוותו זו, 71
כְּמוֹ שֶׁהֵדֵם מְקוּרוֹ בָּלָב, 72
וּמַחֲלָב מִתְּפַשְׁט לְכָל 73
הָאֲגָרִים, וְגַם עוֹלָה 74
לְמֹחַ שְׁבִרָאשׁ. - כשם 75
שהדם מקורו בלב, ומשם 76
הוא מתפשט לכל שאר 77
חלקי הגוף, כך גם נפש זו - המלוכשת בדם האדם - מקורה 78
בלב, ומחלב היא מתפשטת לכל שאר חלקי הגוף. אֵךְ מְקוֹם 79
מִשְׁכַּן נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית הוּא בְּמַחֲוִין שְׁבִרָאשׁ, - מיקומה של 80

45 פֶּרֶק ט בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן את פרטי הנפש האלקית
46 שבכל אחד מישראל, על עשרת כוחותיה ושלשה לבושה. את פרטי
47 הנפש הבהמית, הנפש שמהקליפה, שבכל אחד מישראל, על עשרת
48 כוחותיה ושלשה לבושה. בפרק התשיעי, יסביר את המלחמה
49 המתחוללת באדם בין שתי
50 נפשות אלה:
51 וְהֵנָּה, מְקוֹם מִשְׁכַּן נֶפֶשׁ 9
52 הַבְּהִמִּית שֶׁמִּקְלַפֶּת נִגְה 10
53 בָּבֶל אִישׁ יִשְׂרָאֵל הוּא 11
54 בָּלָב, - שם, בלב, מתגלה 12
55 הנפש הבהמית, להשפיע 13
56 על הגוף, שהרי, כפי 14
57 שהוזכר בפרקים 15
58 הקודמים, מורכבת הנפש 16
59 הבהמית בעיקר מ"מדות"
60 - ככעס, תאוה, התפארות וכדומה, ומקומן של מדות אלו, הוא
61 בלב, בְּחֻלָּל שְׁמָאִלִי - שבלב, שְׁהוּא מְלֵא דֵם, וּבְתִיבִי: "כִּי
62 הָדֵם הוּא הַנֶּפֶשׁ". - שמכאן מובן, שהנפש נמצאת בחלל

ליקוטי אמרים

פֶּרֶק ט וְהֵנָּה מְקוֹם מִשְׁכַּן נֶפֶשׁ הַבְּהִמִּית שֶׁמִּקְלַפֶּת
נוגה בכל איש ישראל הוא בלב בחלל
שמאלי שהוא מלא דם וכתוב כי הדם הוא הנפש ולכן
כל התאוות והתפארות וכעס ודומיהן הן בלב ומחלב
הן מתפשטות בכל הגוף וגם עולה למוח שבראש
לחשב ולהרהר בהן ולהתחכם בהן כמו שהדם מקורו
בלב ומחלב מתפשט לכל האברים וגם עולה להמוח
שבראש. אך מקום משכן נפש האלהית הוא במוחין

1. דברים יב, כג. 2. הוא משתמש בביטוי "עולה למוח שבראש" - כי יש בכך משום עליה למדות, כשמהן נובעת המחשבה והשכל - אם כי, שה"שכל" בא כאן רק לשם ביצוען של המדות - שהרי, עצם מהות השכל, הוא למעלה ממהות המדות. כך להלן בקשר ל"דם", הוא אומר שהדם עולה למוח, שכן, גם לדם יש בכך משום עליה, שהדם המזוקק ביותר עולה למוח. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמוכּוּן - הטעם על הדגשת המוח בפ"ע - הוא ע"ד שפי' לקמן בנה"א".

27 חכמה, בינה ודעת, בְּדָבָרִים הַמְעוֹדְרִים אֶת הָאֱהָבָה. –
 28 בגדולת השי"ת, כפי שהוסבר בפרק השלישי, שההתבוננות
 29 בגדולת השי"ת, מעוררת אהבה אליו. הרי, אהבה זו בלב היא
 30 התפשטות הנפש האלקית מהמוח: ההתבוננות במוח מביאה
 31 את האהבה בלב. וְכֵן –
 32 משל פנימי יותר, לרגש
 33 הלב הנובע מהמוח
 34 שבראש, שְׂמֻחַת לֵבָב
 35 בַּתְּפָאֲרֶת ה' וְהִדְר
 36 נְאוֹנוֹ, – גם שמחת לב זו,
 37 שהיא רגש פנימי יותר
 38 מאשר אהבה, בא מהמוח
 39 אל הלב, כְּאִשֶּׁר עֵינֵי
 40 הַחֶכֶם – הנפש האלקית,
 41 אִשֶּׁר בְּרָאוֹ, כְּמוֹ
 42 חֶכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ,
 43 מִסְתַּבְּלִים – במבט

44 פנימי, בִּיקְרָא דְּמִלְכָּא – בכבודו של המלך, הקב"ה, וְתַפְאֲרַת
 45 גְּדֻלָּתוֹ – שהיא, עַד אֵין חֶקֶר – אי אפשר לחקרו עד לשרשו,
 46 וְאֵין סוֹף וְתַבְלִית, – הוא איך-סופי ובלתי מוגבל, כְּמִבְּאֵר
 47 בְּמָקוֹם אַחֵר. – הוא מתבונן בגדולת הקב"ה בעיני שכלו.
 48 כלומר: לא רק שהוא מבין בשכלו את גדולתו של הקב"ה, אלא
 49 הבנתו היא בצורה של ראייה – כאילו הוא רואה בעיניו – הרי,
 50 ראייה שכלית זו, מעוררת שמחה בלב. וגם שמחה זו נובעת
 51 מהמוח. וְכֵן שְׂאֵר מִדּוֹת קְדוּשׁוֹת שְׂבָלָב, – כמו יראת ה'
 52 וכדומה, הֵן מִחֶכְמָה בִּינָה דְּדַעַת שְׂבָמְחִין. – שבמוח.

1 הנפש האלקית הוא במוח שבראש, כפי שהוזכר בפרקים
 2 הקודמים, שעיקר מהותה של הנפש האלקית הוא ה"שכל",
 3 ומקום ה"שכל" הוא בראש, וּמִשָּׁם – מהמוח שבראש,
 4 מִתְפַּשֵּׁט לְכָל הָאֲבָרִים, וְגַם בְּלֵב – שוכנת ומתגלה הנפש
 5 האלקית בְּחֻלָּל הַיָּמִי –
 6 שבלב, שְׂאֵין בּוֹ דָם,
 7 וּכְמוֹ שֶׁכֶּתוּב: "לֵב
 8 חֶכֶם לְיָמִינוֹ." – "חכם"
 9 רומז לנפש האלקית,
 10 בניגוד לנפש הבהמית
 11 (היצר הרע), הנקראת
 12 "כסיל". "לימינו" – החלל
 13 הימיני שבלב. כאן, כמו
 14 בנפש הבהמית, הוא
 15 מבדיל בין הלב לשאר
 16 האברים: לאחר שזהו
 17 מציין, שהנפש האלקית

18 מתפשטת בכל האברים, הוא מוסיף במיוחד "וגם בלב" – כי
 19 הנפש האלקית לא רק שהיא מתפשטת בלב כמו בשאר
 20 האברים, אלא היא גם מתגלה בלב, כלומר: במדות. וְהִיא –
 21 כיצד מתגלה הנפש האלקית שמהמוח – בלב? – עלידי אֱהָבָה
 22 ה' בְּרָשִׁי שְׁלֵהֶבֶת מִתְלַהֶבֶת בְּלֵב מְשִׁבִּילִים – המשתמשים
 23 בכוח חכמתם, הַמְבִינִים וּמְתַבְּנִים – ומשתמשים גם ב"כוח
 24 הבינה", להבין כל דבר לפרטיו, בְּדַעַתָּם אִשֶּׁר כְּמוֹם – הם
 25 משתמשים גם "בכוח הדעת", להתעמק ולהרגיש את מה שהם
 26 מבינים; כלומר, הם משתמשים לשם כך בכל שלשת הכוחות:

יום שלישי י' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 26, אך הנה כתיב... עד עמ' 28, שבזוה"ק:

69 עליה, שהיא ברצון, כלומר בהסכמת וברצון תושבי העיר.
 70 דְּהִינוּ לְהַנְהִיג יוֹשְׁבֵיהָ בְּרָצוֹנוֹ וְשִׁיחֵיו סְרִים לְמִשְׁמַעְתּוֹ בְּכָל
 71 אִשֶּׁר יִזְדָּר עֲלֵיהֶם, – כשם שהדבר הוא במלחמה בין שני

72 מלכים על כיבושה של
 73 עיר אחת, כִּךְ שְׁתֵּי
 74 הַנַּפְשׁוֹת, הַאֱלֹהִית
 75 וְהַחַיּוֹנִית הַבְּהִמִּית
 76 שְׂמֻחָקְלִפָּה, – הנפש
 77 הבהמית שמהקליפה
 78 המחיה את הגוף שהיא
 79 הצד המנוגד לאלקות
 80 וקדושה, נִלְחָמֹת זו עִם
 81 זו עַל הַגּוּף וְכָל אֲבָרָיו,
 82 – הגוף הוא ה"עיר

83 הקטנה והאברים – ה"תושבים", שְׂהֵאֱלֹהִית – הנפש האלקית,
 84 חֶפְצָה וְרָצוֹנָה שְׂתֵּהָא הִיא לְבָדָה מִמּוֹשְׁלֵת עָלֶיהָ – על הגוף,

53 אֶךְ הִנֵּה כְּתִיב: "וְלֹאִם מְלֹאִם יֵאָמֵן", – וכ"ק רבינו מעיר
 54 באן: "אך כו' – פי' דב' הנפשות אין ענינם שכל א' עוסק בשלו
 55 ואין לו עסק והתענינות בפעולות הב', כ"א לאום מלאום יאמץ

56 כו"ן – פסוק זה נאמר על
 57 יעקב ועשו, שברוחניותם
 58 של בני ישראל, רומז
 59 "יעקב" – על הנפש
 60 האלקית, ו"עשו" – על
 61 הנפש הבהמית, והם
 62 עומדים במלחמה
 63 תמידית, כשאחד מהם
 64 מתחזק ומתאמץ להתגבר
 65 על השני. כִּי הַגּוּף נִקְרָא
 66 "עיר קְטַנָּה", וּכְמוֹ
 67 שְׁשֵׁנִי מְלָכִים נִלְחָמִים עַל עִיר אַחַת, שְׂבָל אַחַד רוֹצֵה
 68 לְכַבְּשָׁה – גם נגד רצונה, וְלִמְלֹךְ עָלֶיהָ, – ולהגיע למלוכה

47 בוערה בלבו - כן נולדת, על-ידי ההתבוננות וההתעמקות
48 בגדולתו של הקב"ה, אהבה בוערת בלב, כרשפי שלהבת,
49 להיות נכספה וגם כלתה נפשו בחשיקה וחפיצה - כדי,
50 לדבקה בו באינסוף ברוך-הוא בכל לב ונפש ומאד -

51 בשלשת הבחינות: בכל
52 לבבך, בכל נפשך ובכל
53 מאדך, כמו שנאמר
54 בפסוק⁸, "בכל לבבך" -
55 שהלב יהיה ממולא
56 באהבה להקב"ה, "בכל
57 נפשך" - שאהבה זו
58 תעבור את גדות הלב
59 ותתפשט בכל שאר
60 האברים, שכולם יתנהגו
61 בהתאם לדרישות אותה
62 אהבה. כגון: כשהאהבה
63 להקב"ה מגיעה גם ברגלי
64 האדם - רצות אז הרגלים
65 במהירות לקיים מצוה,
66 ו"בכל מאדך" - עד
67 למסירות נפש, בגלל
68 אהבתו אל הקב"ה הוא

69 מוכן למסור את נפשו, מעמקא דלבא - מעומק הלב, שבהלל
70 הימני, - שם משכן הנפש האלקית, וצורת האהבה להקב"ה
71 שהנפש האלקית רוצה בה, היא: שיהיה תוכו רצון אהבה⁹ -
72 תחלה האהבה היא עדיין רק על ה"סף" ואינה ממלאה את כל
73 החלל, מלא - שיהיה גם מלא כולו, ככלי כשהוא ממולא במים,
74 הרי כל חלל הכלי מלא במים, כך יהיה כל חלל הלב ממולא
75 באהבת ה' ונדרוש - לא רק שיהיה מלא, אלא גם גדוש ועובר
76 על גדותיו, לא רק בחלל הימני שבלב, אלא עד שתתפשט גם
77 לחלל השמאלי - שבלב, מקומה של הנפש הבהמית ושל
78 היצירה-הרע, וזאת כדי לאכפא לסטרא-אחרא יסוד המים
79 הרעים שפה, - לכפות את ה"סטרא אחרא", הצד האחר שלא
80 מן הקדושה, שהיא יסוד ה"מים הרעים" שבנפש הבהמית, שהיא
81 התאוה שמקלפת נגה, - כמוסבר בפרק הראשון, שמיסוד
82 המים שבנפש הבהמית, באה מדת התאוה לתענוגים גופניים,
83 שהם מקליפת "נוגה", לשנותה ולהפכה מתענוגי עולם הזה
84 לאהבת ה', - שבמקום שעד עתה התאוותה הנפש הבהמית
85 לתענוגים גשמיים שמהעולם-הזה - תתאוה ותאהב מעתה
86 אלקות וקדושה. כמו שכתוב: "בכל לבבך" - וחכמינו ז"ל
87 דורשים¹⁰, ממה שלא נאמר בכל לבך אלא לבבך, בשתי
88 "בית"ים, "בשני יצירים". - ביצירה הטוב וביצירה-הרע, שלא רק
89 היצירה-הטוב יאהב את הקב"ה, אלא גם היצירה-הרע. וזאת רוצה
90 הנפש האלקית לבצע בגוף, שאהבתו להקב"ה תהיה במדריגה
91 כזו, שתפעל גם על הנפש הבהמית, להפוך אותה, שבמקום
92 לתענוגי העולם-הזה, תהיה לה אהבה להקב"ה: וחינו, שיעלה

1 ומנהיגתו, וכל האברים יהיו סרים למשמעתה - כלומר,
2 שהאברים יתנהגו בפועל לפי הוראות הנפש האלקית, ובטלים
3 אצלה לגמרי, - לא רק שהאברים יתנהגו בפועל כדרישת
4 הנפש האלקית, אלא שימסרו את רצונם לנפש האלקית. ויותר

5 מכך רוצה הנפש האלקית:
6 ומרבה אליה, -
7 שהאברים יהיו בטלים
8 אליה כמו "מרכבה" לגבי
9 הרוכב עליה, שאין לה
10 רצון עצמי כלל. כלומר,
11 לא כמו בהתבטלות סתם,
12 שיש לה רצון עצמי, אלא
13 שהיא מבטלת אותו, כי
14 אם שלאברים לא יהיה
15 רצון עצמי כלל, וכל
16 רצונם יהיה אך ורק רצונה
17 של הנפש האלקית, ויהיו
18 לבוש לעשר בחינותיה
19 - של הנפש האלקית, וג'
20 לבושה - מחשבה, דיבור
21 ומעשה, הנזכרים לעיל,
22 שיתלבשו בלם -

23 בכוחותיה ולבושה של הנפש האלקית יתלבשו, באברי הגוף,
24 ויהיה הגוף בלוי מלא מהם לבדם, - שכן, יתכן, שהאברים
25 אכן יתלבשו בכוחות ולבושי הנפש האלקית, אבל לפעמים
26 יתלבשו גם בכוחות ובלבושי הנפש הבהמית, לכן הוא אומר:
27 שהגוף כולו יהיה מלא אך ורק בכוחות ולבושי הנפש האלקית,
28 ולא ישאר מקום כלל לכוחות ולבושי הנפש הבהמית, ולא
29 יעברו וי - הנפש הבהמית נקראת "זר", בתוכם - באברים,
30 חס-ושלום, - עד כאן דובר בצורה כללית, שרצונה של הנפש
31 האלקית הוא שכל הגוף יהיה מלא רק ממנה. להלן, יבואו
32 הדברים בפירוט יותר: דהינו, תלת מחין שבראש - שלשת
33 המחין שבראש, חכמה, בינה, דעת, יהיו ממלאים מחכמה¹¹
34 בינה-דעת שבנפש האלקית, שהיא חכמת ה' ובינתו, -
35 להתחכם ולהבין גדולתו של הקב"ה, להתבונן בגדולתו אשר
36 עד אין חקר ואין סוף, - לגדולתו, ואי אפשר לחקרו
37 לתכליתו, ולהוליד מהן, - מהחכמה ובינה, על-ידי הדעת, -
38 על ידי התעמקות בכוח הדעת, עד להרגשת השכל, שעל-ידי
39 זה מולידים, היראה - מהקב"ה, במחור ופחד ה' בלב, - כפי
40 שהוזכר בפרק השלישי, שעל-ידי ההתבוננות וההתעמקות
41 בגדולתו של הקב"ה, נולדת יראה במוח - הביטוי "יראה" נאמר,
42 כשהדבר ממנו יראים נמצא מרחוק, הוא רק מבין אותו בשכלו
43 - ופחד בלב - הביטוי "פחד" נאמר, כשהדבר ממנו מפחדים
44 נמצא קרוב אליו, רואים אותו ומתמלאים ממנו פחד בלב. כך גם
45 כאן: מההתבוננות וההתעמקות בגדולתו של הקב"ה, מתעוררת
46 תחלה יראה במוח, ולאחר מכן פחד בלב, ואהבת ה' באש

1 וַיֵּבֶא וַיַּנִּיעַ לְמַדְרַגַּת אֱהָבָה רַבָּה – דַּרְגָּה גְדוּלָּה מְאֹד בְּאַהֲבָה,
2 וְהָבָה יִתְרָה מִמַּדְרַגַּת אֱהָבָה עֹזָה כִּרְשִׁי אֲשֶׁר – שְׁנוֹכַר
3 לְעִיל. וְהִיא – אֲהָבָה רַבָּה זֹאת הַנִּקְרָאת בְּכַתוּב¹¹: "אֱהָבָה
4 בְּתַעֲנוּגִים", לְהַתְעַנֵּג עַל ה' מַעֲיֵן עוֹלָם הָפֵא; – הַעוֹלָם־הַבֵּא

5 הָרִי מְבוֹסֵס עַל תַּעֲנוּג

6 בְּאַלְקוּת, וְהַתְעַנֵּג הוּא

7 בְּמַח – שֶׁל חֲכָמָה וְשִׁכְלָה,

8 הַמַּתְעַנֵּג בְּהַשְׁכֵּלֶת ה'

9 וְיִדְעֶתָ, כִּפִּי הַשֵּׁנָה

10 שִׁכְלוֹ וְהַכְּמָתוֹ; – כִּפִּי

11 גּוֹדֵל הַהִשְׁגָּה, כִּךְ גּוֹדֵל

12 הַתַּעֲנוּג. וְהוּא – אֲהָבָה

13 בְּתַעֲנוּגִים, בְּחִינַת הַמִּים

14 וְזֶרַע אֹרֶךְ שִׁבְכֶרֶשֶׁת

15 נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית, הַמַּהֲפֵכֶת

16 לְטוֹב אֶת בְּחִינַת הַמִּים

17 שֶׁנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית,

18 שֶׁמֶהֱם – מִבְּחִינַת הַ"מִּים"

19 שֶׁנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, בָּאוּ

20 תַּאֲוֹת תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם

21 הַזֶּה מִתְחַלֵּה; – לִפְנֵי

22 שֶׁנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית נִהְפָּכָה

23 לְאַהֲבָה אֶת ה'. וְכֵמוֹ

24 שֶׁכְּתוּב בְּעֵץ חַיִּים שֶׁזֶרַע

25 נִפְרָק גַּם בְּשֵׁם הַזֶּה,

26 שֶׁהָרַע נִהְפָּךְ לְהִיּוֹת טוֹב

27 גָּמֹר כְּמוֹ יֵצֵר טוֹב

28 מִמֶּשֶׁ, – וְכִיצַד אִפְשָׁרִי

29 הַדְּבָר? – בְּהִסְרֵי "הַבְּגִידִים הַצּוֹאִים" מִמֶּנּוּ, – עַל־יְדֵי הַסֵּרֶת

30 הַבְּגִידִים הַצּוֹאִים שֶׁל רוּחַ הַתַּעֲנוּג שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, שֶׁהֵם

31 תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה שֶׁהוּא מְלַבֵּשׁ בָּהֶם. – הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית

32 כְּשֶׁלַעֲצָמָה הִיא רַק "כּוּחַ הַמֵּתָאוּה", כּוּחַ חֹזֶק שֶׁל תַּאוּה, שֶׁאִפְשָׁר

33 לְהִסְתוֹר לְאִיזוֹה צֶדֶד שֶׁהוּא. אֲלָא, בְּהִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית מְלוּבֶשֶׁת

34 בְּגוּף, נוֹטָה כּוּחַ זֶה וּמֵתָאוּה לְתַעֲנוּגוֹת הַעוֹלָם־הַזֶּה. וְתַאוּת

35 הַעוֹלָם־הַזֶּה, בְּהֵן הוּא מְשׁוּקָע, נַעֲשׂוֹת "לְבוּשִׁים" לְכוּחַ הַמֵּתָאוּה.

36 וְעַל־יְדֵי פַעּוֹלַת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית עַל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, לְהַפּוֹךְ אֶת

37 תַּעֲנוּגֵי הַעוֹלָם־הַזֶּה לְאַהֲבָה ה' – מִתְפַּשֵּׁט כּוּחַ הַמֵּתָאוּה שֶׁל

38 הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, מִלְבוּשֵׁי הַמְלוּכִים, וּמִתְלַבֵּשׁ בְּלְבוּשִׁים

39 טוֹבִים, לְרִצּוֹת, וּבְחֻקָּה, דְּבָרִים שֶׁל קְדוּשָׁה וְאַלְקוּת. אִם־כֵּן

40 הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית רֹצֶה שֶׁהָאָדָם, עַל־יְדֵי שִׁכְלוֹ, יוֹלִיד יִרְאָה

41 מִהַקֵּב"ה וְאַהֲבָה אֵלָיו, שֶׁתִּהְיֶינָה בְּמִדָּה כּוֹז, שֶׁגַם הַנֶּפֶשׁ

42 הַבְּהֵמִית, תִּיחַפֵּךְ לְאַהֲבָה ה'. וְכֵן – כְּמוֹ כֵּן רֹצֶה הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית,

43 שֶׁגַם שָׂאֵר כָּל הַמְּדוּת שֶׁבְּלִבָּהּ, שֶׁהֵן עֲנֵפֵי הַיִּרְאָה וְהָאֱהָבָה,

44 יִהְיוּ לָהּ לְבִדּוֹ. – כָּל הָאִמּוֹר, מְדוּבָר שֶׁהִמּוּחַ וְהַלֵּב יִהְיוּ

45 מִמּוֹלָאִים מִהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית. זֹאת וְעוֹד, רֹצֶה הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית:

לִיקוּטֵי אִמְרִים

וַיַּנִּיעַ לְמַדְרַגַּת אֲהָבָה רַבָּה וְחִיבָה יִתְרָה מִמַּדְרַגַּת
אֲהָבָה עֹזָה כִּרְשִׁי אֲשֶׁר וְהִיא הַנִּקְרָאת בְּכַתוּב אֲהָבָה
בְּתַעֲנוּגִים לְהַתְעַנֵּג עַל ה' מַעֲיֵן עוֹלָם הָבֵא וְהַתְעַנֵּג הוּא
בְּמֹחַ חֲכָמָה וְשִׁכְלָה הַמַּתְעַנֵּג בְּהַשְׁכֵּלֶת ה' וְיִדְעֶתָ כִּפִּי
הַשֵּׁנָה שִׁכְלוֹ וְחֲכָמָתוֹ וְהוּא בְּחִי הַמִּים זֶרַע אֹרֶךְ וְזֶרַע
שִׁבְכֶרֶשֶׁת נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית הַמַּהֲפֵכֶת לְטוֹב אֶת בְּחִי
הַמִּים שֶׁנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמֶהֱם כָּאוֹ תַּאוּת תַּעֲנוּגֵי
עוֹה"ז מִתְחַלֵּה וְכֵמוֹ שֶׁזֶרַע נִפְרָק גַּם בְּשֵׁם הַזֶּה
שֶׁהָרַע נִהְפָּךְ לְהִיּוֹת טוֹב גָּמֹר כְּמוֹ יֵצֵר טוֹב מִמֶּשֶׁ
בְּהִסְרֵי הַבְּגִידִים הַצּוֹאִים מִמֶּנּוּ שֶׁהֵם תַּעֲנוּגֵי עוֹה"ז שֶׁהוּא
מְלוּבֶשׁ בָּהֶם וְכֵן שָׂאֵר כָּל הַמְּדוּת שֶׁבְּלִבָּהּ שֶׁהֵן עֲנֵפֵי
הַיִּרְאָה וְהָאֱהָבָה יִהְיוּ לָהּ לְבִדּוֹ וְכָל כֹּחַ הַדְּבָר שֶׁבָּהּ
וְהַמַּחֲשָׁבָה שֶׁבְּמֹחַ יִהְיוּ מִמּוֹלָאִים מִן לְבוּשֵׁי הַמַּחֲשָׁבָה
וְהַדְּבָר שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית לְבָדָה שֶׁהֵן מַחֲשַׁבֶּת ה'
וְתוֹרָתוֹ לְהִיּוֹת שִׁיחָתוֹ כָּל הַיּוֹם לֹא פָסִיק פּוֹמִיָּה מִגִּירָסָא
וְכֹחַ הַמַּעֲשִׂי שֶׁבִּידּוֹ וְשָׂאֵר רַמ"ח אַבְרָיו יִהְיֶה בְּמַעֲשֵׂה
הַמַּצּוֹת לְבַד שֶׁהוּא לְבוּשׁ הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית
אֲךָ נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמִּהֲקִלִּיפָה רִצּוֹנָה לְהַפּוֹךְ מִמֶּשֶׁ
לְטוֹבַת הָאָדָם שִׁתְּגַבֵּר עֲלֶיהָ וַיִּנְצַחנָה כְּמִשְׁלַל הַזּוּנָה
שֶׁבָּהּ ק"ן:

וְכָל כֹּחַ הַדְּבָר שֶׁבָּהּ, וְהַמַּחֲשָׁבָה שֶׁבָּהּ, יִהְיוּ מִמּוֹלָאִים מִן
לְבוּשֵׁי הַמַּחֲשָׁבָה וְהַדְּבָר שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית לְבָדָה, שֶׁהֵן –
לְבוּשֵׁי הַמַּחֲשָׁבָה, דִּבּוּר וּמַעֲשֵׂה, שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, מַחֲשַׁבֶּת
ה' וְתוֹרָתוֹ, – כְּלוּמֹר, לְחֹשֶׁב בְּגִדּוֹלַת ה' וּבְתוֹרָתוֹ – "לְבוּשׁ
הַמַּחֲשָׁבָה", לְהִיּוֹת שִׁיחָתוֹ
כָּל הַיּוֹם, לֹא פָסִיק
פּוֹמִיָּה מִגִּירָסָא. – שְׁפִי
לֹא יִחַדֵּל מִלְּמִיד תוֹרָה –
"לְבוּשׁ הַדִּבּוּר", וְכֵן
הַמַּעֲשִׂי שֶׁבִּידּוֹ וְשָׂאֵר
רַמ"ח אַבְרָיו – שֶׁל הַגּוּף,
יִהְיֶה בְּמַעֲשֵׂה הַמַּצּוֹת
לְבַד, – כְּלוּמֹר, שֶׁכָּל כּוֹחַ
הַמַּעֲשֵׂה, בִּידּוֹ וּבְשָׂאֵר
אַבְרָיו, יִנְצֹל לְקִיּוֹם מַצּוֹת
בְּלִבָּהּ, שֶׁהוּא – כּוֹחַ
הַמַּעֲשֵׂה, לְבוּשׁ הַשְּׁלִישִׁי
שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית. – זֹאת
אוֹמֶרֶת, שֶׁהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית
תִּמְשָׁל בְּגוּף כּוֹלֵו. שֶׁהַגּוּף
עִם כָּל אַבְרָיו, יִהְיוּ
מִמּוֹלָאִים אֲךָ וְרַק בְּשִׁכְלָה
וּבְמִדּוּת שֶׁל הַנֶּפֶשׁ
הָאֱלֹקִית, וּבְלְבוּשֵׁי
הַמַּחֲשָׁבָה, דִּבּוּר וּמַעֲשֵׂה
שֶׁלֹּא. אֲךָ נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית
שֶׁמִּהֲקִלִּיפָה, רִצּוֹנָה
לְהַפּוֹךְ מִמֶּשֶׁ, – הִיא רֹצֶה

אֶת הַהִפְךָ מִן הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית – שֶׁהִיא תִּמְשָׁל בְּגוּף וְשֶׁהַגּוּף יִהְיֶה
מִמּוֹלָא רַק מִמֶּנּוּ. אֲבָל רִצּוֹנָה זֶה שֶׁל הַקְּלִיפָה, הוּא: לְטוֹבַת
הָאָדָם שִׁתְּגַבֵּר עֲלֶיהָ וַיִּנְצַחנָה, – אֶת הַקְּלִיפָה. כְּלוּמֹר:
הַקְּלִיפָה אֵינָה רֹצֶה כָּל שֶׁהָאָדָם יִתְּפֶה מִמֶּנּוּ, לְהִפְךָ הִיא
רֹצֶה שֶׁהָאָדָם יִתְּגַבֵּר עֲלֶיהָ וַיִּנְצַח אֹתָהּ, כְּמִשְׁלַל הַזּוּנָה שֶׁבָּהּ
הַקְּדוּשָׁה¹²: – כְּמִשְׁלַל הַמּוֹבָא ב"זוֹהַר" בְּמִלְךְ שֶׁשֶׁכֶר זוֹנָה שֶׁתִּנְסָה
לְפָתוֹת אֶת בְּנוֹ לְדַבֵּר עִבְרָה. כּוֹוֶנָתוֹ הָאֱמִיתִית שֶׁל הַמֶּלֶךְ הִיא,
שֶׁבֵּן יוֹכִיחַ אֶת חֲכָמָתוֹ וּגְבוּרָתוֹ וְלֹא יִתְּפֶה מִזּוּנָה. וְהִרִי מוֹבָן,
שֶׁגַם הַזּוּנָה עֲצָמָה רֹצֶה שֶׁרִצּוֹנָה שֶׁל הַמֶּלֶךְ יִתְּבַעַע, וְשֶׁהֵן יִגְלֶה
אֶת חֲכָמָתוֹ וּגְבוּרָתוֹ וְלֹא יִתְּפֶה מִמֶּנּוּ. אֲלָא, מֵאַחַר שֶׁתִּפְקִידָה
לְפָתוֹת אֶת בֶּן הַמֶּלֶךְ – הִרִי שֶׁעֲלֶיהָ לַעֲשׂוֹת עֲבוּדָתָהּ בְּאִמּוּנָה. כִּךְ
גַּם הַקְּלִיפָה עֲצָמָה רֹצֶה שֶׁהָאָדָם יִתְּגַבֵּר עֲלֶיהָ וְלֹא יִרְשֶׁה שֶׁהִיא
תִּמְשָׁל בּוֹ, וְכָל הַנִּסְיוֹן הַזֶּה שֶׁל פִּתּוּי הָאָדָם – הוּא רַק לְטוֹבָתוֹ.
לְהַבְנִת הַדְּבָרִים הַמּוֹבָאִים בְּפֶרֶק זֶה, עַל הַפִּיכָה הָרַע שֶׁנֶּפֶשׁ
הַבְּהֵמִית, לְטוֹב וּלְקְדוּשָׁה – כְּדֹאִי לְהוֹסִיף דְּבָרִי כ"ק אֲרַמּוֹר
מוֹהַר־רַמ"צ מְלִיבְאוּוִישׁ נִשְׁמַתוֹ־עַדן, ב"מֵאֲמָר הַהִסְתַּלְקוּת",
שֶׁזֶהוּ הַסֵּבֶר הַדְּבָר שֶׁהִמְשִׁיכַן הוֹקֵם מִקְרָשִׁים שֶׁל עֲצֵי שִׁטִּים.

11. שִׁיר הַשִּׁירִים ז, ז. רַבְּנוּ הַזֵּקֵן דֵּן כֹּאֵן בְּמַדְרִיגוֹת שׁוֹנוֹת בְּאַהֲבָה. עַל מַדְרִיגוֹת אֵלוֹ וְאַחֲרוֹת שֶׁל אֲהָבָה, הוּא דֵּן לְהֵלֵךְ בְּהַרְחָבָה בְּפֶרְקִים

טו, טז, יח, מ, מֵא, מו, מט. 12. זֶהר חֶלֶק ב כֶּסֶג, א.

ידי המשכן שכל יהודי מקים בקרבו - הולך ומוקם המשכן
והמקדש הכללי והשראת השכינה בכל העולם. כיצד נעשה
הדבר? - על-ידי הפיכת ה"שטות" של הנפש הבהמית
ל"שטות" של קדושה, להתמסר לעניני קדושה, למעלה
מהבנת השכל.
בתורת החסידות מוסבר מאמר חכמינו ז"ל¹⁶ "טוב זה יצר טוב,
מאד זה יצר הרע" - כשהופכים את הנפש הבהמית והיצר-
הרע ל"טוב" - הרי זה "טוב מאד", טוב זה הוא למעלה מהטוב
של היצר-טוב.

1 "שטים" - מלשון "שטות", שלא על-פי שכל. ישנה "שטות"
2 של "לעומת זה", שכנגד הקדושה, והיינו - מה שאדם שקוע
3 בתאוות שהן למטה מן ההגיון, כמו שהגמרא אומרת¹³ "אין
4 אדם עובר עבירה אלא-אם-כן נכנס בו רוח שטות". וישנה
5 "שטות" של קדושה - ההתמסרות לעניני קדושה למעלה
6 מכפי שהשכל מכותיב, כמו שהגמרא אומרת¹⁴ "אהני' לי'
7 שטותי' לסבא" (=שטותו) של הסבא הועילה לו). זוהי עבודת
8 המשכן שעל כל יהודי לכונן בקרבו, כמו שכתוב¹⁵ "ושכנתי
9 בתוכם", וכמו שכ"ק רבינו התבטא במאמר יו"ד שבת, שעל-

יום רביעי י"א טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 28, פרק י והנה... עד עמ' טו, שאינו גמור.

הנפש הבהמית, שלא יתאוה כלל לדבר שיש בו משהו מן הרע.
וְאִין הָרַע נִהְפֵּךְ לְטוֹב מִמֶּשׁ - אלא, שהרע עדיין לא נהפך
כולו לטוב, אילו היה הרע נהפך כולו לטוב, היה אז כל כולו של
כוח התאוה, נמשך, אך ורק, לאלקות ולקדושה, במקום התאוה

19 פֶּרֶק י. אחרי שרבו הזקן הסביר בפרק התשיעי, את המלחמה
20 המתנהלת בין הנפש האלקית לבין הנפש הבהמית, על השליטה בגופו
21 של יהודי - הוא בא להסביר בפרק העשירי: כשאדם לוחם בנפשו
22 הבהמית ומשליט עליה את הנפש האלקית, והרע שבו נהפך לטוב - הוא

ליקוטי אמרים

לרע, נִקְרָא "צָדִיק שְׂאִינוּ
גָּמור" וְ"צָדִיק וְרַע לוֹ".
- והוא מסביר מיד: דְּהִינֵּה,
- המשמעות של "ורע לו":
שֵׁישׁ בּוֹ עֲדִין מַעַט מוֹעֵר
רַע בְּחֻלָּל הַשְּׂמָאֵלִי,
אֱלָא - מדוע אין מעט רע
זה בא לידי ביטוי ברגש
התאוה וכדומה? שֶׁכְּפֹה
- אותו מעט רע, וְכַמֵּל
לְטוֹב מִחֻמַּת מַעֲוָה,
וְלִבֵּן נִדְמָה לוֹ - לצדיק,
כִּי וַיִּגְרָשׁוּ וַיִּלָּךְ לוֹ בָּלוֹ
לְגִמְרִי, אֲבָל בְּאֵמַת אֱלֹהִים

פרק י והנה כשהאדם מגביר נפשו האלהית
ונלחם כל כך עם הבהמית עד
שמגרש ומבער הרע שבה מחלל השמאלי כמ"ש
ובערת הרע מקרבך ואין הרע נהפך לטוב ממש נקרא
צדיק שאינו גמור וצדיק ורע לו דהיינו שיש בו עדיין
מעט מוער רע בחלל השמאלי אלא שכפוף ובטל לטוב
מחמת מיעוטו ולכן נדמה לו כי ויגרשו וילך לו כולו
לגמרי אבל באמת אלו חלף והלך לו לגמרי כל הרע שבו
היה נהפך לטוב ממש. וביאור הענין כי הנה צדיק גמור
שנהפך הרע שלו לטוב ולכן נקרא צדיק וטוב לו הוא
ע"י הסרת הבגדים הצואים לגמרי מהרע דהיינו למאוס

23 נקרא "צדיק", ושני אופנים
24 בכך, אחד למטה מהשני: -
25 אופן אחד, שהרע כולו נהפך
26 לטוב, ואז הוא "צדיק גמור",
27 ונקרא "צדיק וטוב לו" - צדיק
28 שיש בו רק טוב. אופן שני,
29 ומדרגה יותר נמוכה, שהרע
30 שבו עדיין לא נהפך כל כולו
31 לטוב, ואז הוא "צדיק שאינו
32 גמור", ונקרא "צדיק ורע לו" -
33 צדיק שיש בו עדיין משהו מן
34 הרע. התארים הכפולים -
35 "צדיק גמור - צדיק וטוב לו",
36 ו"צדיק שאינו גמור - צדיק

רַע לו" - הנם תארים שווים באותן המדרגות של ה"צדיק": "גמור"
38 ו"אינו גמור", מתארים עד היכן הגיע ה"צדיק" באהבה ה' (שגבל זה
39 הוא נקרא צדיק), אם האהבה היא במלואה או לא; ואילו התארים "טוב
40 לו" ו"רע לו" - מתארים, עד כמה נהפכה הנפש הבהמית מ"רע" ל"טוב",
41 אם היא נהפכה כל כולה, או שממץ מן הרע עדיין נשאר בה. מובן מאליו
42 שמדובר כאן אודות הרע שבנפש, ולא אודות הרע הבא לידי ביטוי
43 במחשבה, בדיבור או במעשה. וכך אומר רבנו הזקן:
44 וְהֵנָּה, בְּשִׁהְיָאָדָם מְגַבֵּיר נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית וְנִלְחָם בְּלִבָּהּ עִם
45 - הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, עַד שֶׁמִּגְרֵשׁ וּמִבְעֵר הָרַע שֶׁבָּהּ מִחֻלָּל
46 הַשְּׂמָאֵלִי, - שבלב, מיקומו הראשי של ה"רע", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב:
47 "וּבְעֶרְתָּ הָרַע מִקִּרְבֶּךָ", - בכך מדגישה התורה, שעל כל יהודי
48 לשרש כליל את הרע שבקרבו, כלומר: לא רק שיתגבר על הרע
49 בהתגלותו, שהנפש הבהמית לא תחשוב, לא תדבר ולא תעשה
50 מעשים של רע, אלא שאף "יעבד" את הרע הפנימי שבכוחות

הנפש הבהמית, שלא יתאוה כלל לדבר שיש בו משהו מן הרע.
וְאִין הָרַע נִהְפֵּךְ לְטוֹב מִמֶּשׁ - אלא, שהרע עדיין לא נהפך
כולו לטוב, אילו היה הרע נהפך כולו לטוב, היה אז כל כולו של
כוח התאוה, נמשך, אך ורק, לאלקות ולקדושה, במקום התאוה
לרע, נִקְרָא "צָדִיק שְׂאִינוּ
גָּמור" וְ"צָדִיק וְרַע לוֹ".
- והוא מסביר מיד: דְּהִינֵּה,
- המשמעות של "ורע לו":
שֵׁישׁ בּוֹ עֲדִין מַעַט מוֹעֵר
רַע בְּחֻלָּל הַשְּׂמָאֵלִי,
אֱלָא - מדוע אין מעט רע
זה בא לידי ביטוי ברגש
התאוה וכדומה? שֶׁכְּפֹה
- אותו מעט רע, וְכַמֵּל
לְטוֹב מִחֻמַּת מַעֲוָה,
וְלִבֵּן נִדְמָה לוֹ - לצדיק,
כִּי וַיִּגְרָשׁוּ וַיִּלָּךְ לוֹ בָּלוֹ
לְגִמְרִי, אֲבָל בְּאֵמַת אֱלֹהִים
חֻלָּף וְחִלָּף לוֹ לְגִמְרִי - כָּל הָרַע שֶׁבּוֹ הָיָה נִהְפֵּךְ לְטוֹב
מִמֶּשׁ. וְבִיאור הָעֲנִינִן, - רבנו הזקן בא לענות על שאלה:
מאחר שהצדיק (שאינו גמור) אינו מרגיש כלל את הרע - הרי
יתכן שאכן הרע שבו נהפך כולו לטוב ואין בו אף שמץ מן הרע,
ומנין לנו שיש בו רע? על כך מסביר רבנו הזקן שהדבר יובן
ממדרגת "צדיק גמור": העובדה שהרע שבו נהפך כל כולו
לטוב, באה כתוצאה מ"אהבה בתענוגים" (כפי שהוסבר בפרק
התשיעי), הרי - אם חסר בסיבה (בגורם) ב"אהבה בתענוגים",
מן ההכרח שחסר גם במסובב (בתוצאה) - בהפיכת הרע לטוב.
ה"אהבה בתענוגים" היא "אבן הבוחן" באיזו דרגה, בביטולו של
הרע, נמצא האדם, כִּי הֵנָּה צָדִיק גָּמור שֶׁנִּהְפֵּךְ הָרַע שְׁלֹו
לְטוֹב, וְלִבֵּן נִקְרָא "צָדִיק וְטוֹב לוֹ", - יש בו רק טוב, הוא
על-ידי הַסֵּרֶת הַבְּגָדִים הַצּוֹאִים לְגִמְרִי מִהָרַע, דְּהִינֵּה
לְמַאֵס מְאֹד בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם הָזֶה - תענוגי העולם-הזה

13. סוטה ג, א. 14. כתובות יז, ב. 15. שמות כה, ח. 16. בראשית רבה ט, ט. קהלת רבה ג, טו. 1. דברים כא, כא. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "...כי יש ב' ענינים: כח דנה"ב דק"נ, ולבושי הצואים: וכשמסיר הלבושים יכול להפך הכח לטוב ע"י שמלבישו

1 מעוררים בו רגש של תיעוב וגועל נפש, לְהַתְעַנֵּג בָּם
2 בְּתַעֲנוּגוֹת בְּנֵי אָדָם – כדי, לְמַלֵּאת תַּאוֹת הַגּוֹף בְּלִבָּהּ, וְלֹא
3 לְעִבּוֹדָת ה', – שכן, הרי יתכן סוג של תענוגי העולם-הזה
4 השייך לצד הקדושה, למשל: במצות עונג שבת (כפי שנוכר
5 בפרק השביעי) וכדומה.

6 ואילו הנאות ותענוגים

7 סתמיים של העולם-הזה, 1
8 שלא לשם שמם – 2
9 מאוסים לגמרי בעיני 3
10 הצדיק. וכל כך למה? – 4
11 מִפְּנֵי הַיִּיְתוּם נִמְשָׁכִים 5
12 וְנִשְׁפָּעִים מִתְּקִלְפָּה 6
13 וְסִטְרָא־אַחֲרָא – מקור: 7
14 של תענוגי העולם-הזה 8
15 הוא ב"קליפה" וב"סטרא" 9
16 אחרא, וְכָל מַה שֶּׁהוּא 10
17 מִתְּסִטְרָא־אַחֲרָא – 11
18 הַצִּדִּיק גָּמוּר" הוּא 12
19 שׁוֹנָאוּ בְּתַכְלִית 13
20 הַשְּׁנָאָה, מִתְּחַמֵּת נִדְל 14
21 אֶהְבְּתוּ לָהּ וְקִדְּשִׁתֶּנּוּ 15
22 בְּאַהֲבָה רַבָּה בְּתַעֲנוּגִים 16
23 – אהבה הנקראת "אהבה 17
24 רבה בתענוגים", וְחֻכָּהּ 18
25 יִתְּרָה הַנּוֹכְרִים לְעַלִּי, –

26 אהבה זו יש בה יותר חיבה מאשר בשאר סוגי האהבות, כפי
27 שנוכר בפרק התשיעי. ומכיון שהצדיק עומד באהבה גדולה
28 ובלתי רגילה כזו לאלקות ולקדושה – לכן הוא שונא כל כך
29 את הקליפה וסטרא-אחרא: ב' – קדושה, ולהבדיל סטרא-
30 אחרא, הֵם זֶה לְעַמֵּת זֶה, – אהבתו להקב"ה ולעניני קדושה,
31 מעוררת בו, ממילא, שנאה לסטרא-אחרא באותה מדה של
32 גודל אהבתו לאלקות. בְּדִכְתִּיב: "תַּכְלִית שְׁנָאָה שְׁנֵאתִים,
33 לְאוֹיְבִים הֵיוּ לִי, חֲקֵרְנִי וְדַע לִבִּי וְגו'", – דוד המלך אומר
34 זאת כלפי מנגדי הקדושה, שהוא שונא אותם שנאה גדולה.
35 כראיה לאותה שנאה, הוא אומר: "חקרני ודע לבבי" – כלומר:
36 מגודל אהבתי אליך, הקב"ה, שבלבי – תכיר, ממילא, מה
37 גדולה שנאתי למנגדי הקדושה. וְכִפִּי עֶרְךָ נִדְל הָאֶהְבָּה לָהּ,
38 בְּךָ עֶרְךָ נִדְל הַשְּׁנָאָה לְסִטְרָא־אַחֲרָא – "סטרא אחרא",
39 הקליפות הרוחניות שהן, כאמור, המקור וה"חיות" של כל
40 התענוגים הגופניים, וְהַמָּאוֹס בְּרַע בְּתַכְלִית, – ולפי ערך
41 האהבה לה' כך גם גודל מיאוסו את הרע של התאוות
42 והתענוגים הגשמיים. על דבר רוחני ("סטרא אחרא") שהוא
43 רחוק מהאדם, מתאים הביטוי "שנאה", ואילו על תאוות
44 גשמיות ("רע") הקרובות אל האדם ונמצאות לנגד עיניו,
45 מתאים הביטוי "מיאוס", כאדם שנגעל מדבר שהוא שונא,
46 העומד לנגד עיניו. בִּי הַמָּאוֹס הוּא הַפֶּךְ הָאֶהְבָּה מִמָּשׁ כְּמוֹ

ליקוטי אמרים

מאד בתענוגי עוה"ז להתענג בם בתענוגות בני אדם
למלאות תאוות הגוף בלבד ולא לעבודת ה' מפני
היותם נמשכים וגשפעים מהקליפה וס"א וכל מה
שהוא מהס"א הצדיק גמור הוא שונאו בתכלית השנאה
מחמת גודל אהבתו לה' וקדושתו באהבה רבה
בתענוגים וחיבה יתרה הנ"ל כי הם זה לעומת זה
כדכתיב תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי חקרני
ודע לבבי וגו' וכפי ערך גודל האהבה לה' כך ערך גודל
השנאה לס"א והמיאוס ברע בתכלית כי המיאוס הוא
הפך האהבה ממש כמו השנאה. וצדיק שאינו גמור
הוא שאינו שונא הס"א בתכלית השנאה ולכן אינו
מואס ג"כ ברע בתכלית וכל שאין השנאה והמיאוס
בתכלית ע"כ נשאר איזה שמץ אהבה ותענוג לשם
ולא הוסרו הבגדים הצואים לגמרי מכל וכל ולכן לא
נהפך לטוב ממש מאחר שיש לו איזה אחיזה עדיין
בבגדים הצואים אלא שהוא בטל במיעוטו וכלא חשיב
ולכן נקרא צדיק ורע כפוף ובטל לו. ועל כן גם אהבתו
לה' אינו בתכלית ולכן נקרא צדיק שאינו גמור.

הַשְּׁנָאָה. – אלא, שהביטוי "שנאה" מתאים, כאמור, ביחס
ל"קליפה" ו"סטרא אחרא", ואילו ביחס לתאוות גופניות –
מתאים הביטוי "מיאוס". על כל פנים, הרי מוסבר, שתכלית
השנאה שיש לצדיק-גמור ל"רע", היא מחמת שאהבתו לה'
היא בדרגה העליונה
ביותר, ומשום כך הוא
נקרא "צדיק גמור",
שמדריגת ה"צדיק" שבו –
ה"אהבה בתענוגים" –
היא במדה המלאה
והעליונה ביותר. הוא גם
נקרא "צדיק וטוב לו" –
שהוא גדוש רק בטוב: כל
הרע שבו נהפך לטוב.
מכאן נבין את התשובה
ביחס ל"צדיק שאינו
גמור" – כיון שחסר בו
באהבה בתענוגים, הרי
שיש בו עדיין משהו מן
הרע, למרות שאין הוא
מרגיש ברע זה כלל. ועל
כך אומר ה"תניא"
בהמשך: וְצִדִּיק שְׁאִינוֹ
גָמוּר, הוּא שְׁאִינוֹ שׁוֹנֵא
הַסִּטְרָא־אַחֲרָא בְּתַכְלִית
הַשְּׁנָאָה, – שאינו שונא את ה"סטרא אחרא", הקליפות
הרוחניות, תכלית שנאה, וְלִכֵּן אֵינוֹ מוֹאֵס גַּם-בֶּן בְּרַע –
בתאוות ובתענוגים הגופניים, בְּתַכְלִית. – במדה הגדולה
ביותר, וְכָל שְׁאֵין הַשְּׁנָאָה וְהַמָּאוֹס בְּתַכְלִית, עַל-כִּי־הִתְחַדַּךְ
נִשְׁאָר אִיזָה שְׁמֵץ אֶהְבָּה וְתַעֲנוּג לְשֵׁם, – לרע, וְלֹא הוֹסְרוּ
הַבְּגָדִים הַצְּאוֹתִים לְגַמְרִי מִכָּל וְכָל, – "בגדים צואים" –
היצר-הרע, תאוות העולם-הזה, עדיין לא הוסרו מכוח הנפש
הבהמית שמקליפת "נוגה", הנקרא גם הוא "רע". וְלִכֵּן לֹא
נִהְפָּךְ לְטוֹב מִמָּשׁ, מֵאַחֵר שִׁישׁ לוֹ אִיזָה אֶחֱזִיה עֲדִין
בְּ"בְּגָדִים הַצְּאוֹתִים", – שכוח התאוה היה לבוש בהם. אֲלֵא –
מדוע, אם כך, אין הוא מרגיש ברע כלל? ומדוע אין מעט רע
זה בא לידי ביטוי בתאוות וכדומה? שֶׁהוּא – אותו מעט רע,
בְּטָל בְּמִעוּטוֹ וְכִלְא חֲשִׁיב, – לגבי הטוב אין רע זה נחשב כלל.
וְלִכֵּן נִקְרָא צִדִּיק וְרַע – כְּפּוּף וּבִטָּל – לו. – "ורע – לו", הרע
"נתון" לו, לצדיק, ולשליטתו, מפני שהטוב שבו הוא הרוב. וְעַל
כֵּן – מעט הרע שבו, רומז שגם אֶהְבְּתוּ לָהּ אִיזָה בְּתַכְלִית, –
שכן, אם האהבה היתה במדתה העליונה ביותר, היתה משפיעה
על הרע להיחפך לגמרי לטוב. וְלִכֵּן נִקְרָא צִדִּיק שְׁאִינוֹ גָמוּר.
– וכאמור, מצינים התארים "גמור" ו"אינו גמור" את מדריגת
אהבתו, כלומר, ביחס ל"ועשה טוב"; והתארים "טוב לו" ו"רע
לו" – ביחס ל"סור מרע" – עד כמה נהפך הרע לטוב.

יום חמישי י"ב טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' טו, והנה מדרגה... עד עמ' 30, במ"א:

ליקוטי אמרים

- 1 והנה, מדרגה זו — "צדיק שאינו גמור" ו"צדיק ורע לו",
- 2 מתחלקת לרבעות מדרגות — המתבטאות, בענין בחינת
- 3 מעוט הרע הנשאר — איכות אותו מעט רע שנשאר בצדיק,
- 4 מאחת מארבע יסודות הרעים, — יש שנשאר בו מיסוד המים,
- 5 ויש — מיסוד האש, וכך
- 6 הלאה. כן הן שונות זו מזו
- 7 בכמות הרע שנשאר
- 8 ובמדת ביטולו לטוב. יש
- 9 אשר הרע שנשאר בו הוא
- 10 במדה קצת גדולה יותר,
- 11 אלא שהוא "בטל
- 12 בששים", הטוב גדול פי
- 13 ששים מן הרע, כך שהרע
- 14 בטל בששים, כי אין טעמו
- 15 נרגש כלל. אך, יש גם,
- 16 שהרע שנשאר הוא פחות
- 17 מחלק הששים, וביטולו
- 18 לטוב הוא "ביטול באלף",
- 19 אחד כנגד אלף, או יותר
- 20 מכך: ובענין פשוט
- 21 במעוטו בששים על-
- 22 דרך-משל, או באלף
- 23 ורבעה וכו' ויצא על-דרך
- 24 משל. — במדת הביטול
- 25 לטוב, בששים, באלף,
- 26 ברבעה וכדומה, תלוי השוני הקיים במדרגותיו של הצדיק
- 27 שאינו גמור, והן הם בחינת צדיקים הרבים שבכל הדורות,
- 28 אותם צדיקים שהם בבחינת "צדיק שאינו גמור", כדאיתא
- 29 בגמרא — כמו שאנו מוצאים בגמרא: דתמניסר אלפי צדיקי
- 30 קיימי קמיה תקדוש שפרודי-הוא. — שמונה עשר אלף צדיקים
- 31 קיימים לפני הקב"ה. כל כך הרבה מדרגות בצדיקים, אך כל
- 32 אלה בדרגת "צדיק שאינו גמור". אך על מעלת צדיק גמור,
- 33 הוא שאמר רבי שמעון בן יוחאי: — מחבר ה"זוהר": "ראיתי
- 34 בני עליה והם מועטים בו", — "בני עליה" — אלה שדרגתם
- 35 נעלה ביותר, והם מועטים, שלכן נקראים "בני עליה", — מפני
- 36 שמהפכין הרע — לטוב, ומעלים אותו לקדשה, כדאיתא
- 37 בזהר פהקדמה, — כמו שכתוב ב"הקדמה" של ספר ה"זוהר",
- 38 שכתב רבי חייא לעלות להיכל רבי שמעון בן יוחאי, —
- 39 "היכלו" של רבי שמעון בר יוחאי, משמעו מקומה של מדרגת
- 40 "צדיק גמור", שמע קלא נפיק ואמר: — שמע קול היוצא
- 41 ומכריז: "מאן מנכון די חשוכא מהפכן לנהורא ומעמין
- 42 מרירו למתקא עד לא ייתון הכא וכו'": — מי מבם שהפך
- 43 את חושך העולם לאור של קדושה, ואת הטעם המר (של נפשו

- 44 הבהמית ויצרו הרע) הפך לתענוג ולמתיקות (הקדושה), לפני
- 45 שהגיע לכאן — יכול להיכנס לכאן. הרי, ש"צדיק גמור" הוא זה
- 46 שמהפך את החושך לאור, הוא מעלה את הנפש הבהמית לאור
- 47 הקדושה. להלן, מוסיף רבנו חזקן טעם נוסף על מה שצדיקים
- 48 בסוג נעלה יותר, נקראים
- 49 "בני עליה":
- 50 ועוד — טעם נוסף, מדוע
- 51 נקראים בני עליה,
- 52 מפני שגם עבודתם
- 53 בבחינת "ועשה טוב"
- 54 בקיום התורה
- 55 ומצותיה, הוא לצדף
- 56 גבוה ומעלה מעלה עד
- 57 רום המעלות, — מטרת
- 58 עבודתם היא לשם הקב"ה
- 59 בלבד עד למעלות
- 60 ולמדרגות הנעלות
- 61 ביותר, ולא — עבודתם
- 62 אינה כדי לדבקה בו
- 63 ותפך בלבד — כדי,
- 64 לרוות — בעבודתם,
- 65 צמאון נפשם הצמאה
- 66 לה, — כלומר, לא כמו
- 67 שהדבר הוא באלה
- 68 שאינם במדרגה זו,

- 69 המקיימים מצוות ולומדים תורה, מפני שבכך הם "מרוויח" את
- 70 צמאונם לאלקות, ותשוקתם העזה "להידבק" בקב"ה — שכן,
- 71 עלידי קיום תורה ומצוות דבק ומתחבר היהודי בקב"ה. כמו
- 72 שכתוב: "הוי כל צמא לכו למים", — הנביא מכריז: כל
- 73 אלה הצמאים לאלקות — ילמדו תורה שנמשלה למים. וכמו
- 74 שנתבאר במקום אחר, — שמשמעות ה"צמאון" הוא
- 75 לאלקות. שכן, אם ה"צמאון" הוא לתורה, לא היה צריך הנביא
- 76 להשתמש בצורת ההכרזה "הוי!" ולהורות "לכו למים" —
- 77 לתורה, כי מי שצמא לתורה — הרי התורה מוכנה לפניו ללמוד
- 78 בה! אלא הכוונה היא: מי שצמא לאלקות, מורה לו הנביא,
- 79 ללמוד תורה, כי עלידיה יתדבק ויתאחד עם הקב"ה. ואילו
- 80 "בני העליה" בהם מדובר כאן, הם דרגה נעלית יותר: קיומם
- 81 את המצוות ולימודם את התורה אינם רק כדי לרוות צמאונם
- 82 לאלקות, שהרי בכך יש בצורה עדינה משום ריווי הרגש
- 83 העצמי שלהם וטובתם העצמית, שכדי "להרוויח" הקירוב
- 84 להקב"ה — הם עושים אותם ענינים המביאים לאותו קירוב —
- 85 אלא — עבודתם היא, כדפרשו ב'תקונים': — כמו שפירשו
- 86 ב'תיקוני זוהר" את מאמר חכמינו ז"ל: איזהו חסיד —

עליה, היא אך ורק לשם הקב"ה, ולא לטובתם הם, גם לא לטובתם הרוחנית, להיות קרובים יותר אל הקב"ה – יש מקום לסיפור הבא: רבנו הזקן היה נוהג הרבה פעמים להתעמק בדביקותו, עד שהיה מתגלגל על הרצפה, ובשעת מעשה היו שומעים ממנו דיבורים

מקוטעים: "איני רוצה

בעולם הבא שלך, איני

רוצה בגן-עדן שלך, אני

רוצה רק אותך (הקב"ה)

בלבד". כ"ק רבינו באחת

משיחותיו הקדושות,

אמר: כיון שסופר לנו

סיפור זה, הרי שגם אנו

יכולים ללמוד ממנו, כי

לכל יהודי ישנה,

בנשמתו, אהבה לקב"ה,

ומצד אהבה פנימית

ועמוקה זו להקב"ה –

קיים בכל יהודי הרגש

לקיים מצוות וללמוד תורה, כדי לשוות נחת רוח לקב"ה, כבן

שרוצה להביא נחת רוח לאביו. (כ"ק רבינו מעיר שכן מוסבר

ב"תניא" בסוף פרק מ"א, עמוד 114, בפיסקה המתחילה "ואף

שלהיות כו"). אגב, יש בכך משום תשובה לאותם שטוענים:

מה התועלת בלימוד ענינים נעלים כאלה במדריגות התורה

והנשמה, מכיון שאנו רחוקים מכך תכלית ריחוק? ראשית,

ידועה התשובה שענה פעם רבנו הזקן על שאלה זו: על זמנו

של המשיח נאמר¹¹ "הסירותי את לב האבן מבשרכם",

כלומר: כעת, ישנו החסרון, שלמרות שכל אחד יכול להבין

מדריגות נעלות ביותר – לא תפעלנה על לבו כלל, כי לבו

מאובן "לב אבן". ואילו בביאת המשיח יוסר חסרון זה, וכל

מה שיבינו במוח – ייקלט בלב, שיהיו שייכים לאותן

מדריגות. בהתאם לכך, צריכה כבר כעת, לפני ביאת המשיח,

– להיות ההבנה במוח, כדי שלאחר מכן, בביאת המשיח,

ייקלטו הדברים בלב – ולשם כך צריכים ללמוד וללמוד.

נוסף על תשובה זו של רבנו הזקן, אנו למדים תשובה גם מן

הסיפור האמור: מכל ענין המובא בתורת החסידות, אפשר

ללמוד משהו לפועל ביחס לכל אחד ואחד. למשל: מה

שלמדנו בפרק זה על מדריגות הצדיקים הנעלים ביותר,

העושים עבודתם רק לשם הקב"ה בלבד, הרי ישנה בכך,

באמת, "נקודה" הנוגעת לכל יהודי. במדה מסוימת יכול כל

יהודי לעורר בתוכו רגש זה ללימוד תורה ולקיום מצוות

במטרה להביא נחת רוח להקב"ה. שכן, בנשמתו של יהודי,

ישנה אותה אהבה ותשוקה: להביא נחת רוח לקב"ה, עליו

רק לעורר ולגלות רצון זה.

ליקוטי אמרים

המתחסד עם קונו עם קן דיליה לייחדא קב"ה ושכינתי בתחתונים וכמ"ש ברעי' מהימנא פ' תצא כברא דאשתדל בתר אבוי ואימיה דרחים לון יתיר מגרמיה ונפשיה ורוחיה ונשמת' כו' ומסר גרמיה למיתה עלייהו למיפרק לון כו' וכמ"ש במ"א. [ושניהם עולים בקנה אחד כי ע"י הברורים שמבררים מנוגה מעלים מין נוקבין ונעשי' יחודים עליונים להוריד מין דבורין שהם הם מימי החסדים שבכל מצוה ומצוה מרמ"ח מצות עשה שכולן הן בחי' חסדים ומיין דבורין דהיינו המשכת קדושת אלהותו יתברך מלמעלה למטה להתלבש בתחתונים כמ"ש במ"א]:

1 המתחסד עם קונו, – ופירשו ב"תיקונים": עם קן דיליה, –
2 "קונו" מלשון "קן", כלומר: החסיד מתנהג בחסד עם ה"קן"
3 שלו, מקורו – הקב"ה, כדי לייחדא קדשא־ברוך־הוא
4 ושכינתיה בתחתונים, – להביא את ה"יחוד" של הקב"ה עם
5 שכינתו, ושאר "יחוד"

6 זה יאיר גם בעולמות

7 התחתונים. וכמו שכתוב

8 ב'דעא מהימנא' פ' דשית

9 תצא: "כברא דאשתדל

10 בתר אבוי ואימיה, – כמו

11 בן המשתדל לטובת אביו

12 ואמו, דרחים לון יתיר

13 מגרמיה ונפשיה ורוחיה

14 ונשמתיה כו', – שאוב

15 אותם יותר מאשר את

16 עצמו, ונפשו, רוחו

17 ונשמתו וכו', ומסר גרמיה

18 למיתה עלייהו למיפרק

19 לון כו', – ומוסר את

20 נפשו לפדות את אביו ואמו מהשבי. וכמו שנתבאר במקום

21 אחר, – שזוהי דרך העבודה של "בני עליה": רק לשמו של

22 הקב"ה. להלן מסביר רבנו הזקן ששני הפירושים ב"בני עליה",

23 תואמים וקשורים אחד בשני. שכן, כפי שמוסבר בתורת הקבלה,

24 נעשה על־ידי "העלאת מין נוקבין" – המשכת "מין דבורין" –

25 על ידי עיבוד הרע והעלותו לקדושה ("העלאת מין"), נמשך

26 במצוות "המשכת מיד", – וזאת יש ברצונם של צדיקים לבצע

27 על־ידי עבודתם. מכיון שהמדובר הוא ענין קבלי, המוסבר

28 לעומק ולרחבו בתורת החסידות, נבין אותו ביתר הסברה,

29 בהמשך הדברים הבאים: [ושניהם – שני הפירושים ב"בני

30 עליה", עולים בקנה אחד, – תואמים אחד את השני, כי על־ידי

31 הברורים שמבררים מנוגה – על־ידי הפיכת הנפש הבהמית

32 לטוב, מעלים מין נוקבין, – פועלים "העלאת מין" –

33 התעוררות והתעלות מצדו של ה"מקבל", ונעשים יחודים

34 עליונים – בעולמות העליונים, להוריד מין דבורין, –

35 להמשיך השפעת "מין דבורין" לעולם־הזה, שהם הם – ה"מין

36 דבורין", מימי החסדים שבכל מצוה ומצוה מרמ"ח מצות

37 עשה, – מימי החסדים המהולים בכל מצוה ממאתים ארבעים

38 ושמונה מצוות־עשה, שכלן – כל המצוות, הן בחינת חסדים

39 ו"מין דבורין", – בחינת חסדים והשפעות, דהיינו המשכת

40 קדושת אלהותו יתברך מלמעלה למטה להתלבש

41 בתחתונים, – שתתגלה הקדושה האלקית בעולמנו הגשמי,

42 כמו שנתבאר במקום אחר]: – הרי, ששני הפירושים ב"בני

43 עליה" קשורים ותואמים היטב אחד את השני.

44 בהקשר לאמור, שכל עבודתם של הצדיקים הגדולים, "בני

יום שישי י"ג טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 30, פרק יא וזה... עד עמ' טז, שריא:

ליקוטי אמרים

45 של הטוב הוא בגלל ריבוי של הרע בלבד, או שהוא אחד לגבי
46 ששים, לגבי אלה, וכו'. "איכות": באיזה פריט מתבטא אותו
47 ביטול, כי יש מי שאצלו זה מתבטא באהבת דברים אסורים, ויש
48 שזה מתבטא בפריטים אחרים: **וּכְפִיפַת הַטּוֹב לְרַע חֲסִינְשׁוֹלִים.**
49 **יֵשׁ מִי שֶׁהַכְּפִיפָה**
50 **וְהַכְּפִיפָה אֶצְלוֹ –** של
51 הטוב לגבי הרע הוא,
52 **מֵעַט מוֹעֵר, וְאַף גַּם זֹאת**
53 **אֵינוֹ בְּתַמִּידוֹת, וְלֹא**
54 **תָּדִיר לְפָרְקִים קְרוֹבִים,**
55 – נדיר מאד שהרע יתגבר
56 בו על הטוב, **אֲלָא לְעֵתִים**
57 **רְחוּקִים מִתְּגַבֵּר הָרַע עַל**
58 **הַטּוֹב, –** עובר זמן רב
59 שהרע שבו יתגבר שוב על
60 הטוב, **וְכּוֹבֵשׁ אֶת הָעִיר**
61 **קְטַנָּה. הוּא הַגּוֹף, –** כפי
62 שלמדנו בפרק התשיעי
63 שגוף האדם נקרא "עיר
64 קטנה" ושתיהן: הנפש
65 האלקית והבהמית
66 לוחמות ביניהן לכיבושה
67 של עיר קטנה זו. **אֲךָ לֹא**
68 **כָּלֹּ –** אין הנפש הבהמית
69 שולטת בגוף כולו כשהיא גוברת על הנפש האלקית, בסוג זה
70 של "רשע וטוב לו" המדובר כאן, **אֲלָא מִקְצָתוֹ לְבָד, –** היא
71 שולטת במקצת מן הגוף בלבד, **שִׁיתִּיהָ סָר לְמִשְׁמַעְתּוֹ, –** אותו
72 חלק מן הגוף עליו שולטת הנפש הבהמית, סר למשמעתו של
73 הרע של הנפש הבהמית, **וְנִעְשָׂה לוֹ מִרְכָּבָה וּלְבֹשׁ, לְהַתְּלִיב**
74 **בּוֹ אֶחָד מִשְׁלֹשָׁה לְבוּשֵׁי הַתְּנָפְשִׁים הַלְּלוּ. דְּהֵינּוּ, או**
75 **בְּמַעֲשֵׂה לְבָד, –** שזהו "לבוש" המעשה, ובלבוש זה עצמו:
76 **לְעִשׂוֹת עֲבֻרֹת קְלוֹת וְלֹא חֲמוּרוֹת חֲסִינְשׁוֹלִים; –** שעד כדי
77 כך לא מגיעה שליטת הרע, **אוּ בְּדִיבּוּר לְבָד, –** ובדיבור עצמו,
78 רק **לְדַבֵּר אֶבֶק לְשׁוֹן הָרַע –** דיבורים שהם על הגבול ושייכים
79 ללשון הרע, **וְלִיצְנוֹת וּכְהֵא גִּוְנָא; –** וכדומה. כלומר, שרק
80 לבוש הדיבור של הנפש הבהמית מתלבש בגוף. **אוּ בְּמַחְשָׁבָה**
81 **לְבָד, –** לחשוב בלבד, **הַרְהוּרִי עֲבֵרָה תְּקַשִּׁים –** בפריטים
82 מסויימים, **מִעֲבֵרָה. –** בגלל העובדה שהמחשבה היא "לבוש"
83 עדין יותר לנפש מאשר דיבור או מעשה, קרובה יותר וקשורה
84 יותר לנפש – מטמאים "הרהורי עבירה" את הנפש, במדה
85 מסויימת, יותר מאשר העבירה עצמה. **וְגַם אִם אֵינוֹ מְהֻרָּה**
86 **בְּעֵבֶרָה לְעִשׂוֹתָהּ אֲלָא בְּעִנְיָן זָוִיג זָכָר וְנִקְבָּה בְּעוֹלָם, –** עצם
87 המחשבה בצורה מופשטת, אודות "זיווג זכר ונקבה", **שְׁעוֹבֵר**
88 **עַל אִתְּהָרַת הַתּוֹרָה: "וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רָע" –** ודרשו

1 **פָּרָק יא.** בפרק התשיעי, הסביר רבנו הזקן, ששתי הנפשות, האלקית
2 והבהמית, מנהלות ביניהן מלחמה לכיבוש גופו של האדם. ובפרק
3 העשירי המשיך בהסברתו, שבשעה שאדם פועל בתוכו, להשתלטות
4 הנפש האלקית על הנפש הבהמית, עד לידי גירושו והכחדתו של הרע של
5 הנפש הבהמית – מגיע אותו
6 יהודי למדרית "צדיק". וזהו
7 – שתי מדריות: "צדיק גמור"
8 – מי שה"רע" שבו נהפך
9 לגמרי לטוב ולקדושה, ולכן
10 הוא נקרא גם "צדיק וטוב לו"
11 – צדיק שיש בו רק טוב. "צדיק"
12 שאינו גמור – מי שה"רע"
13 שבו עדיין לא נהפך כל כולו
14 לטוב, נשאר בו עדיין משהו מן
15 הרע, ולכן הוא נקרא גם
16 "צדיק ורע לו" – יש בו אמנם
17 משהו מן הרע, אלא שרע
18 מעט זה בטל ברוב הגדול של
19 הטוב. כן הסביר שבמדרית
20 "צדיק שאינו גמור", ישנן
21 הרבה מדריות, המתחלקות
22 לפי מדת כמות ואיכות הרע
23 שעדיין נשאר בו, ולפי מדת
24 ביטולו לטוב.
25 בפרק י"א שלפנינו, סיביר רבנו הזקן, אודות המדרית המנוגדת למדרית
26 צדיק: גם במי שהנפש הבהמית שלו התגברה על הנפש האלקית, שלכן
27 נקרא "רשע" – מתחלקים הענינים לשני חלקים כלליים: "רשע וטוב לו"
28 – רשע שעדיין יש בו מן הטוב. "רשע ורע לו" – רשע שכל כולו הוא רק
29 רע. וכך אנו לומדים בפרק האחר-עשר:
30 **זֶה לְעֵמֶת זֶה, רָשָׁע וְטוֹב לוֹ לְעֵמֶת צָדִיק וְרַע לוֹ. דְּהֵינּוּ,**
31 **"רשע וטוב לו" – הוא, שֶׁהַטּוֹב שֶׁנִּפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּמִחוֹ**
32 **וּבְחֻלָּל הִימְנִי שֶׁבְּלִבּוֹ, –** כפי שלמדנו בפרק התשיעי,
33 שמיקומה של הנפש האלקית היא במוח וב"חלל" הימני שבלב,
34 **כְּפֹהָ וּבְטָל לְגַבִּי הָרַע מִהַקְּלִיפָה שֶׁבְּחֻלָּל הַשְּׂמָאלִי. –** ה"רע"
35 של הנפש הבהמית מהקליפה שב"חלל" השמאלי שבלב, כפי
36 שלמדנו בפרק התשיעי. כלומר: הרע שבנפש הבהמית שלו, גבר
37 על הטוב של הנפש האלקית, במדה כזו, שהטוב של הנפש
38 האלקית בטל ונכנע לרע של הנפש הבהמית. **זֶה –** התואר
39 **"רשע וטוב לו", מִתְחַלֵּק גַּם-כֵּן לְרִבּוּבוֹת מִדְּרָגוֹת חֻלְקוֹת, –**
40 **כשם שמדרית "צדיק ורע לו" מתחלקת להרבה מדריות**
41 **בהתאם לכמות ואיכות הרע וביטולו לטוב –** כך גם מתחלקת
42 מדרית "רשע וטוב לו" להרבה מדריות בהתאם למדת ביטולו
43 של הטוב לרע, **בְּעִנְיָן כְּמוֹת וְאִיכוֹת הַכְּפִיפָה –** באיזו מדה
44 ובאיזה תחום מתבטאת כניעת הטוב לרע. "כמות": אם ביטולו

זאת הוא נקרא עדיין "רשע וטוב לו", רשע שיש בו מן הטוב, כי
 הוא אמנם נכשל בחטא, אך **בִּינְתֵּימָם** – בין חטא אחד לשני,
 הוא מתקדמ, ו**בָּאִים לוֹ הַרְחֹקִי תְּשׁוּבָה מִבְּחִינַת הַטּוֹב**
שֶׁנִּפְשׁוֹ, שֶׁמִּתְנַפֵּר קֶצֶת בִּינְתֵּימָם, – ומאותו טוב עולים בו
 הרחוקי תשובה. **אֲלֵא**
שְׂאִין לוֹ – לטוב, כוח
 הַתִּנְכְּרוֹת כִּלְכֹּךְ לְנִצָּחַ
 אֶת הָרַע לְפָרֵשׁ מִחֲמִיאֵו
 לְגַמְרֵי לְהִיּוֹת "מוֹדָה
 וְעוֹזֵב". – עד לידי כך, אין
 בכוח הטוב שלו להתגבר
 על הרע, וְעַל זֶה אָמְרוּ
 רַ"ל: "רִשְׁעִים מְלֵאִים
 חֲרָמוֹת", – בין חטא אחד
 לשני הם מתחרטים על
 החטא הראשון, וגם
 בשעה שהם חוטאים יתכן
 מאד שחורה להם הדבר,
 אלא שאין ביכולתם
 לשלוט על עצמם. שֶׁהֵם
 רַב הָרִשְׁעִים, שִׁישׁ
 בְּחִינַת טוֹב בְּנִפְשָׁם
 עֲדִין. – ומאותו "טוב"
 נובעות החרטות במוחם
 ובלבם. מכאן, שהרבה
 מדריגות ב"רשע וטוב לו":
 החל מזה שנכשל בזמן
 נדיר, וגם זאת בעבירה

קלה ובלבוש אחד שלו, ועד לזה שנכשל לעתים קרובות ובכל
 שלשת לבושו, במחשבה, דיבור ומעשה – ועם זאת נכללים הם
 כולם במדריגת "רשע וטוב לו". ההבדל ביניהם נובע אך ורק
 ממדת כפיפותו של הטוב לרע. מדריגת "רשע וטוב לו" מהווה
 הניגוד הגמור למדריגת "צדיק ורע לו", בה ישנם הבדלים רבים
 בכמותו ובאיכותו של הרע שנשאר בו. אֲךָ מִי שְׂאִינוֹ מִתְחַרֵּט
 לְעוֹלָם, – על חטאיו, וְאֵין בָּאִים לוֹ הַרְחֹקִי תְּשׁוּבָה כָּל־
 נִקְרָא "רִשְׁעֵי וְרַע לוֹ", – רשע ששולט בו הרע בלבד, שֶׁהָרַע
 שֶׁנִּפְשׁוֹ הוּא לְבָדוֹ נִשְׁאָר בְּקִרְבּוֹ, כִּי גָבַר כִּלְכֹּךְ עַל הַטּוֹב
 עַד שֶׁנִּסְתַּלַּק – הטוב, מִקִּרְבּוֹ וְעוֹמֵד בְּבִחִינַת מִקְוֶה עָלָיו
 מְלִמְעָלָה. – ובפנימיותו אינו מרגיש בטוב כלל. ברם, מאחר
 שבבחינת "מקו" עדיין יש בו טוב, שהרי יש בו נשמה אלקית
 – לָכֵן אָמְרוּ רַ"ל: "אֲכַל כִּי עֲשֵׂרָה שְׂכִינָתָא שְׂרִיא": –
 על כל עשרה יהודים, יהיו מי שיהיו, שורה שכניה. דבר זה
 אמור גם באלה שהם חלילה בבחינת "רשע ורע לו", כי בבחינת
 "מקו", על כל פנים, יש גם בהם מן הטוב. ומאחר שהשראת
 השכינה במקום בו נמצאים עשרה יהודים, היא גם כן ענין של
 "מקו", שלא מרגישים בה בצורה גלויה – שורה שכניה
 ביניהם.

1 חכמינו ז"ל: "שְׂלֵא יִהְיֶה בְּיָם כּוֹ", – הרי שבהרהור
 2 בדבר, הוא עובר על צו התורה. או שְׂהִיא שְׁעַת הַכָּשֶׁר לְעֶסֶק
 3 בַּתּוֹרָה וְהוּא מִפְּנֵה לְבָדוֹ לְכַמְלָה, בְּדַתְנָן בְּאִבּוֹת: – כמו
 4 שלמדנו במשנה במסכת "אבות": "הַנִּעְזֹר בְּלִילָה כּוֹ" – ויש לו
 5 האפשרות ללמוד אז
 6 תורה, וּמִפְּנֵה לְבָדוֹ כּוֹ" –
 7 ומחשבתו להרהר בדברים
 8 ריקים. כלומר, שרק לבוש
 9 המחשבה של הנפש
 10 הבהמית מתלבש בגוף.
 11 שְׂבִאָתָה מִכָּל אֱלֹהִי,
 12 וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן – שנכשל
 13 במעשה בעבירה קלה
 14 איזו שהיא, או שמדבר
 15 דיבורים אסורים, או
 16 שמזהיר במחשבות
 17 אסורות – נִקְרָא "רִשְׁעֵי"
 18 בְּעַת הַחַיָּא, – ו"רשע"
 19 הוּא: שֶׁהָרַע שֶׁנִּפְשׁוֹ
 20 גָּבַר בּוֹ וּמִתְלַבֵּשׁ בְּגוֹפוֹ
 21 וּמִחֲמִיאֵו
 22 וְאַחֲרֵי כֵךְ – לאחר
 23 שנכשל באחד מהדברים
 24 האמורים, גָּבַר בּוֹ הַטּוֹב
 25 שֶׁנִּפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית,
 26 וּמִתְחַרֵּט – על מה
 27 שעשה, דיבר או חשב,
 28 וּמִבְּקֵשׁ מַחִילָה וּסְלִיחָה

29 מִה', וְה' יִסְלַח לוֹ, אִם שָׁב בְּתְּשׁוּבָה הִרְאִיָּה עַל־פִּי עֲצַת
 30 חֲכָמֵינוּ וְל' בְּשִׁלְשָׁה חֲלוּקֵי בְּפֶרֶה שְׁהִיָּה ר' יִשְׁמַעֲלֵא דוֹרֶשׁ
 31 כּוֹ", – "עבר על מצות-עשה ושב – אינו זו משם עד שמוחלין
 32 לו; עבר על מצות-לא-תעשה ושב – תשובה תולה ויום
 33 הכיפורים מכפר; עבר על כריתות ומיתות בית-דין – תשובה
 34 ויום הכיפורים תולים ויטורים ממרקים, שנאמר: ופקדתי בשבט
 35 פשעם ובנגעים עונם, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֵר. – כלומר:
 36 על-ידי תשובה כראוי – מחל לו הקב"ה על העבירה שעבר.
 37 ברם, מאחר שהוא במצב כזה שקל לו להיכשל בחטא מזמן
 38 לזמן – הנה גם אחרי שחזר בתשובה, והקב"ה מחל לו – הוא
 39 נקרא עדיין "רשע וטוב לו". הערת כ"ק רבינו: "ולענין שכר
 40 ועונש נק' צדיק גמור כדלעיל פ"א – באמתת השם כו". עד כאן
 41 דובר אודות מדריגה גבוהה יותר ב"רשע וטוב לו", שהשפעת
 42 הרע של הנפש הבהמית, מתבטאת בשליטת הרע על אחד מן
 43 הלבושים: על מעשה בלבד, על דיבור בלבד או על מחשבה
 44 בלבד, וגם זאת – לעתים נדירות. וְיֵשׁ מִי שֶׁהָרַע גָּבַר בּוֹ
 45 יוֹתֵר, וּמִתְלַבֵּשׁ בּוֹ כָּל שְׁלֹשָׁה לְבוּשִׁים שֶׁל הָרַע, – הוא
 46 נכשל גם במחשבה, גם בדיבור וגם במעשה, וּמִחֲמִיאֵו
 47 בְּעִבְרוֹת חֲמוּרוֹת יוֹתֵר, וּבְעִתִּים קְרוֹבִים יוֹתֵר. – למרות

בהם והם מונהגים עלידי עשרת כוחות הנפש הבהמית והיצר
הרע. המן הרשע רצה לכלות את כל בני ישראל, גם את אלה
המונהגים מעשרת הכוחות השניים של היצר הרע. שאל שוב
אותו אפיקורס: אם כך, מדוע מוצאים אנו אחרי שבטלה הגזירה
כתוב כמה פעמים "יהודיים" בשני יו"דין? — ענה לו ה"צמח צדק":
אחרי שבני ישראל עברו את גזירות המן וראו את הישועה
האלקית — חזרו גם אותם יהודים בתשובה, ונהיו שווים ליהודים
המונהגים עלידי הנפש האלקית והיצר טוב בלבד — שני
ה"יו"דין" השתנו לדרגה אחת.

בהקשר למה שלמדנו אודות מי שנפשו הבהמית גוברת על נפשו
האלקית, ראוי להביא את הסיפור הבא שסיפר הרבי באחת
משיחותיו: אפיקורס אחד שאל פעם את הרבי ה"צמח צדק",
מדוע במגילת אסתר כתובה המלה "יהודים" בדרך כלל ביו"ד
אחד, ואילו כשמדובר שם אודות הגזירה, כתוב "יהודיים" בשני
יו"דין? ענה לו ה"צמח צדק": "יו"ד" זה עשר, הרומז על עשרת
כוחות הנפש. לנפש האלקית עשרה כוחות ולנפש הבהמית
עשרה כוחות. ישנם יהודים שמונהגים עלידי עשרת כוחות
הנפש האלקית בלבד וישנם גם כאלה שהנפש הבהמית גוברת

יום שבת קודש י"ד טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 32, פרק יב והבינוני... עד עמ' 32, ותענוגיו.

יהרהר במה שאסור — "לבוש המחשבה" של הנפש הבהמית,
ובכפף — לדבר דיבורים אסורים — "לבוש הדיבור" ובשאר
רמ"ח אברים, — בשאר מאתים ארבעים ושמונה אברי האדם,
לעשות בהם את מה שאסור — "לבוש המעשה", להחטיאם
ולטמאם חס' ושלום, —
ועלידיה להיקרא

"רשע", רק שלשה
לבושי נפש האלהית
הם לבדם מתלבשים
בגוף, — מצד אחד הוא
מדגיש, שלבושי הנפש
הבהמית לא ישלטו אף
פעם על הגוף, ומצד שני
— שלבושי הנפש האלקית
ישלטו תמיד בגוף, שיהם
— לבושי הנפש האלקית,

הם: מחשבה דבור ומעשה של תרי"ג מצות התורה, —
הנפש האלקית רק היא שולטת במוח, בפה ובשאר אברי
האדם, ומשתמשת בהם ליצור ענינה היא בלבד, ולא עבר
עברה מימי, — הערת כ"ק רבינו: "הקושיא ידועה", כלומר,
מה שרבונו הזקן אומר כאן, ש"בינוני" הוא מי שלא עבר עבירה
מימיו, ידועה הקושיא על כך: הרי יתכן הדבר שיהודי ייכשל
חלילה בעבירה ויחזור בתשובה כראוי, ובעבודתו, אחרי
התשובה, יעמיד את עצמו במדרגת ה"בינוני"? (שכן, אחרי
תשובה, הרי יכול האדם להגיע למדרגת "צדיק",
ובודאי שהוא יכול להגיע למדרגת "בינוני") "ולפענ"ד —
ממשיך כ"ק רבינו בהערתו — הפי' — שבינוני הוא שמצבו (בעת)
הוא כזה שמושלת עשית עבירה בעבר או בעתיד (אף שאו
נסינות ומלחמת היצר באופן שונה משל עתה, כי בלאה"כ —
הוא עב"פ רשע בכה, ואין זה בינוני בתכלית, ועיין תניא פ"ל).
הרבי מתרץ את הקושיא כך: מה שרבונו הזקן אומר "ולא עבר
עבירה מימיו" אין הכוונה כפשוטן של מלים, ש"בינוני" לא חטא
כלל במשך ימי חייו: "בינוני" נקרא מי שבמצבו הפנימי-רגשי
הנוכחי מן הנמנע אצלו להיכשל בעבירה, גם בעבר וגם בעתיד;
כ"בינוני" לא היה חוטא, וממילא — הוא לא חטא. כלומר: לפי

19 פרק יב. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן ש"צדיק" הוא מי שהטוב
20 של נפשו האלקית גובר על הרע של נפשו הבהמית, עד כדי גירושו של
21 הרע. "רשע" הוא מי שהרע של נפשו הבהמית גובר על הטוב של נפשו
22 האלקית ומביא את האדם לחטוא במעשה, בדיבור, במחשבה.

23 בפרק י"ב יסביר רבנו הזקן את
24 מדרגת ה"בינוני", מדרגה
25 שבין "צדיק" ל"רשע" — שזהו
26 מי שבהנהגתו המעשית,
27 במחשבה, דיבור ומעשה, ידה
28 של הנפש האלקית, ביחס
29 לנפש הבהמית, היא על
30 העליונה, ואין היא נותנת
31 לנפש הבהמית לשלוט אף לא
32 על חלק מן הגוף, ואפילו לא
33 לרגע קט, עלידי ההרור
34 במחשבה לא טובה, בדיבור

35 לא טוב, ובודאי שלא בעשיית משהו רע בפועל. לבושי הנפש האלקית
36 ב"בינוני", הם בלבד, יש להם השליטה על גופו של האדם, בכל הקשור
37 למחשבה, דיבור ומעשה — לחשוב ולדבר דברי תורה ולקיים מצוות
38 במעשה, ואילו כשמדובר ביחס ל"עצם" הנפש האלקית ול"עצם" הנפש
39 הבהמית, ביחס לכוחות השכל והמדות שלהן — אין לנפש האלקית
40 עליונות על הנפש הבהמית. כלומר, הנפש הבהמית שלו, עדיין יש
41 בכוחה, להתאוות לעניני העולם, אלא שהנפש האלקית בולמת אותה
42 ואינה נותנת לתאוות אלו לבוא לידי ביצוע מעשי.

43 והבינוני, הוא שלעולם אין הרע — של נפשו הבהמית, גובר
44 בליכף לכבש את ה"עיר קמנה" — הגוף שנקרא "עיר קטנה",
45 שעל השליטה עליו מתנהלת המלחמה בין הנפש האלקית לבין
46 הנפש הבהמית, להתלבש בגוף להחטיא; — אין הרע של
47 הנפש הבהמית מתגבר בו אף פעם, להביאו לידי חטא ממש.
48 דהינו, שלשה לבושי נפש הבהמית, שיהם מחשבה דבור
49 ומעשה שמצד הקלפה — מחשבות שאסור לחשוב אותן,
50 דיבורים שאסור לדבר בהם ומעשים שאסור לעשותם, שכפי
51 שכבר הוסבר, יונקים חיותם מהקליפה ו"סטרא אחרא" —
52 שלשה לבושים אלה של הנפש הבהמית, הם אצלו במצב שאין
53 גוברים בו על נפש האלהית להתלבש בגוף במחשבה

דְּגִדְלוֹת לְמַעַלָּה, – בעולמות העליונים. כלומר: באותה שעה
מאירה בעולמות הרוחניים העליונים, התגלות אלקית עליונה
יותר, וְגַם לְמַטָּה – בעולם הזה, הִיא שְׁעַת הַפֶּשַׁר לְכָל אָדָם,
– להתעלות למדרגה נעלית יותר, שָׁאוּ – בשעת קריאת שמע
ותפלה, מְקַשֵּׁר –

ה"בינוני" את כוחות
הַכְּמָה־בִּינָה־דַעַת שְׁלוֹ
לָהּ, לְהַעֲמִיק דַּעַתוֹ
בְּגִדְלַת אֵין־סוֹף בְּרוּךְ
הוא, – הוא מתעמק
במחשבתו בענין ממנו
הוא מבין ומרגיש גדלותו
של הקב"ה, וְלַעֲוֹר –
עלידי התבוננות, אֵת
הַאֲהָבָה בְּרִשְׁפֵי אֵשׁ
בְּחִלְל הַיְמִנִי שְׁבָלָבוּ, –
כפי שהוסבר בפרקים
הקודמים, שעלידי
התבוננות והתעמקות
המחשבה בגדולת הקב"ה,
מתעוררת בלבו אהבה

אליו, לְדַבְּקָה בּוֹ בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ מֵאֲהָבָה, – אהבתו
להקב"ה מעוררת אותו לקיים תורה ומצוות, כי עלידי זה הוא
ממלא את שאיפתו ומתאחד עם הקב"ה, שָׁוָהוּ – לעורר ולהניע
את האהבה להקב"ה עלידי התבוננות בגדולת ה', ובאהבה זו
לקיים תורה ומצוות, הוא עֲנִין הַמְּבַאֵר בְּקִרְיָאת שְׁמַע
דְּאוּרִיתָא, – שהיא מצוה מן התורה, וּבְכֻרְבָּתֶיהָ שְׁלִפְנִיָּה
וְלֹאֲחֶרֶיָּה שֶׁהֵן מְדַבְּרֵנָּה – הֵן הַכְּנָה לְקִיּוֹם הַקְּרִיָּאת שְׁמַע,
– הן ברכות שתיקנו חכמינו ז"ל כהכנה לקיום תוכנה של קריאת
שמע, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר; וְאִזּוּ – בשעת התפלה,
כשה"בינוני" נמצא באהבת להב-שלהבת לה', הֵרַע שְׁבָחָלָל
הַשְּׁמָאֲלִי – שבלב, מיקומה הראשי של הנפש הבהמית, כְּפִנּוֹן
וּכְבִּטָּל לְמִטְבֵּל הַמַּתְפַּשֵּׁט בְּחִלְל הַיְמִנִי – שבלב, מיקומה הראשי
של הנפש האלקית. "טוב" זה, אהבתו זו לה', נובעים מְחֻבָּמָה
בִּינָה־דַעַת שְׁבָכָמָה מְקַשְׁרִים בְּגִדְלַת אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוא; –
מהתבוננותו בגדולת ה' בכל שלשת הכוחות, חכמה, בינה
ודעת, מתעוררת ומתפשטת מה"חלל" הימני שבלב, אהבה

מַצְבּוֹ הַנוֹכְחִי לֹא הִיָּה חוּטֵא גַם בְּנִסְיוֹנוֹת הַקְּשִׁים יוֹתֵר וּבְמַהֲלָךְ
הַמֵּאֲבָק עִם הַיִּצְרָה־רַע, שְׁהִיוּ לוֹ כְּשֶׁנִּכְשַׁל בְּעִבְרָה. מֵהִי־שֶׁאֵין
כֵּן אִם מְדִרְיָתוֹ מוֹנֵעַת אֶת הַשִּׁיכּוֹת לְחֹטֵא רַק בְּמַצְבּוֹ הַנוֹכְחִי,
וְלֹא בְּמַצְבּוֹ בַּעֲבָר – הוּא נִקְרָא "רֹשַׁע" בְּכּוּחַ: בֹּאוּפֵן פּוֹטֵנְצִיאֲלִי

בִּיכְלּוֹתוֹ, בְּמַצֵּב אַחֵר,
לַעֲבֹר עֲבִירָה – זֹאת
אוֹמֶרֶת שְׁהוּא עֲדִין אֵינוֹ
"בינוני" במלוא מוֹבֵן
הַמַּלְאָה – וּרְאָה עַל כֵּךְ
לִהְיוֹן בְּפֶרֶק ל'. מֵה
שֶׁלֹּמְדָנוּ שֶׁ"בינוני" הוּא מִי
שֶׁלֹּא עָבַר עֲבִירָה מִיָּמָיו,
הִרִי כֵךְ הַדְּבָר גַּם בִּיחֹס
לַעֲתִיד: וְלֹא יַעֲבֹר
לְעוֹלָם, – אֵין הַכּוּוֹנָה
שֶׁבַעֲתִיד אֵינוֹ עוֹלֵל
לַעֲבֹר עֲבִירָה, כִּי הִרִי יֵשׁ
לוֹ "בְּחִירָה", אֵלֵא, אֵלֵא,
כְּאֵמֹר, מַצְבּוֹ הַנוֹכְחִי הוּא
כּוּחַ, שֶׁמֶן הַנִּמְנָע שֶׁתִּהְיֶה
לוֹ שִׁיכּוֹת לְחֹטֵא, בְּאִיזָה

זֶמֶן שְׁהוּא. וְלֹא נִקְרָא עָלָיו שֵׁם "רֹשַׁע" אֲפִלּוּ שְׁעָה אַחַת
וְיִרְעֵה אַחֵר כָּל יְמָיו. – כפי שכבר הוסבר, שהשם "רשע"
מוֹתָאם לְאָדָם שֶׁעוֹבֵר עֲבִירָה בְּמַחֲשָׁבָה, בְּדִיבּוּר אוֹ בְּמַעֲשֵׂה.
וְאֵילּוֹ ה"בינוני" שֶׁמִּבְחִינַת מְדִרְיָתוֹ הַנוֹכְחִית, מִן הַנִּמְנָע שִׁיעֲבֹר
עֲבִירָה, הִרִי שֶׁאֵף פַּעַם לֹא חָל עָלָיו הַשֵּׁם "רֹשַׁע". בְּרַם, מְדוּעַ,
אִיפּוֹא, הוּא נִקְרָא "בינוני" בְּלִבּוֹ, וְלֹא "צִדִּיק"? אֵךְ מֵהֵחֶת
וְעֵצְמוֹת נֶפֶשׁ הַאֱלֹהִית, שֶׁהֵן עֶשֶׂר בְּחִינּוֹתֶיהָ – מֵה שֶׁשִּׁלְשָׁה
כּוּחוֹת הַשִּׁכּוֹל וְטֵבֵעַ הַמַּדּוּת נִקְרָאִים "עֵצִם" הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, זֶה
רַק בְּהַשׁוּוּאָה לְלִבּוּשֵׁי הַמַּחֲשָׁבָה, דִּיבּוּר וּמַעֲשֵׂה, הַמִּשְׁמָשִׁים
כְּמַשְׁרָתִים וְכִלְי־בִיצוּעַ שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, לֹא לָהֶן לְכַדֵּן
הַמְּלִיכָה וְהַמְּמַשְׁלָה בְּ"עִיר קְמָנָה", – שֶׁכֵּן, כְּפִי שִׁיטְבִיר לַהֲלֹךְ,
יֵשׁ גַּם לְכּוּחוֹת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית שְׁלִיטָה מְסוּיִמֶת עַל הַגּוֹף, בְּכֵךְ
שֶׁהֵם מְעוֹרְרִים בְּלִבּוֹ תֹאדָה הַגּוֹרֶמֶת לְהַעֲלֵאת הַרְהוּרִים בְּמוֹחוֹ,
כִּי־אֵם בְּעֵתִים מְזֻמָּנִים, – יֵשׁ לְכּוּחוֹת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית הַשְׁלִיטָה
הַמוֹחֲלֶט עַל הַגּוֹף, וְאֵין אוֹ לְכּוּחוֹת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית כֹּל הַשְּׁפַעָה
עָלָיו, כְּמוֹ בְּשַׁעַת קְרִיָּאת שְׁמַע וְתַפְלָה, שְׁהִיא שְׁעַת מַחִין

1. במצוות בכלל ובברכותיהן, הרי - המצוה עצמה היא מן התורה, והברכה עליה - מדרבנן. משמעות הדבר היא: עלידי כל מצוה, נמשכת מלמעלה קדושה אלקית בנפשו של יהודי. כדי שיהודי יהיה כלי לקליטת קדושה אלקית זו בשעת עשייתו מצוה - תיקנו חכמים לברך על המצוה, וברכה זו מרוממת אותו ומכשירה אותו לקלוט את קדושת המצוה. אך, בכל מצוה רואים אנו בבחיורות שייכותה של הברכה לאותה מצוה, והמצוה נזכרת באותה ברכה, כמו בברכת התפילין: "להניח תפילין", בברכת הציצית: "על מצות ציצית", או "להתעטף בציצית"; הרי מובנת משמעותן של הברכות, ושייכותן והכנתן למצוות. ואילו, ביחס לברכות שלפני קריאת שמע - צריכים להבין: לשם מה תיקנו אותן החכמים (הרי אין הן ברכות על מצות קריאת שמע, כמו שהדבר בכל המצוות המעשיות)? לכאורה, אין להן כל שייכות לקריאת שמע! אלא - עיקר ענינה של קריאת שמע הוא לעורר בתוכו את ה'ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך", וכדי להגיע להתעוררות זו, נדרשת הכנה להתעמק בענינים המעוררים אהבה להקב"ה - ולשם כך תיקנו ברכות קריאת שמע, בהן מוזכרת בהרחבה גדולתו של הקב"ה, איך המלאכים הנעלים ביותר - בטלים בתכלית להקב"ה, ואיך הקב"ה מובדל מהם לגמרי - בברכה הראשונה; ובברכה השניה - על גודל אהבת הקב"ה לישראל, ועל מדת קירבתו אליהם, וכדומה. בכל זה יש משום הכנה נכונה, שיוכל יהודי להגיע לתוכן קריאת שמע, לאהבה להקב"ה, כפי שהדבר מוסבר בהרחבה בחסידות (ראה תניא פרק מט).

ליקוטי אמרים

- 1 להשי"ת, וזה משפיע שהרע של הנפש הבהמית יהיה בטל,
2 בשעת מעשה, לטוב של
3 הנפש האלקית, וממילא
4 אין מקום שתהיה לו אז
5 תאוה לעניני העולם
6 וכדומה – כל האמור, ³ עוה"ז ותענוגיו.
7 מדובר בזמן של התעלות
8 מיוחדת, בשעת התפלה, **אָבְל אַחֵר הַתְּפִלָּה, בְּהַסְתַּלְקוֹת**
9 **הַמִּחוּץ הַגְּדֻלוֹת אֵין־סוֹף בְּרִנָּה־הוּא** – ההתגלות האלקית
- 10 המיוחדת המאירה בשעת התפלה, אינה מאירה יותר, **הָרִי הָרַע**
11 **חֲזֹר וְנַעֲזֹר בְּחֻלָּל**
12 **הַשְּׂמָלִי, וּמִתְאַוָּה**
13 **תְּאוֹה לְתַאֲוֹת עוֹלָם**
14 **הַזֶּה וְתַעֲנוּגָיו**. – הסיבה
15 לכך היא, שהרע שבלב
16 ה"בינוני", הוא בעצם בכל
17 תקפו גם אחרי התפלה, כפי שיסביר להלן, ולכן הוא יכול
18 להתאווה תאוה.

המשך מעמוד רלג

- 1 עת חצות אימתי היא.
2 ממשיך רבי שמעון חסידא ואומר: **בֵּין שְׁעָלָה** – כאשר עלה עמוד
3 **הַשָּׁחַר, נִכְנְסוּ חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל אֶצְלוֹ** – אצל דוד המלך, ואמרו לו,
4 **אֲדוֹנֵינוּ הַמֶּלֶךְ, עָמַד יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין פְּרָנְסָה. אִמֵּר לָהֶם דוד המלך,**
5 **לָבו וְהַתְּפִלָּה זֶה מִנָּה, כְּלוּמָר, שֶׁהַעֲשִׂירִים יִפְרְנוּ את העניים.**
6 **אֲמָרוּ לוֹ חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל דָּרָךְ מִשָּׁל, אֵין הַקּוֹמֵץ וְ–מֵלֵא אַגְרוֹף, דְּהֵיִינוּ**
7 **מִזֶּמֶן מוֹעֵט מִשְׁפִּיעַ אֶת הָאֵרִי הָרַע, וְאֵף כֵּאֵן אֵין פְּרָנְסָה מוֹעֵטָה**
8 **מִסְפִּיקָה לָנוּ, וְכֵן אֵין הַבּוֹר מְתַמְּלָא מְחֻלָּתוֹ** – העוקר חתיכת עפר
9 מבור וחוזר ומשליכה לתוכו, אין הבור מתמלא בכך, אלא עליו
10 להביא עפר ממקום אחר כדי למלא את הבור, ואף כאן, אם לא
11 תכין לעניים מזון ממקום אחר, לא נוכל לפרנס אותם משל עצמנו.
12 **אִמֵּר לָהֶם דוד המלך לחכמי ישראל, לָבו וּפְשָׁטוֹ יִדְבֹק בְּגִידוֹ** –
13 **צֵאוּ וְהִלַּחְמוּ בְּגוּיִים שֶׁבִּיבְכֶם, וְתַתְּפִרְנוּ מִן הַבִּיזָה וְהַשָּׁלָל. מִיָּד**
14 **יִנְעָצִים בְּאַחֲתוּפָל** – מתייעצים עם אחיתופל כיצד להלחם,
15 **וְנִמְלִיכִין בְּסִנְהֶדְרִין** – ונטלים רשות מהסנהדרין, כדי שיתפללו
- 16 עליהם, וְשִׁוְאֵלִין בְּאִוְרִים וְתוֹמִים האם יצליחו.
17 הגמרא מביאה מקור לדברי רבי שמעון חסידא אודות סדר
18 היציאה למלחמה: **אִמֵּר רַב יוֹסֵף, מֵאֵי קָרָא** – מהו הפסוק שבו נרמז
19 שכך הוא סדר הדברים, שתחילה מתייעצים עם אחיתופל ואחר
20 כך בסנהדרין ואחר כך באורים ותומים, (דְּכָתִיב) זהו הפסוק
21 הנאמר בענין הממונים שמינה דוד המלך (דה"א' כו לד), **וְאַחֲרָיו**
22 **אַחֲתוּפָל בְּנֵיהוּ בֶן יְהוֹדָע וְאַכִּיזֶר וְשָׂר צָבָא לְמֶלֶךְ יוֹאָב, וְכָפִי**
23 **שִׁבּוּאָר**.
24 רבי יוסף מבאר את הפסוק: **וְאַחֲתוּפָל**, זה היועץ שמייעץ כיצד
25 להלחם, וְכֵן הוּא וְ–הַפְּסוֹק **וְאַחֲרָיו** במדרש אבשלום, על העצות שנתן
26 אחיתופל לאבשלום (שמואל ב' טו כג) **וְנִעְצָת אַחֲתוּפָל אֲשֶׁר יָעַץ בַּיָּמִים**
27 **הָהֵם בְּאֲשֶׁר יִשָּׂאֵל (אִישׁ) בְּדָבָר הָאֱלֹהִים**. ומכך שהוזכר אחיתופל
28 בתחילת הפסוק (דה"א שם), מבואר שבתחילה מתייעצים עם
29 אחיתופל.

המשך ביאור למס' ברכות ליום שלישי עמ' א

- 1 מתרצת הגמרא: באמת היה ברור לדוד שהוא חסיד, ומה
2 שהסתפק האם יהיה לו חלק עם הצדיקים, הוא משום שחשש
3 ש**מֵא יחטא**, ויגרום **הַחֲטָא** שלא יזכה לכך.
4 מוסיפה הגמרא: תירוצו זה הוא **בְּרִבִּי יַעֲקֹב בְּרִי אִידִי** – כפי שתירץ
5 רבי יעקב בר אידי קושיא אחרת. **רִבִּי יַעֲקֹב בְּרִי אִידִי רָמִי** – הקשה
6 סתירה בכתובים, כְּתִיב שֶׁהַקֹּ"ה אָמַר לִיעֲקֹב אֲבִינוּ בַּחלוֹם,
7 כִּשְׁהִיה בְּדַרְכּוֹ לְבֵית לָבֵן (בראשית כ"ט טו), **וְהָיָה אֲנִי עִמָּךְ וְשִׁמְרְתִּיךָ**
8 **כָּל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ, וְכִתְּבִי בַּחוּרְתּוֹ מִבֵּית לָבֵן קוֹדֶם שֶׁנִּפְגַּשׁ עִם עֵשָׂו**
9 **(שם לב ח) וַיִּזְרָא יַעֲקֹב מֵאֵד, וּמִדּוֹעַ פַּחַד יַעֲקֹב, הָרִי הַקֹּ"ה הַבְּטִיחַ**
10 **לוֹ שִׁישְׁמוֹר עֲלָיו. וְתִירֵץ רַבִּי יַעֲקֹב בְּרִי אִידִי, שִׁיעֲקֵב אִמֵּר לַעֲצֻמוֹ,**
11 **שְׂמָא לְאַחֵר הַהִבְטָחָה חֲטָאִי, וְיִגְרוֹם הַחֲטָא שֶׁהִבְטָחָה לֹא**
12 **תִּתְקִים**.
13 הגמרא מביאה ברייתא שמבואר בה כתירוצו זה, שחטא יכול
14 לגרום שהבטחה לא תתקיים: **כְּדִתְנִיָּא בְּבִרְיָתָא, נֹאמַר בְּשִׁירַת הַיָּם**
15 **(שמות טו טו), 'עַד יַעֲבֹד עָמָךְ ה', עַד יַעֲבֹד עִם זֶה קִנְיָתָ, וְדוֹרֶשֶׁת**
16 **הַבְּרִייתָא אֵת כְּפִילוֹת הַלְשׁוֹן כֵּן, מֵה שֶׁנֹּאמַר 'עַד יַעֲבֹד עָמָךְ ה', זֶה**
17 **כִּיָּהָ רֹאשׁוֹנָה שְׁבָאוּ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בִּימֵי יִשְׁרָאֵל, וְהָיָה שֶׁנֹּאמַר 'עַד**
18 **יַעֲבֹד עִם זֶה קִנְיָתָ, זֶה כִּיָּהָ שְׁנִייתָ שְׁבָאוּ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר, בְּשַׁחְזוֹ**
19 **מַגְלוֹת בָּבֶל בִּימֵי עֲזָרָא. מִכָּאֵן אֲמָרוּ הַחֲכָמִים, רֹאשׁוֹנָה הָיָה יִשְׂרָאֵל**
20 **לִיעֲשׂוֹת וְ–שִׁיעֲשׂוּהוּ לָהֶם נֶם כִּשְׁעָלוּ לֵאמֹר יִבְרִי עֲזָרָא, שִׁיעָלוּ בַּעַל**
21 **כְּרָחֶם שֶׁל מַלְכֵי פָּרַס, וְלֹא יָדִינוּ מִשְׁעֻבָּדִים לְמַלְכוּת, בְּדָרָךְ שֶׁנִּעְשָׂה**
22 **לָהֶם נֶם זֶה בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון, שֶׁהָיָה בַּפְּסוֹק זֶה הוֹקְשׁוּ שְׁתֵּי הַעֲלִיּוֹת**
- 23 יחד, **אֵלֵּא שְׁנֵים הַחֲטָא** – גרמו עוונותיהם בימי עזרא, ולא עלו ביד
24 רמה, אלא הלכו לארץ ישראל רק בהסכמת כורש, וכל ימי מלכי
25 פרס וכורש, אחשוורוש ודריוש האחרון היו משועבדים להם.
26 ומבואר מכך, שלפעמים החטא גורם שהבטחה לא תתקיים, כפי
27 שהיה באמת בימי עזרא.
28 במשנה נשנו שלש דעות אודות סוף זמן קריאת שמע של ערבית:
29 א. לדעת רבי אליעזר, עד סוף האשמורה הראשונה, שהוא
30 בשליש הלילה. דעתו היא שמה שנאמר בתורה שיש לקרוא את
31 קריאת שמע 'בשכבך' (דברים יז), פירושו בזמן שבני אדם הולכים
32 לשכב, כאשר זה מקדים וזה מאחר. ב. לדעת רבן גמליאל, עד
33 שיעלה עמוד השחר. לדעתו, פירוש 'בשכבך' הוא לכל זמן
34 השכיבה, שהוא כל הלילה. ג. לדעת חכמים, עד חצות הלילה.
35 טעמים יתבאר בסוגייתנו.
36 שנינו במשנה: **וְחֲכָמִים אִמְרִין**, זמן קריאת שמע הוא עד חצות.
37 הגמרא דנה בביאור טעמים של חכמים. שואלת הגמרא: **חֲכָמִים**
38 **כְּמָאן כְּבִירָא לָהּ** – כדעת מי הם סוברים בפירוש דברי התורה
39 לקרוא קריאת שמע 'בשכבך', **אִי בְּרִבִּי אֱלִיעֶזֶר כְּבִירָא לָהּ** – אם
40 הם סוברים כרבי אליעזר, 'בשכבך' פירושו בזמן שבני אדם
41 הולכים לשכב, **לִימָרוּ וְ–שִׁיאֲמָרוּ בְּרִבִּי אֱלִיעֶזֶר**, שזמן קריאת שמע
42 הוא רק עד סוף האשמורה הראשונה, שהרי ודאי שכל מי שדעתו
43 לישן בלילה, הולך לשכב בתוך זמן זה בלבד.

יום ראשון

יום רביעי

ח טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויגש, רביעי עם פירש"י.

תהלים: מד"מח.

תניא: פרק ז. אך נפש . . . 22 ובדחי רבנן.

ה"צמח צדק" צוה את כל המלמדים שלמדו עם נכדיו הקטנים, אשר מלבד למודים הרגילים, ילמדו עמם פרוש המלות (פרוש הפשוט) של סדר התפלה. ופעם בחדש היו באים אל ה"צמח צדק" להבחן בזה.

יום שני

יום חמישי

ט טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויגש, חמישי עם פירש"י.

תהלים: מט"נד.

תניא: אך מי . . . יב לנצח.

נוהגין בנסח "עלינו" לומר: "שהם משתחוים להכל ולריק" – וגם בתפלת מוסף דראש השנה אומרים כן – ומדיקים שלא לומר "ומתפללים כו'". הרקיקה היא אחר האמירה. טעם הרקיקה, פי מדבור מתהנה רק, ואין רוצים להנות מרק זה.

יום שלישי

יום ששי

י טבת

ה'תש"ג

תענית, סליחות, אבינו מלכנו.

שיעורים. חומש: ויגש, ששי עם פירש"י.

תהלים: נה"נט.

תניא: אך החיות . . . בשר ודם.

מענה הצ"צ על יחידות: כתיב יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו גו', און הוא מלשון און בחולם, שפירושו כח ועוז. וכשם דיעזוב רשע דרכו זהו דבר המוכרח, אשר בלא תשובה אי אפשר לגשת אל הקדש, הנה כמו כן צריך האיש און, כלומר איש החזק בדעת עצמו, לעזוב מחשבותיו; ולא יאמר איך זאג אזוי, איך האלט אזוי, – כי כל "איך" ומציאות הוא מקור הרע וגורם פירוד לבבות.

מענה ה"צמח צדק" על יחידות: כתיב "יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו גו'". און הוא מלשון און בחולם, שפירושו כח ועוז. וכשם ד"יעזב רשע דרכו" זהו דבר המוכרח, אשר בלא תשובה אי אפשר לגשת אל הקדש, הנה כמו כן צריך האיש און, כלומר איש החזק בדעת עצמו, לעזוב מחשבותיו; ולא יאמר "אני אומר כך", "אני סובר כך", כי כל "אני" ומציאות הוא מקור הרע וגורם פירוד לבבות.

יום רביעי

שבת

יא טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויגש, שביעי עם פירש"י.

תהלים: ס"סה.

תניא: פרק ח. ועוד זאת . . . שעסקו בהן.

דעם מענשענס לעבען איז תלוי אין דעם אויר וואו ער געפינט זיך. אהן אויר קען מען ניט לעבען, און אין וואס פאר א אויר מען לעבט, אזא לעבען איז דאס. ווען מען לעבט אין א תורה ומצות אויר, איז דער לעבען א געזונטער. ווען מען לעבט אין

כפירה-אור, איז דאָס א קראַנקער לעבען, און מען איז כסדר אין געפאהר קראַנק צו ווערען מיט אַנשטעקענדע מחלות. די ערשטע אלגעמיינע רפואה איז צו מאכען ריין די לופט. די ארבעט פון טהרת האור ליגט אויף די יודעי ספר און יודעי תורה. טהרת האור איז דורך אותיות התורה. ווען מ'שטעהט אין סטאַר, אָדער ווען מען געהט אין גאַס, אָדער ווען מ'פאָהרט אין סאַבוויי און מען זאָגט אותיות שבתורה, מאַכט מען מיט דעם ריין דעם אור. יעדער איינער פון די יודעי ספר און יודעי תורה מוז האָבען עפעס אויסגעלערנט בעל פה: חומש, תהלים, משניות, תנאי, אורי, אָ צו יעדער צייט און אין יעדען אָרט, זאָל ער קענען טראַכטען און זאָגען די הייליגע אותיות שבתורה.

חיי האדם תלויים באור שסביבו. בלי אור אי אפֿשֿר לחיות, ולפי האור בו נמצאים - הם החיים. כאַשֿר חיים באור של תורה ומצות, החיים בריאים; כאַשֿר חיים באור של כפירה - הרי אלו חיים חולניים עם סכנה תמידית לחלות במחלות מדבקות. התרופה הכללית הראשונית היא לטהר את האור. פֿעלת טהור האור מטלת על יודעי ספר ויודעי תורה. טהרת האור היא על ידי אותיות התורה. כשנמצאים בתנות, או כאַשֿר הולכים ברחוב, או כאַשֿר נוסעים ברכבת- התחתית ואומרים אותיות של תורה, מטהרים בכך את האור. כל אחד מיודעי ספר ויודעי תורה חייב שיהיה לו משהו שלמד בעל פה: חמש, תהלים, משניות, תנאי, כך שבכל זמן ובכל מקום, יוכל לחשב ולומר את האותיות הקדושות שבתורה.

יום חמישי

יום ראשון

יב טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: סוֹסֶחַ.

תנאי: פרק ט. והנה מקום . . . 26 שבמוחין.

בשנת תרמ"ח נבחר אדני אבי מורי ורבי [הרשב"ב] לגבאי דחברה קדישא. וכפי המנהג, הובילו אותו בשמחת תורה בלוי עם רב לבית הכנסת. אמר אז המאמר "אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא", וסיום דבריו: "גם האנשים בעלי מוחין הנמצאים עתה, צריכים להניח שכלם ולא לילך אחרי הטעם ודעת, כי יכולים להטות על פי שכלם כו' עד כי חס-ושלום מרה תהיה באחרונה כו', וזהו העקר בזמן הזה בעקבות דמשיחא, שלא לילך אחר השכל וטעם ודעת, כי אם לקיים התורה והמצות בתמימות ואמונה פשוטה באלקי ישראל".

יום שישי

יום שני

יג טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, שני עם פירש"י.

תהלים: סט־עא.

תנאי: אך הנה . . . יד כרשפי אש.

כשמעמידים פנס - מתקבצים החפצים באור, כי אור ממשיך - ליכטיגקייט ציהט צו.

כשמעמידים פנס - מתקבצים החפצים באור, כי אור ממשיך - אור מושך אליו.

שבת
קודש

יום שלישי

יד טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, שלישי עם פירש"י.

תהלים: עבדו.

תניא: והיא הנקראת . . . שבזה"ק.

הסבא משפאלע - דער שפאלער זיידע - הי' איש נלהב מאד, ביתר שאת ויתר עז על שאר חבריו תלמידי המגיד. בביקורו בליאדי אצל רבינו הזקן - שנת תקס"ט או תק"ע - סיפר, אשר בהיותו בן שלש שנים ראה את הבעש"ט "און ער האט מיר ארויפגעלייגט די הייליגע האנט אויפ'ן הארצען און פון יעמאלט אן איז מיר ווארעם". תנועת צדיק, ומכל שכן רא"י או שמיעת קול, צריך לפעול שלא ישכח לעד.

הסבא משפאלע - דער שפאלער זיידע - היה איש נלהב מאד, ביתר שאת ויתר עז על שאר חבריו תלמידי המגיד. בבקורו בליאדי אצל רבינו הזקן - שנת תקס"ט או תק"ע - סיפר, אשר בהיותו בן שלש שנים ראה את הבעל-שם-טוב "והוא הניח את ידו הקדושה על לבי, ומאז חם לי".

תנועת צדיק, ומכל שכן רא"ה או שמיעת קול, צריך לפעל שלא ישכח לעד.

המשך ביאור למס' ברכות ליום רביעי עמ' א

יוצא בהם לחירות מתחת יד אדונו, אם סימא את עינו או הפיל את
שינו. וכך הוא הקל וחומר, מה שן ויען ו-שן או עין שן רק אחר
מאבריו של אדם, אף על פי כן עבד כנעני יוצא בן לחרות, מעתה
יפיון שםקין את כל גופו של אדם, על אחת כמה וכמה
ש'משחררים' הם אותו מעוונותיו.
והיינו - ודרשה זו של רבי יוחנן מתאימה היא עם דרשתו דרבי
שמעון בן לקיש, דאמר רבי שמעון בן לקיש, נאמר לשון 'ברית'
במלת הניח על הקרבנות, ונאמר לשון 'ברית' בפיסורין. והוא מפרש
הדברים, נאמר לשון 'ברית' במלת, דכתיב (ויקרא ב' יא) 'ולא תשביט
מלת ברית', ונאמר לשון 'ברית' בפיסורין, דכתיב לאחר פרשת
התוכחה שבמשנה תורה (דברים כח טו) 'אלה דברי הברית, ולפיכך
יש ללמוד את ענין היסורים מענין המלח בגזירה שוה, מה ברית -
כשם ש'ברית' האמור במלח מצונו שמלח ממתקת ו-מתקנת את
הבשר, אף 'ברית' האמור בפיסורין יש ללמוד מכך שפיסורין ממתקין
ו-מנקים את כל עוונותיו של אדם.
הגמרא מביאה ברייתא בענין יסורים: תניא רבי שמעון בן יוחאי
אמר, שלש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל, וכולן -
וכל מתנות אלו לא נתן להם אלא על ידי יסורין. ואילו הן המתנות
הטובות, תורה, וארץ ישראל, והעולם הבא.
ומבארת הברייתא מנין לומדים שמתנות אלו לא ניתנו אלא על
ידי יסורים: תורה מנין, שנאמר (תהלים צד יב) 'אשרי הנבר אשר תיפטר
יה ויתורקת תלמודו', ויש ללמוד ממקרא זה שלימוד התורה נקנה
על ידי יסורים. ארץ ישראל יש ללמוד שהיא נקנית ביסורים, דכתיב
(דברים ח ה) 'כי באשר יסר איש את בנו ה' אלהיו מוסר', וכתוב
בתורה - ונאמר לאחר מכן (שם ח י) 'כי ה' אלהיו מביא אל ארץ
מוקה. העולם הבא יש ללמוד שהוא נקנה ביסורים, דכתיב (משלי י
כא) 'כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר', כלומר,
שהדרך לחיים, דהיינו חיי העולם הבא, היא על ידי 'תוכחות
מוסר', דהיינו יסורים.
הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: תני תנא - שנה אחד
החכמים (ושהיה רגיל לשנות ברייתות) ברייתא, קמיה ו-לפני דרבי
יוחנן, כל אדם העוסק בתורה ונמליות חסדים

אהבה אינם באים על האדם אלא לדעת - כשרוצה בהם. ואם
קבלם עליו מאהבה מה שכתב. דבר זה מבואר בהמשך הפסוק (שם)
'יראה ורע יאריך ימים', ולא עוד אלא שתלמודו מתקיים בידו,
שנאמר (שם) 'וחפץ ה' בידו וצלה', כלומר, התורה שהיא נקראת
'חפץ ה' תצליח בידו.
הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בענין יסורים של אהבה: פליגי
בה - נחלקו בענין זה רבי יעקב בר אידי ורבי אחא בר חנינא. חד
אמר, אלו הם יסורין של אהבה, כל שאין בהן כפול תורה, שנאמר
(תהלים צד יב) 'אשרי הנבר אשר תיפטר יה ויתורקת תלמודו', כלומר,
מאוסר האדם שאף על פי שאתה מייסר אותו מכל מקום אין הוא
בטל מלימוד התורה. וחד אמר, אלו הם יסורין של אהבה, כל שאין
בהן כפול תפלה, שנאמר (שם כ טו) 'ברוך אלהים אשר לא הסיר
תפילתי וחסדו מאת'. ומקרא זה יש לדורשו כך, 'ברוך אלהים' היא
מדת הדין, דהיינו יסורים הבאים על האדם, על כך שלא הסיר
תפילתי, דהיינו, שאף על פי שהביא עלי יסורים מכל מקום אין
הם מונעים אותי מלהתפלל אליו, ובזה אני נוכח לראות את
'חסדו', דהיינו, שהם יסורים של אהבה.
אמר להו ו-להם, לרבי יעקב בר אידי ורבי אחא בר חנינא רבי
אבא ברית דרבי תניא בר אבא, הכי אמר רבי תניא בר אבא אמר
רבי יוחנן, אלו ואלו - בין יסורים שיש בהם ביטול תורה ובין יסורים
שיש בהם ביטול תפילה, וסורין של אהבה הן, שנאמר (משלי ג יב) 'כי
את אשר יאהב ה' יוכיח'. אלא מה תלמוד לומר - מה כוונת הכתוב
באמורו 'ויתורקת תלמודו', הרי משמע מכך שיסורים של אהבה
אין בהם ביטול תורה. כך יש לבאר מקרא זה, אל תקרי - אין לך
לקרא תיבה זו רק באופן כזה, 'תלמודו', כשהדלת בסגול
שמשמעותה 'תלמוד אותו', לאדם יחיד, דהיינו שהכתוב עוסק
באדם הלומד תורה מתוך יסורים של אהבה כמו שנתבאר לעיל,
אלא יש לקרות את התיבה גם כך, 'תלמודו', כשהדלת בצירי,
שמשמעותה 'תלמוד אותו', לרבים, ואז יש לפרש המקרא לענין
יסורים הבאים לכפרה, שהקדוש ברוך הוא מלמדנו בתורתו ענין
זה של 'יסורים מכפרים'. וכך יש לדורש מקרא זה, דקר זה -
שאשרי הגבר אשר תיטרנו יה, מתורקת תלמודו - מן התורה אנו
לומדים זאת, שכן יש ללמודו בכל וחסד משן ויען שעבד כנעני

מתי אין שואלים באורים ותומים? יום ראשון ח' טבת ה'תש"פ

ויש להוסיף הסבר מדוע 'שאלה' באורים ותומים נחשבת עבודה:

הרמב"ם כאן כתב שבזמן ה'שאלה' "עומד הכהן ופניו לפני הארון", וכיון שלכהן מותר להיכנס לבית המקדש רק בשעת העבודה (הל' ביאת המקדש פ"ב ה"ב) בהכרח שה'שאלה' היא עבודה - וכאמור, 'עבודה' היא רק ביום.

ולכאורה יש להקשות:

מצינו בשאלו המלך שרצה להלחם בפלשתים ושאל באורים ותומים "נדרה אחרי פלשתים לילה ונבוזה בהם עד אור הבוקר?" (שמואל א יד, ל"ז), ומשמע שה'שאלה' היתה בלילה?

ויש לבאר:

אמנם השאלה היתה האם לרדוף אחר הפלשתים בלילה אבל השאלה היתה ביום, וכך משמע גם מהנאמר בהמשך הפסוק: "ולא ענהו ביום ההוא".

(שאלת שלמה להגרש"א ורסודר, ז"ב ט" ד)

הלכות כלי המקדש פרק י, הלכה יא: וְכִיצַד שׁוֹאֲלִין עוֹמֵד הַכֹּהֵן וּפָנָיו לִפְנֵי הָאָרוֹן, וְהַשּׁוֹאֵל מֵאַחֲרָיו.

כתב ה'בעל הטורים' (שמות כח, טו) שאין שואלים באורים ותומים אלא ביום, כי בתורה הם נקראים 'חושן משפט' ו"מה משפט ביום אף שאלת אורים ותומים ביום".

ובספר 'שאלת שלמה' תמה מה מקור הלכה זו שאין שאלת אורים ותומים בלילה? ומבאר:

השאלה באורים ותומים צריכה להיות כאשר הכהן הגדול לבוש שמונה בגדים (יומא ע"א, ב) וכיון שהאבנט (שהוא משמנת הבגדים) יש בו כלאים ואסור לכהן הגדול ללבוש אותו שלא בשעת העבודה (לעיל פ"ח ה"א וס"מ שם), בהכרח שה'שאלה' נחשבת עבודה. ומאחר שעבודת בית המקדש נעשית רק ביום (ראה הל' מעשה הקרבנות פ"ד ה"א: 'ביום צוותו' - 'ביום ולא בלילה'), לא תיתכן 'שאלה' באורים ותומים בלילה.

שיטת הרמב"ם ב'ביאה במקצת' יום שני ט' טבת ה'תש"פ

ונשאלת השאלה:

לשיטת הרמב"ם ש'ביאה במקצת' אסורה רק מדרבנן, מדוע צריכים לקרוע את הבגד לצורך הכנסתו לעזרה, הרי אפשר להכניס את הבגד 'ביאה במקצת', היינו פחות פחות משלוש אצבעות שאז אינו בכלל 'בגד' (רש"י ב"מ ז, א) ואם משום ש'ביאה במקצת' אסורה מדרבנן, הרי מדרבנן גם לאחר קריעתו נשאר בטומאתו ואסור להכניסו, ואם כן עדיף לא לקרוע את הבגד ולהפסידו?

אלא מכאן שלשיטת הרמב"ם 'ביאה במקצת' אין שמה ביאה אבל אסורה מן התורה מדין 'חצי שיעור', וככל איסורי תורה שב'חצי שיעור' אין עונשים עליו מן התורה אלא מכין מכת מדרות (הל' מאכ"א פ"ד ה"ב), ואף בהכנסת טומאה למקדש אין עונשין מן התורה אלא כשמכניס שיעור טומאה (באדם - כל גופו, ובבגד - כל הבגד).

ולכן יש לקרוע את הבגד כדי להכניסו לעזרה ולא להכניסו פחות פחות משלוש, כי הכנסת בגד טמא קרוע אסורה רק מדרבנן, ואילו הכנסת הבגד פחות פחות משלוש, שהיא 'ביאה במקצת', אסורה מן התורה.

(מרחשת ז"א ט" ב אות ב)

הלכות ביאת המקדש פרק ג, הלכה יח: טָמֵא שֶׁהֻכְנַס יָדוֹ לְמִקְדָּשׁ, מִכֵּן אוֹתוֹ מִכַּת מִדְּרוֹת.

הרמב"ם פוסק כדעה הסוברת (זבחים לג, ב) ש'ביאה במקדש' אין שמה ביאה ואסורה רק מדרבנן, ולכן "טמא שהכניס ידיו למקדש" ולא את כל גופו, אינו חייב כרת אלא מכת מדרות (כסף משנה).

והקשה ה'מרחשת' (להגה"ה אייגש):

בגד שניתז עליו דם חטאת טעון כיבוס בעזרה ואם קודם שכביסוהו יצא מחוץ לעזרה ונטמא - להחזירו לעזרה אי אפשר כי אסור להכניס בה טומאה, ולכבסו בחוץ אי אפשר כי הכיבוס צריך להיות בפנים, ולכן קורע את הבגד שבכך נטהר מטומאתו ומותר להכניסו לעזרה ולכבסו שם (זבחים צד, ב).

ושואלת הגמרא (סו): והרי בגד קרוע אינו בגד, והתורה אמרה שהכיבוס צריך להיעשות ב'בגד'? ומתרצת: "משייר בה כדי מעפות" - כדי רוחב סודר, ועדיין תורת 'בגד' עליו. ואף שמדרבנן נשאר בטומאתו, מותר להכניסו לעזרה כי מדין תורה נטהר, ומעתה התירו חכמים להכניסו לצורך כיבוסו.

מתי מצוה לקדש ממי הכיור? יום שלישי י' טבת ה'תש"פ

משה ואהרן ובניו" (שמות מ, לא), ואילו הרמב"ם הביא את הפסוק "ורחצו אהרן ובניו" (שם ל, יט), ולכן הוצרך לכלול בבני אהרן גם את פנחס כדי שיהיו ארבעה.

והקשה ה'כסף משנה':

בזמן שנאמרה פרשה זו (בימי המילואים) עדיין היו נדב

הלכות ביאת המקדש פרק ה, הלכה יג: כָּמֵה מִים צָרִיכִין לְהִיֹּת בְּכִיּוֹר? אֵין פָּחוֹת מִבְּיֵי לְקַדֵּשׁ מִמֶּנּוּ אֶרְבָּעָה בְּהֵנִים, שְׁנָאֲמַר: "אַהֲרֹן וְכֹהֲנָיו, וְהָיוּ אֱלֹעֶזֶר וְאַיִתָּמָר וְיִפְתָּחֵם עִמָּהֶן, תְּרֵי אֶרְבָּעָה.

בגמרא (זבחים יט, ב) הלימוד הוא מהפסוק "ורחצו ממנו

(יט) כתב "הרחיצה היא המצוה, אבל הכיור ציוה בו להזמנה ואיננו מעכב ולא מצוה". ומביא ראיה מכך שביום הכפורים כהן גדול מקדש ידי ורגליו מקיתון של זהב (יומא מג, ב). ומה יענה הרמב"ם על הוכחה זו?

והביאור:

המצוה לקדש במי הכיור היא כאשר הקידוש מעכב, אך כאשר העבודה כשרה בדיעבד גם אם לא קידש – אכן אין מצוה לקדש דווקא במי הכיור. ולכן, ביום הכפורים שקידוש ידים ורגלים שבין עבודה לעבודה אינו מעכב (לעיל ה"ז), אין חובה לקדש ממי הכיור ואדרבה, עדיף לקדש מקיתון של זהב "משום כבודו של כהן גדול" (יומא מה, א), ורק הקידוש הראשון לפני העבודות שהוא מעכב, צריך להיות ממי הכיור (ראה רש"י יומא לא, ב ד"ה וקידש).

ואביהו בחיים, ואם כן צריכים להיות מים בכיור בכמות שתספיק לקדש חמשה כוהנים (ללא פנחס או ששה עם פנחס)?

ותירץ ה'חתם סופר' (שו"ת אור"ח סי' קעג):

לדעת הרמב"ם, בשמנות ימי המילואים לא היו הכוהנים צריכים לקדש ידיהם ורגליהם כיון שטבלו את כל גופם (ורק ביום הכפורים מצוה על הכהן הגדול לקדש ידי ורגליו בין העבודות בנוסף לטבילות). ואם כן התחילו להשתמש בכיור רק לאחר שמנות ימי המילואים, אחרי מות נדב ואביהוא, ונשארו רק אהרן, אלעזר ואיתמר ופינחס – ארבעה.

לפי זה מבאר ה'כלי חמדה' (כי תבא אות ג) הלכה נוספת: לדעת הרמב"ם (לעיל הל' י) "מצוה לקדש ממי הכיור" ולא במים אחרים, ואילו הרמב"ן (על הפסוק "ורחצו אהרן ובניו", שמות ל,

יום רביעי י"א טבת ה'תש"פ

הטלת מום בקדשים בזמן הזה

של המקדש שנתקדשה בימי שלמה קידשה גם לעתיד לבא, ו"מקריבין הקרבנות כולם אף על פי שאין שם בית בנוי", סובר שבהמת הקדש ראוי להקרבה גם בזמן הזה, ואם כן אסור מן התורה להטיל בה מום.

אלא שמכל-מקום סובר הרמב"ם שאין לוקים על זה, כי ההקרבה היא בגדר 'מחוסר מעשה' היות והמזבח אינו בנוי.

וה'חתם סופר' (שו"ת אור"ח סי' קלט י"ד סי' שיח) מבאר:

האומר "הריני נזיר ביום שכן דוד בא" אסור לשותות יין בכל ימות החול שמא יבוא משיח באותו יום (עירובין מג, א) ומאותה סיבה סובר הרמב"ם שהמטיל מום בבהמת קדשים בזמן הזה עובר בלאו, שמא יבוא משיח באותו יום והבהמה תהא ראויה להקריבה. אך אינו לוקה כיון שהדבר ספק, ואף אם באמת יבוא משיח באותו יום הרי כשהתרו בו היתה זו 'התראת ספק' כי באותה שעה לא היתה וודאות שיבוא (ראה תוס' כתובות טו, א ד"ה וספק – שאם לא ידוע שוודאי יבוא לידי איסור, לכ"ע התראת ספק אינה התראה).

יום חמישי י"ב טבת ה'תש"פ

מדוע בהמת טריפה פסולה להקרבה?

האוסרין אותה באכילה. ולכאורה התוספת 'האוסרין אותה באכילה' היא שפת יתר, כי פשיטא שטריפה אסורה באכילה? אלא כוונת הרמב"ם שאפילו אם נולד בה ספק טריפה המותר מן התורה (לפי שיטת הרמב"ם בספיקא דאורייתא) או נולדה בה טריפה דרבנן (ומותרת מדאורייתא) – אסורה למזבח. וזהו דיוק הלשון 'אחת מן הטריפות האוסרין אותה באכילה', שאיסור האכילה (אף מדרבנן) פוסלה מלהעלותה למזבח.

וכיון שמהלימוד מפסוקי התורה ('מן הבקר' ו'כל אשר יעבור תחת השבט') אפשר למעט רק טריפה האסורה מן התורה אבל לא טריפה מדרבנן, הביא הרמב"ם את הלימוד מ'הקריבהו נא לפחתך', כי טריפה זו שאינה ראויה לאכילה אין להקריבה ל'פחתך' (ולמוד זה הוא מ'דברי קבלה', החמורים כדברי תורה).

והגר"י ענגיל (לקח טוב כלל ו סק"ד) מיישב:

הלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ז: המטיל מום בקדשים... לוקה... ואינו לוקה אלא בזמן שבית המקדש קיים - שהרי היה ראוי לקרבנו, ופסלו; אבל בזמן הזה - אף על פי שעבר בלא תעשה, אינו לוקה.

לדעת הרמב"ם, המטיל מום בקדשים בזמן הזה עובר בלא-תעשה ("כל מום לא יהיה בו").

והקשו אחרונים (כסף משנה. לחם משנה): והרי אמר רבא (עבודה זרה יג, ב. וראה רש"י שם ד"ה בזמן), שבזמן הזה שאין בית המקדש והבהמה אינה ראויה להקרבה, אין איסור מן התורה להטיל מום בקדשים, ורק מדרבנן אסור "מפני שנראה כמטיל מום בקדשים"!

ומבאר ה'מנחת חינוך' (מצוה יח, רפז):

רבא האומר שאין איסור להטיל מום בקדשים בזמן הזה מן התורה, סובר כהאומרים שקדושת ירושלים והמקדש בטלה לאחר החורבן (מגילה י, א), וממילא אין הבהמה ראויה להקרבה, ולכן אין איסור תורה להטיל בה מום, אבל הרמב"ם (הל' בית הבחירה פ"ו ט"ו) שנקט כדעה שקדושה ראשונה

הלכות איסורי מזבח פרק ב, הלכה י: פתח שנויך בה אחת מן הטרפות האוסרין אותה באכילה, אסורה לנבי המזבח; הרי הוא אומר: "הקריבהו נא לפחתך, הירצך או תישא פניך"?!

הקשה ה'כסף משנה':

בגמרא (תמורה כט, א) למדו דין איסור טריפה למזבח מן התורה מהכתוב "אם עולה קרבנו מן הבקר" – להוציא את הטריפה. וכן מהכתוב במעשר בהמה "כל אשר יעבור תחת השבט" – פרט לטריפה שאינה עוברת. ומדוע כתב הרמב"ם שטריפה פסולה למזבח משום "הקריבהו נא לפחתך" שאיסורו מדרבנן?

ותירץ ה'כתב סופר' (אור"ח סי' פח):

לשון הרמב"ם הוא 'בהמה שנוולד לה אחת מן הטריפות

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ צא

מדברי רש"י (זכאים עד, ב ד"ה נפולה) נראה שמפסוקי התורה אפשר למעט טריפה רק מהקרבנה על גבי המזבח אבל שחיטתה אינה נכללת באיסור, ולכן בהמה שנפלה מן הגג (נפולה) ואין וודאות שהיא טריפה ואפשר לבדוקה לאחר השחיטה, מותר לשוחטה ואם תימצא טריפה לא יוכלו להקריבה, אך משום 'הקריבהו נא לפחתך' אסור אף להכניסה

לעזרה כדי לשוחטה, כי הוא דבר של בזיון שלא עושים לפני הפחה'.
ולכן הביא הרמב"ם את הלימוד מ'הקריבהו נא לפחתך', כדי לאסור לא רק את ההקרבנה של טריפה אלא אף את הכנסתה לעזרה לשוחטה.

יום שישי י"ג טבת ה'תש"פ

הטוב ביותר לה'

בחר במין הצאן, 'השפל מכל בעלי חיים' (רבינו בחיי על הפסוק). מאידך, קין הביא פשתן שהוא מבין המובחרים שבגידולי הקרקע ומזה שאף-על-פי-כן הקב"ה רצה במנחתו של הבל ולא בזה של קין, מוכח שהעיקר ב'כל חלב לה' הוא להביא את היפה והמשובח שבאותו המין, אך לא מהמין המשובח ביותר.
וטעם הדבר:

ענין 'כל חלב לה' הוא לבטא את הכרתו של האדם בכך שהארץ ומלואה שייכת לה', ולכן הוא מביא לקב"ה את הראשון והטוב ביותר.
ומאחר שהבעלות של ה' על הארץ היא על כל מה שבעולם, הן המינים המשובחים והן המינים הפשוטים, צריך לתת את היפה והמשובח מהמין שרוצה לתת – בין מהמין המשובח ובין מהמין הפשוט, ובכך להראות שהכל שייך לה'.

(לקוטי שיעור סו עמ' 23)

הלכות איסורי מזבח פרק ז, הלכה יא: שְׁהִירֹצָה לְזִבְחֵי עֶזְמוֹ - וְכֹה יִצְרוּ הָרַע, וְיִרְחִיב יָדוֹ, וְיָבִיא קִרְבָּנוֹ מִן הַיָּפָה הַמִּשְׁבַּח בְּיוֹתֵר שֶׁבְּאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁיָּבִיא מִמֶּנּוּ. הָרִי נֶאֱמַר בְּתוֹרָה: "וְהָבֵל הָבִיא גַם הוּא מִבְּכֹרֹתָי צֹאנוּ וּמִחֻלְבָּהּ.

מדיוק לשון הרמב"ם 'מין המשובח ביותר שבאותו המין שיביא ממנו', מובן שאין צורך לבחור את המין הטוב ביותר, אלא שמתוך אותו המין שממנו בחר להקריב, צריך להביא את המשובח ביותר.

ויש להבין: בסיום ההלכה מביא הרמב"ם את הפסוק 'כל חלב לה'', ולכאורה הרי זה כולל גם את המובחר ביותר בין המינים, ומניין להגביל זאת למשובח ביותר שבאותו המין? ונראה שהרמב"ם לומד זאת מקרבנות קין והבל, אותם הביא כמקור לדין זה:

הבל הביא מהמובחר שבמין הצאן ('מבכורות צאנו'), אך לא הידר להביא מהמין החשוב שבבהמות שהוא הבקר, אלא

שבת קודש י"ד טבת ה'תש"פ

זיקנה הפוסלת את הקרבן

המקדש צריכה העולה להיות מן הזכר אבל ב'בימת יחיד' אפשר להקריב עולה נקבה.
ולדעת הרמב"ם שפר זקן (מעל שלש שנים) פסול להקרבנה, בלא-הכי צריך לומר שזו היתה 'הוראת שעה', כי הפרות שהעלו אנשי בית שמש היו מעל שלש שנים (כך מוכיחה הגמרא שם), ומזה שאין הגמרא אומרת כך יש להוכיח שמעל שלש שנים עדיין אינם 'זקנים' וכשרים להקרבנה!
ומיישב ה'שפת אמת' (ראש השנה י, א, ד"ה שהיה) על פי דברי ה'משנה למלך' (הל' איסור"מ פ"ב ה"ו):

לכתחילה אין מקריבים פר מעל שלוש שנים (מדרבנן), כלשון המשנה (פרה פ"א מ"ב) "אין מביאים זקנים מפני הכבוד", אבל אינו פסול להקרבנה, ולכן יכלו אנשי בית שמש להקריב את הפרות. ומה שכתב הרמב"ם (הל' איסור"מ שם) שזקן פסול לקרבן, היינו זקן שתש כוחו, כתיאורו בהלכות ביאת המקדש (פ"ו ה"ב): "זקן שהגיע להיות רותת ורועד כשהוא עומד...".

הלכות מעשה הקרבנות פרק א, הלכה יא: הַשְּׁלָמִים בָּאִים... וּמִן הַבָּקָר... עַד שְׁלֹשׁ שָׁנִים... יֵתֵר עַל זֶה - הָרִי הוּא זָקֵן, וְאֵין מְקַרְבִּין אוֹתוֹ.

לדעת הרמב"ם, פר מעל שלש שנים הוא זקן, וכתב ה'טורי אבן' (ראש השנה י, א ד"ה עגל), שאם כן הרי הוא פסול להקרבנה גם בדיעבד, כי הגמרא (בכורות מ, א) לומדת דין זה מהפסוק "מין הצאן... פרט לזקן ולחולה", ומאותו פסוק ממעטים "פרט לרובע ונרבע ונעבד", הפסולים גם בדיעבד, ואם עלו על גבי המזבח - ירדו.
והקשה ה'טורי אבן':

הגמרא (עבודה זרה כד, ב) דנה במסופר (שמואל א ל, יד) באנשי בית שמש שהביאו את ארון ה' מארץ פלשתים על גבי שתי פרות, ולאחר שהגיע הארון לבית שמש הקריבו את הפרות עולה לה'. ובתחילה רוצה הגמרא להוכיח שהקרבנות הפרות היתה על פי 'הוראת שעה' (הוראה שאינה מתאימה להלכה ונאמרה לשעתה בלבד), שהרי העולה אינה קריבה אלא מן הזכר, ואין הקריבו את הפרות. ודוחה זאת, כי אפשר לומר שרק בבית

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ח' י"ד טבת ה'תש"פ

(סוכה שם ושבת שם) שראה אותו בעיר רומי והיה כתוב עליו קדש לה' בשיטה אחת.

- ב. והאותיות בולטות בפניו⁶. [פיצד?] חופר את האותיות מאחרי⁷ והוא מדבק על השערה⁸ עד שכולט. והוא נקוב בשתי קצותיו, ופתיל תכלת למטה ממנו¹⁰ נכנס מנקב לנקב, כדי שיהיה נקשר בפתיל כנגד הערף.

6 גיטין כ. "לא היה כתבו [של ציץ] שוקע אלא בולט".
7 ואינו עושה בדפוס שקוע לפניו, בולטות, שהרי נאמר (שמות לט, ל) "מכתב פתוחי חותם" ובכל כתב צריך שיעשה פעולת הכתיבה בגוף האותיות ולא מסביב להן באופן שהן יוצאות מאליהן. (8) שאם היה מונח על דבר קשה, היה אותו דבר מעכב לאותיות להיות בולטות לחוץ. (9) להעביר על ידי הנקבים את הפתיל. (10) רבינו סובר שדי בפתיל אחד. לדעת הראב"ד צריך היה בו עוד נקב באמצע, שמכניס בו פתיל תכלת וכורכו על המצנפת.

- ג. המעיל כלו תכלת¹¹, וחוטיו כפולין שנים עשר¹², ופיו ארוג בתחילת אריגתו¹³. ואין לו בית יד¹⁴, אלא נחלק לשתי כנפים¹⁵ מסוף הגרון עד למטה, כדרך כל המעילים, ואינו מחפר אלא כנגד פל הגרון בלבד. והקורע פי המעיל¹⁶ - לוקה; שנאמר: לא יקרע. והוא הדין לכל בגדי כהנה, שהקורע דרך השחתה - לוקה¹⁷.

11 שנאמר (שם לט, כב) "ויעש את מעיל האפור - כליל תכלת". (12) שנאמר (שם כח, לא) "ועשית את מעיל האפור - כליל תכלת", ולמדים תכלת תכלת מפרוכת, מה להלן ששה אף כאן ששה, ואין כליל אלא גדיל, דהיינו שניים. (13) שנאמר (שם לב) "והיה פי ראשו בתוכו שפה יהיה לפיו סביב מעשה אורג" ופירש רש"י: פתיחת בית הצוואר בתוכו כתרוממו כפיל לגוויה והיה מעשה אורג ולא במחט. (14) כן כתב הרמב"ן (שמות שם) ואפשר שבאיו ברייתא מצאו כן (כסף משנה). ויש לזה סמך מן הגמרא (יומא עב:) שאמרו שבגדי כהונה אין עושין אותן מעשה מחט אלא מעשה אורג, ורק הבית יד שלהם מתחבר במחט. ויש לראות כי "מעשה אורג" לא נאמר אלא במעיל (שם כח, לא ולט, כב) להורות כי המעיל היה כולו מעשה אורג, בלי שום מעשה מחט כלל, ואם כן על כרחנו שלא היה לו בית יד. (15) כן כתב הרמב"ן שם. וכן יש ללמוד ממה שנאמר (שם כח, לד) "פעמון זה ורמון פעמון זהב ורמון על שולי המעיל", הרי שהיו לו שני שוליים. (16) יש לעיין למה דקדק רבינו וכתב פי המעיל - משמע רק פי המעיל. ועיין במנחת חינוך שם שכתב, שכל המעיל חוץ מפיו דינו ככל בגדי כהונה, שאינו לוקה אלא דרך השחתה. (17) ביומא עב. אמרו "המקדש בגדי כהונה לוקה, שנאמר לא יקרע". ומזה שלא כתב רבינו "דרך השחתה" אלא

יום ראשון ח' טבת ה'תש"פ הלכות כלי המקדש והעובדים בו

פרק תשיעי

1 יבאר כיצד מעשה הציץ ומעשה המעיל, ודין הקורע פי המעיל.

- א. פיצד מעשה הציץ? עושה טס של זהב רחב שתי אצבעות ומקיף מאן לאן, וכותב עליו שני שיטין: קדש לה'. 'קדש' מלמטה, 'לה' מלמעלה³. ואם כתבו בשיטה אחת⁴ - פשר. ופעמים כתבוהו בשיטה אחת⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ביצד מעשה הציץ... וכותב עליו שני שיטין קדש לה', ואם כתבו בשיטה אחת כשר, ופעמים כתבוהו בשיטה אחת."

מקור ההלכה בגמרא יומא "כתוב עליו ב' שיטין יו"ד ה"א מלמעלה וקדש למ"ד מלמטה. וא"ר אליעזר בר' יוסי, אני ראיתי ברומי וכתוב עליו קדש לה' בשיטה אחת."

ולכאורה משמע שפעמים כתבוהו בשיטה אחת מפני שלא ידעו את ההלכה, אלא שאין לומר כן, שהרי הרמב"ם פוסק "אם כתבו בשיטה אחת כשר" וממשיך "ופעמים כתבוהו בשיטה אחת", היינו שאפשר לכתוב בשיטה אחת גם לכתחילה.

ויש לומר, שריבוי הדעות אם הוא שיטה אחת או שתיים אינו מחלוקת ואינו לעיכובא, ופעם כתבוהו כך ובפעם אחרת כך.

(על"פ י"ן מלכות ספר עבודה סימן כב)

2 סוכה ה. ושבת סג: וכתבו התוספות בסוכה (שם דיבור המתחיל ואל) שלפי מה שאמרו שם "שלא נתנה בו תורה מדה כלל" - מה שנתנו מדה של שתי אצבעות אין זה אלא מדרבנן וסמכוהו על מה שכתוב (שמות כח, לח) "והיה על מצחו" - שיהיה רחבו כשיעור מצחו. וסתם מצח רחב שתי אצבעות. (3) כתב הכסף-משנה שכן הגירסא בשבת שם וכן כתב רש"י שם בשם רבו הלוי (עיין שם בהגהה שבגליון). אולם לפנינו בגמרא הגירסא שם (כמו בסוכה שם:) "ה' מלמעלה וקדש ל' מלמטה". וכן הוא בירושלמי מגילה פרק א הלכה ט. וכתבו התוספות (סוכה שם דיבור המתחיל קדש): אין לפרש למטה ממש, זה למעלה מזה - שאין זה דרך קריאתו, אלא זה שלא כנגד זה קודש בתחילת שיטה [=שורה] תחתונה והשם בסוף שיטה עליונה. (4) שתי התיבות. (5) כעדותו של ר' אליעזר ב"ר יוסי

מִרְבַּעַ. וְקוֹבַעַ בּוֹ אֲרָבַעַ טוּרִים שֶׁל אֶכָּן הַמִּפְּרָשִׁים
בַּתּוֹרָה, כָּל אֶכָּן מִהֵן מִרְבַּעַ²⁶ וּמִשְׁקַע בְּבֵית שֶׁל זָהָב,
שִׁמְקִיפוֹ מִלְמָטָה וּמֵאֲרָבַע רוּחוֹתָיו²⁷.

(26) לא נמצא מקור לדין זה (משנה למלך). (27) כן דעת רש"י (שמות כח, יז) שכתב: "שעל שם שהאבנים ממלאות גומות המשבצות המתוקנות להן קורא אותן בלשון מלואים".

ז. וּמִפְתָּח עַל הָאֲבָנִים שְׁמוֹת הַשִּׁבְטִים כְּתוּבָה.
וְנִמְצָא כּוֹתֵב עַל הָאֲדָם 'רְאוּבֵן'²⁸, וְעַל יִשְׁשָׁכָר -
'בְּנִימִין'. וְכּוֹתֵב²⁹ בַּתְּחִלָּה לְמַעַלָּה מֵרְאוּבֵן 'אֲבִרָהָם'
יִצְחָק וְיַעֲקֹב', וְכּוֹתֵב לְמַטֵּה מְבִנֵּימִין 'שִׁבְטִי יְהוֹ'³⁰,
כְּדִי שִׁיְהִיו כָּל הָאוֹתִיּוֹת³¹ מְצוּיּוֹת שָׁם³².

(28) כן הוא במדרש רבה (סוף פרשת תצוה): "על אודם היה כתוב אברהם יצחק ויעקב ראוּבֵן, על פטדה היה כתוב שמעון, על ברקת היה כתוב לוי כו', על נופך היה כתוב יהודה, על ספיר היה כתוב יששכר, על יהלום היה כתוב זבולן וכו', על לשם היה כתוב דן, על שבו היה כתוב נפתלי, על אחלמה היה כתוב גד וכו', על תרשיש היה כתוב אשר, על שוהם היה כתוב יוסף, על ישפה היה כתוב בנימין שבטי ישרון". (29) בסוטה מח: מבואר שבשמיר היה כתוב, ורבינו השמיטה, וצריך עיון (משנה למלך). (30) ובגמרא שם ובמדרש שם: "שבטי ישרון". (31) של האלפא ביתא. (32) כי בשמות השבטים היו חסרות האותיות: צדי, קו"ף וטי"ת.

ח. וְעוֹשֶׂה עַל אֲרָבַע זְוִיּוֹת שֶׁל חֹשֶׁן אֲרָבַע טַבָּעוֹת
זָהָב. וְנוֹתֵן בְּשֵׁתֵי הַטַּבָּעוֹת שֶׁל מַעַלָּה, שֶׁהַחֹשֶׁן נִתְּלָה
בֵּהֶן, שְׁתֵּי עֲבוֹתוֹת הַזָּהָב, וְהֵם הַנִּקְרָאִים³³ שְׂרָשְׁרוֹת;
וְנוֹתֵן בְּשֵׁתֵי טַבָּעוֹת שֶׁל מַטֵּה, שֶׁהֵן כְּנָגֵד הַדָּדִים³⁴,
שְׁנֵי פִתְּלֵי תְּכֵלֶת.

(33) בתורה. (34) ששם הוא הלב, שנאמר (שם, ל) "והיו על לב אהרן", ועיין במועד-קטן כז: "הספד על הלב, שנאמר כנגד שדים סופדים".

ט. הָאֶפֶד - רָחֲבוֹ כְּרֹחַב גִּבּוֹ שֶׁל אָדָם מִכְּתָף
לְכִתָּף, וְאָרְפוֹ מִכְּנָגֵד אֲצִילֵי הַיָּדִים מֵאַחֲרָיו עַד
הַרְגָּלִים. וַיֵּשׁ לוֹ כְּמוֹ שְׁתֵּי יָדוֹת יוֹצְאוֹת מִמֶּנּוּ
בְּאֵרֵיג³⁵ לְכָאן וּלְכָאן, שֶׁהוֹגְרִין אוֹתוֹ בָּהֶם, וְהֵם
הַנִּקְרָאִין חֹשֶׁב הָאֶפֶד. וְהַלֵּל אֲרוּג זָהָב תְּכֵלֶת
וְאֲרָגְמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ עַל שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים
חוּטִין, כְּמַעֲשֵׂה הַחֹשֶׁן. וְתוֹפֵר עָלָיו³⁶ שְׁתֵּי כְּתָפוֹת,
כְּדִי שִׁיְהִיו עַל כְּתָפוֹת הַכֹּהֵן. וְקוֹבַעַ עַל כָּל כְּתָף
וְכִתְּף אֶכָּן שֶׁהֵם מִרְבַּעַ³⁷ מִשְׁקַע בְּבֵית שֶׁל זָהָב,
וּמִפְתָּח עַל שְׁתֵּי הָאֲבָנִים שְׁמוֹת הַשִּׁבְטִים, שֶׁשָּׁה
עַל אֶכָּן זוֹ וְשֶׁשָּׁה עַל אֶכָּן זוֹ, כְּתוּבָה.
וְכּוֹתֵבִין שָׁם יוֹסֵף 'הוֹסֵף', וְנִמְצָאוּ עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ
אוֹת בְּאֶכָּן זוֹ, וְעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ אוֹת בְּאֶכָּן זוֹ. וְכָף
הָיו כְּתוּבִין³⁸:

בבגדי כהונה ולא בפי המעיל, נראה שבפי המעיל חייב מלקות אף שאינו דרך השחתה, אבל שאר בגדי כהונה דווקא דרך השחתה. וראיה לדבריו ממה שאמרו (זבחים צה.) "מעיל שנאמר לא יקרע", ואילו בגדי כהונה אחרים ומכבסו, משום שנאמר לא יקרע, הרי שבמעיל אסור קורע בחורץ ומכניסו בפנים (שם צד:), הרי שבמעיל אסור לקרוע אף שאינו מכווין להשחתה, ואילו בשאר בגדי כהונה, אם אינו מכווין להשחתה מותר.

ד. וּמִבֵּיא תְּכֵלֶת וְאֲרָגְמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי, כָּל מִין
מִשְׁלֹשֶׁת שְׁזוּר שְׁמוֹנֶה, לְפִי שֶׁנִּמְצָא מִשְׁוֹלֵי
'מִשְׁזָר'¹⁸. נִמְצָאוּ חוּטֵי הַשְּׁוֹלִים אֲרָבַעַ וְעֶשְׂרִים¹⁹.
וְעוֹשֶׂה אוֹתָן כְּמִין רְמוּנִים שֶׁלֹּא פִתְּחוּ פִּיהֶן²⁰, וְתוֹלָה
אוֹתָן בְּמַעִיל. וּמִבֵּיא שְׁנֵים וְשִׁבְעִים זוּגִים, וּבָהֶם
שְׁנֵים וְשִׁבְעִים עֲנֻבּוּלִים²¹, הַכֹּל זָהָב²², וְתוֹלָה בּוֹ
שֶׁשָּׁה וְשִׁלְשִׁים בְּשׁוּלֵי כְּנָף זֶה וְשֶׁשָּׁה וְשִׁלְשִׁים בְּשׁוּלֵי
כְּנָף זֶה. וְהַזּוּג עִם הָעֲנֻבּוּל הַתָּלוּי בֵּין שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד²³
נִקְרָא פְּעָמּוֹן. עַד שִׁיְהִיו שׁוּלֵי מִשְׁנֵי צְדָדָיו פְּעָמּוֹן
וְרִמּוֹן פְּעָמּוֹן וְרִמּוֹן²⁴.

(18) "ומקום שנאמר בו משזר לבד, צריך שיהיו חוטן כפול שמונה" (למעלה פרק ח הלכה יד). (19) שהרי הם שלושה מינים, וכל אחד כפול שמונה. (20) זבחים פח: ש"דרך רימונים השהין באילן אחר גמר בישולם מתפתחים מאליהן כדרך שעושים קליפי אגוזים החיצונות". (21) מה שתלוי בתוכן לקשקש. (22) כן הוא בפסוק (שמות כח, לג) "ופעמוני זהב". (23) ומה שנאמר (שם, לט, כה) "בתוך הרמונים", לא בתוך החלל קאמר (=כלומר, בתוך הרימונים עצמם), אלא ביניהם (רש"י זבחים שם), ומה שכתב "בין שניהם" זהו דלא כרש"י שם שפירש "פעמון אחד בין שני רימונים". (24) ולפי זה היה מספר הרימונים כמספר הפעמונים וכן מפורש במדרש רבה (ויקרא פרשה כא אות ו): רבנן אמרי בע"ב [=72] זוגין ובע"ב [=72] רימונים.

ה. הַזָּהָב שֶׁבְּאֵרֵיגַת הָאֶפֶד וְהַחֹשֶׁן הָאֶמֶר בַּתּוֹרָה,
כָּכָה הוּא מַעֲשֵׂהוּ: לֹקֵחַ חוּט אֶחָד זָהָב טָהוֹר²⁵
וְנוֹתְנוֹ עִם שֶׁשָּׁה חוּטִין שֶׁל תְּכֵלֶת וְכוֹפֵל הַשִּׁבְעָה
חוּטִין כְּאַחַת. וְכֵן הוּא עוֹשֶׂה חוּט זָהָב עִם שֶׁשָּׁה
שֶׁל אֲרָגְמָן, וְחוּט אֶחָד עִם שֶׁשָּׁה שֶׁל תוֹלַעַת שָׁנִי,
וְחוּט אֶחָד עִם שֶׁשָּׁה שֶׁל פְּשִׁתִּים. נִמְצָאוּ אֲרָבַעַ
חוּטֵי זָהָב, וְנִמְצָאוּ כָּל הַחוּטִים שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים.
שֶׁנִּמְצָא: וַיִּרְקְעוּ אֶת פִּתֵּי הַזָּהָב וּגְזָרוּ לַעֲשׂוֹת בְּתוֹךְ
הַתְּכֵלֶת וּבְתוֹךְ הָאֲרָגְמָן וּבְתוֹךְ תוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבְתוֹךְ
הַשֵּׁשׁ - מְלֻמֵּד, שֶׁחוּט הַזָּהָב כְּפוּל בְּתוֹכָן.

(25) זהב מזוקק.

ו. בִּיצֵד מַעֲשֵׂה הַחֹשֶׁן? אוֹרֵג בְּגַד מַעֲשֵׂה חוֹשֶׁב מִן
הַזָּהָב וְהַתְּכֵלֶת וְהָאֲרָגְמָן וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְהַשֵּׁשׁ עַל
שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים חוּטִין, כְּמוֹ שֶׁבְּאֵרֵנוּ, אָרְכוֹ אִמָּה
וְרָחֲבוֹ זֶרֶת, וְכוֹפְלוֹ לְשָׁנִים. נִמְצָא זֶרֶת עַל זֶרֶת

21 טַבְּעוֹת הַחֹשֶׁן הַתְּחַתּוֹנוֹת עַד שְׁתֵּי טַבְּעוֹת כְּתָפוֹת
22 הָאֶפֶוד הַתְּחַתּוֹנוֹת, שֶׁהֵם לְמַעַלָּה מִן הַחֹשֶׁב.

23 פָּרָק עֲשִׂירִי
24 (1) יִתְבָּאר סֵדֶר לְבִישַׁת הַבְּגָדִים, וּשְׂמֻצוֹת־עֵשָׂה לַעֲשׂוֹת אוֹתָם.

24 א. פִּיצֵד סֵדֶר לְבִישַׁת הַבְּגָדִים? לֹבֵשׁ הַמְּכַנְסִים
25 תַּחֲלָה², וְחֹגֵר אֶת הַמְּכַנְסִים לְמַעַלָּה מִטְּבוּרוֹ מַעַל
26 מִתְּנִיּוֹ. וְאַחֵר כֶּף לֹבֵשׁ הַכְּתָנֶת. וְאַחֵר כֶּף חֹגֵר אֶת
27 הָאֶבְנֵי כְּנָגֵד אֲצִילֵי יָדָיו³, וּמְקִיפֵו כֶּרֶךְ עַל כֶּרֶךְ עַד
28 שְׁגוּמֵר וְקוֹשֶׁר.

(2) אף-על-פי שבפסוק קדמה כתונת למכנסים, שכן נאמר (ויקרא ו, ב) "ולבש הכהן מדו (היא הכתונת - רש"י) בד, ומכנסי בד ילבש על בשרו", ועוד נאמר (שם טז, ד) "כתונת בד קודש ילבש, ומכנסי בד יהיו על בשרו" - למדו חז"ל ביומא כג: "מניין שלא יהיה דבר קודם למכנסים? תלמוד-לומר (שם ו, ג בכהן הדיוט) ומכנסי בד ילבש על בשרו" - "משמע, שלובש בעודו ערום, שאין עליו אלא בשרו" (רש"י שם). וכן נאמר בכהן גדול (שם טז, ד) "ומכנסי בד יהיו על בשרו" (תוספות שם ד"ה מניין), וראה להלן הלכה ג. (3) בזבחים יח: "אין חוגרין לא למטה ממתניהן ולא למעלה מאציליהן אלא כנגד אצילי ידיהן" (על צלעותיהן כנגד המפרק - רש"י).

29 ב. וְעַל הָאֶבְנֵי מְפָרֵשׁ בְּקִבְלָהּ: וְלֹא יַחְגְּרוּ בִּינֵי -
30 בְּמָקוֹם שְׂמֻיָּעִין⁴. וְכֶף קָבַל יוֹנְתָן בֶּן עֲזִיָּאל מִפִּי
31 הַנְּבִיאִים וְתַרְגֵּם: עַל לְבִיָּהוּן יִסְרוֹן⁵. וְאַחֵר כֶּף
32 צוֹנָף בְּמַצְנֶפֶת כְּמִין כּוֹבֵעַ⁶.

(4) שם. במקום שהבשר נכפל על הבשר ומתחמם ומזיע (רש"י שם). (5) ביחזקאל שם. (6) על הלב לאו דוקא, אלא סמוך ללב. וכן פירש"י בזבחים שם, שהיו חוגרים כנגד אצילי ידיהם כנגד הלב ולא על הלב. (7) ובכהן גדול, להלן הלכה ג, כתב רק "צונף במצנפת", ולא כתב "כמין כובע". וראה למעלה פ"ח הלכה ב.

33 ג. כֶּהֱן גָּדוֹל אַחֵר שֶׁחֹגֵר בְּאֶבְנֵי⁸ לֹבֵשׁ הַמַּעֲעִיל⁹.
34 וְעַל הַמַּעֲעִיל - הָאֶפֶוד וְהַחֹשֶׁן, וְחֹגֵר בְּחֹשֶׁב הָאֶפֶוד
35 עַל הַמַּעֲעִיל מִתַּחַת הַחֹשֶׁן. וְלִפְיָכֶּךָ נִקְרָא מַעֲעִיל
36 הָאֶפֶוד, שֶׁחֹגֵרוֹ בְּאֶפֶוד. וְאַחֵר כֶּף צוֹנָף בְּמַצְנֶפֶת,
37 וְקוֹשֶׁר הַצִּיץ לְמַעַלָּה מִן הַמַּצְנֶפֶת¹⁰. וְשַׁעְרוֹ הָיָה
38 נִרְאֶה בֵּין צִיץ לְמַצְנֶפֶת¹¹, וְשֵׁם הָיָה מְנִיחַ תְּפִלִּין בֵּין
39 צִיץ לְמַצְנֶפֶת.

(8) כלומר, אחר שלבש מכנסים וכתונת וחגר באבנט, כסדר לבישת הבגדים (למעלה הלכה א). וראה ביומא ה: ו. שיש אומרים שהחגירה באבנט ככהן גדול היתה אחר לבישת כל בגדי כהונה גדולה, בכדי לקיים מה שנאמר (שמות כט, ט) "והגדת אותם אבנט אהרן ובניו", שהחגירה באבנט צריכה להיות באהרן ובבניו בבת אחת. אבל דעת רבינו כדיעה אחרת הלומדת מפרשת צו (ויקרא ח, יג) שנאמר בה: "ויתן עליו (=על אהרן) את הכתונת, ויחגור אותו באבנט

רְאוּבֵן
לִוִּי
יִשָּׁשְׁכָר
נִפְתָּלִי
גָּד
יְהוֹסֵף
שְׂמֻעוֹן
יְהוּדָה
זְבוּלֹן
דָּן
אָשֶׁר
בְּנִימֵן

(35) כמו שנאמר (שם, ח) "וחשב אפודתו אשר עליו כמעשהו ממנו יהיה". הרי שממנו יהיה, כלומר, ארוג מתוכו וכן פירש רש"י שם. (36) כמו שנאמר (שם, ז) "שתי כתפות חוברות יהיו לו אל שני קצותיו וחובר". הרי שאינם צריכים להיות ארוגים ממנו אלא מחוברים במחט, וכן פירש רש"י שם. (37) מרובע ממש אי אפשר, שהרי שמות השבטים עליו, ואם כן ארכו יותר על רחבו (קרית ספר). (38) וגבי חושן לא נתבאר בדברי רבינו איך היה סדר כתיבתם. ומדברי רבינו בפירושו המשנה יומא פרק ז שכתב "וכיוון שזכרנו מה שהיה כתוב בחושן, אודיעך איך היו שמות השבטים כתובים על אבני האפוד" - נראה שרק באבני האפוד היה הסדר הזה.

1 וְהָאֶבֶן שֶׁכְּתוּב בָּהּ רְאוּבֵן - עַל כְּתָפוֹ הַיְּמִינִית, וְהָאֶבֶן
2 שֶׁכְּתוּב בָּהּ שְׂמֻעוֹן - עַל כְּתָפוֹ הַשְּׂמָאלִית. וְעוֹשֶׂה
3 בְּכָל כְּתָף שְׁתֵּי טַבְּעוֹת: אַחַת מִלְּמַעַלָּה בְּרֹאשׁ הַכְּתָף,
4 וְאַחַת מִלְּמַטָּה לְכַתְּף לְמַעַלָּה מִן הַחֹשֶׁב. וְנוֹתֵן שְׁתֵּי
5 עֲבוֹתוֹת זֶהָ בְּשְׁתֵּי טַבְּעוֹת שְׁלֻמַּעַלָּה, וְהֵם הַנִּקְרָאִים
6 שְׂרָשְׁרוֹת.

7 י. וְאַחֵר כֶּף מְכַנֵּס קְצוֹת הָעֲבוֹתוֹת שֶׁל חֹשֶׁן
8 בְּטַבְּעוֹת שֶׁל מַעַלָּה בְּכְתָפוֹת הָאֶפֶוד, וּמְכַנֵּס שְׁנֵי
9 פְּתִילֵי הַתְּכֵלֶת שֶׁבְּשׂוּלֵי הַחֹשֶׁן בְּשְׁתֵּי הַטַּבְּעוֹת שֶׁל
10 מַעַלָּה מִחֹשֶׁב הָאֶפֶוד, וּמְוִרִידִין אֶת הַשְּׂרָשְׁרוֹת
11 שֶׁבְּטַבְּעוֹת כְּתָפוֹת הָאֶפֶוד עַד טַבְּעוֹת הַחֹשֶׁן
12 הָעֲלִיוֹנוֹת, כִּדִּי שִׁידְבְּקוּ זֶה בָּזֶה וְלֹא יִזְחֹ³⁹ הַחֹשֶׁן
13 מֵעַל הָאֶפֶוד. וְכָל הַמְּזִיחַ חֹשֶׁן מַעַל הָאֶפֶוד וּמְפָרֵק
14 חֲבוּרֵן דֶּרֶךְ קֶלְקוּל - לֹקֵה⁴⁰.

(39) לשון ניתוק ולשון ערבי הוא (רש"י שם, כח).
(40) יומא עב. ורבינו הוסיף "דרך קלקול". אבל לתקן - מותר.

15 יא. נִמְצָא כְּשֶׁלֹּבֵשׁ הָאֶפֶוד עִם הַחֹשֶׁן - יְהִי הַחֹשֶׁן
16 עַל לְבוֹ בְּשֹׁנָה, וְהָאֶפֶוד מֵאַחֲרָיו. וְחֹשֶׁב הָאֶפֶוד
17 קָשׁוּר עַל לְבוֹ תַּחַת הַחֹשֶׁן. וְשְׁתֵּי כְּתָפוֹת הָאֶפֶוד עַל
18 שְׁתֵּי כְּתָפָיו. וְשְׁתֵּי עֲבוֹתוֹת זֶהָ יוֹרְדוֹת מֵעַל כְּתָפָיו
19 מִבָּאֵן וּמִבָּאֵן מִכְּתָפוֹת הָאֶפֶוד עַד טַבְּעוֹת הַחֹשֶׁן.
20 וְשְׁנֵי חוּטֵי תְּכֵלֶת מְרַבְּסִין מִתַּחַת אֲצִילֵי יָדָיו מִשְׁתֵּי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ח' טבת - ספר עבודה - הלכות כלי המקדש צה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאינו כהן, הרי הוא כזר ששמש שחייב מיתה (ראה למעלה).

- ו. נֹאמַר בְּבִגְדֵי כְהֵנָה: עַל בִּשְׂרוֹ וּלְבָשָׁם²¹ - מְלֻמָּד, 16
שֶׁלֹא יִהְיֶה דָבָר חוּצָא בֵּין בִּשְׂרוֹ לְבָגְדִים²². אֲפֹלוּ 17
נִימָא²³ אַחַת אוֹ עֶפְרָא²⁴ אוֹ כְּנֶה מִתְּהָ²⁵, אִם הִיתָה בֵּין 18
בִּשְׂרָ לְבָגָד - הִרִי זֶה חֲצִיצָה וְעִבּוּדָתָ פְּסוּלָה. לְפִיכָךְ 19
אֵין הַכֹּהֵן יָכוֹל לַעֲבֹד בְּתַפְלִין שֶׁל יָד, שֶׁהִרִי 20
חוּצָצָתָ²⁶. אֲבָל שֶׁל רֹאשׁ אֵינָה חוּצָצָתָ, וְאִם רִצָּה 21
לְהַנִּיחָם בְּשַׁעַת הָעִבּוּדָה - מִנִּיחָ²⁷. 22

(21) נראה שצ"ל: "ילבש על בשרו" (ויקרא ו, ג). וכ"ה בזבחים יט. ובספרא (שם ה"ג) וראה בהר המוריה. [ואולי צ"ל "על בשרו (וגו') ולבשם", שם טז, ד - הרב אנשיל כ"ץ]. (22) זבחים שם. ומשמע שדוקא בגד לבשרו חוצץ, אבל בין בגד לבגד אין חציצה פסולת, וכן דקדק רבינו להלן בהלכה זו "בין בשר לבגד", וכן הוא להלן בהלכה זו. והיינו משום שפסול החציצה למדנו מ"ילבש על בשרו", הרי שכל המדובר בחציצה שבין הבגד לבשר (שו"ת בית הלוי ח"א סי"ג ויריעות שלמה). [אבל בירושלמי (עירובין פ"ה הלכה יג) מפורש "שלא יחזיק בינו לבין בגד, ולא בין בגד לבגד"]. (23) חוט תלוש מן הבגד. ובנימא מגודלת, ראה להלן הלכה זו. (24) שיש בו ממש. וראה להלן שם בדין אבק דק. (25) זבחים שם. ובכניה חיה, ראה להלן שם. (26) בין בשר לבגד. (27) שאין כאן חציצה. וגם משום יתור בגדים אין כאן, לפי שאינם בגד (כסף-משנה בשם רש"י שם).

- ז. וְצִרְיָה לְהַזְהִיר²⁸ בְּשַׁעַת שְׁלוּבָשׁ, שֶׁלֹא יִהְיֶה אֲבָק²⁹ 23
בֵּין בָּגָדוֹ לְבִשְׁרוֹ, וְלֹא כְּנֶה אָף עַל פִּי שֶׁהִיא בְּחִיּוּם. 24
וְשֶׁלֹא תִפְגַּס הָרוּחַ בְּשַׁעַת הָעִבּוּדָה בֵּין בִּשְׂרוֹ לְבָגְדוֹ, 25
עַד שִׁיתַּרְחֵק הַבָּגָד מֵעֲלָיו. וְלֹא יִכְנִיס יָדוֹ תַּחַת 26
חִלּוּקוֹ לַחֲזִיק. וְלֹא יֵצֵא שַׁעְרוֹ מִן הַבָּגָד³⁰. וְלֹא יִהְיֶה 27
בְּבָגָד נִימָא מְדַלְדֵּלֶת³¹. וְאִם הָיָה שֶׁשֶׁם אֶחָד מִכָּל אֱלוֹ 28
- עִבּוּדָתוֹ כְּשֶׁרָה. 29

(28) בכל אלו נסתפקו בגמרא (זבחים יט.) אם הם חוצצים או לא, ולא נפשטה הבעיא, ולכן פסק רבינו שלכתחילה יזהר, אבל אם עבד עבודתו כשירה, שאין בנו כח לפסול העבודה ולחייבו להביא קרבן אחר מספק, שיש לחשוש שיביא חולין לעזרה. ואין לומר: יביא קרבן אחר ויתנה, מאחר שבחטאות ואשמות וקרבנות ציבור אי-אפשר להתנות, ולפיכך לא חילקו בזה (כסף-משנה). (29) דק ואין בו ממש. וראה למעלה הלכה ו בדין עפר. (30) [בגמרא שם שאלו: "יצא שערו בבגדו, מהו? שערו כגופו דמי או לאו". ונראה שרבינו גרס "יצא שערו מבגדו, מהו" (ובכ"י מינכן נשמטו המלים "מבגדו מהו שערו"). ופירושו לדעת רבינו: שער כגופו, ואם כן צריך שיהא מכוסה, כשם שגופו מכוסה על ידי הבגד, או דילמא לאו כגופו, ולא איכפת לנו אם יצא והוא מגולה]. (31) תלושה קצת, ומחוברת קצת לבגד.

- ח. כִּרְךָ עַל בִּשְׂרוֹ בָּגָד³² שֶׁלֹא בְּמָקוֹם בָּגְדִים, כְּגוֹן 30

וילבש אותו על המעיל וגו', ואחר-כך נאמר: "ויקרב משה את בני אהרן וגו' ויחגור אותם אבנט", הרי שחגירת הכהן הגדול באבנט, היתה לפני שהתחיל להלביש את בניו. והפסוק הקודם וחגרת אותם אבנט אהרן ובניו, נדרש לטיב האבנט לאמר, שאבנטו של כהן גדול ואבנטו של כהן הדיוט שוים, ששניהם כלאים, ראה למעלה פ"ח ה"א. (9) כן הסדר בתורה (ויקרא שם). "ויחגור אותו באבנט וילבש אותו את המעיל ויתן עליו את האפוד ויחגור אותו בחשב האפוד ויאפוד לו בו, וישם עליו את החושן וגו' וישם את המצנפת וגו' וישם על המצנפת וגו' את ציץ הזהב". (10) מאחורי הראש היה הקשר של הציץ למעלה מן המצנפת, אבל לפניו היתה המצנפת למעלה מן הציץ (מעשה רוקח). [ויתכן כי כן פירש רבינו מה שנאמר (שמות כח, לז): "והיה על המצנפת", ועיין רש"י שם]. (11) זבחים יט.

- ד. מִצְוֹת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת בָּגְדִים אֱלוֹ¹² וְלִהְיוֹת הַכֹּהֵן 1
עוֹבֵד בָּהֶן; שְׁנֵאמַר: וְעִשִּׂיתָ בְּגָדֵי קָדֶשׁ, וְאֵת בְּנֵיו 2
תִּקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתָּם כְּהֵנָה. וְכֵהֵן גָּדוֹל שְׁשֻׁמֶשׁ בְּפָחוֹת 3
מִשְׁמָנָה בָּגְדִים¹³ אֱלוֹ, אוֹ כֵהֵן הַדְּיוּט שְׁשֻׁמֶשׁ בְּפָחוֹת 4
מֵאַרְבַּעָה בָּגְדִים¹⁴ אֱלוֹ - הוּא הַנִּקְרָא מַחְסֵר בָּגְדִים, 5
וְעִבּוּדָתוֹ פְּסוּלָה¹⁵, וְחֵיב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם¹⁶, כְּזֶר 6
שְׁשֻׁמֶשׁ. שְׁנֵאמַר: וְחִגַּרְתָּ אֹתָם אֲבֵנִט וְהִיתָה לָהֶם 7
כְּהֵנָה: בְּזִמְנֵן שִׁבְגִּידֵיהֶם עֲלֵיהֶן - כְּהֵנָתָן עֲלֵיהֶן, אֵין 8
בְּגִידֵיהֶן עֲלֵיהֶן - אֵין כְּהֵנָתָם עֲלֵיהֶן, אֲלֹא הִרִי הֵם 9
כְּזֵרִים, וְנֵאמַר: וְהָזָר הִקְרַב יוֹמָתָ¹⁷. 10

(12) עשיית הבגדים אינה אלא הכנה למצוות הלבישה והעבודה בהם, וכן נראה מדברי רבינו בספר המצוות (עשה לג), ועיין שם בכלל י (ספר המצוות לעם, עמוד מ). (13) שם יח. (14) סנהדרין פג: (15) זבחים טו: (16) סנהדרין פג. פג: (17) שם:

- ה. כְּשֶׁם שֶׁהַמַּחְסֵר בָּגְדִים חֵיב מִיתָה וּפְסוּל 11
הָעִבּוּדָה, כֶּף הֵיתֵר בָּגְדִים¹⁸. כְּגוֹן שֶׁלְבַשׁ שְׁתִּי 12
כְּתָנוֹת¹⁹ אוֹ שָׁנִי אֲבָנִיטִים, אוֹ כֵהֵן הַדְּיוּט שֶׁלְבַשׁ 13
בְּגָדֵי כֵהֵן גָּדוֹל וְעַבֵּד - הִרִי זֶה מַחְלִל הָעִבּוּדָה, וְחֵיב 14
מִיתָה²⁰ בִּידֵי שָׁמַיִם. 15

(18) כן הוא בזבחים יח. ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא א, ח): "וערכו בני אהרן הכהן את הנחתים" - "הכהנים בכיהונן (=היינו בבגדים הראויים להם, שהכהונה נתלית בהם - רש"י), מכאן לכהן הדיוט שלבש בגדי כהונה גדולה ועבד, עבודתו פסולה". ועוד שם יח: "בד, שלא ילבש של חול עמהן". שבו משמע, לבדו ילבש (רש"י שם). (19) כן הוא בתוספתא מנחות פ"א (הוצאת צוקרמנדל עמ' 513 7) ובירושלמי עירובין פ"י הלכה יג. אבל דעת רש"י (זבחים יח.) שאפילו אם הוסיף עליהם שום בגד בעולם, הרי הוא בכלל יתור בגדים. וכן יש ללמוד ממה שאמרו שם יח: (הובא למעלה). וכן הוא בספרא פ' צו פרק ב הלכה א: "יכול לא ילבש עמהם בגדי קודש, אבל ילבש עמהם בגדי חול, תלמוד-לומר ומכנסי בד ילבש על בשרו". (20) שכיין

לומר שכל ישראל נכנסו בקודש הקדשים. כמו"כ מצינו בתנ"ך ששאלו ב'אורים ותומים' אפילו מחוץ לבית המקדש ומחוץ לירושלים "בברוח אביתר בן אחימלך אל דוד קילעה אפוד ירד בידו ויאמר (דוד) אל אביתר הגישה האפוד גו" (שמואל א' ל, א - ח). וכן מצינו ששאל בציקלג, ואעפ"כ כתב הרמב"ם "עומד הכהן ופניו לפני הארון והשואל מאחוריו כו" וצ"ע.

(על"פ י"ן מלכות' ספר עבודה סימן כג)

41 שם. אמרו: "והנשאל, פניו כלפי שכינה". ומפרש רבינו שהיינו כלפי הארון. ורש"י שם פירש כלפי אורים ותומים, ושם המפורש שבתוך הארון, וראה להלן. 42 שם אמרו: "השואל, פניו כלפי נשאל (=הכהן). והנשאל, פניו כלפי שכינה". ולפי פירוש רש"י שהנשאל, פניו כלפי אורים ותומים - פני השואל כלפי פני הכהן. אבל לדעת רבינו שפני הנשאל כלפי הארון, הוכרח לומר שפני השואל לאחוריו הכהן. 43 שם. 44 שם. ולמדו כן ממה שנאמר (במדבר כז, כא): "ושאל לו", משמע לו לבדו, שאין שומע אלא הוא (רש"י שם). 45 שם. "שנאמר ושאל לו לפני ה'", כלומר, וסמוך לו, ככפסוק שם: "על פיו יצאו". "ושאל לו על פיו", שמוציא דברים בפיו (רש"י שם). 46 כדרך שאמרה חנה בתפילתה, שנאמר (שמואל-א א, יג): "וחנה היא מדברת אל לבה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע" (יומא שם). 47 שם בברייתא: "והנשאל אומר, כה אמר ה' עלה והצלח, ר' יהודה אומר אין צריך לומר כה אמר ה' עלה והצלח". ופסק רבינו כר' יהודה ולא כתנא-קמא הלכום שדעת תנא-קמא כתנא אחר בירושלמי שם פ"ז סוף הלכה ג: "הקול היה שומע", ולכן היה צריך לומר "כה אמר ה'". אבל לפי דעת התנא השני שם (שגם ר' יוחנן בבבלי שם עג: סוכר כמותו, וכן פסק רבינו) ש"הכתב בולט" ולא שמע קול מדבר - אינו אומר "כה אמר ה'" (יריעות שלמה). 48 כדעת ר' יוחנן שם עג: וראה לעיל.

יב. ואין שואל על שני דברים באחד. 49. ואם שאל משיבין על הראשון בלבד. 50. ואין נשאלין בהן להדיא. 51. אלא או למלך או לבית דין או למי שצריך הצבור בו. שנאמר: ולפני אלעזר הכהן יעמד וגומר; הוא - זה המלך. 52. וכל בני ישראל - זה הוא משה מלחמה. 53. או מי שצריך הצבור בשאלתו. 54. וכל העדה - אלו בית דין הגדול. 55.

49 שם עג. 50 שם. 51 שם עא: ועג: 52 שהרי ליהושע נאמר (רש"י שם). 53 מי שכל בני ישראל אתו לצאת למלחמה אחריו (רש"י שם). 54 שם עא: במשנה: "ולמי שהציבור צריך בו". 55 שם.

יג. זה שאמרה מוציא. 56 בדברי נביאים שהפניהם היו חוגרין אפוד בד - לא היו פניהם גדולים, שאין האפוד של כהן גדול אפוד בד. ואף הלויים היו חוגרין אותו; שהרי שמואל הנביא לוי היה, ונאמר בו: נער חגור אפוד בד. אלא אפוד זה היו חוגרים אותו בני הנביאים ומי שהוא ראוי שתשרה עליו

1 שפרכו על אצבעו או על עקבו: אם היה בו שלש אצבעות על שלש אצבעות - הרי זה חוצץ ופוסל; פחות מכן - אינו חוצץ. ואם היה צלצול קטן. 33. הואיל והוא חשוב בגד בפני עצמו - הרי זה פוסל ואף על פי שאין בו שלש על שלש.

32 זבחים שם. 33 חגורה קטנה.

ט. כהן שלקה באצבעו. 34 - מתר לכהן עליה גמי בשבת. 35, או בגד שאין בו שלש על שלש, ועובר. ואם נתפס להוציא דם. 36 - אסור. 37. והוא שלא יחזיק הגמי או הבגד בין בשרו לבלי בשעת עבודה.

34 זבחים שם, ועירובין קג: 35 ואף-על-פי שגזרו על כל דבר שיש בו משום רפואה, שמא ישחוק הסממנים - במקדש לא גזרו (רש"י שם). 36 כגון שמהדקה בגמי. 37 שאין זה צורך עבודה, ועוד שהוא חובל (רש"י שם).

י. עשו בבית שני אורים ותמים. 38, כדי להשלים שמנה בגדים. 39, ואף על פי שלא היו נשאלין בהן. ומפני מה לא היו שואלין בהן? מפני שלא היתה שם ריח הקדש, וכל כהן שאינו מדבר בריח הקדש ואין שכינה שורה עליו - אין נשאלין בו. 40.

38 כן נראה בקידושין לא: במעשה שביקשו חכמים אבנים לאפור בימי הבית השני (כסף-משנה). 39 שהחושן והאפוד היו משמונה הבגדים, ראה למעלה פ"ח הלכה ב. וראה עוד למעלה בפ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה א. 40 יומא עג:

יא. וכיצד שואלין? עומד הפהן ופניו לפני הארון. 41, והשואל מאחוריו, פניו לאחרי הפהן. 42, ואומר השואל: אעלה או לא אעלה? 43 ואינו שואל בקול דם. 44 ולא מהרהר בלבד. 45, אלא בקול נמוך כמי שמתפלל בינו לבין עצמו. 46. ומיד ריח הקדש לובש את הפהן, ומביט בחשן ורואה בו במראה הנבואה 'עלה' או 'לא תעלה'. 47 באותיות שבוטלות. 48 מן החשן פנגד פניו. והפהן משיבו ואומר לו: 'עלה' או 'לא תעלה'.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כיצד שואלין, עומד הכהן ופניו לפני הארון, והשואל מאחוריו, פניו לאחרי הכהן וכו' ומיד רוח הקודש לובשת את הכהן כו'".

ותמוה ביותר, היאך נכנס הכהן לקודש הקדשים שלא ביוה"כ ובשמונה בגדים ולא בבגדי בד כביוה"כ. וביותר תמוה, היאך נכנס השואל שאינו כהן לקודש הקדשים? ובפרט שמצינו בכמה מקומות שהשאלה ב'אורים ותומים' יכולה להעשות גם בחוץ, כמו למשל בנוגע לחלוקת הארץ בגורל, ומובא בגמרא "לא נחלקה אלא בגורל... ולא נחלקה אלא ב'אורים ותומים'. הא כיצד, אלעזר מלובש 'אורים ותומים', ויהושע וכל ישראל עומדים לפניו כו'", והרי אין

1 רוח הקדש, להודיע פי הגיע זה למעלת פהן גדול
2 שְׁמִדְבָּר עַל פִּי הָאֶפֶד וְהַחֲשֹׁן בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ.

56) כן הוא בירושלמי סנהדרין פרק י הלכה ב, על מה שנאמר (שמואל-א כב, יח) "ויסוב דואג האדומי ויפגע הוא בכהנים וימת ביום ההוא שמונים וחמשה איש נושא אפוד בר" - "לא כן תני ר' חייא, אין ממנין שני כהנים גדולים כאחת, אלא מלמד שכולן ראויין להיות כהנים גדולים".

סלקו להו הלכות פלי המקדש

הלכות ביאת המקדש

3 יש בכללן חמש עשרה מצות. שתי מצות עשה,
4 ושלש עשרה מצות לא תעשה, וזהו פרטן: (א)
5 שלא יכנס פהן שפור למקדש. (ב) שלא יכנס בו
6 פהן פרוע ראש. (ג) שלא יכנס בו פהן קרוע בגדים.
7 (ד) שלא יכנס פהן בכל עת להיכל. (ה) שלא יצא
8 פהן מן המקדש בפשעת העבודה. (ו) לשלח טמאים
9 מן המקדש. (ז) שלא יכנס טמא למקדש. (ח) שלא
10 יכנס טמא להר הבית. (ט) שלא ישמש טמא. (י)
11 שלא ישמש טבול יום. (יא) לקדש העובד ידיו
12 ורגליו. (יב) שלא יכנס בעל מום להיכל ולמזבח.
13 (יג) שלא לעבד בעל מום. (יד) שלא יעבד בעל מום
14 עובר. (טו) שלא יעבד זר.
15 ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

1) יבאר שכהן הכשר לעבודה ששה יין לא יכנס מן המזבח ולפנים, ומה דינו אם שיכור משאר משקים המשכרים.

17 א. כל פהן הנפטר לעבודה², אם שתה יין - אסור
18 לו להכנס מן המזבח³ ולפנים⁴. ואם נכנס ועבד⁵ -
19 עבודתו פסולה⁶, וחיב מיתה בידי שמים⁷; שנאמר:
20 ולא תמתו. והוא ששתה רביעית⁸ יין חייב⁹ בבת¹⁰
21 אחת מיין שעברו עליו ארבעים יום¹¹; אבל אם
22 שתה פחות מרביעית יין, או שתה רביעית והפסיק
23 בה, או מזגה במים, או ששתה יין מגתו בתוך
24 ארבעים אפלו יתר מרביעית - פטור¹², ואינו מחלל
25 עבודה¹³. שתה יתר מרביעית מן היין, אף על פי
26 שהיה מזוג ואף על פי שהפסיק ושתה¹⁴ מעט מעט
27 - חיב מיתה¹⁵, ופוסל העבודה¹⁶.

2) רק כשר לעבודה חייב מיתה ופוסל עבודתו אם עשה כשהוא שתוי יין, אבל חלל שאינו ראוי לכתחילה לעבודה, שעבד כשהוא שתוי יין - אינו מחלל עבודתו (וראה להלן פ"ו ה"י, שמצד זה שהוא חלל, אינו פוסל עבודתו בדיעבד), וכמו כן בעל-מום שעבד כשהוא שתוי יין - אינו חייב מיתה (וראה להלן שם ה"א שמצד שהוא בעל-מום, אין בו אלא חיוב מלקות), שנאמר (ויקרא י, ט): "יין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך", ולמדו מזה (ספרא פ' שמיני פ"א

ה"ג): "אתה ובניך, מה אתה כשר, אף בניך כשרים, יצאו חללים ובעלי מומים". (3) ב'ספר המצוות' (לא-תעשה עג) כתב רבינו: "מבין האולם ולמזבח". וראה משנה-למלך להלן פ"ו ה"א. (4) אף שבפסוק (שם) נאמר: "בבואכם אל אהל מועד" - אמרו ב'ספרא' (שם, ה"ד): "מניין לעשות המזבח כאהל מועד, תלמוד-לומר וכו', נאמר כאן בואכם, ונאמר להלן (שמות ל, כ) בענין קידוש ידים ורגלים) בבואם, מה (בבואכם) (בבואם) וכו' המזבח כאהל מועד וכו', אף בבואכם אל אהל מועד וכו' המזבח כאהל מועד", ועי' רש"י ויקרא שם. (5) ועל הכניסה לבדה אינו חייב מיתה אלא מלקות (כסף-משנה, וראה להלן ה"ט, וב'ספר המצוות' (שם). (6) בזבחים יז, ב: "מניין לשתיי יין שאם עבד חלל, תלמוד-לומר (ויקרא שם, ט"י) יין ושכר אל תשת וגו' ולהבדיל בין הקודש ובין החול (= עבודה שאתה עובד בשכרות, קרויה חול. רש"י). ולמדו (שם יח.) ממחוסר בגדים, שאף עבודה שאינו חייב עליה מיתה - פסולה היא. (7) היינו עבודות שהזר חייב עליהן מיתה, נתבארו להלן פ"ט ה"ב (זבחים, שם). (8) כן הוא בברייתא כריתות יג, ב - בדברי תנא-קמא, ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא שם): "יין ושכר" ש"אין אסור אלא כדי לשכר, וכמה כדי לשכר, רביעית יין". (9) ולא מזוג במים (כריתות, שם) כדברי רבי אליעזר. (10) שאם הפסיק בו אינו דרך שכרות (שם כנ"ל). (11) שבפחות מזה אינו משכר (שם). (12) תוספתא כריתות פ"א. (13) אבל איסור יש, כמבואר בכריתות שם, לדעת תנא-קמא בברייתא: "יין מוזהרין עליו כל שהוא, ומוזהרין עליו מגיתו". אבל ברור שאין לוקים עליהם, שהרי על כלשהו ודאי שאין לוקין כמו בכל איסורים שבתורה, ומכיון שאינו לוקה על יין כלשהו, אינו לוקה גם על יין מגיתו, ששניהם לא משכרים (כסף-משנה). (14) בדפוס רומי: ושתה (הרב אנשיל כ"ץ). (15) ראה בראב"ד. (16) בכריתות שם, אמרו כן על מזוג: "הא ברביעית, הא ביותר מרביעית", ומזה למד רבינו גם להפסיק ושהה בו.

28 ב. היה שפור משאר משקין המשפירין¹⁷ - אסור
29 להכנס למקדש. ואם נכנס ועבד והוא שפור משאר
30 משקין המשפירין, אפלו מן החלב או מן הדבילה -
31 הרי זה לוקה, ועבודתו פשרה. שאין חיבין מיתה
32 אלא על היין בפשעת עבודה, ואין מחלל עבודה
33 אלא שפור מן היין.

17) בכריתות, שם: "רבי יהודה אומר יין, אין לי אלא יין. שאר משכרים מניין, תלמוד-לומר ושכר, אם-כן מה תלמוד-לומר יין, על יין במיתה, ועל שאר משקין באזהרה". והנה בגמרא שם מבואר שיש מחלוקת בזה שת"ק סובר שדוקא יין, משום שלמדים מזיר, ורבי יהודה סובר שבכל המשכרים חייב מלקות, ורבי אליעזר סובר שאפילו ביין אינו חייב, אלא אם שתה דרך שכרות. ובגמרא שם אמרו: "הלכה כרבי אליעזר". וקשה על רבינו שפסק ככולם: לענין פחות מרביעית יין, פסק (בה"א) שמוזהר עליו לכתחילה, כדברי תנא-קמא. ולענין מזוג ושתייה בבת אחת, פסק (שם) כרבי אליעזר. וכאן פסק כרבי יהודה, שהוא לוקה, ודלא כרבי יהודה במה שפסק שעבודתו כשירה, שהרי לדברי רבי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

כשזוגו במים – פטור אבל אסור, וכאן מדובר כשהיין היה פחות מרביעית, והמים השלימוהו לרביעית, ולפיכך מותר גם לכתחילה (כסף-משנה). (26) דוקא הלך, אבל רכיבה כדי מיל, אינה מפגה, כמבואר בעירובין, שם. (27) לענין עבודה, מפורש כן בסנהדרין כב, ב. ולענין הוראה בעירובין סד, ב. (28) דוקא כשהלך, אבל רכוב מפגי בשלשה מילין, כמו שמבואר בעירובין, שם.

- 18 ו. אֲנָשִׁי מִשְׁמֶרֶת²⁹ מִתְּרִין לְשָׁתוֹת³⁰ יֵין בְּלִילוֹת, אָכַל
- 19 לֹא בִימֵי שְׁבִתָּהּ³¹. וְאָפְלוּ שָׂאֵר בְּתֵי אָבוֹת³² שֶׁל
- 20 מִשְׁמֶרֶת שְׂאִין עֲבוֹדָתָן הַיּוֹם; שְׂמָא תַּכְפִּיד³³ הָעֲבוֹדָה
- 21 עַל אֲנָשֵׁי בֵּית אָב³⁴ שֶׁל יוֹם, וְיִצְטָרְכוּ לְאַחֲרֵים
- 22 מֵאֲנָשֵׁי מִשְׁמֶרֶת לְסִיעָן. וְאֲנָשֵׁי בֵּית אָב שֶׁל אוֹתוֹ
- 23 הַיּוֹם אֲסוּרִים לְשָׁתוֹת בֵּין בָּיִם בֵּין בְּלִילָה³⁵; שְׂמָא
- 24 יִשְׁתָּה בְּלִילָה³⁶ וְיִשְׁפִּים לְעֲבוֹדָתוֹ וְעֵדִין לֹא סָר יֵינוּ
- 25 מִעֲלִיָּו³⁷.

(29) עשרים וארבעה משמרות כהונה היו, כל משמר עובד בשבוע שלו, ראה למעלה פ"ד מהל' כלי המקדש ה"ג. (30) תענית טו, ב - במשנה. (31) בשבוע שלהם. (32) שהמשמר מתחלק לבתי אבות כמנין ימות השבוע, כל אחד עובד ביומו (למעלה שם ה"א). (33) שם יז, א. (34) שם טו, ב - במשנה. (35) כלומר, בלילה שלפני היום, וראה להלן. (36) בגמרא (שם יז). אמרו: אנשי בית-אב לא ביום ולא בלילה, מפני שהן עוסקין תמיד בעבודה". ופירש רש"י (שם טו:): "לפי שהיו מעלין כל הלילה אברים ופדרים", וכן כתב רבינו בפירוש המשנה, שם. ומכאן השיגו הראב"ד. ואמנם צ"ע מהיכן למד רבינו כן (ועי' כסף-משנה). וגם לשון המשנה מוכיח כנ"ל, שהרי אמרו: "לא ביום ולא בלילה", הרי מדובר בלילה שלאחר היום, ועי' בגליון הגרע"א. (37) ראה למעלה ה"ה.

- 26 ז. כָּל כֹּהֵן שִׁידָע³⁸ מֵאֵי זֶה מִשְׁמֶרֶת הוּא וּמֵאֵי זֶה
- 27 בֵּית אָב הוּא, וְיִידָע שְׁבִתֵּי אָבוֹתָיו קְבוּעִים בְּעֲבוֹדָה
- 28 [הַיּוֹם] - אֲסוּר לוֹ לְשָׁתוֹת יֵין כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם. הִיָּה
- 29 יִידָע מֵאֵי זֶה מִשְׁמֶרֶת הוּא, וְאֵינוֹ מְפִיר בֵּית אָב שֶׁלוֹ
- 30 - אֲסוּר לוֹ לְשָׁתוֹת כָּל אוֹתָהּ שְׁבִתָּהּ³⁹ שְׁמִשְׁמֶרֶתוֹ
- 31 עוֹבְדִין בָּהּ. לֹא הִיָּה מְפִיר⁴⁰ מִשְׁמֶרֶתוֹ וְלֹא בֵּית
- 32 אָבוֹתָיו - הַדִּין נוֹתֵן שְׂאֵסוּר לְשָׁתוֹת יֵין לְעוֹלָם; אָכַל
- 33 תַּקְנָתוֹ קִלְקֵלָתוֹ⁴¹, וְהָרִי הוּא מִתֵּר לְשָׁתוֹת תָּמִיד,
- 34 שְׂאֵינוֹ יָכוֹל לְעֵבֵד עַד שִׁיקְבַּע בְּבֵית אָב שֶׁלוֹ
- 35 וּבְמִשְׁמֶרֶתוֹ.

(38) בתענית יז, א: "מכאן אמרו (מזה שאפילו אנשי משמר שלא היו עובדים באותו היום כלל, גם כן אסורים לשנות יין - רש"י), כל כהן שמכיר משמרתו ומשמרת בית-אב שלו, ויודע שבתי אבותיו קבועין שם, אסור לשנות יין כל אותו היום". (39) כל אותו שבוע בין ביום ובין בלילה, שעל כל יום יש להסתפק, אולי באותו יום היו עובדים. (40) שם. (41) כלומר, קלקלה זו, היינו הבלבול הזה שנתבלבלו המשמרות - זו היא תקנתו. (וראה בפ"א מהל' מגילה ה"ח).

יהודה - עבודתו פסולה (ראה בבכורות מה: וברש"י שם), וצריך-עיון, ועי' ב'כסף משנה' והמלבי"ם ('התורה והמצוה' שם) כתב שמה שפסק כאן שאם היה שיכור משאר המשכרים, הרי זה לוקה ועבודתו כשירה, אין זה מפני שפסק כרבי יהודה, אלא מפני שהוא בעל-מום (בכורות שם, במשנה), ומכיון שהוא מום הפוסל באדם ולא בבהמה - לוקה ואינו מחלל עבודה, כמו שפסק להלן (פ"ו ה"ו). וראה בגליון הגרע"א על הרמב"ם בשם מהר"ם גלאנטי.

- 1 ג. ויכשם שְׂאֵסוּר לִכְהֵן לְהַכְנִס לְמִקְדָּשׁ מִפְּנֵי
- 2 הַשְּׁכָרוֹת, כִּף אֲסוּר לְכָל אָדָם, בֵּין כֹּהֵן בֵּין יִשְׂרָאֵל,
- 3 לְהוֹרוֹת¹⁸ כִּשְׁהוּא שְׁתֵּי. אָפְלוּ אָכַל תְּמָרִים¹⁹ או
- 4 שְׁתֵּה חֶלֶב וְנִשְׁתַּבֵּשָׁה דַּעְתּוֹ מַעַט - אֵל יוֹרָה.
- 5 שְׁנֵאמַר: וְלְהוֹרוֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאִם הוֹרָה²⁰ בְּדָבָר
- 6 שְׁהוּא מְפָרֵשׁ בַּתוֹרָה עַד שִׁידָעוּהוּ הַצְּדוּקִים²¹ -
- 7 מִתֵּר. כְּגוֹן שְׁהוֹרָה שֶׁהִשְׁרִץ טָמֵא, וְהִצְפִּידָע טְהוֹר,
- 8 וְהָדָם אֲסוּר, וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה.

(18) בתוספתא כריתות פ"א: "וכשם שאם היה כהן פסול בעבודה וחייב מיתה, כך אם היה חכם או תלמיד-חכם אסור ללמד ולהורות. רבי יוסי ברבי יהודה אומר, אם היה חכם מותר ללמד". (19) בכתובות י, ב: "אמר רב, אכל תמרים - אל יורה". ולפי הלשון הראשון, שלא חילקו בין אם אכל תמרים לחוד, לבין אם אכל תמרים לאחר אכילה. וכתבו שם ה'תוספות' ד"ה אמר, שאף-על-פי שרב פסק כרבי אליעזר שאינו חייב על שאר המשכרים, אסור הוא להורות, וכן משמע בבכורות שם, שגם למאן דלא מחייב בשאר משכרים, ואין עבודתו מחוללת, פסול הוא לעבודה, והוא הדין שאסור להורות. וזה מתאים לדברי המלבי"ם למעלה. (אבל צריך-עיון, הרי בבכורות שם פסלוהו מטעם בעל-מום, ולענין הוראה אין לפסול בעל-מום). (20) כריתות, שם. (21) מקור דברי רבינו בהוריות ד, א - שהמורה בדבר שהצדוקים מודים בו - אינו הוראה. ועי' ש"ך ליו"ד סי' רמב ס"ק כא.

- 9 ד. וּמִתֵּר לְשִׁפּוֹר לְלַמֵּד תּוֹרָה²², וְאָפְלוּ הַלְכוֹת
- 10 וּמִדְּרָשׁוֹת, וְהוּא שְׁלֹא יוֹרָה²³, וְאִם הִיָּה חֶכֶם²⁴ קְבוּעַ
- 11 לְהוֹרָאָה - לֹא יִלְמַד, שְׁלִמּוֹדוֹ הוֹרָאָה הִיא.

(22) כרבי יוסי ברבי יהודה בתוספתא שם, ובגמרא שם. (23) הלכה למעשה. כנ"ל. (24) כריתות יג, ב.

- 12 ה. שְׁתֵּה פְּדֵי רִבִּיעִית בְּלֶכֶד וְהִיָּה בָּהּ מֵיִם²⁵ כָּל
- 13 שְׁהוּא, או יִשֵּׁן מַעַט, או הִלָּף²⁶ כְּדֵי מִיל - כֶּבֶר עֶבֶר
- 14 הַיֵּין וּמִתֵּר לְעֵבֶד²⁷. אָכַל אִם שְׁתֵּה יוֹתֵר מִרְבִּיעִית,
- 15 אָפְלוּ מְזוּג - שְׁנֵת מַעַט או הִדְרָף מוֹסִיפִין
- 16 בְּשְׁכָרוֹתוֹ²⁸. אֲלֵא יִשְׁתָּה לְפִי הַשְּׁכָרוֹת עַד שְׁלֹא
- 17 יִשְׂאֵר מִשְׁכָּרוֹתוֹ שׁוֹם דָּבָר שְׁבַעוֹלָם.

(25) בכריתות שם, אמרו שבאופן זה מותר להורות, ומכאן שמותר גם לעבד עבודה (כסף-משנה). ולמעלה ה"א כתב: שתה רביעית וכו' מזגה במים כו' פטור, ונראה שפטור אבל אסור - שם מדובר כשהיה רביעית חוץ מן המים, ולפיכך

- 1 ח. כֹּהֵן שֶׁגָּדַל שְׁעָרָיו⁴² - אֲסוּר לוֹ לְהִכָּנֵס⁴³ מִן
2 הַמִּזְבֵּחַ וּלְפָנָיו. וְאִם נָכַס וְעָבַד - חַיֵּב בְּמִיתָה⁴⁴ בְּיָדֵי
3 שָׁמַיִם, כְּשֶׁפֹּדֶר שְׁעָבָד⁴⁵. שְׁנֵאמַר: וַיֵּינן לֹא יִשְׁתּוּ כָל
4 כֹּהֵן, וְרֹאשׁוֹ לֹא יִגְלְחוּ וּפָרַע לֹא יִשְׁלַחוּ - מִה
5 שְׁתּוּיֵי יַיִן בְּמִיתָה, אִף מִגְדָּלֵי פָרַע בְּמִיתָה.
- (42) ראה להלן הי"א. (43) ראה למעלה ה"א, ולהלן ה"ט"ו.
(44) אבל לא חילל עבודתו (להלן ה"ט). (45) סנהדרין פג,
ב. ואף-על-פי שנאמר מפורש במקרא (ויקרא י, ו) "ראשיכם
אל תפרעו, ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו", וב'ספרא' פ'
שמיני (מכילתא דמלואים, הלכה מא) אמרו: "ולא תמותו,
ממשמע לאו אתה שומע הן". (וראה במועד קטן כד.
ובחידושי הריטב"א שם) - יתכן כי הוצרכו לדרוש הפסוק
הנ"ל, כי הפסוק שבפרשת שמיני אינו מספיק, שאפשר
לומר שהוא נאמר רק לשעה ולא לדורות. ולאחר שכבר
למדנו מהפסוק בדברי קבלה "ויין לא ישתו וגו'" שדין
פרועי ראש כדין שתויי יין, נתגלה לנו על-ידי-זה כי הפסוק
בפ' שמיני הוא גם לדורות, ושוב יש ללמוד ממנו לקרועי
בגדים, ראה להלן הי"ד, ועי' בחידושים המיוחסים להר"ן
בסנהדרין (כב:). וב'ספר המצוות' (לא-תעשה קסג) הביא
רבינו הפסוק הנ"ל "ראשיכם אל תפרעו וגו'", לחייב מיתה,
עיי"ש.
- 6 ט. וְאִין פְּרוּעֵי הָרֹאשׁ מְחַלְלִין עֲבוּדָה⁴⁶. אִף עַל פִּי
7 שֶׁהוּא בְּמִיתָה - עֲבוּדָתוֹ בְּשִׁרָה.
- (46) תענית יז, ב - שלא הוקשו לשתויי יין אלא לענין מיתה,
ולא לענין חילול (שם).
- 8 י. כְּשֶׁשָׁם שְׁאִין הַכֹּהֲנִים מְזַהְרִין עַל הַיַּיִן אֲלָא בְּשַׁעַת
9 בִּיאָה לְמַקְדָּשׁ⁴⁷, כִּן אֵין אֲסוּרִין לְגַדֵּל פָּרַע אֲלָא
10 בְּשַׁעַת בִּיאָה לְמַקְדָּשׁ⁴⁸. בְּמָה דְּבָרִים אָמורִים? בְּכֹהֵן
11 הַדְּיוּט; אֲבָל כֹּהֵן גָּדוֹל אֲסוּר⁴⁹ לְגַדֵּל פָּרַע⁵⁰ וּלְקָרַע
12 בְּגָדָיו⁵¹ לְעוֹלָם⁵², שֶׁהִרִי תָמִיד הוּא בְּמַקְדָּשׁ⁵³. וּלְכֹן
13 נֶאמַר בּוֹ: אֵת רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרַע וּבְגָדָיו לֹא יִפְרֹם.
- (47) שם יז, א: "שתויי יין בזמן ביאה הוא דאסור" (שנאמר
(ויקרא י, ח) "ויין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך בבואכם
אל אהל מועד וגו'"). ובפירוש המיוחס לרש"י שם הביא
מיתחזקאל (מד, כא) "ויין לא ישתו כל כהן בבואם אל החצר
הפנימית". לא העתיק כמו שכתוב בגמרא שם "בזמן
ביאה" שבזה אפשר לטעות שהכוונה בזמן שבית המקדש
קיים (ראה בפירוש המיוחס לרש"י שם) אלא "בשעת
ביאה" כלומר, כשהוא עובד. וכן כתב להלן הי"א: "כהן
הדיוט העובד מגלח משלשים יום לשלשים יום", אבל כהן
שאינו עובד אינו צריך לגלח אפילו בזמן המקדש, וראה
בראב"ד ובכסף-משנה. (48) שלמדים פרועי ראש משתויי
יין (תענית, שם). (49) הוריות יא, ב. (50) אפילו שלא
כדרך אבלות (ספר המצוות ל'ט קסג). וראה למעלה פ"ה
מהל' כלי המקדש ה"ו. (51) על מת (הל' כלי המקדש,
שם). (52) אפילו שלא בשעת עבודה (ספר המצוות
לא-תעשה קסד, והל' כלי המקדש שם). (53) זהו טעם
למה שאסרה התורה לפרום ולפרוע, אבל כיון שאסור -
- אסור הוא אפילו בשעה שאינו במקדש, ראה למעלה הל'
כלי המקדש, שם. אבל צריך עיון, הרי מן התורה אינו חייב
להיות תמיד במקדש, ראה למעלה שם ה"ז. וראה ב'יריעות
שלמה'.
- 14 יא. כִּמָּה הוּא גָּדוֹל פָּרַע? שְׁלֹשִׁים יוֹם. כְּנִזְרָה⁵⁴,
15 שְׁנֵאמַר בּוֹ: גָּדַל פָּרַע שְׁעַר רֹאשׁוֹ, וְאֵין נִזְרוֹת פְּחוּתָה
16 מְשֻׁלָּשִׁים יוֹם⁵⁵. לְפִכֵּן, כֹּהֵן הַדְּיוּט הָעוֹבֵד⁵⁶ - מְגַלֵּחַ
17 מְשֻׁלָּשִׁים יוֹם לְשֻׁלָּשִׁים יוֹם.
- (54) סנהדרין כב, ב. (55) "ודבר זה הלכה מפי הקבלה"
(פ"ג מהל' נזירות ה"ב). (56) דווקא עובד, ראה למעלה
ה"י.
- 18 יב. וְאִנְשֵׁי⁵⁷ מְשֻׁמְרִי⁵⁸ אֲסוּרִין לְסַפֵּר⁵⁹ וּלְכַסֵּם⁶⁰
19 בְּשִׁפְתָּן⁶¹, כִּדִּי שְׂלֹא יַעֲלוּ לְמִשְׁמְרָתָן כְּשֶׁהֵן מְגַלְלִין⁶²,
20 אֲלָא מְגַלְחִין⁶³ וְרוֹחֲצִין⁶⁴ וּמְכַבְּסִין קֶדֶם שְׁיַעֲלוּ.
- (57) תענית טו, ב - במשנה, וראה למעלה פ"ו מהל' כלי
המקדש הי"א. (58) ראה למעלה שם פ"ד ה"ג.
(59) במשנה, שם: "אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין מלספר
ומלכבס, ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת". והשמיט
רבינו כאן את הפיסקא האחרונה, והביאה רק למעלה בפ"ו
שם לענין אנשי מעמד (ראה כסף-משנה, משנה-למלך
ואור-שמח). (ונראה שדעת רבינו שבבא זו "ובחמישי
מותרין וכו'" אינה מכוונת לאנשי משמר שבתחילת
הדברים, אלא לאנשי מעמד שבסוף. שהרי כתב ה'מאירי'
(תענית שם, בפירוש המשנה ד"ה אנשי משמר) "וגדולי
המפרשים שואלים, והלא כהנים מיהא חייבים לספר
משלשים לשלשים (ראה למעלה הי"א), ומה ניוול יש כאן.
ועוד אילו הגיע יום שלשים בתוך שבתם, לא יהו מספרין,
וכי דוחין איסור תורה מדין גזירה. ובמחילה מהם אין כאן
קושיא, שאף בפרע שבתוך שלשים יש קצת ניוול, ועליו
הוא אומר שאם לא ספרו לפני שבתם, לא יספרו בתוך
שבתם, הא אם הגיע יום שלשים שלהם, ודאי חייבים לספר
אף בשבתם". ומכיון שמדובר בתוך שלשים יום, שמותרים
לעבוד עבודה במקדש, לא מסתבר שיתירו להם לספר
לכבוד שבת - שלא יהא כבוד שבת חמור מכבוד המקדש,
והרי הוקשו שבת ומקדש זה לזה (יבמות ו:), ויש אומרים
שלמדו מורא שבת ממורא מקדש ('יראים' סי' צח). אבל
באנשי מעמד הדברים אמורים כשעברו שלשים יום,
שבמקדש אסורים הם בעבודה, ולכן התירו להם לספר
לכבוד השבת, וראה להלן הי"ג בדברי 'הר המוריה').
(60) אין הכוונה לבגדי כהונה, שהרי אין מכבסין אותם (פ"ח
שם ה"ה), אלא לבגדי חול שלו ('יריעות שלמה').
(61) בשבוע שלהם. (62) ראה להלן ה"ז. ואף-על-פי שעוד
לא עברו שלשים מיום תגלחתו, רצו חכמים שלא יהיה עליו
אפילו ניוול קצת (ראה למעלה). ובכביוס הכוונה, שלא
יכנס בבגדי חול שלו כשהם מלוכלכים (ראה למעלה).
(63) שערות ראשם. (64) נראה שעל רחיצת הראש אמרו כן
(מאירי' תענית יז).
- 21 יג. מִי שֶׁשְׁלָמָה⁶⁵ מְשֻׁמְרָתוֹ בְּתוֹךְ הָרִגְלָה⁶⁶ - מֵתָר⁶⁷

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִשֶׁם אֶחָד הוּא.⁷⁷ פִּיֶּצֶד? כְּגוֹן שֶׁשְׁתֵּה רִבִּיעִית יֵין
בֵּין הָאוֹלָם וְלַמִּזְבֵּחַ אוֹ קָרַע בְּגָדָיו שֶׁם וַיָּצֵא -
לִזְקָה. וְכֵן אִם עָבַד בִּיצִיאָתוֹ - חָיֵב מִיָּתֵה.

(77) 'ספרא' שם.

יז. וְכֵן אֶסוּר לְכָל אָדָם, בֵּין כֹּהֵן בֵּין יִשְׂרָאֵל, לְהִפְנֹס
לְמִקְדָּשׁ כָּלֹ, מִתַּחֲלַת עֲזֹרַת יִשְׂרָאֵל וְלִפְנֵים, כִּשְׁהוּא
שְׁתֵּי יֵין אוֹ שְׁכוֹר אוֹ פְּרוּעַ רֹאשׁ דֶּרֶךְ נוֹוִל⁷⁸ אוֹ
קְרוּעַ בְּגָדִים, אִף עַל פִּי שְׁאִינוֹ בְּאַזְהָרָה; שְׁאִין זֶה
כְּבוֹד וּמוֹרָא לְפִתֵּי הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ⁷⁹ שֶׁיִּפְנֹס בּוֹ מְנוּל.
אֲבָל יִשְׂרָאֵל שְׁגָדָל שְׁעָרוֹ עַד שֶׁנִּשְׁעָשָׂה מִחֻלְפֶּת⁸⁰ וְלֹא
הָיָה דֶּרֶךְ נוֹוִל - הָרִי זֶה מִתֵּר לְהִפְנֹס לְעֹזֶרֶת יִשְׂרָאֵל.

(78) כן יש ללמוד ממה שאמרו (תענית יז). שלא יכנסו
למשמרתן כשהן מנוולין. ראה למעלה ה"ב. (79) ראה
למעלה פ"ז מהל' בית הבחירה ה"א-ב. (80) שהרי שמואל
הנביא היה נזיר (נזיר סו.), שנאמר (שמואל-א א, יב)
"ומורה לא יעלה על ראשו" (נזיר שם) ונזיר עולם היה (פ"ג
מהל' נזירות ה"טז), והיה יושב בבית ה' עד עולם (שם,
כב), וביילקוט שמעוני' יואל א בשם מדרש: "יואל בן
פתואל (בן שמואל), רבנן אמרין למה נקרא שמו פתואל
שהיה מסלסל בשערו כבתולה הזאת". והיינו כדי שלא יהיה
מנוול ('אור שמח'). (וממה שאמרו (נזיר מח:): "מי שהיה
כהן-גדול והוא נזיר", אין להקשות, לפי שבתוך שלשים יום
אינו נקרא פרוע ראש).

יום שני ט' טבת ה'תש"פ

פֶּרֶק שְׁנִי

1) יבואר בו שאין כהן גדול נכנס לקודש הקדשים אלא ביום
הכפורים, ודין כהן הנכנס לקודש שלא בשעת עבודה.

א. אֵין כֹּהֵן גְּדוֹל נִכְנֵס לְקֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים אֲלָא מִיּוֹם
הַכְּפוּרִים לְיוֹם הַכְּפוּרִים.² וְכֵהֵן הַדְּיוּט נִכְנֵס לְקֹדֶשׁ³
לְעֹבֹדָה בְּכָל יוֹם.⁴

(2) בשעת עבודה. (3) להיכל. (4) להקטיר הקטורת על
מזבח הזהב שהוא בהיכל (כסף משנה). וכן להדליק
המנורה, ולדישון מזבח הפנימי, ולהטבת הנרות, וראה
למעלה בפרק ה מהלכות כלי המקדש הלכה יא שהיו
נכנסים להיכל להשתחוות.

ב. וְהַזְהִירוּ כָּל הַכֹּהֲנִים⁵ שֶׁלֹּא יִפְנֹסוּ לְקֹדֶשׁ אוֹ לְקֹדֶשׁ
הַקְּדָשִׁים שֶׁלֹּא בִשְׁעַת עֲבֹדָה.⁶ שְׁנֹאמַר: וְאֵל יָבֹא
בְּכָל עֵת אֶל הַקְּדָשׁ - זֶה קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים; מִבֵּית
לְפָרֹכֶת - לְהַזְהִיר⁸ עַל כָּל הַבֵּית.⁹

(5) בספרא (פרשת אחרי מות פרשה א הלכה ו"ז): "או אחיך
בבל יבוא ואין הבנים בלא יבוא - תלמוד לומר דבר אל
אחרן, שאין תלמוד לומר אחיך, ומה תלמוד לומר אחיך
לרבות את הבנים". ובלקח טוב שם נוסף: "וכן הוא אומר
וישמע אברהם כי נשבה אחיו, והוא לוט בן אחיו".
(6) משום כבוד למקדש ויראה לפני השכינה (ספר המצוות

1 לְגַלְחַת בְּרִגְלָה⁶⁷. אֲבָל אִם שְׁלֵמָה בְּעֶרֶב הַרְגֵּל⁶⁸ - אֵינוֹ
2 מְגַלַּח אֲלָא בְּעֶרֶב הַרְגֵּל.⁶⁹

(65) מועד קטן יז, ב - כדעת תנא-קמא. (66) (כשחל הרגל
בשבת או באחד בשבת, כמו שפירשו הריטב"א והר"ר
ידידיה תלמיד ר"י מפרש שם, ולא היה יכול לגלח בערב
הרגל, כמו שכתבנו למעלה בהלכה הקודמת, שלדעת רבינו
לא התיירו בחמישי מפני כבוד השבת אלא באנשי מעמד
ולא באנשי משמר, ראה בריטב"א והר"ר ידידיה שם, וב'הר
המורי' כאן). (67) מאחר שלא יכול לגלח בערב הרגל,
כנ"ל. (68) כגון שהיה הרגל בשני בשבת (הריטב"א והר"ר
ידידיה שם) ויכול לגלח ביום ראשון ערב הרגל. (69) ולא
ברגל.

3 יד. דִּין קְרוּעֵי בְּגָדִים וְדִין פְּרוּעֵי רֹאשׁ אֶחָד הוּא.
4 שְׁנֹאמַר: רֹאשֵׁיכֶם לֹא תִפְרְעוּ⁷⁰ וּבְגָדֵיכֶם לֹא תִפְרְמוּ
5 וְלֹא תִמְתּוּ; הֵא אִם עָבַד⁷¹ וְהוּא קְרוּעַ בְּגָדִים - חָיֵב
6 מִיָּתֵה בִּידֵי שְׁמִים, אִף עַל פִּי שֶׁעֲבֹדָתוֹ כְּשֶׁרָה וְלֹא
7 חֻלְפָּה.⁷²

(70) צ"ל: אל תפרעו. (71) 'ספרא' פ' שמיני, מכילתא
דמלואים הלכה מא. וראה למעלה ה"ח. (72) כמו פרוע
ראש (למעלה ה"ט). (ומה שכתב למעלה (כלי המקדש פ"ח
ה"ד. ועיי"ש הערה ל), שאם היו בגדיו מקורעין עבודתו
פסולה, היינו מטעם מחוסר בגדים. וכאן מדובר כשתקנו
הקרב בשלילה (= תפירה שאינה ישרה), שלגבי מחוסר
בגדים אין זה בגד קרוע, כיון שתוקן, אבל לגבי קרוע
בגדים, אף-על-פי שהוא שלול, כיון שלגבי אבלות דינו
כקרוע, שהרי מותר לעשות כן לאחר שבעה (פ"ט מהל'
אבל ה"א) - עודנו קרוע כדרך שקורעים על המתים, ראה
בהלכה הסמוכה).

8 טו. יִרְאֶה לִי, שֶׁכָּל כֹּהֵן הַכֹּהֵן לְעֹבֹדָה, אִם נִכְנֵס
9 מִן הַמִּזְבֵּחַ וְלִפְנֵים⁷³ וְהוּא שְׁתֵּי יֵין אוֹ שְׁכוֹר מִשְׁאֵר
10 הַמִּשְׁפָּרִין, אוֹ פְּרוּעַ רֹאשׁ, אוֹ קְרוּעַ בְּגָדִים כְּדֶרֶךְ
11 שְׁקוּרֵיעִין עַל הַמֵּתִים⁷⁴, אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָבַד עֲבֹדָה
12 - הָרִי זֶה לִזְקָה⁷⁵; הוּאֵל וְהוּא רֹאשׁ לְעֹבֹדָה וְנִכְנֵס
13 בִּשְׁעַת הָעֲבֹדָה⁷⁶ מְנוּל כִּכָּה, וְהָרִי הוּא מְזַהֵר שֶׁלֹּא
14 יִכְנֹס.

(73) ראה למעלה ה"א, ולהלן פ"ו ה"א. (74) כלומר,
כשיעור שקורעים על מת, שהוא טפח (פ"ח מהל' אבל
ה"ב). שהרי מהפסוק הנ"ל "בגדיכם לא תפרעו" למדו
(מועד קטן כד.) דין קריעה על המת, ראה ביידיעות שלמה,
ולמעלה ה"ד. (75) בכלים פ"א מ"ט: "בין האולם
ולמזבח מקודש ממנו, שאין בעלי מומין ופרועי ראש
נכנסים לשם". וסובר רבינו כמאן-דאמר ביומא מד, ב -
שמעלות דאורייתא, ועי' ראב"ד. (76) כן הוא ב'ספרא' פ'
שמיני פ"א ה"ד: "ומנין שאינו חייב אלא בשעת עבודה,
תלמוד-לומר אתה ובניך", ומפרש רבינו, בשעת עבודה
בשעה הראויה לעבודה, כלומר, ביום ולא בלילה (כסף-
משנה).

15 טז. וְדִין הַנִּכְנֵס כִּכָּה מִן הַמִּזְבֵּחַ וְלִפְנֵים וְדִין הַיּוֹצֵא

אלא בכהן גדול, שהרי לדורות רק הוא נמשח בשמן המשחה. מכיוון שלא נאמר "כי בשמן הקדש נמשחתם", על כרחו שאין הכוונה לכהנים גדולים הנמשחים בשמן, אלא אף לכהנים הדיוטים שאינם נמשחים, אבל משחת ה', שנמשחו בו בני אהרן, היא עליהם לדורות, כמו שנאמר (שמות מ, יד-טו) "ואת בניו תקריב וגו' ומשחת אותם וגו' והיתה להיות להם משחתם לכהונת עולם" (כסף משנה בשם הרמב"ן בספר המצוות ובפירוש על התורה סוף פרשת צו).

לא תעשה סח. (7) [נראה שצריך להיות: "אל הקדש וגו'"] זה קדש הקדשים, והכוונה לסוף הפסוק: "אל פני הכפרת". והיינו ליד הארון, ועדיין לא ידענו מה דינו של כל הבית מבפנים לפרוכת. (8) לחייב מלקות ולא מיתה. (9) [היינו הבית הפנימי (=בית קודש הקדשים), וכדעת ר' יהודה במנחות כז: שעל "כל ההיכל כולו ומבית לפרוכת בארבעים (=במלקות ארבעים ולא במיתה), ואל פני הכפרת (=ליד הארון) במיתה"].

ו. אם כן, מפני מה נשנת אזהרה זו¹⁷ בכהן גדול? 20
שפכה הדיוט שהיה במקדש בעבודתו ושמע שמת 21
לו מת שהוא חייב להתאבל עליו, אף על פי שאינו 22
יציא מן המקדש¹⁸ - אינו עובד, מפני שהוא אוגן; 23
ואם עבד והוא אוגן של תורה - חלל עבודתו, בין 24
בקרפן יחיד בין בקרפן צפור. אבל כהן גדול עובד 25
בשהוא אוגן¹⁹, שנאמר: ומן המקדש לא יציא ולא 26
יחלל. כלומר, ישוב ויעבד עבודה שהיה עוסק בה²⁰ 27
ואינה מתחללת. 28

(17) של "ומן המקדש לא יציא". (18) כלומר, בשעת העבודה אלא עומד שם עד שתיגמר על ידי כהן אחר, שהיציאה בשעת העבודה היא בזיון לקדשים (כסף משנה). וראיה לכך מהפסוק המפורש (ויקרא שם) בבני אהרן שהיו כהנים הדיוטים: "ומפתח אהל מועד לא תצאו". (19) של תורה אבל אונן דרבנן אינו מחלל עבודתו. (20) כלשון הברייתא (יומא יג:): "היה עומד ומקריב (פירוש: כהן גדול - תוספות שם דיבור המתחיל היה) על גבי המזבח וכו' ר' יוסי אומר יגמור". משמע רק עבודה שהיה עוסק בה, אבל להתחיל בעבודה - אסור.

ז. ומניין שעבודת האוגן פסולה? מקל וחמר: אם 29
בעל מום, שאוכל בקדשים, אם עבד - חלל; אוגן, 30
שהוא אסור בקדשים, שנאמר: לא אכלתי באני 31
ממנו - דין הוא שיחלל²¹. 32

(21) בספר המצוות עשה קסה הביא רבינו מהפסוק "ומן המקדש לא יציא ולא יחלל" (ויקרא כא, יב) - "הא אחר שלא יציא חילל".

ח. ואף על פי שפכה גדול עובד אוגן - אסור 33
לאכל²² בקדשים; שנאמר²³: ואכלתי²⁴ חטאת היום 34
הייטב בעיני יי. וכן אינו חולק לאכל בערב²⁵. אוגן 35
שעבד - אינו לוקה²⁶. ומתיר לגע בקדשים²⁷ אף על 36
פי שלא טבל; שלא עשו מעלה אלא באכילה²⁸, 37
אבל בנגיעה - הרי זה טהור, כמו שיתבאר במקומו. 38

(22) הוריות יב: "כהן גדול מקריב אונן ולא אוכל". (23) באהרן הכהן הגדול. (24) בזבחים קא. אמרו שאין ללמוד מפסוק זה אלא לקדשי שעה. וקדשי דורות למדו בקל וחומר ממעשר שני, שנאמר בו (דברים שם): "לא אכלתי באוני ממנו". (25) זבחים צח: צט. [שאף על פי שכהן גדול שאינו אונן, אינו זקוק לחלוקה, אלא נוטל כמה שרוצה (למעלה פרק ה מהלכות כלי המקדש הלכה יב

ג. כהן שנקנס לקדש הקדשים¹⁰ בשאר ימות 1
השנה¹¹, בין כהן הדיוט בין כהן גדול, או כהן גדול 2
שנקנס לו ביום הפפורים שלא בשעת העבודה - 3
חייב מיתה בידי שמים; שנאמר: ולא ימות. וכמה 4
פעמים הוא נקנס לשם ביום הפפורים? ארבע, כמו 5
שיתבאר במקומו. ואם נקנס חמישית - חייב מיתה 6
בידי שמים¹². 7

(10) כלומר, ליד הארון. (11) בספרא (שם הלכה ח): "ואל יבא בכל עת זה יום הכיפורים אל הקדש לרבות שאר ימות השנה". (12) בספרא (שם): "ואל יבא בכל עת זה יום הכיפורים" "פירוש מדלא כתיב בכל יום, אלא בכל עת, שמע מינה בעתות היום הקפיד הכתוב, שאף על פי שיש עת שהוא רשאי לבוא, לא כל עיתות היום ראויים לו לבא".

ד. והנקנס לקדש חוץ לקדש הקדשים¹³ שלא 8
לעבודה או להשתחוות¹⁴, בין הדיוט בין גדול - 9
לוקה, ואינו חייב מיתה. שנאמר: אל פני הכפרת¹⁵ 10
ולא ימות - על קדש הקדשים במיתה, ועל שאר 11
הבית בלאו ולוקה. 12

(13) ראה למעלה הלכה ב, שכל שלא קרב אל הארון הרי הוא בכלל "חוץ לקדש הקדשים". (14) כלומר, שלא להשתחוות, שהרי להשתחוות מותר, שהשתחויה בכלל עבודה היא. (15) מכיוון שלא הביא תחילת הפסוק "אל מבית לפרוכת", אלא סוף הפסוק, נראה שדעתו כדעת ר' יהודה, שאינו חייב מיתה אלא על פני הכפרת, היינו ליד הארון.

ה. כהן שציא מן המקדש בשעת העבודה בלבד - 13
חייב מיתה. בין כהן גדול בין כהן הדיוט¹⁶. שנאמר: 14
ומפתח אהל מועד לא תצאו פן תמתו. כלומר, לא 15
תניחו עבודה ותצאו מבקלים ודחופים מפני גזרה 16
זו. וכן זה שנאמר בכהן גדול: ומן המקדש לא יציא 17
- אינו אלא בשעת העבודה בלבד, שלא יניח 18
עבודתו ויציא. 19

(16) בספרא פרשת שמיני (מכילתא דמילואים הלכה מב- מג): "ומן המקדש לא יציא ולא יחלל, אימתי אינו יוצא ולא יחלל הוי אומר בשעת עבודה וכו', אין לי אלא אהרן ובניו שנתברו בשמן המשחה וכו', מניין לכהנים של כל הדורות? תלמוד לומר כי שמן משחת ה' עליכם". וסובר רבינו, שהכוונה אף לכהנים הדיוטים שבכל הדורות, שאף על פי שנאמר (ויקרא י, ז) "כי שמן משחת ה' עליכם" וזה אינו

המיתה, אבל בגמרא מועד קטן שם למדו מהברייתא הנ"ל גם לאבל וכן מפורש בתוספתא זבחים תחילת פרק י"א שאין האונן מביא קרבנות כל שבעה. (37) בזבחים שם: "ר' שמעון אומר שלמים (ויקרא ג, א) ואם זבח שלמים קרבנו" (כשהוא שלם) (שדעתו מיושבת עליו) מביא, ואינו מביא כשהוא אונן, מניין לרבות את התודה וכו' העולה וכו' בכור מעשר ופסח וכו' חטאת ואשם וכו' העופות והמנחות והיין והעצים והלבונה, תלמוד לומר שלמים קרבנו כל קרבנות שהוא מביא, כשהוא שלם מביא ואינו מביא כשהוא אונן. (38) במועד קטן טז. למד כן ר' שמעון ממה שנאמר (יחזקאל מד, כז) "וביום בואו וגו' יקריב חטאתו" "בזמן שראוי לביאה ראוי להקריבה, בזמן שאינו ראוי לביאה אינו ראוי להקריבה". (39) [וזו היא מחנה לוי, שהמצורע נשלח גם ממנה, שכן נאמר בו "וביום בואו". היינו כשהוא בא ביום השמיני לעזרת נשים לשער ניקנור (פרק ד מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ב) שהוא מחנה לוי. ולפי זה פשוט שהוא הדין לזב, שאף הוא נשלח מחוץ למחנה לוי, שאינו משלח קרבנותיו. אבל טמא שרץ וכיוצא בו, שיותר לו להיכנס למחנה לוי, משלח הוא קרבנותיו]. (40) ש"כ אותם שנים שהיו ישראל במדבר מנודין היו (=לשמים) ושלחו קרבנותיהם, והסתפקו חז"ל בזה שמא מנודה לבריות חמור ממנודה לשמים (מועד קטן טו:). ואף על פי שאינו רשאי לבוא עם העם, שאסור לעמוד בארבע אמותיו - ייתכן שאינו דומה למצורע, שאינו ראוי לבוא כלל אפילו יחידי, ואילו מנודה ראוי לבוא יחידי. (41) שמכיוון שלא נפשטה הבעיא אין לנו לפוסלו מספק. וכן דעת רבינו בכל הבעיות שבקרבנות.

יב. טמא שרץ ופי'צא ב⁴² והערל משלחין את קרבנותיהם⁴³ ומקריבין עליהן; חוץ מפסח⁴⁴, שאין שוחטין אותו על טמא שרץ⁴⁵, ואין שוחטין על הערל פסח, כמו שיתבאר. אבל טמא מת⁴⁶ - אין מקריבין עליו קרבן כלל⁴⁷ עד שיתהר⁴⁸.

(42) [שראויים לבוא לעזרת נשים. אבל זב שאינו ראוי לבוא לעזרת נשים - אינו בכלל זה. והמדובר בטמא שרץ שלא טבל ולפיכך אין שוחטין עליו קרבן פסח, כדלהלן, אבל אם טבל - שוחטין עליו גם קרבן פסח, כמפורש בפרק ו מהלכות קרבן פסח הלכה א. (43) בפסחים סב. "בכל הזבחים ערל וטמא משלחין קרבנותיהם". וכן הוא בזבחים כב: (44) שאין שוחטין אותו אלא על מי שראוי לאכול. (45) כל זמן שלא טבל. (46) זבחים שם. ולמדו כן ממה שנאמר בפסח (במדבר ט, י"א) "איש איש כי יהיה טמא לנפש וגו' ועשה פסח לה' בחודש השני וגו'", ואפילו אם חל שביעי שלו להיות בערב פסח והוזה עליו כדן וגם טבל, שהוא ראוי לאכול בלילה אין שוחטין וזורקין עליו, כמפורש בפרק ו מהלכות קרבן פסח שם. והוא הדין לקרבן אחר. (47) בזבחים שם נחלקו בזה ריש לקיש וזקני דרום, ואמרו שם, שגם לזקני דרום אין שוחטין עליו לכתחילה, ואם כן לריש לקיש המחמיר - פסול אפילו בדיעבד (כסף משנה). (48) היינו אחר הזאות וטבילה, וביום השמיני שלו, ראה למעלה.

ולהלן פרק י מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יח) - כשהוא אונן, אינו נוטל אפילו בחלוקה. (26) משום שאין בו לא מפורש, אלא נלמד בקל וחומר או מדקדוק הכתוב "לא יצא ולא יחלל" - "הא אחר שלא יצא חלל", ראה למעלה הלכה ז. ואין עונשים מן הדין, וראה בכסף משנה. (27) שם צח: במשנה לפי הנוסחא שלפנינו. וכן כתב בפרק י"ב מהלכות אבות הטומאות הלכה טו. ובפירוש המשנה שם "אונן אינו נוגע". אבל בפירוש המשנה נוסחת ארץ ישראל הוגה שאונן אסור לאכול בקדש (תוספות יום טוב שם). (28) שטובל לפני האכילה (פסחים צא: וחגיגה כא. והלכות אבות הטומאות שם).

ט. אי זהו אונן? זה שמת לו מת מן הקרובים שהוא חיב להתאבל עליהן²⁹, ביום המיתה בלבד - הוא הנקרא אונן דין תורה³⁰, ולילה הוא אונן מדברי סופרים³¹.

(29) "אמו ואביו, בנו ובתו, ואחיו ואחותו מאחיו" (פרק ב מהלכות אבל הלכה א, עיין שם). (30) ומחלל עבודתו (למעלה הלכה ו). (31) מדרבנן, ואינו מחלל עבודתו. כרבי שמעון וכרבי.

י. ומת ששה ימים ואחר כך נקבר - כל אותם הימים שאחר יום המיתה הוא אונן מדבריהם, וכן יום הקבורה, ואינו תופש לילה³². לפיכך, מי שמת לו מת וקברו לאחר יום המיתה - כל יום הקבורה אינו מקריב ואינו אוכל בקדשים מדבריהם, וטובל ואוכל לערב. ויום שמועה קרובה³³ ויום לקוט עצמות³⁴ - הרי הוא כיום קבורה, שאינו תופש לילו ואפילו מדבריהם. לפיכך טובל ואוכל בקדשים לערב. אבל יום המיתה - כשם שאסור לאכול בו קדשים מן התורה, כך אסור לאכול בלילו מדבריהם; חוץ מן הפסח בלבד, שהוא אוכל לערב³⁵, כמו שיתבאר במקומו.

(32) כדעת חכמים שם ק: ולא כדעת רבי (שם) שיום הקבורה תופס לילו. (33) בתוך שלושים יום למיתתו. (34) ברייתא בזבחים ק: שגם יום שמועה קרובה וגם יום ליקוט עצמות אינם תופשים לילותיהם אפילו מדרבנן, הרי שימים אלו אינם אלא מדרבנן. (35) פסחים שם. שכיוון שאנינות לילה אינה אלא מדרבנן - באכילת קדשים שאינה אלא מצוות עשה, לא ביטלו חכמים דבריהם, אבל בפסח שהוא בכרת, ביטלו חכמים דבריהם.

יא. האבל אינו משלח קרבנותיו כל שבעה³⁶, אפילו זין או עצים או לבונה³⁷. וכן מצרע³⁸ אינו משלח קרבנותיו. כל זמן שאינו ראוי לביאה אל המנה³⁹ - אינו ראוי להקריבה. אבל המנה יש בו ספק⁴⁰ אם משלח אם אינו משלח. לפיכך, אם הקריבו עליו - נרצה⁴¹.

(36) בברייתא של ר' שמעון (זבחים ומועד קטן שם) "בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא אונן" ואונן אינו אלא ביום

פרק שלישי

(1) תתבאר בו המצוה לשלח טמאים מן המקדש, ושכל שטומאתו חמורה מחבירו - חמור שילווח ממנו.

א. מצות עשה לשלח כל הטמאים מן המקדש,²
שנאמר: וישלחו מן המחנה³ כל צרוע וכל זב⁴ וכל
טמא לנפש⁵.

(2) ראה ספר המצוות, עשה לא. (3) שלש מחנות היו: מחנה שכינה, מחנה לוי ומחנה ישראל, ראה למעלה פ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה יא. וכאן המדובר במחנה שכינה (להלן הלכה ב הערה ה). (4) ראה פסחים סו: ונכפלה מצוה זו בדברים כג, א "ויצא אל מחוץ למחנה", ואמרו בספרי תצא (דברים שם) "זו מצות-עשה". (5) כלומר, טמא מת.

ב. זה המחנה האמור כאן הוא מחנה שכינה⁶, שהוא מפתח עזרת ישראל ולפנים⁷. שומע אני⁸, שהמצרע והזב וטמא מת שלשמן במקום אחד⁹. תלמוד לומר במצרע: בדר ישב, מחוץ למחנה מושבו - זה מחנה ישראל¹⁰, שהוא מפתח ירושלים ולפנים¹¹. מה מצרע¹², שטמאתו חמורה¹³, חמור שילווח משלוח חבירו¹⁴; אף כל שטמאתו חמורה, חמור שילווח משלוח חבירו. לפיכך משלחין את המצרע חוץ לשלש מחנות¹⁵, שהוא חוץ לירושלים¹⁶, מפני שהוא מטמא בביאה¹⁷ מה שאין הזב מטמא¹⁸.

(6) ספרי בתחלת פרשת נשא, ופסחים סח. ובספר המצוות (שם): "ומחנה זה האמור כאן הוא מחנה שכינה וכו' ולשון ספרי (פ' נשא במדבר שם) וישלחו מן המחנה, אזהרה לטמאים שלא יכנסו למקדש בטומאה, וכבר נכפל ציווי זה בלשון אחר, והוא אמרו יתעלה כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה ויצא אל מחוץ למחנה (דברים כג, יא). רצה כאן באמרו "מחוץ למחנה", מחנה שכינה". (7) שבבית המקדש, כי "כשם שהיו במדבר שלש מחנות: מחנה שכינה ומחנה לוי ומחנה ישראל, כך היו בירושלים. מפתח ירושלים ועד פתח הר הבית - מחנה ישראל, מפתח הר הבית ועד שערי ניקנור - מחנה לוי, משערי ניקנור ולפנים - מחנה שכינה" (תוספתא כלים בבא קמא פ"א, הוצאת צוקרמנדל עמ' 570 10). וראה למעלה בהלכות בית הבחירה שם, ובפירוש המשנה כלים פרק א משנה ח. (8) מהפסוק הנ"ל של "וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש", וכל זה בספרי שם. (9) כלומר, משולחים ממחנה שכינה בלבד. (10) כי זוהי המשמעות של "בדר ישב", שהוא לבדו שם, ואין אחר במחיצתו (כסף משנה). (11) תוספתא שם. (12) ספרי פ' נשא שם. (13) שהרי מטמא בביאה, ראה להלן סוף ההלכה. (14) שהרי רק בו שמענו שהוא משולח גם ממחנה ישראל. (15) ספרא פ' תוריע פרק יב הלכה יד. (16) ראה בפ"א ממסכת כלים משנה ז, כי הוא משולח גם מעיירות המוקפות חומה. וראה למעלה בהלכות בית הבחירה שם הלכה יג, ולהלן הלכה

ח. (17) ספרי שם. כלומר, "מטמא בביאתו לבית, בין בימי החלט בין בימי הסגר, כיצד? נכנס לבית נטמא כל אשר בבית וכו'" (להלן פרק י מהלכות טומאת צרעת הלכה יב, וראה גם בכלים פ"א משנה ד). (18) שאין מטמא בביאה אלא במשכב ובמושב (להלן הלכה ג, ובפ"א מהלכות טומאת משכב ובמושב הלכה א). ובפסחים סז: אמרו: "מאי חומריה דמצורע, שכן טעון פריעה ופרימה, ואסור בתשמיש המטה". ועיין בתוספות שם ד"ה כשם, וראה מה שכתב בזה בהר המוריה כאן.

ג. ומשלחין זבין וזבות נדות ויולדות חוץ לשתי מחנות, שהוא חוץ להר הבית¹⁹, מפני שהן מטמאין המשכב והמושב אפילו מתחת האבן²⁰ מה שאין המת מטמא²¹.

(19) ראה למעלה פרק ז מהלכות בית הבחירה הלכה טו, ובכלים פרק א משנה ח. (20) שם בספרי. וביאר זאת רבינו בפ"ו מהלכות מטמאי משכב ובמושב הלכה ה, שאם "היו אבנים גדולות למעלה מן הכלי העשוי למשכב או למרכב ונישא הזב על האבנים מלמעלה, נטמא המשכב או המרכב ונעשה אב טומאה". (21) כן הוא בנדה סט: וכן נראה בשבת פג:

ד. טמא מת, אפילו המת עצמו - מתר להפגס להר הבית²²; שנאמר: ויגח משה את עצמות יוסף עמו - עמו במחנה הלויה.

(22) כל הלכה זו היא בתוספתא כלים בבא קמא פרק א, והובאה בפסחים סז. נזיר מה. וסוטה כ.

ה. החיל²³ - משלחין ממנו עובדי פוכבים וטמאי מת ובוועלי נדות²⁴; אכל טבול יום²⁵ נכנס לשם, שפכר טבול²⁶.

(23) ראה למעלה פ"ה מהלכות בית הבחירה הלכה ג כי "לפנים ממנו (=מהר הבית) סורג מקיף סביב גובהו עשרה טפחים, ולפנים מן הסורג החיל גובהו עשר אמות". (24) כלים שם. וכן הוא למעלה שם פרק ז הלכה טז. וכל זה מדרבנן, אבל מן התורה אפילו בעזרת נשים מותרים, שכל זה מחנה לוי עד עזרת ישראל, ראה ר"ש ורא"ש פרק א ממסכת כלים משנה ח. (25) שטבל ולא העריב שמשו. (26) כן נראה במשנה שם שרק מעזרת נשים משלחים אותו. וכן כתב גם בפירוש המשנה שם: "ולא נרחיק טבול יום מן החיל כמו (מה) שהרחקנו טמא מת, לפי שטבול יום כבר נטהר, ואינו מטמא את האדם כטמא מת", וראה ספרי שם.

ו. עזרת הנשים - משלחין ממנו טבול יום²⁷, אכל לא מקחטר פפורים²⁸; שמשפטר פפורים העריב שמשו²⁹. ואסור טבול יום במחנה לוייה מדברי סופרים³⁰.

(27) כלים שם, ולמעלה פרק ז מהלכות בית הבחירה הלכה יז. (28) כן נראה בכלים שם, שרק מעזרת ישראל משלחים אותו. ומחוסר כיפורים הוא, זב וזבה, מצורע ויולדת אחר שטבלו והעריב השמש ועדיין לא הביאו קרבנותיהם, ראה

לחלן פ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה א. (29) כלומר, אף כי טומאתו היתה חמורה - כיון שהעריב שמשו, אין מרחיקים אותו כמו טבול-יום, שעדיין לא העריב שמשו. ובספרי שם אמרו: טבול יום חמור ממחוסר כפרה, שטבול-יום אסור בתרומה, ומחוסר כיפורים מותר בתרומה. (30) מדרבנן. וכן כתב רבינו למעלה פרק ז מהלכות בית הבחירה הלכה יז, וראה פסחים צב: יבמות ז: הוריות ה. וזבחים לב:

- ט. נָכַס הַמִּצְרַע לְהַר הַבֵּית - לֹקֵה שְׁמוֹנִים⁴². אָבָל¹²
טָמֵא מֵת⁴³ אוֹ טָבֹל יוֹם⁴⁴ שֶׁנִּכְנָס לְעֶזְרַת נָשִׁים, אוֹ¹³
מִחֹסֶר כִּפּוּרִים⁴⁵ שֶׁנִּכְנָס לְעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל, אֵף עַל פִּי¹⁴
שְׁאִינוֹ לֹקֵה - מִפְּי אוֹתוֹ מִפְּת מִדְּרוֹת.¹⁵

(42) ארבעים על כניסתו לירושלים, וארבעים על כניסתו להר הבית, ראה תוספתא כלים שם: "נכנסו מצורעים לפנים מן החומה לוקין את הארבעים, זבין וזבות נדות ויולדות להר הבית - לוקין שמונים", ובהגהת הגר"א מגיה: "כו' ויולדות שנכנסו להר הבית לוקין ארבעים (וכ"ה בפסחים שם), מצורע שנכנס להר הבית לוקה שמונים". אבל פלא הדבר שהרי רבינו במסכת כלים פרק א משנה ח הביא תוספתא זו כמקורה שלא כהגהת הגר"א. וראה בתוספתא ראשונים שם. (43) למעלה הלכה ה ביארנו כי מן התורה מותר לטמא מת ליכנס לעזרת נשים, וראה גם למעלה פרק ז מהלכות בית הבחירה הלכה יז. (44) ראה למעלה הלכה ו, ובהלכות בית הבחירה שם, כי מן התורה מותר לטבול-יום ליכנס לעזרת נשים. (45) אף-על-פי שאמרו בברייתא במנחות כז: "מחוסרי כפרה שנכנסו לעזרה (=לעזרת ישראל) בשוגג חייב חטאת, במזיד ענוש כרת", וכן הוא בתוספתא (כלים ב"ק פ"א הוצ' צוק"מ עמ' 569 29) "כל הטמאים שנכנסו משער ניקנור ולפנים (=עזרת ישראל), אפילו הן מחוסרי כפרה, הרי אלו חייבין על זדונן כרת ועל שגגתן חטאת" (ראה בהשגת הראב"ד), - זה אינו אלא למאן דאמר "מחוסר כיפורים דזב, כזב" (זבחים יז:), אבל דעת רבינו היא "מחוסר כיפורים דזב, לאו כזב" וכמה ראיות לדבר, ראה בכסף-משנה. וכן הוא בפ"ח מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יד. וכן נראה למעלה הלכות בית הבחירה שם הלכה יח, ולהלן פ"ד הלכה ד, ופ"ט הלכה יא.

- י. וְכֵשֶׁם שֶׁשְׁלֹחַ טָמֵאִים⁴⁶ מִן הַמִּקְדָּשׁ⁴⁷ בַּעֲשֹׂה, כֵּן¹⁶
אִם נִכְנָסוּ⁴⁸ - עוֹבְרִים בְּלֹא תַעֲשֶׂה⁴⁹; שְׁנֹאמַר: וְלֹא¹⁷
יִטְמְאוּ אֶת מַחְנֵיהֶם - זֶה מַחְנֵה שְׂכִינָה⁵⁰.¹⁸

(46) שנאמר "וישלחו מן המחנה וגו'" (למעלה הלכה א). וראה גם למעלה הלכה ח "ויצא מחוץ למחנה, זו מחנה שכינה". (47) היינו מחנה שכינה, מעזרת ישראל ולפנים. (48) למחנה שכינה. (49) ראה מכות יד: וספרי זוטא לבמדבר שם, ובספר המצוות לא-תעשה עז. (50) כלומר, הנשלחים ממחנה שכינה אם נכנסו, עוברים בלא-תעשה הנ"ל, ואילו אלו הנשלחים ממחנה לוי, אם נכנסו למחנה לוי, עוברים בלא-תעשה אחר, משום שנאמר "לא יבוא אל תוך המחנה", ראה למעלה הלכה ח.

- יא. וּמִנֵּין שְׁאִינוֹ עוֹבֵר אֶלֶּא אִם כֵּן נִכְנָס, אָבָל אִם¹⁹
נָגַע בַּעֲזָרָה מֵאַחוּרֵיהָ - פֶּטוּר? שְׁנֹאמַר בְּיֹלְדָתָ: וְאֵל²⁰
הַמִּקְדָּשׁ לֹא תִבֵּא.⁵¹²¹

(51) בספר המצוות שם, כתב רבינו וז"ל: "ובספרא (ראה שם פ' תזריע פרק א הלכה ט) אמרו לפי שנאמר והזרתם את

- ז. מֵעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל³¹ וְלַפָּנִים - אָפְלוּ מִחֹסֶר כִּפּוּרִים¹
לֹא יִכְנָס לְשָׁם³², שְׁעָדִין לֹא טָהַר טָהֲרָה גְמוּרָה³³;
שְׁנֹאמַר: וְכִפֹּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהֲרָה, מִכָּל שְׁעָדִין לֹא³
נִגְמְרָה טָהֲרָתָה.⁴

(31) שכאן מתחיל מחנה שכינה. (32) כלים שם. וראה בהלכות בית הבחירה שם הלכה יח. (33) בסנהדרין פג: למדו כן מפסוק זה לענין מחוסר כפרה ששימש במקדש, ואילו לענין כניסה למקדש למדו מפסוק אחר, שנאמר (במדבר יט, יג) "טמא יהיה עוד טומאתו בו" - "טומאתו בו, לרבות מחוסר כיפורים" (מכות ח: וראה בהרמוריה.

- ח. הַטָּמֵא הַמְּשַׁלַּח מֵהַר הַבֵּית³⁴, אִם נִכְנָס - עוֹבֵר⁵
בְּלֹא תַעֲשֶׂה³⁵; שְׁנֹאמַר: וַיֵּצֵא מִחוּץ לַמַּחֲנֶה - זֶה⁶
מַחֲנֵה שְׂכִינָה³⁶, וְלֹא יָבֹא אֶל תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה - זֶה⁷
מַחֲנֵה לְוִיָּה³⁷. וְכֵן מִצְוַת שְׁנִכְנָס לְיִירוּשָׁלַם -⁸
לֹקֵה³⁸. אָבָל אִם נִכְנָס לְשָׁאֵר הָעָרִים הַמִּקְדָּשׁוֹת⁹
חֻמָּה³⁹, אֵף עַל פִּי שְׁאִינוֹ רִשְׁאִי⁴⁰, לְפִי שְׁנֹאמַר:
בְּדָד יֵשֵׁב - אִינוֹ לֹקֵה⁴¹.¹¹

(34) ראה למעלה פרק ה מהלכות בית הבחירה הלכה א, מהו הר הבית. (35) וגם לוקה. ראה תוספתא כלים בבא קמא פ"א. (36) בפסוק הנ"ל אין אלא עשה ולא לא-תעשה. וראה להלן הלכה י שעובר בלא-תעשה משום "ולא יטמאו את מחניהם". (37) כן הוא בספר המצוות לא-תעשה עח, ובסמ"ג לאוין שד. אבל בפסחים סח. במסקנת הגמרא אמרו להיפך: "ויצא אל מחוץ למחנה, זה מחנה לוי". ולא יבא אל תוך המחנה, זה מחנה שכינה", וכן הוא בספרי תצא (דברים שם) "ר"ש התימיני אומר: ויצא אל מחוץ למחנה, זה מחנה לוי. ולא יבא אל תוך המחנה, זה מחנה שכינה". וראה בכסף-משנה. (38) תוספתא כלים שם (הובאה שם בפירוש המשנה כלים פרק א משנה ח): "נכנסו מצורעים לפנים מן החומה לוקין את הארבעים". (ומה שאמר רב חסדא (פסחים טז). "מצורע שנכנס לפנים ממחיצתו פטור, שניתקו הכתוב לעשה", יתכן כי הכוונה לשאר הערים המוקפות חומה, ראה להלן). (39) ראה פירוש רא"ש כלים פרק א משנה ז: "והוא שיהו מוקפות מימות יהושע בן נון, דומיא דבתי ערי חומה דדרשינן בפ' בהר איש כי ימכור בית מושב עיר חומה, יכול הקיפיה חומה מכאן ולהבא, ת"ל בית מושב עיר חומה, שהיא מוקפת חומה מימות יהושע בן נון". וכן כתב הר"ש שם. (40) בכלים שם: "עצירות המוקפות חומה מקודשות ממנה, שמשלחין מתוכן את המצורעים", וראה גם למעלה פרק ז מהלכות בית הבחירה הלכה יג. (41) כן כתב רבינו גם בפירוש המשנה

12 שְׁהָרִי הוּא שְׁנֵי לְרֹאשׁוֹן⁶² שְׁנֹנֵעַ בְּמַת; או שְׁנֹנֵמָא
13 בְּשָׂאָר אַבּוֹת הַטְּמְאוֹת⁶³ שֶׁל תּוֹרָה שְׁיִתְּפָרְשׁוּ
14 בְּמִקְוֵי⁶⁴.

(59) "אבל המתטמא בטומאות מן המת שאין הנזיר מגלח עליהן וכו' פטור על ביאת המקדש" (להלן הלכה יד) והוא במשנה נזיר נו: כדעת ר' אליעזר משום ר' יהושע, ולא כר' מאיר, וכן כתב בפירוש המשנה כי "מאמר ר"מ אינו נכון". (60) בהלכות נזירות פרק ז הלכות א"ו. (61) אף-על-פי שהנוגע בכלים שנגעו במת אם הוא נזיר אינו מגלח (נזיר נד. במשנה) וכל-שכן שהנוגע באדם שנגע במת שוודאי אינו מגלח, ואף-על-פי-כן הם חייבים על ביאת המקדש, שלא אמרו (שם נו: במשנה) "כל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה, אין חייבין עליה על ביאת מקדש", אלא למעט רביעית דם ורובע עצמות, שמעיקרן אין בהן גילוח, אבל הנוגע באדם או בכלים שנוגע במת, שעיקרה של טומאה, דהיינו המת, הנזיר נגלח עליה, חייבים עליה על ביאת מקדש. ומה שנאמר (במדבר יט, כ) "ואיש אשר יטמא ולא יתחטא", וממנו למדו (ירושלמי נזיר פ"ז הלכה ד) שאינו חייב אלא אם צריך חיטוי (=הזאה שלישי ושביעי) - כן הוא פירושו: ואיש אשר יטמא, כלומר שנגע במי שהוא צריך חיטוי - חייב, ולפיכך חייב גם הנוגע באדם שנגע במת, אף-על-פי שזה השני אינו טעון חיטוי (כסף משנה). (62) ירושלמי שם. (63) שכן מפורש בתורה (ויקרא ה, ב) "נפש אשר תגע וגו' בנבלת חיה וגו' או בנבלת שרץ וגו'". (64) בהלכות אבות הטומאות.

15 יד. פָּלְלוּ שֶׁל דָּבָר: פֶּל הַטְּעוֹן בִּיָּאת מִיָּם⁶⁵ מִן
16 הַתּוֹרָה - חֵיב פֶּרֶת עַל בִּיָּאת הַמִּקְדָּשׁ⁶⁶, וְאַפְלוּ אַחֵר
17 שֶׁטָּבַל, עַד שֶׁיַּעֲרִיב שְׁמֻשׁוֹ⁶⁷. אָבַל הַמִּתְטַמֵּא
18 בְּטְמָאוֹת מִן הַמֵּת שְׁאִין הַנָּזִיר מְגַלַּח עָלֵיהֶן, אֵף עַל
19 פִּי שֶׁהוּא טְמֵא טְמֵאת שְׁבַעָה - הָרִי זֶה פָּטוּר עַל
20 בִּיָּאת הַמִּקְדָּשׁ⁶⁸.

(65) כלומר, טבילה. (66) פרה פרק יא משנה ד: "כל הטעון ביאת מים מדברי תורה וכו' ואם בא אל המקדש, בין לפני ביאתו (=מים) בין לאחר ביאתו, חייב". (67) משנה שם, ראה למעלה בסמוך. (68) משנה נזיר נו: וראה בהלכה הקודמת.

21 טו. וְכֵן הַנוֹגֵעַ בְּכָלִים שְׁנֹנֵעַ בְּאָדָם שְׁנֹנֵעַ בְּמַת⁶⁹,
22 או שְׁנֹנֵעַ בְּאָדָם שְׁנֹנֵעַ בְּכָלִים הַנוֹגְעִים בְּמַת⁷⁰, אֵף
23 עַל פִּי שֶׁהוּא טְמֵא רֹאשׁוֹן לַעֲנִין תְּרוּמָה וּלְטַמֵּא
24 בְּשָׂר קִדְשִׁים - הָרִי זֶה פָּטוּר עַל בִּיָּאת הַמִּקְדָּשׁ;
25 שְׂדֵכְרִים אֵלּוּ הֵלֶכָה מִפִּי הַקְּבִלָּה⁷¹. וְאַף עַל פִּי
26 שֶׁהוּא פָּטוּר, מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרִדוֹת⁷².

(69) שהנוגע השני הוא שלישי לראשון שנגע במת - אינו חייב, אף-על-פי שנגע בכלים הצריכים חיטוי. וראה בירושלמי שם. (70) אף כן אינו אלא שלישי לראשון, וכן"ל. (71) "שהרי לא נתפרשו בתורה אלא זה שנטמא במת, שהוא אב, והשני הנוגע בו שהוא ראשון (פ"ה) מהלכות טומאת מת הלכה ה). (72) כן נראה ממה שאמרו

בני ישראל מטומאתם ולא ימותו (שם טו, לא), שומע אני בין מתוכו בין מאחוריו, כלומר, גם הנוגע במקדש מאחוריו כשהוא טמא, מתחייב כרת, תלמוד-לומר ביולדת, ואל המקדש לא תבוא, ושם נתבאר שדין היולדת ודין שאר טמאים שוים בזה".

1 יב. טְמֵא שְׁנֹנֵס לְמִקְדָּשׁ⁵² בְּמִזִּיד - עֲנוּשׁ פֶּרֶת;
2 שְׁנֹנֵמָר: וְאִם לֹא יִכְבֵּס וּבִשְׂרוּ לֹא יִרְחֵץ וְנִשָּׂא
3 עֲנוּ⁵³. בְּשׁוּגָג - מְבִיא קֶרֶבן עֹלָה וְיִזְרְד⁵⁴; שְׁנֹנֵמָר:
4 או נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל דָּבָר טְמֵא⁵⁵. וְאִין חֵיבִין פֶּרֶת
5 או קֶרֶבן אֶלָּא מַעֲזֵרֵת יִשְׂרָאֵל וּלְפָנִים⁵⁶, או עַל
6 תּוֹסֶפֶת הָעֲזֵרָה⁵⁷ שְׁנֹנֵקְדָשָׁה קִדְשָׁה גְמוּרָה, כְּמוֹ
7 שְׁבַעֲרִנּוּ⁵⁸.

(52) לעזרה, ראה להלן. (53) בספרא אחרי פרק יא הלכות יג - טו: "יכול על כיבוס בגדים יהיה ענוש כרת, תלמוד-לומר ובשרו לא ירחץ ונשא עונו. הא כיצד, על רחיצת גופו ענוש כרת וכו'. מנין שאינו מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו, הזהיר וענש על ידי טומאה, וחייב קרבן על ידי טומאה, מה קרבן שחייב להלן על ידי טומאה בטומאת מקדש וקדשיו, אף ענוש ואזהרה האמורים כאן על ידי טומאה בטומאת מקדש וקדשיו. אחרים אומרים "ונשא עונו" "ונשא עונו" לגזירה-שוה, מה נשיאת עוון האמור להלן בכרת, אף כאן בכרת". ומה שלא מביא רבינו מפסוק מפורש (במדבר יט, כ) "כל הנוגע במת בנפש האדם אשר ימות ולא יתחטא את משכן ה' טמא ונכרתה הנפש ההיא מישראל וכו' ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל כי את מקדש ה' טמא" - "משום דשם אינו מבואר אלא במת החמור, אבל בשאר טומאות לא שמענו" - (הר המוריה), אבל להלן בפרק י מהלכות שגגות הלכה ה הביא רבינו הפסוק בבמדבר ה"ל, וז"ל "ובננס למקדש נאמר, ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל כי את מקדש ה' טמא", וראה בספר המצוות שם. (54) ראה להלן בפרק א מהלכות שגגות הלכה ג, ובפרק י שם הלכה א. (55) ראה ספרא ויקרא (דבורא דחובה פרק יב הלכה י) "ומנין שאינו מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו, הזהיר וענש על ידי טומאה וחייב קרבן על הטומאה, מה ענוש ואזהרה האמורים להלן על ידי טומאה, בטומאת מקדש וקדשיו, אף קרבן שחייב כאן על ידי טומאה בטומאת מקדש וקדשיו" וראה גם להלן פרק י מהלכות שגגות הלכה ה. (56) ראה שבועות יד. במשנה, ובמסכת כלים פרק א משנה ח, שאין חייבים כרת אלא במחנה שכינה, דמשכן ומקדש כתיב (במדבר שם), ובהקומוץ רבה (מנחות כז:): תנא מחוסר כיפורים (ראה למעלה הלכה ט) שננס לעזרה שוגג חייב חטאת, במזיד ענוש כרת, ואין צ"ל טבול-יום ושאר כל הטמאים (ר"ש כלים שם). (57) שבועות שם במשנה. (58) למעלה פרק ו מהלכות בית הבחירה, הלכה יב.

8 יג. וְאִי זֶהוּ הַטְּמֵא שֶׁחֵיב פֶּרֶת עַל הַמִּקְדָּשׁ? כָּל
9 שְׁנֹנֵמָא בְּטְמֵאָה מִן הַמֵּת שֶׁהַנָּזִיר מְגַלַּח עָלֵיהֶן⁵⁹,
10 שְׂכָכָר נִתְּפָרֵשׁ בְּנִזְרוּתוֹ⁶⁰; או שְׁנֹנֵעַ בְּאָדָם או בְּכָלִים
11 שְׁנֹנֵמָא בְּאוֹתָן הַטְּמָאוֹת שֶׁהַנָּזִיר מְגַלַּח עָלֵיהֶם⁶¹,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

15 שֶׁל דְּבָרֵיהֶם⁸¹, או שְׁאֵכָל אֶכְלִין טָמְאִים וְשִׁתָּה
16 מִשְׁקִין טָמְאִין, וְנִכְנָס לְמִקְדָּשׁ בְּמִזֵּיד קִדְּם שִׁטְבֵּל⁸²
17 - מִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּת מִדְּרוֹת⁸³.

(80) בזבחים לב. "אמר עולא אמר ר"ל, טמא שהכניס ידו לפנים לוקה וכו' דביאה במקצת שמה ביאה". ובסוף הסוגיא שם (לג:) אמרו: "כי אתא רבין אמר רבי אבהו, לענין טמא שנגע בקודש איתמר", ופירש"י לא יליף, ר"ל מלקות מההוא קרא אלא לטמא שנגע בקודש, ולא איירי בביאת מקדש כלל ע"ש. וסובר רבינו שאף-על-פי שאין לנו לחייבו מלקות מן התורה – יש לחייבו מכת מדרבנן (כסף משנה). (81) ראה בפ"ה מהלכות טומאת מת הלכה יא. ובפ"ב מהלכות משכב ומושב הלכה י. (82) אבל אחר שטבל, אף-על-פי שלא העריב שמשו, אין מכין אותו מכת מדרות, עיין בפ"ט מהלכות אבות הטומאות הלכה א. ומקור הדברים בפרה פ"א משנה ה. (83) בפרה שם: "כל הטעון ביאת מים מדברי סופרים, מטמא את הקודש ופוסל את התרומה וכו' ואם בא אל המקדש, בין לפני ביאתו (=במים) ובין לאחר ביאתו פטור, וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "ואינו חייב על ביאת מקדש, לפי שהוא טומאה קלה מדרבנן, והפסוק לא אסר ביאת מקדש, אלא על מי שנטמא באב הטומאה מדאורייתא, כמו שאמר: בטומאת אדם או בבהמה טמאה או בכל שרץ טמא". וממה ששינוי "פטור", משמע פטור אבל אסור, ומכין אותו מכת מדרות כעל כל איסור דרבנן. (ולפי מה שכתבנו למעלה שאינו צריך הערב שמש, על-כרחו שהדיוק "פטור אבל אסור", אינו אלא לפני ביאתו במים).

18 יט. טָמֵא שֶׁנִּכְנָס לְמִקְדָּשׁ דֶּרֶךְ גִּגּוֹת - פָּטוּר;
19 שְׁנֵאמַר: וְאֵל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא - דֶּרֶךְ בִּינְיָה חִיבָה
20 תוֹרָה⁸⁴. וְאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּטוּר מִפֶּת, מִכֵּין אוֹתוֹ
21 מִפֶּת מִדְּרוֹת⁸⁵. [וְאֶפְלוּ נִכְנָס בְּמִגְדָּל הַפּוֹרֵחַ בְּאֵוִיר]
22 - בֵּין שֶׁנִּכְנָס לְמִקְדָּשׁ [בְּמִגְדָּל]⁸⁶ דֶּרֶךְ גִּגּוֹת בֵּין
23 שֶׁנִּכְנָס בּוֹ דֶּרֶךְ פִּתְחִים⁸⁷.

(84) ברייתא בשבועות יז: "ונראה שאם שהה שם שיעור השתחוואה, שחייב אף שנכנס דרך גגות, שאינו גרוע מטהור שנכנס ונטמא שם ושהה, שחייב", כמפורש להלן הלכות כא-כב (משנה למלך, ועיין שם). (85) כן נראה ממה שנאמר בברייתא שם "פטור", משמע פטור אבל אסור מדרבנן, ולכן מכין אותו מכת מדרות (כסף משנה). (86) בדפוס וויניציאה ורומי, אין תיבות אלו המוקפות. ולפי זה, המשך דבריו שכתב "בין שנכנס בו דרך פתחים" תמוהין, שהרי הנכנס דרך פתחים, חייב כרת. ובכסף-משנה כתב כי מצא ספר מוגה מספרי רבינו, שכתוב תיבות נוספות אלו. וראה הר המוריה למעלה פ"ב הלכה ג ס"ק ה, שכתב כי אולי מפרש רבינו מה שאמרו בזבחים פב: שאם נכנס דרך משופש פטור, דהיינו במגדל פורח באויר. (87) לפי הגהת הכסף-משנה, פירוש הדברים שנכנס במגדל פורח באויר דרך פתחים, ואף-על-פי-כן פטור מן התורה, אבל מכין אותו מכת מדרות מדרבנן.

24 כ. כָּל מְקוֹם⁸⁸ שֶׁחִיבִים עַל זְדוּנוֹ פֶּתַח וְעַל שִׁגְגָתוֹ

במשנה (נזיר שם) "וכל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה אין חייבין עליה על ביאת המקדש" – הרי שלא מיעטו אלא מחיוב, אבל איסורא איכא. והוא-הדין לשלישי לראשון, וראה בכסף-משנה.

1 טז. הַמִּכְנִיס שֶׁרָץ⁷³ וְכִיּוּצָא בּוֹ⁷⁴ בְּמִקְדָּשׁ אוֹ שֶׁהִכְנִיס
2 אָדָם טָמֵא לְמִקְדָּשׁ⁷⁵ - הָרִי זֶה חַיֵּב פֶּתַח, שֶׁהָרִי טָמֵא
3 מִקְדָּשׁ יִי. אֲבָל הַזּוֹרֵק פְּלִים טָמְאִים לְמִקְדָּשׁ, אֶפְלוּ
4 הָיוּ פְּלִים שֶׁנִּגְעוּ בְּמַת - פָּטוּר מִן הַפֶּתַח, אֲבָל חַיֵּב
5 מִלְּקוֹת⁷⁶. שְׁנֵאמַר: וְאִם לֹא יִכְבֵּס וְגוֹמֵר. מִפִּי
6 הַשְּׁמוּעָה לְמִדּוּר⁷⁷: עַל רְחִיצַת גּוּפוֹ עֲנוּשׁ פֶּתַח, וְעַל
7 כְּבוֹס בְּגָדָיו לּוֹקֵה אֲרָבָעִים.

(73) בעירובין קד: "אמר רב טבי בר קיסנא אמר שמואל: המכניס טמא שרץ למקדש חייב, שרץ עצמו פטור וכו'. לימא כותנאי, שרץ שנמצא במקדש וכו'. מאי לאו בהא קא מיפלגי וכו', לא דכולי עלמא חייב, והכא בהא קא מיפלגי וכו'". וכיון דאסיקנא דכולי עלמא חייב, משמע דהכי הלכתא (כסף משנה). (והמדובר באופן שלא נגע בו (ראה בפ"ד מהלכות אבות הטומאות הלכה א, שאינו מטמא במשא אלא במגע) ולא נטמא על ידו, שאם לא כן, הרי הוא טמא שרץ וחייב על עצמו, כמו שכתב רבינו למעלה הלכה יג). (74) אחר משאר אבות הטומאה (שאינם מטמאים במשא, ראה למעלה). (75) עירובין שם. ומפרש רבינו, שמה שאמר שמואל "המכניס טמא שרץ למקדש, חייב", היינו אדם טמא. ורש"י שם מפרש שמכניס כלי שנטמא בשרץ. וראה להלן. (וגם טמא מת אינו מטמא במשא, כמפורש בפ"ה מהלכות טומאת מת הלכה ט). (76) ירושלמי נזיר פ"ז הלכה ד (כסף משנה). (77) ספרא פרשת אחרי פרק יא הלכה יג, וראה גם בירושלמי שם ובספרי נשא פסקא א. ודברי רש"י בעירובין שם שהמכניס כלי טמא חייב חטאת בשוגג, וכתב במזיד, צ"ע. ועיין בהגהות הגר"א שם.

8 יז. יִרְאֶה לִי, שְׁאִינוּ לוֹקֵה אֶלָּא עַל בְּגָדִים שֶׁהָן אֵב
9 טָמֵא, כְּגוֹן בְּגָדִים שֶׁנִּגְעַ בָּהֶן זֶה הַטָּמֵא לְמַת, שֶׁהָן
10 אֵב הַטָּמֵא, כְּמוֹ שִׁתְּבֹאֵר⁷⁸; אֲבָל בְּגֵד שֶׁהוּא
11 רִאשׁוֹן, אִם הִכְנִיסוֹ לְמִקְדָּשׁ - אִינוּ לוֹקֵה עָלָיו, אֲבָל
12 מִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּת מִדְּרוֹת⁷⁹.

(78) בפרק ה מהלכות טומאת מת. (79) נראה שלמד כן ממה שאמרו בעירובין שם, שהמכניס כלי חרס טמא אינו חייב, לפי שאינו נעשה אב הטומאה, וסבור רבינו שהוא-הדין לכל הכלים אם הם אב הטומאה, שאינו חייב (הר המוריה). ואף-על-פי שאדם חייב כרת על טומאת גופו, בין שיהיה אב הטומאה ובין ראשון לטומאה, ראה למעלה הלכה יג, וכן מפורש בפסוק "נפש אשר תגע בנבלת חיה וגו' בנבלת שרץ" – אין ללמוד אדם מכלים, שהרי באדם החמירה התורה לחייבו כרת, ואילו בכלים אינו חייב אלא מלקות בלבד, ראה בקרית ספר ובהר המוריה.

13 יח. וְכֵן טָמֵא שֶׁהִכְנִיס יָדוֹ לְמִקְדָּשׁ - מִכֵּין אוֹתוֹ
14 מִפֶּת מִדְּרוֹת⁸⁰. וְכֵן כָּל טָמֵא בָּאֵב מֵאֲבוֹת הַטָּמְאוֹת

12 כב. ואסור לו לשחות¹⁰² או להשתחות או לצאת
13 בדרך ארבה. ואם שהה, או שיצא בארבה אף על
14 פי שלא שהה, או שהחזיר פניו להיכל והשתחוה¹⁰³
15 אף על פי שלא שהה¹⁰⁴ - חיב כרת. ואם ה'יה שוגג
16 - מביא קרבן¹⁰⁵.

(102) ראה להלן הלכה כג כמה הוא שיעור שהיתו.
(103) ראה להלן שם, אם לא החזיר פניו. (104) שם יד:
במשנה "והשתחוה או ששהה בכדי השתחוואה" ובגמ' שם
טז: אמר רבא, לא שנו אלא שהשתחוה כלפי פנים, אבל
השתחוה כלפי חוץ - שהה אין, לא שהה לא. (105) ראה
שם טז: בבבית רבא שלקרבן אין ספק, שצריך שהיה.
ושיעורים אלו הם הלכה למשה מסיני, ראה רש"י שם יד:
במשנה.

17 כג. לא החזיר פניו, אלא השתחוה דרך יציאתו
18 כלפי חוץ - אינו חיב, אלא אם כן שהה פשעור¹⁰⁶.
19 וכמה שיעור שהיתו? כדי לקרות: ויכרעו אפים
20 ארצה על הרצפה וישתחוו והודות ליי פי טוב פי
21 לעולם חסדו¹⁰⁷. וזהו שיעור השתחוה¹⁰⁸.

(106) שם טז: (107) המחצית השניה שבפסוק בדברי
בימים-ב (ז, ג). (108) שם טז: מחלוקת ר' יצחק בר נחמני
ור' שמעון בן פזי, חד אמר כמימריה דהאי פסוקא (כשיעור
קריאת כל הפסוק כולו), וחד אמר כמוכרעו לסיפא (כלומר,
כשיעור קריאת המחצית השניה של הפסוק, מתיבת
"ויכרעו" עד הסוף). ובירושלמי יומא פ"ג ה"ג מחלוקת
אמוראים נוספת בענין זה, ראה בכסף-משנה והר המוריה,
ופסק רבינו כדעת האמורא השני שבבבלי.

22 כד. ואי זו היא דרך ארבה? כל שאפשר לו לצאת
23 מן המקדש בדרך קצרה ממנה. יצא בקצרה, אף על
24 פי שלא רץ אלא הלך עקב בצד גודל, אפילו כל
25 היום - פטור¹⁰⁹. יצא בארבה, אף על פי שרץ ודחק
26 עצמו בכל כחו, ונמצא שיעור זמן שהלך בו הארבה
27 פחות משעור הזמן שהלך כל אדם בקצרה, הואיל
28 ויצא בארבה - חיב¹¹⁰. יצא בקצרה והלך מעט
29 ועמד ושהה מעט, עד ששצטרף מכל השהיות כדי
30 השתחוה: במזיד - אינו לוקה, בשוגג - אינו מביא
31 קרבן, מפני שהדבר ספק¹¹¹; אבל מפני אותו מכת
32 מרדות¹¹².

(109) שם יז. "אמר רבא, קצרה שאמרו (שהוא פטור, שם
במשנה) אפילו עקב בצד גודל, ואפילו כל היום כולו".
(110) שם בעא מיניה אביי מרבה, ופשט לו כן. (111) שם
בעיא שלא נפשטה, ופסקה לקולא (כסף משנה). (112) כן
פסק רבינו בכמה מקומות, שבספק מכין אותו מכת מרדות
(פרק ג' מהלכות איסורי ביאה הלכה א, פ"ז שם הלכה ז,
ולהלן פ"ו מהלכות איסורי מזבח הלכה ג, וראה בפ"ט
מהלכות כלאים הלכה ו, ובכסף-משנה ומעשה רוקח שם).

1 קרבן⁸⁹, אם נמצאת שם טמאה בשפת - מוציאין
2 אותה⁹⁰; ושאר המקומות⁹¹ - כופין עליו כלי עד
3 אחר שבת⁹². וכשהן מוציאין - אין מוציאין אותה
4 אלא בפשוטי כלי עץ⁹³ שאין מקבל טמאה⁹⁴, שלא
5 לרבות את הטמאה⁹⁵.

(88) היינו על העזרה - רש"י בעירובין קד: וראה גם בפירוש
המשנה לרבינו שם. (89) קרבן עולה ויורד, ראה להלן פרק
א מהלכות שגגות הלכה ג, ולמעלה הלכה יב. (90) ראה
עירובין שם במשנה: "שרץ שנמצא במקדש וכו' מהיכן
מוציאין אותו, מן ההיכל ומן האולם ולמזבח דברי ר"ש בן
ננס. רבי עקיבא אומר כל מקום שחייבין על זדונו כרת ועל
שגגתו חטאת, משם מוציאין אותו". ופסק כרבי עקיבא,
משום שהלכה כר"ע מחברו (הר המוריה). (91) דהיינו
הלשכות, ראה ברש"י שם. (92) שם במשנה: "ושאר כל
המקומות, כופין עליו פסכתו". וראה להלן פרק ג מהלכות
תמידין ומוספין הלכה ו. (93) בצבת של עץ. (94) ראה
להלן פ"א מהלכות כלים הלכה י. (95) ראה עירובין שם
במשנה: "שרץ שנמצא במקדש, כהן מוציאו בהמינו
(=אבנטו) שלא לשהות את הטומאה (ולחזור אחר צבת)
דברי ר' יוחנן בן ברוקא. רבי יהודה אומר בצבת של עץ,
שלא לרבות את הטומאה", "לטמא האבנט ונוח לו
להשהותה שם, ולחזור אחר הצבת מלרבות טומאה" (רש"י
שם). ופסק רבינו כר' יהודה, וכן פסק בפירוש המשנה שם.

6 כא. אחד טמא שנוכנס למקדש טהור⁹⁶, או טהור
7 שנוכנס למקדש שיש בו טמאה, כגון שהיה מת תחת
8 אהל במקדש ונוכנס הוא תחת האהל - הרי זה חיב
9 כרת, שהרי ביאתו וטמאה באין כאחת⁹⁷. נכנס
10 למקדש ונטמא שם אחר שנוכנס⁹⁸, אפילו טמא עצמו
11 במזיד⁹⁹ - ימחר ויבהל ויצא¹⁰⁰ בדרך קצרה¹⁰¹.

(96) כלומר, הוא היה טמא והמקדש טהור, וזהו הדין
הפשוט של "טמא שנוכנס למקדש", ראה למעלה הלכה יב.
(97) אולי יצא לרבינו כן, מהאי דלהלן פרק יח מהלכות
פסולי המקדשים הלכה יג, שטמא האוכל בשר קודש טמא
חייב כרת, ומוזה למד גם לענין מקדש, דאיתקש קדש
למקדש (זבחים לג:). ועוד יש להביא ראיה משבועות יז.
שנדחקו למצוא הדין של טמא ששימש שחייב במיתה ולא
בכרת, ולא פירשו באופן שנוכנס טהור ונטמא במקדש, אלא
על-כרחו שגם באופן זה חייב כרת (הר המוריה).
(98) משנה שבועות יד: (99) שם יז. "בעי רב אשי, טימא
עצמו במזיד מהו, באונס גמירי שהייה, במזיד לא גמירי
שהייה. או דילמא בפנים גמירי שהייה, ל"ש באונס ול"ש
במזיד, תיקו". ופירש רבינו, שהספק הוא לענין מלקות,
ופסק לקולא (ראה הר המוריה). (100) מבואר דכל שלא
שהה פטור מקרבן וממלקות, וראה שם טז: "בעי רבא, אם
צריך שהייה למלקות או שאין צריך שהייה למלקות, לקרבן
גמירי שהייה, למלקות לא גמירי שהייה. או דילמא בפנים
גמירי שהייה, לא שנה לקרבן ולא שנה למלקות, תיקו",
ופסק לקולא (ראה הר המוריה). (101) ראה להלן הלכה
כב והלכה כד.

פָּרָק רְבִיעִי

שְׁנֵאמֶר: וְלֹא יִחַלְלוּ שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה
לְמַדוּ¹⁹, שֶׁזוֹ אֲזָהָרָה לְטָבוֹל יוֹם שְׁעָבָד, שְׁעָדִין טָמֵא
הוּא; שְׁנֵאמֶר: וּבֹא הַשָּׁמֶשׁ וְטָהַר, מִכָּלֵל שְׁעָדִין לֹא
טָהֵר²⁰. אָבֵל מַחְסֵר כְּפוּרִים שְׁעָבָד, אֵף עַל פִּי
שְׁעָבוּדָתוֹ פְּסוּלָה וְיִחַלְלֵהָ²¹ - הֲרִי זֶה פְּטוּר²².

(17) משנה, זבחים טו, ב: "כל הזבחים שקבלו דמן וכו' טבול יום וכו' פסל". (18) סנהדרין פג, א. ופג, ב. (19) זבחים יז, א. וסנהדרין פג, ב. (20) והוא לתת טעם למה חלוק ממחוסר כיפורים (כסף-משנה). אבל צריך עיון, שהרי בברכות ב, ב - אמרו ש"טהר" אינו על האדם, אלא על היום, וכן כתב רבינו בעצמו בפ"ז מהל' תרומות ה"ב. ועי' ב'תוספות' זבחים שם ד"ה טבול יום, וב'תוספות' יום-טוב' זבחים פ"ב מ"א, ד"ה וטבול יום. (21) משנה, זבחים שם. (22) יש לתמוה, הרי בסנהדרין פג, א ופג, ב - מנו מחוסר כיפורים בכלל אלו שמחוייבים מיתה וכו', ורבינו עצמו בפ"ט מהל' סנהדרין (הלכה ב) מנה מחוסר כיפורים בכלל מחוייבי מיתה שחייבים מלקות (כסף-משנה). גם תמוה, שהרי גם להלן פ"ט ה"א נשמע כי מחוסר כיפורים חייב מיתה. וראה גם בהשגת הראב"ד, שמקשה עליו ממה שאמרו במכות (ח): "עוד טומאתו בו" לרבות מחוסר כיפורים, עי"ש. ועי' עוד גם למעלה פ"ג ה"ט.

ה. וּמִנֵּין שְׁעָבוּדָתוֹ פְּסוּלָה? שְׁנֵאמֶר²³: וְכִפֹּר עָלֶיהָ
הַפֶּהַן וְטָהַרָהּ, מִכָּלֵל שְׁעָדִין לֹא נִגְמְרָה טָהֳרָתָהּ²⁴.
וְהוּא הַדִּין לְכָל מַחְסְרֵי כְּפוּרִים²⁵.

(23) לגבי יולדת. (24) בזבחים יט, ב: "מחוסר כיפורים מנלן, אמר רב הונא, דאמר קרא: וכפר עליה הכהן וטהרה, טהרה מכלל שהיא טמאה". אבל ראה בסנהדרין פג, א - דרש זה לענין חיוב מיתה. וראה גם ביבמות עד, ב. (25) היינו זב וזבה ומצורע, ראה להלן פ"א מהל' מחוסרי כפרה ה"א.

ו. פֶּהַן שְׁעָבָד וְאַחֵר כֶּף נֹדַע שְׁהָיָה טָמֵא: אִם הִיא
טָמֵאָה יָדוּעָה²⁶ - כָּל הַקְּרָבָנוֹת שֶׁהֶקְרִיב פְּסוּלִין²⁷,
שֶׁהִרְיָ עֲבוּדָתוֹ חָלִין; וְאִם הִיא טָמֵאָה הַתְּהוֹם²⁸ -
הַצִּיץ מִרְצָה²⁹, וְכָל הַקְּרָבָנוֹת שֶׁהֶקְרִיב נִרְצוּ. וְאַפְלוּ
נֹדַע לוֹ שֶׁהוּא טָמֵא קִדְּם שְׁזִזְקָה הַדָּם וְזָרַק -
הִרְצָה³⁰; שֶׁהַצִּיץ מִרְצָה עַל טָמֵאָה הַתְּהוֹם אֵף עַל
פִּי שֶׁהוּא מְזִיד³¹. וְכִבֵּר בְּאַרְנוֹ טָמֵאָה הַתְּהוֹם³²
בְּנִזְרוֹת³³.

(26) אפילו רק לאיש אחד בעולם, ראה להלן. (27) ראה למעלה ה"א. ועי' בקידושין סו, ב - שאם היה עומד ומקריב על גבי המזבח, ונודע שהוא בעל מום, עבודתו פסולה, ורק לגבי חלל למדו מפסוק מיוחד (שם) שעבודתו כשרה, מעתה דין טמא כדין בעל מום. (28) שאין אדם מכירה אפילו בסוף העולם (פ"ו מהל' נזירות הי"ח). (29) משנה, פסחים פ, ב - לענין פסח, ומפסח למד רבינו לכל הקרבנות (כסף-משנה). (30) משמע רק בדיעבד, אבל לכתחילה אין לו לזרוק, אבל בפ"ו מהל' קרבן פסח הי"א, כתב - שעושה

1 (1) יבאר בו רבינו דין טמא שעבד עבודה במקדש, ודיני טומאה בצבור.

2 א. טָמֵא שְׁעָבָד בַּמִּקְדָּשׁ - חָלַל עֲבוּדָתוֹ², וְחֵיב מִיתָה
3 בְּיָדֵי שָׁמַיִם³ עַל עֲבוּדָתוֹ, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא שָׁהָה שָׁם⁴.
4 שְׁנֵאמֶר: וַיִּנְזְרוּ מִקְדָּשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלֹא יִחַלְלוּ אֶת
5 שֵׁם קָדְשִׁי - הֲרִי זֶה אֲזָהָרָה לְעוֹבֵד בְּטָמֵאָה. וְלִהְלִין⁵
6 הוּא אוֹמֵר: וּמָתוּ בּוֹ כִּי יִחַלְלֵהוּ; מָה חָלוּל הָאָמֹר
7 [שָׁם] - חֵיב מִיתָה בְּיָדֵי שָׁמַיִם⁶, אֵף כָּאֵן - מִיתָה
8 בְּיָדֵי שָׁמַיִם. וְכָל לֹאֵו שֶׁחֵיבִין עָלָיו מִיתָה בְּיָדֵי
9 שָׁמַיִם - לֹקִין עָלָיו⁷.

(2) משנה, זבחים טו, ב. (3) סנהדרין פג, א. (4) ראה שבועות יז, ב. וראה להלן ה"ג היאך אפשר לו לעבוד ולא ישהה. (5) אצל תרומה. (6) סנהדרין פג, ב. (7) כן הוא במכות יג, א - במשנה, שהאוכל טבל לוקה, ועי' בפ"ט מהל' סנהדרין ה"ב.

10 ב. אֵף עַל פִּי שָׁאֵם עָבָד בְּטָמֵאָה - אֵינוֹ חֵיב בְּבִית
11 דִּין אֲלֵא מְלָקוֹת, אֲחִיו הַפֶּהַנִּים לֹא הָיוּ מְבִיאִין אוֹתוֹ
12 לְבֵית דִּין, אֲלֵא מוֹצִיאִין אוֹתוֹ⁸ לְחוּץ⁹ וּפּוֹצְעִין אֶת
13 מוֹחוֹ¹⁰, וְאֵין מְמַחֲזִין עָלֶיהָ בְּכָף¹¹.

(8) משנה, סנהדרין פא, ב. ושם שנינו: פרחי כהונה מוציאין אותו, וכן העתיק רבינו בפ"ח מהל' סנהדרין ה"ו. (9) במשנה שם, אמרו: "מוציאין אותו חוץ לעזרה". ורבינו השמיט "לעזרה", וב'משנה למלך' כתב דכוונת רבינו דמוציאין אותו חוץ לעזרת נשים וחיל, שטמא מת אסור להכנס שם מדרבנן (למעלה פ"ג ה"ה-ט) וכדברי ה'תוספות' זבחים לב, א - ד"ה ובטמאים. וראה 'הר המוריה' כאן, אולם בהל' סנהדרין שם העתיק רבינו "חוץ לעזרה", ראה בהערות ל'מאירי' סנהדרין שם (עמ' 300). (10) שם במשנה: "כהן ששימש בטומאה, אין אחיו הכהנים מביאין אותו לב"ד, אלא פרחי כהונה מוציאין אותו חוץ לעזרה ומפצעין את מוחו בגזירין". (11) כיון שחייב הוא מיתה בידי שמים (סנהדרין פב:).

14 ג. וְהֵיכָן אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲבֹד וְלֹא יִשְׁהָה, עַד שְׁלֹא
15 יִתְחַיֵּב פְּרִת¹² אֲלֵא מִיתָה בְּיָדֵי שָׁמַיִם בְּלִבָּד? כְּגוֹן
16 שֶׁנִּטְמָא בְּעִזָּה¹³ וְנִצָּא בְּקִצְרָה¹⁴, וּבִיצִיאָתוֹ הִיָּה
17 צָנוּר בְּיָדוֹ וְהָפֵךְ בּוֹ אָבֵר עַל הָאֵשׁ בְּמִזְבֵּחַ וְקָרַב
18 שְׂרָפָתוֹ¹⁵; שֶׁכָּל קָרוֹב עֲבוּדָה - הֲרִי הוּא פְּעוּבָדָה¹⁶.

(12) ראה למעלה פ"ג הכ"ב. (13) אבל בנטמא מחוץ לעזרה, מיד כשנכנס חייב כרת. ראה למעלה שם הי"ב. (14) אבל בארוכה, אף אם לא שהה חייב כרת, ראה למעלה שם הכ"ב. (15) שבועות יז, ב - דברי אביי, וראה להלן פ"ט ה"ד. (16) שבועות, שם: "והא קמ"ל דכל קרובי עבודה, עבודה היא".

19 ד. וְכֵן טָמֵא שֶׁטָבַל וְעָבָד לְדָם שֶׁיַּעֲרִיב שְׁמֵשׁוֹ -
20 עֲבוּדָתוֹ פְּסוּלָה¹⁷, וְחֵיב מִיתָה בְּיָדֵי שָׁמַיִם¹⁸.

גם לכתחילה, ויש לחלק בין פסח שהוא חובה, לשאר קרבנות (כסף-משנה). (31) פסחים פא, ב. כפי הלשון השני של מר בר רב אשי. (32) שם. וראה גם בפ"ד מהל' קרבן פסח ה"ב.

י. כָּל קִרְבָּנוֹת הַצִּבּוּר⁴⁴ קְבוּעַ זְמַנָּם. לְפִיכָף בָּלֵן דְּחִין אֶת הַשֶּׁבֶת וְאֶת טַמְאָת הַמֶּת.

(44) היינו הקרבנות הבאים מתרומת הלשכה, פרט לפר העלם דבר של ציבור, ושעירי עבודה-זרה שאף-על-פי שהם קרבנות ציבור - אינם באים מתרומת הלשכה (מנחות נב. לדברי רבי יהודה, וכן פסק רבינו בפ"ד מהל' שקלים ה"ב) ואין זמנם קבוע ('אור שמח'. ועי' כסף-משנה).

יא. וְכָל קִרְבֵּן מִהֵן שֶׁקָּרַב בְּטַמְאָה - אֵינוֹ נֹאכָל⁴⁵, אֲלָא מִקְטִירִין מִמֶּנּוּ דְּבָרִים הָרְאוּיִין לְהִקְטִירָה⁴⁶, וְהַשָּׂאֵר הָרְאוּי לְאֲכִילָה נִשְׂרָף, כְּשֶׂאֵר קִדְשִׁים שֶׁנִּטְמָאוּ⁴⁷.

(45) משנה, פסחים עו, ב. וראה יומא ז, א. פרט לקרבן פסח שעיקרו לאכילה (משנה, שם. ופ"ז מהל' קרבן פסח ה"ח). (46) שהרי מתחילה לא בא אלא להקטירה, וכמו שאמרנו בפסח למעלה שכיון שלא בא מתחילתו אלא לאכילה, הרי הוא נאכל, כמו כן בכל הקרבנות לענין הקטרה. (47) ראה בפ"ט מהל' פסולי המוקדשין.

יב. בִּיצֵד דְּוָחָה אֶת הַטַּמְאָה? הֲגִיעַ זְמַנוֹ שֶׁל אוֹתוֹ קִרְבֵּן וְהָיוּ רַב הַקֹּהֵל שֶׁמִּקְרִיבִין⁴⁸ אוֹתוֹ טַמְאִין לְמֶת, אוֹ שֶׁהָיוּ הַקֹּהֵל טְהוֹרִים וְהָיוּ הַכֹּהֲנִים⁴⁹ הַמִּקְרִיבִין⁵⁰ טַמְאִים⁵¹ לְמֶת⁵², אוֹ שֶׁהָיוּ אֵלּוּ וְאֵלּוּ טְהוֹרִין וְהָיוּ כָּלִי הַשֶּׁרֶת טַמְאִים⁵³ לְמֶת⁵⁴ - הָרִי זֶה יַעֲשֶׂה בְּטַמְאָה, וְיִתְעַסְקוּ בּוֹ הַטַּמְאִים וְהַטְהוֹרִים כְּאֵהָד⁵⁵, וְיִכְנְסוּ בָּלֵן לְעֹזְרָה⁵⁶. אֲבָל הַטַּמְאִים בְּטַמְאָה אַחֲרֵת, כְּגוֹן זָבִין וְזָבוֹת וְנִדּוֹת [וְיִוִּלְדוֹת]⁵⁷ וְטַמְאֵי שְׂרָץ וְנִבְלָה וְכִיּוּצָא בִּהְיוֹת⁵⁸ - לֹא יִתְעַסְקוּ וְלֹא יִכְנְסוּ לְעֹזְרָה, וְאִף עַל פִּי שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּטַמְאָה⁵⁹. וְאִם עֲבָרָה⁶⁰ וְעָשָׂה אוֹ נִכְסוֹ לְעֹזְרָה - חִיבִין כָּרַת עַל הַבִּיָּאָה⁶¹ וּמִיתָהּ⁶² עַל הָעֹבֶדָה; שְׁלֹא נִדְחִית אֲלָא טַמְאָת הַמֶּת בְּלִבָּד⁶³.

(48) היינו קרבן פסח, שכל עדת ישראל יעשו אותו, ובו שייך לומר נטמא רוב הקהל, אבל בקרבנות ציבור כגון תמידין ומוספין, לא שייך נטמא רוב הקהל אלא נטמאו הכהנים או כלי השרת ('חזון איש'). וראה להלן הי"ד. (49) אפילו לא נטמאו רוב הכהנים הנכנסים בירושלים (להלן הי"ד). וראה גם בפ"ד מהל' קידוש החודש ה"ו). וכן כתב בפירוש המשנה, שם. (50) כלומר, הראויים להקריב. (51) בפסחים עט, א - במשנה: "נטמא קהל או רובו או שהיו הכהנים טמאים והקהל טהורים, יעשו בטומאה". ראה גם להלן פ"ז מהל' קרבן פסח ה"א. (52) ואין הבדל בין הבעלים לבין הכהנים, שבכולם רק בטומאת מת נדחית ולא בטומאה אחרת, וכדברי הגמרא בזבחים כב, ב - שלא הותר לכהן בציבור רק בטומאת מת ולא בשרץ, שמכפרים (= הכהנים) דומיא דמתכפרים (= הקהל), מה מתכפרים, מת אין, שרץ לא, אף מכפרים כן (ראה 'הר המוריה'). (53) ברייתא, פסחים שם: "ישראל וכהנים טהורים וכלי שרת טמאים, יעשו בטומאה", וראה גם בהל' קרבן פסח, שם. (54) בפסחים, שם: "אמר רב חסדא, לא שנו אלא שנטמא

ז. וְכֵן הִצִּיץ מִרְצָה עַל טַמְאָת דְּבָרִים הַקְּרִבִּין³³; שְׁנֵאמַר: וְהָיָה עַל מִצַּח אֶהָרֵן וְנִשָּׂא אֶהָרֵן אֶת עֹזֶן הַקֹּדֶשִׁים. אֲבָל אֵינוֹ מִרְצָה עַל טַמְאָת הַנֹּאכְלִין³⁴, וְלֹא עַל טַמְאָת הָאָדָם³⁵ שֶׁנִּטְמָא בְּטַמְאָה יְדוּעָה; אֲלָא אִם כֵּן הָיְתָה הַטַּמְאָה הַדְּחוּיָה בְּצִבּוּר³⁶, שֶׁהִצִּיץ מִרְצָה עָלֶיהָ³⁷.

(33) היינו הדם, הקומץ והאימורים (רש"י בפסחים עז.). (34) כן הוא בפסחים שם, לדעת כל התנאים חוץ מרבי אליעזר. ו"נאכלין" היינו בשר הקרבן ושיירי המנחה (רש"י שם). (35) שם פ, ב - במשנה. (36) כדעת רב ששת ביומא ו, ב. ולא כרב נחמן שאמר "טומאה הותרה בציבור", שהרי הלכה כרב ששת באיסורין (כסף-משנה להלן הי"ד). וראה להלן הי"ד-טז. (37) יומא ז, א. ז, ב. שכיון שאינה היתר גמור צריכה היא לריצוי ציץ, ועי' רש"י ד"ה בין בציבור.

ח. וְאִין הִצִּיץ מִרְצָה אֲלָא בְּזִמְנָן שֶׁהוּא עַל מִצְחוֹ³⁸; שְׁנֵאמַר: וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָּמִיד³⁹ לְרִצּוֹן לָהֶם לְפָנַי.

(38) כדעת רבי יהודה ביומא ז, ב - ולא כרבי שמעון, שכן אמרו בעירובין מו, ב: "רבי יהודה ורבי שמעון, הלכה כרבי יהודה". והנה בגמרא שם אמרו, שלרבי יהודה טומאה הותרה בציבור, שאם לא כן, מה נעשה ביום הכיפורים כשהכהן הגדול לבוש בגדי-לבן ואין הציץ על מצחו ואירעה אז טומאה בקרבן. ולפי זה מוקשים דברי רבינו, שפסק שטומאה דחוייה בציבור, ואעפ"כ פסק שאין הציץ מרצה אלא כשהוא על מצחו. וראה ב'כסף משנה', ב'מרכבת המשנה', ב'אור שמח', בציורי מהר"ן וב'הר המוריה'. (39) צ"ע, הרי מהפסוק הזה למד רבי שמעון שאפילו אינו על מצחו - הוא מרצה, ורבי יהודה למד מפסוק אחר. ועי' הגהות הגרצ"ה ביומא, שם.

ט. כָּל קִרְבֵּן שֶׁאֵין קְבוּעַ לוֹ זְמַן - אֵינוֹ דוֹחָה לֹא אֶת הַשֶּׁבֶת וְלֹא אֶת הַטַּמְאָה⁴⁰; שְׁאִם לֹא יִקְרַב הַיּוֹם - יִקְרַב לְמַחֲר וּלְמַחֲרֵת מִחֵר. וְכָל קִרְבֵּן שֶׁקְבוּעַ לוֹ זְמַן, בֵּין קִרְבֵּן צִבּוּר בֵּין קִרְבֵּן יְחִידִי⁴¹ - דוֹחָה אֶת הַשֶּׁבֶת וְדוֹחָה אֶת הַטַּמְאָה⁴². וְלֹא כָּל הַטַּמְאָת הוּא דוֹחָה, אֲלָא טַמְאָת הַמֶּת לְבִדָּה⁴³.

(40) משנה, תמורה יד, א. (41) כגון חביתי כהן גדול ופר כהן גדול ביום הכיפורים (משנה, שם). (42) שם במשנה. ולהלן הי"ב מבואר כיצד דוחה את הטומאה, וראה עוד להלן סוף הט"ז. (43) כן הוא בפסחים סז, א. ובזבחים כב, ב. שכל עיקר דין זה נאמר במי שהיה טמא לנפש, שאיש נדחה לפסח שני וציבור אינו נדחה אלא עושה בטומאה. וראה להלן הט"ז.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

עלמא, ולפי הלשון השני זהו רק למי שסובר טומאה דחוייה בציבור, וראה למעלה ה"ז. (71) יומא, שם. כדעת רב ששת, הסובר שטומאה דחוייה היא בציבור, כלומר בקושי התיריה, וכל מה שאפשר לחזור אחרי טהרה – יש לחזור (להלן הט"ו). (72) ראה למעלה פ"ד מהל' כלי המקדש ה"ג. (73) סובר רבינו שלמאן-דאמר "דחוייה היא", אפילו היתה כל המשמרת טמאה, מחזירים על משמרת אחרת. ומה שהזכירו בגמרא רק בית-אב – לאו דוקא הוא (כסף-משנה), וראה ב'מרכבת המשנה' ובי'הר המוריה' למעלה פ"ד מהל' כלי המקדש ה"ט, מה שהביאו מדברי הגמרא בבא-קמא קי, א. (74) כן כתב רבינו בפ"ז מהל' קרבן פסח ה"ו, לענין רוב הקהל. וזה לשונו: "כיצד משערים הפסח, לידע אם רוב הקהל טמאים או טהורים, אין משערין בכל האוכלין וכו' אלא משערין בכל הנכנסים לעזרה, ועד שהם מבחוץ (= לעזרה) וכו' משערין אותן" ומקור דבריו שם הוא מדברי ה'ירושלמי' (פסחים פ"ז ה"ו). עיי"ש הערה כה. ומדובר באופן שאי-אפשר לעשות את הקרבן על-ידי מיעוט הטהורים בלבד, שמכיון שהוא נעשה גם על-ידי הרוב הטמא, מותרים גם המיעוט לעשות בטומאה, שאין קרבן ציבור חלוק, ראה למעלה ה"ב.

- טו. ומפני מה מחזירין על הטהור מבית אב אחר? 12
מפני שהטמאה לא התרה בצבור, אלא באסורה 13
עומדת, ודחוייה היא עמה מפני הדחק⁷⁵, ואין דוחין 14
כל דבר הנדחה אלא במקום שאי אפשר. ומפני זה 15
צריכה ציין לרצות עליה⁷⁶. 16

(75) כרב ששת, יומא שם. (76) ראה יומא ז, א. וראה למעלה ה"ז.

- טז. ומניין שטמאת מת דחוייה בצבור?⁷⁷ שנאמר: 17
ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם. כן למדו 18
מפי השמועה⁷⁸, שאנשים יחידים הם שידחו לפסח 19
שני אם היו טמאים; אבל צבור שהיו טמאי מת - 20
אין נדחין⁷⁹, אלא הטמאה תדחה ויעשו פסח 21
בטמאה. והוא הדין לכל קרבן שקבוע לו זמן 22
בפסח, שהוא דוחה את הטמאה⁸⁰. 23

(77) כלומר, מדוע נבדלה טומאת המת שנדחת בציבור, מיתר הטומאות שאינן נדחות בציבור, ראה למעלה ה"ט והי"ב. (78) פסחים סז, א. ו'ספרי' פרשת בהעלותך. (79) ראה בהל' קרבן פסח שם ה"א. (80) שנאמר בהם (במדבר כט, ט) "אלה תעשו לה' במועדיכם" – במועדיכם אפילו בטומאה (פסחים עז). וראה למעלה ה"ט.

- יז. והרי הדבר מפורש בכתובים⁸¹. שנאמר שם: פי 24
רפת בקהל אשר לא התקדשו, והלויים על שחישט 25
הפסחים לכל לא טהור [להקדיש לה']. פי מרבית 26
העם רפת מאפרים ומנשה יששכר וזבלון לא 27
הטהרו⁸². ומהו זה שנאמר: כי אכלו את הפסח בלא 28
כפתוב? מפני שעברו אותה השנה מפני הטמאה⁸³. 29
שנאמר: ויזעזע המלך ושריו וכל הקהל בירושלים 30
לעשות הפסח בחדש השני⁸⁴. פי לא יכלו לעשות 31

הסכין בטמא מת, דרחמנא אמר (במדבר יט, טז) "בחלל חרב" – חרב הרי הוא כחלל, וקא מטמא לגברא, דמעיקרא כי מתעביד בטומאת הגוף דכרת קא מתעביד, אבל נטמא הסכין בטומאת שרץ וכו' טהורין עביד, טמאין לא עביד". וראה בהל' קרבן פסח שם ה"ט, ובי'הר המוריה' שם. (55) פסחים, שם: "יעשו בטומאה, שאין קרבן ציבור חלוק", ראה רש"י שם: "שאיין קרבן ציבור הבא בטומאה חלוק, מאחר שקרבן רובן בא בטומאה, אף היחיד עושה בטומאה". "כלומר, מאחר שרוב הציבור עושין אותו, גנאי הוא להם שהטהורין שבהן פורשין מהן ונוהרין מהם" ('מאירי' שם). וראה גם בהל' קרבן פסח, שם. (56) אבל לא להיכל, ראה להלן ה"ג. (57) בפסחים סז, א - מבואר דדוקא טמא מת, אבל לא שאר טומאות. (58) ראה גם זבחים כב, ב - דטמא שרץ לא נדחה. (59) דהיינו באופנים הנקובים למעלה, כגון שהיו רוב הקהל טמאים למת וכו', ובכל זאת, אסור על הטמאים בטומאות הזב, הזבה, הנדה והיוולדות להתעסק ולהכנס לעזרה. (60) במזיד. (61) כדין טמא שנכנס למקדש במזיד (למעלה פ"ג ה"ב). ולא כרבי אלעזר הפוטרם מכרת (פסחים צה:), הואיל וטמאי מת אינם משתלחים משם (גמרא שם), אלא כתנא-קמא שם. (62) בידי שמים. ראה למעלה ה"א. (63) ראה למעלה ה"ט.

- יג. ופסח שפא בטמאה, ודחקו טמאי מת ונכנסו 1
להיכל⁶⁴ - פטורין⁶⁵. אף על פי שלא התרו אלא 2
לעזרה⁶⁶, הואיל ואין אני קורא בהם אל מחוץ 3
למחנה תשלוחם⁶⁷ - הרי אלו פטורין⁶⁸. 4

(64) בעיה של רב יוסף (פסחים, שם) וכמו שפשט רבא, לפי הלשון השני. וראה להלן. ונקט "פסח" משום שבפסח שכח הדבר שידחקו ויכנסו להיכל, שבשעה שנשחט הפסח היתה העזרה מתמלאת אנשים רבים ויש דוחק (ראה פ"א מהל' קרבן פסח ה"א), אבל הוא-הדין לכל הקרבנות. (65) מלקות, ראה להלן. (66) שהרי צרכי הפסח (ושאר קרבנות) נעשים בעזרה, ראה פ"א מהל' קרבן פסח ה"ג. (67) כלומר, כיון שלא חל עליהם הציווי לשלחם מחוץ לעזרה, שהרי הותרו ליכנס לעזרה. (68) פסחים שם, בעיית רב יוסף, ונפשטה בשתי לשונות, לשון א' לחומרא ולשון ב' לקולא, ופסק רבינו כלשון ב' לקולא (כסף-משנה). והיינו לענין מלקות, שהוא בידי בית-דין, אבל במיתה בידי שמים לא שייך ספק לקולא, שהרי כלפי שמיא גליא (משנה-למלך פ"ט מהל' מעשה הקרבנות ה"א).

- יד. היו מקצת בית אב⁶⁹ טמאים ומקצתם טהורים, 5
אף על פי שרפן טמאי מת - לא יקריבו אלא 6
הטהורים⁷⁰. הנה כל בית האב טמאי מת - יביאו 7
בית אב אחר⁷¹. היתה כל המשמרה⁷² טמאי מת - 8
מחזירין על משמרה אחרת⁷³. אם היו רב הפנהים 9
הנכנסין שם בירושלים בזמן הקבוע טמאין - יעשו 10
בטמאה⁷⁴. 11

(69) ראה למעלה פ"ד מהל' כלי המקדש ה"א, כי כל ראש משמר ומשמר מחלק משמרו לבתי אבות, כל יום – בית-אב אחר. (70) לפי לשון אחד ביומא ו, ב - זהו אליבא דכולי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

פרק חמישי¹

א. מַצֹּת עָשָׂה לְקֹדֶשׁ כֹּהֵן הָעֹבֵד² יָדָיו וְרַגְלָיו³
וְאַחֵר כֹּהֵן יַעֲבֹד; שָׁנְאָמֵר: וְרַחֲצוּ אֹהֶרָן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ
אֶת יְדֵיהֶם וְאֶת רַגְלֵיהֶם. וְכֵהֵן שָׁעֲבֹד וְלֹא קֹדֶשׁ יָדָיו
וְרַגְלָיו שְׁחִרְיָה⁴ - חֵיב מִיָּתֵהּ⁵ בִּיְדֵי שָׁמַיִם; שָׁנְאָמֵר:
וְיִרְחֲצוּ מֵיִם וְלֹא יָמְתּוּ. וְעֹבֹדָתוֹ פְּסוּלָה. בֵּין כֹּהֵן
גָּדוֹל בֵּין כֹּהֵן הַדְּיוּט⁶.

21 ב. ומניין שעבודתו פסולה? שנאמר: חקת עולם לו
22 ויולדו, ובבגדי כהנה הוא אומר: חקת עולם; מה
23 מחסר בגדים מחלל עבודה, כמו שבארנו, אף מי
24 שלא רחץ ידיו ורגליו מחלל עבודה.

ג. אין הכהן צריך לקדש בין כל עבודה ועבודה, 25
אלא פעם אחת מקדש בפקר ועובד והולך כל היום 26
כלו וכל הלילה.⁸ והוא שלא יצא מן המקדש⁹, ולא 27
יישן, ולא יטיל מים, ולא יסח דעתו¹⁰. ואם עשה 28
אחד מארבעתן - צריך לחזור ולקדש¹¹. 29

30 ד. יצא מן המקדש ויחזר ויבדיל ולא קדש, אם לא
31 הסיח דעתו - עבודתו כשורה¹². וזה הכלל היה
32 במקדש¹³: אין אדם נכנס לעזרה לעבודתו¹⁴, אף על
33 פי שהוא טהור. עד שהוא טובל¹⁵.

1 בַּעַת הַהִיא, כִּי הִכְהִנִּים לֹא הִתְקַדְּשׁוּ לַמָּדִי. וּכְבֹּד
2 בְּאַרְנוּ בְּקִדּוֹשׁ הַחֹדֶשׁ⁸⁵, שְׁאִין מְעַבְרִין אֶת הַשָּׁנָה
3 לְכַתְּחִלָּה מִפְּנֵי הַטְּמָאָה.

4 יח. וְעוֹד אַחֲרֵת הָיְתָה שָׁם בְּאוֹתָהּ הַשָּׁנָה: שְׁעֶבֶר
5 חֲזָקֶיהָ הַמְלִיךְ אֶת הַשָּׁנָה בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים שָׁל אֲדָר,
6 שְׂרָאוּי לְהִיּוֹת רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִסָּן, וַעֲשֵׂה אוֹתוֹ הַחֹדֶשׁ
7 אֲדָר שֵׁנִי. וְלֹא הוּדוּ לוֹ חֲכָמִים⁸⁶, שְׂאִין מַעֲבִירִין
8 בְּיוֹם זֶה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּקִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ⁸⁷. וּמִפְּנֵי
9 דְּבָרִים אֵלּוּ שְׁעֵשֶׂה שְׁלֹא בַּחֲלָכָה נֶאֱמַר: כִּי אָכְלוּ אֶת
10 הַפֶּסַח בְּלֹא כִפְתּוּב⁸⁸. וּבִקְשׁ רַחֲמִים עַל עַצְמוֹ וְעַל
11 הַחֲכָמִים⁸⁹ שֶׁהִסְכִּימוּ עַל מַעֲשִׂיו. שְׁנֵאֲמַר: כִּי
12 הַתְּפִלָּה יִחְזָקֶיהָ עֲלֵיהֶם לֵאמֹר ה' הַטּוֹב יִכְפֹּר בְּעַד.
13 וְנֵאֲמַר: וַיִּשְׁמַע ה' אֶל יִחְזָקֶיהוּ וַיִּרְפָּא אֶת הָעַם -
14 שְׁנִרְצָה קִרְבָּנָם.

86) ברכות י, ב: "תנו רבנן, ששה דברים עשה עזריה חזקיהו המלך, על ג' הודו לו, ועל ג' לא הודו לו וכו', עיבר ניסן בניסן ולא הודו לו וכו', שטעה בדשמואל, דאמר שמואל אין מעברין את השנה ביום ל' של אדר, הואיל וראוי לקבועו ניסן, סבר הואיל וראוי לא אמרינן". וראה פסחים נו, א. וסנהדרין יב, ב. 87) שם הי"ד. 88) בגמרא סנהדרין שם, ישנן בזה שלש שיטות: לדעת תנא-קמא של רבי יהודה, אין מעברין מפני הטומאה, ואם עיברה מעוברת, והוצרכו לבקש רחמים על שיעברו לכתחילה. לדעת רבי שמעון מעברין אפילו לכתחילה, והוצרכו לבקש רחמים על שעיברה ביום שלשים של אדר. ולדעת רבי שמעון בן יהודה הוצרכו לבקש רחמים על שעשו פסח שני. ופסק רבינו כדעת תנא-קמא (ראה בהל' קידוש החודש שם ה"ו) גם כדעת רבי שמעון, שעיברה ניסן בניסן, שכן מפורש גם בברכות שם, הרי שאין על זה חולק. 89) כלומר, על מקצת החכמים, שהרי רובם לא הודו לו, ראה למעלה. ובסמ"ג כתב "שריו" במקום "החכמים" (כספ"מ-שנה).

כגון שנטמא סמוך לשקיעת החמה". ומפני שהוא דבר שאינו שכיח, לכן כתב רבינו שנטמא גופו באוכלין טמאין, שאינו צריך הערב שמש (כסף משנה). ויתר על כן: הרי רבינו סובר ששיעור בין השמשות הוא שלושת רבעי מיל (פרק ה מהלכות שבת הלכה ד, וכן כתב הבית יוסף אורח חיים סימן רסא בדעת רבינו), אם כן יש כאן היסח הדעת, ולכן כתב רבינו באופן שאינו צריך הערב שמש כלל. (28) מפני שעיקר טומאות אלו - מדרבנן. (29) שמא הסיח דעתו, מאחר שעכשיו אינו ראוי לעבודה. (30) (כלומר, טבילה הצריכה הערב שמש שבזה ודאי צריך קידוש ידים ורגלים, ראה בלשון הגמרא בזבחים כ: ונראה שהמסיך רגליו אף על פי שצריך טבילה (למעלה בהלכה הקודמת) - אם לא היה חשש של ניצוצות על גבי רגליו (ראה למעלה הלכה ד-ה) אינו צריך קידוש ידים ורגלים, כיוון שטבילה זו אינה מחמת טומאה. (31) בעיא ולא נפשטה היא בזבחים שם, ומספק אין פוסלין עבודתו (כסף משנה). ונראה שזה מוסב גם על כל טובל (שצריך הערב שמש) הצריך קידוש ידים ורגלים, לפי שאין כאן היסח הדעת ממש, אלא דין של היסח דעת כיון שנפסל אז מעבודה].

ז. כִּהֵן גָּדוֹל שֶׁלֹא טָבַל וְלֹא קִדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו בֵּין בְּגָדִים לְבָגְדִים³² וּבֵין עֲבוּדָה לְעֲבוּדָה³³ בַּיּוֹם הַכְּפוּרִים וְעֵבֶד - עֲבוּדָתוֹ פְּשֻׁרָה³⁴. הוֹאִיל וְאוֹתָן הַטְּבִילוֹת וְהַקְדוּשִׁין אֵינָן שְׁוִים בְּאַהֲרֹן וּבְנָיו, וְנֶאֱמָר: וְרָחֲצוּ אֶהָרֹן וּבְנָיו מִמָּנֹה - דְּכָר הַשְׁוֶה כָּל הַכֹּהֲנִים מִעֵבֶד, שֶׁהוּא קֹדֵשׁ רִאשׁוֹן.

(32) הם חמשת הקידושים שמקדש כשפושט בגדי לבן ובגדי זהב. (33) הם חמשת הקידושים שמקדש בלבישת בגדי הזהב לעבודות חוץ, ובגדי הלבן לעבודות פנים. (34) אבל עבר בעשה.

ח. קִדֵּשׁ יָדָיו הַיּוֹם - צָרִיף לְחֹזֵר וּלְקֹדֵשׁ לְמַחֵר, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹא יֵשֶׁן כָּל הַלַּיְלָה; שֶׁהַיָּדִים נִפְסָלוֹת בְּלַיְנָה. קִדֵּשׁ בְּלַיְנָה וְהַקְטִיר הַחֲלָבִים כָּל הַלַּיְלָה - צָרִיף לְחֹזֵר וּלְקֹדֵשׁ³⁵ בַּיּוֹם לְעֲבוּדַת הַיּוֹם.

(35) כדעת רבי בשתי ברייתות בזבחים שם: "קידש ידיו ורגליו וכו' בלילה צריך לקדש ביום. היה עומד ומקריב על גבי מזבח כל הלילה, לאורה טעון קידוש ידים ורגלים".

ט. קִדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו לְתַרומַת הַדֶּשֶׁן, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מְקַדֵּשׁ קֹדֶם שֶׁתַּעֲלֶה הַשֶּׁמֶשׁ - אֵינוֹ צָרִיף לְחֹזֵר וּלְקֹדֵשׁ אַחֵר שֶׁהָאִיר הַיּוֹם³⁶; שֶׁהָרִי תִתְחַלֵּת עֲבוּדָה קִדֵּשׁ³⁷.

(36) כלומר, אחר הנץ החמה. (37) שזו תחילת עבודת היום היא. זבחים שם דברי רבא על המימרא הנ"ל של ר' יוחנן. ומכאן שלולא הסברא הנ"ל היה הנץ החמה פוסל בלינה. ונראה להלן פרק ב מהלכת תמידין ומוספין הלכה יב, שהוכחנו מהסוגיא הנ"ל שתרומת הדשן הייתה אחרי עלות השחר].

י. מִצְוָה לְקֹדֵשׁ מִמֵּי הַפִּיּוֹר. וְאֵם קִדֵּשׁ מֵאֶחָד מִכְּלֵי

משנה). (13) [ביומא כח. - ל. במשנה: "זה הכלל היה במקדש, כל המיסך את רגליו טעון טבילה וכל המטיל מים טעון קידוש ידים ורגלים ואין (כן הוא בשינויי נוסחאות במשניות שם) אדם נכנס לעזרה לעבודה אפילו טהור עד שיטבול". ונראה מדברי רבינו שגם ואין אדם נכנס לעזרה וכו' הוא מאותו הכלל שהיה במקדש. ולפי זה נראה שהתחלת הלכה ה אינה מהמלים "וכל המסיך", אלא להלן מהמלים "יצא חוץ" (14) רש"י ותוספות שם כתבו שלעבודה לאו דווקא. וכן מוכח שם בגמרא. וכן הוא בירושלמי יומא פרק ג הלכה ג "לא סוף דבר לעבודה אלא אפילו שלא לעבודה" (15) בגמרא שם: "ר' יהודה אומר סרך טבילה היא זו כדי שיוכור טומאה ישנה שבידו ויפרוש". וכן כתב רבינו בפרק ב מהלכות עבודת יום הכיפורים הלכה ג.

16. וְכָל הַמְּסִיךְ אֶת רַגְלָיו¹⁷ - טְעוֹן טְבִילָה¹⁸; וְכָל הַמְּטִיל מִים - טְעוֹן קִדּוּשׁ יָדִים וְרַגְלִים¹⁹. יֵצֵא²⁰ חוּץ לְחֹמַת הָעֶזְרָה²¹; אִם לְשֹׂהֵת בְּחוּץ יֵצֵא - [בְּשֹׁחֲזֹר טְעוֹן טְבִילָה, וְאִם לְחֹזֵר מִיד יֵצֵא²² - בְּשֹׁחֲזֹר טְעוֹן קִדּוּשׁ יָדִים וְרַגְלִים כְּלָבֵד. וְאִם לֹא טָבַל וְלֹא קִדֵּשׁ²³ וְעֵבֶד, הוֹאִיל וְלֹא הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ וְלֹא הִסִּיךְ רַגְלָיו וְלֹא הִטִּיל מִים - עֲבוּדָתוֹ פְּשֻׁרָה²⁴. הוֹצִיא יָדָיו חוּץ לְחֹמַת הָעֶזְרָה - אֵינוֹ צָרִיף לְחֹזֵר וּלְקֹדֵשׁ.

(16) [סימן ההלכה צריך להיות להלן לפני המלים יצא חוץ, ראה למעלה]. (17) יומא כח. הם נקבים גדולים, ולשון מיסך כמו אילן המיסך על הארץ (נזיר נד:), לפי שהצריך לנקבים גדולים, כורע על ברכיו ומכסה את גופו ואת רגליו, וכן בשאול נאמר (שמואל-א כד, ג) ויבוא שאול להסך את רגליו (רש"י שם). (18) [המדובר בבית כסא קבוע, שאין שם ניצוצות של מי רגלים על רגליו, שאם ישנם ניצוצות, צריך גם קידוש ידים ורגלים]. (19) משום ניצוצות מי רגלים שנפלו על גבי רגליו - צריך לקדש רגליו, ומשום ניצוצות שעל ידיו ששפשף בהן רגליו, צריך לקדש ידיו. (20) [כאן מתחילה הלכה ה. (21) עזרת ישראל. (22) כל המוקף הוגה על פי הכסף משנה. (23) זה שיצא חוץ לחומת העזרה. (24) כבר כתבנו למעלה שבעיא היא ולא נפשטה, ולפיכך אין לפסול מספק, ראה בכסף משנה.

10. וְנִטְמָאוּ יָדָיו²⁵ - מִטְּבִילִין²⁶ וְהֵן טְהוֹרוֹת, וְאֵינוֹ צָרִיף לְחֹזֵר וּלְקֹדֵשׁ. נִטְמָא גּוֹפּוֹ בְּאַכִּילַת אֲכָלִין²⁷ טְמֵאִין אוֹ שְׁתִּית מִשְׁקִין טְמֵאִין²⁸ וְטָבַל, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיף הָעֶרֶב שֶׁמֶשׁ²⁸ - חוּזֵר וּמְקַדֵּשׁ אַחֵר טְבִילָה²⁹; שֶׁכָּל טוֹבֵל³⁰ מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו וְאַחֵר כֶּף עוֹבֵד. וְאִם לֹא קִדֵּשׁ, הוֹאִיל וְלֹא הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ - לֹא חָלָל³¹.

(25) בטומאה דרבנן שאינה מטמאה אלא את הידים ולא את הגוף. (26) ראה בחגיגה כ: שבקודש החמירו להטביל. (27) בזבחים שם: "טומאה מהו שתועיל לקידוש ידים ורגלים, תיפוק ליה כיוון שצריך הערב שמש, מסיח דעתו,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י' טבת - ספר עבודה - הלכות ביאת המקדש קיג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למילואים ואח"כ נשארו רק אלעזר, איתמר ופנחס. אמנם כל זה הוא רק למאן דאמר שפנחס היה כהן מתולדתו - "פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן" - אבל לדעה ש"לא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי", הרי מעשה זמרי היה בשנת הארבעים, ונמצא שכל שלושים ותשע שנים היו רק שלושה כהנים, ואח"כ מדוע היו צריכים מים כדי לרחוץ מהם ארבעה כהנים. ואין לומר שלמ"ד זה אין צריך אלא מים כדי לקדש שלושה כהנים, כי אז הוא פלוגתא במציאות שפליגי בגודלו של הכיור. על כן צריך לומר שגם למ"ד "לא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי" היו במקדש מים לקדש ארבעה כהנים, אלא שלמד זאת מפסוק אחר (עי' זבחים יט, ב. ובפירש"י שם).

(על"פ יין מלכות' ספר עבודה סימן כט)

בגמרא שם הביאו הפסוק "ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו" שבשמות מ, לב, ורבינו הביא פסוק אחר בשמות ל, יט, שלא נאמר בו אלא אהרן ובניו, ולפיכך הוצרך לכלול את פינחס עמהם כדי שיהיו ארבעה. אבל הרב קשה, שהרי בזמן שנאמרה פרשה זו (בשמות שם) עדיין היו נדב ואביהו בחיים, ואם כן למה לא יצטרכו מים כדי לקדש חמשה או ששה כהנים?

יד. מי פירז נפסלין בלינה, פמו שפארנו. וכיצד היו עושין? משקעים אותו במי מקנה או במעין ולמחר מעלין אותו, או ממלאין אותו בכל יום בבקר.

טו. הים שעשה שלמה - במקנה הנה, מפני שאמרה של מים היתה עוברת בתוכו מעין עיטם, לפיכך לא היו מימיו נפסלין בלינה פמי הפיור, וממנו היו ממלאין הפיור.

(47) בירושלמי יומא פרק ג הלכה ח: "והים לרחצה לכהנים בו (דברי הימים-ב ד, ו) ולא כלי הוא? אמת המים מושכת לו מעיטם".

טז. כיצד מצות קדוש? מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית, וידו השמאלית על גבי רגלו השמאלית, ושוטה ומקדש. וכל החוצץ בטבילה - חוצץ בקדוש ידים⁴⁸. ואינו מקדש פשהוא יושב, מפני שהוא פעבורה⁴⁹, ואין עבודה אלא מעמד, שפאר: לעמד לשרת.

(48) בחולין קו: "דבר שחוצץ בטבילה בגוף חוצץ בנטילת ידים ובקידוש ידים ורגלים במקדש". (49) בזבחים שם: "אמר קרא לשרת" (או בגשתם אל המזבח לשרת, הרי הוקש קידוש לשרת - רש"י).

יז. וכל העובד והוא יושב⁵⁰ - חלל, ועבודתו פסולה. ואינו לוקה, מפני שאזהרה שלו מכלל עשה היא. וכן כל העוסק פעבודה מעבודת המקדש - צריך שיהיה עומד על הרצפה⁵¹. ואם היה דבר

השרת - הרי זה פשר³⁸. אבל כלי החל אינם מקדשין³⁹. קדש בכלי שרת בחוץ⁴⁰ או בכלי חל בפנים ועבד - עבודתו פסולה. ואין מקדשין בתוך הפיור או בתוך כלי השרת, אלא מהן; שפאר: ורחצו אהרן ובניו ממנו - ולא בתוכו⁴¹. ואם קדש בתוכו ועבד - לא חלל.

(38) בזבחים כב. אמרו: ירחצו לרבות כלי שרת. כלומר, נאמר בתורה (שמות מ, לב) "ובקרבתם אל המזבח ירחצו", ומיותר הוא שהרי כבר נאמר למעלה (שם, לא) "ורחצו ממנו", וסמוך לו "בבואם אל אהל מועד ובקרבתם אל המזבח" (רש"י שם). (39) "ורחצו" ממנו, למעוטי כלי חול". (40) שצריך לקדש בפנים, שהרי הוקבע לו מקום, שנאמר "וישם את הכיור בין אהל מועד ובין המזבח ויתן שמה מים לרחצה". (41) בזבחים כא. היא בעיא שלא נפשטה "ממנו אמר רחמנא ולא בתוכו, או דילמא אפילו מתוכו". ומכיוון שלא נפשטה, לא יקדש לכתחילה אלא ממנו, ואם קידש בתוכו ועבד מספק אינו מחלל עבודה מספק (כסף משנה וראה למעלה הלכה ה).

יא. הטביל ידיו ורגליו במי מקנה, אפלו במעין⁴² - אין זה קדוש כלל, עד שירחץ בכלי. ובכל כלי הקדש מקדשין⁴³, בין שיש בהן רביעית בין שאין בהן רביעית.

(42) בזבחים כ: "טבל במי מערה (שהן כשרים לטבילה והוא הדין למים חיים, אלא שרוב טבילות, במים מכונסים - רש"י) ועבד עבודתו פסולה". (43) כן הוא שם כא: "בכל הכלים מקדשים בין שיש בהם רביעית בין שאין בהם רביעית" וביארו בגמרא שם שהמדובר בקודש מתוכו, היינו שנוטל מן הכיור שיש בו כדי לקדש ממנו ארבעה כהנים, ומקדש כיוון שבא מכלי גדול, שאם לא כן, אין מקדשים ממנו, שלא יהא כלי שרת אחר עדיף מהכיור עצמו.

יב. כל המימות פשרים לקדוש, בין מים חיים בין מי מקנה; ובכלבד שלא ישתנה מראיהן, אלא יהיו פמים הפשרים לטבילה. טיט הנרוק⁴⁴ שהפירה שוטה ושוטה ממנו⁴⁵ - משלים למי פיור. זה הפלל: כל המשלים למי מקנה - משלים למי פיור.

(44) שהוא דק שראוי להוריקו מכלי אל כלי. (45) שאינו עב. והפרה שותה ממנו וכשר להשלים למקוה.

יג. כמה מים צריכין להיות בפיור? אין פחות מכדי לקדש ממנו ארבעה כהנים. שפאר: אהרן ובניו. והיו אלעזר ואיתמר, ופינחס עמהם - הרי ארבעה⁴⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כמה מים צריכין להיות בכיור, אין פחות מכדי לקדש ממנו ד' כהנים, שנאמר אהרן ובניו והיו אלעזר ואיתמר, ופנחס עמהם הרי ארבעה".

ומה שלא מנה גם את נדב ואביהוא, בפשטות הוא מפני שלא שימשו אלא בימי המילואים עד ליום שמיני

א. פל פהן שיש בו מום, בין מום קבוע בין מום
עובר², לא יכנס למקדש מן המזבח³ ולפנים⁴;
שנאמר: אל הפרכת לא יבא ואל המזבח לא יגש.
ואם עבר ונכנס⁵ - לוקה, אף על פי שלא עבד.
ועבד במקדש - פסל⁶ וחלל עבודה, ולוקה אף על
העבודה⁷. שנאמר: אשר יהיה בו מום לא יקרב.
מפי השמועה למדו, שאזהרה זו שלא יקרב
לעבודה⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל כהן שיש בו מום, בין קבוע בין עובר, לא יכנס למקדש...
ואם עבר ונכנס לוקה בו".

והיינו שכשם שהקרבות צריכים להיות "תמימים"
ומובחרין, כך גם הכהן המקריב צריך להיות "תמים".

עבודת הקרבות שייכת גם בזמן הזה בעבודת התפילה,
שהרי "תפילות כנגד תמידים תקנום", ו"עבודה שבלב זו
תפילה", ונעשית על-ידי כל אחד ואחד מ ישראל, שהרי
היא "מצות-עשה" שיהא אדם שואל צרכיו שהוא צריך
להם כו", ובוודאי שהקב"ה ממלא בקשתו של כל יהודי
בכל המצטרך לו, ועאכו"כ כשתפילתו היא באופן של
יגיעה. ומובן שגם הדין שכהן צריך להיות תמים, ישנו גם
בזמן הזה שצריך המתפלל להיות במצב של "תמים"
על-ידי קיום כל רמ"ח מצוות-עשה ושמירת שס"ה מצוות
לאתעשה.

(על-פי "זין מלכות" 99 עבודה סימן ז)

(2) בבכורות מג. במשנה: "מומין אלו, בין קבועין בין
עוברין, פוסלין באדם" (פוסלין כהן לעבודה - רש"י).
ובספר פ' אמור פרשה ג הלכה ה: "אין לי אלא בעל מום
קבוע. בעל מום עובר, מניין? תלמוד-לומר כל איש אשר
בו מום". פירוש: לפני כן (ויקרא כא, יז) נאמר "אשר יהיה
בו מום לא יקרב", שמשמעו: יהיה בו מום לעולם, כלומר,
מום קבוע. ולכן מביא הפסוק השני (שם, כא) "אשר בו
מום", ולא נאמר "אשר יהיה" לרבות מום עובר (התורה
והמצוה). (3) גם בספר המצוות שם, כתב רבינו "המזבח
ובין האולם ולמזבח והאולם וההיכל", וכן מוכח מלשון
הפסוק "ואל המזבח לא יגש". ואילו מפשטות לשון המשנה
(כלים שם) נראה שאינם אסורים אלא בין האולם ולמזבח.
וראה במשנה-למלך, ולמעלה פ"א הלכה א והלכה טו.
ואף-על-פי שבדין זה של כניסה בלי עבודה, לא מצאנו
לימוד מיוחד לרבות גם בעל מום עובר - סובר רבינו שאין
לחלק בין איסור זה לאיסור עבודה. (4) בכלים פ"א משנה
ט: "בין האולם ולמזבח וכו' שאין בעלי מומין וכו' נכנסים
לשם". ודעת רבינו, שזהו איסור תורה. וכן הוא ביומא מד:
שמעלות אלו של מסכת כלים הן מדאורייתא, וכן כתב
רבינו בספר המצוות לא-תעשה סט. והרמב"ן שם הקשה על
זה, ממה שהתירו (סוכה מד). לכהנים בעלי מום להכנס בין
האולם ולמזבח כדי לקיים מצות ערבה, הרי שאין איסורו
אלא מדרבנן. וראה במגילת אסתר שם. (5) מן המזבח

חוצץ⁵² בינו ובין הקרקע, פגון שעמד על גבי פלים
או בהמה או על רגלי חברו⁵³ - פסולה. וכן אם היה
דבר חוצץ בין ידו ובין הפלי⁵⁴ שעובד בו - פסל.

(50) שם כג: אמרו: "אמר קרא לעמוד לשרת - לעמידה
בחרתי ולא לשיבה". (51) שצריך לעמוד, וגם על הרצפה
שלא תהיה שום חציצה, בין רגליו לבין הרצפה. (52) שם
כד: אמרו: "הואיל ורצפה מקדשת וכלי שרת מקדשין, מה
כלי שרת לא יהא דבר חוצץ בו" אף רצפה לא יהא דבר
חוצץ". כי "העזרה תקדש הנכנס בתוכה כמו שמקדשין כלי
שרת הדבר הנכנס בהן". (53) ואף על פי שמין במינו אינו
חוצץ - בעמידה על גבי רגל חבירו, שאין דרכו בכך, גם
מין במינו חוצץ. (54) שם "כלי שרת לא יהא דבר חוצץ
בינו (=בין הכהן) לבין כלי שרת", שנאמר (ויקרא ד, ה)
"ולקח הכהן" - שתהא לקיחה בעצמו של כהן.

יח. ואין עבודה אלא בימין⁵⁵. ואם עבד בשמאל -
פסולה, ואינו לוקה⁵⁶. רגלו אחת על הפלי ורגלו
אחת על הרצפה, רגלו אחת על האבן ורגלו אחת
על הרצפה⁵⁷ - רואין: כל שאלו ינטל הפלי או האבן
יכול לעמוד על רגלו אחת - עבודתו פשוטה⁵⁸, ואם
לאו - עבודתו פסולה. קבל בימין ושמאל מסיעתו
- עבודתו פשוטה, שהמסייע אין משיגהין עליו.

(55) שם. למדו כן ממה שנאמר (שם, כה) "ולקח הכהן מדם
החטאת באצבעו ונתן", וכל מקום שנאמר אצבע אינו אלא
בימין, שנאמר (שם יד, טז) "וטבל הכהן את אצבעו
הימנית" (שם כד:), מכאן שכל לקיחה וכל נתינה בימין
דווקא. (56) כיוון שאין בזה אזהרה מפורשת בתורה.
(57) נוסף על פי הכסף משנה. וכן הוא בברייתא שם. ואף
על פי שהאבן הוא מין במינו עם הרצפה, כיוון שאינו
מבטלו משום שנתקל בה, הרי הוא חוצץ. (58) שמסייע
אין בו ממש.

יט. נתנדה אבן מאבני העזרה⁵⁹ - לא יעמד עליה
בשעת עבודה עד שתחבר בארץ. ואם עבד -
עבודתו פשוטה, הואיל ובמקומה עומדת.

(59) בזבחים שם "בעי רבי אמי נדלדלה האבן ועמד עליה
מהו, היכא דאין דעתו לחברה לא תיבעי לך דוודאי חייצא,
כי תיבעי לך דדעתו לחברה, מאי, כיוון דדעתו לחברה כמה
דמחברה דמייא, או דילמא השתא מיהא הא תלישא"?
ומסתימת דברי רבינו נראה שאפילו אם אין דעתו לחברה,
אין זו חציצה בדיעבד, משום שלפי דעת רבה זוטי (שם)
לא הסתפק רבי אמי בנדלדלה האבן, אלא בנעקרה האבן,
ונראה מזה כי בנדלדלה לעולם אינה חציצה. אף על פי
שאין דעתו לחברה, ולא הכריע רבינו בין שתי הלשונות
הללו, ולכן פסק שלכתחילה לא יעמוד, ואם עמד כשר,
כדרכו בכל הספיקות.

פרק ששי

(1) יתבאר בו איסור עבודה בבית המקדש לכהן בעל מום,
ומום הוא מום עובר. ומה הוא מום קבוע.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי י' טבת – ספר עבודה – הלכות ביאת המקדש קטו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אבל מי שאינו שוה בזרעו של אהרן (כגון אלו שנמנו במשנה שם, ולהלן פ"ח), אף-על-פי שאין זה מום גמור – נפסלים הם לכתחילה, וראה להלן.

- 19 ו. כָּל מִי שֵׁשׁ בוּ מוֹם²¹ שְׁפוּסָל בְּאָדָם וּבְבִהֶמָּה
וְעֶבֶד, בֵּין בְּשׁוּגָג²² בֵּין בְּמִזִּיד - עֲבֹדָתוֹ פְּסוּלָה.
20 וְאִם הָיָה מִזִּיד - לֹקָה. וְכָל מִי שֵׁשׁ בוּ מוֹם מִן
הַמּוֹמִין הַמֵּיחָדִין לְאָדָם וְעֶבֶד, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא
21 לֹקָה²³ - לֹא חָלַל עֲבֹדָתוֹ²⁴. וְאִם הָיָה בוּ דָּבָר
22 מִדְּבָרִים שֶׁהֵם מִפְּנֵי מְרִאִית הָעֵין - אֵינוֹ לֹקָה,
23 וְעֲבֹדָתוֹ פְּשֻׁרָה.
24

(21) בכורות שם במשנה. (22) שלא ידע שהוא בעל מום, כן הוא בקידושין טו: (23) כן כתב בפירוש המשנה (בכורות פ"ז משנה ג). אבל צריך עיון, שהרי בבכורות מג: אמרו "מאי איכא בין שאינו שוה בזרעו של אהרן ומשום מראית העין, איכא בינייהו עשה", שמי שאינו שוה בזרעו של אהרן, עובר בעשה – שלא הבא מכלל עשה – עשה (רש"י שם) ועיין במשנה-למלך. (ודברי הר המוריה שכתב לפרש "איכא בינייהו עשה", היינו שבמראית העין יש עשה, ואילו באינו שוה בזרעו של אהרן יש לא-תעשה – תמוהים מאד, שאלו שאסורים במראית העין אינם אסורים אלא מדרבנן, ואין בהם עשה). (24) בבכורות שם: "מאי איכא בין מומא (=מום) לשאינו שוה בזרעו של אהרן, איכא משום אחולי עבודה. מומא מחלל עבודה, דכתיב (ויקרא שם, כג) מום בו ולא יחלל. שאינו שוה בזרעו של אהרן – לא מיחיל (=מחלל) עבודה".

- 26 ז. אֵין פּוּסָל בְּאָדָם אֶלָּא מוֹמִין שֶׁבְּגֻלּוֹי²⁵; אֶבֶל
מוֹמִין שֶׁבְּחִלּוֹל הַגּוּף, כְּגוֹן שֶׁנִּטַּל פְּלִיתוֹ שֶׁל אָדָם אוֹ
27 טָחוֹל שֶׁלוֹ אוֹ שֶׁנִּקְבּוּ מַעְיו, אֵף עַל פִּי שֶׁנַּעֲשֶׂה
28 טְרִפָּה²⁶ - עֲבֹדָתוֹ פְּשֻׁרָה. שְׁנֵאמַר: שֶׁבֶר רֶגֶל אוֹ
29 שֶׁבֶר יָד - מָה אֵלוֹ בְּגֻלּוֹי, אֵף כָּל בְּגֻלּוֹי.
30

(25) תוספתא בכורות פ"ד: "מום בפנים אינו מום, שנאמר עור ופסח, מה עור ופסח המיוחדין, מום שבגלוי וכו'". (26) בכורות מה: במשנה.

- 31 ח. הָעֶרֶל²⁷ - הָרִי הוּא כֶּכֶן נִכְר²⁸, שְׁנֵאמַר: כָּל בֶּן
32 נִכְר עֶרֶל לֵב וְעֶרֶל פֶּשֶׁר²⁹. לְפִיכֵךְ, עֶרֶל שֶׁעֶבֶד - חָלַל
33 עֲבֹדָתוֹ וְלֹקָה, כִּזְרָ שֶׁעֶבֶד; אֶבֶל אֵינוֹ חֵיב מִיתָה³⁰.

(27) זבחים טו: במשנה. (28) "בן נכר האמור בתורה זה העובד אל נכר" (פ"ט מהלכות קרבן פסח הלכה ז). (29) שם כב: "מדברי יחזקאל בן בוזי (יחזקאל מז, ט) למדנו, כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבא אל מקדשי לשרתני. ומנלן דמחלי עבודה, דכתיב (שם, ז) בהביאכם בני נכר ערלי לב וערלי בשר להיות במקדשי לחללו את ביתי". ובביאור ערל, נחלקו רש"י ותוספות שם: לדעת רש"י (שם טו: במשנה) אפילו ערל שמתו אחיו מחמת מילה שאנוס הוא – מחלל עבודה, ולדעת רבינו-תם (תוספות שם כב: ד"ה ערל) אין הדברים אמורים אלא במומר לערלה, אבל מי שמתו אחיו מחמת מילה, שאנוס הוא, אינו מחלל

ולפנים, כנ"ל. אבל בפ"ט מהלכות סנהדרין הלכה ד (אות כח) נראה שאינו לוקה אלא אם נכנס להיכל, וצריך עיון (כסף משנה). וסתירה כזו ישנה גם בדין שותי יין, שלמעלה פ"א הלכה א-טו כתב שאם נכנס מן המזבח ולפנים לוקה, ואילו בהלכות סנהדרין שם (אות כט) נראה שאינו לוקה אלא אם נכנס להיכל, ועיין במעשה רוקח. (6) זבחים טז: (7) נוסף למה שלוקה על הכניסה למזבח. (8) כלומר, אף-על-פי שבפסוק שם לא נאמר אלא "להקריב לחם אלקיו" דהיינו קרבן תמיד, שהוא קרוי לחם, שנאמר בו (במדבר כח, ב) "את קרבני לחמי לאשי" – למדו בספרא (שם הלכות ג"ד) מריבויי הפסוקים גם לכל יתר הקרבנות (כסף משנה).

- 1 ב. וְכֵן בַּעַל מוֹם עוֹבֵר שֶׁעֶבֶד - פְּסָל, וְלֹקָה⁹.
2 שְׁנֵאמַר: כָּל אִישׁ אֲשֶׁר בוּ מוֹם לֹא יִקְרָב. מִפִּי
3 הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוֹ, שֶׁזֶּה אֲזַהֲרָה לְבַעַל מוֹם עוֹבֵר. וְאֵין
4 בַּעֲלֵי מוֹמִין שֶׁעֶבְדוּ בְּמִיתָה, אֶלָּא בְּמַלְקוֹת בְּלִבְדוּ¹⁰.
5 ג. כָּל הַמּוֹמִין כֶּלֶן, אֶחָד שֶׁהָיָה בוּ מַתְחַלֵּל בְּרִיתוֹ
6 וְאֶחָד שֶׁנּוֹלְדוּ בוּ אַחֵר כֶּן¹¹, בֵּין עוֹבְרִין בֵּין שְׂאִינָן
7 עוֹבְרִין - הָרִי זֶה פְּסוּל עַד שִׁיעֲבֹר¹².

(9) בכורות שם, וספרא שם (הלכה ה). (10) כחכמים, ולא כרבי (סנהדרין פג. פד.).

- 8 ד. מוֹם קְבוּעַ - כְּגוֹן שֶׁבֶר רֶגֶל אוֹ שֶׁבֶר יָד¹³;
9 וּמוֹם עוֹבֵר¹⁴ - כְּגוֹן גֶּרֶב¹⁵ אוֹ יִלְפֶת, וְהִיא
10 הַחֲזִיזִית¹⁶. וְלֹא הַמּוֹמִין הַקְּתוּבִין בַּתּוֹרָה בְּלִבְדוּ¹⁷ הֵן
11 שְׁפוּסָלִין בַּפְּהִינִים, אֶלָּא כָּל הַמּוֹמִין הַנִּזְרָאִין
12 בַּגּוּף¹⁸; שְׁנֵאמַר: כָּל אֲשֶׁר בוּ מוֹם - מִכָּל מְקוֹם.
13 וְאֵלוֹ הַקְּתוּבִים בַּתּוֹרָה דִּגְמָא הֵן.

(13) מפורש בויקרא כא, יט. (14) מפורש בתורה שם, כ. (15) לח, ראה להלן פ"ז הלכה י, ופ"ב מהלכות איסורי מזבח הלכה ז. (16) שאינה מצרית, ראה שם ושם. (17) ספרא שם פרק ג הלכה א: "אין לי אלא את אלו בלבד, מנין לרבות שאר המומים, תלמוד-לומר מום מום ריבה". (18) ראה להלן הלכה ז.

- 14 ה. שְׁלֹשָׁה מִיגֵי מוֹמִין הֵם: יֵשׁ מוֹמִין¹⁹ שֶׁהֵן פּוּסָלִין
15 הַפֶּה מִלְּעֶבֶד וְהַבִּהֶמָּה מִלְּקָרֵב. [וְיֵשׁ מוֹמִין
16 שְׁפוּסָלִין בְּאָדָם בְּלִבְדוּ מִלְּעֶבֶד.²⁰] וְיֵשׁ מוֹמִין שְׂאִין
17 פּוּסָלִין, אֶבֶל מִפְּנֵי מְרִאִית הָעֵין אָמְרוּ: שֶׁכָּל כֶּהֱן
18 שֵׁשׁ בוּ אֶחָד מֵהֶן - אֵינוֹ עוֹבֵד.

(19) בכורות מג. (20) בכורות שם במשנה. ואף-על-פי שאינם מום גמור ואינם מחללים עבודתם, כדלהלן. ולמדו זאת בגמרא שם ממה שנאמר (ויקרא כא, כא) "כל איש אשר בו מום מזרע אהרן" – "איש ששוה בזרעו של אהרן (=שאינו משונה משאר בני אדם) אינו נפסל אלא במום,

עבודה. (30) כן הוא בסנהדרין פג. שערל אינו במיתה אלא באזהרה.

17 וְקָשָׁר - לֹבֵשׁ לְכָנִים וְנִכְנָס וּמִשְׁמֵשׁ עִם אָחִיו
18 הַכֹּהֲנִים.

(40) מדות פ"ה משנה ד. (41) בחצייה של חול, ראה למעלה פ"ה מהלכות בית הבחירה הלכה יז. (42) נוסף לתפקידם בשטח ההוראה (סנהדרין פו: במשנה). (43) אותם שעוד לא התחילו בעבודה, או שהתחילו ומצאו בהם ריעותא. אבל אלו שהתחילו בעבודה ולא מצאו בהם ריעותא, אין בודקים אותם (פסחים ג: וראה בפ"כ מהלכות איסורי ביאה הלכה ב.).

19 יב. מִי שֶׁנִּמְצָא כָּשֶׁר בְּיָחוּסוֹ וְנִמְצָא בּוֹ מוֹם - יוֹשֵׁב
20 בְּלִשְׁפַת הָעֵצִים⁴⁴ וּמִתְלַע עֲצִים לְמַעַרְכָּהּ⁴⁵. וְחֹלֵק
21 בְּקִדְשִׁים⁴⁶ עִם אָנָשִׁי בֵּית אָב שָׁלוּ וְאוֹכֵל, שְׁנֹאמֵר:
22 לֶחֶם אֱלֹהֵינוּ מְקִדֵּשׁ הַקִּדְשִׁים וּמִן הַקִּדְשִׁים יֹאכֵל.

(44) מדות פ"ב משנה ה. וראה פ"ה מהלכות בית הבחירה הלכה ח. (45) ש"כ לעץ שנמצא בו תולעת פסול" (הלכות בית הבחירה שם, ולהלן פ"ו מהלכות איסורי מזבח הלכה ב.). (46) זבחים צח: במשנה, וראה להלן פ"י מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יז.

פָּרֶק שְׁבִיעִי

(1) יפרש המומים הפוסלים באדם ובבהמה.

23 א. כָּל הַמוּמִין הַפּוֹסְלִים בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה - חֲמִשִּׁים².
24 וְזֶהוּ פֶּרֶטָן:

(2) ראה להלן פ"ב מהל' איסורי מזבח ה"א. וראה להלן פ"ח, המומין המיוחדים רק באדם, ובהל' איסורי מזבח שם ה"ב, המומין המיוחדים רק בבבהמה. ואף-על-פי שיכלת וחרוץ לא נכתבו בתורה אצל אדם, ודק ותכלול לא נכתבו בבבהמה - למדו (בכורות מג.) זה מזה בגזירה-שוה.

25 ב. חֲמִשָּׁה בְּאֵזָן, וְאֵלוֹ הֵן: מִי שֶׁנִּפְגַּם³ סָחוּס אֲזָנוֹ⁴
26 כְּדִי שֶׁתִּתְּגַר הַצֶּפֶרֶן בִּפְגָּם⁵. אֲבָל הָעוֹר הַמְקֻיָּה לְסָחוּס
27 הָאֵזָן - אֵין בּוֹ מוֹם⁶, בֵּין נֶקֶב בֵּין נִסְדֵּק⁷.

(3) פגמה היא כשיש שם חסרון (רש"י שם לו.). וראה להלן ה"ג. (4) שם לו, א - במשנה: "על אלו מומין שוחטין את הבכור, נפגמה אנו מן החסוחוס". ובמשנה שבמשניות הגירסא "הסוחוס", וכן הוא ברא"ש, וראה ברש"י וב'תוספות' שם כי הוא תנן האוזן. (5) שם לו, ב - בגמרא. והיינו "שתעכב בה ציפורן, אם בודקין אותו כבדיקת סכין" (רש"י שם). (6) שם במשנה "אבל לא העזר", ופירש רש"י "דהדר בריא ולא הוי מומא, והאי עזר היינו אליה רכה של אוזן", אבל לדעת רבינו הכוונה לכל העזר המקיף ולא רק לאליה הרכה של האוזן, וראה 'תוספות יום-טוב' כאן. (וראה להלן ה"ד והי"א בדין אין חרוץ אלא בעצם). (7) אף-על-פי שזה לא נשנה שם אלא בנפגם - טעם אחד הוא לכולם כיון שחוזר ומבריא, כנ"ל.

28 ג. מִי שֶׁנִּסְדֵּק⁸ סָחוּס אֲזָנוֹ בְּכָל שָׁהוּא, אָף עַל פִּי
29 שָׁלָא חֶסֶר⁹. מִי שֶׁנִּפְגַּם¹⁰ סָחוּס אֲזָנוֹ כְּכִרְשִׁינָה¹¹. בֵּין
30 נֶקֶב עֶגְלָה בֵּין נֶקֶב אֶרֶץ, אִם מִצִּטְרָף לְכִרְשִׁינָה - הָרִי

1 ט. פֶּה¹¹ שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא נָשִׁים בְּעֶבְרָה - אֵינוֹ עוֹבֵד, עַד
2 שֶׁיִּדְרֹוּהוּ בֵּית דִּין עַל דַּעַת רִבִּים³², כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה
3 לוֹ הַפָּרָה, שְׁלֹא יוֹסִיף לַחְטֹא; וְעוֹבֵד וְיִוָּדֵד וּמִגֶּרֶשׁ³³.
4 וְכֵן אִם הָיָה מִשְׁמָא לְמַתִּים - פֶּסוּל, עַד שֶׁיִּקְבֹּל עָלָיו
5 בְּבֵית דִּין שְׁלֹא יִטְמָא³⁴. וְאִם עֶבֶר וְעוֹבֵד קִדְם שֶׁיִּדְרִי
6 אוֹ שֶׁיִּקְבֹּל, אָף עַל פִּי שָׁהוּא נָשׁוּי בְּעֶבְרָה - לֹא חָלָל
7 עֲבוּדָה³⁵.

(31) בכורות מה: במשנה. (32) שאין לו התרה (פ"ו מהלכות שבועות הלכה ח). שאם לא כן, יש חשש שילך לחכם ויתיר לו נדרו, שהרי רבינו לא הביא במפורש שצריך לפרט את הנדר, והסיבה שבשבילה נדר (ראה יורה-דעה סימן רכח סעיף יד), אלא כתב "שיאמר אני נשבעתי על כך וכך, ונחמתי" (שם הלכה ה) וכן דעת התוספות בערכין כג. ד"ה מר. ועיין רש"י לבכורות שם. (33) ברייתא שם. (34) בנושא נשים בעבירה, מדירים אותו על דעת רבים, ולא הסתפקו בקבלה בלבד, משום שנושא נשים בעבירה יצור תוקפו (גמרא שם מו.). (35) שאף חלל שעבד, עבודתו כשרה, כדלהלן הלכה י', וראה במאירי לגיטין לה:

8 י. כֹּהֵן שֶׁעֲבַד וְנִבְדֵּק וְנִמְצָא חָלָל - עֲבוּדָתוֹ כְּשֶׁרָה³⁶
9 לְשַׁעֲבֵר, וְאֵינוֹ עוֹבֵד לְהַבֵּא. וְאִם עֶבֶד - לֹא חָלָל³⁷;
10 שְׁנֹאמֵר: בְּרַךְ יְיָ חֵילוֹ וּפָעַל יָדָיו תִּרְצָה - אָף חָלִין³⁸
11 שְׁבוֹ תִרְצָה³⁹.

(36) כרבי יהושע בתרומות פ"ח משנה א, והובאה בקידושין ס: (37) משמע שאף אם עבד לאחר שנודע, גם כן לא חילל, שכיון שאמר "אף חולין (=חללים) שבו תרצה", אין לחלק בין לפני שנודע לבין לאחר שנודע (כסף משנה). וכן כתב המאירי בקידושין שם. ויסודו מהירושלמי (תרומות שם הלכה א) שאמר, שאם נודע בשעה שקבל הדם מותר לגמור ולזרוק, וכן בנודע לו בשעת קמיצה, מותר לגמור ולהקטיר (יריעות שלמה). (וכן בדין: שרק אם נאמר בנידון זה "מתה כהונה", כלומר, לאחר שנמצא חלל הוא כאילו מת, ואינו בטל למפרע (ראה מכות יא:) - אז יש מקום לחלק בין לפני הידיעה לבין לאחר הידיעה, אבל לפי מה שאמרו במסקנא (שם יג.) ש"בטלה כהונה", כלומר, נתגלה הדבר למפרע כי לא היה כהן (רש"י שם), וכן פסק רבינו בפ"ז מהלכות רוצח הלכה יב - לפי זה, אין מקום לחלק בין לפני הידיעה לבין לאחריה. אבל דעת התוספות אינה כן, ראה בכתובות כג. ד"ה עדי, ובקידושין יב: ד"ה ועל, ועיין רש"י שם. (38) כלומר, חללים (רש"י בקידושין שם). (39) קידושין שם.

12 יא. בֵּית דִּין הַגְּדוֹל⁴⁰ הָיוּ יוֹשְׁבֵין בְּלִשְׁפַת הַגְּזִית⁴¹,
13 וְעָמְרָה מִצִּטְרָף⁴² הַתְּדִיר - שָׁהִיוּ יוֹשְׁבֵין וְדָנִין אֶת
14 הַבְּהֵמָה, וּבִדְקִין הַכֹּהֲנִים בְּיוֹחֲסִין וּבְמוֹמֵי⁴³. כָּל
15 כֹּהֵן שֶׁנִּמְצָא פֶּסוּל בְּיָחוּסוֹ - לֹבֵשׁ שְׁחוּרִים וּמִתְעַטֵּף
16 שְׁחוּרִים וְיוֹצֵא מִן הָעֶזְרָה; וְכָל מִי שֶׁנִּמְצָא שְׁלֵם

כפולות בחסות אנו מום, בשתי חסות הרי זה מום
(בית יוסף) (שם). וכן הוא בתוספתא בכורות פ"ד (הוצאת
צוקרמנדל עמ' 539 18): "אזניו מגופפות, בחסיה אחת לא
ישחט (= חוץ למקדש), בשתי חסות ישחט" (= שהוא
מום). וראה בפירוש המשניות שם.

ד. שלשה בריסין של עין, ואלו הן: מי שנקב ריס
מריס עיניו בכל שהוא¹⁹. מי שנקב ריס מריס
עיניו בכל שהוא²¹. [מי שנקב ריס מריס עיניו
בכל שהוא]. ושלשה מומין אלו בכלל חרוץ²³
האמור בתורה²⁴.

משנה שם לח, א. ובגמרא (שם לח): "מאי הריס, אמר
רב פפא תורה ברע דעניא". ומפרש רבינו בפירוש המשנה
ריס העין, שם העפעף האחד משני עפעפי העין.
במשנה, שם: "הריס של עין שניקב". ומכיון שלא נאמר
שיעור הנקב, קבע רבינו שהוא בכל שהוא. (21) שם,
במשנה. ומה שכתב בכל שהוא, ראה שם לו, ב - לענין
סחוס "הסדק בכל שהוא", ובלא חסרון, ראה שם לו, א -
במשנה. (22) כלומר, נחסר. שם במשנה לח, א. וצריך
עיון: אם ניקב ונסדק, שאין בהם חסרון, פסולים בכל שהוא
— כל-שכן נפגם, שיש בו חסרון, שפסול בכל שהוא. וראה
להלן. (23) 'ספרא' פ' אמור פ"ז הי"ב: "חרוץ ריס של
עיניו שניקב שנפגם ושנסדק". (24) בויקרא כב, כב "עורת
או שבור או חרוץ". ואף-על-פי שאין חרוץ בבשר, אלא
בעצם (להלן הי"א) — נראה שריסי העינים אינם בבשר
(חזון איש').

ה. שמונה בעיני, ואלו הן: העור²⁵, בין באחת
מעיניו בין משתייהן²⁶. מי שאינו רואה בשתי עיניו
או באחת מהן, אף על פי שאין נראה בהן שני
כלל²⁷, מחמת שיעור מים קבועים בנגד ראותיהן²⁸.
מי שאינו רואה בעיניו או באחת מהן ראה ברוה
מחמת שהיה בה סגורים קבועים²⁹. מי שבעיניו כמו
ענב, אף על פי שהוא רואה³⁰. מי שיעצא בשר יתר
בעינו עד שהפך מעט מן השחור³¹ של עין. מי
שנמשך הלכן של עין ונכנס ממנו מעט בשחור, עד
שנמצא השחור מערב בלכן. והוא תכלול³² האמור
בתורה³³. אבל אם יצא מן השחור לתוך הלכן -
אינו מום; שאין מומין בלכן³⁴. מי שהיתה נקדה
לבנה בתוך השחור. וזהו דק³⁵ האמור בתורה³⁶.
והוא שהיתה צפה על גבי השחור; אבל אם לא
היתה צפה או שהיתה משקעת בשחור - אינו מום.
וכן אם היתה נקדה שחורה בתוך הלכן, אפילו צפה
- אינו מום; שאין מומים בלכן. היתה נקדה שחורה
שוקעת בתוך השחור - אף זה נקרא דק. אבל אם
היתה צפה, הואיל והיא שחורה בשחור - אינו
מום.

שנאמר (שם כא, יח) "כי כל איש אשר בו מום לא
יקרב, איש עור וגוו", והיינו שנעקרו עיניו או עין אחת (ראה

זה מום¹². מי שיכשה אָזְנוֹ פְּדִי שְׁתֵּנֶקב וְלֹא תוֹצִיא
דָּם¹³. מי שְׁהִיתָה אָזְנוֹ¹⁴ כְּפֹלָה לְשֵׁתִים¹⁵. אֶפְלוּ
הַגְּדִי, שְׁדָרְךָ אָזְנוֹ לְהִיּוֹתָן נוֹטוֹת וּכְפֹלוֹת¹⁶. וּבִלְבָד
שְׁהִיּוֹ לוֹ שְׁנֵי סְחוּסִין¹⁷; אֲבָל אִם אֵין לָהּ אֶלָּא
סְחוּס אֶחָד וְהָרִי הוּא בְּגוֹף אֶחָד שְׁנִכְפַּל - כְּשֹׁר¹⁸.

(8) סדק הוא בלי חסרון (רש"י שם). וראה להלן.
(9) במשנה, שם: "נסדקה אע"פ שלא חסרה", ובגמרא (שם
לו): "תנו רבנן, הסדק כל שהוא". (10) (נקב זה הוא בלי
חסרון, שאם יש בו חסרון, אין צורך בשיעור כרשינה, שהרי
נפגם פסול אפילו בכדי שתחגור בה ציפורן (למעלה ה"ב),
וראה להלן). (11) שם במשנה: "ניקבה מלא כרשינה".
ובפירוש המשנה: "שיעור גרגר כרשינה". ובגמרא (שם)
"מאי כרשינה, אמר רב: שרביא הינדא", "והוא צמח מן
הקטניות, הדומה לעדשים והוא מאכל בהמה" (רש"י שם).
וראה בפ"ג מהל' עבדים ה"ח, ובחוספה להערה מו שם.
(ומה שבנפגם פסול בחגירת הציפורן, שהוא שיעור קטן,
היינו משום שיש שם חסרון, אבל ניקב אין בו חסרון, כנ"ל.
ומה שפסלו בנסדק בכל שהוא, אף-על-פי שאף הוא אין בו
חסרון — מצאנו גם בדיני שופר, שניקב כשר (שו"ע אור"ח
סי' תקפו ס"ז), ואילו בנסדק לארכו יש פוסלים אפילו בכל
שהוא (שם ס"ח), לפי שהנקב אינו הולך ומרחיב. והסדק
הולך ומרחיב (ראה במפרשי השו"ע שם), וכאן בנסדק
הסחוס, היה ידוע להם שילך ויתרחב יותר ויותר).
(12) בבכורות, שם: "בעא מיניה רב הושעיא מרב הונא רבה,
כרשינה הנכנסת ויוצאה או כרשינה העומדת, אמר לו זו לא
שמעתי, כיוצא בה שמעתי, דתנן השרדה והגולגולת שחסרו
כמה וכו' כמלא מקדח וכו'". ומפרש רבינו שזו היתה
הבעיה, אם צריך הנקב להיות עגול, שהכרשינה תהיה
נכנסת ויוצאת בו, או אפילו אם הוא ארוך הוא מצטרף,
ופשט לו מגולגולת ששיעור החסר בו הוא כמלא מקדח,
ושם אמרו (חולין מה). שאם "יש בה נקב אחד ארוך, אפילו
יש בה נקבים הרבה, מצטרפין למלא מקדח", ומזה למד גם
בנידון שלפנינו ש"מלא כרשינה" הוא גם אם הנקב ארוך
(אור שמח). (13) שם במשנה: "או שיכשה, איזהו יכשה,
כל שתיניקב ואינה מוציאה טיפת דם. ר"י בן המשולם אומר,
יכשה שתהא נפרכת". ופסק רבינו כתנא-קמא, וראה גם
בפירוש המשנה. (14) בכורות מ, ב - במשנה. (15) "שיש
לו שתי אזנים מצד אחד, אוזן בתוך אוזן" (רש"י שם).
(16) ראה שם במשנה: "אוזן הגדי היתה כפולה וכו'".
ומפרש רבינו כי נקט התנא גדי לרבותא כי אפילו בגדי,
שדרך אזניו להיותן נוטות וכפולות, זה נחשב למום, באם
היו לו שני סחוסין. (17) כלומר, שני תנוכים נפרדים.
(18) ראה שם במשנה: "אוזן הגדי היתה כפולה, אמרו
חכמים: בזמן שהוא עצם אחד מום, ואם אינה עצם אחד
(כ"ה ברש"י ובמשנה שבמשניות) אינו מום". ומפרשה
רבינו: "בזמן שהוא עצם אחד", היינו שהאוזן הנוסף הוא
עצם בפני עצמו — הרי זה מום. "בזמן שאינו עצם אחד",
היינו שהאוזן הנוסף אינו עצם בפני עצמו — אין זה מום
(בית יוסף י"ד סי' שט). ונראה שהוא גורס בבביתא
בגמרא (בכורות שם) להיפך מהנוסחא שלפנינו: "אזניו

39) ראה למעלה הערה כא, מה שהעירונו. וכן יש להעיר גם כאן.

- ז. ששה בפה, ואלו הן: מי שנקבה שפתו⁴⁰, אפלו אחת מהן⁴¹. מי שנפגמה שפתו. מי שנסדקה שפתו. והוא שתסדק מזר⁴² שלה עד שתחלק לשני ראשים⁴³. מי שעצם לחיו התחתון עודף על העליון כל שהוא⁴⁴. מי שפיו נכלם⁴⁵ מחמת גופו ובריתו. אבל אם נכלם מחמת הרוח – אינו מום⁴⁶. מי שנטל רב המדבר של לשונו⁴⁷.

40) במשנה שם: "שפמו שנקבה שנפגמה שנסדקה", ובמשנה שבמשניות הגירסא "שפתו". 41) כן נראה מלשון המשנה הנ"ל: "שפתו", ולא "שפתותיו", וראה למעלה ה"ו. 42) אולי צ"ל "עור" במקום "מזר", ראה בגמרא שם "אמר רב פפא, תורה ברא דשיפתיה", ומפרש 'רבינו גרשום' "תורה ברא דשיפתיה = עור החיצון". (ויתכן כי צריך להיות "הזר שלה"). 43) אם פירש כן המלה "נסדקה", צריך עיון למה לא כתב כן גם למעלה ה"ב באוון, ה"ד בריס, וה"ו בחוטם. 44) שם מ, א - במשנה: "ומעשה שהלחי התחתון עודף על העליון, ושאל רבן גמליאל לחכמים, ואמרו הרי זה מום". ובגמרא (שם מ:): חילקו בין אם יש בה עצם שהוא מום בין באדם ובין בבמה, לבין אם אין בו עצם שאינו מום אלא בבמה. כלומר, אם השפה התחתונה בלבד עודפת על השפה העליונה, אבל הלחי התחתון אינה עודפת על העליונה – אין זה מום בבמה, אלא באדם בלבד, ראה להלן פ"ח ה"ח. 45) ברייתא שם מ, ב. וראה שם ברש"י, שני פירושים: א) פיו קצר. ב) פיו נפוח. וכתב ה'בית יוסף' ביו"ד סי' שט, שרבינו מפרש כפירוש השני ברש"י, וכן הביא ב'כסף משנה' כאן רק הפירוש השני. וראה להלן ה"ט, ופ"ח ה"ז. 46) ראה שם בברייתא: "תנו רבנן, פיו בלום ורגליו מבולמות מחמת הרוח – אינו מום, מחמת העצם הרי זה מום". ובתוספתא בכורות (פ"ד) "מחמת הרוח – אינו מום, מחמת עצמו הרי זה מום". וזהו כפירושו של רבינו, ולא כפירוש רש"י (כסף משנה). וראה להלן ה"ט לגבי רגלים מבולמות. 47) במשנה, שם מ, א: "ושנטל רוב המדבר של לשונו, בית-דין של אחריהם אמרו, הרי זה מום", ו"רוב המדבר, היינו אותו קצת הלשון שאינו דבוק במלקוחיו" (רש"י). והלכה כבית-דין של אחריהם (פירוש המשנה).

- ח. שנים עשר באיברי ה'רע⁴⁸, ואלו הן: מי שנמנעף הגיד שלו, או נקמת⁴⁹, או נתק⁵⁰, או נכרת⁵¹. מי שנמנעכו הפיצים שלו או אחת מהן⁵², או נקמתו או אחת מהן, או נתק⁵³ או אחת מהן, או נכרתו⁵⁴ או אחת מהן. מי שאין לו אלא פיצה אחת, אף על פי שיש לו שני פיסין⁵⁵. מי ששתי פיציו בקיס אחד⁵⁶. הטמטום. האנדרוגינוס⁵⁷.

48) בויקרא (כב, כד): "ומעוך וכתות ונתוק וכרות, לא תקריבו לה". ובכורות לט, ב - נחלקו בזה רבי יהודה ורבי

להלן). וכן מפורש בכורות מד, א. 26) בכורות שם: "תנו רבנן, עור בין סומא בשתי עיניו, בין סומא מאחת מעיניו". 27) שלא נעקרו, וישנן במקומן. 28) כלומר, בעיניו, ראה בכורות לח, ב - במשנה: "חורור והמים הקבועים", וראה להלן פ"ב מהל' איסורי מזבח ה"ג "במה יודע שהמים קבועים". 29) זהו "חורור שבמשנה שם "חורור והמים הקבועים", ומילת "הקבועים" שבמשנה הנ"ל סובבת גם על חורור וגם על המים. וכן הוא ב'ספרא' שם פ"ג ה"ו "חורור קבוע והמים הקבועים". וראה בהל' איסורי מזבח שם ה"ב, איזהו סטורים קבועים. 30) ראה במשנה שם לח, א. "הרי בעינו דק תבלול חלזון נחש עצב". ורבינו גרס "עינב" במקום "עצב", וכן הוא במשנה שבמשניות וברע"ב שם. וב'ספרא' שם ה"ב כת"י רומי (צלום הסמינר בניורק): "חלזון לחש עיניו". ובהגהה על הגליון, הוגה "נחש, עינב". וכן הוא גם ברש"י על התורה (ויקרא כא, כ). 31) שם במשנה "חלזון נחש", ובפירוש המשנה: "וחלזון נחש, שני שמות נגרים על ענין אחד, הוא שיצמח בעין בשר (מותר) (מיותר) וימשך עד שחופה קצת משחור העין, ושמו המפורסם אצל הרופאים בלשון ערב טפרא". 32) שם במשנה: "איזהו תבלול, לבן הפוסק בסירא ונכנס בשחור", ובפירוש המשנה: "ותבלול הוא הערוב, ונגזר מן בלול, והוא שיתערב הלבן עם השחור וכו', והוא שאם נראה כאילו מן הלבן נכנס שום דבר בשחור העין הרי הוא מום, והוא מה שאמר לבן הפוסק בסירא ונכנס בשחור". 33) ויקרא כא, כ "או גבן או דק או תבלול בעינו". 34) משנה שם: "שחור נכנס בלבן אינו מום". ובגמרא (שם לח:): "מתניתין מני רבי יוסי היא, דתניא לבן ונכנס בשחור, שחור ונכנס בלבן, הרי זה מום, דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר, לבן ונכנס בשחור הרי זה מום, שחור ונכנס בלבן אינו מום, שאין מומין בלבן. אמר רב, מאי טעמא דרבי יוסי, דכתיב (תהלים עג, ז) יצא מחלב עיניו (= יצא רשע לתרבות רעה, מרוב שמן שבעינו, ושומן העין בלבן הוא – רש"י) תרבא דעינא (= חלב העין) איקרי (= הלובן), עיניו סתמא - לא איקרי". 35) במשנה שם: "הרי בעינו דק", וכל דברי רבינו מכאן ועד סוף ההלכה הוא בגמרא שם לח, ב. 36) שם כב, כ "או גבן או דק או תבלול".

1. ו. שלשה בחטם³⁷, ואלו הן: מי שנקב חטמו, אפלו מצד אחד³⁸. מי שנסדק חטמו. מי שנפגם³⁹ חטמו.

37) משנה, שם לט, א. 38) כלומר, דופן אחד של נחיר אחד. שהרי נאמר במשנה "חוטם", ולא חוטמין כברייתא שם, ומכאן שאפילו אם ניקב חוטם אחד, הרי זה מום, וראה להלן ה"ז. ובברייתא שם: "ניקבו חוטמין זה לתוך זה, מבחוץ – הרי זה מום, מבפנים – אינו מום". והיינו "אם ניקב הבשר המפסיק באף לשני נקבים וכו', אם היה לו בחלק הנראה על פני האדמה – הרי הוא מום. ואם היה תחת העור, רוצה לומר לצד העליון מן האף – אינו מום" (פירוש המשנה). והביאו רבינו להלן פ"ב מהל' איסורי מזבח ה"ב במומים של בהמה, כי באדם לא נמצא כלי-כך שהנקב שבדופן האמצעי יהיה ניכר מבחוץ ('הר המוריה').

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי י' טבת – ספר עבודה – הלכות ביאת המקדש קיט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אע"פ שאינו ניכר, ובגמרא שם: "אינו ניכר מי קא הוי מומא, אמר רב פפא: אינו ניכר מחמת עצמו, אבל ניכר מחמת מלאכה". (64) ראה שם בפירוש המשנה ובפירוש רש"י כי אינו ניכר מחמת עצמו כשהוא עומד, אבל ניכר בשעת הילוכו שצולע, והילוך הרגל זו מלאכה. (65) נפוחות, ראה למעלה ה"ז. (66) שם מ, ב - בכרייתא: "תנו רבנן, פיו כלום ורגליו מבולמות, מחמת הרוח אינו מום, מחמת העצם הרי זה מום", ומפרש רבינו מחמת העצם, כלומר מחמת עצמן וברייתן, וכדברי התוספתא (מובא ברש"י שם) "מחמת הרוח אינו מום, מחמת עצמו הרי זה מום", ראה למעלה שם.

- 9 י. אַרְבָּעָה רְאוּיִין לְהִיטּוֹת בְּכָל הַגּוֹף, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֵׁשׁ בּוֹ גֵרֵב⁶⁷ יָבֵשׁ כָּל שְׁהוּא⁶⁸. וְזֶה הַגֵּרֵב הָאֲמֹר בַּתּוֹרָה⁶⁹. מִי שֵׁשׁ בּוֹ יִפְלֵת שֵׁשׁ בָּהּ עֵצִים. וְזֶה הוּא יִפְלֵת הָאֲמֹרָה בַּתּוֹרָה⁷⁰. מִי שֵׁשׁ בּוֹ חֲזוּזִית מְצִירִית⁷¹ כָּל שְׁהִיא, וְהִיא חֲזוּזִית קֶשֶׁה וְכַעֲוָה. וְזוֹ הִיא יִלְפֵת הָאֲמֹרָה בַּתּוֹרָה⁷².

(67) מין שחין. (68) שאז הוא מום קבוע, אבל גרב לח אינו מום קבוע אלא מום עובר לפי שיכול להתרפא, ראה להלן פ"ב מהל' איסורי מזבח ה"ז. ומבואר בכורות מא, א - שגרב לח שמתרפא הוא לח מבפנים ולח מבחוץ, וגרב יבש מבפנים ומבחוץ אינו מתרפא. וכמו כן יבש מבפנים ולח מבחוץ אינו מתרפא. ולדעת ה'כסף משנה' גם לח מבפנים ויבש מבחוץ אינו מתרפא, וראה ב'הר המוריה'. (69) ויקרא כא, יט. וכב, כב. דברים כח, כז. (70) ויקרא כב, כב "עורות או שבור או חרוץ או יבלת או גרב או ילפת, לא תקריבו אלה לה'". וראה בכורות מ, ב - כי "יבלת" שבקרא הוא שיש בה עצם, והרי הוא מום בין בגופו ובין בעינו. (71) שחין שהיתה בעשרת מכות שבמצרים (שם מא.). וראה להלן שם כי יש חזוית שאינה מצרית. (72) ויקרא כא, כ. וראה מס' בכורות, שם.

- 15 יא. כָּל עֵצִים שֶׁבְּגָלוֹי שֶׁנִּחְרָץ בּוֹ חֲרִיץ - הֲרִי זֶה מוֹם⁷³, וְהוּא בְּכָלֵל חֲרוּץ הָאֲמֹר בַּתּוֹרָה⁷⁴. וְאֵין הַצִּלְעוֹת בְּכָלֵל עֲצָמוֹת שֶׁבְּגָלוֹי⁷⁵.

(73) ראה משנה בכורות מ, ב: "ושנפגם עצם ידו ורגלו". (74) שם כב, כב "או שבור או חרוץ". ובגמרא שם מא, א: "אמר אביי וכו' חרוץ דומיא דשבור, מה שבור במקום עצם, אף חרוץ במקום עצם". וראה למעלה ה"ד. (75) ראה ב'ספרא' פ' אמור פ"ז ה"יא לענין שבר, "לפי שנאמר שבר יד או שבר רגל. שיכול, אין לי אלא שנשברה יד או שנשברה רגלו וכו', יכול שאני מרבה שבר צלע, תלמוד-לומר שבר יד או שבר רגל, מה אלו מיוחדים שמומם גלוי ואינן חוזרים, יצא שבר צלע שאין מומו בגלוי". והוא-הדין לענין חרוץ (וראה למעלה פ"ו ה"ז). וכן הוא גם בתוספתא בכורות פ"ד: "אזיהו כסול, כל שהכסלים יוצאין. נשתברו רוב צלעותיו, או שהיה מום מבפנים אינו מום, שנאמר עור ופסח, מה עור ופסח המיוחדים מום שבגלוי ואין חזור".

- 18 יב. וְעוֹד יֵשׁ שֵׁשׁ⁷⁶ שֶׁלֹּשָׁה מוֹמִין אֲחֵרִים⁷⁷, וְאֵלּוּ

אליעזר בן יעקב ורבי יוסי: לדעת רבי יהודה מומין אלו כולם, הם גם בביצים וגם בגיד. לדעת רבי אליעזר בן יעקב, כולם רק בגיד. ולדעת רבי יוסי, מעוך וכתות הם גם בביצים וגם בגיד, ואילו נתוח וכתות אינם אלא בגיד ולא בביצים, ופסק רבינו כרבי יהודה, שכולן גם בביצים וגם בגיד. (49) כתוש יותר ממעוך (רש"י על התורה, שם) והיינו שנכתו באבנים עד שנימוח (רש"י בכורות, שם). (50) היינו שניתק ביד לגמרי ולא נשאר מעורה (ראה רש"י שם). (51) בסכין ועדיין נשאר מעורה (רש"י שם). (52) נלמד מהא דלהלן שמי שאין לו אלא ביצה אחת, הרי זה מום. (53) תלושין ביד עד שנפסקו חוטים שתלווין בהם, אבל נתונים הם בתוך הכיס והכיס לא נתלש (רש"י בחומש ויקרא שם, וראה גם רש"י בכורות, שם). (54) בסכין ועדיין תלווין בכיס ומעורין קצת, שכרות הוא פחות מנתוק (רש"י בכורות שם, וראה רש"י בחומש שם) אבל ברש"י שם לג, ב - כתב שכרות הוא שכרתו לגמרי, רק הם תלווין בכיס, ואילו נתוק הוא שמשליכן גם מן הכיס, וראה ב'תוספות' שם ד"ה להביא. (55) שם מ, א - במשנה. ובגמרא שם שלש מחלוקות, תנא-קמא סובר כי הוא מום, ורבי ישמעאל סובר כיון שיש לו שני כסיסין, בידוע שיש לו שני ביצים, ואינו מום. ורבי עקיבא סובר כי מושיבו על עכוזו ומועך, אם יש לו ביצה נוספת - סופה לצאת. ולהלן פ"ג מהל' בכורות ה"ה פסק כרבי עקיבא, וגם כאן כוונתו אם נתברר שאין לו אלא ביצה אחת. (56) שם במשנה ובגמרא, לדעת כולם. (57) כדעת רבי ישמעאל שם מא, א - במשנה. וראה להלן פ"ג מהל' איסורי מזבח ה"ג.

- 1 ט. שֵׁשׁהּ בִּידִים וּבְרַגְלִים, וְאֵלּוּ הֵן: הַפֶּסֶח⁵⁸. וּמִי שֶׁנִּשְׁמַטָּה יָרְכוֹ⁵⁹. הוּא שְׂרֹעַ הָאֲמֹר בַּתּוֹרָה⁶⁰. מִי שֶׁאֶחָת מִיָּרְכוֹתָיו גְּבוּהָה מִחֻבְרָתָהּ⁶¹. מִי שֶׁנִּשְׁשַׁבֵּר עֵצִים יָדָיו⁶². וְהוּא שְׁהִיָּה נָכָר⁶³. מִי שֶׁנִּשְׁשַׁבֵּר עֵצִים רַגְלָיו. וְהוּא שְׁהִיָּה נָכָר. אֵף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נָכָר בְּשִׁעוּמָד, אִם נָכָר בְּשִׁיחֶלֶף - הֲרִי זֶה מוֹם⁶⁴. מִי שֶׁרַגְלָיו מְבַלְּמוֹת⁶⁵ מִחֻמַּת עֲצָמָן וּבְרִיתָן⁶⁶. אֲבָל אִם הָיוּ מְבַלְּמוֹת מִחֻמַּת הָרוּחַ - אֵינוֹ מוֹם.

(58) הצולע. כמו שנאמר (ויקרא כא, יח) "כי כל איש אשר בו מום לא יקרב, איש עור או פסח וגו'". (59) שנשתרבה יריכו. כלומר, ירך אחת גדולה יותר מירך חברתה. משנה שם מ, א: "אזיהו שחול, שנשמטה יריכו". וראה להלן, בהערה הסמוכה. (60) ויקרא שם: "או חרום או שרוע". וכמו כן (שם כב, כג) "ושור ושה שרוע וקלוט". וראה בגמרא שם: "תנא וכו' שרוע שנשתרבה לו יריכו", ומפרש רש"י שאחת מירכותיו גדולה מחבירתה, וב'ספרא' אמור פ"ז ה"ו "שרוע שנשמטה יריכו", הרי כי נשתרבה ונשמט היינו הך. וראה ברש"י שם במשנה ו'תוספות' שם ד"ה שנשמטה. (61) שם במשנה: "וכסול שאחת מירכיים גבוהות", כלומר, לא גדולה במידתה אלא גבוהה במקום חיבורה, שמקום "בוקא דאטמא" של ירך זה, עלה למעלה על הגב יותר מחבירתה, ראה רש"י במשנה, שם. (62) שנאמר (שם כא, יט) "או איש אשר יהיה בו שבר רגל או שבר יד". (63) שם במשנה: "נשבר עצם ידו ועצם רגלו

עד שנמצא ראשו כאלו הוא מנח על כתפיו. מי
שצנארו ארץ הרבה עד שנראה כשמוט מבין כתפיו.
ג. ארבעה באזן, ואלו הן: מי ששתי אזניו קטנות
הרבה. מי ששתי אזניו נפוחות, דומות לספוג. מי
שאזניו מדלדלות למטה. מי שאחת מאזניו משנה
מחברתה במראה.²

(2) ובפירוש המשנה שם וזה לשונו: "וידוע שיש בגוף
אברים שדומים זה לזה כגון העיניים והאזניים וגבות
העיניים וזולתן וכשהיה בין אחד לחבירו שינוי באיזה דבר
שיהא אותו שינוי כגון וכו', הרי האיש הוא בעל מום זוגס
ויקרא זגס ענינו בעל שינוי בשני הדברים שאין ראויין
שיהא בהן שינוי" ופירוש זוג: שניים, דוס: שניים, כלומר,
הזוג - בשני עיניים.

ד. חמשה בגבינים,³ ואלו הן: מי שאין לו שער
בגביניו. והוא גבן האמור בתורה. מי שגביניו
שוקבין. מי שאין לו אלא גבין אחד.⁴ מי שיש לו
גבינין יתר על שנים. מי שאחד מגביניו משנה
מחברו. בין ששערו של זה ארץ ושערו של זה קצר,
בין ששערו של אחד שחור ושערו של השני לבן
או אדם, הואיל ויש ביניהם שני זה - הרי זה
פסול.⁵

(3) בגבות העיניים. (4) כלומר, שני הגבינים מתחברים יחד
ממעל לחוטם ונראים כגבין אחד. (5) ייתכן כי פסול זה
אינו אלא מדרבנן, שהרי אינם מפורשים בתורה, ואינם
מטעם מום, אלא מטעם שאינו שווה בזרעו של אהרן.

ה. ארבעה בריס העין, ואלו הן: מי שאין לו שער
כלל בריסי עיניו.⁶ מי ששער ריסי עיניו מרבה
מעבה הרבה. מי ששער אחד מריסי עיניו משנה
משער ריס אחר. כגון שאחד שחור ואחד לבן, או
שאחד נושר והשני מעבה. מי שעפעפיו סגורות
מעט ואינן נפתחות הרבה כשאר כל האדם.

(6) כלומר, לא נשתיירו אפילו השרשים, והוא "תמיר"
שבברייתא, אבל אם נשתיירו השרשים אין זה אלא משום
מראית עין, ראה שם מג: במשנה: "ושנשרו ריסי עיניו פסול
מפני מראית עין". (7) כלומר, או מעובה. (8) כנראה
שהכוונה ל"דליל", כלומר, אין השער "סמיך", ונראה כאילו
נשרו כמה שערות.

ו. אחד עשר בעינים, ואלו הן: מי שהיו שתי עיניו
למעלה מן המקום הראוי להם, קרובות מפדחתו.
מי שהיו שתי עיניו למטה ממקום הראוי להם. מי
שהיו שתי עיניו עגלות ואינם נמשכות בארץ מעט
כשאר העינים. מי שעניו מזרות והן יוצאות בעיניו
הנמר וכמי שהוא מסתפל בעת שפועס בעס הרבה.
מי שעניו גדולות הרבה כשל עגל. מי שעניו
קטנות כשל און. מי שדמעיו זולפות תמיד. מי

הן: הזקן שהגיע להיות רותת ורועד כשהוא
עומד.⁷ החולה כשהוא רועד מפני חליו וכשולן
כחו. אבל הטורפה - כשר באדם⁷⁹ ופסול בבהמה.⁸⁰
וכן יוצא דפין⁸¹ - כשר באדם ופסול בבהמה.⁸²

(76) ראה בפ"א מהל' יסודי התורה ה"א, ובהערה ד.
(77) משנה בכורות מא, א. וראה גם ב'ספרי' פ' שופטים
דברים יז, א. ובגמרא שם: "מנהני מילי, דתנו רבנן, מן
הצאן ומן הכבשים או מן העזים (ויקרא א, י), פרט לזקן
ולחולה ולמזוהם". (78) בחולין כד, א: "תנו רבנן, כהן
משיביא שתי שערות עד שיוקין כשר לעבודה וכו', עד
שיוקין עד כמה, אמר רבי אלעא אמר רבי חנינא, עד
שירתת". וראה להלן פ"ב מהל' איסורי מזבח ה"ו, וב'משנה
למלך' שם. (79) משנה, בכורות מה, ב. לפי שאינו מום
שבגלוי, ראה למעלה פ"ו ה"ז. (80) לא מטעם מום, אלא
נחמטה מן הפסוק "מן הבקר" (ויקרא א, ג) - להוציא את
הטריפה ('ספרא' שם דיבורא דנדבה (פ"ב ה"י).
(81) הוציאווהו עלידי ניתוח מן הבטן. (82) שם במשנה.
משום שנאמר (כב, כז) "שור או כשב או עז כי יולד", פרט
ליוצא דופן, ראה להלן פ"ג שם ה"ד.

יג. המזהם.⁸³ וכהן שהוא מזהם בזעתו - רוחץ ושוף
כל גופו כבשם ועובד.⁸⁴ היה ריח פיו רע - נתן
בפיו לפלפל⁸⁵ או זנגביל⁸⁶ וכיוצא בהן ועובד. ואם
עבד בזהם זעתו או בזהם פיו - הרי חלל עבודתו,
כשאר אלו הפעלי מומין כלם.

(83) "הוא שריחו רע" (רבינו בפירוש המשנה שם).
(84) כתובות עה, א. (85) שם. (86) אינגעבר.

יום רביעי י"א טבת ה'תש"פ

פרק שמיני

(1) מפרש בו המומים המיוחדים באדם לבדו.

א. כל המומין המיוחדין באדם - תשעים. וזהו
פרטן: שמונה בראש, ואלו הן: מי שאמצע קרקדו
שוקע למטה כמו שדחקו בידו. מי שאמצע קרקדו
עולה למעלה כמו ביצה. מי שפאת ראשו יוצא
כנגד פניו כמו מקבת. מי שראשו יוצא מאחוריו
כנגד ערפו. מי שראשו רחב ויוצא מכאן ומכאן,
עד שתמצא ראשו על צנארו כמו ראש הלפת על
העלין שלו. הקרח שאין בכל ראשו שער כל עקר.
ואם יש בו שיטה של שער מקפת מאחוריו מאזן
לאזן - כשר. מי שהיה השער מקיף מאזן לאזן
מלפניו בלבד, ושאר הראש קרח הוא - הרי הוא
פסול. מי שהיה השער שלו מקיף את כל הראש
סביב מלפניו ומאחוריו ואין שם שער באמצע - גם
זה קרח ופסול.

ב. שנים בצנאר, ואלו הם: מי שצנארו שוקע הרבה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"א טבת - ספר עבודה - הלכות ביאת המקדש קכא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(זבחים כד.) ולפי דבריו, אם עבד חילל עבודתו, וזהו רק אם עבד ביד ימינו (שהיא שמאלית). אבל אם עבד ביד שמאלו (שהיא מיומנת), נראה שאינו פסול משום "שמאל", שהרי זוהי יד-ימינו שלו, אלא לוקה משום מום, ומכיוון שאינו שווה בזרעו של אהרן, אינו מחלל עבודתו. אבל מדברי רבינו נראה, שאף אם עבד ביד ימינו (שהיא שמאלית), אינו פסול מטעם "שמאל", שהרי סוף סוף עבד ביד ימין, אלא הרי הוא בעל מום המיוחד לאדם, שאם עבד לא חילל. (10) שם מה. במשנה: "השולט בשתי ידיו רבי פוסל וחכמים מכשירין", ... מר סבר (=רבי) כחישותא אתחלא בימין (=התחילה חולשה ביד ימין) ומר סבר (=חכמים) בריותא אתחלא בשמאל (התחילה הבראה וחזק ביד שמאל), ופסק חכמים.

יב. ארבעה באיברי הזרע, ואלו הן: מי שפס 40 הציצים גדול וארוך עד שמגיע לארכבותיו. מי שהגיד שלו ארוך עד שמגיע לארכבותיו. מי שנמרחו אשכיו, והם הפיס של ביצים. מי שהרוח באשכיו. והוא מרוח אשך האמור בתורה. 44

יג. חמשה עשר בשוקים וברגלים, ואלו הן: מי ששוקיו עקמות, עד שמחבר רגל לרגל ואין ארכבותיו¹¹ נוגעות זו בזו. מי שפקתו יוצאת. והפקה היא העצם העגל שלמעלה מן העקב מצד פנים, והוא דומה לפקה שטוות בה הנשים. מי שעקבו יוצא לאחוריו, עד שנמצא השוק כאלו הוא באמצע רגלו עומד. מי שפרסותיו רחבות כשל אנו, אף על פי שאין קלוטות כשל אנו. מי שפקה יוצאה מגודלו. מי שיש ברגלו אצבע יתרה, אפלו שש ושש. ואם חתכה - פשר. והוא שלא יהיה בה עצם. מי שחסר אחת מאצבעות רגליו. מי שאצבעותיו מרפכות זו על גבי זו. מי שהיו אצבעות רגליו קלוטות עד למטה מן הפרק. ואם היו עד הפרק, או שחתכן והפרישן - פשר. מי שרגלו כלה שנה, שנמצא רחב פס אצבעותיו כרחב עקבו וכאלו היא חתיכה שנה. מי שרגלו עקמה, דומה למגל, שנמצא פס רגלו שיש בו האצבעות עם עקבו כאלו הם שני ראשי הקשת. מי שרגלו חלולה. והוא שהיה אמצעה גבוה מעל הארץ, ונמצא פשעומד - עומד על עקבו ועל אצבעות רגליו. המקיש בקרסליו בעת שמהלך. מי שמקיש בארכבותיו בעת שמהלך. מי שהוא אטר ברגל ימינו¹².

(11) ברכיו. (12) "איטר בין ביד בין ברגל פסול" ופירש רש"י שם: ואיטר ברגל כו' לעמוד ולשרת כתיב, כדרך שאר עמידה שעיקרה בימין.

יד. ארבעה בכל הגוף, ואלו הן: מי שגופו גדול מאיבריו¹³. מי שגופו קטן מאיבריו. הארוך ביותר. 69

1 שלחלוהית נמשכת מראש עינו מפנגד החטם, או מנב עינו מצד צדעיו. מי שמקבץ יסי עינו ועוצמן מעט בשעה שרואה אור או בשעה שהוא רוצה לדקדק בראיה. מי שראית עינו מעורבת עד שרואה את החדר ואת העליה כאחת. ויודע דבר זה בעת שידבר עם חברו ונראה כאלו הוא מסתפל באיש אחר. מי שאחת מעינו משנה מחברתה, בין במקומה בין במראה. כגון שהיתה אחת שחורה ואחת פתוקה, או אחת קטנה ואחת גדולה, הואיל ויש בין שתיהן שני מקל מקום - פסול. 10

ז. ששה בחטם, ואלו הן: מי שעקר חטמו שוקע, אף על פי שאינו כוחל שתי עינו כאחת. וזה חרום האמור בתורה. מי שאמצע חטמו בולט למעלה. מי שעקץ חטמו נוטף למטה. מי שחטמו עקם לצד אחד. מי שחטמו גדול מאיבריו. מי שחטמו קטן מאיבריו. וכיצד משריין אותו? באצבע קטנה שעל ידו. אם היה חטמו גדול ממנה או קטן ממנה - הרי זה מום. 18

ח. שלשה בפשפטים, ואלו הן: מי ששפתו העליונה עורפת על התחתונה. מי ששפתו התחתונה עורפת על העליונה. מי שפיו רפוי וריר וירד מפיו. 21

ט. שלשה בבטן, ואלו הן: מי שפרסו צבה. מי שטבורו יוצא ואינו שוקע כשאר בני אדם. מי שדדיו שוכבין על בטנו כדדי אשה. 24

י. שלשה בגב, ואלו הן: מי ששדרתו עקמה. מי שניצאתה חליא משדרתו. בין שבלטה לחוץ או נכנסה לפנים או נטתה לצדדין. וזהו פעל חטוּטרת. מי שתפח בשר בגבו ונעשה בחטוּטרת, אף על פי שלא זה חליא ממקומה - הרי זה מום. 29

יא. ששה בידים, ואלו הן: מי שיש בידו אצבע יתרה באצבעות ידיו, אפלו היו שש ושש. ואם חתך את היתרה - פשר. ואם היה בה עצם, אפלו חתכה - פסול. מי שחסר אצבע מידו. מי ששתי אצבעות ידיו קלוטות עד למטה מן הפרק. ואם חתכן והפרישן עד הפרק - פשר. באי זה פרק אמרו? בפרק ראשון הסמוך לכף היד. מי שאצבעותיו מרפכות זו על גבי זו. מי שפקה יוצאת מגודלו. מי שהוא אטר יד ימינו⁹. ואם היה שולט בשתי ידיו - כשר¹⁰. 39

(9) וכמו כן איטר רגל ימינו. ברייתא שם מה: "איטר בין ביד בין ברגל פסול". וכתב רש"י שם: "איטר ביד פסול דכתיב וטבל אצבעו, כל מקום שנאמר אצבע וכהן אינו אלא ימין

כחכמים ולא כרבי עקיבא, ראה פירוש המשנה שם. (6) סנהדרין פג: (7) בספרי קרח פ' טז: "והזר הקרב יומת, לעבודה". (8) אזהרה זו לא נצרכה לחייבו מיתה בידי שמים, שהרי המשמש בלא קידוש ידים וגלים אין בו אזהרה, ואף-על-פי-כן חייב מיתה בידי שמים (פי"ט מהלכות סנהדרין הלכה ג) - אלא לחייבו מלקות, ראה להלן הלכה ח, ובהלכות סנהדרין שם הלכה ב אות יא. (9) בספרי שם: "והזר הקרב יומת. עונש שמענו, אזהרה לא שמענו, תלמוד-לומר וזר לא יקרב אליכם". וראה גם בזבחים טז. (10) "כך היא הנוסחא הנכונה, ובקצת ספרי רבינו (גם בדפוס רומי ר"מ) יש חסרון הניכור" (כסף משנה). (11) צ"ל: "והקטירו (אותו) בני אהרן". (12) קידושין לו.

ב. אף על פי שהזרים מזהרין שלא יתעסקו בעבודה מעבודות הקרבנות - אין חייבין מיתה אלא על עבודה תמה¹³, לא על עבודה שיש אחריה עבודה¹⁴. ואין הזר חייב מיתה אלא על ארבע עבודות בלבד¹⁵: על הזריקה¹⁶, ועל ההקטרה, ועל נסוף המים בזהב¹⁷, ועל נסוף היין תמיד¹⁸.

(13) יומא כד. והיא עבודה שהיא גומרת ומתממת את הדבר (רש"י שם). (14) כגון קבלה והולכה שיש אחריהן זריקה, ראה יומא שם. (15) ראה שם: "אמר רב, ארבע עבודות זר חייב עליהן מיתה, זריקה והקטרה וניסוך המים וניסוך היין. ולוי אמר תרומת הדשן וכו' מאי טעמא דרב, דכתיב (במדבר יח, ז) ואתה ובניך אתן תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרוכת ועבדתם, עבודת מתנה אתן את כהונתכם והזר הקרב יומת - עבודת מתנה ולא עבודת סילוק (היא תרומת הדשן, ראה להלן הלכה ח). ועבדתם, עבודה תמה ולא עבודה שיש אחריה עבודה וכו'". ופסק רבינו כרב. (16) כל אלו הן עבודות גמורות: זריקה היא עבודה אחרונה בדם, הקטרה - בקומץ המנחה ובאברים ובפדרים, וכן ניסוך היין והמים אין אחריהם עבודות אחרות. (17) בחג הסוכות, ראה להלן פ"י מהלכות תמידין ומוספין הלכה ו. (18) בכל ימות השנה.

ג. כיצד על הזריקה? בין שזרק בפנים¹⁹, בין שזרק בחוץ²⁰, בין שהזה הזאה אחת מכל הזיות הדם²¹, בין שהזה הזאה אחת מכל הזיות קרבנות המצרע²² - הרי זה חייב מיתה.

(19) במזבח הזהב הפנימי (הר המוריה, וראה גם מעשה רוקח, ומרכבת המשנה). (20) במזבח העולה, החיצון (הר המוריה, וראה גם מעשה רוקח ומרכבת המשנה). וביומא כד: "תניא כוותיה דרב, עבודות שזר חייב עליהן מיתה, זריקת דם בין לפניו ובין לפני ולפנים", ופירש רש"י: "זריקת דם המזבח בחוץ. בין לפניו, הזאות שעל הפרוכת, בין לפני ולפנים שעל בין הבדים דיום הכיפורים", אבל רבינו מפרש, בין לפניו היינו שלא מחוץ לעזרה, אלא בפנים על המזבח החיצון, ולפני ולפנים הוא במזבח הזהב הפנימי (הר המוריה, וראה בכסף-משנה). (21) כלומר, הזיות שמזין על בין הבדים, על הפרוכת ועל המזבח הזהב, ראה להלן פרק ה מהלכות מעשה הקרבנות הלכות יב-יג.

הננס, והוא הקצר ביותר. עד שהיה מפלגין משאר העם.

(13) ראה שם מד. במשנה: "גופו גדול מאבריו או קטן מאבריו", ראה בפירוש המשנה: "העולה בידינו מזה שצריך להיות אברי גופו משוערים כשיעור הראוי לשיעור גופו, קצתם אל קצתם".

טו. שמונה בעור הפשר, ואלו הן: הפושי. הלכן ביותר כמו גבינה. האדם פשוני. בעלי נגעים טהורים. שנשתנה העור מחמת עצמו, כמו הבהק; שנשתנה העור מחמת דבר אחר, כגון צרבת המכה. וזה בכלל נגעים טהורים. מי שהיתה בעור פניו שומא שיש בה שער, אף על פי שאינה באיסקר אלא כל שהוא. מי שהיתה בעור פניו שומא באיסקר או יותר. בעלי הדלדולין. והוא שידלדל העור והפשר, או הלחלוחית שיש בעור שנדלדל באי זה מקום שהיתה מפל הגוף - הרי זה מום.

טז. ועוד יש שם באדם ארבעה מומין אחרים, ואלו הן: החרש. השוטה. והנכפה, אפלו לימים רבים. מי שרוח רעה מבעתתו תמיד או בעתים ידועים.

יז. נמצאו כל המומין הפוסלים בכהנים מאה וארבעים. וזהו כללם: שמונה בראש. ושנים בצנאר. ותשעה באזנים. וחמשה בגבינים. ושבעה בריס העין. ותשעה עשר בעינים. ותשעה בחטם. ותשעה בפה. ושלושה בפטן. ושלושה בגב. ושבעה בידים. וששה עשר באברי הזרע. ועשרים ברגלים. ושמונה בכל הגוף. ושמונה בעור הפשר. ושבעה בכח הגוף וריחו. וכבר נפרטו פלן אהד אחד. ואלו פסלו מפגי מראית העין: מי שנשרו ריסי עיניו, אף על פי שנשאר השער בעקרון. ומי שנטלו שניו.

פרק תשיעי

(1) יבאר בו רבינו כי זר שעבד במקדש, עבודתו פסולה, והוא חייב מיתה בידי שמים, ועל איזו עבודה חייב הוא.

א. זר² שעבד במקדש³ - עבודתו פסולה⁴, וחייב מיתה בידי שמים⁵. שנאמר: והזר הקרב יומת⁶. מפי השמועה למדו⁷, שאין חייב זה אלא לקרב לעבודה. והיכן הזהיר עליו⁸: זר לא יקרב אליכם⁹. אי זהו זר? כל שאינו מזרע אהרן הזכרים¹⁰. שנאמר: וזרכו בני אהרן, והקטירו בני אהרן¹¹; בני אהרן - ולא בנות אהרן¹².

(2) ראה בסוף ההלכה, איזה זר. (3) ראה להלן הלכה ב והלכה ח, איזוהי עבודה בנידון שלפנינו. (4) זבחים יד: וטו: (5) סנהדרין פא: במשנה: "זר ששמש במקדש, רבי עקיבא אומר בחנק, וחכמים אומרים בידי שמים". והלכה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"א טבת - ספר עבודה - הלכות ביאת המקדש קכג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם. (33) "הוא נותן המלח למנחה, שנאמר (שם, יג) על כל קרבןך תקריב מלח" (רבינו שם). (34) "הוא מה שנאמר והניף אותם תנופה (צ"ל "והניף את המנחה", במדבר ה, כה) - רבינו שם. (35) "הוא מה שנאמר (ויקרא ב, ח) והגישו" (רבינו שם). (36) כלומר, דישון המנורה (ראה רש"י זבחים שם), שהרי הדלקה - כשרה בור, ראה להלן הלכה ז. (37) במשנה זבחים שם: "היוצק והבולל והמולח והמניף והמגיש והמסדר את השולחן והמטיב את הנרות והקומץ והמקבל דמים וכו' ואין חייבין עליו משום זרות" (=כלומר, מיתה בידי שמים). ומצית אש במזבח לא נזכר שם במשנה, ומקורו בספר אחר פרק י הלכה ט: "יכול היוצא והיוצק והבולל וכו' יהא חייב וכו'". ולדברי הר המוריה יש כאן טעות סופר, וצ"ל "יכול היוצא והיוצק". וכן הוא בתוספות ישנים יומא שם ד"ה הצתה, שהצתת האש אינה עבודה תמה, לפי שיש אחריה סידור שני גזירי עצים. וסידור בזיכין נזכר ביומא כד: , וראה למעלה הלכה ב' כי הזרים מוזהרין שלא יתעסקו בשום עבודה מכל העבודות שבקרבנות, וראה למעלה הלכה א, כי זו שעבד במקדש עבודתו פסולה. (38) ראה בזבחים קטו: ויומא שם, כי אין חייבין מיתה אלא על עבודה תמה, וראה למעלה הלכה ב.

- 17 ו. שְׁחִיטַת הַקֶּדְשִׁים כְּשֶׁרָא בְּזָרִים³⁹, אָפְלוּ קִדְשֵׁי
- 18 קִדְשִׁים, בֵּין קִדְשֵׁי יָחִיד בֵּין קִדְשֵׁי צִבּוּר⁴⁰; שְׁנֵאמַר: 19 וְשָׁחַט אֶת פֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי יְיָ, וְהִקְרִיבוּ בְּגֵי אֶהָרָן -
- 20 מִקִּבְּלָהּ וְאֵילָף מִצּוֹת כֹּהֲנָהּ⁴¹. וְכֵן הִתְפַּשֵּׁט וְהִנָּחֹת⁴²
- 21 וְהוֹלֵכֶת עֲצִים לְמִזְבֵּחַ - כְּשֶׁרָא בְּזָרִים⁴³. שְׁנֵאמַר
- 22 בְּאִיכָרִים: וְהִקְטִיר הִפְהֵן אֶת הַפֶּל הַמִּזְבֵּחַ - זֶה
- 23 הוֹלֵכֶת אִיכָרִים לִפְכָּשׁ; הוֹלֵכֶת אִיכָרִים הִיא שְׁצָרִיקָה
- 24 כֹּהֲנָה, וְלֹא הוֹלֵכֶת עֲצִים⁴⁴.

(39) ברכות לא: פסחים סד: יומא כז. זבחים לא: מנחות יט. וספרא ויקרא נדבה פרשה ד הלכה ב. וראה להלן פ"ה מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א, ובפ"א מהלכות פסולי המוקדשין הלכה א. (40) יומא כה: בקרבן תמיד (הר המוריה). (41) ראה הערה לח. (42) ראה יומא כז: כז. (43) שם כז. (44) ראה יומא שם שמהפסוק הנ"ל ממעטים הפשט וניתוח, ואילו הולכת עצים נתמעטה מפסוק אחר (שם א, יג) "והקריב הכהן את הכל והקטיר המזבחה". ולדעת האור שמח, נפלה טעות-סופר בדברי רבינו.

- 25 ז. וְכֵן הִדְלַקְתָּ הַנֵּרוֹת כְּשֶׁרָא בְּזָרִים⁴⁵. לְפִיכָּךְ, אִם
- 26 הֵטִיב הִפְהֵן אֶת הַנֵּרוֹת וְהוֹצִיאָן לַחוּץ - מִתֵּר לָזֶר
- 27 לְהִדְלִיקָן⁴⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הדלקת הנרות כשרה בזרים, לפיכך אם הטיב הכהן את הנרות והוציאן לחוץ, מותר לזר להדליקן".

ומקורו בגמרא (יומא כד, א.) ש"הדלקה לאו עבודה היא", דכיון שהדליק ברוב היוצא (של הפתילה) השלהבת עולה מאליה".

וצריך להבין, הלא ציווי ההדלקה הוא לאהרן "דבר אל

וראה ביומא כד. כד: כי בין לרב ובין ללוי, חייב על שבע הזאות שבפנים, היינו אחת מההזאות, בין שעל הפרוכת ובין שעל בין הבדים ובין שעל המזבח. (22) יומא שם: "שבע הזאות שבפנים ושבעצורע", והזאות שבמצורע, הן ההזאות מלוג השמן כנגד בית קודש הקדשים (ראה להלן פרק ד מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ב). וכמו כן מתן הדם והשמן על התנור והבהונות (הר המוריה).

- 1 ד. פִּיצַד עַל הַקְטָרָה? הַקְטִיר אִיכָרִים אוֹ לְמִין אוֹ
- 2 לְבֹנָה עַל הַמִּזְבֵּחַ²³, אָפְלוּ הַפֶּךְ בְּאִיכָרִים שְׁלֹא
- 3 נִתְעַפְּלוּ וְקָרַב שְׁרָפְתָן - חֵיב מִיתָה²⁴. וְהוּא שְׁהִקְטִיר
- 4 פְּזִית²⁵. וְכֵן אִם הַקְטִיר קְטָרֶת עַל מִזְבֵּחַ הַזֶּהָב -
- 5 מִשְׁיִקְטִיר פְּזִית חֵיב²⁶. אָבָל הַמִּקְטִיר קְטָרֶת בְּיוֹם
- 6 הַכַּפּוּרִים כִּדְשׁ הַקִּדְשִׁים - אֵינוֹ חֵיב מִיתָה עָלֶיהָ
- 7 עַד שְׁיִקְטִיר מֵלֹא חֲפָנִי, שְׁעוֹר הַמִּפְכָּשׁ בַּתּוֹרָה²⁷.

(23) למד כן ממה ששינוי בזבחים קיב: "המעלה מבשר חטאת, מבשר אשם, מבשר קדשי קדשים, מבשר קדשים קלים ומותר העומר, ושתי הלחם ולחם הפנים, ושירי מנחות וכו' ואין בהם משום זרות". הרי שרק באלו אין משום זרות, מפני שאין דרכן להקטיר, אבל בדבר שדרכו להקטיר חייב משום זרות, וראה תוספות יומא כד: ד"ה והמקטיר (הר המוריה). (24) יומא יב. ושבועות יז: "אמר רב הונא, זר שהפך בצינורא חייב מיתה" ואמרו בגמרא (שבועות שם), שאם לא היה מהפך בהם, היו נשרפים לשתי שעות. ועל-ידי-זה שהיפך, נשרפו בשעה אחת, הרי זו עבודה, שכל קירוב עבודה, עבודה היא, וראה למעלה פרק ד הלכה ג. (25) ראה להלן בסמוך. (26) כי אין הקטרה פחותה מכזית (להלן פרק ה מהלכות איסורי מזבח הלכה ב). (27) ויקרא טז, יב. ופחות מזה אין זו עבודה, ראה בזבחים קט:

- 8 ה. וְהַמִּסְדֵּר שְׁנֵי גִזְרֵי עֲצִים עַל הַמִּעְרָכָה - הָרִי הוּא
- 9 כְּמִקְטִיר אִיכָרִים וְחֵיב מִיתָה²⁸; שְׁהַעֲצִים קָרְבָן
- 10 הוּא²⁹. אָבָל הַיּוֹצֵק³⁰ וְהַבּוֹלֵל³¹, וְהַפּוֹתֶת³²
- 11 וְהַמּוֹלֵחַ³³, וְהַמְנִיף³⁴ וְהַמְגִישׁ³⁵, וְהַמִּסְדֵּר אֶת לֶחֶם
- 12 הַפָּנִים אוֹ אֶת הַבִּזְיִכִּין עַל הַשֻּׁלְחָן, וְהַמְטִיב אֶת
- 13 הַנֵּרוֹת³⁶, וְהַמְצִית אֵשׁ בַּמִּזְבֵּחַ, וְהַקּוֹמֵץ וְהַמִּקְבֵּל
- 14 דָּמִים, אֵף עַל פִּי שְׁנִפְסָלוּ וְהָרִי הוּא מְזַהֵר עַל כָּל
- 15 אֵילּוֹ וְלֹקָה³⁷ - אֵינוֹ חֵיב מִיתָה; מִפְּנֵי שְׁפָל אַחַת
- 16 מֵהֶן עֲבוּדָה שְׂאֵחֲרִיָּה עֲבוּדָה, וְאֵינָה גִמֵּר עֲבוּדָה³⁸.

(28) כר' אסי א"ר יוחנן (יומא כד:): "זר שסידר שני גזירי עצים חייב, הואיל ועבודה תמה היא", וסידור האיברים שאחר כך, הוא התחלה לעבודה אחרת (רש"י שם). ולא כרב ולוי החולקין עליו (שם). (29) ראה להלן פרק יד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א, ולפיכך חלה עליו האזהרה שלא יתעסקו בעבודות מעבודות הקרבנות. (30) "הוא שיוצק השמן על המנחות, והוא מה שנאמר (ויקרא ב, ו) ויצקת עליה שמן" (פיה"מ לזבחים קיב:). (31) "ר"ל שבולל הסולת בשמן, שנאמר (במדבר ז, יג) כלולה בשמן למנחה" (רבינו שם). (32) "הוא הפותת לחם המנחות, כמו שנאמר (ויקרא שם) פתות אותה פתים" (רבינו

מִדּוֹ בְּדֹ וְגוֹמֵר⁴⁸. וְאֵם הָרִים יִשְׁרָאֵל - לֹקָה⁴⁹, וְאִינוּ
חֵיב מִיתָה, אִף עַל פִּי שְׂאִין אַחֲרֶיהָ עֲבוּדָה⁵⁰.
שְׁנָאֵמֶר: עֲבַדְתָּ מִתְּנָה⁵¹. עֲבוּדַת מִתְּנָה הוּא שְׁתִּיהָ
בְּלֶהֱן לְכִדּוֹ, וְאֵם קָרֵב לָהּ הָזֶר - חֵיב מִיתָה; אֲכָל
עֲבוּדַת סְלוּק⁵² - אֵין חֲתִיבִין עָלֶיהָ מִיתָה. [וְכֵן אִם
דִּשָּׁן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְהַמְּנוּרָה - אִינוּ חֵיב מִיתָה.]⁵³

(47) ראה להלן פרק ב' מהלכות תמידין ומוספין הלכה י.
(48) והרים את הדשן. (49) משום "וזר לא יקרב אליכם",
ראה למעלה הלכה א. (50) ראה למעלה הלכה ב, כי על
עבודה תמה, שאין אחריה עבודה, חייבים מיתה.
(51) "ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר
המזבח ולמבית לפרוכת ועבדתם, עבודת מתנה אתן את
כהונתכם והזר הקרב יומת". ורוצה לומר עבודה כזו, שהוא
נותן על גבי המזבח, כגון זורק עליו דם, או מנסך עליו יין
או מים, או מקטיר עליו קטורת. (52) שמסלק מן המזבח.
יומא כד. כרב, ולא כלוי. (53) כל המוקף בסוגריים
מרובעים אינו בדפוס רומי ר"מ, אבל מצאו הכסף-משנה
בקצת ספרי רבינו. וטעמו, מפני שהן עבודות סילוק, וכמו
שנבאר בהרמ"ה הדשן. ומקור הדברים בבעיא של רבא
(שם כד:), שחזר ופשטה.

ט. סִדֵּר הַמַּעֲרָכָה⁵⁴ - פּוֹרְקָה⁵⁵, וְחוּזֵר הַפֶּהֱן וְסוּדְרָה,⁵⁶
מִפְּנֵי שְׁסוּדְרָה פְּסוּלָה.

(54) כלומר, זה שסידר המערכה. (55) כלומר, הזר פורקה
בעצמו ואין צריך לזה כהן (יומא כז:). (56) יומא שם:
"א"ר אסי אמר ר' יוחנן, זר שסידר את המערכה חייב, כיצד
הוא עושה וכו' פורקה זר וסודרה כהן" והתקפתו של ר'
זירא שם, אינה אלא על חיוב מיתה, אבל על הפסול לא
התקף (כסף משנה, וראה תוספות ישנים).

י. הַשְּׂמָא וּבַעַל מוֹם וְשֵׁלָא רְחוּץ יָדִים וְרִגְלִים
שְׁשֻׁמֵּשׁ בְּמִקְדָּשׁ - אִינוּ חֲתִיבִין⁵⁷ אֵלָּא עַל עֲבוּדוֹת
שֶׁהָזֶר חֵיב עָלֶיהָ מִיתָה⁵⁸, וְעַל שְׂאֵר הָעֲבוּדוֹת -
בְּאַחֲרָהָ⁵⁹.

(57) כל אחד מהם כדינו: טמא ושלא רחוצ' ידיים – במיתה,
ובעל מום – במלקות, ראה למעלה פ"ו הלכה ב (כסף
משנה). (58) כלומר, עבודה תמה ועבודת מתנה, ראה
למעלה הלכה ב והלכה ח. והנה בזבחים קיב: שנינו: "ואין
חייבים עליו לא משום זרות, ולא משום טומאה, ולא משום
מחוסר בגדים, ולא משום שלא רחוצ' ידיים ורגלים". ורבינו
השמיט מחוסר בגדים, מאחר שכבר כתב למעלה בפ"י
מהלכות כלי המקדש הלכה ד שמחוסר בגדים הרי הוא כזר.
ובעל מום לא נזכר במשנה שם, מפני שלא דיברו שם אלא
בחייב מיתה. ואילו בבעל מום אין אלא מלקות בלבד, ראה
למעלה, ולמדו רבינו מהפסולים האחרים (ר"י קורקוס).
(59) ראה למעלה הלכה ה והלכה ח.

יא. פֶּהֱן טָבּוּל יוֹם וּמְחֹסֶר כְּפֹוֹרִים⁶⁰ שְׁנִטְמָא⁶¹, וְהָרִי
הוּא מְחֹסֶר בְּגָדִים וְשֵׁלָא רְחוּץ יָדִים וְרִגְלִים, וְעַבֵּד
- חֵיב עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד⁶². וְאֵם הָיָה זֶר - אִינוּ לֹקָה
אֵלָּא אַחַת, מִשּׁוּם זָרוּת⁶³.

אהרן גו' בהעלותך את הנרות", ואין יתכן שהדלקה כשרה
בזרים אפילו לכתחילה. ועוד, הרי אפילו בנרות חנוכה
שהם רק זכר לנרות המקדש, וחויבן הוא רק דרבנן,
ההדלקה צריכה להיות במקומה, והדין הוא ש"הדלקה
עושה מצוה", ולכן אם "הדלקה בפנים והוציאה לחוץ לא
עשה כלום", ואין יתכן שבנרות המקדש אפשר ויכול זר
להדליקן מחוץ להיכל, והכהן יכניסנו להיכל ואין צריך
להדלקה שוב.

והביאור בזה: הגם שהכהן מדליק את המנורה, אין
ההדלקה מתייחסת אליו "הדלקה לאו עבודה היא", כיון
שעיקר הכוונה היא ש"תהא שלהבת עולה מאליה", "דהא
כיון שהדליק ברוב היוצא (של הפתילה) השלהבת עולה
מאליה", ולכן "הדלקה כשרה בזר ומחוץ להיכל" ללא סיוע
הכהן וללא קדושת ההיכל, ודווקא בזה מודגשת העבודה
בכח עצמו בהדלקת המנורה.

אף שפסק הרמב"ם שהדלקה כשרה בזרים ומחוץ להיכל,
מסתבר לומר שבבית המקדש השלישי תהיה הדלקת
המנורה בתכלית השלימות על-ידי אהרן, שאליו נאמר
הציווי "בהעלותך את הנרות". ויש להוסיף, שאהרן ידליק
את המנורה של משה, שהרי מיד ברגע הראשון של
הגאולה יהיו "משה ואהרן עמהם" יחד עם המנורה –
מעשה ידי משה שהם נצחיים ויתגלו בשלימותם בגאולה
העתידה.

(על"פ "זין מלכות" ספר עבודה סימן לב)

(45) ביומא כד: אמרו "הדלקה, לאו עבודה היא", וסובר
רבינו שכיון שאינה עבודה, הרי היא כמו שחיטה, שכשרה
בזרים (כסף משנה). ומה שנאמר (במדבר ח, ב) "דבר אל
אהרן וכו' בהעלותך את הנרות" (ראה בתוספות ישנים שם
ובריטב"א, מובא בכסף-משנה כאן), הוא משום שזר אסור
ליכנס להיכל (הר המוריה). (46) הראב"ד כתב כי "הפליג
כשאמר מותר לזר להדליק, אלא שאם הדליקן כשרות".
ובמנחת-חנינו (מצוה צח אות א) הקשה על רבינו: הרי
מבואר בשבת כב: שבמנורה – הדלקה עושה מצוה, ואם-כן
היאך מדליקה בחוץ. ועוד הקשה מספרא פ' אמור (פרשה
יג הלכה יב). (ונראה שדעת רבינו שבהדלקת המנורה אין
המצוה בהדלקה, אלא בהנחה על מקומה, ואף-על-פי-כן
מותר להדליק מנר לנר (פ"ג מהלכות תמידין ומוספין הלכה
יג), שיק בנר חנוכה אסור להדליק מנר לנר למאן-דאמר
הנחה עושה מצוה, מפני שעיקר המצוה הוא נר אחר, אבל
במנורה אינו יוצא ידי חובתו, עד שידליקן כל שבעת נרותיה.
ומה שאמרו בספרא "שלא יתקן מבחוץ ויכניס", אין הכוונה
להדלקה, שהרי לא אמרו "שלא ידליק וכו'", אלא "שלא
יתקן", והיינו להוציא המנורה בחוץ ולערוך אותה שם. אבל
להוציא הפתילות ולהדליקן בחוץ ולהכניסן בפנים ולערוך
אותם שם במנורה – אין איסור, לפי שהנחה עושה מצוה,
כנ"ל).

ח. הִרְמַת הַדִּשָּׁן צְרִיכָה פֶּהֱן⁴⁷, שְׁנָאֵמֶר: וְלִבְשׁ הַפֶּהֱן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"א טבת - ספר עבודה - הלכות ביאת המקדש קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ישמשו במקדש שבירושלים, ואין צריך לומר לדבר אחר (=אם שמשו לעבודה זרה לא ישמשו עוד בירושלים - רש"י שם), שנאמר (מלכים ב כג, ט) אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' בירושלים וכו'. (68) כרב ששת במנחות שם, ולא כרב נחמן. (69) כן נראה שם קט: (70) ולפני זה נאמר (שם, יב) "יען אשר ישרתו אותם לפני גילוליהם, והיו לבית ישראל למכשול עוון, על כן נשאתי ידי עליהם נאם ה' אלקים, ונשאו עוונם". (71) שם. וכרב ששת. (72) שם קט. וכרב ששת, ולא כרב נחמן. (73) ראה שם כי שחיטה לאו שירות הוא, דהא במקדש כשרה בזר. (74) כן נראה מלשון הגמרא שם, שלכתחילה בכל ענין אסור, וראה בכסף-משנה ובהרמוריה.

יד. מי שעבר ונעשה בית חוץ למקדש להקריב בו קרבנות לשם - אינו כבית עבודה זרה⁷⁵; ואף על פי כן, כל כהן ששמש בבית כזה - לא ישמש במקדש לעולם⁷⁶. וכן פליג ששמשו כהן שם - לא ישמשו כהן במקדש לעולם, אלא יגזרו⁷⁷. ויראה לי, שאם עבד כהן ששמש שם⁷⁸ במקדש - לא פסול⁷⁹.

(75) במשנה שם "הכהנים ששמשו בבית חוניו, לא ישמשו במקדש שבירושלים, ואין צריך לומר לדבר אחר וכו'" (ראה בפירוש המשנה, כי חוניו בנו של שמעון הצדיק ברח לאלכסנדריא של מצרים ועשה לו בית בצורת בית מקדש, ובנה שם מזבח והקריב עליו קרבנות לשם יתברך) ובגמרא (שם קט:) אמרו "מדקאמר אין צריך לומר דבר אחר, מכלל דבית חוניו לאו עבודת כוכבים הוא וכו'". וראה להלן פ"ד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ז. (76) משנה שם, מובא למעלה. (77) עבודה זרה נב: בעיא שנפשטה. (78) בבית חוניו. (79) "טעמא דמסתבר הוא, דכיון דמשום קנסא הוא דמיפסלי, כדאמרינן בפרק ר' ישמעאל (עבודה זרה שם) - בדיעבד אין לקנסם" (כסף משנה).

טו. נמצאו כל הפסולין לעבודה שמונה עשר, ואלו הן: העובד עבודה זרה⁸⁰, הזר⁸¹, בעל מום⁸², הערל⁸³, הטמא⁸⁴, טבול יום⁸⁵, מחסר כפורים⁸⁶, האונן⁸⁷, השפורסם⁸⁸, מחסר בגדים⁸⁹, יתר בגדים⁹⁰, פרום בגדים⁹¹, פרוע ראש⁹², שלא רחץ ידים ורגלים⁹³, היישוב⁹⁴, מי שיש בין ידיו⁹⁵ ובין הפלי דבר חוצץ, מי שיש בין רגליו ובין הארץ דבר חוצץ⁹⁶, מי שעבד בשמאלו⁹⁷, כל אלו פסולין לעבודה, ואם עבדו - חללו; חוץ מפרוע ראש⁹⁸ וקרוע בגדים⁹⁹ והשוחרט לעבודה זרה בשוגג¹⁰⁰, שאם עבדו - עובדתן כשרה.

(80) למעלה הלכה יג. (81) למעלה הלכה א. (82) למעלה פרק ו הלכות א וב'. (83) למעלה שם הלכה ח. (84) למעלה פרק ד הלכה א. (85) למעלה שם הלכה ד. (86) למעלה שם והלכה ה. (87) למעלה פרק הלכה ז. (88) למעלה פרק הלכה א. (89) למעלה פרק י מהלכות כלי המקדש הלכה ד. (90) הלכות כלי המקדש שם הלכה ה.

(60) כגון מצורע ביום מלאות ימי טהרתו, שטבל ולא העריב שמשו, הרי הוא טבול-יום וגם מחוסר כיפורים, שצריך להביא קרבנותיו למחר. (61) בטומאה נוספת. (62) היינו חיוב מיתה. ואין לפרש חיוב מלקות, שהרי המשמש בלא קידוש ידים ורגלים, אינו לוקה, כמפורש בפ"ט מהלכות סנהדרין הלכה ג. וראה במשנה-למלך למעלה פ"ב הלכה ב, ובמחוסר כיפורים שנראה מכאן שחייב מיתה, צריך-עיון ממה שכתב למעלה פ"ד הלכה ד שפטור. ובהלכות סנהדרין שם הלכה ב, כתב שהוא חייב גם מיתה וגם מלקות, וראה בכסף-משנה למעלה שם. וראה גם למעלה פ"ג הלכה ט. וראה בתוספתא זבחים פרק יב: "כהן שעבד טמא טבול-יום ומחוסר בגדים ומחוסר כיפורים ושלא רחץ ידים ורגלים (=כלומר, שהיה מקודם טבול-יום ומחוסר כיפורים, ואחר כך נטמא, - ר"י קורקוס הובאו דבריו בכסף-משנה כאן), אין חייב אלא אחת", וכתב הראב"ד כי "אפשר דפליגי תנאי באיסור כולל ובאיסור בת אחת". ומאחר שרבינו פוסק דאיסור חל על איסור ככולל או מוסיף או בת אחת, והכא טבול-יום ומחוסר כיפורים בת אחת הן, לכן חייב על כל אחת ואחת (כסף-משנה, ועיי' שם שמבאר בפרטות כיצד חלים כאן כל החיובים). (63) תוספתא שם: "זר שעבד טמא טבול-יום ומחוסר בגדים ומחוסר כיפורים ושלא רחץ ידים ורגלים, אין חייב אלא אחת". וטעמא משום דלא הוזהר מלעבוד טמא ומחוסר בגדים ושלא רחץ ידים ורגלים, אלא מי שהוא ראוי לעבוד, אבל הזר הוא לא ראוי לעבוד, אינו עובר משום אחד מאלה" (כסף משנה).

יב. זר ששמש⁶⁴ בשפת - חייב משום שפת ומשום זרות⁶⁵. וכן בעל מום ששמש בטמאה - חייב משום טמאה ומשום בעל מום⁶⁶.

(64) שעבד עבודה. (65) ראה ביבמות לב: שנחלקו תנאים בזה, וס"ל דבבת אחת כו"ע לא פליגי דחייב שנים, ולא פליגי ר' יוסי ור"ש רק באיסור כולל, ולר' יוסי באיסור כולל חייב גם כן שנים, ולדעת רבינו שבאיסור כולל חייב שנים, יפה פסק כאן שבכל ענין חייב שנים, ראה הרמוריה וכסף-משנה. (66) יבמות שם, וראה למעלה. וראה עוד למעלה פ"ו הלכה ב, שבעל מום אינו חייב מיתה, אלא מלקות בלבד.

יג. כל כהן שעבד עבודה זרה, בין במזיד⁶⁷ בין בשוגג⁶⁸, אף על פי שחזר בתשובה גמורה⁶⁹ - הרי זה לא ישמש במקדש לעולם; שנאמר: ולא יגשו אלי לכהן לוי⁷⁰. אחד העובד אותה בשירות, כגון שנעשה כמר לעבודה זרה, או המשתתף לה, או המודה בה וקבלה עליו באלות⁷¹ - הרי זה פסול לעולם. עבר והקריב - אין קרבנו ריח ניחוח, אף על פי שהיה שוגג בעת ששירת או שהשתתף או שהודה. אבל השוחט לעבודה זרה בשוגג⁷², אם עבר והקריב - קרבנו ריח ניחוח ונתקבל; שהרי לא שרת ולא נעשה כמר, אלא שחט בלבד⁷³, והוא שוגג. ואף על פי כן לכתחלה לא יעבד⁷⁴.

(67) במנחות קט. במשנה "הכהנים ששמשו בבית חוניו, לא

ת"ל לא תקריבו? בל תקדשו" (שם ו:). (8) כן הנוסחא בדפוס רומי וויניציאה, וכן גרס 'כסף משנה'. וכן הוא בגמרא שם ז, ב: "אמר רבא וכו' אפילו אקדיש ל' לדמי נסכים, נמי לקי". ורצה לומר, שיקנו בדמיו נסכים למזבח. ובדפוסים אחרים בדברי רבינו: "אפילו הקדישו לדמים". (9) תמורה, שם.

ג. המתכונן לומר 'שְלָמִים' וְאָמַר 'עוֹלָה', 'עוֹלָה' וְאָמַר 'שְלָמִים' - לא אָמַר פְּלוֹם, עַד שְׁיִהְיֶה פִּי וְלִבּוֹ שְׁוִים¹⁰. לְפִיכָּה, הַמִּתְכַּנֵּן לֹמַר עַל בָּעַל מוֹם 'עוֹלָה' וְהַקְדִּישׁוּ שְלָמִים, או 'שְלָמִים' וְאָמַר 'עוֹלָה', אֵף עַל פִּי שֶׁנִּתְכַּנֵּן לְאִסּוּר - אֵינּוּ לוֹקָה¹¹. מִי שֶׁדָּמָה שְׁמֹתוֹ לְהַקְדִּישׁ בָּעַל מוֹם לְמִזְבֵּחַ וְהַקְדִּישׁ - הֵרִי זֶה קְדוּשָׁה¹², וְאֵינּוּ לוֹקָה¹³.

(10) תרומות פ"ג מ"ח. וכן הוא להלן פ"ב מהל' מעשה הקרבנות הי"ב. (11) פשוט הוא (כסף-משנה), שהרי לא נתקדש כלל, כנ"ל. (12) שאין זה הקדש טעות, שהרי רוצה ומכין להקדישו, אלא שטעה בדין, וחשב שמתור להקדישו (כסף-משנה). וראה להלן. (13) בתמורה ז, א - במשנה: "רבי יוסי ברבי יהודה אומר, עשה שוגג כמזיד בתמורה ולא עשה שוגג כמזיד במוקדשין". ובגמרא שם "היכי דמי שוגג כמזיד, אמר חזקיה כסבור שהוא מותר להמיר, גבי תמורה לקי, גבי קדשים לא לקי". הרי שהוא קדוש, ואינו לוקה (ועי' ראב"ד). ולענין תמורה, ראה להלן פ"א מהל' תמורה ה"ב.

ד. הַשּׁוֹחֵט בָּעַל מוֹם לְשֵׁם קֶרֶבֶן¹⁴ - לוֹקָה¹⁵. שֶׁהִרִי נֶאֱמַר בְּבַעְלֵי מוֹמִין: לֹא תִקְרִיבוּ אֵלָה לֵה¹⁶; וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדוּ¹⁷, שֶׁזֶּה אֲזַהֲרָה לְשׁוֹחֵט. וְכֵן הַזֹּרֵק דָּם בְּעַלֵּי מוֹמִין עַל הַמִּזְבֵּחַ - לוֹקָה¹⁸. שֶׁהִרִי נֶאֱמַר בָּהֶן: לֹא תִקְרִיבוּ (אֵלָה) לֵה¹⁹; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדוּ, שֶׁזֶּה אֲזַהֲרָה לְזֹרֵק. וְכֵן הַמִּקְטִיר אֲמוּרִי²⁰ בְּעַלֵּי מוֹמִין עַל הַמִּזְבֵּחַ - לוֹקָה²¹; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִשָּׁה לֹא תִתֵּנוּ מִהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ - אֵלּוּ הַחֲלָבִים²². נִמְצְאָתָ לְמַד, שֶׁאִם הַקְדִּישׁ בָּעַל מוֹם וְשִׁחֲטוֹ וְזָרַק דָּמוֹ וְהִקְטִיר אֲמוּרִיו - לוֹקָה אַרְבַּע מִלְּקִיּוֹת²³.

(14) דווקא אם שחט לשם קרבן, אבל אם שחט לשם חולין – אינו לוקה, שכשם שבקרבן חטאת פסלו השוחט לשם חולין, לפי שנאמר "זבח פסח הוא לה" (פס"ו מהל' פסולי המוקדשין הי"א), כמו כן כאן שנאמר "לא תקריבו אלה לה", הכוונה דווקא לשם קרבן. ואף-על-פי שבפסח, כמו בכל הקרבנות, הכשירו גם שוחט בסתם (פ"ד מהל' מעשה הקרבנות ה") – אין זה אלא בקרבן כשר, שסתמו עומד לשמו (זבחים ב:), אבל בעל מום אין סתמו לשמו, ולפיכך אינו חייב אלא בשוחט לשם קרבן ('מנחת חינוך' מצוה רפט). (15) ברייתא, תמורה ו, ב. (16) בפסוק שם: "עורת או שבור או חרוץ או יבלת וכו' לא תקריבו אלה לה". (17) בברייתא שם. וראה למעלה ה"ב. (18) שם בברייתא. (19) צ"ל: "לא תקריבו לה" ומלת "אלה" טעות-סופר. והוא בויקרא כב, כד: "ומעוך וכתות ונתוק וכרות, לא תקריבו

(91) למעלה פרק א מהלכות ביאת המקדש הלכה יד. ועיין שם שחייב מיתה אבל לא חילל עבודתו. וראה להלן. (92) למעלה שם הלכות ח"ט, יד. ואף הוא אינו מחלל עבודתו, וראה להלן. (93) למעלה שם פרק ה הלכה א. (94) למעלה שם הלכה יז. (95) שם. (96) שם. (97) שם הלכה יח. (98) ראה למעלה פרק א הלכה ט. (99) ראה שם הלכה יד. (100) ראה למעלה הלכה יג.

סֵלְקוּ לָהּ הַלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ

הַלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ

1 יֵשׁ בְּכָלֵל אַרְבַּע עֲשָׂרָה מִצְוֹת. אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, 2 וְעֶשֶׂר מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פָּרָטָן: (א) לְהַקְרִיב 3 כָּל הַקֶּרְבָּנוֹת תְּמִימִים. (ב) שְׁלֹא לְהַקְדִּישׁ בָּעַל מוֹם 4 [לְמִזְבֵּחַ]. (ג) שְׁלֹא יִשְׁחֹט [בָּעַל מוֹם]. (ד) שְׁלֹא 5 יִזְרֹק דָּמוֹ. (ה) שְׁלֹא יִקְטִיר חֲלָבוֹ. (ו) שְׁלֹא יִקְרִיב 6 בָּעַל מוֹם עוֹבֵר. (ז) שְׁלֹא יִקְרִיב בָּעַל מוֹם אֶפְלוֹ 7 בְּקֶרְבָּנוֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. (ח) שְׁלֹא יִטִּיל מוֹם 8 בְּקֶדְשִׁים. (ט) לְפָדוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין. (י) לְהַקְרִיב 9 מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהַלָּאָה, וְקֹדֶם זְמַן זֶה הוּא נִקְרָא 10 מִחֲסֵר זְמַן וְאֵין מִקְרִיבִין אוֹתוֹ. (יא) שְׁלֹא לְהַקְרִיב 11 אֶתֶּנָּן וּמַחֲרִיר. (יב) שְׁלֹא לְהַקְטִיר שְׂאֹר וּדְבֶשׁ. (יג) 12 לְמַלֵּחַ כָּל הַקֶּרְבָּנוֹת. (יד) שְׁלֹא לְהַשְׁבִּית מִלַּח מַעַל 13 הַקֶּרְבָּנוֹת.

14 וּבְאֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרָקִים אֵלּוּ:

פָּרָק רִאשׁוֹן

15 (1) יבאר בו כי מצות-עשה שיהיו כל הקרבנות תמימים ומובחרים, ודין אם צריך שיהא פיו ולבו שוים בקרבנות.

16 א. מִצְוֹת עֲשֵׂה לְהִיּוֹת כָּל הַקֶּרְבָּנוֹת תְּמִימִין² 17 וּמִבְחָרִין³. שֶׁנֶּאֱמַר: תְּמִים יִהְיֶה לְרִצּוֹן - זֶה מִצְוֹת 18 עֲשֵׂה⁴.

(2) בלי מום. (3) שנאמר בתורה (בראשית ד, ד) "והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן, וישע ה' אל הבל ואל מנחתו" (להלן פ"ז הי"א). ועוד נאמר (דברים יב, יא) "וכל מבחר נדריכם" (ראה להלן פ"ב הי"ח). (4) 'ספרא' פ' אמור פ"ז ה"ט.

19 ב. וְכָל הַמִּקְדִּישׁ בְּהֵמָה שֵׁשׁ בָּהּ מוֹם לִגְבֵּי הַמִּזְבֵּחַ 20 - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְלוֹקָה⁵ עַל הַקְדָּשׁוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: 21 כָּל אֲשֶׁר בּוֹ מוֹם לֹא תִקְרִיבוּ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדוּ⁶, 22 שֶׁזֶּה אֲזַהֲרָה לְמִקְדִּישׁ בְּעַלֵּי מוֹמִין. אֶפְלוֹ הַקְדִּישׁוֹ 23 לְדָמִי [נְסִכִּים]⁸ - לוֹקָה, שֶׁבִּזְיוֹן קִדְשִׁים הוּא⁹.

(5) תמורה ז, א. ואף-על-פי שאין בו מעשה – בדיבורו עושה מעשה, כמו שאמרו (תמורה ג:) במימר ('חינוך' מצוה רפה). וראה להלן פ"א מהל' תמורה ה"א. ויש להעיר כי בפ"ט מהל' סנהדרין ה"ב לא מנה לאו זה בין הלוקין. (6) תמורה ו, ב. (7) ש"אם בלא תשחטו, הרי כבר אמור למטה (ויקרא כב, כב – "לא תקריבו אלה לה") אלא מה

השתא (= בזמן הזה) דלא חזי להקרבא לית לן בה" – סובר רבינו כי סוגיא זו היא למאן דאמר "קדושה ראשונה – לא קידשה לעתיד-לבוא", אבל לפי ההלכה ש"קדושה ראשונה, קידשה לעתיד-לבוא" (פ"ו מהל' בית הבחירה הט"ו) – אסור להטיל מום בקדשים בזמן הזה מן התורה, כי הוא ראוי להקרבא אף-על-פי שאין בית, כשיבנה המזבח ('מנחת חינוך' מצוה רפז, וראה גם ב'טורי אבן' מגילה י, א. בד"ה ומ"ט, ובשו"ת הרדב"ז ח"ב בלשונות הרמב"ם סי' קי). (34) ראה בשו"ת 'חתם סופר' יו"ד סי' שו – מה בין זה, לשוחט בזמן הזה בחוץ, שחייב (פי"ט מהל' פסולי המוקדשין הט"ו).

ח. הטיל מום בקדשים ובא אחר והטיל בה מום
אחר - השני אינו לוקה.³⁵

(35) אבל אסור מן התורה. וכדעת רבי מאיר בברייתא בכורות לג, ב. שכן נראה בעבודה זרה שם, שאמרו: "וליהוי כמטיל מום בבעל מום, דאע"ג דלא חזי להקרבא אסור (= מן התורה)" (ראה 'מנחת אפרים' הל' בכורות, הובאו דבריו ב'מנחת חינוך' שם). ואף-על-פי שאסור מן התורה, אינו לוקה, משום שאין הדבר מפורש בתורה, ולמדו כן (בכורות, שם) מריבוי הכתוב "כל מום לא יהיה בו", ראה ב'ספר המצות' כלל ב ('מנחת חינוך' שם).

ט. אחד המטיל מום בקדשים עצמן או
בתמורתן.³⁶ חוץ מן הבכור ומן המעשר,³⁸ שהמטיל
מום בתמורתן - אינו לוקה, לפי שאינן ראויין
לקרבן.³⁹ כמו שיתבאר במקומו.⁴⁰ וכן המטיל מום
בתשיעי של טעות עשירי.⁴¹ - אינו לוקה.⁴²

(36) כלומר, מה שאמרנו למעלה כי המטיל מום בקדשים עובר בלאו ולוקה, הוא בין בקדשים עצמן ובין בתמורתן. (37) "הוא שאמר בעל הקרבן על בהמת חולין שיש לו, הרי זו תחת חטאת זו, או הרי זו חליפת זו" (פ"ב מהל' תמורה ה"א). (38) מעשר בהמה. (39) בעיה שנפשטה בתמורה כא, א. ואף שאין לוקין, אסור מן התורה ('מנחת חינוך' שם). (40) בפ"ג מהל' תמורה ה"א. (41) שקרא לתשיעי בטעות, עשירי, בעת שמנה צאנו להפריש מעשר בהמה, וראה פ"ח מהל' בכורות ה"א-ב שנתקדשה, ואינה קרבה. (42) גם זו בעיה שנפשטה שם. ואף כאן אסור מן התורה להטיל בו מום ('מנחת חינוך' שם).

י. המקדיש בעלת מום⁴³ למזבח, אף על פי
שלוקה.⁴⁴ - הרי זו נתקדשה,⁴⁵ ותפדה⁴⁶ בערף
הכהן.⁴⁷ ותצא לחליץ,⁴⁸ ויביא קדמיה קרבן. וכן הדין
בבהמת קדשים⁴⁹ שנפל בה מום⁵⁰. ומצות עשה הוא
לפדות קדשים שנולד בהן מום ויצאו לחליץ.⁵¹
ויאכלו. שנאמר: רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת
בשר; מפי השמועה למדו⁵², שהקטוב מדבר
בפסולי המקדשין שיפדו⁵³. וכבר בארנו בערכי⁵⁴,
שזה שנאמר: ואם כל בהמה טמאה אשך לא
יקריבו ממנה קרבן לי, שהוא מדבר בפעלי מומין
שנפדו⁵⁵.

לה". וכ"ה בתמורה ז, א. וכן כתב רבינו ב'ספר המצוות' ל"ח צג. אבל ב'חינוך' מצוה רפח, כתב "שלא נזרק דם בעל מום על גבי המזבח, שנאמר עורת או שבור או חרוץ וכו' לא תקריבו אלה לה". (20) שורף החלבים, ובין אם מקטיר כל החלבים ובין אם מקטיר מקצתם ('מנחת חינוך' מצוה רצ. וכן אם הקטיר איברי עולה בעלת מום (רש"י תמורה, שם). (21) ברייתא, תמורה שם. ואף שבברייתא זו נאמר שלוקה שתיים, אחת משום מקטיר כולו, ואחת משום מקטיר מקצתו – פוסק רבינו כרבא (שם :) שחולק על אביי (כן גרס רבינו שם לא-תעשה צד), וסובר שאינו לוקה אלא אחת משום שאין לוקין על לאו שבכללות, וכן הוא בברייתא בכריתות ד, א. וראה ב'ספר המצוות' כלל ט. (22) 'ספרא' פ' אמור פ"ז ה"ד. (23) ולא כאביי (ראה למעלה), וכברייתא שם שחייב חמש מלקיות.

ה. אחד פֶּעַל מוֹם קבוע או פֶּעַל מוֹם עובר, אם
הקריבו - עובר בכל אלו. שנאמר: לא תזבח לה'
אלהיך שור ושה אשר יהיה בו מום; מפי השמועה
למדו, שזו אזהרה לבעל מום עובר.²⁴ כגון שהיה
בבהמה גרב לח²⁵ או חזיזית²⁶, אם הקריבה - לוקה.

(24) ב'ספר המצוות' (לא-תעשה צה) הביא זאת בשם ה'ספרי', והוא במדרש תנאים שם (הערה שסג שם). ואף-על-פי שבפסוק הנ"ל לא נאמר אלא "לא תזבח" – למדו גם יתר הלאוין מבעל מום קבוע (כסף-משנה). וב'ספרא' (שם ה"ג) למדו כן ממה שנאמר (ויקרא כב, כ) "כל אשר בו מום לא תקריבו, לרבות בעל מום עובר". וראה ברמב"ן בהשגותיו על 'ספר המצוות' (שם). (25) מין שחין הוא. וראה להלן פ"ב ה"ז. (26) גם הוא מין שחין. ומדובר כאן 'בחזיזית שאינה מצרית', ראה להלן פ"ב ה"ז.

ו. ולא קרבנות ישראל בלבד, אלא אף קרבנות
עובדי כוכבים²⁷, אם הקריבן²⁸ והן פֶּעַל מומין -
לוקה; שנאמר: ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם
אלהיכם מכל אלה.²⁹

(27) שהרי הם נודדים נדרים ונדבות כישראל (פ"ג מהל' מעשה הקרבנות ה"ב-ג). (28) הכהן. (29) ראה ב'ספר המצוות' לא-תעשה צו.

ז. המטיל מום בקדשים, כגון שסמא עינו או קטע
ידו³⁰ - לוקה. שהרי נאמר בקרבן: כל מום לא יהיה
בו; מפי השמועה למדו³¹, שזו אזהרה שלא יתן בו
מום. ואינו לוקה אלא בזמן שבית המקדש קיים³²,
שהרי היה ראוי לקרבן ופסלו; אבל בזמן הזה, אף
על פי שעבר בלא תעשה³³ - אינו לוקה.³⁴

(30) הדגים רבינו מומים קבועים. ונראה שבמומים עוברים, אינו עובר על הלאו הזה. ונראה שטעמו משום שאינו פוסלו בזה מן המזבח (וראה להלן בסמוך), שהרי יתרפא ויהיה ראוי לקרבן ('מנחת חינוך' מצוה רפז). (31) ב'ספרא' שם ה"ט, ובכורות לג, ב. לה, א. (32) עבודה זרה יג, ב. וראה ב'ספר המצוות' (שם צד). (33) אף-על-פי שבגמרא שם אמרו: "הני מילי, בזמן שבית המקדש קיים דחזי להקרבא,

"העמדה" (תמורה לג), שנאמר (ויקרא כז, יא-יב): "והעמיד את הבחמה לפני הכהן, והעריך הכהן אותה וכו'", ודרשו (שם) "אותה ולא בעל מום מעיקרו", ומשום כך אפשר לפדות אפילו לאחר מיתה. (63) כלומר, אף שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים (להלן פ"ב ה"י) – אין זה אלא כשיש עליהם קדושת הגוף, וכגון שקדם הקדשן את מומן, אבל כאן שקדם מומן להקדשן, אין זה אלא דיקלא בעלמא ואין עליו קדושת הגוף (ראה גם רש"י בחולין קל. ובבכורות יד. במשנה, ובשיטה מקובצת' שם). וכן נראה בתמורה שם (משנה-למלך ה"י). (64) כלומר, מתה מאליה שיש כאן גם דין של "אין פודין את הקדשים להאכילם לכלבים", ובין אם נשחטה שהיא לאכילה. (65) משנה, בכורות שם. (66) ראה בפ"ט מהל' פסולי המוקדשין ה"א. (67) כלומר, העמדה בבית-דין (פ"ה מהל' ערכין ה"י) והערכה עלידי כהן, שנאמר (ויקרא כז, יא-יב) "והעמיד את הבחמה וכו' והעריך הכהן", וכדברי רבי יוחנן לדעת תנאי קמא (תמורה לב:), וכיון שמתה קודם שתפדה אין פודין אותה אחר שמתה אלא תקבר. (68) בהל' ערכין, שם. (69) שיכול להעמידה ולהעריכה, כמבואר בחולין ל, א: "וכי תימא בעי העמדה והערכה, והתנן שחט בה שנים או רוב ועדיין היא מפרכסת, הרי היא כחיה לכל דבריה", וראה כסף-משנה ולחם-משנה כאן. (70) בכורות טו, ב. ולמדו זאת (שם ובתמורה יז:): ממה שנאמר (שם ג, א) "אם זכר וכו' תמים יקריבונו" – לרבות ולד בעלי מומין. ופסק רבינו כרבא וכשמואל, שהוולד קדוש ליקרב. (71) זו שנולד בה מום לאחר שנתקדשה. (72) להשתמש בו לצרכי חולין (משנה וגמרא בכורות יד. וטו:): ושם (טו:): אמרו, שכל זה הוא מגזירת חכמים שמה יגדל מהן עדרים עדרים. אבל מן התורה, פקעה קדושת הוולד בפדיון האם (ראה רש"י שם). ואם נתעברה לאחר הפדיון – הוולד מותר. (73) שם בגמרא: "ליפרקניהו, לא אלימא למתפס פדיונו (= בקדושתן, כדי שיצאו הן לחולין, שכבר יצאה קדושתן בפדיון אמם, והאי דאסורין גזירה בעלמא היא וכו' – רש"י שם)". (74) כלומר, קודם פדיון האם. (75) כלומר, מקדישין לשם אותו זבח שאמו נתקדשה (בכורות שם, וכרבי חנינא) "והשתא חיילא עליו קדושה לעצמו דחשבינהו, ולא פקעה קדושתיהו על ידי פדיון אמן וממתין עד שיוממו ופריק להו" (רש"י שם). ועוד אמרו שם במסקנא שאין מתפיסין אלא לאותו זבח בלבד. (76) ולכן צריך הוא להתפיסו לאותו זבח. (77) שם בגמרא: "היכי ליעביד, ליקריבינהו – מכח קדושה דחיה קאתו", ומפרש רש"י "דאמותן בעלי מומין שנראו ונדרחו וכו', והן עצמן אין יכול להתפיסין לקדושה גמורה להקריב, הואיל ואידחו תו לא מחזי". וצריך להבין, שהרי רבינו פוסק שבעלי חיים אינם נדחים, ראה פט"ו מהל' מעשה הקרבנות ה"ד.

(43) קבוע, שהרי בעלת מום עובר אינה נפדית (תמורה לג. וכן הוא להלן פ"ב ה"ו). (44) ראה למעלה ה"א. (45) ברייתא בתמורה ה, ב. ולמדו כן (שם) ממה שנאמר (ויקרא כב, כג): "ולגדר לא ירצה" – ריצויו הוא דלא מרצה, אבל מיקדש קדיש". וקדושתה – קדושת דמים (להלן ה"א). (46) ראה להלן בסוף ההלכה. (47) אף-על-פי שהמקדיש בעל מום קבוע למזבח, אינו צריך העמדה (להלן ה"א) – הערכה עלידי כהן צריך, ראה משנה-למלך. (48) להגזו ולהעבד (משנה בבכורות יד. וראה בפ"א מהל' מעילה ה"ט). (49) שפודין אותה ויביא בדמיה קרבן (פ"ה מהל' ערכין ה"א), אבל שונה היא ממקדיש בעל מום, בזה שהיא צריכה העמדה והערכה (ראה להלן ה"א). וגם בזה שאינה יוצאת לחולין לכל דבר, ואסורה בגיזו ועבודה, ראה בפ"א מהל' מעילה שם, ובמשנה מס' בכורות, שם. (50) קבוע, כנ"ל. (51) "ויהיה מותר לשוחטו" (ספר המצוות' עשה פו), אבל לא לכל דבר, שהרי אסורה בגיזו ועבודה, ראה למעלה. (52) ב'ספרי' דברים יב, טו. (53) כלומר, מצוה לפדותם (לחם-משנה). (54) פ"ה ה"א. (55) תמורת לב, ב. ושם ביארו, שאי אפשר לומר שמדובר בבחמה טמאה, שהרי כבר נאמר בה (ויקרא כז, כז) "ואם בבחמה הטמאה ופדה בערכך", אלא על-כרחנו בבהמת קדשים שנפל בה מום. ועי' רש"י שם, שעל-כרחנו שמדובר בקדשי מזבח.

1 יא. מה בין פֻּעַל מום קבוע לְפֻעַל מום עוֹבֵר?
2 שְׂפֻעַל מום קבוע⁵⁶, אִם יִלְדָּה וְהִיא קִדְּשָׁה⁵⁷ – יִפְדֶּה
3 הַיֹּלֵד וְיֵצֵא לְחֻלִּין⁵⁸, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא תָּמִים⁵⁹, כִּדִּי
4 שְׁלֹא יִהְיֶה טָפֵל חֲמוּר מִן הָעֶקֶר⁶⁰. וְאִם נִתְעַבְּרָה
5 קִדְּשָׁה וְיִלְדָּה אַחֵר פְּדִיוֹן – הַיֹּלֵד חֲלִין⁶¹. וְאִם
6 מֵתָה קִדְּשָׁה וְשִׁתְּפָדָה – נִפְדִּית אַחֵר שִׁתְּמוּת⁶²; שֶׁהָרִי
7 לֹא חָלָה קִדְּשָׁה גְּמוּרָה עַל גּוֹפָה, אֲלֵא עַל דְּמִיָּה,
8 מִפְּנֵי שֶׁהִיָּתָה פֻּעַל מום קבוע⁶³. אֲכָל הַמִּקְדִּישׁ
9 פֻּעַל מום עוֹבֵר, אוֹ תְּמִימָה וְאַחֵר שֶׁהִקְדִּישָׁה נֹלֵד
10 לָהּ מום קבוע, אִם מֵתָה קִדְּשָׁה⁶⁴ – תִּקְרָב⁶⁵
11 כְּשֶׁאֵר הַקְּדָשִׁים הַתְּמִימִים⁶⁶, מִפְּנֵי שֶׁהִיא צְרִיכָה
12 הָעֲמָדָה וְהָעֶרְכָּה⁶⁷, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּעֶרְכִּין⁶⁸. וְאִם
13 נִשְׁחָטָה קִדְּשָׁה וְשִׁתְּפָדָה – הָרִי זֶה נִפְדִּית כֹּל זִמְנָה שֶׁהִיא
14 מִפְּרָכְסָתָה⁶⁹ וְאַחֵר כֶּן תֵּאָכֵל. וְאִם יִלְדָּה – יִקְרָב
15 וְיִלְדָּה⁷⁰. נִתְעַבְּרָה⁷¹ קִדְּשָׁה וְיִלְדָּה אַחֵר שֶׁנִּפְדָּתָה
16 – הַיֹּלֵד אֲסוּר⁷², וְאִינוּ נִפְדָּה⁷³. אֲלֵא כִּיִּצֵּד יַעֲשֶׂה?
17 סָמוּךְ לְפִדְיוֹן אִמּוֹ⁷⁴ מִתְּפִיס זֶה הַיֹּלֵד לְשֵׁם אוֹתוֹ
18 הַזִּבְחָה⁷⁵. לְפִי שֶׁאִינוּ יָכוֹל לְהַקְרִיבוֹ⁷⁶ [מִפְּנֵי אִמּוֹ].
19 מִפְּנֵי שֶׁבֹּא מִכָּח קִדְּשָׁה דְּחִוְיָה⁷⁷.

(56) כלומר, הקדישה כשהיא בעלת מום קבוע. (57) היינו לפני הפדיון. (58) לכל דבריהם. משנה בכורות יד, א: "כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשתן וכו' ולדן וחלבן מותר לאחר פדיונו". (59) ואין תמימין נפדין (תמורה לג:). (60) כלומר, מן האם, שהיא נפדית (בעיה שנפטשה שם יד:). (61) שם יד, א. שבשעה שנפדתה האם, נפדה גם הוא. (62) שם יד, א – במשנה, שאין המקדיש בעל מום צריך

20 יב. כֹּל פְּסוּלִי⁷⁸ הַמִּקְדָּשִׁין כְּשִׁיפְדוּ מֵתָה לְשִׁחְטוֹן
21 בְּשׁוּק שֶׁל טִבְחִים⁷⁹, וְלִמְכָּרָן שָׁם, וְלִשְׁקַל בְּשׂוּרָם
22 בְּלִטְרָא⁸⁰, כְּשֶׁאֵר הַחֲלִין⁸¹; חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמִן
23 הַמַּעֲשֵׂר⁸², מִפְּנֵי שֶׁמִּכִּרְתָּם בְּשׁוּק⁸³ מוֹסִיף
24 בְּדַמְיָהוּ⁸⁴. שֶׁאֵר הַקְּדָשִׁים, שִׁדְמִיָּהוּן חוּזְרִין לְהַקְדֵּשׁ,

4) ודווקא אחת גדולה ואחת קטנה, אבל שתייה גדולות או שתייה קטנות כשר בבהמה (שם ג:). ולפיכך כתב רבינו מום זה בין מומי בהמה, לפי שבאדם גם אם שתייה גדולות או שתייה קטנות, הרי זה מום, כמפורש בפרק ה מהלכות ביאת מקדש הלכה ו. (5) שהשפה והלחיים העליונות עודפות על התחתונות.

ג. חטיה החיצונית שנקבו או שנגממו, אף על פי שגשאר מקצתן, או שנגממו. אם נעקרו חטיה הפנימיות, שהרי בעת שפותחת פיה וצוחת הן נראין חסרין.

ד. אם נטלו קרניה וזכריתן עמהן ולא נשאר מהן פלום. אבל נקבה שיש לה קרנים - פשרה. אם נפגם העור שחופה את גיד הבהמה. אם נפגמה הערוה של נקבה. אם נפגם הזנב מן העצם, אבל לא מן הפרק. אם היתה ראש הזנב מפצל לשנים בשני עצמים. אם היה בין חליא לחליא מלא אצבע בשר. אם היה הזנב קצר. ועד כמה? בגדי: חליא אחת - מום, שתיים - פשר. ובטלה: ארף שתי חליות - מום, היתה שלש - פשר. זנב הגדי שהיה רך ומדלדל דומה לשל חזיר. אם נשבר עצם מן הזנב. אבל אם נשבר עצם מצלעותיו - פשר, מפני שאינו בגלוי.⁸

6) למזבח, שאין זה מום כלל. (7) בזנב יש עצם המורכב מכמה וכמה חוליות, ואם נחתך במקצת העצם, הרי זה מום, אבל אם נחתך קצת הפרק שהוא מקום החיבור של חוליה אחת עם השנייה, אין זה מום משום שכל זמן שלא נחתך לגמרי, הוא חוזר ומתרפא. (8) ספרא שם: "יכול שאני מרבה שבר צלע, תלמוד לומר שבר יד או שבר רגל, מה אלו מיוחדין שמומן בגלוי ואין חוזרים, יצא שבר צלע שאין מומן בגלוי" ובתוספתא בכורות פרק ד "נשתברו רוב צלעותיו או שהיה בו מום מבפנים אינו מום, שנאמר (במומי אדם, שם כא, יח) עור או פסח, מה עור ופסח המיוחדים מום שבגלוי וכו'".

ה. בעלת חמש רגלים, או אין לה אלא שלש רגלים. אם היתה אחת מרגליו וידיו פרסטה עגלה כשל חמור, אף על פי שהיא סדוקה ופרוסה. אם היתה ידו או רגלו קלוטה כשל חמור. וזהו קלוט האמור בתורה. אם נגממו טלפיה וזכריתן עמהן, אף על פי שגשאר מזכריתן מעט קרוב לפשר.¹⁰

9) משנה בכורות מ. ומפרש שם רב הונא כי המדובר שהיתרון והחיסרון היו בידים, "בעלת חמש רגלים" היא שהיו לה שלש ידיים ושתי רגלים, "אין לה אלא שלש רגלים" היינו, שהיו לה שתי רגלים ויד אחת, שבשני האופנים הנ"ל אינה אסורה אלא מטעם מום, אבל אם החיסרון והיתרון היו ברגלים, בלא זה אין להקריב, שהרי היא טרפה. (10) ולא נעקרו לגמרי, ובכל זאת זה נחשב למום.

1 שהרי מביא בדמיהם בהמה אחרת - מוכרין אותן בשוק כחלי; אבל הבכור והמעשר, שאין דמיהם להקדש, אלא נאכלין במומן.⁸⁵ כמו שיתבאר.⁸⁶ - אין שוחטין אותם בשוק של טבחים, ואין מוכרין אותם שם.⁸⁷ אפלו התפס בכור לבדק הבית.⁸⁸ - אינו נשקל בליטרא, ולא ימכר בשוק.⁸⁹ שאינו יכול להתפס אלא דבר הקנוי לו קנן גמור.⁹⁰

(78) משנה, בכורות לא, א. (79) באיטליז. (80) במשקל. (81) משנה, שם. ואף כי דבר זה הוא זלוזל בקדשים. (82) מעשר בהמה, שנמכרים ונשחטים רק בבית, ואין נשקלים בליטרא כי אם באומד (שם במשנה, וראה רש"י שם), ואמרו בגמרא (שם לא:), כי מדובר במעשר בהמה של יתומים, אבל מעשר בהמה סתם אסור למכור כלל וכלל, ראה בפ"ו מהל' בכורות ה"ה-ז. (83) של כל פסולי המוקדשין. (84) כי בשוק יש הרבה קונים. (85) לבעלים: הכהן בכור, והבעלים במעשר בהמה. (86) לענין בכור בפ"א מהל' בכורות ה"ג, ולענין מעשר בהמה בפ"ו שם ה"ד. (87) משום שהוא זלוזל בקדשים. (88) כלומר, הכהן הקדיש את הבכור לבדק הבית לאחר שהומום. והיא בעיה שנפטטה בזבחים עה, ב. (89) אף כי הרוויח הוא להקדש. (90) כלומר, כשם שהכהן אינו יכול למכור בשוק ולישקול את הבשר בליטרא, כמו כן אינו יכול להקנות רשות זו לבדק הבית (גמרא, שם).

יום חמישי י"ב טבת ה'תש"פ

פרק שני

(1) יפרש בו רבינו המומים המיוחדים בבהמה, ודין בהמה שנמצאה טריפה, או שאחד מאיבריה הפנימיים חסר.

8 א. כל המומין הפוסלין באדם ובבהמה² - חמשים. 9 וכבר נמנו.

(2) כלומר, מומים כאלו שראויים להיות גם אצל אדם וגם אצל בהמה.

10 ב. ויש מומין אחרים מיוחדין בבהמה ואינן ראויין להיות באדם, ושלשה ועשרים ושלשה הם, ואלו הן: אם היה גלגל עינה עגל כשל אדם.³ עינה אחת גדולה כשל עגל והשניה קטנה כשל אדם.⁴ אבל אם היתה איזן גדולה ואיזן קטנה, אפלו קטנה עד כפול - פשר. אם יש בלבן עינה יבלת שיש בה שער. אם נקב העור שבין שני חוטמיה במקום הנראה. פיה דומה לשל חזיר, פרוס⁵ אף על פי שאינו מחדד כשפוד.¹⁸

(3) לדעת רבה בר בר חנה בשם ר' יוחנן (בכורות מ. ונדה כג.) אין זה אלא אם היה הדמיון בלובן שבעין שאין הדרך כן, אבל אם היה הדמיון בשחור שבעין, אין זה מום, כי כן הדרך להיות. ורבינו פסק כרב יהודה אמר שמואל ור' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן, שלדבריהם אין הכרח לחלק, אלא אפילו אם היה הדמיון לאדם בשחור שבעין, הרי זה מום.

15. שְׂאִינָה מִן הַמִּבְחָר, וְהַפְתּוּב אוֹמֵר: מִבְּחַר נִדְרִיךָ³⁰.
16. וְאֵלֵי הֵן: מִי שֶׁבִלְבָן עֵינָו יִבְלֶת שְׂאִין בּוֹ שְׁעָר³¹. אִם
17. נִגְמָמוּ קֶרְנָיו אֶף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁאַר מִזְכְּרוֹתָן מְעַט סְמוּךְ
18. לְבִשְׂרָה³². אִם נִפְגְּמוּ חִטּוֹ הַפְּנִימִיּוֹת³³. אִם הָיָה אֶחָד
19. מֵאלֹו בִּקְדָּשִׁים - לֹא קֶרְבִּין וְלֹא נִפְדִּיךָ³⁴, אֲלֹא יִרְעוּ
20. עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוֹם³⁵. וְאִם הִקְרִיבָן - יִרְאֶה לִי
21. שְׁהִרְצֶנּוּ³⁶.

(27) מלת "שם" שגורה בפי רבינו. (28) ואינם מומין.
(29) אף כי אינם מומים גמורים. (30) צריך להיות: "מבחר
נדריכם". (31) אבל אם יש בו שיער הוא מום גמור.
(32) שאין נחשב למום אלא אם נעקר ולא נשאר כלום, ובכל
זאת אין מקריבין אותה, מטעם הנ"ל, שאין זה מובחר.
(33) ראה למעלה הלכה ג, שאינו נחשב מום גמור אלא אם
נעקרו חטיו הפנימיות לגמרי, אבל אם נפגמו או נגממו,
ולא נעקרו לגמרי, אין זה מום גמור. (34) "אין שוחטין
עליהן לא במקדש ולא במדינה". (35) ויפדנו.
(36) "דמבחר נדריך [נדריכם] שכתוב, הוא למצוה ולא
לפסול".

ט. וְכֵן בְּהֵמַת קֳדָשִׁים שֶׁנִּעְבְּדָה בָּהּ עֲבֵרָה³⁷ אוֹ
שֶׁהִמִּיתָה אֶת הָאֵדָם בְּעַד אֶחָד אוֹ עַל פִּי הַבְּעָלִים³⁸
24. - לֹא קֶרְבָּה וְלֹא נִפְדִּית עַד שֶׁיִּזְוֹלַד לָהּ מוֹם קָבוֹעַ.

(37) כגון הרובע והנרבע והנעבד לעבודה זרה והמוקצה
לעבודה זרה. (38) שאם היה על פי שני עדים - הבהמה
נסקלת.

י. בְּהֵמָה שֶׁנִּזְוֹלַד בָּהּ אַחַת מִן הַטְּרָפִיּוֹת³⁹ הַאוֹסְרוֹת
אוֹתָהּ בְּאֵכִילָה - אֲסוּרָה לִגְבִּי הַמִּזְבֵּחַ. הֲרִי הוּא
אוֹמֵר: הִקְרִיבָהּ נָא לְפִתְחֵךְ הִירְצֶךָ אוֹ הִשָּׂא פָנֶיךָ.
וְאֶף עַל פִּי שְׂאִינָה רְאוּיָה לְקֶרְבֵּן - אֵין פּוֹדִין אוֹתָהּ,
שְׂאִין פּוֹדִין אֶת הַקְּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לְכֹלֵבִים⁴⁰, אֲלֹא
30. יִרְעוּ עַד שֶׁיִּמּוּתוּ וְיִקָּבְרוּ.

(39) שאינן בכלל מום. (40) למדו כן ממה שנאמר (דברים
יב, טו) "ואכלת" ולא לכלביך.

יא. נִשְׁחָטָה וְנִמְצְאָה טְרֵפָה⁴¹ - הֲרִי זֶה תֵּצֵא לְבֵית
הַשְּׂרָפָה. וְכֵן אִם נִמְצָא אֶחָד מֵאֵיבֵרֶיהָ הַפְּנִימִיִּין
חֶסֶר, אֶף עַל פִּי שְׂאִינָה טְרֵפָה, כְּגוֹן שֶׁנִּמְצְאָה
כְּכִלְיָא אַחַת⁴² אוֹ שֶׁנִּטַּל הַטְּחוּל⁴³ - הֲרִי זֶה אֲסוּרָה
לְמִזְבֵּחַ וְתִשְׂרָף⁴⁴. לֹא מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּעֵלֶת מוֹם, שְׂאִין
חֶסֶרֶן שֶׁבְּפָנִים מוֹם, אֲלֹא מִפְּנֵי שְׂאִין מְקַרְבִּין חֶסֶר
כָּלֵל, שֶׁנֶּאֱמָר: תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם. וְכָל הַיֵּתֶר -
כְּחֶסֶר⁴⁵. לְפִיכָךְ, אִם נִמְצָא שֵׁם שֶׁלֹּשׁ פְּלִיּוֹת אוֹ שְׁנֵי
39. טְחוּלִים - פְּסוּלָה.

(41) כלומר, אחת מן הטריפיות שבאברים הפנימיים.
(42) בעלת כלייה אחת, ראה בפרק ח מהלכות שחיטה הלכה
כה, שהיא מותרת באכילה. (43) שאינה טריפה, ומותרת
באכילה. (44) משום ש"כל שפסולו בקדש בשריפה".
(45) ראה בחולין נח: "כל יתר כנטול דמי".

ו. כָּל מוֹם מְשַׁלְשֶׁה וְשֹׁבְעִים מוֹם הַמְּנוּיִין בְּבִהְמָה¹¹
פּוֹסְלִין אוֹתָהּ מִן הַקֶּרְבֵּן. וְאִם נָפַל אֶחָד מֵהֶם
בְּתִמְקָה שֶׁהִיא קֹדֶשׁ - תִּפְדֶּה וְתֵצֵא לְחֵלֶין¹². חוּץ
מִזֶּקֶן¹³ וְחֻלָּה¹⁴ וּמְזֵמָה¹⁵, שְׂאֶף עַל פִּי שְׂאִינָו כִּשְׂר
לְקֶרְבֵּן¹⁶ - אֵינוֹ נִפְדֶּה¹⁷, אֲלֹא יִהְי קָלָם וְרוּעָה עַד
שֶׁיִּזְוֹלַד בּוֹ מוֹם אַחֵר קָבוֹעַ¹⁸ מִשְׁאֵר הַמוּמִין וְיִפְדֶּה.
וְכֵן בְּהֵמַת קֳדָשִׁים שֶׁנִּזְוֹלַד בָּהּ מוֹם עוֹבֵר - אֵינָה
קֶרְבָּה וְלֹא נִפְדִּית¹⁹.

(11) והם חמישים שנמנו בפרק ז מהלכות ביאת מקדש,
ועשרים ושלשה שנמנו כאן. (12) משנה בכורות מא. "על
אלו מומין וכו' ופסולי המוקדשים נפדין עליהן". כלומר,
מצוה לפדותן ויצאו לחולין להתירם באכילה, אבל אסורים
בגיזה ועבודה. (13) "שהגיע להיות רותת ורועד כשהוא
עומד. (14) "כשהוא רועד מפני חליו וכשלון כוחו".
(15) "הוא שריחו רע". (16) ומקור הדברים בגמרא שם
ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא א, י) "מן הצאן - מן
הכשבים או מן העזים, פרט לזקן חולה ומזוהם (דרשו מן
הצאן ולא כל הצאן וכן כולם). (17) שם במשנה: "ואלו
שאינן שוחטין עליהן לא במקדש ("שנפסל מן המזבח") ולא
במדינה" לפי שאינם מומים גמורים. (18) כלומר, מום
גמור וקבוע. (19) בכורות לו: ותמורה לג. "יכול יפדו על
מום עובר, תלמוד לומר (ויקרא כז, יא) אשר לא יקריבו
ממנה קרבן לה', מי שאינה קריבה כל עיקר (=נפדית) יצתה
זו שאינה קריבה היום אלא למחר" (=שאינה נפדית).

ז. אַרְבַּעַה מוּמִין עוֹבְרִים²⁰ יֵשׁ בְּאֵדָם וּבְבִהְמָה, וְאֵלֵי
הֵן: גֶּרֶב לַח²¹. חֲזוּזִית²² שְׂאִינָה מִצְרִית²³. מִים
שִׁיזְרִדִין בְּעִין²⁴ וְאֵינָן קָבוֹעִין²⁵. סְגוּרִין שְׂאִינָן
קָבוֹעִין²⁶.

(20) אינם קבועים. (21) מין שחין שהוא לח בין מבפנים
ובין מבחוץ, אבל אם היה יבש בפנים ובחוץ או יבש
מבפנים ולח מבחוץ, הרי הם מומים קבועים. (22) מין ילפת
(=שחין). (23) כלומר, בכלל ילפת יש שני מינים: א)
"חזזית מצרית" שהיא מכת שחין שבאה על מצרים והיא
חזזית קשה וכעורה וזו היא ילפת האמורה בתורה בויקרא
שם והיא יבשה בפנים ולחה בחוץ (בכורות שם), וזהו מום
קבוע. ב) חזזית שאינה מצרית (=שלא הייתה במכת שחין
במצרים) והיא לחה בין בחוץ ובין בפנים, והוא מום עובר
הנזכר שם בבכורות במשנה "ואלו שאין שוחטין וכו' ובעל
חזזית" (בכורות שם). (24) הגורמים לו לקות בראיה.
(25) משנה שם מא. שלפעמים יסורו המים ויתפזרו ולא
יעמדו, אבל הקבועים הוא מום גמור. (26) משנה שם מא.
"ואלו שאין שוחטין עליהן לא במקדש ולא במדינה חוורור
והמים שאינם קבועים" ("שאינם קבועים" עולה גם על
"המים" וגם על "חוורור"), "חוורור הוא שיעור שיטרד
הראות מהעצבים האלו". וברש"י שם: "חוורור חולי הוא
שיש טיפין לבנות בעין".

ח. יֵשׁ שֵׁם²⁷ אַרְבַּעַה חֲלָיִים אַחֲרֵים²⁸, אִם נִמְצָא
אֶחָד מֵהֶם בְּבִהְמָה - אֵין מְקַרְבִּין אוֹתָהּ²⁹, לְפִי

בסעודה ראשונה (ראה לחם משנה) ופוסק שצריך קודם אכילה, כדברי הגמרא שבזה יש בוודאי מרפא, אבל לאחר אכילה ספק הוא, כי לא נפשט האיבעיא שם. (56) שם לט. "קודם שתייה או לאחר שתייה, קודם שתייה ודאי מעליא ליה כשערי, לאחר שתייה מאי". (57) לא קשורה. (58) שאין רפואה זו מועלת אלא בשדה, אבל אם הייתה בעיר לא מועילה רפואה זו כלל וכלל. ורק בגינה הסמוכה לעיר הדבר בספק. (59) כלומר, בצוותא עמה, וגם זה שם "עם חברו וודאי מעלי ליה, לבדו מאי". (60) שמא אין זה מים קבועים, והסיבה לעוורונה היא אחרת ומה שלא נתרפאה משום שלא עשו לה את הטיפול הנכון. (61) כי אף אם המים אינם קבועים בכל אופן הוא מום עובר ואין מקריבים בהמה בעלת מום עובר. (62) כי ייתכן שאין המים קבועים, ובמום עובר אינה נפדית.

טו. כיצד? אכלה הלח כמשפטו באדר כלו וחצי 19
ניסן, ואכלה אחריו היבש כמשפטו בחצי ניסן 20
ואז, שנמצא שאכלה בשלשה חדשים על הסדר, 21
או שאכלה בגרוגרת אחר אכילה או קדם שתיה, או 22
שהיתה קשורה, או שהיתה לבדה, או שהיתה בגינה 23
הסמוכה לעיר, ולא נתרפאת - מפל אלו ספק 24
קבועין או עוברים. 64. לפיכך, אם הטיל בה מום 25
אחר - אינו לוקה. 65. אכלה כמשפטו בזמני האכילה 26
ולא נתרפאה - הרי היא בעלת מום קבוע. 27

(63) כלומר, שלושה חדשים רצופים. ולא כמו שאמרנו למעלה: מאדר עד חצי ניסן, ומאלול עד חצי תשרי. (64) שהרי בגמרא שם נסתפקו בכל הדברים האלו אם הם מרפאין או לא, ולא נפשט הספק. משום כך הוא ספק קבועים או עוברים, שייתכן שיש כאן סיבה אחרת לעוורונה. ודברים אלו אינם רפואה לזה. (65) שמא היא בעלת מום קבוע והמטיל בה מום אחר אינו לוקה.

טז. יש בדבר ספק, 66. אם למפרע היא בעלת מום 28
קבוע מעת שבאו לה המומים או מעת שנתאשו 29
מפואתה. לפיכך, הפודה אותה קדם שנתאשו 30
מפואתה ונהנה באתו הפדיון אחר שנתאשו 31
מפואתה. 67. הרי זה ספק מועיל, ואינו מביא קרבן 32
מעילה, כמו שיתבאר במקומו. 33

(66) שם לט. "בעי מיניה פינחס אחוה דמר שמואל משמואל, אכל ולא איתסי, למפרע הוי מומא או מכאן ולהבא הוי מומא, נפקא מינה למימעל בפדיונו. אי אמרת למפרע הוא מומא מעיל, ואי מכאן ולהבא הוי מומא לא מעיל", ולא נפשטה הבעיא. (67) כלומר, אפילו נהנה אחר שנתיאשו מרפואתה, הרי זה ספק, כיון שנפדה לפני שנתיאשו מרפואתה (ולא כמו שנראה מדברי רש"י שם) שלאחר בדיקתן ודאי מעל, ראה רש"ש שם).

פרק שלישי

(1) יבאר בו המומים הפוסלים בעוף, ודין תורים ובני יונה, ודין רובע ונרבע ומוקצה לעבודה זרה והענבר, ודין המקדישם.

יב. אי זו היא סגורין קבועים? פל ששה שמונים 1
יום ולא ראה. ובדקין אותו שלש פעמים: 46: ביום 2
שבעה ועשרים מעת שהרגישו בו, וביום ארבעה 3
וחמשים, וביום שמונים. אם ראה 47 - מונים לו 4
שמונים מעת שפסקה הראיה. 5

(46) כר' חנינא בן אנטיגנוס במשנה שם, ובגמרא (שם לט.) אמר רב נחמן בר יצחק "ובלבד שיהיו משולשים", וכפירוש רש"י שם שבדקים בימים כז, נד ופ, ולא כשיטת התוספות שם (שבדק בתחילת שמונים ובסוף שמונים ובאמצע שמונים שהוא יום מ). (47) באמצע השמונים ושוב פסקה ראייתו.

יג. ובמה יודע שהמים קבועים? כשאכלה 48 עשבים 6
לחיים 49 מראש אדר עד חצי ניסן, ואכלה אחרי כן 7
עשבים יבשים 50 אלול 51 וחצי תשרי, ולא נתרפאה 8
- הרי אלו מים קבועים. 52 9

(48) ראה להלן הלכה יד כמה היא צריכה לאכול מעשבים אלו. (49) תבן וחציר שגדלו במשך חדשי החורף. (50) שגדלו במשך חדשי הקיץ. אבל אכל קודם יבש ואחר כך לח, אינה מתרפאת בכך, ויתכן כי אין זה מים קבועים. (51) כל חודש אלול. (52) והוא מום קבוע, במשנה ובגמרא בכורות לח: "ואלו הן מים הקבועים אכל לח ויבש של גשמים (=שדה בעל שמסתפקת רק במי גשמים) הרי זה מום (שאם לא כן, הייתה האכילה הזאת מרפאה), בית השלחין (=שדה שמסתפקת גם במי גשמים וגם בהשקיה) אינו מום (כי העשבים האלו אינם מרפאים, וייתכן כי יש סיבה אחרת, שגרמה לעוורונה ולא משום שזה מים קבועים). ודגשמים נמי אכל יבש ואחר כך לח, אינו מום עד שיאכל יבש אחר הלח וישנו ג' חדשים וכו' אדר וחצי ניסן לח, אלול וחצי תשרי יבש". ויש להבין למה לא הזכיר רבינו כאן כי רק לח ויבש של גשמים (=בעל) היא רפואה, ולא לח ויבש של שלחין?

יד. וכמה תאכל מעשבים אלו הלחים בזמן הלח 10
והיבשים בזמן היבש? בגרוגרת 53 או יותר 54 קדם 11
סעודה ראשונה 55 של כל ימים בשלשה חדשים 12
אלו. וצריך שתאכל אותן בכל יום אחר שתיה, 13
ותהיה מתרת 57 בשדה 58 בעת אכילה, ולא תהיה 14
לבדה, אלא היא ובהמה אחרת לצות 59 עמה. אם 15
נעשה לה פל אלו ולא נתרפאת - הרי אלו קבועין 16
ודאי; ואם חסר אחד מפל אלו - הרי זה ספק 60, 17
ואינה קרבה 61 ולא נפדית. 62 18

(53) כתאנה יבשה. (54) שם בגמרא "וכמה מאכילין אותו? אמר רבי יוחנן משום רבי פינחס בן ערובא כגרוגרת" ובפירוש רבינו גרשום "אפילו כגרוגרת וכו' דיו לבדיקה". (55) בגמרא שם: "בעי במערבא כגרוגרת בסעודה ראשונה או דלמא בכל סעודה וסעודה, אם תמצא לומר בסעודה ראשונה, קודם אכילה או לאחר אכילה, קודם אכילה ודאי מעלי ליה כסמא, לאחר אכילה מאי". ורבינו שפוסק בכל מקום כ"אם תמצא לומר" שבגמרא פסק כאן שמספיק רק

"מאימתי התורים כשרים, משיהיבנו" ומפרש רש"י: "שיהא כנפי גופן גדולים ואדומים ומזהיבים כזהב".

ג. הטמטום²⁰ והאנדרוגינוס²¹, אף על פי שאין לה מום גדול מה²² - הרי הן פסולין למזבח²³ מדרף אחרת: לפי שהן ספק זכר ספק נקבה - הרי הן פמין אחר. ובקרבנות נאמר: זכר תמים ונקבה תמימה - עד שיהיה זכר ודאי או נקבה ודאית²⁴. לפיכך אף העוף שהוא טמטום או אנדרוגינוס²⁵ פסול למזבח²⁶.

20) שאין לו לא זכרות ולא נקבות, אלא הוא סתום (פ"ב מהלכות אישות הלכה כה). (21) "שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות" (שם הלכה כד). (22) ראה משנה בכורות מא. לענין בכור, מחלוקת תנאים: תנא קמא סובר הטמטום ואנדרוגינוס אין שוחטין אותן לא במקדש (שמא הם נקבה), ולא במדינה (שמא הם זכר), ור' ישמעאל אומר "אין לה מום גדול מזה". וחכמים אומרים אינו בכור אלא נגזז ונעבד (שבריה בפני עצמה היא, ונגזז ונעבד - רש"י). ופסק רבינו כר' ישמעאל. וכן כתב בפ"ז מהלכות ביאת המקדש הלכה ח. אבל צריך עיון, שהרי בפ"ב מהלכות בכורות הלכה ה, פסק בטומטום כי הוא בכור ויאכל במומו (כלומר, אחרי שנפל בו מום אחר, וכן כתב רש"י במשנה שם, כי מה שאמר ר' ישמעאל "אין לה מום גדול מזה", אין זה אלא באנדרוגינוס - לחם-משנה). ובאנדרוגינוס פסק שם כדעת חכמים שהוא כבריה בפני עצמה. וראה גם להלן הלכה ט. (23) זבחים פה: ולא כדברי ר' אליעזר בספרא פ' ויקרא (דבורא דנדבה פרשה ו הלכה ה), שטומטום ואנדרוגינוס כשרים בעוף. (24) כדברי חכמים (בכורות שם) שאינו בכור אלא נגזז ונעבד. אבל דבריו תמוהים, שהרי בגמרא שם מא: "אמר רב חסדא מחלוקת באנדרוגינוס, אבל טומטום דברי הכל ספיקא הוא וקדוש מספיקא". (25) אף כי אין המומים פוסלים בעוף, ראה למעלה הלכה א. (26) מדרף אחרת. כלומר, כיון שלמדנו בקרבנות שהטמטום והאנדרוגינוס אסורין בהקרבה למזבח, משום שצריך או זכר ודאי או נקבה ודאית - גם בעוף הם פוסלים למזבח.

ד. וכן הפלאים²⁷ ויוצא דפן²⁸ ומחסר זמן²⁹ פסולים³⁰, אף על פי שאין בהם מום. שנאמר: שור או קשב או עז - עד שיהיה כל מין ומין בפני עצמו, לא שיהיה מערב מפקש ועז³¹. פי יולד - פרט ליוצא דפן³². והיה שבעת ימים - פרט למחסר זמן³³. תחת אמו - פרט ליתום³⁴, שנולד אחר שנשחטה אמו³⁵.

27) מעורב מכבש ועז, ראה להלן. (28) שהוציאו הולד דרך הבטן, על ידי ניתוח קיסרי. (29) ראה להלן הלכה ח, כי מצות-עשה להקריב מיום השמיני להיוולדו, וכל שבעת הימים הראשונים הוא מחוסר זמן. (30) בכורות נז. בבא קמא עז: ועוד. וכן הוא בספרא אמור פרשה ח הלכה ג. (31) למדו כן ממה שכתוב "או" על כל אחד ואחד, ומכאן כי צריך להיות שור או כבש או עז, ולא שיהיו מעורבים,

א. אין המומין פוסלין בעוף². וכן אחד הזכר ואחד הנקבה בעוף³. שלא נאמר 'תמים זכר' אלא בבהמה בלבד. במה דברים אמורים? במומין קטנים⁴; אבל עוף שישבש גפיו⁵ או נסמית עינו או נקטעה רגלו - אסור לגבי המזבח⁶, שאין מקריבין חסר פלל⁷. וכן אם נולד בו אחת מן הטרפות שאסורין אותה באכילה - הרי זה נפסל לקרבן⁸.

2) כי תמות וזכרות בבהמה, ואין תמות וזכרות בעוף, קידושין כד: ותמורה יד. ובספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה ו הלכה ג, למדו זאת ממה שנאמר (ויקרא כב, יח) "תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים" - "תמות וזכרות בבהמה, ואין תמות וזכרות בעוף". (3) שבקרבנות בהמה, יש שחייבים להביא דוקא זכר ולא נקבה, או דוקא נקבה ולא זכר, אבל מן העוף יכול להביא או מן הזכרים או מן הנקבות, וראה בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח. (4) כגון דוקין שבעין (רש"י זבחים סח: במשנה). (5) כנף שלו. (6) ספרא שם וקידושין שם: "יכול יבשה גפה, נקטעה רגלה, נחטטה עינה, תלמוד לומר (ויקרא א, יד) "מן העוף" ולא כל העוף". (7) ראה למעלה פ"ב, הלכה יא. (8) לגבי בהמה, הביא רבינו למעלה שם הלכה י, ממה שנאמר (מלאכי א, ח) "הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך", וטעם זה שייך גם בעוף (כסף משנה).

ב. תורים⁹ קטנים¹⁰ - פסולין, ובני יונה¹¹ גדולים - פסולין¹²; שנאמר: מן התורים או מן בני היונה¹³. תחילת הצהוב¹⁴ בזה ובה¹⁵ - פסול¹⁶. ועד מתי¹⁶ יהיו בני יונה פשרים? כל זמן שעוקר כנף¹⁷ ומתמלא מקום עקרו דם¹⁸. והתורים פשרים משני צדדי¹⁹.

9) מין מיוחד של יונים. (10) שלא גדלו עדיין. (11) יונים רגילים. ומכיון שמדבר כאן על "גדולים" לא היה צריך לכתוב "ובני היונה", שהמלה "בני" מורה על קטנים, ראה להלן בסמוך, אלא שנקט ביטוי שגור. (12) משנה ובריתא בחולין כב. (13) ובכל התורה כולה, לא השמיט הכתוב מלת "בני" אצל "יונים", וכמו כן לא כתב אף פעם "בני" אצל "תורים", ומזה למדו בבריתא (שם כב:): כי תורים דוקא ויונים דוקא קטנים. (14) כשמתחילים להביא נוצה יפה צהובה סביב לצואר (רש"י חולין שם). (15) שם במשנה. כלומר, בין אצל תורים ובין אצל בני יונה, שבני יונה פסול משום שכבר יצא מכלל הקטנות, ובתורים פסול מפני שעוד לא הגיע לכלל גדלות. ובחולין (שם): נסתפק אם הם פסולים מטעם ודאי או מטעם ספק, ולא נפשטה הבעיא, וראה להלן בפט"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ב. (16) שם בגמרא "מאימתי בני יונה כשרים וכי שמיט גדפא מיניה ורתי דמא", ופירש"י מאימתי בני יונה כשרים, שבוים שנולדו מאוסים הם, "ורבינו, נראה שהיה גורס "עד אימתי בני יונה כשרים", ונראה שהיא הגירסא הנכונה" (כסף משנה). (17) בגמרא שם: "מכי שמיט גדפא", והיינו הנוצה שעל הכנפיים הקטנים, ראה בערוך ערך נץ ג. (18) שאז עדיין אינו בכלל תחילת הצהוב. וכשר הוא לכתחילה בלי שום פקפוק. (19) שם בגמרא:

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום חמישי י"ב טבת – ספר עבודה – הל' איסורי מזבח קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ראה בבא קמא שם ותוספות חולין לח: ד"ה או (הר המוריה). (32) שם. (33) שם. (34) שם.

ה. הַנְדִמָּה³⁶, אָף עַל פִּי שְׁאִינוּ בְּלָאִים - הֲרִי הוּא פְּסוּל לְמִזְבֵּחַ³⁷. בִּיצֵד? רָחַל שְׂלִידָה בְּמִין עֵז, וְעֵז שְׂלִידָה בְּמִין בָּבֶשׁ, אָף עַל פִּי שֵׁשׁ בּוּ מְקַצָּת סִמְנִין³⁸, הוֹאִיל וְהוּא דוֹמָה לְמִין אַחֵר - פְּסוּל בְּבַעַל מוֹם קְבוּעַ; שְׁאִין לָף מוֹם קְבוּעַ גְּדוֹל מִן הַשְּׁנוּי³⁹.

(35) בבכורות שם במשנה: "ואיזהו יתום, כל שמתה אמה או שנשחטה ואח"כ ילדה". ורבינו השמיט נולד לאחר מיתה (ראה בכסף-משנה), משום שבמיתה בידי שמים הוולד מת לפני אמו (ראה בבא בתרא קמב:), ורק באופן שנעקר הוולד לצאת – אין הוולד מת. ולזה כיוון רבינו (ראה תוספות שם ד"ה דהוא) בפ"ו מהלכות בכורות הלכה יד לענין מעשר בהמה, שכתב: "וכן היתום שמתה אמו או נשחטה עם לידתו אינו מתעשר". (36) ראה להלן בהמשך ההלכה, כיצד הוא הנדמה. (37) בכורות וחולין ובבא בתרא וספרא שם. ולמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא שם) "או עז" – פרט לנדמה. (38) של אמו. שאז אין למעטו מ"או עז", ראה בבכורות טז: (39) ראה שם במשנה לענין בכורה: "רחל שילדה מין עז, ועז שילדה מין רחל, פטורה מן הבכורה. ואם יש בו מקצת סימנים חייב". וגמרא שם ג: אמרו כי חייב ליתנו לכהן, אבל לענין לישהט עליו בחוק, נחשב הנדמה, שיש בו מקצת סימני אמו, למום גמור, ואסור להקריבו על המזבח, וראה ברש"י שם. ואם אין בו מקצת סימנים של אמו, אינו בעל מום, כיון שדומה כולו למין אחר, והוא נתמעט מ"או עז", כנ"ל.

ו. וְכֵן הָרֹבֵעַ⁴⁰ וְהַנְּרֻבֵּעַ⁴¹ וְהַמְּקַצָּה לְעִבּוּדָה זָרָה⁴² וְהַנֶּעֱבֵד⁴³, אָף עַל פִּי שֶׁהָיוּ מְתֵרִין בְּאִכְלָהָ⁴⁴ - הֲרִי הֵן פְּסוּלִין לִגְבֵּי הַמִּזְבֵּחַ⁴⁵. שְׁנֵאֲמַר: כִּי מִשְׁחַתָּם בָּהֶם - כָּל שֵׁשׁ בּוּ הַשְּׁחָתָה פְּסוּל⁴⁶. וּבַעֲבָרָה⁴⁷ הוּא אוֹמֵר: כִּי הַשְּׁחִית כָּל בָּשָׂר. וּבַעֲבּוּדָה זָרָה כְּתִיב: כִּי שָׁחַת עֲמָךְ⁴⁸. וְכֵן בָּהֶמָּה וְעוֹף שְׁהִרְגוּ אֶת הָאָדָם⁴⁹ - הֲרִי הֵן פְּרוּבֵעַ⁵⁰ אוֹ נִרְבָּע⁵¹ וּפְסוּלִין לְמִזְבֵּחַ⁵².

(40) כגון פר שבא על האשה. (41) בהמה שנרבעה מן האדם, "וכגון שרבע ונרבע על פי עד אחד או על פי הבעלים, שאינה נסקלת בכך" (רבינו בפיה"מ, ורש"י זבחים עא. וראה תמורה כח.). (42) כלומר, הפרישה לקרבן לעבודה זרה (רש"י בתמורה כח:). ולדעת רבינו, אף הפרישה לתשמישי עבודה זרה (ראה תפארת ישראל בפתיחה לסדר קדשים פ"ב סימן לה), וראה להלן פ"ד הלכה ד מאימתי נפסל משום מוקצה. (43) שעשו אותו עבודה זרה ועבדו לו. (44) כלומר, כל אלה הרשומים למעלה, ואף המוקצה והנעבד, ראה משנה תמורה כח. ופ"ח מהלכות עבודה זרה הלכה א. (45) שם במשנה. (46) דרשת ר' ישמעאל שם כח: אף כי בברייתא (שם עמ' א ועמ' ב) למדו כן ממה שנאמר (ויקרא א, ב) "מן הבהמה" להוציא רובע ונרבע, "מן הבקר" להוציא את הנעבד, "מן הצאן" להוציא את המוקצה – מביא רבינו דרשת ר'

ישמעאל שהכל מודים בה, ראה תוספות חולין כג. ד"ה כי משחתם (הר המוריה). (47) בדפוס מג"ע: "ובעורה". וכן הוא בגמרא (מעשה רוקח). (48) בתמורה שם, למדו כן ממה שנאמר (דברים ד, טז) "פֶּן תִּשְׁחִיתוּן וְעִשִּׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תַּמוּנָה כָּל סִמָּל וְכוּ'" (וראה הר המוריה כאן). (49) ע"פ עד אחד או ע"פ הבעלים שפטורים מסקילה (משנה זבחים עא. ראה להלן פ"ד הלכה ב). (50) רק לגבי בהמה כתב כן, שהרי אין רובע בעוף (זבחים פה: וראה להלן פ"ד הלכה א). (51) בין בבהמה ובין בעוף, ראה להלן פ"ד שם. (52) זבחים שם במשנה. וראה בתמורה כח: שלמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא א, ב) "ומן הצאן – להוציא את הנוגח". ויתכן כי לדעת ר' ישמעאל שלמד נרבע ומוקצה מ"משחתם", ראה למעלה, ולא דרש "מן הבהמה" וכו' לענין זה, ראה בתמורה שם – לא דרש גם "ומן הצאן" להוציא נוגח, ולכן הוצרך רבינו לכתוב "שהן כרובע ונרבע", וראה בהר המוריה.

ז. וַיִּרְאֶה לִי, שְׂאֵף עַל פִּי שְׁאִין כָּל הַפְּסוּלִין הָאֵלּוּ רְאוּיִין לְמִזְבֵּחַ⁵³ לְקַרְבָּן, אִם עֶבֶר וְהִקְרִיבָן - אֵינוּ לֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, לִפִּי שְׁלֹא נִתְּפָרֵשׁ אֲזַהֲרֵתָ⁵⁴. אֲכַל אֲתַנִּין⁵⁵ זֹנָה וּמַחֲרִי כָּלֵב⁵⁶ אִסּוּרִין לִגְבֵּי הַמִּזְבֵּחַ⁵⁷, וְהַמְּקַרִּיב אֶחָד מֵהֶן אוֹ שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד - לֹקֶה אֶחָת; שְׁנֵאֲמַר: לֹא תָבִיא אֶתָּנָן זֹנָה וּמַחֲרִי כָּלֵב. וּמִפְּנֵי מָה לֹקֶה⁵⁸ אֶחָת עַל שְׁנֵיהֶן? מִפְּנֵי שְׁנֵאֲמַרְוּ בְּלֹאוֹ אֶחָד⁵⁹.

(53) בדפוס רומי וויניציאה חסירה מלה זו, וכן נכון. (54) בתורה, אלא נלמדו מ"השחתה – השחתה", כמבואר למעלה. (55) ראה להלן פ"ד הלכה ח, איזהו אתנן. (56) ראה להלן שם הלכה ט, איזהו מחיר כלב. (57) משנה תמורה כח. וראה ספר המצוות לא-תעשה ק. (58) לפי שאזהרתם נתפרשה, כדלהלן. (59) כלומר, לא נאמר "לא תביא אתנן זונה, ולא תביא מחיר כלב", אלא כללן ביחד "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב", ודעת רבינו בספר המצוות כלל ט כרבא (פסחים מא. וכןסחת רבינו שם, ראה ב"ספר המצוות לעם" עמוד לו, ובהוספות ותיקונים שם עמוד שמו), שעל לאו שבכללות כזה אין לוקין אלא אחת, ראה גם להלן פ"ה הלכה א.

ח. מִצּוֹת עֲשֵׂה⁶⁰ לְהִקְרִיב כָּל הַקְּרִבָּנוֹת⁶¹ מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהַלֵּאָה⁶², שְׁנֵאֲמַר: וְהָיָה שְׂבַעַת יָמִים תַּחַת אֲמוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהַלֵּאָה יִרְצָה⁶³. וְכָל שְׂבַעַת הַיָּמִים נִקְרָא מַחֲסֵר זִמְנָן⁶⁴. וְאָף עַל פִּי שְׁמַחֲסֵר זִמְנָן פְּסוּל⁶⁵, אִם עֶבֶר וְהִקְרִיבוּ - אֵינוּ לֹקֶה⁶⁶, מִפְּנֵי שֶׁהוּא לֹאוֹ הֵבֵא מִכָּלֵל עֲשֵׂה⁶⁷, וְלֹא נִרְצָה הַקְּרִיבָן⁶⁸.

(60) ראה בספר המצוות, עשה ס. (61) (בספר המצוות שם: "כל קרבן שנקריב מן הבהמה" – נראה שבעוף לא נצטווין להמתין עד היום השמיני. וכן נראה להלן הלכה ט שכתב "תורים שלא הגיע זמנן" – ובני יונה שעבר זמנן", ולא כתב גם "בני יונה שלא הגיע זמנן". וכן כתב שם "תורים שלא הגיע זמנן, שהן כמחוסר זמן בבהמה". ובפ"ח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח: "איזהו מחוסר זמן בגופו, בהמה

קבוע, עיין למעלה פ"א הלכה ב. וראה בהר המוריה.
(82) למעלה הלכה ח.

יא. נמצאו כל האסורין למזבח הרי הן ארבעה
עשר, ואלו הן: בעל מום⁸³, ושאינו מן המבחר⁸⁴.
ומחפר אבר מבפנים⁸⁵, וטרפה⁸⁶, וכלאים⁸⁷, ויוצא
דפן⁸⁸, ורבע⁸⁹, ונרבע⁹⁰, ושהמית האדם⁹¹, הנעבד⁹².
המקצה. האתנן⁹³, המחיר⁹⁴, מחסר זמן⁹⁵.

(83) ראה למעלה פ"א הלכה ד. וטומטום ואנדרוגינוס ונדמה
הם בכלל בעל מום, ראה למעלה הלכה ג והלכה ה (לחם
משנה). ויש אומרים כי נדמה בכלל כלאים (כסף-משנה
למעלה הלכה ה). (84) ראה למעלה פ"ב הלכה ח.
(85) שם הלכה יא. (86) שם. (87) למעלה הלכה ד.
(88) שם. (89) למעלה הלכה ו. (90) שם. (91) שם.
(92) שם. (93) למעלה הלכה ז. (94) שם. (95) למעלה
הלכה ד. ולא מנה כאן יתום שנולד אחר שנשחטה אמו
(ראה למעלה הלכה ד), שכיון שנולד אחר שחישת אמו אין
זו לידה, והרי הוא בכלל יוצא דופן (כסף משנה, ועיין
ראב"ד).

יב. כל האסורין⁹⁶ לגבי המזבח אסורין בכל שהן.
אפילו נתערב אחד בברבוא⁹⁷ - נפסד הכל ונפסל
למזבח. וכל⁹⁸ ולדותיהן מתרין למזבח⁹⁹; חוץ
מולד נרבעת ונעבדת ומקצית ושהמית את האדם,
שולדן אסורין למזבח כמותן¹⁰⁰.

(96) משנה בזבחים ע: ובתמורה כח. (97) ולא ניכר מי הוא
הפסול. (98) כל הפסולין למזבח. (99) משנה בתמורה ל:
"כל האסורים לגבי מזבח וולדותיהן מותרין", וראה גם
בעבודה זרה מו: (100) בתמורה שם: "אמר רבא ולד
הנרבעת אסורה, היא וולדה נרבעו, ולד נוגחת אסורה, היא
וולדה נגחו וכו'. איכא דאמרי, אפילו ולד מוקצה ונעבד
אסור, מאי טעמא? דניחא ליה בניפחיה" (כלומר,
כשהבהמה מעובדת נראית שמינה ונפוחה, ונראית חשובה
יותר לעבודה זרה, הלכך ניחא ליה בעובר ואסור – רבינו
גרשום), ופסק רבינו כאיכא דאמרי.

יג. במה דברים אמורים¹⁰¹? כשנעבדה בה עברה או
שהמיתה כשהיתה מעוברת, שהרי הולד מצוי עמה
בעת שנפסלה והיה פאבר מאיברייה; אבל אם
נתעברה אחר שנעבדה בה עברה או אחר שהמיתה
- הרי ולדה פשוט למזבח¹⁰². אפילו נרבעה כשהיא
מקדשת ואחר כך נתעברה¹⁰³. ואין צריך לומר, אם
נרבעה והיא חלין ואחר כך הקדישה ונתעברה,
שולדה מתיר¹⁰⁴. וכן אפרוח ביצת טרפה¹⁰⁵ מתיר
למזבח¹⁰⁶.

(101) שוולד הנרבעת והנעבדת והמוקצה ושהמיתה את
האדם - אסורין למזבח. (102) לדעת רב נחמן שם הוא
לדברי הכל, גם לרבנן וגם לר' אליעזר. ולפי דעת רבא, אין
זה אלא לדברי רבנן, הסוברים "זה וזה גורם מותר" (האם
האסורה, והזכר הבא עליה). (103) שם לפי הלשון

בתוך שבעת ימי הלידה ותורין שלא הגיע זמנו, הרי שבני
יונה מותרים בהקרבה מיד משעת לידתם (וראה בפ"ג
מהלכות מאכלות אסורות הלכה י). וכן דעת רש"י בחולין
כב: וראה בגליון הרמב"ם להגרע"א. (62) ראה מסכת
פרה פ"א משנה ד, ולהלן פ"א מהלכות מעשה הקרבנות
הלכה יא"ב. (63) וכמו כן נאמר (שמות כב, כט) "שבעת
ימים יהיה עם אמו, ביום השמיני תתנו ליה". (64) ראה
בזבחים קיב: ולהלן פ"ח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה
ח. (65) כן נראה במשנה פרה שם, ובחולין פ: (66) ראה
חולין שם ובזבחים קיד: (67) שנאמר "והיה שבעת ימים
תחת אמו, ומיום השמיני והלאה ירצה", ומכלל זה שבכל
שבעת הימים לא ירצה. ומקור הדברים בחולין ובזבחים שם
"אמר רבי זירא, הנח למחוסר זמן דהכתוב ניתקו לעשה",
ומפרש רבינו כי אין זה כמו כל לאו הניתק לעשה, שעובר
על הלאו ומקיים אחר-כך את העשה שבו, אלא הכוונה
ללאו הבא מכלל עשה, וראה בתוספות ובזבחים שם ד"ה
אלמא, וחולין שם ד"ה הנח, ובספר המצוות שם.
(68) שהרי נאמר (שם) "ומיום השמיני והלאה ירצה". מכלל
זה, שלפני יום השמיני – אינו נרצה.

ט. תורים שלא הגיע זמן⁹⁹, שהן במחפר זמן
בבהמה⁷⁰, ובני יונה שעבר זמן⁷¹ - הכל כבעל
מום⁷²; והמקריבן - אינו לוקה⁷³, אף על פי
שהקריבן פסול ולא נרצה.

(69) לפני שזיהבו, ראה למעלה הלכה ב. (70) כת"ק ובזבחים
קיד: וראה להלן פ"ח מהלכות מעשה הקרבנות ה"ח.
(71) ראה למעלה הלכה ב מהו זמנו. (72) כלומר, בני יונה
שעבר זמנו הוא כבעל מום אצל בהמה, וראה משנה ובזבחים
שם. (73) שהרי לא כתבן התורה בלשון לא-תעשה, כי-אם
בלאו הבא מכלל עשה, שנאמר (ויקרא א, יד) "והקריב מן
התורים או מן בני היונה", ראה כסף-משנה.

י. המקדיש טמטום ואנדרוגינוס⁷⁴ וטרפה⁷⁵ וכלאים
ויוצא דפן⁷⁶ למזבח - הרי זה במקדיש עצים
ואבנים⁷⁷, לפי שאין קדשה חלה על גופן, והרי הן
חלין לכל דבר, ומכריז ויביא בדמיהם פל קריבן
שירצה. ואינן כבעל מום⁷⁸, שבעל מום יש במינו
קריבן⁷⁹. אבל המקדיש⁸⁰ רובע ונרבע ומקצה ונעבד
ואתנן ומחיר - הרי זה במקדיש בעל מום עובר,
וירעו עד שיפול בהן מום קבוע ויפדו עליו. וכן
המקדיש מחסר זמן - הרי זה במקדיש בעל מום
עובר, ואינו לוקה⁸¹, כמו שבארנו⁸².

(74) ראה למעלה הלכה ג. (75) ראה למעלה הלכה א.
(76) ראה למעלה הלכה ד. (77) תמורה יז. (78) תמורה
שם. והיינו בממיר בהמת קרבן על בעל מום, שקדושת
התמורה חלה עליו (פ"א מהלכות תמורה הלכה יד, ופ"ג
שם הלכה ה) ועל אלה לא חלה תמורה. (79) אם הוא תם.
אבל החמישה הנ"ל הם מין בפני עצמן. (80) תמורה כח:
(81) ובזה אינו דומה לבעל מום עובר שהמקדישו למזבח –
לוקה, שלא חילקו בזה בין בעל מום עובר לבין בעל מום

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ב טבת - ספר עבודה - הל' איסורי מזבח קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"שנרבעה", מפני שרובע לא שייך בעופות, שאין עוף רובע אשה (זבחים, שם). (3) ראה למעלה פ"ג ה"ו. ופסול העוף יש ללמוד מפסול הבהמה, שכשם שלענין סקילה שוה העוף לבהמה (ראה ברכות כז.), הוא הדין גם לענין קרבן, שוה העוף לבהמה, מה הבהמה שהמיתה את האדם פסולה לקרבן (ראה זבחים עא. במשנה) אף העוף כן ('קריית ספר' ו'הר המוריה'). (4) ראה זבחים פה, ב: "הנרבע והמוקצה והנעבד ואתנן ומחיר וכו' כולן מטמאין בגדים אבית הבליעה" (שמליקתם מנבלתם). הרי שעופות כבהמות. וראה למעלה שלמדו כן כדלהלן: "מן התורים, למעוטי נרבע ונעבד". (5) ראה תמורה כח, א. וזבחים עא, א.

הראשון של רב נחמן, ולפי דברי רבנן. (104) לפי הלשון הראשון של רב נחמן הוא לדברי הכל, ולפי הלשון השני אין זה אלא לדברי רבנן. (105) כלומר, אפרוח שנולד מביצת יונה טריפה. (106) שם לא. במסקנא שהכל מודים בזה, מפני שאין האפרוח נרקם אלא לאחר שהביצה נסרחת ונעשית כעפר, ואז בטל איסורה.

1 יד. המִשְׁתַּחֲוֶה לְקַמָּה¹⁰⁷ - חֲטִיָּה מִתְּרִין לְמִנְחָה, 2 שְׁהָרִי נִשְׁתַּנּוּ, וְנִדְמוּ לְיִלְדוֹת שֶׁל אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ שֶׁהֵן 3 מִתְּרִין¹⁰⁸. וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁפִּטְמָה בְּכַרְשִׁינִי¹⁰⁹ עֲבוּדָה 4 זָרָה - מִתְּרָת לְמִזְבֵּחַ¹¹⁰, שְׁהָרִי נִשְׁתַּנּוּ¹¹¹.

13 ב. הַרְּבֵעַ וְהַנִּרְבֵּעַ וְשֶׁהִמִּית אֶת הָאָדָם, אִם הָיוּ שָׁם 14 שְׁנֵי עֲדִים⁶ - הָרִי בְּהֵמָה אוֹ הָעוֹף⁷ נִסְקָלִין⁸ וְבִשְׂרָן 15 אִסּוּר בְּהִנָּאָה⁹, וְאִין צְרִיף לֹאמַר בְּאֵלּוּ שֶׁהֵן אִסּוּרִין 16 לְגִבּוֹת¹⁰. וְכַמָּה אֲמָרוּ¹¹ שֶׁהֵן אִסּוּרִין לְמִזְבֵּחַ? בְּשִׁהִי 17 מִתְּרִין לְהִדְיוֹט. כְּגוֹן שֶׁהָיָה שָׁם עַד אֶחָד בְּלִבָּד 18 וְהַבְּעֵלִים שׁוֹתְקִין, אוֹ עַל פִּי הַבְּעֵלִים אֵף עַל פִּי 19 שְׂאִין עַד כָּלָל¹². הִיָּה שָׁם עַד אֶחָד וְהַבְּעֵלִים 20 מִכְחִישִׁין אוֹתוֹ - הָרִי אֵלּוּ מִתְּרִין אֵף לְמִזְבֵּחַ¹³.

(107) תבואה כשהיא צומחת ומחוברת לארץ. (108) כלומר, נדמו לוולדות של איסורי מזבח, כגון נעבד ומוקצה ונרבע וכו' שנעבדה בה ואחר-כך נתעברה, ואף כאן מוקדם היה קמה ועכשיו הוא קמה, ומקור דברים אלו בעבודה זרה מז. במסקנת הגמרא. (109) "כרשינין הוא זרע הנקרא בערבי כרסנא וכו' ומאכילין אותו לבקר" (רבינו בפירוש המשנה שבת רמ.). וראה בפ"ב מהלכות תרומות הלכה ז. (110) אף כי מקריב הבהמה עם הכרשינים של עבודה זרה שבקרבה (ראה מרכבת המשנה). (111) כלומר, הכרשינין נשתנו על ידי האכילה, ומקור דבריו מהסוגיא בתמורה לא. ששאלו בתמיהה: "אלא מעתה, האכילה כרשיני עבודה-זרה, הכי נמי דאסירה?" - הרי שהדבר ברור כי המפטם בהמה בכרשיני עבודה-זרה מותרת למזבח.

5 טו. לֹאֲחִיץ¹¹² כָּל הַקֶּרְבָּנוֹת מִן הָעוֹבְדֵי פוֹכְכִים¹¹³, 6 וְאִין חוֹשְׁשִׁין לָהֶם לֹא מִשּׁוּם רֹבֵעַ וְנִרְבֵּעַ וְלֹא 7 מִשּׁוּם מִקְצָה וְנִעְבֵּד, עַד שִׁידֹעַ בּוֹדָאֵי שֶׁזֶה נִפְסָל. 8 הָרִי הוּא אוֹמֵר: מִעֲמַלְקֵי הִבִּיאוּם אֲשֶׁר חָמַל הָעַם 9 עַל מִיטֵב הַצֵּאֵן וְהַבְּקָר לְמַעַן זִבְחָ לִּי אֱלֹהֶיךָ¹¹⁴.

(112) עבודה זרה כב: בברייתא. (113) כלומר, קונים מן הגויים בהמות לקרבן. וראה להלן פ"ג מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ב, שמקבלים קרבן עולה מן הגוי. (114) שם כד: לדעת חכמים, ולא כרבי אליעזר שמפרש פסוק זה למכרם ולקחת בדמיהם לזבוח לה'.

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) יבאר בו דין רובע ונרבע והמית אדם והיו שם עדים, ומתי נפסל משום רובע ונרבע ומוקצה, ודין אתנן זונה ומחיר כלב.

10 א. אֶחָד בְּהֵמָה וְאֶחָד הָעוֹף שֶׁנִּרְבֵּעַ² אוֹ שֶׁהִמִּית 11 אֶת הָאָדָם³ אוֹ הַקֶּצֶה אוֹ נִעְבֵּד⁴ - הֵפֵל פְּסוּל לְגִבִּי 12 הַמִּזְבֵּחַ⁵.

(2) על-ידי אדם. בזבחים פה, ב: "בעי רבי ירמיה, יש נרבע בעופות או אין נרבע בעופות", ופשוטו כי יש נרבע בעופות, ממה שנאמר בברייתא "הנרבע והמוקצה והנעבד ואתנן ומחיר וכו' מטמאים בגדים אבית הבליעה", הרי שפסולים, ומליקתם עושה אותם נבילה. ובחולין כג, א - למדו כן ממה שנאמר (ויקרא א, יד) "מן התורים" - למעוטי נרבע ונעבד (וראה 'תוספות' זבחים שם ד"ה יש) ודקדק רבינו לכתוב

21 ג. בְּהֵמָה שֶׁשָּׁחָקוּ בָּהּ וְהִגִּיחוּהָ עַד שֶׁהִמִּיתָ אֶת 22 הָאָדָם - הָרִי זֶה כְּשֶׁרָה לְמִזְבֵּחַ, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה

22) הם המשמשים בבית עבודה-זרה. (כרבא בר רב אדא אמר רב יצחק (תמורה כט.) ש"אין מוקצה אסור עד שיעבדו", ונראה שרבינו גרס שם "אין מוקצה אסור אלא משיעבדו", וכן הוא בתוספתא עבודה זרה פ"ה (צוקרמנדל עמ' 469 5) "מאימתי נקרא מוקצה, משנעשה בו מעשה". וכן הוא שם בתמורה פ"ד (עמוד 555 26) וכפי פירוש ראשון ברש"י שם. והראב"ד השיג על רבינו מכח הנוסחא שלפנינו, ופירשה להיפך, שאינו אסור אלא עד שיעבדו, אבל לאחר מכאן - מותר, וכפי הפירוש השני שברש"י. ועי' כסף-משנה. (24) כלומר, גוזז צמרה לשם עבודה-זרה או משתמש עמה לצרכיה, כגון משיכת קרון או עבודה אחרת לצורך עבודה-זרה (תמורה שם, מימרא של רבי יוחנן). (25) כלומר, הקצאה כדיבור בלבד. (26) אלא במעשה, גמרא שם ותוספתא שם ושם.

12 ה. הַרֹבֵעַ וְהַנֶּרְבַּע, בֵּין שְׁהִיְתָה הַבְּהֵמָה שְׁלֹו בֵּין
13 שְׁהִיְתָה שֶׁל חֲבֵרוֹ, בֵּין בְּאֻנָּס בֵּין בְּרָצוֹן, בֵּין בְּדוֹדוֹ
14 בֵּין בְּשִׁגְגָה, בֵּין לִפְנֵי הַקֹּדֶשׁ בֵּין לְאַחַר הַקֹּדֶשׁ -
15 הֲרִי זֶה אֲסוּרָה לְמַזְבֵּחַ.²⁷ אֲבָל הַמִּקְצָה, אִם הָיָה שְׁלֹו
16 וְהַקֹּצֵה קֹדֶם שִׁיְקָדִישׁ - נִפְסָל; הַקֹּצֵה שֶׁל חֲבֵרוֹ אוֹ
17 שֶׁהַקֹּצֵה שְׁלֹו אַחֵר שֶׁהַקֹּדֶשׁ - הֲרִי זֶה מֵתָר; שְׁאִין
18 אֲדָם מִקְצָה דָּבָר שְׁאִינוֹ שְׁלֹו.²⁸

27) תוספתא, תמורה שם: "הנרבע בין משלו ובין משל חבירו, בין לפני הקדשו בין לאחר הקדשו, בין בשוגג בין במזיד, בין באונס ובין ברצון - פסול לגבי מזבח". ובתוספתא בבא-קמא פ"ד (עמ' 353 4) אמרו: "רובע ונרבע, בין משלו ובין משל חבירו וכו'". וראה ב'קריית ספר'. (28) תוספתא, עבודה זרה סוף פ"ו, "(מ)מוקצה שלו אסור (כן הוא בכת"י וויין ובדפוס ראשון), ושל חבירו מותר (כן הוא שם ושם), לפני הקדשו אסור, לאחר הקדשו מותר", וראה גם בתוספתא, תמורה שם: "מוקצה שלו אסור, ושל חבירו מותר".

19 ו. הַנֶּעֱבֵד, בֵּין שֶׁעֲבַד שְׁלֹו בֵּין שֶׁל חֲבֵרוֹ, בֵּין בְּאֻנָּס
20 בֵּין בְּרָצוֹן, בֵּין בְּדוֹדוֹ בֵּין בְּשִׁגְגָה, בֵּין לִפְנֵי הַקֹּדֶשׁ
21 בֵּין לְאַחֵר הַקֹּדֶשׁ - הֲרִי זֶה אֲסוּר;²⁹ וְיִרְעָה עַד שִׁיִּפֹּל
22 בּוֹ מוֹם קָבֹעַ וְיִפְדָּה בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָו.³⁰ וְהַנֶּעֱבֵד -
23 הוּא וְכָל מֶה שֶׁעָלָיו אֲסוּרִין לְמַזְבֵּחַ;³¹ שֶׁכָּל צְפוּיִו³²
24 נֶעֱבֵד אֲסוּרִין בְּהִנָּא.³³ אֲבָל הַמִּקְצָה - הוּא אֲסוּר,
25 וּמֶה שֶׁעָלָיו מֵתָר לְמַזְבֵּחַ.³⁴

29) תוספתא, תמורה שם: "ונעבד בין משלו ובין של חבירו, בין לפני הקדשו ובין לאחר הקדשו, בין בשוגג ובין במזיד - פסול לגבי מזבח, באונס כשר, ברצון פסול (מילים אלו סותרות למה שכתוב בספא, וראה ב'כסף משנה' ב'חסדי דוד' וב'יחסי תנאים ואמוראים' ערך ר' הלל בריה דר' ולס). איזהו נעבד, כל שעובדין אותו, בין באונס ובין ברצון". וכן הוא גם בבביתא עבודה זרה נד, א: "איזהו נעבד, כל שעובדים אותו בין בשוגג ובין במזיד בין באונס ובין ברצון", וראה גם תוספתא עבודה זרה פ"ו: "איזהו נעבד, כל שעובדין אותו בין בשגגה בין במזיד". ופירוש "באונס", שאנסוהו הגוים לעבוד את הבהמה, ואין צריך

1 בְּאַרְנָו.¹⁴ אִין הַבְּהֵמָה נִפְסָלָה מִשּׁוּם רֹבֵעַ אוֹ נֶרְבַּע
2 עַד שְׁהִיְתָה הָאָדָם שֶׁרְבָעָה¹⁵ בֵּין תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם
3 אֶחָד.¹⁶ בֵּין יִשְׂרָאֵל בֵּין עֹבֵד כּוֹכָבִים¹⁷ [בִּין¹⁸]
4 עֲבָד¹⁹, הוּאִיל וְרְבָעָה אָדָם נִפְסָלָה. וְאִם הָאָדָם הוּא
5 שֶׁנֶּרְבַּע מִן הַבְּהֵמָה - אִינָה נִפְסָלָה עַד שְׁתִּיְהִי
6 הָאִשָּׁה הַנֶּרְבַּעַת בֵּת שְׁלֹו שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד²⁰, אוֹ יֵהָא
7 הָאִישׁ הַנֶּרְבַּע בֵּין תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד²¹.

14) בבבא-קמא מ, ב - נחלקו בזה רב ושמואל, ופסק כרב שהלכה כמותו באיסורין (כסף-משנה). ואין זה דומה לוולד בהמה שהמיתה את האדם, שהוולד היה באונס, ובכל זאת הוא אסור לקרבן (ראה למעלה פ"ג הי"ב) - שכאן כל עצם הפעולה היה באונס, ואילו שם היה עצם ההריגה ברצון. וראה ב'הר המוריה'. (15) התחיל ב"רובע" ופירש תחלה "נרבע", ואילו רובע יפרש להלן בסמוך. (16) אבל בפחות מזה אין ביאתו ביאה, ואינו פוסל למזבח (משנה, נדה מה.). (17) ובזה אפילו רבעה בשני עדים (ראה למעלה ה"ב), שהרי הגוי שרבע בהמה, אינה נהרגת על ידו (ראה בפ"ט מהל' מלכים ה"ו). ומקור לדבר זה, שאף הנרבעת לגוי אסורה למזבח, הוא בעבודה זרה כב, ב (הובא למעלה פ"ג הט"ו) כי "לוקחין מהן (= מהגויים) בהמה לקרבן, ואין חוששין לא משום רובע ולא משום נרבע ולא משום מוקצה ולא משום נעבד", הרי שאם ידוע שהגוי רבעה - אסורה למזבח. (18) כן הוא בדפוס רומי וויניציאה, ובדפוס מג"ע, שהובא ב'מעשה רוקח'. (19) עבד כנעני שחייב במצוות כאשה, ואם הגוי אוסרה ברביעתו, כל-שכן שהעבד אוסרה. (20) אבל בפחות מזה אין זו ביאה, ראה בנדה מד, ב: "בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת בביאה וכו', בא עליה אחד מכל העריות האמורות בתורה, מומתין עליה והיא פטורה, פחות מכן כנותן אצבע בעין", ואמרו בסנהדרין נה, ב - שגם בהמה בכלל "אחד מכל העריות". וסובר רבינו כי כשם שלא מומתין על ידה אלא אם היא בת שלש שנים ויום אחד, כמו כן לא נאסרת למזבח עד שתהיה בת שלש שנים ויום אחד, וכן הוא ב'תוספות' שם סוף ד"ה וחיביבין. אבל הראב"ד בהשגות כתב, שכיון שלענין קטן שבעל, אמרו במשנה (נדה מה.) "בן תשע שנים ויום אחד וכו' ופוסל את הבהמה מעל גבי המזבח", ואילו לענין בת שלש שנים ויום אחד, לא אמרו במשנה שפוסלת את הבהמה מעל גבי המזבח, וכמו כן לא אמרו כן לענין קטן שנבעל - מתוך זה נראה, כי רק אם האדם הוא הרובע צריך שיהיה בן תשע שנים ויום אחד, שבפחות אין הבהמה נהנית, ואין זו ביאה, אבל אם הרובע הוא בהמה והנרבע הוא אדם, אפילו בפחות מבן תשע שנים ויום אחד בזכר, ופחות משלש שנים ויום אחד בנקבה - הבהמה נאסרת, שהבהמה נהנית גם בפחות מבן תשע ובפחות מבן שלוש. (21) אף-על-פי שבמשנה (נדה, שם) לא אמרו כן אלא אם הקטן הוא הרובע - סובר רבינו שאין לחלק ביניהם. וראה למעלה בדעת הראב"ד.

8 ד. מַאימְתִי תִפְסֹל הַבְּהֵמָה אוֹ הָעוֹף מִשּׁוּם מִקְצָה?
9 מִשְׁיַעֲשׂוּ בֵּהֶן הַכְּמָרִים²² מַעֲשֶׂה²³, כְּגוֹן שִׁיִּגְזֹזוּ אוֹתָהּ
10 אוֹ יַעֲבְדוּ בָּהּ לְשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה.²⁴ אֲבָל בְּדָבָרִים²⁵
11 אִינוֹ נַעֲשֶׂה מִקְצָה, שְׁאִין הַקֹּדֶשׁ לְעֲבוּדָה זָרָה.²⁶

ומחיר כלב, לא שנה תלוש ולא שנה במחובר, נעבד שאסור בתלוש להדיט, אינו דין שאסור במחובר לגבוה". (38) כלומר, נובע ברשותו, וכמו כן המים נשארים בתוך שדותיו ואינם יוצאים מחוץ לשדותיו, אבל אם נובע ברשות הרבים אין המים נאסרים (שם מז. נט.), וכמו כן בנובע בשדה אחר, אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. ואף-על-פי שבבהמה פסק רבינו למעלה ה"ו, שלגבי קרבן אדם אוסר דבר שאינו שלו – במחובר אין הדבר כן, שהרי איסור מחובר לגבוה נלמד בקל-וחומר מאתנן (ראה למעלה), ואתנן אינו שייך אלא בבהמה שלו, ולא בבהמה של אחרים ('אור שמח'). (39) שם מז, א: "בעי רבה, המשתחוה למעצין, מימיו מהו לנסכים וכו', למיא דקמיה קא סגיד, וקמאי קמאי אזלו (= למים שהוא רואה עכשיו לפניו השתחוה, והרי הלכו להם – רש"י שם) או דילמא לדברונא דמיא קא סגיד" (= לקילוח של נהר והילוכו השתחוה, והרי כל הנהר נעבד – רש"י שם) ולא נפשטה, ומספק פסק רבינו לחומרא (כסף-משנה. והלחם-משנה תמה על זה למה לא כתב, שבדיעבד הורצה כמו שכתב בכל הספיקות, ראה להלן ה"ב). (40) אילן שעבדו אותו לשם עבודה-זרה. (41) שהגוי ביטל אותה מלהיות עבודה-זרה, שמותרת בהנאה להדיט (פ"ח מהל' עבודה זרה ה"ח). (42) 'ירושלמי' ביכורים פ"א ה"ב: "הכל מודים באשרה שבטלה, שאין מביאים ממנה גזירים למערכה" (ראה משנה-למלך). (43) כלומר, לשופרות, ראה שבת לו, א - ששופרות נקראים חצוצרות. (44) כלומר, העצם של השוק פסול לעשותו חליל, שיחללו בו הלויים במקדש בשעת שמחת בית השואבה (ראה סוכה נ. במשנה). (45) כלומר, פסול לנימים של כינור (ראה שם נא:). (46) כל אלו הן בעיות שלא נפשטו במס' עבודה זרה מז, א.

47. **פ'ל שיש בו שם לעבודה זרה - לא יעשה**
 48. **למלאכת הקדש, אף על פי שהוא מתר בהנאה**⁴⁸.
 49. **זהו אתנן**⁵⁰ **האומר לזונה: ה'א ליך דבר זה**
 51. **בשכרך**⁵¹. **אחד זונה פותית**⁵² **או שפחה**⁵³ **או**
 54. **ישראלית שהיא עורה עליו או מחיבי לאורן**⁵⁴. **אבל**
 55. **הפניה**⁵⁵, **אפלו ה'יה פה**⁵⁶ - **אתננה מתר**⁵⁷. **וכן**
 58. **אשתו נדה - אתננה מתר, אף על פי שהיא עורה**⁵⁸.

(47) נראה שתחילת ה"ח צריכה להיות להלן לפני "איזהו אתנן" ('הגהות בן אריה'). (48) הוא כלל ונתנית טעם להקודם, ראה ב'הר המוריה'. (49) כן צריך להיות, כנ"ל. (50) ראה למעלה פ"ג ה"ז, כי אתנן זונה אסור למזבח. (51) משנה, תמורה כט, א. (52) תמורה כט, ב. ולמדו זאת בגזירה-שוה 'תועבה – תועבה'. נאמר באתנן (דברים כג, יט) "לא תביא אתנן זונה וגו' כי תועבה ה' אליקין", ונאמר (ויקרא יח, כט) "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה". מה להלן (= ויקרא) עריות שאין קידושין תופסין בה, הכי נמי (=באתנן) אין קידושין תופסין בה, ובגויה אין קידושין תופסין, ראה בקידושין סו, ב - במשנה. (53) תמורה כט, א - במשנה: "וכן האומר לחבירו הולך טלה זה ותלין שפחתך אצל עבדי, רבי אומר אינו אתנן, וחכמים אומרים אתנן". ובגמרא (שם ל.) אמר שמואל בר רב יצחק, כי דברי

שיעשה בה מעשה, ואפילו בבהמת חבירו, ולא כמו שאמרו בגמרא עבודה זרה, שם: "בהמת חבירו צריך לעשות בה מעשה כדי לאסרה", ולא כמו שמחלל ה'כסף משנה' שרק לאסרה להדיט צריך מעשה, אבל לאסרה לגבוה אין צריך מעשה, שהרי רבינו פסק למעלה פ"ח מהל' עבודה זרה ה"א כי אף שעשה מעשה בבהמת חבירו, לא אסרה להדיט שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אבל סמך על דברי ה'ירושלמי' (כלאים פ"ז ה"ג) כי "הנעבד אע"פ שאינו נאסר להדיט (שהרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ראה גם להלן ה"ט"ו) נאסר לגבוה", ולפי זה אין הבדל בין אם עשה מעשה ובין אם לא עשה מעשה, שלגבוה אסור לעולם ('אור שמח', וראה להלן ה"ז לענין מעצין). (30) למעלה פ"ג ה"י. (31) משנה, תמורה כח, א: "הנעבד וכו' הוא ומה שעליו אסור". (32) כלומר, מה שעליו כגון כסף וזהב וכו'. (33) להדיט, שנאמר (דברים ז, כה) "לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך" (תמורה כח:). ומכיון שאסור להדיט נאסר גם לגבוה, שנאמר (יחזקאל מה, טו) "ממשקה ישראל, למנחה ולעולה ולשלמים". ואמרו (פסחים מח. מנחות ה. ו. חולין צ: ותמורה כט.) מן המתור לישראל, ולא מהאסור לישראל, אבל הנעבד עצמו, אף כי מותר לישראל בהנאה (פ"ח מהל' עבודה זרה ה"א), אסור למזבח, שנמנע מן הפסוק (ראה למעלה פ"ג ה"ו), ולפי זה אפילו אם לא היה הציפוי על הנעבד, בשעה שעבדו אותו, הרי הוא אסור למזבח. אבל ראה בפירוש המשנה בתמורה שם, שכתב רבינו הטעם למה שאמרו שמה שעליו אסורים למזבח, משום שגם הכסף והזהב נעבד, מה-שאיין-כן כסף וזהב של המוקצה שלא נעבד – הרי הוא מותר. נשמע מדבריו, כי הכסף והזהב של הנעבד שלא היה עליו בשעה שנעבד – מותר למזבח. (34) משנה, תמורה כח, א. שהמוקצה עצמו אסור משום שעשו בו מעשה (ראה למעלה ה"ד), אבל במה שעליו לא עשו מעשה (פירוש המשנה, שם). ומטעם "כסף וזהב עליהם" גם כן אין לאסור, שלא נאמר כן אלא על עבודה-זרה עצמה, ולא על משמשיה ('קרית ספר').

- 1 ז. **המשתחוה להר**³⁵, **אף על פי שהוא מתר**
- 2 **בהנאה**³⁶ - **הרי אבניו אסורין למזבח**³⁷. **וכן**
- 3 **המשתחוה למעצין הנובע בארצו**³⁸ - **הרי מימיו**
- 4 **פסולין לנסף**³⁹. **אשרה**⁴⁰ **שבטלה**⁴¹ - **אין מביאין**
- 5 **ממנה גזרים למערכה**⁴². **וכן המשתחוה לבהמה -**
- 6 **בשם שנופסלה למזבח, כך צמר שלה פסול לבגדי**
- 7 **כהנה, וקרניה פסולין לחצוצרות**⁴³, **ושוקיה**⁴⁴
- 8 **לחלילין, ובגדי מעיה לנימין**⁴⁵, **הפל פסול**⁴⁶.

(35) לפי מה שכתבנו להלן גבי מעצין, צריך לפרש גם כאן בהר שלו. (36) להדיט, ראה בהל' עבודה זרה שם, כי "כל שאין בו תפיסת יד אדם ולא עשהו אדם אף-על-פי שנעבד, הרי זה מותר בהנאה". (37) כלומר, אסור לבנות מזבח מאבני ההר, והיא בעיית רמי בר חמא בעבודה זרה מז, א: "המשתחוה להר, אבניו מהו למזבח (אם מותר לבנות מהן מזבח או לא – רבינו חננאל) ופשטה רבא (שם מז:): מקל-וחומר: "ומה אתנן שמותר בתלוש להדיט, אסור במחובר לגבוה, דכתיב (דברים כג, יט) לא תביא אתנן זונה

(65) בפ"ג מהל' עבדים ה"ד. (66) כלומר, לא רק באדון ועבד (שהאדון זוכה במעשה ידי של העבד, וחייב בכל צרכי העבד) אמרו חכמים, שהאדון שנתן האדון אסור, אף כי העבד הוא הבעל ולא האדון, אלא אפילו בשני אנשים שאין לאחד שום קשר עם השני, ואחד נתן אתה עבד עבילת השני - גם אתה זה אסור, מכיון שניתן עבד עבילת אסור, ולא חשוב מי הוא הנותן. וראה כסף-משנה.

יא. פסק עם הזונה לתן לה טלה אחד ונתן לה הרבה, אפילו נתן אלה - בלן אתה ואסורין למזבח⁶⁷. נתן לה אתנה ולא בא עליה, אלא אמר לה: יהי אצלך עד שאבוא עליך - פשיבוא עליה ואסור⁶⁸. קדמה והקריבתו קדם פשיבוא עליה - פשר⁶⁹. [ואם היתה חביבת קרבן - יצאה ידי חובתה]. והוא שיאמר לה בעת שנתן: אימתי שתצאי לי קני אותו מעכשיו⁷⁰; אבל אם לא אמר לה פן⁷¹ - אינה יכולה להקריב דבר שאינו שלה⁷².

(67) ראה תמורה שם, במשנה: "האומר לזונה הולך טלה זה בשכר, אפילו הן ק' - כולן אסורין", ובגמרא שם: "היכי דמי, אילימא דשקלה אגרא (= שלקחה בשכרה) מאה בהמות, פשיטא דכולהו אסירי, מה לי חד מה לי מאה, לא צריכא דשקלה אגרא חדא ויהיב לה מאה, דכולהו מכח אתה קאתי". (68) שם אמרין: "תנו רבנן, נתן לה ולא בא עליה וכו' אתנה מותר, נתן לה ולא בא עליה - אתנה קרית להו? וכו', אלא הכי קתני נתן לה ואחר-כך בא עליה וכו', אתנה מותר, וליחול עליה אתה למפרע? אמר רבי אלעזר, שקדמה והקריבתו" (וכן הוא בעבודה זרה סב: סג.), הרי שרק אם בשעה שבא עליה כבר לא היה האתה קיים, אבל אם בשעה שבא עליה היה אתה בידה, הרי זה אתה ואסור. (69) ראה למעלה בהערה הסמוכה. (70) כלומר, אימתי שתצטרכי לטלה תקני לך מעכשיו, ואם לא תצטרכי אותו לא יהא קני לך, אלא בשעת ביאה. (71) אלא אמר לה, רק טלה זה יהיה אצלך, ולא תקחי אותו אלא בשעת ביאה. (72) שכל זמן שלא בא עליה לא קנתה הטלה, והכתוב אומר (ויקרא כז, יד) "ואיש כי יקדיש את ביתו קודש לה", ודרשו בגמרא (ראה תמורה ועבודה זרה שם) "מה ביתו ברשותו, אף כל ברשותו", ודבר שאינו של האדם אינו יכול להקדישו ולהקריבו.

יב. קדמה והקדישתו קדם פשיבוא עליה⁷³ ואחר כך בא עליה - הרי זה ספק אם הוא אתה⁷⁴, הואיל ובא עליה קדם שתקריבנו⁷⁵, או אינו אתה, שהרי הקדישתו קדם ביאה⁷⁶. לפיכך⁷⁷ לא יקריב⁷⁸, ואם קרב - נמצה⁷⁹.

(73) ועדיין לא הקריבתו. (74) בעיית רב הושעיא בתמורה ועבודה זרה שם, ולא נפשטה. (75) והרי הטלה קיים בשעת ביאה. (76) והרי קיימא-לן "אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט", והרי זה כאילו הקריבתו כבר. (77) כיון שהדבר ספק. (78) מספק. (79) כן דעת רבינו בכל הספיקות בעניני הקרבנות, ראה להלן פ"ז מהל' תמידין ומוספין ה"כ.

המשנה הם בעבד עברי, ובאין לו אשה ובנים שאסור בשפחה (ראה להלן ה"י), הרי שלדעת חכמים אתה שפחה הרי הוא אתה. (54) כגון כהן גדול הבא על האלמנה. ודעת רבינו ברורה, כי אין אתה נאסר אלא-אם-כן היתה ביאת עבירה, וראה לכך ממה שהקשו שם על המשנה הנ"ל "והא שפחה לעבד משרא שרי", והוא לפי דברי כולם, והמתלוקת של אביי ורבא שם כט, ב - דלדברי אביי אין איסור אתה זונה ישראל אלא אם היא מעריות, שאין תופסין בהן קידושין, אבל אם היא מחייבי לאוין שתופסין בהן קידושין - אין אתנה אסור, ורבא סובר שאפילו בחייבי לאוין, אף שתופסין בהן קידושין, אתנה אסור, לפי שלומדים זונה ישראלית מזונה גויה, מה זונה גויה אתנה אסור, אף זונה ישראלית אתנה אסור. ופסק רבינו כרבא. (55) דפנוי הבא על הפנויה לא עשאה זונה (ראה תמורה, שם). (56) שנאמר אצלו (ויקרא כא, ז) "אשה זונה וחללה לא יקחו", אין הבא על הפנויה נחשבת לזונה אף לכהן. (57) שפנוי הבא על הפנויה לא עשאה זונה, ולא כרבי אליעזר, ראה תמורה שם. (58) כיון שמוותרת לו לאחר זמן, וכרבי ורב (תמורה שם, ועי' רש"י שם ד"ה הבאות לו).

ט. נשא⁵⁹ אחת מחיבי לאוין - פל שיתן לה מחמת בעילה⁶⁰ הרי זה אתה ואסור. והזכור⁶¹ - אתנה אסור⁶². נתנה האשה אתה לבועל - הרי זה מתר משום אתה⁶³.

(59) למד זאת מנדה שלמעלה (הלכה הקודמת) שאף-על-פי שהיא אשתו, היה מקום לומר שאתנה אסור אם לא שהיא מותרת לו לאחר זמן, ומכאן שבחייבי לאוין, אף-על-פי שנשאה לאשה, אתנה אסור, שהרי לא תהיה מותרת לא לעולם ('הר המוריה'). (60) אבל אם נתן לה שלא מחמת בעילה, אלא מחמת שביטלה ממלאכתה, אין זה אתה (תמורה שם, ברייתא של רבי): "ושנתן לה שכר להפקעתה (= שכר בטלה) וכו' מותרין", וראה ב'כסף משנה' ומרכבת המשנה'. (61) הבא על הזכר. (62) מס' תמורה שם, דברי רב. (63) שם דברי רבי. ואף-על-פי שאין ראה לדבר, זכר לדבר "ובתתך אתה, ואתה לא נתן לך ותהי להפך" (יחזקאל טז, לד), וממה שנאמר "להפך" נשמע שאין קרוי אתה אלא מאיש לאשה ולא להיפך (שם).

י. האומר לחברו: הא לך דבר זה ותלין שפחתך אצל עבדי העברי - הרי זה אתה. והוא שאין לו אשה ובנים; אבל אם יש לו אשה ובנים - הרי זה מתר בשפחה פנונית⁶⁴, פמו שיתבאר⁶⁵. והוא הדין באומר לזונה: הא לך דבר זה והפעלי לפלוני הישראלי - הרי זה אתה⁶⁶.

(64) ואין זה אתה זונה. ראה תמורה שם במשנה: "וכן האומר לחבירו הולך טלה זה ותלין שפחתך אצל עבדי, רבי אומר אינו אתה, וחכמים אומרים אתה". ובגמרא (שם ל.) שאלו: "והא שפחה לעבד משרא שרי וכו', אמר שמואל בר רב יצחק וכו' בעבד עברי וכו' וכגון דלית ליה אשה ובנים, דתניא אין לו אשה ובנים, אין רבו מוסר לו שפחה כנענית, יש לו אשה ובנים, רבו מוסר לו שפחה כנענית."

לָה עוֹפוֹת⁹⁷, אֶף עַל פִּי שֶׁהֶן מְקַדְשִׁין⁹⁸ - אֶתְנֶן חֵל⁹⁹
עֲלֵיהֶם וְאֶסּוּרִים¹⁰⁰. וּמִדְּבָרֵי קִבְלָה הוּא דָּבָר זֶה¹⁰¹.

(89) תמורה שם, בברייתא. וכבית הלל שדרשו ממה שנאמר (שם) "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלקיך לכל נדר, כי תועבת ה' אלקיך גם שניהם" - "שניהם" ולא שינוייהם, וראה להלן הי"ח בשינוי "מחיר כלב". (90) כלומר, בהמה שהקדישה לפני הנתינה. (91) תמורה שם, במשנה: "נתן לה מוקדשין, הרי אלו מותרין". (92) ראה להלן בסמוך. (93) היא חגיגת ארבעה עשר בניסן, ראה בפ"י מהל' קרבן פסח הי"ב. (94) ואין זה ממון שלו, ואינו יכול לתת לה באתננה. ושם בגמרא: "ויהיו מוקדשין, אתנן ומחיר חל עליהן, מקל-וחומר וכו' תלמוד-לומר (שם): "לכל נדר", להוציא את הנדור. טעמא דמעטינהו קרא, הא לא מעטינהו קרא, הוה אמינא כי יהיב לה מוקדשין, חל עליהן אתנן ומחיר, והא לאו ממוניה הוא, אמר רב הושעיא בממנה על פסחו, ורבי היא - דתניא "ואם ימעט הבית מהיות משה" (שמות יב, ד) החייהו משה, מכדי אכילה ולא מכדי מקח. רבי אומר, אף מכדי מקח שאם אין לו ממנה אחרים עמו על פסחו ועל חגיגתו, ומעותיו חולין שעל מנת כן הקדישו ישראל פסחיהן". ואמרו בפסחים ז, א - שרבה ורבי זירא נחלקו בביאור מחלוקתם, והמקיל בהם מפרש שלא נחלקו בעצים לצליית הפסח, ובמצה ומרור, שגם לחכמים לוקח בהם והמעות חולין - אלא בקונה במעות חלוק וטלית, ופסק רבינו פ"ד מהל' קרבן פסח הי"א כחכמים ולא כרבי (משנה-למלך שם). ולפיכך כתב כאן בטעם הלכה זו, שהם של הקדש, ולא כהברייתא בתמורה שם שמיעטה מן הפסוק "לכל נדר", כי ברייתא זו אליבא דרבי. וכוונת רבינו במה שכתב "ואפילו מנה אותה על פסחו ועל חגיגתו", לומר, שגם פסח וחגיגה שיש אומרים שהם ממנו (רבי, כנ"ל) - אין זה לפי ההלכה אלא גם הם אינם אלא ממון הקדש. ועי' כסף-משנה כאן ובהל' קרבן פסח שם. (95) נלמד מדברי הגמרא שהובאו למעלה: "והא לאו ממוניה הוא". וראה גם למעלה הי"ה. (96) שאז קנתה הזונה ביאוש ושינוי רשות, כמבואר בפ"ה מהל' גניבה הי"ג ('הר המוריה'). (97) תורים ובני יונה. (98) כלומר, אפילו עופות שהקדישן לפני הנתינה. (99) בתמורה ל, ב - במשנה: "נתן לה מעות וכו' מותרין, יינות ושמינים וסלתות וכל דבר שכינצא בו קרב על גבי המזבח אסור, נתן לה מוקדשין הרי אלו מותרים. עופות, הרי אלו אסורים. שהיה בדין מה אם המוקדשין שהמום פוסל בהן אין אתנן ומחיר חל עליהן, עוף שאין המום פוסל בו אינו דין שלא יהא אתנן ומחיר חל עליהם, תלמוד-לומר (דברים כג, יט) לכל נדר, להביא את העוף", ומפרש רבינו כי מדובר בעופות מוקדשין, שאם לא כן למה הפסיקה המשנה בבבא "נתן לה מוקדשין", ולא נשנו הדברים ביחד "יינות ושמינים וסלתות (ועופות)", אלא על-כרחנו כי העופות הם מוקדשין ('מעשה רוקח'). ועוד ראיה לכך, כי אם נאמר שהעופות הם חולין - אין זה קל-וחומר ממוקדשין לעופות, כי מוקדשין הם ממון גבוה, ולפיכך אין אתנן חל עליהם, אבל עופות שהם חולין אפשר שאתנן חל עליהם, אלא על-כרחנו כי מדובר בעופות מוקדשין (לחם-

יג. בָּא עֲלֶיהָ וְלֹא נָתַן לָהּ, וְלֹאֲחֵר זָמַן נָתַן לָהּ, אֶפְלוּ אַחֵר כַּמָּה שָׁנִים - הֲרִי זֶה אֶתְנֶן. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּכוֹתִית שֶׁאָמַר לָהּ: הִבְעֵלִי לִי בְטֹלָה זֶה, שְׂאִינָה צְרִיכָה מְשִׁיכָה⁸⁰, אוּ בְיִשְׂרָאֵלִית⁸¹ שֶׁהִיא הִטְלָה בְּחֻצְרָה⁸² וְאָמַר לָהּ: אִם לֹא אֶתְנֶן לָךְ מְעוֹת בְּיוֹם פְּלוֹנִי - הֲרִי הוּא שֶׁלִּי⁸³; אֲבָל אִם אָמַר לָהּ 'הִבְעֵלִי לִי בְטֹלָה' סָתַם, וּבָא עֲלֶיהָ, וְלֹאֲחֵר זָמַן שָׁלַח לָהּ טֹלָה - הֲרִי זֶה מִתֵּר מִשּׁוּם אֶתְנֶן⁸⁴.

(80) כלומר, שהרי הגוי קונה גם בכסף וגם במשיכה (ראה פ"א מהל' זכיה ומתנה הי"ד, ועיי"ש בהערה פח), וכיון שאומר לה הבעלי לי בטלה זה, הרי היא קונה את הטלה בביאה זו, אף כי נתן לה את הטלה לאחר זמן והרי זה אתנן זונה, וראה להלן בסמוך. (81) שאינה קונה אלא במשיכה או בהגבהה (ראה בפ"ג מהל' מכירה הי"א). (82) וחצרו של אדם קונה לו ("פ"ד מהל' זכיה ומתנה הי"ח). (83) ראה בתמורה כט, א. ועבודה זרה סב, ב - בברייתא: "בא עליה ולא נתן לה אתננה מותר", ובגמרא שם: "מאי יהיב לה, אלא הכי קתני וכו' בא עליה ואחר-כך נתן לה אתננה מותר", והקשו (שם כט, ו) ושם סג. "והתניא, בא עליה ונתן לה ואפי' עד וכו' אתננה אסור וכו', לא קשיא הא דאמר לה הבעלי בטלה זה, הא דאמר לה הבעלי בטלה סתם. טלה זה והא מחוסר משיכה, בזונה גויה דלא קניא במשיכה. ואיבעית אימא, אפילו בזונה ישראלית, כגון דקאי בחצרה וכו' דשוויה לא אפותיקי, ואמר לה אם עוד יום פלוני יהבינא לך זוזי מוטב, ואם לאו טלה באתננך", וראה 'מאירי' עבודה זרה שם, שגרס "בזונה גויה דלא בעיא משיכה". וכן הוא ב'מאירי' קידושין יד, ב (והוסיף כי אלו הגורסים "דלא קניא במשיכה", גירסא משובשת היא) וכן הגירסא בכת"י ספרדי עבודה זרה שם, וכן גרס רבינו. (84) שם בגמרא, שאין אתנן אלא המיוחד בשעת ביאה.

יד. אֵין אֶסּוּר מִשּׁוּם אֶתְנֶן וּמִחִיר⁸⁵ אֲלֹא גּוֹפֶן⁸⁶, לְפִיכָן אֵינוּ חֵל אֲלֹא עַל דָּבָר הָרָאוּי לְקָרֵב עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, כַּגֹּן בְּהֵמָה טְהוֹרָה וְתוֹרִין וּבְנֵי יוֹנָה וְיִין וְשִׁמֶן וְסֹלֶת⁸⁷. נָתַן לָהּ מְעוֹת וְלִקְחָהּ בָּהֶן קָרְבָּן - הֲרִי זֶה כְּשֶׁר⁸⁸.

(85) ראה להלן הט"ז, אי זה הוא מחיר כלב. (86) משנה תמורה ל, ב. שנאמר (דברים כג, יט) "לא תביא אתנן זונה", אתנן גופיה הוא שאסור, ולא חילופיו ('קרית ספר'). (87) אבל אם נתן לה ענבים, זיתים וחסים, הרי אלו כשרים לקרבן, שכבר נשתנו, ראה להלן הט"ו. (88) שם במשנה.

טו. נָתַן לָהּ חֲטִיִּם וְעִשָּׂאֲתָן סֹלֶת, זֵיתִים וְעִשָּׂאֲתָן שֶׁמֶן, עֲנָבִים וְעִשָּׂאֲתָן יִין - הֲרִי אֵלוּ פְּשָׁרִים, שֶׁפָּכָר נִשְׁתַּנּוּ⁸⁹. נָתַן לָהּ בְּהֵמָה קְדִישִׁים⁹⁰ בְּאֶתְנָנָה - לֹא נֶאֱסְרָה לְמִזְבֵּחַ⁹¹. וְאֶפְלוּ מִנָּה אוֹתָהּ עַל פֶּסַח⁹² וְעַל חֲגִיגָתוֹ⁹³ בְּאֶתְנָנָה - לֹא נִפְסְלוּ הַמְּקַדְשִׁין, שֶׁפָּכָר זָכָה בָּהֶן גְּבוּיָה מְשַׁעָּה שֶׁהִקְדִּישׁוּ⁹⁴. וְכֵן אִם נָתַן לָהּ דָּבָר שְׂאִינוּ שָׁלוּ - לֹא פִסְלוּ, שְׂאִין אֲדָם אוֹסֵר דָּבָר שְׂאִינוּ שָׁלוּ⁹⁵, אֲלֹא אִם כֵּן נִתְאַשּׁוּ הִבְעָלִים⁹⁶. אֲבָל אִם נָתַן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ולדותיהם שמותרין, מובא למעלה פ"ג הי"ב. וראה בכסף-משנה ובמשנה-למלך. (112) כלומר, בא על כלב ונותן לבעל הכלב טלה באתננו (ראה רש"י שם במשנה ל.). (113) כלומר, נתן לחבירו טלה תמורת שפחה זונה שיש לו (וראה רש"י שם). (114) שם במשנה: "אתנן הכלב ומחיר זונה, הרי אלו מותרין, שנאמר (דברים שם) "שניהם" – שניהם ולא ארבעה". (115) שאם למזבח מותרים אחר שנשתנו (למעלה בהלכה זו, ובחט"ו) קל-וחומר שמותרים לבדק הבית (כסף-משנה). (116) כחכמים בברייתא, שם. (117) בברייתא שם, למדו זאת חכמים ממה שנאמר (שם) "בית ה' אלקיך" – "לרבות את הריקועין", וצריך עיון (לחם-משנה).

יום שישי י"ג טבת ה'תש"פ

פרק חמישי

(1) יתבאר בו דין שאור ודבש שפסולים למזבח, ושיסורם במה שהוא.

- א. שאור² ודבש³ אסורין לגבי המזבח⁴, ואסורין בכל⁵ שהן⁶; שנאמר: כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו וגומר. ואינו חייב אלא אם הקטירן עם הקרבן או לשם קרבן⁶. ואחד המקטיר עצמן או המקטיר תערובת שלהן – לוקה על כל אחד מהן בפני עצמו⁷. ואם הקטיר שניהן כאחד – אינו לוקה אלא אחת, לפי ששניהם נאמרו בלאו אחד⁸.

(2) דבר המחמיץ אחרים. והוא הדין לחמץ (=שנחמץ על ידי אחרים). (3) "כל מתיקת פרי קרויה דבש" ו"הוא שם כולל לדבש הידוע (=דבש דבורים), וכן דבש תמרים שהוא סתם הדבש של תורה, וכן מוהל היוצא מן הפירות המתוקים". והוכרח לפרש כן, מפני שאמרה התורה "כל שאור וכל דבש לא תקטירו וגו', קרבן ראשית (=ביכורים) תקריבו אותם לה'". ואם הדבש הנאמר הוא דבש דבורים מהו זה שנאמר "קרבן ראשית תקריבו אותם", והלא ביכורים אינם אלא מפירות שבעת המינים ולא דבש דבורים. (4) בקטורת אינו חייב אלא במזבח הפנימי. (5) בספרא פרשת ויקרא (דבורא דנרבה פרשה יב הלכה ד): "אין לי אלא המרובה, המועט מניין? תלמוד לומר כל שאור וכו' וכל דבש". וכן הוא במנחות נח. והמדובר כשהקטרה הייתה בכזית, כגון שהקטירו ביחד עם הכל-שהוא הזה גם דבר המותר להקטרה, וכזעירי בפסחים מג: שהרי פסק רבינו להלן הלכה ב, שאין הקטרה פחותה מכזית וכגון שהאיסור וההיתר ניכרים כל אחד ואחד בפני עצמם, שאם לא כן היינו תערוכת. (6) כלומר, או שהקטירן עם הקרבן ואפילו נתכוון לשם עצים, או שהקטירן בפני עצמו ובלבד שיתכוון לשם הקרבן ולא לשם עצים. ראה להלן הלכה ג ובכסף משנה שם. (7) כלומר, על דבש בפני עצמו ועל שאור בפני עצמו, אם הקטירן בנפרד. (8) כרבא במנחות שם: "איתמר המעלה שאור ודבש על גבי המזבח אמר אביי לוקה משום שאור ולוקה משום דבש וכו', רבא אמר אין לוקין על לאו שבכללות, איכא דאמרי חדא מיהא לקי

משנה). אבל הראב"ד מפרש כי "העופות" במשנה הם חולין, וכן פירש רש"י שם. (100) כלומר, מגזירת הכתוב "לכל נדר". אבל מצד הסברא, היינו אומרים "אין אדם אוסר דבר שאינו שלו" (לחם-משנה).

- טז. אי זה הוא מחיר כלב¹⁰¹? זה האומר לחבירו: 1
הא לך טלה זה תחת כלב זה¹⁰². וכן אם החליף כלב 2
בבמה בהמות או עופות וכיוצא בהן – פלן אסורות 3
למזבח¹⁰³. 4

(101) ראה למעלה פ"ג ה"ז כי מחיר כלב אסור למזבח. (102) משנה, שם. והיינו שמחליף הכלב בטלה. ושם בגמרא: "מחיר כלב, זהו חליפי כלב. וכן הוא אומר (תהלים מו, יג) תמכר עמך בלא הון ולא רבית במחיריהם", אלמא מחיר היינו דמים (רש"י שם). (103) פשוט הוא (כסף-משנה). ונלמד ממה שנאמר להלן בה"ז, שעשרה שכנגד הכלב אסורים ('הר המוריה').

- יז. שני שתפין¹⁰⁴ שחלקו, זה לקח עשרה טלאים 5
וזה לקח תשעה וכלב אחד – שעם הכלב¹⁰⁵ 6
מתרין¹⁰⁶; אבל העשרה שפגדו: אם יש אחד מהם 7
דמו פדמי הכלב או יתר על דמי הכלב – מוציא 8
מן העשרה כנגד הכלב ויהיה מחירו¹⁰⁷, ושארן¹⁰⁸ 9
מתרים¹⁰⁹; ואם כל אחד ואחד מהן דמו פחותין 10
מדמי הכלב – הרי העשרה פלן אסורים¹¹⁰. 11

(104) משנה, שם ל, א. (105) כלומר, תשעת הטלאים שנטל זה שנפל בחלקו הכלב. (106) שם במשנה. שהרי אינם חליפי הכלב. (107) כלומר, טלה זה יהיה "מחיר הכלב", ורק הוא אסור למזבח (שם בגמרא, ומובא להלן). (108) יתר תשעת הטלאים. (109) ב'תוספות' שם ד"ה ואידך, כתבו שזהו מטעם "ברירה". ואם כן צריך עיון, שהרי רבינו פסק שבדאורייתא אין ברירה (פ"ז מהל' מעשר ה"א). ועי' בלחם-משנה פ"ו מהל' בכורות ה"י. (110) במשנה, שם: "וכן שני שותפין שחלקו, אחד נטל עשרה ואחד תשעה וכלב, שכנגד הכלב אסור, ושעם הכלב מותר", ובגמרא שם הקשו: "ניפוק חדא להדי כלבא, והנך כוליהו לישתרו, הכא במאי עסקינן כגון דטפי דמי כלב מחד מינייהו, והאי טיפונא (= היתר ששוה הכלב לעומת הטלה האחד) שדי בכולהו", וכולם נחשבים למחיר כלב.

- יח. נשתנה המחיר, כגון שהחליף כלב פחשים 12
ונעשו סלת – הרי זה מתיר¹¹¹. אתנן כלב¹¹² ומחיר 13
זונה¹¹³ – מתרין¹¹⁴. אתנן זונה ומחיר כלב – מתרין 14
לבדק הפית¹¹⁵, שהרי הן משתפין. אבל גופן של 15
אתנן לא יעשה ריקועין¹¹⁶ לפית; שנאמר: לכל 16
נדר¹¹⁷ – להביא את הריקועים. 17

(111) שם ל, ב – בברייתא, וכבית הלל שדרשו ממה שנאמר (דברים שם) "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלקיך לכל נדר, כי תועבת ה' אלקיך גם שניהם", "שניהם" ולא שינויהם. וראה למעלה ה"ט"ו לענין אתנן זונה. ולענין

אין למזבח אלא דמה, וכולה לכהנים), או דלמא כל ששמו קרבן והאי נמי שמו קרבן. כתנאי, ר' אליעזר אומר כל ששמנו לאישים, רבי עקיבא אומר כל ששמו קרבן, מאי בינייהו - בשר חטאת העוף איכא בינייהו. וסובר רבינו כי המדובר כאן כשמעלה בשר חטאת העוף עם שאור או דבש, כנ"ל. ופסק כרבי עקיבא. (20) כי לחם הפנים נאכל כולו לכהנים ואינו קרב לגבי המזבח. (21) כי הן נאכלות לכהנים. (22) כי שייך לוג השמן נאכלים לזכרי כהונה. ומקור דבר זה בגמרא מנחות הנ"ל "כתנאי וכו' בשר חטאת העוף איכא בינייהו, רב אמר לוג שמן של מצורע איכא בינייהו, דתני לוי "כל קרבנם" לרבות לוג שמן של מצורע". ופסק רבינו כרבי עקיבא, כנ"ל. (23) ולמדו כן ממה שנאמר "ואל המזבח לא יעלו" - אחד מזבח ואחד כבש. (24) אף כי בספרא שם למדו זאת ממה שנאמר (שם, יא) "לא תקטירו ממנו אשה לה", כל שיש ממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו - אין זה אלא לרבי אליעזר אבל לרבי עקיבא (מנחות נח). "כל ששמו קרבן, ואפילו אין ממנו לאישים - חייב". (25) ולפני זה נאמר (שם, יא) "לא תקטירו ממנו אשה לה", כל ששמו קרבן לא תקטירו ממנו.

ה. וכן אסור²⁶ להקטיר על המזבח²⁷ דבר מכל דברים אלו שאין ראויין להקטירה, כגון בשר חטאות ואשמות ושיירי מנחות וכיוצא בהן. מפי השמועה למדו, שכל דבר שמקצתו לאישים - הרי שאריתו בכל תקטיר²⁸.

(26) לדעת הכסף משנה (למעלה הלכה ג) אין כאן אלא איסור בלבד, אבל מלקות אין כאן, לפי שעיקר הכתוב הוא במעלה שאור ודבש. (27) דווקא על המזבח ולא על הכבש, כי רק לשאור ודבש נתרבה כבש כמזבח, ולא לדבר אחר. ומה שאמרו במנחות נז: "המעלה מכולם על גבי הכבש ר' יוחנן אמר חייב ר' אלעזר אומר פטור", מפרש רבינו שהמדובר במעלה אותם עם שאור ודבש לשם עצים. ופסק כרבי יוחנן, אבל במעלה דברים אלו לחוד בלא שאור ודבש, הכל מודים כי אין כבש כמזבח. (28) אף על פי שלענין שאור ודבש פסק רבינו (למעלה הלכה ד) כרבי עקיבא ש"כל שהוא קרבן חייב עליהן" - בבשר חטאת לחוד, אין הדבר כן.

ו. המקטיר איברי בהמה טמאה²⁹ על גבי המזבח - לוקה. ואף על פי שאסור הקרבתה מכלל עשה, שהרי נאמר: מן הטהורה אכל³⁰ ומן הטהורה הקריב³¹, הא טמאה לא תאכל ולא תקריב - פשוט שלוקה על אכילת הטמאה הפא מכלל עשה, כמו שבארנו במקומו, כך לוקה על הקרבתה³². אבל המקריב איברי חיה טהורה - עובר בעשה, ואינו לוקה³³. ומניין שהוא בעשה? שנאמר: מן הבהמה מן הבהמה ומן הצאן תקריבו את קרבנכם, הא מן החיה לא תקריבו³⁴; ולא הפא מכלל עשה - עשה.

(29) חמור, סוס וגמל וכו'. (30) שנאמר (דברים יד, ו) "וכל בהמה מפרסת פרסה ושוסעת שסע שתי פרסות מעלת גרה

ואיכא דאמרי חדא נמי לא לקי וכו'", ופוסק כאיכא דאמרי הראשון. והראב"ד השיג על רבינו.

ב. נפל מהם פל שהוא בקטרת - נפסלה⁹. ואם הקטיר ממנה פהיכל¹⁰ - לוקה¹¹. ואין הקטרה פחותה מקבוצת.

(9) בכריתות ו. בברייתא: "ואם נתן בה דבש פסלה", אבל בירושלמי יומא פרק ד מהלכות כלי המקדש הלכה ח. "ומשמע שהטעם הוא משום שנאמר לא תקטירו ואם כן אין חילוק בין שאור לדבש, ולא נקט תנא דבש אלא מפני שהוא יפה לקטורת. כמו שאמרו בירושלמי שם אילו היה נותן לתוכה מעט דבש לא היה כל העולם כולו יכול לעמוד בריחה" (כסף משנה). (10) על המזבח הפנימי שבהיכל, שעליו מקטירין הקטורת בכל יום. (11) כלומר, מלבד מה שהוא לוקה על שהקטיר דבש או שאור (שהוא אפילו על מזבח החיצון), הוא לוקה גם על שהקטיר על מזבח הזהב קטורת זרה, שנאמר (שמות ל, ט) "לא תעלו עליו קטורת זרה ועולה ומנחה".

ג. העלה שאור או דבש בפני עצמן¹² למזבח לשם עצים - פטור; שנאמר: ואל המזבח לא יעלו לריח ניחח - לריח ניחוח אי אתה מעלה, אבל אתה מעלה לשם עצים. אפילו הקטיר דבר שאינו ראוי להקטירה¹³ בדבש או בשאור, הואיל והוא מן הקרבן - לוקה¹⁴.

(12) אבל העלה שאור או דבש עם הקרבן, אפילו לשם עצים, חייב. (13) ראה למעלה הלכה א שאינו חייב אלא אם הקטיר עם הקרבן או לשם קרבן, וכאן המדובר כשהבעיר הדבש לשם עצים, ביחד עם בשר חטאת. (14) מקור דברי רבינו בספרא פרשת ויקרא (דבורא דנדבה פרשה יב הלכה ו): "ומנין המעלה מבשר חטאת וכו' והקטירם מן השאור ומן הדבש עובר בלא-תעשה, תלמוד לומר כי כל שאור וכל דבש וכו'".

ד. ביצד? המעלה מבשר חטאת ואשם¹⁵ או מבשר קדשים קלים¹⁶ או משיירי המנחות¹⁷ או ממוטרי העמר¹⁸ או מחטאת העוף¹⁹ או מלחם הפנים²⁰ ושתי הלחם²¹ או מלג שמן של מצרע²², המעלה פזית מאחת מאלו בחמץ או בדבש, בין למזבח בין לבבש²³ - לוקה. אף על פי שאין פל אלו ראויין להקטירה, הואיל והן קרויין קרבן - חייב עליהן²⁴; שנאמר: קרבן ראשית תקריבו אתם לוי וגומר²⁵.

(15) שהם נאכלין לכהנים. (16) שלמי יחיד, תודה, מעשר בהמה ופסח, שנאכלים לבעלים, ובכור הנאכל לכהנים. (17) כי "כל המנחות הקריבות לגבי המזבח נקמצות ומקטיר הקומץ כולו על המזבח והשאר נאכל לכהנים". (18) הנאכל לכהנים כשיירי כל המנחות. (19) הנאכלת לכהנים. ומקור דבר זה במנחות נח. "בעי רמי בר חמא מרב חסדא, המעלה מבשר חטאת העוף על גבי מזבח מהו, כל שממנו לאישים אמר רחמנא והאי אין ממנו לאישים (שהרי

איריא חטאת אפילו עולה נמי, לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא עולה דכליל היא, אלא אפילו חטאת נמי דחלב ודם היא דסליק לגבי מזבח, ואידך כהנים אוכלים לה, אפילו הכי גזור שלא יאמרו מזבח אוכל גזלות".

ח. הגויב עולת חבירו והקריבה סתם³⁹ - נתפפרו פה⁹ הפעלים הראשונים.¹⁰

(39) כלומר, לא נתכוון להקריבה לשם אחר.

ט. אין מביאין מנחות ונסכים⁴⁰ לא מן הטבל⁴¹ ולא מן הקדש קדם לעמר⁴² ולא מן המדמע⁴³, ואין צריך לומר מערלה וכלאי הפרים; מפני שהיא מצוה הפאה בעברה⁴⁴, שהקדש פרוף הוא שונאה. ואם הביא - לא נתקדשו להיוותן ראויין לקרבן, אבל נתקדשו להפסל, ויהיו קדשים שנספסלו⁴⁵.¹⁶

(40) היינו הסולת (ראה בפרק ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א) האסורה לפני העומר מטעם חדש]. (41) ראה גם פסחים מח. "ממשקה ישראל (יחזקאל מה, טו) מן המותר לישראל, מכאן אמרו אין מביאין נסכים מן הטבל". (42) תבואה חדשה לפני שהקריבו העומר. (43) חולין שנתערבו עם התרומה. ואף על פי שהם מותרים לכהנים - אין מביאין מהם מנחות ונסכים, מכיוון שאינם מותרים לכל ישראל, שנאמר ממשקה ישראל מן המותר לישראל. (44) ה'שאגת אריה' סימן צט העיר למה לו להבינו לומר הטעם משום שהוא מצוה הבאה בעבירה, הלא אין זה ממשקה ישראל, מן המותר לישראל? (45) זבחים פח. "אין מביאין מנחות ונסכים וכו' מן המדומע ואין צריך לומר מערלה וכלאי הכרם, ואם הביא לא קדש, אמר רב ואיתימא רב אסי לא קדש ליקרב, אבל קדש ליפסל". ומפרש רש"י "דלא נפקי לחול וישרפו שקדשם הכלי".

י. כל המנחות אין מביאין אותן מן הקדש קדם¹⁷ שתי הלחם לכתחלה, שהרי נאמר בהן⁴⁶: כפורים¹⁸ לזי⁴⁷; ואם הביא - פשר⁴⁸. ומביאים נסכים מן המקצה⁴⁹ פיום טוב⁵⁰.²⁰

(46) בשתי הלחם. (47) במשנה מנחות סח: "קודם לשתי הלחם לא יביא", אמרו בגמרא שם ה: לפי נוסח אחד "משום דאיקרו ביכורים". (48) שם במשנה. ובגמרא שם אמר יהודה בר נחמיה כיוון שהותר להדיט לאחר הקרבת העומר משום כך כשר בדיעבד אם הביא קודם שתי הלחם. (49) היינו חביות של יין שאינן עומדות לשתייה אלא למכירה בחנות (ראה בשבת טז: רחל לגיזתה תרגולת לביצתה תורי דרידיא ותמרי דעיסקא - פלוגתא דר' יהודה ור' שמעון אם יש איסור מוקצה או לא). (50) נקט "יום טוב" לפי שבשבת אין איסור מוקצה (פרק א מהלכות יום טוב הלכה יז). ואף על פי שמוקצה אסור, מביאים נסכים מן המוקצה משום שכל איסורו אינו אלא מדרבנן, ואינו איסור בעצם, אלא איסור התלוי בזמן (פסחים מח.).

יא. מצות עשה למלח כל הקרבנות קדם שיעלו²¹ למזבח, שנאמר: על כל קרבנה תקריב מלח. ואין

בבהמה אותה תאכלו". (31) שנאמר "מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם". (32) בזבחים שם אמרו: "אתמר המעלה אברי בהמה טמאה על גבי המזבח, ריש לקיש אמר לוקה, רבי יוחנן אמר אינו לוקה. ריש לקיש אמר לוקה, טהורה אין טמאה לא, ולאו הבא מכלל עשה לוקין עליו, ורבי יוחנן אמר אין לוקין עליו, לאו הבא מכלל עשה אין לוקין עליו. מותיב רבי ירמיה, אותה תאכלו ולא בהמה טמאה, ולאו הבא מכלל עשה עשה, אמר ליה רבי יעקב לרבי ירמיה בר תחליפא, אסברא לך באברי בהמה טמאה דכולי עלמא לא פליגי, כי פליגי בחיה וכו'". ומפרש רש"י שקושיית ר' ירמיה היא על ריש לקיש, וזה לשונו בדיבור המתחיל ולאו הבא מכלל עשה עשה: "כך היא שנוייה וכו' ומסקינן בלא תעשה מנלן, תלמוד לומר אך את זה לא תאכלו אלמא מדאיצטריך לא תעשה אחריה, לאו אזהרה היא", ובדיבור המתחיל דכולי עלמא לא פליגי: "דעשה הוא דאיכא ותו לא", אבל לדעת רבינו קושיית ר' ירמיה היא על ר' יוחנן, שכיוון שנאמר אותה תאכלו, משמע נמי אתה תקריבו, שכל שאסר להדיט אסור לגבוה, אם כן ממילא כיוון שהאכילה בלא תעשה - הוא הדין להקריבה, ומתוך: באברי בהמה טמאה כולי עלמא לא פליגי שהוא בלאו, שלמדים הקריבה מאכילה. (33) בזבחים שם: "כי פליגי בחיה, והכי איתמר רבי יוחנן אמר עובר בעשה, ריש לקיש אמר אינו עובר בלא כלום, ר' יוחנן אמר עובר בעשה, בהמה (=מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם)" אין, חיה לא, ריש לקיש אמר וכו' ההוא למצוה בעלמא". ופסק רבינו כרבי יוחנן. (34) ספרא ויקרא (דבורא דנדבה פרשה ב הלכה ו): "בהמה יכול אף החיה שהיא קרוייה בהמה, שנאמר וכו' תלמוד לומר בקר וצאן אין לך בבהמה אלא בקר וצאן, יכול לא יביא ואם הביא כשר וכו', תלמוד לומר בקר וצאן תקריבו, ואין לך בבהמה אלא בקר וצאן בלבד, הא למה זה דומה למי שאמר לו רבו אל תביא לי אלא חטים, הא אם הוסיף זה על החטים, הרי זה עובר על דבריו".

ז. הגויב או הגזול והקריב הקרבן - פסול³⁵, והקדוש פרוף הוא שונאו; שנאמר: שגא גזול בעולה. ואין צריך לומר שאינו מתקבל. ואם נתאשו הפעלים - הקרבן פשר³⁶. ואפלו היה חטאת, שהפלהנים אוכלין את פשרה³⁷. ומפני תקנת מזבח אמרו: שהחטאת הגזולה, אם נודעה לרבים - אינה מכפרת אף על פי שנתאשו הפעלים, פדי שלא יאמרו: מזבח אוכל גזלות. וכן העולה³⁸.

(35) שנאמר "אם עולה קרבנו" ולמדו מזה (בבא קמא סו: סו) - "קרבנו ולא הגזול". (36) כדעת רב יהודה בגיטין נה. ואף על פי שדעת רבינו (פרק ב מהלכות גזילה ואבידה הלכה א) שיאוש אינו קניין בגזילה - כאן אוקמוה רבנן ברשותיה, כמו שאמר רבא שם נה: (כסף משנה). ועוד שיש כאן גם שינוי השם מחולין להקדש. (37) כלומר, לא רק בעולה, שאינה אלא לריצוי על המזבח, הכשירו, אלא אפילו בחטאת, שיש בה גם אכילה לכהנים. (38) צריך להיות וכל שכן העולה, שהיא כולה למזבח, וכן הוא בגיטין שם: "מאי

13 פָּמוּ הָעֵצִים; וְאִין הִיחִיד מְבִיא מֶלֶח אוּ עֵצִים
14 לְקָרְבָנוֹ⁶⁰ מִבֵּיתוֹ. וּבִשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הָיוּ נוֹתְנִין
15 הַמֶּלֶח: בְּלִשְׁכַּת הַמֶּלֶח⁶¹, וְעַל גְּבִי הַכֶּבֶשׂ⁶², וּבִרְאֵשׁוֹ
16 שֶׁל מִזְבֵּחַ. בְּלִשְׁכַּת הַמֶּלֶח הָיוּ מוֹלְחִין עוֹרוֹת
17 הַקֹּדֶשִׁים⁶³. וְעַל גְּבִי הַכֶּבֶשׂ מוֹלְחִין הָאֵיכָרִים.
18 וּבִרְאֵשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ מוֹלְחִין הַקֶּמֶץ וְהַלְבֹנָה וּמִנְחוֹת
19 הַנִּשְׁרָפוֹת וְעוֹלֹת הָעוֹף.

(60) דקדק לכתוב לקרבנו, היינו קרבן שנתחייב בו, אבל יש
אשר היחיד מביא עצים. (61) כי שמונה לשכות היו בעזרת
ישראל ואחת מהן "לשכת המלח". (62) כי "כבש" היה
בנוי לדרומו של מזבח, כדי לעלות עליו למזבח.
(63) כלומר, בלשכת המלח היה מונח המלח, שבהם מולחים
עורות הקדשים, אבל מקום מליחת העורות, לא היה בלשכת
המלח, אלא בלשכת הפרוה.

פֶּרֶק שְׁשִׁי

(1) יבואר בו דין נסכים שצריכים להיות תמימים ומובחרים,
וכן עצי המערכה.

20 א. כֶּשֶׂם שֶׁמִּצְוָה לְהִיּוֹת כֹּל קָרְבָן תָּמִים וְנִבְחָר², כֶּף
21 הַנִּסְכִּים³ יִהְיוּ תָּמִימִים⁴ וְנִבְחָרִים; שְׁנֵאֲמַר: תָּמִימִם
22 יִהְיוּ לָכֶם וְנִסְכֵּיהֶם - שְׁיִהְיוּ הַנִּסְכִּים תָּמִימִים. שְׁלֹא
23 יָבִיא נִסְכִּים לֹא מִיֵּין מְעֻשָׁן⁵, וְלֹא סֹלֶת שֶׁהִתְלִיעָה⁶,
24 וְלֹא יִבְלַל⁷ בְּשֶׁמֶן שְׂרִיחַ⁸ אוּ טַעְמוֹ רָע⁹.

(2) ראה למעלה פ"א הלכה א, פ"ב הלכה ח. ופ"ג הלכה יא,
ולהלן פ"ז הלכה יא. (3) יין, שמן וסולת שמביאין עם
הקרבן, ראה בסמוך. וראה בפ"ב מהלכות מעשה הקרבנות
הלכה א. (4) מנחות פז. במשנה: "רבי יוסי ב"ר יהודה
אומר, יין שיש בו קמחין פסול, שנאמר וכו' תמימים יהיו
לכם ונסכיהם". ואף-על-פי שלענין יין שיש בו קמחים, אין
הלכה כר' יוסי ב"ר יהודה (ראה בפירוש המשנה שם) -
בעצם ההלכה והדרשה שדורש מפסוק זה, שצריך שיהיו
הנסכים תמימים, אין חולק עליו (כסף משנה). (5) שם
במשנה פז: ומעושהו הוא "כשהיו הענבים מרים, היו
מעשנים אותן כדי למתקן" (רש"י). ורבינו (בפירוש המשנה)
כתב: "פירוש מעושהו, ר"ל, שאם היה לכלי ריח אותו היין
היה בו הבל והוא הנקרא מעושהו, ואירע הרבה המום הזה
אצלנו ביינות המערב". ולפי התו"ט וההגהה על התו"ט
שם, צ"ל בדברי רבינו: "פי' מעושהו, ר"ל, שאם היה לכלי
ריח (רע), אותו היין (יהיה) בו (ריח הכלי גם כן) וכו'".
וראה להלן הלכה ט. (6) משנה שם פה. "ואם התליעה
פסולה", וכתב שם רבינו בפירוש המשנה, שזה נלמד
מהפסוק "תמימים יהיו לכם ונסכיהם": "שיהיו גם הנסכים,
ר"ל הסולת והשמן והיין בתכלית השלימות במיניהם".
וראה להלן הלכה יא. (7) את המנחה. (8) שם פז.
בבביתא: "שמן וכו' ושל ריח רע לא יביא, ואם הביא
פסול". (9) ראה להלן הלכה יד.

25 ב. וְכֵן עֲצֵי הַמַּעֲרֹכָה¹⁰ לֹא יִהְיוּ אֶלָּא נִבְחָרִים, וְלֹא
26 יִהְיוּ בָהֶם תּוֹלַעַת. וְכָל עֵץ שֶׁהִתְלִיעַ פֶּשְׁהוּא לֹחַ -
27 פְּסוּל לְמִזְבֵּחַ¹¹. הִתְלִיעַ יָבֵשׁ - גּוֹרֵר אֶת הַמָּקוֹם

1 לְךָ דָּבָר שֶׁקָּרַב לְמִזְבֵּחַ בְּלֹא מֶלֶח, חוּץ מִיֵּין
2 הַנִּסְכִּים⁵¹ וְהָדָם וְהָעֵצִים⁵². וְדָבָר זֶה קִבְּלָה⁵³, וְאִין
3 לוֹ מִקְרָא לְסַמֵּךְ עָלָיו. וּמִצְוָה לְמַלֵּחַ הַבָּשָׂר יָפָה
4 יָפָה, כְּמוֹלַח בָּשָׂר לְצָלִי שֶׁמִּהֲפָף אֶת הָאֹכֶל וּמוֹלַח.
5 וְאִם מֶלֶח כָּל שֶׁהוּא, אֶפְלוּ בְּגִירָה מֶלֶח אֶחָד⁵⁴ -
6 כְּשֶׁר⁵⁵.

(51) וכל זה אינו אלא ביין הבא עם הנסכים, אבל אם נדב
יין בפני עצמו נותן עליו מלח. [ואף על פי שטעמו של דבר
שאין היין צריך מלח, הוא מפני שאינו עולה לאשים (מנחות
כא.), ואם כן גם יין הבא בפני עצמו לא יצטרך מלח, שהרי
גם הוא אינו עולה לאשים (הלכות מעשה הקרבנות שם.
ועיין שם בלחם משנה) - יש הבדל יסודי בין יין הבא עם
הנסכים, שמעיקר הדין אינו לאשים, לבין יין הבא בפני
עצמו, שמעיקרו היה לו לבוא לאשים, אלא שאיסור כיבוי
האש על המזבח גרם לו שלא יבוא על גבי האשים].
(52) דם איתמעט במנחות כ. ממה שנאמר (ויקרא ב, יג)
"מעל מנחתך" - ולא מעל דמך. (53) כלומר, דבר זה
שהעצים קרבים בלא מלח הוא מדברי קבלה, ראה לחם
משנה כאן, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה למנחות יח. וזה
לשונו: "וכן כל שנקרב על גבי המזבח לשרפה אי אפשר
בלא מלח אלא העצים בלבד, וזה קבלה, וכן הדם אמר מעל
מנחתך ולא מעל דמך", הרי שהקבלה היא רק לענין עצים.
(54) שם "מהו דתימא מישדא בה משהו למצוה בעלמא"
(כלומר, היה מקום לטעות שדם צריך מליחה כל שהוא,
בכדי לקיים מצוות מליחה). הרי שלמצוה מספיק כל שהוא.
(55) רוצה לומר המליחה כשרה, שיצא ידי מצוות מליחה,
אבל הקרבן כשר גם אם לא מלח כלום.

7 יב. הִקְרִיב בְּלֹא מֶלֶח כָּל־ל - לֹקָה⁵⁶, שְׁנֵאֲמַר: וְלֹא
8 תִּשְׁבִּית מֶלֶח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ. וְאֵף עַל פִּי שְׁלֹקָה -
9 הַקָּרְבָן בָּשָׂר וְהִרְצָה⁵⁷. חוּץ מִן הַמִּנְחָה, שֶׁהִמְלַח
10 מַעֲבֵב בְּקִמְצָה⁵⁸; שְׁנֵאֲמַר: וְלֹא תִשְׁבִּית מֶלֶח בְּרִית
11 אֱלֹהֶיךָ מַעַל מִנְחָתְךָ⁵⁹.

(56) כן הוא גם בספר המצוות לא תעשה צט. ואין זה לאו
שאין בו מעשה, שאין לוקין עליו - שעצם ההקרבה בלא
מלח הוא מעשה של איסור. ונראה מכאן שבכל קרבן -
לוקה, וכן מפורש בספר המצוות שם. והקשה בלחם משנה:
הלא פסוק זה אינו אלא במנחה, כדלהלן, שהמלח אינו
מעכב בשום קרבן, אלא בקמיצת המנחה שנאמר ולא
תשבית מלח וגו', ואם כן מנין לו לחייב מלקות בכל קרבן?
(57) "כן משמע מפשט הכתוב על כל קרבנך תקריב מלח,
למצוה ולא לעכב". (58) נקט קמיצה משום שאינו מולח
אלא את הקומץ בלבד. (59) "שמשמע ודאי לעכב" (כסף
משנה). ובמנחות שם יט. "אמר רב כל מקום שהחזיר
הכתוב בתורת המנחה אינו אלא לעכב", ומה שאמרו
במשנה שם יח, "לא יצק לא בלל ולא פתת ולא מלח וכו'
כשרה", אין הכוונה שלא מלח כלל, אלא שלא מלח הכהן,
אבל מלחה הזר, ראה פירוש המשנה שם ובגמרא שם כ.

12 יג. הַמֶּלֶח שֶׁמוֹלְחִין בּוֹ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת - מִשָּׁל צִבּוֹר,

עופות ועצים וכלי שרת, ולא ביחד עם מנחות ונסכים, וראה להלן. (23) ספרא (פ' בחוקותי פרשה ד הלכה ה) "והעמיד את הבהמה לפני הכהן, בהמה נפדית, ואין העופות והעצים והלבונה וכלי שרת נפדים". ולא כברייתא של לוי (תמורה לג.) "שהכל היו בכלל העמדה וכו' אפילו חיה ואפילו עופות". ודלא כמו שכתבו התוספות (מנחות שם ד"ה העופות), שאם קדם מומם להקדישם הם נפדים, כדעת לוי, עיין שם. (24) כלים שמשרתים בהם במקדש. (25) במשנה שם לא שנינו אלא "שנטמאו", ולפיכך חולקה המשנה לשתי בבות: בבא א "המנחות והנסכים", ובבא ב "העופות והעצים והלבונה וכלי שרת", לפי שעופות חיים אינם מקבלים טומאה, ועצים ולבונה אף הם אינם מקבלים טומאה אלא מדרבנן (ראה להלן הלכה ח), וכלי שרת יש להם טהרה במקוה, אבל רבינו שכתב "שנפסלו או שנטמאו" כלל כולם כאחד, וראה בהר המוריה. (26) "דכתיב והעמיד את הבהמה, בהמת נפדית ולא אלו" (קריט ספר), ועיין גם בפ"ה מהלכות ערכין הלכה ט. וראה 'תוספות יום טוב' מנחות פ"ב משנה א. (27) אפילו קדם מומן להקדשו, ראה למעלה בתחילת הלכה זו.

- ה. במה דברים אמורים? ב'שנפסלו או שנטמאו' 12
- אחר שנתקדשו בכלי שרת; אבל קדם שיתקדשו 13
- בכלי, אם נטמאו או נפסלו - פודין אותם. 28. אבל 14
- טהורין, אף על פי שפודין לא קדשו בכלי - אין 15
- פודין אותם. 29. חוץ ממנחת חוטא, 30. שפאמר בה: 16
- מחטאתו, על חטאתו. 31. - לומר, שמיביא חטאתו 17
- מדמי חטאתו. לפיכך, קדם שיתקדש בכלי שרת - 18
- הרי היא בקדשת דמים, ופודין אותה אף על פי 19
- שהיא טהורה. וכל הנסכים 32 שנטמאו 33 - עושה 20
- להם מערכה בפני עצמן ושורפן במזבח. 34. 21

(28) במשנה שם: "המנחות והנסכים שנטמאו עד שלא קדשו בכלי יש להם פדיון, משקדשו בכלי אין להם פדיון, העופות והעצים והלבונה וכלי שרת אין להם פדיון וכו'", הרי שההבדל בין אחר שנתקדשו בכלי שרת לבין קודם שנתקדשו בכלי שרת, לא נאמר אלא במנחות ונסכים, ונראה שכן גם כוונת רבינו, והוכחה לכך שהרי בכלי שרת ובעופות זה ודאי לא שייך כלל (מרכבת המשנה). (29) כרבי אלעזר שם קא. (30) שם המשך דברי ר' אלעזר. (31) בקרבן עולה ויורד, נאמר אצל כשבה ושעירה (ויקרא ה, ו) ובתורים (שם, י) "מחטאתו", ובמנחה נאמר (שם, יג) "על חטאתו", ודרשו (כריתות כז): "מחטאתו" משמע מקצת חטאתו, שאם היה עשיר כשטימא מקדש והפריש מעות לכבשה או שעירה, ואח"כ העני, יביא ממקצת הדמים תורים או מנחה והשאר חולין, ו"על חטאתו" משמע שיוסיף, שאם היה עני והפריש עשירית האיפה והעשיר, יפדנה ויוסיף מעות ויביא כשבה או שעירה (ראה רש"י מנחות שם). (32) זבחים צב. (33) בבשר קדשי קדשים, כתב רבינו (להלן פ"ט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ו), שרק אם נטמא בפנים הוא נשרף בפנים. (34) ברייתא בזבחים צב. וסובר רבינו, שמכיון שאמרו "עושה להן מערכה בפני עצמן" נראה שהמדובר במזבח במקום

- 1 ש'התליע. וְעָצֵי סְתִירָה¹² פְּסוּלִין לְעוֹלָם, לֹא יִבְיֵאוּ 2
- 2 אֶלָּא חֲדָשִׁים¹³.

(10) ראה להלן פ"ב מהלכות תמידין ומוספין הלכות א-ד. (11) מדות פ"ב משנה ה: "וכל עץ שנמצא בו תולעת, פסול לגבי מזבח", ובמנחות פה: "אמר שמואל, לא שנו אלא לח (לפי שלח אינו יכול לגרר ממנו מה שהתליע, כמו היבש - רש"י), אבל יבש גוררו וכשר". ובמעשה רוקח כתב, וז"ל: "ונראה שטעם הדבר (=שעצים מתולעים פסולים למזבח) מפני שהעצים נקראו קרבן, כמפורש במנחות כ: ועיין שם בתוספות ד"ה מלמד, ובדף פה: ד"ה בעי. (12) תוספתא מנחות פ"ט (הוצאת צוקרמנדל עמוד 526 24). והם עצים שהיו בבנין וסתרו הבנין ולקחו העצים (לחם משנה). (13) מנחות כב. וזבחים קטז: רבי אלעזר בן שמוע אומר: תלמוד לומר (ויקרא א, ח) "על העצים אשר על האש אשר על המזבח, מה מזבח שלא נשתמש בו הדיוט, אף עצים ואש שלא נשתמש בהן הדיוט".

- ג. הַמְקַדִּישׁ¹⁴ זֵן פְּסוּל¹⁵ או סֵלֶת¹⁶ או שְׁמֵן פְּסוּל¹⁷ 3
- או עֲצִים פְּסוּלִים לְמִזְבֵּחַ¹⁸ - הֲרִי הִדְבַּר סֶפֶק, אִם 4
- דוּמִים לְבַעַל מוֹם בְּבִהְמָה וְלוֹקָה¹⁹, או אֵינָן כְּבַעַל 5
- מוֹם. לְפִיכָךְ אֵינוֹ לוֹקָה, וּמִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוֹת²⁰. 6

(14) בעיות של רבא במנחות פה: פו. ופו. ונסתפק המשנה- למלך אם הספק הוא רק על מקדיש או גם על מקטיר (ראה להלן הלכה ד), וציין לתוספות יומא סג: ד"ה זריקת. (15) ראה להלן הלכה ט. (16) ראה להלן הלכה יא. (17) ראה להלן הלכה יד. (18) ראה למעלה הלכה ב. (19) ראה למעלה פ"א הלכה ב. (20) מלקות מדרבנן, שבית-דין מכין כפי מה שיראו (פ"ח מהלכות עדות הלכה ו, וראה בערוך ערך מרד), ובפ"ו מהלכות חמץ ומצה הלכה יב, כתב רבינו: "ומי שאכל מצה בערב הפסח, מכין אותו מכת מרדות עד שתצא נפשו", אבל בנוסחאות אחרות חסרות המלים "עד שתצא נפשו". עיין שם הערה נה, וכן כתב הב"ח בהגהותיו על הרי"ף לכתובות פ"ד מ"ה: כי בנוסחא שהיתה לפניו, היה כתוב רק "מכין אותו מכת מרדות", ואין מכין עד שתצא נפשו אלא בעבירה נמשכת, אבל כל שאינו אלא כדי לעונשו על מה שעשה, מכין אותו רק כפי שיראו הבית-דין. וראה עוד בפ"א מהלכות שבת הלכה ג והערה יד. וסובר רבינו, כי בכל ספק באיסור לאו שלוקין עליו, או איסור כרת ומיתה - מכין אותו מלקות מדרבנן, ראה בפ"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה א, ובפ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה ה, ובפ"ג מהלכות ביאת מקדש הלכה כד.

- ד. הַסֵּלֶת²¹ וְהַיֵּין וְהַשֶּׁמֶן וְהַלְבֹנָה²² וְהָעוֹפוֹת²³ 7
- וְהָעֲצִים וְכָלִי שֶׁרֶת²⁴ שְׁנִפְסְלוּ אוֹ שְׁנִטְמְאוּ²⁵ - אֵין 8
- פּוֹדִין אוֹתָן; שְׁנֵאֹמֶר: וְהָעֶמִיד וְהָעִירֶף - כֹּל שִׁישָׁנוּ 9
- בְּהָעֲמִידָה נִעְרָף, וְאֵלוֹ אֵינָן בְּכָלֶל הָעֲמִידָה²⁶, לְפִיכָךְ 10
- אֵין נִפְדִּין לְעוֹלָם²⁷. 11

(21) משנה במנחות ק: "המנחות והנסכים וכו'". (22) במשנה שם הובאה הלבונה בכבא אחרת, ביחד עם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי י"ג טבת - ספר עבודה - הל' איסורי מזבח קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10 שְׁאִין זְרִיעָה מוֹעֵלֶת⁴⁵ בְּקִדְשִׁים⁴⁶. וְכֵן הָעֲצִים
11 וְהַלְבוֹנָה⁴⁷, אֵף עַל פִּי שְׁאִין אֶכְלִין - הָרִי הֵן
12 מִתְטַמְּאִין בְּאֶכֶל לְעִנְיַן הַקֶּרְבָּנוֹת, וְיִפְסְלוּ הָעֲצִים
13 וְהַלְבוֹנָה בְּטַמְאָה זֹאת לְמִזְבֵּחַ וְאֵין מְקַרְבִּין אוֹתָן.

(44 שם לד: (45 לטהר. (46 אף-על-פי שבתרומה מועלת הזריעה (שם לד:). (47 מלשון "וכן" נראה, שגם אלו עשו חכמים בהם מעלה יתירה שיקבלו טומאה (כסף-משנה), וכן נראה בפסחים לה. (ראה רש"י שם) ובובחים מו: (ראה רש"י שם), כי זו היא מעלה מדרבנן. ולפי זה, צריך לומר כי מה שהביאו (שם ושם) ממה שנאמר (ויקרא ז, יט) "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל" - "לרבות עצים ולבונה", אין זה אלא לאסמכתא, אבל צריך עיון ממה שכתב רבינו בפ"ח מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יב, כי האוכל כזית מלבונת המנחה שנטמאה אחר שנתקדשה בכלי לוקה - הרי כי זו היא דרשה גמורה ולא אסמכתא, ראה בלחם-משנה, במעשה רוקח ובהר המוריה.

14 ט. וְאֵלוּ הֵן הַיֵּינֻת הַפְּסוּלִין לְגִבֵּי הַמִּזְבֵּחַ⁴⁸:
15 הַמֶּתוּק⁴⁹, וְהַמְעֻשָּׁן⁵⁰, וְהַמְבֻשָּׁל בְּאֵשׁ אוּ בִשְׁמֶשׁ⁵¹
16 אוֹ⁵² שְׁנִשְׁתַּנָּה טַעְמוֹ בְּבִשּׁוֹל. אֲבָל יֵין שֶׁמֶחַמֵּין
17 אוֹתוֹ בִּשְׁמֶשׁ וְלֹא נִתְּנָה בּוֹ טַעַם בִּשּׁוּל⁵³, וְכֵן יֵין
18 צְמוּקִין⁵⁴, וְיֵין מְגֻתָּ⁵⁵ שֶׁלֹּא שָׁהָ אַרְבָּעִים יוֹם⁵⁶,
19 וְיֵין הַדְּלִיּוֹת⁵⁷, וְיֵין פָּרֶם הַנְּטוּעַ בְּבֵית הַשְּׁלָחִין⁵⁸ אוֹ
20 בְּבֵית הַזִּבְלִים⁵⁹, אוֹ יֵין גִּפְנִים שֶׁנִּזְרַע זֶרַע בִּיְהִיָּה⁶⁰,
21 אוֹ יֵין פָּרֶם שֶׁלֹּא נִעְבְּדוֹ⁶¹ - כָּל אֵלוּ הַיֵּינֻת לֹא יָבִיאוּ
22 לְבִתְחִלָּה, וְאֵם הֵבִיאוּ - בְּשִׁירָה⁶².

(48 יש מהם שפסולים רק לכתחילה, ויש מהם שפסולים אפילו בדיעבד. (49 משנה במנחות פז: "לא מתוק וכו' ואם הביא פסול". ופירש"י "כשהוא מתוק מחמת עצמו (ולא מחמת השמש) כדמפרש בגמרא (שם פז). ענין אחר, תירוש שלא עברו עליו ארבעים יום". ובדברי רבינו, אי אפשר לפרש כפירוש השני, שהרי כתב בסמוך שיין שלא שהה ארבעים יום, כשר בדיעבד, ועיין בתוספות שם פז. ד"ה מתוק. ומתוך זה שלא חילק רבינו במתוק, נראה שאין חילוק בין מתוק מחמת עצמו לבין מתוק מחמת השמש, ולא כפירש"י. ועל-כרחנו שהיתה לפנינו גירסא אחרת ופירוש אחר בגמרא שם פז. וראה להלן. (50 שם במשנה "ולא מעושן וכו' ואם הביא פסול". "ורצה לומר, שאם היה לכלי ריח (רע) אותו היין (יהיה) בו (ריח הכלי) והוא הנקרא מעושן, (ויקרה) הרבה המום הזה אצלנו בינינו המערב" (רבינו בפירוש המשנה שם, לפי מה שהגיה בתוי"ט ובגהות על תוי"ט, וראה למעלה הלכה א). (51 בגמרא שם פז. מקשה ממה שנאמר "אין מביאין לא מתוק ולא מבושל ולא מעושן, ואם הביא פסול", למה שנאמר שם "אין מביאין את הליסטיין, ואם הביא כשר", ומתוך "חוליא (=מתיקות) דשימשא לא מאיס, חוליא דפירי מאיס". ולדעת רש"י המדובר במתוק, אבל רבינו שלא מחלק במתוק כלל, ראה למעלה, נראה שמפרש שהמדובר במבושל שהוא ודאי, בין באש בין בשמש, וקושיית הגמרא ממבושל לליסטיין, שאף הוא מבושל בשמש (ראה להלן), ובתירוץ הגמרא שם

המערכות, ולא בעזרה שאין שם מערכות, ודלא כרש"י שם (לחם משנה). וראה בפ"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ג.

1 ו. מִי הַחֵג³⁵ שֶׁנִּטְמָאוּ³⁶ וְהַשִּׁיקָן³⁷ וְטַהֲרָן [נִמְוָ³⁸
2 שְׁיִתְבָּאָר בְּטָהֳרֹת]³⁸: אִם טַהֲרָן וְאַחֵר כֶּךָ הַקִּדְּשִׁין -
3 הָרִי אֵלוּ מִתְנַסְּכִין; וְאִם הַקִּדְּשִׁין וְאַחֵר כֶּךָ נִטְמָאוּ -
4 הוֹאִיל וְנִדְחֻ יִדְחֻ³⁹.

(35 מים שמנסכים בחג הסוכות במקדש (פ"י מהלכות תמידין ומוספין הלכה ו). (36 פסחים לד: מימרא של ריש לקיש בשם ר' הושעיא. והמדובר בשבת שבתוך החג, שהיו ממלאין ממצעין השילוח מערב שבת, וכשנטמאו אין יכולין לילך ולמלאות בשבת, והלך וטהרן בהשקה (רש"י ומאירי). (37 נתן המים בכלי והשקיען במקוה, עד שמי המקוה צפו עליהם (פ"ב מהלכות טומאת אוכלין הלכה כא). (38 הלכות טומאת אוכלין שם. (39 בפסחים שם: "השיקן ואחר-כך הקדישן טהורין, הקדישן ואחר-כך השיקן טמאים", ובגמרא שם אמרו בטעם הדבר, שחכמים עשו מעלה שלא תהא זריעה (והשקה במי מקוה זו היא זריעתה) מועלת בקדשים, ראה הלכה ח. ובירושלמי סוף פ"ט דתרומות: "ר' אבהו בשם ר' יוחנן, מים שנטמאו משיקן ועושה אותן מי חג, ואם היו מי חג מעיקרא, כבר נדחו", "ואין בזה הפרש בין הקדישן בפה, ר"ל, בקריאת שם במלואן לשם חג, בין שהקדישן בכלי שרת" (מאירי וראה רש"י פסחים שם, בד"ה אמר רבא אף אנן נמי תנינא).

5 ז. זִיתִּים וְעֵנָבִים⁴⁰ שֶׁנִּטְמָאוּ⁴¹ - דוֹרְכָן פָּחוֹת
6 מִכְּבִיצָה⁴², וְהַמְשָׁקִין הַיּוֹצֵאִין מֵהֶן פְּשִׁימִים לְנִסְכִּים;
7 שֶׁהַמְשָׁקָה מִפְּקֶד הוּא בְּאֶכֶל, וְכֹאֵלוּ אֵינּוּ מְגוּפוֹ⁴³.

(40 פסחים לג: "ענבים שנטמאו, דורכן פחות מכביצה ויין כשר לנסכים", וכן הוא לענין זיתים, כמבואר שם. (41 "על ידי ראשון לטומאה, כגון שנגעו בטמא שרץ או טמא נבלה, שנעשו הענבים שניים, והרי הם עושין את המשקין היוצאים (מהם) ראשון, שכל הפוסל את התרומה מטמא משקין, אף בחולין, להיות ראשון. אבל בנגעו בשני שנעשו הם שלישי וכו', אין שלישי נעשה רביעי ואין הענבים והזיתים האלו מטמאין כלל למשקין היוצאין מהן" (מאירי). (42 משום שאין אוכל טמא מטמא אוכל אחר אלא עד שיהיה בו (=אוכל הטמא) כביצה (פ"ד מהלכות טומאת אוכלין הלכה א). ומשום כך בדורכן פחות מכביצה אין המשקין היוצא מהן (אף שהענבים נוגעין במשקה אחר הסחיטה) נטמאין על ידי הענבים, ובגמרא שם אמרו, כי מן הדין היה שאפילו אם דרכן בכביצה מכוונת, לא נטמאו המשקין היוצא מהן, שהרי עם יציאת הטיפה הראשונה של המשקה נפתחו הענבים משיעור כביצה, ושוב אינם מטמאים אחרים, אלא שחכמים גזרו על כביצה, שלא יבוא לעשות ביותר מכביצה. (43 ולפיכך לא נטמאו על-ידי מגע הטומאה בפרי, בעת היותם מכונסים בתוכו (שם בגמרא).

8 ח. מַעֲלָה⁴⁴ יִתְּרָה עֲשׂו חֲכָמִים בְּקִדְשִׁים: שְׁזֵרַעִים
9 שֶׁנִּטְמָאוּ, אֶפְלוּ זֶרַעַן - הַיּוֹצֵא מֵהֶן פְּסוּלִין לְנִסְכִּים;

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

7 הרי זה ספק⁷⁴. וכל סלת שנשארה בזה קמח -
8 פסולה⁷⁵.

(70) מנחות פה. במשנה "ואם התליעה פסולה", ובבביתא (שם פה:) "תנו רבנן, סולת שהתליעה רובה - פסולה, וחיטין שהתליעו רובן - פסולות". (71) כלומר, ממאה חטים נתלעו ששים, ואפי' אם כל חיטה וחיטה מהששים הללו נתלעה רק במיעוטה ולא ברובה (שבאופן יחסי אין בהם רוב מתולעים). (72) שהסולת נעשתה מהחיטים הללו, שרוב מהם מתולעים. (73) שם בבביתא: "וחיטין שהתליעו רובן - פסולות". (74) שם בגמרא: "בעי רבי ירמיה, ברוב חיטה או ברוב סאה, תיקון". ומפרש רש"י, שהבעיא היא אם רוב החיטין שהתליעו צריך שיהיו גם שכל חיטה וחיטה בהם תהיה רובה מתולעת, או אין צורך שכל חיטה וחיטה מהם היא רק במיעוטה מתולעת. אבל רבינו מפרש, כי זה ברור כי מספיק ליפסל אם אפילו כל חיטה וחיטה היא רק במיעוטה מתולעת, כי אין כאן ענין של ביטול ברוב אלא דין שצריך להיות מובחר, ואף כי אין כאן רוב, אין זה מן המובחר (ראה צ"ח הקודש חלק ב סימן כג), וכל הבעיא היא אם צריך שרוב החיטים יהיו מתולעים במיעוטם, או מספיק גם אם היה רק רוב חיטה אחת מתולעת, שתיעשה כל הסאה לבלתי מובחר, ונשאר הדבר בתיקון, וראה גם כסף-משנה והר המוריה כאן. (75) עד שיחזור וינפה אותה, ראה להלן הי"ב.

9 יב. כיצד בודקים?⁷⁶ מכניס הגזבר ידו לתוך הסלת,
10 אם עלה בה אבק - פסולה⁷⁷ עד שיחזור וינפה
11 אותה. אבל סלת חטים שנזרעו בבית השלחין⁷⁸ או
12 בבית הזבלים⁷⁹ או בבית האילין⁸⁰ או בארץ שלא נרה
13 ולא עברה⁸¹ - לא יביא לכתחלה, ואם הביא -
14 פשרה⁸².

(76) את הסולת, אם היא מנופה כל צרכה ואין בה קמח. (77) משנה מנחות פה. "כיצד בודק (=אם יש קמח בסולת), הגזבר מכניס ידו לתוכן, עלה בה אבק (קמח דק וגרוע, רש"י כת"י) פסולה עד שינפנה". (78) משנה שם: "אין מביאין מבית השלחין", ומפרש רבינו שם שהיא ארץ צמאה, ומתוך כך החיטים אינם מוטעמים. (79) שם במשנה: "אין מביאין מבית הזבלים". ורבינו מפרש שם, חיטה הצומחת באשפות, ואינה טעימה. (80) שם במשנה: "ולא מבית האילין" "מקום שיש בהן אילנות, והחיטים אינם מוטעמים" (רבינו בפיה"מ שם), "לפי שהאילנות עושים לה צל ואין התבואה גדלה יפה (רש"י שם). ועוד, שהאילנות יונקים את הקרקע ומכחישים את הזרעים (רש"י כת"י שם). (81) שם במשנה: כיצד הוא עושה, נרה שנה ראשונה, ובשנה שניה זורעה קודם לפסח שבעים יום והיא עושה סולת מרובה". "וניר הוא ההפוך, שמהפכין הארץ ומניחין אותה שנה אחת, ובשניה מהפכין אותה פעם שניה וזורעים אותה" (רבינו בפיה"מ שם). ובגמרא שם אמרו, אם השדה היתה עבודה אין צריך לחרוש אותה פעם שניה בשנה השניה, אבל אם לא היתה עבודה צריך גם בשנה שניה,

לא גרס רבינו כנוסחא שלפנינו אלא מחלק בין נתנה בו השמש טעם בישול, או לא. (52) כן צריך להיות, וכן הוא בדפוסים ישנים. בדפוסים חדשים, בטעות: "או". (53) זהו מה שאמרו שם במשנה: "אין מביאין הליסטין, ואם הביא כשר", שכן מפרש רבינו שם: "שנותנים אותו בכדים תחת השמש עד שישבר כמו שעושים במצרים, ושם השמש בלשון יוני, כפי דברי קצת מפרשים: יוסטין". (54) תוספתא מנחות פ"ט, וראה גם בבא בתרא צז: (55) יין תירוש שזה עתה יצא מגיתו (=מקום דריכת הענבים). (56) תוספתא שם: "אין מביאין יין פחות מבין ארבעים יום, ואם הביא מגתו כשר", וכן הוא בבבא בתרא צז. תני ר' חייא, יין מגיתו לא יביא, ואם הביא כשר, וראה סנהדרין ע. "יין מגיתו וכו' עד ארבעים יום", וראה עדיות פ"ו משנה א, ולהלן פ"ז הלכה ז. (57) שם במשנה: "ואין מביאין מן הדליות אלא מן הרגילות" (ראה להלן פ"ז הלכה ו), וכן הוא בתוספתא מנחות שם: "אין מביאין לא מן הכרמת ולא מן הדליות", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "הדליות הגבוהות מן הארץ על ערש של קנים", וברש"י "שקורין טריילש, לפי שאינו יין יפה": וראה להלן בסוף ההלכה. (58) מקום הצמא למים, ומי הגשמים אינם מספיקים לרוותם. שם במשנה: "אין מביאין לא מבית הזבלים ולא מבית השלחים וכו' ואם הביא כשר". (59) כלומר, שנטוע אצל האשפתות, שם במשנה, כנ"ל. (60) שם במשנה: "ולא ממה שנזרע ביניהם, ואם הביא כשר". כלומר, "מגפנים שהיה זרוע ביניהם שהכחישו הקרקע" (תפארת ישראל). (והמדובר בזרעים שאינם כלאים בכרם, ראה בפ"ה מהלכות כלאים הלכה יח"ט). (61) פעמיים בשנה. שם במשנה: "אין מביאין אלא מן הרגילות ומן הכרמים העבודים". ובגמרא שם פז. "תנא, כרמים העבודים פעמיים בשנה", וראה להלן פ"ז הלכה ו. (62) בכל הנזכרים למעלה, מפורש כן במשנה או בתוספתא שם, אבל בדליות ובכרמים בלתי עבודים, לא נזכר בשום מקום שאם הביא כשר, ונראה שלמד זאת רבינו ממה שלא נאמר במשנה שאם הביא פסול, כמו שנאמר כן על מתוק ומעושן.

1 י. יין שנתיגלה⁶³ - פסול לגבי המזבח⁶⁴. הדלה גפן
2 על גבי תאנה⁶⁵ - יניח פסול לנסכים⁶⁶, מפני
3 שנשתנה ריחו. הרי הוא אומר: זבח ונסכים⁶⁷ - מה
4 זבח שלא נשתנה⁶⁸, אף נסכים שלא נשתנו⁶⁹.

(63) ויש חשש שמא שתה נחש מהיין, והכניס בו ארס. (64) משנה סוכה מח: "והמים מגולין פסולין לגבי מזבח", ובגמרא שם נ. ובבבא בתרא שם אמרו, שאף אם יסנן את היין - פסול הוא לנסכים, משום שנאמר (מלאכי א, ח) "הקריבהו נא לפחתך הירצץ או הישא פניך, אמר ה' צבאות". (65) הרים את שריגי הגפן ונתנם על עץ התאנה, וכן גדלו הענבים. (66) דברי רב אשי בבכורות יז. (67) הוקשו זה לזה. (68) ראה למעלה פ"ג הלכה ה. כי "הנדמה וכו' פסול למזבח וכו' שאין לך מום קבוע גדול מן השינוי". (69) אבל נשתנו, פסולים לנסכים.

5 יא. סלת שהתליעה רפה⁷⁰ או התליעו רב החטים⁷¹
6 שנעשית מהן⁷² - פסולה⁷³. התליע רב חטה אחת -

13 לְאָרֶץ, מִן הַחֹדֶשׁ⁹⁹ וּמִן הַיָּשׁוֹן¹⁰⁰, וּבִלְבָד שְׂיָבִיאוּ מִן
14 הַמִּבְחָר; חוּץ מִן הַעֲמֹר¹⁰¹ וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם¹⁰², שְׂאִינָן
15 בְּאֵין אֶלָּא מִן הַחֹדֶשׁ וּמֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל¹⁰³.

(98) משנה שם פג: "כל קרבנות הציבור והיחיד, באים מן הארץ ומחוצה לארץ, מן החדש ומן הישן, חוץ מן העומר ושתי הלחם שאינן באין אלא מן החדש ומארץ ישראל, וכולן אינן באין אלא מן המובחר". ומפרש רבינו כי "כל הקרבנות", הם גם מנחות וגם נסכים. ובתוספות שם (ד"ה כל) כתבו, כי המדובר גם על הזבחים, ואילו רש"י שם מפרשה רק במנחות. (99) מן התבואה החדשה שנקצרה לאחר טז ניסן. (100) כלומר, ממה שבביתו מזמן, ראה בפ"ח מהלכות תמידין ומוספין הלכה ב. (101) ראה בפ"ז מהלכות תמידין ומוספין הלכה ג, כי "ביום שני של פסח, שהיא יום ששה עשר בניסן, מקריבין יתר על מוסף של כל יום, כבש לעולה עם עומר התנופה, והוא מנחה של ציבור". (102) ראה שם פ"ח הלכה א, כי ביום חמשים מספירת העומר והוא חג השבועות וכו' מביאין יתר על המוסף ביום הזה מנחה חדשה שתי הלחם. (103) שם במשנה. "דבר תורה, בעומר ושתי הלחם שלא יהיו אלא מן הארץ ומן החדש, אמר רחמנא בעומר (ויקרא כג, י) כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר ראשית קצירכם, ונאמר בשתי הלחם (שם כג, טז) עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לה', ממושבותיכם תביאו לחם תנופה, ונאמר עוד (שמות כג, טז) וחג הקציר ביכורי מעשיך" (רבינו בפי"ה"מ שם), וראה בפ"ז מהלכות תמידין ומוספין הלכה ה', ובפ"ח שם הלכה ב.

פֶּרֶק שְׂבִיעִי

(1) יבואר בו דבר שאינו פסול בדיעבד לקרבן ואסור להקריבו לכתחילה.

16 א. לֹא כָּל דָּבָר שְׂאִינָן פֶּסוּל מִבֵּיא אוֹתוֹ לְכַתְחִלָּה.
17 פִּיֶּצֵד? הִיא חֵיב עוֹלָה - לֹא יָבִיא שָׁה כָּחוּשׁ וְכַעוֹר
18 וְיֹאמַר: הִיא אֵין בּוֹ מוֹם. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: וְאָרוֹר נֹכַח
19 וְגוֹמֵר². אֶלָּא כָּל שְׂבִיבֵי לְקָרְבָן - יָבִיא מִן הַמִּבְחָר³.

(2) "ויש בעדרו זכר, ונודד וזוכת משחת לה". (3) ראה למעלה פ"ב ה"ח, ולהלן ה"א: "שיביא מן היפה והמשובח ביותר שבאותו המין", וכל זה הוא מצוה מיוחדת להביא מן המובחר, אבל כדי לצאת ידי חובתו יוצא אפילו לכתחילה בבינוני, ראה בפט"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ד: "מי שנדר שור או איל או כבש או עגל וכו' לא יביא כחוש ביותר שבאותו המין מפני שדמיו מועטין ואינו חייב להביא היפה והשמן ביותר וכו' אלא יביא הבינוני".

20 ב. וְכֵן הֵיוּ עוֹשִׂין בְּזֶמַן הַמִּקְדָּשׁ: מִבֵּיאִין אֵילִים⁴
21 מִמּוֹאֲבִי⁵, וּמִבֵּיאִין כִּבְשִׁים⁶ שֶׁנִּבְיָהֶן רִחֲבִים מִחֶבְרוֹן⁷,
22 וּמִבֵּיאִין עֲגֻלִים מִן הַשְּׂרוֹן⁸, וְגוֹזְלוֹת⁹ מִהָר הַמֶּלֶךְ¹⁰,
23 וּמִבֵּיאִין יֵין מִקְרָחִין וְהַלּוּטִין¹¹, וְסֵלֶת מִמִּכְמָשׁ
24 וְיוֹתֵנָה¹², וּמִבֵּיאִין שֶׁמֶן מִתְּקוּעִים¹³.

(4) בני שתי שנים. (5) ברייתא מנחות פז, א. (6) בני שנה.

ראה להלן פ"ז הלכה ד. (82) במשנה שם אמרו כן על המביא מבית הזבחים ומבית השלחין ומבית האילן, אבל על המביא משדה שלא נרה ולא עבדה לא מפורש במשנה שם אם בדיעבד כשר או לא. ולמד כן רבינו מלשון "כיצד הוא עושה" שאינו אלא לכתחילה, עיין כסף-משנה.

1 יג. חֲטִיטִים שֶׁלֶקְטָן מִגִּלְלֵי הַבֶּקָר⁸³ וְזֵרַע⁸⁴ - הִרִי
2 אֱלֹנִי⁸⁵ סֶפֶק, אִם עֲבָרָה מֵאוֹסֵן בְּזִרְעָה אוֹ עֲדִין הֵן
3 מֵאוֹסִין⁸⁶. לְפִיכָן לֹא יָבִיא מֵהֵן מְנַחֲתוֹ, וְאִם הִבִּיא
4 - כְּשֶׁר⁸⁷.

(83) מתוך הצואה של הבקר. (84) רק בזרעם יש ספק, אבל אותם החיטים הללו עצמם, אסורים למזבח, שהם מאוסים, וכתוב (מלאכי א, ח) "הקריבהו נא לפחתך הירצץ או הישא פניך" (מנחות ט). (85) החיטים שצמחו מזריעת החיטים שלקט מגלילי הבקר. (86) מנחות שם בעיא של רמי בר חמא. אבל דברי רבינו תמוהים, כי במנחות שם לא הסתפקו אם עודם מאוסים גם לאחר הזריעה, אלא הסתפקו אולי אסורים הם מחמת שהם כחושים, מכיון שהיו כמעט הבהמה. ואולי היתה לפני רבינו גירסא אחרת שם, ועיין לחם-משנה. (87) כדין כל ספק בקרבן, ראה למעלה פ"ד הלכה יב.

5 יד. וְאֵלוּ הֵן הַשְּׂמָנִים הַפְּסוּלִין: שֶׁמֶן שֶׁל גִּרְגָרִים⁸⁸
6 שֶׁנֶּשְׂרוּ בְּמִים⁸⁹, אוֹ שֶׁל זֵיתִים⁹⁰ כְּבוּשִׁין⁹¹ אוֹ
7 שְׁלֹקִים⁹², אוֹ שֶׁמֶן שֶׁל שְׂמִרִים⁹³, אוֹ שֶׁמֶן שְׂרִיחוֹ
8 רַעֲיָה - כֹּל אֵלוּ פְּסוּלִין⁹⁴. אֲבָל שֶׁמֶן זֵית שֶׁנִּטְעוּ בְּבֵית
9 הַזֵּבִלִים אוֹ בְּבֵית הַשְּׁלַחִין אוֹ שֶׁנִּזְרַע זֵרַע בְּיָנֵיהֶן⁹⁶,
10 אוֹ שֶׁמֶן שֶׁהוּצִיאוּ מִזֵּיתִים שְׁלֹא בְּשִׁלוֹ, אֶלָּא עֲדִין
11 הֵם פְּגוּלִין⁹⁷ - כֹּל אֵלוּ לֹא יָבִיא, וְאִם הִבִּיא - כְּשֶׁר.

(88) של זיתים. (89) משנה שם פה: "אין מביאין מן הגרגרין שנשרו במים". ופירש רש"י שם בלשון אחר, ששהו הזיתים במים. (90) שמן של זיתים. (91) בחומץ או במי מלח (רש"י כת"י פו. וראה רבינו גרשום). (92) ששפכו עליהם מים ורוחתים. שם במשנה: "ולא מן הכבושים ולא מן השלוקין". (93) תוספתא מנחות פ"ט וברייתא שם פו. כלומר, "שמן שיצא מן השמרים, כמו שמוציאין יין משמרי היין" (רש"י כת"י שם). (94) גם זה בתוספתא וברייתא שם, ראה למעלה הלכה א. (95) אפילו בדיעבד. שם במשנה וברייתא, ומשום "שנאמר (במדבר כח, לא) "תמימים יהיו לכם ונסכיהם", שיהיו גם הנסכים, ר"ל הסולת והשמן והיין בתכלית השלימות במיניהם" (רבינו בפי"ה"מ שם פה). וראה גם בקרית ספר, וראה למעלה הלכה א. (96) שם במשנה פה: "אין מביאין לא מבית הזבילים ולא מבית השלחין, לא מן מה שנזרע ביניהם, ואם הביא כשר", וראה למעלה הלכה ט. (97) במשנה שם: "אין מביאין שמן אנפיקנן". ובגמרא שם פו. "תניא רבי יהודה אומר, אנפיקנן שמן זית שלא הביא שלישי". וגרס רבינו במשנה, וכן גרס ר"ת (ראה תוספות פו. ד"ה ואם הביא) "ואם הביא כשר", אבל יש גורסים "ואם הביא פסול". ראה בברייתא שם וברש"י ותוספות שם.

12 טו. כֹּל הַמְּנַחֲתוֹת וְהַנְּסָכִים⁹⁸ כְּשֶׁרִים מֵהָאָרֶץ וּמִחוּצָה

ופירושו כעובי המדה הזאת כשהיא מלאה וגדושה. (28) אף כי מקום המערכה במזבח של דורות היה כ"ד אמה וארבעה טפחים על כ"ד אמה וארבעה טפחים (ראה פ"ב מהל' בית הבחירה ה"ז) – לא היתה מדת הגזירין גדולה יותר, שכן נשמע ממה ששינו בשקלים פ"ו מ"ד: "האומר הרי עלי עצים, לא יפחות משני גזירין". וב"ירושלמי" שם נאמר כי השיעור הוא אמה (וראה ב'הר המוריה' כאן).

- ד. וְכִיצַד הָיוּ עוֹשִׂין²⁹ בְּזֵרִיעַת חֲטִי הַמִּנְחוֹת³⁰ וְהַנֶּסֶכִּים³¹? נָרַחְצִי³² הַשָּׂדֶה בְּשֶׁנָּה רִאשׁוֹנָה³³ וְזָרַע³⁴ חֲצִיָּהּ³⁵, וּבְשֶׁנָּה שְׁנִיָּה³⁶ נָרַחְצִי שְׂזָרַע בְּרִאשׁוֹנָה וְזָרַע הַחֲצִי הָאֲחֵר קֹדֶם לַפֶּסַח שְׁבַעִים יוֹם³⁷. וְאִם לֹא הָיְתָה הַשָּׂדֶה עֲבוּדָה - חוֹרֵשׁ וְשׁוֹנָה וְאֲחֵר כֶּף זֹרַע³⁸. וּבּוֹרֵר הַחֲטִים³⁹ יָפָה יָפָה, וְאֲחֵר כֶּף שֶׁף אֶת הַחֲטִים⁴⁰. וּבּוֹעֵט בֶּהֶן הַרְבֵּה עַד שֶׁיִּתְקַלְפּוּ⁴¹.

(29) למען יהיו החטים יפות וסלתן מהודרת. משנה מנחות פה, א. וברייתא שם פה, ב. (30) הבאות בפני עצמן, והם שלש מנחות ציבור ותשע מנחות יחיד, ראה בפ"ב מהל' מעשה הקרבנות ה"א-ד. (31) כלומר, החטים של מנחת הנסכים, ע"י בפ"ב שם ה"א. וראה ב'הר המוריה' כאן. (32) כלומר, חרש כל השדה, והשאיר חצייה בניר בלבד בלי זריעה. (33) בגמרא שם אמרו, כי מדובר באופן שהשדה היתה עבודה. כלומר, חרושה לפני השנה הראשונה, והיתה בורה כולה שנה שלמה, וממילא מה שכתב כאן רבינו בשנה ראשונה - הכוונה, הראשונה לזריעה, והשניה לחרישה, וכדעת רש"י שם. וראה בכסף-משנה ולחם-משנה. (34) השני. נמצא שזריעה זו היתה במקום שנחרש פעמיים. (35) כלומר, שניה לזריעה ושלישית לחרישה, כדלעיל. (36) שם במשנה, וברייתא. והוא ביום ה' בשבט "שכבר יש כח לחמה שזורחת עליה" (רש"י ורבינו גרשום). (37) שם. (38) ברייתא, שם. (39) משנה שם עו, א - כדעת תנא-קמא. "וישיפה הוא גזור מן יושפך ראש, ועניינו שיכו החיטה בידים בכח עד שמעביר מעליה העפר" (פירוש המשנה, שם). (40) שם במשנה: "כל המנחות טעונות וכו' שיפה ובעיטה בחיטין", "ובעיטה שדורסין אותה ברגל עד שהיא נשברת" (פירוש המשנה, שם).

- ה. כָּל הַחֲטִים שֶׁל מִנְחוֹת טְעוֹנוֹת שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת שִׁיפָה וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּעִיטָה⁴¹. שֶׁף אַחַת וּבּוֹעֵט שְׁתֵּים, שֶׁף שְׁתֵּים וּבּוֹעֵט שְׁלֹשׁ⁴². נִמְצְאוּ שֶׁלֹּשׁ שִׁיפּוֹת וְחֲמֵשׁ בְּעִיטּוֹת. וְחוֹזֵר חֲלִילָה⁴³, עַד שֶׁיִּגְמַר שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת שִׁיפָה וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּעִיטָה, כְּדִי שִׁתְּקַלְפוּ הַרְבֵּה. וְחוֹשֵׁב הַהוֹבָאָה וְהַחֲלִיכָה בְּשִׁיפָה אַחַת לְהַחֲמִיר⁴⁴. וְאֲחֵר כֶּף טוֹחֵן וְיִמְרְקֵד יָפָה יָפָה⁴⁵.

(41) שם במשנה. (42) ברייתא, שם. (43) ראה רש"י שם. (44) שם: "בעי רב ירמיה, אמטויי ואתויי חד, או דילמא אמטויי ואתויי תרי, מאי. תיקו". ופירש רש"י: "הא דקתני שף אחת, היינו אמטויי ואתויי, דמה שמוליק ומביא בידו חשיב שיפה אחת, או דילמא להולכה לחודא קרי חד שיפה, וכן נמי הבאה לחוד אחשיב שיפה". ומכיון שבעיא זו לא

(7) שם בברייתא: "אילים ממואב כבשים מחברון וכו', רבי יהודה אומר מביאין כבשים שגובהן כרחבן". וב'תוספות' שם גרסו "שגובהן רחבים", ופירוש הדבר (לפי רבינו ורש"י בכת"י) שגביהן רחבים. (8) שם בברייתא. (9) תורים בני יונה. (10) שם בברייתא. (11) שם פו, ב - במשנה, והגירסא שם "קדוחים ועטולין". ובפירוש המשניות לרבינו גרס "קרותים והטולין", ושם אמרו עוד: "שניה להן בית ירמה ובית לבן בהר, וכפר סגנא בבקעא". (12) שם פה, ב במשנה. והגירסא שם "מכניס וזטחא", והערך (ערך זנוח) גרס "מכמס וזנוחא", ובמשנה שבמשניות הגירסא "מכמס ומזוניחא", ושם איתא עוד "ושניה להן עפריים בבקעא". (13) שם פה, ב - במשנה, תקוע, אלפא (כלומר, אלף=ראשון) לשמן, אבא שאול אומר שניה להן רגב בעבר הירדן.

- ג. כָּל הָעֲצִים¹⁴ הַחֲדָשִׁים¹⁵ כְּשֵׁרִים לַמַּעֲרָכָה¹⁶. וְלֹא הָיוּ מְבִיאִין מִשָּׁל זֵית וְלֹא מִשָּׁל¹⁷ גֶּפֶן, מִשּׁוּם יֵשׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל¹⁸. וּבִאֲלוּ הָיוּ רִגְלִינִי¹⁹: בְּמַרְבִּיּוֹת שֶׁל תְּאֵנָה²⁰ שֶׁל חֲרָשִׁים²¹ שְׁאִינָן בְּיֵשׁוּב²², וּבִשָּׁל אֲגוֹז וּבִשָּׁל עֵץ שֶׁמֶן²³. וְהַגְזִירִין²⁴ שֶׁעָשָׂה מִשָּׁה²⁵ - אִמָּה אֶרְבֹּן וְאִמָּה רַחֲבִין²⁶, וְעִבְדֵי כְּמַחֵק גְּדִישׁ²⁷ שֶׁל סָאָה. וְכִמְוֹתָן עוֹשִׂין לְדוֹרוֹת²⁸.

(14) "כלומר, רוב העצים" (המפרש, תמיד כט.), וראה להלן. (15) שלא נשתמש בהן הדיוט, ראה למעלה פ"ו ה"ב. (16) תמיד שם, במשנה: "כל העצים כשרין למערכה". "מערכה הוא צבור האש שנעשה מן העצים המסודרין וגדושים ומבערין האש" (רבינו בפיה"מ ליומא מג:). וראה בפ"ב מהל' עבודת יום הכיפורים ה"ה כי בכל יום ויום היו על המזבח שלש מערכות של אש, וראה גם בפ"ו מהל' תמידין ומוספין ה"א. (17) שם במשנה: "חוץ משל גפן ושל זית". (18) כרב אחא בר יעקב (שם כט:). (19) לעשות המערכה, משום שהם מובחרים שבעצים (פירוש הראב"ד). (20) משנה, שם. והם "חריות וענפים" (המפרש, תמיד כט.). (21) צ"ל: "של חרשים" כלומר, יערות (כסף-משנה). וכן אמרו בגמרא (שם כט:): שמדובר בתאנה שאינה עושה פרי. (22) אלא במדבריות, ואינן ראויות לאכילה, ואין בזה משום ישוב ארץ ישראל (רבינו בפירוש המשניות שם). (23) שם במשנה, והם עצים שדולקין כמו נר (מפרש, תמיד שם). והער"ב שם כתב שהוא: "עץ העושה שמן אפרסמון. ואני שמעתי שהוא האילן שקורין לו בלע"ז פינ"ו, ובערב צינוב"ר, ואף-על-גב דעץ מאכל הוא אין בו צורך, כמו בגפן וזית, הלכך לא אסרוהו משום ישובה של ארץ ישראל כדרך שאסרו הגפן והזית". (24) ראה בפ"ב מהל' תמידין ומוספין ה"ב: "מצוה לעלות בשני גזירים של עץ עם תמיד של שחר יותר על עצי המערכה וכו' וכן מוסיפין שני גזירים עם תמיד של בין הערביים". (25) כלומר, הגזירין שהעלו על המזבח שהיה במשכן. (26) זבחים סב, ב - כמדת מקום המערכה. ותניא (שם) "על העצים אשר על האש אשר על המזבח" (ויקרא א, ח) - "שלא יהיו עצים יוצאין מן המזבח כלום". (27) צ"ל: "גודש", שם בזבחים. סאה היא מדת יובש,

נפשוטה, יש להחמיר ולחשוב ההולכה וההובאה לשיפה אחת. (45) בעומר, אמרו חכמים (שם עו: במשנה) שהיה מנופה בשלש-עשרה נפה. ובשתי הלחם, אמרו (שם) שהיה מנופה בשתי-עשרה, ולחם הפנים באחת-עשרה, ואילו בשאר המנחות לא נתנו חכמים שיעור, ולכן כתב רבינו ומרקד יפה יפה, בלי נתינת שיעור.

ו. הַיִּינִי⁴⁶ - מִבֵּיא עֲנָבִים מִן הָרְגֵלִיּוֹת⁴⁷, מִן הַכֶּרְמִים
הָעֲבוּדִים⁴⁸ פְּעָמִים בְּשָׁנָה⁴⁹, וְדוֹרֶךְ⁵⁰. וְכוֹנֵסִין אוֹתוֹ
בַּחֲבִיּוֹת קִטְנוֹת⁵¹. וְאֵין מְנִיחִין אוֹתָן אַחַת אַחַת וְלֹא
שְׁתֵּים שְׁתֵּים, אֶלָּא שְׁלֹשׁ שְׁלֹשׁ⁵². וְאֵינוּ מְמַלֵּא אֶת
הַחֲבִיּוֹת עַד פֵּיָה, כְּדִי שִׁיְהֶיָה רִיחוֹ נֹדֵף⁵³. וְאֵינוּ
מְבִיא לֹא מִפֵּי הַחֲבִיּוֹת, מִפְּנֵי הַקֶּמַחִין הַעוֹלָה עַל פְּנֵי
הַיִּינִי⁵⁴; וְלֹא מִשְׁוֹלֵיָהּ⁵⁵, מִפְּנֵי⁵⁶ הַשְּׂמִירִים; אֶלָּא
מִשְׁלִישָׁהּ⁵⁷ וּמֵאֲמָצְעָהּ⁵⁸ שֶׁל אֲמָצְעִית⁵⁹.

(46) כלומר, כיצד היו עושים היין לנסכים. ומקור כל הלכה זו במנחות פו, ב - במשנה. (47) "הסמוכות לארץ כשאר הכרמים" (פירוש המשנה) שאינן דליות (= מוגבהות מן הארץ). וראה למעלה פ"ו ה"ט. (48) משנה, שם: "ואין מביאין וכו' אלא מן הרגילות ומן הכרמים העבודים". (49) בגמרא שם פו, א - תנא כרמים העבודים פעמים בשנה, "ועבודת הכרמים היא החפירה סביבות השרשים כמין גומות ולהשקותן ולהפך אותה העפר כולה כדי שיכנס בהן המים והאוויר" (פירוש המשנה, שם) והענבים האלו הם מובחרים. (ולא כתב רבינו מלאכת הזמירה, אלא דקדק וכתב מלאכות שיש להן היתר בשנה השביעית, היינו חפירה סביב השרשים, שמותרת אם נתכוין לאוקמי אילנא (פ"א מהל' שמיטה ויובל ה"ז), השקאה בבית השלחין (שם ה"ח), ועשית עוגיות לגפנים (שם ה"ט), שכן נראה ב"ירושלמי" שבת פ"ח ה"ב, שאמרו שם לענין קידוש: "מהו לצאת ביין של שביעית, תני רבי הושעיה, יוצאין ביין של שביעית". וראה בספרי "זמנים" (סי' טו עמ' לו) שהספק היה אם יין של שביעית, שאינו עבוד כבשאר השנים, אם הוא נקרא יין מכרמים עבודים (שהרי דין קידוש תלוי בנסכים - ראה בבא-בבא צז.), ופשט מברייטא של רבי הושעיה שיוצאים, הרי שכרם העבוד בשנה השביעית, הרי הוא כרם עבוד. (50) מיד אחר בצירתן (תוספתא מנחות פ"ט, וראה 'הר המוריה' כאן). (51) במשנה שם פו, ב: "ולא (היו) כונסין אותן בחצבין גדולים (שפוגמים טעם היין, רש"י כת"י) אלא בחביות קטנות", ובברייטא (שם פז.) "תנא, חביות כדות לודיות ובינוניות", ומפרש רבינו שהדברים הללו באו לפרש מה שאמרו במשנה שם: "ולא היו כונסין אותן בחצבין גדולים", שהכוונה גם לגדולים וגם לבינוניים, ואם כן לא יכנס אלא בחביות קטנות, וכסתם דברי המשנה ('הר המוריה'). ולא כמו שאמרו בתוספתא שם: "לא בחצבים גדולים ולא בחביות קטנות אלא בכדידיות בינוניות". (52) בברייטא שם לפנינו, איתא: "אין מניחין אותן שתיים אלא אחת אחת", ונראה מדברי רבינו שהוא גורס וכו' בברייטא כלשון שהזכיר, והוא מפרש שמניחים שלש חביות זו על גב זו, והאמצעית היא

ז. הִיָּה הַגִּזְבָּר יוֹשֵׁב⁶⁰ וְהֵיִין יוֹצֵא מִן הַנֶּקֶב שֶׁבְּצֶד
הַחֲבִיּוֹת, כִּיּוֹן שִׁירָאָה שְׁנוֹי הַשְּׂמִירִים מִתְחִיל לְצֵאת -
פּוֹסֵק וְאֵינוּ לֹקֵחַ. וּמֵאֲמִיתִי מִבֵּיא? מֵאַחֵר אֲרָבַעִים
יוֹם לְדַרְיִכְתּוֹ⁶¹ עַד שְׁתֵּי שָׁנִים⁶² או יֵתֵר מֵעֶשְׂרִים⁶³. וְאֵם
הִבִּיא יֵין יֶשֶׁן מִכֶּמֶה שָׁנִים - הֲרִי זֶה פְּשִׁיר⁶⁴. וְהוּא
שֶׁלֹּא יִפְסֵד טַעְמוֹ⁶⁵.

(60) שם פז, א - במשנה. (61) תוספתא מנחות פ"ט: "אין מביאין יין פחות מבין ארבעים יום, ואם הביא מגתו כשר", וראה בבא-בבא צז, ב. וסנהדרין ע, א. ועדיות פ"ו מ"א, וראה למעלה פ"ו ה"ט. (62) משנה, מנחות פו, ב: "אין מביאין יין, דברי רבי. וחכמים מכשירין". ופסק רבינו כחכמים המכשירים לכתחילה, ולא כרבי האוסר לכתחילה (כסף-משנה). (63) כל זמן שאין חשש שנפסד טעמו, ראה להלן. (64) תוספתא מנחות פ"ט, לדעת רבי המחמיר, וכל-שכן לדעת חכמים המקילים. אבל מה שנראה מדברי רבינו שלכתחילה לא יביא, אין לכך מקור מן התוספתא הנ"ל, שהיא לדעת רבי, ואילו רבינו פסק כחכמים (ראה למעלה). וצריך לומר שלמד כן מן הסברא, שלא התירו חכמים אלא ביין ישן, אבל יין ישן מכמה שנים, הוא ישן נושן, ובזה לא מצאנו היתר לכתחילה בדברי חכמים, ועי' כסף-משנה. (65) פשוט הוא נלמד מיין מעושר ומבושל שנשתנה טעמו ופסולים, כמפורש למעלה פ"ו ה"ט (כסף-משנה).

ח. תַּשְׁעָה מִיַּיִן בְּשִׁמְן⁶⁶ מִפְּנֵי שְׁנוֹי מַעֲשִׂיוֹ⁶⁷. בִּיצֵד?
זֵית שְׁגֶרְגָּרוֹ⁶⁸ בְּרֹאשׁ הַזֵּית וּבְיָרֹר אַחַת וּבְתַשׁוֹ
וּבְתַנּוֹ לִסְל⁶⁹ - הַשְּׂמֵן שֶׁיֵּצֵא מִמֶּנּוּ הוּא הָרָאשׁוֹן. חֲזֹר
אַחֵר כֶּף וּטְעֵנוּ בְּקוֹרָה⁷⁰ - הַשְּׂמֵן שֶׁיֵּצֵא מִמֶּנּוּ הוּא
הַשְּׂנִי. וְאֵם חֲזֹר אַחֵר שְׂטַעְנוּ וּטְחֵנוּ⁷¹ וּטְעֵנוּ שְׁנִיָּה⁷²
- הַשְּׂמֵן שֶׁיֵּצֵא מִמֶּנּוּ הוּא הַשְּׁלִישִׁי. זֵיתִים שֶׁמֶסְקִין
כֶּלֶךְ⁷³ בְּעֶרְבוּכָיָה וְהַעֲלֵן⁷⁴ לִגְגַּל, וְחֲזֹר וּבְרִיר גֶּרְגֵּר גֶּרְגֵּר
וּבְתַשׁוֹ וּבְתַנּוֹ לִסְל - הַשְּׂמֵן שֶׁיֵּצֵא מִמֶּנּוּ הוּא הָרְבִיעִי.
וְאֵם טְעֵנוּ בְּקוֹרָה אַחֵר כֶּף - הַשְּׂמֵן שֶׁיֵּצֵא הוּא
הַחֲמִישִׁי. חֲזֹר וּטְחֵן וּטְעֵן פַּעַם שְׁנִיָּה - הַשְּׂמֵן שֶׁיֵּצֵא
הוּא הַשְּׁשִׁי. זֵיתִים שֶׁמֶסְקִין וּטְעֵנוּ בְּתוֹךְ הַפֵּת עַד
שִׁילְקוֹ וְהַעֲלֵן וּנְגָבֵן, וְאַחֵר כֶּף כְּתֵשׁ וְנָתַן לִסְל -
הַשְּׂמֵן שֶׁיֵּצֵא הוּא הַשְּׁבִיעִי. חֲזֹר וּטְעֵן בְּקוֹרָה -

ביתר השמנים. (93) כרבי יהודה, בברייתא שם פו, ב.
(94) ראה למעלה ה"ט.

1 הַשֶּׁמֶן שֶׁיֵּצֵא הוּא הַשְּׁמִינִי. חֲזֹר וְטָחַן וְטָעַן פַּעַם
2 שְׁנִיָּה - הַשֶּׁמֶן שֶׁיֵּצֵא הוּא הַתְּשִׁיעִי.

יא. ומאחר שפָּלַן כְּשֶׁרִין לַמִּנְחוֹת, לָמָּה נִמְנוּ? כְּדִי
לידע יָפָה שְׁאִין לַמַּעֲלָה מִמֶּנּוּ, וְהַשְׁוֶה, וְהַפְחֹת.
שֶׁהַרֹּצֶה לְזָפוֹת עֲצָמוֹ - יִכָּף יִצְרוֹ הָרַע וְיִרְחִיב יָדוֹ
וְיִבְיֵא קָרְבָּנוֹ מִן הַיָּפָה, הַמְּשַׁבַּח בְּיוֹתֵר שְׁבָאוֹתוֹ
הַמִּין⁹⁵ שֶׁיִּבְיֵא מִמֶּנּוּ. הֲרִי נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְהָכֵל הַבִּיֵּא
גַם הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנֹו וּמִחֻלָּבָהֶן, וְיִשַׁע יִי אֵל הָכֵל
וְאֵל מִנְחָתוֹ. וְהוּא הַדִּין בְּכָל דָּבָר שֶׁהוּא לְשֵׁם הָאֵל
הַטּוֹב, שֶׁיִּהְיֶה מִן הַנָּאֶה וְהַטּוֹב⁹⁶. אִם בָּנָה בֵּית
תַּפְלָה - יִהְיֶה נָאֶה מִבֵּית יִשְׁבָּתוֹ. הָאֲכִיל רָעֵב -
יֵאֲכִיל מִן הַטּוֹב וְהַמְתּוֹק שֶׁשֶּׁלַּחֲנוֹ. פֶּסֶה עֶרֶם -
יִכְסֶּה מִן הַיָּפָה שֶׁבְּכִסּוֹתוֹ. הַקִּדִּישׁ דָּבָר - יִקְדִּישׁ מִן
הַיָּפָה שֶׁבְּנִכְסָיו. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: כָּל חֻלָּב לִי וְגוֹמֵר.

(95) ראה בפט"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ד, וראה למעלה
ה"א מה שכתבנו שם. (96) "הם דברי רבינו, ראויים אליו"
(כסף-משנה).

סלקו להו הלכות אסורי המזבח

יום ש"ק י"ד טבת ה'תש"פ

הלכות מעשה הקרבנות

יֵשׁ בְּכָלֶּן שְׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת. עֶשֶׂר מִצְוֹת עֲשֵׂה,
וְשֹׁלֵשׁ עֲשָׂרָה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֶּרֶטֶן: (א)
לַעֲשׂוֹת הַעֹלָה כַּמַּעֲשִׂיָּה הַפְּתוּבִים עַל הַסֵּדֶר. (ב)
שֶׁלֹּא לֵאכֹל בֶּשֶׂר עֹלָה. (ג) סֵדֶר חֲטָאֹת. (ד) שֶׁלֹּא
לֵאכֹל מִבֶּשֶׂר חֲטָאֹת הַפְּנִימִיִּת. (ה) שֶׁלֹּא יִבְדִּיל
בַּחֲטָאֹת הָעוֹף. (ו) סֵדֶר הָאֶשֶׁם. (ז) שִׁיאֲכֹלוּ הַפְּהֻנִים
בֶּשֶׂר קִדְּשֵׁי קִדְּשִׁים בַּמִּקְדָּשׁ. (ח) שֶׁלֹּא יֵאֲכֹלוּ חוּץ
לְעֹזָרָה. (ט) שֶׁלֹּא יֵאֲכֹל זֶר מִקִּדְּשֵׁי קִדְּשִׁים. (י) סֵדֶר
הַשְּׁלָמִים. (יא) שֶׁלֹּא לֵאכֹל בֶּשֶׂר קִדְּשִׁים קָלִים קִדָּם
זְרִיקַת דָּמִים. (יב) לַעֲשׂוֹת כָּל מִנְחָה כְּסֵדֶר מַעֲשִׂיָּה
הַפְּתוּבִים בַּתּוֹרָה. (יג) שֶׁלֹּא יִשִּׂים שֶׁמֶן עַל מִנְחַת
חוּטָא. (יד) שֶׁלֹּא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבוֹנָה. (טו) שֶׁלֹּא תֵּאֲכַל
מִנְחַת כֹּהֵן. (טז) שֶׁלֹּא תֵּאֲכַל מִנְחַת חֲמִץ. (יז)
שִׁיאֲכֹלוּ הַפְּהֻנִים שְׁרֵי מִנְחָתוֹ. (יח) שֶׁיִּבְיֵא אָדָם כָּל
נִדְרֵיו וְנִדְבּוֹתָיו בְּרִגְלָה שְׁפָגַע בּוֹ רֹאשׁוֹן. (יט) שֶׁלֹּא
יֵאָחֵר נִדְרוֹ וְנִדְבּוֹתָיו וְשֶׁאֵר דְּבָרִים שֶׁהוּא חֵיב בָּהֶן.
(כ) לְהִקְרִיב כָּל הַקִּרְבָּנוֹת בְּבֵית הַבְּחִירָה. (כא)
לְהִבְיֵא קִדְּשֵׁי חוּצָה לְאַרְץ לְבֵית הַבְּחִירָה. (כב) שֶׁלֹּא
לְשַׁחֵט קִרְבָּנוֹת חוּץ לְעֹזָרָה. (כג) שֶׁלֹּא לְהִקְרִיב
קִרְבָּן חוּץ לְעֹזָרָה.

וּבִאֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרָקִים אֵלּוּ:

פָּרָק רִאשׁוֹן

(1) יבואר בו כי קרבנות מנפש חיה באים מחמשה מינים,
ושקרבנות ציבור ויחיד הם ארבעה מינים.

ט. אָף עַל פִּי שֶׁכָּלֶן כְּשֶׁרִין לַמִּנְחוֹת⁷⁵, הָרִאשׁוֹן אֵין
לַמַּעֲלָה מִמֶּנּוּ⁷⁶. וְאַחֲרָיו⁷⁷ הַשְּׁנִי וְהָרִבְעִי⁷⁸, וְשְׁנִיָּה⁷⁹
וְשְׁלִישִׁי⁸⁰ וְהַחֲמִישִׁי⁸¹ וְהַשְּׁבִיעִי⁸²,
וְשְׁלִשְׁתָּן שְׁוִין⁸³. וְאַחֲרֵיהֶם⁸⁴ הַשְּׁשִׁי⁸⁵ וְהַשְּׁמִינִי⁸⁶,
וְשְׁנִיָּה⁸⁷ שְׁוִין⁸⁸. וְהַתְּשִׁיעִי⁸⁹ אֵין לַמַּטָּה מִמֶּנּוּ⁹⁰.

(75) משנה, שם. ובגמרא שם אמרו: "יכול יהא זך כתיב
פסול למנחות, תלמוד-לומר (שמות כט, מ) ועשרון סולת
בלול בשמן כתיב, אם כן מה תלמוד-לומר למאור, אלא
מפני החסכון, מאי חסכון? אמר רבי אלעזר, התורה חסה
על ממונו של ישראל", ומפרש רש"י שם, שאילו היה צריך
לחזור גם במנחות אחר זך וכתיב, כמו במנורה, היו
מפסידים שהיו לוקחים אותו ביוקר (רש"י, שם).
(76) שהוא השמן הנקי והמובחר ביותר (במשנה, שם). וראה
להלן ה"י. (77) דרגה פחותה יותר. (78) שהוא הראשון
שבשני. (79) בנקיונם, לענין מובחר במנחות, אם אין לו
מן הראשון המובחר ביותר, ויש לו שמן משני המינים האלו
- יביא מאיזה שירצה, אבל לענין מנורה אינם שוים, ראה
בהלכה הסמוכה. (80) דרגה שלישית. (81) שהוא השני
שבשני. (82) שהוא הראשון שבשלישי. (83) שם במשנה.
(84) דרגה רביעית. (85) שהוא השלישי שבשני.
(86) שהוא השני שבשלישי. (87) גם זה שם. (88) שהוא
השלישי שבשלישי. (89) גם זה שם.

8 י. אֵין בֶּשֶׂר לַמִּנְחָה אֶלָּא רֹאשׁוֹן⁹⁰ וְרִבְעִי⁹¹
9 וְשְׁבִיעִי⁹² בְּלָבָד; שְׁנֵאֵמַר: כִּתִּית לְמֹאֵר - אֵין בֶּשֶׂר
10 לַמִּנְחָה אֶלָּא הַיּוֹצֵא מִן הַכְּתוּשׁ בְּלָבָד⁹³. אֲכָל
11 לַמִּנְחוֹת כָּלֶן כְּשֶׁרִין⁹⁴.

(90) שבראשון. (91) שהוא ראשון שבשני. (92) שהוא
ראשון שבשלישי. שם במשנה. כי כל אלו, שלושת
השמנים, נעשו על-ידי כתישה (למעלה ה"ח), מה-שאינ-כן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ש"ק י"ד טבת – ספר עבודה – הל' מעשה הקרבנות קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

14 ומוספי שבתות וראשי חודשים והמועדות¹⁴, ושעיר
15 חטאת של יום הכפורים¹⁵. וכן אם שגגו בית דין¹⁶
16 והורו בעבודה זרה - מביא כל שבט ושבט פר ושעיר.
17 הפר עולה, והשעיר חטאת. ואלו השעירים הם
18 הנקראים שעירי עבודה זרה. ואם שגגו והורו בשאר
19 המצות - מביאין פר לחטאת, והוא הנקרא פר העלם
20 דבר של צבור.

(13) כבש לעולת התמיד של שחרית וכבש לעולת התמיד של בין הערביים. (14) פסח, עצרת [=שבועות], סוכות, שמיני עצרת, ראש השנה ויום הכיפורים. (15) והוא שעיר הפנימי הנשרף, בן זוגו של שעיר המשתלח. אבל השעיר החיצוני הנאכל, הוא בכלל מוספי המועדות, וכמו כן איל העם שבא ביום הכיפורים, הוא בכלל המוסף. (16) בית דין הגדול.

21 ו. קרבנות היחיד הם: הבכור והמעשר¹⁷ והפסח.
22 והתגיגה, והיא שלמים. והראיה, והיא עולות.
23 וקרפן הגר¹⁸. והוא עולה מן הבמה; או שני בני
24 יונה או שתי תורים, ושניהן עולה¹⁹; או שתי
25 בהמות, אחת עולה ואחת שלמים²⁰. והנודר²¹ או
26 המתנדב²² עולה או שלמים. ושלמים הבאין עם
27 הלקח, הם הנקראים תודה²³. וכן קרבנות הנזיר²⁴,
28 והן עולה וחטאת ושלמים²⁵. וקרבנות מצרע²⁶, והן
29 חטאת ואשם ועולה²⁷. וקרבנות זבים²⁸ ויולדות²⁹,
30 והן חטאת ועולה³⁰. וקרפן השוגג במצות לא
31 תעשה שיש בה פרת, והוא חטאת³¹. ואם נסתפק
32 לו אם עשה או לא עשה אותו החטא - מביא
33 אשם³², והוא הנקרא אשם תלוי³³. ויש עבדות
34 שמביא עליהן אשם³⁴, והוא הנקרא אשם ודאי³⁵.
35 וכן איל העולה ופר החטאת שמקריב פה גדול
36 משלו ביום הכפורים³⁶ - הרי הן קרבן יחיד. ופר
37 זה הוא הנקרא פר יום הכפורים. וכל אלו הקרבנות
38 מפרשין הן בתורה, וכל אחד מהן יתבאר דיניו
39 במקומו.

(17) מעשר בהמה. (18) ראה בפרק י"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה ד"ה, שאם ירצה הגוי להיכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה, צריך מילה, טבילה והרצאת קרבן, ולמדו כן (כריתות ט). ממה שנאמר (במדבר טו, טו) "ככם כגר יהיה לפני ה'" - "מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דם שנאמר (שמות כד, ה) "וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים" - אף גר כן (שחוק ממילה וטבילה צריך גם קרבן - כישראל). (19) בבביתא כריתות ח: אמרו שאף על פי שהשווה גר לישראל, ובישראל נאמר שהביאו גם עולה וגם שלמים, - לא הושווה כי אם במקצת, ולא לכל הקרבנות, אלא שמביא רק עולות, לפי שנאמר בו (במדבר שם, יד) "ועשה אשה ריח ניחוח לה" - "איזהו דבר שכולו לה" הוי אומר עולת העוף", שהרי בעולת

1 א. כל הקרבנות של מיני נפש חיה באין מחמשה
2 מינין בלבד²: מן הבקר, ומן הכבשים, ומן העזים,
3 ומן התורים³, ומן בני היונה⁴.

(2) הם דברים פשוטים ומבוארים בפסוקי התורה. וכן כתב בהקדמה למשניות סדר קדשים. (3) מין ממיני היונים. ואינם כשרים אלא אם הם גדולים (פרק ג מהלכות איסורי המזבח הלכה ב). (4) נקראו "בני היונה", לפי שאינם כשרים אלא בהיותם קטנים.

4 ב. וכל הקרבנות⁵, בין של צבור בין של יחיד,
5 ארבעה מינין⁶: עולה, וחטאת, ואשם, ושלמים⁷.

(5) מנפש חיה. (6) שנאמר (ויקרא ז, לז) "זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים". הרי ארבעה מיני קרבנות של נפש חיה שהם לדורות, פרט למנחה שהיא סולת ומילואים שלא היו אלא לשעה (פירוש המשנה לובחים פרק ה משנה ח). (7) בהקדמה לסדר קדשים שם כתב רבינו וזה לשונו: "החטאת והאשם והעולה והשלמים או הדומה לשלמים", ובפירוש המשנה שם ביאר דבריו וזה לשונו: "מה שאמרנו בתחילת דברינו במסכת הזאת שלמים או הדומים להם, לא הייתה כוונתנו אלא על אלה השלושה קרבנות רצונו לומר הבכור, והמעשר והפסח לפי שהן דומין לשלמים וכו', וכאן אי אפשר לומר שבכור ומעשר ופסח הם בכלל שלמים, שהרי מנה אותם להלן לחוד, אלא הכוונה לתורה שנקראת שלמים.

6 ג. ועוד יש שם שלשה מיני קרבן יחיד, והם:
7 הפסח, והבכור, והמעשר⁸.

(8) מעשר בהמה.

8 ד. כל קרבנות הצבור הן עולה או חטאת. ואין
9 בקרבנות הצבור שלמים, חוץ משני כבשים הבאים
10 עם לחם התנופה בעצרת⁹, והם הנקראים זבחי
11 שלמי צבור¹⁰. ואין הצבור מקריבין אשם לעולם¹¹
12 ולא עוף¹².

(9) כלומר, מנחת שתי הלחם, הקריבה בחג השבועות, כמו שנאמר (ויקרא כג, יז"ט) "ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שתיים וגו' והקרבתם על הלחם וגו' ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים", ונקראו "לחם תנופה" משום שנאמר (שם, כ) "והניף הכהן אותם על לחם הבכורים תנופה לפני ה' וגו'". (10) בזבחים נד: במשנה "זבחי שלמי צבור ואשמות". (11) שכל האשמות הכתובים בתורה נאמרו אצל יחיד, וכן מפורש בתמורה יד. "אשם ביחיד איתיה, בצבור ליתיה". (12) כלומר, אף קרבן עוף אין הצבור מקריבים. ומקור הדברים בתמורה שם, בזבחים ד. ומנחות ה. ובספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה ו הלכה ו למדו זאת ממה שנאמר בויקרא (א, יד) "ואם מן העוף קרבנו" - "קרבנו (=בלשון יחיד), היחיד מביא עוף ואין הציבור מביא עוף".

13 ה. קרבנות הצבור הם: שני תמידין¹³ של כל יום,

קנב שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום ש"ק י"ד טבת - ספר עבודה - הל' מעשה הקרבנות

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פסח או פר ואיל של יום הכיפורים. (43) שהרי קבוע להם זמן.

ח. פל עולת פהמה אינה פאה אלא מן הזכרים בלבד.⁴⁴ והיא פאה מן הפכשים ומן העזים⁴⁵ ומן הבקר⁴⁶, בין גדולים בין קטנים⁴⁷. ומן התורים ובני יונה⁴⁸, ואחד בהן הזכר והנקבה⁴⁹.

(44) שנאמר (ויקרא א, ג) "אם עולה קרבנו וגו' זכר תמים יקריבנו". וכן נאמר (שם א, י) "זכר תמים יקריבנו". (45) שנאמר (שם) "ואם מן הצאן קרבנו מן הכבשים או מן העזים לעולה וגו'". (46) שנאמר (שם, ג) "אם עולה קרבנו וגו'". (47) שנאמר (שם כב, כז) "שור או כשב או עז כי ייוולד והיה שבעת ימים תחת אמו וביום השמיני והלאה יירצה לקרבן אשה לה". (48) שנאמר (שם א, יד) "ואם מן העוף עולה קרבנו לה' והקריב מן התורים או מן בני היונה את קרבנו". וראה בפרק ג מהלכות איסורי מזבח הלכה ב, כי תורים קטנים ובני יונה גדולים - פסולין. (49) שנאמר (שם כב, יח"ט) "איש איש וגו' אשר יקריבו לה' לעולה לרצונכם תמים זכר בבקר בכבשים ובעזים", הרי ציינה התורה "תמים זכר בבקר בכבשים ובעזים" ומזה למדו (תמורה יד. ל. מנחות ו. כה. קדושין כד:) כי יש "תמות וזכרות בבהמה, ואין תמות וזכרות בעופות".

ט. החטאת פאה מחמשת המינים⁵⁰ האלו, מן הזכרים ומן הנקבות⁵¹, מן הגדולים ומן הקטנים⁵².

(50) מן הבקר, מן הכבשים, מן העזים, מן התורים ומן בני היונה. כלומר, יש חטאת הקריבה ממין זה, ויש הקריבה ממין זה וכו'. בכהן משיח נאמר פר (שם ד, ג): "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב וגו' פר בן בקר וגו' לחטאת", וכמו כן נאמר בהעלם דבר של צבור (שם, יג"ד) "ונעלם דבר מעיני הקהל וגו' והקריבו הקהל פר בן בקר לחטאת", ובנשיא נאמר שעיר עזים (שם, כב"ג): "אשר נשיא יחטא וגו' בשגגה וגו' והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים". ובשגגת הדיוט - כבשה, שנאמר (שם, לב) "ואם כבש יביא קרבנו לחטאת נקבה תמימה יביאנה", ובקרבן עולה ויורד נאמר (שם ה, ז) "שתי תורים או שני בני יונה לה' אחד לחטאת ואחד לעולה". (51) בנשיא נאמר (שם ד, כג) "שעיר עזים זכר תמים", בכהן משיח (שם, ג) והעלם דבר של צבור (שם, יד) נאמר "פר בן בקר", ובשגגת הדיוט נאמר (שם, לב) "נקבה תמימה". (52) פר ושעיר הם גדולים, בני שתיים, וכבשה היא קטנה, בת שנה.

י. האשם אינו פא אלא מזכרי פכשים בלבד⁵³. יש אשם פא מגדולי מין זה⁵⁴, ויש אשם פא מן הקטנים⁵⁵.

(53) כן נאמר שם ה, ט"ו, כה "איל תמים", וכן נאמר בנזיר (במדבר ו, יב) "והביא כבש בן שנתו לאשם". (54) האשמות שבספר ויקרא (שם) הם אילים, בני שנתיים. (55) אשם של נזיר שבספר במדבר (שם) הוא כבש בן שנתו.

יא. השלמים פאים מן הפכשים⁵⁶ ומן העזים⁵⁷ ומן

בהמה, הכהנים נהנים מהעור, מה שאין כן בעוף, ואמרינן שם בגמרא "כל הקניין שבתורה אחד חטאת ואחד עולה, כאן (בגר) שתיהן עולות, הביא חובתו מן הבהמה (עולה אחת) - יצא". (20) בכריתות שם: "הביא חובתו מן הבהמה יצא, עולה ושלמים יצא, מנחה ושלמים לא יצא", וכתב רש"י שם: "עולה ושלמים לאו דווקא (שהרי יוצא בעולה לבד) אלא משום דבעי למיתני מנחה ושלמים לא יצא". ובהשמטות וחידושין משיטה מקובצת שם אות יט כתב, שיש לפרש דעולה ושלמים מיירי בעולת העוף, שדווקא מנחה ושלמים לא יצא, שאינו מין זבח. אבל רבינו הרי כתב מפורש "שתי בהמות". ויש אומרים, שכיוון שהפריש עולה ושלמים אינו יוצא עד שיקריב שתיהן. (21) הוא האומר: "הרי עלי". (22) הוא האומר: "הרי זו". (23) ויקרא ז, יא - יג "וזאת תורת זבח השלמים וגו' אם על תודה יקריבנו והקריב על זבח התודה וגו' על זבח תודה שלמיו". (24) שמביא ביום מלאת ימי נזרו. (25) שנאמר (שם, יד) והקריב את קרבנו לה' כבש בן שנתו תמים אחד לעולה וכבשה אחת בת שנתה תמימה לחטאת ואיל אחד תמים ושלמים". (26) שמביא ביום השמיני לטהרתו. (27) כמו שנאמר (שם, י - יט): "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה אחת בת שנתה תמימה וגו' את הכבש האחד וגו' לאשם וגו' ועשה הכהן את החטאת וגו' ואחר ישחט את העולה". (28) זב וזבה שמביאין ביום השמיני לטהרתם. (29) שמביאה ביום הארבעים ואחד לזכר, וביום השמונים ואחד לנקבה. (30) זב וזבה מביאים כל אחד מהן: שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת, ויולדת מביאה כבש אחד לעולה ובן יונה או תור לחטאת, ואם אין ידה משגת מביאה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחת לחטאת. (31) קרבן חטאת, שנאמר "ואם נפש אחת תחטא בשגגה וגו' והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה על חטאתו אשר חטא". (32) שנאמר "ואם נפש כי תחטא וגו' ולא ידע ואשם ונשא עונו וגו' והביא איל תמים מן הצאן בערך לאשם". (33) "מפני שהוא מכפר על הספק ותולה לו עד שיודע לו בוודאי שחטא בשגגה ויקריב חטאתו". (34) ואלו הן: על שפחה חרופה ועל הגזל ועל המעילה ועל טומאת נזיר ועל הצרעת כשיטהר ממנה". (35) "שהרי אינו בא משום ספק". (36) שנאמר "בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה".

ז. פל קרבנות היחיד³⁷ חייב באתרויתו ובאתרויות נספיהו, חוץ מן הנדבה³⁸. וכל קרבנות העצבור³⁹ אינן חייבין באתרויתו ולא באתרויות נספיהו⁴⁰. ואם קרבן הנדבה - חייבין באתרויות נספיהם. וקרבן יחיד⁴² שקבוע לו זמן - הרי הוא כקרבן צבור, ואינו חייב באתרויותו⁴³.

(37) שלא קבוע להם זמן. (38) הרי זו עולה או שלמים. (39) והם הקרבנות שקבוע להם זמן. (40) ש"עבר זמנו - בטל קרבנו". (41) גמרא בתמורה שם. לפי שזמן הנסכים אינו עובר, ומביא אדם נסכיו לאחר זמן. (42) כגון קרבן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק י"ד טבת - ספר עבודה - הל' מעשה הקרבנות קנג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

68 בפרה שם משנה ד: "כשרין מיום ל' והלאה, ואף ביום ל' ואם הקריבם ביום שמיני כשרים". וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "ואמר אם הקריבם ביום השמיני יצא זה לשון התורה (ויקרא כב, כז) "ומיום השמיני והלאה יירצה" ואמר בבכור (שמות כב, כט) "ביום השמיני תתנו לך", ואמרו: אמו אמו לגזירה שווה, מה אמו האמור בבכור כשר לשמיני עצמו אף אמו האמור כאן כשר לשמיני עצמו, וזה שהתיר הקרבנו כדיעבד, אבל לכתחילה לא תקרב אלא מיום שלושים, כאמרו: "והלאה יירצה". 69 שם במשנה. שלא נאמר בו "והלאה", אלא "ביום השמיני תתנו לך", להורות שיותר לכתחילה ביום השמיני. 70 "שנשתו לבכור לענין מתן דמים בחמישי מזבחים". ובמשנה שם נזכרו גם נדרים ונדבות שמקריבם לכתחילה ביום השמיני, וצריך עיון, למה השמיטם רבינו.

יג. שעות מוֹנִין לְקִדְּשִׁים, וְאִם הוֹסִיפוּ שָׁעָה אַחַת 71
או פָּחַתוּ שָׁעָה 72 - פְּסוּלִין. בִּיצֵד? קָרְבָּן שְׁמִצּוֹתוֹ 73
לְהִיטּוֹ בֶּן שָׁנָה 74, אִם הוֹסִיף עַל הַשָּׁנָה שָׁעָה אַחַת -
נִפְסָל. אֶפְלוּ הָיָה בֶּן שָׁנָה בְּשַׁעַת שְׁחִיטָהּ וְהוֹסִיף עַל
הַשָּׁנָה בְּשַׁעַת זְרִיקָהּ - נִפְסָל 74, עַד שִׁחִיטָהּ בֶּן שָׁנָה 75
עַד שַׁעַת זְרִיקָהּ. וְכֵן בְּכָל הַזְּבָחִים.

71 כגון שנולד בארבעה עשר בניסן בשעה התשיעית, הוא כשר עד שעה זו, ומכאן ואילך הוא פסול. 72 כגון באילים שצריכים להיות בני שתיים, היינו שנה ושלשים ואחד יום, אם נולד בשנה התשיעית, אינו כשר אלא כשיהיה בן שנה ושלשים ואחד יום ובשעה התשיעית. 73 ולא יותר. 74 שנאמר (שמות יב, ה) "שה תמים זכר בן שנה", "שיהא תמים וכן שנה בשעת שחיטה, בקבלה בהולכה בזריקה מניין? תלמוד לומר "יהיה" כל הוויותיו לא יהיו אלא תם וכן שנה" (זבחים שם).

יד. כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה כִּכְשֵׁ אוּ כִכְשָׁה אוּ כִכְשִׁים - הָרִי אֵלָיו בְּנֵי שָׁנָה 75. וְכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אֵיל אוּ אֵילִים 76 - הֵם הַזְּכָרִים בְּנֵי שְׁנָתִים 77.
וּמֵאֵימָתִי יִקְרָא אֵיל? מִשִּׁיבְּנִס בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה אֶחָד 78
וּשְׁלֹשִׁים יוֹם 79. אֶבֶל בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים אֵינוֹ כָּשֵׁר לֹא לִכְבֹּשׁ 79 וְלֹא לְאֵיל, וְהוּא הַנֶּקְרָא פְּלֶגֶס 80. וְכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ עֵגֶל - הָרִי זֶה בֶּן שָׁנָה 81. פֶּר - בֶּן שְׁתֵּים 82. שְׁעִיר עִזִּים - [בֶּן שָׁנָה. שְׁעִיר] - בֶּן שְׁתֵּים.
כָּל שָׁנָה שְׁנִיָּה הוּא נֶקְרָא שְׁעִיר.

75 פרה שם משנה ג: "כבשים בני שנה", כלומר, בתוך השנה, ולא יותר משנה. 76 פרה שם: "ואילים בני שתיים", שאל לשון קשה, כמו את אילי הארץ (יחזקאל יז, יג. ראה ביבמות כא.), אף כאן קשה - בן שתי שנים. 77 ולא פחות. 78 פרה שם במשנה: "בן שלוש עשר חודש ויום אחד הרי זה איל". 79 לכבש אינו כשר, לאחר שמלאה לו שנה, ואפילו בתוך שלשים יום. 80 שם: "רבי טרפון קוראה פלגס", "פלגס מלה מורכבת, פלג גס, רצה לומר העדר הגדר, - שיצא מגדר מה, ולא הגיע לגדר שאחריו, אבל נשאר בין הגדרים". 81 ראש השנה י.

הַבֶּקָר 58, מְזָכְרִים וּמְנַקְּבוֹת 59, מִן הַגְּדוֹלִים וּמִן הַקְּטָנִים 60. וְאֵין הָעוֹף בָּא שְׁלָמִים 61. הַקְּטָנִים 62 הֵם מִבְּנֵי שְׁמִנַת זִמִּים 63 עַד שָׁנָה 64 תְּמִימָה מִיוֹם לְיוֹם 65.
אִם נִתְעַבְּרָה שָׁנָה - נִתְעַבְּרָה לֹא 66. וְהַגְּדוֹלִים: בֶּבֶקָר 67 - עַד שְׁלֹשׁ שָׁנִים שְׁלָמוֹת מִיוֹם לְיוֹם, וּבַצֹּאן - עַד שְׁתֵּי שָׁנִים שְׁלָמוֹת מִיוֹם לְיוֹם. יוֹתֵר עַל זֶה - הָרִי הוּא יִזְקֵן, וְאֵין מְקַרְבִּין אוֹתוֹ 67.

58 שנאמר (ויקרא ג, יד) "ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים וגו' אם כשב הוא מקריב את קרבנו". 59 שנאמר (שם, יב) "ואם עז קרבנו". 60 שנאמר (שם, א) "ואם זבח שלמים קרבנו, אם מן הבקר הוא מקריב". 61 שנאמר (שם, ג, א) "ואם זבח שלמים קרבנו וגו' אם זכר אם נקבה וגו', ואם מן הצאן קרבנו וגו' זכר או נקבה". 62 שנאמר (שם, כב, כז) "שור או כשב או עז כי ייוולד והיה שבעת ימים תחת אמו, ומיום השמיני והלאה יירצה לקרבן אשה לה". וגם "כשב" (הנאמר שם ג, ז) הוא בן שנה (להלן שם) "ומן הבקר" (הנאמר שם ג, א) הוא מן הגדולים. 63 שנאמר (שם, א, יד) "ואם מן העוף עולה", ודרשו בספרא (שם דבורא דנדבה פרשה ו הלכה ב) "העוף עולה, ואין העוף שלמים". 64 שבכל הקרבנות, והם כבש וכבשה שבצאן, ועגל שבבקר. 65 שנאמר (שם, כב, כז) "ומיום השמיני והלאה יירצה". 66 פרה פרק א משנה ג: "כבשים בני שנה", ולא יותר משנה. 67 שם במשנה. כלומר, שנה שלו ולא שנה של עולם הנגמרת בתשרי, שנאמר (שם, יב, ו) "כבש בן שנתו" ודרשו (נדה מז:): "שנתו שלו ולא שנה של מנין העולם". 68 וכשר עד שיעברו עליו שלושה עשר חודש. ומקור הדברים בתוספתא פרה פרק א בדעת חכמים ש"כבשים בני שנה האמורים בתורה - מאחד בניסן לאחד בניסן, מתשעה באב לתשעה באב, ונתעברה שנה נתעברה לו". 69 בפרה שם משנה ב: "רי יוסי הגלילי אומר פרים בני שתיים, שנאמר (במדבר ח, ח) ופר שני ("שני" זה מיותר, והוא מתפרש: בן שתיים) בן בקר תקח לחטאת, וחכמים אומרים אף בני שלוש, רבי מאיר אומר אף בני ארבע ובני חמש כשרים, אלא שאין מביאין זקנים מפני הכבוד", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "הלכה כחכמים והיות הזקנים מן הבהמות מתועבים בכל הקרבנות הנה הוא מאמר אמיתי וכאילו עניינו קרוב ממום רצונו לומר הזקן ותש כח". וסובר רבינו שלא בא ר' מאיר לחלוק על דברי חכמים, אלא לפרש דבריהם, שמה שאמרו "אף בני שלוש", אין הכוונה שיותר משלוש פסולים, אלא שאין מביאין אותו מפני הכבוד, ומה שכתב רבינו בפרק ב מהלכות איסורי מזבח הלכה ו, שהזקן אינו כשר לעבודה, היינו בזקן שתשש כחו, וזקן זה פסול (משנה למלך בהלכות איסורי מזבח שם ובפרק א מהלכות פרה אדומה הלכה א).

יב. אף על פי שכל הקרבנות כשרין מיום השמיני והלאה - אין מקריבין לכתחילה אלא מיום שלשים והלאה 68. חוץ מן הבכור 69 ומן הפסח ומן המעשר 70, שאם רצה להקריבן בשמיני לכתחילה - מקריב.

הָא לְמִדָּתָּ, שְׁחַמֵּשׁ חֲטָאוֹת הֵם הַנְּשָׁרְפוֹת, שְׁתֵּים 16
לְיָחִיד¹⁰⁰ וְשֵׁשׁ לְעֶבֶד¹⁰¹. 17

95) כן הוא בזבחים נב: נג. במשנה: חטאות הצבור והיחיד וכו' ונאכלין כו' לזכרי כהונה". 96) שהוא נשרף, שנאמר (שם) "ואת שעיר החטאת וגו' יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו באש וגו'". 97) שאם הורו בית-הדין הגדול בשגגה להתיר עבודה זרה ושגגו העם בהוראתן ועשו העם וכו' ואחר כך נודע חטאתן חייבין כל שבט ושבט להביא שעיר לחטאת ופר לעולה (במדבר טו, כד). ואף על פי שלא מפורש שם שדינם בשריפה, למדו זאת בספרא (ויקרא דבורא דחובה פרק ו הלכה י) ממה שנאמר (ויקרא ד, כא) "חטאת הקהל הוא" - בניין אב לכל חטאות הקהל שישרפו". ובזבחים לט: למדו מן הפסוק "כאשר עשה לפר החטאת", ששעירי עבודה זרה צריכים הזאות בפנים. 98) פר העלם דבר של צבור, שאם שגגו בית-דין בשאר כריתות, מביא כל שבט ושבט פר לחטאת, והוא נשרף, שנאמר (שם, יג-כא) "ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם וגו' והוציא את הפר אל מחוץ למחנה ושרף אותו". 99) הוא פר כהן משיח, ראה למעלה הלכה טו. 100) פר כהן משיח, ופר כהן גדול ביום הכיפורים. 101) שעירי עבודה זרה, שעיר יום הכיפורים הפנימי (חברו של שעיר המשתלח) ופר העלם דבר של צבור.

יז. כָּל הַקֶּרְבָּנוֹת הָאֵלוּ נִקְרָאִים זָבָחִים. וְכָל הָעֹלוֹת 18
וְהַחֲטָאוֹת וְהָאֲשָׁמוֹת וְשִׁנֵּי פִבְשֵׁי שְׁלָמִים שֶׁל עֲצֵרֶת 19
נִקְרָאִים קֶדְשֵׁי קֳדָשִׁים. אֲכָל שְׁלָמִים שֶׁל יָחִיד 20
וְהַכֹּחֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח נִקְרָאִים קֶדְשִׁים קָלִים¹⁰². 21

102) ושחיתתן בכל מקום בעזרה ונאכלין בכל העיר.

יח. הָאֵיבָרִים שְׁשֹׁרְפִין אוֹתָן עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ מִן 22
הַחֲטָאוֹת הַנֶּאֱכָלוֹת וּמִן הָאֲשָׁמוֹת וּמִן הַשְּׁלָמִים הֵם 23
הַנִּקְרָאִין אֲמֹרִינִין¹⁰³. וְאֵלוּ הֵן הָאֲמֹרִינִין שֶׁל שׁוֹר אוֹ 24
שֶׁל עִז: הַחֹלֶב אֲשֶׁר עַל הַקֶּרֶב¹⁰⁴, וּבִכְלָלוֹ חֹלֶב 25
שֶׁעַל גְּבֵי הַקֶּבֶח¹⁰⁵, וְשִׁתֵּי הַכִּלְיֹת וְחֹלֶב שְׁעָלֵיהֶן¹⁰⁶ 26
עִם הַחֹלֶב אֲשֶׁר עַל הַפֶּסֶלִים¹⁰⁷, וְיוֹתֶרֶת הַפֶּבֶד¹⁰⁸, 27
וְנוֹטֵל מִן הַפֶּבֶד מַעֲט עִם הַיּוֹתֶרֶת¹⁰⁹. וְאִם הָיָה 28
הַקֶּרֶבֶן מִמִּין הַכֹּבֶשֶׂים - מוֹסִיף עַל אֵלוּ הָאֵלֶּיּה 29
תְּמִימָה¹¹⁰ עִם הַחִלְיֹת מִן הַשְּׁדֵרָה¹¹¹ עַד מְקוֹם 30
הַכִּלְיֹת; שְׁנֹאֲמַר: לַעֲמַת הָעֶצֶה יִסְרְנָה¹¹². וְכָל 31
הָאֲמֹרִינִין נִשְׂרָפִין עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן¹¹³. 32

103) "רצונו לומר הדברים שציווה (שאמר) ה' לשרפן" (רבינו בהקדמה לסדר קדשים). והערון (ערך מר) פירש, שנקראו כן על שם שהם מורים ואדונים על כל האברים. ובמשנה למלך כאן כתב, שזהו מלשון "את ה' האמרת - יתאמרו כל פועל און". 104) "והקריב וכו' את החלב המכסה את הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב". ובתוספתא חולין סוף פרק ט אמרו: "ואלו הן אמורין שתי כליות ויותרת הכבד ואליה, ואלו הן החלבים האסורים באכילה. וכן צריך לפרש בתוספתא זבחים פרק

"שהיה רבי מאיר אומר כל מקום שנאמר עגל בתורה סתם - בן שנה", ולא יותר משנה, "שכתוב (ויקרא ט, ג) ועגל וכבש בני שנה". 82) כלומר, לא פחות מבן שנים, אבל יותר מבן שתיים, עד שלוש שנים שלמות - כשר. ומקור הדברים בפרה שם משנה ב: "ר' יוסי הגלילי אומר פרים בני שתיים וכו' וחכמים אומרים אף בני שלוש". וסובר רבינו כי לא נחלקו אלא ביותר משתי שנים, אבל בפחות משתי שנים - לדברי כולם פסולים.

טו. כָּל קֶרְבָּנוֹת הַצֶּבֶר - זָבָחִים. וְכָל חֲטָאוֹת שֶׁל 1
צֶבֶר - מִן הָעִז⁸³ אוֹ מִן הַבָּקָר⁸⁴, וְאֵין פָּהֶן מִן 2
הַכֹּבֶשֶׂים. וְכָל עֹלוֹת הַצֶּבֶר⁸⁵ - מִן הַכֹּבֶשֶׂים וּמִן 3
הַבָּקָר, וְאֵין לָהֶן עֹלָה מִן הָעִז. כָּל חֲטָאוֹת יָחִיד - 4
נִקְבָּחוּ⁸⁶, וְתֹאכֵל לִכְהֹנִים⁸⁷, וְאִינָה בָּאָה מִן הַבָּקָר⁸⁸. 5
חוּץ מִשְׁלֹשׁ חֲטָאוֹת⁸⁹: חֲטָאוֹת נָשִׂיא, שֶׁהִיא עֵצוֹ⁹⁰, 6
וְנֶאֱכָלָתָּ⁹¹. וְחֲטָאוֹת פָּהֶן מְשִׁיחַ, שֶׁהוּא פֶרֶר⁹², 7
וְנִשְׂרָפָתָּ⁹³. וְהוּא פֶר הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת. וְהַשְּׁלִישִׁי 8
- פֶּר שְׂמֵיבִיא פָּהֶן גְּדוֹל בְּיוֹם הַכְּפּוּרִים, וְהוּא חֲטָאוֹת, 9
וְנִשְׂרָפָתָּ⁹⁴. 10

83) היינו כל שעירי ראשי חדשים והמועדות. 84) פר העלם דבר של צבור בשאר המצוות (חוץ מעבודה זרה). 85) כל זה מפורש בפסוקי התורה. 86) שנאמר (ויקרא ד, כז, כח, לב) "ואם נפש אחת תחטא וגו' והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה על חטאתו אשר חטא וגו', ואם כבש יביא קרבנו לחטאת, נקבה תמימה יביאנה", וכמו כן אצל עולה ויורד (שם ה, ו) "והביא וגו' נקבה מן הצאן כשבה או שעירת עזים לחטאת". 87) משנה זבחים נג. "ונאכלין לפנים מן הקלעים לזכרי כהונה", שנאמר (שם ו, כב) "כל זכר בכהנים יאכל אותה". ואף שעירת עבודה זרה של יחיד (במדבר טו, כז) בכלל זה, ודלא כדעת רבינו נסים שהביא הראב"ד להלן הלכה טז. 88) שלא נאמר אלא "כשבה או שעירת עזים לחטאת", כנ"ל. 89) שאינן דומות לשאר חטאות היחיד. 90) כלומר, אינה באה אלא מן העזים, ולא מן הכבשים כשאר חטאות, ובא זכר ולא נקבה, שנאמר (ויקרא ד, כג) "והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים". 91) ככל החטאות החיצוניות. 92) ולא כשאר חטאות, שנאמר (שם, ג) "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב על חטאתו אשר חטא פר בן בקר תמים לה' לחטאת". 93) כדין חטאות הפנימיות, שנאמר (שם, יב) "והוציא את כל הפר מחוץ למחנה וגו' ושרף אותו וגו'". 94) כלומר, גם זה אינן כשאר החטאות, שנאמר (שם טז, ג) "בזאת יבוא אהרן אל הקדש בפר בן בקר לחטאת". וכמו כן אינו נאכל כשאר חטאות, אלא נשרף כחטאות הפנימיות, שנאמר (שם, כז) "ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת וגו' יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו באש וגו'".

טז. כָּל חֲטָאוֹת שֶׁל צֶבֶר נֶאֱכָלוֹת⁹⁵, חוּץ מִשְׁעִיר 11
שֶׁל יוֹם הַכְּפּוּרִים שֶׁחִבְרוּ מִשְׁתַּלַּח⁹⁶, וְכֵן שְׁעִירֵי 12
עֲבוּדָה זָרָה⁹⁷ וּפֶר הָעֵלָם⁹⁸. וּפֶר הַבָּא עַל כָּל 13
הַמִּצְוֹת⁹⁹ וּפֶר הָעֵלָם נִקְרָאִים פָּרִים הַנְּשָׁרְפִין, 14
וְשְׁעִירֵי עֲבוּדָה זָרָה נִקְרָאִים שְׁעִירִים הַנְּשָׁרְפִים. 15

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ש"ק י"ד טבת – ספר עבודה – הל' מעשה הקרבנות קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

פֶּרֶק שֵׁנִי

(1) יבאר בו דיני נסכים ומנחת נסכים, ואיזה קרבן טעון נסכים, ומה הוא שיעורם של נסכים.

א. הֵיזֵן וְהִסְלֵת שְׁמֵבִיאִין עִם הַקֶּרֶבֶן² הֵם הַנִּקְרָאִין
נְסִכִּים³, וְהִסְלֵת לְבִדָּה נִקְרָאת מְנַחַת נְסִכִּים⁴. וּמְנַחַת
נְסִכִּים אֵינָה טְעוּנָה לֹא תִּנּוּפָה⁵ וְלֹא הִגְשָׁה⁶ וְלֹא
לְבוּנָה⁷, אֲבָל טְעוּנָה מִלַּח⁸. וְכֵלָה נִשְׁרָפָה⁹ עַל מִזְבֵּחַ
הַחִיצוֹן¹⁰. וְיִתְנַסֵּף הֵיזֵן עַל הַמִּזְבֵּחַ. וְאֵין נוֹתֵנִין אוֹתוֹ
עַל הָאֵשׁ¹¹, אֲלָא מִגִּבֵּיהֶּ יִדְ¹² וְיוֹצֵק עַל הַיִּסּוֹד¹³
וְהוּא יֵרֵד לְשִׁיתִין¹⁴.

(2) היינו עולת בהמה ושלמים וחסטת מצורע ואשמו הטעוין נסכים (להלן הלכה ב). (3) ראה זבחים ה. ט. ברכות טו: (ועיין רש"י שם) ופסחים צו: ועוד. (4) ראה שבועות יא. זבחים קט: מנחות ח. ועוד. (5) "תנופה היא שמנענעים לארבע הרוחות" (רבינו בפירוש המשנה מנחות פ"ה משנה ה). (6) "הגשה היא שמגישין לקרן המזבח וכו', והוא מה שנאמר והגישו אל המזבח או והגישו" (רבינו שם). ובמשנה מנחות סא. שנינו: "ומנחת נסכים אין טעונות הגשה ולא תנופה", תנופה אין בה, שהרי לא כתוב בה, והגשה אין בה שנתמעטה בגמרא (שם ס: סא). ממה שנאמר במנחת מרחשת (ויקרא ב, ח) "והקריב אל הכהן והגישו אל המזבח", "והקריבה" משמע מיעוט, אותה, שבאה בגלל עצמה. ולא מנחת נסכים שאינה באה בגלל עצמה, אלא בגלל הזבח. (7) שם נט. במשנה "מנחת נסכים טעונה שמן ואין טעונה לבונה". ולמדו זאת בגמרא שם, ממה שנאמר במנחת העומר (שם ב, טו) "ושמת עליה לבונה" – עליה לבונה, ולא על מנחת נסכים לבונה. (8) מנחות כ. ולמדו זאת ממה שנאמר (שם, יג) "על כל קרבן תקריב מלח". וראה גם בספרא פ' ויקרא (דבורא דנדבה פרק יד הלכה ג). ורק המנחה, כלומר הסולת, טעונה מלח. אבל היין אינו טעון מלח (פ"ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יא). (9) משנה במנחות עד: "ומנחת נסכים למזבח, ואין בהן לכהנים". (10) שהרי על המזבח הפנימי אסור להעלות אלא קטורת בלבד, ראה למעלה פ"א הערה קמח. (11) פשוט הוא בסוכה מח: מט: . וגם שמואל האומר (זבחים צא:): "המתנדב יין מביא ומזלפן על גבי האישים", לא אמר כן אלא במתנדב יין, אבל בנסכים הבאים בשביל הקרבן הכל מודים שמתנסך על גבי המזבח (עיין רש"י שם), ורבינו פסק (להלן פט"ז הלכה יד), שגם המתנדב יין מנסכו כולו על גבי השיתין (הר המוריה). (12) לאו דוקא, שלא אמרו בסוכה מח: "הגבה ידך" (ראה פ"ה מה' תמידין ומוספין הלכה ח) – אלא בניסוך המים דוקא שאינו מפורש בתורה, אלא הוא הלכה למשה מסיני ואין הצדוקים מודים בו, ולפיכך חששו שמא כהן זה צדוקי הוא ויטוץ על רגליו, אבל בניסוך היין המפורש בתורה, אין חשש זה קיים (כסף-משנה). (ראה עוד להלן). (13) הראב"ד השיג עליו, וכתב: "זה שיבוש, שלא היה יוצק על היסוד, אלא בספל של יין שהיה בקרן מערביה דרומית" (ראה בסוכה מח. ובדברי רבינו להלן פ"ה מהלכות תמידין ומוספין הלכה ז). והכסף-משנה כתב שלא נזכרו ספלים אלא בניסוך של חג,

א: "הקטר חלבים ואימורין". וראה בפירוש רבינו אליהו מלונדריש ברכות פרק א משנה ג שגם הוא כתב כדברי רבינו שאמורים וחלבים היינו הך]. (105) בתוספתא שם ובספרא ויקרא (דבורא דנדבה פרשה יד הלכה ו): "את כל החלב אשר על הקרב רבי ישמעאל אומר להביא את החלב שעל הקבה, רבי עקיבא אומר להביא את החלב שעל הדקים" ופסק רבינו כר' ישמעאל. והכסף משנה כאן תמה, למה לא פסק רבינו כרבי עקיבא? וראה בלחם משנה פרק ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו ובמשנה למלך פרק י"ג מהלכות שגגות הלכה ה, מה שתיירץ בזה. (106) ויקרא שם: "ואת שתי הכליות ואת החלב אשר עליהן". (107) שם: "ואת החלב אשר עליהן אשר על הכסלים" ומפרש רש"י שם: "החלב שעל הכליות כשהבהמה חיה הוא בגובה הכסלים והם מלמטה, וזהו החלב שתחת המתניים וכו' הנראה למעלה בגובה הכסלים ובתחתיתו הבשר חופהו". (108) שם: "ואת היותרת על הכבד על הכליות יסירנה", "והוא הקצה התחתון היוצא ממנו כמו הבהן מן היד", והיינו אצבע הכבד שנזכר בתמיד פרק ד משנה ג. (109) בספרא (ויקרא שם הלכה ז): "הדבר שקול (=ספק) שיטול מן הכבד על היותרת [א] (ו)מן היותרת על הכבד (=אם שניח מעט מהיותרת על הכבד והשאר יסירנה ויהיה פירוש הכתוב ואת היותרת הנשאר חוץ מהכבד יסירנה ויקטירנה, או את היותרת עם מעט הכבד יסירנה, - דרך הקדש) כשהוא אומר ואת היותרת על הכבד ומן החטאת והקטיר המזבחה, שיטול מן הכבד על היותרת". ובמקום אחר (ויקרא ט, י) הוא אומר: "ואת היותרת מן הכבד". (110) שם (ג, דט:): "אם כשב הוא מקריב וגו' והקריב וגו' אשה לה' חלבו האליה תמימה". (111) כלומר, "עם החוליות הסמוכות לה, והן החוליות אשר בין הירכיים שקורין אותם הטבחים שדרתא". (112) בספרא (שם פרק יט הלכה ג): "יכול יטלנה עם השדרה תלמוד לומר לעומת העצה, אי לעומת העצה יכול לא ייכנס לפנים מן העצה, תלמוד לומר יסירה, ייכנס לפנים מן העצה". ומשמע לרבינו דהיינו שיטול עמו חוליות השדרה, ולא מיעט אלא שלא ייטול את כל השדרה (כסף משנה). (113) שנאמר (שם, ה) "והקטירו אותו בני אהרן המזבחה על העולה", וזהו מזבח החיצון, שהרי המזבח הפנימי אסור להעלות עליו אלא קטורת כמפורש בשמות ל, ט (כסף משנה).

1 יט. הִיתָה הַבְּהֵמָה מְעַבְרָתָ, אָף עַל פִּי שְׁפָלוּ חֲדָשִׁיו
2 שֶׁל עֶבֶר, וְאַפְּלוּ נִמְצָא חֲיִי¹¹⁴ - אֵינוּ מְעַלָּה חֲלָבָו עִם
3 חֲלָב אֱמוֹ, אֲלָא חֲלָב אֱמוֹ בְּלִבְדָּ¹¹⁵, וְהָרִי הָעֶבֶר
4 פֶּאֶחָד מֵאִיבָרֶיהָ.

(114) שחלבו כחלב הבהמה והאוכלו חייב כרת. (115) בספרא ויקרא (שם פרשה יד הלכה ה): "למה נאמר חלב ושתי כליות באשם מוציא מכלל השליל (שהרי זכר הוא האשם), אף חלב ושתי כליות [ה]אמורין כאן (בשלמים) מוציא מכלל השליל" (=עובר שנמצא במעי הבהמה).

9 וַיִּנְדְּבָהּ²⁵; יֵצְאוּ חֲטָאת וְאַשָׁם וּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר וּפְסֶחַ, 10 הוֹאִיל וְאֵינָן בָּאִין בְּנֶדֶר וְנִדְבָה - אֵין טַעוּנִין נִסְכִּים. 11 וּמִנֵּין לְהֵבִיא שְׁלָמִי חֲגִיגָה וְעוֹלֹת רֵאִיָּה²⁶ לְנִסְכִּים? 12 שְׁנֵאמַר: אוּ בְמַעֲדֵיכֶם²⁷.

(25) מנחות צ: (26) אע"פ שאינם באים בנדר ונדבה. (27) מנחות שם.

13 ד. כִּמָּה הוּא שְׁעוֹר נִסְכִּים? נִסְכִּי כֶּבֶשׂ אוּ כֶּבֶשֶׂה - 14 עֲשָׂרוֹן סֹלֶת בְּלֹל בְּרִבְעִית הֵהִין שָׁמֶן, וַיִּין לְנִסֵּף 15 רִבְעִית הֵהִין²⁸. וְכֵן נִסְכִּי הָעֶזֶז²⁹, בֵּין קֶטֶן בֵּין גְּדוֹל³⁰, 16 בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה³¹, אוּ נִסְכִּי רֶחֶל, אֵף עַל פִּי שְׁהִיא 17 גְּדוֹלָה³². אָבֵל נִסְכִּי אֵיל הֵן שְׁנֵי עֲשָׂרוֹנִים סֹלֶת בְּלֹל 18 בְּשִׁלִּישִׁית הֵהִין שָׁמֶן, וַיִּין לְנִסֵּף שְׁלִישִׁית הֵהִין³³. 19 וְנִסְכִּי הַפָּר אוּ הָעֶגְל, בֵּין זָכָרִים בֵּין נְקִבּוֹת - שְׁלֹשָׁה 20 עֲשָׂרוֹנִים סֹלֶת בְּלֹל בְּחֲצִי הֵהִין שָׁמֶן, וַיִּין לְנִסֵּף חֲצִי 21 הֵהִין³⁴.

(28) כן מפורש בתורה (שם, דה) "והקריב המקריב קרבנו לה' מנחה סולת עשורון, בלול ברביעית ההין שמן, ויין לנסך רביעית ההין תעשה לעולה או לזבח לכבש האחד". וראה להלן הלכה ז מה היא מדת ההין. (29) שנאמר (שם, יא) "ככה יעשה וגו' לשה בכבשים או בעזים". (30) במנחות צא: אמרו: "או בעזים" (שם), מה תלמוד-לומר (והלא עזים בכלל כבשים הם - רש"י), לפי שמצינו שחילק הכתוב (שם) בין נסכי כבש לבין נסכי איל (ראה בהמשך ההלכה), יכול בין נסכי גדי (=קטן) לנסכי שעיר (=גדול), תלמוד-לומר או בעזים, וכן הוא בשקלים פ"ה משנה ג (הובא במנחות צב). (31) שקלים שם: ד' חותמות היו במקדש וכתוב עליהן עגל, זכר, גדי, וחוטא. גדי משמש עם נסכי הצאן גדולים וקטנים וזכרים ונקבות (=שמאות חותם שכתוב עליו גדי, היו לוקחים נסכים לקרבן צאן, בין גדולים בין קטנים, בין זכרים בין נקבות - רש"י מנחות שם) חוץ משל אילים". (32) במנחות צא: "או לשה בכבשים (במדבר שם, יא), מה תלמוד-לומר (והלא כבר נאמר שם, ה "או לזבח לכבש האחד" - רש"י), לפי שמצינו שחילק הכתוב (שם) בין נסכי כבש לנסכי איל, יכול נחלק בין נסכי כבשה לנסכי רחלה, תלמוד-לומר או לשה בכבשים", וכמו כן נאמר שם בגמרא "בדיק לן רבא, נסכי רחלה בכמה, ופשיטנא ליה ממתניתין" (דשקלים שם). (33) במדבר שם, רז: "או לאיל תעשה מנחה סולת שני עשרונים בלולה בשמן שלישית ההין, ויין לנסך שלישית ההין תקריב ריח ניחוח לה". (34) שם, ח"א: "וכי תעשה בן בקר עולה או זבח, לפלא נדר או שלמים לה', והקריב על בן הבקר מנחה סולת שלשה עשרונים בלול בשמן חצי ההין, ויין תקריב לנסך חצי ההין אשה ריח ניחוח לה'. ככה יעשה לשור האחד", ואמרו במנחות שם: "לשור האחד, מה תלמוד-לומר (והלא כבר נאמר שם) "והקריב על בן הבקר" - רש"י), לפי שמצינו שחילק הכתוב (שם, ה"ו) בין נסכי איל לנסכי כבש, יכול נחלק בין נסכי פר לנסכי עגל, תלמוד-לומר לשור האחד". וכן הוא בשקלים שם: "עגל משמש עם נסכי בקר, גדולים וקטנים וזכרים ונקבות". ומה שאמר

אבל ניסוך של כל ימות השנה היה על היסוד. (ולפי דבריו יש להבין, גם ממה שאמר רבינו למעלה "מגביה ידו", שמכיון שמנסך על היסוד, ולא בספלים שבראש המזבח, בוודאי הוא עומד על היסוד, ומכיון שמקומו של ניסוך הוא למעלה מחוט הסיקרא (זבחים סג. ולהלן פ"ז הלכה י'), אם לא יגביה ידיו, נמצא מנסך למטה מחוט הסיקרא, אבל אם הוא מגביה ידיו - הרי הוא ארבע אמות ויותר, שהן עשרים וארבעה טפחים ויותר, ויחד עם חמשת הטפחים של היסוד למעלה (פ"ב מהלכות בית הבחירה הלכה ז), הרי הוא מנסך למעלה מעשרים ותשעה טפחים שהוא מחצית המזבח (למעלה שם הלכה ח). וצריך עיון, למה לא הרגיש בזה הכסף-משנה). (14) שהיו ביסוד המזבח, ראה למעלה שם הלכה יא.

1 ב. אֵין טַעוּן נִסְכִּים אֲלָא עוֹלֹת בְּהֵמָה¹⁵ וּשְׁלָמִים 2 בְּלֶבֶד¹⁶, בֵּין הָיוּ קָרְבַּן צִבּוֹר אוּ קָרְבַּן יָחִיד. אוּ כֶּבֶשׂ 3 יוֹלֶדֶת¹⁷ וְאֵילוֹ שֶׁל כֹּהֵן גְּדוֹל¹⁸, הוֹאִיל וְהֵן עוֹלוֹת¹⁹ 4 טַעוּנִים נִסְכִּים²⁰. אָבֵל הָעוֹף²¹ וְהָאֲשָׁמוֹת וְהַחֲטָאוֹת²² 5 - אֵין מְבִיאִין עִמָּהֶם נִסְכִּים; חוּץ מִחֲטָאת מִצְרַע 6 וְאֲשָׁמוֹ²³, שְׁנֵתִפְרָשׁוּ נִסְכֵּיהֶם בַּתּוֹרָה²⁴.

(15) ולא עולת העוף, ראה המשך ההלכה. (16) משנה במנחות צ: "כל קרבנות הציבור והיחיד טעונין נסכים חוץ מן הבכור והמעשר והפסח והחטאת והאשם", ובגמרא שם: "תנו רבנן, ועשיתם אשה לה' (במדבר טו, ג וגו') ויין לנסך יכול כל העולה לאישים יאה טעון נסכים וכו', תלמוד לומר (שם) "עולה". שלמים מניין, תלמוד לומר (שם) זבח" וכו'. (17) עולת יולדת (ויקרא יב, ו). (18) שם טז, ג "ואיל לעולה". (19) אף-על-פי שאינם באים בנדר ונדבה (ראה להלן הלכה ג). (20) שנתרבו במיוחד במה שנאמר (במדבר טו, ה"ו) "ויין לנסך רביעית וגו' לכבש האחד או לאיל וגו'", - "לכבש זו עולת יולדת, לאיל לרבות אילו של אהרן" (מנחות צא:). (21) שם בגמרא צ: לפי ר' יאשיה למדו כן ממה שנאמר (שם, ג) "מן הבקר או מן הצאן" - ולא עולת העוף, ולפי ר' יונתן ממה שנאמר (שם) "זבח", ועוף אינו זבח, שהרי הוא במליקה ולא בשחיטה. (22) במשנה שם: "חוץ מן הבכור וכו' והחטאת והאשם". וראה להלן הלכה ג שנתמעטו מן הפסוק. וטעם הדבר, אמר ר' שמעון (סוטה טו). "שלא יאה קרבנו מהודר", מאחר שהם באים על חטא. (23) שם במשנה: "אלא שחטאתו של מצורע ואשמו, טעונין נסכים", ובסוטה שם: "שאין באין על חטא". (24) למדו כן שם צא. ממה שנאמר (ויקרא יד, י'): "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה אחת בת שנתה תמימה ושלשה עשרונים סולת מנחה בלולה בשמן ולוג אחד שמן", ואמרו (שם): "במנחה הבאה מן הזבח הכתוב מדבר וכו', ועדיין איני יודע אם טעונה נסכים ואם לאו, תלמוד לומר (במדבר טו, ה) "ויין לנסך רביעית ההין תעשה על העולה או לזבח לכבש האחד" - "עולה" זו עולת מצורע. "זבח" זו חטאת מצורע. "או לזבח" זו אשם מצורע". הרי ששלשתן טעונים נסכים.

7 ג. וּמִנֵּין שְׁאֵין מְבִיאִין נִסְכִּים עִם הַחֲטָאת וְהָאֲשָׁם? 8 שְׁנֵאמַר: לְפִלֵּא נֶדֶר אוּ נִדְבָה - דְּבַר הַבָּא בְּנֶדֶר

"בין זכרים בין נקבות" אפשר ללמוד ממה שנאמר שם: "וכי תעשה בן בקר עולה או זבח, לפלא נדר או שלמים לה", ושלמים באים בין מן הזכרים ובין מן הנקבות, ראה למעלה פ"א הלכה יא.

ה. אלו הן הנסכים בין לעולה בין לשלמים.³⁵
בשעור הזה³⁶ לכל אחד ואחד³⁷; שְׁנֵאֶמְרָ: כְּמִסְפָּר
אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ, כִּכָּה תַעֲשׂוּ לְאֶחָד כְּמִסְפָּרָם. אֵין
מוֹסִיפִין³⁸ עַל הַשְּׁעוּרִין הָאֵלּוּ וְאֵין גּוֹרְעִין מֵהֶן.
וְאֵם גֵּרַע אוֹ הוֹסִיף כָּל שֶׁהוּא - פְּסוּל³⁹. חוץ
מִכֶּבֶשׂ הָעוֹלָה שֶׁמִּקְרִיבִין בַּיּוֹם הַנֶּפֶת הָעֹמֶר⁴⁰,
שֶׁהַנִּסְכִּים שָׁלוּ שְׁנֵי עֲשָׂרֹנִים⁴¹ בְּלוֹל בְּשִׁלְשִׁית
הַהֵינ שֶׁמֶן⁴². אֵף עַל פִּי שֶׁנִּכְפְּלָה סִלְתּוֹ, לֹא נִכְפְּלוּ
יֵינוּ⁴³ [וְשִׁמְנוֹ], אֲלֹא יֵין לְנֶסֶךְ רִבְעִית הֵהִין⁴⁴.

שכתוב (שם, ג) "ועשיתם אשה לה' עולה או זבח וגו' או שלמים וגו'". (36) לא פחות ולא יותר. (37) שאפילו מביא כמה קרבנות ממין אחד בבית אחת, צריך נסכים לכל אחד ואחד (מנחות צא). (38) ספרי פ' שלח (לבמדבר טו, יב). (39) משנה במנחות כז. "עשרון, מיעוט מעכב את רובו (=שם חסר כל שהוא פסול), היין מיעוט מעכב את רובו, השמן מיעוט מעכב את רובו, ובגמרא שם אמרו: "עשרון, מיעוט מעכב את רובו, מאי טעמא? אמר קרא (ויקרא ו, ח) מסלתה, שאם חסרה כל שהוא פסולה. היין מיעוט מעכב את רובו, ככה (במדבר, שם), השמן מיעוט מעכב את רובו, דמנחת נסכים, ככה (שם). ומנחת נדבה אמר קרא (ויקרא שם) ומשמנה, שאם חסר כל שהוא פסולה", וראה בתוספתא מנחות פ"ח "כל המנחות שריבה מדת חלות או שחיסר מדת חלות, או שהיתה מדה חסרה מחברתה או יתירה מחברתה - הרי אלו פסולות" וכתב הכסף-משנה כי משמע שזה כלל בין ליין בין לשמן (וראה בפ"א מה' פסוהמ"ק ה"ט, כי בשמן אינו פסול עד שיריבה שני לוגין שמן לכל עשרון סולת). (40) ראה ויקרא (כג, יב) "ועשיתם ביום הניפכם את העומר, כבש תמים בן שנתו לעולה לה'". (41) סולת, שכתוב (שם, יג) "ומנחתו שני עשרונים סולת בלולה בשמן אשה לה'". (42) וכן הביא רבינו בהקדמתו לפיה"מ מסכת מנחות, כי שני העשרונים בלולים בשלישית ההין שמן. ומה שאמרו במנחות פט: מה יין רביעית ההין, אף שמן רביעית ההין (ראה השגת הראב"ד) - כפי הנראה אין זה אלא תוספת מפירש"י (מרכבת משנה). (43) משנה מנחות שם: "אעפ"י שמנחתו כפולה, לא היו נסכיו כפולים" (44) שכתוב (שם) "ונסכה יין רביעית ההין".

10. הַמִּצְרֵעַ מִבִּיא עִם שְׁלִשָּׁה כִּבְשִׁים שָׁלוּ, שֶׁהֵן
חֲטָאת וְאַשָּׁם וְעוֹלָה⁴⁵, שְׁלִשָּׁה עֲשָׂרֹנִים⁴⁶. וּמִפִּי
הַשְּׁמוּעָה לְמִדָּו⁴⁷, שֶׁהֵן בָּאֵין בְּכֻלָּל הַזִּבְחִים שָׁלוּ⁴⁸.
עֲשָׂרוֹן עִם כָּל כֶּבֶשׂ בְּלוֹל בְּרִבְעִית הַהֵין שֶׁמֶן,
וְרִבְעִית יֵין עִם כָּל עֲשָׂרוֹן מִשְׁלֶשֶׁתָּן⁴⁹, כִּשְׁאָר נִסְכֵּי
הַכִּבְשִׁים. וְהַמִּקְרִיב⁵⁰ אֶת הַפִּלְגָּם - מִבִּיא עִמּוֹ נִסְכֵּי
אֵיל⁵¹ וְלֹא עוֹלָה לוֹ זִבְחוֹ⁵².

(45) ראה בפ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ג.
(46) שנאמר (ויקרא יד, י) "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה אחת בת שנתה תמימה ושלשה עשרונים סולת מנחה בלולה בשמן". (47) במנחות צא.
(48) שנאמר (שם יד, כ) "והעלה הכהן את העולה ואת המנחה", הוי אומר במנחה הבאה עם הזבח. ובהגהת הרש"ש על הרמב"ם, ובאור-שמח מגיהים: "שהן באין בגלל הזבחים שלו". (49) שנאמר (במדבר טו, ד"ה) "והקריב וגו' מנחה סולת עשרון, בלול ברביעית ההין שמן. ויין לנסך רביעית ההין תעשה על העולה או לזבח לכבש האחד" (מה תלמוד-לומר לעולה או לזבח, שכבר כתובים בראש הפרשה שם, ג), אלא: "עולה" זו עולת מצורע, "זבח" זו חטאת מצורע, "או לזבח" זו אשם מצורע (מנחות צא). הרי ששלשתן טעונים נסכי יין. (50) פרה פ"א משנה ג. כלומר, בדיעבד שאינו כשר לא לכבש ולא לאיל, ראה למעלה פ"א הלכה יד. (51) שהם שני עשרונים סולת בלול בשלישית ההין שמן, ויין לנסך שלישיית ההין, ראה למעלה ה"ד, שם במשנה. וראה חולין כג, ומנחות צא: כי לפי ר' יוחנן שסובר פלגס בריה בפ"ע, מה שמבואר במשנה שמביא עמו נסכי איל, הוא משום ריבוי מיוחד מהפסוק "או לאיל" (במדבר טו, ו) לרבות את הפלגס, שמביא כנסכי איל אף שאינו איל אלא בריה בפ"ע, ולבר פדא האומר שפלגס הוא ספק כבש ספק איל, מה שמבואר במשנה שמביא עמו נסכי איל, כלומר, מביא ומתנה ואומר אם הוא איל יהיו כל הנסכים שלו, ואם הוא כבש הרי עשרון סולת ורביעית ההין שמן ורביעית ההין יין יהיו נסכים שלו, היתר יהיו נדבה. וראה שם בחולין בעיית ר' זירא, אם נוסף להיותו ספק כבש ספק איל, הוא גם ספק בריה או לא, ומשום כך לפי ר' זירא צריך גם להתנות ולומר אם בריה בפ"ע הוא, שיהיו כל הנסכים נדבה (ע"ש שנשאר הדבר בתיקו). ורבינו שלא מזכיר כאן שצריך להתנות, נשמע שסובר כר' יוחנן שאין זה ספק אלא ודאי בריה בפ"ע, אבל ראה להלן פט"ז ה"ב שפסק רבינו שהוא ספק אם יצא ידי נדרו או לא, הרי מפורש שאינו סובר כר' יוחנן אלא כבר פדא, ראה קרית-ספר ולחם-משנה שם. (52) שם במשנה. כלומר, בין אם נדר איל ובין אם נדר כבש, או אמר איזה שארצה. ולפי ר' יוחנן משום שאינו איל ואינו כבש אלא בריה בפ"ע, ולפי בר פדא משום שהוא ספק כבש ספק איל, או ספק בריה כפי בעיית ר' זירא. ובאופן שנדר איל, לא עולה לו זבחו כי שמא הוא כבש. ובאופן שנדר כבש, לא עולה לו זבחו כי שמא הוא בריה בפ"ע (ומשום שמא הוא איל, היה עולה לו זבחו, ראה להלן פט"ז ה"א, כי הנודר קטן והביא גדול יצא), זה גם אם אמר מאיזה שארצה (ראה להלן שם ה"ב).

ז. הַהֵין הוּא שְׁנֵים עָשָׂר לֶגַע⁵³. וְכִבְר הוֹדְעָנוּ שְׁעוֹר
הַלֵּג עִם מִדּוֹת אַחֲרוֹת בְּהִלְכוֹת עִירובִין⁵⁴. וְהָעֲשָׂרוֹן
הוּא הָעֹמֶר⁵⁵, שֶׁהוּא שְׁעוֹר חֲלָה. וְכִבְר בְּאֶרְנוּ שְׁעוֹרוֹ
בְּעֵנֶן חֲלָה⁵⁶.

(53) במנחות פט. למדו זאת ממה שנאמר (שמות ל, כד) "ושמן זית היין", ונאמר עוד (שם, לא) "שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם" - "זה" בגימטריא שנים-עשר. (54) פ"א הלכה יג, כי "הלוג - ארבע רביעיות", ובהלכה יב

היה שם זבח אחר, וראה במשנה למלך. (70) לדעת כסף-משנה (ראה למעלה) המדובר כשלא היה שם זבח אחר, שאף-על-פי שלנו, אינם נפסלים בלינה, שהרי לא נתקדשו. ולדעת רש"י, המדובר כשאין להם זבח אחר, וגם לא לנו. (71) שם בברייתא. וכן הוא בשקלים (פ"ד משנה ד) במותר נסכים לדעת רבי חנניה סגן הכהנים, וראה בפ"ז מהלכות כלי המקדש הלכה יג. ולשון מקיצין מפרש בגמרא (שבועות יב: ועיין רש"י שם) שהוא כאדם שמביא בקיננה סעודה מיני מתיקה, והוא מלשון קץ, כמו שנאמר (שמואל-ב טז, ב) הלחם והקין לאכול לנערים, כלומר, מקריבין אותם שלא לשם תמידין, אלא כמו מיני מגדים שאינם מעיקר הסעודה (כסף משנה).

17 יא. פיצד? ⁷² לוקחין בהם ⁷³ עולות, הפשר לשם
18 והעורות לפניהם.

(72) מקיצים בהם את המזבח. (73) כלומר, פודים את היין והשמן וקונים בדמיהם עולות. וראה עוד בהלכות כלי המקדש שם.

19 יב. הסלת עם השמן של נסכים אינן מעכבין את
20 היין, ⁷⁵ ולא היין מעכבין ⁷⁶. ולא הנסכים מעכבין את
21 הזבח, ⁷⁷ אלא מביא אדם קרבנו היום ונסכיו אחר
22 עשרה ימים ⁷⁸. אחד יחיד ואחד צבור ⁷⁹. והוא שלא
23 קדשו הנסכים בכלי שרת; אבל אם נתנן לכלי שרת,
24 אם לנו - יפסלו בלינה ⁸⁰.

(74) משנה במנחות מד: (75) שאם אין לו סולת ושמן למנחה, מביא היין לבדו. (76) שאם אין לו יין, מביא סולת ושמן. אולם הסולת והשמן מעכבים זה את זה (תוספות שם ד"ה הסולת). וכן נראה בתוספתא פ"ו דמנחות, שאמרו: "נסכי בהמה והסולת מעכבין זה את זה", ועל-כרחו כי המדובר בשמן וסולת, כנ"ל (הר המוריה). (77) כלומר, אם אין לו סולת ושמן ויין, מביא הוא את זבחו לבדו. (78) מנחות טו: ותוספתא זבחים פ"ה ומנחות פ"ו. (79) לענין יחיד, מפורש כן במנחות שם, ובתוספתא זבחים שם: "אדם מביא זבחו היום ונסכיו עד עשרה ימים". ולענין ציבור יש ללמוד ממה שאמרו (זבחים פד.) "מנחתם ונסכיהם וכו' למחר", ופסוק זה הוא בקרבנות הציבור בחג, עיין רש"י שם. אולם, לכתחילה אין לעשות כן בציבור, שהרי הקרבן טעון שירה, ואין אומרים שירה אלא על היין ועל הקרבן, ראה בתוספתא לראש השנה ל: סוף ד"ה ונתקלקלו (הר המוריה). (80) משנה במנחות עט. ותוספתא מנחות פ"ו.

25 יג. אין מביאין נסכים אלא מן החלין ⁸¹. לא יביאם
26 לא מן התרומה ולא ממעשר שני ולא מן
27 הפפירים ⁸². ואפלו תודה, שמביא לחמה מן
28 המעשר ⁸³, לא יביאו נסכים אלא מן החלין ⁸⁴.

(81) משנה שם פב. "ונסכים בכל מקום לא יביאו אלא מן החולין". (82) תוספתא שקלים פ"א, ומנחות פ"ח, ומעילה פ"א: "אין מביאין מנחות ונסכים וכו' מן הטבל ומן התרומה, ממעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו, ממעשר שני

שם "והרביעית מחזקת מן המים או מן היין משקל שבעה עשר דינרין וחצי דינר בקירוב". (55) שהוא עשירית האיפה (שמות טז, לו). (56) בפ"ו מהלכות ביכורים הלכה טו. וראה גם בפיה"מ לרבינו עדיות פ"א משנה ב, ובחלה פ"ב משנה ו, ובסוף הקדמתו למסכת מנחות.

1 ח. פשמודדין הנסכים או המנחות, בין מנחת יחיד
2 בין מנחת צבור ⁵⁷ - אין מודדין אותו במדה של
3 שלשה עשרונים לפי או של שנים לאיל ⁵⁸, אלא
4 מודד הכל בעשרון אחד שהיה במקדש ⁵⁹. וכן
5 השמן של נסכים מודדין אותו במדתו שבמקדש ⁶⁰.
6 ושמן של מנחות היחיד - בלג שבמקדש ⁶¹. כמנן
7 העשרונות כן מנן הלגין ⁶².

(57) ראה להלן פ"ב הלכות ג-ד. (58) משנה במנחות פז. ובגמרא (שם פז:) למדו זאת מן הפסוקים. (59) שם, ראה בפ"א מהלכות כלי המקדש הלכה טז. (60) כלומר, שהיו במקדש חצי ההין ושלישית ההין ורביעית ההין, כמו ששינו (שם במשנה) למדוד בכל מדה בהן לקרבן הראוי לו. וראה בפ"א מהלכות כלי המקדש הלכה יז. (61) משנה שם פח. (62) שם במשנה, וכדברי תנא-קמא ולא כר' אליעזר בן יעקב. ובברייתא שם פט. נלמד זאת לפי החכמים ממה שנאמר במצורע עני (ויקרא יד, כא) "ואם דל הוא וגו' ועשרון סולת אחד בלול בשמן למנחה ולוג שמן" – לימד על (כל) עשרון שטעון לוג (שמן).

8 ט. ברוצי המדות של סלת - חל, שאין גב העשרון
9 קדש ⁶⁴. וברוצי היין והשמן - קדש, לפי שהוא יורד
10 על גב הפלי, וכלי הלח נמשחו מוכנים ומבחוץ ⁶⁵.
11 ולמה יתקדשו הברוצין אף על פי שאין פונת
12 המודד אלא למה שבפלי בלבד ⁶⁶? כדי שלא יאמרו:
13 מוציאין מפלי שרת לחל ⁶⁷.

(63) משנה במנחות צ. כתנא-קמא. "ומה שנופל מן הכלי לאחר שנתמלא, היינו בירוצין" (רש"י שם). (64) כלומר, מדת היבש לא נמשחה בחוץ לקדשה אלא בפנים. ראה בפ"א מהלכות כלי המקדש הלכה יט. ולמדו זאת ממה שנאמר (במדבר ז, א) "וימשחם ויקדש אותם" – אותם, למעט מדת היבש מבחוץ. (65) ראה בהלכות כלי המקדש שם. (66) וראה בפ"ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כ, כי כלי השרת אין מקדשין אלא מדעת. (67) בגמרא שם אמרו כן לפי דברי ר' יוסי, אבל סובר רבינו שגם לתנא-קמא צריך לומר כן (משנה למלך).

14 י. מה היו עושים בברוצין? ⁶⁸ אם יש שם זבח אחר
15 - יקריבו עמו, ואם לנו - יפסלו בלינה ⁶⁹; ואם לאו ⁷⁰
16 - מקיצין בהן המזבח ⁷¹.

(68) ברייתא שם צ: והכוונה לבירוצי הלח שנתקדשו, אבל בירוצי היבש הם חולין גמורים, כמבואר למעלה הלכה ט. (69) "שכיון שיש שם זבח אחר, נתקדשו הבירוצין ליפסל בלינה" (כסף משנה). ועיין ברש"י שם שכתב: "ואם לנו, לפי שאין שם זבח אחר", הרי שלינה פוסלת אף אם לא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ש"ק י"ד טבת – ספר עבודה – הל' מעשה הקרבנות קנט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(2) משנה, מנחות קד, ב. ולמדו זאת ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנבחה, פ"ג ה"א) מן הפסוק (ויקרא א, ב) "תקריבו את קרבנכם" – "מלמד שהיא באה נדבת שנים". ובשלמים נאמר (שם כב, כא) "ואיש כי יקריב זבח שלמים לה'", ולמדו זה ב'ספרא' (אמור פ"ז ה"ז) לרבות את השותפין. (3) במנחות, שם: "תניא, רבי אומר, אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה'" (שם, יח) הכל באין בשותפות. ומשמע מכאן שחטאת ואשם אינם באים בשותפות, ומה שאמרו ביומא נ, א – הוריות ו, ב – תמורה טז, ב: "חטאת של שותפות", היינו פר של יום הכיפורים, או פר העלם דבר של ציבור (הר המוריה). (4) שנאמר (שם א, יד) "ואם מן העוף עולה קרבנו לה' והקריב וגו'", ולמדו מזה ב'ספרא' (ויקרא פ"ח ה"א): "והקריב, מלמד שהיא באה נדבת שנים".

17 ב. ואֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים אוֹ עֲבָדִים⁵ מִבְּיָאִין כָּל
18 הַקֶּרְבָּנוֹת. אֲבָל הָעוֹבְדֵי פוֹכְכִים אֵין מִקְבְּלִין מִהֶן
19 אֲלָא עוֹלוֹת בְּלֶבֶד⁶, שְׁנֵאמַר: וּמִנְד בֶּן נָכָר לֹא
20 תִּקְרִיבוּ אֶת לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם⁸. אֲפֹלוּ עוֹלֹת הָעוֹף
21 מִקְבְּלִין מִן הַנִּכְרִי⁹, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹבֵד עֲבוֹדָה
22 זָרָה¹⁰. אֲבָל אֵין מִקְבְּלִין מִהֶן שְׁלָמִים¹¹ וְלֹא מִנְחוֹת¹²
23 וְלֹא חֲטָאוֹת וְאֲשָׁמוֹת¹³. וְכֵן עוֹלוֹת שְׂאִינָן בָּאוֹת
24 בְּנֶדֶר וְנִדְבָה אֵין מִקְבְּלִין אוֹתָן מִן הַנִּכְרִי¹⁴, כְּגוֹן
25 עוֹלֹת יוֹלָדָת¹⁵ וְכִיּוֹצֵא בָּהּ מְעוֹלוֹת שְׂאִינָן בָּאוֹת
26 מִשּׁוּם נֶדֶר וְלֹא מִשּׁוּם נִדְבָה.

(5) שנאמר (שם כב, יח) "איש איש מבית ישראל ומן הגר בישראל", וב'ספרא' (אמור שם ה"א) "בישראל, לרבות נשים ועבדים". (6) כרבי עקיבא במנחות עג, ב. ולא כרבי יוסי הגלילי. (7) בפרשת המומין. (8) וגו': "מכל אלה" – "מכל אלה (= מבעלי מומין) אין את מקריב, לוקח אתה תמימים ומקריב" ("ירושלמי" עבודה זרה פ"ב ה"א, ועי' 'תוספות' מנחות שם ד"ה איש איש). ומכיון שנאמר "את לחם אלקיכם", ולחם היינו עולה (ראה ב'ספרא' שם פ"ז הי"ב) – יש ללמוד שרק עולה הם מקריבים ולא קרבן אחר. ובבבלי (מנחות שם, וחולין ג:) למדו זאת ממה שנאמר (שם) "איש איש מבית ישראל וגו' אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה' לעולה", "איש איש" לרבות את הגויים שנודרים נדרים ונדבות כ'ישראל' – "לעולה, אין לי אלא עולה בלבד". (9) במנחות שם, נחלקן רבי עקיבא ורבי יוסי הגלילי, שרבי יוסי הגלילי סובר שמביא אפילו עופות ויין ולבונה ועצים, וכן שלמים ותודה, ורבי עקיבא חולק וסובר "אשר יקריבו לה' לעולה", אין לי אלא עולה בלבד, וסובר רבינו כי רבי עקיבא לא ממעט עוף, כי עוף אינו יוצא מכלל עולה סתם, ראה זבחים פג, ב (כסף-משנה ו'הר המוריה'). וראה ב'מעשה רוקח' כאן. (10) מקבלין ממנו נדרים ונדבות. ואף כי בישראל אין מקבלים קרבנות ממנו כ'עבודה זרה' (ראה להלן ה"ד), זהו משום שנאמר (ויקרא א, ב) "אדם כי יקריב מכס", "מכס" ולא כולכם, להוציא את המומר, אבל מגויים מקבלים. ודרשו חז"ל (חולין ה.) "מכס" – "בכס חלקתי (= להוציא את המומר, שהרי נאמר שם "איש איש מבית ישראל"), ולא

והקדש שלא נפרד וכו'". (83) כגון שאמר: "הרי עלי תודה, היא ולחמה מן המעשר" (שם פא: וראה להלן פט"ז הלכה יז). (84) שם במשנה פב: "ונסכים בכל מקום". וראה להלן שם, משום שנאמר (במדבר טו, ד) "והקריב המקריב קרבנו, עד שיהיה משלו, ולא יהיה בהן צד לגבוה כלל".

1 יד. כָּל שְׁעוֹרֵי הַנִּסְכִּים הָאֲמוּרִין בְּסֵפֶר יִחְזָקָא⁸⁵
2 וּמִנֵּין אוֹתָן הַקֶּרְבָּנוֹת וְסִדְרֵי הָעֲבוֹדָה הַתּוֹבִים שָׁם
3 - כְּלָן מִלּוֹאִים הֵן, וְאֵין נוֹהֲגִין לְדוֹרוֹת, אֲלָא הַנִּבְיָא
4 צִוָּה וּפִרְשׁ בְּצִיד יִהְיוּ מִקְרִיבֵין מִלּוֹאִין עִם חֲנֻפֹת
5 הַמִּזְבֵּחַ בִּימֵי הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ בְּשִׁבְכָּהּ בֵּית שְׁלִישׁ⁸⁶.

(85) פרק מה. (86) במנחות מה. הקשו על הפסוק ביחזקאל (שם, יח) "בראשון באחד לחודש תקח פר בן בקר תמים וחטאת את המקדש" – "חטאת, עולה היא. א"ר יוחנן, פרשה זו אליהו עתיד לדורשה. רב אשי אמר, מילואים הקריבו בימי עזרא, כדרך שהקריבו בימי משה". ופסק רבינו כרב אשי. ומפרש שדברי נבואה אלו הם על הבית השלישי (ולא מפרש כפירוש, שהנבואה של יחזקאל היא על בית שני), וכמו שבבית שני הקריבו קרבנות שאינם נוהגים לדורות, כמו שהקריבו בימי משה, כן יקריבו גם בבית שלישי (לחם משנה). וראה בספר המצוות כלל ג, וברמב"ן במגילת אסתר שם.

6 טו. וּכְשֶׁם שֶׁהִקְרִיבו הַנְּשִׂאִים בְּחֻנְפֹת הַמִּזְבֵּחַ⁸⁷
7 דְּבָרִים שְׂאִין כְּמוֹתֵן לְדוֹרוֹת וְהִקְרִיבו בְּשִׁבְכָתָם⁸⁸, כֶּךָ
8 הַנְּשִׂאִים מִקְרִיב חֲנֻכָּתָם בְּשִׁבְכָתָם לְעֵתִיד כְּאֲשֶׁר מִפְּרֹשׁ
9 שָׁם⁸⁹. וְכֵן קֶרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיבו בִּימֵי עֲזָרָא הַנָּבִיאִים
10 מִהַשְׁכֵּי⁹⁰ - מִלּוֹאִים הֵיוּ וְאֵינָן נוֹהֲגִין לְדוֹרוֹת. אֲבָל
11 דְּבָרִים הַנוֹהֲגִים לְדוֹרוֹת⁹¹ הֵם דְּבָרֵי תוֹרָה שֶׁפִּרְשְׁנוּ⁹²
12 כְּמוֹ שֶׁהָעִתִּיקוּם מִפִּי מֶשֶׁה רַבֵּנוּ, אֵין לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם
13 וְאֵין לְגַרְעֵם⁹³.

(87) במדבר ז. (88) מועד קטן ט. (89) ביחזקאל מו, ד. (90) עזרא פרק ח, לה: "הבאים מהשבי בני הגולה הקריבו עולות לאלקי ישראל, פרים שנים-עשר על כל ישראל, אילים תשעים וששה, כבשים שבעים ושבעה, צפירי חטאת שנים-עשר, הכל עולה לה'". (91) בהוריות ו. על הפסוק הנ"ל "הכל עולה" מקשים, "הכל עולה וכו', אפשר שחטאת עולה? (הלא היו גם צפירי חטאת), אלא הכל כעולה, מה עולה לא נאכלת, אף חטאת לא נאכלת", ומסיק שם בסוף, כי הוראת שעה היתה, וכוונת הדברים לפי רבינו כי מילואים היו. (92) למעלה הלכות ד"ו. (93) ראה למעלה הלכה ה.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) בו יבואר דין שנים הרוצים להביא קרבן שלמים או עולה בשותפות, ואם מקבלים קרבן מגוי או ממומר.

14 א. שְׁנַיִם שֶׁרָצוּ לְהִבְיֹא שְׁלָמִים אוֹ עוֹלָה בְּשִׁתְּפוּת²
15 - מִבְּיָאִין, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בְּנִדְבָה³. וְאֲפֹלוּ עוֹף יָבוֹא
16 בְּשִׁתְּפוּת⁴.

12 לְשֹׁאֵר עֲבֹדָתָהּ²⁶ - מִקְבְּלִין מִמֶּנּוּ כָּל הַקְּרָבָנוֹת²⁷, פְּדִי
13 שִׁיחֹרֶר בְּתִשְׁבֻּעַ²⁸. הִיָּה מוֹמֵר לַעֲבֹדָה וְהוּא מִפְּרָסָם
14 וְיָדוּעַ לַעֲשׂוֹתָהּ וְהִרְגֵּל בָּהּ, בֵּין לְהַכְעִיס²⁹ בֵּין
15 לְתַאֲבוֹן³⁰ - אֵין מִקְבְּלִין מִמֶּנּוּ קֶרֶבֶן לְאוֹתָהּ עֲבֹדָה³¹.
16 פִּיֶּצֶד? פֶּגוֹן שֶׁהָיָה רִגְלִי לְאָכַל חֶלֶב, בֵּין לְהַכְעִיס
17 בֵּין לְתַאֲבוֹן, וְשֶׁגַּג וְאָכַל חֶלֶב³² וְהָבִיא חֲטָאת - אֵין
18 מִקְבְּלִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ.

(19) עובד עבודה-זרה בודון. (20) לעין כל. אבל המחלל שבת בצנועא, הרי הוא כמומר לעבירה אחרת, ראה בעירובין סט, א. (21) אף על עבירה אחרת. ומקור הדברים בחולין ה, א: "אדם כי יקריב מכס" (שם א, ב) "מכס ולא כולכם, להוציא את המומר (לכל התורה) וכו'", "מן הבהמה" להביא בני אדם שדומים לבהמה (= מומרים לעבירה אחת), מכאן אמרו מקבלין קרבנות מפושעי ישראל (מומר לדבר אחד) וכו' חוץ מן המומר לנסך את היין ולחלל שבתות בפרהסיא (שהם דומים למומר לכל התורה, כי כל המודה בעבודה-זרה, ככופר בכל התורה כולה (שם). וכמו כן המחלל שבת בפרהסיא, כופר במעשיו ומעיד עדות שקר, שחס-וחלילה לא שבת הקב"ה במעשה בראשית, ראה רש"י (שם). (22) אפילו אלה העובדים עבודה-זרה. ראה למעלה ה"ב. (23) חולין, שם. (24) לכל התורה (שם). ועובדי עבודה-זרה ומחללי שבת בפרהסיא הרי הם כמומרים לכל התורה כולה, כנ"ל. (25) לתיאבון, אבל המומר להכעיס, הרי הוא מין (פ"ג מהל' תשובה ה"ט, ופ"א מהל' עבודה זרה ה"ב, ופ"ד מהל' רוצח ה"י, וראה להלן). (26) כלומר, לעבירה אחת מיתר העבירות שבתורה, חוץ מעבודה-זרה וחילול שבת. (27) חוץ מקרבן הבא לכפר על עבירה זו, שהוא מומר עליה, ראה להלן. (28) שם בחולין: "מכאן אמרו, מקבלין קרבנות מפושעי ישראל כדי שיחזרו בהן בתשובה. (29) כלומר, בין להכעיס, שעליו אין לדבר, שהרי הוא מין, ואין מקבלים ממנו שום קרבן (ראה למעלה), אלא אפילו לתיאבון, שמביא קרבנות על עבירות אחרות – אין מקבלים ממנו קרבן על אותה עבירה שהוא מומר עליה. וראה ב'מעשה רוקח'. (30) שאינו אוכל איסור אלא אם אין לו היתר. (31) בחולין ה, ב - אמרו: "מעם הארץ (ויקרא ד, כז), פרט למומר. רבי שמעון בן יוסי אומר משום רבי שמעון, "אשר לא תעשינה בשגגה ואשם" (שם, כב) השב מידיעתו (= אם יידע ישוב בתשובה) מביא קרבן על שגגתו, אינו שב מידיעתו אינו מביא קרבן על שגגתו וכו'. ואמר רב המנונא, מומר לאכול חלב והביא קרבן על הדם, איכא בינייהו (לתנא-קמא מומר שמו, ולא מקבלין ממנו. ולרבי שמעון, שב מידיעתו הוא בדם, ומקבלין ממנו, רש"י (שם) ורבא אמר (בהוריות יא.) הכל מודים שמומר לאכול חלב אינו מומר לדם, אלא הכא באוכל נבלה לתאבון ונתחלף לו בשומן קמיפלגי, מר סבר (תנא-קמא) כיון דלתיאבון אכיל במזיד, מומר הוא, ומר סבר (רבי שמעון בן יוסי) כיון דאילו אשתכח דהתירא לא אכל דאיסורא – לאו מומר הוא". ובדעת רבינו יש לומר בשני פנים: א. שסובר כתנא-קמא לדעת רבא (כסף-משנה כאן). ב. שסובר כרבי שמעון לדעת רב המנונא (לחם-משנה בפ"ב מהל' שגגות ה"ב). וראה

באומות (= שכולם, גם עובדי עבודה-זרה, מתנבדים, ומקבלים מהם). (11) כרבי עקיבא במנחות שם, ראה למעלה בתחילת ההלכה. ועי' להלן בתחילת ה"ג שהם קרבים לעולה. (12) במנחות שם אמרו, שמה ששינוי "אלו מנחות נקמצות ושייריהן לכהנים, מנחת עכו"ם", אינו אלא לדעת רבי יוסי הגלילי, ולא לדעת רבי עקיבא (ראה למעלה), ודעת רבינו כי לרבי עקיבא אין הגוי מביא מנחה כלל (ולא כדעת רש"י שם ד"ה שלמי עכו"ם, וה'תוספות' שם סא: ד"ה בישראל, שאף לרבי עקיבא מביא מנחה אלא שהיא כולה כליל לה' כמו עולה). (13) בשקלים פ"א מ"ה: "ואין מקבלים מידם (= של גוי וכו') קיני זבים וקיני יולדות חטאות ואשמות. זה הכלל כל שנדר ונידב מקבלין מידם וכו'". ובנוסחאות אחרות שם (וכן היה לפני רבינו בפירוש המשנה, שם): "אבל מקבלין מהם נדרים ונדבות חטאות ואשמות וכו'". וזה אינו אלא בכותי (לפני שעשאוהו כגוי). שכיון שנתכוין לכפרה, אולי ישוב, אבל הגויים אין מקבלין מהם חטאות ואשמות (פירוש המשנה, שם). ואחר שגזרו על הכותים שיהיו כגויים לכל דבריהם – גם הם אינם מביאים חטאות ואשמות (פירוש המשנה, שם). (14) שקלים שם. שנאמר (ויקרא כב, יח) "לכל נדרים ולכל נדבותם", ראה מנחות עג, ב – וב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דחובה, פ"א ה"א) דרשו מהפסוק (שם ד, ב) "דבר אל בני ישראל לאמר, נפש כי תחטא" – בני ישראל מביאין חטאת, ואין הגוים מביאין חטאת" (פירוש הרא"ש שם). (15) ראה מס' שקלים, שם "ואין מקבלים מידם וכו' וקיני יולדת וכו'. זה הכלל, כל שנדר ונידב – מקבלים מידן, כל שאינו נידר ונידב – אין מקבלין מידן".

1 ג. נִכְרִי שֶׁהָבִיא שְׁלָמִים - מִקְרִיבִין אוֹתָן עֹלוֹת¹⁶;
2 שֶׁהָעֹבֵד כּוֹכְבִים לְבֹו לְשָׁמַיִם. נִדְר שְׁלָמִים¹⁷ וְנִתְּנָם
3 לְיִשְׂרָאֵל¹⁸ עַל מִנְתָּ שִׁיתְכַּפֵּר בָּהֶן לְיִשְׂרָאֵל - אוֹכְלִין
4 אוֹתָן הַיִּשְׂרָאֵלִים כְּשִׁלְמֵי יִשְׂרָאֵל. וְכֵן אִם נִתְּנָן לְכֹהֵן
5 - בָּהֶן אוֹכְלִין.

(16) במנחות עג, א. עג, ב: "אמר רב הונא, שלמי העכו"ם, עולות. איבעית אימא קרא, ואיבעית אימא סברא. איבעית אימא סברא, עובד כוכבים לבו לשמים (= כוונתו היא שיהיו קרבנותיו כליל לשמים ולא שיאכלו – רש"י שם), ואיבעית אימא קרא "אשר יקריבו לה' לעולה" (ויקרא שם) כל דמקריב, עולה ליהוי. (17) מנחות, שם. (18) כלומר, כן התנה בשעת נדרו: על מנת שיתכפר בו ישראל (וכן נראה לשון הגמרא שם). שאם לא כן, הרי "המוכר עולתו ושלמיו, לא עשה כלום". כמפורש בפסחים פט, ב. וראה בפ"ד מהל' מעילה ה"ח).

6 ד. יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא מוֹמֵר לַעֲבֹדָה זָרָה¹⁹ או מַחְלִיל
7 שֶׁבַת בְּפִרְהָסְיָא²⁰ - אֵין מִקְבְּלִין מִמֶּנּוּ קֶרֶבֶן כָּלָל²¹.
8 אֶפְלוּ הָעוֹלָה, שֶׁמִּקְבְּלִין אוֹתָהּ מִן הַנִּזְכָּרִים²², אֵין
9 מִקְבְּלִין אוֹתָהּ מִן הַמוֹמֵר הַזֶּה. שְׁנֵאָמַר: אָדָם פִּי
10 יִקְרִיב מִכֶּם. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמִדְרָשׁ²³: 'מִכֶּם' - וְלֹא
11 כְּלָכֶם, לְהוֹצִיא אֶת הַמוֹמֵר²⁴. אֲבָל אִם הָיָה מוֹמֵר²⁵

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום – יום ש"ק י"ד טבת – ספר עבודה – הל' מעשה הקרבנות קסא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

בפ"ג מהל' שגגות ה"ז. (32) כלומר, נעלם ממנו כי הוא חלב.

נְסָכִים, אֶלָּא נְסָכִיהָ מִשְׁלַ צְבוּר⁴⁹. וְאִם עַל פִּי שְׁהִיָּה¹⁵
כִּהֵן⁵⁰ - עֲבוּדָתָהּ וְעוֹרָהּ שֶׁל אֲנָשִׁי מִשְׁמֶר⁵¹.¹⁶

(46) שנאמר (ויקרא א, ד) "וסמך ידו על ראש העולה", ודרשו ב'ספרא' שם פ"ד ה"ז: "העולה, פרט לעולת העוף", וראה גם בגיטין כח, ב. (47) פ"ב ה"ג, ופ"ג ה"ד. (48) משנה, תמורה כ, ב. (49) משנה, שם. ומשום שכיון שנפלו לתיבות, הרי הן קרבנות ציבור, ואין בהם סמיכה (ראה להלן ה"י). ומאותו הטעם אינו מביא נסכים משלו. ומכיון שכתוב בהם (במדבר טו, יג) "ככה" שהוא לעיכובא – מביא נסכים משל ציבור ('קריית ספר'). (50) וראה בפ"ד מהל' כלי המקדש ה"ז, כי כהן שהיה לו קרבן, הרי זה בא למקדש ומקריבו בכל יום שירצה וכו', והעור של קרבנו ואכילתו שלו. (51) משנה שם, משום שאין זה קרבנו.

ח. הַכֹּל סוּמְכִין⁵², חוץ מִחֶרֶשׁ שׁוֹטָה וְקָטָן⁵³ וְעֶבֶד¹⁷
וְאִשָּׁה וְסוּמָא וְנִכְרִי⁵⁴. וְאִין הַשְּׁלִיחַ סוּמָא⁵⁵; שְׂאִין¹⁸
סְמִיכָה אֶלָּא בְּפֻעֲלִים, שְׁנֵאמַר: וְסָמַךְ יָדוֹ - לֹא יָד¹⁹
אֶשְׁתּוֹ וְלֹא יָד עֶבְדּוֹ וְלֹא שְׁלִיחוֹ⁵⁶.²⁰

(52) משנה, מנחות צג, א. (53) (כשהביא אביהם קרבן עבורם (פ"א מהל' מחוסרי כפרה ה"ה, ופ"ג שם ה"ו). וראה ב'תוספות חדשים' שם, וב'מנחת חינוך' מצוה קטו). (54) בקרבנות שלהם. ושם בגמרא, נתנו טעם לכולם: חרש שוטה וקטן לאו בני דעה הם (מנחות, שם), אשה נתמעטה ממה שנאמר (שם א, ב) "בני ישראל", בני ישראל סומכים ואין בנות ישראל סומכות (וראה למעלה ה"ה). ועבד אינו סומך מפני שהוקש לאשה, ראה ב'מנחת חינוך' שם. וסומא, למדו בגמרא שם ב'צוירה' שוה' מסמיכת זקני העדה על פר העלם דבר של ציבור (שם ד, טו) שאינה בסומא, שהרי סומא אינו ראוי להיות בסנהדרין, כמו כן כל סמיכה אינה בסומא (ראה בפירוש המשנה, שם). וגוי נתמעט (שם) מה שנאמר (שם א, ב) "בני ישראל" – "בני ישראל סומכים, ואין הגוים סומכים", וראה למעלה ה"ה. (55) משנה, מנחות שם. (56) מנחות צג, ב.

ט. חֲמִשָּׁה שֶׁהֵבִיאוּ זָבַח אֶחָד⁵⁷ - פֶּלֶן סוּמְכִין עֲלֵיו⁵⁸
זֶה אַחֵר זֶה⁵⁹, לֹא שְׁיִסְמְכוּ פֶּלֶן בְּבַת אַחַת⁶⁰. מִי
שָׁמַת⁶¹ וְהִנִּיחַ קֶרְבְּנוֹ עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים⁶² - הָרִי יוֹרְשׁוֹ²¹
מִבֵּיאוֹ וְסוּמָא עֲלֵיו⁶³ וּמִבֵּיאוֹ נִסְכָּיו⁶⁴.²⁴

(57) ראה למעלה ה"א. (58) מנחות צג, ב - במשנה, ו'ספרא' ויקרא פ"ב ה"א, ופ"ז ה"א "קרבנו" לרבות כל בעלי חוברין (= חבורה שנשתתפו בקרבן) לסמיכה. (59) תוספתא שם, ו'ספרא' ויקרא, דיבורא דחובה פ"ו ה"ג. (60) משום חציצה, ראה להלן ה"יג ('קריית ספר' ו'חסדי דוד' בתוספתא, שם). (ואף-על-פי ש'מין במינו אינו חוצץ' (סוכה לז: ופ"ז מהל' לולב ה"יב) – אין זה אלא בדבר שאין צורך בו אלא בנגיעה בלבד, אבל בסמיכה, שאנו צריכים ל"כל כחו" (להלן ה"יא), אין כאן סמיכה בכל כחו על הקרבן). (61) מנחות צב, א - במשנה. (62) אבל חטאות ואשמות לא, שהרי חטאת שמתו בעליה תמות (פ"ד מהל' פסולי המוקדשין ה"א), וכל שבחטאת מתה, באשם

ה. עוֹלוֹת הָעוֹבְדֵי פוֹכְבִּים³³ אֵין מְבִיאִין עִמָּהֶן¹
נְסָכִים³⁴, שְׁנֵאמַר: כָּל הָאֲזִרָח יַעֲשֶׂה כָכָה; אֲבָל²
נְסָכֵיהֶם קָרְבִּין מִשְׁלַ צְבוּר³⁵, שְׁנֵאמַר: כָּכָה תַעֲשׂוּ³
לְאַחַד כָּמִסְפָּרָם³⁶. וְאִין טַעוֹנוֹת סְמִיכָה; שְׂאִין⁴
סְמִיכָה אֶלָּא בְּיִשְׂרָאֵל³⁷, בְּאֲנָשִׁים וְלֹא בְּנָשִׁים³⁸.⁵

(33) ראה למעלה ה"ב. (34) כלומר, אין כופין אותם (כמו שכופין לישראל, ראה מנחות פא:) להביא נסכים. מקור הדברים שם עג, ב: "מאן תנא להא דתנו רבנן, אזרח (במדבר טו, יג), אזרח מביא נסכים ואין הגוי מביא נסכים, יכול לא תהא עולתו טעונה נסכים, תלמוד-לומר ככה (שם, יב) וכו'. ואי רבי עקיבא, הא אמר עולה אין, מידי אחרינא לא וכו'. ואיבעית אימא רבי עקיבא, עולה וכל חברתה" (= נסכיה). ופסק רבינו כרבי עקיבא, ומפרש כה"ש מפרשים' שב'שיטה מקובצת' שם, כי "אזרח" לא בא לומר אלא שאין כופין את הגוי להביא נסכים עם קרבנו כמו שכופין לישראל (מנחות שם), אבל אם רצה להביא – מביא, כמו שכתב בפ"ד מהל' שקלים ה"ג: "וכן הגוי ששלח עולתו ממדינה אחרת ולא שלח עמה דמי נסכים, יביאו נסכיהם מתרומת הלשכה", הרי שאם רצה – משלח עמה נסכים. ובנוסחא אחרת שם: "וכן מי ששלח וכו'", ראה ב'מעשה רוקח' שם, וב'לחם-משנה' ו'הר המוריה' כאן. (35) מתרומת הלשכה, ראה בהל' שקלים שם, וכן בפירוש המשניות סוף פ"ז דשקלים, וז"ל: "ובכל מקום שאומר משל ציבור, הכוונה בו שיביא מתרומת הלשכה". (36) לעיכובא, שכל העולות וכו' טעונות נסכים. (37) משנה, מנחות צג, א. ונלמד בגמרא שם, ממה שנאמר (ויקרא א, ב) "בני ישראל" – בני ישראל סומכין, ואין העכו"ם סומכין, וראה להלן ה"ח. (38) שנאמר (שם) "בני ישראל" – "בני ישראל סומכין, ואין בנות ישראל סומכות" (חגיגה טז:). וראה להלן ה"ח.

ו. כָּל קֶרְבָּנוֹת בְּהֶמָּה³⁹ שִׁיקְרִיב הִיחִיד⁴⁰, בֵּין חוֹבָה⁶
בֵּין נִדְבָה⁴¹, סוּמָא עֲלֵיהֶן⁴² כְּשֶׁהֵן חֵיין⁴³; חוץ מִן⁷
הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח⁴⁴. שְׁנֵאמַר: וְסָמַךְ יָדוֹ עַל⁸
רֹאשׁ קֶרְבְּנוֹ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדוּ⁴⁵, שֶׁכָּל קֶרְבֶּן⁹
בְּמִשְׁמַע, חוץ מִפֶּסַח וּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר.¹⁰

(39) בין מן הבקר ובין מן הצאן, ראה 'ספרא' ויקרא (דיבורא דנדבה, פ"ד ה"ה). (40) ראה להלן ה"י, כי רוב קרבנות הציבור אינם טעונין סמיכה. (41) 'ספרא' שם ה"ג, ומנחות צג, ב. (42) משנה, מנחות צב, א. (43) 'ספרא' שם, פ"ב ה"א, ומשנה מנחות צד, א. סא, א. ובגמרא שם סב, ב. (44) שם, משנה צב, א. (45) ב'ספרא' שם פ"ז ה"ד-ו, ובמנחות צב, ב.

ז. הָעוֹף אֵינוֹ טַעוֹן סְמִיכָה⁴⁶. וְכֵן כָּל הַמַּעוֹת שֶׁדִּינָן¹¹
שִׁפְלוֹ לְתִבּוֹת שֶׁל נִדְבָה, שֶׁפָּכַר בְּאֲרָנוֹ בְּהִלְכוֹת¹²
שְׁקָלִים⁴⁷ שֶׁפֶלֶן יָבוֹאוּ עוֹלוֹת - אֵין בַּעַל אוֹתָן¹³
הַמַּעוֹת סוּמָא עַל אוֹתָהּ הָעוֹלָה⁴⁸, וְאִינוֹ מְבִיא עֲלֶיהָ¹⁴

שבשחיטה שנינו: "כל הפסולין ששחטו שחיטתם כשרה" – הוא-הדין בסמיכה, שכשירה בדיעבד אף אם הוא טמא.

- 11 יב. ובמקום שפוסקין שוחטין⁷⁵. ותכף לסמיכה
12 שחיטה⁷⁶. ואם שחט במקום אחר או ששחה -
13 שחיטתו כשרה⁷⁷. והסמיכה שירי מצוה היא⁷⁸.
14 לפיכך, אם לא סמך - פסול, ואינה מעצבת. ואף על
15 פי כן מעלין עליו כאלו לא כפר⁷⁹.

(75) משנה במנחות צג, א. ובגמרא (שם צג:) הטעמו: "במקום (= באותו מקום בעזרה) שסומכין - שוחטין, שתיכף לסמיכה שחיטה", שאם ישחט במקום אחר, אין זה "תיכף". (76) היינו שלא ישהה, אלא ישחוט מיד. ולמדו זאת ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדרבה, פ"ד ה"א) ממה שנאמר (ויקרא א, ד"ה) "וסמך - ושחט", "במקום שסומכין - שוחטין, ותיכף לסמיכה שחיטה". ושיעור השהיה, אמרו ב'תוספות' (סוטה לט. ד"ה כל) שאם שהה כדי הליכת עשרים ושתיים אמות, בודאי הוא הפסול. וכן פסק הרמ"א באו"ח סי' קסו, לענין הפסק שבין נטילת ידים לבציעת הפת, וראה במ"א שם סי' ק"ג, והגר"א שם סי' ק"ג. (77) לדעת 'אור שמח' - הסמיכה כשרה, שהרי היתה במקומה לפני ה', מה-שאינ-כן בסמך מחוץ לעזרה שלא היתה כסמיכה לפני ה', שצריך לחזור ולסמוך בפנים (ראה למעלה הי"א), אבל ה'קריית ספר' וה'כסף משנה' מפרשים שהשחיטה כשרה, אף שהסמיכה אינה כשרה, לפי שהסמיכה אינה מעכבת, ראה בהמשך ההלכה. (וממה שאמרו בזבחים לג, א: "כל הסמיכות שהיו שם, קורא אני עליהן תיכף לסמיכה שחיטה חוץ מזה (=מצורע) שהיה בשערי ניקנור וכו'"), נראה שסמיכה שאינה במקום השחיטה, וגם לא תיכף לשחיטה - סמיכה כשרה היא, שאם לא כן, למה הוא סומך? (78) משנה, מנחות צג, א. והיינו מצוה שהיא שיריים ואינה עיקר הכפרה, שכן גם שיירי הדם הנשפכים ליסוד, אינם מעכבים (להלן פי"ט ה"ד). (79) ברייתא, שם צג, ב. כלומר, לא קיים מצוה מן המובחר. "וסמך ונרצה (ויקרא א, ד), וכי סמיכה מכפרת והלא אין כפרה אלא בדם, שנאמר (שם יז, יא) "כי הדם הוא בנפש יכפר", אלא לומר לך שאם עשאה לסמיכה שיירי מצוה, מעלה עליו הכתוב כאילו לא כיפר, וכיפר".

- 16 יג. וצריך הסומך לסמך בכל כחו⁸⁰ בשתי ידיו⁸¹ על
17 ראש הבמה⁸², שנאמר: על ראש העלה - לא על
18 הצואר⁸³ ולא על הצדדין⁸⁴. ולא יהיה דבר חוצץ בין
19 ידיו ובין הבמה⁸⁵.

(80) בחגיגה טז, ב: "אמר רמי בר חמא, שמעמינה סמיכה בכל כחו בעינין", וראה למעלה הי"א, ובפ"א מהל' חגיגה ה"ט. (81) משנה, מנחות צג, א. ובגמרא (שם ע"ב), אמר ריש לקיש, דאמר קרא (ויקרא טז, כא, בשעיר המשתלח) "וסמך אהרן את שתי ידיו", כתיב ידו, וכתב שתי, זה בנה אב: כל מקום שנאמר (בסמיכת בהמה) ידו, הרי כאן שתיים, עד שיפרט לך הכתוב אחת (= ידו אחת). (82) משנה, שם. ובתוספתא מנחות פ"י (הוצאת צוקרמנדל עמ' 528 2) "ולא היה מניח ידיו זו על גבי זו". (83) ברייתא, שם צג, ב.

ירעה עד שיתאב (שם הי"ד). (63) משנה, שם. ולמדו זאת (שם צג.) מדין תמורה, שנאמר (ויקרא כז, י) "המר ימיר", שהיורש ממיר. ולמידים סוף הקדש מתחילת הקדש, מה תחילת הקדש יורש ממיר, שהרי הוא כבעל הקרבן, אף סוף הקדש - יורש סומך. (64) משנה, שם. שכיון שהוא סומך ואינו כשליח, שהרי השליח אינו סומך (למעלה ה"ח) - מביא נסכים כמו בעל הקרבן ('אור גדול' מנחות פ"ט מ"ח).

- 1 י. אין סמיכה בקרבנות הצבור⁶⁵, חוץ משתי
2 סמיכות: על שעיר המשתלח ועל פר העלם דבך⁶⁶.
3 ושלשה מן הסנהדרין סומכין עליו⁶⁷. ודבר זה
4 הלכה מפי משה רבנו, שאין בצבור אלא שתי
5 סמיכות⁶⁸.

(65) משנה מנחות צב, א. שלא הוזכרה סמיכה בתורה אלא בקרבנות יחיד. (66) משנה, שם. שבשניהם מפורש שצריכים סמיכה: בפר העלם דבר של ציבור, נאמר (שם ד, טו) "וסמכו זקני העדה את ידיהם על ראש הפר", ובשעיר המשתלח נאמר (שם טז, כא), וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי וגו', ושלח ביד איש עתי המדברה". (67) על פר העלם דבר של ציבור. כן הוא במשנה סנהדרין ב, א: "סמיכת זקנים (= על ראש פר העלם דבר של ציבור) ועריפת עגלה בשלשה, דברי רבי שמעון. רבי יהודה אומר בחמשה, ופסק רבינו כרבי שמעון. ואף-על-פי שאמרו: רבי יהודה ורבי שמעון, הלכה כרבי יהודה (עירובין מו:) - הרי אמרו (שם מז.) שבכמה הלכות פסקו כרבי שמעון, ומפורש אמרו ב'ירושלמי' פ"א מסנהדרין ה"ב, ופ"ט מסוטה ה"א, אמר רבי, נראין דברי רבי יהודה בעריפה וכו', ונראין דברי רבי שמעון בסמיכה". (68) כן הוא במנחות צב, א: "אמר רבינא, גמירי שתי סמיכות בציבור".

- 6 יא. אין סומכין אלא בעזרה⁶⁹. סמך חוץ לעזרה -
7 חוזר וסומך מפני⁷⁰. ואם היה בעל הקרבן עומד
8 בחוץ והקנים ידיו⁷¹ לפניו וסמך - סמיכתו כשרה⁷².
9 והוא שישמך בכל כחו⁷³. ואין סומך אלא טהור.
10 ואם סמך הטמא - סמך⁷⁴.

(69) שנאמר (ויקרא א, ג) "יקריב אותו לרצונו לפני ה'", וסמוך לו בפסוק השני "וסמך ידו על ראש העולה", ומקרא נדרש לפניו "לפני ה' וסמך", מכאן שהסמיכה בעזרה. (70) ב'ספרא' ויקרא, דיבורא דנדרבה (פ"ד ה"א): "לפני ה' וסמך, אע"פ שסמך מבחוץ יחזור ויסמוך בפנים". (71) ב'קריית ספר' העתיק "ידיו". וכן צריך להיות, ראה להלן הי"ג. (72) כן הוא בזבחים לב, א - דסמיכה אפשר להכניס ידיו. (73) ראה להלן שם. ומה שאמרו בזבחים לג, א: "ליעיל לידה ולסמוך וכו', אמר רב יוסף כל הסומך, ראשו ורובו מכניס, מאי טעמא כל כחו בעינין, הילכך לא אפשר" - אין זה אלא בדרך הרגילה, אבל בהתאמצות אפשר לו לסמוך בכל כחו אף-על-פי שאינו מכניס אלא ידיו ('הר המוריה'). (74) בזבחים לב, א - למדו מן הפסוק "וסמך ושחט", להשוות אחת לשניה. וכשם שזו דווקא בטהורים, כמו כן השניה אינו אלא בטהורים ולא בטמאים. ומכיון

פירוט חייבי חטאות. (91) ראה בפ"ט מהל' שגגות פירוט חייבי אשם ודאי, ובפ"ה שם - חייבי אשם תלוי. (92) כרבי עקיבא, ביומא שם.

טו. פיצד מתנדב? ⁹³ אומר: חטאתי עויתי פשעתי ⁹⁴ ועשיתי כן וכך ⁹⁵, וחזרתי בתשובה לפניך וזו פפרתני. הנה הקרבן שלמים - סומך בכל מקום שירצה מן העזרה ⁹⁶ במקום שהיטה ⁹⁷. ויראה לי, שאינו מתנדב על השלמים ⁹⁸, אכל אומר דברי שבח ⁹⁹.

(93) ראה בפ"א מהל' תשובה ה"א. (94) יומא שם, כדעת חכמים. (95) ראה פ"ב מהל' תשובה ה"ה, שהמתוודה צריך לפרט החטא, וראה 'ירושלמי' סוף יומא. (96) שהרי קדשים קלים הם, ונשחטים בכל מקום בעזרה, ראה להלן פ"ה ה"בד. (97) שבמקום שסומכים - שוחטין (למעלה ה"ב). (98) שהרי אינם באים על חטא, ולא כתוב בו "ונרצה". (99) כמו מזמור לתורה ('אור שמח'), וכן הוא בתרגום רב יוסף לדברי הימים ב' (ל, כב) על הפסוק: "מזבחים זבחי שלמים ומתודים לה' אלקי אבותיהם" - "דבחין דבחי נכסת קודשיא ומהודין קדם ה' אלקי דאבהתהון" (הגר"י ליינר ב"סיני" כך מז עמוד' נאנב).

(84) של הראש. וכגון שסמך על הלחיים (רש"י שם). בעיא שנפשטה שם בגמרא, מברייטא של אבא ביראה, ש"ידו על ראשו ולא ידו על הצדדין". (85) שם בגמרא "בעי רבי ירמיה, מטלית מהו שתחזיק, תא-שמע ובלבד שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הזבח".

יד. וכיצד סומך? ⁸⁶ אם היה הקרבן קדש קדשים - מעמידו בצפון ⁸⁷ ופניו למערב, והסומך עומד במזרח ופניו למערב, ומניח שתי ידיו בין שתי קרניו ⁸⁸, ומתנדב ⁸⁹ על חטאת עון חטאת ⁹⁰, ועל אשם עון אשם ⁹¹, ועל העלה מתנדב עון עשה ועון לא תעשה שנמק לעשה ⁹².

(86) ברייתא, יומא לו, א. (87) שקדשי קדשים שחיטתן בצפון, ראה להלן פ"ה ה"בג. וראה בפ"ה מהל' בית הבחירה ה"ט, מהו צפון. (88) ברייתא, שם. ובתוספתא מנחות פ"י (עמוד 528 1) "מניח שתי ידיו על גבי קרניו". וראה בתוספתא ראשונים' שם. (89) שנאמר (במדבר ה, וז) "איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וגו' והתודו את חטאתם אשר עשו", "ומשמע דידודי דברים הוי אצל הקרבן, ואין לבעל הקרבן מעשה בקרבן אלא סמיכה, אם כן בשעת סמיכה יתודה" ('קריית ספר'). (90) כלומר, על החטא הזה שעליו מביא החטאת, ראה בפ"א מהל' שגגות,

סיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ח' י"ד טבת ה'תש"פ

או שפנה עליו קורח ¹⁷ גדולה שהקורות נשענן עליה - מחיבין אותו לתן חלקו בשש האמות בל ¹⁸ שהוסיף חברו על הארבע אמות, אף על פי שלא בנה כל הכתל ¹⁹; שהרי גלה דעתו שהוא רוצה בכל הגבה הנה.

(2) בבא-בבא ה. במשנה. (3) שזהו השיעור למניעת היזק ראייה, כמבואר למעלה פ"ב הלכה טז. ואין כל חידוש בהלכה זו, אחרי שכבר פסק רבינו (למעלה פ"ב הלכה ד) שהיזק ראייה שמים היזק, ושותפין שחלקו כופים זה את זה לעשות כותל גבוה ארבע אמות ביניהם - קל-וחומר אם כבר היה כותל ביניהם ונפל, שיכולים לכופ אחד את השני לבנותו מחדש, אלא עיקר החידוש הוא, שלמעלה מארבע אמות אין כופים זה את זה (גמרא בבא-בבא ב:). (4) משנה, שם. (5) שאז אין עוד היזק ראייה. (6) אע"פ שמקודם היה הכותל יתר על ארבע אמות (כסף-משנה). (7) על הוצאותיו בלא השתתפותו של השני. (8) משנה, שם. (9) החצי שעליו לשלם. ובתשלום זה, הוא זוכה בחצי הכותל, שהרי המקום של שניהם, שכשם שמחייבין אותו לשלם, כן מחייבין את חברו, ונוטל הוא חצי הכותל על-כרחו (מגיד-משנה ומשנה-למלך). (10) אבל למעלה מכתלו אינו חייב, כהדגמת רבינו בסמוך, וכבר נחמן (שם ו). שאמר: "למאי דסמך - סמך, למאי דלא סמך - לא

יום ראשון ח' טבת ה'תש"פ

הלכות שכנים

פרק שלישי

(1) נתבאר בו משפטי המחיצות שיש בין השותפין אם נפלו, וקצת הדינין ממה שיש לשכנים לעשות זה לזה מגדירת המחיצה ומתיקון הרשות המשותף.

א. כתל חצר, המבדיל בין שני שתפין, שנפל - יש לכל אחד משניהם לכף על חברו לבנותו עד גבה ארבע אמות ³, כדי שלא יראו זה את זה; אבל יתר על ארבע אמות ⁵ - אין מחיבין אותו ⁶. רצה האחד והגביה הכתל ⁷ יתר על ארבע אמות, אם בא חברו ובנה כתל אחד גבוה פנגד הכתל שביניהן - מחיבין אותו לתן חלקו ⁹ בגבה שפנגד כתל ¹⁰. פיצד? בנה אחד כתל שביניהן והגביהו עשר אמות, ובא חברו ובנה כתל אחד פנגדו או בצדו ¹¹ לעשות לו בית ¹², והגביה הכתל האחר שש אמות - מחיבין אותו לתן חלקו בשתי אמות שמוסיף על ארבע אמות; שהרי נראה ממעשיו ¹³ שהוא רוצה בהן ¹⁴. וכן אם חלק בראש הכתל שביניהן ¹⁵ מקום להניח בו הקורות ¹⁶,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנראה בסוגיית הגמרא (ב"ב שם) שהסברא של "מי יימר דמיחייבו לי רבנן" עדיפה מהסברא של "אין אדם פורע תוך זמנו" שנחלקו בה אבבי ורבא שם - זהו רק לפי ה"סלקא דעתין" שלא ידעו עוד מ"חזקה - אין אדם פורע תוך זמנו" (אבן-האזל). (31) באחיות חפץ של קדושה, כגון ספר-תורה או תפילין (שבועות לח:). (32) אף-על-פי שאין למצוא שבועה כזו ברשימת הנשבעין ונוטלין שבמסכת שבועות פרק ז - יש מקור אחר לשבועה זו בבבא-קמא קיד: "המכיר כליו וספריו ביד אחר, ישבע לו לוקח כמה נתן ויטול", שמשם למדו הגאונים לתובע מחבירו חוב שיש לו עליו משכון - שנשבע בנקיטת חפץ ונוטל כדרך נשבעין ונוטלין (פי"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ג, ועיין ברא"ש פ"ז דשבועות סימן ד), וכמורכב בנידון-דין שידוע לכל שהראשון בנה הכותל, שהרי זה כאילו מוחזק בו, ודינו כתובע חוב שיש לו עליו משכון, כנ"ל (אבן-האזל, ועיין מגיד-משנה).

- ג. מי שהיה³³ לו חרפה בין חרבות חברו, ועמד
חברו וגדר רוח ראשונה ושניה ושלישית, עד
שנמצאת חרפה זו משלש רוחותיה גדורה - אין
מחייבין אותו לתן לו ההוצאה פלוס; שהרי לא
הוציל לו, והרי חרפתו פתוחה לרשות הרבים³⁴
כשהיתה. לפיכך, אם גדר לו³⁵ רוח רביעית, עד
שנמצאת חרפתו מקפת גדר - מגלגלין עליו את
הפל, ונותן חצי ההוצאה שהוציא זה בארבע
רוחות³⁶ עד ארבע אמות³⁷. ובלבד שיהיה מקום
הכתל של שניהם³⁸.

(33) במשנה (בבא-בבא ד:): "המקיף את חבירו משלש רוחותיו וגדר את הראשונה ואת השניה ואת השלישית - אין מחייבין אותו. רבי יוסי אומר, אם עמד וגדר את הרביעית - מגלגלין עליו את הכל". ואמרו שם בגמרא "אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבי יוסי דאמר אם עמד וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל, לא שנא עמד ניקף, לא שנא עמד מקיף". ויש אומרים, שמשנה זו מדברת בבקעה ובמקום שלא נהגו לגדור, שאילו בחצר יכול לכוף אותו לבנות הכתלים באמצע כמפורש למעלה פ"ב הלכה יד-טז (רשב"ם ועוד). אבל לדעת רבינו, כיון שבבקעה לא נהגו לגדור - אין לחייבו אפילו אם עמד וגדר. ולפיכך הוצרך רבינו להעמיד הלכה זו בחורבה, כלומר חצר שחרבה ולא משתמשים בה עכשיו, ואם עמד המקיף וגדרה מכל ארבע רוחותיה, הרי הוא כיורד לשדה חבירו שלא ברשות ונטעה, שאם היתה שדה העומדת ליטע, שמין לו ונוטל כאריסי העיר (בבא-מציעא קא. ופ"ה מהלכות גזילה ואבידה הלכה ד), שהרי חצר חרבה עומדת להיגדר (כסף-משנה הלכה ד, והגר"א סי' קנח ס"ק ז בשם ירושלמי), [וכ"ה בירושלמי בבא-מציעא פ"י הלכה ג]. ואע"פ שבית חרב אינו עומד להבנות (הלכות גזילה ואבידה שם הלכה ט, אבן-האזל). ולדעת חכמים החולקים על רבי יוסי, ואינם מחייבים אלא באופן שהניקף עמד וגדר, שגילה דעתו שרוצה בגדר - חצר חרבה אינה עומדת להיגדר, ודינה כשדה שאינה עומדת ליטע, שרק אם בעל השדה גילה דעתו חייב לשלם לו וידו על העליונה (בבא-מציעא שם).

סמך", ודלא כרב הונא שאמר: "סמך לפלגא, סמך לכולה". ומפרשה רבינו לעניין שיעור הגובה (ועיין שם בתוספות ד"ה סמך). (11) [שהרי במשנה (שם ה.) נאמר סתם "סמך לו כותל אחר - מגלגלין עליו את הכל", משמע בין סמך לו מכנגדו ובין סמך לו מן הצד. ולפי זה, שהמדובר גם בסמך מן הצד, על-כרחו שהפלוגתא של רב הונא ורב נחמן (ראה הערה הקודמת) אינה אלא בגובה ולא באורך]. (12) שהוא רוצה להשתמש בכותל האמצעי לשים עליו ועל הכותל הנגדי - תקרה, כמו שנראה ממעשיו, אף שלא השתמש עדיין ולא עשה עוד את התקרה. (13) בניית הכותל. (14) אבל אין לחייבו בארבע אמות הנותרות, שהרי לא גילה דעתו אלא על השתים בלבד. (15) בניגוד לפרש"י שם, שחקק בכותל שסמך. (16) זהו "קבעתא דכשוריי", שעליו אמרו (שם ו.) שאף רב נחמן, שרבינו פסק כמותו, מודה ש"סמך לפלגא - סמך לכולה". (17) עץ ארוך ועב, שעליו שמים את הקורות, והוא מגן עליהם מלחלוחית הכותל. וזהו "אפרזתא" (שם) שגם בזה מודה רב נחמן. (18) שהרי כאן מעשיו משמשים גילוי דעת ברור, שברצונו להשתמש בכל הכותל האמצעי. (19) בכ"י תימן: "שלא בנה כנגד הכותל". כלומר, לא בנה עשר אמות כנגד כל גבהו של כותל, אלא שש אמות בלבד, כנ"ל (ועיין סמ"ע סימן קנו, ס"ק כז).

- ב. אחד²⁰ מן השתפין שפנה²¹ הכתל שמכדיל בינו
ובין חברו עד ארבע אמות, ותבע חברו לתן חלקו
בהוצאה, ואמר 'נתתי²² חלקי' - הרי זה בחזקת
שנתן²³, ונשבע הסת²⁴ שנתן ונפטר, עד שייביא
ראיה התובע שלא נתן²⁵. אבל²⁶ אם בא לתבע אותו
לתן חלקו בהוצאת שאר הגבה שהוסיף על ארבע
אמות, מפני שסמך²⁷ או פנגדו, ואמר 'נתתי' -
אינו נאמן²⁸; אלא²⁹ חברו נשבע³⁰ בנקיטת חפץ³¹
שלא נתן לו ונוטל ממנו, כדין פל הנשבעין
ונוטלין³², עד שייביא ראיה זה שנתן לו.

(20) משנה, שם. (21) שידוע לנו בוודאות, שרק אחד בנה את הכותל בלי השתתפות השני, וכל-שכן אם לא ידוע לנו שהאחד בנה לבדו, שהשני נאמן. (22) היינו, אחרי שזה תבע ממנו את ההוצאות. (23) "והטעם, לפי שהואיל ששניהם חייבין לבנות, וזה ידוע לכל העולם, יש לומר שנתן חלקו" (רבינו בפירוש המשנה, שם). (24) מדרבנן, בלי נקיטת חפץ, כדין כופר הכל (שבועות מ:). (25) כלומר, שיעידו עדים, שהיו כל הזמן עם הנתבע מהתחלת הבנייה ואילך, וראו שלא נתן. וראה בשו"ע סימן קנו, סוף סעיף ח. (26) משנה, שם. (27) היינו, בצדו. (28) "לפי שנאמר לו: האין ידעת שאתה חייב לשלם, כדי שתתן לו קודם שתעמדו בדין?" (רבינו בפירוש המשניות), וכלשון הגמרא (ב"ב ה:): "מי יימר דמיחייבו לי רבנן". (29) מתוספת רבינו. (30) אע"פ שהתובע חובו מן הלוה בתוך זמנו, וטען הלה: פרעתי, גובה בלא שבועה, אפילו מן היתומים (ב"ב שם ורמב"ם פ"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה א) - שם ישנה "חזקה" שוודאי לא שילם בתוך זמנו, אבל כאן בנידון שלנו אין "חזקה" שוודאי לא שילם. ומה

(34) רבינו מפרש במשנה שם, כפירש"י בבבא-קמא כ: שגדרו היה בין המקיף לבין הניקף. ועיין ב'תוספות' שם ד"ה את, שפירשו שהקיף מסביב. (35) המקיף, וכדעת רבי יוסי, כנ"ל. (36) כרב הונא (שם) ולא כחייא בר רב שאמר שמשלם רק דמי קנים בזול [ואף שבשדה העשויה ליטע, אומדים כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו ליטעה ונוטל מבעל השדה (הלכות גזילה שם ה"ד) - כאן בחורבה שהנאתם שווה, גם הוצאתם שווה]. (37) כגובה הכותל שבין חצרות (למעלה פ"ב הלכה טז). (38) שיכול להשתמש בכתלים, כמבואר להלן הלכה ד. ובביאור הגר"א סימן קנח, ס"ק יא הביא מקור לדברי רבינו מהירושלמי בבא-בתרא למשנה הנ"ל.

ד. אָבֵל אִם הָיָה הַכֶּתֶל שֶׁל זֶה שְׂפָנָה, וּבְחֻלְקוֹ בָּנָה
- יִרְאֶה לִי, שְׂאִין מְגֻלְגֵּלִין עָלָיו אֶלָּא דָּבָר מוֹעֵט כְּמוֹ
שְׂפִירָא הַדִּינִין; שְׂהָרִי אֵינּוּ יָכוֹל לְהַשְׁתַּמֵּשׁ
בַּכֶּתֶלִים.³⁹ וְכֵן⁴⁰ אִם הִנָּקֵף עֲצָמוֹ הוּא שְׂגֵדֵר רוּחַ
רְבִיעִית - הָרִי גִלָּה דַעְתּוֹ, וְנוֹתֵן חֲצִי הַהוֹצָאָה שֶׁל
שְׁלֹשׁ רוּחוֹת⁴¹, אִם הָיוּ הַכֶּתֶלִים⁴² שֶׁל שְׁנֵיהֶם. וְכֵן
כָּל פְּיוּצָא בָּנָה.

(39) והראב"ד חולק על רבינו, ולדעתו להיפך. אם בנה הראשון על שלו, הרי הקל בזה על השני שהרויח לו את מקור הכותל, ולפיכך אין לו להפסיד בשביל כך את ההוצאות. (40) כלומר, לא רק באופן שהמקיף גדר כל ארבע הרווחות, אלא אפילו אם המקיף לא גדר אלא שלש רווחות שלא הועילו מעשיו כלום, בכל זאת חייב הניקף לשלם אם הוא עצמו גמר לגדור (סמ"ע סימן קנח, ס"ק טו). (41) בניכוי הוצאת חצי הכותל הרביעי (ערוך-השולחן). (42) בכ"י תימן ובדפוס רומי: "היו הכתלים". ובאבן-האזל תיקן "היה מקום הכתלים".

ה. וְכֵן⁴³ שְׁנֵי⁴⁴ בָּתִּים זֶה בְּצֵד זֶה⁴⁵, וְהָיוּ גִיּהֵן עֲשׂוּיִין לְדִירָה⁴⁶, אֶפְלוּ הָיוּ בְּשְׁנֵי צַדֵּי רִשּׁוֹת הָרִבִּים⁴⁷
- זֶה עוֹשֶׂה מַעֲקָה⁴⁸ לְחֲצִי גִגּוֹ שֶׁהוּא דָר בּוֹ, וְזֶה עוֹשֶׂה מַעֲקָה לְחֲצִי גִגּוֹ, וְזֶה שְׁלֹא⁴⁹ כְּנֶגֶד זֶה⁵⁰, וּמַעֲדִיף⁵¹, כְּדִי שְׁלֹא יִרְאוּ זֶה אֶת זֶה⁵². וְאֵף עַל פִּי⁵³
שְׂבָנֵי רִשּׁוֹת הָרִבִּים רואִין אוֹתוֹ, יָכוֹל כָּל אֶחָד לִזְמַר
לְחִבְרוֹ: אֵלּוּ אֵין רואִין אוֹתִי אֶלָּא בְּיוֹם⁵⁴ בָּעֵת
שְׁאֵעֲמֵד עַל גִּגִּי, וְאֵתָה רואֶה אוֹתִי תְּמִיד⁵⁵.

(43) [בכ"י תימן חסרה מילה זו, ולפי נוסחתנו (וכ"ה גם בדפוס רומי) זה נמשך להלכה הקודמת, שכשם שאין לחייב בהוצאות חצי הכותל אלא-אם-כן הוא עומד על מקום של שניהם, כמו כן בשני גגות אין לחייב אחד להשתתף בהוצאות חצי הכותל שיכנה חבירו על גגו, שהרי לא יוכל להשתמש בכותל זה, אלא כל אחד בונה על חצי גגו ומעדיף]. (44) שם ו: מימרא של אביי. (45) היינו, שאחד סמוך לשני ואין רשום הרבים מפסקת ביניהם, בניגוד לשיטת ה'תוספות' שם, ד"ה בשני צדי ר"ה, שדווקא בשני צדי רשות הרבים חייבים לגדור שאין האחד מרגיש בחבירו כשעולה בגגו, שיהיה ממנו. אבל אם אין רשות הרבים

מפסקת ביניהם - אין צריך לגדור, והיינו דאמר רב נחמן: "אבל בין גג לגג, לא (=אין צריך לגדור)" וראה להלן שלדעת רבינו מיישבת הסתירה הנ"ל, בין מימרתו של אביי לבין מימרתו של רב נחמן, באופן אחר. (46) כלומר, גגים שטוחים ולא משופעים. ובזה מיישבת הסתירה הנ"ל בין מימרת אביי לבין מימרת רב נחמן. (47) שבני רשות הרבים רואים אותם (גמרא שם, ולהלן בדברי רבינו), וכל-שכן כשרשות היחיד מפסיקה ביניהם (שם בגמרא). (48) מחיצה על הגג נקראת "מעקה" בלשון התורה (דברים כב, ח). (49) כגון אחד לצד צפון, ואחד לצד דרום. (50) בכ"י תימן "זה שלא כנגד זה". וצ"ל "זה שלא כנגד זה, וזה שלא כנגד זה". (51) כל אחד מושך קצת יותר מהמחצית, וכמובן שהעדפה זו אינה אלא כשהם זה כנגד זה. ולא כשהם זה בצד זה (סמ"ע סימן רנט, ס"ק ה). (52) ולא יהיה ביניהם היזק ראייה. (53) וזהו החידוש שיש בשני צדי ר"ה (גמרא שם). (54) שאז רואים גם על גג גבוה. אבל בלילה, שאין אור מספיק לעוברים ושבבים, אינם יכולים לראות למעלה בגגות. אבל בחלון הבית יכולים לראות גם בלילה, כמפורש להלן פ"ה הלכה ו (לחם-משנה). (55) לדעת הסמ"ע (שם ס"ק ו) מילה אחרונה זו באה לרבות גם את הנימוק האחרון בגמרא. והיינו, שאנשי ר"ה רואים רק בעינין והתאמצות, ורק כשהוא עומד. ואילו אנשי הגגות רואים תמיד, היינו גם כשיושבים, וגם ללא מאמץ.

ו. גִּגִּי⁵⁶ הַסְמוּךְ⁵⁷ לְחֻצֵר חִבְרוֹ - עוֹשֶׂה⁵⁸ לוֹ מַעֲקָה
גְּבוּהָ אַרְבַּע אַמּוֹת. אָבֵל⁵⁹ בֵּין גִּגִּי לְגִגִּי מִשְׁאֵר הַגִּגִּי⁶⁰
- אֵינּוּ זָקוּק לְאַרְבַּע אַמּוֹת; שְׂאִין בְּנֵי אָדָם דָּרִין
בְּגִגּוֹת, לְפִיכָף אֵין בְּגִגּוֹת הַזֶּה רִאִיָּה. אָבֵל⁶¹ צָרִיף
לְעֲשׂוֹת מַחֲצִיָּה בֵּין שְׁנֵי הַגִּגִּיִּן גְּבוּהָ עֲשָׂרָה
טַפְחִים, כְּדִי שְׂיִתְפָּס אוֹתוֹ כְּנֶגֶב אִם נָכַס לְרִשּׁוֹתוֹ.

(56) שם ו: מימרא של רב נחמן בשם שמואל. ואף כאן בגג העשוי לדירה, כנ"ל (סמ"ע סימן קס, ס"ק ב). (57) היינו, שקרקעית הגג שוה לזו של החצר, שהרי לענין היזק ראייה אין הבדל בין רחוק ובין סמוך, כמו שנראה בהלכה הקודמת, בדין שני גגות בשני צדי רשות הרבים (ועיין מגיד-משנה שם) - סמ"ע סימן קנט, ס"ק ז. (58) היינו בעל הגג, שהוא מזיק לבעל החצר, ולא בעל החצר שאינו מזיק, כמו שאמרו בבבא-בתרא ב: שבעל החצר שקבוע לו תשמישו, אינו יודע להזהר מפני בעל הגג שלא קבוע לו תשמישו. ונראה מדברי רבינו להלן (סוף הלכה ז), שבעל החצר אינו משתתף אפילו בעשרה טפחים שלא ייתפס עליו כגנב (ראה להלן בדין שני גגות) שכיון שבעל הגג שהוא המזיק בהיזק ראייה, חייב לעשות כותל גבוה ארבע אמות כדי לסלק היזק ראייה - שוב אין בעל החצר נתפס עליו כגנב, שהרי הכותל מפסיק ביניהם (סמ"ע סימן קנט, ס"ק ז). ודעת הרשב"א שבעל החצר משתתף אתו במחיצה בת עשרה טפחים (מגיד-משנה), וראה להלן הערה ט. (59) המשך מימרא של רב נחמן בשם שמואל (שם). (60) "פירוש: שאין ראויים לתשמיש" (ראב"ד). (61) מדברי התוספת של רב נחמן עצמו (שם).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ט. חמ"ש⁷⁷ גנות המספקות מים ממצעין אחד, ונתקלקל המצעין - בלן מתקנות עם העליונה⁷⁸.
 נמצאת התחתונה מתקנת עם בלן, ומתקנת לעצמה⁷⁹; והראשונה⁸⁰ אינה מתקנת עם השנייה, ולא מהשנייה ולמטה. וכן חמש חצרות ששופכין⁸¹ מים לביב⁸² אחד, ונתקלקל הביב - בלן מתקנות עם התחתונה⁸³. נמצאת העליונה מתקנת עם בלן, ומתקנת לעצמה⁸⁴; והתחתונה אינה מתקנת עם השנייה, ולא מהשנייה ולמטה.

(77) בבא-מציעא קח. בברייתא. [וכתבה כאן אגב הלכה זו, שהעליון בונה הכותל מלמטה עם התחתון]. (78) שאם אין מים בעליונה - לא יהיו לתחתונות. (79) ואין העליונות משתפות בתיקונה. (80) כלומר, העליונה. (81) מלוכלכים. (82) לביב של שופכין. תעלה שמעביה את המים המלוכלכים. (83) שהרי כאן להיפך, כולן מעוניינות שהמים יצאו מן התחתונה ללא תקלה, שלא יתעכבו בגינות העליונות. (84) ואין התחתונות משתפות אתה בתיקונה, שהרי אינן מעוניינות בזה שמי השופכים של העליונה ירדו אליהן.

י. פנייה⁸⁵ הנפירה⁸⁶ - משקין על הסדר⁸⁷. רצה⁸⁸ אחד מהן⁸⁹ לספר, כדי שיחזור לו המים, וישקה תחלה ואחר כך יפתח, ואחר רצה להשקות תחלה - כל המתגבר זכה⁹⁰. ובור⁹¹ הקרוב⁹² לאמה⁹³ - מתמלא ראשון⁹⁴, מפני דרכי שלום⁹⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

הרמב"ם שינה מלשון הגמרא בגיטין (ס. ב.) - "כל דאלים גבר", ומכאן הוראה ל"תיקון הדעות" שיש להשתדל תמיד להשתמש בלשון נקיה דוקא כפי שהשתמש הרמב"ם בלשון עדינה יותר, ובמקום "אלים" מלשון אלימות נקט "מתגבר" לשון גבורה שישנו גם בקדושה, וכמו"כ הלשון "זכה" מלשון זכות, טוב יותר מהלשון "גבר".

(על פי יין מלכות' ספר קנין סימן טז)

(85) גיטין ס: (86) בעלי שדות שנהר עובר על פניהם. (87) היינו שראשון ראשון קודם [וכנראה שגם זה מפני דרכי שלום], בניגוד לפירוש רש"י (שם ד"ה במיזל) שמפרש שכולם שוים בהשקאה. (88) מחלוקת רב ושמואל (שם). (89) בגמרא שם העמידו את המחלוקת בין רב לשמואל בבעל שדה עליון לבעל שדה תחתון, ועיין ב"ח סימן קע, שכתב שרק הם באים בטענה ולא האמצעים. אבל רבינו לא כתב כלל עליון ותחתון, ועיין סמ"ע שם ס"ק ב. (90) מימרא של רב הונא בר תחליפא (גיטין שם) שמכיון שלא הוכרעה ההלכה, במחלוקתם של רב ושמואל, יש לנקוט כאן בכלל הידוע: "כל דאלים גבר", היינו: כל המתגבר זכה. (91) משנה, שם נט: (92) שהיו רגילים לחפור בורות סמוך לאמת המים, לעצור את המים בתוכם לעת מצוא. והמדובר שהבור נחפר לאחר שכבר עברה כאן אמת המים, ראה להלן. (93) תעלה המוליכה מים מן הנהר

ז. שתי⁶² חצרות זו למעלה מזו⁶³ - לא יאמר העליון: הריני בונה מפגד⁶⁴ ועולה; אלא בונים שניהם מלמטה⁶⁵ ועולה⁶⁶, ובונה העליון לבדו מפגד⁶⁷ ומעלה. ואם⁶⁸ היתה חצרו למעלה מגגו של חבירו⁶⁹ - אין העליון זקוק לתחתון כלל⁷⁰.

(62) כרב חסדא, בניגוד לרב הונא, וכן הוא בברייתא שם. (63) ושניהם מזיקים אחד לשני בהיזק ראה. (64) שאיני צריך לסבול משפלות הקרקע של השני. (65) אף העליון, שאם אין יסוד - אין בנין (מגיד-משנה). והיינו, עד ארבע אמות מקרקעית החצר שלמטה. צריכים שניהם יחד לבנות, כדין כל שני שותפים בחצרות, ואולי כאן צריך יותר מארבע אמות. עד כמה שהתחתון יכול עוד להזיק לעליון אם זה עומד (מגיד-משנה לפי הפירוש השני, וראה ב"תוספות' שם ד"ה שתי חצרות). (66) בב"ח סימן קס, חסרה מילה זו. (67) היינו, מן המקום שכלה היזק ראה של הראשון, ומשם והלאה בונה הוא לבדו ארבע אמות שלא זיק הוא בראה את התחתון (מגיד-משנה). (68) ברייתא שם. (69) שאין בעל החצר מזיק לבעל הגג, כמבואר למעלה (הלכה ו הערה נז). (70) ברם התחתון, בעל הגג, זקוק לעליון, שהרי הוא מזיק לבעל החצר. ונראה מדברי רבינו, שאין העליון זקוק אפילו למחיצת עשרה טפחים, שמכיון שהתחתון חייב לבנות כותל כדי להסיר היזק ראייתו, שוב אין העליון יכול לרדת למטה לגגו, ראה למעלה הערה נז. והראב"ד כתב בהשגה: "אין דבריו ברורין כלל". ואמנם זהו בניגוד למה שאמרו בסוגיא שם, שאין העליון זקוק למחיצת ארבע אמות, אבל זקוק הוא למחיצת עשרה טפחים כדי שייתפס עליו כגנב (מגיד-משנה). וה'דרישה' סימן קס ס"ק א, מיישב סוגיית הגמרא הנ"ל לפי שיטת הרמב"ם, עיין שם.

ח. מיו⁷¹ שהיה פתלו סמוך לגנת חבירו⁷², ונפל - כופין אותו לפנות אבניו. אמר לו⁷³: הגיעוף, והרי הן שלך - אין שומעין לו⁷⁴. ואם⁷⁵ רצה בהן בעל הגנה, ואמר לו 'הן': אם פנה אותם⁷⁶ - קנה, ואינו יכול לחזור בו; ואפלו אמר: הילך יציאותיך ואטל אבני - אין שומעין לו. אבל אם לא פנה - לא קנה; שלא אמר לו אלא לדחותו.

(71) בבא-מציעא קי: וקח. במשנה. (72) [נקט גינה, מפני שבגינה אינו כופה חבירו אלא למחיצה בת עשרה טפחים בלבד (למעלה פ"ב הט"ז), וכשרצה לעשות כותל גבוה ארבע אמות, בנה אותו לבדו (פרישה' סימן קסו, ס"ק א), וראה בסמ"ע שם ס"ק א]. (73) בעל הכותל לבעל הגינה. (74) שאינו יכול להכריח חבירו לקנות, אם אינו רוצה. (75) הבדל זה בשקלא-וטרוא בגמרא שם. (76) בפני הבעלים, שאז יש לנו הוכחה ברורה, שהתכוון באמת להקנות לו (מגיד-משנה בשם הרשב"א, וש"ך סימן קסו ס"ק א). אבל אם פינה שלא בפניו, או שלא פינה כלל - לא קנה, שלא נתכוון בעל הכותל להקנות לו, אלא משתמט הוא מתביעתו, לפנות האבנים מגינתו, ומדחה אותו לאמר: הן שלך (גמרא שם).

סובר רבינו שלא נחלקו חכמים ורבי יוסי אלא בשוכר ומשכיר אבל בשותפין הכול מודים שבעל העלייה מתקן את המעזיבה שברשותו. והרשב"א בבא בתרא ז. כתב שגם בשותפין על התחתון לתקן את המעזיבה (מגיד משנה).

ב. נפלו¹⁰ שניהם, הבית והעלייה¹¹ - הרי שניהם⁸
חולקין בעצים ובאבנים ובקפ"ר¹². ואם¹³ נשתברו⁹
מקצת האבנים - רואין¹⁴ אי זו ראוייה להשתבר, אם
אבני הבית או אבני העלייה. ודבר זה ידוע מדרך
הנפילה: אם נפל העליון על התחתון והרסו¹⁵, או
נשמש התחתון ונפל העליון ונהרס¹⁶. ואם אינן¹³
ידעין פיצד נפל¹⁷ - חולקין האבנים השלמות¹⁴
והשבורות¹⁵.

(10) משנה שם קטז: (11) ושניהם הסכימו ביניהם שלא לבנות מחדש, וראה להלן הלכה ג. [ונראה מדברי רבינו שכתב בסמוך: "ואם נשתברו מקצת האבנים", - שכאן מדובר באופן שכולן שלמות, או שכולן שבורות, ואם כן אין הבעיה על כמה שלמות ושבורות לזה, וכמה לזה, אלא על הכמות שתגיע לכל אחד מהם. וראה להלן שבנוסחת הרי"ף ורש"י וכתב"ד מיכן לא גרסין בגמרא "עלייתא איתבור" (=העלייה נשברה) ו"תתייתא איתבור" (=התחתונה נשברה) אלא הפירוש הוא כנ"ל, וראה עוד להלן]. (12) [חלק כחלק, חצי לכל אחד ואחד (וראה בפרק י"א מהלכות זכיה ומתנה הלכה ז ש"חלוק" הוא מחצה). ובגמרא שם הקשו: "רישא אמאי חולקין ניהוי אי בחבטא נפיל, אי בחבטא נפיל, לא צריכא דנפיל בליליא, וליחזינהו בצפרא דפניהו" (כן הנוסחא ברי"ף, ברש"י ובכתב"ד מיכן, ועיין רמב"ן). כלומר: הגמרא סברה שאין כאן סכסוך על האבנים השלמות והשבורות אלא על הכמות שתגיע לכל אחד מהם, וכמו שכתבנו למעלה. וסברה כמו כן, שלפי זה, אם נפרש שיש לשניהם חלקים שווים - אין כאן חידוש שחולקים בשווה. אלא על כורחנו שהאחד גבוה מחבירו ואבניו ועפרו מרובה משל חבירו וכמו שפירש רש"י (לפי הנוסחא שהביא הרמב"ן והרשב"א בדבריו. ועיין במגיד משנה ובמלאכת שלמה ובב"ח סימן קסד). וצריך לומר שזהו אחד מתנאי השותפות שבמקרה של נפילה יתחלקו ביניהם (ועיין רמב"ן ורשב"א שם), ועל זה מקשה הגמרא: "ניחוי אי בחבטא נפיל" = נראה אם נפלה החומה תחתיה, וודאי העליונים לבעל העלייה והתחתונים לבעל הבית, "אי בחבטא נפיל" = אם נפלה העלייה למרחוק - הרחוקים לבעל העלייה והמקומיים לבעל הבית, ועל זה מתרץ שנפל בלילה ופינו אותם משם ולא ידוע. אולם רבינו הביא המשנה כלשונה ולא פירשה כשנפלה בלילה ופינוה, כמו שאמרו בגמרא, מפני שסמך על התוספתא (פרק י"א דבבא מציעא הלכה א) המפרשת משנתנו כשיש לשניהם חלקים שווים, ולפי זה לא קשה כלל "ניחוי אי בחבטא נפיל, אי בחבטא נפיל, לא צריכא דנפיל בליליא, וליחזינהו בצפרא דפניהו" וזה לשון התוספתא: "הבית והעלייה של שניים שנפלו [שניהם חולקין בעצים ובאבנים ובעפר - כן הוא בכתב"ד ווין ובדפוס ראשון] במה דברים אמורים בזמן שהיו שניהם שווין, אבל אם היה אחד גדול ואחד קטן, זה

לשדות. (94) בגמרא פירשו משפט זה של המשנה לפי רב, שהמדובר ב"אמה המהלכת על פי הבור", והיינו כשקדם הבור לאמת המים (רשב"א). ברם, לפי המסקנא שאנו פוסקים להלכה שכל המתגבר זכה - גם כאן, כיון שחפר הבור, אע"פ שעשה שלא כדין, כיון שעשה - עשה, שגם זה בכלל כל המתגבר זכה (ראה ראב"ד ומגיד משנה ולחם-משנה). (95) שזהו הטעם לכל דיני קדימה בעניננו, וכמו כן בסדר הקריאות בתורה, במשנה שם.

יום שני ט' טבת ה'תש"פ

פרק רביעי

(1) נתבארו בו משפטי השותפין שהאחד הוא אדון ממקום עליון והשני ממקום תחתון, כגון הבית והעלייה וכל דיניהן בשלימות, להדומה לזה משטף נהר זיתיו ושתלן בשל חבירו שזה בעל האילן וזה בעל הקרקע, והנמשך לזה מדין המוכר אילנות לקרן ועשה פירות טרם יקצץ.

א. מי שהיתה לו עלייה למעלה מביתו של חברו²,
ונפל כתל מביתו הבית - אין בעל העלייה נותן לו¹
פלוס ביציאותיו³, וכופה⁴ את בעל הבית לבנותו
פשהיה. אבל⁵ אין בעל הבית פופה לבעל העלייה
לבנות כתל עליה שנפל. והתקרה⁶ של בית - הרי⁵
היא של בעל הבית⁷, והמעזיבה⁸ שעל התקרה - הרי⁶
היא של בעל העלייה⁹.

(2) כגון אחים שחלקו ירושת אביהם, באופן שאחד קיבל בית ואחד עלייה, וראה בבא מציעא קיז. ברש"י דיבור המתחיל של שנים. (3) שכן אמרו במשנה שם: "הבית והעלייה של שניים שנפלו אמר בעל העלייה לבנות [את ביתו]" - הרי שבעל הבית בונה לבדו בלי השתתפותו של בעל העלייה (כסף משנה). (4) כלומר, על ידי בית-הדין שיורדין לנכסיו (כסף משנה). ומקור דברים אלו בירושלמי (פרק י דבבא מציעא הלכה ד) בדין בית הבד שהוא בנוי בסלע וגינת אחר על גביו ונפתח גגו של בית הבד, היא קרקעיתה של הגינה, שאמרו במשנה שם שבעל הגינה יורד וזורע למטה עד שיתקן בעל בית הבד את גגו, ואמרו על כך בירושלמי שכל זה אינו אלא כשאין בעל בית הבד לפנינו, אבל אם הוא לפנינו אין צריך לירד ולזורע אלא כופין אותו לתקן. (5) זהו דבר פשוט, שהרי אין לבעל הבית כל עניין בתיקון העלייה, ואדרבה אם אין עלייה על גביו - הבית שווה יותר (מגיד משנה). (6) הנסרים (בבא מציעא קיז). (7) כלומר, הוא צריך לתקנה, שהיא חלק מן הבית ולא מן העלייה. (8) "והוא הטיט והעפר שטוחין על התקרה [כרצפה לבעל העלייה]" (פירוש המשניות לרבינו שם) והוא מלשון הפסוק (נחמיה ג, ח) "ויעזבו ירושלים" (רש"י שם). (9) הוא צריך לעשותה, שהיא עשויה להשוות את הגומות ברשותו ולפיכך תיקונה מוטל עליו. ואף על פי שלעניין שוכר ומשכיר פסק רבינו (פרק ו מהלכות שכירות הלכה ד) שהתחתון, הוא המשכיר, חייב לתקן גם את המעזיבה שברשות העליון מפני "שהמעזיבה חיזוק התקרה היא", וכרעת חכמים במשנה (שם קטז: -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 לְהִרְחִיב וּלְהַחְזִיק - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
20 מְכַבֵּד עַל פְּתֹל הַתַּחֲתוֹן; אֲבָל לְמַעַט - שׁוֹמְעִין לוֹ.
21 וְכֵן בְּקוֹרוֹת תִּקְרָה הַעֲלִינָה: אִם שָׁנָה אוֹתָם לְקָלִים
22 מִמָּה שֶׁהָיוּ - שׁוֹמְעִין לוֹ; לְכַבְּדֵם מִהֵן - אֵין
23 שׁוֹמְעִים לוֹ. הִרְבָּה בַּחֲלוּנוֹת אוֹ שִׁמְעֵט בַּגִּבֵּה הַעֲלִיָּה
24 - שׁוֹמְעִין לוֹ; אֲבָל אִם מְעַט בַּחֲלוּנוֹת אוֹ הִרְבָּה
25 בַּגִּבֵּהָ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

(25) שם מימרא של רב אחא בר אדא משמו של עולא.
(26) אבל אסור לו למעט ממידת חוסנו כבסמוך.
(27) כלומר, או שהרבה ברוחב. (28) כגון, שהיו לבנים
שאינ רוחבם אלא שלושה טפחים (למעלה פרק ב הלכה
יח) ועשאו אבנים שרוחבם שישה טפחים (שם). וראה
להלן. (29) כגון מגזית שרחבה חמישה טפחים (שם)
לגוויל שרוחבו שישה טפחים (שם). כן הוא בגמרא בבא
מצינעא שם. (30) מימרא שם. (31) במימרא הנ"ל. ואף
זה גורע מהחזוק של הבית. (32) שביט נמוך יותר חזק
מגבוה. (33) היינו, לעיקרון שלא לשנות, אבל ביחס
הפוך: בעל הבית אסור לו למעט בחזוק הבית וברוחבו,
ומותר לו להרבות, ואילו בעל העלייה אסור לו להרבות
בכובד העלייה ומותר לו למעט. ומן הכלל הזה נובעים כל
הפרטים דלהלן.

26 ו. נִתְּדָלְדְלוּ³⁴ קוֹרוֹת הַבֵּית וַיִּרְדּוּ לְאֹוִיר הַבֵּית: אִם
27 הִגִּיעוּ לְתוֹךְ³⁵ עֲשָׂרָה טַפְחִים - סוֹתֵר³⁶ וּבוֹנֶה³⁷; וְאִם
28 לֹא הִגִּיעוּ - יִכּוֹל בַּעַל הַעֲלִיָּה לַעֲכָב עָלָיו. וְאִפְּלוּ
29 אָמַר לוֹ בַּעַל הַבֵּית: אֲנִי אֶשְׁכַּר לָךְ מְקוֹם כְּדֵי שֶׁתִּדְוֹר
30 בּוֹ עַד שֶׁאֲתַקֵּן הַתִּקְרָה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁהָרִי
31 אוֹמֵר לוֹ: אֲנִי רוֹצֶה שְׁאֲטֹרַח מְקוֹם לְמְקוֹם כְּדֵי
32 שֶׁתִּתַּקֵּן אֶת בֵּיתִי.

(34) בבא בתרא ו: ז. וכרב חמא. נתדלדלו, היינו, שהכתלים
נשארו חזקים ורק התיקרה ירדה, שלא כרש"י המפרש
שהכתלים טבעו בקרקע. (35) שאין אדם יכול לדור למטה
מעשרה טפחים, ואין זה יכול לדחותו מרשותו (סמ"ע סימן
קסד סעיף קטן ו). (36) את התקרה הרעועה. (37) היינו,
בעל הבית בונה את התקרה, והעליון את המעזיבה כמו
בהלכה א (מגיד משנה).

33 ז. הִתְנַו³⁸ בִּינֵיהֶם דָּבָר זֶה³⁹: אִם נִשְׁאָר בַּגִּבֵּה הַבֵּית
34 כְּדֵי שֶׁיִּקַּח אָדָם חֲבִילָה⁴⁰ בִּינוּנִית עַל רֹאשׁוֹ וַיִּקְנֶס
35 בָּהּ תַּחַת קוֹרוֹת אֵלּוּ שֶׁנַּעֲקְמוּ - אֵינוֹ סוֹתֵר; וְאִם אֵינוֹ
36 יִכּוֹל לְהִקְנֶס בָּהּ עַד שֶׁיִּכַּף אֶת רֹאשׁוֹ - סוֹתֵר וּמִתַּקֵּן
37 וּבוֹנֶה, וְאֵין בַּעַל הַעֲלִיָּה יִכּוֹל לַעֲכָב, שֶׁהָרִי הִתְנַו
38 בִּינֵיהֶם תַּחֲלָה.

(38) במימרא של רב חמא שם. (39) כלומר, כשחלקו התנו
שאם תשפל העלייה יסתרו ויבנו מחדש. כרב הונא בנו של
רב יהושע, שם. (40) רש"י (40) רש"י (שם דיבור המתחיל
איסורייתא) מפרש: "חבילת קנים".

39 ח. בֵּית⁴¹ הַבֶּדֶד⁴² שֶׁהוּא בְּנוִי בַּעֲבֵי הָהָר וְגִנָּה אַחַת⁴³
40 עַל גְּבִי⁴⁴, וְנִפְתָּחוּ שְׁמֵי בֵּית הַבֶּדֶד⁴⁵ כְּאֶרְבָּעָה

נוטל שלו וזה נוטל שלו", ועיין עוד ברמב"ן ובמגיד משנה
בשם רשב"א. (13) משנה שם, ולפי פירושה בשקלא
וטרסא בגמרא. (14) כגון, שנפל הבית ביום, או שאפילו
נפלו בלילה, אבל עדיין לא פונו. (15) שאז העליונות
משתברות. (16) שאז התחתונות משתברות. (17) משנה
שם, והוסברה בגמרא, כגון שנפל בלילה והאבנים פונו, וזה
שפינה הלך ואיננו שישאלו אותו.

1 ג. אָמַר¹⁸ בַּעַל הַעֲלִיָּה לְבַעַל הַבֵּית לְבָנוֹת¹⁹, כְּדֵי
2 שֶׁיִּבְנֶה עָלֵיתוֹ עַל גְּבִי, וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֶה - הָרִי בַּעַל
3 הַעֲלִיָּה בּוֹנֶה אֶת הַבֵּית כְּשֶׁהָיָה, וְיוֹשֵׁב וְדָר בְּתוֹכוֹ
4 עַד אֲשֶׁר יִתֵּן כָּל יְצִיאוֹתָיו²⁰, וְאַחֵר כִּף יֵצֵא וַיִּבְנֶה
5 עָלֵיתוֹ אִם רוֹצֶה.

(18) משנה שם קיז. וכחכמים ולא כרבי יהודה. (19) על
חשבון בעל הבית בלבד. (20) ואינו צריך להעלות לו שר
דירה מפני שהבית משועבד לעלייה (בבא קמא כ:) [ומה
שכתב רבינו למעלה הלכה א שכופה בעל העלייה את בעל
הבית לבנות את הכותל שנפל - אין זה אלא משום שהבית
קיים, שהרי "ביתא לעלייה משתעבד" (בבא קמא שם),
ויכול בעל העלייה לכופו אותו לבנות הכותל שנפל (ודלא
כדעת הרשב"א שהביא המגיד-משנה שרק הבית משתעבד
ולא בעל הבית), אבל כאן שנפל הבית אין בעל העלייה
כופה לבעל הבית לחזור ולבנות שמכיוון שנפל הבית אין
בעל הבית משועבד עוד (כעין סברת הרשב"א, וראה במגיד
משנה וכסף משנה). ובבית החד הבנוי בסלע וגינה על גביו
ונפחת גגו של בית החד - וודאי יכול לכופו לבעל בית החד
שיתקן גגו, וכן מפורש בירושלמי שם. אבל יש להבין למה
השמיט זאת רבינו להלן בהלכה ח, ולא כתב שיכול לכופו].

6 ד. וְאִם²¹ אֵין אֶחָד מֵהֵן יִכּוֹל לְבָנוֹת²² - בַּעַל הַעֲלִיָּה
7 נוֹטֵל²³ שְׁלִישִׁי²⁴ הַקֶּרְקַע, וּבַעַל הַבֵּית שְׁנֵי שְׁלִישִׁים.

(21) שם בברייתא וכרבי נתן וכרבא שהכריע כמותו.
(22) שהם עניים. (23) כגון, שהם רוצים לזרוע על שטח,
או שרוצים שניהם למכור אותו, וראה תוספות שם דיבור
המתחיל לא לזה ולא לזה, וסמ"ע שם סעיף קטן יד, טו.
(24) וכפי שמנמקת הגמרא. שהעלייה אוכלת בקרקע שליש,
היינו, שאם היה הבית ראוי לעמוד תשעים שנה, אינו ראוי
כעת לעמוד אלא שישים שנה, וכן יש לו בקרקע (תורת
חיים שם).

8 ה. רָצָה²⁵ בַּעַל הַבֵּית לְבָנוֹת בֵּיתוֹ - בּוֹנֶה כְּשֶׁהָיָה²⁶.
9 וְאִם בָּא לְשִׁנוֹת בִּפְתָלִים: אִם חִזַּק אוֹתוֹן וְהִרְבָּה²⁷
10 בְּרִחְבּוֹן יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהָיוּ²⁸ - שׁוֹמְעִין לוֹ; רָצָה לְמַעַט
11 בְּרִחְבּוֹן אוֹ לְפָחוֹת מִחֻזְקוֹ, כִּגוֹן שֶׁהָיוּ אֲבָנִים וּבִקֵּשׁ
12 לְהַחְזִיר לְבָנִים וַיִּכְיוֹצֵא בָהֶן²⁹ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. בְּאִי³⁰
13 לְשִׁנוֹת אֶת הַתִּקְרָה לְקוֹרוֹת כְּבִדִּין וְחֻזְקִין - שׁוֹמְעִין
14 לוֹ; לְפָחוֹת בְּרִחְבּוֹן פָּחוֹת מִמָּה שֶׁהָיוּ - אֵין שׁוֹמְעִין
15 לוֹ. הִרְבָּה בַּחֲלוּנוֹת³¹ אוֹ שֶׁהוֹסִיף בַּגִּבֵּה³² הַבֵּית -
16 אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; מְעַט בַּחֲלוּנוֹת אוֹ שִׁמְעֵט בַּגִּבֵּה
17 הַבֵּית - שׁוֹמְעִין לוֹ. וְכֵן³³ בַּעַל הַעֲלִיָּה בּוֹנֶה אוֹתָהּ,
18 אִם רָצָה, כְּשֶׁהָיָה. וְאִם בָּא לְשִׁנוֹת הַפְּתָלִים,

13 וְאָמַר הֵלֶּה: זִיתִי אֲנִי נוֹטֵל - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מִשּׁוּם⁶²
14 יֵשׁוּב הָאֶרֶץ⁶³, אֲלֹא יַעֲמִדוּ בְּמִקְוָמָן⁶⁴. וְאִם⁶⁵ עָקְרוּ
15 הַנֶּהָר בְּגוֹשְׁיָהֶן⁶⁶, כְּשִׁשְׁתָּלָן - יִחְלְקוּ הַפְּרוֹת בְּעַל
16 הַשָּׂדֶה עִם בְּעַל הַזֵּיתִים כָּל שְׁלֹשׁ שָׁנִים⁶⁷, וְלֹא אַחֲרֵי
17 שְׁלֹשׁ - הַכֹּל לְבַעַל הַשָּׂדֶה⁶⁸. וְאִם לֹא נִעְקְרוּ בְּגוֹשְׁיָהֶן
18 - הַכֹּל לְבַעַל הַקֶּרֶקֶע מִיָּד⁶⁹.

(61 ברייתא שם קא. (62 ראה סמ"ע סימן קסח סעיף קטן א. שהראשון שנטע עד עכשיו אף להבא ייטע, ואילו זה שהביא הנהר את הזיתים לרשותו, לא היה נוטע מעצמו, ואנו מעוניינים להרבות במטעים בארץ. (63 מימרא של רבי יוחנן בגמרא שם. אבל בחור"ל שומעים לו, ויכול ליטול את זיתיו (שם קא:), וכן הוא בשולחן ערוך סימן קסח סעיף א. ועיין אור שמח. (64 אם בעל השדה רוצה בהם (סמ"ע סעיף קטן ה). (65 מימרא בשם ריש לקיש שם קא. (66 גושי העפר שסביב האילנות ואף אם לא ניטעו היו יכולים לחיות מאותו עפר, והרי הם כמו שלא נעקרו ואין בהם משום ערלה (פרק י מהלכות מעשר שני ונטע רבעי הלכה יב). (67 שאף על פי שיכולים לחיות מהגושים בלבד - אינם יכולים לגדל פירות בלי הקרקע של זה (מגיד משנה בשם הרשב"א). ובלי הגושים, היו אסורים מחמת ערלה (גמרא שם) ולפיכך יש לשניהם חלק בהם. ואף על פי שהמוצא אבידה בזוטו של ים ובשולליתו של נהר הרי היא שלו שוודאי נתיאשו הבעלים ממנה (פרק י"א מהלכות גזילה ואבידה הלכה י) - אין זה אלא במטלטלין, אבל בקרקע אין הייאוש מועיל (פרק ח שם הלכה יד) וכיוון שנעקרו עם גושיהם יש להם דין קרקע (משנה למלך). (68 שהרי הוא אומר לבעל הזיתים: אם הייתי אני נוטע אותם לפני שלוש שנים, האם לא הייתי אוכל פירותיהם? (גמרא שם). (69 שכיוון שנעקרו בלי גושיהם - דין מטלטלין להם, וזכה בהם בעל השדה בייאוש כדין זוטו של ים (משנה למלך). והמדובר בגוף העצים ובשבחם, שהרי הפירות אסורים בערלה עד השנה הרביעית (סמ"ע סימן קסח סעיף קטן ד).

19 יֵא. פִּיּוּצָא בִּזְיָא⁷⁰, הַמוֹכֵר⁷¹ זִיתוֹ לְעֵצִים⁷²: אִם⁷³ פָּסַק
20 עֲמוֹ לִקְץ מִיָּד - כָּל הַפְּרוֹת שֶׁיַּעֲשֶׂה הָרִי הֵן לְבַעַל
21 הַקֶּרֶקֶע⁷⁴; וְאִם⁷⁵ הִתְּנָה עֲמוֹ לִקְץ כָּל זֶמֶן שֶׁיִּרְצֶה -
22 כָּל הַפְּרוֹת שֶׁיּוּצִיאוּ לְבַעַל הָעֵצִים. מְכַר סֵתָם: אִם
23 עָשׂוּ פָחוֹת⁷⁶ מִרְבִּיעִית לְסָאָה⁷⁷ חוּץ מִן הַהוּצָאָה⁷⁸ -
24 הָרִי אֵלּוֹ שֶׁל בְּעַל הַזֵּיתִים⁷⁹; עָשׂוּ רְבִיעִית לְסָאָה
25 חוּץ מִן הַהוּצָאָה - הָרִי אֵלּוֹ יִחְלְקוּן⁸⁰.

(70 כלומר, כשם שאמרנו שלאחר שלוש שנים הכל לבעל השדה, כמו כן בהא דלהלן הכל לבעל הקרקע. (71 בבא מציעא ק: במשנה. (72 להסקה או לבניין, ולא לגדל פירות. (73 התברר בשקלא וטריא שם, כדבר פשוט. (74 היינו, הכל במשמעות הלשון (ולא כשיטת הרשב"א, שהביא המגיד-משנה, שלבעל הזיתים יש תמיד חלק בהם). (75 אף זה בשקלא וטריא שם, כדבר פשוט. (76 שאז אין הבעלים מקפידים מזה. (77 שהם רעים כל כך, עד שסאה מהם אינו מוציא רביעית הלוג שמן. (78 של המסיקה

1 טְפָחִים⁴⁶ או יוֹתֵר - הָרִי בְּעַל הַגֶּנֶה יוֹרֵד וְזוֹרֵעַ
2 לְמַטָּה, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה זֶה לְבֵית בְּדוֹ כְּפִין⁴⁷, וְיִתְּנֶן
3 הָעֲלִיּוֹן⁴⁸ קֶרֶקֶע גָּתוֹ וְיִזְרַע כָּל גָּתוֹ.

(41 בבא מציעא קיז: במשנה. (42 מקום שעוצרים בו זיתים, להוציא מהם שמנם. (43 והיא שייכת לאחר. (44 באופן שתקרת בית הבד היא קרקעיתה של הגינה. (45 תקרת בית הבד. (46 כשמואל ולא כרב (שם קיח:). לפי שאין אדם זורע חציו למעלה וחציו למטה (שם). ואם נפחת בפחות מארבעה טפחים - לא איכפת לנו לפי שאין לך מקום חשוב בפחות מארבעה טפחים כמו שאמרו בכמה מקומות בתלמוד. (47 תקרה. (48 שתיקון המעזיבה שייך לעליון, כשיטת רבינו למעלה הלכה א.

4 ט. שְׁתֵּי⁴⁹ גָּתוֹת זֹו עַל גֶּב זֹו⁵⁰, וְהִירָק בִּינְתָיִם בְּגִבְהָ
5 עֲבֵי הָאֶרֶץ שְׁבִינְיָהֶם⁵¹: כָּל שֶׁהָעֲלִיּוֹן יָכוֹל לְפַשֵּׁט אֶת
6 יָדוֹ וְלִטֹּל אוֹתוֹ מִעֲקָרוֹ⁵² - הָרִי הוּא שְׁלֹשׁ⁵³, וּבִלְבָד⁵⁴
7 שְׁלֹשׁ יָאֻס אֶת עֲצָמוֹ⁵⁵; וְהַשָּׂאָר - שֶׁל תַּחְתּוֹן⁵⁶. הִיָּה⁵⁷
8 מְגִיעַ לְנוֹפוֹ, וְאִינוֹ מְגִיעַ לְעֶקְרוֹ - לֹא יִטֹּל הָעֲלִיּוֹן⁵⁸;
9 וְאִם נוֹטֵל - אֵין מוּצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ. אֲבָל הָאֵלּוֹן⁵⁹
10 הַעוֹמֵד עַל הַמָּצַר, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹטֵה לְתוֹף שָׂדֶה
11 אֶחָד מֵהֶן - הָרִי שְׁנֵיהֶם חוֹלְקִין⁶⁰ בְּפִירוֹתָיו.

(49 שם קיח: במשנה. (50 ששתייהן סמוכות במורד ההר, וקרקעית האחת גבוהה משל חברתה. (51 ונתעורר דין-ודברים ביניהם: העליון אומר שלי הוא, שבקרקעי גדל, והתחתון אומר שלי הוא, שבאוויר שלי גדל, שאם רצה ממלא בעפר עד למעלה ואין כאן ירק. (52 אף שאינו מגיע לנופו, ומה שנמצא בגמרא שם: "מגיע לעיקרו ואין מגיע לנופו, מאי, תיקו" ואם כן זה נשאר בספק, ויש לפסוק שלא ייטול העליון כדלהלן - נראה שרבינו לא גרס לה. (53 כרבי שמעון במשנה שם, שכן פסק ריש לקיש שם קיט. ומעיקר הדין סובר רבי שמעון כרבי יהודה שם שהכול לתחתון, שאם ירצה התחתון למלאות גינתו עפר אין כאן ירק". אלא כל מה שיכול עליון לפשוט את ידו וליטול - מפקיר הוא לגבי תחתון. (54 מימרת דבי רבי ינאי שם קיט. (55 כלומר, שלא יתפשט כל כך עד שיגיע לידי סכנה (פרוש המשניות לרבינו שם). (56 [אפילו השורשים. ומה שאמר רבא (שם קיח:): ששורשי הירק הם של עליון אפילו לדעת רבי יהודה - אין זה אלא אם הוא יכול לפשוט ידו וליטול, אבל אם אינו יכול לפשוט ידו וליטול, הרי הוא מפקירו לתחתון, ועיין רש"י שם במשנה דיבור המתחיל והשאר]. (57 שם קיט. בעייה של רב ענן שלא נפתרה. (58 לא פסק שיחלוקו, כדין כל ספק בממון, מפני שהתחתון הוא המוחזק (כסף משנה). ועוד שהרי הלכה כרבי יהודה שהכול לתחתון, כנ"ל, אלא שהוא מפקיר לעליון וכיוון שספק הוא אם מפקיר לעליון הרי הוא בחזקתו (=בחזקת התחתון). (59 שם קז. כשמואל ולא כרב. כלומר ענפיו נוטים, אבל שורשיו בתוך המצר, שהוא של שניהם (תוספות שם דיבור המתחיל אילן). (60 כיוון שהוא יונק מקרקע של שניהם.

12 י. שְׁטֵף⁶¹ נָהָר אֶת זִיתוֹ וְשִׁתְּלָם בְּתוֹף שָׂדֶה חֲבֵירוֹ,

והעצירה, וכדומה, שם ק: קא. מימרא של רבי שמעון בן פזי. (79) שלפי שהם רעים כל כך אין בעל הקרקע מקפיד אם בעל הזיתים נוטלם לעצמו (גמרא שם). (80) שיש לשניהם חלק בהם: זה אומר זיתי גדלו וזה אומר ארצי גדלה (משנה שם).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי¹

23 אָהד²⁰ מן השתפין בַּחֲצָר שֶׁהָעֶמִיד בַּהֶמָּה אוֹ
24 רַחִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן²¹ בַּחֲצָרָה²², וְלֹא מִחָּה בּוֹ שְׁתַּפּוּ -
25 הָרִי זֶה מִצֶּבֶב עָלָיו כָּל זְמַן שִׁדְרָהָ²³. וְאִם²⁴ הָעֶמִיד
26 בַּפְּנֵי בַּהֶמָּה זֶה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ מִחִיצָה גְבוּהָ עֲשֶׂרָה
27 טַפָּחִים - הַחֲזִיקָה²⁵ שֶׁהִשְׁתַּפּוּ מִקִּפְדִּין עַל הַמִּחִיצָה,

בלשון יחיד: "לא יפתח אדם", ורבינו שינה וכתב בלשון רבים בכדי לציין, שכאן מדובר בשניהם פתחו ביחד, ואין כאן איסור משום היזק ראייה, ואעפ"כ אסור מטעמי צניעות, וכן הוא בירושלמי (פ"ג הלכה י'). (36) יש אומרים שצריך להרחיק רק משהו (רשב"ם), ויש אומרים שצריך להרחיק מלוא אפשרות הראיה (רשב"א), ודעת רבינו לא ברורה. (37) משנה, שם. (38) בגמרא שם. (39) וחלונות גבוהים שאין בני רשות הרבים רואים אותו אלא בהתאמצות יתירה אסור לפתוח, שהרי אומר לו: בני רשות הרבים אינם רואים אותי אלא בהתאמצות יתירה, ואתה רואה אותי תמיד, ראה למעלה פ"ג הלכה ה, ועיין מגיד-משנה.

ז. ואף על פי כן לא יפתח אדם חנות פתח פתח חצר חבירו⁴⁰, שזה הזקק קבוע תמיד; שהרי בני רשות הרבים עוברים ושבים, וזה יושב בחנותו כל היום ומביט בפתח חבירו.

(40) תוספתא ב"ב פ"ב (צוקמ. עמ' 4. 401) והובאה ברי"ף ב"ב פרק שלישי. ושוב לא הבהיר רבינו כמה להרחיק, ובשו"ע סימן קנד, סעיף ג: "עד שלא יכול לראות כלל".

ח. אחד⁴¹ מן השתתפין בחצר שלקח בית בחצר אחרת - אינו יכול לפתח פתחו לחצר השתתפין⁴² שלו. אפילו⁴³ בנה עליה על גבי ביתו - לא יעשה לה פתח לתוך החצר, לפי⁴⁴ שפירפה עליה את הדרך⁴⁵. נעשה פמי שהיה לזה שכן אחד, ונעשו לו שכנים הרבה. אבל⁴⁶ פותח הוא פתח עליה⁴⁷ לתוך ביתו. ואם⁴⁸ רצה לחלק תדרו לשנים - חולק.

(41) בבא-בבא נט: במשנה. (42) אבל לביתו יכול הוא לפתוח, כדעת הרי"ף בתשובה (כסף-משנה) כשם שהוא פותח עליה לתוך ביתו, אלא שצריך לסתום את פתח הבית שבחצר האחרת, בכדי שלא יעברו מן החצר האחרת לחצר זו (הרי"ף שם). (43) משנה, שם. (44) ההנמקה, בגמרא שם ס. (45) שעלידי הוספת שכנים - צריך אחד לחכות לשני, וכאילו נעשית הדרך ארוכה יותר. (46) משנה, שם. (47) כן דעת הרי"ף בתשובתו (הובאה במגיד-משנה) שגם עליה ממש מותר לבנות על ביתו, אם אינו פותחה לחצר. לפי שאינו עשוי להשכיר לאחרים מקום כזה שיעברו דרך עליו, ואינו מרבה עליהם את הדרך, וכן נראה בתוספתא בבא-בבא פ"א (צוק"מ עמוד 19, 398): "יש לו גג ברשות הרבים ומבקש לבנות על גביו עליה וכו' עושה לו וכו' ופותחה לתוך ביתו". ומה שאמרו בגמרא (שם ס.) "ומאי עליה אפתאי", שלפי"ז סובר רשב"ם שם שרק "אפתאי", כלומר יציע בתוך הבית, שאינו מוסיף על הבנין כלל, אלא מחלק גובה הבית לשנים, רק זה מותר, אבל לא עליה ממש, - צריך לומר, לדעת רבינו והרי"ף שלא נקטו זאת בגמרא אלא לדוגמא, כלומר רק עליה כזו שהיא כמו "אפתאי" שאין פתחה אלא בתוך הבית - מותר, ולעולם מותר אפילו עליה ממש על גבי הגג, אם פתחה בבית כנ"ל, ועיין נמוקי יוסף שם. (48) היא הדוגמא הראשונה שהביאה הגמרא שם. ובשו"ע סימן קנד סעיף א, כתב: "ואין צריך לומר שאם רצה לחלק לשניים" ואמנם כל-שכן הוא מעליה.

והואיל והניחו - מחל²⁶. במה דברים אמורים?
בחצר השתתפין; אבל בחצר חבירו, אפילו העמיד בהמתו ועשה לו מחיצה - לא החזיק. שהדבר ידוע, שאין זה אלא דרך שאלה. והוא הדין לכל מעמיד תנור וכירים ומגדל תרנגולין וכיוצא בהן. שאם תאמר: החזיק - אין לה אדם שמשאיל מקום לחבירו²⁷.

(20) בבא-בבא נז. במשנה וכפירושה ע"י רב נחמן בשם רבה בר אבוח, וראה בסמוך. (21) כגון, תנור וכירים או גידול תרנגולין. (22) כנוסח הראשון של מימרת רב נחמן, ולא כתיקונה וכתב פפא שם, ועיין ברי"ף שם. (23) היינו, אפילו אחר שלש שנים. שאין דרך השותפין להקפיד על זה, ויכול לומר לו: עד עכשיו לא הקפדתי, ומעכשיו אני מקפיד. (24) שם במשנה. וכמימרת רב נחמן. (25) היינו, מיד, ולא לאחר שלש שנים. וכן משמע מדברי הר"י מיגאש שרבינו הולך בעקבותיו, ראה במגיד-משנה. ועיין עוד להלן פרק ח הלכה א, ופרק יא הלכה ד ובמגיד-משנה שם. (26) מלשון זה של רבינו, נראה שאע"פ שהמחזיק אינו טוען שמכר לו או שמחל לו הרי זו חזקה, שאע"פ שבחזקת קרקעות אמרו "כל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה" (בבא-בבא מא. ופי"ד מהלכות טוען ונטען הלכה יב) - בחזקת תשמישים כבנידון-דידן, אין צריך טענה. וראה להלן פרק יא הלכה ד ובמגיד-משנה שם. ועיין רשב"ם בבא-בבא מא. (27) כל זה מדברי ר"י מיגאש (הובאו במגיד-משנה). והיינו, בחזקה מיידית ובלי טענה, אבל חזקת שלש שנים שיש עמה טענה - הרי היא חזקה גם בנידון זה, וכמ"ש רבנו בפ"ב מהל' טוען ונטען הי"ד. וראה בהשגת הראב"ד.

ו. אחד²⁸ מן השתתפין שבקש לפתח לו חלון בתוך ביתו לחצר - חבירו מעבב עליו, מפני שמסתכל בו ממנו³⁰. ואם³¹ פתח - וסתם³². וכן³³ לא³⁴ יפתחו³⁵ השתתפין בחצר, פתח בית פתח בית או חלון פתח חלון. אבל³⁷ פותח אדם לרשות הרבים פתח פתח חלון וחלון פתח חלון; מפני³⁸ שאומר לו: הריני פותח מפי רשות הרבים שרואין אותה³⁹.

(28) משנה בבא-בבא נט: (29) ויש בזה משום היזק ראייה. (30) שאף שבין כך ובין כך יכול הוא להזיקו בראיה על-ידי הסתכלות מן החצר - הרי עכשיו יזיקנו גם בהסתכלות מן הבית (רשב"ם שם ד"ה אבל לחצר השותפין, ו'תוספות' שם ד"ה בבית לא בעינא). וכל-שכן שאסור לפתוח חלון לחצר חבירו שאינו שותפו (גמרא שם). (31) עובדא שם. וכרבי חייא ולא כרבי ישמעאל ברבי יוסי. וכן פסק הרי"ף. (32) דוקא אם מחה לאלתר, אבל אם ראה ושתק - החזיק. ראה להלן פי"א הלכה ד (כסף-משנה). (33) שם ס. במשנה. (34) בגמרא שם, בשם רבי יוחנן, שאיסור זה הוא מטעם צניעות. וסמך ענין זה למה שנאמר בבלעם (במדבר כד, ב) "וירא את ישראל שוכן לשבטיו. מה ראה, ראה שאין פתחי אהליהם מכוונים זה לזה, אמר: ראויין הללו שתשרה עליהם שכניה". (35) במשנה, שם

זה את זה להכשירו ולהתירו בטלטול כדינו [אע"פ שלענין עיכוב תשמישים שונים - דינו כרשות הרבים, כמבואר למעלה הלכה ד].

- יג. מי⁶³ שיש לו פתח למבוי⁶⁴ - אין בני מבוי כופין אותו לעשות דלת למבוי⁶⁵; שייכול לומר: רצוני שאפנס בחבילתי עד פתחי⁶⁶. ומבוי⁶⁷ המפלש לרשות הרבים⁶⁸, ובקשו בני המבוי להעמיד להם דלתות - בני רשות הרבים מעכבין עליהם, מפני⁶⁹ שפועמים⁷⁰ דוחקין הרבים ונכנסין בו⁷¹.

(63) תוספתא (שם עמוד 7, 369) מובאת ברי"ף שם. (64) [כלומר, החזיק בפתח זה ברשות, שהרי לכתחילה אסור לפתוח פתח במבוי שאינו מפולש בלי הסכמתם של בני המבוי, כמבואר להלן הלכה יד]. (65) במטרה למעט בהילוך רבים ממבוי למבוי. וב"טור' ושו"ע סימן קסב העתיק הלכה זו בניסוח אחר: "אם באו [בני המבוי] להעמיד לו (=למבוי) דלתות (=משני צידיו), אפילו אחד מהם יכול לעכב ולומר אני רוצה ליכנס בחבילתי עד פתחי". (66) ה'נמוקי יוסף' מביא "על כתפי עד פתחי". וברור שאם הם רוצים לעשות דלת למבוי בלי השתתפותו - יכול הוא לעכב על ידם (מגיד-משנה בשם ר"י מיגאש ורשב"א, וכן כתב ה'נמוקי יוסף'). (67) מימרא של רב ענן בשם שמואל, בבא-בבא-בבא יב. (68) יש אומרים שאינו מפולש אלא לצד אחד לרשות הרבים (מגיד-משנה בשם רשב"א). (69) גמרא שם. (70) כגון בימי השוק (סמ"ע סימן קסב, ס"ק ו). (71) והדלתות יפריעו להם.

- יד. מי⁷² שפבקש לפתח פתח במבוי שאינו מפלש⁷³ - בני מבוי מעכבין עליו, מפני שמרבה עליהם את הדרך. ואם היה מבוי מפלש⁷⁴ - פותח כל פתח שירצה לכתחלה⁷⁵.

(72) בבא-בבא יא: בברייתא: "אחד מבני מבוי שביקש להחזיר פתחו למבוי אחד - בני מבוי מעכבין עליו". וכתב שם הרי"ף, שכל זה במבוי שאינו מפולש, אבל במבוי מפולש אינם יכולים לעכב, שהרי הוא כרשות הרבים. (73) שהוא סתום משלשה צדדים. (74) משני צדדיו. (75) היינו, שלא היה קיים הפתח מעולם.

- טו. היה⁷⁶ לו פתח סתום במבוי שאינו מפלש⁷⁷ - הרי זה פותח⁷⁸ בכל עת שירצה; ואם פרוץ את פצמיו⁷⁹ - בני מבוי מעכבין עליו⁸⁰. וכן⁸¹ אחד מבני מבוי שפבקש לסתום⁸² פתחו ולהחזירו⁸³ למבוי אחר⁸⁴ - בני מבוי מעכבין עליו; ששם יבוא עליהם מים, ומתמעט מחלקן מן המים הקצוב על בני המבוי. לפיכך, מקום שאין המים קצוב על בני המבוי - הרי זה סתום פתחו בכל עת שירצה.

(76) שם יא: כרבי בברייתא. (77) שאם הוא מפולש, מותר אף לכתחילה, כמו שכתב בהלכה הקודמת. (78) שהרי היה פעם פתוח, ועל-ידי-זה שסתמו לא אבד את זכותו. (79) המסגרות, שבהן נתונה הדלת, היינו המשקוף והמזוזות.

- ט. מפאן⁴⁹ אתה למד: שאחד מן השתפין שהביא אצלו לביתו אנשי בית אחרת⁵⁰ - יש לחברו לעכב עליו⁵¹, מפני שמרבה עליו את הדרך. וכן המשפיר ביתו לבעל בית אחד, ואחר כך הביא עמו קרוביו או מידעיו לשפן⁵² עמו פאחד בבית זה - הרי המשפיר מעכב עליו.

(49) היינו, מן המחצית הראשונה של ההלכה הקודמת. (50) בכ"י תימן: "אחרים", וכן נכון. (51) שזה הכלל לשיטת רבינו: אסור להרבות בדיורים, ומותר להרבות בבנין אם אינו מרבה בדיורים כנ"ל. וכל זה אינו אלא בדיורים קבועים, אבל להכניס אורחים עוברים ושבים מותר, וראה להלן. אולם לדעת הראב"ד והרשב"ם (הביאו הגהות מיימוניות אות ה) הדבר מהופך: מותר להרבות בדיורים, ואסור להרבות בבנינים. (52) היינו, שיכון קבוע, אבל אורחים הסמוכים על שולחנו - מותר ללא ספק. ולחינם תמה על כך הראב"ד.

- י. היה⁵³ פתח של אחד מן השתפין קטן - אינו יכול להרחיבו; שהרי⁵⁴ שתפו אומר לו: בפתח קטן אני יכול להסתור ממך בשעת תשמיש, ואיני יכול להסתור ממך בפתח גדול⁵⁵. ואם⁵⁶ היה הפתח גדול - לא נעשנו שנים; שהרי⁵⁷ אומר לו: בפתח אחד אני יכול להסתור, בשנים - איני יכול⁵⁸.

(53) שם ס. במשנה. (54) כהנמקת רבא שם, ולא כזו של רמי בר חמא, ראה להלן. (55) ולפי זה, אפילו פתח בין שתי אמות אסור להרחיבו עד ארבע אמות. אף שעל-ידי-זה אינו מרויח כלום ביחס לשטח הניתן לכל פתח, שהרי גם לפתח בן שתי אמות נותנים השטח (ולדעת רמי בר חמא שם, אין הדבר כן). (56) שם במשנה. (57) ושוב כהסברתו של רבא, ולא כזו של רמי בר חמא. (58) ומטעם זה, אסור אפילו לעשות שנים מפתח גדול בן שמונה אמות, אף כי אינו מרויח כלום בשטח שעל יד הפתח.

- יא. אבל⁵⁹ מי שהיה לו פתח קטן לרשות הרבים ורצה להרחיבו, או היה רחב ורצה לעשותו שנים - אין⁶⁰ חבירו שפנגדו מעכב עליו; ואין צריך לומר בני רשות הרבים שאינם יכולין לעכב עליו.

(59) משנה, שם. (60) וכמו שאמרו בגמרא שם, שהרי בין כך ובין כך חייב הוא להשמר מפני בני רשות הרבים.

- יב. פופין⁶¹ בני מבוי זה את זה לעשות להן לחי או קורה למבוי⁶².

(61) תוספתא בבא-מציא פרק יא (צוק"מ עמ' 369, 13) והובאה ברי"ף בבא-בבא פרק א. וכן הוא בגמרא עירובין פ. (62) שאינו מפולש, שאפשר להתיר הטלטול בו בשבת על-ידי לחי או על-ידי קורה (פי"ז מהלכות שבת הלכה ב), ואילו מבוי מפולש אין להתיר אלא על-ידי צורת הפתח מצד אחד נוסף לחי או קורה מצד שני (שם הלכה ג). ועיין בסמ"ע סימן קסב ס"ק א שכתב, שגם במבוי מפולש כופין

פרקמטיא. (92) ואינה יכולה לטעון שלפעמים יש דוחק מן העוברים והשבים, שנדחקים פנימה, וזה סותר עליהם את הדרך, ומתוך כך מעכב את התנועה בקטע של החיצונה - מפני שאין לה זכות שימוש בפנים, וכשיטת רבי, ולא כרבי שמעון בן אלעזר ורב הונא. (93) הוא-הדין שהפנימית אינה יכולה לעכב: כיון שיכולה להשתמש מפתחה לחוץ - רשאית היא לפתוח פתח באותו שטח (כסף-משנה). (94) לבצל החיצונה. (95) אבל בשטח שלפנים מפתחו, אין לו זכות שימוש. (96) היינו, כל הפנימיות, וראה כסף-משנה. (97) אבל אם פתח מפתח חצרו ולפנים - אינם יכולים לעכב עליו, ראה למעלה. (98) וסיכום הדברים: כל חצרי יכולה לפתוח פתחים חדשים בכל השטח שמפתחה ולחוץ, שבכל השטח הזה יש לה זכות שימוש. ולפיכך, לא החיצונה ממנה יכולה לעכב ולא הפנימית, אבל לפנים מפתחה, אין לה זכות, והפנימית ממנה יכולה לעכב עליה.

יום רביעי י"א טבת ה'תש"פ

פרק פשייו

(1) נתבאר בו מה שבני העיר כופין זה את זה לעשות, ומה שיש לכולן לעשות שקצתן פטורין, ומה שקצתן מונעין לקצתן או לבני עיר אחרת, ונמשך לזה קצת ממה שיש בין בני החצרות בזה, ודין מי שיש לו בור לפנים מביתו של חבירו וכן מי שיש לו גינה לפנים מגינת חבירו.

- 17 א. כופין² בני³ העיר⁴ זה את זה⁵ לעשות חומה
- 18 דלתים ובריית⁶ לעיר, ולבנות⁷ להן בית הפנסת,
- 19 ולקנות ספר תורה ונביאים וכתובים⁸, כדי שיקרא
- 20 בהן כל מי שירצה לקרות מן הצבור.

(2) משנה בבבא-בבא ז: (3) ראה להלן הלכה ה, מי הם הנקראים בני העיר לענין זה. (4) משמע, כל עיר בלי יוצא מן הכלל, כחכמים וסתם משנה שם, שאף עיר רחוקה מהספר, צריכה לחומת הגנה מפני פלישה פתאומית של גייסות האויב (ולא כר"ש בן גמליאל, החולק ואומר שרק עיר הסמוכה לספר זקוקה לחומה). (5) במשנה שם: "כופין אותו לבנות לעיר חומה ודלתים ובריית" ולפי פשוט הלשון, המדובר כשהרבים כופים את היחיד המסרב, אבל רבינו בפירושו שם כתב: "כופים, רצונו לומר: כל אחד ואחד מבני העיר יכוף לחבירו על זה", ומקור הדברים בתוספתא בבא-מציא פרק יא (צוק"מ עמ' 396, 29) גבי בית-כנסת וספר-תורה: "כופין בני העיר זה את זה לבנות להם בית-כנסת ולקנות להם ספר-תורה ונביאים", ו"זה את זה" משמע אפילו יחידים (הגר"א סימן קסג ס"ק ב) ואפילו המיעוט כופין את הרובים (רמ"א שם). (6) וכן פרשים ושומרים (להלן הלכה ה). והוא-הדין לכל יתר צרכי העיר (הגהות מיימוניות). (7) תוספתא בבא-מציא פרק יא (ראה למעלה הערה ד) הובאה ברי"ף בבא-בבא פ"א, סמוך למשנה הנ"ל (בדף ז:). (8) מילה זו אינה בתוספתא שלפנינו, אבל ישנה בנוסח המובא ברי"ף. בזמננו שמצויים ספרים מודפסים, הכפייה היא רק על ספר-תורה (סמ"ע סימן קסג ס"ק ב [פירוש: ספר-תורה נצרך לקרוא בו בציבור בימי הקריאה, ואילו לנביאים אינם נזקקים, שאפשר לקרוא

שעל-ידי פריצה זו מתבטל הפתח לגמרי (מימרא של רבא שם). (80) כאילו פותח הפתח לכתחילה. ויתכן כי גם בני המבוי שבו הפתח הסתום מעכבים, וגם בני המבוי הראשון מעכבים, אם יש ענין של מס, וראה בהמשך דברי רבינו, ועיין הגהות מיימוניות אות ט. (81) שם יא: שתי בעיות של רב הונא, שהן אחת: "אחד מבני מבוי, שביקש להחזיר פתחו למבוי אחר, בני מבוי מעכבין עליו או אין מעכבין עליו, אכסניא לפי בני אדם מתחלקת או לפי פתחים מתחלקת, אמר לו: בני מבוי מעכבין עליו, ואכסניא לפי בני אדם מתחלקת" (כן הגירסא ברי"ף דפוס קושטא, וכן הובא בשמו במגיד-משנה וכסף-משנה וכן בעוד כמה נוסחאות, ראה בדקדוקי סופרים) - הרי שטעם העיכוב הוא בזה שאכסניא מתחלקת לפי בני אדם, ולפיכך מעכבין עליו שממעט מחלקם מן המס הקצוב. ואם נכריע שאכסניא מתחלקת לפי פתחים, לא מיעט מחלקם כלל שהרי לא פרץ את פצימיו של הפתח ולא ביטל, ואם כן עודנו חייב במס באותו מבוי, ועיין כסף-משנה בשם רמב"ן. (82) אפילו לסתום בלבד ולא לפרוץ את פצימיו, ולא ביטל לגמרי את הפתח, שעל זה היתה הבעיא, שאם פרץ אין כאן בעיא כלל, שאף אם מתחלק לפי פתחים, הרי ביטל את הפתח. ראה למעלה הערה עט. (83) שלא יהיה יותר פתוח למבוי ראשון, אלא לזה. (84) בהסכמת בני המבוי האחר, שהרי אף הם יכולים לעכב, כמו שהביא רבינו למעלה. או שהמדובר במבוי מפולש, שאינם יכולים לעכב, כמדובר למעלה.

- 1 טז. חמש⁸⁵ חצרות הפתוחות למבוי שאינו מפלש⁸⁶
- 2 - פלן משתמשות עם החיצונה⁸⁷, והחיצונה
- 3 משתמשת לעצמה⁸⁸. וכן השניה⁸⁹ משתמשת
- 4 לעצמה⁹⁰, ומשתמשת עם החיצונה, ואינה
- 5 משתמשת עם השאר. נמצאת הפנימית משתמשת
- 6 עם פלן ומשתמשת לעצמה. לפיכך, אם בעל השניה
- 7 בנה אצטבא⁹¹ כנגד פתחו וסתמו - אין החיצונה
- 8 יכולה לעכב עליו⁹²; אבל כל הפנימיות מעכבין
- 9 עליו, מפני שמרבה עליהן את הדרך בארץ, שהרי
- 10 מקיפין האצטבא. וכן בעל השניה שפתח לחצרו
- 11 פתח שני בינו ובין החיצונה⁹³ - אין החיצונה
- 12 מעכבת עליו, שאין לו⁹⁴ להשתמש אלא מפתחו
- 13 ולחוץ⁹⁵. אבל אם פתח הפתח השני בינו ובין
- 14 השלישי - הפנימית⁹⁶ מעכבת עליו, שאין לו
- 15 להשתמש במבוי אלא מפתח חצרו הראשון
- 16 ולחוץ⁹⁷. וכן הדין בכלל⁹⁸.

(85) שם יא: בברייתא, וכרבי ולא כרבי שמעון בן אלעזר. (86) שהרי מפולש הוא כרשות הרבים. וכל בני החצרות משתמשים בו בשוה. (87) הקרובה לרשות הרבים. (88) ולא עם זאת שבפנים ממנה. וראה בפירוש "לעצמה" לגבי פנימית. (89) שיש לה זכות הליכה על החיצונה, אבל אין לה זכות על הפנימית. (90) "לעצמה" בנידון זה, פירושו, רק היא ולא אחרות עמה, וראה למעלה ('תוספות' שם ד"ה והפנימית). (91) ספסל קטן לשיבה ולהנחת

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

החומה פרוצה, מתנפלים הלסטים תחילה על הבתים הקיצוניים.

בספר מודפס (מגן-אברהם בסימן רפד בתחילתו) וקריאה בכתובים אינה בציבור, ראה שבת קטו. וקטז:].

ה. וְכָל הָדָר²² בְּעִיר שְׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ, אוֹ שָׁנָה בָּהּ בֵּית דִּינָה²³ - נוֹתֵן עִם בְּנֵי הָעִיר כָּכָל הַדְּבָרִים הַצְּרִיכִין לְתִקּוּן²⁴ הַחֻמָּה וְהַדְּלָתוֹת, וְשָׂכָר הַפָּרָשִׁין²⁵ הַשּׁוֹמְרִין אֶת הַמְּדִינָה, וְכָל פְּיוֹצָא בְּדָבָרִים אֱלוֹי²⁶ שְׁשׂוּמְרִין אֶת הָעִיר²⁶.

(22) שם ז: במשנה. (23) שכין שקנה - ודאי דעתו להשתקע בה (הגר"א סימן קסג ס"ק כ.). (24) משנה, שם. (25) מימרא של רב פפא, שם ח. (26) ואילו לשאת בעול הצדקות השונות בעיר, ישנם זמנים אחרים (שם ח. ופ"ט מהלכות מתנות עניים, הלכה יב).

ו. כָּל הַדְּבָרִים²⁷ שְׁצָרִיכִין לְשִׁמּוּרַת הָעִיר - לֹא־חָחִין מִכָּל אֲנָשֵׁי הָעִיר, וְאֶפְלוּ מִן הַיְּתוּמִים²⁸, חוּץ²⁹ מִתְּלַמִּידֵי חֻכְמִים; שְׁאִין³⁰ תְּלַמִּידֵי חֻכְמִים צְרִיכִין שְׁמִירָה, שֶׁהַתּוֹרָה שׁוֹמְרָתָן³¹. אֲבָל לְתִקּוּן הַדְּבָרִים וְהַרְחֻבוֹת - אֶפְלוּ מִן הַחֻכְמִים³². וְאִם³³ כָּל הָעָם יוֹצֵאִין וּמַתְקִינִין בְּעֶצְמָן³⁴ - לֹא יֵצְאוּ תְּלַמִּידֵי חֻכְמִים עִמָּהֶן³⁵, שְׁאִין דֶּרֶךְ תְּלַמִּידֵי חֻכְמִים לְהַזְדַּלֵּז לִפְנֵי עַם הָאָרֶץ.

(27) שם ח. מימרות של רבי יוחנן, רב יהודה ורב פפא. (28) שכל מה שנהנים ממנו, חייבים בו אף היתומים (שם במימרא של רב פפא). (29) שם במימרות הנזכרות, וכן בדברי ריש לקיש ורבי יוחנן (שם ז:). בניגוד לרבי יהודה נשיאה (שם ז:). (30) שם. (31) כהנמקתו של רבי יוחנן, ולא כזו של ריש לקיש, משום שמעשיהם מגנים עליהם. (32) בדברי רב יהודה, שם: "הכל לכריא פתיא אפילו מרבנן" וכפירוש ה'תוספות' שם ד"ה כריא פתיא בשם ר"ח, דהיינו תיקון הרחובות. (33) רב יהודה, שם. (34) ואינם מעמידים פועלים אחרים במקומם. (35) לא הזכיר רבינו אם גובים מהם לשכור פועלים במקומם, ועיין ב'שולחן ערוך' יורה-דעה סימן רמג סעיף א, ובדברי רבינו בפ"ו מהלכות תלמוד תורה הלכה י, והערה י שם אינה מוכרחה.

ז. הֵינִי³⁶ חוֹפְרִין נָהָר לְהָבִיא בּוֹ מַיִם לְמְדִינָה - גּוֹבִין אֹף מִן הַיְּתוּמִים; שְׁזוֹ³⁷ זְכוֹת לָהֶם, כְּדֵי שְׁשִׁשְׁקוּ מִמֶּנּוּ שְׂדוּתֵיהֶם וְכִרְמֵיהֶם³⁸. לְפִיכֹךְ³⁹, אִם אֲרַע לָהֶם דָּבָר שְׁלֹא בָּאוּ הַמַּיִם - הוֹאִיל וְלֹא נִהְנֶנוּ מֵהֶן הַיְּתוּמִים, מַחְזִירִין⁴¹ לָהֶם כָּל מַה שְּׁנִלְקַח מֵהֶן. וְכֵן כָּל פְּיוֹצָא בְּזָה⁴².

(36) שם ח. מימרא של רב פפא. (37) הסברת רבינו, בהתאם לכללו של רב פפא הנזכר למעלה הערה כו. (38) והרי הם מקבלים תמורת הכסף שנתנו. (39) כתשובת רב פפא לרב שישא בנו של רב אדי. (40) מפני שיתומים אינם בני מחילה (רש"י שם ד"ה לא מידול). (41) כלומר, דבר שיש להם הנאה ממנו. (42) בבא-בבא-כא: כברייא.

ח. כּוֹפִין⁴³ בְּנֵי מְבוּיָא⁴⁴ זֶה אֶת זֶה⁴⁵ שְׁלֹא⁴⁶ לְהוֹשִׁיב

ב. מִי⁴⁹ שְׁלָקַח עִיר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - כּוֹפִין אוֹתוֹ בֵּית דִּין¹⁰ לָקַח לוֹ דֶּרֶךְ מֶאֱרָבָע רֹחוֹתֶיהָ, מִשּׁוּם לְשׁוֹב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל¹¹. וְכוֹפִין¹² בְּנֵי בִקְעָה זֶה אֶת זֶה לַעֲשׂוֹת בִּינֵיהֶם חֲרִיץ¹³ וְכֵן חֲרִיץ¹⁴.

(9) בבא-קמא פ: מימרא של רב שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן. (10) [בגמרא שם: "כופין אותו" ולא נזכר שבית-דין הם שכופין אותו, אבל סבור רבינו שעל-כרחנו שהמדובר באופן שבני העיר אינם יכולים לכופו, כגון שנותן להם בתים במתנה, ולכן הוצרכו להטעים משום ישוב ארץ ישראל, ואם-כן רק בית-דין כופין אותו על זה. שם בני העיר קנו ממנו, שהם עצמם יכולים לכופו אותו - מה צורך בטעם משום ישוב ארץ ישראל?]. (11) שתהא מחוברת עם כל סביבותיה. (12) תוספתא בבא-מציעא פ"א (צוק"מ עמוד 396, 14) והובאה ברי"ף בבא-בבא-פרק ראשון. (13) תעלה בת ששה טפחים מסביב לבקעה (בבא-בבא-קמא קז: וקח. ולמעלה פרק כא מהלכות מכירה, הלכה כב). (14) תעלה בת שלשה טפחים (שם ושם). ולמה הצריכו את שניהם - לשם שמירה על הבקעה.

ג. מִי¹⁵ שֵׁישׁ לוֹ חָצֵר בְּעִיר אַחֶרֶת¹⁶ - בְּנֵי הָעִיר מְשַׁעֲבְדִין אוֹתוֹ לְחַפֵּר עִמָּהֶם בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמַעְרֹת וְאִמַּת הַמַּיִם¹⁷; אֲבָל בְּשָׂאֵר כָּל הַדְּבָרִים¹⁸ - אֵין מְשַׁעֲבְדִין אוֹתוֹ. וְאִם הָיָה שְׂרׁוֹי עִמָּהֶם בְּאוֹתָהּ הָעִיר - מְשַׁעֲבְדִין אוֹתוֹ עַל הַכֶּלֶל¹⁹.

(15) תוספתא בבא-מציעא פרק יא (לפי כ"י ווין. ראה צוק"מ עמ' 396, 13), הובאה ברי"ף בבא-בבא-פרק פ"א כלשונה. (16) כלומר: הוא גר בעיר זו ויש לו חצר בעיר אחרת. (17) בתוספתא שם: "ולתקן את המקוואות ואמת המים". ואם מי שאינו דר עמהם באותה עיר חייב בכל אלו, קל-וחומר למי שדר עמהם. ולא כתב זאת רבינו למעלה בהלכה א, מפני שאין דבר זה מפורש, ושם העתיק לשון המשנה שם. ראה סמ"ע סימן קסא ס"ק א. (18) לא פירש רבינו מה הם "שאר הדברים" האלו? ואם כוונתו לאלו המנויים בהלכה הקודמת, יש להבין מה בין מקוה שמשעבדין אותו (ראה למעלה) לבית-הכנסת שאין משעבדין אותו. ונראה שכוונתו לעניני שמירה, שכין שאינו גר שם - אינו זקוק להם, ראה ב'ערוך השולחן'. (19) ראה למעלה הערה ה.

ד. כְּשֶׁהוּן²⁰ גּוֹבִין מֵאֲנָשֵׁי הָעִיר לְבָנוֹת הַחֻמָּה²¹ - גּוֹבִין לְפִי קְרִיבַת הַבָּתִּים מִן הַחֻמָּה. כָּל הַסְּמוּךְ לַחֻמָּה נוֹתֵן יוֹתֵר.

(20) בבא-בבא ז: בעיא של רבי אלעזר מרבי יוחנן בשתי לשונות, ופתרונה על-ידי רבי יוחנן, ופסק רבינו כלשון האחרון, שלא הזכירו אלא לפי קירוב בתים, ולא הזכירו "לפי שבח ממון" כלל, וכן דעת הרי"ף. ודעת ר"י מיגאש - שנותנין לפי קירוב בתים ולפי שבח ממון. (21) שם

1 **בִּינְיָהֶן** ⁴⁷ לֹא חִיטּ וְלֹא בְּרִסִּי⁴⁸, וְלֹא ⁴⁹ אֶחָד מִבְּעָלֵי
2 אֲמָנוּת. הִיָּה ⁵⁰ שֶׁם בְּמִבּוֹי אֶחָד מִבְּנֵי מְבוֹי⁵¹ אֶמֶן,
3 וְלֹא מִחוּ בּוֹ⁵², אוֹ שֶׁהִיָּה ⁵³ שֶׁם מִרְחֵץ אוֹ חֲנוּת אוֹ
4 רִחִים, וּבֹא חֲבָרוֹ וְעָשָׂה מִרְחֵץ אַחֲרָת כִּנְגָדוֹ אוֹ
5 טְחוּן⁵⁴ אַחֲרָת - אֵינּוּ ⁵⁵ יָכוֹל לִמְנָעוֹ וְלוֹמַר לוֹ: אַתָּה
6 פּוֹסֵק ⁵⁶ חַיִּי. וְאֶפְלוּ⁵⁷ הִיָּה מִבְּנֵי מְבוֹי אַחֵר - אֵינּוּ
7 יָכוֹלִין לִמְנָעוֹ⁵⁸, שֶׁהָיָה יֵשׁ בִּינְיָהֶם אוֹתָהּ אֲמָנוּת⁵⁹.
8 אֲבָל ⁶⁰ גֵּר מִמְדִּינָה ⁶¹ אַחֲרָת שֶׁבֶא לַעֲשׂוֹת חֲנוּת בְּצַד
9 חֲנוּתוֹ שֶׁל זֶה, אוֹ מִרְחֵץ מִצַּד מִרְחֵץ שֶׁל זֶה - יֵשׁ
10 לָהֶן לִמְנָעוֹ. וְאִם ⁶² הִיָּה נוֹתֵן עִמָּהֶם מִנֵּת הַמֶּלֶךְ⁶³ -
11 אֵינּוּ יָכוֹל לִמְנָעוֹ⁶⁴.

18 **י. הַסּוֹחֲרִים** ⁷² שֶׁמְבִיאִין סְחוֹרָתָם לְמַכֵּר בְּתוֹךְ
19 הָעִירוֹת - בְּנֵי הָעִיר מַעֲבִינֵן עֲלֵיהֶם⁷³. וְאִם ⁷⁴ מִכְרוּ
20 בַּיּוֹם הַשּׁוּק בְּלִבָּד⁷⁵ - אֵין מִזְנֵעִין אוֹתָם. וְהוּא⁷⁶
21 שֶׁיִּמְכְּרוּ בַּשּׁוּק⁷⁷; אֲבָל לֹא יַחֲזִירוּ עַל הַפִּתְחִים אֶפְלוּ
22 בַּיּוֹם הַשּׁוּק. וְאִם ⁷⁸ יֵשׁ לָהֶן מְלוּהָ⁷⁹ בְּעִיר - מוֹכְרִין
23 כְּדֵי פְּרִסְתָּם⁸⁰ אֶפְלוּ בְּלֹא יוֹם הַשּׁוּק, עַד שֶׁיִּפְרָעוּ⁸¹
24 חוּבָן וְיִלְכּוּ לָהֶן.

72 שהרי אינם משלמים כאן מס המלך, כנ"ל. ואם סחורתם של הסוחרים טובה יותר או זולה יותר מזו של סוחר העיר, ראה במגיד-משנה. (73) מסקנת הגמרא שם. (74) אבל לא בימים אחרים (גמרא שם). (75) אף זה שם. (76) שאז באים מן החוץ, ומוכרים לאנשים מן החוץ (גמרא שם). ומשמע לכאורה שלאנשי אותה העיר אסור למכור, ברם הסמ"ע (שם ס"ק כ) כתב בשם ה'טור' שמותר. (77) מסקנת רב כהנא, שם. (78) שהם חייבים לאחרים (ראה להלן הערה עח). ורש"י (שם ד"ה אית לן אשראי) מפרש, שחייבים להם. וראה סמ"ע שם ס"ק כב. (79) ובגמרא שם: "חיותם", וכתב המגיד-משנה בשם ר"ת, שאין הכוונה לשיעור חיותם בלבד, אלא שירויחו כדי מזונותם. (80) [אין לנקד "שִׁיפְרָעוּ", כלומר שאחרים יפרעו להם חוב שחייבים להם, שאם כן היה צריך להיות "שיפרע חובם". ובכ"י תימן "שיפרעו את חובך - הרי שהמדובר בחוב חייבים לאחרים, והם פורעים אותו, וראה בסמ"ע שם ס"ק כב, ולמעלה הערה עו]. (81) בבא בתרא כא. בבבביתא.

25 **יא. אֶחָד** ⁸² מִבְּנֵי מְבוֹי⁸³ שֶׁאֵינּוּ מְפַלֵּשׁ⁸⁴ שֶׁבֶקֶשׁ⁸⁵
26 לַהֲעֲשׂוֹת רוּפֵא⁸⁶, אֶמֶן⁸⁷, אוֹ גִרְדִּי⁸⁸, אוֹ מְלָמֵד
27 תִּינוּקוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים⁸⁹ - בְּנֵי מְבוֹי מַעֲבִינֵין⁹⁰
28 עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁמְרַבֵּה עֲלֵיהֶם הַנִּכְנָסִין וְהַיּוֹצֵאִין. וְכֵן⁹¹
29 מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּית בִּחְצֵר⁹² הַשְּׂתַפֵּין - לֹא יִשְׁפְּרָעוּ⁹³
30 לֹא לְרוּפֵא, וְלֹא לְאֶמֶן, וְלֹא לְגִרְדִּי, וְלֹא לְסוֹפֵר⁹⁴
31 יְהוּדִי⁹⁵ שֶׁפּוֹתֵב הַשְּׂטָרוֹת⁹⁶, וְלֹא לְמַלְמְדֵי תִינוּקוֹת
32 שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

12 **ט. רִוְכָלִין** ⁶⁵ הַמְחֲזִירִין בְּעִירוֹת⁶⁶ - אֵין בְּנֵי הַמְדִּינָה
13 יָכוֹלִין לַעֲפֹכָן; שֶׁמִּתְקַנָּה עֲזָרָא הִיא שֶׁהִיָּה מְחֲזִירִין,

(82) לפנינו בגמרא שם "אחד מבני חצר", ולפי זה לא נאמרו הדברים אלא באותה חצר, אבל בני מבוי אינם יכולים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

6 שְׁהָרִי הַחֲזִיקָא¹⁰⁰ לַעֲשׂוֹת בֶּן. וְכֵן¹⁰¹ יֵשׁ לוֹ לְלַמֵּד
7 תִּינוּקוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה¹⁰² בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְאֵין
8 הַשְׁתַּפֵּין יְכוּלִין לְמַחֲוֹת בִּידוֹ וְלֹאֲמַר לוֹ: אֵין אָנוּ
9 יְכוּלִין לִישֵׁן מִקּוֹל הַתִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן¹⁰³.

(97) כן הוא במשנה, שם. [ולשיטת רבינו למעלה בהלכה ח והלכה יא, שאף במבוי יכול לעכב, צריך לומר שנקט "חצר" להשמיענו שבתינוקות של ישראל אינו יכול לעכב אפילו בחצר]. (98) תמיד, ולא מועילה אף חזקה, כמו שיוצא מתוך ההמשך, וכמו שרבינו אומר מפורש לקמן פ"א הלכה ה. (99) משנה, שם. (100) אבל בלי חזקה - יכולים גם כאן למחות. ודעת רבינו שזהו ההבדל בין רשות המחאה ביחס לקול הנכנסים והיוצאים, שלגביהם לא מועילה חזקה, וכמו שכתב להלן פ"א הלכה ה, לבין שלילת רשות המחאה ביחס לקול הפטוי והריחיים, שלגבי עצם המלאכה מועילה החזקה, ועיין מגיד-משנה. וכתב הסמ"ע (סימן קנו ס"ק יא) שבחזקה זו לא צריך שלש שנים, לדעת רבינו, כמו שכתב להלן פרק יא הלכה ד. (101) כרבא שם כ: וכן פירשו הבריות בגמרא, שם סא. (102) אבל לא לימודי חול, כדברי רבינו בפרוש למשניות. וראה למעלה הערה פו. (103) מתקנת יהושע בן גמלא ואילך, שהתקין להושיב מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר (שם כא.).

10 יג. מִיֵּשׁ לוֹ בּוֹר לְפָנִים מִבֵּיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ -
11 נִכְסָא¹⁰⁵ בְּשַׁעַר שְׁדֵרָה בְּנֵי אָדָם נִכְסִין, וְיוֹצֵא בְּשַׁעַר
12 שְׁדֵרָה בְּנֵי אָדָם יוֹצֵאֵין¹⁰⁶. וְאֵינוּ¹⁰⁷ מִכְנִיס בְּהִמְתּוֹ
13 וּמִשְׁקָה מְבוֹרוֹ, אֲלָא מְמַלֵּא וּמִשְׁקָה מִבְּחוּץ.
14 וּשְׁנִיָּה¹⁰⁸ עוֹשִׂין פּוֹתֶחֶת¹⁰⁹ עַל הַבּוֹר¹¹⁰. בְּעַל הַבּוֹר
15 - בְּדִי לְשֹׁמֵר¹¹¹ אֶת מִיָּמּוֹ; וּבְעַל חֲצֵר - מְשׁוּם
16 חֲשֵׁד¹¹² אֲשֶׁתוֹ, שֶׁלֹּא תִכְנַס לְשֵׁם אֲלָא מִדַּעֲתָהּ.

(104) משנה, שם צט. (105) כגון שהתנו כך בשעת החלוקה או המכירה, שיהיה לזה דרך אל הבור (סמ"ע סימן קסט ס"ק א). (106) והיינו, ביום, כמו שכתוב בשו"ע חושן-משפט שם סעיף א. שאע"פ שהתנו שיהיה לו דרך בביתו - לא הסכים זה לקום בלילה ולפתוח לו (סמ"ע שם ס"ק ב). (107) שאין זה הכרחי להכניס בהמתו אל הבור ויכול להשקותה בחוץ, ורק לצרכים דחופים הסכים לתת לו רשות כניסה. (108) משנה, שם. (109) מנעול, שסוגר את דלת הבור. (110) כרבי יוחנן שם. (111) שלא יגנוב אותם בעל הבית. (112) שלא יסתובב זה סמוך לבורו בהעדרו של בעל הבית מתוך אמתלא, שהוא נכנס לשאוב מן הבור, ויוזנה עם אשתו, או שיעורר חשד כזה אצל הבריות, מה-שאין-כן אם יש גם לבעל הבית מפתח, אינו יכול להסתובב שם ולא יכנס אלא בזמן שנמצא בעל הבית. וחשש גניבה בבית אין, שאשתו שומרת שם (רש"י שם ד"ה משום חשד אשתו).

17 יד. מִיֵּשׁ לוֹ גֵּנָה לְפָנִים מִגִּנְתּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ -
18 נִכְסָא¹¹⁴ בְּשַׁעַר שְׁדֵרָה בְּנֵי אָדָם נִכְסִין, וְיוֹצֵא בְּשַׁעַר
19 שְׁדֵרָה בְּנֵי אָדָם יוֹצֵאֵין. וְאֵין¹¹⁵ מִכְנִיס לְתוֹכָהּ

לעכב, וכדעת אב"י (שם ב:) שבחצר אחרת מותר. ולגירסת רבינו "אחד מבני מבוי", אין הלכה כאב"י אלא גם בחצר אחרת אסור, וגירסא זו היתה גם לפני בעלי ה'תוספות' שם, ודחו אותה בטענה שאין חולק על דברי אב"י, אבל לרבינו צריך לומר, שרבא שם שפירש המשנה באופן אחר חולק על דברי אב"י (הגר"א סימן קנו ס"ק ג). אבל יש להבין, הלא דין זה כבר כתוב למעלה בהלכה ח, ולמה נשנה כאן עוד פעם. ועיין כסף-משנה. וראה להלן הערה פה. (83) שמבוי מפולש הרי הוא כרשות הרבים, ואין בו טענת נכנסים ויוצאים, כמו שכתב הר"ף (בבא-בתרא פ"א), וכן כתב רבינו למעלה פרק ה הלכה יד. (84) והוא-הדין אם כבר נעשה, שבעניין זה אין חזקה (סמ"ע שם ס"ק ב), וכמו שכתב רבינו להלן בפ"א ה"ה. (85) רש"י שם ד"ה רופא, מפרש: "מוהל". ואע"פ שאין למחות במלמד תינוקות של ישראל (להלן הלכה יב) וכן אין למחות בכל עושה מצוה (שו"ע חושן-משפט סימן קנו סעיף ג) - אם אפשר לעשות המצוה בלי ריבוי נכנסים, יכולים לעכב שלא ירבו הנכנסים, ואם כן במוהל, אומרים לו שלא יבוא המצוה לביתו, אלא ילך הוא לבית המילה (ט"ז שם). (86) מקיז דם (רש"י שם). וכן נראה להלן בסמוך, שכתב: "לרופא או לאומן" - "רופא" ו"אומן" הם שנים. ועיין סמ"ע שם ס"ק ג. (87) אורג בגדים. וראה כסף-משנה שכתב שהמגיה העיר על זה שפירט רבינו כאן רק את אלו, ואילו למעלה בהלכה ח כתב: "כל בעלי אומניות". וראה למעלה הערה פ. (88) כמסקנת הגמרא שם, ובהתאם לשיטת רבא, המובאת לקמן, בסוף ההלכה הבאה, שבמלמד תינוקות של ישראל אין למחות. ובפירוש המשניות, כתב רבינו: "אבל אם מלמד חשבון או תשובות יש לו רשות למנעו", ולפי"ז תינוקות של גוים לאו דוקא, ואפילו תינוקות של ישראל אפשר לעכב, אם אינם לומדים תורה. כן כתב בשו"ע חושן-משפט שם סעיף א: "מלמד תינוקות לימוד שאינו של תורה". וראה להלן הערה קא. (89) ואף חזקה לא מועילה, כמפורש להלן בפ"א הלכה ה. (90) אף היא ברייתא, שם. (91) כלשון הברייטא, ולשיטת רבינו למעלה שאף במבוי יכולים לעכב, צריך לומר שבחצר אסור לו להשכיר אע"פ שעוד לא מיחו השכנים בידו, שהרי לא הזכיר רבינו: "מעכבין", אלא סתם "לא ישכירנו", מה-שאין-כן במבוי, שרק אם משהו מוחה בידו, יכול למנעו. (92) והכל מפני טענת ריבוי הנכנסים והיוצאים. (93) כפירוש ה'תוספות' (שם, ד"ה בסופר מתא), ולא כשני הפירושים שברש"י. (94) וכל-שכן גוי. (95) משמע קצת, שרק בשטרות של חול יכול לעכב אבל לא בכתיבת ספרי תורה, תפילין ומזוזות שדינם כמלמד תינוקות, והוא-הדין לכל פעולת מצוה. וראה שו"ע שם סעיף ג, ולמעלה הערה פג. (96) משנה, שם כ: ומשמע שכבר החזיק בחנות ואף-על-פי-כן אינה חזקה, וראה להלן הערה צח.

1 יב. חֲנוּת⁹⁷ שֶׁבַחְצֵר⁹⁸ - יְכוּלִין הַשְּׂכָנִים לְמַחֲוֹת⁹⁹
2 בִּידוֹ וְלֹאֲמַר לוֹ: אֵין אָנוּ יְכוּלִין לִישֵׁן מִקּוֹל הַנִּכְסָסִים
3 וְהַיּוֹצֵאִין; אֲלָא עוֹשֶׂה מְלֹאכְתּוֹ בְּחֲנוּתוֹ וּמִזְכִּיר
4 בְּשׁוּק. אֲבָל אֵינָן יְכוּלִין לְמַחֲוֹת בִּידוֹ וְלֹאֲמַר לוֹ: אֵין
5 אָנוּ יְכוּלִין לִישֵׁן מִקּוֹל הַפְּטִישׁ אוֹ מִקּוֹל הָרַחִים;

- 1 תגרים¹¹⁶. ולא יפנס מתוכה לשדה אחרת¹¹⁷.
 - 2 והחיצון זורע¹¹⁸ את הדרך. החזירו¹¹⁹ את הדרך מן
 - 3 הצד¹²⁰ מדעת שניהם - הרי זה נכנס ויוצא בשעה
 - 4 שהוא רוצה¹²¹, ומכניס לתוכה תגרים¹²²; ולא יפנס
 - 5 מתוכה לשדה אחרת¹²³. וכל אחד¹²⁴ מהן יש לו
 - 6 לעבב על חברו בזריעת הדרך שנתנו מן הצד.
- (113) שם צט: במשנה. (114) שבעת החלוקה הסכים החיצוני לתת כניסה לפנימי (רש"י שם ד"ה מי שיש לו). (115) שהרי הליכה זו באמצע הגינה גורמת הפסד לבעל הגינה החיצונה, ולא הסכים אלא לצורך גדול. (116) לקנות ירקות (רש"י שם ד"ה תגרין). (117) שלא הסכים אלא להליכה לצורך הגינה ולא לצרכים אחרים. (118) אף שמעכב קצת את ההליכה - מכיון שיצא לו הפסד גדול לחיצון אם לא יזרע באמצע שדהו, מן הסתם לכתחילה הסכים רק באופן זה (סמ"ע שם ס"ק ה). (119) המשך המשנה, שם. (120) שביטלו את הדרך הראשונה שבאמצע, ועשו דרך חדשה מן הצד. (121) שאין זה מפריע כל-כך לבעל הגינה החיצונה. (122) כנ"ל, שמן הצד לא נגרם לו הפסד כל-כך על-ידי-זה, והוא מצרכי הגינה. (123) שלא הסכים לתת לו אלא לצרכי הגינה ולא לצרכים אחרים. (124) שבעל הגינה החיצונה אינו זקוק כל-כך לזרוע דרך זו, כמו אילו היתה זו באמצע הגינה, ולשם כך הסכימו להחליפה, וגם בעל הפנימית אינו יכול לזרוע, שקיבל את הדרך להליכה גרידא ולא לזריעה, וראה סמ"ע שם, ס"ק ה.
- יום חמישי י"ב טבת ה'תש"פ**
- פרק שביעי**
- (1) נתבאר בו משפטי החלונות שיש לאחד על האחר, וכל ענייני החלונות בשלימות.
- 7 א. מי² שהיתה לו חלון בכתלו, ובא חברו ועשה
 - 8 חצר³ בצדו - אינו יכול לומר לבעל החלון: סתם
 - 9 חלון זה, כדי שלא תביט בי⁴; שהרי החזיק בהזק
 - 10 וזה⁵. ואם⁶ בא חברו לבנות כתלו פנגד החלון כדי
 - 11 שישסור הזק ראיתו - צריך להרחיק את כתלו מפנגד
 - 12 החלון ארבע אמות⁷, כדי שלא יאפיל עליו⁸.
- (2) בבא בתרא כב. במשנה. ושם מבואר שיש בחלונות דין חזקה. וראה למעלה פרק ב הלכה יד. (3) [לא כתב "לעשות חצר", אלא "ועשה חצר", כלומר, עשה את החצר ושתק ולא מיחה על זה שיש חלון בכתלו של חברו, ולפיכך החזיק בו (ראה להלן הלכה ו). והשמיענו רבינו כאן שאף על פי שהחלון היה מקודם, לפני שעשה את החצר, ואז לא היה שום היזק ראייה, ולא היה דין חזקה, עד שעשה חברו המצר, ושתק ולא מיחה בידו, ואם כן לא עשה מעשה להחזיק, ואף על פי כן הוא קונה בחזקה. ולהוציא מדברי ר"י מיגאש שכתב (בתחילת מסכת בבא בתרא) לפי תירוצו אחד, שזהו החילוק בין היזק ראייה בחצר השותפין, שאין שם חזקה, לפי שאין שם מעשה, לבין חלון שיש בו
- חזקה להיזק ראייה, לפי שעשה מעשה בפתיחת החלון. ואם כן מוכרחים לחלק ביניהם באופן אחר: שבחצר השותפין שניהם מזיקים זה את זה בהיזק ראייה ויכול לטעון שלפיכך לא מיחה, מפני שגם חברו ניזוק על ידו, ואילו בחלון אין בעל החלון ניזוק כלל, וכמו שכתב הר"י מיגאש שם לפי תירוצו אחר. או כמו שכתב הרא"ש (בבא בתרא פרק א סימן ב) שבחצר השותפין הוא היזק תמידי ואילו בחלון אינו מזיקו אלא בשעה שעומד ליד החלון ומסתכל]. (4) והיינו, היזק ראייה. (5) [כמו שכתב להלן פרק יא הלכה ד שבכל ההרחקות מועילה חזקה לאלתר, ובלי טענה, עיין שם.]. (6) משנה שם. (7) ודי בזה, אף אם הוא עוד מאפיל עליו, שכן הם שיעורי החכמים: לא פחות ולא יותר (שולחן ערוך סימן קנד, סעיף כא). (8) ברייתא שם כב:
- ב. היתה⁹ החלון למטה בפתל - פופה את חברו¹⁰ לבנות פנגדה ברחוק ארבע אמות¹⁰ ולהגביה הפנין¹¹ ארבע אמות¹¹, כדי¹² שלא יביט בו מן החלון¹³.
- (9) משנה וברייתא שם. (10) כדי שלא יאפיל, כנ"ל. (11) כלומר, ארבע אמות מעל לראש החלון ויש אומרים שאין זה אלא באופן שהרחיק ארבע אמות כדין, אבל אם הרחיק יותר - יש להגביה יותר, שאם לא כן, יוכל להציץ בחלון (מגיד משנה). [וראה להלן הלכה ד]. (12) ברייתא שם. (13) היינו, דרך החלון לתוך הבית פנימה.
- ג. היתה¹⁴ החלון למעלה בפתל, ובנה חברו פתל¹⁶ פנגד החלון מלמטה: אם היה מראש הפתל שפנה¹⁷ עד החלון גבה ארבע אמות או יותר - אינו יכול¹⁸ למנעו אף על פי שלא הרחיק מפתל החלון כלום; שהרי לא האפיל עליו¹⁵, ואינו מזיקו בראיה¹⁶. אבל אם נשאר גבה מראש הפתל עד החלון פחות²¹ מארבע אמות - פופהו למעט הפתל, כדי שלא יעמד על ראש הפתל וישקיף מן החלון; או יגביה הפתל על החלון ארבע אמות, ויהיה הפתל רחוק²⁴ מן החלון ארבע אמות, כדי שלא יאפיל ולא יציץ²⁶ ויראה.
- (14) משנה וברייתא שם. (15) והמדובר, באופן שאין מקום לטענת הדרושה. המובאת לקמן פרק ט הלכה ט (סמ"ע סימן קנד סעיף קטן נב). (16) כיוון שישנה הרחקה של ארבע אמות בין הכותל והחלון.
- ד. פנה¹⁷ פתל אחד¹⁸ בצד¹⁹ החלון - צריך להרחיק²⁷ מן החלון טפח²⁰, ומגביה הפתל ארבע אמות²¹ על החלון, או²² פונס²³ ראש הפתל, כדי שלא ישב עליו²⁹ ויציץ ויראה.
- (17) ברייתא שם כב: ולפי פירושה בגמרא. (18) כי אם בנה שני כתלים, הוא דין אחר, ויבואר להלן הלכה ה. (19) בצידו ולא למולו, כגון שהכותל שבו החלון הוא ממזרח למערב, והכותל השני מן הצפון לדרום. (20) בגמרא שם: "כמלוא רוחב חלון". אבל ברי"ף ורא"ש שם נוסף "וכמה - טפח" (וכן הוא בכתבי-יד ה' בדקדוקי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא למעלה מארבע אמות, שאף על פי שאין בהם דין חזקה לענין שלא יכול השני לבנות כותל על ידו, יש בהם חזקה לענין זה, שאינו יכול לסתום את החלון. (34) משנה וגמרא שם נח: ונט. (35) במשנה שם, חילקו בין חלון צורית, שיש בה חזקה ובין חלון מצרית, שאין בה חזקה, ופירשו שחלון מצרית היא קטנה, שאין ראשו של אדם יכול להיכנס בה, ואם כן חלון צורית, היא חלון שראשו של אדם יכול להיכנס בה. (36) בגמרא שם מבדילים רבי זירא ורבי אילעאי, בין חלון שהוא למטה מארבע אמות, שיש בה דין חזקה לבין חלון שהוא למעלה מארבע אמות, שאין בה דין חזקה; ולדעת רבינו (וכן כתבו התוספות שם דיבור המתחיל למטה) המדובר על חלון קטן, אבל בחלון גדול, אף למעלה מארבע אמות יש בו דין חזקה. אך הראב"ד (בהשגתו כאן) והרשב"ם (שם דיבור המתחיל אמר רבי זירא) פירשו להיפך, שהמדובר בחלון גדול, אבל בחלון קטן אף למטה מארבע אמות אין בה חזקה, וראה מגיד משנה והגהות מיימוני. (37) מכנגד, והוא הדין בגובה, וכן בצדדין לפי השיעורים המתאימים. (38) למעלה הלכות א-ה.

- ז. היתה³⁹ חלון קטנה שאין ראשו של אדם נכנס⁴⁰ ממנה, והיתה למעלה מארבע אמות⁴¹ - בעל החצר יכול לבנות⁴² פגגדה ובצדדיה. שהרי טוען ואומר: לא הנחתיה לפתח⁴³, אלא מפני⁴⁴ שהיא קטנה וגבוהה; אבל שתחזיק עלי עד שארחיק הבנין - לא הנחתיה. במה דברים אמורים⁴⁵? בשפתחה לתשמיש⁴⁶ או פרי שיקנס בה הרוח; אבל אם פתחה לאורה⁴⁷, אפילו היתה קטנה⁴⁸ ביותר וגבוהה ביותר, הואיל ולא ערער - החזיק, ואין בעל החצר יכול לבנות פגגדה או מצדדיה עד שירחיק ארבע אמות, פרי שלא יאפיל עליו, שהרי מחל לו על האורה. וכן⁴⁹ מי שהיתה לו חלון מחזקת, ובא חברו ובנה⁵⁰ פגגדה או מצדדיה בלא הרחקה, או סתמה, ושתק בעל החלון - אינו יכול לחזור ולערער לפתח החלון או להרחיק הבנין; שפיון ששתק - מחל. שאין אדם עשוי שסותמין אורו בפניו ושותק, אלא אם כן מחל.

(39) משנה וגמרא שם. (40) רבינו לשיטתו, שרק אם מצטרפים שני התנאים האלו, אין בה דין חזקה. (41) אבל אינו יכול לדרוש את סתימת החלון. (42) ומשמע שעל הפתיחה עצמה אינו יכול לערער ואינו יכול לכופף אותו לסתום. (43) שאז אין ההיקף-ראייה גדול ביותר. והרשב"ם כתב שאם החלון קטן אין בו קבע, ולפי זה יכול הוא למחות אף על הפתיחה. (44) שם נט. מימרא של שמואל. (45) אם כי יש בה גם אור (כסף-משנה). (46) והכל תלוי בדעתו של הפותח (כסף משנה). ויש אומרים שצריך שיהא ניכר בחלון שהוא עשוי לאורה, כגון שהוא צר מבחוץ ורחב מבפנים (הגהות מיימוני). (47) וצריך שיהיה לפחות כמלוא מקדח (כסף משנה בשם הרמב"ן). (48) כלומר: כשם שיש דין חזקה בפתיחת החלון, כן יש דין חזקה בסתימתו. (49) בגמרא: "ולסתום", ולדעת רבינו, אף בניית כותל מול החלון, בכלל זה. ולדעת הראב"ד בהשגתו

סופרים שם). (21) אבל לרש"י שם דיבור המתחיל והלא מציין, ותוספות שם דיבור המתחיל במדיר, לא מועיל כאן גובה ארבע אמות, לפי שיוכל לעמוד בסוף הכותל ולשחות ולהציץ. וראה במגיד משנה שהכריע כרבינו על רקע המציאות. [ואף על פי שכתבנו למעלה (בהלכה ב) שאם הרחיק יותר מארבע אמות צריך להגביה יותר מארבע אמות - אין זה אלא בכותל שממול אבל לא בכותל שמן הצד, ועיין מגיד-משנה]. (22) שם כרב זביד. (23) כלומר, עושה אותו צר למעלה.

- ה. בנה²⁴ שני פתלין משני צדי החלון - צריך להיות ביניהן רחב ארבע אמות²⁵, והחלון באמצע הארבע²⁶. ולא²⁷ יספיק על גביהן, אלא אם כן הרחיק הסכופ מן הכתל שיש בו החלון ארבע אמות, פרי שלא יאפיל עליו²⁸. לפיכך, מי²⁹ שבא לפתח חלון לחצר חברו, בין חלון גדולה בין חלון קטנה, בין למעלה בין למטה - בעל החצר מעבב עליו. שהרי אומר לו: תזיק לי בראייה; ואף על פי שהיא גבוהה, תעלה בסלם ותראה.

(24) משנה שם כב. וכפירושה הסופי בגמרא שם כב: (25) כי אחרת הצל מאפיל. (26) היינו, שרוחב החלון הוא בכלל הארבע (ולא כשיטת הטור, שצריך ארבע אמות מחוץ לרוחב החלון - סמ"ע סימן קנד סעיף קטן נז). ואם החלון רחב ארבע אמות, צריך להרחיק שני הכתלים מן החלון טפח, לפחות, מכל צד כמבואר למעלה (מגיד משנה). (27) אינו בתלמוד, אבל הוא פשוט, ונלמד ממה שכתב למעלה (מגיד משנה). (28) כדין כותל מכנגד שצריך ארבע אמות. והמדובר, כשאי אפשר לעלות על גבי הסיכון, שאם לא כן יש גם חשש שמא יציץ ויראה (למעלה הלכה ב-ג). (29) שם נט. וכדעת רבי אילעאי, שאמר שם שאפילו בחלון המצרית (כפירוש רבינו בסוגייה זו, ראה להלן הלכה ו-ז) ואפילו למעלה מארבע אמות - יכול בעל החצר למחות בידו.

- ו. הרי³⁰ שפתח חלון לחצר חברו, ומחל³¹ לו בעל החצר; או שגלה דעתו שהניחו, כגון שבא וסיע עמו; או שיעד הנזק ולא ערער - הרי זה החזיק בחלון, ואינו יכול אחר כך³² לחזור ולערער עליו לסתם³³. וכיצד³⁴ דינה של חלון זה, שהניחה לפתחה? אם³⁵ ראשו של אדם יכול לפגס ממנה, או³⁶ שהיתה למטה מארבע אמות אף על פי שאין ראשו נכנס ממנה - אין בעל החצר יכול לבנות פגגדה או מצדדיה, אלא אם כן הרחיק³⁷ ארבע אמות, כמו שבארנו³⁸.

(30) שם נח: במשנה, שחלון צורית יש לה חזקה, ומפרשה רבינו בחלון שיש בה היזק ראייה, ואף על פי כן יש לה חזקה. (31) רבינו לשיטתו שבנוקין אין צורך לא בחזקת שלוש שנים ולא בטענה, ראה למעלה פרק ה הלכה ה. (32) היינו, אפילו מיד, שהרי לדעת רבינו אין צורך בשלוש שנים. (33) והיינו, בכל החלונות, אף בחלון קטן, ואף אם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי י"ב טבת - ספר קנין - הלכות שכנים קעט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

העצים כמו שאמרו בגמרא שם (לחם משנה). 53 אין זה מפורש בגמרא, אבל יש ללמדו מהמבואר למעלה. וראה בבבא בתרא נט. 54 שם נט. בקשר לפתיחת החלון למעלה מארבע אמות, כשאינן שום היוק לשני.

ט. אָבֵל⁵⁵ בַּעַל הַחֲלוֹנוֹת שָׂרָצָה לְשָׁנוֹת מְקוֹם חֲלוֹנוֹ, 15
בֵּין לְמַעְלָה בֵּין לְמַטָּה⁵⁶; אָפְלוֹ⁵⁷ הֵיטָה גְדוּלָּה, 16
וְאָמַר: אָפְתַּח אַחֲרַי קִטְנָה⁵⁸, וְאָסַתֶּם זֶה - בַּעַל 17
הַחֲצֵר מַעֲבֵב עָלָיו. וְכֵן⁵⁹ אֵינוֹ יָכוֹל לְהִרְחִיב בַּחֲלוֹן 18
כָּל שְׂהוּא. 19

55 בבא בתרא ס. במשנה, ושם שאין בעל הפתח יכול לשנות את הפתח, להרחיבו או לעשותו שניים, והוא הדין, לדעת רבינו, בחלון, אם כי לא הוזכר מפורש. 56 שאם היה למעלה מארבע אמות אסור לעשותו למטה ששם מזיק יותר בראייה, ואם היה למטה אסור לעשותו למעלה, וכן דעת רב משה גאון (מגיד משנה). שכשהיה למטה, ידע בעל החצר שבעל הכותל מצוי תמיד ליד החלון ונשמר ממנו, אבל כשעושהו ואינו מצוי תמיד ליד החלון אינו יודע להישמר ממנו בעת שעולה על דעתו לטפס על הסולם ולהופיע פתאום על יד החלון, ולא ידע לשמור ממנו (לחם משנה). 57 מפני הטעמים האמורים. 58 במקום אחר, או למעלה או למטה. 59 שם ס. במשנה, בפתח, והוא הדין בחלון.

י. שְׁנֵי⁶⁰ אֲחִינִי⁶¹ שֶׁחֲלָקוּ חֲצֵר מְדַעְתָּן⁶², וְשָׁמוּ 20
הַבְּנִינִי⁶³ וְהָעֵצִים זֶה פָּגַגְדָּה זֶה, וְלֹא הִשְׁגִּיחוּ עַל שׁוֹמֵת 21
הָאוֹרִי⁶⁴, וְהִגִּיעַ לְאַחַד מֵהֶן בַּחֲלָקוֹ תְּרִבֵּץ הַחֲצֵר⁶⁵, 22
וְלִשְׁנֵי הָאֲכַסְדָּרָה⁶⁶, אִם רָצָה⁶⁷ בַּעַל הַחֲצֵר לְבָנוֹת 23
כְּתֹל בְּסוֹף חֲלָקוֹ - בּוֹנָה⁶⁸ בְּפָנֵי הָאֲכַסְדָּרָה, וְאָף עַל 24
פִּי שְׂמֵאפִיל עָלָיו, שֶׁהָרִי לֹא שָׁמוּ הָאוֹרִי. 25

60 שם ז. כרב חמא. 61 והוא הדין שותפים (הגהות מיימוני). 62 ושכחו לשום את האוויר, שאילו היו חולקים בבית-דין, היו וודאי עושים השומא כהוגן ולא היו מסיחים דעתם מלשום את האוויר.

63 היינו, שזה שקיבל את הבניין העלה לזה בדמים את ההפרש, ששוים הבניין והעצים נגד המגרש הריק. 64 יש אומרים שאין זה אלא אם הדגישו שהעלאת דמים זו מכוונת כלפי הייתרון של העצים והבניין, ולכן אין האוויר בכלל השומא, אבל אם שמו סתם: חלק זה נגד חלק זה - גם האוויר בכלל השומא (מגיד-משנה). 65 בגמרא שם: "תרביצא", ופירש רש"י שם: "גינה". ואם כן לדעת רבינו היא גינת החצר. 66 בגמרא שם: "איספלידא", ומפרשה רבינו "אכסדרה" וכן פירשה הר"י שם בתוספות, וכתב שם שרק באכסדרא, שיש לה שלושה כתלים והרביעית פרוצה, יכול להאפיל, שהרי יש בה הרבה אור, אבל בבית רגיל אינו יכול להאפיל, "שבית בלי אור אינו שווה כלום" (רמ"א סימן קנד סעיף כז). 67 והיינו, מיד, לפני שזה יחזיק בו, וראה רש"י שם דיבור המתחיל בדנפשא. 68 ואין זה יכול להסתמך על חזקת האבות, שאין היורש יכול לטעון, שהוא רוצה לגור כמו שגור אבותיו (הגהות מיימוני).

כאן אין חזקה בבניין כותל אלא לאחר שלושים יום, כמו בסוכה, להלן פרק ח הלכה ז (לחם-משנה).

ח. מֵי⁵⁰ שֶׁהָיוּ לוֹ חֲלוֹנוֹת לְמַטָּה בְּכַתְּלוֹ, וְכֹא חֲבֵרוֹ 1
לְבָנוֹת בְּפָנֶיהֶן, וְאָמַר לוֹ: אֲנִי אֶפְתַּח לָךְ חֲלוֹנוֹת 2
אַחֲרָיו בְּכַתְּלֵי זֶה עֲצָמוֹ לְמַעְלָה מֵאֵלָיו - הָרִי זֶה 3
מַעֲבֵב עָלָיו, וְאָמַר לוֹ: בַּעַת שֶׁתִּפְתַּח הַחֲלוֹנוֹת 4
תִּרְעִיד אֶת הַכְּתֵל וְתִקְלַקֵּל אוֹתוֹ. וְאָפְלוֹ אָמַר: אֲנִי 5
אֶסְתֵּר כָּל הַכְּתֵל, וְאֶבְנֶה אוֹתוֹ לָךְ חֲדָשׁ, וְאֶעֱשֶׂה בּוֹ 6
חֲלוֹנוֹת לְמַעְלָה, וְאֶשְׁכַּר לָךְ בֵּית שְׂתִדּוּר בּוֹ עַד 7
שְׂאֵבְנָה - יָכוֹל לַעֲכָב עָלָיו, וְאָמַר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי 8
שְׂאֵטְרַח מִמְּקוֹם לְמִקְוֶה⁵¹. לְפִיכָךְ, אִם לֹא הָיָה שָׁם 9
טֶרַח כָּלֵל⁵², וְאֵין צָרִיךְ לְפָנוֹת - אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲכָב 10
עָלָיו, וְכּוֹפִין אוֹתוֹ שֶׁיִּהְיֶה חֲבֵרוֹ סוֹתָם חֲלוֹן זֶה 11
שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ, וְעוֹשֶׂה לוֹ חֲלוֹן מִלְּמַעְלָה; שְׁזוֹ מִדַּת 12
סְדוֹם⁵³. וְכֵן⁵⁴ כָּל דָּבָר שֶׁזֶה נִהְיָה בּוֹ, וְאֵין חֲבֵרוֹ 13
מִפְסִיד וְאֵין חֶסֶר פְּלוֹם - כּוֹפִין עָלָיו. 14

~ נקודות משיחות קודש ~

"זה נהנה וזה לא חסר... וכופין אותו שזו מדת סדום"

יש לחקור מה יהיה הדין בזה נהנה וזה חסר בחסרון לאחר זמן, אלא שעל-ידי הנאת חברו יוקדם החיסרון וההיזק, ואם לא יוקדם לא יינה חברו כלל, ויוזק זה בוודאי לאחר זמן.

אם הטעם הוא שאין לו לעכב הנאת חברו שאינה גורמת לו לחסרון, הרי שיש לכופף אותו גם במקרה הנ"ל (שהרי החסרון יבוא ממילא).

אבל אם הטעם הוא שכופין אותו רק כאשר אין הנאת חברו קשורה עם החסרון שלו הרי שכאן אין כופין אותו. בנוסף יש לחקור מה יהיה הדין בנוגע לקבוצה שלמה המהנים זה את זה ואינם רוצים להנות אחרים, האם יש לכופם להנות אחרים, שהרי בין כך יהיו חסרים והלא כך היה בסדום שלא רצו לגרום הנאה לאחרים אבל בינם לעצמם היו מהנים זה את זה, וכופין על מדת סדום. או שמא אין לכופם כיון שבכל-זאת מהנים זה את זה.

ויש ללמוד הוראה בעבודת ה' עד כמה נוגע לגרום הנאה לחברו עד כדי כך שכופין על עניין זה ואפילו בני נח חייבין בצדקה, ועל כך נענשו אנשי סדום על ש"יד עני ואביון לא החזיקה" (יחזקאל טז, מט). ומה שלא נמנתה בשבע מצוות יש לומר א. שנמנו רק מצוות שב ואל תעשה. ב. שכלולה במצוות דינים שעניינה יישוב העולם.

(על פי י"ן מלכות' ספר קנין סימן יז.)

50 שם ז. מימרא של רב חמא. 51 בגמרא שם השיבו כך על הטענה שיתסור את כל הבית, ואילו על סתירת הכותל לבדו, השיבו שכותל חדש אחד עם שלושה כתלים עתיקים לא יחזיקו מעמד. 52 מכלל שאם יש טורח כל שהוא יכול לעכב עליו, ובכלל זה גם בית התבן ובית

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יום שישי י"ג טבת ה'תש"פ

פרק שמיני

(1) נתבארו משפטי הזיוין שיש לאחד על האחר, והסולמות והצינורות המקלחות מים, ונעיצת הקורות בכתלים.

- 1 א. המבקש² להוציא זיו³ מבתלו על אור חצר
- 2 חברו כל שהוא⁴ - פעל החצר מעבב עליו⁵; שהרי
- 3 מזיקו בראיה⁶ בעת שתולה בו⁷ ומשתמש בו⁸.
- 4 הוציא את הזיו ולא מחה בו לאלתר פעל החצר -
- 5 הרי החזיק פעל הזיו⁹.

(2) משנה וגמרא בבא בתרא נט. ונט: (3) "הוא הבנין היוצא מן הכותל" (רבינו בפירוש המשנה שם). (4) אפילו הוא פחות מטפח. (5) שם, בדברי רב הונא. (6) ולולא טענה זו, לא היה יכול למנוע את בעל הזיו מלהשתמש באור חצרו, שהרי זה נהנה וזה לא חסר, וכופין אותו על מדת סדום (שם). (7) שאם כי אינו ראוי לשימוש מלא, להגל קוטן שטחו - ראוי הוא לתלות בו חפצים, ואז בעת פעולת השימוש זו, עלול הוא להזיק בראיה. (8) היינו מבלי להכנס לחצר חבירו, אלא מוציא ידו דרך חלון ותולה. ואינו יכול לטעון: אחזיר את פני ולא אזיקך, כי בעל החצר טוען כנגדו: שמא תפחד לעשות כך, או תעשה עצמך מפחד, ובינתיים תסתכל בחצר, ותזיקני בראיה (גמרא שם). (9) כלומר, מכיון שיכול היה למחות ולא מיחה, החזיק זה לאלתר ואינו צריך לחזקת שלש שנים (ראה להלן פ"א הלכה ד). ומועילה חזקה בהיזק ראייה באופן זה (ראה למעלה פ"ז הלכה א). וחזקה זו אינה אלא לענין שיכול להשתמש בזיו זה בחצר חבירו, וכן למנוע מבעל החצר מלהשתמש בו, אבל אינו יכול למחות בבעל החצר מלבנות תחת הזיו, כשם שיכול למנוע בזיו שהוא טפח (להלן הלכה ב). וזה לשון המשנה שם: "הזיו עד טפח יש לו חזקה ויכול למחות, פחות מטפח אין לו חזקה ואינו יכול למחות". ומפרשה רב הונא שם, בבעל הגג שהוא יכול למחות בבעל החצר בזיו טפח ואינו יכול למחות בפחות מטפח, אבל בעל החצר יכול למחות אפילו בפחות מטפח, וברור הדבר שאם לא מיחה בעל החצר, שוודאי החזיק בעל הגג, אפילו בזיו פחות מטפח. ואם כן, מה שאמרו במשנה שבפחות מטפח אין לו חזקה, על-כרחנו שאין זה לענין השימוש בו, שלענין זה בוודאי יש לו חזקה, מאחר שלא מיחה בו בעל החצר, אלא לענין מניעה מבעל החצר לבנות תחתיו, ועל זה אמרה המשנה שאינו יכול למחות בו, אבל לענין שימושים יש לו חזקה ויכול לעכב לבעל החצר מלהשתמש בו. וכן הוא בפירוש המשניות לרבינו שם.

- 6 ב. היה¹⁰ הזיו טפח¹¹ - החזיק¹² באור¹³ החצר
- 7 כנגדו; ואם רצה פעל החצר לבנות תחת הזיו
- 8 ולבטל תשמישו - פעל הזיו מעבב עליו. ואם אין
- 9 בזיו טפח - לא החזיק באור החצר¹⁴; וכל עת
- 10 שירצה פעל החצר לבנות תחתיו ולבטל תשמישו
- 11 של זיו - אין פעל הזיו יכול לעבב עליו¹⁵.

(10) שם, במשנה. (11) שזהו מקום חשוב. (12) היינו, אם

לא מיחה בעל החצר, כמבואר למעלה. (13) היינו, למניעת הבנין במקום הזיו, זכות שיש רק בזיו טפח. זהו פירוש הפסקא במשנה: "הזיו עד טפח יש לו חזקה ויכול למחות". (14) אבל החזיק בזיו להשתמש בו ולמנוע מבעל החצר מלהשתמש בו, כמבואר למעלה. (15) וזהו הפירוש של הפסקא במשנה: "פחות מטפח אין לו חזקה ואין יכול למחות", וכדברי רב הונא.

- 12 ג. היה¹⁶ הזיו שהוציא רחב טפח, ומשוף באור
- 13 חצרו של חברו ארבעה טפחים¹⁷, ולא מחה בו -
- 14 החזיק בו בארבעה על ארבעה¹⁸; ואם רצה להרחיב
- 15 את הזיו עד שיעשה ארבעה על ארבעה¹⁹ - הרי זה
- 16 מרחיב. ואין פעל החצר יכול לבנות באור חצרו
- 17 תחת הזיו כלום, אלא אם כן הניח לו תחתיו גבה
- 18 אור עשרה טפחים²⁰, כדי שישתמש בזיו.

(16) שם בגמרא, מימרא של רבי אסי או רבי יעקב בשם רבי מני, וכפירושה על-ידי אביו. (17) היינו, זיו שרחבו טפח וארכו ארבעה. (18) שכיון שנתרצה לו באורך של ארבעה, שהוא מקום חשוב, נתרצה לו גם ברוחב ארבעה, שאין מקום חשוב בפחות מארבעה על ארבעה (רשב"ם). ורבינו כאן לשיטתו להלן (פ"א ה"ד) שבנוקים ושעבודים לא צריך טענה, ומספיקה מחילה או העדר מחאה. ולדעת הראב"ד, לא החזיק אלא אם הוא מחמת טענה "לפי שזה מקום חשוב, ואינו נקנה במחילה, אלא דוקא בטענת מכר או מתנה" (מגיד-משנה). (19) ורק עד ארבעה רוחב ולא יותר, ואפילו יש באורך יותר מארבעה (מגיד-משנה בשם רשב"ם). (20) שיעור זה לא נזכר בגמרא, אבל סברא היא, שהרי דירת-בית היא עשרה טפחים, וכמו כן תשמיש הזיו (מגיד-משנה). והרי"ף כתב שמשאיר לו תחת הזיו שיעור ארבעה טפחים.

- 19 ד. המעמיד²¹ סלם קטן²², שאין²³ לו ארבעה
- 20 (תוקין) [חזקין]²⁴, בצד בתלו בתוך חצר של
- 21 חברו²⁵ או בתוך שדהו²⁶ - לא החזיק בנוק זה²⁷;
- 22 וכל זמן שירצה פעל החצר - בונה בצד סלם²⁸
- 23 ומבטל תשמישו. ואם²⁹ היה סלם גדול³⁰, שיש לו
- 24 ארבעה (תוקין) [חזקין]³¹ או יתר - החזיק; ואם
- 25 בא לבנות ולבטלו - פעל הסלם מעבב עליו עד
- 26 שירחיק פשעור, שהרי מחל³² לו להעמיד סלם
- 27 גדול. לפיכך³³, כשיבוא פעל הגג להעמיד סלם
- 28 גדול - פעל החצר יכול למחות, כדי שלא יחזיק
- 29 עליו. אבל אם העמיד סלם קטן - אינו יכול
- 30 למנוע³⁴; שהרי אומרים לו: אין עליך הפסד בזה³⁵,
- 31 כל זמן שתרחצה³⁶ - תטלנו³⁷.

(21) שם נח: במשנה. (22) והיינו "סולם המצרי" שבמשנה, שם. (23) כפירושם של תלמידי רב ינאי, שם נט. (24) כ"ה ברמב"ם בדפוס רומי, וכן הוגה בכ"י רומי בגמרא שם, וכן הוא בעיטור ערך מחאה (דק"ס שם עמוד 180 הערה ח). אבל ברמב"ם כ"י תימן: "חוקים" = תוקים. וכ"ה בגמרא שם בספרים שלפנינו. והם שלבים = מדריגות.

(ראה להלן), המזחילה יש לה חזקה". ורבינו התחיל בצינור (=במרוז) ובמזחילה, וגמר בצינור בלבד. וכוונתו לומר שאפילו צינור יש לו חזקה, וכל-שכן מזחילה, וראה ביאור הגר"א שם ס"ק כג. [ואין רבינו מחלק במרוז בינו לבין מקומו, כמו ששנו במשנה שם, משום שרבינו מפרש משנתנו לענין חזקת בעל החצר, אם בעל הגג רשאי לעקור את המרוז ממקום למקום או לקצרו כדלהלן, ולא בחזקת בעל הגג על בעל החצר (ראה להלן). ומתוך זה, שאנו דנים אם בעל הגג יכול לעקרו או לקצרו, אנו למדים, שבעל החצר ודאי אינו יכול לעקרו, ואולי גם לא לשנותו ממקום למקום, הרי שבעל הגג החזיק בצינור]. (44) שם נט. מימרא של רב יהודה בשם שמואל. (45) רבינו מפרש מה שאמר (שם נח): רב יהודה בשם שמואל, בפירושו למשנה שם "המרוז אין לו חזקה ויש למקומו חזקה": "הכי קאמר, המרוז אין לו חזקה מרוח אחת (שאפשר להחזירו בצד אחר), ויש למקומו חזקה משתי רוחות" (שאפשר לעקרו לגמרי) - שאין המדובר בחזקת בעל הגג על בעל החצר (כמו שפירש הרשב"ם), אלא בחזקת בעל החצר על בעל הגג (וכמימרא של שמואל שם נט. שהובאה למעלה). ולפי"ז ברור הדבר כי לבעל הגג יש חזקה על המרוז, ובעל החצר אינו יכול לעקרו ואולי אף לא להחזירו מצד לצד (ראה למעלה הערה מב). אלא שהראב"ד השיג על רבינו והעיר עליו: הלא הלכה זו רב יהודה אמרה בשם שמואל, ואם כן האיך אפשר לפרשה במשנתנו? (46) כן מפרש רבינו בדברי רבי חנינא (שם נח): בפירושו למשנה הנ"ל: "המרוז אין לו חזקה, שאם היה ארון מקצרו, ויש למקומו חזקה, שאם בא לעוקרו אינו עוקרו" - שאף לפי דבריו אין המדובר בחזקת בעל הגג אלא שוב בחזקת בעל החצר, כנ"ל. [והמזחילה יש לה חזקה, כלומר: אם בעל הגג רוצה לקצר את המזחילה כדי למעט את מימיו של בעל החצר - בעל החצר מעכב עליו. ועיין ראב"ד]. (47) לא כתב רבינו אלא צינור בלבד, אבל במזחילה מעכב בעל החצר שלא להחזירו ושלא לקצרו, כנ"ל. (48) שם מדברי רב ירמיה בר אבא בפירושו למשנה הנ"ל: "המרוז אין לו חזקה, שאם רוצה לבנות תחתיו בונה, ויש למקומו חזקה, שאם בא לעוקרו אינו עוקרו". [וכאן גם רבינו מודה שהמדובר בחזקת בעל הגג על בעל החצר (ראה למעלה). ומזחילה יש לה חזקה, שאם יבנה בעל החצר יערער יסודות המזחילה הבנויה על-פי הרוב באבן וטיט. ולכן לא הזכיר רבינו אלא צינור ולא מזחילה, והראב"ד חשב, כנראה, שגם בבא זו מתפרשת בחזקת בעל החצר על בעל הגג, ולכן שאל: מה לו לבעל החצר, אם בעל הגג עצמו רוצה לערער בנין המזחילה שלו?]. (49) כמבואר למעלה הלכה א. והמדובר בצינור שגדלו טפח (ראה למעלה הלכה ב, שגם בזיז הדין כן). וראה בסמ"ע סימן קנ"ג ס"ק כא. (50) ואין הבנין מפריע לזה. מה-שאין-כן בזיז, שצריך לתלות עליו.

(25) שסומך את הסולם על כותלו בצד השני, שבתוך חצר חבירו, וכך פירשו הרשב"ם והרא"ש. וראה בסמ"ע סימן קנ"ג, ס"ק כט. (26) פירט גם שדה וגם חצר, להורות כי החצר הזה דומה לשדה שאין בו היזק ראייה, היינו שאין שם בית (ש"ך שם ס"ק י, בשם ב"ח). שאם לא כן, ודאי יכול למנוע מלהעמיד סולם קטן, כשם שיכול למנוע מלהוציא זיז (למעלה הלכה א), וראה להלן בסוף ההלכה. (27) מכיון שהוא קטן, אין בעל החצר מקפיד עליו, ואינו מוחה. ואין שתיקה זו נחשבת כמחילה, שהיא היסוד של החזקה. (28) אבל אינו יכול למנוע מלהשאיר את הסולם, ראה להלן בסוף ההלכה. (29) משנה שם. (30) והיינו "סולם צורי" שבמשנה שם. (31) ראה למעלה הערה כג. (32) רבינו לשיטתו, שמחילה לבד מספיקה לרכישת חזקה זו. (33) מסקנת רבינו, ואינה מפורש במקור התלמודי. (34) כלומר: כל זמן שאינו רוצה לבנות במקום הסולם, אינו יכול להכריח אותו לסלקו. (35) והוא בכלל מה שאמרו חז"ל בכמה מקומות: כופין על מדת סדום, שהרי זה נהנה וזה לא חסר. (36) היינו, להנחת במקום הסולם. (37) ואין כאן משום היזק ראייה כמו בזיז (למעלה הלכה א), מכיון שאינו יכול להשתמש בסולם זה אלא אם נכנס לחצר חבירו, ועל זה הוא צריך לבקש רשות מחבירו, ואם צפוי לו היזק ראייה, יכול חבירו למנוע זאת ממנו תמיד (מגיד-משנה), וראה למעלה הערה כה, מה שכתבנו בשם הב"ח.

- 1 ה. הַרוּצָה³⁸ לְהוֹצִיא צִנּוֹר³⁹ עַל חֲצֵר חֲבֵירוֹ, פְּדִי
- 2 שִׁיקָלָח שֵׁם הַמִּים, או שְׁעֵשָׂה מְזֻחִילָה⁴⁰ עַל פְּתָלוֹ,
- 3 פְּדִי שִׁיחֵיו הַמִּים נִזְחָלִין וְיוֹרְדִין לְחֲצֵר חֲבֵירוֹ - פֻּעַל
- 4 הַחֲצֵר מַעֲכָב עָלָיו⁴¹. וְאִם⁴² לֹא מָחָה בּוֹ - הִחֲזִיק זֶה
- 5 בַּצִּנּוֹר⁴³. רָצָה אַחֵר כֶּף לְסֵתָם⁴⁴ הַצִּנּוֹר - פֻּעַל הַחֲצֵר
- 6 מַעֲכָב עָלָיו; שִׁכְשֵׁם שֶׁהִחֲזִיק פֻּעַל הַגֶּג לְשִׁפּוֹף מִימֵיו
- 7 לְחֲצֵר חֲבֵירוֹ, כֶּף הִחֲזִיק פֻּעַל הַחֲצֵר שִׁיחֵיו מִימֵי גִגּוֹ
- 8 שֶׁל חֲבֵירוֹ בְּאֵין אֶצְלוֹ לְרִשּׁוֹתוֹ. רָצָה פֻּעַל הַגֶּג לְעַקֵּר
- 9 הַצִּנּוֹר מִצֵּד זֶה וּלְהִחֲזִירוֹ בִּצֵּד אַחֵר⁴⁵, או שֶׁהָיָה אֶרֶץ
- 10 וְרָצָה לְקַצְרוֹ⁴⁶ - אֵין פֻּעַל הַחֲצֵר יָכוֹל לַעֲכָב עָלָיו;
- 11 שֶׁלֹא הִחֲזִיק אֲלָא בְּמִימֵי הַגֶּג, וְהָיָה הֵם בְּאִים אֶצְלוֹ
- 12 מִפְּל מְקוֹם⁴⁷. וְכֵן⁴⁸ אִם רָצָה פֻּעַל הַחֲצֵר לְבָנוֹת פֶּתַח
- 13 הַצִּנּוֹר - אֵין פֻּעַל הַגֶּג יָכוֹל לַעֲכָב עָלָיו; שְׁאֵין
- 14 הַצִּנּוֹר עֲשׂוֹי לְתִשְׁמִישׁ פְּזִיז, פְּדִי שִׁיחֲזִיק בְּאִוִיר
- 15 הַחֲצֵר⁴⁹, שְׁאֵינוֹ עֲשׂוֹי אֲלָא לְקָלוֹחַ הַמִּים⁵⁰.

(38) שם נח: במשנה. ויוצא גם מהמימרא של רב יהודה בשם שמואל, שם נט. (39) הוא "המרוז" שבמשנה שם, והוא ה"צינור" שבדברי שמואל שם, והוא עשוי כך שמימיו מקלחין מרחוק לתוך החצר ולא זוחלים על פני הכותל. וקובעים אותו פעם פה ופעם פה במזחילה (=הוא הצינור הגדול המחובר לגג). (40) משנה שם. והוא צינור גדול נמשך לאורך הכותל, שמימיו נזחלים מעל הגג על פני הכותל. (41) מכיון שנראה במשנה שם שיש להם חזקה (ראה להלן) - ודאי יכול לעכב, שכל שיש לו חזקה - יכול הוא למחות (הגר"א סימן קנ"ג ס"ק כב). (42) משנה שם. (43) במשנה, שם: "המרוז אין לו חזקה ויש למקומו חזקה

- 16 ו. מִי⁵¹ שֶׁהוֹרִיד מִי גִגּוֹ עַל חֲצֵר חֲבֵירוֹ, וְלֹא מָחָה
- 17 בּוֹ, וְהִחֲזִיק בְּדָבָר זֶה: אִם הַמִּים מְנַטְפִין⁵², וְרָצָה
- 18 לְקַבֵּץ לְמָקוֹם אֶחָד וְלַעֲשׂוֹתָם צִנּוֹר - עוֹשֶׂה⁵³. וְכֵן⁵⁴
- 19 אִם הָיָה בְּאֵין דְּרָךְ צִנּוֹר מִמָּקוֹם אַחֵר, וְהִלָּקֵן⁵⁵ עַל
- 20 רֶחֶב הַפֶּתֶל וְהִחֲזִיקֵן נוֹטְפִין - עוֹשֶׂה. וְאֶפְלוּ⁵⁶ לְבָנוֹת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ח. מ⁷³ שֶׁהַחֲזִיק בְּכֶתֶל זֶה בְּקוֹרָה אַחַת - אֵינוֹ יָכוֹל
לְהַחֲזִיק בְּקוֹרָה שְׁנִיָּה; שֶׁהָרִי לֹא מָחַל לוֹ אֲלֵא עַל
הָאֶחָת. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהוֹדָה שְׂאִין הַכֶּתֶל
זֶה⁷⁴ שְׁלוֹ, אֲלֵא חֲבֵרוֹ מָחַל לוֹ עַל הַכִּנְסַת קוֹרָה זוֹ;
אֲבָל אִם טָעַן: שֶׁכֶּתֶל זֶה⁷⁵ שִׁתָּף אֲנִי בָּהּ⁷⁶, הוֹאִיל
וְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ בְּקוֹרָה אַחַת - נֶאֱמָן⁷⁷, וּמִשְׁתַּמֵּשׁ
בְּכֶלֶן, אַחֵר שֶׁיִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַסֵּת⁷⁸ שֶׁהוּא שִׁתָּף בְּכָל
הַכֶּתֶל.

(73) אין מקור מפורש להלכה זו, אך היא יוצאת מהויכוח
שבין רב נחמן ורב יוסף (שם ו.) אם מחזיקים מקורה קטנה
לכבדה (ראה למעלה) - הרי שאף המיקל לא היקל אלא
באופן זה, אבל לענין הכנסת קורות נוספות - לא נחלקו
(מגיד-משנה). (74) בכ"י תימן: "הכותל הזה". (75) שעד
עכשיו היה בחזקת השני (כסף-משנה). (76) מתחילת
בנייתו (מ"מ). וראה להלן. ובכ"י תימן: בו. (77) מיד,
ואינו צריך חזקת ג' שנים, כיון שטוען שהוא שותף מתחילת
הבנייה (מגיד-משנה), ומקור להלכה זו מה שאמרו (בבא
בבא ו.א): "אמר רב הונא, בי כוי לא הוי חזקה", וזוהי
ההלכה המבוארת להלן: "היו קורותיו של ראובן בתוך
הכותל וכו'", ולדעת רבינו שאם החזיק בקורה אחת אינו
יכול להחזיק בקורה שניה, כנ"ל, מה חידוש יש כאן בדין
זה של "בי כוי" שעוד לא נשתמש כלל בכותל? אלא
על-כרחנו שכאן מדובר בטענת שותפות, ומשמיענו בזה
שכל זמן שלא השתמש אין לו חזקה - הרי שאם כבר
השתמש יש לו חזקה (הגר"א סימן קנג, ס"ק מט).
(78) כדין כל מחזיק בקרקע שלש שנים, וטוען שלקחה
(פי"א מהלכות טוען ונטען הלכה א.).

ט. הו⁷⁹ קוֹרוֹתָיו שֶׁל רְאוּבֵן בְּתוֹךְ הַכֶּתֶל⁸⁰, וּבְצֵד
שְׁמֵעוֹן מְקוֹמוֹת חֲפוּרִין לְהַכְנִיס⁸¹ בָּהֶן רְאִשֵׁי
הַקּוֹרוֹת - לֹא הִחֲזִיק⁸² בָּהֶן שְׁמֵעוֹן לְהַכְנִיס בָּהֶן⁸³
קוֹרוֹת, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְטַעַן שֶׁהוּא שִׁתָּף בּוֹ. שֶׁהָרִי אֵין
לוֹ בּוֹ תַּשְׁמִישׁ⁸⁴, וְיִכְוֹל⁸⁵ רְאוּבֵן לְטַעַן: שֶׁאֲנִי חֲפֵרְתִּי
מְקוֹמוֹת אֵלוֹ בְּצֵדָּה, כְּדִי שִׁיְהִיו מוֹכְנִים עַד שֶׁתִּקְנֶנָּה
מִמֶּנִּי אוֹ שֶׁתִּבָּקֵשׁ מִמֶּנִּי וְאֶמְחַל לָהּ, וְתִכְנִס הַקּוֹרוֹת
בְּלֹא חֲפִירָה בְּכֶתֶל, כְּדִי שֶׁלֹּא יִתְמַטְּמֵט⁸⁶ כְּתָלִי בַּעַת
חֲפִירָה.

(79) שם, מימרא הנ"ל של רב הונא. (80) ובזה הוחזק
הכותל בשלו. (81) מוכנות להכניס, אבל זה עדיין לא
הכניס. (82) מטעם מחילה, לפי שלא היה לו עדיין מה
למחול ונגד מה למחות. (83) בכ"י תימן: בהן.
(84) כנ"ל, שהמדובר בטענת שותפות. (85) כן הוא שם,
בסוף דברי רב הונא. (86) יתמטטט. ובכ"י תימן: "יתנדנד".

יום ש"ק י"ד טבת ה'תש"פ

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) נתבארו קצת מן הדברים שאין אדם רשאי לעשות בתוך
שלו סמוך לרשות חבירו כדי שלא יזיק את חבירו, אם

1 עַל גִּגּוֹ מִמֵּין צְרִיף⁵⁷, עַד שֶׁיִּרְדּוּ הַמַּיִם בְּמַהֲרָה⁵⁸
2 לְחַצֵּר חֲבֵרוֹ - בּוֹנֶה; שֶׁהָרִי הַחֲזָקוֹ מִיָּמִיו שֶׁל זֶה
3 לֵיָּרֵד לְחַצֵּר חֲבֵרוֹ.

(51) בבא-בבא ו. ויכוח בין רב נחמן ורב יוסף, שנמסר
בשני לשונות. (52) שהן יורדין טיפין טיפין על פני הכותל.
(53) שהמים יורדים עכשיו במרוכז דרך הצינור, וזה יותר
נוח לבעל החצר, ולפיכך הכל מודים בזה שמוותר.
(54) לפי הלשון הראשון, סובר כן רב יוסף. ואילו לפי
הלשון השני, סובר כן גם רב נחמן. (55) שהסיר את
הצינור, והמים שוב מתפשטים על פני כל הכותל.
(56) כרב יוסף לפי הלשון האחרון, "ועבד עובדא בצריפא
דאורבני". (57) בנין, שאין לו גג וראשי הדפנות דבוקות
זו בזו, כזה: A. וראה בפ"ד מהלכות סוכה הלכה ז.
(58) שמתוך שהגג משופע, יורדים המים במהירות יתר, וכן
כתב ר"י מיגאש.

4 ז. כְּתָלִי⁵⁹ שֶׁבֵּין רְאוּבֵן וְשְׁמֵעוֹן: אִם הָיוּ שִׁתָּפִין בָּהּ
5 - שְׁנֵיהֶם מִשְׁתַּמְשִׁין בּוֹ; זֶה חוֹפֵר מִצֵּד זֶה וּמִכְנִיס
6 קוֹרוֹתָיו כָּל שֶׁהֵן⁶⁰, וְזֶה חוֹפֵר מִצֵּד זֶה וּמִכְנִיס
7 קוֹרוֹתָיו. הִיָּה הַכֶּתֶל שֶׁל רְאוּבֵן לְבָדוֹ - אֵין שְׁמֵעוֹן
8 יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ⁶¹. חֲפֵר⁶² שְׁמֵעוֹן בְּכֶתֶל זֶה,
9 וְהַכְנִיס בָּהּ קוֹרָה אַחַת, וְשִׁתָּף⁶³ רְאוּבֵן וְלֹא מָחָה בּוֹ
10 - הִחֲזִיק בְּמָקוֹם הַקּוֹרָה. אֲפִלּוּ הִיָּתָה קְטָנָה, וְרָצָה
11 שְׁמֵעוֹן לְהַחֲלִיפָהּ בְּקוֹרָה גְּדוֹלָה וְעֵבָה - מִחֲלִיף⁶⁴.
12 הִיָּתָה⁶⁵ הַקּוֹרָה סֵפֶת עֲרֵאִים⁶⁶: כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם - לֹא
13 הִחֲזִיק בָּהּ סֵתָם, שֶׁהָרִי רְאוּבֵן אוֹמֵר: לֹא מִחֲלָתִי
14 וְהִנַּחְתִּיהָ, אֲלֵא מִפְּנֵי שֶׁהוּא עֲרֵאִי; לֹאֲחֵר שְׁלֹשִׁים
15 יוֹם - הִחֲזִיק, שְׂאִין זֶה עֲרֵאִי. וְאִם⁶⁷ סֵפֶת יָמֵי הַחֵג
16 הִיא: כָּל שְׁבַעַת יָמֵי הַחֵג⁶⁸ - לֹא הִחֲזִיק; לֹאֲחֵר⁶⁹
17 שְׁבַעָה - הִחֲזִיק. וְאִם⁷⁰ חֲבֵר רֹאשׁ הַקּוֹרָה בְּכֶתֶל
18 בְּטִיט⁷¹ - מִיָּד הִחֲזִיק. וְהוּא⁷² שֶׁיִּכְבֵּא רֹאשָׁה שְׂרָאוּבֵן
19 סִיעַ עֲמוֹ, אוֹ רָאָה וְלֹא מָחָה.

(59) בבא-בבא ו. אף אם כבדים הם, אבל לא יותר
על המדה, והולכים בזה אחר המנהג (רמ"א סימן קנג סעיף
יד). (60) פשוט. וכן נראה במשנה שם, ובגמרא שם ו.
כמימרא של רב נחמן שתוכנה הובא להלן. (61) שם ו.
וראה למעלה הערה נ. (62) רבינו לשיטתו, שבחזקות אלו
אין צורך לא בשלש שנים ולא בטענה (מגיד-משנה).
(63) כלשון שני של רב נחמן, וכרב יוסף. (64) שם ו:
מימרא של רבינא. (65) סוכה קייצית שעשויה לצל בלבד
(שם). (66) שם. (67) שם. (68) שבעה לאו דוקא, אלא שמונה,
שהרי בשמיני-עצרת אינו יכול לסתרה (הגהות מיימוניות
בשם 'תוספות'). (69) מפני שסוכה זו נעשתה לשם חג,
ועכשיו לא צריך יותר לסוכת חג, ואם כן ברור שדעתו
לקבע, או אולי לסוכת החג לכל שנה ושנה. מה-שאין-כן
בסוכת צל, שאין דרכה אלא לשלשים יום, וראה ברש"י שם
ד"ה ואי סוכה דמצוה. (70) שם. (71) שזה סימן ברור
שכוונתו לקבע. (72) תוספת של רבינו בהתאם לשיטתו.
ומקור דבריו בבא-בבא ו.א. (הגר"א שם ס"ק מז).

ואע"פ שדחו זאת בסוגיא הנ"ל - סובר רבינו שאין להתחשב עם הדיחוי, וה"פשיטא" הנ"ל נשארת בתקפה. (12) שם יט. וראה למעלה הערה א. (13) וצריך לומר שזה כמו נזק בידים, שהרי בלי זה אנו פוסקים כרבי יוסי, שעל הניזק להרחיק את עצמו, וראה דברי רבינו להלן בפרק י הלכה ה.

- ב. מרחיקין¹⁴ את הגפת¹⁵ ואת הזפת¹⁶ ואת המלח⁷ ואת הסיד ואת הסלעים¹⁷ מפתלו של חברו שלשה טפחים, או¹⁸ סד בסיד. ומרחיקין¹⁹ את הזרעים²⁰ ואת המחרשה²¹ ואת הגמא²² שמתקבץ בה מימי רגלים²³ מן הפתל²⁴ שלשה טפחים²⁵.

(14) המשך המשנה, שם. (15) "פסולת הזיתים, אחרי שמוציאין את השמן" (רבינו בפירוש המשניות). [ובמסכת שבת פ"ד משנה א, כתב רבינו: "וכן פסולת השומשמן". וכן בגמרא שם מז: וראה בפ"ד מהלכות שבת הלכה א והערה ב]. (16) בכ"י תימן: "הזבל" (וכן הוא במשנה, שם). וכן הגיה מרכבת-המשנה מדעתו, וראה לחם-משנה. וכל אלו מקלקלים את הכותל מחמת החום שבהם, ראה בהלכות שבת שם. (17) והם מחלילים את האדמה מתחת לכותל, והופכים אותה עפר תיחוח (שם יט. ב'תוספות' ד"ה משום, בשם ר"ח). (18) כאן ברור, שמספיק אמצעי אחד אף לרבינו. בגירסתנו מפורש במשנתנו שם: "או סד בסיד", ואף לדברי ה'תוספות' (שם ד"ה וסד בסיד) שהעלו מתוך דיון את הגירסא: "וסד" (=ב"ו"ו" החיבור) - יוצא מפורש, מתוך השקלא וטריא בגמרא יט. שכאן מספיק אמצעי אחד. וראה בלחם-משנה למעלה הלכה א. (19) אף זה, המשך המשנה שם. (20) בשקלא-וטריא בגמרא שם, סמכו את הטעם של כל הבבא הזאת: משום רטיבות. אך בזרעים, נאמר טעם מיוחד, והוא: "שמחלילים את הקרקע ומעלים עפר תיחוח" (שם יט:). וכתב רבינו בלשון כללית, כי המדובר גם כשזרעו במפולת יד, בלי מחרישה, שהרי אז יש טעם אחר לאסור, כמו שהעלו בגמרא. וראה בלחם-משנה. (21) בגמרא שם, ציינו, שמדובר כאן בחרישה לאילנות, ובארץ ישראל, שאין צורך בבריכת מים, כי אחרת הרי יש נימוקים אחרים לאסור. ורבינו כתב בלשון סתמית, הכוללת כל המקרים, וראה לחם-משנה. (22) במשנה, שם: "מי רגלים". ובגמרא (שם יט:). פירשוהו לדעת רבה בר בר חנה, המתיר להשתין מים בצד כתלו של חברו, ב"שופכין". ופירשה רבינו "גומא" (דלא כרש"י ור"י מיגאש שפירשו שמקבץ מי רגלים ושופכם בבת אחת). ואע"פ שרבינו פסק (להלן הלכה ו) שלא כרבה בר בר חנה, אלא "לא ישתין אדם מים בצד כתלו של חברו אלא-אם-כן הרחיק ממנו שלשה טפחים" - כתב רבינו כאן "גומא" משום שכותל האמור כאן כולל גם כותל-אבנים שהמשתין מים אצלו אין צריך להרחיק אלא טפח אחד בלבד (ראה להלן שם), ואילו ב"גומא" צריך להרחיק גם ממנו שלושה טפחים (כסף-משנה בשם המגיה). (23) ודוקא מי רגלים, אבל לא סתם מים, ואין זה דומה לבור ונברכת הכובסין, שהם תדירים יותר (מגיד-משנה). (24) והיינו גם כותל-אבנים, ראה למעלה הערה כ. (25) ולא הזכיר רבינו "סיד". וכן אינו

בשניהם שווים כאחד, אם כשהאחד בעל עלייה והשני בעל הבית התחתון. ולא נשלמו.

- א. לא יחפור אדם² בור³ ולא שיח⁴ ולא מערה⁵, ולא יביא⁶ אמת המים, ולא יעשה ברכת המים לשרות⁸ בה פגדים לכבס, בצד פתלו⁹ של חברו¹⁰, אלא אם כן הרחיק מפתל שלשה טפחים, ויסיד¹¹ בסיד לכתל בור זה או מקנה המים זה או פתל האמה מצד חברו, פדי שלא יבליעו המים¹² ויזיקו¹³ פתל חברו.

(2) במשנה (בבא-בתרא יז:): "לא יחפור אדם בור סמוך לבור של חברו ולא שיח ולא מערה ולא אמת המים ולא נברכת כובסין אלא-אם-כן הרחיק מכותל חברו שלשה טפחים וסד בסיד". ופירש הראב"ד (ב'שיטה מקובצת' שם יט.) שהמשנה הנ"ל מחולקת לשתי בבות: א. "לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חברו". ב. "ולא שיח ולא מערה וכו' וסד בסיד". והבבא הראשונה עוסקת בבור שאין בו מים, אלא שמכיון שהבור הוא עמוק הוא מזיק בחפירה, ועל זה אמרו שם: "כל מרא ומרא דקא מחיית, קא מרפית לה לארעאי" (= כל חפירה וחפירה שאתה מכה, אתה מרפה את קרקע). ובבבא זו לא נזכר "וסד בסיד", כיון שאין מתונא (= לחות מים) אלא נדנוד על-ידי החפירה בלבד. ואילו הבבא השניה בדבר שיח ומערה, שאינם עמוקים ואין חפירתם מזקת כל כך, מדובר כשיש בהם מים, ועל זה אמרו (שם יט:): "רישא היזיקא דמתונתא" (= ברישא, ההיזק משום לחות המים). ולפיכך צריך גם הרחקה שלשה טפחים וגם לסוד בסיד. ומה שאמרו בגמרא (שם יז:): "אמר רב יהודה, מכותל בורו שנינו" אין זה אלא על הבבא הראשונה, אבל הבבא השניה שנוצר בה "מכותל חברו" מדובר בכל כותל בנין, וכנראה שזוהי גם דעת רבינו כמו שיבואר להלן (דגל ראובן) חלק שלישי סימן מ). (3) רבינו שינה מדרכו של התנא. שחילק המשנה לשתי בבות, ודיבר בבבא הראשונה בבור שאין בו מים, שאין בו צורך לסוד בסיד - אלא כלל בור ושיח ומערה וכו' והמדובר בבור שיש בו מים, כמו שיח ומערה ואמת המים וכו', וכמו שמסיים בסוף: "כדי שלא יבליעו המים וכו'". ודין בור שאין בו מים הביא להלן הלכה י, עיין שם (דגל ראובן) שם. (4) אף הוא מין בור, שהוא ארוך ואינו עמוק כל-כך כמו בור. (5) אף היא כבור, אלא שהיא מרובעת ומכוסה בתקרה. (6) תעלה שרחבה אמה. (7) במשנה: "נברכת", והיא חפירה בקרקע, ובה מתקבצים מי הגשמים. ויש צורך לפרט אמת המים לחוד ובריכה לחוד, שבאמת המים, המים נגזרים תמיד. ובבריכה המים נקווים ועומדים, ויש בכל אחד מהם חיוב ושלילה (גמרא שם יט.). וראה פירוש המשניות לרבינו. (8) בגמרא שם יט, חילקו בין "מחמצין" המתאים לזה שהובא כאן, לבין "נדיין" שדינו הובא להלן, הלכה ה. (9) היינו כותל בנין של חברו, וראה למעלה הערה א. (10) כן הוא בדפוס רומי, וכעין זה בכ"י תימן, וכן נכון. (11) "ו" החיבור מורה, שצריך שני דברים: גם הרחקה שלשה טפחים, גם לסוד בסיד. וכן הוא בגמרא שם יט. "פשיטא, דוסד בסיד, תנן". כלומר, שצריך שניהם,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(43) שם כב: במשנה. (44) חיה קטנה, הטורפת עופות. (45) שאז נקרא זה מזיק בידים, שגם רבי יוסי (שרבינו פוסק כמותו, לקמן פ"ה ה"ה) מודה בזה. (46) אם כי אין זה אלא גרם נזק בלבד, והגורם נזק פטור מלשלם - לא פטורוהו אלא כשכבר עשה ההיזק, אבל לעשות לכתחילה ההיזק - אסור (בגמרא שם). ומהמדינה כשהנמיה אינה של בעל הסולם, שאם היא שלו, חייב הוא על נזקה כדין שורו שהזיק, ראה פ"א מהלכות נזקי ממון הלכה א[.

ח. ומרחיקין⁴⁷ את הפתל מן המזחילה⁴⁸ של חברו²⁰ ארבע אמות, כדי שיהיה מקום⁴⁹ לבעל המזחילה²¹ לזקת⁵⁰ סלם ולתקן⁵¹ מזחילה שלו, הואיל⁵² והחזיק²² בה²³ כפח⁵³.

(47) המשך המשנה, שם. (48) הצינור הגדול המחובר מסביב לגג, ובו יורדים המים מן הגג אל החצר דרך הצינור הקטן. וראה למעלה פ"ח הלכה ה. (49) ואם כי למעלה שם מבואר שלא אסרו לבנות מתחת למזחילה אלא כדי שלא יערער את הבנין - כל זה אינו אלא בבונה תחתיה, שאינה מפריעה לזקיפת הסולם, אבל בנייה בשטח הסמוך למזחילה, מפריעה לזקיפת הסולם (מגיד-משנה). (50) להעמיד. (51) לנקות את המזחילה מהלכלוך והצרורות הנופלים בה, שמעכבים את קילוח המים. (52) ורבינו לשיטתו, שלא צריך בענינים אלו לא טענה ולא חזקת שלש שנים, בניגוד לשיטת ראשונים אחרים. (53) ואף שלא החזיק אלא במזחילה, ולא בשטח שמסביב לה - אם לא נתנו לו האפשרות לתקן את המזחילה, תתקלקל ולא יהנה ממנה כלום (מגיד-משנה). ואין כאן משום הרחקת נזק, שהרי אין כאן היזק מיידי.

ט. ראובן⁵⁴ שהיה פתל⁵⁵ סמוך⁵⁶ לכתל שמעון⁵⁷ פמין גס⁵⁸, ובא ראובן לעשות פתל שני פגגד פתל שמעון, עד שיעשה השלשה פתלין פמין בי"ת - הרי שמעון מעכב עליו, עד שירחיק מפגגד⁵⁹ ארבע אמות; כדי שיהיה המקום בין שני הפתלים רחב, כדי שידורשו⁶⁰ בו רבים ותתחזק הארץ. במה דברים אמורים? פתל גנה⁶¹ או⁶² פתל חצר בעיר חדשה⁶³; אבל בעיר ישנה - פתל נתחזקה, ובונה פגגד בלא הרחקה. וכן אם לא היה בארץ פתל שמעון שבונה פגגדו ארבע אמות - אינו מרחיק, אף על פי שמונע הרגל מלהלך שם; שהפתל שהוא פחות מארבע אמות אינו צריך חזקת הארץ⁶⁴.

(54) שם כב. במשנה: "מי שהיה כותלו סמוך לכותל חברו - לא יסמוך לו כותל אחר, אלא אם-כן הרחיק ממנו ארבע אמות". ובגמרא שם הקשו: "וקמא היכי סמך?" (=הכותל הראשון האין סמוך), ומתוך רבא: "הכי קתני, מי שהיה כותלו סמוך לכותל חברו בארבע אמות - לא יסמוך לו כותל אחר" (כן הנוסחא שם בכ"י מינכן, ובפירוש ר"י מיגאש ובעוד כמה מקורות. ראה בדקדוקי סופרים שם, ולא גרסינן "ברחוק ארבע אמות ונפל"). ופירשה ר"י מיגאש: "שרחב כותלו סמוך לאורך כותלו של חברו (כמין גאם, וכמו שכתב

במשנה שם. ועיין ב"טור' סימן קנה, ובהגהת הרמ"א שם סעיף ה, וביאור הגר"א שם סעיף-קטן יד.

1 ג. מרחיקין²⁶ את הרחים [מן הפתל] שלשה טפחים
2 מן הרחים התחתונה²⁷, שהן²⁸ ארבעה מן
3 העליונה²⁹, כדי שלא יניד אותם³⁰, או כדי שלא
4 יבהלנו בקול הרחים³¹.

(26) המשך המשנה, שם. (27) הוא "השכב" שהוזכר במשנה. (28) שהריחיים מורכבות משתי אבנים זו על גבי זו, שהעליונה קצרה מהתחתונה טפח. (29) הוא "הרכב" שבמשנה, שם. (30) שם יח. ובאופן שהריחיים גדולים ויש בהם תנועה רבה. (31) באופן שאין תנועה גדולה, כגון בריחיים קטנים (שם כ:).

5 ד. מרחיקין³² את התנור מן הפתל שלשה טפחים
6 מקרקעיתו³³, שהן ארבעה משפתו³⁴, כדי שלא יחם
7 הפתל.

(32) סוף המשנה, שם. (33) הוא "הכליא" שבמשנה. (34) שהתנור רחב מלמטה ועולה ומתקצר, ושפתו העליונה פחותה מן הקרקעית טפח.

8 ה. אבן³⁵ שהפוכס מפה בגדים עליה עד שיתלכנו
9 - צריך להרחיק אותה ארבע אמות מפתל של חברו;
10 שבעת שהפוכס מפה עליה, המים נתזין³⁶ ומזיקין
11 לפתל³⁷.

(35) ברייתא ומימרא של רבה בר אבוא (שם יט.). (36) ואז הם נתזין אף למרחוק, ולפיכך צריכה הרחקה יותר גדולה. בניגוד ל"נברכת הכובסין" שבמשנה (שם יז.) ששורים בה הבגדים שאין צורך להרחיק אלא שלשה טפחים בלבד, כמבואר למעלה הלכה א (גמרא שם יט.). (37) מכיון שכאן לא הבדיל רבינו בין כותל אבנים לכותל לבנים (כמו שחילק להלן הלכה ו) - נראה שכאן אין חילוק בדבר (מגיד-משנה), וראה הגהות מיימוניות שיש חולקים בזה.

12 ו. לא³⁸ ישתין אדם מים בצד פתלו של חברו, אלא
13 אם פן הרחיק ממנו שלשה טפחים. במה דברים
14 אמורים? פתל לבנים; אבל פתל אבנים³⁹ - ירחיק
15 טפח. ואם היו האבנים⁴⁰ צחיח⁴¹ סלע - משתין⁴²
16 בצדו בלא הרחקה.

(38) תוספתא בבא-בבא פ"א, הובאה שם יט: (39) שהם חזקים יותר. (40) שאבנים אלו, מהם עשוי הכותל, הם ממין הסלע. ולרש"י שם פירוש אחר, וראה ביאור הגר"א סימן קנה, ס"ק לו. (41) יבש מאוד, ואין הרטיבות מזקת לה כלל. (42) כנראה מלשון רבינו שרק להשתין מותר, אבל גומא של מי רגלים צריך להרחיק. אך אין זו דעת ה"בית יוסף" לפי רבינו, וראה סמ"ע שם ס"ק כב.

17 ז. מרחיקין⁴³ את הסלם מהשוכה ארבע אמות, כדי
18 שלא תקפץ הנמיה⁴⁴ בעת שמניח הסלם⁴⁵, ותעלה
19 לשוכה ותאכל הגוזלות⁴⁶.

מזיק לקרקע חבריו, אפילו אם אין לחבירו בה לא כותל ולא בור, וראה 'תוספות' שם יז. ד"ה לא יחפור, והגהות מיימוניות כאן אות ב, ולחם-משנה כאן. (74) לא הזכיר כאן רבינו ענין הסיד כמו בהלכה א, לפי שכאן מדובר בבור ריק שאין בו מים, שהוא עשוי לתשמישים אחרים, וכל ההיזק אינו אלא החפירה. וזוהי הבבא הראשונה שבמשנה, בתחילת פרק לא יחפור, ראה למעלה הלכה א והערה א.

- יא. הפית⁷⁵ והעליה של שנים⁷⁶ - לא יעשה פעל
הפית תנור בתוך ביתו, אלא אם כן יש לו על גביו⁷⁷
גבה⁷⁸ ארבע אמות⁷⁹. וכן⁸⁰ לא יעמיד פעל העליה
תנור, עד שיהיו תחתיו מעזיבה⁸¹ שלשה טפחים⁸².
ובכירה⁸³ - טפח⁸⁴. ואם⁸⁵ תנור של נחתומים⁸⁶ הוא
- צריך שיהא תחתיו ארבעה טפחים. ובכירה של
נחתומין - שלשה טפחים. ואף על פי שהרחיק
השעור⁸⁷, אם יצאת האש והזיקה - משלם מה
שהזיקה⁸⁸, כמו שיתבאר⁸⁹ במקומו⁹⁰.

(75) שם כ: במשנה. (76) ושניהם מעכבים זה על זה, וכן פירשו ה'תוספות' בבא-קמא סא: ד"ה לא יעמוד אדם (ולא כפירוש רש"י שם ד"ה לא יעמיד, שבני העיר מעכבים, והיינו, שהבית הוא כולו של אדם אחד). (77) היינו, מפי התנור עד התקרה (רש"י לב"ב שם, ד"ה אלא אם כן). (78) חלל ריק (רש"י שם). (79) שלא תשרף התקרה (רש"י שם). ואם לא הרחיק כשיעור הנ"ל, הרי הוא כמזיק בידיים ('קצות החושן' סימן קנה ס"ק א, וראה עוד להלן הערות פד, פה, פז). (80) משנה, שם. (81) הטיח של התקרה. (82) וכמו כן ארבע אמות למעלה ממנו, שלא תשרף התקרה (רש"י שם ד"ה עד שיהא תחתיו). (83) הוא "בנין עשוי לבשל, ששופתין בו שתי קדרות" (פירוש המשניות לרבינו), ואין האש גדולה כל-כך. (84) למטה. אבל למעלה, צריך גם בכירה ארבע אמות (סמ"ע סימן קנה ס"ק ב). (85) ברייתא שם, וכפי שפירש אותה אביי, שלא תהא סותרת את משנתנו. (86) שמסיקים בו ביתר תדירות (רש"י שם ד"ה בנחתומין). (87) ואינו כמזיק בידיים (ראה למעלה הערה עו). (88) כדעת חכמים במשנה שם, ולא כרבי שמעון. וכן פסק הרי"ף שם. ואע"פ שאם "הרחיק האש כראוי ועברה והזיקה - פטור, שזו מכה בידי שמים היא" (פי"ד מהלכות נזקי ממון הלכה ב), כרבי שמעון בבא-קמא סא: במשנה - שם הרחיק כראוי, באופן שיצא גם מכלל היזק של "אש", אבל כאן שלא הרחיק אלא ארבע אמות, לא יצא אלא מכלל "אדם המזיק", אבל מכלל "אש" לא יצא ('קצות החושן' שם, ועיין רי"ף בבבא-קמא שם). (89) במגדל עזו הביא "שנתבאר", וכן נכון. (90) בהלכות נזקי ממון שם, שאם לא הרחיק כראוי, ועברה האש והזיקה - חייב לשלם.

- יב. מי⁹¹ שהיתה לו חנות תחת אוצר⁹² חברו - לא יעשה⁹³ בה לא נחתום⁹⁴ ולא צבע⁹⁵ ולא רפת בקר. ולא יכניס שם אספסתא⁹⁶ וכיוצא בהן מדברים⁹⁷ שעולה מהם הכל חם הרבה, מפני שהחם⁹⁸ מפסיד פרות האוצר⁹⁹. לפיכך, אם¹⁰⁰ היה אוצר יין בארץ ישראל, שאין החם מפסידו¹⁰¹ - הרי זה עושה

רבינו כאן ובפירוש המשנה) לא יסמוך לו כותל אחר כנגד ארכו, כנגד אורך כתלו של חבריו לעשות ממנו (בית) [בי"ת] (כדברי רבינו, ועיין מגיד-משנה וכסף-משנה והגרא"א סימן קנה, ס"ק לב). (55) ומן הצד לא צריך הרחקה, שאין בו משום חוסר דוושא (=דריסה), גמרא הנ"ל. (ועוד שם: "הכא במאי עסקינן, מן הצד"). (56) ולשמעון היה מותר לבנות כותל זה, כיון שכותל של ראובן לא היה אז, וראה להלן הערה ע. (57) אות יוונית, דומה ל"ך" עברית. (58) מכנגד כותלו של שמעון. (59) שידרסו. ויש מפרשים, שהמדובר כאן כשקנו שניהם הקרקע מן המלך, שבסתמא נשתעברו להם ארבע אמות קרקע חוץ מן הכותל לשם דוושא (מגיד-משנה). (60) שם, בדברי רב ורבי אושעיא. (61) מתוך שלא מרבים ללכת בגינה בפנים, צריכה היא דישה מבחוץ (רש"י שם ד"ה אלא כותל גינה). (62) רבי אושעיא, ולפי הכרעת רבי יוסי בר חנינא, אף לרב. (63) שעדיין לא הספיקו לדוש כהוגן את הקרקע, ונקראת חדשה עד חמשים שנה (רמ"א סימן קנה סעיף יג, וראה סמ"ע שם ס"ק לג). (64) כתב הראב"ד שסברא יפה היא, ולפי נוסחת ר"י מיגאש, שהובאה למעלה: "הכי קתני, מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבריו בארבע אמות" - מפורש בגמרא שהכותל של חבריו היה ארבע אמות, הרי שאם היה פחות מארבע אמות - אין בו דין "דוושא" (הגרא"א סימן קנה ס"ק לו, וראה במגיד-משנה).

1. י. מי⁶⁵ שבא לחפור בור⁶⁶ בסוף שדהו לסמוך למצר חברו⁶⁷: אם שדה חברו אינו עשוי לבורות -
2. סומך, ואינו יכול למחות בידו⁶⁹. ואם ימלך חברו לחפור בור בצדו - צריך להרחיק מן כתל הבור
3. שלשה טפחים, עד שיהא בין חלל שגי הבורות
4. שלשה טפחים⁷⁰. ואם⁷¹ היתה שדה חברו עשויה
5. לבורות - אינו סומך⁷², עד שיהיה רחוק⁷³ מן המצר
6. שלשה טפחים ויחפור. וכשיבוא חברו לחפור -
7. ירחיק גם הוא שלשה טפחים בתוך שדהו ויחפור.

(65) בבא-בתרא יז: (66) היינו בור בלי מים, וכל ההיזק הוא עצם החפירה בלבד, וראה למעלה הערה א. (67) לגבול חבריו. ולחבירו אין שם בור. (68) שהוא בית הבעל, שדי לו במי גשמים, ואין משקים אותו בידיים. (69) בטענה, שמא ימלך וירצה פעם לחפור בור. (70) כיון שהראשון עשה כדיו, וסמך בהיתר - צריך השני להרחיק כשיעור, וכן כתבו ה'תוספות' (שם יז: ד"ה אביי). ויש אומרים, שזה יכול לטעון שאינו מחוייב לסבול בגלל זה, שוויתר מקודם ונתן לזה לחפור בלי הרחקה (מגיד-משנה). (71) כרבא ולא כאביי, וכפי הלשון השני. (72) כגון בית השלחין, שצריך להשקות אותה בידיים. (73) מכיון שלא הזכיר רבינו דין סמיכה למצר כשאין עוד הניזק שם, אלא בבור בלבד ולא ביתר ההרחקות - סובר המגיד-משנה (למעלה הלכה ד) שרק בבור הלכה כרבא, ולא ביתר ההרחקות, לפי שהלכה כרבי יוסי שעל הניזק להרחיק את עצמו, ורק אם זהו "גירי דלילה" (=חיצו של המזיק), אז חייב הוא להרחיק, וכל זמן שאין הנזק קיים, אי-אפשר לומר שאלו הם חצים שלו, ורק בבור אמרו בגמרא שעצם החפירה

שם לא נזכרה אלא רפת בקר. אך אותו הטעם הוא ביתר הדברים. וכן כתבו גם ה'תוספות' (שם יח. ד"ה ואם היתה).
(106) בברייתא שם, נאמר: "אם היתה רפת בקר קודמת לאוצר - מותר". הרי שאף לאחר שזה פתח את האוצר, אינו צריך זה לסלק את הרפת.

יג. כבד¹⁰⁷ בעל הבית ורבי¹⁰⁸ עלייתו, או¹⁰⁹ שרפה¹¹⁰ בה חלונות¹¹¹, כדי לעשות בו אוצר, וקדם זה ועשה¹¹² תנור קדם שניכנס פרות לאוצר; או¹¹³ שיתחיל לאצר שומשמי¹¹⁴ או רמונים או תמרים וכיוצא בהן¹¹⁵, וקדם זה ועשה התנור קדם שאצר החטין¹¹⁶; או¹¹⁷ שעשה בעל החנות¹¹⁸ מחלה¹¹⁹ על גבה להבדיל בין החנות ובין האוצר - בכל אלו פעל אוצר מעכב עליו¹²⁰, ואם עבר ועשה תנור וכיוצא בו - אין בעל האוצר יכול להסיר התנור בכל אלו.

(107) שם כ: שורה של בעיות, שלא נפתרו. (108) זילף מים על פני הרצפה. (109) גם זו בעיא שם, ושתייה של אביי. (110) והאוצר זקוק להרבה אור לחלונות. (111) בעיא של רב הונא בריה דרב יהושע, שם. (112) אין בגירסא שלנו בגמרא שם. (113) שאין החום מזיק להם (סמ"ע שם ס"ק י). (114) אף זו היא בעיא של אביי, שם. (115) ובקודמים עשה הכל בעל האוצר. (116) זהו פירושו של רבינו ל"בנה עליה על גבי ביתו" (שם). וכן פירשו ר"ח ור"י מיגאש (מגיד-משנה). ורש"י פירש שבעל האוצר בנה אותה, עיין שם. (117) שכולן בעיות שלא נפתרו: בכיבד וריבץ וריבה, מי מהם זכה להיות הראשון ומי הוא השני. ומספק אין לו לעשות לכתחילה, ואם עבר ועשה אין מבטלים מעשיו מספק.

1 בַּחֲנוּתוֹ כָּל מְלֹאכֶת אֵשׁ שִׁירְצָה; אָבָל¹⁰² לֹא יַעֲשֶׂה
2 רֶפֶת בֶּקָר¹⁰³, מִפְּנֵי שֶׁמִּפְסִיד רִיחַ הַיֵּין. וְאִם¹⁰⁴ הִחֲזִיקוּ
3 הַחֲנוּת בַּתְּחִלָּה לְרֶפֶת אוֹ לַנְּחֹתוֹם וְכִיּוּצָא בּוֹ¹⁰⁵,
4 וְאַחֵר כִּף רִצָּה בַּעַל הָעֲלִיָּה לַעֲשׂוֹת עֲלִיתוֹ אוֹצֵר -
5 אֵינוֹ יָכוֹל לְמַחֲוֹת בִּידוֹ¹⁰⁶.

(91) סוף המשנה, שם. (92) עלייה, שאוצרים בה תבואה, שמן ויין וכדומה (פרט לשומשמי, רימונים ותמרים, שאין החום מזיק להם, ראה להלן). (93) במשנה שם: "לא יפתח", ולפיכך כתב ה'טור' (סימן קנה) בשם הרשב"ם שאפילו אם היתה לו חנות של נחתומים או של צבעים בבית אחר, אסור לפתוח אותה חנות לבית שתחת האוצר, שההבל עובר ממקום למקום. וכן הביא הרמ"א (שם, סעיף ב בהגהה). ורבינו שינה מלשון המשנה, וכתב "יעשה", ולא כתב "יפתח". ולפי"ז יתכן שדווקא לעשות בה אסור, אבל לפתוח חנות אחרת לבית שתחת האוצר - אין אסור. (94) במשנה, שם: "חנות של נחתומין". (95) מעבדה לעשיית צבע, שגם בה מסיקים הרבה. ובמשנה שם: "[חנות] של צבעין". (96) שחת, תבואה שלא הביאה שליש, והיא כרפת בקר (מימרא של רב ששת, שם). (97) כנראה שאף מרפת בקר עולה הבל, אלא שבה יש גם ריח רע, ראה לחם-משנה. (98) כן כתבו גם ה'תוספות' (שם יח, ד"ה לא יפתח). ולא כרש"י (שם ד"ה אוצר) שפירש: "שהעשן קשה להם". (99) אף יין של חוץ-לארץ בכלל שהחום מזיק לו (מימרא של רב יוסף שם), וראה להלן. (100) משנה וברייתא שם. (101) שהיין הישראלי הוא חריף, ואין החום מפסידו ואדרבא עוד משביחו, משא"כ ביין מחו"ל, שאף חום הנר מזיק לו (שם). (102) במשנה וברייתא שם. (103) שריחה רע. והשמיט רבינו כאן "אספתא", שאע"פ שדומה לרפת בקר לענין החום - אינה דומה לענין ריח רע (לחם-משנה, וראה בסמ"ע שם ס"ק ח). (104) ברייתא שם. (105) בברייתא

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ח'י"ד טבת ה'תש"פ

סנהדרין (פג). מפלל מחיבי מיתה בידי שמים. ועל זה לא בא פסוק, אלא נאמר בפתיב: "והגדת אתם אבנטי וגו'" והיתה להם כהנה" (שם ט), וכן בפרוש (סנהדרין פג): "בזמן שבגדיהם עליהם — כהנתם עליהם; אין בגדיהם עליהם — אין כהנתם עליהם והיו להו ורים". ויתבאר לקמן (לא תעשה עד) שזר ששמש — במיתה. ואמרו בספרא (ויקרא ח, ח): "וישם עליו את-החשן" — פרשה זו למדה לשעמה ולמדה לדורות; למדה לשרות יום יום ולשרות יום הכפורים. בכל-יום משמש בגדי זהב (שמונה בגדים של יום-יום שיש ביניהן מזהב), וביום הכפורים משמש בגדי לבן" (ארבעה: כתנת, מכנסים, מצנפת ואבנט). וכן נתבאר בלשון ספרא, שלבישת בגדים אלו מצות עשה, והוא אמרם (ספרא אחרי-מות): "מנזן שאין אהרן לובש בגדים לגדלתו אלא כמקנים גזרת המלך? תלמוד

יום ראשון ח' טבת ה'תש"פ
מצות עשה לג. מצות לא תעשה פח.
פז. עג. קסג. קסד.

15 המצוה הל"ג — הצווי ששצטוו הכהנים ללבש
16 בגדים מיוחדים לכבוד ולתפארת, ואחר-כך יצבדו
17 במקדש, והוא אמרו יתעלה: "ועשית בגדי-קדש לאהרן
18 אחיד לכבוד ולתפארת" (שמות כח, ב); "ואת-בגדיו תקריב
19 והלבשתם כהנת" (שם כט, ח), ואלו הם בגדי כהנה:
20 שמנה בגדים (כתנת, מכנסים, מצנפת, אבנט, חשן, אפוד,
21 מעיל וציץ) לכהן גדול וארבעה לכהן הדיוט (כתנת,
22 מכנסים, מגבעת, אבנט). וכל-פעם שעובד כהן בפחות
23 מן-הבגדים המיוחדים לאותה העבודה או ביותר —
24 עוברתו פסולה; ונוסף לכך חייב על כך מיתה בידי שמים,
25 רצוני לומר מחסר בגדים שעבר. וכך מנו אותו בגמרא

שָׁעָרָם, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "רָאשֵׁיכֶם אֶל-תִּפְרָעוּ" (שם, 45
ו), אָמַר הַתְּרַגּוּם: לֹא תִרְבּוּן פְּרוּעַ. וּבִיחָזְקָא (מד, כ) 46
בְּאֵר וְאָמַר: "וּפְרַע לֹא יִשְׁלַחוּ". וְכֵן אָמְרוּ יִתְעַלֶּה 47
בְּמִצְרָע: "וּרָאשׁוּ יִהְיֶה פְּרוּעַ" (ויקרא יג, מזה) אָמְרוּ 48
בְּסִפְרָא: "יִגְדֹּל פְּרַע". וְעוֹד לְשׁוֹן סִפְרָא: "רָאשֵׁיכֶם 49
אֶל-תִּפְרָעוּ" — אֵל תִּגְדֹּלוּ. וּכְבֹר נִכְפַּל לֹא זֶה בְּכֵהֵן 50
גְּדוֹל וְאָמַר: "אֶת-רָאשׁוֹ לֹא יִפְרַע" (שם כא, י). וְכִפֵּל 51
אוֹתוֹ, שֶׁלֹא תַחֲשׁוּב שְׁנֵה שְׁאָמַר לְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר 52
"רָאשֵׁיכֶם אֶל-תִּפְרָעוּ", שֶׁהוּא מַחֲמַת הַמֶּת בַּלְבָּד, אָכֵל 53
אִם עֲשֵׂה בֵן שֶׁלֹא דִרְךְ אֲבִלוֹת יִהְיֶה מֵתָ; לְפִיכָךְ בְּאֵר 54
בְּכֵהֵן גְּדוֹל שֶׁהוּא מַחֲמַת הַעֲבוּדָה כְּדִי שִׁיָּהָא נֶאֱחָ. 55
וְהַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה בְּמִיתָה, כְּלוּמַר: אִם שָׁמַשׁ בְּשֶׁהוּא 56
פְּרוּעַ רָאשׁ. וּבִכְלָל אֵלּוּ שִׁבְמִיתָה (תוספתא, סנהדרין פג.) 57
פְּרוּעֵי רָאשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִמָּתוּ" (שם יו, ו); אָכֵל אִם 58
נִכְנָס לְמִקְדָּשׁ וְהוּא פְּרוּעַ רָאשׁ דִּלָּא עֶבֶד — הָרִי זֶה 59
בְּאִזְהָרָה, לֹא בְּמִיתָה. 60

הַמִּצְוָה הַקִּס"ד — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרִי הַכֹּהֲנִים 61
מִלְהַכְנֵס לְמִקְדָּשׁ קְרוּעֵי בְּגָדִים, וְהוּא אָמְרוּ: "וּבִגְדֵיכֶם 62
לֹא-תִפְרַמוּ וְלֹא תִמָּתוּ" (שם). וּלְשׁוֹן סִפְרָא: "בִּגְדֵיכֶם 63
לֹא-תִפְרַמוּ — אֵל תִּתְקַרְעוּ בִּגְדֵיכֶם". וְגַם לֹא זֶה נִכְפַּל 64
בְּכֵהֵן גְּדוֹל: "וּבִגְדֵי לֹא יִפְרַם" (שם כא, י). וְדַע שֶׁכֵּהֵן 65
גְּדוֹל אֶפְלוֹ שֶׁלֹא בִשְׁעַת הַעֲבוּדָה אֲסוּר לוֹ לְקְרוּעַ בְּגָדִי 66
עַל מַת שְׁמַת לוֹ, וּבִגְלָל תּוֹסֶפֶת זֶה כִּפֵּל אֶת-הִלְאוּ הַזֶּה. 67
וּבִסִּפְרָא (פֶּרֶשׁת אֲמוּר): "רָאשׁוֹ לֹא יִפְרַע וּבִגְדֵי לֹא יִפְרַם 68
— עַל מַתוֹ, כְּדִרְךְ שֶׁבְּגֵי אָדָם פּוֹרְעִין וּפּוֹרְמִין עַל מַתִּיָּהֵן. 69
כִּי־צִד? כֵּהֵן גְּדוֹל פּוֹרַם מִלְמַטְשֵׁן (בִּמְקוֹם שְׁאִינוּ נִרְאָה כְּלִיכָר) 70
וְהַהֲדִיּוֹת מִלְמַעְלָן". וְכִלְ-מִי שֶׁעֶבֶד וּבִגְדֵי קְרוּעִים — 71
גַּם הוּא חֵיב מִיתָה, לְפִי שְׁדִין פְּרוּעֵי רָאשׁ וּקְרוּעֵי בְּגָדִים 72
אֶחָד. אָכֵל הַכְּנִיסָה לְמִקְדָּשׁ בְּמִצְוָה זֶה הָרִי הִיא כְּלֹא. 73
וְכֵהֵן גְּדוֹל בַּלְבָּד אֲסוּר לוֹ לְעוֹלָם לְפָרוּעַ וּלְפָרוֹם אֶפְלוֹ 74
לֹא נִכְנָס לְמִקְדָּשׁ, וְזֶהוּ הַחֲלוּק שֶׁבִּינוּ וּבֵין כֵּהֵן הָדִיּוֹת 75
בְּזֶה. 76

יום שני ט' טבת ה'תש"פ

מצות לא תעשה סח. קסה.

מצות עשה לא. מצות לא תעשה עז. עח.

הַמִּצְוָה הַס"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרִי כֵּהֵן גְּדוֹל 77
מִלְהַכְנֵס לְמִקְדָּשׁ בְּכָל-עֵת, מִפְּנֵי כְבוֹד הַמִּקְדָּשׁ, וְיִרְאָה 78
לְפָנֵי הַשִּׁבְיָה. וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְאֶל-יָבֹא בְּכָל-עֵת 79
אֶל-הַקִּדְשׁ" (ויקרא טו, ב). וְיִשׁ בְּלֹא זֶה חֲלוּק גְּבוּלוֹת, 80
וְהוּא: שֶׁכֵּהֵן גְּדוֹל הַזֶּה מִלְהַכְנֵס לְקִדְשׁ הַקִּדְשִׁים אֶפְלוֹ 81
בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים אָלָא בְּזִמְנֵי הַיָּדוּעַ לְעֲבוּדָה. וְכֵן כָּל-כֵּהֵן 82
מִזְהָר מִלְהַכְנֵס לְהִכָּל בְּכָל-יָמֹת הַשָּׁנָה וּזְלוֹתֵי בְּזִמְנֵן 83
הַעֲבוּדָה. וְקִצּוֹר עֲנִין הִלְאוּ הוּא: שֶׁכָּל-כֵּהֵן לֹא יִכְנָס 84
לְמִקְוֵה שְׂרָשָׁא לְהַכְנֵס לְשֵׁם אָלָא בִשְׁעַת עֲבוּדָה בֵּין כֵּהֵן 85

לומר: וַיַּעַשׂ כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת-מֹשֶׁה" (ויקרא טו, לד). 1
כְּלוּמַר, שֶׁבְּגָדִים אֵלּוּ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵם בְּתַכְלִית הִיפִי — 2
שֶׁהֵם זֶקֶב וְאִבְנֵי שֶׁהֵם וְיִשְׁפָּה וְזוּלָתָן מִן-הָאֲבָנִים הַזְּקֵרוֹת 3
— לֹא יִתְפַּנּוּ לְהַתְנַאֲוֹת בָּהֶם, אֲלֹא לְקִיּוֹם הַמִּצְוָה, שֶׁצִּוָּה 4
ה' אֶת-מֹשֶׁה, בַּלְבָּד; וְהִיא, שֶׁלִּיכָּשׁ בְּגָדִים אֵלּוּ תָמִיד 5
בְּמִקְדָּשׁ. וּכְבֹר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֹאת בְּלִם בְּפָרָק ב' 6
מִזְבָּחִים (יח.) וּבִמְקוֹמוֹת בְּמִסְכַּת כַּפּוּרִים (עא: עב.) וְסִפְּהָ 7
(ה.). 8

הַמִּצְוָה הַפ"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרִי מִלְקָרוֹעַ פִּי 9
(שִׁפְת) מְעִיל כֵּהֵן גְּדוֹל, אֲלֹא יִהְיֶה אֲרוֹג כְּמוֹ סוּף וּגְבוּל 10
(כשִׁפְת הָאֲרוֹג, מִשְׁנֵי צַדִּיּוֹ), וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כְּפִי 11
תִּתְרָא יִהְיֶה-לוֹ לֹא יִקְרַע" (שְׁמוֹת כח, לב), וְהַקְּוִרְנוּ 12
בְּמִסְפָּרִים וּכְיוּצָא כֵּהֵן — חֵיב מִלְקוֹת. 13

הַמִּצְוָה הַפ"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרִי מִהִסֵּר (לִהֲפִרִיד) 14
הַחֲשֵׁן מִעַל הָאֶפֶד, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא-יִזַּח הַחֲשֵׁן 15
מִעַל הָאֶפֶד" (שם, כח), אֲלֹא יִהְיֶה מִחֲבָר לוֹ. וּבִסּוּף 16
מִכּוֹת (כא.) אָמְרוּ גַם-כֵּן, כְּשֶׁהִזְכִּירוּ מִחֲבָרֵי מִלְקוֹת: וְהָא 17
אִיכָא מִזַּח אֶת-הַחֲשֵׁן? וְאִזְהָרְתִּיהָ מִהִכָּא מ"לֹא-יִזַּח 18
הַחֲשֵׁן" הִנֵּה נִתְבָּאֲר לָךְ שְׁהַמִּזַּח — לֹוּקָה. 19

הַמִּצְוָה הַע"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרִי מִלְהַכְנֵס לְמִקְדָּשׁ 20
אוֹ לְהוֹרוֹת בְּשׁוּם דָּבָר מִדִּינֵי הַתּוֹרָה כְּשֶׁאֲנַחְנוּ בְּמִצְוָה שֶׁל 21
שְׁכָרוֹת, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "זִין וְשִׁכָר אֶל-תִּשְׁתֵּי וְגו' 22
בְּבִאָכֶם אֶל-אֱהָל מוֹעֵד וְגו' וְלִהוֹרוֹת אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' 23
(ויקרא י, ט"א). וְלְשׁוֹן הַתְּלָמוֹד (נוֹיִר לח.): "שְׁתֵּה רְבִיעִית 24
יִינן אֵל יוֹרָה". וְיִשׁ בְּעֵנֶשׁ הִלְאוּ הַזֶּה חֲלוּק, וְהוּא: 25
שֶׁשְׁתֵּי יִינן אֲסוּר לָהֶם לְהַכְנֵס מִבֵּין הָאוּלָם וְלִמְזִבְחַ עַם 26
כָּל-הַהִיכָל, וְאִם נִכְנָס — חֵיב מִלְקוֹת; וְאִם עֶבֶד כְּשֶׁהוּא 27
שְׁתֵּי — חֵיב מִיתָה בְּיַדֵּי שָׁמַיִם; וְאִם שְׁתֵּה דָבָר מִן 28
שְׁאָר) הַמְשַׁכְּרִים פָּרִט לִינן וְעֶבֶד — חֵיב מִלְקוֹת בַּלְבָּד, 29
לֹא מִיתָה; וְכִלְ-מִי שֶׁמוֹרָה כְּשֶׁהוּא שְׁתֵּי, בֵּין שֶׁהוּא כֵּהֵן 30
אוֹ יִשְׂרָאֵל — הָרִי הוּא עוֹבֵר עַל לֹא, בֵּין שֶׁהוּא שְׁתֵּי 31
זִין אוֹ שְׁאָר הַמְשַׁכְּרִין. וְלְשׁוֹן סִפְרָא (פֶּרֶשׁת שְׁמִינִי): "זִין 32
אֶל-תִּשְׁתֵּי", אִין לִי אֲלֹא זִין. מִנֵּין לְרִבּוּת שְׁאָר מְשַׁכְּרִין? 33
תְּלָמוֹד לומר: "וְשִׁכָר". אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר זִין? עַל זִינן 34
בְּמִיתָה וְעַל שְׁאָר כָּל-הַמְשַׁכְּרִין בְּאִזְהָרָה" (בִּמְלָקוֹת). וְשֵׁם 35
אָמְרוּ: "מִנֵּין שְׁאִינוּ חֵיב אֲלֹא בִשְׁעַת עֲבוּדָה? תְּלָמוֹד 36
לומר: אִתָּה וּבְנִיךְ אִתָּךְ בְּבִאָכֶם אֶל-אֱהָל מוֹעֵד". וְשֵׁם 37
אָמְרוּ: "וְכֹל יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל חֵיבִין מִיתָה עַל הַהוֹרָה 38
תְּלָמוֹד לומר: "אִתָּה וּבְנִיךְ אִתָּךְ וְגו' וְלֹא תִמָּתוּ", אִתָּה 39
וּבְנִיךְ בְּמִיתָה, וְאִין יִשְׂרָאֵל חֵיבִין מִיתָה עַל הַהוֹרָה". 40
וּכְבֹר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֹאת בְּפָרָק ד' מִכְּרַתוֹת (יג.). 41

הַמִּצְוָה הַקס"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרִי הַכֹּהֲנִים 42
מִלְהַכְנֵס לְמִקְדָּשׁ כְּשֶׁהֵם מְגֻלִּים בְּשַׁעֲרָם (מַגּוּדִלֵי שַׁעַר), 43
כְּדִרְךְ שְׁעוֹשִׂים הָאֲבִלִים שְׁאִינָם מְקַבְּצִים וּמִסְדִּירִים אֶת- 44

יֵצֵא — נִכְפְּלוּ בִכְהֵן גָּדוֹל לְבָאֵר עֲנִיָּן מְסִים, כְּמוֹ
שֶׁנִּכְפְּלָה אֲזִיהָתוֹ עַל גְּרוּשָׁה וּחִלָּה זִוְזָה לְבָאֵר עֲנִיָּן
מְסִים, וְשִׁשְׁלֹשֶׁת הָעֲנִיָּנִים שֶׁהִזְהִיר עֲלֵיהֶם בְּשִׁלְשָׁה לְאוּיָן
אֵלוּ הֵם בַּעֲצָמָם שֶׁהִזְהִיר עֲלֵיהֶם בְּאָמְרוֹ רֵאשִׁיכֶם אֶל
תַּפְרָעוֹ, וּבְגִדְכֶם לֹא תִפְרְמוּ, וּמִפְתַּח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא
תִצְאוּ; וְשִׁמְשָׁה רַבְנָה עֲלֵיו הַשְּׁלוֹם הוֹדִיעָם, כְּלוֹמֵר
לְאֲלַעֲזוֹר וַאֲיִיתִמֵּר: שֶׁבְּחִרְדָּתְכֶם לִצְרָה גָּדוֹלָה זֶה לֹא הָתוּר
לְכֶם דְּבָרִים הָאֲסוּרִים עֲלֵיכֶם, אֲלֵא אַתֶּם נִשְׁאָרִים מִזִּהְרִים
כְּמוֹ שֶׁהִייתֶם, עַל פְּרִיעַת רֹאשׁ וּקְרִיעַת בְּגָדִים וַיִּצְאָה
מִן־הַמִּקְדָּשׁ בְּשַׁעַת הָעֲבוּדָה, וְנִכְפַּל הָלָא בִכְהֵן גָּדוֹל
לְבָאֵר לָנוּ שֶׁלֹּא זֶה בְּשַׁעַת הָעֲבוּדָה, וְעַל שַׁעַת הָעֲבוּדָה
בְּלֶבֶד חִיבִין מִיָּתָה, כְּמוֹ שֶׁאַתָּה רוֹאֶה שֶׁלְמָדוֹ לְבָאֵר עֲנִיָּן
אָמְרוּ "וּמִפְתַּח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תִצְאוּ" מִמָּה שֶׁנֶּאֱמָר:
"וּמִן־הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא"; וְאֶף־עַל־פִּי שֶׁחִיבֵי כָּל־לֹא מִן
הַלְאוּיָן הָאֵלֶּה שֶׁנִּכְפְּלוּ בִכְהֵן גָּדוֹל עֲנִיָּן נֹסֵף, כְּמוֹ
שֶׁבִּאֲרָנוּ — הָרִי לֹא יִתְרַבֶּה בְּכֶף מִסְפַּר הַמִּצְוֹת לְמִי
שֶׁהִבִּין מִה־שֶׁהִקְדַּמְנוּ (כָּל־ט), לְפִי שֶׁגּוֹפִיָּה דִּקְרָא הוּא
שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה דְבָר מִכָּל־אֵלוּ בְּשַׁעַת הָעֲבוּדָה. וְהֵבֵן זֹאת.

הַמִּצְוָה ה'ל"א — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנו לְהוֹצִיא הַטְּמְאִים
מִן־הַמִּקְדָּשׁ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וַיִּשְׁלַחוּ מִן־הַמִּתְחַנֶּה
כָּל־צְרוּעַ וְכָל־זָב וְכָל טָמֵא לְנֶפֶשׁ" (במדבר ה, ב). וּמִתְחַנֶּה
זֶה הָאָמֹר כָּאֵן הוּא מִתְחַנֶּה שְׂכִינָה שֶׁכְּמוֹהוּ לְדוֹרוֹת
הָעוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּרִישׁ סֵדֶר טְהוֹרוֹת (כִּלִּים פֶּרֶק א'
מִשְׁנָה ח) בְּפִירוּשׁ הַמִּשְׁנָה. וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (פֶּרֶשׁת נִשָּׂא שֵׁם):
"וַיִּשְׁלַחוּ מִן־הַמִּתְחַנֶּה — אֲזִיהָרָה לְטְמָאִים שֶׁלֹּא יִכְנסוּ
לְמִקְדָּשׁ בְּטִמְאָה". וְכִבֵּר נִכְפַּל צוּי זֶה בְּלִשׁוֹן אַחֵר, וְהוּא
אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כִּי־יִהְיֶה בָךְ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִיָּהֵר טְהוֹר
מִקְרָה־לִּילָה וַיֵּצֵא אֶל־מַחוּץ לְמִתְחַנֶּה" (דברים כג, יא). רִצָּה
כָּאֵן בְּאָמְרוֹ "מַחוּץ לְמִתְחַנֶּה": מִתְחַנֶּה שְׂכִינָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר
בְּמִצְוָה זֹאת עֲצָמָה: "אֶל־מַחוּץ לְמִתְחַנֶּה תִּשְׁלַחוּם" (במדבר
ה, א) וּבִגְמָרָא פְּסָחִים (סח): "וַיֵּצֵא אֶל־מַחוּץ לְמִתְחַנֶּה"
— זֶה מִתְחַנֶּה שְׂכִינָה. וְלִשׁוֹן הַמִּכְלֶתָא: "צוֹ אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלַחוּ מִן־הַמִּתְחַנֶּה — בַּעֲשָׂה"; וּמִנִּין בְּלֹא־
תַּעֲשֶׂה? תִּלְמִיד לּוֹמֵר: "וְלֹא יִטְמְאוּ אֶת־מִתְחַנֶּהֶם".
וּבִסְפָּרִי (פֶּרֶשׁת תַּצֵּא שֵׁם): וַיֵּצֵא אֶל־מַחוּץ לְמִתְחַנֶּה —
מִצְוֹת עֲשֶׂה.

הַמִּצְוָה ה'ע"ז — הַאֲזִיהָרָה שֶׁהִזְהִיר כָּל־טָמֵא מִלְּהִכְנֵס
לְכָל־הַמִּקְדָּשׁ (הַמִּשְׁכָּן), אֲשֶׁר כְּמוֹהוּ לְדוֹרוֹת (בבית
הַמִּקְדָּשׁ): כָּל־הָעוֹרָה מִשְׁעֵר נִיקְנָרוֹ וּלְפָנִים, שֶׁהוּא תַּחֲלַת
עֲזָרַת יִשְׂרָאֵל, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא יִטְמְאוּ אֶת־
מִתְחַנֶּהֶם" (שֵׁם) כְּלוֹמֵר: מִתְחַנֶּה שְׂכִינָה. וּבִגְמָרָא מִכּוֹת (יד):
אָמְרוּ: "הִבָּא אֶל הַמִּקְדָּשׁ טָמֵא כְּתִיב עֲנֵשׁ וְכְתִיב אֲזִיהָרָה:
עֲנֵשׁ — "אֶת־מִקְדָּשׁ ה' טָמֵא וְנִכְרַתָּה" (שֵׁם יט, יג);
אֲזִיהָרָה — "וְלֹא יִטְמְאוּ אֶת־מִתְחַנֶּהֶם". וּבִמְכֶלֶתָא: "צוֹ
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלַחוּ מִן־הַמִּתְחַנֶּה" (שֵׁם ה, ב) —

גָּדוֹל בְּפָנִים בֵּין כְּהֵן הַדְּיוּט בַּחוּץ. וְאֵם עֲבָר עַל לֹא זֶה
וְנִכְנֵס שֶׁלֹּא בְּשַׁעַת הָעֲבוּדָה, אִם נִכְנֵס לְקֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים —
הָרִי זֶה חִיב מִיָּתָה; וְאִם נִכְנֵס לְהִיכָל — הָרִי זֶה חִיב
מִלְקוֹת. וְלִשׁוֹן סִפְרָא (פֶּרֶשׁת אַחֲרִי): "וְאֶל־יִבָּא כָּל־עַתָּה"
— זֶה יוֹם הַכַּפּוּרִים; "אֶל־הַקְּדֹשׁ" — לְרִבּוֹת שְׁאָר
כָּל־יָמוֹת הַשָּׁנָה; "מִבֵּית לְפָרֶכֶת" — לְהִזְהִיר עַל כָּל־
הַבֵּית. יָכוֹל עַל כָּל־הַבֵּית בְּמִיָּתָה — תִּלְמִיד לּוֹמֵר:
"אֶל־פָּנֵי הַכַּפָּרָה אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ וְלֹא יָמוֹת". הָאֵם יִצְדָּד?
אֶל־פָּנֵי הַכַּפָּרָה בְּמִיָּתָה, וְעַל שְׁאָר כָּל־הַבֵּית בְּאֲזִיהָרָה.
וּבִגְמָרָא מִנְּחוֹת (כו): אָמְרוּ בְּפִירוּשׁ: "עַל הַהִיכָל
בְּאֲרָבַעִים".

הַמִּצְוָה ה'קס"ה — הַאֲזִיהָרָה שֶׁהִזְהִירוּ הַכֹּהֲנִים
לְמִלְצָת מִן־הַמִּקְדָּשׁ בְּשַׁעַת הָעֲבוּדָה, וְהוּא אָמְרוּ:
"וּמִפְתַּח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תִצְאוּ" (שֵׁם יז). וְנִכְפַּל גַּם לֹא
זֶה בִכְהֵן גָּדוֹל וְאָמְרוּ: "וּמִן־הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא" (שֵׁם כא,
יב). וְלִשׁוֹן סִפְרָא (פֶּרֶשׁת שְׁמִינִי שֵׁם): "וּמִפְתַּח אֹהֶל מוֹעֵד"
יָכוֹל בְּשַׁעַת הָעֲבוּדָה וְשֶׁלֹּא בְּשַׁעַת הָעֲבוּדָה, תִּלְמִיד
לּוֹמֵר: "וּמִן־הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יִחַלֵּל", — הָרִי אֹמֵר
בְּשַׁעַת הָעֲבוּדָה. "כִּי־שָׁמֶן מִשְׁחַת ה' עֲלֵיכֶם" (שֵׁם יז, א) אֵין
לִי אֲלֵא אֲהָרֹן וּבְנָיו שֶׁנִּמְשְׁחוּ בְּשָׁמֶן הַמִּשְׁחָה שֶׁאֵם יֵצֵאוּ
בְּשַׁעַת עֲבוּדָה חִיבִין מִיָּתָה, מִנִּין לְכָל־הַכֹּהֲנִים שֶׁכָּל־
הַדּוֹרוֹת? תִּלְמִיד לּוֹמֵר: "כִּי־שָׁמֶן מִשְׁחַת ה' עֲלֵיכֶם".
וְדַע שֶׁיֵּשׁ בִּכְהֵן גָּדוֹל תּוֹסֶפֶת שֶׁלֹּא יִלְוֶה אֶת־הַמִּטָּה (אֵת
הַמֵּת). וְהוּא פֶּשֶׁט הַכְּתוּב בְּאָמְרוּ: "וּמִן־הַמִּקְדָּשׁ לֹא
יֵצֵא", וְכֶף נִתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ב' מִסְנֵה־דְרִין (יח), שֶׁאֵם מֵת לוֹ
מֵת — אֵינוֹ יוֹצֵא אַחֵר הַמִּטָּה. וְלְמָדוֹ לְכֶף מִמָּה שֶׁנֶּאֱמָר:
"וּמִן־הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא". וְנִלְמַד מִזֶּה, שֶׁמִּתֵּר לוֹ לַעֲבוֹד
בְּיוֹם שְׁמֵת לוֹ מֵת. וְכֶף הוּא לְשׁוֹנֵם בְּסִנְהֶדְרִין (פד),
אָמְרוּ: "וּמִן־הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יִחַלֵּל", הָאֵם אַחֵר (כח)
הַדְּיוּט) שֶׁלֹּא יֵצֵא (כְּשִׁמְתוֹ אֲבִיו אוֹ אִמּוֹ) — חִלֵּל; כְּלוֹמֵר:
כְּהֵן הַדְּיוּט, שֶׁאֲסוּר לוֹ לַעֲבוֹד כִּשְׁהוּא אוֹנֵן. וְהָרִי הוּא
מִזְהָר עַל כֶּף, כְּלוֹמֵר שֶׁלֹּא יַעֲבוֹד אוֹנֵן, מִן־הַלְמִיד הֵנָּה.
וְכִבֵּר נִתְבָּאֵר הַכָּלֵל הֵנָּה בְּסוֹף הוֹרְיוֹת (יב): שֶׁכְּהֵן הַדְּיוּט
אוֹנֵן לֹא יַעֲבוֹד, וְכֵהֵן גָּדוֹל עוֹבֵד כִּשְׁהוּא אוֹנֵן. הֵנָּה
נִתְבָּאֵר לֶף שֶׁאָמְרוּ כָּאֵן "וְלֹא יִחַלֵּל", עֲשֵׂאָהוּ שְׁלִילָה, לֹא
אֲזִיהָרָה — שֶׁאֵין עֲבוּדָתוֹ נַעֲשִׂית חֲלִין אֶף־עַל־פִּי שֶׁהוּא
אוֹנֵן. וּפֶשֶׁט הַכְּתוּב שֶׁאָמְרוּ "וְלֹא יִחַלֵּל" טַעַם לְלֹא
הַקּוֹדֵם שֶׁהוּא (הַכּוֹהֵן הַגָּדוֹל) "לֹא יֵצֵא", כִּדִּי שֶׁלֹּא יִחַלֵּל.
אֶף בְּשִׁתִּי הָעֲנִיָּנִים (הַנְּדָרִים מִהַפְסוּק: א) שֶׁ"לֹא יֵצֵא"
הַכּוֹהֵן הַגָּדוֹל אַחֵר מִטַּת אֲבִיו וְאֵינוֹ מַחֲלֵל הָעֲבוּדָה שֶׁהוּא
אוֹנֵן. (ב) שֶׁכְּהֵן הַדְּיוּט "לֹא יִחַלֵּל" וְלֹא מִקְרִיב אוֹנֵן אֵין
רָאִי לְמִנּוֹת אֶת־הָלֹא הֵנָּה (כְּלוֹמֵר, אֵין לִיחַד אוֹהֲרָה
כִּלְשֵׁהִיא מִכַּח הַלִּשׁוֹן "וְלֹא יִחַלֵּל" לְעִנְיָנִים אֵלוֹ הַנְּלִמְדִים מִמֶּנּוּ)
בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, כְּמוֹ שֶׁמִּתְבָּאֵר לְמִי שֶׁהִבִּין אֶת־הַכָּלִים (כָּל־
ח) שֶׁקָּדְמוֹ לְמֵאֲמָרוֹ זֶה. וְכִבֵּר נִתְבָּאֵר שֶׁשִׁלְשָׁה לְאוּיָן אֵלוֹ
שֶׁהֵם: רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע, וּבְגִדָיו לֹא יִפְרֹם, וּמִן־הַמִּקְדָּשׁ לֹא

41 שהוא במיתה? דכתיב: דבר אל-אֶהרֹן ואל-בָּנָיו וַיִּזְנוּ
42 וגו' ולא יחללו". ואמר במקום אחר: "ומתו בו כי
43 יחללו" (שם, ט) בשם שאותו החלול מיתה בידי שמים,
44 כך כאן אמרו: "ולא יחללו את-שם קדשי" אם חללו
45 ועבדו בטמאה — חזקין מיתה בידי שמים.

46 המצוה הע"ו — האזהרה שהזהר בהן טבול יום
47 (טבל מטומאתו אך עדיין לא שקעה השמש) מלעבוד, אף-
48 על-פי שפכר טהר, עד שיצריב שמשו, והוא אמרו
49 ותעלה על הכהנים: "ולא יחללו שם אלהיהם" (שם כא,
50 ו) והעובר על לאו זה — חזק מיתה בידי שמים —
51 כלומר: טבול יום ששמש: וזה לא נאמר בו פסוק מפרש
52 בתורה, אלא הוא פרוש מקבל. ובפרק ט' מסנהדרין (פג):
53 אמרו בפרוש אמרו ותעלה: "קדשים יהיו לאלהיהם ולא
54 יחללו שם אלהיהם" (שם), אמרו: "אם אינו ענין לטמא
55 — לפי שפכר נתבאר — תנהו ענין לטבול יום ששמש.
56 ויליף (נלמד בגזירה שווה) חלול חלול (מתרומה: מה שם
57 במיתה אף כאן)". ומנהו שם מכלל מחזקי מיתה.

58 המצוה הכ"ד — הצווי שנצטוו הכהנים בלבד
59 לרחץ ידיהם ורגליהם כלי-פעם שיצטרכו להפגס להיכל
או לקרב לעבודה — וזו היא מצוה קדוש ידים ורגלים,
60 והוא אמרו ותעלה: "וירחצו אֶהרֹן ובָּנָיו מִמֶּנּוּ את-ידיהם
61 ואת-רגליהם בבאם אל-אֹהֶל מוֹעֵד" (שמות ל, יט-כ).
62 ומצוה עשה זו העובר עליה חזק מיתה בידי שמים,
63 כלומר: שפכה ששמש במקדש אם לא רחץ ידים ורגלים
64 — חזק מיתה בידי שמים; והוא אמרו ותעלה: "וירחצו
65 מים ולא ימתו" (שם) וכבר נתבאר דיני מצוה זו
66 בשלמות בפרק ב' מנזכים (יט: ואילך).

67 המצוה הס"ט — האזהרה שהזהר בהן בעל מום
68 מלהפגס להיכל בכללותו, כלומר: המזבח, ובין האולם
69 ולמזבח, והאולם וההיכל, והוא אמרו ותעלה: "אף אל-
70 הפרכת לא יבא ואל-המזבח לא יגש וגו'" (ויקרא כא, כג),
71 וכבר נתבאר בריש טהרות (כלים פרק א משנה ט) שמבין
72 האולם ולמזבח עם כל-ההיכל אסור לבעלי מומין ופרועי
73 ראש להפגס לשם. ונתבאר גם בספרא (פרשת אמור שם)
74 ששני לאוין אלו, והם: "אל-הפרכת לא יבא ואל-המזבח
75 לא יגש", לא יספיק אחד מהן מבלעדי האחר ושניהם
76 צריכים להשלמת הדין בענין אחד, והוא הגבלת המקום
77 שאסור להם להפגס אליו. ומי שהזיד ונכנס מן-המזבח
78 ולפנים, אפלו שלא לשם עבודה — לוקה.
79

80 המצוה המשלימה שבאים — האזהרה שהזהר
81 בעל מום (קבוע) מלעבוד, והוא אמרו: "אשר יהיה בו
82 מום לא יקרב" (שם, יז), הפונה בזה: לא יקרב לעבודה;
83 וכשעובד בעל מום — לוקה. וכך אמרו בספרא (פרשת
84 אמור): "אין בעל מום במיתה אלא באזהרה".

1 בעשה. ומנין בלא-תעשה? אמר: "ולא יטמאו את-
2 מחניהם". וכבר נכפל הלאו בענין זה בלשון אחר, והוא
3 אמרו ביולדת: "ואל-המקדש לא תבא" (ויקרא יב, ד)
4 ובספרא אמרו: "לפי שנגאמר: 'והזהרתם את-בני-ישראל
5 מטמאתם ולא ימתו' (שם טו, לא) שומע אני בין מתוכו
6 בין מאחוריו" — כלומר: גם הנוגע במקדש מאחוריו
7 כשהוא טמא מתחייב כרת — תלמוד לומר ביולדת:
8 "ואל-המקדש לא תבא". ושם נתבאר שדין היולדת ודין
9 שאר טמאים שזה בזה. ועוד אמרו בספרא (פרשת
10 אחרי-מוות), על אמרו ותעלה: "ואם לא יכבס ובשרו לא
11 ירחץ ונשא עונו" (שם יז, טז): "הא כיצד? על רחיצת גופו
12 (אם לא רחץ) — ענוש כרת, ועל כבוס בגדיו —
13 בארבעים. ומנין שאינו מדבר אלא בטמאת מקדש
14 וקדשיו, הזהיר וענש וכו'". וכבר נתבאר שהעובר על
15 לאו זה, אם הוא מזיד — חזק כרת: ואם הוא שוגג —
16 חזק קרבן עולה ויורד, כמו שבארנו במצוה ע"ב ממצות
17 עשה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בריש שביעות
18 ובהוריות (טו) וברכות (ב) ובכמה מקומות בנזכים.

19 המצוה הע"ח — האזהרה שהזהר כל-טמא (רוב
20 הטמאים), מלהפגס למחנה לזיה אשר כמוהו לדורות: הר
21 הבית, כמו שבארנו בריש מסכת פלים (פרק א משנה ח),
22 ושם נתבאר אסור כניסת הטמאים להר הבית והכתוב
23 שבא בלאו זה הוא אמרו על טמא מקרה-לילה: "לא
24 יבא אל-תוך המחנה" (דברים כג, יא) ובגמרא פסחים
25 (סח.), אמרו גם-כן: "וירצא אל-מחיצת המחנה" (שם) —
26 זה מחנה שכינה, כמו שבארנו במצוה ל"א ממצות
27 עשה; "ולא יבא אל-תוך המחנה" — זה מחנה לזיה,
28 מתקין (מקשה) ליה רבינא: ואימא אידי ואידי (אמור,
29 אולי, כי הן (פסוק) זה והן זה) במחנה שכינה, ולעבוד
30 עליו בעשה ולא-תעשה? אם כן נכתב קרא ולא יבוא
31 אל-תוך, כלומר: היה לו לומר: ולא יבוא אל תוכו —
32 "המחנה" למה לי? לתן לו מחנה אחרת, והיא מחנה
33 לזיה. כלומר שגם בה לא יבוא אל תוך המחנה. ולשון
34 ספרי (שם): "לא יבא אל-תוך המחנה" — זו מצוה
35 לא-תעשה. וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו בריש מסכת
36 כלים בפרושנו.

יום שלישי י' טבת ה'תש"פ

מצות לא תעשה עה. עו.

מצות עשה כד. מצות לא תעשה סט. ע.

עא.

37 המצוה הע"ה — האזהרה שהזהר כהן טמא מלעבוד,
38 כשהוא טמא, והוא אמרו ותעלה לכהנים: "ויזנו מקדשי
39 בני-ישראל ולא יחללו את-שם קדשי" (ויקרא כב, ב)
40 ובפרק ט' מסנהדרין (פג): אמרו: "מנין לטמא ששמש

40 "לא-תקריבו אֵלָהּ לֵה" (שם כב), ולשון ספרא: "לא-
41 תקריבו אֵלָהּ לֵה" — משום כל תשחוט.

42 **המצוה הצ"ג** — האזהרה שהזהרנו מלזרוק דם
43 בפעלי מומין על גבי המזבח, והוא אמרו ותעלה בפעלי
44 מומין גם: "לא-תקריבו לֵה" (שם, כד), וכא בפעלה
45 שלא זו מזהיר על זריקת דם בפעלי מומין — וזהו דעת
46 תנא קמא, וכן הלכה. ורבי יוסי ברבי יהודה אומר, שלא
47 זה אינו מזהיר אלא על קבלת דם. והוא אמרם בספרא
48 (פרשת אמור): "לא-תקריבו לֵה" — משום כל תקבל
49 את-הדם. ובגמרא תמורה (ז). אמרו: לתנא קמא היא
50 "לא-תקריבו לֵה", למה לי? מבצעי ליה (אם מפני
51 שצריכים פסוק מיוחד) לזריקת דמים — והא נפקא ליה
52 (הרי יש ללמוד זאת מהביטוי) מ"על המזבח"? כלומר:
53 מפה-שאמר עוד: "ואשה לא-תתנו מהם על-המזבח
54 לֵה" (שם, כב), שמשמע שכל-מה שיצטוו על גבי המזבח
55 לא יהיה מהם? והשיב: ארציה דקרא הכי משתעי (כך
56 דרך הכתוב להתבטא), כלומר: שלא זו שהיא "ואשה
57 לא-תתנו מהם על-המזבח" לא בא אלא בהקטר אסורין,
58 ואל תלמד (איסור זריקת הדם) באמרו "המזבח", לפי
59 שלא יסתדר הלשון אלא בכך, כי היאך היה לו לומר:
60 "ואשה לא תתנו" בלבד — הרי בזה לא לשלם הדבור!
61 הנה נתבאר מכל-מה שקדם שאמרו: לא-תקריבו לֵה'
62 — אזהרה על זריקת הדם.

יום חמישי י"ב טבת ה'תש"פ

מצות לא תעשה צד. צה.

צו. צז. מצות עשה פו.

63 **המצוה הצ"ד** — האזהרה שהזהרנו מלהקטיר
64 אמורי בפעלי מומין, והוא אמרו ותעלה: "ואשה לא-תתנו
65 מהם על-המזבח" (ויקרא כב, כב) ולשון ספרא (פרשת
66 אמור): "ואשה לא-תתנו מהם" — אלו החלבים;
67 "לא-תתנו", אין לי אלא כלם, מנין אף מקצתם —
68 תלמוד לומר: "מהם", אף מקצתם. הנה נתבאר לך
69 שהמקריב בעל מום — עובר על ארבעה לאוין, במה
70 דברים אמורים? אם נעשה הקטר אמורין לאו אחד: אבל
71 אם נעשה אותם שני לאוין כמו שעושה תנא זה המדבר
72 כאן — הרי יהיה עובר בחמשה לאוין, לפי שהוא עושה
73 מקצת האמורין ענין (בפני עצמו) וכלם ענין, כמו שאמר
74 "מהם" אף מקצתו, אף-על-פי שהוא לאו אחד. הרי
75 שהתנא הזה סובר לוקין על לאו שבכללות לפיכך אמר
76 בספרא (שם): "המקדיש בעל מום למזבח — עובר
77 משום חמשה דברים: משום כל תקדיש, כל תשחוט, כל
78 תזרוק את-הדם, כל תקטיר את-החלב, כל תקטיר
79 מקצתו". ובגמרא תמורה (ז) אמרו: "הפעלה איברי

1 **המצוה הע"א** — האזהרה שהזהר בעל מום עובר
2 מלעבוד כל-זמן שיש בו אותו המום (כמו הגרב והילפת
3 והדומה להם מהמומים העוברים), והוא אמרו ותעלה:
4 "כל-איש אשר-בו מום לא יקרב" (שם, יח), ולשון ספרא
5 (שם): "אשר יהיה בו מום", אין לי אלא מום קבוע, מום
6 עובר מנין? — תלמוד לומר: "כל-איש אשר-בו מום
7 לא יקרב". וגם הוא אם עבר ועבד במום עובר — לוקה.
8 וכבר נתבאר דיני מצוה זו, מומין עוברין של אדם
9 ומומין קבועין, בפרק ז' מבכורות (מג).

יום רביעי י"א טבת ה'תש"פ

מצות לא תעשה עד. מצות עשה סא.

מצות לא תעשה צא. צב. צג.

10 **המצוה הע"ד** — האזהרה שהזהר הזר מלעבוד.
11 פונתי באמרי "זר" לכל-מי שאינו מזרע אהרן, והוא
12 אמרו ותעלה: "זר לא יקרב אליכם" (במדבר יח, ד).
13 ופרש הכתוב שהעובר על לאו זה חייב מיתה בידי שמים.
14 והוא אמרו: "והזר הקרב יומת" (שם ז), ולשון ספרי
15 (פרשת קרח שם): "והזר הקרב יומת" — לעבודה. ענש
16 שמענו, אזהרה לא שמענו? תלמוד לומר: "זר לא יקרב
17 אליכם". וכבר נפלה האזהרה והענש בענין זה, והוא
18 אמרו: "ולא יקרב עוד בני ישראל אל-אהל מועד
19 לשאת חטא למות" (שם, כב) וכבר נתבאר בגמרא יומא
20 (כד). אלו עבודות חייב הזר מיתה עליהן ואמרו: "ארבע
21 עבודות זר חייב עליהן מיתה ואלו הן: זריקה, והקטרה,
22 ונסוף היין, ונסוף המים". ופשם (במסכת יומא) ובפרק
23 האחרון ממסכת זבחים (ק"ג) התבאר דיני מצוה זו.

24 **המצוה הס"א** — הצווי שצטוינו שיהא כל-קרוב
25 שנקריב שלם במינו, תמים מן-המומים שעליהם נאמר
26 בכתוב ובמסרת שהם מומים. והוא אמרו ותעלה: "תמים
27 יהיה לרצון" (ויקרא כב, כא) ולשון ספרא (פרשת אמור):
28 "תמים יהיה לרצון — מצות עשה" וכבר הביאו ראיה,
29 שיינות הנסכים ושמןם וסלתם יהיו בתכלית הטוב
30 והשלמות מכל-קלוקל, מאמרו ותעלה: "תמים יהיו-
31 לכם ונספיהם" (במדבר כח, לא) וכבר נתבאר דיני מצוה
32 זו בפרק ח' ממנחות (פו).

33 **המצוה הצ"א** — האזהרה שהזהרנו מלהקדיש בפעלי
34 מומין לגבי מזבח, והוא אמרו ותעלה: "כל אשר-בו מום
35 לא תקריבו" (ויקרא כב, כא), ולשון ספרא (פרשת אמור
36 שם): "כל אשר-בו מום לא תקריבו" — משום כל
37 תקדיש.

38 **המצוה הצ"ב** — האזהרה שהזהרנו מלשחוט בפעלי
39 מומין לשם קרבן, והוא אמרו ותעלה בפעלי מומין:

וְאֶחָדָם בְּשׁוֹר בְּכַרְפֵּת ה' אֶלְהִידָה" (דברים יב, טו) וְלִשְׁוֹן
סִפְרִי (פרשת ראה): "רַק בְּכָל־אֹת נִפְשָׁךְ תִּזְבַּח — אֵינִי
מְדַבֵּר אֶלָּא בִּפְסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין שִׁפְדוּ". וְכִבֵּר נִתְבָּאֲרוּ
דִּינֵי מַצָּה זֹה, כְּלוּמַר: פְּדִיּוֹן הַקֹּדְשִׁים, בְּמִסְכַּת בְּכוֹרוֹת
(טו.) וּתְמוּרָה (לב.) וּבִכְמָה מְקוֹמוֹת מְחֻלִּין (קל.) וְעֲרֻכִּים
(ד"ה) וּמַעֲלֵה (ט:).

יום שישי י"ג טבת ה'תש"פ

מצות עשה ס. מצות לא תעשה ק. צח.

מצות עשה סב. מצות לא תעשה צט.

הַמַּצָּה הַס' — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ שִׁיחָה כָּל־קֶרֶבֶן
שֶׁנִּקְרִיב מִן־הַהִנְחָה בֶּן־שְׁמֹנֶה יָמִים וּלְמַעַלָּה וְלֹא פָחוֹת
מִזֶּה, וְזֶה הֵיא מִצְוַת מַחֲסֵר זְמַן בְּגוּפוֹ (שֶׁל הַקֶּרֶבֶן. לְהַבְדִּיל
מִ"מַּחוּסֵר זְמַן בְּבַעֲלִיו" שֶׁהוּא דִּין אַחֵר). וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה:
"וְהִזָּה שְׁבַעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה
יִרְצָה לְקַרְבֵּן" (ויקרא כב, כז). וְכִבֵּר נִכְפַּל צּוּי זֶה בְּלִשְׁוֹן
אַחֵר, וְהוּא אָמְרוּ: "שְׁבַעַת יָמִים יִהְיֶה עִם־אִמּוֹ" (שמות
כב, כט). וּמַצָּה זֹה כּוֹלֵלֶת אֶת כָּל־הַקֶּרֶבָנוֹת, קֶרֶבֶן יָחִיד
וְקֶרֶבֶן צְבוּר, עַל סוּגִיָּהם הַשּׁוֹנִים. וּמִמָּה־שָּׁאֲמָר: "וּמִיּוֹם
הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה יִרְצָה" — מִשְׁמַע שֶׁקֹּדֶם לָכֵן לֹא יִרְצָה.
הֵנָּה נִתְבָּרְרָה הַאֲזָהָרָה מִלְּהַקְרִיב מַחֲסֵר זְמַן; אֶלָּא שֶׁהוּא
לֹא הִבָּא מִכָּל־עֲשָׂה, וְלִפְיָכֶךָ אֵין לֹקִין עָלָיו, שֶׁכֵּן מִי
שֶׁהַקְרִיב מַחֲסֵר זְמַן אֵינוֹ לֹקֵה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֲרָה בְּפֶרֶק
א'וֹתוֹ וְאֵת־בְּנוֹ" (חולין פ:), וְשֶׁם נֶאֱמָר: "הֵנַח לְמַחֲסֵר זְמַן
שֶׁהַכְּתוּב נִתְקַו (מֵהֵלָא, וְעִשְׂאָהוּ) לַעֲשָׂה". וְכִבֵּר נִתְבָּאֲרוּ
דִּינֵי מַצָּה זֹה בְּסִפְרָא (פרשת אמור) וּבִסְוֹף זְבָחִים (קִיב:).

הַמַּצָּה הַפְּשָׁלִימָה מֵאָה — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ
מִלְּהַקְרִיב אֶתְנֵן זֹנָה וּמַחֲסֵר כָּלֵב לִגְבִי הַמִּזְבֵּחַ, וְהוּא
אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "לֹא־תִבְיֵא אֶתְנֵן זֹנָה וּמַחֲסֵר כָּלֵב" (דברים
כג, יט). וְכִבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מַצָּה זֹה בְּפֶרֶק ו' מִמִּסְכַּת
תְּמוּרָה. וּמִי שֶׁמִּקְרִיב מִשְׁהוּ מִהֵם אֶף־עַל־פִּי שֶׁהַקֶּרֶבֶן
פְּסוּל — הָרִי זֶה לֹקֵה, כְּדִין בְּעַל מוֹם.

הַמַּצָּה הַצ"ח — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּהַקְרִיב שְׂאֹר
וְדָבָשׁ (דְּבַר שֶׁל חֲמֵץ אוֹ שִׁישׁ בּוֹ מִתִּיקוֹת) לִגְבִי הַמִּזְבֵּחַ,
וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "כִּי כָל־שְׂאֹר וְכָל־דָּבָשׁ לֹא־תִקְטְרוּ
מִמֶּנּוּ אֲשֶׁה לֵה" (ויקרא ב, יא). וְכִבֵּר נִכְפַּל הֵלָא בְּעִנְיָן
זֶה בְּלִשְׁוֹן אַחֵר וְאָמְרוּ: "כָּל־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תִּקְרִיבוּ לֵה'
לֹא תַעֲשֶׂה חֲמֵץ" (שם). וְכִבֵּר בִּאֲרָנוּ בְּכָל־הַתְּשִׁיעִי
שֶׁהַמִּקְרִיב שְׂאֹר וְדָבָשׁ — לֹקֵה אַחַת וְאֵינוֹ לֹקֵה
שְׁתֵּים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא לֹא שֶׁבְכָל־לֹחַ כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ שָׁם, לְפִי
שֶׁכִּבֵּר נִתְבָּרְרָה לָנוּ שֶׁלֹּא שֶׁבְכָל־לֹחַ לֹקִין עָלָיו אַחַת,
הַמִּשְׁלַל בָּזָה שֶׁהַמִּקְרִיב חֲמֵץ לֹקֵה אַחַת, וְכֵן הַמִּקְרִיב
דָּבָשׁ, וְכֵן הַמִּקְרִיב חֲמֵץ וְדָבָשׁ בְּאַחַת.

הַמַּצָּה הַס"ב — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְהַקְרִיב מִלַּח עִם

בְּעַלִי מוּמִין לִגְבִי הַמִּזְבֵּחַ — אָמְרוּ אַבְי: לֹקֵה מִשּׁוּם
כָּל תִּקְטִיר כָּלוּ, וּמִשּׁוּם כָּל תִּקְטִיר מִקְצָתוֹ; רָבָא אָמְרָ:
אֵין לֹקִין עַל לֹא שֶׁבְכָל־לֹחַ. מִתִּיבִי (יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת עַל
שִׁיטַת רַבָּא): "הַמִּקְדָּשִׁי בְּעַלִי מוּמִין לִגְבִי הַמִּזְבֵּחַ —
עוֹבֵר מִשּׁוּם חֲמִשָּׁה שְׁמוֹת". אֶלְמָא (הֵנָּה רֵאיוֹנוֹ) לֹקִין עַל
לֹא שֶׁבְכָל־לֹחַ? תִּיּוֹבְתָא דְרַבָּא". הֵנָּה נִתְבָּאֲרָה לִף שִׁנְיָה
הָאֻמְרָ: עוֹבֵר בְּחִמְשָׁה — שְׁהֵם נַעֲשִׂי חֲמִשָּׁה, לְפִי
סִבְרָתוֹ שֶׁלֹקִין עַל לֹא שֶׁבְכָל־לֹחַ, וְלִפְיָכֶךָ מוֹנֵה הֵלָא
הַכּוֹלֵל פֶּלֶן וּמִקְצָתוֹ בְּשְׁנֵי שְׁמוֹת, וְהוּא הַמִּפְרָסֵם בְּדַעַת
אַבְי בְּכָל־מְקוֹם כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּכָל־הַתְּשִׁיעִי מִן־הַכָּלִים
שֶׁקֹּדֶמוּ לְמֵאֲמָר זֶה. אֶבֶל לְרַבָּא שָׂאוֹמֵר: אֵין לֹקִין עַל
לֹא שֶׁבְכָל־לֹחַ — אֵינוֹ חֵיב אֶלָּא מִלְּקוֹת אַחַת עַל
הַהִקְטָר כְּמוֹ שֶׁנִּזְכָּר. וְכִבֵּר נִתְבָּרְרָה אֶצְלָנוּ שֶׁהַכָּלֵל הֵנִיחוֹ:
אֵין לֹקִין עַל לֹא שֶׁבְכָל־לֹחַ. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֲרָה בְּמִקְרָא
סִנְהֶדְרִין (ג:), כְּמוֹ שֶׁהִזְהַרְנוּ בְּכָל־הַתְּשִׁיעִי, וְלִפְיָכֶךָ
יִהְיֶה אֲרַבְעָה לְאוּיָן בְּלִבְדָּה כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָה הַכְּתוּב, נִמְצָא שְׁמִי
שֶׁהַקְדִּישׁ וְהַקְרִיב בְּעַל מוֹם — לֹקֵה אֲרַבַּע מִלְּקוֹת עַל
אֲרַבְעָה לְאוּיָן אֵלוּ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְכָל־הַלְאוּיָן הֵלָלוּ
אֲמוּרִים בְּבַעַל מוֹם קְבוּעַ, כְּמוֹ שֶׁהִזְהַרְנוּ וְאָמְרוּ: "שְׂרוּעַ,
וְקָלוּט, וּמַעוּף, וְכַתוּת, וְנִתּוּק, וְכִרּוֹת" (שם, כג:כד:).
שְׁכָל־אֵלוּ מוּמִין קְבוּעִין. וְכִבֵּר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־מוּמֵי הַהִנְחָה,
הַקְבוּעַ וְהַעוֹבֵר, בְּפֶרֶק ו' מִבְּכוֹרוֹת. וְכֵן נִתְבָּאֲרוּ הַלְכוֹת
אֲרַבְעַת לְאוּיָן אֵלוּ הַמִּיחֲדוֹת בְּהַקְרַבַת בְּעַל מוֹם,
בְּמִקְוֹמוֹת מִפְּזוּרִים בְּמִסְכַּת זְבָחִים וּמִסְכַּת תְּמוּרָה.

הַמַּצָּה הַצ"ה — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּהַקְרִיב בְּעַל
מוֹם עוֹבֵר, וְהוּא אָמְרוּ בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה: "לֹא־תִזְבַּח לֵה'
אֶלְהִידָה שׁוֹר וְשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוֹם וְגו'" (דברים יז, א),
וְנִתְבָּאֲרָה בְּסִפְרֵי שֶׁבְכָעַלִי מוּמִין עוֹבְרִין הַכְּתוּב מְדַבֵּר. וְגַם
עַל זֶה לֹקֵה, אִם עוֹבֵר וְהַקְרִיבוּ.

הַמַּצָּה הַצ"ו — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּהַקְרִיב
קֶרֶבָנוֹת הַגּוֹיִם אִם הֵם בְּעַלִי מוּמִין, וְלֹא נֹאמַר בִּין שֶׁהוּא
גּוֹי יִקְרַב בְּעַדוֹ בְּעַל מוֹם, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "וּמִי־
כֵן־נִכֵּר לֹא תִקְרִיבוּ אֶת־לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־אַלֶּה" (ויקרא
כב, כה). וּמִי שֶׁעוֹבֵר וְהַקְרִיבוּ — לֹקֵה גַם כֵּן.

הַמַּצָּה הַצ"ז — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּתֵן מוֹם
בְּקֹדְשִׁים, וְהוּא הִנְקָרָא: מִשְׁלִיל מוֹם בְּקֹדְשִׁים. וְכָל־הַמִּשְׁלִיל
מוֹם בְּקֹדְשִׁים — לֹקֵה, וּבִתְנָאִי שִׁיחָה זֶה בְּזִמְנֵי שְׁבִית
הַמִּקְדָּשׁ קִים דְּחִזִּי (שֶׁפֶסֶל דְּבַר שֶׁהִיא רֵאיוֹ) לְקַרְבֵּן, כְּמוֹ
שֶׁנִּתְבָּאֲרָה בְּמִקְרָא עֲבוּדָה וְרָה (ג:). וְכֹא הֵלָא עַל כֵּן
בְּאִמְרוֹ בְּקֶרֶבֶן: "כָּל־מוֹם לֹא יִהְיֶה־בּוֹ" (שם, כא), וְלִשְׁוֹן
סִפְרָא: "כָּל־מוֹם לֹא יִהְיֶה־בּוֹ" — אֵל תִּתֵּן בּוֹ מוֹם.

הַמַּצָּה הַפ"ו — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְפָדוֹת מִן־
הַקֹּדְשִׁים מִה שֶׁנּוֹלַד בּוֹ מוֹם וְיִצָּא לְחֻלִּין וּמִתֵּר לְשַׁחֲטוֹ
וְלֶאֱכָלוֹ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "רַק בְּכָל־אֹת נִפְשָׁךְ תִּזְבַּח

מבשר העולה, והוא אמרו יתעלה: "לא תוכל לאכל
בשעריך וגו' וכל נדריך אשר תדיר" (דברים יב, יז), כאלו
אמר: לא תוכל לאכל נדריך אשר תדיר. ובא הפרוש
(ספרי פרשת ראה): "ונדריך" — זו עולה. לא בא הפתוח
אלא ללמדך לאוכל עולה, בין לפני זריקת דמים בין
לאחר זריקת דמים, בין לפני מן הקלעים בין חוץ
לקלעים שהוא עובר בלא תעשה. ולא זה הוא האזהרה
לכל-מועל. והעובר על לאו זה, כלומר: האוכל מבשר
עולה או הנהגה משאר הקדשים שחייבין עליהם מעילה,
כמו שנתבאר במסכת מעילה: אם הוא מזיד — לוקה;
ואם הוא שוגג — מקריב קרבן מעילה, ומחזיר מה
שנהגה ומוסיף חמש, כמו שנתבאר במסכת מעילה.
ובפרק ט' מסנהדרין (פג). אמרו: "הזיד במעילה, רבי
יהודה אומר: במיתה; וחכמים אומרים: באזהרה",
והביאו ראיתם מאמר "ומתו בו כי יחללהו" (ויקרא כב,
ט) אמרו: "בו" — ולא במעילה.
המצוה הס"ד — הוא הצווי שנוצטונו שיהא מעשה
קרבן חטאת באפן הנזכר, איזו חטאת שתהיה (בין של
יחיד בין של רבים וכו'). והוא אמרו יתעלה: "זאת תורת
החטאת וגו'" (שם ו, יח). וגם באר שם בויקרא איך היא
נשחטת ומה-ממנה נקטר ומה-נאכל.

1 פל-קרבן, והוא אמרו יתעלה: "על פל-קרבן תקריב
2 מלח" (שם, יג). וכבר נתבאר דני מצוה זו בספר
3 (פרשת ויקרא) ובכמה מקומות במנחות (כא).
4 המצוה הצ"ט — האזהרה שהזהרנו מלהקריב קרבן
5 בלי מלח, והוא אמרו יתעלה: "ולא תשבית מלח ברית
6 אלהיך" (שם), כי משהיה מלהשבית המלח משמע
7 שאסור להקריב תפל (שאינו לו טעם), והמקריב איזה דבר
8 תפל — כלומר קרבן או מנחה — חייב מלקות. וכבר
9 נתבאר דני מצוה זו בפרק ו' מזבחים (כ-כא).

יום ש"ק י"ד טבת ה'תש"פ

מצות עשה סג.

מצות לא תעשה קמו. מצות עשה סד.

10 המצוה הס"ג — הצווי שנוצטונו במעשה קרבן
11 העולה, והוא שפל-קרבן עולה שקרב, בין שיהיה קרבן
12 יחיד או קרבן צבור, יהיה באפן כזה וכה. והוא אמרו
13 בויקרא: "אדם כי יקריב מקם קרבן לה' וגו' אם-עלה
14 קרבנו מן-הבקר וגו'" (ויקרא א, ב-ג).
15 המצוה הקמ"ו — האזהרה שהזהרנו מלאכול

המשך ביאור למס' ברכות ליום שבת קודש עמ' א

1 א' ו' ויתחתן שלמה את פרעה מלך מצרים, ויקח את בת פרעה
2 ויביאה אל עיר דוד וגו'. מקשה הגמרא: והתנא אל ידור, כלומר
3 שלא ידור אדם במקום מגורי רבו. מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא
4 דכין ליה — דברי עולא שראוי לגור במקום הרב נאמרו במקום
5 שהתלמיד כפוף לרבו ומקבל את תוכחותיו, והא דלא כין ליה
6 התלמיד לרבו, שאם יגור במקום רבו לא ישמע לתוכחותיו ויחטא
7 במידה, לכן טוב שיתרחק מרבו ולא ישמע את תוכחותיו ויחטא
8 בשוגג ולא במידה.
9 אחרי שנתבאר מעלת התפילה בבית הכנסת, מביאה הגמרא
10 דינים הנוהגים בבית הכנסת בשעת קריאת התורה: אמר רב הונא
11 בר יהודה, אמר רבי מנחם, אמר רבי אמי, מאי דכתיב (ישעיה א כח)
12 'ועזיב ח' יכלו', כלומר, על מי נאמר פסוק זה. מבאר רבי אמי: זה
13 המניין ספר תורה הפתוח לקריאת התורה ויוצא החוצה, שהוא
14 נחשב כעובד ה', שאינו חפץ לשמוע דבריו. רבי אבהו נפיק בין
15 נכרא לנכרא — רבי אבהו היה יוצא מבית הכנסת בשעה שהבעל
16 קורא מפסיק קריאתו בין העולים לתורה. בעי רב פאפא, בין פסוקא
17 לפסוקא מהו — כשהקורא סיים פסוק אחד וטרם התחיל לקרוא את
18 הפסוק הבא, האם מותר לצאת לחוץ. משיבה הגמרא: תיקו —
19 תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה. רב ששת, מהדר אפיה וגרים
20 — היה מחזיר פניו מספר התורה בשעת קריאת התורה, וגורס את
21 משנתו, אמר, אמן בדין — אנו בשלנו, בלימוד שאנו עוסקים בו,
22 ואינהו בדיהו — והם הציבור עוסקים בשלחם, בקריאת התורה.
23 אחר שנתבאר דינים השייכים לקריאת התורה, מביאה הגמרא
24 שמלבד שמינת קריאת התורה בבית הכנסת, יש על האדם לקרוא
25 בעצמו את פרשת השבוע: אמר רב הונא בר יהודה, אמר רבי אמי,
26 לעולם ישלים אדם פרשיותיו — פרשת השבוע של כל שבת ושבת,
27 יחד עם הצבור, עד יל שיקרא לעצמו את הפרשה שנים מקרא
28 ואחד תרגום אונקלוס.

1 כיון דשמענא להא דאמר — כיון ששמעתי את מה שאמר רבי חייא
2 בר אמי משמיה דעולא, מיום שחבר בית המקדש אין לו להקדוש
3 ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד, לא הוה
4 מצליא אלא היכא דנרקינא — לא התפללתי אלא במקום שבו
5 למדתי, ולא הלכתי להתפלל בבית הכנסת. וכן רבי אמי ורבי אסי
6 אף על גב דהוה להו תליסר בי כנישתא בבתרין — אף על גב שהיו
7 להם שלש עשרה בתי כנסיות בטבריה, לא מצלי אלא ביני עמודי,
8 היכא דהוה גרסי — לא היו מתפללים אלא בין העמודים שעליהם
9 נשענת תקרת בית המדרש, במקום שלמדו תורה.
10 הגמרא מביאה מימרות נוספות שאמרם רבי חייא בר אמי בשם
11 עולא: ואמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא, גדול הנהגה מיגיעו,
12 יותר מירא שמים — גדול מי שיש בו יראת שמים, ויגע ועמל
13 לפרנסתו כדי שתהיה דעתו מיושבת עליו בלא טרדות ויהיה לבו
14 פנוי לעבודת בוראו, יותר מירא שמים שאינו עוסק במלאכה,
15 ולבסוף אפשר שיצטרך לבריות ויגרמו טרדותיו שלא יהיה קיום
16 ליראתו. דאילו גבי מי שהוא רק ירא שמים כתיב (תהלים קיב א)
17 'אשרי איש ירא את ה' במצותיו חפץ מאד', ולא האריך הכתוב עוד
18 בשכרו. ואילו גבי מי שגם נהנה מיגיעו כתיב (תהלים קכב ב) 'וינע'
19 בפיו כי תאכל, אשריך וטוב לך', והאריך הכתוב בשבחו של אדם
20 זה בשני דברים, 'אשרי' וטוב לך', ויש לדורשם, 'אשרי' בעולם
21 הנה, 'וטוב לך' לעולם הבא. ולגבי ירא שמים שאינו נהנה מיגיעו
22 'וטוב לך' לא כתיב ביה — לא כתבו לגביו 'וטוב לך', נמצא שגדול
23 שכר הנהנה מיגיעו לעולם הבא, שיש לו מעלה יתירה בשכרו
24 מחמת שטרם הוצטרע ביגיע כפיו, והיה רצונו בזה שיהיה לבו פנוי
25 לעבודת בוראו.
26 ואמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא, לעולם ידור אדם במקום
27 מגורי רבו. וראיה לכך משלמה המלך, שכל זמן ששמעין בן גרא
28 רבו של שלמה היה קיים, לא נשא שלמה את בת פרעה, שהרי
29 בסמוך לפסוק העוסק במיתת שמעי בן גרא (מלכים א' ב נאמר שם)

ירמיה פרק כח א"ט

א ויהי | בשנה הריא בראשית ממלכת צדקיה מלך יהודה (בשנת) בשנה הרבעית בחדש החמישי אמר אלי חנניה בן עזור הנביא אשר מגבעון בבית יהוה לעיני הפתנים וכל העם לאמר: ב כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל לאמר שברתי את עול מלך בבל: ג בעוד | שנים ימים אני משיב אליהם ויהוה צבאות אלהי ישראל אשר לקח נבוכדנאצר מלך בבל מן המקום הזה וביאם בבל: ד ואתיכניה בן יהויקים מלך יהודה ואת כל גלות יהודה הבאים בבלה אני משיב אליהם ויהוה צבאות אלהי ישראל אשר לקח נבוכדנאצר מלך בבל: ה ואמר ירמיה הנביא אליהם לעיני הפתנים ולעיני כל העם העומדים בבית יהוה: ו ואמר ירמיה הנביא אמון בן יעשה יהוה יקם יהוה את דבריו אשר נבאת להשיב עלי בית יהודה וכל הגולה מבבל אליהם ויהוה: ז ואך שמעניא הדבר הזה אשר אנכי דבר באזניך ובאזני פליהם: ח הנביאים אשר היו לפני ולפניך מן העולם וינבאו אלי ארצות רבות ועל ממלכות גדולות למלחמה ולרעה ולדבר: ט הנביא אשר ינבא לשלום בלא דבר הנביא יודע הנביא אשר שלחו יהוה באמת:

רש"י

תפלה (של"ש שטיין) אלו ע"ד והביאו לבית הכל"א לא סדרין הר"ב המחבר (ר). (אמן כן יעשה וגו' בעלי אגדה אומרים כך אמר לו הלואי ויתקיימו דבריך אני משתכר ואתה נפסד אני כהן ואוכל קדשי שמים אם יעמוד הבית בבניינו ואתה גבעוני כדכתיב כאן) אשר מגבעון ותהיה לי עבד חוטב עצים ושואב מים (ומורה צדק שלא פי' נקט ליה טעם רבותינו שלמדו מכאן כל המחניף לרשע סוף נופל בידו או ביד בנו או ביד בן בנו, שכן יראייה בן שלמיה בן חנניה תפשו לבסוף והביאו לבית הכל"א: (ז) אך שמע נא וגו'. עד הנביא אשר ינבא לשלום, אמר אני מתנבא פורעניות אם לא יבא איני שקרן, הקב"ה נחם על הרעה. אבל הנביא אשר ינבא לשלום וגו' בבא דבר הנביא יודע וגו' אבל אם לא יבא דברו שקרן הוא שנאמר לא איש אל ויכזב וגו' (במדבר כג) כך דרש רבי תנחומא:

מצודת ציון

(ג) בעוד. בסוף כמו בעוד שלשת ימים (בראשית ז): שנים. שתי שנים: ימים. כן נקרא השנה כמו ימים תהיה גאולתו (ויקרא כה) וכפל הדבר בשמות נרדפים וכן אדמת עפר (דניאל יב):

עול. ר"ל לא ימשול ולא יעבוד עוד באחרים: (ג) בעוד. בסוף שתי שנים: (ד) כי אשבור וכו'. ויצאו א"כ חפשי לארצם באין מוחה: (ו) ואמר ירמיהו. בעבור שארכו הדברים באמרו לעיני הכהנים וכו' אמר שנית ויאמר ירמיהו וכו': אמן. יאומן דבריו: יקם ה'. מי יתן ויקם ה' וכו' וכפל הדבר במ"ש: אשר נבאת. אמר לפי דבריו שאמר שבנבואה דיבר, אבל האמת היה שבדא מלכו: (ז) אך שמע נא. ר"ל מה שאמרתי אמן וכו' הוא בעבור כי גם אני מתאוה שכן יהיה כי טוב הוא אך עתה שמע דברי שאין מקום להאמין לך יותר ממני על שאתה מתנבא לטובה ואני לרעה: באזניך ובאזני כל העם. כאומר לא בסתר אדבר כ"א בפניך ובפני כולם: (ח) הנביאים וכו'. רצה לומר, וזהו דברי הנה הנביאים אשר נבאו מעולם לרעה כמוני היום: אל ארצות. על ארצות: (ט) הנביא. ר"ל הנה הנביא אשר סתר דבריהם וניבאו לשלום כמוני היום: בבוא דבר הנביא. בעת בוא דבר הנביא המתנבא לשלום אז היה נודע הנביא ההוא אשר שלחו ה' באמת אבל לא האמינו לו מיד על כי ניבא לטובה וכן אין מקום להאמין לך יותר ממני:

מצודת דוד

(א) בראשית ממלכת צדקיה. שנה הראשונה למלו: בשנה הרביעית. רצה לומר לשנות השמטה וא"כ היתה שנת השמטה בד' למלכו והוא מלך י"א שנים ואם כן כלו בשנת השמטה וכן ארז"ל שנחרב הבית במוצאי שביעית: (ב) שברתי את

אסתר פרק א א"טז

א ויהי בימי אחשורוש הוא אחשורוש המלך מהדו ועד־פוש שבע ועשרים ומאה מדינה: ב בימים ההם בשבת א המלך אחשורוש על פסא מלכותו אשר בשושן הבירה: ג בשנת שלוש ללכותו עשה משתה לכל־שריו ועבדיו חיל א פרס ומדי הפרתמים ושתי המדינות לפניו: ד בהראותו את־עשר כבוד מלכותו ואת־יָכָר תפארת גדולתו ימים רבים שמונים ומאת יום: ה ובמלואת א הימים האלה עשה המלך לכל־העם הנמצאים בשושן הבירה למגדול ועד־קטן משתה שבעת ימים בחצר גנת ביתן המלך: ו חור א פרס ותכלת אחוז בחבלי־בוץ וארגמן על־גלילי כסף ועמודי שש מפות א זהב וכסף על רצפת בהט־ושש ודר וסחרת: ז והשקות בכלי זהב וכלים מפלים שונים ויין מלכות רב ביד המלך: ח והשתיה כדת אין אגם פירכן א יסר המלך על פל־רב ביתו לעשות פרצון איש־ואיש: (ט) ט גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים בית המלכות אשר למלך אחשורוש: י ביום השביעי פמוב לב־המלך ביין אמר למהומן בזה חרבונא בנתא ואבנתא ותר וכרפם שבעת הסריסים המשרתים את־פני המלך אחשורוש: יא להביא את־ושתי המלכה לפני המלך בכתר מלכות להראות העמים והשרים את־יפיה פייטובת מראה היא: יב ותמאן המלכה ושתי לבוא בדבר המלך אשר ביד הסריסים ויקצף המלך מאד וחמתו בערה בו: (ס) ג ויאמר המלך לחכמים ידעי העתים פייכן דבר המלך לפני פלידעי דת ודין: יד והקרב אליו פרשנא שתל אדמתא תרשיש מרס מרסנא ממוכן שבעת שרי א פרס ומדי ראי פני המלך הישבים ראשנה במלכות: טו פדת מה־לעשות במלכה ושתי על א אשר לא־עשתה את־מאמל המלך אחשורוש ביד הסריסים: (ס) וז ויאמר (מומכן) ממוכן לפני המלך והשרים לא על־המלך לבדו עותה ושתי המלכה פי על־פל־השרים ועל־פל־העמים אשר בכל־מדינות המלך אחשורוש:

רש"י

ולהשקות: שונים. משונים זה מזה וכן ודתיים שונות, ורבתינו דרשו מה שדרשו: ויין מלכות רב. הרבה, ורבתינו אמרו שהשקה אותם כל אחד ואחד יין שהוא זקן ממנו: (ח) כדת. לפי שיש סעודות שכופין את המסובין לשנות כלי גדול ויש שאינו יכול לשנותו כ־אם בקושי אבל כאן אין אונס: יסד. לשון יסוד כלומר כן תקן וצוה: על כל רב ביתו. על כל שרי הסעודה שר האופים ושר הטבחים ושר המשקים: לעשות כרצון איש ואיש. לכל אחד רצונו: (י) ביום השביעי. רבותינו אמרו שבת היה: (יב) ותמאן המלכה ושתי. רבותינו אמרו לפי שפרחה בה צרעת כדי שתמאן ותיהרג לפי שהיתה מפשטת בנות ישראל ערומות ועושה בהן מלאכה בשבת נגזר עליה שתפשט ערומה בשבת: ויקצף. ששלחה לו דברי גנאי: (יג) כי כן דבר המלך. כי כן מנהג המלך בכל משפט לשום את הדבר לפני כל יודעי דת ודין: (יד) והקרב אליו. לערוך דבריו לפניו [אלו הם כרשנא שתרן וגו': (טו) כדת מה לעשות. מוסב על ויאמר המלך לחכמים: (טז) עותה. לשון עון:

(א) ויהי בימי אחשורוש. מלך פרס היה שמלך תחת כורש לסוף שבעים שנה של גלות בבל: הוא אחשורוש. הוא ברשעו מתחלתו ועד סופו: המלך. שמלך מעצמו ולא היה מזרע המלוכה: מהדו ועד כוש וגו'. המולך על מאה ועשרים ושבע מדינות כמו שמולך מהדו ועד כוש שעומדים זה אצל זה וכן (מלכים א ד) כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה, שהיה רודה בכל עבר הנהר כמו שהוא רודה מתפסח עד עזה: (ב) כשבת המלך אחשורוש וגו'. כשנתקיים המלכות בידו ורבתינו פירשוהו בעניין אחר במסכת מגילה: (ג) הפרתמים. שלטונים בלשון פרס: (ד) ימים רבים. עשה להם משתה: (ה) גנת. מקום זרעוני ירקות: ביתן. נטוע באילנות: (ו) חור כרפס ותכלת. מיני בגדים צבעונים פירס להם למצעות: אחוז בחבלי בוץ וארגמן. מרוקמים בפתילי בוץ וארגמן אותן פרס להם על גלילי כסף ועל עמודי שש: מפות זהב וכסף. ערך לישב עליהם לסעודה: על רצפת. קרקעות של בהט ושש וגו' מיני אבנים טובות פירשו רבותינו, ולפי משמעות המקרא כך שמם: (ז) והשקות בכלי זהב. כמו

קצה מסכת מנחות פרק תשיעי משנה ד

ג רביעית מה היתה משמשת? רביעית מים למצורע, ורביעית שמן לנזיר. חצי לוג מה היה משמש? חצי לוג מים לסוטה, וחצי לוג שמן לתורה. ובלג היה מוּדָד לְכָל הַמִּנְחָה. אָפְלוּ מִנְחָה שֶׁל שְׁשִׁים עֶשְׂרוֹן, נוֹתֵן לָהּ שְׁשִׁים לֹג. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אָפְלוּ מִנְחָה שֶׁל שְׁשִׁים עֶשְׂרוֹן, אֵין לָהּ אֵלָא לָגָה, שְׁנַאמָר (ויקרא יד, כא): "לְמִנְחָה וְלֹג שֶׁמֶן". שֵׁשָׁה לָפָר, אַרְבַּעַה לְאֵיל, שְׁלֹשָׁה לְכֶבֶשׂ, שְׁלֹשָׁה וּמִחְצָה לְמִנּוּרָה, מִחְצִי לֹג לְכָל נֵר. ד מַעֲרִבִין נִסְכֵּי אֵילִים בְּנִסְכֵּי פָרִים, נִסְכֵּי כֶבֶשִׂים בְּנִסְכֵּי כֹבָשִׁים, שֶׁל יָחִיד בְּשֵׁל צִבּוֹר, שֶׁל יוֹם בְּשֵׁל אֶמֶשׁ. אָבֵל

פירוש ברטנורא

ג רביעית מים למצורע. דכתיב (ויקרא יד) ושחט את הצפור האחת אל כלי חרש על מים חיים, למים שדם הצפור נראה בהם, ושעירו חכמים רביעית הלוג: רביעית שמן לנזיר. ללחם נזירות. ורביעית לא קדיש להיות כלי שרת משום רביעית מים של מצורע, דהא חוץ הוא. ולא משום לחם של נזיר, דאין לחם של נזיר קדוש אלא בשחיטת חובה. אלא מפני שבה היה מודד לחבתי כהן גדול רביעית שמן לכל חלה וחלה, שהן שנים עשרה חלות ונסכייהן שלשה לוגין שמן: חצי לוג מים לסוטה. דכתיב (במדבר ה) ולקח הכהן מים קדושים בכלי חרש, חצי לוג מים היה ממלא מן הכיור: חצי לוג שמן לתורה. הלכה למשה מסיני, וכן רביעית של נזיר. וחצי לוג נמי לא משום חצי לוג מים של סוטה וחצי לוג שמן של תורה הוא דקדוש להיות כלי שרת. אלא מפני שבו מחלק חצי לוג שמן לכל נר ונר של מנורה: אין לה אלא לוגה. לוג אחד לכל ששים עשרון. ואין הלכה כרבי אליעזר בן יעקב: ששה לוגים לפר. דהיינו חצי החין, כדכתיב (שם מ"ז) כלול בשמן חצי החין. וארבעה לאיל, דהיינו שלישית החין. ושלשה לכבש, דהיינו רביעית החין, שהחין שנים עשר לוגין: מחציו לוג לכל נר. שצריך שיתן בה מדרתה שתהא דולקת והולכת מערב עד בוקר ושעירו חכמים חצי לוג שמן לליל תקופת טבת הארוכים. וכן היה נוהג בכל נר בכל לילה. ואם כבתה נפסלה אותה פתילה והשמן מלהדליק בהן עוד, אלא מסירין ונותן חצי לוג שמן אחר ופתילה חדשה ומדליק: ד מַעֲרִבִין נִסְכֵּי פָרִים. מנחת נסכי פר במנחת נסכי איל. לפי שבלילת שתיוהן שוה, שני לוגים לעשרון. דהא תנן לעיל ששה לוגים לפר, וסולת היו להו שלשה עשרונים כדכתיב (שם) והקריב על בן הבקר מנחה סולת שלשה עשרונים כלול בשמן חצי החין, דהיינו ששה לוגין. ולאיל ארבע לוגין, וסולת שני עשרונים לאיל: נסכי כבשים. שלשה לוגין לעשרון. דכתיב עשרון אחד לכבש האחד וכתיב כלול בשמן חצי רביעית החין, דהיינו שלשה לוגין: ושל חיות בשל אמש. אם הביא אמש ובח בלא נסכים. דקיימא לן אדם מביא זבחו היום ונסכיו מכאן ועד עשרה ימים. ואם היום הביא קרבן אחד ושני נסכים עמו

משניות מבוארות – קהתי

הנשיא לרבי שמעון (בנו): "נר ישראל (המאיר עיני חכמים)! כן היה". ובלג היה מוּדָד לְכָל הַמִּנְחָה – שעירשון סולת שמביאים למנחה טעון לוג שמן. אָפְלוּ מִנְחָה שֶׁל שְׁשִׁים עֶשְׂרוֹן – סולת, נוֹתֵן לָהּ שְׁשִׁים לֹג – שמן; ובגמרא למדים זה מן המקרא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אָפְלוּ מִנְחָה שֶׁל שְׁשִׁים עֶשְׂרוֹן, אֵין לָהּ אֵלָא לָגָה – לוג שלה, דהיינו לוג אחד בלבד, שְׁנַאמָר – בפרשת מצורע: "לְמִנְחָה וְלֹג שֶׁמֶן" – ודורש רבי אליעזר בן יעקב, שכל מנחה, ואפילו היא גדולה, אינה טעונה אלא לוג שמן. ואין הלכה כמותה. משנתנו נקטה "ששים עשרון", לפי שער ששים עשרון נבללים בכלי אחד, ואילו יותר מששים עשרון טעונים שני כלים (להלן יב, ד). שֵׁשָׁה לָפָר – ששה לוגים שמן, דהיינו חצי החין. למנחת נסכי הפר; אַרְבַּעַה לְאֵיל – ארבעה לוגים שמן, דהיינו שלישית החין. למנחת נסכי האיל; שְׁלֹשָׁה לְכֶבֶשׂ – שלושה לוגים שמן, דהיינו רביעית החין. למנחת נסכי הכבש, כמו שכבר הזכרנו במשנה הקודמת. – הרמב"ם בפירושו למשנתנו מעיר: כיון שהזכיר התנא לוג שמן למנחה, אמר גם כן: "ששה לפר. ארבעה לאיל. שלושה לכבש". ואינו רוצה לומר, שמורדים את הנסכים בלוג, אלא בחצי החין ושלישית החין ורביעית החין. שְׁלֹשָׁה וּמִחְצָה – לוגים שמן, לְמִנּוּרָה – להדלקת המנורה בבית המקדש, מִחְצִי לֹג – כלומר לפי חצי לוג שמן. לְכָל נֵר – משבעת הנרות, כדי שתהא המנורה דולקת והולכת מערב עד בוקר, ושעירו חכמים, שצריך חצי לוג שמן ללילות חורף הארוכים, ומכאן ששיעור זה היה נותן הכהן בכל נר כל ערב.

באור משנה ד

מַעֲרִבִין נִסְכֵּי אֵילִים בְּנִסְכֵּי פָרִים – מותר לערב מנחת נסכי אילים במנחת נסכי פרים, לפי שבלילתן שוה, שני לוגים שמן לעירשון סולת, שהרי למנחת נסכים של פר היו מביאים שלושה עשרונים סולת עם ששה לוגים שמן, ולמנחת נסכים של איל – שני עשרונים סולת עם ארבעה לוגים שמן; נִסְכֵּי כֶבֶשִׂים בְּנִסְכֵּי כֹבָשִׁים – שכל מנחת נסכים של כבש באה עירשון סולת עם שלושה לוגים שמן, הלכן מותר לערב מנחת נסכים של כבשים אחרים: שֶׁל יָחִיד בְּשֵׁל צִבּוֹר – מערבים מנחת נסכים של יחיד במנחת נסכים של ציבור; שְׁלֵשָׁה לָפָר – כגון נסכי כבשים של יחיד בנסכי כבשים של ציבור; שֶׁל יוֹם בְּשֵׁל אֶמֶשׁ – וכן מערבין מנחת נסכים של זבח שהביא היום במנחת נסכים בשביל חובה שהביא אתמול; שרשאי אדם להביא

יום ראשון

באור משנה ג

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה לפרט מה היו שבע המידות של לח משמשת; ומתחילה המשנה הממירה הקטנה ביותר.

רביעית – הלוג, מה היתה משמשת – במקדש? רביעית מים למצורע – שכתוב במצורע שנתרפא (ויקרא יד, ה): "ושחט את הצפור האחת, אל כלי חרש על מים חיים", ואמרו (סוטה טז, ב): "מים שדם הצפור ניכר בהם, וכמה הם? רביעית". ורביעית שמן לנזיר – לחלות וריקקים שמביא הנזיר ביום השלמה ימי נזרו (עין לעיל ז, ב); ושעיר זה הלכה למשה מסיני (גמרא מנחות פט, א). בגמרא מובא, שרבי יהודה הנשיא התקשה בענין הרביעית: למה נמשחה מידת רביעית הלוג להיות כלי שרת? אם בשביל רביעית מים למצורע, הלא כל מעשי המצורע נעשו מחוץ לעזרה (בשנר נקנור)? ואם בשביל רביעית שמן לנזיר, הלא לחמי הנזיר אינם מתקדשים בכלי אלא בשחיטת האיל? אמר לו רבי חייא: שבה היה מודד לחבתי כהן גדול רביעית שמן לכל חלה וחלה; שכן מנחת חביתין באה שנים עשרה חלות עם שלשת לוגין שמן (מחציתן בבוקר ומחציתן בערב), ואחת אחת היו החלות נעשות, היינו שכל חלה היתה טעונה רביעית שמן. קרא רבי יהודה הנשיא על רבי חייא (שנעלה מבבל לארץ ישראל):

"מארץ מרחק איש עצתי" (ישעיה מו, יא). חֲצִי לֹג מֶה הָיָה מְשֻׁמֵּשׁ? חֲצִי לֹג מִים לְסוֹטָה – שכתוב בסוטה (במדבר ה, יז): "ולקח הכהן מים קדושים בכלי חרש", ושנינו (סוטה ב, ב), שהיה לוקח חצי לוג מים מן הכיור, וְחֲצִי לֹג שֶׁמֶן לְתוֹרָה – ללחמי התורה, דהיינו לשלשת מיני המצה (עין לעיל ז, א), ושעיר זה הלכה למשה מסיני (גמרא מנחות פט, א). – ואף בענין מידת חצי הלוג מובא בגמרא, שהתקשה רבי יהודה הנשיא: "חצי לוג למה נמשח" (למה קידשו מידת חצי הלוג להיות כלי שרת)? אם משום חצי לוג מים לסוטה, הלא כבר שנתקדש בכיור, שכתוב בהם (במדבר ה, יז): "מים קדושים", ודרשו (בספרי): אין "מים קדושים" אלא שנתקדש בכיור? – (ואף על פי שכל דבר שנתקדש בכלי שרת, שוב אינו שמים אותו בכלי חול, ומשום גנאי, היינו דווקא בדבר הקרב למזבח. – תוספות) ואם משום חצי לוג שמן לתורה, הלא לחמי התורה אינם מתקדשים אלא בשחיטת התורה? אמר לו רבי שמעון (בנו): שבו היה מחלק חצי לוג שמן לכל נר ונר במנורה (כפי שנזכר בסוף משנתנו). אמר לו (רבי יהודה

אין מערבין נסכי כבשים בנסכי פרים ואילים. ואם בללן אלו בפני עצמן ואלו בפני עצמן, ונתערבו – פשרין. אם עד שלא בלל – פסול. הכבש הבא עם העמר – אף על פי שמנחתו בפולחן, לא היו נסכיו בפולחן. ה כל המדות שהיו במקדש היו נגדשות, חוץ משל בהן גדול, שהיה גודשה לתוכה. מדות הלח – בירוציהן קדש, ומדות היבש – בירוציהן חל. רבי עקיבא אומר: מדות הלח – קדש, לפיכך בירוציהן קדש; ומדות היבש – חל, לפיכך בירוציהן חל. רבי יוסי אומר: לא משום זה, אלא שהלח נעקר, והיבש אינו נעקר.

פירוש ברטנורא

אחד בשבילו ואחד בשביל של אמש, מערבין יחד אם הקרבנות שוין, שהיו שניהם כבשים או אילים [או פרים] או פר ואיל: אבל אין מערבין נסכי כבשים בנסכי פרים ואילים. לפי שמנחת פר ואיל הריבה היא לגבי כבשים, וכולת הימנה, ונמצאת של כבש חסרה וזו יתירה: ואם בללן, שכבר הלכה מצות שמנו: כשרות. כרבן דפליגי עליה דרבי יהודה בהקמין רבה ואמרי חרב שנתערב בכלול יקרב: ואם עד שלא בללן, נתערבו: פסולות. דבעינן ראוי לביאה, ולכאן, דחסרה לה של כבש ושל איל יתירה: אע"פ שמנחתו בפולחן. כדכתיב באמור אל הכהנים ומנחתו שני עשרונים: ה שהיה גודשה בתוכה. כשהיה מחוק היה מחוק כשאר עשרון גדוש. ומתניתין ר' מאיר היא דאמר בריש פרקין עשרון עשרון היה במקדש אחד מחוק ואחד גדוש. ולית הלכתא כותיה: בירוציהן. גדרשן. דלח נמי איכא גדרש פורתא: מדות הלח בירוציהן קדש ומדות היבש בירוציהן חל. בגמרא מפרש דהאי תנא סבר מדות הלח נמשחו בין מבפנים בין מבחוץ, הלכך שפת הכלי מקדשן לברוצין. מדות היבש נמשחו מבפנים ולא נמשחו מבחוץ, הלכך בירוצין שאינן נוגעים מבפנים במקום משיחתן לא קדש: ד"ע אומר מדת הלח קודש. דסבר מדות הלח נמשחו בין מבפנים בין מבחוץ: מדות היבש חל. דלא נמשחו כל עיקר. ומיהו מה שמודדים בהן קדוש קדושת הפה, וגברא למאי דצריך מקדש בפה. בירוצין לא מקדש להו דלא צריכי ליה: רבי יוסי אומר

משניות מבוארות – קהתי

"אבל אין מערבין נסכי כבשים בנסכי פרים ואילים"; וטעם הפסול הוא, שהואיל ואין בלילתן שווה, הרי הן בולעות זו מזו. אבל במנחות נסכים שבלילתן שווה, אפילו נתערבו קודם הבליה, כשרה התערובת בדיעבד להקטרה ('תוספות יום טוב'). יש מפרשים, שאפילו במנחות נסכים שבלילתן שווה, אם נתערבו קודם הבליה, פסולה התערובת, לפי שאי אפשר לקיים מצוות בלילה (עין סם). הכבש הבא עם העמר – בששה עשר בניסן, כמו שכתוב (ויקרא כג, יב): "ועשיתם ביום הניפכם את העומר כבש... לעולה", אף על פי שמנחתו בפולחן – שני עשרונים סולת במקום עישרון שבשאר הכבשים, כמו שכתוב (סם סם, יג): "ומנחתו שני עשרונים סולת", לא היו נסכיו כפולחן – שאין מביאים עמו אלא שלושה לוגים שמן ושלושה לוגים יין כמו לכל כבש, שנאמר (סם): "ונסכה יין רביעית ההין" – כתוב: "ונסכה" וקוראים: "ונסכו". לומר: נסכה של המנחה כנסכו של היין, מה יין רביעית ההין (שלושה לוגים). אף שמן רביעית ההין (גמרא מנחות פט, ב).

יום שני

באור משנה ה

משנתנו דנה בגדרש היוצא מחוץ לכלי המידה, אם הוא קדש או חול. פל המדות שהיו במקדש היו נגדשות – היו מידות גדושות, כמבואר להלן, חוץ משל בהן גדול – חוץ מן העישרון שהיו מודדים לחביתיו כהן גדול, שהיה גודשה לתוכה – שהיו מודדים אותו במידה גדולה שהחזיקה עישרון גדוש כשהיא מחוקה. בגמרא מבואר, שמשנתנו היא לדעת רבי מאיר (לעיל משנה א), ששתי מידות של עישרון היו במקדש, אחת מחוקה ואחת גדושה (עין באורנו סם), ובאור דברי המשנה: כל המדות שהיו במקדש... – כל המידות שהיו במקדש למנחות היו גדושות, דהיינו שהיו מודדים את הסולת בעישרון הגדוש. ברם, אין הלכה כרבי מאיר. מדות הלח, בירוציהן – הגודש שלהן העובר על גבול הכלי ומשתפך מחוצה לו, קדש – שמידות הלח מקדשות אף את בירוציהן; ומדות היבש, בירוציהן חל – בגמרא מבואר הטעם, לפי שסובר התנא, שמידות הלח נמשחו בשמן המשחה בין מבפנים בין מבחוץ, הלכך מקדשות הן אף את בירוציהן, ואילו מידות היבש לא נמשחו אלא מבפנים, הלכך בירוציהן שאינם נוגעים בפנים אינם מתקדשים. רבי עקיבא אומר: מדות הלח קדש, לפיכך בירוציהן קדש; ומדות היבש חל, לפיכך בירוציהן חל – רבי עקיבא סובר בענין מידות הלח כתנא קמא, שמידות הלח נמשחו בין בפנים ובין בחוץ, ולפיכך מקדשות הן את בירוציהן, אבל בענין מידות היבש סובר רבי עקיבא, שלא נמשחו כל

זבחו היום ונסכיו לאחר ימים אחדים, ואם הביא זבח ועמו מנחת נסכים שלו וגם מנחת הנסכים בשביל הזבח שהקריב אתמול, ובלילתן של שתי המנחות הללו שווה, כגון ששני הזבחים הם כבשים, או פר ואיל וכדומה, מותר לערב. אבל אין מערבין נסכי כבשים בנסכי פרים ואילים – לפי שאין בלילתם שווה, שבמנחת נסכים של כבש נותנים שלושה לוגים שמן לעישרון סולת, ובמנחת נסכים של פרים או אילים נותנים שני לוגים שמן לעישרון סולת, כמו שבארנו לעיל (עין באורנו למשנה ב פרק ג: "שוו בלילתה עבה וזו בלילתה רכה והן בולעות זו מזו"). – בארנו עד כה לפי ברטנורא. ברם, בגמרא מובא, שאסור לכתחילה לערב מנחת נסכים של זבח אחד במנחת נסכים של זבח שני, ואפילו שני הזבחים הם כבשים, שבלילת מנחותיהם שווה לגמרי, לפי שכתוב (ויקרא ג, יא): "והקטירו פהון המזבחה", ודרשו מכאן, שלא יערב חלבים בחלבים, והוא הדין למנחות נסכים, שאסור לערב. ואמנם לפי מסקנת הגמרא אין מדובר במשנתנו בסולתן ושמןן של מנחות הנסכים, אלא ביינן בלבד, שכן הואיל ואסור לערב את סולתן ושמןן של מנחות הנסכים, גזרו חכמים שלא לערב גם את יינן; ובאה משנתנו ללמד, שלא גזרו על יינן שלא לערבם, אלא כל זמן שלא הקטירו את סולתן ושמןן; אבל לאחר שהקטירו סולתן ושמןן, מותר כבר לכתחילה לערב את יינן. וכן אם נתערבו סולתן ושמןן של מנחות שבלילתן שווה, שדיעבד כשרה התערובת להקטרה על המזבח, אף על פי שעדיין לא הוקטרה, מותר לכתחילה לערב גם את יינן. וזהו פירוש המשנה: מערבין נסכי אילים בנסכי פרים וכו' – אם הוקטרו כבר סולתן ושמןן של נסכים אלו, או שעדיין לא הוקטרו אלא שנתערבו סולתן ושמןן של נסכי אילים בסולתן ושמןן של נסכי כבשים אחרים, מותר לכתחילה לערב את היינות של הנסכים הללו. אבל אין מערבין נסכי כבשים בנסכי פרים ואילים – שהואיל והנסכים הללו אינם שווים, אפילו נתערבו כבר סולתן ושמןן של מנחות הנסכים הללו, אסור לכתחילה לערב את יינן, גזירה שמא יבואו לערב לכתחילה גם את סולתן ושמןן של המנחות הללו, שאין בלילתן שווה. ואם בללן אלו בפני עצמן ואלו בפני עצמן – כאן מדובר בסולתן ושמןן של המנחות, אף לפי מסקנת הגמרא; ובאה המשנה ללמד, שאם בלל תחילה את הסולת של כל מנחה עם השמן שלה, ונתערבו – לאחר הבליה, אפילו מנחת נסכי כבשים במנחת נסכי פרים, פשרין – בדיעבד להקטירן על המזבח. אם עד שלא בלל – אבל אם נתערבו המנחות קודם שבלל את הסולת של כל מנחה עם שמנה, פסול – פסולה התערובת להקטרה על המזבח. יש מפרשים, שדין זה אינו אלא במנחות נסכים שאין בלילתן שווה, שהרי באלו מדובר כאן בסיפא, החל מהפיסקה

ו כל קרבנות הצבור והיחיד טעונים נסכים, חוץ מן הבכור, והמעשר, והפסח, והחטאת, והאשם; אלא שחטאתו של מצרע ואשמו טעונים נסכים.

ז כל קרבנות הצבור אין בהם סמיכה, חוץ מן הפר הבא על כל המצות, ושעיר המשתלח. רבי שמעון אומר: אף שעיר עבודה זרה. כל קרבנות היחיד טעונים סמיכה, חוץ מן הבכור, והמעשר, והפסח. והיורש סומך, ומביא נסכים, וממיר.

פירוש ברטנורא

לא משום זה. רבי יוסי סבר אידי ואידי נמשחו מבפנים ולא נמשחו מבחוץ. והבא היינו טעמא משום דלח נעבר, מה שבשולי הכלי כשמוסיפין עליו נעבר ומתערב ונבלל ועולה מלמעלה, ונמצא שכבר קדשו בירוצין בתוך הכלי: והיבש אינו נעבר. אלא במקומו עומד הלכך מה שבפנים קדוש ומה שבחוץ אינו קדוש:

ח חוץ מן הבכור והמעשר והפסח והחטאת והאשם. משום דכתיב בפרשת נסכים (במדבר ט"ו) לפלא נדר או בנדבה. בא בנדר ובנדבה טעון נסכים, יצאו בכור ומעשר ופסח וחטאת ואשם שהן באים חובה לא לנדבה שאין טעונים נסכים. יכול אף חובות הבאות מחמת הרגל כגון עולות ושלמי חגיגה לא יהיו טעונות נסכים, תלמוד לומר או במועדיכם, כל הבא במועדיכם טעון נסכים. ושעיר חטאת שבאים חובה לרגל אין טעונים נסכים, דכתיב בפרשת נסכים וכן תעשה בן בקר, בן בקר בכלל היה, בכלל ועשיתם אשה, דמשמע כל אשה טעון נסכים חוץ (מאשתן שמועט, ולמה יצא, להקיש אליו, מה בן בקר מיוחד שבא בנדר ונדבה. אף כל בא בנדר ונדבה, יצאו שעירי הרגלים שהן באות חטאות, שאין חטאת בא בנדר ונדבה, שאין טעונות נסכים: חטאתו ואשמו של מצורע טעונים נסכים. לפי שאין באים על חטא כשאר חטאות ואשמות. וחטאת נזיר אינה טעונה נסכים משום דנזיר חוטא הוא כדכתיב (במדבר י') מאשר חטא על הגפש, שצריך עצמו מן היין:

ט פר הבא על כל המצות. על אחת מהל המצות. כגון הורו ב"ד שחלב מותר. וזהו פר העלם דבר של צבור שבמקרא, וסמיכה כתיבא ביה (ויקרא יד') וסמכו וקני העדה את ידיהם על ראש הפר, ושלשה מוקני ב"ד היו סומכין עליו: ושעיר המשתלח. לעזאזל, כתיב ביה (שם ט"ו) וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי: שעירי עבודה זרה. דכתיב בפרשת שלח לך וכי תשנו כו'. ואין הלכה כר' שמעון: כל קרבנות היחיד טעונים סמיכה. דעיקר סמיכה בקרבן יחיד הוא דכתיבא (שם ג') וסמך ידו על ראש קרבנו: היורש סומך. אם התנדב אביו בקרבן עולה ושלמים ומה, בנו סומך עליו: ומביא נסכים. של קרבן: וממיר. אם המירה בבמה אחרת, תמורתו חלה עליה ושתיין קדושות כאילו המירה אביו:

משניות מבוארות – קהתי

בברייתא בגמרא (מנחות ז, ב) דורשים ממה שנאמר בפרשת נסכים (במדבר טו, א): "או במועדיכם" – כל הבא במועדיכם טעון נסכים, לרבות עולות ושלמי חגיגה, שאף על פי שחובה הם מכל מקום טעונים נסכים. כן דורשים שם מן המקראות שקרבן העוף ומנחה הבאה בפני עצמה אינם טעונים נסכים.

י ו ט ש ל י ו ב א ו ר מ ש נ ה ז

אגב הכלל ששינוי במשנה הקודמת בענין הקרבנות הטעונים מנחת נסכים, באה משנתנו ללמד כלל אחר בענין הקרבנות הטעונים סמיכה ושאינם טעונים סמיכה. **כל קרבנות הצבור אין בהם סמיכה** – על ראש הקרבן, חוץ מן הפר הבא על כל המצות – שאם הורו סנהדרין בטעות לעבור על אחת "מכל מצוות ה' אשר לא תעשינה", דהיינו שהתירו לעשות דבר שחייבים על ודונו כרת ועל שגגתו חטאת, ורוב העם הלך ועשה על סמך הוראה זו, ואחר כך נודע לסנהדרין שטעו, חייבים להביא פר לחטאת (ענין פתיחה למסכת הוריות). פר זה נקרא במשנתנו: "פר הבא על כל המצוות", והוא הנקרא בכל מקום: "פר העלם דבר של ציבור", ודינו שטעון סמיכה בסנהדרין, שכתוב בו (ויקרא ז, טו): "וסמכו זקני העדה את ידיהם על ראש הפר". וכן שינוי במסכת סנהדרין (א, ג): "סמיכת זקנים בשלושה", היינו ששלושה מתוך הסנהדרין היו סומכים עליו: **ושעיר המשתלח** – לעזאזל ביום הכפורים, שטעון סמיכה בכהן הגדול, כמו שכתוב בו (ויקרא טו, כא): "וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר". **רבי שמעון אומר: אף שעירי עבודה זרה** – שאם הורו בית דין בטעות להתיר איסור עבודה זרה, וחטאו הציבור על פי הוראתם זו, ואחר כך נודעה להם טעותם, אין מביאים פר, אלא שעיר לחטאת (במדבר טו, כד; עיין הוריות א, ה), וסובר רבי שמעון, שכשם שפר העלם דבר של ציבור טעון סמיכה, כך גם השעיר של שגגת עבודה זרה טעון סמיכה. ואין הלכה כרבי שמעון. **כל קרבנות היחיד טעונים סמיכה** – שעיקר דין סמיכה נאמר בתורה בקרבן יחיד, שכתוב (ויקרא ג, ב): "וסמך ידו על ראש קרבנו", חוץ מן הבכור, והמעשר, והפסח – שאינם טעונים סמיכה; ובגמרא למדים זה מן המקראות. והוא הדין לקרבנות העופות שאינם טעונים סמיכה. **היורש סומך** – אם אדם הקדיש בהמה לקרבן עולה או שלמים ומת קודם שהקריב את קרבנו, ובנו יורשו, הרי הבן סומך על קרבן אביו, **ומביא נסכים** – מנחת נסכים

עיקר, ומטעם זה בירוציהן חול, שכן מה שמודדים בהן מתקדש בפה (בדיבורו של האדם). ואין האדם מקדש אלא מה שצריך, ואילו בירוצין שאינו צריך להם אינו מקדשם. **רבי יוסי אומר: לא משום זה** – לא מטעם זה מידות הלח בירוציהן קדוש, ומידות היבש בירוציהן חול; שכן לדעתו, בין מידות הלח ובין מידות היבש נמשחו מבפנים ולא נמשחו מבחוץ, **אלא** – הטעם הוא, **שההלח נעפר** – ויש גורסים: ונעקר. היינו שהלח נעקר מתוך הכלי כשמוסיפים עליו, ויוצא מבפנים לחוץ. ונמצא שהבירוצים של מידות הלח היו בתוך הכלי ונתקדשו, **והיבש אינו נעפר** – אלא במקומו עומד, הלכך מה שבפנים נתקדש, ואילו הבירוצים שהם בחוץ ולא היו בתוך הכלי, לא נתקדשו.

ב א ו ר מ ש נ ה ו

משנתנו באה ללמד, אלו קרבנות טעונים מנחת נסכים.

כל קרבנות הצבור והיחיד טעונים נסכים – מנחת נסכים, חוץ מן הבכור – בכור בהמה, והמעשר – מעשר בהמה, והפסח – קרבן פסח, והחטאת – אפילו קרבן חטאת של ציבור, והאשם – בברייתא בגמרא מובא הטעם, שכתוב בפרשת נסכים (במדבר טו, א): "ועשיתם אשה לה' עולה או זבח לפניא נדר או בנדבה" – ומכאן שכל זבח הבא בנדר ובנדבה טעון נסכים, וכל שאינו בא בנדר ובנדבה אינו טעון נסכים, יצאו בכור ומעשר ופסח וחטאת ואשם, שהם באים חובה ולא לנדבה; **אלא שחטאתו של מצרע ואשמו טעונים נסכים** – שכתוב במצורע שנתרפא (ויקרא יד, י'): "וביום השמיני יקח שני כבשים... ושלשה עשרונים סולת מנחה בלולה בשמן ולוג אחד שמן", הרי מפורשת כאן מנחת נסכים; ולהלן כתוב (שם טו, כ): "והעלה כהן את העולה ואת המנחה", ומכאן שהמנחה באה עם הזבח. כן למדים ממה שנאמר (במדבר טו, ה): "ויין לנסך רביעית ההין תעשה על העולה או לזבח", שהואיל ופסק זה מיותר, שהרי כתוב בתחילת הפרשה: "עולה או זבח", לפיכך הוא נדרש לרבות חטאתו ואשמו של מצורע שטעונים נסכי יין. ויש מבארים הטעם, לפי שקרבנותיו של המצורע אינם באים על חטא כשאר החטאות והאשמות. ברם, חטאת הנזיר אינה טעונה נסכים לפי שהיא באה על חטא שציער עצמו מן היין (עיין גמרא נדרים י, א).

ח הפל סומכין, חוץ מחרש, שוטה, וקטן, סומא, ונכרי, והעבד, והשליח, והאשה. וסמיכה – שירי מצוה, על הראש, בשתי ידים. ובמקום שסומכין שוחטין, ותקף לסמיכה שחיטה. במחור בפסמיכה מפתנופה, ובתנופה מפסמיכה, שאחד מניף לכל החברים, ואין אחד סומך לכל החברים. וחמור בתנופה, שהתנופה נהגת בקרבנות היחיד, ובקרבנות הצבור, בחיים, ובשחוטין, בדבר שיש בו רוח חיים, ובדבר שאין בו רוח חיים; מה שאין בן בפסמיכה.

פרק עשירי

א רבי ישמעאל אומר: העומר היה בא בשפת משלש סאין, ובחל – מחמש. וחכמים אומרים: אחד בשפת ואחד

פירוש ברטנורא

ח חוץ מחרש שוטה וקטן. לפי שאין להם דעת: סומא. דכתיב בפר העלם דבר של צבור וסמכו זקני העדה, והם סנהדרין גדולה, ובסנהדרין לא היה בהן סומא, כדמוכה במסכת סנהדרין, והוא הדין לכל שאר סמיכות שאין סומא יכול לסמוך: ונכרי. דכתיב דבר אל בני ישראל וגו', בני ישראל סומכין ואין הנכרים סומכין: והעבד והשליח. דכתיב (ויקרא א') וסמך ידו, ולא יד עבדו ולא יד שלוחו: והאשה. בני ישראל סומכין, ולא בנות ישראל סומכות: וסמיכה שירי מצוה. דאינה מעקבת כפרה. ומיהו מעלה עליו הכתוב כאילו לא כיפר: בשתי ידים. דכתיב בשעיר המשתלח (שם ט"ז) וסמך אהרן את שתי ידיו, זה בנה אב לכל הסמיכות שחיוו בשתי ידים: ובמקום שסומכין שוחטין. שאם סמך חוץ לעזרה חוזר וסומך בעזרה במקום שחוטתו: ותיקף לסמיכה שחיטה. דכתיב וסמך ושחט:

ט שאחד מניף לכל החברים. שנתחברו להתנדב קרבן אחד. שכל קרבנות נדבה יכולים להביא בשותפות, ואחד מניף ע"י כולו, אבל כולו יחד אין יכולין להניף דהויא חציצה בין ידו של זה ולקרבו. וכן שמיני ידו תחת יד העלים ומניף והויא יד בעלים חציצה, לא איכפת לן, דהא עיקר תנופה בבעלים: בקרבנות היחיד. כגון חזה ושוק של שלמים: ובקרבנות צבור. כבשי עצרת שטעונים תנופה חיים ושחוטין: בדבר שיש בו רוח חיים. קרבן בהמה: ובדבר שאין בו רוח חיים. כגון לחמי תודה וגו':

י א רבי ישמעאל אומר העומר היה בא בשבת. כשחל ששה עשר בניסן להיות בשבת, העומר דוחה את השבת, שכל קרבן שזמנו קבוע דוחה את השבת ואת הטומאה. והיה העומר בא משלש סאין, שהיו קוצרין שלש סאין שעורין ומניפין אותן בנפה עד שמעמידין אותן על עשרון אחד מוכרח: ובחול. אם חל ט"ז בניסן להיות בחול, היו קוצרין אותו חמש סאין, דסבר רבי ישמעאל עשרון מוכרח בלא טרחא שאינו מנפה אותו כל כך אתי מחמש, בטרחה כשמנפה אותו הרבה אתי משלש. בחול מייטין מחמש, שכך משוכח הדבר יותר שמניפין מכל סאה מעט אותו סולת דק היוצא ראשון שהוא מוכרח,

משניות מבוארות – קהתי

יום רביעי

באור משנה ט

בפרק ה משניות ו-ז נימנו הקרבנות הטעונים תנופה, וכן נישנו שם דיני התנופה במניי הקרבנות השונים (עיי' טו). משנתנו באה ללמד את ההבדלים שבין סמיכה לתנופה.

חמור בפסמיכה מפתנופה – יש בסמיכה חומרה שאינה בתנופה, ובתנופה מפסמיכה – ויש בתנופה חומרה שאינה בסמיכה: חומר בסמיכה מפתנופה. שאחד מניף לכל החברים – אם נתחברו אחדים והביאו קרבן נדבה בשותפות, אחד מהם מניף בשביל כולם, ואין אחד סומך לכל החברים – אלא כולם סומכים על הקרבן בזה אחר זה. וחמור בתנופה – מבסמיכה, שהתנופה נהגת בקרבנות היחיד – כגון בשלמים, שאימוריהם וחזה ושוק שלהם טעונים תנופה (לעיל ה, ו-ז), ובקרבנות הצבור – בשני כבשי עצרת, הטעונים תנופה חיים יחד עם שתי הלחם, וגם תנופת חזה ושוק, לאחר שחיטתם, כשלמי יחיד, בחיים – כשהקרבנות עודם בחיים, כפי שבארנו בכבשי עצרת; וכן אשם מצורע טעון תנופה חי, ובשחוטין – ובקרבנות שחוטין, דהיינו תנופת חזה ושוק בשלמי יחיד ובכבשי עצרת, כמבואר לעיל: בדבר שיש בו רוח חיים – בקרבן בהמה, ובדבר שאין בו רוח חיים – כגון במנחת העומר, ובמנחת סוטה, ובלחמי תודה וגו', מה שאין בן בפסמיכה – שאינה נהגת בקרבנות הציבור (חוץ מפר העלם דבר של ציבור ושעיר המושלח) אלא בקרבנות היחיד ובחיים.

באור משנה א

פרק זה עוסק בדיני הקרבת העומר. וכבר למדנו שהעומר הוא עשירית האפה קמה שעורים, שהיו מקריבים בששה עשר בניסן, כדי להתיר את התבואה החדשה. כמובא יום טוב הראשון של פסח היו קוצרים שעורים כדי שלוש סאים קמה (ויש אומרים: כדי חמש סאים. כפי שגלמוד במשנתנו), ושוחטים אותם; אחר כך היו מניפים את הקמה בשלוש עשרה נפה עד שהוציאו ממנו עישרון אחד מוכרח, והיו מקריבים אותו ביום ששה עשר בניסן ככל מנחה, כפי שיבואר בפרקנו. ואפילו חל ששה עשר בניסן להיות בשבת היו מביאים את העומר באותו יום, שדינו ככל קרבן

שחייבים להביא עם אותו קרבן, וקמיר – כלומר שאם המיר בהמת חולין בקרבן אביו, דהיינו שאמר: זו תמורת זו, תמורתו תמורה, ושתייהן קדושות, כאילו המירה אביו.

באור משנה ח

משנתנו ממשיכה בדיני סמיכה.

הפל סומכין – כל מי שמביא קרבן סומך על קרבנו, חוץ מחרש, שוטה, וקטן – לפי שאין בהם דעת, סומא – שלמים מפר העלם דבר של ציבור שטעון סמיכה בסנהדרין, ובסנהדרין לא היה סומא (גמרא סנהדרין לו, ב), ומכאן לכל שאר הסמיכות שאין סומא יכול לסמוך, ונכרי – שכתוב (ויקרא א, ב): "דבר אל בני ישראל", וסמך לו כתוב (שם טו, ד): "וסמך ידו על ראש העולה", ודרשו: בני ישראל סומכים ואין הנכרים סומכים, והעבד, והשליח – שכתוב: "וסמך ידו", ודרשו: "ידו", ולא יד עבדו, ולא יד שלוחו: והאשה – שכתוב: "דבר אל בני ישראל", כפי שהבאנו לעיל, ודרשו: בני ישראל סומכים ואין בנות ישראל סומכות. וסמיכה, שירי מצוה – שאין הסמיכה מעקבת את הכפרה. בברייתא בגמרא מובא; "כתוב בתורה (ויקרא א, ד): "וסמך ידו על ראש העולה, ונרצה לו לכפר עליו" – וכי סמיכה מכפרת? והלא אין כפרה אלא בדם, שנאמר (ויקרא יז, יא): "כי הדם הוא בנפש יכפר"? אלא לומר לך, שאם עשאה לסמיכה שירי מצוה (שלא נחשבה בעיניו ולא נעשאה – רש"י). מעלה עליו הכתוב כאילו לא כפר וכפר" (כלומר שהקרבן מכפר לו אלא שאין לו כפרה יפה). על הראש – הסמיכה נעשית על ראש הבהמה, בשתי ידים – כמפורש בשעיר המשתלח (ויקרא טז, כא): "וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי", ומכאן למדים בבניין אב לכל הסמיכות, שצריכות להיות בשתי ידים. ובמקום שסומכין שוחטין – שאם סמך חוץ לעזרה, חוזר וסומך בעזרה במקום שחיטה, ותקף לסמיכה שחיטה – שכתוב (ויקרא א, ד-ה): "וסמך ידו על ראש העולה... ושחט את בן הבקר". בגמרא מבואר, שפסיקה זו אינה באה אלא לתת טעם להלכה שלפניה: "ובמקום שסומכין שוחטין", לפי שתיכף לסמיכה שחיטה.

ב. מִצֻּת הַעֲמֹד לְבֹא מִן הַקְּרוֹב. לֹא בְּכָר הַקְּרוֹב לְיִירוּשָׁלַיִם – מִבֵּיָּאִים אוֹתוֹ מִכָּל מְקוֹם. מַעֲשֵׂה שְׂבֵא מִגִּגּוֹת צָרִיפִין, וְשֵׁתִי הַלֶּחֶם מִבִּקְעַת עֵין סוֹכֵר.

פירוש ברטנורא

ב מצות העומר לבוא מן הקרבן. ממקום שקרוב לירושלים. לפי שאין מעבירין על המצות, הלכך כשיוצא מירושלים לבקש עומר, אותה תבואה שמוצא ראשונה נטלה: לא ביכר. לא בשל כל צרכו: **מעשה שוא** מנגות **צריפין ועין סוכר**. רחוקים מירושלים הרבה. מפני שהחריבו הגייסות כל תבואות שמכיבות ירושלים:

משניות מבוארות – קהתי

שזמנו קבוע, שדוחה את השבת ואת הטומאה.
הערה: בגמרא פרקנו הוא פרק ששי, והפרק הששי ("אלו מנחות נקמצות") הוא שם פרק שביעי, וכן כולם (עיי' "מלאכת שלמה").

רבי ישמעאל אומר: הַעֲמֵר הָיָה בָּא בַשָּׁבֶת – אם חל ששה עשר בניסן להיות בשבת, מְשַׁלֵּשׁ סָאִין – שלא היו קוצרים אלא ככדי שלוש סאים קמח, ומוציאים מהן עישרון לעומר, כדי למעט במלאכה בשבת, וּבַחֹל – ואם חל ששה עשר בניסן להיות בחול, והיה העומר בא מִחֶמֶשׁ – שהיו קוצרים כדי חמש סאים קמח, ומוציאים מהן עישרון לעומר. בגמרא מבואר טעמו של רבי ישמעאל, שלדעתו עישרון מובחר אינו יוצא בלא טירחה יתירה של ניפוי אלא מחמש סאין, ואילו בטירחא יתירה אפשר להוציא עישרון מובחר אף משלוש סאין. הלכך בחול מביאים מחמש, כדי שיצא עישרון משובח וממובחר, אבל בשבת מוטב שירבה במלאכה אחת – בהרקדה (בניפוי שלוש הסאין), ואל ירבה במלאכות הרבה (שיקצרו ויזרה ויכרו ויטחן ויורקד שתי סאין יותר. – רש"י). וְחֻכְמֵיכֶם אוֹמְרִים: אֶחָד בַּשָּׁבֶת וְאַתָּה בַּחֹל – בין כשחל ששה עשר בניסן להיות בשבת ובין כשחל להיות בחול, מְשַׁלֵּשׁ – סאין, הָיָה בָּא – העומר, שלא היו קוצרים אלא כדי שלוש סאים קמח ומוציאים מהם עישרון לעומר. רַבִּי חֲנִינָא סֵגַן הַפְּתָנִים אומר: בַּשָּׁבֶת הָיָה נִקְצֵר בְּיָחִיד, וּבַמַּגָּל אַחַת, וּבַקֶּפֶה אַחַת – אם חל ששה עשר בניסן להיות בשבת, היה אדם אחד קוצר את השעורים לעומר, והיה קוצר את השיבולים במגל אחת ("נגל" בלשון המשנה – מין נקבה), ומאסף אותן לתוך סל אחד, וּבַחֹל – אם חל ששה עשר בניסן להיות בחול, היה העומר נקצר בַּשְּׁלִישֶׁה – בני אדם, וּבַשְּׁלִישׁ קָפוֹת, וּבַשְּׁלֹשׁ מַגָּלוֹת – שכל שלשתם קצרו ביחד ואספו לתוך שלושה סלים, כדי לעשות פרסום ולדבר, שקצירת העומר נעשית במוצאי יום טוב הראשון של פסח, כפי שיבואר להלן בסוף משנה ג. וְחֻכְמֵיכֶם אוֹמְרִים: אֶחָד בַּשָּׁבֶת וְאַתָּה בַּחֹל – בין בשבת ובין בחול, בַּשְּׁלִישֶׁה, וּבַשְּׁלֹשׁ קָפוֹת וּבַשְּׁלֹשׁ מַגָּלוֹת – שלושה בני אדם היו קוצרים את העומר בשלוש מגלות, והיו אוספים את השיבולים לשלושה סלים, מהענפים שבארונו לעיל.

באור משנה ג

בַּיָּדָה הָיוּ עוֹשִׂים – קצירת העומר; **שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין יוֹצְאִים מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב** – ערב חג הפסח, **וְעוֹשִׂים אוֹתוֹ פְּרִיכוֹת בְּמִחְבֵּר לְקֶרֶקַע** – כורכים וקושרים את ראשי השיבולים, כשהן מחוברות לקרקע, **בְּדִי שִׁיחָא נֹחַ לְקַצֹּר** – שיוכלו לקצור אותן מהר במוצאי יום טוב, בליל ששה עשר בניסן. **וְכָל הַעֲזֵרוֹת הַסְּמוּכוֹת לָשֵׁם** – למקום הקצירה, **מִתְכַּנְסוֹת לָשֵׁם** – במוצאי יום טוב בשעת הקצירה, **בְּדִי שִׁיחָא וְנֶאֱצַר בְּעֶסֶק גְּדוֹל** – בקול המולה גדולה ובפרסום רב. **פִּינִין שִׁחְשֻׁכָּה** – ליל ששה עשר בניסן, **אֹמְרִים לָהֶם** – כל אחד מן הקוצרים שואל את בני העיריות שנתכנסו: **בָּא הַשָּׁמֶשׁ** – שקע השמש? **אֹמְרִים: הֵיּין** – וכולם עונים: כן. **בָּא הַשָּׁמֶשׁ?** **אֹמְרִים: הֵיּין** – כך שלוש פעמים. וחוזר כל אחד מן הקוצרים ושואל: **מִגָּל זֶה** – כלומר אקצור התבואה במגל זו? **אֹמְרִים: הֵיּין** וכולם משיבים: כן. **מִגָּל זֶה? אֹמְרִים: הֵיּין** – כך שלוש פעמים. ועוד שואל כל אחד מן הקוצרים: **קָפָה זֶה** – אכניס את השיבולים לתוך סל זה? **אֹמְרִים: הֵיּין** והם משיבים: כן. **קָפָה זֶה? אֹמְרִים: הֵיּין** – כך שלוש פעמים. **בִּשְׁבֹּת** – אם ששה עשר בניסן חל בשבת, **אֹמְרִים לָהֶם: שְׁבֹת זֶה** – אקצור בשבת זו? **אֹמְרִים: הֵיּין** – כן. **שְׁבֹת זֶה? אֹמְרִים: הֵיּין** – כך שלוש פעמים. לאחרונה שואל כל אחד מן הקוצרים: **אֶקְצַר? וְהֵם אֹמְרִים לוֹ: קַצֵּר! אֶקְצַר?**

י ו ם ן מ י ש י

באור משנה ב

משנתנו באה ללמד, באיזה מקום קצרו את העומר.

אומרים: הין קפה זו? **אומרים:** הין בשפת אומר להם: שבת זו? **אומרים:** הין שבת זו? **אומרים:** הין אקצרו? והם אומרים לו: קצרו! אקצרו? והם אומרים לו: קצרו! שלשה פעמים על כל דבר ודבר, והם אומרים לו: הין, הין, הין. כל כך למה? מפני הביתוסים, שהיו אומרים: אין קצירת העמר במוצאי יום טוב. ד קצרוהו, ונתנהו בקפות, הביאנהו לעזרה, היו מהבהבין אותו באור, כדי לקיים בו מצות קלי; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: בקנים ובקליחות חובטים אותו, כדי שלא יתמעך. נתנהו לאפוב – ואפוב היה מנגב, כדי שיהא האור שולט בכלו; שטחוהו בעזרה והרוח מנשבת בו, נתנהו ברחים של גרוסות, והוציאו ממנו עשרון, שהוא מנפה משלש עשרה נפה, והשאר נפדה ונאכל לכל אדם. וחיב בחלה ופטור מן המעשרות. רבי עקיבא

פירוש ברטנורא

השמש, ואמרו לו הין: מגל זה. כלומר, אקצור התבואה כמגל זה: קופה זו. אכנים התבואה לתוך קופה זו. שבת זו. אקצור בשבת זו, ואמרו לו הין: שלש פעמים. שואל להן כל דבר ודבר: וכל כך. שהיה שואל, למה: מפני הצדוקים ובייתוסים שהיו אומרים אין קצירת העומר במוצאי יום טוב. אלא במוצאי שבת, דכתיב (ויקרא כ"ז) וספרתם לכם ממחרת השבת, ממחרת שבת בראשית משמע, ומסורת בדינו מאבותינו דהאי ממחרת השבת היינו ממחרת יום טוב ראשון של פסח בין שחל בחול בין בשבת. וכן מצינו בספר יהושע (ה' י"א) ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלי, והרי נאמר בתורה (שם) ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה, ומאחר שחלה היום החדש במחרת הפסח הדבר ברור שמחרת הפסח הוא המתיר את החדש ובו קוצרים העומר בין שחל יום טוב ראשון של פסח בחול בין שחל להיות בשבת. ולפיכך הקוצרים מנביתין קולם כדי שישמעו הבייתוסים ולהוציא מלבן, קוצרים העומר בלילה ולא ביום, דכתיב וספרתם לכם ממחרת השבת וגו' שבע שבתות תמימות תהינה, וא"ל להיות תמימות אלא אם כן מתחיל למנות מתחלת הלילה, שהרי הלילה תחלת היום הוא, והרי הוא אומר (דברים ט"ו) מתחיל חרמש בקמה תחל לספור, אלמא הקצירה בלילה הוא בשעה שמתחיל למנות:

ד מהבהבין אותו באור. בעודו בשיבלין, כדי לקיים בו מצות קלי כדכתיב (ויקרא כ"ב) אביב קלוי באש, ובמנחת העומר מיירי קרא: **וחכמים אומרים.** תחלה חובטים. ולא כדרך תבואה יבשה שחובטים אותו במגל, אלא בקנים לחים: ובקליחות. בקלה של כרוב, כדי שלא יתמעך. ואח"כ מקיימן בו מצות קלי: **נתנהו לאפוב.** דסבירא להו לרבנן שאם מהבהבים אותו באור ממש אין נקרא קלי, שאין נקרא קלי אלא ע"י דבר אחר דהיינו ע"י כלי, שנתנים אותו באבוב, והוא כלי של נחושת מנוקב שמוכרי קלות קולין בו. והלכה כחכמים: **ברחיים של גרוסות.** שאין מוהות דק אלא עבה. שאם יטחננו יפה יעברו הסוכין של קליפה בנפה עם הסולת. וגרוסות לשון גריסין של פול, ועל שם כן נקראת גרש כרמל: **וחייב בחלה.** דחייב חלה היינו לגלול העיסה,

משניות מבוארות – קהתי

המקדש, ושם היו מהבהבין אותו באור – היו חורכים את השיבולים באש, כדי לקיים בו מצות קלי – שכתוב (ויקרא ב, יז): "ואם תקריב מנחת בכורים לה', אביב קלוי באש..." תקריב את מנחת בכוריך", ופירשו חכמים, שבמנחת העומר הכתוב מדבר. **דברי רבי מאיר** – הסובר שהיו מהבהבים את גרעיני השעורה בעודם בשיבולים. **וחכמים אומרים: בקנים – לחים, ובקליחות – ובקליחים של כרוב, חובטים אותו – תחילה, כדי להוציא את הגרעינים מהשבליים; ולא היו חובטים אותו במקלות קשים, כדי שלא יתמעך – שלא יתמעכו גרעיני השעורה, שהיו עדיין לחים; ואחרי שהוציאו את הגרעינים מהשבליים, נתנהו לאפוב – הכניסו את הגרעינים לאבוב, והוא כלי של נחושת העשוי לקליית גרעינים, כדי לקיים בו מצות קלי, ואפוב היה מנגב, כדי שיהא האור שולט בכלו – שגרעיני השעורה שבתוכו יהיו נקלים היטב. שטחוהו בעזרה – לאחר הקלייה שטחו את הגרעינים בחצר בית המקדש, והרוח מנשבת בו – שמקרת את הגרעינים ומייבשת את היצעה" שעליהם מחום האבוב; אחר כך נתנהו ברחים של גרוסות – העשויים לטחינת פולים לגריסים, ואינם טוחנים דק אלא עבה; וטחנו בהם את גרעיני השעורה של העומר, כדי שהסוכין של קליפת הגרעינים לא יתערבו בקמה העומר, והוציאו ממנו עשרון – סולת, דהיינו קמה שעורים נקי ומובחר, שהוא מנפה משלש עשרה נפה – שכל אחת היתה דקה מחברתה, כמו שבארנו לעיל (ז, ו), והשאר – הקמה שנשאר לאחר שהוציאו את העישרון, נפדה ונאכל לכל אדם – שכל מה שנקצר הוא הקדש, הלכך צריך לפדות את השאר במעות, כדי להוציאו לחולין, ואחר כך מותר לכל אדם לאכלו. וחיב בחלה – שחיוב חלה משעת גלגול העיסה, ואז כבר נפדה והיה חולין, ופטור מן המעשרות – שחיוב מעשר חל בשעת מירוח התבואה (אחר שמנקים את התבואה מן המוץ שלה. צוברים אותה במקום אחד בגורן. ומייפים פני הכרי ומחליקים אותו. והוא הנקרא "מירוח"), והרי בשעת המירוח עדיין הקדש היה, ומירוח הקדש פוטר מן המעשרות. רבי עקיבא מחיב בחלה ובמעשרות – את הקמה**

והם אומרים לו: קצרו! – אינם משיבים לו "הין" אלא "קצרו!", כדי לזרזו לעבודת הקצירה, שלשה פעמים על כל דבר ודבר, שלוש פעמים חזרו הקוצר על כל שאלה, והם אומרים לו: הין, הין, הין – כלומר שהמתכנסים משיבים בכל פעם: כן, כפי שבארנו לעיל בכל שאלה ושאלה. כל כך למה? – למה באו כל השאלות הללו, ולמה נקצר העומר בעסק כה גדול? **מפני הביתוסים** – שכפרו בתורה שבעל פה, שהיו אומרים: אין קצירת העמר במוצאי יום טוב – של פסח, אלא במוצאי שבת הראשונה שלאחר יום הראשון של פסח, משום שכתוב (ויקרא כג, טו): "וספרתם לכם ממחרת השבת", ופירשו הבייתוסים: "ממחרת השבת" – כמשמעו, שאין מביאים את העומר אלא ממחרת יום השבת, דהיינו ביום ראשון בשבוע, ולא הודו לדברי חכמינו, שפירשו את הכתוב על פי הקבלה: "ממחרת השבת" היינו ממחרת יום טוב הראשון של פסח, בין שחל יום טוב הראשון של פסח להיות בחול בין שחל להיות בשבת (בענין הצדוקים והבייתוסים עיין באורנו למסכת אבות א, ג); הלכך תיקנו חכמים, שיהא העומר נקצר בעסק גדול, ושהיו שואלים ומשיבים, כפי ששינו במשנתנו, כדי לעשות פרסום רב לקצירת העומר ממחרת יום טוב הראשון של פסח (ענין רמב"ם הל' תמידין ומוספין ז, יא). וקוצרים העומר בלילה ולא ביום, שנאמר (ויקרא כג, טו): "וספרתם לכם ממחרת השבת..." שבע שבתות תמימות תהינה", ואי אפשר להיות תמימות אלא אם כן מתחיל למנות מתחילת הלילה, שהרי הלילה תחילת היום הוא; והרי כתוב (דברים טו, ט): "מתחיל חרמש בקמה תחל לספור", מכאן שהקצירה בלילה בשעה שמתחיל למנות (ברטנורא).

י ו ש ש י

באור משנה ד

משנתנו ממשיכה בדיני הקרבת העומר.

קצרוהו – קצרו את העומר, היינו את השיבולים, ונתנהו בקפות – והכניסו את השיבולים בסלים, הביאנהו לעזרה – לחצר בית

מחייב פחלה ובמעשרות. פא לו לעשרון, ונתן שמנו ולבנותו, יצק וכלל, הניף והגיש, וקמין והקמיר; והשאר נאכל לפניהם.

ה משקרב העמר, יוצאין ומוציאין שוק ירושלים שהוא מלא קמח וקלי, שלא ברצון חכמים; דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: ברצון חכמים היו עושים. משקרב העמר – החרדש מיד. והרחוקים מתרים מחצות היום ולהלן. משחרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיהא יום הנף פלו אסור. אמר רבי יהודה: והלא מן התורה הוא אסור? שנאמר (ויקרא כג, יד): "עד-עצם היום הזה". מפני מה הרחוקים מתרים מחצות היום ולהלן? מפני שהן יודעין, שאין בית דין מתעצלין בו.

פירוש ברטנורא

וגלגל עיסה זו ביד הדיוט היא לאחר שנפדה: ופטור מן המעשרות. דמירוחו ביד הקדש הוא ומירוח הקדש פטור מן המעשרות: ר"ע מחייב. האי קמח הנתור מעשרון של עומר בחלה ובמעשרות לפי שלא נתנו מעות הקדש אלא בצריך להם לעשרון לבד, אבל האחר לא קדש, הילכך לא מירוח הקדש הוא, דהא לא קדשו. ואין הלכה כרבי עקיבא: בא לו לעשרון. נותן תחלה שמנו ולבנותו קודם נתינת הסולת: יצק וכלל. לאחר נתינת הסולת, כדרך כל המנחות שנותן שמן בכלי תחלה ואח"כ נותן סולת וחזור ויוצק עליה שמן וכלל: חניף וחגיש. דמנחת העומר טעונה הנפה וחגשה, כדאמרינן בפרק כל המנחות:

ה שלא ברצון חכמים. הנרי שמא יאכל מן החרדש כשקוצר קודם שיקריבו העומר, וזה שכבר הוא קמח ודאי נקצר קודם העומר: ר' יהודה אומר ברצון חכמים. ולא נורו שמא יאכל כשקוצר. והלכה כר' יהודה: והרחוקים. שאין יודעים אם עדיין קרב העומר: מותרים מחצות היום ולהלן. כדקתני טעמא לקמן: שיהא יום הנף. יום ששה עשר בניסן שבו מניפין את העומר: כולו אסור. לאכול בו חרדש: אומר רבי יהודה. לתנא דמתניתין, וכי רבן יוחנן התקין והלא מן התורה אסור. בזמן שאין בית המקדש קיים. דתרי קראי כתיבי, כתוב אחד אומר עד עצם היום הזה, דמשמע דעצמו של יום כולו אסור דעד ועד בכלל, וכתוב אחד אומר. (ויקרא כ"ג) עד הביאכם את קרבן אלהיכם, דמשמע דלאחר קרבן העומר מותר, הא כיצד, כאן בזמן שביית המקדש קיים, כאן בזמן שאין בית המקדש קיים. אלמא בזמן שאין בית המקדש קיים שאין העומר קרב הוי יום הנף כולו אסור מן התורה. ומשני בגמרא דהא דתנן התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא יום הנף כולו אסור, לא תימא התקין אלא דרש והתקין, כלומר שדרש מקראות הללו ברבים והודיעם שכן הדין שיום הנף כולו אסור מן התורה משחרב בית המקדש. ואית דמפרשי בגמרא, שאין החרדש אסור מן התורה ביום ט"ו בניסן בזמן שאין מקדש אלא עד שיאיר פני המזרח שחרית ביום ט"ו, דכתיב עד עצם היום הזה, עד ולא עד בכלל, והתקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא יום הנף כולו אסור, משום מהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד מי לא היה אכלין משחאיר המזרח, השתא גמי נכילי, והן אינן יודעים דבזמן המקדש אסור לאכול חרדש עד שיקריב העומר, דכתיב עד הביאכם את קרבן אלהיכם. והכי מפרשינן לה בפרק לולב הגזול:

משניות מבוארות – קהתי

זכאי, שיהא יום הנף – יום ששה עשר בניסן, שהוא יום הנפת העומר, פלו אסור – לאכול בו מן התבואה החדשה. אמר רבי יהודה: והלא מן התורה הוא אסור – ומה הצורך בתקנת רבן יוחנן בן זכאי? שנאמר: "עד-עצם היום הזה" – ומשמע עד עיצומו של יום ששה עשר בניסן ועד בכלל, ומסיים הכתוב (שם): "עד הביאכם את קרבן אלהיכם", ומשמע שלאחר קרבן העומר הותר החדש מיד; הא כיצד? אלא פסוק זה בא ללמד, שבזמן שביית המקדש קיים, החדש אסור "עד הביאכם" את קרבן העומר, ואילו בזמן שאין בית המקדש קיים, אסור לאכול החדש "עד עצם היום הזה", הרי מכאן שבזמן שאין העומר קרב, יום הנף כולו אסור מן התורה. ברם, בגמרא מבואר, שמה ששינוי "התקין רבן יוחנן בן זכאי", הפירוש הוא: דרש והתקין. כלומר שדרש מקראות אלו ברבים והודיעם את הדין שמשחרב בית המקדש יום הנף כולו אסור מן התורה. ויש מפרשים בגמרא, שלדעת רבן יוחנן בן זכאי, מה שכתוב בתורה "עד עצם היום הזה", היינו עד ולא עד בכלל, כלומר שבזמן שאין בית המקדש קיים אין החדש אסור אלא עד שיאירו פני המזרח שחרית ביום ששה עשר בניסן, והתקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא יום הנף כולו אסור, לפי שמהרה יבנה בית המקדש, ויאמרו: כשם שאשתקד אכלנו מן החדש כשהאיר המזרח, אף עכשיו נאכל, והם לא ידעו, שאשתקד אכלו כשהאיר המזרח, לפי שלא קרב העומר, אבל משנבנה בית המקדש, אין החדש מותר אלא לאחר הקרבת העומר, כמו שכתוב (שם): "עד הביאכם את קרבן אלהיכם". מפני מה הרחוקים מתרים מחצות היום ולהלן – בזמן שביית המקדש קיים, כפי ששינוי לעיל במשנתנו? מפני שהן יודעין, שאין בית דין מתעצלין בו – ומזריזים את העוסקים בהקרבת העומר, שיקריבו אותו קודם חצות היום.

שנשאר לאחר שהוציאו העישרון של העומר, שסובר רבי עקיבא, שמתחילה לא נתנו מעות הקדש אלא בעד הסולת הצריכה למידת העישרון בלבד, והשאר לא היה של הקדש, ולא הוצרך לפדותו, ולפיכך חייב אף במעשרות. פא לו לעשרון – העוסק בהקרבת העומר בא ביום ששה עשר בניסן לעישרון, ונתן שמנו ולבנותו – כלומר נתן מן השמן מעט בכלי ונתן הסולת עליו, והניח את הלבונה מן הצד בכלי, יצק – מהשמן על הסולת, וכלל – את הסולת עם השמן, ושוב חזר ויצק שמן על הסולת הבלולה, כמו ששינוי (לעיל ו, ג), שכל המנחות טעונות שלוש מתנות שמן (ואין התנא מזכיר את יציאת השמן בפעם השלישית, שכן נכללה כבר בתיבת "יצק"). "תפארת ישראלי". הניף – את מנחת העומר, והגיש – אותה כנגד חודה של קרן דרומית מערבת של המזבח, כמבואר לעיל (ה, י), וקמין והקמיר – את הקומץ ואת הלבונה; והשאר נאכל לפניהם – בעזרה, כשיירי כל המנחות.

באור משנה ה

משקרב העמר – מיד לאחר הקרבת העומר, יוצאין ומוציאין שוק ירושלים שהוא מלא קמח וקלי – מן התבואה החדשה, שלא ברצון חכמים; דברי רבי מאיר – שהרי ודאי קצרו וטחנו את התבואה קודם הקרבת העומר, וחששו החכמים שמא גם יאכלו ממנה קודם ההקדבה, רבי יהודה אומר: ברצון חכמים היו עושים – שלא חששו חכמים שמא יאכלו מהתבואה החדשה קודם הקרבת העומר. משקרב העמר, החרדש מיד – לאחר הקרבת העומר מותר היה מיד לאכול מן התבואה החדשה. והרחוקים – מירושלים, שאינם יודעים מתי קרב העומר, מתרים מחצות היום ולהלן – כלומר כשהיה חצות היום בירושלים, כמבואר הטעם להלן בסוף משנתנו. משחרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן בן

פירוש ברטנורא

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ו

הַעֲמֹר הָיָה מִתִּיר בְּמִדְיָנָה – הקרבת העומר התיירה לאכול מן התבואה החדשה בכל מקום, ו**לְשֵׁתִי הִלָּחֵם** – שהקריבו בחג השבועות, התיירו **בְּמִקְדָּשׁ** – להביא מנחה מן התבואה החדשה, שקודם הקרבת שתי הלחם אין מביאים מנחה מתבואה חדשה, לפי שכתוב בשתי הלחם (במדבר כח, כו): "מנחה חדשה לה' בשבועותיכם", ודרשו: "חדשה" – שתהא חדשה לכל המנחות. **אֵין מְבִיאִין** – מן התבואה החדשה, **מִנְחֹתַי, וּבִכּוּרֵי, וּמִנְחַת בְּהֵמָה** – מנחת נסכים לקרבן בהמה, **קֹדֶם לְעֹמֶר** – לפני הקרבת העומר; **וְאֵם הִבִּיא, פָּסוּל** – אם עבר והביא מנחה או ביכורים מן החדש קודם לעומר, הרי זה פסול. **קֹדֶם לְשֵׁתִי הִלָּחֵם** – לפני הקרבת שתי הלחם בחג השבועות, דהיינו בימים שבין ששה עשר בניסן (אחרי הקרבת העומר) לחג השבועות. **לֹא יָבִיא** – מנחות וביכורים מן התבואה החדשה, **וְאֵם הִבִּיא, פָּשֵׁר** – יש מבארים הטעם (בגמרא), לפי שכבר הותר החדש לאכילת בני אדם (הותר מכללו אצל ההדיוט"). מה שאין כן קודם לעומר, שלא הותר עדיין החדש אף לאכילת הדיוט (גמרא מנחות סח, ב; עיי' "תוספות יום טוב").

באור משנה ז

החטים, והשעורים, והפסמין, ושבבלת שועל, והשיפון – חמשת מיני דגן אלו, חביבין בחלה – שלמדים חלה מפסת בגזירה שווה "לחם, לחם", שכן בפסח כתוב (דברים טו, ג): "שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני", ובחלה כתוב (במדבר טו, יט): "והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה..." מה "לחם" האמור בפסח – דבר הבא לידי חימוץ, אף "לחם" האמור בחלה – דבר הבא לידי

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

פישוט ידיים ורגלים – כשהיה נופל על פניו, ושאר הצבור לא היו עושין כן. **לא משני** – לא היה רוצה לשנות ממנהגו. **ואיבעית אימא** – לא היה רגיל ליפול על פניו. כלומר שהיה אדם חשוב, ואינו נופל על פניו. **אלא אם כן נענה** – כלומר: אלא אם כן בטוח במעשיו שהוא נענה בתפלתו. **למה זה אתה נופל על פניך** – אלמא, אין לו לעשות. קידה – האמורה בכל מקום – אינה אלא על אפים. **ארצה** – משמע: כולו שטוח ארצה. **אחוי קידה** – נועץ גודליו ונשען עליהם, ושוחה עד שנושק את הרצפה וזוקף. ומתוך שאינו יכול להשען על גודליו, ואין ידיו מסייעות אותו בזקיפתו וצריך להתאמץ במתניו – ומתוך כך נצלע בבוקא דאטמא. **הטיח דברים בלפי מעלה** – במסכת תענית: עלית למרום ואין אתה משגיח על בניך. **הא והא גרמא ליה** – לפי שהטיח – נתקלקל בשעת הסכנה. **דמצלי אצלו** – על צדיקה, ולא נופלין על פניהן ממש, לפי שאין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו.

דף כב ע"ב: חילוק אחר בין רב לשאר העם: **ואיבעית אימא, רב פישוט ידיים ורגלים תוה עבדי** – היה רגיל בנפילת אפים להשתחוות כשכל גופו על הארץ בפישוט ידיים ורגלים, ורק השתחוואה זו אסורה על רצפת אבנים, אבל שאר העם היו משתחוים בלי פישוט ידיים ורגלים, שזה מותר אף על רצפת אבנים, **וכדעולא, דאמר עולא לא אסרה תורה להשתחוות על רצפת אבנים אלא בפישוט ידיים ורגלים בלבד**. מקשה הגמרא: **ולפול רב על אפיה ולא ליעבד פישוט ידיים ורגלים**, כלומר בפעם זו היה יכול לנהוג כשאר העם. מתרצת הגמרא: **לא משני ממנהגיה** – רב לא רצה לשנות ממנהגו הקבוע.

טעם אחר למנהגו של רב: **ואיבעית אימא לעולם רב לא נמנע לנהוג כן משום צד איסור שבזה**, אלא **אדם חשוב שאני, בדרבי אלעזר, דאמר רבי אלעזר אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו בתפלתו אלא אם כן בטוח הוא במעשיו** שהיה נענה בתפלתו, **ביהושע בן נון** שהיה חשוב, וכשנפל על פניו לאחר חטא עכן לא הסכים עמו הקדוש ברוך הוא, **דבתיב (יהושע ז י) 'ויאמר ה' אל יהושע קם לך [וגו'] למה זה אתה נפל על פניך'**, הרי שלא היה לו ליפול במקום שלא היה בטוח שהוא נענה. ומטעם זה, רב שהיה חשוב לא היה נוהג ליפול על פניו.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את אופני ההשתחויה: **תנו רבנן, קידה האמורה בכל מקום, היא השתחוואה על אפים, שנאמר (מלכים א' א לא) 'ותקד בת שבע אפים ארץ'**, הרי שקידה היא כפיפת הפנים לארץ. **בריעה** האמורה בכל מקום, **על ברכים** – שמכופף רגליו ועומד על ברכיו, **וכן הוא** [-הפסוק] **אומר (מלכים א' ח נד) 'מכרע על ברכיו'**, הרי שהכריעה היא על הברכים. **השתחוואה** האמורה בכל מקום **זו פישוט ידיים ורגלים, שנאמר (בראשית לז י) 'הבוא נבוא אני ואמך ואחידך להשתחות לך ארצה'**.

הגמרא מביאה מעשה המלמד על קושי עשיית הקידה: **לוי אחוי קידה קמיה דרבי - הראה לפני רבי איך עושים קידה, ואימלע** – נעשה צולע ברגליו. שואלת הגמרא: **והא קא גרמא ליה** – וכי הקידה היא שגרמה לו להצטלע, **והאמר רבי אלעזר לעולם אל יטיח [יזרוק] אדם דברים של טרוניא בלפי מעלה** [-הקדוש ברוך הוא], **שתרי אדם גדול הטיח דברים בלפי מעלה ונעשה ואימלע, ומנו** – מי הוא אותו אדם גדול, **לוי**. הרי שלא מחמת הקידה הוא נעשה צולע. משיבה הגמרא: **הא והא גרמא ליה** – זו וזו גרמו לו, כלומר, הגורם לעונש היה מה שהטיח דברים, אלא שהעונש הגיעו בשעת הסכנה.

הגמרא מביאה מנהג האמוראים בנפילת אפים: **אמר רב חייא בר אבין חזינא להו [-ראיתי אותם] לאפני ורבא דמצלי אצלו** – שהיו נוטים על צידם בשעת נפילת אפים, ואינם נופלים על פניהם ממש.

דף כג ע"א: שנינו במשנה: **ביום טוב חמשה, ביום הכפורים ששה כו'** ובשבת שבעה, אין פוחתין מהם אבל מוסיפים עליהן. שואלת הגמרא: **מתניתין מני** – כשיטת מי נשנתה משנתנו, **לא כרבי ישמעאל ולא כרבי עקיבא**. **דתנא, ביום טוב קוראים חמשה, וביום הכפורים ששה ובשבת שבעה, אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן קוראים, דברי רבי ישמעאל**. **רבי עקיבא אומר ביום טוב חמשה, וביום הכפורים שבעה ובשבת ששה, אין פוחתין מהן אכל מוסיפין עליהן**. ואם כן משנתנו מני, **אי רבי ישמעאל** שסובר שביום הכפורים ששה ובשבת שבעה כמשנתנו, מכל-מקום **קשיא תוספתא**, שהרי רבי ישמעאל סובר שאין מוסיפים עליהם, ובמשנה שנינו שמוסיפים. ואי **רבי עקיבא** שסובר כמשנתנו שמותר להוסיף עליהם, מכל-מקום **קשיא ששה ושבעה**, שלרבי עקיבא ביום הכפורים קוראים שבעה ובשבת ששה, ובמשנתנו שנינו להיפך. משיבה הגמרא: **אמר רבא**, התנא של משנתנו **תנא דבי** [-מבית מדרשו של] **רבי ישמעאל היא, דתנא דבי רבי ישמעאל ביום טוב חמשה, ביום הכפורים ששה, בשבת שבעה, אין פוחתין מהן אכל מוסיפין עליהן, דברי רבי ישמעאל**. ומשנתנו כשיטתו.

מקשה הגמרא: **קשיא דרבי ישמעאל אדרבי ישמעאל** – יש להקשות סתירה בדברי רבי ישמעאל עצמו, שבברייתא הראשונה שנה שאין מוסיפין עליהם, ובתנא דבי רבי ישמעאל שנו מוסיפין. מתרצת הגמרא: **תרי תנאי אליבא דרבי ישמעאל** – מחלוקת תנאים היא בשיטת רבי ישמעאל.

פרק ראשון - מאימתי

מסכת ברכות עוסקת בעיקרה בדיני קריאת שמע, תפילות וברכות, והמסתעף מהם, והיא כוללת ארבעה עניינים עיקריים: א. דיני קריאת שמע וברכותיה. ב. דיני שלש התפילות, שחרית מנחה וערבית, ותפילת מוסף. ג. דיני ברכות הנהנין. ד. דיני ברכות ההודאה והשבת. מסכת זו נקבעה בראש המסכתות, משום חשיבותם של העניינים בהם היא עוסקת, בקריאת שמע שיש בה מיסודות האמונה (יחוד ה' וכדומה), ומשום שענייניה נהוגים בכל יום ויום.

פרק זה עוסק בדיני קריאת שמע וברכותיה, ומתבארים בו שלושת העניינים הללו: א. זמני קריאת שמע בערבית ובשחרית. ב. אופן הקריאה. ג. הברכות שיש לברך לפני קריאת שמע ולאחריה. כמו כן מתבארים בפרק דיניה של מצות זכירת יציאת מצרים בכל יום.

משנה

נאמר בתורה בפרשת שמע (דברים 10 ז) 'וְדַבַּרְתָּ בָם וגו' וּבִשְׁכֶבְךָ וּבִקְוֶמְךָ. חכמים למדו מפסוק זה (לפמן 6) שיש לקרוא קריאת שמע פעמיים ביום, בזמן השכיבה וקריאת שמע של ערבית¹ ובזמן הקימה וקריאת שמע של שחרית². ומכיון שאין הדבר ברור אימתי הם זמן השכיבה וזמן הקימה, הוצרכה המשנה לבארם. משנתנו עוסקת בזמני קריאת שמע של ערבית.

המשנה מבארת אימתי מתחיל זמן קריאת שמע של ערבית: **מאימתי קורין את קריאת שמע בערבין** - ממתי אפשר לקרוא קריאת שמע בכל ערב. **משעה שהכהנים שנטמאו וטבלו גפגפים** - רשאים להכנס לאכול בתרומתן, דהיינו משעת צאת הכוכבים, שמאז הוא זמן שכיבה. אבל הקורא קודם לכן לא יצא, מפני שאין דרכם של בני אדם לשכב קודם לצאת הכוכבים, ואין זמן זה נחשב כזמן שכיבה.

המשנה מבארת אימתי הוא סוף זמן הקריאה, ומביאה שנחלקו תנאים בדבר: זמן קריאת שמע של ערבית נמשך עד סוף האשמושה (המשמרת) הראשונה משלש המשמרות שבליילה, דהיינו עד שליש הלילה, אבל לאחר מכן אין זה זמן שכיבה. אלו הם דברי רבי אליעזר. וחכמים חולקים ואומרים שזמן הקריאה הוא עד חצות הלילה. רבן גמליאל אומר, זמן הקריאה הוא עד שיעלה עמוד השחר - עד שיאירו השמים במזרח, כלומר עד סוף הלילה, משום שכל הלילה נחשב זמן שכיבה.

המשנה מביאה מעשה בענין זה, וממנו מתבארת דעת חכמים: **מקשה ואומר** - רבן גמליאל לאחר חצות הלילה מביא המשקה - ממקום שנערכה בו סעודה, ואומר לו לאביהם, עדיין לא קרינו את קריאת שמע, ושאלוהו האם לדעת חכמים שזמן הקריאה הוא עד חצות הלילה והלכה כמותם, חיובים הם לקרותה עכשיו אף שכבר עבר זמן חצות. אמר להם רבן גמליאל, אף על פי שכבר עבר זמן חצות הלילה, אם לא עלה עמוד השחר, תיבין אתם לקרות קריאת שמע אף לשיטת חכמים, משום שגם הם עמודים שזמן קריאת שמע מן התורה הוא כל הלילה.

הוספין רבן גמליאל ואמר לבניו, ולא על מצוה זו של קריאת שמע בלכך, אומרים חכמים שזמנה עד חצות, אף על פי שמן התורה זמנה עד שיעלה עמוד השחר, אלא כל מה שאמרו חכמים שזמן מצותם הוא עד חצות, מן התורה מצותן עד שיעלה עמוד השחר, וחכמים הם שהגבילו את הזמן והקדימוהו לחצות. כך הוא הדין בהקשר חלקים של קרבנות והקטר אפרים של קרבן עולה, שכאשר נזרק דמם ביום ועדיין לא הוקטרו, מצותן להקטירם כל הלילה עד שיעלה עמוד השחר וואו, בשעה שעלה עמוד השחר, אם לא היו על המזבה, נפטלו בלינה. וכן כל הקדשים הנאכלים ליום אחד, כלומר שזמן אכילתם הוא ביום הקרבנם ובלילה שלאחריו (וכגון חטאת, אשם, כבשי עצרת, מנחות ותודה), שאמרו חכמים (ובחס 2) שזמן אכילתם מסתיים בחצות הלילה, מן התורה מצותן לאכלם עד שיעלה עמוד השחר ולא רק עד חצותו, שרק בעלות

השחר הם נעשים 'נותר' ואסור לאכלם עוד.

סיים רבן גמליאל את דבריו ואמר, אם כן, שמודים חכמים שמן התורה אפשר לקרוא קריאת שמע ולאכול קדשים עד עלות השחר, למה אמרו חכמים שזמן מצות אלו הוא רק עד חצות. התשובה לכך היא, שאמרו כן כדי להרחיק את האדם מן העבירה, שלא ישל בביטול מצות קריאת שמע, על ידי שידחה את קריאתה לשעה מאוחרת ולבסוף ישכח לקרותה ויעבור זמנה, וכן שלא ישל באכילת קדשים אחר זמנם (ושהוא אסור שעונשו כרת), על ידי שידחה את אכילתם לשעה מאוחרת ולבסוף יאכלם אחר עלות השחר. לכך וירזוהו חכמים ואמרו שיקרא קריאת שמע עד חצות וכן שיאכל את הקדשים עד חצות. אף שמן התורה נמשך זמנם גם אחר שעה זו.

גמרא

הגמרא דנה בשאלת התנא 'מאימתי קורין את שמע בערבין'. שואלת הגמרא: **תנא היכא קאי** - היכן עמד התנא בלימודו, דקתני - שמתוך כך התחיל לשנות ולברר 'מאימתי קורין את שמע בערבין'. כלומר, ממה ששאל התנא 'מאימתי קורין את שמע בערבין', משמע שפשוט היה לו שחייבים לקרוא קריאת שמע, ומידין למד חובה זו. ותו - ועוד יש לשאול, מאי שניא תני בערבית ברישא - מדוע ביאר התנא תחילה את זמן קריאת שמע של ערבית, ורק לאחר מכן (להלן 10) ביאר את זמן קריאת שמע של שחרית, לתני דשחרית ברישא - היה לו לפתוח תחילה בביאור זמן קריאת שמע של שחרית. משיבה הגמרא: **תנא אקרא קאי** - התנא עסק בלימוד המקרא, דכתיב (דברים 10 ז) 'וְדַבַּרְתָּ בָם בִּשְׁכֶבְךָ בְּבֵיתְךָ וּבִקְוֶמְךָ בִּדְרֶךְ וּבִשְׁכֶבְךָ וּבִקְוֶמְךָ', ומקרא זה מלמד שחייב אדם לקרוא קריאת שמע, ומתוך כך החל התנא לברר במשנתו אימתי הוא זמנו של חיוב זה. ומאחר ובפסוק הוזכרה קריאת שמע של ערבית קודם קריאת שמע של שחרית, שהרי נאמר בתחילה 'ובשכבך' ורק לאחר מכן נאמר 'ובקומך', על כן פתח התנא בביאור זמן קריאת שמע של ערבית. ותני קתני - וכך כוונת התנא לשנות. וכן קריאת שמע דשכיבה שלמדנו מן הפסוק, אימת - אימתי הוא מתחיל, 'משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן'.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף על הקושיא השניה (מדוע הקדים התנא לעסוק בקריאת שמע של ערבית). אומרת הגמרא: **ואי בעית אימא** - ואם תרצה תוכל ליישב, שהטעם שהקדים התנא לבאר את זמן קריאת שמע של ערבית קודם שביאר את זמן קריאת שמע של שחרית, הוא משום דלית מבריתין של עולם - שלמד סדר זה מבריאת העולם, דכתיב (בראשית 1 ח) 'וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד', הרי שבבריאת העולם קדם הערב לבוקר, ולפיכך הקדים גם התנא לבאר את זמן קריאת שמע של ערבית, קודם שביאר את זמן קריאת שמע של שחרית.

הגמרא דנה בתירוץ השני. מקשה הגמרא: **אי הכי** - אם כך, שטעם הקדמת קריאת שמע של ערבית הוא משום שבכל מקום יש להקדים את הערב לבוקר, וכפי שמצינו בבריאת העולם, מעתה קשה, **סיפא דקתני** - המשנה להלן (א) ששנינו בה בשר - בבוקר, בעת שקורא האדם קריאת שמע של שחרית, מברך שתים - שתי ברכות לפניו - קודם קריאתה, וברכה אחת מברך לאחריה - אחר קריאתה, ובקרב, בעת קורא קריאת שמע של ערבית, מברך שתים - שתי ברכות לפניו ושתיים לאחריה, הרי שהקדימה המשנה לעסוק בברכות קריאת שמע של שחרית קודם שטעוס בברכות קריאת שמע של ערבית, ואילו לפי המבואר כאן שיש להקדים בכל מקום את הערב לבוקר, לתני - היה לתנא לשנות את הדינים דקריאת שמע של ערבית ברישא (בתחילה). מתרצת הגמרא: **התנא פתח במשנתו בביאור זמן קריאת שמע של ערבית, ותרני** - ולאחר מכן שנה במשנה שאחריה (לפמן 10) את זמן קריאת שמע דשחרית, לפי שכאמור, יש להקדים בכל מקום את דיני הערב לדיני הבוקר. עד דקאי - וכיון שכבר עמד ועסק בדיני

מאימתי קורין את שמע בערבין. משעה שהכתיב נכנסים לאכול בתרומה. כהנים שנטמאו וטבלו והעריב שמשן והגיע עתם לאכול בתרומה: עד סוף האשמורה הראשונה. שלש הלילה כדמפרש בגמרא (דף ג.) ומשם ואילך עבר זמן דלא מקרי תו זמן שכיבה ולא קרינן ביה בשבבך ומקמי הכי נמי לאו זמן שכיבה לפיכך הקורא

קודם לכן לא יצא ידי חובתו. אם כן למה קורין אותה בבית הכנסת כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה והכי תניא בבב"י בברכות ירושלמי. ולפיכך חובה עליו לקרותה משתחשך. ובקריאת פרשה ראשונה שאדם קורא על מנתו יצא: עד שיעלה עמוד השחר. שכל הלילה קרוי זמן שכיבה: הקטר חלבים ואברים. של קרבנות שגורק דמן ביום: מצותן. להעלות כל הלילה ואינן נפסלים בלילה עד שיעלה עמוד השחר וכן למטה מן המזבח דכתי' לא ילין לבקר (שמות לד): חלבים. של כל קרבנות אברים. של עולה:

וכל הנאכלים ליום אחר. כגון חטאת ואשם וכבשי עצרת ומנחות ותודה: מצותן. זמן אכילתן: עד שיעלה עמוד השחר. והוא מבין להיות נותר דכתיב בתורה לא יניח ממנו עד בקר (ויקרא ז) וכלם מתורה ילמוד: אם כן למה אמרו חכמים עד חצות. בקריאת שמע ובאכילת קדשי: כדי להרחיק אדם מן העבירה. ואסורם באכילה קודם זמנן כדי שלא יבא לאכול לאחר עמוד השחר ויתחייב כרת וכן בקריאת שמע לזרו את האדם שלא יאמר יש לי עוד שהות ובתוך כך יעלה עמוד השחר ועבר לו הזמן. והקטר חלבים דקתני הכא לא אמרו בו חכמים עד חצות כלל ולא נקט לזו הכא אלא להודיע שכל דבר הנוהג בלילה כשר כל הלילה. והכי נמי תנן בפרק שני דמגילה (דף ב.) כל הלילה כשר לקצירת העומר ולהקטר חלבים ואברים: היבא קאי. מהביא קא סליק דתנא ביה חובת קריאת שמע שהתחיל לשאול כאן זמן הקריאה: אקרא קאי. ושם למד חובת הקריאה: ואיכ"ע. הא דתנא ערבין ברישא לית מבריתו של עולם: והדר תנא בשחרית. מאימתי קורין את שמע בשחרית: משעת צאת הכוכבים. שהוא גמר ביאת השמש כדיליף לקמן

דילמא

קורין את שמע בערבין? משעה שהכתיב נכנסים לאכול בתרומתו. עד סוף האשמורה הראשונה, דברי ר' אליעזר. וחכמים אומרים: עד חצות. רבן גמליאל אומר: עד שיעלה עמוד השחר. מעשה ובאו בניו מבית המשתה, אמרו לו: לא קרינו את שמע. אמר להם: אם לא עלה עמוד השחר, הייבין אתם לקרות. ולא זו בלבד אמרו, אלא כל מה שאמרו חכמים "עד חצות", מצותן עד שיעלה עמוד השחר. הקטר חלבים ואברים, מצותן עד שיעלה עמוד השחר. וכל הנאכלים ליום אחר, מצותן עד שיעלה עמוד השחר. אם כן, למה אמרו חכמים "עד חצות"? כדי להרחיק אדם מן העבירה. גמ' תנא היבא קאי דקתני "מאימתי"? ותו, מאי שנא דתני בערבית ברישא? לתני שחרית ברישא! תנא אקרא קאי, דכתיב "בשבבך ובקמך", והכי קתני: זמן קריאת שמע דשכיבה אימת? משעה שהכתיב נכנסין לאכול בתרומתו. ואי בעית אימא, לית מבריתו של עולם, דכתיב "ויהי ערב ויהי בקר יום אחר". אי הכי, סיפא דקתני "בשחרית ובקרא" שתים לפניך ואחת לאחריה, ובערב ובקרא שתים

לפניה ושתיים לאחריה, לתני דערבית ברישא! תנא פתח בערבית, והדר תני בשחרית, עד דקאי בשחרית, פריש מילי דשחרית, והדר פריש מילי דערבית. אמר מר: משעה שהכתיב נכנסים לאכול בתרומתו. מפרך פהנים אימת קא אכלי תרומה? משעת צאת הכוכבים. לתני "משעת צאת הכוכבים"! מלתא אנב אורחיה קמ'שמע לן: פהנים אימת קא אכלי בתרומה? משעת צאת הכוכבים. והא קמ'שמע לן, דכפרה לא מעפאב, דרתניא: "ובא השמש וטהר", ביאת שמשו מעפבתו מלאכול בתרומה, ואין כפרתו מעפבתו מלאכול בתרומה. וממאי דתני "ובא השמש", ביאת השמש, והאי "וטהר" טהר וימא?

דילמא

דבריתו של עולם א"כ קפיד אבל מילי א"כ סיפא דקתני וכו'. מברך שתים לפניו וכו'. (ירושלמי) ושבע ברכות היו בנגד שבע ביום ההלכת (תהלים קט) ולא קא חשיב ירא עיניו ודחיא ברה תקנו רבנן כדי להמתין להבירם בבית הכנסת. ודוקא בבית הכנסת שלום שהיו עומדים בשדה ודם מסובגים מן המזיקים אבל בבית כנסיות שלנו אין צריכין להמתין להבירם אלא בלילה: והא קמ'ל דכפרה לא מעפאב. וא"ת הא תנינא חדא זימנא במס' נגעים (פ"ד) ומיית לז בהערל (דף ע"ד) העריב שמשו אוכל בתרומה וי"ל דרגילות של מנינות לאשמועינן בקוצר

אף למה שמפורש בבר:

דילמא

מחובתי וזכותי לעוררו על ההכרח הגמור וחובת גברא לקבוע עיתים בלימוד פנימיות התורה שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות, וגם בסביבתו ישפיע בכגון דא, וגם על זה נאמר אין לך דבר העומד בפני הרצון.

ממכתב י"א טבת, תש"כ

ברכות. פרק ראשון – מאימתי דף ב עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)"
תוספות

דילמא ביאת אורו הוא. פי רש"י ע"ד שיוצא אורו של יום השמיני ומאי וטור טור גברא שיתער האיש בהבאת קרבנותיו. ותימא לפירושו לפרוך אזהרה דהערל (דף ע"ד) דהעריב שמשו אוכל בתרומה וכו' מנלן דביאת שמשו הוא. ועוד היכי מצי למימר דמיירי בוריה דאי בוריהה הוא היה מצי למכתב בקרא חורח השמש וטור כמו ממזרח השמש (במדבר כא) או לשון יציאה כמו השמש יצא על

הארץ (בראשית יט) ונקט בקרא ובא השמש אלמנו דהיינו שקיעת החמה. ועוד בדמסוק קא מבעיא ליה האי ובא השמש אי ביאת אורו הוא ופשיט מברייתא זכר לדבר וכו' תפשוט ממתניתין (דנענים פ"ד) העריב שמשו אוכל בתרומה אלמא דהיינו ביאת שמש. וי"ל דר"פ ממאי דהאי ובא השמש וטור ביאת שמש הוא ממש ומאי וטור טור יומא דהיינו צאת הכוכבים דילמא ביאת אורו הוא דהיינו תחלתה של שקיעת החמה והוא תחלת הכנסתה ברקיע ועדיין יש שהות ביום חמש מילין עד צאת הכוכבים ומאי וטור טור גברא והשתא למתניתין דהערל לא קשה מידי דמצי למימר העריב שמשו דהיינו ביאת אורו ואף מהתם לא תפשוט דהיינו צאת הכוכבים. משום הכי איצטריך לאתויי הכא הברייא דצאת הכוכבים:

אם כן לימא קרא ויטור. אף על גב דבבבמה מקומות כתיב וטור. התם ליכא למיטעי אבל הכא דאיכא למיטעי הוה ליה למכתב ויטור: **משעה** שהעני נכנס לאכול פתו במלת. תימא עני גופיה מתי תיפול דהא אמרת זמן אכילתו דהיינו זמן ק"ש וכוין שבא זמן ק"ש אסור להתחיל בסעודה עד שיתפלל ברישא כדנתיא לקמן (דף ד') וקורא ק"ש ומתפלל ואוכל פתו ומברך וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה ויש לומר דזמן תפלה הוי קודם לזמן סעודה דלא דוקא משעני נכנס לאכול אלא פורתא מעיקרא קאמר שעד שכינו לו סעודתו יקרא ויתפלל:

אע"פ שאין ראייה לדבר. ראייה גמורה אינה דהא לא מיירי התם לענין ק"ש: **ואי** ס"ד דעני קדים רבי חנינא היינו ר' אליעזר. ולא מצי למימר דעני קדים לקדוש היום או קדוש היום קדים לשעורא דעני. דלא מסתברא לחלק כל כך בשעורי זמן שכיבה דכל זמנים הללו אית ביה: **אמרי** ליה ר' יהודה והלא כהנים מבעוד יום הם טובלים. תימא תיקשי ליה לנפשיה שהרי פלג המנחה מבעוד יום היא והוא אומר (לקמן דף כז.) מיד כשיעבור פלג המנחה הוי זמן תפלת ערבית. ויש לומר דלדידיה לא קשיא דלא דריש בשכבר ובקומך אבל לרבנן דדרשי קשיא דאינו זמן שכיבה:

קשיא

דילמא ביאת אורו הוא, ומאי "ויתרה" טהר גברא!
אמר רבה בר רב שילא: אם כן, לימא קרא "ויתרה".
מאי "ויתרה"? טהר יומא! פדאמרי אינשי, "איערב שמשא, ואדכי יומא". כמערבא, הא דרבה בר רב שילא לא שמיעי להו, ובעו לה מיבעיא: האי "ובא השמש" ביאת שמשו הוא, ומאי "ויתרה" טהר יומא, או דילמא ביאת אורו הוא, ומאי "ויתרה" טהר גברא?
והדר פשטו לה מברייא: מדקתני בברייא "סימן לדבר צאת הפוכבים", שמע מינה ביאת שמשו הוא, ומאי "ויתרה" טהר יומא: אמר מר: משעה שהפכהים נכנסים לאכול בתרומתן. ורמינהו: מאימתי קורין את שמע בערבין? משעהני נכנס לאכול פתו במלת, עד שעה שעומד ליפטור מתוך סעודתו. סיפא ודאי פליגא אמתניתין, רישא מי לימא פליגי אמתניתין? לא. עני וכהן חד שיעורא הוא. ורמינהו: מאימתי מתחילין לקרות קריאת שמע בערבית? משעה שבני אדם נכנסין לאכול פתו בערבי שבתות, דברי ר' מאיר. ויחכמים אומרים: משעה שהפכהים זכאין לאכול בתרומתן. סימן לדבר - צאת הפוכבים. ואף על פי שאין ראייה לדבר, זכר לדבר, שגאמר: "ואנחנו עושים כמלאכה, ויחזיקו מחזיקים פרמחים, מעלות השחר עד צאת הפוכבים", ואומר: "היו לנו הלילה משמר והיום מלאכה". מאי "ואומר"? וכי תימא מפי ערבא שמשא ליליא הוא, ואינהו דמחשבי ומקדמי, תא שמע: "היו לנו הלילה משמר והיום מלאכה". קא סלקא דעתך, ד'עני' ו'בני אדם' חד שיעורא הוא. ואי אמרת 'עני' ו'כהן' חד שיעורא הוא, חכמים היינו ר' מאיר! אלא שמע מינה, 'עני' שיעורא לחוד, ו'כהן' שיעורא לחוד. לא! 'עני' ו'כהן' חד שיעורא הוא, 'עני' ו'בני אדם' לאו חד שיעורא הוא. ו'עני' ו'כהן' חד שיעורא הוא?! ורמינהו: מאימתי מתחילין לקרות שמע בערבין? משעה שקדש היום בערבי שבתות, דברי ר' אליעזר. ר' מאיר אומר: משעה שהפכהים

מטוהרים לאכול בתרומתן. ר' מאיר אומר: משעה שהפכהים

דילמא ביאת אורו. שיאור השמש ביום השמיני ויטור האיש עצמו בהבאת קרבנותיו ואחר יאכל: אם כן. דהאי קרא וטור לשון צווי הוא נימא קרא ויטור מאי וטור: **אדכי.** לשון עבר נתפנה מן העולם השמש: **מברייא.** דקתני לקמן בשמעתין משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן וראיה לדבר צאת הכוכבים ש"מ אין כפרתן מעבכתן: **משעהני.** שאין לו נר להדליק בסעודתו: **סיפא ודאי פליגא אמתני.** דקתני הכא עד שעה שעומד ליפטור מתוך הסעודה והיינו לא בר' אליעזר ולא כרבנן ולא כרבנן גמליאל. דדריש ובשכבר תחלת זמן שכיבה ובמתני' תנן עד סוף האשמורה הראשונה: עני וכהן. עני כל לילותיו וכהן טמא לאכול בתרומה: חד שיעורא הוא. צאת הכוכבים: בערבי שבתות. ממחרת לסעודה שהכל מוכן: שאין ראייה לדבר. שהיום כלה בצאת הכוכבים זכר לדבר איכא: **דמחשבי.** ועושין מלאכה בלילה משקיעת החמה עד צאת הכוכבים: ומקדמי. ומשכימין קודם היום דאימא יום לא הוי עד הצץ החמה והם מקדמין מעלות השחר דהוי כמו מהלך ד' מילין (פסחים דף צג:): **ת"ש** והיה לנו הלילה משמר. מוקדמו והיום מלאכה אלמא האי דעבר מעלות השחר עד צאת הכוכבים יממא הוא. וזכר לדבר איכא דכל עת מלאכה קורא הכתוב יום: קס"ד. רוב בני אדם היינו עניים כלומר בני אדם בערבי שבתות ועניים בימות החול חד שעורא הוא: משעה שקדש היום בערבי שבתות. היינו בין השמשות ספק יום ספק לילה וכוין דספק הוא קדש היום מספק משעה שהכהנים טובלים. היינו קודם בין השמשות כדי שיהא להם קודם בין השמשות הערב שמש והכי אמרין בבבמה מיליקין (דף לה.) דזמן הטבילה קודם בין השמשות מעט: והלא כהנים מבעוד יום הם טובלים. רבי יהודה לטעמיה דאמר בבבמה מוליקין בין השמשות כדי מהלך חצי מיל קודם צאת הכוכבים קרי בין השמשות ודרי ספק הלכך טבילה דמקמי הכי מבעוד יום הוא ולא זמן שכיבה הוא ולקמן מפרש מאי אהדר ליה רבי מאיר: נכנסין להם. אית דאמרי בימות החול ואית דאמרי בשבתות מכל מקום מאוחד הוא (לכולם.) וחי פנייהו מאוחד. (לכולם) דעני או דבהן: ה"א י"א ס"ד דעני קודם ר' חנינא היינו ר' אליעזר: בין השמשות דרבי יהודה מהלך חצי מיל לפני צאת הכוכבים ודרבי יוסי כהרף עין לפני צאת הכוכבים ורבי מאיר כרבי יוסי ס"ל וכי טביל מקמי הכי סמוך לחשכה הוא וזמן שכיבה קריין ביה:

קשיא

לו ר' יהודה: והלא כהנים מבעוד יום הם טובלים! ר' חנינא אומר: משעה שעני נכנס לאכול פתו במלת. ר' אחא ואמרי לה ר' אחא אומר: משעה שרוב בני אדם נכנסים להם. ואי אמרת 'עני' ו'כהן' חד שיעורא הוא, ר' חנינא היינו ר' יהושע! אלא לאו שמע מינה, שיעורא ד'עני' לחוד ושיעורא ד'כהן' לחוד?! שמע מינה! הי מינייהו מאוחר? מסתברא ד'עני' מאוחר. דאי אמרת ד'עני' מוקדם, ר' חנינא היינו ר' אליעזר! אלא לאו שמע מינה שיעורא ד'עני' מאוחר? שמע מינה! אמר מר, אמר ליה ר' יהודה, והלא כהנים מבעוד יום הם טובלים! שפיר קאמר ליה ר' יהודה לר' מאיר! ור' מאיר הכי קאמר ליה: מי סברת דנאא אבין השמשות דידך קא אמינא?! אגא אבין השמשות דר' יוסי קא אמינא! דאמר ר' יוסי: בין השמשות כהרף עין, זה נכנס וזה יוצא, ואי אפשר לעמוד עליה.

קשיא

גם גוי מצווה להאמין בה', ולכן, כשאומרים לו ש"אני אהיה לה גו' חומת אש סביב", והוא רואה שאכן מתכוונים לכך באמת, אזי אינו מנגד.

משיחת י"ט כסלו, ה'תשכ"ט

המשנה, שהרי הזמן המוקדם ביותר שבמשנה הוא סוף האשמורה
הראשונה, ואילו השעה בה מסיים העני את סעודתו קודמת לזמן
זה הרבה. אלא שיש לשאול על הרי"א - מה ששנתה הברייתא
בראשית דבריה, שתחילת זמן קריאת שמע הוא בשעה שהעני
נכנס לאכול פיתו במלח, מי לימא פליגא אמתניתין - האם נאמר
שגם בכך חולקת הברייתא על משנתה שאמרה שהזמן הוא
משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומה.
משיבה הגמרא: לא, אין מחלוקת בין המשנה והברייתא אודות
תחילתו של זמן קריאת שמע, משום שהזמן בו העני נכנס לאכול
את פיתו בכל לילה, והזמן בו פתן טמא שטבל נכנס לאכול
בתרומה, חד שיעורא הוא - שיעור זמן אחד הם, ששניהם נכנסים
לאכילתם בצאת הכוכבים, וזהו תחילתו של זמן קריאת שמע בין
למשנה ובין לברייתא.
הגמרא מבררת האם אכן ניתן לומר ששיעורי 'עני' ו'כח' שוים,
ששניהם נכנסים לאכילתם בזמן אחד, ומביאה ברייתא ממנה יש
לדון בכך. מקשה הגמרא: וכי עני וכהן שיעורם שוה, ורימניהו -
הרי יש להקשות על כך מברייתא אחרת, מאימתי מתחילין לקרות
קריאת שמע בערבית, משעה שפני אדם נכנסין לאכול פתן בערבי
שבתות ו-בלילות שבת, שזמן האכילה בערבי שבתות הוא בשעה
מוקדמת יותר מאשר בימות החול, משום שהכל מוכן לסעודה
מבעוד יום, דבר רבי מאיר. והקמים אומרים, תחילתו של זמן
קריאת שמע הוא משעה שהכהנים שנטמאו וטבלו ביום באין
ו-מתורמים לאכול בתרומתן, וסיקין יש לדבר, אימתי הוא זמן זה
שבו הכהנים זכאים לאכול בתרומה, צאת הכוכבים, שהוא סיום
היום ותחילת הלילה.
מוסיפה הברייתא: ואף על פי שאין ראיה גמורה לדבר, שצאת
הכוכבים הוא הזמן בו מסתיים היום ומתחיל הלילה, מכל מקום
יש זכר ו-רמז מועט לדבר, שאמרו לגבי עולי בבל שבנו את חומת
ירושלים (נחמיה ד טו), ואנחנו עושים כמלאכה והקמים מתחילים
בפרקים, מעלות השחר עד צאת הכוכבים, וכיון שאין דרך בני
אדם לסעוד במלאכה בלילה וכן אינם מפסיקים את מלאכתם
מבעוד יום, יש בפסוק זה רמז שהיום הוא הזמן שמעלות השחר
ועד צאת הכוכבים, והלילה מתחיל מצאת הכוכבים ואילך.
מוסיפה הברייתא: ואומר עוד הפסוק שלאחריו (שם ד טו), שנחמיה
אמר לעם והיו לנו הילה משקד והיום מלאכה, כלומר, בלילה
נשמור מפני האויבים, וביום נעסוק במלאכת הבנין. ויש מכך חיזוק
לרמז שהתבאר, שהרי מבואר כאן שכל זמן המלאכה נקרא
בלשון הכתוב בשם 'יום', ומאחר ובפסוק הקודם נאמר שנסקד
במלאכה מעלות השחר ועד צאת הכוכבים, יש ללמוד מכאן
שבצאת הכוכבים מסתיים היום ומתחיל הלילה.
קודם שהגמרא דנה בזמני הקריאה האמורים בברייתא, היא
מבארת את סיום דברי הברייתא. שואלת הגמרא: מאי ואומר -
לשם מה הוסיפה הברייתא את הפסוק השני בכדי ללמוד ממנו
שהלילה מתחיל מצאת הכוכבים, הרי כבר מהפסוק הראשון
שנאמר בו שעסקו במלאכה מעלות השחר עד צאת הכוכבים, יש
רמז לכך שבצאת הכוכבים מסתיים היום, שהרי אין דרך בני אדם
לבנות בלילה, וכן אינם מפסיקים את מלאכתם מבעוד יום,
וכאמור.
משיבה הגמרא: כוונת הברייתא לומר כך, וכי תימא - אם תרצה
לדחות את הראיה מהפסוק הראשון, ולומר שבאמת מבי ערבא
שמשא - מוזן שקיעת החמה כבר ליליא הוא, ולא רק מזמן צאת
הכוכבים, ואינהו - והעובדים שם בבנין החומה דמשקבי - היו
מחשיכים, כלומר, ממשיכים את עבודתם בלילה לאחר שקיעת
החמה, עד צאת הכוכבים, ופיקדמי - וכן היו משכימים להתחיל
את עבודתם מעלות השחר קודם שיתחיל היום ונאמר שאף
התחלת היום אינה בעלות השחר אלא רק מהנך החמה שלאחר
מכן, וזאת משום שמיהרו לגמור את בניית החומה בכדי להגדיל
מהאויבים שהציקו להם, ואם כן אי אפשר ללמוד מהפסוק מתי
היא תחילת הלילה. על כך משיבה הברייתא, תא ו-בוא ששעמ מה

דילמא - שמא יש לפרש את הפסוק באופן אחר, שמה שנאמר
'ובא השמש' ביאת אורו הוא - הכוונה בו היא שתורח השמש
בבוקרו של היום השמיני, שהוא יום הבאת כפרתו, וימא - ומהו
פירושו של מה שנאמר 'וקהר', הכוונה בו היא קהר גברא - שיטהר
האדם על ידי הבאת קרבנותיו. והיינו שדברי הפסוק הם בלשון
ציורי, שכאשר תבוא השמש, כלומר כאשר תזרח, וטהר, מוטל
על האדם להביא את קרבנותיו, ורק לאחר מכן הוא מותר
בתרומה. אם אכן נפרש כפירוש זה, נמצא שהכפרה מעכבת
באכילת התרומה, שאינו יכול לאוכלה קודם הבאת קרבנותיו,
ומנך לברייתא לפרש באופן האחר שעל פיו אינה מעכבת.
מתרצת הגמרא: אמר רבא בר רב שילא, אין לומר כפירוש זה,
ש'ובא השמש' הוא ביאת ו-זריחת אורו וטהר' הוא ציורי שיביא
קרבנותיו, שאם כן לימא קרא ו-היה לפסוק לומר ו'וקהר', שהוא
לשון ציורי, ולא וטהר' שמשמעו שבבוא השמש הוא נטהר
ממילא. אלא ודאי, מאי - מהו פירושו של מה שנאמר 'וקהר',
הכוונה בו היא קהר יומא - נטהר היום והתפנה אור השמש ממנו,
ולשון הפסוק היא כדאמרי אינשי ו-כפי שרגילים האנשים לומר
אערב שמשא ואדרי יומא - שקעה החמה ונטהר היום, כלומר,
הסתלקה השמש מן העולם לגמרי וממילא מה שנאמר קודם לכן
'ובא השמש' היינו שקיעת החמה ולא זריחתה. ונמצא שכונת
הפסוק כך היא, שאחר שהעריבה השמש לגמרי בצאת הכוכבים,
רשאי הכהן לאכול בתרומה, וכדבריה הברייתא.
הגמרא מביאה הוכחה אחרת, מהפסוק 'ובא השמש וטהר' עוסק
בהערב שמש: כמערבא - בארץ ישראל, הא ו-הוכחה זו דרבה בר
רב שילא, שאין לומר ש'טהר' הוא טהר גברא ומשום שאם כן היה
לפסוק לומר ו'טהר', לא שמיך להו - לא שמעוה, ומשום כך בעי
לה מיבעיא - הסתפקו ספק בפירוש הפסוק. וכך הסתפקו, הא - זה
שנאמר 'ובא השמש', האם ביאת שמשו הוא - הכוונה בו לשקיעת
החמה, ולפי זה מאי - מהו פירושו של מה שנאמר 'וקהר', הכוונה
בו היא שקהר יומא - שנטהר היום והתפנה אור השמש ממנו
לגמרי, והיינו צאת הכוכבים. או דילמא - שמא נפרש באופן אחר,
ש'ובא השמש' ביאת אורו הוא - הכוונה בו לזריחת החמה בבוקר
היום השמיני, וימא - ומהו פירושו של מה שנאמר 'וקהר', הכוונה
בו היא קהר גברא - שיטהר האדם על ידי הבאת קרבנותיו, ורק אז
יוכל לאכול בתרומה.
והדר פשטו לה - ואחר כך פשטו בני ארץ ישראל את ספיקם
מפרתא, מדרגתו ו-מכך ששינונו גברייא, מאימתי מתחילין
לקרות קריאת שמע בערבית וכו', משעה שהכהנים זכאים לאכול
בתרומתן, סיקין לדבר צאת הכוכבים, הרי שזמן אכילת תרומה
הוא בצאת הכוכבים, ואף שעדיין לא הביא את כפרתו, אם כן
שמיך מינה - מוכח מברייתא זו ש'ובא השמש' האמור בפסוק,
ביאת שמשו הוא - הכוונה בו לשקיעת החמה, וימא - ומהו פירושו
של מה שנאמר 'וקהר', הכוונה בו היא קהר יומא - שנטהר היום
והתפנה אור השמש ממנו, ואז מותר הכהן לאכול בתרומה, ומה
שלא הביא את כפרתו אינו מעכבו מכך.
אמר רב - שנינו במשנתנו (לעיל ע"א), שזמן קריאת שמע של ערבית
הוא משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן והיינו מצאת
הכוכבים עד סוף האשמורה הראשונה וכו'.
הגמרא מביאה זמנים אחרים שנאמרו בזה, ודנה האם הם סותרים
לזמנים האמורים במשנה. שואלת הגמרא: ורימניהו - ויש לשאול
על כך מברייתא ששינונו בה זמנים אחרים, שכך שנינו בברייתא,
מאימתי מתחיל הזמן בו קורין את שמע בערבית, משעה שהעני נכנס
בימות החול לאכול את פתו במלח, שמתוך שאין לו רשאי לו
בסעודתו, הוא נכנס לאכול את פיתו מיד בתחילת הלילה,
כשעדיין נותר מעט מאור היום. ועד מתי ניתן לקרוא קריאת שמע,
עד שעה שעומד העני ליפטר ו-לצאת מתוך סעודתו.
מבארת הגמרא את השאלה: סיקא - מה ששנתה הברייתא בסיום
דבריה, שסוף זמן קריאת שמע הוא בשעה שהעני מסיים את
סעודתו, ודאי פליגא אמתניתין - ודאי היא חולקת בכך על

הגמרא דנה בסתירות שנמצאו בדברי התנאים. מקשה הגמרא: **קָשְׁיָא דְרַבִּי מַאִיר אֲדַרְבֵּי מַאִיר** – דברי רבי מאיר סותרים זה לזה, שבברייתא השניה (לעיל ב) אמר שזמן קריאת שמע הוא משעה ששני אדם נכנסים לאכול פתים בערבי שבתות, דהיינו לאחר צאת הכוכבים, ואילו בברייתא השלישית (שם) אמר שזמן קריאת שמע הוא משעת טבילת הכהן שהיא קודם בין השמשות. מתרצת הגמרא: שתי ברייתות אלו נשנו על ידי **תְּרֵי תַנָּאי** – שני תנאים, שנחלקו **אֵלִיבָא** – לפי שיטתו **דְּרַבִּי מַאִיר**. כלומר, התנאים בברייתות חולקים ביניהם מה היא דעתו של רבי מאיר אודות זמן קריאת שמע, אם הוא מתחיל רק לאחר צאת הכוכבים או שהוא מתחיל כבר קודם בין השמשות. עוד מקשה הגמרא: **קָשְׁיָא דְרַבִּי אֲלֵיעֶזֶר אֲדַרְבֵּי אֲלֵיעֶזֶר** – דברי רבי אליעזר סותרים זה לזה, שבמשנתנו (לעיל ב) אמר שזמן קריאת שמע הוא 'משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן' דהיינו מצאת הכוכבים, ואילו בברייתא (לעיל ב) אמר שזמן הוא 'משעה שקדש היום בערבי שבתות', דהיינו מעת בין השמשות. מתרצת הגמרא: המשנה והברייתא נשנו על ידי **תְּרֵי תַנָּאי** – שני תנאים, שנחלקו **אֵלִיבָא** – לפי שיטתו **דְּרַבִּי אֲלֵיעֶזֶר**. כלומר, המשנה והברייתא חולקות ביניהן מהי דעתו של רבי אליעזר אודות תחילת זמן קריאת שמע, אם היא בצאת הכוכבים או עוד קודם לכן, בתחילת בין השמשות. עוד מתרצת הגמרא: **וְאֵיבְעִית אִימָא** – ואם תרצה תוכל ליישב זאת כך, מה שנאמר ברייתא – **וּבְתוֹחֵלַת הַמִּשְׁנָה** שתחילת זמן קריאת שמע 'משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן', **לֹא רַבִּי אֲלֵיעֶזֶר הָיָא** – אין זה מדברי רבי אליעזר, אלא דעתו היא כמבואר בברייתא, שהזמן הוא משעה שקדש היום בערבי שבתות. ומה שנאמר במשנה 'דברי רבי אליעזר', מוסב רק על המשך הדברים, שסוף זמן קריאת שמע הוא עד סוף האשמורה הראשונה. שנינו במשנה, שלדעת רבי אליעזר זמן קריאת שמע של ערבית הוא עד סוף **הַאֲשְׁמֹרָה** הראשונה של הלילה. בלשון מקרא מצינו שהלילה מתחלק לאשמורות. האשמורות נקראות כך על שם שבכל אחת מהן ממונה משמרה אחת של מלאכים לעבוד ולשיר לפני ה'. ונחלקו התנאים ובברייתא לקמן (א"ע) במספר המשמרות שבליילה, שלדעת רבי יש בליילה ארבע משמרות, ולדעת רבי נתן שלש בלבד. הגמרא מבארת מדוע לא נקט רבי אליעזר שיעור זמן ברור לסוף זמן קריאת שמע, ואגב כך היא גם מבארת מהי דעתו במנין המשמרות שבליילה. שואלת הגמרא: **מַאי קָשְׁבָּר** – מה סובר רבי **אֲלֵיעֶזֶר** לגבי מנין המשמרות שבליילה, **אִי קָשְׁבָּר** – אם הוא סובר כדעת רבי נתן (שם) **שְׁלֹשׁ מִשְׁמֵרוֹת הָיוּ הַלֵּילָה**, כלומר שהלילה מתחלק לשלש משמרות, ונמצא שאורך כל משמרה הוא ארבע שעות ומתוך שתיים עשרה שעות של הלילה, אם כן **לִימָא** – היה לו לומר בפירוש שזמן קריאת שמע הוא עד **אַרְבַּע שָׁעוֹת** – עד סוף השעה הרביעית של הלילה, שאז מסתיימת האשמורה הראשונה. **וְאִי קָשְׁבָּר** רבי אליעזר כדעת רבי (שם) **שְׁאֲרַבַּע מִשְׁמֵרוֹת הָיוּ הַלֵּילָה**, ונמצא שאורך כל משמרה הוא שלש שעות, **לִימָא** – היה לו לומר בפירוש שזמן קריאת שמע הוא עד **שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת** – עד סוף השעה השלישית של הלילה, שזוהי עת סיומה של האשמורה הראשונה. מדוע נקט רבי אליעזר שהזמן הוא 'עד סוף האשמורה הראשונה', שהוא זמן שאינו מבוזר דיו. משיבה הגמרא: **לְעוֹלָם קָשְׁבָּר** – באמת סובר רבי אליעזר ששלוש מִשְׁמֵרוֹת הָיוּ הַלֵּילָה, כאמור להלן בברייתא, ונמצא שסוף האשמורה הראשונה הוא בסוף השעה הרביעית, וְהָאֵלִיבָא **קָא מִשְׁמַע** – ודבר זה משמענו רבי אליעזר ובמה שתלה את סוף הזמן בסוף האשמורה הראשונה, ולא אמר 'עד ארבע שעות' שהוא שיעור ברור יותר. **דְּאִיבָא** – ושיש מִשְׁמֵרוֹת של מלאכים בְּרִיקָע, וכנגדן **אִיבָא מִשְׁמֵרוֹת בְּאֶרְצָא** – יש משמרות בארץ, והם הסימנים ודלהלן לזמניהן של המשמרות שבשמים, ועל ידי אותם סימנים יכול כל אדם להבחין האם הגיע סוף זמן קריאת שמע.

הגמרא מביאה ברייתא, שבה מבוארים דברי רבי אליעזר באופן האמור: **תִּנְיָא בְּבֵרִיתָא, רַבִּי אֲלֵיעֶזֶר אָמַר, שְׁלֹשׁ מִשְׁמֵרוֹת הָיוּ הַלֵּילָה** – הלילה מתחלק לשלש משמרות של מלאכים, וְעַל (ו-בעת) **כָּל מִשְׁמֵר וּמִשְׁמֵר יוֹשֵׁב תְּקוּדָשׁ בְּרוּךְ הוּא וְשׂוֹאֵג בְּאֵרֶי, שְׁנָאמַר בְּנִבְּוֹת יִרְמְיָה עַל חוֹרְבָן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (יִרְמְיָה כה ל), 'ח' מִפְּרוֹם יִשְׂרָאֵל וּמִפְּעוֹן קִדְשׁוֹ יִתֵּן קוֹלוֹ, שְׂאֹג יִשְׂאֵג עַל נוֹהַל, וְהֵינּוּ שִׁמְשִׁים יִשְׂאֵג הַקֶּבֶד' מִתּוֹךְ 'שָׁבָל' עַל חוֹרְבָן בֵּיתוֹ, וּמִשְׁלֵשׁ לִשְׁנוֹת הַשָּׂאֵגָה ('שָׁבָל' 'שָׁאֵג' 'שָׁבָל' שְׁנֵאמְרוּ בַּפֶּסֶק, יֵשׁ לַלְמוּד שֶׁה' שׂוֹאֵג שֵׁשׁ שָׂאֵגוֹת, שָׂאֵגָה אַחַת עַל כָּל מִשְׁמֵר. מוֹסִיף רַבִּי אֲלֵיעֶזֶר, וְסִימָן לְדָבָר – הַסִּימָן לַהֲבָחִין בְּמִשְׁמֵרוֹת אֵלּוּ הוּא, שֶׁבְּמִשְׁמֵרָה הָרִאשׁוֹנָה חֲמֹר נֹעֵר, וּבְמִשְׁמֵרָה הַשְּׁנִיָּה כָּלָבִים צוֹעֲקִים, וּבְמִשְׁמֵרָה הַשְּׁלִישִׁית תִּינוּק יוֹנֵק מִשְׁדֵּי אִמּוֹ וְאִשָּׁה מְסַפֶּרֶת ו-מִדְּבָרָתָא עִם בְּעָלָהּ. סִימָנִים אֵלּוּ שֶׁאִמְרָ רַבִּי אֲלֵיעֶזֶר בְּבֵרִיתָא, הֵם הַמִּשְׁמֵרוֹת שֶׁבְּאַרְץ הַחֹזְכֵּר בַּגְּמָרָא קוֹדֵם לָכֵן. הַגְּמָרָא מְבָאֵר עַל אֵיזֶה חֵלֶק בְּמִשְׁמֵרָה מוֹרִים הַסִּימָנִים. שׂוֹאֵל הַגְּמָרָא: **מַאי קָא חָשִׁיב** – אלו זמנים מציין **רַבִּי אֲלֵיעֶזֶר** בסימנים שנתן לאשמורות. כלומר, האם הסימנים מורים על תחילת האשמורות, או על סופן. ובין כך ובין כך קשה הצורך בכל שלושת הסימנים. משום שא – **אם את תחילת מִשְׁמֵרוֹת קָא חָשִׁיב** – ציין רבי אליעזר בסימנים אלו, אם כן קשה, לַתְּחִלָּתָא מִשְׁמֵרָה רִאשׁוֹנָה סִימָנָא – **סִימָן** לָמַח ל', מדוע צריך לה סימן, הרי תחילת המשמרה הראשונה אורְבָּא – **עַרְבָּן** הוּא, תחילת הלילה שהיא עת צאת הכוכבים, וְהוּא זְמַן הַנִּיכָר לְכָל וְאִין צִירִךְ סִימָן בְּבִיד לַהֲכִירוֹ, וְאִי אַתְּ סוֹף מִשְׁמֵרוֹת קָא חָשִׁיב – **צִיין** רבי אליעזר בסימנים אלו, אם כן קשה, לְסוֹף מִשְׁמֵרָה אַחֲרֹנָה לָמַח ל' סִימָנָא, מדוע צריך לו סימן, הרי זמן סוף המשמרה האחרונה יִמָּא – **יוֹם** הוּא, כלומר שתחילת היום הוא סוף המשמרה האחרונה, וְהוּא זְמַן הַנִּיכָר לְכָל וְאִינוֹ צִירִךְ סִימָן. משיבה הגמרא: אלא ודאי שאין הסימנים שווים וְשֵׁלָא כְּפִי שִׁסְבְּרִנוּ שְׁכּוֹלֵם מוֹרִים עַל תְּחִלַּת הַמִּשְׁמֵרָה או שְׁכּוֹלֵם מוֹרִים עַל סוֹף הַמִּשְׁמֵרָה, **אֵלָּא** רבי אליעזר חָשִׁיב – **צִיין** את הסימנים לְסוֹף מִשְׁמֵרָה רִאשׁוֹנָה, שאז החמור נוער, וְתְּחִלַּתָּא מִשְׁמֵרָה אַחֲרֹנָה, שאז תינוק יונק ואשה מספרת עם בעלה, וְאִמָּצְעִיתָא דְּאִמָּצְעִיתָא – ולאמצע המשמרה האמצעית, דהיינו חצות הלילה, שאז הכלבים צועקים. תשובה נוספת: **וְאִיבְעִית אִימָא** – ואם תרצה תוכל ליישב זאת כך, בְּוִלְהוּ סוֹף מִשְׁמֵרוֹת קָא חָשִׁיב – **אֵבָן** כל הסימנים שנתן רבי אליעזר הם סימנים לסוף המשמרות, וְכִי תִימָא – ואם תאמר ותקשה, הרי למשמרה האחרונה לא צריך לתת סימן, שהרי זהו זמן תחילת היום והדבר ניכר לכול, יֵשׁ לִיִּישֵׁב זֹאת כִּי, לְמָאִי נִפְקָא מִיָּנָה – לאיזה ענין יש צורך בסימן זה, לְמִיָּרִי – לדעת מתי לקרוא קריאת שמע של שחרית לְמָאִן דְּגָנִי ו-לְמִי שֶׁשׁוֹכֵב בְּכֵית אִפֵּל וְאִינוֹ רֹאֵה שֶׁתְּחִיל הַיּוֹם, וְלֹא יָדַע וְזֶמֶן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית אִימָת – **אִימָתִי הוּא**. לאדם זה מועיל הסימן, שִׁכְיָן שִׁישְׁמַע דְּאִשָּׁה מְסַפֶּרֶת עִם בְּעָלָהּ וְתִינוּק יוֹנֵק מִשְׁדֵּי אִמּוֹ, יָדַע שֶׁתְּחִיל הַיּוֹם וְלִיקוֹם וְלִיקָרִי – יַעֲמֹד מִמִּיתוֹ וְיִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע. הַתְּבָאֵר בְּבֵרִיתָא לְעִיל שֶׁעַל כָּל מִשְׁמֵר וּמִשְׁמֵר הַקֶּבֶד שׂוֹאֵג כֹּאֲרִי. הַגְּמָרָא מְבָאֵר מַה הוּא אֹמֵר בְּאוֹתָהּ שְׁעָה: **אָמַר רַב יִצְחָק בְּרַ שְׁמוּאֵל מִשְׁמֵרָה דְּרַב** – בשם רב, **שְׁלֹשׁ מִשְׁמֵרוֹת הָיוּ הַלֵּילָה, וְעַל כָּל מִשְׁמֵר וּמִשְׁמֵר יוֹשֵׁב תְּקוּדָשׁ בְּרוּךְ הוּא וְשׂוֹאֵג בְּאֵרֶי, וְאֹמַר 'אִי לְבָנִים שְׁלִי וְעַם יִשְׂרָאֵל, שְׁבַעֲנוּתֵיהֶם תְּחַרְבֵּנִי אֵת בֵּיתִי ו-בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְשִׁפְרָתִי אֵת חֵיקְלִי וְהַגְּלִילִים לְבִין אוֹבוֹת הָעוֹלָם. הַגְּמָרָא מְבָאֵר בְּרִיתָא נִוסֶּפֶת בְּעִין זֶה: תִּנְיָא בְּבֵרִיתָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵפִי, פַּעַם אַחַת חָיִיתִי מִחֶלֶץ בְּרָדָה, וְנִכְנַסְתִּי לַחֲזֹקָה אַחַת מִחוֹרְבוֹת יְרוּשָׁלַם לַתְּחִלָּתָא, כָּא אֵלִיָּהוּ הַנְּבִיא וְכוּ' לְשׁוֹב, וְשָׁמַר ו-הַמְתִּין לִי עַל הַתְּפִתָּה שֶׁל הַחוֹרְבָה, וְהַמְתִּין לִי עַד שֶׁסִּימָנִי תְּפִלְתִּי. לְאַחֵר שֶׁסִּימָנִי תְּפִלְתִּי אָמַר לִי אֵלִיָּהוּ הַנְּבִיא, שְׁלוֹם עֲלֶיךָ רַבִּי, וְאִמָּרְתִּי לוֹ, שְׁלוֹם עֲלֶיךָ רַבִּי וּמוֹרִי. וְאָמַר לִי, בְּנִי, מִפְּנֵי מַה נִּכְנַסְתָּ לַחֲזֹקָה זֶה, אִמָּרְתִּי לוֹ, כְּדִי לַתְּחִלָּתָא. וְאָמַר לִי, הִנֵּה לָךְ לַתְּחִלָּתָא בְּרָדָה, וְלֹא****

קשיא דרבי מאיר ארבי מאיר. לעיל אמר משעה שבני אדם נכנסין לאכול פתן בערבי שבתות והוא שעור מאוחר משל כדן. והכא אמר משעת טבילה שהיא קודם בין השמשות: קשיא דר' אליעזר. דברייתא אדר' אליעזר דמתני: ואב"א רישא. דמתני: לאו ר' אליעזר ח"א. והא דקתני דברי ר' אליעזר אסוף הזמן קאי דקאמר עד סוף האשמורה הראשונה ופליגי רבנן עליה ואמרי עד חצות.

דרבי אליעזר דריש בשבכר זמן התחלת שכיבה שבני אדם הולכים לשכב זה קודם זה מאוחר. ורבנן דרשי כל זמן שכיבה דהיינו כל הלילה אלא שעשו סייג לדבר ואמרו עד חצות. ור"ג לית ליה ההוא סייג: מאי קסבר כו'. הוה ליה לומר זמן הניכר: אי קסבר. דפליגי תנאי לקמן בהא מלתא איכא מאן דאמר ג' משמרות היו הלילה במשמרות עבודת המלאכים ושיר שלהם נחלק לשלש חלקים ראשונה לכת אחת שניה לכת אחרת שלישית לכת שלישית. ואיכא מאן דאמר ארבע משמרות היו הלילה: והא קמ"ל. כשנתן לך סימן זמן הקריאה בסוף האשמורה ולא פ"ך סימן מפורש למדך שיש היכר לכל אדם בדבר כי היכי דאיכא ברקיע: ישאג שאוג ישאג. הרי ג': אפלה מספרת ע"ס בעלה. כבר הגיע קרוב ליום ובני אדם מתעוררים משינתם והשוכבים יחד מספרים זה עם זה: מאי קא חשיב. סימנים הללו שנתן למשמרות הארץ היכן נתנו. בתחלת האשמורות או בסופן: אורחא הוא. צאת הכוכבים: וישמי. והמתין כמו לא יאמר אדם לחבירו שמור לי בצד ע"ג פלוגי (סנהדרין דף סג) ובב"ב ב' החובל (דף צ"ז) שמרה עומדת על פתח חצרה. וכן ואביז שמר את הדבר (בראשית לו). שומר אמונים (ישעיהו כו). תפלה קצרה. והבינוהו ולקמן מפרש לה ב' תפלת השחר (דף כט). אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך. אשרי כל זמן שהיה קלוס זה בתוך בהמ"ק מפני חשד. שלא יאמרו וזנה מוכנת לו שם: ומפני המפולת. שחומת החורבה רעועה ומסוכן הוא פן תפול החומה עליו: תיפוק ליה. כלומר למה לנו ג' טעמים לדבר א' הרי די באחת מהן אם לא בא ללמודך שיש שעות שאין הטעם הוה וצריך להניח בשביל זה: בחרתי

קשיא דר' מאיר אדר' מאיר! תרי תנאי אלפא דר' מאיר. קשיא דר' אליעזר אדר' אליעזר! תרי תנאי אלפא דר' אליעזר. ואיבעית אימא, רישא לאו ר' אליעזר הוא: עד סוף האשמורה: מאי קסבר ר' אליעזר? אי קסבר שלש משמרות היו הלילה, לימא "עד ארבע שעות"! ואי קסבר ארבע משמרות היו הלילה, לימא "עד שלש שעות"! לעולם קסבר שלש משמרות היו הלילה, והא קמ"שמוע לו: דאיכא משמרות ברקיע, ואיכא משמרות פארעא, דתנאי: ר' אליעזר אומר: שלש משמרות היו הלילה, ועל כל משמר ומשמר יושב הקדוש ברוך הוא ושווא פארי, שגאמר: "ה' במרום ישאג, וממזעזע קדשו יתן קולו, שואג ישאג על נהוה". וסימן לדבר: משמרה ראשונה - חמור נוער; שניה - בלבים צועקים; שלישית - תינוק יונק משידי אמו, ואשה מספרת עם בעלה. מאי קא חשיב ר' אליעזר? אי תחלת משמרות קא חשיב, תחלת משמרה ראשונה סימנא למה לי? אורחא הוא! אי סוף משמרות קא חשיב, סוף משמרה אחרונה למה לי סימנא? ימא הוא! אלא חשיב סוף משמרה ראשונה, ותחלת משמרה אחרונה, ואמצעית דאמצעיתא. ואיבעית אימא: בוליהו סוף משמרות קא חשיב. וכי תימא אחרונה לא צריך, למאי נפקא מינה? למיקרי קריאת שמע למאן דגני בבית אפל ולא ידע זמן קריאת שמע אימתי: פיון דאשה מספרת עם בעלה ותינוק יונק משידי אמו, ליקום ולקרי. אמר רב יצחק בר שמואל משמיה דרב: שלש משמרות היו הלילה, ועל כל משמר ומשמר יושב הקדוש ברוך הוא ושווא פארי, ואומר: "אוי לבנים שבעונותיהם

החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין אומות העולם". תנאי, אמר ר' יוסי: פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל. בא אליה זכור למוב ישר לי על הפתח (והמתין לי) עד שסיימתי תפילתי. לאחר שסיימתי תפילתי אמר לי: שלום עליך, רבי! ואמרתי לו: שלום עליך, רבי ומורי. ואמר לי: בני, מפני מה נכנסת לחורבה זו? אמרתי לו: להתפלל. ואמר לי: היה לך להתפלל בדרך. ואמרתי לו: מתירא הייתי שפא יפסיקו בי עוברי דרכים. ואמר לי: היה לך להתפלל תפלה קצרה. באותה שעה למדתי מפניו שלשה דברים: למדתי שאין נכנסין לחורבה, ולמדתי שמתפללין בדרך, ולמדתי שהמתפלל בדרך מתפלל תפלה קצרה. ואמר לי: בני, מה קול שמעת בחורבה זו? ואמרתי לו: שמעתי בת קול שמנהמת פיונה ואומרת: אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין האומות. ואמר לי: תייד ותי ראשד! לא שעה זו בלבד אומרת כך, אלא בכל יום ויום שלש פעמים אומרת כך. ולא זו בלבד,

אלא בשעה שישאג נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין "הא שמיא הגדול מבורך", הקדוש ברוך הוא מנענע ראשו ואומר: אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך! מה לו לאב שהגלה את בניו, ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם. תנו רבנן: מפני שלשה דברים אין נכנסין לחורבה: מפני חשד, מפני המפולת, ומפני המזיקין. "מפני חשד", ותיפוק ליה משום מפולת! בחרתי

קשיא דר' מאיר אדר' מאיר. דלא מצי למימר בשעה שבני אדם נכנסין וכן דין שעורא הוא דאם כן רבי מאיר היינו רבי אחאי לפי רש"י שרוב בני אדם נכנסין להסב דהיינו בע"ש. וגם כן לא מסתברא למימר דבני אדם ממחרין כל כך בערבי שבתות כמו בזמן שהכהנים טובלין דהיינו מבעוד יום קודם הערב שמש:

קשיא דרבי אליעזר אדרבי אליעזר. דלא מצי למימר משקדש היום וכהנים נכנסין לאכול בתרומתן חד שעורא הוא. דאיכא ר' אליעזר היינו ר' יהושע: דגני בבית אפל. וא"ת והלא רבי אליעזר בעי לקמן ד' טו' עד שיכיר בין תכלת לברית בקיש של שחרית. ויל מ"מ כיון שידע מתי יעלה עמוד השחר. קודם שיקום יומן עצמו כבר הגיע אותו עת: הוה ליה להתפלל תפלה קצרה. לכאורה משמע שיהיו זה הבינו. דהא קאי בעי לקמן (ד' ל). מאי איכא בין הבינו לתפלה קצרה. איכא לפי הקני' שפי' בבאן דהיינו הבינו קשה. אלא ע"כ היינו תפלה אחרונה כדמפרש לקמן צרכי עמך מרובים וכו'. וגם על זה קשה לדקמן אמרין שאין לומר תפלת של צרכי עמך הגיע אותו עת: הוה רבי יוסי לא היה במקום סכנה פי' במקום לסטים. מדדשיב לו שמא יפסיקו בי עוברי דרכים ולא השיב שמא יתרגמו לסטים. ונראה לי כפי' תפלה קצרה דהכא היינו הבינו. ואע"ג דליט עלה אביי אמאן דמתפלל הבינו. היינו דוקא בעיר אבל בשדה מותר. והא דאמר' לקמן מאי איכא בין הבינו לתפלה קצרה. דכי קאמר בין תפלה קצרה דאמר ב' תפלת השחר (דף כט): כגון צרכי עמך וכו'. אבל דאי תפלה קצרה דהכא צ"ל הבינו:

ועונין יהא שמיא הגדול מבורך. מכאן יש לסתור מה שפי' במחזור ויטרי יהא שמיא רבא שוה תפלה שאנו מתפללין שימלא שמו בדכתיב (שמות יז) כי די על כס יה שלא יהא שמו שלם וכסאו שלם עד שימחה זרעו של עמלק ופירושו כך יהא שמיא' שם זה רבא כלומר שאנו מתפללין שיהא שמו גדול ושלם ומבורך לעולם הוי תפלה אחרת כלומר ומבורך לעולם הבא. וזה לא נראה מדקאמר הכא יהא שמיא הגדול מבורך משמע תתפלה אחת היא ואינו רוצה לומר שיהא שמו גדול ושלם אלא יהא שמו הגדול מבורך וגם מה שאומרים העולם לכך אומרים קודש בלשון ארמית לפי שתפלה נאה ושבח גדול הוא על כן נתקן בלשון תרגום שלא יבינו המלאכים ויהיו מתקנאין בה וזה אינו נראה שדרי כמה תפלות יפות שהם בלשון עברי אלא נראה כדאמרין בסוף סוטה (דף מט.) אין העולם מתקיים אלא אסדרא וקדושתא ואיהא שמיא רבא דבתר אגרתא שהיו רגילין לומר קודש אחר הדרשא ושם היו עמי הארצות ולא היו מבנינים כולם לשון הקודש לכך תקנוהו בלשון תרגום שהיו הכל מבנינים שזה היה לשונם:

במקומן יהא שמיא הגדול מבורך, הקדוש ברוך הוא מנענע ראשו ואומר: אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך! מה לו לאב שהגלה את בניו, ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם. תנו רבנן: מפני שלשה דברים אין נכנסין לחורבה: מפני חשד, ותיפוק ליה משום מפולת! בחרתי

במקומן חיישינן. פי' שידוע שרגילין שם המזיקין. והדאי דלעיל דבתרי ופריצי ליכא משום מזיקין איירי בסתם שאין רגילין: **אין** אומרין בפני המת אלא דבריו של מת. ופסק רב אלפס משום רב האי דוקא דברי תורה אבל דברים דעלמא לית לן בה. ודוקא בארבע אמות שלו: **רוח** צפונית מנשבת. פי' לבדה דהא אמרין בפרק לא יחפור (ב"ב דף כה.) שהיא מנשבת עם כל אחד ואחד: **ואתא**

איהו ואמר כחצות. ואם תאמר מכל מקום לימא בחצות כמו שאמרו לו מן השמים דהא אמת אמרו לו. ויל' שלא רצה לומר להם דבר שלא היה יכול להראות ולהוכיח אם ישאלו לו: **ואין** הבור מתמלא מחוליות. פירש רש"י אם יחפור ויחזיר רב עפר לא יהא מלא. ותימא דאין הנדון דומה לראיה שהרי לא היה אומר להם אלא ליטול מן העשירים וליתן לעניים. אם היה מצוה ליטול מן העניים ולחזור וליתן להם אז היה דומה למשל. ומפרש רבינו תם מחוליות מנביעתו כלומר אין הבור מתמלא מן המים הנובעים בו. ובתוספתא יש אין הבור מתמלא מחוליות אלא אם כן מושכים לו מים מצד אחר. ור"י פירש שאם תחפור מצד זה ותניח מצד אחר לא תמלא. שמה שנתון כאן חסר כאן. כמו כן מה שנטול מן העשירים יתחסר מן העשירים: **בנידוד**

"תיכונה שפתיכונות"? **תיכונה** פתיכו: מאי טעמיה דרבי? אמר ר' זריקא, אמר ר' אמי, אמר ר' יהושע בן לוי: כתוב אחד אומר: "חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך", וכתוב אחד אומר: "קדמו עיני אשמורות". הא כיצד? ארבע משמרות הן הלילה. ור' נתן סבר לה כר' יהושע, דתנן, ר' יהושע אומר: עד שלש שעות, שפן דרך מלכים לעמוד בשלש שעות. שית דליליא ותרתי דימא הוו להו שתי משמרות. רב אשי אמר, משמרה ופלגא נמי "משמרות" קרו להו: ואמר ר' זריקא, אמר ר' אמי, אמר ר' יהושע בן לוי: אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת. אמר ר' אבא בר כהנא: לא אמרין אלא תורה, אבל מילי דעלמא לית לן בה. ואיפא דאמרי, אמר ר' אבא בר כהנא, לא אמרין אלא דבריו תורה, וכל שפן מילי דעלמא. ודוד, בפלגא דליליא הוה קאי? מאורתא הוה קאי! דכתיב, "קדמתי בגשף ואשועה". וממאי דהאי "גשף" אורתא הוא? דכתיב: "בגשף בערב יום, באישון לילה ואפילה". אמר ר' אשעאי, אמר ר' אחא: הכי קאמר (דוד): מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשנית. ויזרא אמר: עד חצות לילה הוה עוסק בדבריו תורה, מפאן ואילף הוה מתגבר פארי. רב אשי אמר: עד חצות לילה הוה עוסק בדבריו תורה, מפאן ואילף בשירות ותשבחות. ו"גשף" אורתא הוא? הא "גשף" צפרא הוא! דכתיב, "ויבם דוד מהגשף ועד הערב למחרתם", מאי לאו מצפרא ועד ליליא? לא, מאורתא ועד אורתא. אי הכי, לכתוב "מהגשף ועד הגשף", או "מהערב ועד הערב"? אלא אמר רבא: תרי נשפי הוה, גשף ליליא ואתי ימא, גשף ימא ואתי ליליא. ודוד, מי הוה ידע פלגא דליליא אימתי? השתא משה רבינו לא הוה ידע, דכתיב "פחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים", מאי "פחצות"? אילימא דאמר ליה קודשא בריך הוא "פחצות", מי איפא ספיקא קמי שמיא? אלא דאמר ליה (למחר) "פחצות" (פי השתא), ואתא איהו, ואמר "פחצות". אלמא, מספיקא ליה! ודוד הוה ידע? דוד, סימנא הוה ליה, דאמר רב אחא בר בינא, אמר ר' שמעון חסידא: כגור היה תלוי למעלה ממפתחו של דוד, וכיון שהגיע חצות לילה, בא רוח צפונית וגושבת בו ומנגנ מאליו, מיד היה עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר. כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו, אמרו לו: אדונינו המלך, עמך ישראל צריכין פרנסה. אמר להם: לבו והתפרנסו זה מזה. אמרו לו: אין הקומין משיבע את הארץ, ואין הבור מתמלא מחוליות. אמר להם: לבו ופשטו יריכם בגדוד. מיד יוצאים באחיותפל וגמלכין בסנהדרין ושואלין באורים ותומים. אמר רב יוסף: מאי קרא? (דכתיב) "ואחרי אחיתפל בגיהו בן יהוידע ואביתר, ושר צבא למלך יואב". אחיתופל - זה יועץ, וכן הוא אומר: "ועצת אחיתפל אשר יעץ בקמים ההם, פאשר ישאל (איש) בדבר האלהים".

בחרתי. שנפלה מחדש שהחזמה שלה נפלה ועודנה בחזקתה: חשד נמי ליכא. דתנן (במסכת קידושין דף פ) אבל אשה מתיחדת עם שני אנשים: בתרי ופריצי. דאמרין התם לא שנו אלא בכשרים: במקומן חיישינן. במקום שהם מצויין תדיר חיישינן אפילו בתרי: בדרבא. בשרה: קדמו עיני אשמורות. אלמא חצות לילה שזדה דוד עומד שתי משמרות יש בהם: ור' נתן, אמר לך האי קדמו עיני אשמורות דקאמר דוד קדמו לשאר מלכים קאמר שדרכן לעמוד בשלש שעות ביום בתחלת שעה שלישית: שית דליליא. חצות לילה הוי שש שעות: ותרתי דימא, ששאר מלכים ישיבין דוד לזו תרתי משמרות של שמונה שעות: אלא לדבר הלכה. אסור לספר לפניו שהכל חייבין לספר בהן והמת דומם והוא ליה לועג לרש חרף עושהו (משלי יז): אבל מילי דעלמא, שאין גבאי למחריש בהן לית לן בה: מאורתא. מתחלת הלילה: בגשף בערב יום. בהעריב היום קרוי נשף: ח"ק. קרא דחצות לילה: מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשנית. שקדם לכן הייתי עומד: מתנגמם כסום. עוסק בתורה כשהוא מתנגמם. כסום הוא שאינו נרדם לעולם אלא מתנגמם ונערך תמיד: בשירות ותשבחות. וחכי מפרש בההוא קרא להודות לך וגו': למחרתם. ליום מחרת של חנייתם שם: ח"ק אי הכי לכתוב מהנשף ועד הנשף או מהערב ועד הערב אלא אמר רב אשי תרי נשפי הוה: נשף ימא. קפץ ועלה כמו לנשוף מדוכתיה (מגילה דף ג.) וכמו האי בוקא דאטמא דשף מדוכתיה טרפה (חולין דף מב): ואתא איהו ואמר בחצות. לפי שלא היה יודע לבין השעה ולהעמיד דבריו בשעת המאורע: כגור היה תלוי למעלה ממפתחו. ונקביו לצד צפון כיון שהגיע חצות הלילה רוח צפונית מנשבת בו דאמר מר (בבב"ד דף כה.) ארבע רוחות מנשבות בכל יום ויום שש שעות ראשונות של יום מנשבת רוח מרחוקת מהלך החמה ושש אחרונות רוח דרומית ובתחלת הלילה רוח מערבית ובחצות הלילה רוח צפונית: אין הבור מתמלא מחוליות. העורך חוליא מבור כרו וחזור ומשליכו לתוכו אין מתמלא בכך. אף כאן אם אין אתה מכין לעניים שבנו מזונות ממקום אחר אין אנו יכולין לפרנסם משל עצמנו: יועצים באחיתופל. איהו הדרך ילכו והיאך יציבו מצב ומשחית וטכסיסי מארב מלחמה: וגמלכין בסנהדרין. נטלין מהם רשות כדי שיתפללו עליהם: ושואלין באורים ותומים. אם יצליחה: ח"ק. מאי קרא ואחרי אחיתופל בנידוד בן יהוידע ואביתר ושר צבא למלך יואב אחיתופל זה יועץ:

בנידוד

כי עין בעין יראו, ב' פעמים עין, שהראיה דעין התחתון תהיה כמו הראיה דעין העליון, באופן דישר יחזו פנימו, שכל העניינים למטה יהיו כמו למעלה, כפי שהיה בקרוב ממש, על-ידי משיח צדקנו.

משיבה הגמרא: טעם זה נצרך בְּתַרְתִּי – בחורבה חדשה, שנפלו
קירותיה סמוך לבנייתם לפי שהיו רעועים מתחילתם, ואלו שלא
נפלו הם חדשים וחזקים ואין חשש שיפלו, וחדשה הברייתא שאף
על פי שאין חשש מפולת בחורבה זו, בכל זאת אין נכנסים אליה,
מפני החשד.
שואלת הגמרא: עדיין קשה מדוע נצרך הטעם של חשד אף
בחורבה חדשה, וְתִיפּוּק לִיָּה – הרי גם בלא טעם זה אין להכנס
אליה מִשּׁוּם שיש לחשוש בה לְמִזְיקִין. משיבה הגמרא: הטעם של
חשד נצרך בְּתַרְתִּי – כשנכנסים לשם שני אנשים יחד, שבאופן זה
אין חשש מזיקים, משום שהשדים אינם מזיקים לשני אנשים
הנמצאים יחד, וחדשה הברייתא שגם באופן זה אסור להם
להכנס לחורבה, מפני החשד, והיינו שיחשדו בהם שנכנסו לצורך
זנות.
מקשה הגמרא: אִי בְּתַרְתִּי – אם מדובר בשני אנשים הנכנסים יחד,
הֲפֹדֵי נָמִי לִיָּבָא – גם אין חשש שיחשדו בהם שנכנסו לשם זנות,
שהרי לגבי אסור יחוד שנינו (קידושין פ) שאשה יכולה להתייחד עם
שני אנשים מפני שכל אחד מהם מתבייש מחבירו ואינו חוטא, ואם
כן אין לחשוד בהם כלל.
מתרצת הגמרא: מדובר בְּתַרְתִּי וּפְרִיצִי – בשני אנשים הפרוצים
בעריות, שאף שהם שנים אסור להם להתייחד עם אשה, משום
שאינם מתביישים זה מזה, ועל כן שייך בהם חשד כאשר הם
נכנסים לחורבה, ולכן אין להם להכנס לחורבה חדשה, אף שאין
בה חשש מפולת ומזיקים.
הגמרא מבארת מדוע הוצרכה הברייתא לטעם השני. שואלת
הגמרא: מדוע נצרך הטעם השני שהוא מִפְּנֵי הַמַּפּוּלָּה, שיש
לחשוש שקירות החורבה יפלו עליו ויסתכן, וְתִיפּוּק לִיָּה – הרי גם
בלא טעם זה אסור להכנס לחורבה, מִשּׁוּם שיש לחשוש לְהִשָּׁד
וּמִזְיקִין.
משיבה הגמרא: טעם זה נצרך בְּתַרְתִּי – בשני אנשים הנכנסים יחד,
שבאופן זה אין חשש מזיקים, וּבְתַרְתִּי – ואותם אנשים הם כשרים
וידועים כיראי חטא, ולכן אין לחשוש לחשד ושהרי מותר לשני
אנשים כשרים אף להתייחד עם אשה, וחדשה הברייתא שגם
באופן זה אסור להם להכנס לחורבה ושאניה חדשה, לפי שיש
לחשוש בה למפולת.
הגמרא מבארת מדוע הוצרכה הברייתא לטעם השלישי. שואלת
הגמרא: מדוע נצרך הטעם השלישי שהוא מִפְּנֵי הַמִּזְיקִין, וְתִיפּוּק
לִיָּה – הרי גם בלא טעם זה אסור להכנס לחורבה, מִפְּנֵי החששות
של הֲפֹדֵי וּמַפּוּלָּה.
משיבה הגמרא: טעם זה נצרך בְּחֻרְבָּה תַּרְתִּי –[חדשה], שאין בה
חשש מפולת, וכאמור, וּבְתַרְתִּי וּבְתַרְתִּי – ומדובר כשנכנסים להכנס
לתוכה שני אנשים כשרים, שבאופן זה אין חשש שיחשדו בהם,
וחדשה הברייתא שגם באופן זה אסור להם להכנס לחורבה,
משום שיש לחשוש בה למזיקים.
מקשה הגמרא: אִי בְּתַרְתִּי – אם מדובר בשני אנשים, מדוע אסור
להם להכנס לחורבה מפני חשש מזיקים, הרי באופן זה מִזְיקִין נָמִי
לִיָּבָא – אין גם חשש מזיקים, שהרי התבאר שהשדים אינם מזיקים
לשני אנשים הנמצאים יחד.
מתרצת הגמרא: מדובר בְּמִקְוִין – במקום שמצויים בו מזיקים
תמיד, ובאופן זה חֲיִישֵׁן – חוששים שייקו אפילו לשנים.
הגמרא מבארת באופן נוסף מדוע נצרך הטעם של חשש מזיקים:
וְאִיָּעִית אִיָּבָא – ואם תרצה תוכל לבאר זאת כך, לְעוֹלָם מדובר
בְּתַרְתִּי –[באדם אחד], ומדובר בְּחֻרְבָּה תַּרְתִּי –[חדשה] דְּקָא בְּרִבְרָא
– הנמצאת בשדה, כלומר שהיא מחוץ לעיר, דְּהָתָם – ששם
באותה חורבה, מִשּׁוּם הֲפֹדֵי לִיָּבָא – אין חשש שיחשדוהו, דְּהָא
אִשָּׁה בְּרִבְרָא לֹא שְׂכִיחָא – שהרי אין מצוי שאשה תהיה בשדה, וכן
אין חשש מפולת שהלא חדשה היא, וּמִשּׁוּם מִזְיקִין אִיָּבָא – אבל
יש לחשוש למזיקים, כיון שהוא נכנס אליה לבדו.
הגמרא שבה לדון במספר המשמרות שבבליה, ומביאה מחלוקת
תנאים בענין זה: תַּנְי רַבִּנָּן בְּרִייתָא (תוספתא פ"א דג), אַרְבַּע מִשְׁמֵרוֹת

הַיּוֹמָא – הלילה מתחלק לארבעה חלקים שווים, שעל כל חלק
ממונה קבוצה אחרת של מלאכים לעבוד בו ולומר בו שירה לפני
ה', אלו הם דְּבָרֵי רַבִּי. רַבִּי נֶתָן אֹמֵר, שְׁלֹשׁ משמרות הן ולא ארבע.
הגמרא מבארת את מקורו של רבי נתן. מבררת הגמרא: מֵאִי
מִצְוָה דְּבָרֵי נֶתָן – מהו טעמו ומקורו של רבי נתן שאמר שיש
בלילה שלש משמרות בלבד. משיבה הגמרא: רבי נתן למד זאת
מִדְּבָרֵיכֶם במלחמת גידעון במדין (שופטים י ט), 'וַיָּבֹא גִדְעוֹן וַיִּמָּאֵה אִישׁ
אֶשֶׁר אָתּוֹ בְּקִצָּה הַמַּחֲנֶה, רֹאשׁ הָאֲשָׁמוֹרֹת הַתִּיכוֹנֹת', כלומר שבא
לקצה המחנה בתחילת המשמרה האמצעית, וְהָנָא – ושנינו
בתוספתא (שם), 'אֵין שִׁיךְ לַשּׁוֹן הַתִּיכוֹנֹת' אֶלָּא כְּשִׁישׁ כְּמוֹתָה לַפְּנִיָּה
וְלַאֲחֵרֶיהָ, ובהכרח שהלילה מתחלק לשלושה חלקים שווים שהם
שלש המשמרות, וגידעון בא בתחילת המשמרה השניה שהיא
האמצעית.
שואלת הגמרא: וְרַבִּי שְׁסוּבֵר שיש ארבע משמרות בלילה, כיצד
יפרש פסוק זה. משיבה הגמרא: לדעת רבי מֵאִי – מה הכוונה
'האשמורת התיכונה', הכוונה היא למשמרה (אחת מן ה) הַתִּיכוֹנֹת
שֶׁבַּתִּיכוֹנוֹת – אחת משתי המשמרות האמצעיות. כלומר, אין
הכרח שיש דווקא משמרה תיכונה אחת, אלא שתי המשמרות
האמצעיות נקראות 'תיכונות', משום ששתיהן בין המשמרה
הראשונה לאחרונה, וכוונת הכתוב שגידעון בא לקצה המחנה
בראש אחת ממשמרות אלו וולא פירש הכתוב איוז מהן.
שואלת הגמרא: וְרַבִּי נֶתָן מה יענה על טענה זו שיתכן כי הכוונה
לאחת מן התיכונות, ולא שישנה תיכונה אחת בלבד. משיבה
הגמרא: רבי נתן יאמר לרבי, מִי בְּתַרְתִּי – וכי כתוב בפסוק 'ראש
האשמורת התיכונה שֶׁבַּתִּיכוֹנוֹת' ושכך היה לפסוק לומר אילו
היתה כוונתו שיש שתי משמרות תיכונות, 'האשמורת התיכונה'
בְּתַרְתִּי, ומשמע מלשון זה שיש רק משמרת תיכונה אחת, ובהכרח
שאין בלילה אלא שלש משמרות.
הגמרא מבארת את מקורו של רבי. מבררת הגמרא: מֵאִי מִצְוָה
דְּבָרֵי – מה טעמו ומקורו של רבי שאמר שיש בלילה ארבע
משמרות. משיבה הגמרא: אֹמֵר רַבִּי וְרִיָּא, אֹמֵר רַבִּי אִמִּי, אֹמֵר רַבִּי
יְהוֹשֻעַ בֶּן לֹוִי, בְּתוֹב –[פסוק] אֶחָד אֹמֵר (תהלים קיט טו) 'חֲצוֹת לַיְלָה
אֶקוֹם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטֵי צִדְקָךְ', והיינו שדוד המלך אומר
שהוא קם בחצות הלילה, וְכַתּוּב אֶחָד אֹמֵר (שם קיט קמח) 'קִדְמוּ עֵינֵי
אֲשָׁמוֹרוֹת', והיינו שדוד המלך אומר שהוא קם משנתו בעת
שנתרו עוד שתי משמרות מן הלילה, הָא כִּיבִיד מְתִישְׁבִים יחד שני
הכתובים, בהכרח שֶׁבַּתִּיכוֹנֹת הַיּוֹמָא, ונמצא שכאשר קם
בחצות, נשאר מן הלילה עוד שתי משמרות.
שואלת הגמרא: וְרַבִּי נֶתָן הסובר שיש שלש משמרות בלילה, מה
ישיב על ראייה זו. משיבה הגמרא: רבי נתן כָּבֵר לָהּ בְּרַבִּי יְהוֹשֻעַ,
דְּתַנֵּן במשנה (לקמן ט), רַבִּי יְהוֹשֻעַ אֹמֵר, זִמְן קִרְיַת שְׁמַע שֶׁל
שחרית הוא עַד שְׁלֹשׁ שְׁעוֹת – עד השעה השלישית מהיום, שֶׁכֵּן
דְּרַךְ מַלְכִים לְעֹמֵד מִמֵּיתָם בְּשֹׁלֶשׁ שְׁעוֹת. וכיון שדוד היה קם
בחצות ואילו שאר מלכים קמו רק אחר שעתיים מתחילת היום,
נבוא שחשב בכמה שעות קדם להם דוד בקומו משנתו, שִׁית
דְּלִילָא – שש שעות הלילה, מחצות עד הבוקר, וְעוֹד תַּרְתִּי דִּימִנָא
– שעתיים בתחילת היום, וְהָו לָהּ – אלו יחד הן שמונה שעות
שהן כאורכן של שְׁתֵּי מִשְׁמֵרוֹת ולפי שיטתו של רבי נתן שיש שלש
משמרות בלילה וכל משמרה היא ארבע שעות, ולכן אמר דוד
'קִדְמוּ עֵינֵי אֲשָׁמוֹרוֹת', שבקומו משנתו קדם למלכים בשתי
משמרות. נמצא ששני הכתובים, 'חצות לילה אקום' ו'קדמו עיני
אשמורות', אינם סותרים זה את זה, שאמנם קם בחצות, אך
הקדים את שאר מלכים בזמן של אשמורות.
תירוץ נוסף: רַב אִשִּׁי אֹמֵר, באמת מחצות הלילה, בה קדם דוד
לקום משנתו, עד הבוקר, אין אלא משמרה אחת ועוד חצי
משמרה ושהרי לדעת רבי נתן יש שלש משמרות בלילה, וכל
משמרה היא ארבע שעות, ונמצא שאותן שש שעות שמחצות עד
הבוקר, הן משמרה ומחצה, אך מכל מקום מִשְׁמֵרָה וּפְלָגָא נָמִי
מִשְׁמֵרוֹת קָרוּ לָהּ – גם משמרה ומחצה נקראים בלשון הפסוק

ומה שנאמר (ד"ה שם) שאחרי אחיתופל 'בְּנֵיהוּ בֶן יְהוֹדָע', וְהַ
 סִנְהֶדְרִין - הכוונה לבית דין הגדול, שהרי בניהו בן יהוידע היה
 ראש הסנהדרין. ומה שנאמר בהמשך הכתוב (שם) 'וְאַבְיָתָר', אֵלוֹ
 אֲדֹרִים וְתוֹמִים - הכוונה לאדורים ותומים שהיה דוד שואל בהם על
 ידי אביתר. וְכֵן הוּא אוֹמֵר - ויש ללמוד דבר זה מהנאמר (שמואל ב'
 כ ב) 'בְּנֵיהוּ בֶן יְהוֹדָע עַל הַכֶּרֶת' וְעַל הַפְּלִתָּה - בניהו בן יהוידע
 היה קודם לאדורים ותומים שנקראים 'כרתי' ו'פלתי', והיינו
 שמחילה נוטלים רשות מהסנהדרין, ורק לאחר מכן שואלים
 באורים ותומים האם יצליחו, ואם כן בהכרח שאביתר שהזכר
 בפסוק הראשון (ד"ה שם) לאחר בניהו, הוא הכהן ששואלים על ידו
 באורים ותומים.
 מברר רב יוסף: וְלָמָּה נִקְרָא שֵׁמֶם של האורים ותומים 'כרתי'
 ו'פלתי'. ומבאר: הם נקראים 'כרתי' משום שְׂפֹרְתֵיהֶם - חותכים את
 דְּבָרֵיהֶם, שאומרים דברים חתוכים וגמורים, שלא ישתנו בשום
 אופן, ונקראים 'פְּלִתָּה' משום שְׁמוֹפְלָאִים דְּבָרֵיהֶם - דבריהם
 נאמרים בדרך נס ופלא.
 מסיים רב יוסף: וְאַחֵר כֵּךְ - ורק לאחר סדר ההתייעצות הנוכח,
 הוזכר בפסוק (ד"ה שם) 'שֶׁר צָבָא לְמִלְחָה' (ושואל) וְאַבִּי, שהוא מוליך
 בפועל את אנשי המלחמה.
 הגמרא מביאה מקור למא שנאמר לעיל (א), שכינור היה תלוי
 מעל מיטתו של דוד והיה מעוררו: אֲמַר רַב יִצְחָק בְּרַ אֲדָא, וְאַמְרֵי
 לָהּ - ויש אומרים, שדבר זה אֲמַר רַב יִצְחָק בְּרַיה דְּרַב אֲדִי, מֵאִי
 קָבָא - היכן נרמז בפסוק שהיה דוד המלך מתעורר על ידי כינור,
 שנאמר בדברי דוד המלך (תהלים נט ט) 'עֹנֶדָה כְּבוֹדִי עֹנֶדָה הַנֶּחֱל וְכָנֹד
 אֶעֱרֶה שִׁחֲרִי, ויש לדרוש פסוק זה כך, 'עֹנֶדָה' (התעוררו) כְּבוֹדִי,
 ואל תתכבד בשינה כשאר המלכים, 'עֹנֶדָה' הער אותי אתה הַנֶּחֱל
 וְכָנֹד' התלוי על מיטתי, 'אֶעֱרֶה שִׁחֲרִי' אני מעיר את השחר,
 כלומר, קם לפני השחר, ואיני כשאר מלכים שהשחר קודם
 לקימתם ומעוררם.
 הגמרא מביאה תירושים נוספים על הקושיא שהקשתה לעיל (א),
 כיצד יתכן שדוד המלך ידע מתי חצות, הרי אפילו משה רבינו לא
 ידע זאת: רַבִּי יוֹדָא אֲמַר לִישֵׁב את הקושיא, מִשָּׁה לְעוֹלָם הָיָה יָדַע
 - באמת משה רבינו ידע מתי חצות, וְדוֹד נָמִי הָיָה יָדַע - וגם דוד
 ידע מתי חצות, ולא היה צריך כינור לכך. וְאֵם תִּשְׁאֹל, בִּין דְּדוֹד
 הָיָה יָדַע מתי חצות, כִּנּוֹר לָמָּה לִּיה - מדוע היה צריך להעמיד
 הכינור באופן זה, שינגן בחצות. יש ליישב, שהוצרך לעשות כן
 לְאַתְוָרִי מִשְׁנֵתִיהּ - כדי שהכינור יעיר אותו משנתו. וְאֵם תִּשְׁאֹל,
 בִּין דְּמִשָּׁה הָיָה יָדַע מתי חצות, לָמָּה לִּיה לִמְיָר - מדוע הוצרך
 לומר 'כְּהֻצָּתָהּ' הרי יכל לומר 'בחצות' כפי שאמר לו הקב"ה, יש
 ליישב, שְׁמִשָּׁה קָבָר - סבר שיש לחשוש, שְׁמָא יִסְעוּ אֲצִמְנִינִי
 ו-החושים בכוכבים של) פְּרָעָה, וקודם שיגיע זמן חצות יהיו סבורים
 שהגיע הזמן, ויראו שהמכה עדיין לא הגיעה, וְאַמְרֵי, מִשָּׁה בְּרָאִי
 ו-אדם הממציא דברים מליבו הוא. וכדי שלא יאמרו כן אמר
 משה 'בחצות' שהוא לשון מסופק. דְּאֲמַר מָר - וכפי ששינונו
 במסכת דרך ארץ (והא ד"ה), לְמַד לְשׁוֹנָה לִמְרֵי אִינִי יוֹדַע, שאם לא
 תהיה רגיל לומר כן, יש לחשוש שְׁמָא תִּתְבַּהֵד - תאמר דברים
 שנראים כאינם נכונים, וְתִתְבַּהֵד - ותהיה נתפס ונכשל בדברך.
 עוד מיישבת הגמרא: רַב אֲשֵׁי אֲמַר, באמת משה רבינו ידע מתי
 חצות, ומה שאמר 'בחצות' אינו מחמת הספק, אלא משום
 שכאשר משה אמר זאת, בְּפִלְאָא אֲוִרְתָּא דְּתַלְיָא - בחצות הלילה
 שאחר שלשה עשר בניסן, נִגְהִי אֲרִבְסָר - שלמחרת יאיר יום
 ארבעה עשר בניסן, הָיָה קָאִי - היה עומד משה ואומר כן, וְהָכִי
 קָאֲמַר מִשָּׁה לִישְׁרָאִי, אֲמַר תְּקַדֵּשׁ בְּרִיךְ הוּא, לְמַחֲרָא בְּחֻצוֹת תַּלְיָה
 בִּי הָאִידִי - מחר בזמן שהוא כמו חצות לילה זה שאנו עומדים
 בו עכשיו, בזמן זה בדיוק אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם.
 הגמרא מביאה מאמר נוסף, בענין שעת קימתו של דוד המלך,
 וגודל חסידותו: נאמר בתהלים (פא פא) 'תִּפְלָה לְדוֹד וגו' שְׁמִירָה נִפְשִׁי
 בִּי חֲסִיד אֲנִי, ויש להבין מדוע קרא לעצמו חסיד. ונחלקו לִי וְרַבִּי
 יִצְחָק בְּבִיאור הדבר.

חד ו-אחד מהם) אֲמַר, כֵּךְ אֲמַר דּוֹד לְפָנֵי הַקְדוֹשׁ בְּרִיךְ הוּא, רְבוּנוּ
 שֶׁל עוֹלָם, וכי לא חסיד אֲנִי, שְׂכַל מַלְכֵי מוֹרָה וּמַעֲרָב יוֹשִׁיבֵים עַד שֶׁלֹּשׁ
 שָׁעוֹת - עד השעה השלישית שבוים, וְאֲנִי איני כמותם, אלא 'חֻצוֹת
 לֵילָה אֶקוֹם לְהוֹדוֹת לָךְ' (שם קט טז).
 וְאַחֵר - והשני ביאר, שְׂכַל מַלְכֵי מוֹרָה וּמַעֲרָב יוֹשִׁיבֵים אֲנִי, רְבוּנוּ
 שֶׁל עוֹלָם, וכי לא חסיד אֲנִי, שְׂכַל מַלְכֵי מוֹרָה וּמַעֲרָב יוֹשִׁיבֵים אֲנִי, רְבוּנוּ
 אֲנִי, חבורות חבורות ועוסקים בְּכָבוֹדִים, וְאֲנִי איני עוסק
 בְּכָבוֹדִים, אלא אדרבה, דִּי מְלֻכְלוּכוֹת בְּרַם שֶׁהִנְשִׁים מֵרָאוֹת לִי, כדי
 שאבדוק אם הוא מהמראות הטמאים משום נדה, וְיָדִי מְלֻכְלוּכוֹת
 בְּשִׁפְטֵי - עור ולד, וְשִׁפְטֵי - מִן לְבוֹשׁ שֶׁהוּלֵד שׁוֹכֵב בְּתוֹכוֹ,
 שכאשר אשה מפילה שפיר או שליא, מראים לי אותו לבדוק אם
 הוא מטמא אותה בטומאת לידה, ואני מתבזה בדברים אלו כְּדִי
 לְשַׁחַר אִשָּׁה לְבַעֲלָהּ.
 מוסיף דוד המלך ואומר: וְלֹא עוֹד ו-לא די לי בכך אֲלֵא שְׂכַל מַה
 שֶׁאֲנִי יוֹשֵׁב - בכל הלכה שאני מורה, אֲנִי נִמְלֵךְ בְּמִפְיִשְׁתִּי רַבִּי,
 וְאֲמַר לִי, מִפְיִשְׁתִּי רַבִּי, יָפָה דִּנְתִּי - האם דנתי כראוי. ובדיני
 ממונות ודיני נפשות אני מוסיף ושואל, האם יָפָה חֵיבִיתִי, האם יָפָה
 וְכִיתִי. ובהלכות טומאה וטהרה אני שואל, האם יָפָה מְהֻרְתִּי, האם
 יָפָה מְפֻאֶתִי. כך שאלתי תמיד וְלֹא בִּזְשִׁיתִי. אֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרִיה
 דְּרַב אֲדִי, מֵאִי קָבָא - מהו הפסוק בו נרמז ענין זה. הפסוק הוא
 (תהלים קט מז) 'וְאִדְבָרָה כְּעֹדוֹתֶיךָ נֶגֶד מַלְכִּים וְלֹא אֲבוֹשֶׁ' - דיברתי
 דברי תורתך מול מלכים שהיה כמלך, ולא התביישתי בכך.
 הברייתא מבארת מדוע רבו של דוד נקרא מפיושתי: תָּנַא
 בְּבִרְיָתָא, לֹא מִפְיִשְׁתִּי שָׁמוּ - אין זה שמו האמיתי, אֲלֵא אִישׁ בִּשְׁתִּי
 שָׁמוּ, וְלָמָּה נִקְרָא שָׁמוּ - מדוע כינו אותו מִפְיִשְׁתִּי, משום שְׁהָיָה
 מְבִישׁ פָּנֵי דּוֹד בְּהִלְכָּהּ. כלומר, השם 'מפיושת' מורכב מהתיבות
 'מפי בושתי', וכינויו כן משום שיבירי הלכה שהיו יוצאים מפיו היו
 גורמים בושתי לדוד, שלפעמים היה דוד טועה, והוא היה אומר לו
 שטעה, ומבייש אותו בכך. מוסיפה הברייתא: לְפִיכָךְ - בשכר זה
 שדוד היה מקטין את עצמו, וְכֵךְ דּוֹד יוֹצֵא מִפְּנֵי בְּנֵי בְּלָאִם, שהיה
 גדול בתורה ומכלים את פני מפיושתי בהלכה, כדלחלק.
 הגמרא מביאה שרבי יוחנן ביאר שנקרא 'כלאב' על שם מעלתו:
 וְאַמְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא בְּלָאִב שָׁמוּ - אין זה שמו האמיתי, אֲלֵא דִּנְיָאֵל
 שָׁמוּ, וְלָמָּה נִקְרָא שָׁמוּ - מדוע כינו אותו בְּלָאִב, מִמְּנֵי שְׁתֵּיהּ מִכְּלִים
 פָּנֵי מִפְיִשְׁתִּי בְּהִלְכָּהּ. כלומר, השם 'כלאב' מורכב מהתיבות 'כל
 אב', דהיינו 'מכלים אב', וכינויו כן משום שהיה מכלים את פני
 מפיושתי, שהיה 'אב' בהוראות. וְעַלֵּיו - ועל כלאב אֲמַר שְׁלָמָה
 בְּתַחֲבִיתוֹ (משלי כג טז) את הדברים שהיה דוד אביו רואה לומר, 'כִּנִּי
 אֵם חֶבֶם לִפְנֵי יִשְׁמָעֵל לְבִי גַם אֲנִי' - בני כלאב, אם החכמת כל כך
 עד שבידך להכלים את מפיושתי, אשמח גם אני על כך שזכיתי
 לכן כמותך, בשכר ההכלמה שהוא הכלים אותי. וְאַמְרֵי - ועוד
 אמר שלמה (שם כז יא) על כלאב, 'חֶבֶם' ו-התחכם) כִּנִּי וְשִׁמְחָה לְבִי,
 וְאַשְׁרֵיהּ חוֹרְפֵי דְּבָרִי - על ידך אוכל להשיב דברים למי שחורף
 אותי.
 הגמרא דנה במה שהתבאר שדוד קרא לעצמו 'חסיד'. מקשה
 לגמרא: וְדוֹד, מִי קָרָא לְנַפְשִׁיהּ - וכי קרא לעצמו 'חסיד', וְהִכְתִּיב -
 והרי כתוב שדוד אמר (תהלים כז יא), 'לֹאֵל אֲהַמְנִיתִי לִרְאוֹת בְּטוֹב ה'
 בְּאֵרֶץ חַיִּים', כלומר, אם לא שהאמנתי שאזכה לראות בטוב ה'
 בעולם הבא, הייתי נכשל בכפירה בהשגחה ובשכר ועונש,
 בראותי שעל אף היותי צדיק אני סובל בעולם הזה. והנה על תיבת
 'לולא' שבכתובים ישנן נקודות, שתפקידן למעט ממשמעות
 הכתוב, וְתָנַא מְשִׁמִּיהּ דְּרַבִּי יוֹסִי - ושנינו בברייתא בשם רבי יוסי,
 לָמָּה נִקְרָא - מדוע נקראו על תיבת 'לולא', כדי למעט את
 ממשמעות הכתוב, ולומר שלא היה ברור לו שזוכה לראות בטוב
 ה' בעולם הבא. וכך אֲמַר דּוֹד לְפָנֵי הַקְדוֹשׁ בְּרִיךְ הוּא, רְבוּנוּ שֶׁל
 עוֹלָם, מוֹכֵחַ אֲנִי כֵךְ שֶׁאֲהָיָה מְשֻׁלֵּם שְׂכָר מוֹכֵל לְצִדִּיקִים לְעֵתִיד לְבוֹא,
 אֲבָל אִינִי יוֹדַע אֵם יֵשׁ לִי חֶלֶק בְּיָנִיהֶם, אֵם לֹא. ואם דוד לא ידע
 אם יש לו חלק אפילו עם הצדיקים, שהם פחותים מהחסידים,
 כיצד קרא לעצמו (שם פא פא) 'חסיד', כמבואר לעיל.

ברכות. פרק ראשון – מאימתי דף ד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" ריג
רש"י תוספות

בניהו בן יהוידע זה סנהדרין. שהיה אב בית דין; וכן הוא אומר ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי. ראשון וקודם להם שבתחילה נטלים רשות ואח"כ שואלים אם יצליחו; ואביתר אלו אורים ותומים. שכל ימי דוד היה נשאל באביתר עד מלחמת אבשלום ששאל אביתר ולא עלתה לו ושאל צדוק ועלתה לו כדאמר' בסדר עולם ונסתלק אז מן הכהונה שכורתיים את דבריהם.

שואמרים דברים קצובים וגמורים שלא יפחתו ולא יסופו: שר צבא למלך יואב. להולך אנשי המלחמה: מאי קרא. דכנון היה תלוי למעלה ממטתו ומעוררו: עורה כבודי. אל תחבדי בשניה כשאר מלכים: מעירה שחר. שאר מלכים השחר מעוררן ואני מעורר את השחר: שפא יסעו אצמנגני פרעה. אם אני יודע לכיין השעה הם אינם יודעים לכיין השעה וקודם שיגיע חצות יהיו סבורים שהגיע ועדיין לא באה המכה ויאמרו משה בדאי הוא הלך טוב לאחז לשון אני יודע: דאמר פר. במסכת דרך ארץ: ותאחו. תוא נאחו ונכשל בדבריו: תליסר נגהי ארבער. ליל שעבר שלשה עשר ולמחרת יגיע ארבעה עשר: ידי מלוכלכות בדם. שהנשים מראות לו דם וידו אם טמא אם טהור שיש מראות דם טהור באשה: ובשפיר. הוא עור הולד שהעצמות והגידים והבשר נצורים בתוכו. ויש שפיר שהאשה יושבת עליו ימי טומאה וימי טהרה ואי זה זה המורקם ובמס' נדה (דף כד ב) מפרש לה ויש שפיר מלא מים ודם שאינו חשוב ולד לישב עליו טומאת יולדת וימי טהרתה: ובשליא. דתנן (שם כו.) אין שליא בלא ולד והוא כמין לבוש שהולד שוכב בתוכה וקורין ושטי"דור בלע"ז ותניא (שם) אין שליא פוחתה מטפח ותחלתה כחוש של ערב וסופה כתרומוס והיו מביאין אותה לפניו לראות אם יש בה כשיעור ואם עשויה כרת שליא שנחוצתה שהיה ולד בתוכה ונמחו ותשב עליו ימי טומאה וטהרה אם לא: וזבתי וחייבתי. שייך בדיני ממונות דיני נפשו: פטמתי ופחרתי. בהלכות טומאה וטהרה: מפניבשות. (מפי בושות) בדברי הלכה היוצאין מפיו היה בושות לדוד שפעמים שהיה טועה והוא אומר לו טעית: לפיכך. בזכות שהיה דוד מקטין עצמו וזכה ויצא ממנו כלאב: אלא דניאל שפו. במקום אחד אומר (שמואל ב ג) ומשגרו כלאב לאביגיל אשת נבל וגו' ובמקום אחר אומר והשני דניאל לאביגיל בדברי הימים (א ג) שהיה מכלים פני מפניבשות. כל אב מכלים את הרב שהיה אב בהוראות: לילא האמנתי לראות בפיו ה'. כבר טרדוני מיראתך כמו שנאמר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבד וגו' (שמואל א כו:) נקוד על לילא. לדרוש את הנקודה שהיא ממועטת את

בניהו זה סנהדרין. מסברא אומר כן. אביתר אלו אורים ותומים וכן הוא אומר ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי כלומר היה קודם להם אם כן אורים ותומים היו אחר בניהו. אי"כ אביתר שהחזיר אחר בניהו היינו אורים ותומים כך פירש רש"י. ותימא לפירושו פשיטא דאביתר כון היה בימי דוד שלא היה כון אחר שכולם נהרגו בנוב עד הכהנים ולמה צריך ראיא עליה. ועוד לגרסת הקונטרס בניהו בן יהוידע אין זה הפסוק בשום מקום. לכך (מפרש) (גריס) רבינו תם כדאי (בדק"א כ"ז) ואחרי אחיתופל יהוידע בן בניהו זה סנהדרין וכן הוא אומר ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי ופי' ר"ת דכרתי ופלתי היינו סנהדרין שכורתיין דבריהם לאמתן ופלתי שמופלאים בתוראה כמו מופלא שבבית דין. וא"ת היכי פשטי יהוידע בן בניהו ממנידו כי יהוידע. וי"ל דמסתמא ממלא מקום אביו היה וכי היכי דאביו היה מסנהדרין גם הוא היה מהם: וקורא

ליה? לאתעורי משנתיה. וכיון דמשה הוה ידע, למה ליה למימר "פחצות"? משה קסבר: שפא יסעו אצמנגני פרעה, ויאמרו: "משה בדאי הוא"; דאמר מר: למד לשונך לומר "אני יודע", שפא תתבדה ותאחו. רב אשי אמר: בפלגא אורתא דתליסר נגהי ארבער הוה קאי, והכי קאמר משה לישראל: אמר הקדוש ברוך הוא: למחר פחצות תלילה פי האידנא אני יוצא בתוך מצרים. "לדוד, שמרה נפשי כי חסיד אני" - לוי ו' יצחק, חד אמר: כך אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: רבונן של עולם! לא חסיד אני?! שכל מלכי מורח ומערכ יאשני עד שלש שעות, ואני, "חצות לילה אקום להודות לך". ואידך, כך אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: רבונן של עולם! לא חסיד אני?! שכל מלכי מורח ומערכ יושבים אגודות אגודות בכבודם, ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא, כדי לטהר אשה לבעלה; ולא עוד, אלא כל מה שאני עושה אני נמלך במפניבשת רבי ואומר לו: "מפניבשת רבי, יפה דנתי? יפה חיבבתי? יפה וזבתי? יפה טהרתי? יפה טמאתי?", ולא בושתי. אמר רב יהושע בריה דרב אידי: מאי קרא? "ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש". תנא, לא "מפניבשת" שמו, אלא "איש בשת" שמו, ולמה נקרא שמו "מפניבשת"? שהיה מבייש פני דוד בהלכה. לפיכך זכה דוד ויצא ממונו כלאב, ואמר ר' יוחנן: לא "פלאב" שמו, אלא "דניאל" שמו, ולמה נקרא שמו "פלאב"? שהיה מכלים פני מפניבשת בהלכה, ועליו אמר שלמה בהכמתו: "בני, אם חכם לבך, ישמח לבי גם אני"; ואומר: "חכם בני ושמח לבי, ואשיבה חרפי דבר". ודוד מי קרי לנפשיה "חסיד"? והפתיב, "לולא האמנתי לראות בפיו ה' בארץ חיים", ותנא משמיה דר' יוסי: למה נקוד על "לולא"? אמר דוד לפני הקב"ה: רבונן של עולם! מוכמח אני כך שאאתה משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבוא, אכל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו, שפא יגרום החטא. בדר' יעקב בר אידי, דר' יעקב בר אידי רמי, פתיב. והנה אנכי עמך, ושמחתיך בכל אשר תלך, וכתיב: "וירא יעקב מאד", אמר: שפא יגרום החטא, בדתניא: "עד יעבר עמך ה'", עד יעבר עם זו קניית; "עד יעבר עמך ה'", זו ביאה ראשונה; עד יעבר עם זו קניית, זו ביאה שניה; מכאן אמרו חכמים: ראויים היו ישראל ליעשות להם גם בימי עזרא בדרך שנעשה להם בימי יהושע בן נון, אלא שגרום החטא: וחכמים אומרים עד חצות: חכמים כמאן סבירא להו? אי בר' אליעזר סבירא להו, לימרו בר' אליעזר! ואי

משמעת הכתוב לומר שלא דבר ברור היה לו לראות בטוב ה'. לולא לשון אם לא כמו לולי אלהי אבי וגו' היה לי (בראשית לא:) שפא יגרום החטא. תירוצא הוא לעולם מחזיק בידו שהוא חסיד וזה שספק בידו אם יראה בטוב ה' לפי שהיה ירא שפא יחטא ויגרום החטא מלראות בטוב: וירא. יעקב. שפא אחר הבטחה טהאית וכדתניא שהחטא גורם שאין ההבטחה מתקיימת: ביאה ראשונה. שבאו בימי יהושע: ביאה שנייה. כשעלו מגלות בבל בימי עזרא: ראויים היו ליעשות להם נס. לבוא ביד רמה: אלא שגרום החטא ולא הלכו אלא ברשות כורש וכל ימי מלכי פרס נשתעבדו להם לכורש ולאחשורוש ולדרוש האחרון: חכמים כמאן סבירא להו. במשמעות בשבכך האמור בתורה: אי בר' אליעזר סבירא להו. דאית ליה בשבכך כל זמן שבני אדם עוסקין לילך ולשכב זה מקדים וזה מאחר: לימרו בר' אליעזר. דאמר סוף האשמורה הראשונה ודאי כל שדעתו לישן כבר שכב וישן:

ואי

עלידי ההנהגה עליפי התורה, שנקראת "תורת חיים", ומצוותיה שעליהם נאמר "וחי בהם", מתאחדים עם "אלוקים חיים".

משיחת י"א טבת, ה'תשכ"ז

וקורא קריאת שמע ומתפלל. מכאן משמע שמעשה שהגיע זמן קריאת שמע של לילה שאין לו לאכול סעודה עד שיקרא ק"ש ויתפלל ערבית: **דאמר** רבי יוחנן איהו בן העזרי' וכו'. ואנו שאומרים יראו עינינו ופסוקים אחרים אחר השכיבנו. נראה הואיל ותקינו ליה רבנן ה"ל כגאולה אריכתא דתקינו למור זה שבתוך כך יתפלל חבירו גם הוא ולא ילך מבהכ"נ עד שיגמור כל אחד תפלתו. וגם

יש באותם פסוקים י"ח אוכרות כנגד י"ח ברכות
דשמנה עשרה ואגב שתקנו למור אותם פסוקים
תקנו למור חתימה של יראו עינינו. והלכה כר'
יוחנן דברייתא מסייע ליה וזה פסק ד"ג. ואם כן
יש לזהר שלא לספר בין גאולה דערבית לשמנה
עשרה. ומיהו בסדר רב עמרם פ' מה שאנו
אומרים קדיש בין גאולה לתפלת ערבית
לשמעתי' ולא בעינן מסמך גאולה דערבית
לתפלה משום דתפלת ערבית רשות. ולא נהירא
ודאם כן ר' יוחנן סבירא ליה תפלת ערבית חובה
דפלוגתא היא דרב ור' יוחנן והלכה כר' יוחנן.
ובנון להחמיר ולהודר מלספר בינתיים ואי תימא
קשיא הלכתא אהלכתא דקיימא לן תפלת ערבית
רשות והבא פסקינן כרבי יוחנן צריך למור
דאפילו אי סובר רבי יוחנן כרב דאמר רשות היא
מכל מקום מחייב לסמוך. אם כן גם לנו יש
לסמוך:

הא

ואי ברבן גמליאל סבירא להו, לימרו ברבן גמליאל!
לעולם ברבן גמליאל סבירא להו, והא דקא אמר "עד
חצות", כד' להרחיק את האדם מן העבירה, כדתניא:
חכמים עשו סיג לדבריהם, כד' שלא יהא אדם בא
מן השדה בערב ואומר: "אלף לביתי, ואוכל קומעא,
ואשתה קומעא, ואישן קומעא, ואחר כך אקרא
קריאת שמע ואתפלל", וחוטפתו שינה, ונמצא ישן כל
הלילה. אבל אדם בא מן השדה בערב, ונכנס לבית
הפנסת, אם רגיל לקרות קורא, ואם רגיל לשנות
שונה, וקורא קריאת שמע ומתפלל, ואוכל פתו
ומבדד; וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה. מאי
שנא בכל דוכתא דלא קתני "חייב מיתה", ומאי שנא
הכא דקתני "חייב מיתה"? איבעית אימא, משום
דאיבא אונס שינה. ואיבעית אימא, לאפוקי מפאן
דאמר "תפלת ערבית רשות", קא משמע לן דחובה.
מסייע ליה לר' יוחנן, דאמר ר' יוחנן: איהו בן העולם
הבא? זה הסומך גאולה לתפלה של ערבית. ר' יהושע בן לוי אומר:
תפלות באמצע תקנום. במאי קא מפלגי? אי בעית אימא קרא, אי בעית אימא סבירא, ר' יוחנן
סבר גאולה מאורתא נמי הוי, אלא גאולה מעלייתא לא הויה אלא עד צפרא; ור' יהושע בן
לוי סבר, כיון דלא הויה אלא מצפרא, לא הויה גאולה מעלייתא. ואיבעית אימא קרא, ושניהם
מקרא אהד דרשו: "בשכבך ובקומך". ר' יוחנן סבר, מקיש שכיבה לקומה, מה קומה קריאת
שמע ואחר כך תפלה, אף שכיבה נמי קריאת שמע ואחר כך תפלה; ר' יהושע בן לוי סבר,
מקיש שכיבה לקומה, מה קומה קריאת שמע סמוך למשנתו, אף שכיבה נמי קריאת שמע
סמוך למשנתו. מתיב מר בריה דרבנא: בערב מבדד שתיים לפניה ושתיים לאחריה. ואי אמרת
בעי לסמוך, הא לא קא סמך גאולה לתפלה, דהא בעי למימר "השכיבנו"! אמרי: כיון דתקינו
רבנן "השכיבנו", בגאולה אריכתא דמיא. דאי לא תימא הכי, שחרית היכי מצי סמיד? והא אמר ר' יוחנן: בתחלה אומר "ה' שפתי
תפתח", ולבסוף הוא אומר "יהיו לרצון אמרי פי"! אלא התם, כיון דתקינו רבנן למימר "ה' שפתי תפתח", בתפלה אריכתא דמיא;
הכא נמי, כיון דתקינו רבנן למימר "השכיבנו", בגאולה אריכתא דמיא. אמר ר' אלעזר, אמר ר' אבינא: כל האומר "תהלה לדוד"
בכל יום שלש פעמים, מובטח לו שהוא בן עולם הבא. מאי טעמא? אילימא משום דאתיא באלף בית, נימא "אשרי חמימי דרד"
דאתיא בתמניא אפי' אלא משום דאית ביה "פותר את ידך", נימא "הלל הגדול", דכתיב ביה "נותן לחם לכל בשר"! אלא משום
דאית ביה תרתי. אמר ר' יוחנן: מפני מה לא נאמר נון ב"אשרי"? מפני שיש בה מפלתן של שונאי ישראל, דכתיב: "נפלה לא
תוסיף קום בתולת ישראל". במערבא מתרצי לה הכי: נפלה ולא תוסיף לנפל עוד, קום בתולת ישראל. אמר רב נחמן בר יצחק:
אפילו הכי, חזר דוד וסמך ברוח הקדש, שנאמר: "סומך ה' לכל הנופלים": אמר ר' אלעזר בר אבינא: גדול מה שנאמר במיכאל
יותר ממה שנאמר בגבריאל. דאילו במיכאל כתיב: "וענף אלי אחד מן השרפים", ואילו גבי גבריאל כתיב: "והאיש גבריאל אשר
ראיתי בחזון בתחלה מועף בענף": מאי משמע דהאי אחד מיכאל הוא? אמר ר' יוחנן: אתיא "אחד" "אחד". כתיב הכא "וענף אלי
אחד מן השרפים", וכתיב התם "והנה מיכאל אחד (מן) השרים הראשונים בא לעזרני". תנא, מיכאל באחת, גבריאל בשתיים, אליהו
בארבע, ומלאך המות בשמונה, ובשעת הפגפה באחת. אמר ר' יהושע בן לוי: אף על פי שקרא אדם קריאת שמע בבית הפנסת,
מצוה לקרותו על מפתו. אמר ר' יוסי: מאי קרא? "רגזו ואל תחטאו, אמרו כלכם על משפכם ודמו סלה". אמר רב נחמן:

ואי ברבן גמליאל סבירא להו. דמשמע ליה בשבכך כל זמן שבני אדם שוכבים ויש בכלל
זהו כל הלילה: לימרו בר"נ. עד עמוד השחר: מן העבירה. שמו יסמוך על שדות שיש
לו בדתניא: קומעא. מעט: משום אונס שינה. התוקפתו לעבור על דברי חכמים הווקקו
להודורו יותר: מפאן דאמר. לקמן בפ' תפלת השחר (דף כז): אפר מר קורא ק"ש. של
ערבית תחלה ואח"כ מתפלל: מסייע ליה לר'
יוחנן. דאמר ערבית נמי ק"ש ואחר כך תפלה
כדי שייסמוך גאולה לתפלה. ודלא כר' יהושע בן
לוי דאמר תפלה ואחר כך ק"ש. זה הסופר. וכל
שכן דשחרית דעיקר גאולה מצרים בשחרית
היה כדכתיב ממזרחת הפסח יצאו בני ישראל
(במדבר לו) וסמיכת גאולה לתפלה רמזה דוד
בספר תהלים דכתיב ה' צורי וגואלי (תהלים יט)
וסמך ליה יענן ה' ביום צרה (שם כ) ואמרי'
בברכות יירשלימי (פ"א) מי שאינו סומך גאולה
לתפלה למה הוא דומה לאהבו של מלך שבא
ודפק על פתחו של מלך יצא המלך ומצאו
שהפליג אף הוא הפליג אלא יהיה אדם מקרב
להקב"ה אליו ומרצהו בתשבחות וקלוסין של
יצאת מצרים והוא מתקרב אליו ובעודו קרוב
אליו יש לו לתבוע צרכיו באמצע תקנום. בין
שני ק"ש תקנו כל תפלות של יום דקא סבר
תפלת ערבית קודמת לק"ש: גאולה מאורתא לא
הוי. הילכך גאולה דאורתא לא חשיבא
לאהדורי עלה סמיכת תפלה: פה קומה ק"ש
ואח"כ תפלה. דבשחרית כולוהו מודו דבעי
מסמך: שלש פעמים. כנגד שלש תפלות: דאית
בית תרתי. דאתי באל"ף בית ויש בו שבח הכנת
מוון לכל ח: אפילו הכי. אף על פי שהפסיק גרין
מפני נפילה שבה ולא אבה לרמוזה חזר ורמז
סמיכת הנפילה תכף לה יועף אלי. בפריחה
אחת ולא הרגיע בינתים: מועף בענף. שתי
פריחות: באחת בפריחה אחת: אמרו כלכם
אמרו מה שכתוב על לבבך (דברים ו): על
משכבכם. שנאמר בשבכך (שם) ודמו. בשינה
אחרי כן:

ואם

הצדיק אינם חיים בשריים כי אם חיים רוחניים שהם אמונה ויראה ואהבה.

וְאִי בְּרֶגֶץ גְּמִלְיָא לְכֹהֵן - ואם חכמים סוברים כרבן גמליאל, ש'בשכבך' פירושו כל זמן שבני אדם שוכבים, והיינו כל הלילה, לְמִיּוֹרֵי - (שיאמרו) בְּרֶגֶץ גְּמִלְיָא, שאפשר לקרוא קריאת שמע עד שיעלה עמוד השחר.

משיבה הגמרא: לְעוֹלָם חכמים בְּרֶגֶץ גְּמִלְיָא לְכֹהֵן במשמעות הכתוב 'ובשכבך', ומן התורה אפשר לקרוא קריאת שמע עד עלות השחר, וְהָא דְּקָא אֲמַרְי - ומה שאמרו שזמנה רק עד חצות, הוא גזירה שגורה בְּרִי הִלְחִיק אֶת הָאֲדָם מִן הָעֵבֶר, שלא רצו שישמוך על כך שיש לו שהות לקרוא כל הלילה, שחששו שמא על ידי כך יעבור הלילה לגמרי ויפסיד את זמן הקריאה.

הגמרא מביאה ברייתא בה מבואר שזהו טעמם של חכמים, וכן מבואר בה מהו החשש האמור: בְּתַנְיָא - כפי ששינוי בברייתא, חֲכָמִים שִׁצְיֹו לְקִרְוֹא קְרִיאת שְׁמַע קוּדֵם חֲצוֹת, עָשׂוּ בִּכְךָ כִּיֵּינִי לְדַבְרֵיהֶם, והיינו שאמרו זאת בְּרִי שְׁלֵא יְהֵא אִדָּם מֵהֵלֵךְ וְכֵא מִן הַשָּׁרָה בְּעֶרְב, ובדרכו הוא אוֹמֵר לַעֲצוּמֹ, אֵלֶּךְ לְבִיתִי וְאוֹכֵל קִימְעָא וְאַחֲרָהּ קִימְעָא וְאַיִשׁוֹן קִימְעָא, וְאַחֲרֵךְ אֶקְרֵא קְרִיאת שְׁמַע וְאַחֲרָהּ, ומתוך שהוא עושה כן חוֹטֵפֵתוֹ שִׁינָה, וְנִמְצָא שְׁהוּא יִשְׁן כָּל הַלַּיְלָה, ואינו קורא קריאת שמע ואינו מתפלל. ולכן אמרו חכמים שיש לקרוא קריאת שמע קודם חצות, שעל ידי כך אין לחשוש שקודם קריאת שמע יאכל וישן ותחטפנו שינה עד הבוקר, שמתוך זומן קריאתה מוקדם, הוא נמנע מלאכול ולישון קודם הקריאה שמא על ידי כך יעבור זמנה.

מוסיפה הברייתא: אֲבָל הַדֶּרֶךְ הָרְאוּיָה הִיא, שְׁאֲדָם בָּא מִן הַשָּׁרָה בְּעֶרְב, ומיד הוא נִכְנֵם לְבֵית הַתְּנִיטָה, אִם רָגִיל לְקִרְוֹת בַּתּוֹרָה שִׁבְכָתָה קוֹרֵא, וְאִם רָגִיל לְשִׁנוֹת מִשְׁנׁוֹת שׁוֹנֶה, וְקוֹרֵא קְרִיאת שְׁמַע וּמִתְפַּלֵּל, ולאחר מכן הולך לביתו ואוכל וְהוּא מְבָרֵךְ בִּרְכַת הַמּוֹזֵן. מסיימת הברייתא: וְכָל הָעוֹבֵר עַל דְּבָרֵי חֲכָמִים חַיִּיב מִיתָה.

שואלת הגמרא: מָאִי שְׁנָא בְּכָל דּוּכְתָה - במה שונה הדבר בכל מקום שנאמרו בו גזירות חכמים, דְּלֹא קָתַי חַיִּיב מִיתָה - שלא שנינו שם שהעובר עליו חייב מיתה, וְמָאִי שְׁנָא הִכָּא דְּקָתַי - ואילו כאן שנינו שהעובר על דבריהם חייב מיתה.

הגמרא מתרצת שני תירוצים: אֲבִיעִית אִימָא - אם תרצה תוכל ליישב זאת כך, דווקא כאן הוצרכה הברייתא להזהירו יותר מבשאר מקומות. מִשּׁוּם דְּאִיבָא אוֹנֵם שִׁינָה, כלומר, בענינו יש לחשוש שמחמת עייפותו יעבור על דברי חכמים וישן קודם קריאת שמע, ולכן הוצרכו להזהירו יותר. וְאֲבִיעִית אִימָא - ואם תרצה תוכל ליישב, מה שנאמר בברייתא שכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה, מוסב על מה שנאמר קודם 'ומתפלל', ובאה הברייתא לְאַפּוֹקֵי מִמָּאן דְּאִמַּר - להוציא מדעת האומר (להלן כו) שְׁתַּפֵּל עֶרְבִית הִיא רַק רְשׁוּת, קָא מְשַׁמְעֵן לָן דְּחוּבָה - משמיעה לנו הברייתא שתפילת ערבית היא חובה, והעובר על כך חייב מיתה. אֲמַר מַר - הובא לעיל בברייתא, אדם בא מן השדה בערב, קוֹרֵא קְרִיאת שְׁמַע תַּחֲלִיל וְאַחֲרֵי כֵךְ מִתְפַּלֵּל.

בתפילת שחרית יש לסמוך 'גאולה' לתפילה, דהיינו לסמוך את הברכה האחרונה של קריאת שמע, ברכת 'גאל ישראל', לתפילת העמידה, ולא להפסיק ביניהם. הגמרא דנה האם גם בערבית יש לסמוך גאולה לתפילה. אומרת הגמרא: ברייתא זו מְסִיעָה לִיה - (מסייעת לו) לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאִמַּר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵינְהוּ בְּן הָעוֹלָם הַבָּא, זֶה הַפּוֹמֵךְ בִּרְכַת גְּאוּלָּה - (גאל ישראל) של ערבית, לְתַפִּלָּה - (לתפילת העמידה) שֶׁל עֶרְבִית. ואילו רבי יוחנן שֶׁן לֹאִי אוֹמֵר, תַּפִּלוֹת בְּאִמְעָע תִּקְנוּם - חכמים תיקנו את כל תפילות היום בין קריאת שמע של שחרית לקריאת שמע של ערבית, והיינו שיש להתפלל ערבית ואחר כך לקרוא קריאת שמע. ומלשון הברייתא 'קורא קריאת שמע ומתפלל', מבואר כדברי רבי יוחנן שיש להקדים קריאת שמע לתפילה, ושלא כדברי רבי יהושע בן לוי.

מבררת הגמרא: בְּמָא קָא מְפַלְגִי - במה נחלקו רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי. משיבה הגמרא: אִי בְּעִית אִימָא קְרָא - אם תרצה תאמר שנחלקו בדרשת הכתוב, וְאֲבִיעִית אִימָא - ואם תרצה תאמר שנחלקו בְּכַבְרָא.

מבארת הגמרא: אֲבִיעִית אִימָא שנחלקו בְּכַבְרָא, דְּרַבִּי יוֹחָנָן בְּכַבְרָא, גְּאוּלָּה מֵאוּרְתָא נְמִי הָיִי - גם בליל פסח היתה גאולה לישראל ממצרים, שכבר בלילה נתנו להם המצרים רשות לצאת, אִימָא שְׁנִיאוּלָה מְעַלְיָתָא לֹא הָיָא אִימָא עַד צִפְרָא - גאולה מעולה ושלילה לא היתה עד הבוקר. כיון שהיתה גאולה גם בלילה, על כן יש לסמוך גאולה לתפילה גם בלילה. וְרַבִּי יוֹחָנָן בְּן לֵוִי בְּכַבְרָא, כִּיּוֹן דְּלֹא הָיָא אִימָא מִצִּפְרָא - כיון שלא היתה הגאולה עד הבוקר, שרק בבוקר יצאו ממצרים, לֹא הָיָא גְּאוּלָּה מְעַלְיָתָא - אין גאולה הלילה נחשבת גאולה מעולה ושלילה, ועל כן אין צורך בלילה לסמוך גאולה לתפילה.

ממשיכה הגמרא: וְאֲבִיעִית אִימָא קְרָא - ואם תרצה תאמר שנחלקו בדרשת הכתוב, וְשִׁינָהם מִקְרָא אֲחֵד דְּרִשּׁוּ, דִּכְתִּיב - שנאמר בפרשת קריאת שמע (דברים טו) 'וְשָׁכַכְךָ וּבִקְוֹמְךָ', ובכך נחלקו, רַבִּי יוֹחָנָן בְּכַבְרָא, פסוק זה מְקִישׁ שְׂכִיבָה לְקִיּוּמָה, מֵה - כשם שבזמן הקְיָוָה הסדר הוא קְרִיאת שְׁמַע וְאַחֲרֵי כֵךְ תַּפִּלָּה, שְׁהָרִי בְּשַׁחֲרִית הֵכֵל מוֹדִים שְׁצִרִךְ לִסְמוּךְ גְּאוּלָּה לְתַפִּלָּה, אִימָא בּוֹמֵן שְׂכִיבָה נְמִי תַּחֲלִילָה קְרִיאת שְׁמַע וְאַחֲרֵי כֵךְ תַּפִּלָּה. ואילו רבי יוחנן שֶׁן לֹאִי בְּכַבְרָא שִׁישׁ לדרוש כך, הפסוק מְקִישׁ שְׂכִיבָה לְקִיּוּמָה, מֵה בּוֹמֵן קִיּוּמָה קְרִיאת שְׁמַע נִאֲמַרְתָּ סְמוּךְ לזמן שהאדם שוכב בַּמִּשְׁכָּתוֹ, וְהִינּוּ שְׁהִיא נִאֲמַרְתָּ קוּדֵם הַתַּפִּילָה ובכך היא קרובה ממנה לשינתו, אִימָא בּוֹמֵן שְׂכִיבָה נְמִי - גם כן, צִרִיךְ שְׁתַּהֲא קְרִיאת שְׁמַע נִאֲמַרְתָּ סְמוּךְ לַמִּשְׁכָּתוֹ, וְהִינּוּ לֵאחֹר הַתַּפִּילָה, שֶׁעַל יְדֵי כֵךְ הִיא קְרובה לשינתו יותר מן התפילה.

הגמרא מקשה על רבי יוחנן: מֵתִיב - הקשה מֵרַבִּי בְרִיָּה דְּרַבִּינָא, שִׁנִּינוּ בְּמִשְׁנָה (להלן יא), בְּעֶרְבֵי מִכְרָךְ הָאֲדָם שְׁתִּיבָה לְפָנֶיהָ - שתי ברכות לפני קריאת שמע, שְׁהֵם 'מעריב ערבים' ו'אהבת עולם', וְשְׁתִּיבָה לְאַחֲרֵיהָ, וְהֵם 'גאל ישראל' ו'השכיבונו'. וְאִי אֲמַרְתָּ בְּעֵי לְסִמּוּךְ - ואם אמרת שצריך לסמוך גאולה לתפילה גם בערבית, הֵאֵל קָא סְמָךְ - הרי אינו סומך גְּאוּלָּה לְתַפִּלָּה, דְּהָא בְּעֵי לְמִימַר - שהרי עליו לומר את ברכת 'השכיבונו' לאחר ברכת 'גאל ישראל', כמבואר במשנה, ובכך זו מפסיקה בין גאולה לתפילה, ובהכרח שבערבית אין צורך לסמוך גאולה לתפילה, וכדברי רבי יהושע בן לוי.

מתרצת הגמרא: אֲמַרְי - אמרו בני הישיבה, כִּיּוֹן דְּתַקִּינוּ רַבְּנֵן - כיון שתיקנו חכמים לומר 'השכיבונו', בְּגְאוּלָּה אֲרִיבְקָא דְּמִיָּא - הרי זו כגאולה ארוכה, כלומר, ברכה זו היא כהמשך לברכת 'גאל ישראל', ואף שהיא נאמרת בינה לתפילת העמידה, עדיין נחשב הדבר שהמתפלל סומך גאולה לתפילה.

מוכיחה הגמרא כתיורן זה: דְּאִי לֹא תִימָא הִכִּי - שאם לא תאמר כן, אלא תאמר שאכן מוכח מכאן שבערבית אין צורך לסמוך גאולה לתפילה וכדברי רבי יהושע בן לוי, הלא גם בַּשְּׁחֲרִית קְשָׁה, הִכִּי מְצִי קְמִיךְ - כיצד יכול אדם לסמוך גאולה לתפילה, וְהָא אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּתַחֲלָה - לפני התפילה אוֹמֵר הַתַּפִּלָּה 'ה' שְׁפָתַי תַּפְתַּח וְפִי יִגִּיד תַּהֲלִלְתָּךְ' (תהלים נא יז), וְלְכַסּוֹף - ולאחר התפילה הוּא אוֹמֵר 'הָיִי לְרִצּוֹן אֲמַרְי פִּי וְהִנְיֹון לְבִי לְפָנֶיךָ, ה' צוּרִי וְגִאֲלִי' (תהלים ט טו), וכיון שהוא מפסיק בין ברכת גאל ישראל לתפילה בפסוק 'ה' שְׁפָתַי תַּפְתַּח', אינו סומך גאולה לתפילה, והלא הכל מודים שבשחרית יש לסמוך גאולה לתפילה. אִימָא בְּהִכְרַח עֲלִינוּ לומר, שְׁהֵם בְּשַׁחֲרִית, כִּיּוֹן דְּתַקִּינוּ רַבְּנֵן לְמִימַר - כיון שתיקנו חכמים לומר לפני התפילה את הפסוק 'ה' שְׁפָתַי תַּפְתַּח', בְּתַפִּלָּה אֲרִיבְקָא דְּמִיָּא - הרי זו כתפילה ארוכה, שֶׁהַפּוֹסֵק הוּא חֵלֶק מִהַתַּפִּילָה, וְנִמְצָא שֶׁסְמוּךְ גְּאוּלָּה לְתַפִּילָה, וְאִם כֵּן הִכָּא נְמִי - גם כאן, בערבית, כִּיּוֹן דְּתַקִּינוּ רַבְּנֵן לְמִימַר 'השכיבונו', בְּגְאוּלָּה אֲרִיבְקָא דְּמִיָּא, וְנִמְצָא שֶׁסְמוּךְ גְּאוּלָּה לְתַפִּילָה.

הגמרא מביאה ענין נוסף, שֶׁהַמְקִיִּים אוֹתוֹ הוּא 'בן העולם הבא': אֲמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר (אמר רבי) [פר] אֲבִינָא, כָּל הָאוֹמֵר אֶת הַמּוֹמּוֹר (תהלים קמח) 'תַּהֲלִלָה לְדָוִד' (דמכונה 'אשרי') כָּכֵל יוֹם שְׁלֹשׁ פְּעֻמִּים, מוֹכֵסָה לִי שְׁהוּא בְּן הָעוֹלָם הַבָּא.

מבררת הגמרא: מָאִי מְשַׁמָּא - מה טעם הדבר, כלומר, מה היא

אם אדם זה העומד לשכב על מיטתו תלמיד חכם הוא, הרגיל לחזור על משנתו תמיד, דיו בכך, ואין צורך לחזור ולקרוא את שמע.

אמר אביי, אף תלמיד חכם שאינו צריך לחזור ולקרוא את שמע, מכל מקום מביא ליה למימר חד פסוקא דרתי – צריך הוא למור פסוק אחד של בקשת רחמים, כגון 'בְּיָדְךָ אִפְקִיד רוּחִי פְּדִיתָה אוֹתִי ה' אֱלֹהֵי אֲמֵת' (תהלים לא ו).

הגמרא מביאה דרשה נוספת על המקרא 'רגזו ואל תחטאו' אמר רבי לוי בר חמא אמר רבי שמעון בן לקיש, לעולם ירגיז אדם – יעורר לכעס, את יצר הטוב, שיעשה מלחמה על יצר הרע, שְׁנֵאמֶר 'דְּגִזּוּ וְאַל תַּחֲטְאוּ'. כלומר, שעל ידי מלחמה זו ינצל מן החטא. אם נצחו ליצור הרע במלחמה זו, מוטב – טוב הדבר, ואם לאו, נצסוק בתורה, ובכך יכניע את היצר הרע, שְׁנֵאמֶר 'אִמְרוּ בְּלִבֵּכֶם, והיינו העסק בתורה שהיא מונחת בליבו של אדם. אם נצחו ליצר הרע על ידי עסק התורה, מוטב, וְאִם לֹא, יִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע, שְׁנֵאמֶר 'עַל מִשְׁכַּבְכֶּם, והוא רמו לקריאת שמע שנאמר בה 'ובשכבך', אם נצחו ליצר הרע על ידי קריאת שמע, מוטב, ואם לאו, יזכור לו את יום המיתה, שְׁנֵאמֶר 'וְדוּמוּ סֵלָה, והוא רמו ליום המיתה, שמאותו היום ואילך הגוף דומם לעולם.

הגמרא מביאה דרשה נוספת שאמר רבי לוי בר חמא בשם רבי שמעון בן לקיש: ואמר רבי לוי בר חמא אמר רבי שמעון בן לקיש, מאי דרתי – מה היא כוונת הכתוב (שמות כד י) 'ויאמר ה' אל משה, עלה אלי ההרה ודנה שם, ואתנה לך חם, האנן תהיה והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם'. יש לבאר מקרא זה כך, 'לוחות', אלו עשרת הדברות שנכתבו על הלוחות, 'תורה', זה מקרא – חומש, שכן יש מצוה לקרוא בתורה. 'המצוה', זו משנה, אשר כתבתי, אלו נביאים וכתובים, 'להורותם', זה נקרא, מלמד שכולם – כל אלו, נתנו למשה מסיני, אלא שלא נכתבו עד שהגיע זמנם. הגמרא מביאה מימרות נוספות בענין קריאת שמע על המיתה: אמר רבי יצחק, כל קריאת קריאת שמע על מפתח, הרי זה כאלו הוא אוזן חרב של שתי פיות ו– שהיא חדרה משני צידיה, בידו, כדי להרוג בה את המזיקים. שְׁנֵאמֶר (תהלים קמט ו) 'דוֹמְמוֹת אֵל בְּגִדוֹנָם וְחָרֵב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם'. כלומר, קריאת שמע זו שהם מרוממים בה את האל בגרונם, היא כחרב של שתי פיות בידם.

מבררת הגמרא: מאי משמע – כיצד יש ללמוד ממקרא זה שעוסק הוא בקריאת שמע.

מבאר הגמרא: אמר רב זוטרא, ואיתימא ר' יושא אומרים שאמר זאת רב אשי, יש ללמוד כן מרישא דענינא – מתחילת הענין, דרתי – שכן נאמר שם בפסוק שלפניו (קמט ו) 'עֲלֹזוּ חֲסִידִים כְּבֹד וְרָגְזוּ עַל מִשְׁכַּבְתֶּם', כלומר, שהם ירגזו בפיהם מקרא שנוצר בו לשון שכיבה, והיא קריאת שמע שנאמר בה 'ובשכבך', וכתב בתרייה – ונאמר בפסוק שלאחריו 'דוֹמְמוֹת אֵל בְּגִדוֹנָם וְחָרֵב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם, ומכאן, שקריאת שמע היא כחרב ביד האדם להרוג את המזיקים.

ואמר רבי יצחק, כל הקורא קריאת שמע על מפתח, גורם שיהיו המזיקין גדילין הימנו – מופרשים ממנו, ואינם יכולים להזיק, שְׁנֵאמֶר (איוב ה) 'ובני רשף יגביהו עוף, ואין עוף' אלא תורה, שְׁנֵאמֶר בה (משלי כג ה) 'הִתְעַרְף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאִינָנִי, כלומר, אם סוגר אתה את עיניך לרגע מן התורה, מיד היא משתכחת ממך. ואין 'רשף' אלא מדין, שְׁנֵאמֶר (דברים לב כד) 'מִזֵּי רָעַב וְלִחְסִי רִשָּׁף וְקָטַב מִרִירִי, כלומר, שכאשר עברו ישראל על רצון הבורא נענשו ברעב, וכן נלחמו בהם 'רשף' ו'קטב מרירי'. ומאחר ו'קטב מרירי' הוא שמו של שד, ממילא יש ללמוד שאף 'לחומי רשף' הסמוך לו נאמר לענין מדין. נמצא שיש ללמוד מן המקרא 'ובני רשף יגביהו עוף, שה'עוף', שהיא התורה, מסלקת מן האדם את 'בני רשף', שהם המזיקים.

הגמרא מביאה מימרא נוספת כעין זו: אמר רבי שמעון בן לקיש, כל אדם העוסק בתורה, ויפורין גדילין הימנו – מופרשים ממנו, שְׁנֵאמֶר 'ובני רשף יגביהו עוף, ואין עוף' אלא תורה, שְׁנֵאמֶר

ה'תעַרְף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאִינָנִי, ואין 'רשף' אלא יסורין, שְׁנֵאמֶר 'מִזֵּי רָעַב וְלִחְסִי רִשָּׁף'. כלומר, דעת ריש לקיש היא, שמאחר והתיבות 'לחומי רשף' נאמרו בין התיבות 'מזי רעב' ל'קטב מרירי', יש לפרשם הן לענין יסורים, כמו רעב, והן לענין מדין, כמו קטב מרירי. ונמצא, שיש ללמוד מן המקרא 'ובני רשף יגביהו עוף' שהתורה מצילה אף מן היסורים.

רבי יוחנן מקשה על דברי ריש לקיש: אמר רבי יוחנן לריש לקיש, הא – ענין זה שהעוסק בתורה יסורים בדילין ממנו, אפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותה, ואף על פי שעדיין לא למדו את המקרא בספר איוב 'ובני רשף יגביהו עוף' שדרשת הימנו, שכן יש ללמוד זאת ממקרא מפורש בתורה, שְׁנֵאמֶר (שמות טו כו) 'וַיֹּאמֶר, אִם שָׁמַעְתֶּם תִּשְׁמַע לְקוֹל ה' אֱלֹהֵיךָ, וְהִישָׁר בְּעֵינֶיךָ תַעֲשֶׂה, וְהִאֲנִיתָ לְמַצוֹתָיו, וְשָׁמַרְתָּ כָּל חֻקֵּי, כָּל הַפְּחִלָּה אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ, כִּי אֲנִי ה' רֹפְאֶךָ, וּמִמֶּקְרָא זֶה מֵתְבָא, שֶׁאִם הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת אֵין יִסּוּרִים בָּאִים עָלָיו. אֵילָּא כִּי יֵשׁ לִדְרוֹשׁ, כָּל אִדָּם שֶׁאֲפָשֶׁר לוֹ לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה וְאֵף עַל פִּי כִּן אֵינִי עוֹסֵק בָּהּ, הִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְבִיא עֲלָיו יִסּוּרִין מְבֻעָרִין, וְעוֹבְרִין אוֹתוֹ, שְׁנֵאמֶר (תהלים לט א) 'אֶל־מִתֵּי דוֹפִי הַחֲשִׁיתִי מִטּוֹב וּכְאִבִּי נָעַבְרִי, כלומר, על ידי ששתקתי מלדבר ב'טוב' נענשתי בכאבים עכורים, ואין 'טוב' אלא תורה, שְׁנֵאמֶר (משלי ד ב) 'כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרַתִּי אֵל תַּעֲזוּבוּ, נמצא שיש ללמוד מן המקרא שאדם שאינו עוסק בתורה באים עליו יסורים מכוערים.

הגמרא מביאה מימרא נוספת בענין המקרא 'כי לקח טוב נתתי לכם': אמר רבי ירמיה, ואיתימא ר' יושא אומרים שמימרא זו אמרה רבי חנינא בר פפא, בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם, כלומר, אין הקדוש ברוך הוא מתנהג עם ישראל כדרך שבשר ודם מתנהג עם חבריו, שהרי מדת בשר ודם היא, שכאשר אדם מוכר חפץ חשוב להכירו מחמת דוחק, אזי המוכר עצב על כך שהוזק למכור חפץ חשוב כזה, ואילו הלוקח שמח, אכל הקדוש ברוך הוא אינו כן, אלא נתן להם את תשובה לישאל ושמח, שְׁנֵאמֶר 'כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרַתִּי אֵל תַּעֲזוּבוּ'. כלומר, מאחר והקדוש ברוך הוא משבח את התורה בפני עם ישראל לאחר שנתנה להם, ומזהירים שלא יעזבוה, יש ללמוד ששמח הוא במה שנתן להם את התורה.

הגמרא מביאה מימרא בענין יסורים: אמר רבא, ואיתימא ר' יושא אומרים שמימרא זו אמרה רב חסדא, אם ראה אדם שישפורין באין עליו, יפשפש – יחפש) כמפשיו, למצוא איזה עון יש בידו שעבורו נענש ביסורים אלו, כדי שיוכל לעשות תשובה, שְׁנֵאמֶר (איוב כ) 'נִחַשְׁשָׁה דְרָכֵינוּ וְנִחַקְדָּה וְנִשְׁכַּח עַד ה' פֶּשַׁשׁ – יחפש) ולא מצא בידו עון כזה שעבורו יהיו ראויים לבוא עליו יסורים אלו. יתלה את היסורים במשול תורה, כלומר, שבעבור שביטל מן התורה באו עליו יסורים אלו, שְׁנֵאמֶר (תהלים צד יב) 'אֲשֶׁרִי הִנֵּבֵר אֲשֶׁר תִּסְפְּנוּ יָהּ וּמִתּוֹרַתְךָ תִּלְמָדְנוּ, וממקרא זה אנו למדים שתכלית היסורים היא כדי להביא את האדם לידי לימוד התורה. ואם תלה את היסורים בביטול תורה ואף על פי כן לא מצא עון זה בידו, לפי שאינו מבטל מן התורה מאומה, בידו שישפורין של אהבה הם, שהקדוש ברוך הוא מייסרו בעולם הזה בלא שום עון, כדי להרבות את שכרו לעולם הבא יותר מכדי זכויותיו, שְׁנֵאמֶר (משלי א יב) 'כִּי אֵת אֲשֶׁר יֵאָהֵב ה' יוֹכִיחַ'.

הגמרא מביאה מימרא נוספת בענין יסורים של אהבה: אמר רבא אמר רב פחיה אמר רב הונא, כל אדם שהקדוש ברוך הוא חפץ בו, הרי הוא מרבה – שוברו ומכניעו) ב'ספורין', שְׁנֵאמֶר (ישעיה נג ט) 'וְהוּא חֲפֵץ בָּךְ הוּא מְדַכְּאוּ בְּחֹלֵי וְיִסּוּרִים, כדי להרבות את שכרו. יבול – שמתאמר, שמביא עליו הקדוש ברוך הוא יסורים להוסיף שכרו אפילו אם לא קבלם עליו מאהבה, תלמוד לומר בהמשך הפסוק 'אם תשים אשם נפשו', 'אשם' היינו קרבן ו'נפשו' היינו מדעתו ומרצונו, ובמקרא זה הוקשו היסורים לקרבן, מה אשם – קרבן) אינו בא אלא לרצות – לרצון בעליו, אף יספורין של

למד: החשיתי משוב. מן התורה: וכאבי נעבר. מכה עברה: המוכר עצב. שפירש הימנו
דבר חשוב כזה ומתוך דוחקו מכרה: ושמה. שהרי הקב"ה מזהירם מלעזוב אותה ומשכחה
לפניהם בלקח טוב אחר שנתנה להם: פשפש ולא מצא. לא מצא עבירה בידו שבשכילה
ראוין יסורין הללו לכא: אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו. שבשכיל יסורין
צריך אדם לבא לידי תלמוד תורה: יסורין של
אהבה. הקב"ה מייסרו בעזה: בלא שום עון כדי
להרבות שכרו בעולם הבא יותר מכדי זכותו:
וה' חפץ דבאו החלי. מי שהקב"ה חפץ בו מחלדו
ביסורין: אשם. קרבן. נפשו. מדעתה: דבר זה.
שאשרי אדם אשר תיסרנו יה: מתורתך תלמדנו.
כלומר מתורתך אנו למדין אותו: נאמר בריה
ביסורין דבתים אלה דברי הבתים. אחר הקללות
נאמר במשנה תורה: אף יסורין ממדקין כל
עונותיו של אדם גרסי: ודרך חיים. חיי העדה:
היוין לו תוכחות מוסר לאדם:
ובגים

המיתה, שְׁנֵאמֶר: "וְדָמוֹ סֵלָה". וְאָמַר ר' לוי בר חמא, אָמַר ר' שמעון בן לקיש: מאי דכתיב "וְאֶתְנָה לָךְ אֶת לַחַת הָאֵבֶן וְהַתּוֹרָה
וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרְתָם"? "לוחות", אלו עֲשֵׂרֶת הַדְּבָרוֹת; "תּוֹרָה", זו מִקְרָא; "וְהַמִּצְוָה", זו מִשְׁנָה; "אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי", אלו
נְבִיאִים וּכְתוּבִים; "לְהוֹרְתָם", זה נִמְרָא; מִלְּמַד שְׂבוּלָם נִתְּנוּ לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. אָמַר ר' יצחק: כָּל הַקּוּרָא קְרִיאַת שְׁמַע עַל מִפְתּוֹ, כָּאֵלּוּ
אוֹחוֹ חֶרֶב שֶׁל שְׁתֵּי פִּיּוֹת בִּידוֹ, שְׁנֵאמֶר: "רוֹמְמוֹת אֵל בְּגִרּוֹנָם, וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בִּידָם". מאי מִשְׁמַע? אָמַר מִרְיָא וְאִיתִימָא רַב
אִשִּׁי: מִרְיָא דְעֵינָא, דְכָתִיב: "יַעֲלֹז חֲסִידִים בְּכָבוֹד, וְיִרְנֶנּוּ עַל מִשְׁכָּבוֹתָם", וּכְתִיב בְּתַרְיָה: "רוֹמְמוֹת אֵל בְּגִרּוֹנָם, וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת
בִּידָם". אָמַר ר' יצחק: כָּל הַקּוּרָא קְרִיאַת שְׁמַע עַל מִפְתּוֹ מוֹיָקִין בְּדִלְיִין הֵימְנוּ. שְׁנֵאמֶר: "וּבְנֵי רֶשֶׁף יִגְבִּיחוּ עוֹף", וְאִין "עוֹף" אֵלָּא
תּוֹרָה, שְׁנֵאמֶר: "חֲתָעוּף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאִינְנוּ", וְאִין "רֶשֶׁף" אֵלָּא מוֹיָקִין, שְׁנֵאמֶר: "מִזֵּי רָעַב וּלְחָמִי רֶשֶׁף וְקָטַב מִרְיָ". אָמַר ר' שמעון
בן לקיש: כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה יִסְוִין בְּדִלְיִין הֵימְנוּ, שְׁנֵאמֶר: "וּבְנֵי רֶשֶׁף יִגְבִּיחוּ עוֹף", וְאִין "עוֹף" אֵלָּא תּוֹרָה, שְׁנֵאמֶר: "חֲתָעוּף עֵינֶיךָ
בּוֹ וְאִינְנוּ", וְאִין "רֶשֶׁף" אֵלָּא יִסְוִין, שְׁנֵאמֶר: "מִזֵּי רָעַב וּלְחָמִי רֶשֶׁף". אָמַר לִיה ר' יוחנן: הָא אֲפִילוּ תִינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבִּין יוֹדְעִין
אוֹתוֹ, שְׁנֵאמֶר: "וַיֹּאמֶר אִם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ, וְחִשְׁרַת בְּעֵינֶיךָ תַעֲשֶׂה, וְהִאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתַי וְשָׁמַרְתָּ כָּל חֻקֵּי, כָּל הַמִּצְוָה
אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ כִּמְצֻרִים לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ, כִּי אֲנִי ה' רּוֹפְאֶךָ"! אֵלָּא כָּל שֹׁאֲפֵשֶׁר לוֹ לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה וְאִינוּ עוֹסֵק, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְכִיא
עָלָיו יִסְוִין מְכַעֲרִין וְעוֹכְרִין אוֹתוֹ, שְׁנֵאמֶר: "וְאֶלְמָתִי דִּוְנִיָּה הַחֲשִׁיתִי מִשּׁוֹב וְכֹאכִי נֶעְפֶּר", וְאִין "שׁוֹב" אֵלָּא תּוֹרָה, שְׁנֵאמֶר: "כִּי לָקַח
טוֹב נִתְּתִי לָכֶם, תּוֹרַתִּי אֵל תַּעֲזוּבוּ". אָמַר ר' יוֹרָא, וְאִיתִימָא ר' חִנְיָא בַר פָּפָא: בָּא וְרָא, שְׁלֹא כְּמִדַּת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִדַּת
בְּשֵׁר דָּרִם. מִדַּת בְּשֵׁר וְדָם, אָדָם מוֹכֵר חֶפֶץ לְחִבּוּר, מוֹכֵר עֶצֶב, וְלֹקַח שְׂמָחָה, אֲבָל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אִינוּ כֵן, נִתֵּן לָהֶם תּוֹרָה
לְיִשְׂרָאֵל וְשִׂמְחָה, שְׁנֵאמֶר: "כִּי לָקַח טוֹב נִתְּתִי לָכֶם, תּוֹרַתִּי אֵל תַּעֲזוּבוּ". אָמַר רַבָּא, וְאִיתִימָא רַב חֲסֵדָא: אִם רֹאֶה אָדָם שִׁיפּוּרִין
בְּאִין עָלָיו, יִפְשַׁפֵּשׁ בְּמַעֲשָׂיו, שְׁנֵאמֶר: "נִחַפְּשָׁה דְרִכֵּינוּ וְנִחַקְרָה, וְנִשְׁכַּח עַד ה'". פִּשְׁפֹּשׁ וְלֹא מִצָּא, יִתְלַח בְּכַסּוּל תּוֹרָה, שְׁנֵאמֶר:
"אֲשֶׁרִי הִגְבֵּר אֲשֶׁר תִּסְפְּרוּ יְהִי, וּמִתּוֹרַתְךָ תִּלְמַדְנוּ". וְאִם תִּלָּה וְלֹא מִצָּא, בִּידוּעַ שִׁיפּוּרִין שֶׁל אַהֲבָה הֵם, שְׁנֵאמֶר: "כִּי אֶת אֲשֶׁר
יֹאֲהֵב ה' יוֹכִיחַ". אָמַר רַבָּא, אָמַר רַב חֲסִידָא, אָמַר רַב הוּנָא: כָּל שֹׁהֲקֵדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא חֶפֶץ בּוֹ, מִדְּכָאוּ בִּיפּוּרִין, שְׁנֵאמֶר: "וְה' חֶפֶץ
– דְּכָאוּ הַחֲלִיל". יָכוֹל אֲפִילוּ לֹא קִבְּלָם מֵאַהֲבָה? תִּלְמוּד לומר: "אִם תִּשִּׁים אֲשֶׁם נִפְשׁוֹ", מָה אֲשֶׁם לְדַעַת, אִף יִסְוִין לְדַעַת. וְאִם
קִבְּלָם, מָה שִׁכְרוּ? "רָאָה זֶרַע, יֶאֱרֹךְ יָמִים". וְלֹא עוֹד, אֵלָּא שֶׁתִּלְמוּדוֹ מִתְקִיִּים בִּידוֹ, שְׁנֵאמֶר: "וְחֶפֶץ ה' בִּידוֹ יִצְלַח". פְּלִיגִי בַּה
רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי וְרַבִּי אַחָא בַר חִנְיָא, חֵד אָמַר: אֵלּוּ הֵם יִסְוִין שֶׁל אַהֲבָה? כָּל שְׂאִין בְּהֵן בְּטוֹל תּוֹרָה, שְׁנֵאמֶר: "אֲשֶׁרִי הִגְבֵּר
אֲשֶׁר תִּסְפְּרוּ יְהִי, וּמִתּוֹרַתְךָ תִּלְמַדְנוּ", וְחֵד אָמַר: אֵלּוּ הֵם יִסְוִין שֶׁל אַהֲבָה? כָּל שְׂאִין בְּהֵן בְּטוֹל תַּפְלָה, שְׁנֵאמֶר: "בְּרוּךְ אֱלֹהִים
אֲשֶׁר לֹא חִסֵּר תַּפְלָתִי וְחִסְדוֹ מֵאִתִּי". אָמַר לָהּ ר' אָבָא בְּרִיה דְּר' חִיָּא בַר אָבָא: הֲכִי אָמַר ר' חִיָּא בַר אָבָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:
אֵלּוּ וְאֵלּוּ יִסְוִין שֶׁל אַהֲבָה הֵן, שְׁנֵאמֶר: "כִּי אֶת אֲשֶׁר יֹאֲהֵב ה' יוֹכִיחַ", אֵלָּא מָה תִּלְמוּד לומר "וּמִתּוֹרַתְךָ תִּלְמַדְנוּ"? אֵל תִּקְרִי
"תִּלְמַדְנוּ", אֵלָּא "תִּלְמַדְנוּ", דְּבַר זֶה – מִתּוֹרַתְךָ תִּלְמַדְנוּ: קַל וְחֹמֶר מִשֵּׁן וְעוֹן: מָה שֵׁן וְעוֹן אֶחָד מֵאֲבָרֵיו שֶׁל אָדָם, עֶבֶר יוֹצֵא
בְּהֵן לְחִירוֹת, יִסְוִין שֶׁמִּמְקָרְקֵן כָּל גּוֹפֵּי שֶׁל אָדָם, עַל אַחַת בִּפְנֵי וְכַמּוֹ! וְהִינוּ דְּר' שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, דָּאֲמַר ר' שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ: נֹאֲמַר
"בְּרִית" בְּמִלָּה, וְנֹאֲמַר "בְּרִית" בִּיפּוּרִין; נֹאֲמַר "בְּרִית" בְּמִלָּה, דְּכָתִיב "וְלֹא תִשְׁבִּית מִלַּח בְּרִית", וְנֹאֲמַר "בְּרִית" בִּיפּוּרִין, דְּכָתִיב
"אֵלֶּה דְּבָרֵי הַבְּרִית"; מָה "בְּרִית" הָאֵמּוֹר בְּמִלָּה מִלָּח מִמִּתְקַת אֶת הַבְּשֵׁר, אִף "בְּרִית" הָאֵמּוֹר בִּיפּוּרִין: יִסְוִין מִמְקָרְקֵן כָּל עֲוֹנוֹתָיו
שֶׁל אָדָם. תִּנְיָא, ר' שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי אוֹמַר: שְׁלֹשׁ מִתְּנוֹת טוֹבוֹת נִתְּן הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, וְכוּלָּן לֹא נִתְּנָן אֵלָּא עַל יְדֵי
יִסְוִין, אֵלּוּ הֵן: תּוֹרָה וְאַרְצָא יִשְׂרָאֵל וְהָעוֹלָם הַבָּא. תּוֹרָה מִנֵּן? שְׁנֵאמֶר: "אֲשֶׁרִי הִגְבֵּר אֲשֶׁר תִּסְפְּרוּ יְהִי, וּמִתּוֹרַתְךָ תִּלְמַדְנוּ". אֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל, דְּכָתִיב: "כִּי כֹאשֶׁר יִיפֹר אִישׁ אֶת בְּנוֹ, ה' אֱלֹהֶיךָ מִפְּסָדְךָ", וּכְתִיב בְּתַרְיָה: "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מְבַאֵד אֶל אֶרֶץ מוֹכֵד". הָעוֹלָם
הַבָּא, דְּכָתִיב: "כִּי יֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר, וְדָרְךָ חַיִּים תּוֹכָחוֹת מוֹסֵר". תִּנְיָ תִנָּא קַמִּיָּה דְּר' יוֹחָנָן: כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבְגִמְלוֹת חֲסִידִים

וְקוֹבֵר

וְאִם תִּלְמִיד חָבֵם הוּא, שְׂרָגִיל בְּמִשְׁנֵתוֹ לַחֲזוֹר עַל גִּרְסוֹת תְּמִיד דְּיו בְּכַךְ: יִרְצֵי יֵצֵר טוֹב.
שִׁיעֶשֶׂה מִלְחָמָה עִם יֵצֵר הָרַע: וְדוּמוֹ סֵלָה. יוֹם הַדּוּמָיָה הוּא יוֹם הַמּוֹת שֶׁהוּא דּוּמָיָה
עוֹלָמִית: זֶה מִקְרָא. חוֹמֶשׁ מִשְׁנֵה לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה: זוֹ מִשְׁנָה. שִׁיתְעַסְקוּ בְּמִשְׁנָה: זֶה נִמְרָא.
סִבְרַת טַעְמֵי הַמִּשְׁנּוֹת שֶׁמִּמֶּנּוּ יוֹצֵאָה הוֹרָאָה. אֲבָל הַמּוֹרִים הוֹרָאָה מִן הַמִּשְׁנָה נִקְרָאוּ מִבְּלִי
הָעוֹלָם בְּמִס' טוֹטָה (דף כב.). כָּאֵלּוּ אוֹחוֹ חֶרֶב שֶׁל
שְׁתֵּי פִּיּוֹת בִּידוֹ. לְהוֹרֹג אֶת הַמּוֹיָקִין: מֵאִי מִשְׁמַע.
דְּבִקְרִיאַת שְׁמַע: הַתַּעֲיָף עֵינֶיךָ בּוֹ. אִם תִּכְפַּל
וְסִגְרַת עֵינֶיךָ בַּתּוֹרָה הִיא מִשְׁתַּכַּחַת מִמֶּךָ: וּבְנֵי
רֶשֶׁף יִגְבִּיחוּ עוֹף. הָעוֹף מִסְלֵק מִמֶּךָ: קָטַב מִרְיָ.
זֶה שֵׁם שֶׁר הַצְּהָרִים בְּמִסְכַּת פְּסוּדִים (דף קיא):
וְלַחוּמֵי רֶשֶׁף. כְּתִיב בֵּין רֶעֶב לַמּוֹיָקִין נִדְרַשׁ לַפְּנֵי
וְלֹאֲחִירֵי יִסְוִין מוֹיָקִין: אֲפִילוּ תִינוּקוֹת שֶׁל בֵּית
רַבִּין וְיֹדְעִים. שֶׁהַתּוֹרָה מְגִינָה שֶׁלֹּמְדִין מִסְפָּר
חוֹמֶשׁ אִם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמַע כָּל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ
וְגו'. וְאֲפִילוּ הַקִּטְנִים שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לְסֹפֶר אִיּוֹב כְּבֵר

הַמִּיתָה, שְׁנֵאמֶר: "וְדָמוֹ סֵלָה". וְאָמַר ר' לוי בר חמא, אָמַר ר' שמעון בן לקיש: מאי דכתיב "וְאֶתְנָה לָךְ אֶת לַחַת הָאֵבֶן וְהַתּוֹרָה
וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרְתָם"? "לוחות", אלו עֲשֵׂרֶת הַדְּבָרוֹת; "תּוֹרָה", זו מִקְרָא; "וְהַמִּצְוָה", זו מִשְׁנָה; "אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי", אלו
נְבִיאִים וּכְתוּבִים; "לְהוֹרְתָם", זה נִמְרָא; מִלְּמַד שְׂבוּלָם נִתְּנוּ לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. אָמַר ר' יצחק: כָּל הַקּוּרָא קְרִיאַת שְׁמַע עַל מִפְתּוֹ, כָּאֵלּוּ
אוֹחוֹ חֶרֶב שֶׁל שְׁתֵּי פִּיּוֹת בִּידוֹ, שְׁנֵאמֶר: "רוֹמְמוֹת אֵל בְּגִרּוֹנָם, וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בִּידָם". מאי מִשְׁמַע? אָמַר מִרְיָא וְאִיתִימָא רַב
אִשִּׁי: מִרְיָא דְעֵינָא, דְכָתִיב: "יַעֲלֹז חֲסִידִים בְּכָבוֹד, וְיִרְנֶנּוּ עַל מִשְׁכָּבוֹתָם", וּכְתִיב בְּתַרְיָה: "רוֹמְמוֹת אֵל בְּגִרּוֹנָם, וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת
בִּידָם". אָמַר ר' יצחק: כָּל הַקּוּרָא קְרִיאַת שְׁמַע עַל מִפְתּוֹ מוֹיָקִין בְּדִלְיִין הֵימְנוּ. שְׁנֵאמֶר: "וּבְנֵי רֶשֶׁף יִגְבִּיחוּ עוֹף", וְאִין "עוֹף" אֵלָּא
תּוֹרָה, שְׁנֵאמֶר: "חֲתָעוּף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאִינְנוּ", וְאִין "רֶשֶׁף" אֵלָּא מוֹיָקִין, שְׁנֵאמֶר: "מִזֵּי רָעַב וּלְחָמִי רֶשֶׁף וְקָטַב מִרְיָ". אָמַר ר' שמעון
בן לקיש: כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה יִסְוִין בְּדִלְיִין הֵימְנוּ, שְׁנֵאמֶר: "וּבְנֵי רֶשֶׁף יִגְבִּיחוּ עוֹף", וְאִין "עוֹף" אֵלָּא תּוֹרָה, שְׁנֵאמֶר: "חֲתָעוּף עֵינֶיךָ
בּוֹ וְאִינְנוּ", וְאִין "רֶשֶׁף" אֵלָּא יִסְוִין, שְׁנֵאמֶר: "מִזֵּי רָעַב וּלְחָמִי רֶשֶׁף". אָמַר לִיה ר' יוחנן: הָא אֲפִילוּ תִינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבִּין יוֹדְעִין
אוֹתוֹ, שְׁנֵאמֶר: "וַיֹּאמֶר אִם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ, וְחִשְׁרַת בְּעֵינֶיךָ תַעֲשֶׂה, וְהִאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתַי וְשָׁמַרְתָּ כָּל חֻקֵּי, כָּל הַמִּצְוָה
אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ כִּמְצֻרִים לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ, כִּי אֲנִי ה' רּוֹפְאֶךָ"! אֵלָּא כָּל שֹׁאֲפֵשֶׁר לוֹ לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה וְאִינוּ עוֹסֵק, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְכִיא
עָלָיו יִסְוִין מְכַעֲרִין וְעוֹכְרִין אוֹתוֹ, שְׁנֵאמֶר: "וְאֶלְמָתִי דִּוְנִיָּה הַחֲשִׁיתִי מִשּׁוֹב וְכֹאכִי נֶעְפֶּר", וְאִין "שׁוֹב" אֵלָּא תּוֹרָה, שְׁנֵאמֶר: "כִּי לָקַח
טוֹב נִתְּתִי לָכֶם, תּוֹרַתִּי אֵל תַּעֲזוּבוּ". אָמַר ר' יוֹרָא, וְאִיתִימָא ר' חִנְיָא בַר פָּפָא: בָּא וְרָא, שְׁלֹא כְּמִדַּת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִדַּת
בְּשֵׁר דָּרִם. מִדַּת בְּשֵׁר וְדָם, אָדָם מוֹכֵר חֶפֶץ לְחִבּוּר, מוֹכֵר עֶצֶב, וְלֹקַח שְׂמָחָה, אֲבָל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אִינוּ כֵן, נִתֵּן לָהֶם תּוֹרָה
לְיִשְׂרָאֵל וְשִׂמְחָה, שְׁנֵאמֶר: "כִּי לָקַח טוֹב נִתְּתִי לָכֶם, תּוֹרַתִּי אֵל תַּעֲזוּבוּ". אָמַר רַבָּא, וְאִיתִימָא רַב חֲסֵדָא: אִם רֹאֶה אָדָם שִׁיפּוּרִין
בְּאִין עָלָיו, יִפְשַׁפֵּשׁ בְּמַעֲשָׂיו, שְׁנֵאמֶר: "נִחַפְּשָׁה דְרִכֵּינוּ וְנִחַקְרָה, וְנִשְׁכַּח עַד ה'". פִּשְׁפֹּשׁ וְלֹא מִצָּא, יִתְלַח בְּכַסּוּל תּוֹרָה, שְׁנֵאמֶר:
"אֲשֶׁרִי הִגְבֵּר אֲשֶׁר תִּסְפְּרוּ יְהִי, וּמִתּוֹרַתְךָ תִּלְמַדְנוּ". וְאִם תִּלָּה וְלֹא מִצָּא, בִּידוּעַ שִׁיפּוּרִין שֶׁל אַהֲבָה הֵם, שְׁנֵאמֶר: "כִּי אֶת אֲשֶׁר
יֹאֲהֵב ה' יוֹכִיחַ". אָמַר רַבָּא, אָמַר רַב חֲסִידָא, אָמַר רַב הוּנָא: כָּל שֹׁהֲקֵדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא חֶפֶץ בּוֹ, מִדְּכָאוּ בִּיפּוּרִין, שְׁנֵאמֶר: "וְה' חֶפֶץ
– דְּכָאוּ הַחֲלִיל". יָכוֹל אֲפִילוּ לֹא קִבְּלָם מֵאַהֲבָה? תִּלְמוּד לומר: "אִם תִּשִּׁים אֲשֶׁם נִפְשׁוֹ", מָה אֲשֶׁם לְדַעַת, אִף יִסְוִין לְדַעַת. וְאִם
קִבְּלָם, מָה שִׁכְרוּ? "רָאָה זֶרַע, יֶאֱרֹךְ יָמִים". וְלֹא עוֹד, אֵלָּא שֶׁתִּלְמוּדוֹ מִתְקִיִּים בִּידוֹ, שְׁנֵאמֶר: "וְחֶפֶץ ה' בִּידוֹ יִצְלַח". פְּלִיגִי בַּה
רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי וְרַבִּי אַחָא בַר חִנְיָא, חֵד אָמַר: אֵלּוּ הֵם יִסְוִין שֶׁל אַהֲבָה? כָּל שְׂאִין בְּהֵן בְּטוֹל תּוֹרָה, שְׁנֵאמֶר: "אֲשֶׁרִי הִגְבֵּר
אֲשֶׁר תִּסְפְּרוּ יְהִי, וּמִתּוֹרַתְךָ תִּלְמַדְנוּ", וְחֵד אָמַר: אֵלּוּ הֵם יִסְוִין שֶׁל אַהֲבָה? כָּל שְׂאִין בְּהֵן בְּטוֹל תַּפְלָה, שְׁנֵאמֶר: "בְּרוּךְ אֱלֹהִים
אֲשֶׁר לֹא חִסֵּר תַּפְלָתִי וְחִסְדוֹ מֵאִתִּי". אָמַר לָהּ ר' אָבָא בְּרִיה דְּר' חִיָּא בַר אָבָא: הֲכִי אָמַר ר' חִיָּא בַר אָבָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:
אֵלּוּ וְאֵלּוּ יִסְוִין שֶׁל אַהֲבָה הֵן, שְׁנֵאמֶר: "כִּי אֶת אֲשֶׁר יֹאֲהֵב ה' יוֹכִיחַ", אֵלָּא מָה תִּלְמוּד לומר "וּמִתּוֹרַתְךָ תִּלְמַדְנוּ"? אֵל תִּקְרִי
"תִּלְמַדְנוּ", אֵלָּא "תִּלְמַדְנוּ", דְּבַר זֶה – מִתּוֹרַתְךָ תִּלְמַדְנוּ: קַל וְחֹמֶר מִשֵּׁן וְעוֹן: מָה שֵׁן וְעוֹן אֶחָד מֵאֲבָרֵיו שֶׁל אָדָם, עֶבֶר יוֹצֵא
בְּהֵן לְחִירוֹת, יִסְוִין שֶׁמִּמְקָרְקֵן כָּל גּוֹפֵּי שֶׁל אָדָם, עַל אַחַת בִּפְנֵי וְכַמּוֹ! וְהִינוּ דְּר' שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, דָּאֲמַר ר' שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ: נֹאֲמַר
"בְּרִית" בְּמִלָּה, וְנֹאֲמַר "בְּרִית" בִּיפּוּרִין; נֹאֲמַר "בְּרִית" בְּמִלָּה, דְּכָתִיב "וְלֹא תִשְׁבִּית מִלַּח בְּרִית", וְנֹאֲמַר "בְּרִית" בִּיפּוּרִין, דְּכָתִיב
"אֵלֶּה דְּבָרֵי הַבְּרִית"; מָה "בְּרִית" הָאֵמּוֹר בְּמִלָּה מִלָּח מִמִּתְקַת אֶת הַבְּשֵׁר, אִף "בְּרִית" הָאֵמּוֹר בִּיפּוּרִין: יִסְוִין מִמְקָרְקֵן כָּל עֲוֹנוֹתָיו
שֶׁל אָדָם. תִּנְיָא, ר' שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי אוֹמַר: שְׁלֹשׁ מִתְּנוֹת טוֹבוֹת נִתְּנָן לְיִשְׂרָאֵל, וְכוּלָּן לֹא נִתְּנָן אֵלָּא עַל יְדֵי
יִסְוִין, אֵלּוּ הֵן: תּוֹרָה וְאַרְצָא יִשְׂרָאֵל וְהָעוֹלָם הַבָּא. תּוֹרָה מִנֵּן? שְׁנֵאמֶר: "אֲשֶׁרִי הִגְבֵּר אֲשֶׁר תִּסְפְּרוּ יְהִי, וּמִתּוֹרַתְךָ תִּלְמַדְנוּ". אֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל, דְּכָתִיב: "כִּי כֹאשֶׁר יִיפֹר אִישׁ אֶ

הא לן הוא להו. פי' רש"י לבני ארץ ישראל שצריכין שילוח חוץ לשלשה מחנות לא הו
יסורין של אהבה. ותימא שדילוח מחנות לא היה נהוג אלא בזמן שהיוכל נהוג ובתי
ערי חומה. ובזמני האמוראים לא היה היכול נהוג כדאמרין במסכת גיטין (פ"ד דף לו.) והאך
היה מדבר ר' יוחנן מדבר שלא היה נהוג בימיו. וי"מ לא הן הוא להו לענין טומאה שנהדיק

באי ולא בבבל: והאמר רבי יוחנן דין גרמא
דעשריתא ביר. פי' רש"י דלאדם חשוב כר' יוחנן
מסתמו לא היו אלא יסורין של אהבה. ותימא
דהא מסק דהיכא דלא הו ליה בנים כלל לא הו
יסורין של אהבה דהרי כמה צדיקים שלא היו להם
בנים. ואי משום בנות? יוחנן נמי הו ליה בנות בפ'
בתרא דקדושין (דף ע"א) ונראה לפרש דהכי פריך
האמר ר' יוחנן דין גרמא וכו' אלמא מדוהו גריל
לנחם אחרים בכך ש"מ דהו יסורין של אהבה.
אבל אינו תלוי בכך שהצדיקים עצמם פנמיים
מעונים ביסורין. היג לא כל אדם זוכה לשתי
שלחנות. אבל אין לגורם אין אדם זוכה דהא כמה
צדיקים זוכין לשתי שלחנות כגון רבי ודאמרין
בפרק בתרא דהוריות (דף ק) דינא בלא דינא.
הרבה צדיקים יש שלוקין בגופם ובמזמנם אלא הם
היו יודעים שלא היה נותן שבש"א לארסייה דהו
רצים לרמוח לו שלא יעשה עוד: שלא יתא דבר
חוצץ בינו לבין הקיר. אבל מלאת דקביעא כגון
ארזן ותיבה אין זה הפסק. אבל משה נראה שאין
זה קבוע: אלא אימא סמוך למטחי. שלא היה
עושה מלאכה עד שיתפלל. ורש"י פירש אפילו
ללמוד שאסור ללמוד קודם תפלה. ולא ידעתי
מנא ליה. אבל ראה דשרי ללמוד קודם ריקנות
בפרק שני (דף י"ב) אמרין דרב מקדים ומשי ידיה
ומבקר ומתני פרקיה וקרי ק"ש כי מטא זמן ק"ש
כר'. כל הנותן מטתו בין צפון לדרום וכו'. ולא בין
מזרח למערב ודוקא כשישן עם אשתו מפני
שהשכינה מצויה בין מזרח למערב והיה הדבר
נזאי לשכב אצל אשתו מפני התשמיש וכן משמע
ומוכחי קראי:

המתפלל

וקובר את בניו, מוחלין לו על כל עונותיו. אמר
ליה ר' יוחנן: בשלמא תורה וגמילות חסדים, דכתיב
"בחסד ואמת יכופר עון", "חסד" זו גמילות חסדים,
שנאמר: "ודרך צדקה וחסד" ימצא חיים צדקה
וכבוד", "אמת" זו תורה, שנאמר: "אמת קנה ואל
המכפר", אלא "קובר את בניו" מנין? תנא ליה ההוא
סבא משום ר' שמעון בן יוחאי: אתאי "עון" "עון".
כתיב הכא "בחסד ואמת יכפר עון", וכתיב התם
"ומשלם עון אבות אל חיק בניהם". אמר ר' יוחנן:
נגעים ובנים אינן יסורין של אהבה. ונגעים לא?
והתניא, כל מי שיש בו אחד מארבעה מראות
נגעים חללו אינן אלא מנזח כפרה! מנזח כפרה
הו, ויסורים של אהבה לא הו. ואי בעית אימא,
הא לן, והא להו. ואי בעית אימא, הא בצנעא, הא
בפרסכיא. ובנים לא? היכי דמי? אולימא דהו להו
ומתו, והא אמר ר' יוחנן: דין גרמא דעשריתא ביר!
אלא הא דלא הו ליה כלל, והא דהו ליה ומתו. ר'
חייא בר אבא חלש, על לגביה ר' יוחנן, אמר ליה:
חביבין עליך ויסורין? אמר ליה: לא הן ולא שכתן.
אמר ליה: הב לי ידך. יתב ליה ידיה, ואוקמיה. ר'
יוחנן חלש, על לגביה ר' חנינא, אמר ליה: חביבין
עליך ויסורין? אמר ליה: לא הן ולא שכתן. אמר
ליה: הב לי ידך. יתב ליה ידיה, ואוקמיה. אפאי?
לוקים ר' יוחנן לנפשיה! אמרי: אין קבוש מתיר
עצמו מבית האסורים. ר' אליעזר חלש, על לגביה ר' יוחנן, הוה דהוה קא גני בבית
אפל, גליה לדרעיה ונפל נהורא, חזיה דהוה קא בכי ר' אליעזר, אמר ליה: אפאי קא
בבית? אי משום תורה דלא אפשת, שנינו: אחד המרבה ואחד הממעיט, ובלבד שיכיון
לבו לשמים. ואי משום מזוני, לא כל אדם זוכה לשתי שלחנות. ואי משום בני, דין גרמא
דעשריתא ביר. אמר ליה: להאי שופרא דכלי בעפרא קא בכינא. אמר ליה: על דא ודאי
קא בבית, וכבו תרנייהו. אדחכי והכי אמר ליה: חביבין עליך ויסורין? אמר ליה: לא הן
ולא שכתן. אמר ליה: הב לי ידך. יתב ליה ידיה, ואוקמיה. רב הונא תקיפו ליה ארבע

ובנים. קא סלקא דעתיה הקובר את בניו: ארבע מראות. שאת ותולדתה בהרת ותולדתה.
בהרת עזה כשלו שניה לה כסיד החיכל. שאת כצמר לבן שניה לה כקרום ביצה. הא לן
והא להו. באי שיער חומה מקדושות בה ומצורע טעון שילוח חוצה לחן אינן יסורין של
אהבה. בבל שאין טענין שילוח והן מנזח כפרה דהו יסורין של אהבה: בצנעא. תחת
בגדיה דין גרמא דעשריתא ביר. וזה עצם של כן
עשירי שמת לו ביר. כמו בר רצו עצם פחות
מכשערה ממנו בסודרו לעגמת נפש. וגברא
רבא כר' לא באו לו יסורין שאינן של אהבה:
דהויו להו בנים ופתו. הוה להו יסורין של אהבה
שהאבלות מכפרת על עונותיה: גליה. רבי יוחנן
לדרעיה: ונפל נהורא. שהיה בשרו מבחיק שיפה
היה מאד כדאמרין בב"מ בהשוכר את
הפועלים (דף פד.) אי משום תורה. שהיו למדת
הרבה כרונך: אחד המרבה ואחד הממעיט.
לענין קרבנות שניה בשלוח מנחות (דף קי.)
נאמר בעלות בהמה ריח ניתוח ובמנחה ריח
ניתוח ללמדך שאחד המרבה וכו': אי משום
מזוני. שאינך עשיר: על דא ודאי קא בבית. על
זה ודאי יש לך לכבות: דני. בחיות תקיפו.
התנינו: ליעין מר במילת. ישפוש במעשיה אי
איכא דשמיט עילי מילתא ליפא. אם יש בכס
ששמע עלי דבר שאני צריך לחזור בי ידיעני
שבישא. חלקו בזמורת הגפן שחיתבין מוח
בשעת הזמיר ותנן (בב"מ דף קג.) כשם שחולקין
בין כך חולקין בזמורות ובקנים. שריגים
מתרגמנין בשבין (בראשית מ: מז) שביק לי מידי
מיניה. וכי אינו חשוד בענינים שהוא גונב לי
הרבה יותר מחלקי: בחר נגבא נגוב כו'. הגונב
מן הגנב אף הוא טועם טעם גנבה: סמוך למפתח.
כל ימי נהרתי שלא לעשות מלאכה ושלא
לעסוק בתורה כשעומתי ממטתי עד שאקרא
ק"ש ואתפלל: צפון לדרום. ראשה ומרגלותיה
זה לצפון וזה לדרום. ונראה בעיני שהשכינה
במזרח או במערב לפיכך נכון להסב דרך
תשמיש לרחות אחרות: וצפונין. לשון צפון
וספיה דקרא ישבע בניו: תמלא בכנס. תמלא
ימי הריגתם: מורף נפשו באפו. לך אומר אשר
גרמת לך לטרוף את נפשך בפניך ומה דהיי
הנפש זה תפלה כמו שזכרנו ואשפוך את נפשי
לפני ה' (ש"א א): הלמענך תעוב ארץ. וכי סבור
היית שבשבילך שיצאת תסתלק השכינה ויעזוב
את חבירך המתפלל לפני:

לא

מאה דינ דחמרא, על לגביה רב יהודה אחיה דרב סלא חסידא ורבנן, ואמרי ליה רב אדא בר אבהו ורבנן, ואמרו ליה:
לענין מר במילתא! אמר להו: ומי חשידנא בעיניכו?! אמרו ליה: מי חשיד קודשא בריך הוא דעביד דינא בלא דינא?! אמר
להו: אי איכא מאן דשמיט עלי מלתא, לימא! אמרו ליה: הכי שמיט לן, דלא יתיב מר שבש"א לארסייה. אמר להו: מי קא
שביק לי מידי מיניה?! הא קא גניב ליה פוליה! אמרו ליה: היינו דאמרי אינשי, "בחר נגבא נגוב, וטעמא טעים". אמר להו:
קבילנא עלי דהייבנא ליה! איכא דאמרי: הדר חלא וזהו חמרא, ואיכא דאמרי: אייקר חלא, ואיזרבן דרמי דחמרא. תניא,
אבא בגימין אומר: על שני דברים הייתי מצטער כל ימי: על תפילתי שתהא לפני מטותי, ועל מטותי שתהא נהונה בין צפון
לדרום. על תפילתי שתהא לפני מטותי - מאי "לפני מטותי"? אולימא לפני מטותי, והאמר רב יהודה אמר רב, ואיתימא
ר' יהושע בן לוי: מנין למתפלל שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הקיר? שנאמר: "ויסב חוקיהו פניו אל הקיר ויתפלל!" לא
תימא "לפני מטותי", אלא אימא "סמוך למטותי". "ועל מטותי שתהא נהונה בין צפון לדרום", דאמר ר' חמא בר' חנינא, אמר
ר' יצחק: כל הנותן מטתו בין צפון לדרום, הוין ליה בנים זכרים, שנאמר: "וצפונך תמלא כמנם, וישבעו בנים". רב נחמן בר
יצחק אמר: אף אין אשתו מפלת נפלים. כתיב הכא: "וצפונך תמלא כמנם", וכתיב התם "וימלאו ימיה ללדת, והנה תומם
בבטנה": תניא, אבא בגימין אומר: שנים שנכנסו להתפלל, וקדם אחד מהם להתפלל ולא המתין את חברו ויצא, טורפין
לו תפלתו בפניו, שנאמר: "טורף נפשו באפו, הלמענך תעוב ארץ?! ולא עוד, אלא שגורם לשכינה שתסתלק מישראל,
שנאמר: "ויעתק צור ממקומו", ואין "צור" אלא הקדוש ברוך הוא, שנאמר: "צור ילדך תשי". ואם המתין לו מה שכתב?

אמר

הגמרא מביאה מעשים מאמוראים שבאו עליהם יסורים: **רבי חייא**
בר אבא חלש - חלה. **על לנביה** - נכנס אליו **רבי יוחנן** לבקרו. **אמר**
לית רבי יוחנן לרבי חייא בר אבא, האם **תכיבין עיליך** ויפוזין אלו,
 כלומר, האם חפץ אתה בהם. **אמר ליה רבי חייא בר אבא** לרבי
 יוחנן, **לא הן ולא שכיבין** - איני חפץ ביסורים אלו, אף על פי שאני
 עתיד לקבל עליהם שכר. **אמר ליה רבי יוחנן**, אם כן, **הב לי ירך** -
 תן לי את ירך, **יהב ליה ידיה** - נתן לו רבי חייא בר אבא את ידו,
ואוקמייה - והעמידו רבי יוחנן על רגליו, כלומר, שנתרפא
 ממחלתו.
רבי יוחנן חלש - חלה. **על לנביה** - נכנס אליו **רבי חנינא** לבקרו.
אמר ליה רבי חנינא לרבי יוחנן, האם **תכיבין עיליך** ויפוזין אלו. **אמר**
לית רבי יוחנן לרבי חנינא, **לא הן ולא שכיבין** - איני חפץ ביסורים
 אלו, אף על פי שעתיד אני לקבל עליהם שכר. **אמר ליה רבי חנינא**
 לרבי יוחנן, **הב לי ירך** - תן לי את ירך, **יהב ליה ידיה** - נתן לו רבי
 יוחנן את ידו, **ואוקמייה** - והעמידו רבי חנינא על רגליו, כלומר,
 שנתרפא ממחלתו.
 מקשה הגמרא: **אמאי** - מדוע הוצרך רבי יוחנן לכך שיעמידו רבי
 חנינא על רגליו, **לוקימין רבי יוחנן לפשיה** - הרי יכול היה רבי יוחנן
 להעמיד את עצמו, כפי שהעמיד לרבי חייא בר אבא.
 מתרצת הגמרא: **אמאי** - אמרו בני הישיבה בישוב קושאי זו, **אין**
תכיבין עיליך **עצמו** **מפני האסורים**. ומשל הוא, שכשם שאדם
 האסור בבית האסורים אינו יכול לשחרר את עצמו משם, אלא
 הוא צריך לאדם אחר שיבא במחויץ וישחררהו, כך החולה אינו
 יכול לרפא את עצמו, אלא צריך שיבא אדם אחר ויעמידו על
 רגליו.
רבי אלעזר חלש - חלה. **על לנביה** - נכנס אליו **רבי יוחנן** לבקרו.
הוא - ראה רבי יוחנן, **דהוה קא גני בבית אפל** - שרבי אלעזר שוכב
 בבית חשוך. **גלייה לדרעיה ונפל נהווא** - גילה רבי יוחנן את זרועו
 והואר הבית, מחמת שהיה בשרו של רבי יוחנן מבהיך, שכן יפה
 היה מאוד. **חזיה דהוה קא כפי רבי אלעזר** - ראה רבי יוחנן את רבי
 אלעזר שהוא בוכה. **אמר ליה, אמאי קא בכית** - מדוע בוכה אתה,
אי משום תורה דלא אפשרת - אם משום שלא הרבית ללמוד תורה
 כפי רצונך, הרי כבר **שנינו במנחות** (ק:) **לגבי הבאת קרבנות, אחר**
המקרה ואחר המעשים וכלבד שכיבין לבו לשמים, כלומר, בין אדם
 עשיר המביא בהמה לעולה, ובין אדם עני המביא סולת למנחה,
 חביבים הם בשווה לפני הקדוש ברוך הוא, בתנאי שמכוונים ליבם
 לשם שמים. **ואי משום מוני** - ואם בוכה אתה על כך שאינך
 עשיר, ואין מונחך מצוים לך, אין לך להצטער על כך, **שהרי לא**
כל אדם זוכה לשתי שלחנות, כלומר, מעטים הם הזוכים גם לתורה
 וגם לעושר. **ואי משום בני** - ואם בוכה אתה על בניך שמתו, **דין**
נרמא דעשרתא פיר - ראה עצם זו של בני העשירי.
אמר ליה רבי אלעזר לרבי יוחנן, לא על דברים אלו אני בוכה,
 אלא **להאי שופרא דכלי בעפרא קא בכינא** - על יופיך זה שעתיד
 לבלות בעפר אני בוכה.
אמר ליה רבי יוחנן לרבי אלעזר, **על דא ודאי קא בכית** - על דבר
 זה ודאי ראוי לך לבכות. **ובכו תרנויהו** - ובכו שניהם יחדיו.
אדחקי וחקי - בין כך ובין כך, **אמר ליה רבי יוחנן לרבי אלעזר**,
 האם **תכיבין עיליך** ויפוזין אלו. **אמר ליה רבי אלעזר לרבי יוחנן**, **לא**
הן ולא שכיבין - איני חפץ ביסורים אלו, אף שעתיד אני לקבל
 עליהם שכר. **אמר ליה רבי יוחנן לרבי אלעזר**, **הב לי ירך** - תן לי
 את ירך, **יהב ליה ידיה** - נתן רבי אלעזר לרבי יוחנן את ידו,
ואוקמייה - והעמידו רבי יוחנן על רגליו, כלומר, שנתרפא
 ממחלתו.
 הגמרא מביאה מעשה מאמורא שבאו עליו יסורים בענייני ממון:
רב הונא תקיפו ליה ארבע מאה דני דתמרא - החמיצו לו ארבע
 מאות חביות של יין, **על לנביה** - נכנס אליו **רב יהודה אחיה דרב**
סלא תסרידא - אחיו של רב סלא החסיד, ורָבֵּן - ובני הישיבה,
ואמר לה - ויש אומרים שנכנסו אצלו **רב אידי בר אבהה ורבנן**,
ואמר ליה לעיין מר במיליה - יפשפש הרב במעשיו, כדי לידע

יקובר את בניו, כלומר, שבנו מתים על פניו, **מוחלין לו על כל**
עונותיו.
אמר ליה רבי יוחנן לאותו חכם, בשלמא - מה ששנית בברייתא
 שהעוסק בתורה וגמילות חסדים מוחלים לו על כל עונותיו יש
 לכך ראייה מן המקרא, **דכתיב** (משל יט) **בחסד ואמת יכפר עון**, ויש
 לבאר כוונת הכתוב כך, **החסד** זו גמילות חסדים, **שנאמר** (שם כב כא)
ידוך צדקה וחסד ימצא חיים ויכבוד, **אמת** זו תורה, **שנאמר**
 (שם כג כג) **אמת קנה ואל תמכר**, ויכופר עון, **וכתיב חסד** - וגאמר
 'בחסד ואמת יכופר עון' שהעוסק בתורה וגמילות חסדים מוחלים
 לו על כל עונותיו. **אלא** מה שהוספת לשנות בברייתא שאף
 הקובר את בניו מוחלים על עונותיו, **מנין** יש ללמוד דבר זה.
תנא ליה ההוא קבא - שנה לו ו-לרבי יוחנן זקן אחד, ברייתא
משום ו-משמו של **רבי שמעון בן יוחאי**, **אתנא** - יש ללמוד ענין זה
 בגזירה שוה, על ידי התיבות **עון עון**. **כתיב קבא** - נאמר כאן,
 לגבי כפרת עונות, **בחסד ואמת יכופר עון**, **וכתיב חסד** - וגאמר
 שם (ימיה לב יח), **לגבי מיתת הבנים**, **וישלים עון אבות אל חיק**
בניהם, דהיינו, שהבנים מתים בעון אבותיהם, וממילא יש ללמוד
 המקראות זה מזה, שכשם שחסד ואמת מכפרים על עונותיו של
 אדם, כך מיתת בניו מכפרת עליו.
 הגמרא מביאה מימרא נוספת העוסקת ביסורים הבאים על האדם
 בענין בניו: **אמר רבי יוחנן**, אדם שבאים עליו נגעים, וכן אדם
 הסובל יסורים בענין הבנים, יסורים אלו אינן יפוזין של אהבה.
 מקשה הגמרא: **ונגעים לא** - וכי נגעים אינם יסורים של אהבה,
והתנא - והרי שנינו בברייתא, **כל מי שיש בו אחד מארבעה מראות**
נגעים חללו, **אין אלא מזבח כפרה** - מכפרים הם לו על עונותיו,
 ומשמע מכך שיסורים של אהבה הם.
 מתרצת הגמרא: **מזבח כפרה הוה** - אכן מכפרים הם על עונותיו,
 אבל יפוזין של אהבה לא הוה - אין הם יסורים של אהבה.
 ובאופן נוסף מתרצת הגמרא: **ואי פצית אימא** - ואם תרצה אמור
 באופן אחר, **הא פצנא** - הברייתא שבה מבואר שנגעים הם מזבח
 כפרה נאמרה לנו, בני בבל, שאין הערים שבה מקודשות, ואין
 המצורע משתלח חוץ לעיר, ולפיכך הנגעים הם גם מזבח כפרה
 וגם יסורים של אהבה. **והא להו** - ואילו המימרא של רבי יוחנן
 שנגעים ובנים אינם יסורים של אהבה נאמרה להם, לבני ארץ
 ישראל, שערי חומה שבה מקודשות הן, והמצורע צריך להשתלח
 מחוץ לעיר, ולפיכך אין הנגעים יסורים של אהבה.
 ובאופן נוסף מתרצת הגמרא: **ואי פצית אימא** - ואם תרצה אמור
 באופן אחר, **הא פצנא** - הברייתא שבה מבואר שנגעים הם מזבח
 כפרה עוסקת בנגעים הבאים על האדם במקום צנוע המכוסה
 בבגדיו, שאין הנגע ניכר לשאר בני אדם, ובאופן כזה הם יסורים
 של אהבה, **הא פצתהא** - אבל המימרא של רבי יוחנן שבה
 מבואר שנגעים אינם יסורים של אהבה עוסקת בנגעים הבאים על
 האדם במקום הגלוי לכל, ובאופן כזה אין הם יסורים של אהבה.
 עתה מבררת הגמרא את החלק השני בדבריו של רבי יוחנן לגבי
 יסורים הבאים על האדם בענין הבנים: **ונגים לא** - וכי יסורים
 הבאים על האדם בענין הבנים אינם יסורים של אהבה, **הכי דמי**
 - באיזה אופן מדובר, **אילימא** - אם נאמר שכוונת רבי יוחנן היא
 באלו דהוה ויתו - שהיו להם בנים ומתו, כיצד יתכן לומר
 שאין זה יסורים של אהבה. **והא אמר רבי יוחנן** - והרי רגיל היה
 רבי יוחנן לומר, **דין נרמא דעשרתא פיר** - זו היא העצם של בני
 העשירי. לפי שמתו לו עשרה בנים בחייו, והיה רגיל ליטול עמו
 עצם קטנה מבנו העשירי קשורה בסדרו. ולאחר רובי יוחנן אדם
 גדול היה ודאי לא הבין הקדוש ברוך הוא עליו יסורים שאינם
 של אהבה, ובהכרח שמיתת בנים היא בכלל יסורים של אהבה.
 מבארת הגמרא: **אלא יש שני אופנים של יסורים בענין הבנים, הא**
דלא הוה ליה כלל - יש אדם שלא היו לו בנים כלל, ועל כך אמר
 רבי יוחנן 'נגעים ובנים אינם יסורים של אהבה', **והא דהוה ליה ויתו**
 - ויש אדם שהיו לו בנים ומתו, כמו רבי יוחנן עצמו, ובאופן כזה
 הרי הם יסורים של אהבה, לפי שהאבילות מכפרת על עונותיו.

60 'בית מועד', דהיינו שהקדוש ברוך הוא נצב בבית הכנסת, שהוא
 61 הבית שבו מתועדים עמו ישראל.
 62 ומנין לעשרה אנשים שמתפללין ששכינה מצויה עמהם, שְׁנֵאמֶר (שם)
 63 'אלהים נצב בעדת אל', ו'עד' היא התאספות של עשרה אנשים.
 64 ומנין לשלשה דינים שיושבין בדין ששכינה מצויה עמהם, שְׁנֵאמֶר
 65 (שם) 'בִּכְרֵב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט', ו'אלהים' היינו בית דין של שלשה
 66 דינים.
 67 ומנין לשנים שיושבים ועוסקין בתורה ששכינה עמהם, שְׁנֵאמֶר (מלאכי
 68 טו א) 'אִם נִדְבְּרוּ יִרְאֵהוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וְנִקְשַׁב ה' וְגו' וישמע ויקִתֵּב
 69 ספר זכרון לפניו לִירְאֵהוּ ה' ולחשבי שמו'. ומאחר ונטק הכתוב
 70 בלשון 'איש אל רעהו' יש ללמוד שמדובר בשנים העוסקים
 71 בתורה, שהשכינה שרויה עמם.
 72 מבררת הגמרא: מאי – מה היא כוונת המשך הפסוק 'ולחשבי
 73 שמו'.
 74 מבאר הגמרא: אָמַר רב אשי, אפילו אם חשב אדם לעשות מצוה
 75 ונאנס ולא עשה, מכל מקום מעלה עליו הכתוב כאילו עשה.
 76 ומנין שאפילו אדם אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו, שְׁנֵאמֶר
 77 (שמות כ כא) 'כָּל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אֲזִכֵּיר אֶת שְׁמִי אֲבֹא אֵלָיו וּבִרְכֵתִי'.
 78 ויש לבאר המקרא כך, בכל מקום אשר יזכר שמי על פי מצוותי
 79 ודברי, דהיינו בלימוד התורה, אז אבוא ואשרה את שכינתי שם.
 80 ומאחר ונטק הכתוב בלשון יחיד 'אבוא אליך', יש ללמוד שאפילו
 81 יחיד העוסק בתורה שכינה שרויה עמו.
 82 מקשה הגמרא: וְכִי מֵאַחֵר דְּאִפְּלִי תֵּי – מאחר ונתבאר שאפילו
 83 אדם אחד העוסק בתורה שכינה עמו, תֵּי מִכְּנֵי – וכי צריך לומר
 84 שאף שנים העוסקים בתורה שכינה שרויה עמם.
 85 מתרצת הגמרא: תֵּי מִכְּנֵי – מִלֵּיהּ – שנים העוסקים בתורה
 86 מעלה יתירה יש בהם, שנכתבים דבריהם בִּסְפָר הַזְכוּרוֹת, כמאמר
 87 הכתוב (מלאכי ג טו) 'וְיִכְתֹּב סֵפֶר זִכְרוֹן לִפְנֵי לִירְאֵהוּ ה' ולחשבי שמו',
 88 תֵּי לֹא מִכְּנֵי מִלֵּי – אבל אדם אחד העוסק בתורה אין נכתבים
 89 דבריו בִּסְפָר הַזְכוּרוֹת, אף על פי שהשכינה שרויה עמו.
 90 שבה הגמרא ומקשה: וְכִי מֵאַחֵר דְּאִפְּלִי תֵּי – מאחר ונתבאר
 91 שאפילו שנים העוסקים בתורה שכינה עמם, תֵּי לֹא מִכְּנֵי – וכי
 92 צריך להשמיענו שאף שלשה היושבים בדין השכינה שרויה
 93 עמם.
 94 מתרצת הגמרא: מִהּ דְּתִימָא – שמה תאמר, דִּינָא שְׁלֵמָא כְּעֵלְמָא
 95 הוא – שהדין הוא עשית שלום בלבד, ואינו בכלל לימוד התורה,
 96 ולא אֲתֵינָא שְׂכִינָה – ואין השכינה שרויה עם הדינים, קָא מְשַׁמַּע לֵן
 97 דִּינָא נְמִי תֵינֵי תִּירָה – לפיכך צריך להשמיענו שאף עשית דין
 98 בכלל עסק התורה היא והשכינה שרויה שם.
 99 שבה הגמרא ומקשה: וְכִי מֵאַחֵר דְּאִפְּלִי תֵּי לֹא – מאחר ונתבאר
 100 שאפילו שלשה העוסקים בדין שכינה עמם, עֲשֶׂה מִכְּנֵי – וכי
 101 יש צורך בדבר להשמיענו שעשרה אנשים המתפללים שכינה
 102 שרויה עמם.
 103 מתרצת הגמרא: עֲשֶׂה אנשים המתפללים יש להם מעלה יתירה,
 104 דְּקִדְּמָה שְׂכִינָה וְאֵתֵינָא – שהשכינה מקדימה ובהא לבית הכנסת,
 105 קודם שיבואו לשם כל העשרה, אבל תֵּי לֹא עַד דְּתִיבֵי – שלשה
 106 דינים היושבים בדין אין השכינה שרויה עמם עד שיישבו
 107 שלשתם.
 108 הגמרא מביאה מימרא נוספת של רב אבין בר רב אדא בשם רבי
 109 יצחק, בענין התפילין של הקדוש ברוך הוא: אָמַר רב אבין בר רב
 110 אָמַר רבי יצחק, מִנֵּן שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מֵינֵי תְּפִלִּין, שְׁנֵאמֶר
 111 (שערי סב ח) 'שָׁפַע ה' בְּמִינוֹ וּבְרוּעֵ עֲוֹנוֹ', 'בְּמִינוֹ' זו התורה שְׁנֵאמֶר
 112 (דברים לג א) 'בְּמִינוֹ אֲשׁר דַּת לְמוֹ', 'וּבְרוּעֵ עֲוֹנוֹ' אֵלֶּי תְּפִלִּין,
 113 שְׁנֵאמֶר בהם (תהלים כט א) 'ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן'.
 114 מבררת הגמרא: ומנין יש ללמוד שהתפילין עוז (חוקק) הֵם לִישְׁרָאֵל,
 115 כלומר, מנין שהמקרא 'ה' עוז לעמו יתן' אכן נאמר לענין תפילין.
 116 מבאר הגמרא: דְּכִתִּיב (דברים ח ט) 'וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה'
 117 נִקְרָא עֲלֵיהֶם וְרָאוּ מִנֵּן, וְתֵינָא בְּרִייתָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אָמַר,
 118 אֵלֶּי תְּפִלִּין שְׁבָרַשׁ. כלומר, כאשר רואים הגויים את התפילין

1 אָמַר רבי יוסי בְּרַבִּי הֵינָנִי, הרי הוא זוכה לְכַרְבּוֹת הַלָּלוּ המפורשות
 2 בספר ישעיה (מח יח-ט), שְׁנֵאמֶר 'לֹא הִקְשַׁבְתָּ לְמַצוֹתַי, וְיָהִי כְנֶהֱר
 3 שְׁלוֹמֶךָ וְצִדְקָתְךָ כְּגִלִּי הֵם, וְיָהִי כְחוֹל יָרֵךְ וְאֶצְבָּאִי מַעֲיָד וְגו'
 4 כְּמַעֲתִין, לֹא יָכֹרֵת וְלֹא יִשְׁמַד שְׁמוֹ מִלְּפָנָי. ויש לדרוש המקרא כך,
 5 'הקשבת' הוא לשון המתנה, 'למצוות' היינו בשביל מצוותי
 6 לגמול חסד, דהיינו שאדם הגומל עם חבירו חסד בכך שהוא
 7 ממתין לו זוכה לכל הברכות האמורות שם.
 8 הגמרא מביאה מימרא שאמר התנא אבא בנימין בענין המזיקים:
 9 תֵּינָא בְּרִייתָא, אָמַר בְּנִימִין אָמַר, אֲלֵמִי וְ– אֵילָן נִתְּנָה רְשוּת לְעֹן
 10 לְרִאוּת אֶת הַשְּׂדֵים הָעוֹמְדִים לִפְנֵיהֶ, אֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוּלָה לְעַמּוֹד
 11 מִפְּנֵי הַפַּחַד שֶׁבְּרִיאֵית הַמִּזִּיקִין.
 12 הגמרא מביאה מימרות של אמוראים בענין המזיקים: אָמַר אֲבִי,
 13 אֵינְהוּ – הם, המזיקים, נְפִישִׁי מִיֵּן – רבים יותר מאיתנו, וְנִקְרָאִי עֲלֵן
 14 כִּי כְּסֵלָא לְאוּגֵינָא – וסובבים הם אותנו כמו שורת חרישה המקיפה
 15 את הערוגה.
 16 אָמַר רב הונא, כָּל חַד וְחַד מִיֵּן – כל אחד ואחד מאיתנו, אֲלֵמָא
 17 מִשְׁמַתְּלִיה וְרַבְּהֵינָא מִימִינֵיהּ – יש אלה מזיקים מצד שמאלו,
 18 ועשרת אלפים מזיקים מצד ימינו.
 19 אָמַר רַבָּא, הֵיא דִּיחָקָא דְּתֵי כְּכֹלָ – הדוחק שיש בשעת הדרשה
 20 בשבת, שפעמים יושבים ודוחקים, מִינֵיהּ הֵי – מן המזיקים הוא,
 21 להם הדבר כאילו יושבים דוחקים, מִינֵיהּ הֵי – מן המזיקים הוא,
 22 המתערבים בין השומעים ודוחקים אותם. הֵי בְּרַבִּי דְּשַׁלְחִי – אלו
 23 הברכים העניפות של תלמידי הורכמים, מִינֵיהּ – מן המזיקים הוא,
 24 שכן הם סומכים עצמם על ברכי האנשים. הֵי מִאֲנִי דְּרַבְּנִי דְּכָלוּ –
 25 אלו בגדי התלמידים המתבלים מהר, אף על פי שאינם עושים
 26 מלאכה, מְחֻפִּיאֵי דִידֵיהּ – דבר זה נגרם מן המזיקים היושבים אצל
 27 התלמידים ומתחככים בבגדיהם. הֵי פְרַעֲי דְּמִנְקָנָן – אלו הרגלים
 28 הנתקלות במכשול ונפצעות, מִינֵיהּ – מן המזיקים הוא.
 29 הֵיא מִאֲן דְּבַעֲי לְמִידַע לְהוּ – מי שרוצה להכיר בכך שיש מזיקים
 30 מסביבו, לֵייתִי קוּשְׁמָא נְהִילָא – יביא אפר מנופה, וְנִתְּרָא אֲפֻרְיָה –
 31 ויפזרו סביב מישתו כליל, וְכַצְפָּרָא הֵי כִי פְרַעֲי דְּתִרְנַגְלָא –
 32 ובבוקר הוא יראה בתוך האפר כעין צורה של רגלי תרנגול, לפי
 33 שרגלי השדים דומים לרגלי התרנגולים.
 34 הֵיא מִאֲן דְּבַעֲי לְמַחֲזִיגֵיהּ – מי שרוצה לראותם ממש בעיניו, לֵייתִי
 35 שְׁלִיחָא דְּשִׁינְתָּא – יביא שליית ודל של חתול נקבה, אֲוִכְמָתָא בַּת
 36 אֲוִכְמָתָא – שחורה בת שחורה, כלומר, שחתול נקבה זו צבעה
 37 שחור, ואף אמה איה צבעה שחור, בִּזְכְּרָתָא בַּת בִּזְכְּרָתָא – והיא
 38 בבורה לאמה ואף אמה בבורה היתה, וְלִקְלִיה בְּנִזְרָא – וישרוך
 39 לאותה שליא באש, וְלִשְׁקָהּ – ולאחר מכן יכתוש אותה לאפר
 40 דק, וְלִמְלִי עֵינֵיהּ מִנֵּיהּ – ויתן מעט מן אפר זה בתוך עיניו, וְחֵי לְהוּ
 41 ועל ידי כן יוכל לראות את המזיקים. וְלִשְׁרִיחַ בְּנִזְכְּרָתָא דְּפִרְזָא
 42 וישים את הנותר מן האפר בתוך קנה חלול של ברזל, וְלִקְלִיתָא
 43 בְּנִזְכְּרָתָא דְּפִרְזָא – ויסגור את הקנה בחותם של ברזל, דִּילְמָא
 44 נִגְבִּי מִנֵּיהּ – שאם לא כן יש לחוש שמה יגנובו המזיקים את האפר
 45 ממנו. אבל עתה שהוא סגור וחתום אין להם שליטה עליו. וְלִחְתוּם
 46 פּוּמִיָּה כִי יִחִיב דְּלֹא לִיתֵּן – ויסגור אותו אדם את פיו ויהדקו
 47 היטב, כדי שלא יזוק מן השדים.
 48 רַב יְהוֹיָה בְּרַבִּי אֲבִי עֲבֵד חֵבִי – עשה כן, הוּא וְאֵתוֹ – ראה את
 49 השדים, וניזוק. כְּעוּ רַבְּנִי רַחֲמֵי עֲלֵיהֶ וְאֵתֵי – ביקשו חכמים רחמים
 50 עליו ונתרפא.
 51 הגמרא מביאה מימרא של התנא אבא בנימין בענין תפילה: תֵּינָא
 52 בְּרִייתָא, אָמַר בְּנִימִין אָמַר, אֵין תְּפִלָּה שֶׁל אָדָם נִשְׁמַעַת אֵלָא
 53 כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, שְׁנֵאמֶר (מלכים א, ח כח) 'לִשְׁמוֹעַ אֶל הָרִנָּה
 54 וְאֶל הַתְּפִלָּה, ויש ללמוד ממקרא זה ששְׁמָקוֹם שיש בו רִנָּה, דהיינו
 55 בבית הכנסת שאומרים בו הציבור שירות ותשבחות בנעימת קול
 56 ערב, שֶׁם תֵּינָא הַתְּפִלָּה.
 57 הגמרא מביאה מימרא נוספת כעין זו: אָמַר רַבִּין בְּרַבִּי אָדָא אָמַר
 58 רַבִּי יִצְחָק, מִנֵּן שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִצּוֹי בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, שְׁנֵאמֶר
 59 (תהלים פב א) 'אֱלֹהִים נֶצַב בְּעֵדַת אֵל', ויש לדרוש תיבת 'עד' מלשון

ברכות. פרק ראשון – מאימתי דף ו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) רכא רש"י תוספות

המתפלל ולא המתין את חבריו טורפין לו וכו'. פירש רבינו תם דזה היה להם בבתי כנסיות שלהם שהיו כשדה ולכן בלילה יש להתמתין. והרי"ה מאחר תפלתו ומאריך עד שיצאו כולם ואם בתוך כך היה שום אדם בא בבית הכנסת היה מעיין בספר עד שנגמרו תפלתם. ונאם להחמיר אף לנה: **כ**י סכלא לאגיא. **ה**ר לא מכתבן מליה בספר הזכרונות. כלומר עם אחרים אבל בספר לבדו

נכתבין כדאמרין וכל מעשיך בספר נכתבין (אבות פרק ב) כ"ש מידה טובה:

אלו תפילין שבראש. לפי שיש בהן רוב שם של שדי שהשי"ן כתובה בקמט שבבתים ההדלית' ברצועות. והימא משבת פרק במה מדליקין (דף כב ח) דקאמר מן המותר בפ"ך ולא מפיק רצועות מתורת ה' בפ"ך. ועוד דבפ' בתרא דמגילה (דף כו ב) קרי לרצועות תשמישי קדושה בעלמא. אלא י"ל אלו תפילין שבראש לפי שהן נגבחו של ראש ונראין דשיך בהו וראו אבל תפילין של יד מכוסין דכתיב (שמות יג) לך לאות על ידך ולא לאחרים לאות: **מ**י כעמך ישראל. זה שידס הפייטן (ביום א' דפסח) טוטפת כילול גדלי: **אחורי** בית הכנסת. פי' רש"י כל פתחו בתי כנסיות היו לאחוריהם למעבר וזה המתפלל אחורי בית הכנסת ואינו מחזיר פניו לבהכ"נ נראה ככופר במי שהעביר מתפללין לפניו. ולא נהירא דאדורבה במהדר אפיה לבית הכנסת מיתווי כשתיו רשותו שהקול מתפללין למעבר והוא מתפלל כנגדם למורה. ע"כ נראה אחורי בהכ"נ מי שהוא אחורי העם במורח והעם משתחוים למעבר ולהכי קאמר ולא מהדר אפיה כו'. ודוקא הם שהיה מנהגם להתפלל למערב. אבל אנו מתפללים למורה שאנו במערבו של א"י ובתינו והתפללו אליך דרך ארצם (מ"א ח) ונראה כמו שפי' להם לצד מערב יתפרש לנו לצד מזרח: שאלמלי

תפלה. אָמר רבין בר רב אדא, אָמר ר' יצחק: מַנּוּן שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצוּי בְּבֵית הַקִּנְסָה? שְׁנָאֹמַר: "אֱלֹהִים נָצַב בַּעֲדַת אֵל". וּמַנּוּן לַעֲשֶׂרָה שְׁמֵתִפְלִיין שִׁשְׁכִּינָה עִמָּהֶם? שְׁנָאֹמַר: "אֱלֹהִים נָצַב בַּעֲדַת אֵל". וּמַנּוּן לְשִׁלְשָׁה שְׁיִישְׁבִין בְּדִין שִׁשְׁכִּינָה עִמָּהֶם? שְׁנָאֹמַר: "בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפּוּט". וּמַנּוּן לְשָׁנִים שְׁיִישְׁבִין וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה שִׁשְׁכִּינָה עִמָּהֶם? שְׁנָאֹמַר: "אֹז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, וַיִּקְשֹׁב ה'" וגו'. מֵאִי "וַיִּלְחָשְׁבוּ שְׂמוֹ"? אָמַר רב אֲשִׁי: חָשַׁב אֲדָם לַעֲשׂוֹת מִצְוָה וַיֵּאָמֶר וְלֹא עָשָׂאָהּ, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב פֶּאִילֹו עָשָׂאָהּ. וּמַנּוּן שְׁאִפִּילוֹ אַחֵד שְׁיִישֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה שִׁשְׁכִּינָה עִמּוֹ? שְׁנָאֹמַר: "בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֹפִיר אֵת שְׁמִי אָבֹא אֵלָיךְ וּבִרְכִיתִיךָ". וְכִי מֵאַחֵר דֹּאֲפִילוֹ חֵד, תֵּרִי מַבְעִיָא?! תֵּרִי מַפְתָּן מַלְיָיָהּ בְּסַפֵּר הַזְכָּרֹנוֹת, חֵד לֹא מַפְתָּן מַלְיָה בְּסַפֵּר הַזְכָּרֹנוֹת. וְכִי מֵאַחֵר דֹּאֲפִילוֹ תֵּרִי, תִּלְתָּא מַבְעִיָא?! מֵהוּ דְתִימָא: דִּינָא, שְׁלָמָא בְּעֵלְמָא הוּא, וְלֹא אֲתִיָא שְׁכִינָה - קַמְשַׁמַּע לָן דְּדִינָא גַּמִּי תִינּוּ תוֹרָה. וְכִי מֵאַחֵר דֹּאֲפִילוֹ תִלְתָּא, עֲשֶׂרָה מַבְעִיָא?! עֲשֶׂרָה קֶרְמָה

שְׁכִינָה וְאֲתִיָא, תִּלְתָּא עַד דִּיתְבִּי. אָמַר ר' אֲבִין בר רב אדא, אָמר ר' יצחק: מַנּוּן שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְנִיחַ תִּפְלִין? שְׁנָאֹמַר: "יִשְׁבַּע ה' בִּימִינוֹ וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ"; "בִּימִינוֹ, זוֹ תּוֹרָה, שְׁנָאֹמַר: "מִימִינוֹ אֵשׁ דֵּת לְמוֹ". "וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ", אֵלֹו תִפְלִין, שְׁנָאֹמַר: "ה' עֻז לְעַמּוֹ יִתֵּן". וּמַנּוּן שֶׁהַתִּפְלִין עֻז הֶם לְיִשְׂרָאֵל? דְּכִתְבִּי: "וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שָׁם ה' נִקְרָא עֲלֶיךָ, וְיִרְאוּ מִפָּנֶיךָ", וְתִנְיָא, ר' אֲלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמַר: אֵלֹו תִפְלִין שְׁבִרָאשׁ. אָמר לִיה רב נַחֲמָן בר יִצְחָק לָרִב תִּינָא בר אֲבִין: הִנֵּי תִפְלִין דְּמָרִי עֲלָמָא, מַה כְּתִיב בְּהוּ? אָמר לִיה: "וּמִי כַעֲמֹד יִשְׂרָאֵל, גּוֹי אֶחָד בְּאָרֶץ". וּמִי מִשְׁתַּבַּח קוֹדֶשָׁא בְּרוּךְ הוּא בְּשִׁבְחֵיהּוּ דִישְׂרָאֵל? אִין, דִּכְתִּיב: "אֵת ה' הָאֲמַרְתָּ הַיּוֹם", (וּכְתִיב): "וְה' הָאֲמִירָךְ הַיּוֹם". אָמר לָהֶם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: אַתֶּם עֲשִׂיתוּנִי חֲטִיבָה אַחַת בְּעוֹלָם, וְאִנִּי אֶעֱשֶׂה אַתְכֶם חֲטִיבָה אַחַת בְּעוֹלָם. אַתֶּם עֲשִׂיתוּנִי חֲטִיבָה אַחַת בְּעוֹלָם, שְׁנָאֹמַר: "שָׁמַע יִשְׂרָאֵל, ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד"; וְאִנִּי אֶעֱשֶׂה אַתְכֶם חֲטִיבָה אַחַת בְּעוֹלָם, שְׁנָאֹמַר: "וּמִי כַעֲמֹד יִשְׂרָאֵל, גּוֹי אֶחָד בְּאָרֶץ". אָמר לִיה רב אַחָא בְּרִיה דְּרַבָּא לָרִב אֲשִׁי: תִינָה בְּחַד בִּיתָא, בְּשָׂאָר בְּתִי מֵאִי? אָמר לִיה: "כִּי מִי גּוֹי גְּדוֹל", "וּמִי גּוֹי גְּדוֹל", "אֲשֶׁרִיךְ יִשְׂרָאֵל", "אוֹ הִנֵּסָה אֱלֹהִים", "וְלִתְתֵךְ עֲלִיוֹן". אִי הָכִי, נִפְיִשׁ לָהּ טוֹבִי בְּתִי! אֵלָא, "כִּי מִי גּוֹי גְּדוֹל" "וּמִי גּוֹי גְּדוֹל", דְּדַמְיִין לְחַדְדִי, בְּחַד בִּיתָא; "אֲשֶׁרִיךְ יִשְׂרָאֵל" "וּמִי כַעֲמֹד יִשְׂרָאֵל" בְּחַד בִּיתָא; "אוֹ הִנֵּסָה אֱלֹהִים" בְּחַד בִּיתָא, "וְלִתְתֵךְ עֲלִיוֹן" בְּחַד בִּיתָא. וכו'ולוה

לוא הקשבת. לשון המתנה היא: לפצות. בשביל מצותי אשר צויתו לגמול חסד: לראות. כל השדים העומדים לפני: כי סכלא לאגיא. כשורת חפירה המקפת האוגיא שעושיין תחת הגפנים כמו ששנינו (מ"ק דף ב) אין עושיין אוגיות לגפנים לאסוף שם מים להשקות הגפן. סכלא הוא תלם של מענה המקפת סביב סביב את תל האוגיא והגפן נטוע בתל ובריש גדרים (דף ו ב) הדין אוגיא להוי פאה:

האי דוחקא דהוי כבלה. פעמים שבני אדם יושבים ורווחים ביום השבת שבאין לשמוע דרשה ודומה להם כיושבים דחוקים: הני ברכי' דשלח. ברכים עיפיים: מאני דרבנן דבלו. בגדי התלמידים שבלים מזה והם אינם בני מלאכה שיכלו בגדיהם: מחופיא דידהו. באין המזויקים ויושבין אצלם ומתחככים בהם. חופיא לשון חופף ומפספס (שבת דף נ) פרייך כעליו: שלייתא דשנירתא. שליית הולך של חתול נקבה: כוכרתא. הכוכרה לאמה: בת כוכרתא. ואף אמה היתה בכורה: וליפלי עיניה מניה. ישים ממנה מעט בעיניו. כל לשון נתינה בעין קורוהו בלשון גמרא לשון מלוי לפי שבדבר מועט הוא מלא: גובתא דפרולא. קנה חלול של ברזל. ולהתמיה. לקנה: כגושפנקא דפרולא. ברוחם של ברזל דבמדייר דצויר וחתים לית להו רשעותא כדאמרין בכל הבשר בשחיטת חולין (דף קה ב) במקום רנה. כבהכ"נ ששם אומרים העובר שירות ותשבחות בנעימת קול ערב בערת אל. בבית מועד שלה: ומנין לקשרה וכו'. עודה קרויה בעשרה שנא' עד מתי לעדה הרעה הזאת (במדרש יד) יצאו כלב ויהושע: בקרב אלהים ישפוט. ואין בית דין קרוים אלהים אלא בג' בפי' דסנהדרין (דף ג) ויקשש ה' ממתינ להם שם: אשר אוכיר את שמי. אשר יוכר שמי על מצותיו ודברי: אבא אליך. לשון יחיד הוא: מכתבן מלייתו. כדכתיב וכתב ספר זכרון לפניו (ספא דקריא) קרמה שכינה ואתיא. קודם שידחו כל העשרה: נצב בערת אל. מעיקרא משמע: עד דיתבי. כדכתיב ישפוט בשעת המשפט: עוז לעמו. ומנין שהתפילין עוז הם לישראל דכתיב וראו וגו' ויראו ממך: מזה כתיב בהו. בשלמא בתפילין דידן כתיב שמע (דברים ו) והיה אם שמוע (שם יא) קדש לך כל בכור (שמות יג) והיה כי יביאך (שם) פרישות שנצטוו בהם לעשות זכרון מצותיו של הקב"ה אות וזכרון להם לישראל אלא כדדידה מאי כתיב בה: האמרת. לשון חשיבות ושבח כמו יתאמרו כל פועלי און (תהלים צד) ישתבחו: בשאר בתי מאי. שהרי ארבעה בתים הם:

וכולוהו

שְׁכִינָה וְאֲתִיָא, תִּלְתָּא עַד דִּיתְבִּי. אָמַר ר' אֲבִין בר רב אדא, אָמר ר' יצחק: מַנּוּן שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְנִיחַ תִּפְלִין? שְׁנָאֹמַר: "יִשְׁבַּע ה' בִּימִינוֹ וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ"; "בִּימִינוֹ, זוֹ תּוֹרָה, שְׁנָאֹמַר: "מִימִינוֹ אֵשׁ דֵּת לְמוֹ". "וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ", אֵלֹו תִפְלִין, שְׁנָאֹמַר: "ה' עֻז לְעַמּוֹ יִתֵּן". וּמַנּוּן שֶׁהַתִּפְלִין עֻז הֶם לְיִשְׂרָאֵל? דְּכִתְבִּי: "וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שָׁם ה' נִקְרָא עֲלֶיךָ, וְיִרְאוּ מִפָּנֶיךָ", וְתִנְיָא, ר' אֲלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמַר: אֵלֹו תִפְלִין שְׁבִרָאשׁ. אָמר לִיה רב נַחֲמָן בר יִצְחָק לָרִב תִּינָא בר אֲבִין: הִנֵּי תִפְלִין דְּמָרִי עֲלָמָא, מַה כְּתִיב בְּהוּ? אָמר לִיה: "וּמִי כַעֲמֹד יִשְׂרָאֵל, גּוֹי אֶחָד בְּאָרֶץ". וּמִי מִשְׁתַּבַּח קוֹדֶשָׁא בְּרוּךְ הוּא בְּשִׁבְחֵיהּוּ דִישְׂרָאֵל? אִין, דִּכְתִּיב: "אֵת ה' הָאֲמַרְתָּ הַיּוֹם", (וּכְתִיב): "וְה' הָאֲמִירָךְ הַיּוֹם". אָמר לָהֶם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: אַתֶּם עֲשִׂיתוּנִי חֲטִיבָה אַחַת בְּעוֹלָם, וְאִנִּי אֶעֱשֶׂה אַתְכֶם חֲטִיבָה אַחַת בְּעוֹלָם. אַתֶּם עֲשִׂיתוּנִי חֲטִיבָה אַחַת בְּעוֹלָם, שְׁנָאֹמַר: "שָׁמַע יִשְׂרָאֵל, ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד"; וְאִנִּי אֶעֱשֶׂה אַתְכֶם חֲטִיבָה אַחַת בְּעוֹלָם, שְׁנָאֹמַר: "וּמִי כַעֲמֹד יִשְׂרָאֵל, גּוֹי אֶחָד בְּאָרֶץ". אָמר לִיה רב אַחָא בְּרִיה דְּרַבָּא לָרִב אֲשִׁי: תִינָה בְּחַד בִּיתָא, בְּשָׂאָר בְּתִי מֵאִי? אָמר לִיה: "כִּי מִי גּוֹי גְּדוֹל", "וּמִי גּוֹי גְּדוֹל", "אֲשֶׁרִיךְ יִשְׂרָאֵל", "אוֹ הִנֵּסָה אֱלֹהִים", "וְלִתְתֵךְ עֲלִיוֹן". אִי הָכִי, נִפְיִשׁ לָהּ טוֹבִי בְּתִי! אֵלָא, "כִּי מִי גּוֹי גְּדוֹל" "וּמִי גּוֹי גְּדוֹל", דְּדַמְיִין לְחַדְדִי, בְּחַד בִּיתָא; "אֲשֶׁרִיךְ יִשְׂרָאֵל" "וּמִי כַעֲמֹד יִשְׂרָאֵל" בְּחַד בִּיתָא; "אוֹ הִנֵּסָה אֱלֹהִים" בְּחַד בִּיתָא, "וְלִתְתֵךְ עֲלִיוֹן" בְּחַד בִּיתָא. וכו'ולוה

שאלמלי

כעסתי לא נשתיר וכו'. ואם תאמר מה היה יכול לומר בשעת רגע. יש לומר כלם. אי נמי מאחר שהיה מתחיל לקלות באותה שעה היה מזיק אפילו לאחר כן. ההוא מינא דהוה בשבבותיה דריביל כו' לא אורח ארעא. אף על גב דהמינים וכו' מורידין ולא מעלין. היינו בידי אדם אבל בידי שמים לא אורח ארעא להענישם ולהטריחם ולהורגם בידי שמים שלא בדרך בני אדם. ואי

גרסינן הכא עובר כוכבים ניהא דקאמר התם

העובר כוכבים ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא

מורידין

לא

וכולהו כתיבי בארעיה. אָמַר רַבִּין בַּר רַב אֲדָא, אָמַר ר' יִצְחָק: כָּל הַרְגִיל לְבַא לְבֵית הַכִּנְסָת וְלֹא בֹא יוֹם אַחֵר, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְשַׁאֵל בּוֹ, שְׁנֵאמַר: "מִי כִכֶּם יָרָא ה' שְׁמַע בְּקוֹל עַבְדּוֹ אֲשֶׁר הִלָּךְ לְדַבֵּר מִצְוֵה הִלָּךְ, נֹגֵה לוֹ, וְאִם לְדַבֵּר הָרְשוּת הִלָּךְ, אֵין נֹגֵה לוֹ." וְיִבְטַח בְּשֵׁם ה' - מֵאִי מַעֲמָא? מִשּׁוּם דְּהוּה לִיה לְכַמוּחַ בְּשֵׁם ה' וְלֹא בְטָח. אָמַר ר' יוֹחָנָן: בְּשַׁעֲרֵי שְׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בֹא בְּבֵית הַכִּנְסָת, וְלֹא מִצָּא בָּהּ עֲשָׂרָה, מִיָּד הוּא פּוֹעֵם, שְׁנֵאמַר: "מִדּוּעַ בָּאתִי וְאֵין אִישׁ, קְרָאתִי וְאֵין עֹנֶה." אָמַר ר' חֵלְבּוֹ, אָמַר רַב הוּנָא: כָּל הַקּוֹבֵעַ מְקוֹם לְתַפְלָתוֹ, אֱלֹהֵי אֲבִרָהָם בְּעוֹרוֹ, וּכְשֶׁמַּת אֹמְרִים לוֹ: אֵי עָנִיו, אֵי חֲסִיד, מִתְלַמְּדֵייו שֶׁל אֲבִרָהָם אֲבִינוּ. וְאֲבִרָהָם אֲבִינוּ, מֵנָּה לָן דְּקִבְעַת מְקוֹם? דְּכָתִיב: "וַיִּשְׁכַּם אֲבִרָהָם בְּבֶקֶר אֶל הַמְקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם", וְאֵין "עֲמִידָה" אֲלֵא תַפְלָה, שְׁנֵאמַר: "וַיַּעֲמֵד פִּינְחָס וַיַּפְלֵל". אָמַר ר' חֵלְבּוֹ, אָמַר רַב הוּנָא: הִיוּצֵא מִבֵּית הַכִּנְסָת, אֵל יַפְסִיעַ פְּסִיעָה גְּסָה. אָמַר אֲבִיו: לֹא אֶמְרֵן, אֲלֵא לְמִיפָק, אֲבָל לְמַעַל - מִצְוֵה לְמַרְחֵט, שְׁנֵאמַר: "נִרְדַּפְתָּ לְדַעַת אֶת ה'". אָמַר ר' יוֹרָא: מִירֵשׁ כִּי הוּה חוֹנֵנָא לְהוּוֹ לְרַבְּנָן דְּקָא רִהֲטִי לְפָרְקָא בְּשִׁבְתָּא, אֲמִינוּ: "קָא מַחְלִיין רַבְּנָן שְׁבִתָּא"! פִּינּוֹ דְּשִׁמְעָנָא לְהָא דר' תַּנְחוּם אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי: לְעוֹלָם יְרוּיֵן אָדָם לְדַבֵּר הִלְכָה וְאִפִּילוּ בְּשִׁבְתָּ, שְׁנֵאמַר: "אֲחֵרֵי ה' יִלְכּוּ, בְּאַרְיָה יִשְׁאֲגוּ", וְגו', אֲנָא נִמְי רְהִיטָנָא. אָמַר ר' יוֹרָא: אֲנָרָא דְּפָרְקָא רִהֲטָא. אָמַר אֲבִיו: אֲנָרָא דְּפִלָּה דִּיחָקָא. אָמַר רַבָּא: אֲנָרָא דְּשִׁמְעָתָא סִבְרָא. אָמַר רַב פָּפָא: אֲנָרָא דְּבִי טַמְיָא שְׁתִּיקוּתָא. אָמַר מַר וּזְמַרָא: אֲנָרָא דְּתַעֲנִיתָא צְדָקָתָא. אָמַר רַב שִׁשְׁתִּי: אֲנָרָא דְּהִסְפָּדָא דְּלוּיִי. אָמַר רַב אֲשִׁי: אֲנָרָא דְּבִי הִלּוּלִי מִיָּלִי. אָמַר רַב הוּנָא: כָּל הַמִּתְפַּלֵּל אַחֲרֵי בֵּית הַכִּנְסָת נִקְרָא "רִשְׁעִי", שְׁנֵאמַר: "סִבִּיב רִשְׁעִים יִתְהַלְכִּין". אָמַר אֲבִיו: לֹא אֶמְרֵן אֲלֵא דְּלֹא מִהֲדַר אִפִּיה לְבִי בְּנִישְׁתָּא, אֲבָל מִהֲדַר אִפִּיה לְבִי בְּנִישְׁתָּא לִית לָן בָּהּ. הֵהוּא גִבְרָא דְּקָא מְצַלִּי אַחֲרֵי בִי בְּנִישְׁתָּא, וְלֹא מִהֲדַר אִפִּיה לְבִי בְּנִישְׁתָּא. חִלָּף אֱלֹהֵי, חַוִּיתִי, אִידִמִּי לִיה בְּפִייעָא, אָמַר לִיה: כְּדוּ בִּר קְיִימַת קָמִי מִיָּד? שֶׁלֹּף סִפְסָרָא וְקַטְלִיה. אָמַר לִיה הֵהוּא מְרַבְּנָן לְרַב בִּיבִי בַר אֲבִי, וְאָמַרִי לָהּ רַב בִּיבִי לְרַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק: מֵאִי "כְּרוּם זֵלוֹת לִבְנֵי אָדָם"? אָמַר לִיה: אֵלּוֹ דְּכְרוּם שְׁעוּמָדִים בְּרוּמוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּבְנֵי אָדָם מְזַלְזִין בָּהֶן. ר' יוֹחָנָן וְר' אֲלֶעָזָר דְּאֶמְרִי תַרְוִייהוּ: פִּינּוֹ שְׁנַצְטְרִיד אָדָם לְבְרִיּוֹת, פְּנִי מִשְׁתַּנּוֹת כְּכְרוּם, שְׁנֵאמַר: " כְּרוּם זֵלוֹת לִבְנֵי אָדָם". מֵאִי "כְּרוּם"? כִּי אָתָּא רַב דִּמִּי אָמַר: עוֹף אֶחָד יֵשׁ בְּכַרְפֵּי הַיָּם, ו"כְּרוּם" שְׂמוֹ, וְכִיּוֹן שְׁחָמָה וּזְרָחַת, מִתְהַפֵּךְ לְכֹמֶה גְּוֹנִין. ר' אֲמִי וְר' אֲסִי דְּאֶמְרִי תַרְוִייהוּ: פֹּאֵלּוֹ נִדּוֹן בְּשַׁנֵּי דִינִים, אִשׁ וּמִים, שְׁנֵאמַר: "הִרְפַּכְתָּ אֲנוֹשׁ לְרֹאשׁוֹ, בְּאֵנוֹ כְּאֵשׁ וּבְמִים". אָמַר ר' חֵלְבּוֹ, אָמַר רַב הוּנָא: לְעוֹלָם יֵהָא אָדָם וְהוּי בְּתַפְלַת הַמְּנַחָה, שְׁהִי אֱלֹהֵי לֹא נַעֲנֵה אֲלֵא בְּתַפְלַת הַמְּנַחָה, שְׁנֵאמַר: "וַיְהִי בַעֲלוֹת הַמְּנַחָה, וַיִּגַּשׁ אֵלֶיהָ הַנָּבִיא וַיֹּאמֶר וְגו' עֲנֵנִי ה' עֲנֵנִי", "עֲנֵנִי" שְׁתַּדֵּר אִשׁ מִן הַשָּׁמַיִם, ו"עֲנֵנִי" שְׁלֹא יֵאמְרוּ מַעֲשֵׂי כְשֵׁפִים הֵם. ר' יוֹחָנָן אָמַר: אֵף בְּתַפְלַת עֲרִיבִת, שְׁנֵאמַר: "תַּפּוֹן תַּפְלִית קַטְרֵת לְפָנֶיךָ, מִשָּׁאת כְּפִי מִנַּחַת עֵרֶב". רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: אֵף תַּפְלַת שְׁחִירִית, שְׁנֵאמַר: "ה' בֶּקֶר תִּשְׁמַע קוֹלִי, בֶּקֶר אֶעֱרֹךְ לְךָ וְאֶצְפֶּה". וְאָמַר ר' חֵלְבּוֹ, אָמַר רַב הוּנָא:

ובכולהו כתיבי בארעיה. כל הכתובים הללו כתובים בורע בבית אחד שאותן של יד אינן אלא בית אחד כדאמרין במנחות (דף לד:) וכל הפרשיות כתובות בו: משאיל בו. מה סיבו של פלוני למה לא בא: ירא את ה'. שהיה רגיל לבא אליה. אשר הלך חשבים ואין נוגה לו. אשר עתה הלך למקום חשך אשר ימנע עצמו מלהשכים לתפלתו: ואין עונה. שיעור שיוכלו לענות דבר קדושה: אלהי אברהם. שקבע מקום לתפלתו: בעורו. בדרך שהיה עוזר לאברהם: אל יפסיע פסיעה נמה. לפי שמראה בעצמו שעובד בית הכנסת דומה עליו כמשוה נדרפה. לשון מרוצה משמע שהרודף רץ: לפירקא. לשמוע הדרשה: מחליין רבנן שבתא. דאמר מר (שבת ד' קיג) אסור לפסוע פסיעה גסה בשבת שנאמר אם תשיב משבת רגלך אנרא דפרקא. עיקר קבול שכר הבריות הרצים לשמוע דרשה מפי חכם היא שכר המרוצה שהרי רובם אינם מבינים להעמיד גרסא ולומר שמועה מפי רבן לאחר זמן שיקבלו שכר למדה: אנרא דבלת. שבת שלפני הרגל שהכל נאספין לשמוע הלכות הרגל: אנרא דשמעתא סברא. שהוא יגע וטורח ומחשב להבין טעמו של דבר: אנרא דתענית' צדיקתא. שנותנין צדקה לעלית לפרנסת העניים שהתענוהו היום: דלוי'. להרים קול בלשון נהי ועגמת נפש שיבכו השומעים: מילי. לשמח החתן בדברים: אחורי בית הכנסת. כל תפודי בית הכנסת היו במזרח והכי תניא בתוספתא דמגילה (פרק ג) מעין מקדש ומשכן פניהם למערב ואחוריהם למזרח והמתפלל אחורי בית הכנסת ואינו מחזיר פניו לבית הכנסת נראה ככופר במי שהצבור מתפללין לפניו והא דרב הונא מוקי לה לאביי בדלא מהדר אפיה לבי בנישתא: חלף ההוא מיעא. סותר ערבי: כרו בר. כדו שתי בר רשות כי האי דאמרין בסוכה (ד' מה) הא דעילי בבר. כרום זלות. סיפיה דקרא דלעיל: דברים שעומדים ברומו של עולם. כגון תפלה שעולה לעולם: כיון שנצטרך אדם לבריות. הוא זל בעיניהם: לראשנו. להיות נושה בנו דמתרגמין כנושה (שמות כב) כרשיא: עובר בתפשה קולות. מלול בחמשה קולות שבידך בהן הקב"ה את ישראל: אותן קולות דקודם מתן תורה הוו. חנך קולות בבראי היינו דקרא דלעיל: בדור דלעיל וקאמר דנראין היו ואע"פ שהקול אינו נראה זה נראה מביאים תורה ביה ה'. כי אשיב את שבות וגו'. סיפיה דקרא דחמשה קולות דלעיל הוא: כשבייל זה. שיברא זה: לצוות. ש"לוצ' בלע"ז: גולת העני. והלא אף גולת העשיר גולה היא אלא גולת העני שאין לו כלום לגולל ממנו אלא שלא להשיב על שלומה.

ונענע

כל הנהנה מפסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות, שְׁנֵאמַר: "קוֹל שִׁשּׁוֹן וְקוֹל פִּלָּה, קוֹל אֹמְרִים הוֹדוּ אֶת ה' צְבָאוֹת". וְאִם מִשְׁמַחוּ, מַה שְׁכָרוֹ? אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי: זֹכֶה לְתוֹרָה שְׁנֵתָּהּ בְּחַמְשָׁה קוֹלוֹת, שְׁנֵאמַר: "וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיּוֹת הַבֶּקֶר, וַיְהִי קוֹלוֹת וּבְרָקִים וַעֲנָן כָּבֵד עַל הָהָר, וְקוֹל שׁוֹפָר" וְגו', "וַיְהִי קוֹל הַשׁוֹפָר וְגו', וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֵנוּ בְּקוֹל". אֵינִי? וְהָא כְּתִיב: "וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת"! אוֹתָן קוֹלוֹת דְּקוֹדֵם מִתֵּן תּוֹרָה הוּוּ. ר' אֲבָהוּ אָמַר: בְּאִילוֹ הַקְּרִיב תּוֹדָה, שְׁנֵאמַר: "כִּבְאִים תּוֹדָה בֵּית ה'". רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: בְּאִילוֹ בְּנֵה אַחַת מִחוֹרְבוֹת יְרוּשָׁלַיִם, שְׁנֵאמַר: "כִּי אֲשִׁיב אֶת שְׁבוֹת הָאָרֶץ כְּבִרְאשׁוֹנָה אָמַר ה'". וְאָמַר ר' חֵלְבּוֹ, אָמַר רַב הוּנָא: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יִרְאַת שָׁמַיִם, דְּבָרָיו נִשְׁמָעִים, שְׁנֵאמַר: "כּוֹף דְּבַר הַכֵּל נִשְׁמָע, אֶת הָאֱלֹהִים יִרְא'": מֵאִי "כִּי זֶה כָּל הָאָדָם"? א"ר אֲלֶעָזָר: אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ לֹא נִבְרָא אֲלֵא בְּשִׁבְלֵי זֶה. ר' אָבָא בַר כְּהֵנָא אָמַר: שְׁקוּל זֶה פִּגְגֵּךְ כָּל הָעוֹלָם כּוּלָּא. ר' שְׁמַעוֹן בֶּן עֲזַאי אָמַר, וְאָמַרִי לָהּ ר' שְׁמַעוֹן בֶּן זִמְבָּא אָמַר: כָּל הָעוֹלָם כּוּלָּא לֹא נִבְרָא אֲלֵא לְצוּוֹת לָזֶה. וְאָמַר ר' חֵלְבּוֹ, אָמַר רַב הוּנָא: כָּל שִׁידוּעַ בְּחִבְרוֹ שְׁהוּא רָגִיל לִיתֵּן לוֹ שְׁלוֹם, יִקְדִּים לוֹ שְׁלוֹם, שְׁנֵאמַר: "כִּקֵּשׁ שְׁלוֹם וְרַדְּפֵהוּ". וְאִם נָתַן לוֹ וְלֹא הִחְיִי, נִקְרָא "גּוֹלָן", שְׁנֵאמַר: "וְאִתָּם בַּעֲרֵתָם כְּהָרִם, זֹלַת הָעָנִי בְּבִיתְכֶּם".

אמר

וְכוֹלָהוּ בְּתוֹכָהּ בְּתוֹכָהּ – בזרועו, כלומר, כל ארבע פרשיות אלו
כתובות בתפילין של יד שלו בבית אחד, כשם שמצינו בתפילין
שלנו, שאותם פרשיות המונחות בתפילין של ראש בארבעה בתים
מונחות בתפילין של יד בבית אחד.
הגמרא מביאה מימרא נוספת של רבין בר רב אדא בשם רבי
יחזקיה, בענין תפילה בבית הכנסת: **אָמַר רַבִּין בְּרַב אֲדָא אָמַר רַבִּי**
יִצְחָק, כָּל אֶדָם הָרְגִיל לֵבָא לְבֵית הַכְּנֶסֶת מִיּוֹם יוֹם, וְלֹא כָּא יוֹם אֶחָד,
הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְשַׁאֵל בּוֹ – שׁוֹאֵל עֲלָיו, מְדוּעַ לֹא בֹא פְלוֹנִי הַיּוֹם
לְבֵית הַכְּנֶסֶת. שְׁנָאמַר (ישעיה נ) 'מִי כִבֵּם יְרָא ה' שׁוֹמֵעַ קוֹל עֲבָדָיו
אֲשֶׁר הִלְךְ חֲשָׁכִים וְאֵין נֹגֵה לוֹ, וְיֵשׁ לְדַרְשׁ הַמִּקְרָא כִּךְ, שֶׁהַקְדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא שׁוֹאֵל מֶה אֵירַע עִם אוֹתוֹ אִם יֵרָא שָׁמַיִם, שְׁהִיָּה רִגִּיל
לְהַשְׁכִּים בְּכָל יוֹם לְבֵית הַכְּנֶסֶת, לְשִׁמּוֹעַ אֶת תְּפִלַּת הַשְּׁלִיחַ צִיבוֹר
וְשֶׁהוּא עֶבֶד הַשֵּׁם, וְעַתָּה הִלֵּךְ אִדָם זֶה לְמָקוֹם חוּשֶׁךְ, וְהֵינּוּ לְדַבֵּר
הַרְשׁוּת, וּמִנֵּעַ אֶת עֲצֻמוֹ מִלְּהַשְׁכִּים אֵת הַכְּנֶסֶת.
וביאור התיבות 'ואין נוגה לו' כך הוא. **אָמַר רַבִּין בְּרַב אֲדָא אָמַר רַבִּי**
אֲדָם, אִזּוּ נֹגֵה לוֹ – תֹּאמַר לוֹ הַמְצוּה אֶת הַחוּשֶׁךְ, כְּלוּמַר, יִצְלִיחַ
בְּמַעֲשָׂיו, וְאֵם לְרַבֵּר הַרְשׁוּת הִלֵּךְ, אֵין נֹגֵה לוֹ – אֵין דְּבַר הַמֵּאִיר לוֹ,
אֵלָא בַחוּשֶׁךְ יִלֵּךְ, וְלֹא יִצְלִיחַ בְּמַעֲשָׂה יְדָיו.
וסיום הפסוק הוא 'כִּבְשָׁם בְּשֵׁם ה' וְיִשְׁעָן בְּאַלְהֵיו', והכוונה בזה היא
לבאר **מֵאִי מְצַמָּא –** מה הוא טעם הדבר שנענש אותו אדם על
שהלך לדבר הרשות לעסוק בצרכיו. **מִשּׁוּם דְּהָהוּ לִיָּה לְכַמּוֹת בְּשֵׁם**
ה' שֶׁיִּצְטָא לָא אֶת צָרְכּוֹ אִף אִם יִלֵּךְ תַּחֲלִילָה לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְתַפִּילָה,
וְלֹא כְּמָה בּוֹ.
הגמרא מביאה מימרא נוספת בענין אלו שאינם באים לבית
הכנסת: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּשִׁעָה שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כָּא בְּבֵית הַכְּנֶסֶת**
וְלֹא מְצַא בָּהּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים, מִיָּד הוּא כּוֹנֵעַ, שְׁנָאמַר (שם נב) 'מִדּוּעַ
כָּאִתִּי וְאֵין אִישׁ קָרָאתִי וְאֵין עֲזָנָה', כְּלוּמַר, שֶׁאֵין אֵין מוֹצֵא בְּבֵית
הַכְּנֶסֶת מִנֵּין שֶׁל עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים הָרְאוּיִים לַעֲנוּת לְכָל דְּבַר
שֶׁהַקְדוּשָׁה.
הגמרא מביאה מימרא בענין קביעות מקום לתפילה: **אָמַר רַבִּי**
חֵלְבֵי אָמַר רַב הוֹנָא, כָּל אִדָם הַקּוֹבֵעַ מְקוֹם לְתַפִּילָתוֹ, כְּלוּמַר,
שֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּמָקוֹם קְבוּעַ, וְלֹא פֶעַם בְּמָקוֹם זֶה וּפֶעַם בְּמָקוֹם אֲחֵר,
זוֹכֵה לְכָךְ שְׁאֵלָתִי אֲבָרְהָם אֲבִינוּ וְשְׁהִיָּה אִף הוּא קוֹבֵעַ מְקוֹם
לְתַפִּילָתוֹ וְיָהּ עֲזָרָיו, בְּדֶרֶךְ שְׁהִיָּה עוֹזֵר לְאַבְרָהָם. וְכִשְׁמַת אוֹתוֹ
אֲדָם, אֲמָרִים לוֹ – (עֲלִינוּ) בַּהֲסַפְדוֹ, אֵין עֲזָרָיו אֵין חֲסִיד – אִזּוּ עַל הָעֵנִי,
אִזּוּ עַל הַחֲסִיד, שְׁהִיָּה מְתַלְמִידָיו שֶׁל אֲבָרְהָם אֲבִינוּ עֲלֵיו הַשְּׁלוֹם.
במדרת הגמרא: **וְאֲבָרְהָם אֲבִינוּ, מָנָא לוֹ דְּקִבֵּעַ מְקוֹם – מִנֵּין לֵנו**
שְׁהִיָּה דְרַכּוֹ לְקַבּוֹעַ מְקוֹם לְתַפִּילָתוֹ, שֶׁלְּפִיכֶךְ קוֹרְאִים אֲנִי אֶת
הַקּוֹבֵעַ מְקוֹם 'מִתְלַמְּדֵיו שֶׁל אֲבָרְהָם אֲבִינוּ.'
מבאר הגמרא: יש ללמוד זאת מדברי **בְּרַבִּי (בְּרַאשִׁית יט כז) וְיִשְׁכֶּם**
אֲבָרְהָם בְּבִקְרָא אֶל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם, וְאֵין עֲמִידָה אֶלָּא לְשׁוֹן
תְּפִלָּה, שְׁנָאמַר (תהלים קל) 'וְיַעֲמֹד פִּינְחָם וְיִפְלֵל'. כְּלוּמַר, שִׁישׁ
לְלַמּוֹד מִן הַמִּקְרָא וְיִשְׁכֶם אֲבָרְהָם בְּבוֹקֵר' שֶׁהָקִיד אֲבָרְהָם לִילֵךְ
אֶל הַמְּקוֹם שְׁהִיָּה רִגִּיל לְהַתְפַּלֵּל בּוֹ בַקְבִיעוּת.
הגמרא מביאה מימרא נוספת של רבי חלבו בשם רב הונא, בדן
היוצא מבית הכנסת: **אָמַר רַבִּי חֵלְבֵי אָמַר רַב הוֹנָא, אִדָם הַיּוֹצֵא**
מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, אֵל יִפְסִיעַ פְּסִיעָה נְפֹשָׁה – גְּדוּלָה, כְּלוּמַר, אֵל יִזְדַּרְדּוּ
לְעוֹזֵב אֶת בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּצַעֲדִים גְּדוּלִים וּמְהִירִים, לְפִי שֶׁמֵּרָאָה הוּא
בְּכַךְ שִׁישִׁיבֵת בֵּית הַכְּנֶסֶת דּוֹמָה עֲלָיו כְּמַשְׁאוֹ.
אָמַר אֲבִי, לֹא אֲמָרֵן – לֹא נֶאמַר דִּין זֶה, אֶלָּא לְמִיפָךְ – בִּשְׁעָה שֶׁהוּא
יוֹצֵא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, אֶלָּא לְמִיעַל – כֹּאשֶׁר הוּא נִכְנַס, מְצִינָה לְמִתְרַחֵם
לְרוּחַ, שְׁנָאמַר (תהלים קל) 'וְנִדְעָה נִדְעָה לְרֵעֵת אֶת ה', כְּלוּמַר, שִׁישׁ
מַצּוֹה לְרוּחָהּ לְרוּחַ אֲחֵר יִדְעֵת הַבּוֹרָא.
אָמַר רַבִּי יוֹרְאָה, מְרִישׁ – מִתְחִילָה, בִּי הָהוּא הוֹנָא לְהוֹ לְרַבֵּן – כֹּאשֶׁר
הֵייתִי רּוֹאֵה אֶת תְּלַמִּידֵי הַיִּשְׁבָּה, דְּקָא רַבְּהִי לְפָדְקָא בְּשִׁבְתָּא –
שְׂרָצִים הֵם כְּדִי לְשִׁמּוֹעַ אֶת הַדְּרָשָׁה בִּשְׁבֹת, אֲמִינָא קָא מְחַלְלִין רַבֵּן
שְׁבָרָא – הֵייתִי אוֹמֵר שֶׁמְחַלְלִים הֵם אֶת הַשְּׁבֹת, מֵאַחֵר וְאַסּוּר
לְפַסּוֹעַ פְּסִיעָה גְּסָה בִּשְׁבֹת, בִּין דְּשִׁמְעָנָא לְהָא – אֵךְ לְאַחֵר
שֶׁשִּׁמְעָתִי לְמִימְרָא זֶה דְּרַבִּי תַנְחוּם אָמַר רַבִּי יוֹשֻעַ בֶּן לֹוִי, לְעוֹלָם

וְרִיזִין אֲדָם לְדַבֵּר הִלְכָה וְאִפִּילוּ בְּשִׁבְתָּא, שְׁנָאמַר (שם א) **אֲחֵרִי ה' יִלְכּוּ**
בְּאֵרֶיָה שְׂאֵג וְגו', כִּי הוּא שְׂאֵג וְיִחַדְדוּ בְּנִים מִסִּין, כְּלוּמַר, שִׁישׁ
לְאִדָם לְרוּחַ אֲחֵר הַבּוֹרָא כְּרִיצַת הַבּוֹרָח מִן הָאֵרִי (וְשִׁרְשָׁאֵי הוּא
לְרוּחַ אִפִּילוּ בִּשְׁבֹת), אֲנָא נִמִּי רַבְּהִימָא – מֵאַזּוּ נִוְהַג אִף אֲנִי לְרוּחַ
לְשִׁמְיַת הַדְּרָשָׁה.
הגמרא מביאה מימרא נוספת העוסקת בריצה לשמיעת הדרשה:
אָמַר רַבִּי יוֹרְאָה, אֲנִיָּא דְּפָדְקָא רַבְּהִימָא – עֵיקַר הַשְּׂכַר שֶׁל הָאֲנָשִׁים
הָרִיצִים לְשִׁמּוֹעַ דְּרָשָׁה מִפִּי חֲכָם הוּא עַל הָרִיצָה, וְלֹא עַל הַשְּׁמִיעָה
עֲצֻמָּה, שֶׁכֵּן רּוֹבֵם אֵינֵם מִבְּנִיִּים אֶת דְּבָרָיו לְעוֹמְקָם.
אָמַר אֲבִי, אֲנִיָּא דְּכָלָה דִּיחְקָא – עֵיקַר הַשְּׂכַר שֶׁל הָאֲנָשִׁים
הַמֵּתַאסְפִּים בִּשְׁבֹת שְׁקוּדִים הֶרְגֵּל, לְשִׁמּוֹעַ מִפִּי הַחֲכָם אֶת הַלְכוֹת
הֶרְגֵּל, הוּא עַל הַדּוּחַק וְהַצְפִּיפוֹת הַשּׁוֹרְרִים בְּאוֹתוֹ מְקוֹם.
אָמַר דְּבָא, אֲנִיָּא דְּשִׁמְעָתָא סְבָרָא – עֵיקַר הַשְּׂכַר שֶׁל הַעוֹסֵק בְּלִמּוּד
הַסְּגוּתִית הוּא עַל מֶה שִׁיָּגַע וְטוֹרַח וּמַחֲשֵׁב לְהַבִּין הַטֵּעַם שֶׁל כָּל
דְּבַר שְׁלוּמָד.
אָמַר רַב פִּפְא, אֲנִיָּא דְּבִי מְמִיָּא שְׂתִיקוּתָא – עֵיקַר הַשְּׂכַר שֶׁל הַיּוֹשֵׁב
בְּבֵית הָאֵבֶל, הוּא עַל מֶה שְׁשׁוֹתֵק.
אָמַר מִר וּוְרָא, אֲנִיָּא דְּתַעֲנִיתָא צְדָקָתָא – עֵיקַר שְׂכַר הַמַּתְעֵנִים
בְּתַעֲנִית צִיבוֹר הוּא עַל הַצְדָקָה שְׁנוֹתָנִים בְּמוֹצָאֵי הַתַּעֲנִית, לְצוּרֵךְ
פְּרִנְסַת הָעֵנִיִּים שֶׁהִתְעֵנוּ הַיּוֹם.
אָמַר רַב שְׁשֵׁת, אֲנִיָּא דְּהִסְפָּדָא דְּלוֹנִי – עֵיקַר שְׂכַר הַמְסַפִּידִים אֶת
הַנְּפִטִירִים הוּא עַל כִּךְ שֶׁמְרִימִים קוֹלָם בְּלִשׁוֹן קִינָה וְצַעַר, כְּדִי
לְעוֹרֵר הַשּׁוֹמְעִים לְבַבְהֶם.
אָמַר רַב אֲשִׁי, אֲנִיָּא דְּבִי חֲלוּלִי מִלֵּי – עֵיקַר הַשְּׂכַר שֶׁל הַמְשַׁתְּתָּפִים
בְּשִׁמְחַת חֲתָן הוּא עַל כִּךְ שֶׁשִּׁמְשִׁמְחִים אוֹתוֹ בְּדַבְרִים.
הגמרא מביאה מימרא נוספת של רב הונא, בענין המתפלל מחוץ
לבית הכנסת: **אָמַר רַב הוֹנָא, כָּל אִדָם הַמְתַּפַּלֵּל אַחוֹרֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת,**
כְּלוּמַר, שֶׁעוֹמֵד אַחֵר הַכּוֹתֵל אַחוֹרֵי שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת שְׁבוּ קְבוּעִים
הַתְּפִלָּתִים, נִקְרָא רַשָּׁע, לְפִי שֶׁהוּא נִרְאָה כְּכּוֹפֵר בְּמִי שֶׁהַצִּיבוֹר
מִתְפַּלֵּל לִפְנָיו, שְׁנָאמַר (תהלים כט) 'סִבִּיב רַשָּׁעִים יִתְחַלְּבוּ, וְיֵשׁ
לְדַרְשׁ מִקְרָא זֶה עַל הַמְתַּפַּלֵּלִים מְסִיבֵי לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְאֵינֵם
נִכְנָסִים לְתוֹכוֹ, שֶׁנִּקְרָאִים רַשָּׁעִים.
אָמַר אֲבִי, לֹא אֲמָרֵן – לֹא אֲמַר רַב הוֹנָא אֶת דְּבָרָיו, אֶלָּא בְּאוֹפֵן
דְּלֹא מְתַרְדּ אֲפִיָּה לְבִי בְּנִישְׁתָּא – שֶׁאֵין אוֹתוֹ אִדָם מַחְזִיר אֶת פִּנּוֹ
לְצַד בֵּית הַכְּנֶסֶת, אֵלָא מִתְפַּלֵּל לְצַד הַשֵּׁנִי, כְּגוֹן אִם הִכָּל מִתְפַּלֵּלִים
לְצַד מַעֲרֵב הוּא מִתְפַּלֵּל לְצַד מוֹזָרָה, אֶלָּא מְתַרְדּ אֲפִיָּה לְבִי בְּנִישְׁתָּא
– אִם מַחְזִיר אֶת פִּנּוֹ לְצַד בֵּית הַכְּנֶסֶת, כְּלוּמַר, שֶׁמִּתְפַּלֵּל
לְאוֹתוֹ הַצֵּד שֶׁהִכָּל מִתְפַּלֵּלִים, אֵלָּא שֶׁהוּא עוֹמֵד מִבְּחוּץ, לִיָּת לוֹ נָה
– לֹא אֵיכְתַּף לֵנו מִמַּעֲשָׂיו.
הגמרא מביאה מעשה בענין זה: **הָהוּא נִבְרָא – מַעֲשָׂה בְּאִדָם אֶחָד,**
דְּקָא מְצִיל אַחוֹרֵי בִי בְּנִישְׁתָּא – שְׁהִיָּה מִתְפַּלֵּל אַחוֹרֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת,
וְלֹא מְתַרְדּ אֲפִיָּה לְבִי בְּנִישְׁתָּא – וְלֹא הַחְזִיר פִּנּוֹ לְצַד בֵּית הַכְּנֶסֶת,
חֵלְף – עֶבֶר שֵׁם אֲלֵהוּ הַנְּבִיא, תְּחִיָּה – רִאשׁוֹ אוֹתוֹ אִדָם, אֲדִימִי לִיָּה
כְּפִיָּעָא – וְהִיָּה נִדְמָה לוֹ אֲלֵהוּ כְּסוּחֵר עֲרַבִי. אָמַר לִיָּה אֲלֵהוּ
הַנְּבִיא לְאוֹתוֹ אִדָם, בְּרִי כֶּךְ קִיָּמַת קָמִי מְרָךְ – וְכִי כִשְׁתִּי רַשְׁוֹת
עוֹמֵד אַתָּה לְפָנַי אֲדוּנָךְ, כְּלוּמַר, שֶׁבַּהֲתַנְהוּגוֹתָ זֶה זֶה אַתָּה מֵרָאָה
בְּעֲצֻמָךְ כֵּאִילוֹ יֵשׁ חֲלִילָה שְׁתִּי רַשְׁוֹת בְּעוֹלָם, שֶׁכָּל הַמְתַּפַּלֵּלִים
בְּבֵית הַכְּנֶסֶת מִתְפַּלֵּלִים לְצַד אֶחָד, וְאֵילוֹ אַתָּה מִתְפַּלֵּל לְצַד אֲחֵר.
שְׁלָה סַפְסָרָא וְקַמְלִיָּה – שְׁלַף אֲלֵהוּ הַנְּבִיא חֶרֶב וְהִרְגוּ לְאוֹתוֹ אִדָם.
הגמרא דורשת את המשך הפסוק 'סִבִּיב רַשָּׁעִים יִתְחַלְּבוּ': **אָמַר**
לִיָּה הָהוּא מְרָבֵן – אֶחָד מִן הַחֲכָמִים, לְרַב בְּרִי בִי בִּר אֲבִי, וְאֲמַר לָהּ
וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֲמַר כֵּן רַב בְּרִי בְּרִי לְרַב נִחְמָן בִּר יִצְחָק, מֵאִי – מֶה
הוּא בִּיאָרוֹ הַתִּיבוֹת בְּתוֹרֵם זְלוֹת לְכִנִּי אֲדָם, הַכְּתוּבוֹת לְאַחֵר
הַתִּיבוֹת 'סִבִּיב רַשָּׁעִים יִתְחַלְּבוּ'.
אָמַר לִיָּה, יֵשׁ לְבֹאֵר מִקְרָא זֶה כֶּךְ, 'כְּרוֹם' אֵלּוֹ דְּכָרִים שְׁעוּמִידִים
בְּרוֹמֵנו שֶׁל עוֹלָם, כְּגוֹן הַתְּפִלָּה שְׁעוּלָה לְמַעְלָה, 'זוֹלוֹת לְבִנֵי אֲדָם'
הֵינּוּ וְכִנִּי אֲדָם מוֹלְלוֹין בָּהֶן.
רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֲלֵעָזָר דְּאֲמָרִי תְרַוְוִיָּהוּ – בִּיאָרוֹ שְׁנִידִים אֶת הַפְּסוּק
בְּאוֹפֵן אַחֵר, שֶׁמִּכְּפִין שְׁנִידִיָּה אֲדָם לְחֲסִדֵי הַכְּרִיָּת, הִרִי הוּא נַעֲשָׂה

הגמרא מביאה מאמרים שאמר רבי יוחנן משמו של רבי יוסי, והמאמר הראשון עוסק בענייני תפילה: **אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי, מנין שהקדוש ברוך הוא מתפלל, שנאמר (ישעיה נג ט) 'והביאותים אל הר קדש ושפחתים בבית תפלת', 'בבית תפלתם' לא נאמר, אלא 'בבית תפלת', מכאן שהקדוש ברוך הוא מתפלל. מבררת הגמרא: מאי מצלי? מה מתפלל הקב"ה. משיבה הגמרא: **אמר רב זוטרא בר שמואל** אמר רב, **יהי רצון מלפני, שיכבשו רחמי את בעמי** – שידיה כח למדת הרחמים למנוע ממית הדין מלהעניש את בני ישראל, ויגולו רחמי על מותי, ואתנהג עם בני בְּמִדַּת רַחֲמִים, וְאֶכְנֶס לָהֶם לִפְנֵים מְשׁוּרַת הַדִּין.**

תניא, אמר רבי ישמעאל בן אלישע, פעם אחת נכנסתי להקמיר קמורת לפני ולפנים, וראיתי אכתיראל יה' צבאות – את הקב"ה, שהוא יושב על כסא רם ונשא. ואמר לי, ישמעאל בני, ברכני. אמרתי לו, 'יהי רצון מלפניך, שיכבשו רחמיך את בעמך ויגולו רחמיך על מותיך ותתנתם עם בניך בְּמִדַּת רַחֲמִים וְתַכְנֵס לָהֶם לִפְנֵים מְשׁוּרַת הַדִּין. וְנִעְנַע לי בראשו, כביכול מודה לברכתי ועונה עליה 'אמן'. וקא משמע לן רבי ישמעאל בן אלישע, שלא תהא בְּרַכַּת הַדִּיּוּט קְלָה בְּעֵינֶיךָ – הגון הדבר שיברך ההדיוט לגדול ממנו.

ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי, מנין שאין מראין לו לאדם בשעת בעסו – בעודו כועס, דבתיב (שמות לג יד) 'ואמר, פני ילכו והנהותי לך', אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, תסתן לי עד שיעברו פנים של יעם – עד שתעבור שעת הכעס, ואניתי לך – אעשה לך נחת רוח כלמלא כל משאלותיך.

שואלת הגמרא: ומי איבא רתחא קמיה קדושא ברוך הוא – וכי יש כעס לפני הקב"ה. משיבה הגמרא: אין – אכן, מצאנו בדבר הזה, דתניא, נאמר בפסוק (תהלים יב) 'אלהים שופט צדיק ואל זועם ככל יום'. מבררת הברייתא: וכמה זמן נמשך זעמו של הקב"ה. משיבה הברייתא: רגע. ממשכה הברייתא לברר: וכמה הוא שיעור רגע. מבארת הברייתא: אחד מחמשותף רבוא ושמונת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה בשעה, כלומר, שיעור זמן של חלק אחד ממחמישים ושמונה אלף ושמונה מאות שמונים ושמונה בשעה, וזו היא 'רגע' שבו כועס הקב"ה. ואין כל בריה יכולה לבין ולדעת מתי היא אותה שעה, חוץ מבלעם הרשע, דבתיב ביה (במדבר כד טו) 'ויודע דעת עליון, והדבר תמוה, השתא, דעת בהמתו לא הוה ידע, דעת עליון הוה ידע – מעתה, כיון שאת דעת בהמתו לא ידע, וכי ידע והבין מעצמו את דעת הקב"ה, אלא מלפא, שהיה בלעם יודע לבין אותה שעה שהקדוש ברוך הוא כועס בה, ורצה לקלל את ישראל בשעה זו. והיינו דאמר להו מיכה הנביא בשוחריו בהזכירו את ישראל שהטובת אשר עשה להם ה', עמי, ובר נא מה יעין בלך מלך מואב וגו' ומה ענה אותו בלעם בן בעור וגו' למען דעת צדקות ה' (מיכה ו א). מבררת הגמרא: מאי – מהו הפירוש של סיום הפסוק, שנאמר בו 'למען דעת צדקות ה''. מבארת הגמרא: אמר רבי אלעזר, אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל, דעו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא בעסתי בימי בלעם הרשע, שנאמר בלעם לא נשתיר משונאיהם של ישראל, כלומר מישראל, שריר ופליט על ידי קיללת בלעם, שהיה יודע לבין את שעת הכעס. והיינו דקאמר ליה – וזו הכוונה אף במה שאמר בלעם בללך, מה אקב לא קבה אל ומה אועם לא ועם ה' (במדבר כג ח), מלמד שכל אותן הימים לא ועם הקב"ה, ולפיכך לא היה יכול בלעם לבין את השעה ולקללם.

בברייתא לעיל אמרו 'וכמה זעמו, רגע'. מבררת הגמרא: וכמה שיעור רגע. משיבה הגמרא: אמר רבי אבין, ואיתימא רבי אביןא, רגע במימריה – שיעורו הוא כשיעור הזמן הנצרך לאמירת 'רגע'. מבררת הגמרא: ומאן לן דרגע רתח – ומחזיק למדנו שכעסו של הקב"ה 'רגע'. משיבה הגמרא: שנאמר (תהלים נ) 'כי רגע באפו, חיים ברכונו', ואיבעית אימא יש ללמוד זאת מהבא – מפסוק זה, שנאמר (ישעיה כו ט) 'לך עמי בא בהרדיו וסגר דלתך בעדך, חכי ו-התחבא) כעמך רגע, עד יעבור זעם, ולמדנו שאחרי רגע אחד, עובר זעמו של הקב"ה.

מבררת הגמרא: ואימת רתח – מתי הוא זמן כעסו. משיבה הגמרא:

אמר אבין, בהנה תלת שעי קמיתא – באחד מרגעי שלש שעות ראשונות של היום, וסימן לרגע הכעס הוא, כי חיוורא ברכלתא דתרנגולא וקאי אחד ברגעא – כאשר כרובולת התרנגול מלבינה, ועומד התרנגול על רגל אחת. שואלת הגמרא: כל שעתא ושעתא נמי קאי הכי – והרי בכל שעות היום יש זמנים שהתרנגול עומד על רגל אחת וצבע כרובולתו נוטה ללבן, ומדוע אמר אבין שדבר זה קורה רק ברגע אחד משלושת השעות הראשונות של היום. משיבה הגמרא: כל שעתא אית ביה שורייקי סומקי – בכל שעות היום אף אם צבע הכרובולת נוטה ללבן, עדיין יש בה שורות שנשאר בהן חוזק האדמימות, אבל בההיא שעתא – באותה שעה שהקב"ה כועס, לית ביה שורייקי סומקי – אין בה כלל שורות אדומות.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: **ההוא צדוקי דהנה בשכבותיה – מעשה בצדוקי שהיה גר בשכנותו דרבי יהושע בן לוי, הוה קא מצער ליה טובא בקראי – והיה מצערו הרבה בויוכוחים על פירוש הפסוקים. וימא חד שקל תרנגולא ואקמיה בין פרעיה דערקא – יום אחד לקח רבי יהושע בן לוי תרנגול והעמידו בין רגלי מיטתו, ועיין ביה – והסתכל בו, סבר כי ממא התיא שעתא אלמיה – כאשר יגיע הזמן שבו הכרובולת מלבינה, אקלל את הצדוקי, וממיון שברגע זה הקב"ה כועס, תחול קללתו. לבסוף, כי ממא התיא שעתא – כשהגיעה שעה זו, גייס – נמנם רבי יהושע בן לוי, וכשהתעורר והבין בבר, אמר, שמע מנה לא אוריח אקא לך טובא הכי – שיש ללמוד מכך שאין ממדת דרך ארץ לעשות כן, לבין לשעת זעמו של הקב"ה, שהרי 'ורחמי על כל מעשיו' (תהלים קמח ט) בתיב, וכתב (משלי יז כו) 'עם ענוש לצדיק לא טוב' – אין נכון לצדיק להעניש בני אדם.**

הגמרא מביאה ברייתא בענין כעסו של הקב"ה: **תנא משמיה דרבי מאיר, בשעה שהקמיר וזרתת וכל מלכי מרח ומערב מניחים בתייהם בקראיהם ומשתחוים להם, מיד בועם הקדוש ברוך הוא. ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי, טובא מדרות אחת בלבן של אדם – טובה הכנעה שאדם שם אל ליבו ומתעורר לחשובה מאליו, יותר מכמה מלקיות – יותר מכמה עונשים שיקבל מאחרים. שנאמר על כנסת ישראל (דוהע ב ט) 'ורדפה את מאהביה וגו' ולא תשיג אתם, ובקשתם ולא תמצא, ואמרה, אלכה ואשובה אל אישי הראשון, כי טוב לי אז מעתה'. כלומר, שבתחילה תדרוך אחר המולות ומערכות השמים שחשבה שהם המטיבים לה, וכשתראה אשנים עוזרים לה, תשיא אל לבך לשוב אל הקב"ה, ותבין שהיה לה טוב יותר כאשר עבדה לה. ואף שכנסת ישראל לקתה על מעשיה הרעים כמה עונשים, לא שבה אל הקב"ה עד שהכניעה עצמה ואמרה, 'אלכה ואשובה וגו'. וריש לקיש אמר, מדרות אחת בלבן של אדם, טובה יותר ממאה מלקיות שיקבל מאחרים, שנאמר (משלי יז ט) 'תחת נערה כמבין מהכות כסיל מאה' – הכנעה מחמת גערה שגוער אדם בעצמו, טובה ומועילה לאדם מבין, יותר ממאה מכות שמכים את הכסיל.**

ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי, שלשה דברים בקש משה מלפני הקדוש ברוך הוא, ונתן לו הקב"ה. ואלו הם שלוש הדברים שביקש. בקש שתשרה שכינה על ישראל, ונתן לו, שנאמר (שמות לג טו) 'ובמה יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך אני ועמך. הלא בלבבך עמנו, שביקש משה שתהיה ניכרת מציאת החן של ישראל בעיני הקב"ה. על ידי שתלך השכינה עמם. עוד בקש שלא תשרה שכינה על עובדי בוכבים, ונתן לו שנאמר (שם) 'ונפלינו אני ועמך'. כלומר, ונהיה מובדלים אני ועמך משאר האומות, שעלינו תשרה שכינה ולא עליהם. ועוד בקש להודיעו דרכיו של הקדוש ברוך הוא – שיודיעו הקב"ה את הנהגתו במשפטם של בריותיו, ונתן לו, שנאמר (שם לג יג) 'עתה אם נא מצאתי חן בעיניך, הודעני נא את דרכך ואדעך למען אמצא חן בעיניך וגו', אמר משה לפני – לפני הקב"ה רבנו של עולם, מפני מה יש צדיק וטוב לו ויש צדיק ורע לו, יש רשע וטוב לו ויש רשע ורע לו. אמר לו הקב"ה, משה, התשובה לשאלתך היא, צדיק וטוב לו הוא צדיק בן צדיק, צדיק

ברכות. פרק ראשון – מאימתי דף ז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" – (שטיינזלץ) רכה
רש"י

ונענע לי בראשו. כמודה בברכתי ועונה אמן. דעת בהמתא לא הוה ידע. במסכת ע"ז מפרש
לה בפ"ק מאי קרא. דאף הוי כרגע דכתיב כי רגע באפוז חיים ברצונו: בתלת שעי קמייא.
באחד מרגעי תלת שעות ראשונות: שורייקי. טי"ש בלעז: לצדיק לא טוב. לענוש את
הבריות: מידות אחת. לשון רדיו והכנעה שאדם שם על לבו מאליו: וירפה את מאהביה
וגו'. ובשתראה שאן עוזר תשים על לבה לאמר
אשובה אל אישי הראשון: תחת נערה כפניו. 1
תחת נערה באדם מבין טובה מהבות כסיל 2
מאה. תחת הטעם למעלה תחת התינו ולא כמו 3
אל תירא ואל תחת (דברים א) שטעמו בחי"ת 4
אלא למעלה תחת התינו ראשון לומר שהוא 5

אמר ר' יוחנן משום ר' יוסי: מניין שהקדוש ברוך
הוא מתפלל? שנאמר: "ותביאותים אל הר קדשי,
ושמחתים בבית תפלת", "תפלתם" לא נאמר, אלא
"תפלת", מכאן שהקדוש ברוך הוא מתפלל. מאי
מצלי? אמר רב וזמרא בר טוביה, אמר רב: "יהי רצון

מלפני, שיכבשו רחמי את פעסי, ויגזלו רחמי על מדותי, ויתנהג עם בני במדת רחמים,
ואכנס להם לפני משורת הדין". תנא: אמר רבי ישמעאל בן אלישע: פעם אחת נכנסתי

להקמיר קמורת לפני ולפנים, וראיתי אפתיראלי דה' צבאות שהוא יושב על פסא רם ונשא, ואמר לי: ישמעאל בני, ברכני! אמרתי
לו: יהי רצון מלפניך, שיכבשו רחמיך את פעסך, ויגזלו רחמיך על מדותיך, ויתנהג עם בניך במדת הרחמים, ותכנס להם לפני
משורת הדין! ונענע לי בראשו. וקמשמע לו, שלא תהא ברפת הדיוט קלה בעיניך. אמר ר' יוחנן משום ר' יוסי: מניין שאין מרצין
לו לאדם בשעת פעסו? דכתיב: "פני ולבו והנחותי לך", אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: המתן לי עד שיכבדו פנים של ועם,
ואניח לך. ומו איכא רתחא קמיה דקודשא בריך הוא? אין, דתניא: "ואל זועם בכל יום", וכמה זעמו? רגע. וכמה רגע? אחד
מחמשת רבוא ושמונת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה בשעה, וזו היא רגע. ואין כל ברה יכולה לכיון אותה שעה, חוץ
מבלעם הרשע, דכתיב ביה: "ויודע דעת עליון". השתא דעת בהמתא לא הוה ידע, דעת עליון הוה ידע! אלא מלמד, שהיה יודע
לכיון אותה שעה שהקדוש ברוך הוא פועם בה. והיינו דאמר להו נביא לישראל: "עמי, זכר נא מה יעץ בלך מלך מואב" וגו'.
מאי "למען דעת צדקות ה"? אמר ר' אלעזר: אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: דעו כמה צדקות עשיתי עמכם, שלא כעסתי
בימי בלעם הרשע, שאלמלי כעסתי לא נשתתיר משונאיהם של ישראל שריר ופליט. והיינו דקאמר ליה בלעם בללך: "מה אקב
לא קבה אל, ומה זועם לא זעם ה", מלמד שכל אותם הימים לא זעם. וכמה זעמו? רגע. וכמה רגע? אמר ר' אבין, ואיתימא
ר' אבינא: רגע כמיקמיה. ומנא לן דרגע רתח? שנאמר: "כי רגע באפוז חיים ברצונו". ואי בעית אימא, מהכא: "חבי כמעט רגע
עד יעבר זעם". ואימת רתח? אמר אבין: בהנגד תלת שעי קמייא, כי חורא כרפלתא דתרנגולא וקאי אחד פרעא. כל שעתא
ישעתא גמי קאי הכי כל שעתא אית ביה שורייקי סופקי, בתהיא שעתא לית ביה שורייקי סופקי. ההוא מינא דהוה בשכבותיה
דר' יהושע בן לוי, הוה קא מצער ליה טובא בקראי, וימא חד שקל תרנגולא ואוקמיה בין פרעיה דערסא, ועיין ביה: סבר: פי
מטא הדיא שעתא, אלמיייה. פי מטא הדיא שעתא, גיין. אמר: שמע מינה, לא אורח ארעא למעבד הכי, "ורחמי על כל מעשיו"
כתיב, וכתיב: "גם עגוש לצדיק לא טוב". תנא משמיה דר' מאיר: בשעה שהחמה זורחת, וכל מלכי מורח ומערב מניחים פתריהם
בראשיהם ומשתחווים לחמה, מיד פועם הקב"ה: ואמר ר' יוחנן משום ר' יוסי: טובה מידות אחת בלבד של אדם יותר מכל
מלקיות, שנאמר: "ורדפה את מאהביה וגו' ואמרה אלהה ואשובה אל אישי הראשון, כי טוב לי אז מעתה". וריש לקיש אמר: יותר
ממאה מלקיות, שנאמר: "תחת נערה כפניו" וגו'. ואמר ר' יוחנן משום ר' יוסי: שלשה דברים בקש משה מלפני
הקדוש ברוך הוא, ונתן לו. בקש שתשרה שכניה על ישראל, ונתן לו, שנאמר: "הלוא בלכתך עמנו". בקש שלא תשרה שכניה
על אומות העולם, ונתן לו, שנאמר: "ונפלנו אני ועמך". בקש להודיעו דרכיו של הקדוש ברוך הוא, ונתן לו, שנאמר: "הודיעני
נא את דרכיך", אמר לפניו: רבונו של עולם! מפני מה יש צדיק וטוב לו, ויש צדיק ורע לו, ויש רשע וטוב לו, ויש רשע ורע לו?
אמר לו: משה, צדיק וטוב לו - צדיק בן צדיק; צדיק ורע לו - צדיק בן רשע; רשע וטוב לו - רשע בן צדיק; רשע ורע לו -
רשע בן רשע. אמר מר: צדיק וטוב לו - צדיק בן צדיק; צדיק ורע לו - צדיק בן רשע. איני? והא כתיב, "פקד עון אבות על
בנים", וכתיב: "ובנים לא יומתו על אבות", ורמינן קראי אהרדי, ומשנינן: לא קשיא! הא בפאוחיון מעשה אבותיהם בידיהם, והא
כשאין אוחיון מעשה אבותיהם בידיהם! אלא הכי קאמר ליה: צדיק וטוב לו - צדיק גמור; צדיק ורע לו - צדיק שאינו גמור; רשע
וטוב לו - רשע שאינו גמור; רשע ורע לו - רשע גמור. ופליגא דר' מאיר, דאמר ר' מאיר: שמים נתנו לו, ואחת לא נתנו לו,
שנאמר: "והנתי את אשר אחון", אף על פי שאינו חגון, "ורחמתי את אשר ארחם", אף על פי שאינו חגון. ויאמר: לא תוכל
לראות את פני. תנא משמיה דר' יהושע בן קרחה: קד אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: כשרציתי, לא רציתי; עכשיו שאמרת
רוצה, איני רוצה. ופליגא דר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן, דאמר ר' שמואל בר נחמני, אמר ר' יונתן: בשכר שלש זכה לשלש:
בשכר "ויסתר משה פניו" זכה לקלסתר פנים; בשכר "כי ירא" זכה ל"ויראו מגשת אליו"; בשכר "מהביט" זכה ל"ותמנות ה' יביט":
"והסירתי את כפי וראיתי את אחרך", אמר רב תנא בר בונא, אמר ר' שמעון חסידא: מלמד שהראה הקדוש ברוך הוא למשה קשר
של תפילין, ואמר ר' יוחנן משום ר' יוסי: כל דבור ודבור שציצא מפי הקדוש ברוך הוא לטובה, אפילו על תנא, לא חזר בו. מנא
לן? ממושה רבינו, שנאמר: "הרף ממני ואשמידם, ואעשה אותך לגוי עצום", אף על גב דכעא משה רחמי עלה דמלקתא ובמלקה,
אפילו הכי אוקמה בורעיה, שנאמר: "בני משה גרשום ואליעזר, ויהיו בני אליעזר רחביה הראש וגו' ובני רחביה רבו למעלה", ותני
רב יוסף: למעלה מששים רבוא. אתיא רביה, רביה: פתיב הקא "רבו למעלה", וכתיב התם: "ובני ישראל פרו וישרצו וירבו":

שנה בברית בין הבתרים. ואחר הדברים האלה
(שם) נאמר אחר מלחמת המלכים כדפי'רש רש"י
בפירו'ש חומש ובמלחמת המלכים היה בן ע"ג
שנים שהרי כל הדימ' של סדום ג"ב שנים
כדאמר'י בפ"ק דבב' (דף י"א.) צא מדם ר"ב שנים
שעבדו את כדלעזמר וד"ף שנים של אברהם
ונשאר מישוב' כ"ו שנים שהיתה בשלח
ובהפיכת' היה אברהם בן צ"ט שנה שהרי היתה
ההפיכ' שנה אחת קודם שנולד יצחק צא מדם
ששה ועשרים שנה למפער של שלח נמצא שכן
ע"ג שנה היה במלחמת המלכים. אם כן היתה
פרשת בין הבתרים קודם לפרשת אחר הדברים
שלש שנים אחת פרשה מסימת ויחזקה לו
צדקה ולכך הביא אותו פסוק דבמה אדע שהוא
מוקדם. ומוזה מיישב רש"י'ם דבמוקם אחד משמע
שהיה לילה דכתב' וספור הככב"י (בראש' טו)
ובר' הכי בת' ויהי השמש לבוא משמע שהוא
יום. אלא ודאי ש"מ דשני פרשיות הם ולא בבת
אחת נאמרו ואין מוקדם ומאוחר בתורה:
רב

מִמֶּעוֹן בֶּן יוֹחִי: מִיּוֹם שֶׁבָּרָא
לָאֵל, לֹא הָיָה אָדָם שֶׁקִּבְּרָאוּ
”עַד שֶׁבָּרָא אֲבֹרָהּ וּקְבִירָאוּ
אֶדְנִי (אֱלֹהִים) בְּמָה אֲדַע
אִם דְּנִיאל לֹא נִשְׁנָה אֵלָּא
”וְעַתָּה שִׁמְעֵנִי אֱלֹהֵינוּ אֵל
יְהוָה רַחֵם עַל מִקְדָּשְׁךָ
”מִמֶּעוֹן” מִבְּנֵי לֵוִי! אֵלָּא
”וְאָמַר ר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם
שֶׁשְׂאִין מִרְצִין לוֹ לְאָדָם
”פְּנֵי יְלָבוֹ וְהַנְּחוּתֵי לֶךְ.”

[illegible]

אלעזר: אמרה לאה: ראו מה בין בני לבן חמי, דאילו בן חמי, אף על גב דמדעמתייה זבניה לכבירוותיה, דכתיב: "ויומר בְּכֶרְתוֹ לַעֲקֵב", חזו מה פתיב ביה: "וישטם עשו את יעקב", וכתיב: "ויאמר, הכי קרא שמו יעקב, ויעקבני זה פעמים", ואילו בני, אף על גב דעל פרחיה שקליה יוסף לכבירוותיה מניה, דכתיב: "ובחללו יצויעי אביו נתנה בכורתו לבני יוסף", אפילו הכי לא אקנא ביה, דכתיב: "וישמע ראובן ויצחקו מידם". רות - מאי "רות"? אמר ר' יוחנן: שזכתה ויצא ממנה דוד, שריותו להקדוש ברך הוא בשירות ותשבחות. מנא לן דשמא גרים? אמר ר' אלעזר, דאמר קרא: "לבו חזו מפעלות ה' אשר שם שמות בארץ", אל תקרי "שמות", אלא "שמות". ואמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי: קשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם יותר ממלחמת גוג ומגוג, שנאמר: "מומור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו", וכתיב בתריה: "ה', מה רבו צרי, רבים קמים עלי", ואילו גב מלחמת גוג ומגוג פתיב: "למה רגשו גוים ולאמים יהגו ריק", ואילו "מה רבו צרי" לא פתיב. "מומור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו" - "מומור לדוד"? "קינה לדוד" מיבעי ליה! אמר ר' שמעון בן אבשלום: משל למה הדבר דומה? לאדם שיצא עליו שטר חוב; קודם שפרעו היה עצב, לאחר שפרעו שמה. אף בן דוד, כיון שאמר לו הקדוש ברוך הוא "הנני מקים עליך רעה מביתך", היה עצב, אמר: שמה עבד או מומור הוא, דלא חיים עלי; כיון דחזו דאבשלום הוא, שמה, משום הכי אמר "מומור". ואמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי: מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה, שנאמר: "עוזבי תורה יהללו רשע, וישמרי תורה יתגרו כם". תניא נמי הכי: ר' דוסתאי בר' מתון אומר: מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה, שנאמר: "עוזבי תורה יהללו רשע" וגו'. ואם לחשך אדם לומר: והא פתיב, "אל תתחר במרעים, אל תקנא בעושי עולה"! אמור לו: מי שלבו נוקפא אומר בן. אלא "אל תתחר במרעים" להיות במרעים, "אל תקנא בעושי עולה" להיות בעושי עולה. ואומר: "אל יקנא לבד בחפאים, כי אם ביראת ה' כל היום". איני? והאמר ר' יצחק: אם ראית רשע שהשעה משחקת לו, אל תתגרה בו, שנאמר: "החילו דרכיו בכל עת", ולא עוד אלא שזכה בדין, שנאמר: "מרום משפטיך ממדוד", ולא עוד אלא שרואה בצדיו, שנאמר: "כל צורריו יפיה בהם"! לא קשיא; הא במילי ידידיה, והא במילי דשמיא. ואי בעית אימא: הא והא במילי דשמיא, ולא קשיא; הא ברשע שהשעה משחקת לו, והא ברשע שאין השעה משחקת לו. ואי בעית אימא: הא והא ברשע שהשעה משחקת לו, ולא קשיא; הא בצדיק גמור, והא בצדיק שאינו גמור, דאמר רב הונא: מאי דכתיב, "למה תביט בזנבים, תחריש בכלע רשע צדיק ממנו"? וכי רשע בולע צדיק? והא פתיב: "ה' לא יעזבנו בידו", וכתיב: "לא יאונה לצדיק כל און"! אלא צדיק ממנו - בולע; צדיק גמור - אינו בולע. ואיבעית אימא, שעה משחקת לו שאני. ואמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי: כל הקובע מקום לתפלתו, אויביו נופלים תחתיו, שנאמר: "ישמתי מקום לעמי לישראל, ונטעתיו ושכן תחתיו, ולא ירגז עוד, ולא יסיפו בני עולה לענותו באשר בראשוה". רב הונא רמי: פתיב "לענותו", וכתיב: "לכלותו"! בתחילה לענותו, ולכסוף לכלותו. ואמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי: גדולה שמושה של תורה יותר מלמדיה, שנאמר: "פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו", "למד" לא נאמר, אלא "יצק", מלמד שגדולה שמושה יותר מלמדיה. אמר ליה רב יצחק לרב נחמן: מאי טעמא לא אתי מר לבי כנישתא לצלו? אמר ליה: לא יכלנא. אמר ליה: לכנפי למר עשרה וצילי! אמר ליה: טריחא לי מלתא. ולימא ליה מר לשלוחא דצבורא, בעדינא דמצלי צבורא לית ולודעיה למר! אמר ליה: מאי פולי האי? אמר ליה: דאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי:

לאדם שבנו יוצא לתרבות רעה.
נאמר בפסוק, 'מוֹמֵד לְדוֹד בְּכִרְחוֹ מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוֹם בְּנוֹ'. תמזהה
הגמרא: מוֹמֵד לְדוֹד - וכי על מירידת אבשלום היה ראוי לומר
ממור, קינה לְדוֹד מִיִּבְעֵי לֵה - הלא היה ראוי לומר קינה על כך.
מיישבת הגמרא: אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֲבִישְׁלוֹם, מִשָּׁל לְמָה הִדְבֵּר
דִּוְמָה, לְאָדָם שִׁנְיָא עָלָיו שְׁמֵר חוֹב, והוא מחויב בו בסכום גדול
שאינו לו מזהיבן לשלמו, קִדְּם שְׁפָרְעוּ הָיָה עֶצֶב, כי דאג מהיבין יהיה
לו ממון לשלם חוב זה, לְאַחַר שְׁפָרְעוּ שְׁמַח שהצליח לפרוע את
חובו. אַף בֶּן דוֹד, בֵּין שְׁאֵמֵר לוֹ תְּקִדּוּשׁ בְּרִדָּה הוּא (שמואל ב' יב יא)
'הֲנֵנִי מְקִים עָלֶיךָ רֶעָה מִבִּיתְךָ', כלומר שיענש בכך שאחד מבני
ביתו ימרוד בו וישלוט על כל אשר לו, לכן הָיָה עֶצֶב, אָמַר שְׁאֵמֵר
האדם שימרוד בו עֶבֶר אוֹ מְמֹר הוּא, דְּלֹא חֵיִים עָלָי - שלא ירום
עלי, בֵּין דְּחָתָא דְּאֲבִשְׁלוֹם הוּא - כיון שראה שהמרוד בו הוא
אבשלום בנו, שְׁמַח, וּמְשֻׁם הָיָה (ולכן) אָמַר מוֹמֵד.
וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשֻׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי, מוֹתֵר לְהַתְּנִיחוֹת בְּרִשְׁעִים
בְּעוֹלָם הָיָה, שְׁנֵאֲמַר (משלי כח) 'עוֹבֵי תוֹרָה יִחַלְלוּ רִשְׁעִי, וְשֹׁמְרֵי תוֹרָה
יִתְּנוּ בָם', כלומר, שומרי התורה יתגרו בעוֹבֵי התורה. תִּנְיָא נְמִי
הָיָה, רַבִּי דוֹסֵתָאִי בְּרַבִּי מִתָּן אוֹמֵר, מוֹתֵר לְהַתְּנִיחוֹת בְּרִשְׁעִים בְּעוֹלָם
הָיָה, שְׁנֵאֲמַר 'עוֹבֵי תוֹרָה יִחַלְלוּ רִשְׁעִי' וגו', וְאֵם לְחֻשְׁדִּי אָדָם בִּאוֹרָךְ
לוֹמַר וְלִדְחֻשׁוֹת, וְהָא בְּתִיבִי (תהלים לו א), 'אֵל תִּתְּחַר בְּמִרְעִים, אֵל
תִּקְנָא בְּעִשֵׂי עוֹלָה', ויפרש אותו אדם את תיבת 'תתחר' מלשון
התגרות והתקטטות, ואת תיבת 'תקנא' מלשון קנאות, ולפי
פירושו יקשה לך, שמצא פסוק האוסר להתגרות ולהתקטט עם
הרשעים. אתה אָמַר לוֹ שאין הפירוש כן, אלא מִי שְׁלָבֹו נִקְפָּא -
מי שירא מעבירות שבידו אוֹמֵר ומפרש בן, אֵלָּא הפירוש הנכון
של תיבת 'תתחר' הוא מענין התאוות למעשיו, והרצון לאחוז בהם
ולעשות כמותם, ופירוש הפסוק הוא, 'אֵל תִּתְּחַר בְּמִרְעִים' - אל
תתאוה להנהגת הרשעים, לרצות לְהוֹיֹת בְּמִרְעִים, כלומר לעשות
כמעשיהם, וכן אֵל תִּקְנָא בְּעִשֵׁי עוֹלָה, לרצות לְהוֹיֹת בְּעִשֵׁי עוֹלָה.
וְאֵמֵר (משלי כז ז), 'אֵל יִקְנָא לִבִּי בְּחַפְזִים, כִּי אֵם בִּירְאָתִי ה' כֹּל
הַיּוֹם', ופירוש הפסוק, שאל יקנא לִבִּי בחטאים לעשות כמעשיהם,
וכך יש לפרש גם את הפסוק 'אל תתחר במרעים אל תקנא בעושי
עולה, שלא תתאוה ותקנא בהם בלבך לרצות לעשות כמעשיהם
הרעים.
מקשה הגמרא: אֵינִי - האם כך הוא הדין שמותר להתגרות
ברשעים? וְהָאֵמֵר רַבִּי יִצְחָק, אֵם רְאִיתִי רִשְׁעִי שֶׁשָּׁעָה מִשְׁחֶקֶת לוֹ -
בשעת היא שעת הצלחתו, אֵל תִּתְּנֶיהָ בּוֹ, שְׁנֵאֲמַר (תהלים יח) 'יִחַלְלוּ
דְּרִבּוֹי בְּכָל עֵת', כלומר, יצליחו דרכיו בזמן שיש לו שעה מיוחדת
שמוֹלוֹ מַצְלִיחַ. וְלֹא עוֹד, אֵלָּא שֶׁשָּׁעָה זוֹ הוא זִוְכָה בְּיָדָן של מעלה,
שְׁנֵאֲמַר בהמשך הפסוק (שם) 'מְרוֹם מִשְׁפָּטֶיךָ מִנְּגִיד', כלומר,
הפורענות והיסורים הראויים לרשע כפי משפט דיניך ודיני
הקב"ה, מסולקים ועומדים רחוק ממנו. וְלֹא עוֹד, אֵלָּא שְׂרֹאָה
בנצחנות על צָרָיו, שְׁנֵאֲמַר בסוף הפסוק (שם) 'כִּלְ צִדְדֵיךָ יִפְּתֵי בָהֶם',
כלומר, על ידי נפחתו הוא דוחה את כל צָרָיו מעליו, כפי
שמרחיקים קש על ידי נפחה. מפסוק זה למדנו שאין להתגרות
ברשעים, וקשה על מי שאמר רבי שמעון בן יוחי שמותר
להתגרות ברשעים.
מתרצת הגמרא: לֹא קָשְׁיָא, הָא בְּמִילֵי דִידִיה - האיטור להתגרות
ברשעים נאמר בדברים הנוגעים לאדם עצמו, וְהָא בְּמִילֵי דְשִׁמְיָא
- וההיתר להתגרות ברשעים נאמר בדברים הנוגעים לכבוד
שמים. תירוצו שני: וְאִיִּבְעִיתִי אֵימָא - ואם תרצה תוכל ליישב זאת
כך, הָא וְהָא בְּמִילֵי דְשִׁמְיָא - הן ההיתר והן האיטור להתגרות
ברשע נאמרו בדברים הנוגעים לכבוד שמים, וְלֹא קָשְׁיָא, הָא
בְּרִשְׁעִי שֶׁשָּׁעָה מִשְׁחֶקֶת לוֹ - האיטור להתגרות נאמר ברשע שבעת
היא שעת הצלחתו, הָא בְּרִשְׁעִי שֶׁאֵין הִשְׁעָה מִשְׁחֶקֶת לוֹ - וההיתר
להתגרות ברשעים נאמר ברשע שאינו עומד בשעת הצלחתו.
תירוצו שלישי: וְאִיִּבְעִיתִי אֵימָא, הָא וְהָא בְּרִשְׁעִי שֶׁשָּׁעָה מִשְׁחֶקֶת לוֹ
- הן ההיתר והן האיטור נאמרו ברשע שבעת היא שעת הצלחתו,
וְלֹא קָשְׁיָא, הָא בְּצִדִּיק מְמֹר - ההיתר להתגרות נאמר לצדיק גמור,

הגמרא מביאה מאמרים של רבי יוחנן משמו של רבי שמעון בר
יוחאי: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשֻׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי, מִיּוֹם שִׁבְרָא תְּקִדּוּשׁ
בְּרִדָּה הוּא אֵת הָעוֹלָם, לֹא הָיָה אָדָם שֶׁקִּרְאוֹ לְתִקְדּוּשׁ בְּרִדָּה הוּא בשם
'אִדּוֹן' - שם 'אדני' הנכתב באל"ף ודל"ת, שהוא מורה על אדנותו
ויכולתו לשנות את הטבע, עַד שֶׁבָּא אֲבִרְהָם אֲבִינוּ וקִרְאוֹ לְהַקְבִּי"ה
'אִדּוֹן'. שְׁנֵאֲמַר (בראשית טו ח), 'וַיֹּאמֶר, אִדְנִי אֱלֹהִים, בְּמָה אֲדַע כִּי
אִרְשָׁנָה'.
אָמַר רַבִּי אֶף דְּנִיָּאל לֹא נִנְעָה - הרים קולו להתפלל אֵלָּא בְּשִׁבְלִי
אֲבִרְהָם, שְׁנֵאֲמַר (דניאל טו ז) 'וְעַתָּה שְׁמַע אֱלֹהֵינוּ אֵל תַּפְלַת עֲבָדְךָ וְאֵל
תַּחֲנוּנָיו וְהֹאֵר פָּנֶיךָ עַל מִקְדָּשְׁךָ הַשָּׁמַיִם לְמַעַן אֲדֹנָי'. מבארת הגמרא:
הלא כיון שהזכיר בתחילת דבריו 'שמע אלהינו', לְמַעַן אֲדֹנָי מִבְּעִי
לֵה - היה צריך להשלים דבריו ולבקש ישועה לַמַּעַנָּךְ, שהרי
הוא עומד בתפילה לפני ה'. אֵלָּא בִיקֵשׁ שֶׁתַּקְבֵּל תְּפִילָתוֹ, לְמַעַן
אֲבִרְהָם שֶׁקִּרְאָה אֲדוֹן - בזכות אברהם שקרא שמך בלשון 'אדנות'.
וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשֻׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי, מִיּוֹם שֶׁאֵין מִרְצֵין לוֹ לְאָדָם
בְּשַׁעֲתָ כְּעָסוֹ - בעודו כועס. שְׁנֵאֲמַר (שמות לג ד) 'פָּנֵי יִלְכוּ וְהִנַּחֲתִי
לָךְ'.
וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשֻׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי, מִיּוֹם שִׁבְרָא תְּקִדּוּשׁ בְּרִדָּה
הוּא אֵת הָעוֹלָם, לֹא הָיָה אָדָם שֶׁהוֹדָה לְתִקְדּוּשׁ בְּרִדָּה הוּא על
טובותיו, עַד שֶׁבָּאָהָה לָהּ וְהוֹדִיתוֹ לִקְבִי"ה, שְׁנֵאֲמַר בלדית יהודה
'הַפַּעַם אֲוִדָה אֵת ה' (בראשית כט לה).
הגמרא מבארת את הטעם בשמו של ראובן: 'רְאִיבֵן' (בראשית כט לב).
אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, הַטַּעַם שֶׁקִּרְאָה לָהּ לִבְנָה הָרִאשׁוֹן בשם זה, מפני
שְׁאֵמֵרָה לָהּ, רְאוּ מָה בֵּין בְּנֵי לִבְנֵי חָמִי - התבוננו בהבדל שבין
ראובן בני, לבין עשו בנו של חמי יצחק, דְּאִילוּ בֶן חָמִי, אֵף עַל גַּב
דְּמִדְּעִיתִיהּ וְנִנְיָה לְבִיְרִיתִיהּ - אף שמרצונו מכר את הבכורה,
דְּבִתִּיב (בראשית כה לב) 'וַיִּמָּכֶר אֶת בְּכֹרְתִי לְעֵשָׂב, חָזוּ מָה בְּתִיב בִּיה
- ראו מה נאמר בו (בראשית כה כא), 'וַיִּשָּׁמַע עֵשָׂו אֵת יַעֲקֹב עַל הַבְּרָכָה
אֲשֶׁר בִּרְכוּ אֲבִיו' וגו'. וְכֵתִיב (בראשית כז לו) 'וַיֹּאמֶר, חָמִי קְרָא שְׁמוֹ
יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹבֵנִי זֶה פָּעֻמִּים, וגו' אֵת בְּכֹרְתִי לִקָּח, שהתלונן עשו
שבכיוול יעקב לקח ממנו את הבכורה ממרמה. וְאִילוּ בְּנֵי רֵאוּבֵן
אֵף עַל גַּב דְּעַל בְּרִיתִיהּ שֶׁקִּלְיָה יוֹסֵף לְבִיְרִיתִיהּ מִנִּיה - אף שבעל
כרחו לקח ממנו יוסף את הבכורה, דְּבִתִּיב (דברי הימים א' ח א) 'בְּנֵי
רֵאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל, כִּי הוּא הַבְּכוֹר, וַיַּחֲלִלּוּ יִצְחָק אֲבִיו, נִתְּנָה
בְּכֹרְתִי לְבְנֵי יוֹסֵף בֶּן יִשְׂרָאֵל' וגו', וּאִפְּלִי חָמִי לֹא אִמָּנָה בִּיה - לא
קינא ביוסף, דְּבִתִּיב (בראשית לו כא), 'וַיִּשְׁמַע רֵאוּבֵן וַיַּצְלִחוּ מִקְדָּם,
וַיֹּאמֶר לֹא נִנְבֹו נָפֶשׁ'.
הגמרא מבארת גם את שמה של רות המואביה: רות. מבררת
הגמרא: מֵאִי רות - מה המשמעות של השם 'רות', אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,
שְׂבִיבְתָהּ רות וַיֵּצֵא מִמֶּנָּה דוֹד שְׂרִיָּהוּ (לשון שובע) לְתִקְדּוּשׁ בְּרִדָּה
הוּא בְּשִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת.
מבררת הגמרא: מֵנָּא לֵן דְּשָׁמָא גָרִים - מנין לנו ששמו של אדם
גורם למאורעות העתידות לבא עליו. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר קְרָא
(תהלים טו ט) 'לִבּוֹ חוֹז מַפְעֻלֹת ה' אֲשֶׁר שֵׁם שְׁמוֹת בְּאָרְצוֹ, אֵל תִּתְּנֵי
'שְׁמוֹת' - לשון 'שממה', אֵלָּא 'שְׁמוֹת'.
וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשֻׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי, קָשָׁה תְּרִיבוֹת רֶעָה בְּתוֹד
בִּיתוֹ שֶׁל אָדָם - קשה הדבר כשאחד מבני ביתו של אדם גדל
בהנהגה רעה, יוֹתֵר מִמִּלְחָמָה גּוֹז וּמִגּוֹז. שְׁנֵאֲמַר על ידי דוד בשעה
שברח מאבשלום בנו שמרד בו, 'מוֹמֵד לְדוֹד בְּכִרְחוֹ מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוֹם
בְּנוֹ' (תהלים ג א), וְכִתְיב בְּתִרְיָה - ונאמר בפסוק שאחריה, 'ה' מָה רָבוּ
צָרָי, רַבִּים קָמִים עָלָי, הרי שעל הכאב שבנו מרד בו, אמר דוד
שדבר זה הוא ריבוי צרות, וְאִילוּ גַבִּי מִלְחָמָה גּוֹז וּמִגּוֹז בְּתִיב (שם ב
א), רַק 'לָמָּה רָנִשׁוּ גוֹיִם וְלֹאֻמִּים יִתְּנוּ רִיק, כלומר, מה התועלת
שיש לגוים שמתקבצים להלחם, ומדוע מדברים העמים בענין
נצחונם במלחמה בדברים ריקים שאין בהם תועלת, וְאִילוּ מָה רָבוּ
צָרָי' שהוא לשון ריבוי צרות, לֹא בְּתִיב, משמע ממה שאמר דוד
על מלחמת גוג ומגוג שאין לגוים תועלת בה. שהיתה קלה בעיניו,
ולכן גם לא אמר עליה 'מה רבו צרי' כמו שאמר על מירידת
אבשלום, למדנו מכך שהקושי במלחמה זו מועט מהקושי שיש

להתפלל עליה: **אמר רבי חנינא**, 'לעת מצא' זו אשה, כלומר, תיפול
 החסיד שלעת שיצטרך לשאת אשה, תהיה מצויה לו, **שנאמר**
 (משלי יח כב) '**מצא אשה מצא טוב**', הגמרא מביאה מנהג שנהגו
 בשעת נישואין, על פי פסוק זה: **במצרְבָּא** – בארץ ישראל, **כי נָסִיב**
אִינֵשׁ אֶתְתָּא, **אָמְרִי לִיה** **רְבִי** – כשהיה אדם נושא אשה, היו
 אומרים לו כך, '**מצא או' מוצא**', וכוונתם היתה לשאול, האם
 האשה היא טובה שנאמר עליה '**מצא**', **דְּרַבְתִּיב** (שם) '**מצא אשה**
מצא טוב, **וְיָפֵךְ רִצּוֹן מוֹח'**, או שמת רעה ויהא נאמר עליה '**מוצא**',
דְּרַבְתִּיב (קמלת זכ) '**מוצא אני ממות את האשה**' וגו'.
 ביאור נוסף: **רבי נתן אומר**, 'לעת מצא' זו תורה, כלומר, שיתפלל
 שבעת שיצטרך לדעת דין מסוים, יהיה הדבר מצוי לפניו, **שנאמר**
 לשון מציאה כלפי התורה, '**כי מצא מצא חיים**' וגו' (משלי לח לה).
 ביאור נוסף: **רב נחמן בר יצחק אמר**, 'לעת מצא' זו מיתה, כלומר,
 שיתפלל שימות במיתה יפה ונוחה, **שנאמר** (תהלים סח כא) '**לְמוֹת**
תּוֹצֵאוֹת', **תִּנְאֵי נִמִּי חָכִי**, **תִּשַׁע מָאוֹת וּשְׁלֹשָׁה מֵינִי מִיְתָה נִבְרָאוֹ**
בְּעוֹלָם, **שנאמר** 'לְמוֹת תּוֹצֵאוֹת', ו'תּוֹצֵאוֹת' **בְּיִמְמִינֵי חָכִי הוּוּ** – כי
 היו הנימטרים של 'תוצאות', תשע מאות ושלש. ומבין כל מני
 המיתה, הקשה **שִׁבְבֵּלן** היא **אֶסְכְּרָא** – חולי בתוך הגוף או בגרון,
 נִיחָא **שִׁבְבֵּלן** היא מיתת נִשְׁקָה. חולי האֶסְכְּרָא, **דְּמִיא בְּחִיזָא**
מִנְבָּא דְעִמְרָא לְאַחֲרֵי נִשְׁרָא – דומה לענפי הקוצים שמסתככים
 בגיזי הצמר, וכשהאדם מושך את הקוצים בחזקה כדי לנתקם
 מהצמר ומשליכם לאחור, בהכרח שאף הצמר יתלש עמם, כך גם
 מיתה זו קשה, שאין נפשה יתנתק מהגוף אלא ביותש גדול.
 ו**אִיכָא דְאָמְרִי בְּיִסְרוּנָא** **בְּיִסְרוּנָא** – ויש אומרים שקושי מיתה זו הוא
 בדומה לחבלים שקשה להוציאם מנקב שהוא עגול וצר כפי
 הושת. אולם מיתת נִשְׁקָה הקלה, דְּמִיא כְּמִשְׁחַל בְּנִיתָא מִחֻלְבָּא –
 דומה למשיית שערה מתוך חלב, שכשם שהיא נמשית בקלות, כך
 גם מיתה זו קלה היא.
 ביאור נוסף: **רבי יוחנן אמר**, 'לעת מצא' זו קבורה – שיתפלל שיזכה
 שלאחר מותו יביאדו לקבר ישראל. **אמר רבי חנינא**, **מאי קרא**
 שבו מצינו לשון מציאה על קבורה, שנאמר (איוב גב) '**הַשִּׁמְחִים אֵלַי**
יָלֵד, **יִישׁוּבִי כִי מִצְאוֹ קֶבֶר**', כלומר, האנשים שחזרו הדעת
 מהמיתם מדברים ארוניים, ישישו כאשר ימצאו קבר. **אמר רבה**
בר רב שילא, **הֵינֵי דְאָמְרֵי אִינֵשׁ** – זהו מה שרגילים בני אדם לומר,
לִבְעֵי אִינֵשׁ רַחֲמֵי אִפְּלוּ עַד זִבּוּלָא בְּתִרְיָתָא שְׁלָמָא – יבקש אדם
 רחמים בתפלתו, שיהיה לו שלום כל ימי חייו ואף ביום קבורתו,
 עד השלכת העפר האחרונה שבה יכסו את קברו.
 ביאור נוסף: **מר זוטרָא אמר**, 'לעת מצא' זה בית הכסא – שידור
 במקום שיש בית הכסא סמוך לביתו. **אמר במצורבא**, **הא דמר**
זוטרָא עֲדִיפָא מִקְּבֵלְהוּ – דברי מר זוטרָא עדיפים מכל שאר
 הפירושים שנאמרו לתפילה זו, והיא התפילה הנחוצה ביותר.
 הגמרא מביאה דברים שנאמרו על מעלת המקומות הקבועים
 ללימוד ההלכות: **אמר ליה רבא לרפרם בר פפא**, **לִימָא לִן מִר מְהֵנִי**
מִלִּי מַעֲלִייתָא דְאִסְתֵּר מִשְׁמִיה דְּרַב חֲסְדָא בְּמִלִּי דְּרַבִּי בְּנִישְׁתָּא –
 אמור לנו מאותם דברים חשובים שאמרת לנו משמו של רב חסדא
 בעיניי מעלת בית הכנסת. **אמר ליה רפרם לרבא**, **רְבִי אָמַר רַב**
חֲסְדָא, **מאי דְּרַבְתִּיב** (תהלים צא יב) '**אֱלֹהִים ה' שִׁעְרֵי צִיּוֹן מִשְׁכְּנוֹת**
עֵינֶיךָ', הלא אין לפרש הפסוק שהקב"ה אודה את שערי בתי
 הכנסת יותר משערי שאר בתי ישראל, שהרי דבר פשוט הוא ולא
 חידש הפסוק דבר, אלא פירוש הפסוק הוא שחשוב ה' שִׁעְרֵיהֶם
 הַמְצוּיִינִים בְּהִלְכָּה – את המקומות שבהם עוסקים הציבור בשערים
 והלכות בקביעות, יותר מ**מִבְּתֵי וּמִבְּתֵי** מדרשות שאין
 עוסקים בהם בקביעות. וְהֵינֵי דְאָמַר רְבִי חִינְא **בְּרַב אִמִּי מִשְׁמִיה**
דְּעוּלָא, מִיּוֹם שִׁחְרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שהוא היה חביב להקב"ה יותר
 מבתי כנסיות ובתי מדרשות, אֵין לוֹ לְהַקְדִּישׁ בִּירוֹךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ
 מִקּוֹם שֶׁחִבּוּבוֹת יתירה משאר מקומות, אֵלָא **דְּרַבְעָא אָמוֹת שָׁל**
הִלְכָּה בְּלָבָד, כלומר, מקום שעוסקים בו בתורה בקביעות.
 ו**אָמַר אִמִּי**, מִיִּישׁ הוּא גְרִיסָנָא בְּנֵי בֵּיתָא וּמַצְלִינָא בְּבֵי בְּנִישְׁתָּא –
 בתפילה הייתי לומד בתוך ביתי, והולך להתפלל בבית הכנסת,

מֵאִי דְּכִתְבִּי (תהלים ט ד) 'וְאֵי תַפְלִית לִךְ ה' עַת רָצוֹן, כְּלוֹמַר, רָצוֹן שֶׁהִשְׁעָה שְׁאֵנִי מִתְּפַלֵּל לִפְנֵיךְ הַיְּהִי עַת רָצוֹן, וְיֵשׁ לִבְרָה, אִמְתִּי הִיא עַת רָצוֹן. בִּיֹאֵר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחִי, בְּשֶׁעָה שֶׁהֻצְבּוֹר מִתְּפִלָּין, שֶׁבִשְׁעָה זֶה אֵף תַּפִּילַת הַיְּחִיד מְקוּבֶּלֶת. רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי הֵינִינָא אִמֶּר, מִהֵבָא לִמְדוּנוּ דְּבַר זֶה, שְׁנֹאֲמַר (שְׁעִירֵי מִט ח) 'בֵּה אִמֶּר ה', בַּעַת רָצוֹן עֲנִיתִיד, כְּלוֹמַר, הַיְּהִי עַת רָצוֹן כְּשֶׁהֻצְבּוֹר מִתְּפִלָּלִים לִפְנֵי, אֵת עֲנִיתִיד, שֶׁגַּם תַּפִּילַת הַיְּחִיד נִעֲנִית בִּשְׁעָה זֶה. רַבִּי אֶחָא בְּרַבִּי הֵינִינָא אִמֶּר, מִהֵבָא, שְׁנֹאֲמַר (אִיבֹב לו ח) 'הֵן אֵל בְּכִיר וְהֵן אֵל בְּכִיר וְלֹא כָּל לֵב, כְּלוֹמַר שֶׁה' לֹא יֵאֱמָא אֶת תַּפִּילַת הָרַבִּים. וְכִתְבִּי (תהלים נב ט) 'פֶּדָה בְּשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקֶּרֶב לִי, כִּי בְּרַבִּים הָיוּ עֲמִידִי, שְׁאֲמַר דּוֹד הַמֶּלֶךְ, הִקְבִּה פְּדָה אוֹתִי בְּשָׁלוֹם מִהַמְּלַחְמוֹת הַבָּאוֹת עָלַי, מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ רַבִּים שֶׁהִתְפַּלְלוּ עִמִּי. תֵּינִי נָמִי הִכִּי, רַבִּי נִתָּן אוֹמֵר, מִנֵּן שְׂאִין הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹאֵס בְּתַפְלִיתָן שֶׁל רַבִּים, שְׁנֹאֲמַר 'הֵן אֵל בְּכִיר וְלֹא יוֹאֵם. וְכִתְבִּי 'פֶּדָה בְּשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקֶּרֶב לִי וְגו' כִּי בְּרַבִּים הָיוּ עֲמִידִי. דּוֹרֵשׁ רַבִּי נִתָּן פְּסוּק זֶה, אִמֶּר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כָּל הַעוֹסֵק בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת מִלְּפָנֶיךָ שֶׁהֵם דְּרִים הַמְבִאִים לִידֵי שָׁלוֹם, וּמִתְּפַלֵּל עִם הַגְּבוּר, מְעַלֵּה אֵינִי עָלָיו בְּאִילוּ פְּדָאֵי לִי וְלִבְנֵי מִנִּי אוֹמוֹת מַעֲזָא, אִמֶּר רִישׁ לִקְשִׁי, כִּי מִי שֵׁשׁ לוֹ בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּעִירוֹ וְיֻכּוֹל לִהְיוֹס לְהִתְפַּלֵּל בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְאֵף עַל פִּי כִּן אֵינִי נִכְנָס שָׁם לְהִתְפַּלֵּל, נִקְרָא שֶׁכֵּן יָרַע שֶׁל הִקְבִּה, שְׁמֹאחֵר שְׁאִינוּ רוֹצֵה לְבוֹא לְבֵית הַכְּנֶסֶת שְׁהוּא מְקוֹם הַשְׂרָאָה הַשְּׂכִינָה, הָרִי הוּא נִוְהָה בְּדֶרֶךְ הַשְּׂכִנִּים הָרַעִים שְׁאִינִם רוֹצִים לְבָקֵר בְּבֵית שְׂכִינֵהֶם, שְׁנֹאֲמַר (רִמְיָה יב יד) 'בֵּה אִמֶּר ה', עַל כָּל שֶׁכֵּן הָרַעִים הַנִּנְעִים בְּנִחְלָה אֲשֶׁר הִנְחַלְתִּי אֶת עַמִּי וְיִשְׂרָאֵל, וּמִכּוֹחַ שְׁבִית הַכְּנֶסֶת אֵת נִחְלָה ה', קָרָא הַכְּתוּב לְנוֹעַ בְּנִחְלָה זֶה לְרַעַה, כְּלוֹמַר, מִי שְׁאִינוּ נִכְנָס לְשֶׁם לְהִתְפַּלֵּל וּמִבּוֹהַּ אֵת בֵּית הַכְּנֶסֶת וְיֹרָאוּ 'שֶׁכֵּן רַע'. וְלֹא עוֹד, אֵלֹא שְׁגוּרִם גְּלוּת לוֹ וְלִבְנָיו, שְׁנֹאֲמַר בְּסוֹף הַפְּסוֹק (שם) 'וְהֵינִי נִתְשָׁם מֵעַל אֲדָמָתָם וְאֵת בֵּית הַיְּהוּדָה אֲתוֹשׁ מִתּוֹכָם, כְּלוֹמַר שֶׁעֲתִיד הִקְבִּה לְגַרְשָׁם מֵעַל אֲדָמָתָם וְיִצְאוּ לְגִלוּת.

אִמְרוּ לִיה לְרַבִּי יוֹחֲנָן, אִיבָא כִּבִּי – יֵשׁ זֻקְנִים בְּכָבֵל. תַּמָּה רַבִּי יוֹחֲנָן וְאִמֶּר, כִּיצַד יִתְכֵּן הַדְּבַר, הֲלֹא 'לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיִמֵּי בְּנֵיכֶם עַל הָאָדָמָה' כְּתִיב בְּפִסּוֹק (דְּבָרִים יא כא), כְּלוֹמַר שְׁאִיכּוֹת יָמִים תַּהִיָּה עַל אֲדָמַת אֵרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲבָל בְּחֻצָּה לְאֶרֶץ, לֵאמֹר 'בֵּינוֹן דְּאֲמִירִי לִיה, מְקִרְמִי מִחוּשְׁכִּי לִבִּי בְּנִישְׁתָּא – בֵּינוֹן שְׁאֲמַרו לוֹ שְׁזֻקְנִים אִלוֹ מִשְׁכִּימִים לְחֻשְׁכִּי לְבֵית הַכְּנֶסֶת בִּשְׁחִרְיָה, וּמֹאֲרִיכִים לְשִׁחוּת בּוֹ בְּעִרְבִית, אִמֶּר רַבִּי יוֹחֲנָן, הֵינִי דְּאֲמִירִי לָהּ – זֶה מַה שֶׁהוֹעִיל לָהֶם לְהֹאֲרִיךְ יָמִים אֲפִילוּ בַחוּץ לְאֶרֶץ. בְּדָאֲמִיר רַבִּי יוֹחֲשֶׁן כִּי לֹא לְבָנֶיהָ – וְכֹמוֹ שְׁאֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹאִי לְבָנִי, קִדְּמוּ וְחִשְׁבוּ וְעִיִּילוּ לִבִּי בְּנִישְׁתָּא, כִּי חִיבִי דְּתוֹרְכוֹ תִּי – הִקְדִּימוּ וְהִיכְנוּסוּ לְבֵית הַכְּנֶסֶת שְׁחִרְיָה, וְהִתְעַכְּבוּ לְשִׁחוּת בּוֹ בְּעִרְבִית, כִּדִּי שְׁתֹּאֲרִיכִים לֵימִם. אִמֶּר רַבִּי אֶחָא בְּרַבִּי הֵינִינָא, מֵאִי קָרָא שְׁבוּ נְרִמָּה עֵינֵי חוֹן, שְׁנֹאֲמַר (מְשִׁלִּי ח ד) 'אֲשֶׁרִי אֲדָם שׁוֹמֵעַ לִי, לִשְׁקֹל עַל תַּלְמִדִּי יוֹם יוֹם, לְשִׁמּוֹר מִחוּצוֹ פְּתָחִי, כְּלוֹמַר, מֵאוֹשֶׁר הָאָדָם שֶׁשׁוֹמֵעַ בְּקוֹל הִקְבִּה, לְמַדָּה לְבוֹא לְדִלּוּתוֹ בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּכָל יוֹם בִּשְׁחִרְיָה, וְלִהְיוֹת כְּשׁוֹמֵר אֶת פְּתָחוֹ בְּלִילָה עַל יְדֵי שִׁתְעַכְבּ מִלְּצֹאת מִשֶּׁם בְּעִרְבִית, וְכִתְבִּי בְּתִרְיָה – וְנֹאֲמַר בְּפִסּוֹק שְׁאֲח

ברכות. פרק ראשון – מאימתי דף ח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רכט רש"י תוספות

1 עת רצון. אלמא יש שעה שהיא של רצון. כביר לא ימאס. תפלת הרבים לא ימאס: מקרב
2 לי. ממלחמות הבאות עלי: כי ברבים היו עמדי. שהתפללו עמי: פדה בשלום. זה שעסק
3 בדברי שלום דהיינו תורה דכתיב וכל נתיבותיה שלום (משלי ג) וכן גמילות חסדים נמי
4 שלום הוא שמתוך שגומל חסד בגופו לחבירו הוא מכיר שהוא אוהבו ובל ילדי אהור
5 ושלום: הנני נותשם מעל אדמתם. סיפיה דקרא

6 הוא: מקרי. שחית: מחשב. ערבי כולומר
7 ומאריך בנית הכנסת: שיעור של שני פתחים. 2
8 רוחב יכנס לפנים שלא ישב סמוך לפתח דנראה
9 עליו כמשוי עכוב בית הכנסת ויהא מזומן סמוך
10 לפתח לצאת: יתפלל לעת מצא. יתפלל שיהו
11 מצוין לו כשיצטרך: לעת מצא זו מיתה. שימות
12 במיתה יפה ונחה: אסכרא. אישטראנגולמנט
13 בלעז: שבתוך הגוף: כחורא כנבבא דעמרא
14 דלאחורי נשרא. כענפי הסירים דהסבכים גנות
15 הצמר כשאדם נותק בחזקה ומשליך לאחור
16 שאי אפשר שלא ינתק הצמר עמה: כפיטורי כפי
17 ושם. ים אוקיינוס יש בו מקומות שאינו מקבל
18 ברזל ומחברך לוחי הספינה ע"י חבלים ועקלים
19 שתוחבי: בנקביו ותוקעין אותו ברוחק לפי שהם
20 גסין כמות הנקב: פיטורי. חבלים דמתרגומין
21 ופטורי ציצים (מלכים א) אטות: כפי ושם. הוא
22 הנקב שהוא עגול כפי ושט: כמשחל בניתא
23 מחלכא. כמושך נימת שער מתוך החלב: ויבולא
24 בתרייתא שלמא. שיהא לו שלום כל ימי חייו
25 ואף ביזם קבורתו עד השלכת עפר האחרונה
26 שכבישו קבורתו: ויבולא. פלאידא בלעז: לעת
27 מצא זה בית הכסא. שיהא דר במקום שיש בית
28 הכסא סמוך לו לפי שהיתה קרקע של בבל
29 מצולת מים ואין יכולין לחפור שם חפירות והיו
30 צריכין לצאת בשדות ולהתרחק מאה:
31 המצוינים. ציון ואספת צבור: בני עמורי. שביט
32 המדרש נכון עליהם למלעלה: שכל זמן ששמעי
33 בן יואל קיים בו. דסמוך למיתת שמעי כתיב
34 ויתחתן שלמה את פרעה (מלכים א ג): הא
35 דביף לית. אם כפוף הוא לדרבו לקבל תוכחתו
36 ידור אצלו. ואם לאו טוב להתרחק ממנו וידי
37 שונג ואז ידי מוד: מחדר אפיה וגרים. מעשרת
38 כשקורין בספר תורה: ישלים פשויותיו. של כל
39 שבת ושבת:

ואפ"י

1 רב ששת מחדר אפיה וגרים. וא"ת והא אמרין בסוטה (פ"ד ר' לט.) מאי דכתי' וכפתחו
2 עמדו כל העם (נחמיה ח) כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר אפי' בדבר הלכה.
3 ויש לומר התם איירי בקול רם כדי שלא יבטלו קול קריאת התורה והכא איירי בנחת.
4 והאי דקא מחדר אפיה רבותא משמע אע"ג דמחדר אפיה שרואה כמניח ספר תורה שפיר

מאי דכתיב "ואני תפלתי לך ה' עת רצון?" אימתי
עת רצון? בשעה שהצבור מתפללין. ר' יוסי בר'
חנינא אמר מהכא: "פה אמר ה', בעת רצון
עניתיו". ר' אחא בר' חנינא אמר מהכא: "הן
אל כביר ולא ימאס", וכתיב: "פדה בשלום נפשי
מקרב לי, פי ברבים היו עמדי". תניא נמי הכי:
ר' נתן אומר: מנין שאין הקדוש ברוך הוא מואם

בתפלתן של רבים? שנאמר: "הן אל כביר ולא ימאס", וכתיב: "פדה בשלום נפשי
מקרב לי וגו'", אמר הקדוש ברוך הוא: כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל
עם הצבור, מעלה אני עליו כאילו פראני לי ולבני מבין אומות העולם. אמר ריש לקיש:
כל מי שיש לו בית הפנסת בעירו, ואינו נכנס שם להתפלל, נקרא "שכן רע", שנאמר:
"פה אמר ה' על כל שכני הרעים הנוגעים בנחלה אשר הנחלתני את עמי את ישראל".
ולא עוד, אלא שגורם גלות לו ולבניו, שנאמר: "הנני נותשם מעל אדמתם, ואת בית
יהודה אתוש מתוכם". אמרו ליה לר' יוחנן: איפא סבי בבבל. תמה ואמר: "למען ירבו
ימיכם וימי בניכם על האדמה" פתיב, אבל בחוצה לארץ לא! פיון דאמרי ליה: מקדמי
ומחשכי לבי בנשיתא, אמר: היינו דאחני להו, כדאמר ר' יהושע בן לוי לבניה: קדימו
והשיבו ועיילו לבי בנשיתא, פי תיכי דתורכו תיי. אמר ר' אחא בר' חנינא: מאי קרא?
"אשרי אדם שומע לי, לשקד על דלתותיו יום יום, לשמור מזוזת פתחיו", וכתיב בתריה:
"פי מוצאי מצא חיים". אמר רב חסדא: לעולם יפנס אדם שני פתחים בבית הפנסת.
שני פתחים סלקא דעתך? אלא אימא: שיעור שני פתחים, ואחר כך יתפלל. על זאת
יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא", אמר ר' חנינא: "לעת מצא" זו אשה, שנאמר: "מצא
אשה מצא טוב". במערבא, פי נסיב אינש אתתא, אמרי ליה הכי: "מצא" או "מוצא"?
"מצא", דכתיב: "מצא אשה מצא טוב, ויפק רצון מה"; "מוצא", דכתיב: "ומוצא אני מר
ממות את האשה". ר' נתן אומר: "לעת מצא" זו תורה, שנאמר: "פי מוצאי מצא חיים"
וגו'. רב נחמן בר יצחק אמר: "לעת מצא" זו מיתה, שנאמר: "למות תוצאות". תניא נמי
הכי: תשע מאות ושלשה מיני מיתה נבראו בעולם, שנאמר: "למות תוצאות"; "תוצאות"
בגמטריא, הכי הווי: קשה שבבכלן - אספרא, ניהא שבבכלן - נשיקה. אספרא דמיא
כחורא כנבבא דעמרא, דלאחורי נשרא; ואיפא דאמרי: כפיטורי כפי ושט. נשיקה דמיא
כמשחל מחלכא. ר' יוחנן אמר: "לעת מצא" זו קבורה. אמר ר' חנינא: מאי קרא? "השמים אל גיל, ישישו פי ומצאו
קבר". אמר רבה בר רב שילא: היינו דאמרי אינשי, ליבעי אינש רחמי, אפילו עד ויבולא בתרייתא שלמא. מר זוטרא אמר:
"לעת מצא" זה בית הכפא. אמרי במערבא: הא דמר זוטרא עדיפא מכלהו. אמר ליה רבא לרפרם בר פפא: לימא לן מר מהני
מילי מעלייתא דאמרת משמיה דרב חסדא במילי דבי בנשיתא. אמר ליה: הכי אמר רב חסדא: מאי דכתיב, "אוהב ה' שערי
ציון מכל משכנות יעקב"? אוהב ה' שערים המצוינים בהלכה, יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות. והיונו דאמר ר' חייא בר
אמי משמיה דעולא: מיום שחרב בית המקדש אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד. ואמר
אביי: מריש הוה גריסנא בגו ביתא, ומצלינא בבי בנשיתא; פיון דשמענא להא דאמר ר' חייא בר אמי משמיה דעולא, לא הוה
מצלינא אלא הויא דגריסנא. ר' אמי ור' אסי, אף על גב דהווי להו תליסר בי בנשיתא כמבריא, לא מצלו אלא ביני עמודי,
הויא דהווי גרסי. ואמר ר' חייא בר אמי משמיה דעולא: גדול הנהגה מיגיעו יותר מירא שמים, דאילו גבי ירא שמים פתיב:
"אשרי איש ירא את ה'", ואילו גבי נהגה מיגיעו פתיב: "יגיע פפוך פי תאכל, אשריד וטוב לך", "אשריד" בעולם הזה, ו"טוב
לך" לעולם הבא, ולגבי ירא שמים "וטוב לך" לא פתיב ביה. ואמר ר' חייא בר אמי משמיה דעולא: לעולם ידור אדם במקום
רבו, שכל זמן ששמעי בן גרא קיים, לא נשא שלמה את בת פרעה. והתניא, אל דיווי! לא קשיא; הא דכייף ליה, הא דלא
כייף ליה. אמר רב הונא בר יהודה, אמר ר' מנחם, אמר ר' אמי: מאי דכתיב, "ועוזבי ה' יכלו"? זה המניח ספר תורה ויוצא.
ר' אבהו נפיק בין גברא לגברא. בעי רב פפא: בין פסוקא לפסוקא מהו? תיקו. רב ששת מחדר אפיה וגרים, אמר: אגן בדידן,
ואינהו בדידהו: אמר רב הונא בר יהודה, אמר ר' אמי: לעולם ישלים אדם פרושיותו עם הצבור, שנים מקרא ואחד תרגום,

ברכות. פרק ראשון – מאימתי דף ח עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" תוספות

הרגום שמפרש לפעמים. כי כמו שהתרגום מפרש לע"ה כך הם מבנינים מתוך הלע"ז. ולא נהירא שהרי התרגום מפרש במה שאין ללמוד מן העברי כראשכחן בכמה דוכתי דאמר רב יוסף (מגילה ד' ג.) אלמלא תרגומא דהאי קרא לא ידענא מאי קאמר ע"כ אין לומר בשום לשון פעם שלישית כי אם בלשון תרגום: ואפילו עטרת דרבון וכו'. פי רש"י אפי' עטרת ודיבן שאין בו תרגום שצריך לקרותו שלשה פעמים בעברי. וקשה אמאי נקט עטרת ודיבן שיש לו מ"מ תרגום ירושלמי. היה לו לומר ראובן ושמעון או פסוקא אחרינא שאין בו תרגום כלל. ויש לומר משום הכי נקט עטרת ודיבן אע"ג שאין בו תרגום ידוע אלא תרגום ירושלמי וצריך לקרות ג' פעמים העברי מ"מ יותר טוב לקרות פעם שלישית בתרגום: כאילו מתענה תשעי ועשרי. ה"פ אם נצטוו להתענות יום ט'. והקשה רבינו שמואל ב"ר אהרן מביביל מאי קשיא ליה והא כתיב בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצות (שמות יב) ואותו ערב ר"ל ערב של ט"ו הכא נמי נימא מאי ערב ערב של עשירי ויש לומר דשאני ההם דכתיב תאכלו בלסוף דמשמע הכי בראשון ב"ד בלילה תאכלו מצות. אבל הכא כתיב ועניתם קודם בערב דמשמע ועניתם מיד ביום התשיעי: "ישלים פרישיותי עם הצבור. נראה דכל השבוע מכין דמתחילין לקרות הפרשה ודיהיי ממונחת שבת ואילך עד שבת הבאה נקראת עם הצבור ואע"ג דלענין גיטין לא נקרא קמי שבת אלא מרביעי ואילך (בפסחים דף קז.) ותמן השלמה יש) במדרש ג' דברים צוה רבינו הקדוש לבניו בשעה שנפטר שלא תאכלו לחם בשבת עד שתגמור כל הפרשה משמע דקודם אכילה צריך להשלמה. ומידו אם השלמה לאחר אכילה שפיר דמי. מ"מ מצוה מן המובחר קודם אכילה: לא לעולם ליליא הוא. תימא אם כן לימא רבואת שפעמים יש אדם קורא לאחר שיעלה עמוד השחר שני פעמים ויוצא בו משום שחרית ומשום ערבית. וי"ל דהכי קאמר לעולם לילא הוא בשאר מצות דבעינן בהו יום כמו תפילין וציצית. אבל גבי קיש לא הואיל ואיכא אינשי דקיימי בהדיא שעתא לאו זמן שכיבה הוא. והאי דנקט לאחר שיעלה עמוד השחר לאו דוקא מיד הוא דהא צריך להמתין לכל הפחות שיעורא דמתניתין (לקמן טז) עד שיכיר בין כחלת לכרתה לעולם

ואפילו "עטרות ודיבן", שכל המושלים פרישיותי עם הצבור מאריכין לו ימיו ושנותיו. רב פיבי בר אבאי סבר לאשומינהו לפרישיתא דכולא שתא במעלי יומא דקפורי, תנא ליה תניא בר רב מרפתאי: פתיב "ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש פערב", וכי בתשעה מתענין? והלא בעשרה מתענין! אלא לומר לך, כל האוכל ושותה בתשיעי, מעלה עליו הכתוב פאילו מתענה תשיעי ועשרי. סבר לאקדומינהו, אמר ליה ההוא סבא: תנינא, ובכלבד שלא יקדים ולא יאחר. בראמר ר' יהושע בן לוי לבניה: אשלימו פרישיותיכו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום; והיהרו בורידין בר' יהודה, דתנן: ר' יהודה אומר: עד שישחוט את הורידין; והיהרו בזקן ששכח תלמודו מתחת אוזנו, דאמרינן: לוחות ושברי לוחות מונחות בארון. אמר להו רבא לבניה: בשאתם חותכין בשר, אל תחתכו על גב היר.

איכא דאמרי משום ספנה, ואיכא דאמרי משום קלקול סעודה; ואל תשבו על מפת ארמית, ואל תעברו אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין. אל תשבו על מפת ארמית, איכא דאמרי: לא תגנו בלא קריאת שמע, ואיכא דאמרי: לא תנסבו גיורתא, ואיכא דאמרי: ארמית ממש. ומשום מעשה דרב פפא. דרב פפא אול לגבי ארמית, הוציאה לו מטה, אמרה לו: שבו! אמר לה: איני יושב, עד שתגבירי את המטה; ומצאו שם תינוק מת. מפאן אמרו חכמים: אסור לישוב על מפת ארמית. אל תעברו אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין, מסייע ליה לר' יהושע בן לוי, דאמר ר' יהושע בן לוי: אסור לו לאדם שיעבור אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין. אמר אבאי: לא אמרן אלא דליכא פתחא אחרינא, אבל איכא פתחא אחרינא, לית לן בה; ולא אמרן אלא דליכא בי בנישאתא אחרינא, אבל איכא בי בנישאתא אחרינא, לית לן בה; ולא אמרן אלא דלי דרי מונא, ולא רהיט, ולא מנח תפילין, אבל איכא חד מהנד - לית לן בה. תניא, אמר ר' עקיבא: בשלשה דברים אוהב אני את המדיים: בשחוחכין את הבשר אין חותכין אלא על השולחן, בשנושקין אין נושקין אלא על גב היר, ובשיועצין אין יועצין אלא בשדרה. אמר רב אדא בר אהבה: מאי קראה? "וישלח יעקב, ויקרא לרחל

וללואה השדרה אל צאנו": תניא, אמר רבן גמליאל: בשלשה דברים אוהב אני את הפרסיים: הן צנועין באכילתן, וצנועין בבית הכסא, וצנועין בדרך אחר. "אני צויתי למקודש", תני רב יוסף: אלו הפרסיים המקודשין ומוזמנין לגיהנם: רבן גמליאל אומר וכו'. אמר רב יהודה, אמר שמואל: הלכה כרבן גמליאל. תניא: ר' שמעון בן יוחי אומר: פעמים שאדם קורא קריאת שמע שתי פעמים בלילה, אחת קודם שיעלה עמוד השחר, ואחת לאחר שיעלה עמוד השחר, ויוצא בהן ידי חובתו, אחת של יום, ואחת של לילה. הא גופא קשיא! אמרת: פעמים שאדם קורא קריאת שמע שתי פעמים בלילה, אלמא לאחר שיעלה עמוד השחר לילה הוא, והדר תני יוצא בהן ידי חובתו אחת של יום ואחת של לילה, אלמא קודם שיעלה עמוד השחר לילה הוא. והא דקרי ליה "יום", דאיכא אינשי דקיימי בהדיא שעתא לאו זמן שכיבה הוא. והא דנקט לאחר שיעלה עמוד השחר לאו דוקא מיד הוא דהא צריך להמתין לכל הפחות שיעורא דמתניתין (לקמן טז) עד שיכיר בין כחלת לכרתה לעולם

ואפ' עטרת ודיבן. שאין בו תרגום: מעלה עליו הכתוב כו'. והכי קאמר קרא הכי עמכם בתשעה לחדש לעני המחרת והרי הוא בעיני כעני היום: לאקדומינהו. לסדר כל הפרשיות בשבת אחת או בשתי שבתות: עד שישוב את הורידין. כדי שיצא כל הדם ולא אמר כן אלא בעוף הואיל וצולחו כולו כאחד: מחמת אוזנו. שחלה או שנטרד ברוחק מוונות הוזהרו בו לכבדה: שברי לוחות מונחות בארון. דכתיב (דברים י) אשר שברת ושמתם בארון אף השברים תשים בארון: משום ספנה. שלא יקצו יד: משום קלקול סעודה. אף בחבורה קטנה יצא דם וילכלך את האמבל וימאס את המסובין: בלא ק"ש. שתהא מטתך דומה למטת ארמית: ארמית ממש. על מטת ארמית: מעשה דרב פפא. שאמרה לו שב על המטה ויהי בנה מת מוטל עליה והיתה רוצה להעליל עליו ולומר שישב עליו והרגו: אסור לעבור וכו'. שנראה כמבדח עצמו מפתח בית הכנסת שבמדרת: על גב היד. את יד חברו הוא נושק ודרך חשיבות הוא זה מפני הרוק: אלא בשדרה. דאמרי אינשי אוזנים לכותל: בדבר אחר. תשמעי: אני צויתי למקודש. במפלת בבל כתיב אני צויתי את מלכי פרס ומדי לבל ולהשודתה ליליא הוא. עד הנץ החמה: דקיימי בהדיא שעתא. הלכך זמן ק"ש דיום הוא דגבי קריית שמע ובקומך כתיב והא קיימא והאי

הַכְּנָסָה, כלומר, אחורי הצד שבו נמצא פתח בית הכנסת, בִּשְׁעָה
שֶׁהַצִּבּוֹר מִתְפַּלֵּל, שאם יעבור שם באותה שעה ולא יכנס לבית
הכנסת, נראה ככופר, ומבזה את בית הכנסת, כיון שעומד בפתח
בית הכנסת ואינו נכנס להתפלל. אָמַר אַבְי, וְלֹא אָמַר - לא נאמר
האיסור לעבור אחורי בית הכנסת, אֲלֵא דְלִיכָא פְּתַח אַחֲרֵינָא -
אלא כשאין פתח אחר לבית הכנסת, אֲבָל אִיכָא פְּתַח אַחֲרֵינָא,
לִית לָן בָּהּ - אבל אם יש פתח אחר, אין לנו לחוש לאיסור זה. וכן
לֹא אָמַר - לא נאמר איסור זה, אֲלֵא דְלִיכָא בִּי בְּנִישְׁתָּא אַחֲרֵינָא -
כשאין בית כנסת אחר בעיר זו, אֲבָל אִיכָא בִּי בְּנִישְׁתָּא אַחֲרֵינָא, לִית
לָן בָּהּ - אבל אם יש בית כנסת אחר, אין לחוש. שבאופנים אלו
אין העובר אחורי בית הכנסת נראה ככופר ומבזה את בית הכנסת,
שיש לומר שדעתו להכנס בפתח האחר, או להתפלל בבית הכנסת
השני. וְלֹא אָמַר, אֲלֵא דְלִיכָא דְרִי מוֹנָא וְלֹא רְחִישׁ וְלֹא מִנָּה תְּפִלָּין -
וכן לא נאמר איסור זה אלא כשהאדם העובר אחורי בית הכנסת
אינו נושא משא, ואינו רץ, ואינו מניח תפילין, אֲבָל אִיכָא חַד מִהֶנּוּ,
לִית לָן בָּהּ - אבל אם הוא עושה אחד מדברים אלו אין לנו
לחוש לאיסור, מפני שאינו נראה ככופר ומבזה את בית הכנסת.
שהנושא משא, ניכרים הדברים שאינו נכנס לבית הכנסת מפני
המשא שעליו. וכן אדם שממחר ורץ, ניכר שזמנו דחוק מפני דבר
נחוץ ולכן אינו יכול להתעכב ולהכנס לבית הכנסת. והמניח
תפילין ניכר הדבר שהוא רודף אחר המצוות ואינו ממבטלי
התפילה.
מכיון שהביאה הגמרא לעיל את ציווי רבא לבניו שלא יתכבדו
בשר על גבי היד, מביאה הגמרא ברייתא המונה דבר זה בין מנהיג
דרך ארץ שנהגו המדיים: תִּנְיָא, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים
אוֹהֵב אֱמִי אֶת הַמְּדִיִּים - יש שלשה דברים שאני אוהב במנהגם של
אנשי מדי. הדבר הראשון הוא, בְּשִׁחְוֹתֵיכֵן אֶת הַבֶּשֶׂר אֵין חוֹתְבִין
אֲלֵא עַל גְּבִי הַשּׁוּלְחָן, ולא על גבי היד. דבר שני, בְּשִׁנְשׁוֹשְׁךָן אֶת
הַבְּרִים אֵין נוֹשְׁקִין אוֹתוֹ אֲלֵא עַל גְּבִי הַיָּד. דבר שלישי, וְעִשְׂוֹעֵיכֵן -
ובשמתיעצים בדברים שאין חפצים שיתפרסמו, אֵין יוֹעֲצִין אֲלֵא
בְּשִׁדָּה ולא בתוך בית, מפני שיש לחשוש שישמעו שאר בני הבית
את הדברים. אָמַר רַב אֲדָא בַר אֲהֵבָה, מָאִי קְרָאָה - מהו הפסוק
שממנו למדנו כן, שנאמר (בראשית לא ד) 'וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרַחֵל
וְלֵילָאָה הַשְּׂדֵה אֶל צִנְיָא'.
הגמרא מביאה ברייתא נוספת כעין דברי רבי עקיבא: תִּנְיָא, אָמַר
רַבִּי גְּמִלְיָא, בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים אוֹהֵב אֱמִי אֶת הַפְּרָסִיִּים מִפְּנֵי צְנִיעוּתָם,
הֵן צְנִיעוּת בְּפִאֲלֵיתָ, וְצְנִיעוּת בְּבֵית הַכֶּסֶף, וְצְנִיעוּת בְּדִבְרֵי אַחֵר -
בתשמיש.
הגמרא מוסיפה לבאר שאין מעלה זו מועילה להציל את הפרסיים
מהגיהנם. שנאמר במפלת בבל (ישעיה יג א) 'אֲנִי צִוִּיתִי לְמַקְדָּשִׁי',
כלומר, אני צוית את מלכי פרס לבא ולהשחית את בבל, וְהִנֵּי רַב
יוֹסֵף שהאומה הנקראת 'מקודשי', אֵילוּ הַפְּרָסִיִּים הַמְּקוֹדָשִׁין וְמוֹמְנִין
לְגִיהֶנָּם.
שנינו במשנה (לעיל ב:) 'רַבִּי גְּמִלְיָא אָמַר וכו'', שסוף זמן קריאת
שמע של ערבית הוא עד שיעלה עמוד השחר, וחולק בזה הן על
חכמים שאמרו שזמנה עד חצות, והן על רבי אליעזר הסובר
שזמנה עד סוף האשמורה הראשונה. הגמרא מביאה פסק הלכה
במחלוקת זו.
אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הִלָּכָה בְּרַבִּין גְּמִלְיָא, ולכתחילה יכול
להתנין מלקרוא קריאת שמע עד עלות השחר.
הגמרא מביאה ברייתא שיש ללמוד ממנה עד מתי הוא זמן קריאת
שמע של ערבית, וממתי מתחיל זמן קריאת שמע של שחרית:
תִּנְיָא, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי אָמַר, פְּעָמִים שְׁאָדָם קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע
שְׁתֵּי פְעָמִים בְּלֵילָה, פַּעַם אַחַת קוֹדֵם שִׁנְעָלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר, וְאַחַת -
ופעם נוספת לאחר שִׁנְעָלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר, וְיוֹצֵא בֶּתֶן יְדֵי חוֹבְתָא, אַחַת
שָׁל יוֹם וְאַחַת שָׁל לַיְלָה, שבקריאתו קודם עלות השחר יצא ידי
חובת קריאת שמע של ערבית, ובקריאתו אחר עלות השחר יצא
ידי חובת קריאת שמע של שחרית.
מקשה הגמרא: הֲאֵא נִשְׁפָּא קִשְׁיָא - ברייתא זו מצד עצמה קשה היא,

וְאִפְּלִי פִּסּוּק שֶׁאֵין בו תרגום אונקלוס, כגון 'עֲשׂוּתִי וְיִדְבִּי' וְיַעֲזֹר
וְנִמְרָה וְחִשְׁבֹן וְאֶלְעֵלָה וְשָׁבָם וְגַבְעֹן' (במדבר לב ג), יקראנו שנים
מקרא ואחד תרגום, כלומר שיקרא שלש פעמים את לשון
המקרא. מפני שְׁכָל הַמַּשְׁלִים פְּרִישׁוּתוֹ עִם הַצִּבּוֹר, מֵאֲרִיכּוֹן לוֹ יָמָיו
וְשִׁנּוּתָיו.
רַב כִּיבִי בַר אַבְי, סָבַר לְאֶשְׁלֹמִינָהוּ לְפָרְשִׁייתָא דְכּוּלָא שְׁתָּא בְּמַעְלֵי
יִמָּא דְכַפְּרִי - חשב להשלים את קריאת הפרשיות של כל השנה,
בערב יום הכיפורים. תִּנְיָא לִיה - שנה לו חָיָא בַר רַב מִדְּפַתִּי,
בריייתא האמורה לגבי יום הכיפורים, בְּתִיב (ויקרא כג לב) 'וְעִנִּיתֶם אֶת
נַפְשֵׁיכֶם בַּתְּשַׁע הַיָּדֵשׁ עֶרְבֹה'. תמזה הבריייתא: וְכִי בַתְּשַׁע
מִתְעַנִּין - וכי אפשר לפרש את הפסוק כפשוטו שמתענים בתשיעי
בתשרי, וְהֵלֵא בְּתַשְׁרָה מִתְעַנִּין. אֲלֵא בֵּא הַפִּסּוּק לִזְמַר לָךְ, שְׁכָל
הָאוֹבֵל וְשׁוֹתָה בַּתְּשַׁע, מַעְלָה עָלָיו הַכּוֹתֵב בְּאֵילוּ מִתְעַנֶּה תְּשַׁע
וְעֶשְׂרִי. ומכיון שיש מצוה להרבות בסעודה בערב יום הכיפורים,
לֹא יִהְיֶה לָךְ פִּנְאִי לְהַשְׁלִים אֶת פְּרִישׁוֹת כָּל הַשָּׁנָה בְּיוֹם זֶה. מכיון
ששמע רב כביב בר אבבי שאינו יכול לאחר את קריאת הפרשיות
לערב יום הכיפורים, סָבַר לְאֶקְדוּמִינָהוּ - חשב להקדים ולקרוא את
כל הפרשיות בשבת אחת או בשתי שבתות, אָמַר לִיה הוּאָה סָבָא,
תִּנְיָא - שונה אני ברייתא זו, שצריך להשלים פרשה של כל שבת
בזמנה, וְכִלְכַּד שְׁלֹא יִקְדִים לקרותה קודם שמתחילים לקרוא פרשה
זו בבית הכנסת, וְשְׁלֹא יִתְּרָה מלקרואה עד לאחר השבת.
דִּין חַד שֶׁאֵין לְהַקְדִים וְלֵאחֹר, הוא כדברי רבי יהושע בן לוי: בְּרִאמְרָא
לְהוֹ רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לִוִּי לְבָנִיה, אֲבִשְׁלִי פְּרִישׁוּתֵיכֶם עִם הַצִּבּוֹר -
השלימו פרשיותיכם עם הציבור שְׁנִים מְקִרָא וְאַחֵר תְּרִגוֹם. וְהִתְהַדּוּ
בְּיִרְדִין בְּרַבִּי יְהוּדָה - כשאתם שוחטים עופות, הזהרו לחתוך את
הירידים שבצואר העוף בשעת השחיטה, כדי שיצא דמו, ויוכשר
לאכילה בצלייתו, וכדברי רבי יהודה שסובר שצריך לעשות כן,
תִּנְיָא (חולק בו), הַשּׁוֹחֵט רֹבֵב שֶׁל אֶחָד הַסִּמְנִים בַּעוֹף, שחיטתו
כשרה, וְרַבִּי יְהוּדָה אָמַר, אֵין לְכַשֵּׁר אֶת הָעוֹף עַד שִׁנְשׁוֹשׁ גַּם
אֶת הַיְרִידֵיוֹ. ועוד אמר להם, תְּהִיָּה בְּזֶקֶן - הזהרו לכבד זקן שְׁשִׁכְבָּה
מִלְּמוֹד מַחְמַת אֹנֶס - מחמת שחלה או שהיה טרוד בצרכי מזונה,
כפי שהייתם מכבדים אותו בתחילה קודם ששכב תלמודו. והטעם
לכך, דְּאִמְרִינֵן לוחות השניות וְשִׁבְרֵי לוחות הראשונות מוֹנְחוֹת
בְּאִיּוֹן. וכשם ששבירי הלוחות מונחים בארון, כך יש לכבד זקן
ששכב תלמודו מחמת אונס.
הגמרא מביאה שלשה דברים שאמר רבא לבניו: אָמַר לְהוֹ רַבָּא
לְבָנָיָה, בְּשִׁלְשָׁה חוֹתְבִין בְּשָׂה, אֶל תַּחְתּוֹב אוֹתוֹ כשהוא מונח על גִּב
הַיָּד, אֲלֵא הַנְּחוּהוּ עַל הַשּׁוּלְחָן בְּשַׁעַת הַחֲרוּתָא. אִיכָא דְאָמְרִי
שְׁטַעֲסֵם לִכְךָ הוּא מְשׁוֹם סָבְנָה, כי יש לחשוש שמא יחתוך את ידו.
וְאִיכָא דְאָמְרֵי שֶׁאֵם לֹא יַחְתּוּךְ אֶת יְדוֹ, עדיין יש לחשוש מְשׁוֹם
לְקַלּוֹל עֲשׂוּדָה - שמא יעשה חבורה קטנה בידו ויצא ממנה דם
שילכלך את המאכל, וימאסו המסובים.
ועוד אמר להם, אֶל תִּשְׁבּוּ עַל מִטַּת אֲרָמִית, וְאֶל תַּעֲבְרוּ אַחֲרֵי בֵית
הַכְּנָסָה בִּשְׁעָה שֶׁהַצִּבּוֹר מִתְפַּלֵּל.
הגמרא מבארת את אמירת רבא לבניו:הה שֶׁאֵמַר 'וְאֶל תִּשְׁבּוּ עַל
מִטַּת אֲרָמִית', אִיכָא דְאָמְרֵי, לֹא תִנְנוּ - לא תשנו בְּלֵא שֶׁתִּקְרָא
קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה, שאם תעשו כן תהיה מיטתכם דומה
למטה של ארמיים, שכן מנהגם. וְאִיכָא דְאָמְרֵי שְׁצִיחָה לְהֵם בְּלֵא
תִּנְכְּבוּ וְיִחְתָּא - שלא ישאו גיורת. וְאִיכָא דְאָמְרֵי שֶׁרַבָּא אָמַר לְהֵם
שֶׁלֹא יִשְׁבּוּ עַל מִטַּת אֲרָמִית מְשָׁה, וּמְשׁוֹם מִשְׁחָה דְרַב פֶּפְא - ומחמת
מעשה שהיה עם רב פפא, דְּרַב פֶּפְא אָוֵל לְגַבִּי אֲרָמִית - הלך לאשה
גויה, והיא הוֹצִיָּאָה לוֹ מִטָּה. אָמְרָה לוֹ, שִׁב עַל מִטָּה זו. אָמַר לָהּ רַב
פֶּפְא, אֲנִי יוֹשֵׁב עַד שְׁתִּנְכְּבוּיָה אֶת הַמִּטָּה, הַנִּבְיָה הַגְּדִיָּה אֶת הַמִּטָּה
וּמִצָּאוּ שָׁם תִּינָחוּ מֵת, ונתברר שרצתה הגויה להעליל על רב פפא
שהוא ישב על בנה והרגו. מִכָּאֵן אָמְרוּ - וממעשה זה למדו חֲכָמִים
להורות, שֶׁאֵסוּר לִישֹׁב עַל מִטַּת אֲרָמִית.
עוד אמר רבא לבניו, 'וְאֶל תַּעֲבְרוּ אַחֲרֵי בֵית הַכְּנָסָה בִּשְׁעָה
שֶׁהַצִּבּוֹר מִתְפַּלֵּל'. מִכָּאֵן יֵשׁ לְהִבְיָא רֵאיוֹ לְרַבִּי יְהוֹשֻעַ
בֶּן לִוִּי. דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לִוִּי, אָסוּר לוֹ לְאָדָם שֶׁיַּעֲבֹר אַחֲרֵי בֵית

שיוכלו לאכול בתרומתן, שהם טובלים זמן מועט קודם בין
 השמשות. אמר לו רבי יהודה לרבי מאיר, כיצד אתה אומר שזמן
 קריאת שמע של ערבית הוא משעה שהכהנים טובלים, והלא
 הכהנים מקעוד יום הם מובלים, קודם בין השמשות, וכאמור, ואיך
 יתכן שיתחיל אז זמן קריאת שמע, והלא אין זה זמן שכיבה. ד.
 רבי חנינא אומר, משעה שעני נכנס לאכול פתו במלח. ה. רבי אחא,
 ואמרי לה [ו-יש אומרים זאת בשם] רבי אחא, אומר, משעה שרוב
 בני אדם נכנסין להסב – לאכול את סעודת הלילה.
 מקשה הגמרא: ואי אמרת ששני שנין [בהן] חד שיעורא הוא, ושניהם
 נכנסים לאכול בזמן אחד, נמצא שהזמן שאמר רבי חנינא, זמן
 אכילת העני, היינו – הוא הוא זמן אכילת הכהנים שאמר רבי
 יהושע, והרי בברייתא מבואר שיש מחלוקת ביניהם. אלא לאו ששני
 מינה – האם אין מוכח מברייתא זו, ששעורא דעני לחוד ושעורא
 דכהן לחוד – שהזמן של אכילת העני הוא זמן בפני עצמו והזמן
 של אכילת הכהנים הוא זמן בפני עצמו, ואין הזמנים שוים. מסיקה
 הגמרא: ששני מינה – אכן יש להוכיח כן מדברי הברייתא.
 הגמרא מבארת איהו הזמן המאוחר מבין זמני 'עני' ו'כהן'.
 מבררת הגמרא: לאחר שהתבאר שזמני תחילת האכילה של העני
 ותחילת האכילה של הכהן אינם שוים, ה' מינהו – איהו משני
 הזמנים הללו הוא המאוחר שביניהם. משיבה הגמרא: מסתברא –
 מסתבר שהזמן דעני נכנס לאכול סעודתו מאוחר מהזמן בו הכהן
 נכנס לאכול בתרומה, דאי אמרת דהזמן של העני מוקדם מזמנו של
 הכהן, אם כן יקשה, שהזמן שאמר רבי חנינא, שהוא משעה שהעני
 נכנס לאכול סעודתו, היינו – הוא הוא הזמן שקדש היום בערבי
 שבתות שאמר רבי אליעזר, שהוא תחילת בין השמשות. שהרי זמנו
 של הכהן הוא בצאת הכוכבים, ואם זמנו של העני קודם לזמן
 הכהן, בהכרח שהוא בתחילת בין השמשות. אלא לאו ששני מינה
 – האם אין להוכיח מכך, דזמנו של עני מאוחר יותר מזמנו של כהן,
 והוא אחר צאת הכוכבים. מסיקה הגמרא: ששני מינה – אכן יש
 להוכיח כן.
 הגמרא שבה לדון בדברי הברייתא האחרונה, והיא מבארת את
 דעת רבי מאיר: אמר ר' – הובא לעיל בברייתא האחרונה, אמר
 ליה רבי יהודה לרבי מאיר, כיצד אתה אומר שזמן קריאת שמע
 הוא בזמן שהכהנים טובלים, והלא הכהנים מקעוד יום הם מובלים
 קודם בין השמשות, כדי שודאי תהא טבילתם קודם הלילה, ואיך
 יתכן לומר שזמן זה הוא זמן שכיבה וקוראים בו קריאת שמע של
 ערבית.
 מבררת הגמרא: הלא שפיר קאמר ליה [יפה אמר לו] רבי יהודה
 לרבי מאיר, שטענה טובה היא, ומה יענה עליה. אומרת הגמרא:
 ורבי מאיר, הכי קאמר ליה – כך אמר לו לרבי יהודה, אכן זמן
 קריאת שמע הוא קודם בין השמשות, אולם מי קברת דאנא אפין
 השמשות דידך קא אמינא – וכי סבור אתה שכוונתי היא לקודם בין
 השמשות שלפי שיטתך, שהוא זמן רב לפני הלילה, אנא אפין
 השמשות דרבי יוסי קא אמינא – כוונתי היא לקודם בין השמשות
 שלשית רבי יוסי, דאמר רבי יוסי, בין השמשות הוא זמן קצר של
 כהן עין [כשיעור קריצת עין], זה [הלילה] נכנס [וזה [היום]
 יצא, שאותו רגע שהיום והלילה מתחלפים הוא בין השמשות. ואי
 אפשר לעמוד עליו ולדעת בדיוק אימתי הוא זמן זה, מאחר והוא
 קצר ביותר. ובין שאני סובר כדעת רבי יוסי, נמצא שלשית
 טובלים הכהנים סמוך לצאת הכוכבים, ועל כן זמן זה יכול
 להחשב זמן שכיבה ואפשר לקרוא בו קריאת שמע של ערבית.

שנאמר שם בהמשך, והיו לנו הלילה משמר והיום מלאכה,
 ומבואר בפסוק זה שלא עבדו אלא ביום ולא הקדימו והחשיכו
 כלל, ונמצא שכל זמן המלאכה המוזכר בפסוק הראשון, שהוא
 מעלות השחר עד צאת הכוכבים, נקרא יום, והרי שיש מכך זכר
 לדבר, שצאת הכוכבים הוא סיום היום ותחילת הלילה.
 עתה שבה הגמרא לדון בזמני הקריאה האמורים בברייתא, בכדי
 לדון מהם אודות הזמנים שנתבארו לעיל. אומרת הגמרא: קא
 סלקא דעתך – היה עולה בדעתך לומר [וכלומר, הפשטות היא],
 דהזמן בו עני נכנס לאכול פיתו בכל ימות החול, שהזכר בברייתא
 הראשונה, והזמן בו בני אדם נכנסים לאכול סעודתם בלילות שבת
 שהזכר בברייתא השנייה, חד שיעורא הוא – שניהם שיעור זמן אחד
 הם, שהם נכנסים לאכול מיד עם תחילת הלילה. מקשה הגמרא:
 ואי אמרת – ואם תאמר כמו שביארנו קודם לכן, שאף הזמן בו עני
 נכנס לאכול בכל לילה, והזמן בו כהן נכנס לאכול בתרומה, חד
 שיעורא הוא, ששניהם נכנסים לאכול בזמן אחד, נמצא שכל
 הזמנים שהזכרו בברייתות כזמן אכילה ושל עני, של כהן ושל בני
 אדם בערבי שבתות הם זמן אחד, ואם כן קשה מה שאמרה
 הברייתא השנייה שנחלקו רבי מאיר וחכמים, שלפי רבי מאיר זמן
 קריאת שמע הוא משעה שבני אדם נכנסים לאכול פיתו בערבי
 שבתות, ולפי חכמים זמנה הוא משעה שהכהנים זכאין לאכול
 בתרומתן, שהרי לפי המתבאר נמצא שהזמן שאמרו חכמים, היינו
 – הוא הוא הזמן שאמר רבי מאיר, ולא נחלקו ביניהם כלל.
 מוכיחה הגמרא: אלא בהכרח ששני מינה – יש להוכיח מן הברייתא
 השנייה, שעני שיעורא לחוד וכהן שיעורא לחוד – השיעור של 'עני'
 לבדו והשיעור של 'כהן' לבדו, שהזמן בו העני נכנס לאכול פיתו
 במלח, אינו הזמן בו הכהן נכנס לאכול בתרומה. ומעתה מבוארת
 המחלוקת בברייתא השנייה, מפני שהזמן שבני אדם נכנסים לאכול
 בערבי שבתות, שהוא כזמן אכילת העני בימות החול, אינו הזמן
 בו הכהן נכנס לאכול, ואם כן קשה על מה שהתבאר לעיל, שהעני
 והכהן נכנסים לאכול בזמן אחד.
 דוחה הגמרא: לא, אין הכרח לומר שהעני והכהן נכנסים לאכול
 בזמנים שונים, שעדיין ניתן לומר כפי שאמרנו מתחילה כי עני
 וכהן חד שיעורא הוא, והזמן ששנינו בברייתא הראשונה 'משעה
 שהעני נכנס לאכול פיתו במלח', הוא הזמן ששנינו במשנתנו
 'משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן'. אלא שיש לדחות את
 מה שסברנו שעני נכנס לסעודתו בימות החול באותו זמן בו בני
 אדם נכנסים לאכול בלילות שבת, ובאמת אין זה כך אלא 'עני'
 שהזכר בברייתא הראשונה ו'בני אדם' שהזכרו בברייתא השנייה
 לאו חד שיעורא הוא – אינם אוכלים בזמן אחד, ונמצא שלדעת
 חכמים [במשנה ובין בברייתא השנייה] זמן קריאת שמע הוא בזמן
 שאוכלים הכהנים בתרומה, והוא הזמן בו אוכל העני והמוזכר
 בברייתא הראשונה, ולדעת רבי מאיר [בברייתא השנייה] זמן
 קריאת שמע הוא משעה שבה בני אדם אוכלים בלילות שבת.
 הגמרא מביאה ברייתא שמוכח ממנה שהזמנים של 'עני' ו'כהן'
 אינם שוים. מקשה הגמרא: וכי עני וכהן חד שיעורא הוא, שנכנסים
 הם לאכול בזמן אחד, ורמינהו – הרי יש להקשות על כך מברייתא
 אחרת, ששנינו בברייתא, מאימתי מתחילין לקרות קריאת שמע
 בערבין, נאמרו בכך חמש דעות: א. משעה שקדש היום בערבי
 שבתות, כלומר מעת כניסת שבת, דהיינו מתחילת בין השמשות,
 אלו הם דברי רבי אליעזר. ב. רבי יהושע אומר, משעה שהכהנים
 נשטמאו וטבלו מטהרים ויכולים לאכול בתרומתן, דהיינו משעת
 צאת הכוכבים. ג. רבי מאיר אומר, משעה שהכהנים מובלין כדי

בכוח הלימוד והדביקות בתורה, שעל ידי זה מתייחד עמה בייחוד נפלא כו' להיות לאחדים ומיוחדים מכל צד ופינה, להעלות את
 האדם מכל המדידות והגבלות של העולם, לבטל את ההעלם וההסתר ד"מצרים".

לקוטי שיחות ויחי כרך י

לעיל, **הא נשף צפרא הוא** – הרי במקום אחר מבואר ש'נשף' הוא
הבוקר, דכתיב בענין המלחמה שנלחם דוד בעמלקים ששרפו את
העיר צלקל (שמואל א' ל ז), **וְיָבֹס דוד מהנשף ועד הערב למחרתם**,
שהכה דוד את עמלק מה'נשף' עד הערב, והיה זה למחרת היום
שחנו שם דוד ואנשיו, ויש לברר, **מאי** – מה הכוונה 'מהנשף' ועד
הערב, **לאו** – וכי אין הכוונה שדוד הכה בהם מצפרא ועד ליליא
– מהבוקר עד הלילה, ואם כן מוכח מכך ש'נשף' פירושו תחילת
היום, ושלא כפי שהתבאר לעיל ש'נשף' פירושו תחילת הלילה.
דוחה הגמרא: לא זו כוונת הכתוב, אלא הכוונה היא שדוד הכה
בהם מאורחא ועד אורחא – מתחילת הלילה הראשון עד תחילת
הלילה השני, ובאמת 'נשף' פירושו תחילת הלילה.
מקשה הגמרא: **אי הכי** – אם כן, ש'נשף' ו'ערב' הן מילים נרדפות,
וכוונת הכתוב מתחילת הלילה ועד תחילת הלילה, היה לו לכתוב
'מהנשף ועד הנשף', או 'מהערב ועד הערב', ולא היה לו לשנות את
לשונו ולכתוב 'מהנשף ועד הערב', ובהכרח ש'נשף' הוא בוקר,
וכוונת הכתוב שדוד הכה אותם מהבוקר ועד הערב. ונמצא
שהסתירה בכתובים עדיין קיימת, שבכתוב זה משמע ש'נשף' הוא
בוקר, ואילו בפסוק המובא לעיל 'בנשף בערב יום באישון לילה
ואפילה' (משלי טו ז), משמע ש'נשף' הוא ערב.
הגמרא מתרצת את הסתירה בכתובים באופן אחר: **אלא אמר רבא**,
'נשף' אינו ערב או בוקר אלא הוא מלשון קפיצה, ועל כן תרי נשפי
היו – ישנם שני זמנים הנקראים 'נשף': א. בתחילת הבוקר, כאשר
נשף ליליא ואחרי יממא – קצף הלילה והלך, ובא הבוקר. ב.
בתחילת הלילה, כאשר נשף יממא ואחרי ליליא – קצף היום והלך,
ובא הלילה. ומיושבת הסתירה בכתובים, שאכן 'נשף' לפעמים
פירושו ערב וכמו בפסוק (שם) 'בנשף בערב יום וגו'', ולפעמים
פירושו בוקר וכמו בפסוק (שמואל א' ל ז) 'ויכם דוד מהנשף ועד
הערב'.
הגמרא שבה לדון בפסוק (תהלים קט טז) 'חצות לילה אקום', שניתן
ללמוד ממנו כי דוד המלך ידע אימתי היא עת חצות הלילה.
שואלת הגמרא: **דוד מ' הוה ידע פלגא דליליא אימת** – וכי דוד
המלך ידע מתי היא חצות הלילה, השתתא? הלא אפילו משה רבינו
לא הוה ידע – לא ידע מתי חצות, והראיה מדכתיב בפסוק שאמר
משה רבינו לפרעה לפני מכת בכורות (שמות יא ד-ה), 'כה אמר ה'
בְּחֻצוֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם וּמֵת כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם'
וגו', ויש להבין **מאי** (ו-מהו) 'בְּחֻצוֹת' שמשמעו בערך בשעת חצות,
ומדוע לא אמר 'בחצות' שמשמעו בחצות בדיוק, אילימא דאמר ליה
קודשא בריך הוא – אם נאמר שהקב"ה עצמו אמר למשה 'בְּחֻצוֹת',
לא יתכן לומר כן, שהרי **מי איכא ספיקא קמי שפיא** – וכי יש ספק
לפני הקב"ה אימתי היא עת חצות, שמומנת ספק זה הורצך לומר
כן, **אלא** בהכרח דהקב"ה אמר ליה (למחר) למשה 'בְּחֻצוֹת' (כי
השתתא), **ואתא איהו** – ובא הוא, משה רבינו, ואמר 'בְּחֻצוֹת', משום
שלא ידע אימתי הוא בדיוק זמן זה, ולא יכול היה להוכיח בזמן
המכה שדבריו נכונים. **אלמא מספקא ליה** – ומוכח מכך שאפילו
משה רבינו לא ידע אימתי עת חצות, **דוד הוה ידע** – וכי יעלה על
הדעת שדוד היה חכם יותר וידע מה שלא ידע משה.
משיבה הגמרא: מה שדוד ידע מתי היא חצות, אינו משום שהיה
חכם מהמשה רבינו, אלא דוד ספיקא הוה ליה – היה לו סימן לדעת
זאת, וכפי שיתבאר במימרא דלהלן.
הגמרא מביאה מימרא המבארת את סדר יומו של דוד המלך,
ובתוך הדברים מתבאר הסימן שהיה לו לדעת אימתי היא עת
חצות: **דאמר רב אחא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא** (ו-החסיד),
בגין הוה תלוי למעלה סממנה של דוד, ונקבים שהיו בו פנו לצד
צפון, ובין שהגיע זמן חצות הלילה, בא רוח צפונית ונושבת בו –
בכינור, ויהיה הכינור מנגן מאליה על ידי הרוח, וכשהיה שומע דוד
את נגינת הכינור, מיד הוה עומד ממיתתו ועוסק בתורה, עד ששקלה
עמוד השדרה. ונמצא שהיה לדוד סימן על ידי הכינור לדעת מתי
היא עת חצות, ולמשה לא היה את הסימן האמור, ולכן לא ידע

'משמרות', כיון שיש בהן יותר ממשמרה אחת, ולכן אמר הפסוק
'קדמו עיני אשמורות' לשון רבים.
הגמרא מביאה דבר נוסף שאמר רבי זריקא בשם רבי אמי בשם
רבי יהושע בן לוי: **ואמר רבי זריקא, אמר רבי אמי, אמר רבי יהושע**
בן לוי, אין אומרים (אין מדברים) בפני הנה, **אלא רק דבריו של מ**
– עניינים השייכים למת, וכפי שיבואר.
הגמרא מבארת מה הם הדברים שאסור לומר בפני המת: **אמר רבי**
אבא בר כהנא, לא אמרן – לא אמרנו דין זה שאין לומר בפני המת
דברים שאינם שייכים לו, **אלא רק דבריו תורה**, משום שהכל
חיבים לדבר בהם, ועל כן זהו בזיון עבורו שאינו יכול לדבר
בדברים אלו, ולכן אין לדבר לפניו אלא בדבריו, כגון הלכות
הספד, הוצאת המת וקבורה. **אבל לדבר לפניו מילי דעלמא** – ענייני
העולם, לית לן בה – אין לחוש ואפשר לדבר בהם בפניו, משום
שאין לו בזיון בכך שאינו מדבר דברים אלו.
הגמרא מביאה דעה חולקת: **ואיכא דאמרי** – ויש שאמרו שמועה
זו בלשון אחרת, **אמר רבי אבא בר כהנא, לא אמרן** – לא הורצנו
לומר דין זה שאין לומר בפני המת דברים שאינם שייכים לו, **אלא**
כדי לחדש (שאפילו) דבריו תורה אין לדבר בפניו, אף על פי שיש
בכך מצוה, **וכל שכן** שאין לדבר בפניו במילי דעלמא – בענייני
העולם, שדבר פשוט הוא שאין לדבר בפניו דברים שאין מצוה
לדבר בהם. ועל כן אין לדבר בפניו דברי תורה וענייני העולם אלא
אם הם דבריו, כגון הלכות הספד וקבורה, או דברים הנוגעים
לעסק קבורתו ושבחיו וכדומה.
הגמרא שבה לדון במה שהתבאר לעיל שדוד המלך היה קם
בחצות הלילה. מקשה הגמרא: וכי דוד המלך בפלגא דליליא הוה
קמי – בחצות הלילה היה קם וכמו שהתבאר לעיל מהפסוק (תהלים
קט טז) 'חצות לילה אקום להודות לך', הרי במקום אחר מבואר
דמאורחא הוה קמי – שכבר מהערב, מתחילת הלילה, היה קם,
דכתיב (שם קט טז) 'קדמתי בנשף ואשועה', והיינו שאמר דוד שהיה
מקדים לקום בתחילת הלילה לפני שאר בני אדם, והיה אז צועק
בתפילה לפני ה'. הגמרא מבארת את קושייתו: **וממאי דהאי נשף**
אורחא הוא – וממין לנו ש'נשף' פירושו תחילת הלילה, יש ללמוד
זאת מדכתיב (משלי לו ט) 'בנשף בערב יום באישון ואפילה',
וכוונת הפסוק היא, לעת הנשף שהוא בערב היום, בתחילת
הלילה, בעת שמשחיר הלילה ובאה האפילה. ומוכח מהפסוק
ש'נשף' הוא תחילת הלילה. ומעתה קשה, שבפסוק 'קדמתי בנשף
ואשועה' מבואר שדוד המלך היה קם בתחילת הלילה, ובפסוק
'חצות לילה אקום' מבואר שהיה קם רק בחצות.
הגמרא מביאה שלשה תירוצים ביישוב סתירה זו: לכל הדעות
היה דוד המלך קם עוד מתחילת הלילה, כאמור בפסוק 'קדמתי
בנשף ואשועה', ונחלקו האמוראים כיצד ליישב את הפסוק 'חצות
לילה אקום'.
תירוץ ראשון: **אמר רב אשעיא אמר רבי אחא**, מה שאמר הכתוב
'חצות לילה אקום' אין הכוונה שאז ממש קם משנתו, אלא הכי
קאמר (דוד) – כך כוונת הכתוב, שאמר דוד, **מעולם לא עבר עלי**
חצות לילה בשינה, משום שהייתי ער עוד קודם לכן.
תירוץ שני: **רבי ירמיה אמר**, אם שהיה דוד קם עוד מתחילת הלילה,
אבל עד חצות הלילה הוה עוסק בתורה כשהוא מתנגנם בפסוק,
שהוא מתנגנם ומתעורר כל העת, **מבאן ואילך** – מחצות והלאה,
הוה מתנגנר באי ומתעורר לגמרי, ומה שנאמר 'חצות לילה
אקום', היינו שאז התגבר כארי להתעורר לגמרי.
תירוץ שלישי: **רב אשי אמר**, מתחילת הלילה עד חצות הלילה היה
דוד עוסק בדבריו תורה, **מבאן ואילך** – ומחצות והלאה היה עוסק
בגשירות ותשבחות. כוונת הפסוק 'חצות לילה אקום להודות לך על
משפטי צדק' אינה שאז קם משנתו, אלא שמאז ואילך היה קם
מלימודו לעסוק בשירות ותשבחות.
הגמרא שבה לדון אימתי הוא הזמן הקרוי 'נשף'. מקשה הגמרא:
ונשף אורחא הוא – וכי 'נשף' הוא תחילת הלילה וכפי שהתבאר

המשך ביאור למס' ברכות ליום ראשון עמ' א

אומרת הגמרא: חידוש זה שאמרנו, שחסרון הכפרה אינו מעכב
באכילת תרומה, הוא בְּתִיבָא – כמו ששינונו בברייתא, נאמר
בתורה (ויקרא כב ז) 'וְכָא הַשֶּׁמֶשׁ וְהָאֵחָר יֵאָכֵל מִן הַקֹּדֶשִׁים' ויש
ללמוד מפסוק זה (כפי שיבאר מיד) שאפילו כהן הטמא בטומאה
שטהרתה תלויה בקרבן, מכל מקום רק בִּיָּאֵת שֶׁמֶשׁוֹ – שקיעת
החמה מעכבתו מֵאָכֹל בְּתִיבָא, שכל זמן שלא שקעה החמה,
אף על פי שטבל מטומאתו, אינו אוכל בתרומה ושהיא ה'קדשים'
המוזכרים בפסוק, אבל אחר ששקעה החמה הוא רשאי לאכול
בה, וְאִין הבאת בְּפִרְתוֹ מעכבתו מֵאָכֹל בְּתִיבָא, שאף על פי
שהוא עדיין בכלל 'מחוסר כיפורים' – וכפרה, ואינו מביא את
קרבן כפרתו אלא למחר, מכל מקום אין זה מעכבו מאכילת
תרומה.
הגמרא דנה בביאור הפסוק שהובא בברייתא. שואלת הגמרא:
וּמִמָּא דְהָא – ומנין לברייתא לפרש שמה שנאמר 'וְכָא הַשֶּׁמֶשׁ'
הכוונה לביאת הַשֶּׁמֶשׁ – שקיעת החמה, וְהָא – ומה שנאמר 'וְהָאֵחָר'
הכוונה שְׁהָרָא וְיָאָא – נטחור היום, כלומר התפנה אור השמש
מהעולם, ולפי זה כוונת הכתוב לומר, שבאשר תשקע החמה
ותוסיף לשקוע עוד עד שתשקע לגמרי ויראו הכוכבים יהיה הכהן
מותר באכילת תרומה, מנין לברייתא לפרש כך,

קריאת שמע בְּשִׁחִירָא, פְּרִישׁ מִלֵּי – סיים לבאר את דיני קריאת
שמע בְּשִׁחִירָא, ופירש במשנה האמורה (א) את סדר ברכתיה,
וְהָרָא פְּרִישׁ מִלֵּי – ולאחר מכן חזר לפרש את דיני קריאת שמע
בְּעִירָא, ופירש את סדר ברכותיה.
אָמַר מִר – שינונו במשנתנו, שתחילת זמן קריאת שמע בערבית הוא
מִשְׁעָה שֶׁהַכֹּהֲנִים נִכְנְסִים לֵאָכֹל בְּתִיבָא.
הגמרא מבארת מדוע תלתה המשנה את זמן קריאת שמע בזמן
אכילת תרומה. שואלת הגמרא: מָדָר – [הרין] בְּהִינִים שנטמאו
וטבלו, אִימָת קָא אָכְלִי – אימתי הם רשאים לאכול בְּתִיבָא, מִשְׁעָה
צֵאת הַכֹּכְבִּים, ואם כן, לָתֵי – היה לתנא לומר שזמן קריאת שמע
הוא מִשְׁעָה צֵאת הַכֹּכְבִּים, ומדוע תלה זאת בזמן אכילת תרומה.
משיבה הגמרא: מִלָּתָא אֲנֵי אִירְחִיָּה קִמְשָׁמַע לָן – השמיענו התנא
בדרך אגב דין נוסף, שְׁכִּהֲנִים שנטמאו וטבלו, אִימָת קָא אָכְלִי –
אימתי הם רשאים לאכול בְּתִיבָא, מִשְׁעָה צֵאת הַכֹּכְבִּים. וְהָא
קִמְשָׁמַע לָן – והחידוש שהשמיענו בזה הוא, דְּכִפְרָה לֹא מְעַבְבָּא –
שגם אם נטמאו הכהנים בטומאה שטהרתה תלויה בקרבן, כגון
זיבה וצרעה, אין הבאת הקרבן מעכבת את אכילתם בתרומה,
אלא מיד כשטבלו והעריב שמשם, מותרים הם באכילת תרומה.
הגמרא מביאה ברייתא בה מבואר חידוש זה, וכן מקורו בפסוקים.

המשך ביאור למס' ברכות ליום שלישי עמ' ב

הגמרא מביאה דבר נוסף שאמר רבי אלעזר בר אבינא: אָמַר רְבִי
אֶלְעָזָר בְּרִי אֲבִינָא, דְּגִדּוּל מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּמִכְאֵל – על המלאך מיכאל,
וְיִתֵּר מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּנִבְרִיאֵל, דְּאִילוּ בְּמִכְאֵל בְּתִיבָא נִבְּנוּאֵת יִשְׁעִיהוּ
(ישעיהו ח י) וְיִתֵּר אֵלִי אֲחֵד מִן הַשְּׂרָפִים, ומשמע שהוא עף ועושה
שליחותו בפריחה אחת, ואינו צריך לנוח בינתיים, וְאִילוּ לָפְנֵי
נִבְרִיאֵל בְּתִיבָא דְּנִינָא, לאחר שהתוודע על חטאי ישראל
והתפלל על בנין ירושלים והמקדש (דניאל ט כא), וְעוֹד אֲנִי מְדַבֵּר
בְּתַפְלָא, וְהָאִישׁ נִבְרִיאֵל אֲשֶׁר רָאִיתִי בְּחֻזּוֹ בְּתַחֲלָא מוֹעֵף בִּיעָף וְגו' –
נגע אלי בַּעַת מְנַחַת עֶרֶב, ומהכפילות 'מוֹעֵף בִּיעָף' יש ללמוד
שגבריאל עף בשתי פריחות.
מבארת הגמרא: מָא שֶׁמֶשׁ דְּהָא אֲחֵד – מדיחן משמע שאותו
אֲחֵד מִן הַשְּׂרָפִים המוזכר בפסוק הראשון, מִכְאֵל הוא. משיבה
הגמרא: אָמַר רְבִי יוֹחָנָן, אֲתֵיָא – דבר זה נלמד בגזירה שוה
מהתיבות 'אֲחֵד' אֲחֵד, בְּתִיבָא הָא – כאן כתוב וְיִתֵּר אֵלִי אֲחֵד מִן
הַשְּׂרָפִים, וְכִתְּבִיב הָתֵם – וכתוב שם, בספר דניאל (י א), שהמלאך
גבריאל אמר לדניאל, שהשר של פרס שבשמים נלחם עמו וביקש
שהפרסים ימשיכו לשעבד את ישראל, והוסיף וְהָנֵה מִכְאֵל אֲחֵד
(מִן) הַשְּׂרָפִים הָרְאשׁוֹנִים – [החשובים] בָּא לְעוֹרְנִי שלא תתקבל
בקשתו של שר מלכות פרס. וכשם שה'אֲחֵד' המוזכר בפסוק
האחרון הוא מיכאל, כך ה'אֲחֵד' המוזכר בפסוק הראשון הוא
מיכאל.
הגמרא מביאה ברייתא המוסיפה דברים בענין זה: תָּנָא – שינונו
בברייתא, מִכְאֵל עף בפריחה אחת, נִבְרִיאֵל עף בְּשִׁתֵּים – בשתי
פריחות, אֵלִיָּהוּ הַנְּבִיא עף בְּאַרְבַּע פְּרִיחוֹת, וְיִלְאָה הַמּוֹת עף בְּשִׁמְנֵה
פְּרִיחוֹת. וְכִשְׁעָה הַמִּנְפָּה מֵלֶאֱכָא הַמּוֹת פּוֹרֵחַ בְּפְרִיחָא אֲחֵת.
הגמרא מביאה מִימָרָא בענין חובת קריאת שמע שעל המטה: אָמַר
רְבִי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֹוִי, אַף עַל פִּי שֶׁקָּרָא אֲדָם קְרִיאָת שְׁמַע שֶׁל עֲרֵבִית
בְּבֵית הַכְּנָסֵת, מִצְוָה עָלָיו לִשְׁבּוֹב וּלְקַרְוֹתוֹ עַל מִטָּתוֹ, קוֹדֵם שִׁישָׁן.
אָמַר רְבִי יוֹסִי, מָא קָרָא – מאיזה מקרא יש ללמוד ענין זה, שנאמר
(תהלים ד ח) 'דָּגוּ וְאֵל תַּחֲטֹאֵא אֲמִרוּ בְּלִבָּבָם עַל מִשְׁכָּבָם וְדוּמוּ
סִלָּה'. ויש לדרוש את המקרא כך, 'אמרו בלבבכם, אמרו את
קריאת שמע שנאמרו בה התיבות 'על לבבך', ואימתי תאמרו זאת,
'על משכבכם', על מטבתכם, ולאחר מכן 'ודומו סלה', תהיו דוממים
בשינה.
אָמַר רְבִי נַחֲמָן,

מעלת מזמור זה שהאומרו מובטח שהוא בן העולם הבא. אֵלִיָּא
מִשׁוֹם דְּאֲתֵיָא – אם נאמר שמעלתו היא בכך שפסוקיו מסודרים
בסדר אותיות האֵלִיָּא בִּיָּת, שהפסוק הראשון מתחיל באות אֵלִיָּא
והפסוק האחרון בבִּיָּת וכן הלאה, ונמצא שהוא מסדר את שבחו
של הקב"ה בכל האותיות, אם כן יש להקשות, נִימָא – שיאמרו את
המזמור (תהלים קט) 'אֲשֶׁר תִּמְיִן דָּדָה' דְּאֲתֵיָא בְּתִיבָא אֲפִין – שבא
בו סדר זה שמונה פעמים, שמונה פסוקים המתחילים באות אֵלִיָּא,
לאחר מכן שמונה פסוקים המתחילים באות בִּיָּת, וכן הלאה עד
לסיום האֵלִיָּא בִּיָּת. אֵלִיָּא שמא נאמר שטעם מעלת המזמור
'תהלה לדוד' הוא מִשׁוֹם דְּאֵיָּת בִּיָּת – שיש בו את הפסוק (שם קמה
טז) 'פִּוֹתָם מִן יָדָה וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רְצוֹן', שהוא שבח גדול,
ה'קב"ה מִכֵּין מוֹזוֹן לְכָל בְּרִיָּה. אף גם על כך יש להקשות, נִימָא –
שיאמרו את המזמור שנקרא 'הַלֵּל הַגְּדוֹל' ומזמור 'הודו לה' כי טוב
כי לעולם חסדו. הודו לאלהי הָאֱלֹהִים כי לעולם חסדו' וגו' (שם
קלז), שגם בו יש שבח זה, דְּכִתְּבִיב בִּיָּת (פסוק כד) 'וְזוֹת לָהֶם לְכָל בִּשּׁוּ'.
מסיקה הגמרא: אֵלִיָּא טעם הדבר שהאומר תהלה לדוד מובטח
שהוא בן העולם הבא, מִשׁוֹם דְּאֵיָּת בִּיָּת תִּתְּרִי – שיש במזמור זה
שתי מעלות אלו, שנסדר לפי סדר האֵלִיָּא בִּיָּת, ושיש בו שבח
הכנת מזון לכל חי.
לאחר שהתבאר שפסוקי המזמור 'תהלה לדוד' נסדרו בסדר
אותיות האֵלִיָּא בִּיָּת, מבארת הגמרא מדוע חסר בו פסוק המתחיל
באות נו"ן: אָמַר רְבִי יוֹחָנָן, מִפְּנֵי מַה לֹא נֶאֱמַר פסוק הפותח באות
נו"ן ב'אֲשֶׁר', דהיינו במזמור 'תהלה לדוד' המוזכר לעיל, מִפְּנֵי שֶׁשֶׁשׁ
בָּהּ – באות נו"ן מִפְּלִגְן שֶׁל שְׁנֵאֵי יִשְׂרָאֵל והכוונה לישראל עצמם,
דְּכִתְּבִיב (עמוס ח א) 'נִפְלָא לֹא תוֹסִיף קוֹם, בְּתוֹלֵת יִשְׂרָאֵל', ופסוק זה
פותח בנ"ן.
מביאה הגמרא: בְּמַעֲרָבָא – בארץ ישראל מְתַרְצִי לָהּ הָכִי – היו
מבארים פסוק זה באופן שאין בו קללה גמורה, וכך ביארו, נִפְלָא,
וְלֹא תוֹסִיף לְנַפּוֹל עוֹד, 'קום – [קומי] בתולת ישראל'.
הגמרא חוזרת לדברי רבי יוחנן: אָמַר רְבִי נַחֲמָן בְּרִי יִצְחָק, אֲפִילוּ הָכִי
– אף על פי שדילג דוד על האות נו"ן משום הנפילה שבה ולא
רצה לרמוזה, הָיָה דוֹד מִיד לאחר מכן וּמִכָּן בְּרִיָּת הַקֶּדֶשׁ – וכתב
ברוך הקודש רמז לסמיכת הנפילה של ישראל, שֶׁנֶּאֱמַר בפסוק
שלאחר מקומה החסר של האות נו"ן (שם קמה יד) 'סוֹמֵךְ ה' לְכָל
הַנּוֹפְלִים'.

47 נזכרו שלשה קולות, שכן נאמר בו 'ידי קולות', ומיעוט 'קולות'
48 הוא שנים, וכן נזכר בו 'קול שופר'. ונאמר עוד (שם טו טז) 'ויהי קול
49 השופר וגו', הולך וזקק מאד, משה ידבר והאלהים יענו בקול.
50 ובמקרא זה נזכרו שני קולות נוספים, נמצא, שבסך הכל נזכרו
51 במתן תורה חמשה קולות.
52 מקשה הגמרא: איני – וכי כך הוא הדבר, שלא נזכרו במתן תורה
53 אלא חמשה קולות בלבד, והא כתיב (שם כ טו) 'וכל העם רואים את
54 הקולות', ונמצא שנזכרו במקרא זה שני קולות נוספים.
55 מתרצת הגמרא: קולות אלו שנזכרו כאן אינם קולות נוספים על
56 הראשונים, אלא הכתוב עוסק באותן קולות דקודם מתן תורה הוו
57 – באלו הקולות שהיו קודם מתן תורה, שכבר נזכרו במקראות
58 הקודמים, וכונת הכתוב ללמדנו שאף על פי שאין אדם יכול
59 לראות קולות, מכל מקום היו קולות אלו נראים בדרך נס.
60 הגמרא מביאה מימרות נוספות בשבח המשמח את החתן: רבי
61 אבהו אמר, כל המשמח חתן הרי הוא כאילו הקריב קרבן תודה, לפי
62 שגמרא בהמשך הפסוק של 'קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול
63 כלח', 'מביאים תודה בית ה'.
64 רב נחמן בר יצחק אמר, המשמח חתן וכלה הרי הוא כאילו בנה
65 אחת מחורבות ירושלים, לפי שגמרא שם באותו הפסוק 'כי אשיב
66 את שבות הארץ בקראשונה אמר ה'.
67 הגמרא מביאה מימרא נוספת של רבי חלבו אמר רב הונא, לענין
68 אדם שיש בו יראת שמים: ואמר רבי חלבו אמר רב הונא, כל אדם
69 שיש בו יראת שמים, דבריו נשמעים לאחרים, שגמרא (קהלת יב ג) 'סוף
70 דבר חבל נשמע, את האלהים ירא וגו' ואת מצותיו שמור, כי זה כל
71 האדם. ויש לדרוש המקרא כך, אדם שהוא ירא אלהים ושומר
72 מצותיו דבריו נשמעים באזני הכל.
73 מבררת הגמרא: מאי – מה היא כוונת המשך הפסוק 'כי זה כל
74 האדם'.
75 מבארת הגמרא: אמר רבי אלעזר, אמר הקדוש ברוך הוא, כל
76 העולם כלו לא נברא אלא בשביל שיברא אדם זה שיש בו יראת
77 שמים.
78 רבי אבהו בר כהנא אמר, שקול אדם זה שיש בו יראת שמים כנגד
79 כל העולם כולו.
80 רבי שמעון בן עזאי אומר, ואמרי לה ויש אומרים רבי שמעון בן
81 זמא אומר, כל העולם כולו לא נברא אלא כדי להיות לצוות –
82 חבורה, לזה – לאדם שיש בו יראת שמים.
83 הגמרא מביאה מימרא נוספת של רבי חלבו אמר רב הונא, בענין
84 שאילת שלום: ואמר רבי חלבו אמר רב הונא, כל אדם שידע
85 בבשרו שהוא רגיל ליתן לו שלום, נקדים הוא ליתן לו שלום תחילה,
86 שגמרא (תהלים לד טו) 'פקש שלום וירפיהו', ואם נתן לו חבריו שלום
87 תחילה, והוא לא החזיר לו ברכת שלום, הרי הוא נקרא גזול,
88 שגמרא (ישעיה ג ד) 'ואתם בערתם הכרם גזלת העני בכתבים', ומאחר
89 ונקט הכתוב 'גזלת העני', אף שגם גזילת העשיר גזילה היא, יש
90 ללמוד מכך שעוסק באדם שאינו משיב שלום לברכת חבריו,
91 שנידון בגזול, שהרי אין לעני רכוש שניתן לגזול הימנו, אלא רק
92 באופן זה שאין משיבים על ברכת שלומו.

1 זול בעיניהם, ופניו משתנות ב'כרום', שגמרא 'כרום' ולות לכני
2 אדם'.
3 מבררת הגמרא: מאי – מה הוא אותו 'כרום'.
4 מבארת הגמרא: כי אתא רב דימי – כאשר בא רב דימי מארץ
5 ישראל לבבל, אמר, עוף אחד יש בכרמי הים – בערים שמעבר לים,
6 ו'כרום' שמו, וכיון שחמה וזרחת עליו הרי הוא מתהפך לבמה גונון
7 – צבעים, וכן האדם הנוקט לטובת הבריות פניו משתנות.
8 רבי אמי ורבי אסי דאמרי תרנויהו – אמרו שניהם, שכל הנוקט
9 לטובת הבריות הרי זה כאילו הוא נדון בשני דינים קשים, באש
10 ומים, שגמרא (תהלים סו יב) 'הרכבת אגוש לראשו פאנו כאש ובמים',
11 ויש לפרש המקרא כך, 'הרכבת אגוש לראשו', היינו השלטה
12 אדם עלינו להיות נושא בנו, ולפיכך הרי אנו בנידינים באש ובמים.
13 הגמרא מביאה מימרא נוספת של רבי חלבו אמר רב הונא, בענין
14 זהירות בתפילת המנחה: ואמר רבי חלבו אמר רב הונא, לעולם יהא
15 אדם זהיר בתפילת המנחה, להקדימה מיד בתחילת זמנה, שהרי
16 אליהו הנביא בהר הכרמל, בעת שאסף את כל העם להוכיח את
17 אפסותם של בניאי הבעל, לא נענה בתפילתו שתרד אש מן
18 השמים על קרבנו, אלא כשהתפלל בתחילת זמן תפילת המנחה,
19 שגמרא (מלכים א' יח לו-לז) 'ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא
20 ויאמר וגו', ה' אלהי אברהם יצחק וישראל, היום יודע כי אתה
21 אלהים בישראל, ואני עבדך, ובדברך עשיתי את כל הדברים
22 האלה. ענני ה' ענני וידעו העם הזה כי אתה ה' האלהים וגו', ואכן
23 נענה בתפילתו זאת, שכן נאמר בפסוק שלאחריו 'ותפל אש ה'
24 ותאכל את העלה ואת העצים וגו'.
25 עתה מבארת הגמרא מדוע הוצרך אליהו לכפול את בקשתו: 'ענני
26 ה' ענני', תחילה ענני שתרד אש מן השמים על קרבני, ולאחר מכן
27 ענני שלא יאמרו שמעשה בשפים הם, אלא יבואו מתוך כך לאמונת
28 הבורא.
29 לאחר שהובאו דברי רב הונא שצריך להזהר בזמן תפילת המנחה,
30 מביאה הגמרא עוד מימרות בענין זה: רבי יוחנן אמר, אף בתפילת
31 ערבית יש להזהר להתפללה בתחילת זמנה, שכן גמרא (תהלים
32 קמא ג) 'תכון תפילתי קמרת לפניך, משאת כפי מנחת ערב'.
33 רב נחמן בר יצחק אמר, אף תפילת שחרית יש להזהר להתפלל
34 בתחילת זמנה, שגמרא (תהלים ח ד) 'ה' בקר תשמע קולי, בקר אענה
35 לך ואצפה'.
36 הגמרא מביאה מימרא נוספת של רבי חלבו בשם רב הונא, בענין
37 גודל החיוב לשמח חתן: ואמר רבי חלבו אמר רב הונא, כל אדם
38 המנהג מסעודת חתן ואינו משמח, עובר – הרי הוא מזלזל בהמשח
39 קולות שבירך בהם הקדוש ברוך הוא את ישראל, שכן מצינו
40 שנוכרה תיבת 'קול' בענין שמחת חתן וכלה חמש פעמים, שגמרא
41 (ירמיה לג יא) 'קול ששון וקול שמחה, קול חתן וקול כלת, קול אומרים
42 הודו את ה' צבאות'.
43 ואם משמחו לחתן, מה שברו על כך. אמר רבי יהושע בן לוי, הרי
44 הוא זוכה לתורה, שנתנה בהמשח קולות, כלומר, שנזכרו בנתינתה
45 חמשה קולות, שגמרא (שמות טו טז) 'ויהי כיום השלישי בה'ת, הבהר,
46 ויהי קולת וברקים ויגש כבוד על ההר, וקל שופר' וגו', ובמקרא זה

בוודאי גם עתה מנצל השפעתו להתפתחות התלמוד תורה ובכלל בענייני בית הכנסת, שיהיה הכל על טהרת הקודש.

ממכתב י"א טבת, תש"כ

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 יד אם חסר לה שן אחד ומשימה שן אחר במקומה, אם הוא של זהב - לא תצא בו טו, משום שהוא
2 משנה במראיתו משאר השנים, ושמא ישחקו עליה ותפלונו משם בידה ותשכח ותביאנו טו. אבל אם
3 הוא של פספס שהוא דומה במראיתו לשאר השנים, וכל-שפן אם הוא שן של אדם - מתרת לצאת בו:

הלכות שבת, חלק ב סימן שג, דיני תכשיטי אשה טע"ף יד

ביאורי הלכה

- סו] לא תצא בו - גם לאיש אסור לצאת בשן המשונה וכן מותר לצאת בשיניים⁶⁶ תותבות⁶⁷, או כמתקן
במראיתו⁶⁴.
סח] ותשכח ותביאנו - מותר לצאת בשן זהב בימינו⁶⁵,

צינונים והוספות

- 64) בהלכתא רבתי לשבת (אות ש הלכה ב בהערות) בשיניים תותבות אם מיועדות ללובשם רק בשעת האכילה (שו"ת רבבות אפרים ח"ב סי' קט"ו אות צ"ב), אך אם רגיל להחליט לעיתים קרובות רק מפני שלוחצות עליו - מותר לצאת בהם כדין מנעל דלהלן סעיף טו.
65) משום שרגילים בזה, וכן הן קבועות היטב ולא ניתן להסירם ללא רופא (ע"פ שש"כ פ"ח סט"ו, וס' תולדות שמואל המצויין שם), ובסימן סי' שא אות לט* נתבאר דין יציאה באבר מלאכותי (פרוטזה).
66) דווקא בשיניים שרגיל ללבוש כל היום, אבל אין לצאת
- 64) בשיניים תותבות אם מיועדות ללובשם רק בשעת האכילה (שו"ת רבבות אפרים ח"ב סי' קט"ו אות צ"ב), אך אם רגיל להחליט לעיתים קרובות רק מפני שלוחצות עליו - מותר לצאת בהם כדין מנעל דלהלן סעיף טו.
65) אפילו שיניים זמניות ושניות להסירם בקלות, והוא הדין לצאת עם סתימות זמניות או שן מתנדנדת העומדת ליפול, ובשו"ת רבבות אפרים (ח"ג סי' רכא) התיר לצאת למי שצריך להניח צמר גפן במקום שן שהוסרה.
68) שש"כ שם.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות נשיאת כפים/נפילת אפים/תלמוד תורה/משא ומתן לפי לוח "רב יומי"

- א אין נשיאת כפים אלא בשחרית ומוסף ונעילה ביום שיש בו נעילה כגון ביום הכיפורים אבל לא במנחה מפני שהשכרות מצוייה באותה שעה ושמא יהיה הכהן שכור.
וגזרו במנחה של יום הכפורים ושאר תענית צבור שיש בהן נעילה כמ"ש בס' תקע"ט אף ע"פ שאין בהם חשש שכרות גזירה משום מנחה של שאר ימים לפי שביום שיש בו נעילה מתפללים מנחה בעוד היום גדול כדי להתחיל נעילה קודם שקיעת החמה ומתחלפת היא במנחה של שאר ימים שהיו נוהגים להתפלל בעוד היום גדול מפני אותם שרוצים לאכול אח"כ שאסור לאכול קודם תפלת המנחה כמ"ש סי' רל"ב.
אבל בתענית שאין בהם נעילה הואיל ותפלת המנחה הוא סמוך לשקיעת החמה היא דומה לתפלת נעילה ואינה מתחלפת במנחה של שאר הימים לפיכך יש בה נשיאת כפים:
ב כהן שעבר ועלה לדוכן ביום הכפורים במנחה כיון שהדבר ידוע שאין שם שכרות ה"ז נושא כפיו ואין מורידין אותו מפני החשד שלא יאמרו פסול הוא ולכך הורידוהו ולכן נוהגים במדינת אלו לומר אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו כו' ביום הכפורים במנחה אע"פ שאין
- אומרים אלא בזמן הראוי לנשיאת כפים מכל מקום הואיל ואם עלה לא ירד ונושא כפיו נקרא קצת ראוי לנשיאת כפים:
חלק א' סימן קכט באיזה תפלות נושאים כפים:
א מי שראה חלום ואינו יודע מה ראה וחושש שמא חלם חלום שצריך לרפואה יקום לפני הכהנים בשעה שנושאים כפיהן ויאמר רבוננו של עולם אני שלך כו' אם צריכים רפואה רפאם כו' ויכוין לסיים כשמסיימין הכהנים פסוק א' או ב' או ג' כדי שיענו הצבור אמן גם על בקשתו ואם לא סיימו הכהנים עדיין יוסיף ויאמר אדיר במרום כו' עד שיסיימו הכהנים.
ובמקום שאין עולין לדוכן יאמר כל זה בשעה שהש"ץ אומר שים שלום ויכוין לסיים עם הש"ץ שיענו הציבור אמן ואם רואה שלא יוכל לסיים עם הש"ץ יתחיל בשעה שהש"ץ אומר יברכך.
ולא יאמר כן בכל יום ויום אלא ביום שראה חלום ומה שנהגו הכל לומר כן ברגל כשהכהנים עולים לדוכן זהו לפי שאי אפשר שלא ראה חלום שצריך רפואה בין רגל לרגל:

כשאדם מתפלל שכונה מימינו שנאמר ה' צלך על יד ימינך
וכמ"ש בסי' צ"ז נמצא כשהוא מוטה על שמאלו פניו כלפי
שכינה ואם היה מוטה על ימינו היה להיפך ולא יתכן לעבד
להיות אחוריו כלפי אדוניו וי"א להטות על יד ימינו
שכשהוא מוטה על ימינו ושכינה כנגדו יכוון שמאלו תחת
לראשי וימינו תחבקני ונהגו במדינות אלו להטות בשחרית
על ימינו ולא על שמאלו משום כבוד התפילין שבשמאלו
ובמנחה או אפילו בשחרית כשאין לו תפילין בשמאלו מטה
על שמאלו והש"ץ העומד מימין הארון טוב שיטה ראשו
מעט כלפי הארון אף כשנופל על יד ימינו (וה"ה היושבים
בצד המנורה לפני הארון ונופלים על פניהם למזרח כמו
הש"ץ).

ע"פ הקבלה יש לומר מזמור אליך ה' נפשי אשא אך מפני
שהאומרו ולבו רחוק ממנו גורם לו להאסף בלא עתו לפיכך
נמנעו לאומרו במדינות אלו אלא אומרים רחום וחנון כו'
ה' אל באפך כו'.

ב' לאחר שנפל על פניו יגביה ראשו ויתחנן מעט מיושב
כל מקום ומקום לפי מנהגו ומנהג פשוט לומר ואנחנו
לא נדע מה נעשה כו' לפי שהתפללנו בכל ענין שיוכל אדם
שיתפלל בישיבה ובעמידה ובנפילת אפים כאשר עשה משה
רבינו עליו השלום שנאמר ואשב בהר וגו' ואתנפל לפני ה'
וגו' ומאחר שאין בנו כח להתפלל בענין אחר אנו אומרים
ואנחנו לא נדע מה נעשה כו' ואחר כך חצי קדיש אשרי
למנצח:

ג' יש נוהגים שאין נופלים אפים אלא במקום שיש שם
ספר תורה וסימן לדבר במלחמת העי ויפול על פניו לפני
ארון ה' ובמקום שאין ספר תורה נוהגין לומר תחינה בלא
כיסוי פנים.

וחצר בית הכנסת הפתוחה לבית הכנסת המתפללים בה
כשבית הכנסת פתוח נוהגים לומר תחנה בנפילת אפים כמו
בבית הכנסת עצמו אבל לא כשבית הכנסת נעול ובית
הכנסת של נשים היא כבית אחד לענין זה עם בית הכנסת
שהספר תורה בתוכה אפילו אינו פתוח לו ונוהגים לומר בו
בנפילת אפים אבל עזרה שלפני בית הכנסת דינה כחצר בית
הכנסת.

אפילו יחיד המתפלל בביתו כשמתפלל בשעה שהציבור
מתפלל בבית הכנסת יכול ליפול עמהם בשעה שהם
נופלים שהרי הוא כאלו עומד עמהם שאפילו מחיצה של
ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים כל שיש
עשרה במקום אחד כמו שנתבאר בסי' נ"ה:

* * *

ד' אין נפילת אפים כלילה מטעם הידוע ליודעים לפיכך
אם נמשכה תפלת המנחה עד הלילה אין ליפול על פניו
ויש לדגל אבינו מלכנו כדי ליפול מבעוד יום ומכל מקום
אין לחוש לזה אלא בודאי לילה אבל לא בבין השמשות
ונוהגים ליפול על פניהם כליל אשמורות הואיל והוא קרוב
ליום ויש נוהגים להאריך בסליחות עד נכון היום ואז נופלים
על פניהם:

ה' נהגו שלא ליפול על פניהם בבית החתן ביום כניסתו

ב' טוב לומר תחלה בין חלומות שחלמתי על אחרים
ואח"כ בין חלומות שחלמתי על עצמי ושחלמו אחרים
עלי לפי שאמרו המתפלל על חבירו הוא נענה תחלה לכן
יש לו להקדים תפלתו על אחרים מעל עצמו.

ונוהגין לסיים ותשמרני ותחנני ותרצני ותשמרני כנגד
וישמרך ותחנני כנגד ויחונך ותרצני הוא רצון ושלום:

חלק א' סימן קל רבנו של עולם שאומרים בשעת נשיאת כפים:

* * *

א' לאחר שסיים השליח ציבור חזרת התפלה נופלים על
פניהם ומתחננים כל מקום לפי מנהגו וגם עיקר נפילת
אפים הוא מנהג שנהגו כל ישראל מימות עולם ואף על פי
כן אינה חובה אלא רשות לכן כל הלכותיה תלויות במנהג
כמו שיתבאר ותחינה זו שמתחנן בנפילת אפים צריך לומר
מיד אחר התפלה אבל אם הפסיק ועסק בדברים אחרים אחר
התפלה שוב אין תחינתו נשמעת כל כך לכן אין לדבר בין
תפלה לנפילת אפים (אע"פ שמן הדין אין איסור בדבר
שהרי עיקר נפילת אפים היא רשות) ומכל מקום א"צ ליהדר
אלא מלהפסיק ולעסוק בדברים אחרים לגמרי אבל שיחה
מועטת אין לחוש וכל שאין מפסיקין בדברים אחרים לגמרי
יכול לילך אחר התפלה למקום אחר ליפול שם על פניו.

ועיקר נפילת אפים שנהגו בה בימי הראשונים היא ליפול
על פניו ארצה אפילו שלא בפישוט ידיים ורגלים (ואפילו
יושב על הארץ ונופל על פניו ארצה) ואדם חשוב אינו
רשאי ליפול על פניו בענין זה בפני הצבור כשמתפלל על
הצבור אם אין הצבור נופלים כך כמוהו אלא א"כ הוא
בטוח במעשיו שיענה כיהושע בן נון (שהרי) נאמר בו קום
לך למה זה אתה נופל על פניך (משמע שאין לו ליפול) לפי
שאם לא יענה מיד יהרהרו הצבור אחריו לומר שאינו הגון
ואינו ראוי ליענות.

וכן כל אדם אסור ליפול על פניו ארצה על גבי רצפת אבנים
אפילו שלא בפישוט ידיים ורגלים גזירה משום השתחוואה
בפישוט ידיים ורגלים שהיא אסורה מן התורה ולוקין עליו
שנאמר ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה
ואינו מותר אלא במקדש בלבד.

ואם אינו מדביק פניו בקרקע אלא מטה על צידו מותר
אפילו לאדם חשוב בפני הצבור ואפילו על גבי רצפת אבנים
שלא בפישוט ידיים ורגלים כמו שיתבאר ועכשיו שלא נהגו
ליפול על פניהם ממש אלא בהטיית הראש וכיסוי הפנים
בלבד לא שייך כל זה.

וכיון שאין נופלין ממש אלא שמכסה פניו נהגו ליפול
אפילו מעומד אך ע"פ הקבלה ראוי להיות נפילת אפים
מיושב ואם אי אפשר לישב במקום שכלו הג' פסיעות ימתין
כדי הילוך ד' אמות ויחזור למקומו ויפול מיושב.

* * *

ונוהגים לכסות הפנים בבגד ולא די בכיסוי היד שנופל פניו
עליה לפי שהיד והפנים גוף אחד הן ואין הגוף יכול לכסות
את עצמו כמו שנתבאר סי' ע"ד וצ"א.

ונהגו במקומות הרבה להטות על צד שמאל לפי שמצינו

יש מקומות נוהגים שלא לומר תחנון גם במנחה
כשמתפללים אצל התינוק אבל בבית הכנסת נופלים אע"פ
שבעל הברית מתפלל שם ובשבת אומרים צדקתך צדק
אפילו אין עושין הסעודה אלא בלילה:

חלק א' סימן קלא דיני נפילת אפים:

*

הסימנים החסרים עד סימן קנ"ח לא ידענו מה היה להם כי
לא היו בדפוס מעולם וחבל על דאבדין ועתה חדשים
מקורב נמצאו באמתחת הרב סימנים קנ"ה וקנ"ו וה' יורינו
דעת להאיר עינינו במאור תורתו אמן:

* * *

א כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר
בין שלם בגופו בין בעל יסורין ואפילו עני המחזיר על
הפתחים ואפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו עת
לתלמוד תורה ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה.
ובעת זו צריך שילמוד תורה שבכתב ותורה שבעל פה
הלכות פסוקות ותלמוד ולא תלמוד בלבד אם הוא תחלת
לימודו לפי שבתחלה צריך לידע הרבה מן האיסור והמותר
בלא טעמים וראיות ואיך לעשות המצוות הנהוגות כדי שידע
לשמור ולעשות ולא יחטא קודם שידע הכל על נכון מעומק
לימוד התלמוד.

ועתה זו שביים מצוה מן המובחר לקבוע אותה מיד אחר
התפלה קודם שילך לעסקיו וכל היוצא מבית הכנסת לבית
המדרש והולך ללמוד זוכה ומקבל פני השכינה שנאמר ילכו
מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון (וע"ש בתלים בתרגום
יונתן ובגמרא סוף מסכת מ"ק דכ"ט ע"א ובמד"ר פ' שמות
ספ"ב ובירושלמי ספ"ד דשביעית) וקביעות העת צריך
שיהיה קבועה ותקועה בענין שלא יעביירו אף אם הוא סבר
להרויח הרבה.

ומכל מקום קודם שילך לבית המדרש יכול לאכול פת
שחרית אם הוא רגיל וטוב שירגיל בו כי פ"ג מיני חלאים
כמנין מחלה תלויים במרה וכולם פת במלח וקיתון של מים
שחרית מבטלתן.

ומצוה להנהיג עצמו בהנהגה טובה לשמור בריאותו כדי
שיהיה בריא וחזק לעבודת בוראו ועל כן אינו רשאי לסגף
עצמו אלא א"כ יש בו צורך לעבודה כגון שטבעו נוטה
להיות שטוף בתאוות אכילה ושתייה או שאר תאוות ואי
אפשר לו לכפות טבעו אלא א"כ יטה עצמו לקצה אחרון
ולנהוג בעצמו בפרישות לגמרי מאותו דבר שטבעו כוסף
ומנהיג בזה זמן רב עד שידע בנפשו שאף אם ינהג עצמו
בזה הדרך הממוצע לא יטנו טבעו מדרך הישרה.

וזהו כלל לכל המדות שבאדם חוץ מן הגאווה והכעס שבהם
אין ראוי לילך במדה בינונית אלא להתרחק מגובה הלב
והכעס עד קצה האחרון וכמו שאמרו חכמים מאד מאד הוי
שפל רוח בפרק ד' דאבות משנה ד' יע"ש בפירוש הרע"ב
ובפ"י המשניות להרמב"ם שהאריך בזה וכן בענין הכעס
וכמו שיתבאר לקמן סימן קנ"ו ס"ג:

* * *

לחופה מפני שיום טוב שלו הוא ולא בבית הכנסת ביום
מילה מפני שמצוות מילה בשמחה קבלו עליהם ולא כשיש
שם חתן בבית הכנסת ולא בבית האבל מפני שז' ימי
אבילות הוקשו לז' ימי החג לענין איסור עשיית מלאכה
שנאמר והפכתי חגכם לאבל וה"ה לוהוא רחום שאומרים
בב' וה'.

ואף לאחר שיצאו מבית החתן והאבל ובאו לבתיהם א"צ
לומר תחנון לפי שמקומו הוא מיד אחר תפלת י"ח וכיון
שנדחה ממקום קביעתו נדחה לגמרי וה"ה לוהוא רחום
במדינות אלו שנוהגים לומר קודם נפילת אפים בכל הימים
אע"פ שאמירתו חובה כמ"ש בס' קל"ד (מכל מקום כיון
שחיובו אינו אלא מפני המנהג ועכשיו נפטרו מלאמרו
בשעת חיובו דהיינו בזמן שנוהגים לאמרו בכל יום שהוא
מיד אחר תפלת י"ח קודם נפילת אפים נפטרו כל היום).

אבל בראש חודש שנוהגים שאין אומרים הלל בבית האבל
(יש לכל אחד לומר הלל אחר כך כשבא לביתו שמצוות הלל
היא כל היום ואין מקומו קבוע מיד אחר תפלת י"ח שאפילו
קודם התפלה צריך לקרותו לפעמים כמ"ש בס' תכ"ב
ורא"ל אחר התפלה שזמנה כל היום אפילו ליחיד בראש
חודש ואין אומרים אותו מיד אחר תפלת שחרית אלא משום
זריזין מקדימין למצות ועוד שאינו דומה לוהוא רחום שהיו
פטורים מלאמרו בשעת חובתו מפני האבילות של אבל
שהיא לו כיו"ט אבל מן הלל אינם פטורים אלא שמפני
האבילות שבבית אין רוצים לומר שם לא המתים יהללו יה
מפני שנראה כלועג לרש לפיכך צריכים לצאת משם ולקרות
כמו שהמתפלל כשהוא מהלך בדרך והגיע אצל קברות אחר
י"ח מיד שהוא צריך להרחיק משם משום לועג לרש ולקרות
(הל').

במה דברים אמורים בהלל של ראש חודש שחיובו אינו
אלא מנהג ולא נהגו לקרות בבית האבל אבל בחנוכה
שההלל הוא חובה מתקנת חכמים קורים גם בבית האבל
שגם האבל חייב בו אלא שנוהגים שהאבל כל ל' ועל אביו
ועל אמו כל י"ב חודש אינו עובר לפני התיבה בעת ההלל
כי הקהל אז בשמחה כעין שבתות ויו"ט:

* * *

אין מונעין מליפול על פניהם ביום המילה אלא בבית
הכנסת שהמילה בו אבל בבית הכנסת אחר נופלין ובזמן
הקור שמלין התינוק בביתו נוהגים שלא ליפול על פניהם
בבית הכנסת שבעל הברית מתפלל שם וכל זה בתפלת
שחרית שמלין אז התינוק אבל במנחה אע"פ שמתפללין
אצל התינוק אומרים תחנון.

משא"כ בחתן שאין אומרים תחנון כל היום כשמתפללים
אצל החתן או אם בא לבית הכנסת ביום כניסתו לחופה ויש
מקומות נוהגים שאין החתנים הולכים לבית הכנסת יום או
יומים קודם החופה כדי שיוכלו הקהל לומר תחנון אך אם
נכנסו לבית הכנסת אומרים תחנון לבד מיום החופה ויש
נוהגים שלא לומר תחנון כל ז' כשהחתן בבית הכנסת שכל
ז' ימי המשתה הם לו כרגל ואפילו ביום ח' לחופתו
(בשחרית) אין נוהגים ליפול על פניהם כיון שהיתה החופה
סמוך לערב (ולא נשלמו ז' ימים עד יום ח' בעת ההיא).

ונפשות ביתו אבל מי שא"צ לכך או שמתפרנס משל אחרים
חייב לקיים והגית בו יומם ולילה כמשמעו (ועיין בסנהדרין
פרק חלק דף צ"ט ע"ב ובמנחות פרק י"א דף צ"ט ע"ב צא
ובדוק כו' ושאר תנאי שם לא פליגי אלא במי שצריך לעסוק
בדרך ארץ ובאדר"נ פ' כ"א ובמד"ר ריש פתיחתא דאיכה
ובקהלת רבה דף קט"ו א ע"פ בשפ"ל קול הטחנה מה טחנה
זו כו').
ואף מי שצריך לכך לא יעשה מלאכתו עיקר אלא עראי כדי
פרנסתו בלבד ותורתו קבע וזה וזה יתקיימו בידו אבל כל
תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה כי העוני יעבירונו על
דעת קונו אלא מי שחשקה נפשו בתורה ונשא לבו לקיים
מצוה זו כראוי יעשה מלאכה מעט בכל יום כדי חייו ושאר
יומו ולילו עוסק בתורה:

חלק א' סימן קנו סדר משא ומתן:

ב אם צריך לעשות דבר נחוץ מיד אחר התפלה ורוצה
ללות עת הקבוע לו ולפורעה אח"כ ביום או בלילה
(כמו שיתבאר בסימן רל"ח ס"ב מהש"ס דערובין פרק הדר
ד' ס"ה ע"א) אעפ"כ טוב שילמוד אפילו הלכה אחת או
פסוק אחד מיד אחר התפלה.

ואף מי שאינו יודע ללמוד ילך לבית המדרש ושכר הליכה
בידו או יקבע לו מקום וילמוד מעט בזה שיודע ויכניס ריאת
שמים בלבו ויפשפש במעשיו אולי ימצא בהם איזה צד
עבירה ויפירוש ממנה:

חלק א' סימן קנה שכל אחד חייב בתלמוד תורה:

א לא אמרו (וכ"ה בפרש"י בתהלים סי' קיט ע"פ עת
לעשות לה' הפרו תורתך ובילקוט שם) קביעת עתים
לתורה אלא במי שצריך לעסוק בדרך ארץ להחיות נפשו

תורה אור' פרשת ויחי - הפרשה החסידית

יהודה אתה יודוך אחיך¹

ובאור ענין זה:
הנה ראובן הוא על שם ראובן² - בחינת ראיה,
ובחינת ראיה זו היא הגורמת המשכת בחינת האהבה,
כמו שכתוב (חזקאל א' י) "פני אריה אל הימין" - אריה
אותיות ראיה³. וכן היה "דגל מחנה ראובן תימנה" (במדבר
ב' י). כי ענין ראיה הוא ענין התקרבות דרך חיבה, כמו
שכתוב (חושע ט, י): "כבכורה בתאנה בראשיתה ראיתי
אבותיכם⁴ כו". וזהו "כי ראה ה' וגו', כי עתה יאהבני
איש וגו'" (ויצא כט, לב). וענין המשכה זו בכנסת ישראל
הוא בחינת "לאסתכלא ביקרא דמלכא"⁵, לעורר את
האהבה עד שתחפץ⁶ לדבקה בו ותברך.
ועל דרך זה נתקנו פסוקי דזמרה ו"יוצר אור" קודם
קריאת שמע, כדי שייבא לקיום "ואהבת" בקריאת

"יהודה אתה יודוך אחיך וגו"⁷:
הנה יהודה נקרא על שם "הפעם אוֹדָה" (ויצא כט, לה),
והוא בחינת הודיה⁸ שבכללות נשמות ישראל: "מודים
אנחנו לך"⁹, "ואנחנו כורעים ומשתחוים ומודים"¹⁰. אלא
שלמשה, לפי שהוא תחת הזמן, נקרא "הפעם אוֹדָה",
שלא כל העתים שוות. אבל למעלה במקור חוצב
נשמותיהם הוא למעלה מן הזמן, ושם נקרא יהודה, כי
היו"ד מורה על ההווה, כמו "ככה יעשה איוב" (איוב א, ה).
ויהיה פירוש המלה כמו יודה בתוספת ה' - יהודה.
(ובנחמיה י"א, ח) נכתב "יהודה" - בגול תחת הדל"ת).
וענין "הפעם אוֹדָה", היינו אחר לידה והתגלות
בחינת ראובן שמעון ולוי שהם הם הגורמים לבחינת
הודיה זו, וזהו "יודוך אחיך".

דבור המתחיל "מזמור לתודה" ובשער הל"ג בעומר. וראה לקוטי תורה עקב יד,
א ואילך בענין "נודה לך" בברכת המזון. וראה לקוטי שיחות חלק ו עמוד 195
הערה 77).

4. (נוסח תפלת העמידה).

5. (נוסח תפלת "עלינו לשבח").

6. (בראשית רבה פרשה עא, ג. ועוד).

7. (אריה אותיות ראיה תקוני זהר תקון ע קכב, א. זהר (רע"א מדימנא)
פינקס רלד, א. תקוני זהר חדש צט סוף עמוד א וריש עמוד ב).

8. (ובפירוש רש"י: "כן נראו אבותיכם בעיני לחבכם").

9. (להתבונן בכבוד המלך. ראה זהר חלק א לח, א"ב. קצט, א. חלק ב רמז, ב).

10. (על פי שיר השירים ב, ז: "אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד
שתחפץ").

1. (ראה לעיל כג, א. אור התורה רטו, ב. - הערת כבוד קדושת אדמו"ר בציונים
והערות).

נאמר שבת פרשת ויחי, י"ד טבת תקס"ו בליאדי והוא הנחת המהרי"ל. הנחת
רבי משה בן אדמו"ר הזקן נדפסה בספר המאמרים תקס"ו חלק א עמוד רעח.
הנהגות וקיצורים - אור התורה בראשית כרך ה התקצו, א. תתרה, ב. כרך ו
תתשלח. מאמרים המיוסדים על מאמר זה: דבור המתחיל "יהודה אתה" תקע"ז
- מאמרי אדמו"ר האמצעי בראשית תצו (נדפס גם בספר המאמרים תקס"ו חלק
א עמוד רמח). שם עמוד תקל. תרפ"ח - ספר המאמרים תרפ"ח עמוד מה.
תשל"ח - תורת מנחם ספר המאמרים מלוקט חלק ב עמוד רכ. תשמ"ו.

הטעם שהתחלת הסדרה בתורה אור היא בפסוק "יהודה אתה" נתבאר על דרך
הקדמ בדבור המתחיל זה תשל"ח).

2. ("ידך בערך אניכיך ישתחו לך בני אביך". פרשתנו מט, ח).

3. (ראה יחל אור - מלואים עמוד תרלד. מענין הודאה ראה בסידור עם דא"ח

הַחַיִּים אֶת ה' (שמואל א' כה, כט) מִמֶּשֶׁ, וַיִּרְדֵּה מִמָּקוֹם כְּבוֹדָהּ
וְנִתְלַבְּשָׁה בְּעוֹלָם-הַזֶּה הַגִּשְׁמִי; שֶׁאִפִּילוּ כָּל הַשְּׁגוֹת
הַרוּחָנִיִּים שֶׁמִּשְׁגָּת בְּהַתְלַבְּשׁוּתָהּ בְּתוֹךְ הַגּוֹף, הֵם נוֹפְלִים
תַּחַת בְּחִינַת זְמַן וּמָקוֹם;

וְצִרְיָן לְהַשִּׁיבָה עַל יְדֵי "וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה' בְּצָר לָהֶם"
(תהלים קו, ו, כח), כִּי צָר לוֹ הַמָּקוֹם, שֶׁהוּא בְּחִינַת מִצָּר וּגְבוּל.
וְעַל זֶה נֶאֱמַר (בְּרַח כה, לח וְעוֹד): "אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" – מִבְּחִינַת מִצָּר, כִּי, שְׁעַל יְדֵי הַמִּרְרִירוֹת
אֲשֶׁר יִהְיֶה לוֹ עַל הַהִיפּוּף, תִּגְדַּל הָאֱהָבָה לַה' בִּיתֵר שְׁאֵת
לְהַתְפַּלֵּל בְּאוֹר אֵיךְ-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא, כִּיתְרוֹן הָאוֹר הַבָּא
מִן הַחֹשֶׁךְ.¹⁹

וְעַל זֶה אָמְרוּ רַז"ל: "בְּמָקוֹם שֶׁבְּעָלִי תִּשְׁוֹבָה כִּי"²⁰,
וְכִדְאִיתָא בְּזִהְרִי: "דְּמִשְׁכִּין לִיָּה בַּחֲלֵיל יִתְרִי"²¹ לְהִיּוֹת
גִּילּוֹי אוֹר אֵיךְ-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא מִמֶּשֶׁ עַל נַפְשׁוֹ, עַד שֶׁגַּם
חַיּוֹת הַגּוֹף, וְנִפְשֵׁי-הַבְּהֵמָה, וְכַחוֹתֵיהֶם יִתְהַפְּכוּ וְיִשׁוּבוּ
אֶל ה', וְ"אֶתְהַפֵּא חֲשׂוֹכָא לְנֹהָרָא".²²

וְזֶהוּ "כִּי רָאָה ה' בְּעֵנָיו"²³ – פִּירוּשׁ: שְׁעַל יְדֵי עֵנָי
וּמְרוֹדִי²⁴, הוּא מִרְרִירוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁבְּאַתְעָרוּתָא-דְּלִתָּתָא –
נִמְשָׁךְ לְהִיּוֹת אֶתְעָרוּתָא-דְּלֵעִילָא וְ"כַמִּים הַפְּנִים כִּי"²⁵ –
יִתְרוֹן הָאוֹר בְּבִחִינַת רִאִיָּה מִלְּמַעְלָה-לְמַטָּה, "כִּי [...] יִתְהַבְּנִי" בְּבִחִינַת "אִישִׁי".

דְּהֵינּוּ כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "בַּיּוֹם הַהוּא תִּקְרָא לִי אִישִׁי"²⁶,
וּפִירוּשׁ "אִישִׁי" – אִשְׁ-שְׁלִי מִמֶּשֶׁ. וְהֵינּוּ, הַתְּשׁוּקָה
שֶׁמִּמְטָה-לְמַעְלָה, בְּחִינַת "וְאֵל אִישׁ תְּשׁוּקָתְךָ" (בְּרַשִׁית ג,
טז), שֶׁהוּא הוּא הָאֵשׁ שְׁלִי, תְּהִיָּה בְּבִחִינַת הַתְּפַלְלוֹת
בְּאוֹר אֵיךְ-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא מִמֶּשֶׁ, עַד שֶׁהוּא הוּא יִהְיֶה
אִישִׁי – אֵשׁ שְׁלִי מִמֶּשֶׁ, כִּי "וְיִמִּינוּ תְּחַבְּקֵנִי" (שִׁיר הַשִּׁירִים ב,
ו), בְּבִחִינַת חֲבוּק וְהַתְּפַלְלוֹת, לְהִיּוֹת גִּילּוֹי אוֹר אֵיךְ-סוֹף
בְּרוּךְ-הוּא מִמֶּשֶׁ עַל נַפְשִׁי בְּתְשׁוּקָה זֹו.

וְהִנֵּה זֶהוּ עֵנָן רְאוּבֵן, שֶׁהוּא עֵנָן בְּחִינַת פְּרִשָּׁה רִאשׁוֹנָה

שִׁמְעוּ. כִּי עִיָּקָר הַכּוֹנוֹנָה בְּסִפּוֹר שִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם, הוּא כִּי
לֹא דִי בִידִיעָה לְבִדָּה, לְפִי שֶׁהִיא בְּחִינַת הָעֵלֶם, וְאִפִּילוּ
"גִּנְבָא, אָפּוּם מִחֲתָרְתָא וְכו'"¹¹; וְלֹא יָבוֹא לְקִיּוֹם "וְאֶהְבֵּת"
כִּי אִם בְּשִׁיצָא מִהַהֵעֵלֶם אֶל הַגּוֹלִי, וּמִבְּחִינַת יִדִיעָה
לְבִחִינַת רִאִיָּה מִמֶּשֶׁ שֶׁהוּא בְּחִינַת גִּילּוֹי – "לְאַסְתְּפֵלָא"
דּוֹקָא.

וְהֵינּוּ עַל יְדֵי שִׁירָבָה לְסַפֵּר בְּשִׁבְחֵי יִתְבָּרָךְ, וְלַהֲעֲמִיק
דְּעֵתוֹ אִיךְ שֶׁ"מַלְכוּתָךְ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים" (תהלים קמה, ג);
"אֵלֶּף אֲלָפִים וָרֶבּוּ רֶבֶבִין כִּי"¹², וְהוּא לְבִדּוֹ יִתְבָּרָךְ הוּא
יָחִיד וּמִיּוֹחָד כְּמוֹ קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, בְּמֵאֲמָרָא¹³: "יָחִיד
חֵי הָעוֹלָמִים מִלֵּךְ כִּי", וְאַמְתוֹת שֵׁם יָחִיד הוּא שֶׁ"הוּא
לְבִדּוֹ הוּא"¹⁴. וְעֵנָן "אֶחָד" הוּא שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּחִינַת א' בְּחִי"ת
וְד', שֶׁהֵם ז' רְקִיעִים וְהָאֶרֶץ¹⁵ כִּי, שִׁיְהִי בְּטָלִים לִיְחוּדוֹ
יִתְבָּרָךְ, שֶׁהַחַיּוֹת שֶׁל שָׁמַיִם וְאֶרֶץ עוֹלָה וְנִכְלָל בְּמִקְוָרוֹ,
וְכָךְ עוֹלָה אִפִּילוּ הַחַיּוֹת שֶׁל הַרוּחָנִיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (דְּבָרִי
דְּהַיָּמִים א' כט, יא): "לֵךְ ה' הַגְּדוּלָּה (כִּי)¹⁶; וְרַק "בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד
מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד", שֶׁלִּיְחִיּוֹת עוֹלָמוֹת נִפְרָדִים – הֵם רַק
מִבְּחִינַת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרָךְ.

וּכְשִׁיִּצְרִיךְ בְּעֵנָן זֶה בְּעוֹמֵק בִּינָתוֹ, בְּבִחִינַת גִּילּוֹי
בְּמוֹחוֹ וְלֹא בִידִיעָה לְבִדָּה, אֲזִי מוֹלִיד מִזֶּה אֱהָבָה
בְּהַתְגַּלּוּת לְבוֹ, לְהִיּוֹת "נִכְסְפָה וְגַם כְּלָתָה נִפְשִׁי וְגו'" (תהלים
פד, ג), וְיָבֹא לְקִיּוֹם "וְאֶהְבֵּת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ" (וְאַתְחַנֵּן ו, ד)
מִמֶּשֶׁ, דְּהֵינּוּ לְדַבָּקָה בּוֹ בְּאֵיךְ-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא מִמֶּשֶׁ, וְכְּמוֹ
שֶׁכְּתוּב (תהלים עג, כח): "מִי לִי בִשְׁמַיִם כִּי".

וְהִנֵּה כְּתִיב (וְאַתְחַנֵּן שִׁם): "כָּכָל לְכַבֵּךְ", וְאָמְרוּ רַז"ל¹⁷: "בְּשִׁנֵּי
יִצְרִיךְ", דְּהֵינּוּ שֶׁתִּהְיֶה אֱהָבָה בְּבִחִינַת כְּעַל-תְּשׁוּבָה, כִּי
הַתְּשׁוּבָה¹⁸ אֵינוֹ דּוֹקָא בְּמִי שִׁישׁ בִּידּוֹ עֲבִירוֹת חֲסִי-וְשָׁלוֹם,
אֶלָּא אִפִּילוּ כָכָל אָדָם, כִּי עֵנָן תְּשׁוּבָה הוּא לְהַשִּׁיב אֶת
הַנֶּשְׁמָה לְמִקְוָה וְשִׁרְשָׁה;

שֶׁהִיְתָה כְּלוּלָה בְּמֵאֲצִילָה בְּרוּךְ-הוּא וְ"צְרוּרָה בְּצִרּוֹר

19. (קִהְלָת ב, יג: "כִּיתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ").

20. ("עוֹמֵדִים – צִדִּיקִים גְּמוּרִים אֵין יְכוּלִים לְעֲמוּד". בְּרֻכּוֹת לד, ב. סְנַהֲדִרִין עֲט, א).

21. (מִמְשִׁיכִים עֲלֵיהֶם כִּבֵּחַ חֹק יוֹתֵר. וְזֶה חֶלֶק א עֲמוּד קִבְּט, ב. קִצֵּט, ב. רִאָּה לְעִיל כו, ד. וְעוֹד).

22. (רִאָּה וְזֶה בְּהַקְדָּמָה ד, א).

23. (וְיָצָא כט, לב: "וְתִקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי אָמְרָה כִּי רִאָּה ה' בְּעֵנָי כִּי עָתָה יִתְהַבְּנִי אִישִׁי").

24. (עַל פִּי אִיכָּה ג, יט: "עֵנָי וּמְרוֹדִי לְעֵנָה וְרִאָּשׁ". וּבְפִירוּשׁ רִשִׁי שֵׁם א, ז: "וּמְרוֹדִיָּה – הוּא לְשׁוֹן צִעֲרָה").

25. ("כַּמִּים הַפְּנִיִּים לְפָנִים כִּן לֵב הָאָדָם לְאָדָם". מִשְׁלֵי כו, יט).

11. ("רְחֻמָּנָא קִרְיָא". גִּנְב כִּפְתָח הַמַּחְתָּרֶת קוֹרָא לַה'. בְּרֻכּוֹת סג, א גִּבְרִיסֶת הַעֵין יַעֲקֹב. "הִרִי שְׁמֵאֲמִין בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְעַם כָּל זֶה עוֹבֵר עַל רְצוֹנוֹ יִתְבָּרָךְ לְפִי שְׁאֲמוּנָה זֹו הִיא רַק בְּחִינַת מִקְדָּה וְשִׁטְרָה". לְקוּשִׁי תוֹרָה צו יא, ב. וּבִבְמָה מִקְוֹמוֹת).

12. (רַזִּינָאל ז, י: "אֵלֶּף אֲלָפִים יִשְׁמֹשׁוּנָה וָרֶבּוּ רֶבֶבִין קְדָמוּדִי יְקוּמוּ").

13. (בְּרַכָּת "בְּרוּךְ שְׁאֲמַר").

14. (פִּיּוּט "וְכָל מֵאֲמִינִים" לְרִאָּשׁ הַשָּׁנָה יוֹם הַכַּפּוּרִים. וְרִאָּה לְקֶמֶן נה, ב).

15. (רִאָּה בְּרֻכּוֹת יג, א. סֵפֶר מִצּוֹת קָטָן הוֹבָא בְּבִית יוֹסֵף אוֹרַח חַיִּים סִימָן סא).

16. (וְעֵינָן מִזֶּה עַל פִּסּוּק "וְאָרָא אֶל אֲבָרְהָם" (לְקֶמֶן וְאָרָא נה, ג)).

17. (בְּרֻכּוֹת פֶּרֶק ט מִשְׁנָה ד).

18. (רִאָּה לְקוּשִׁי תוֹרָה בְּלָק עה, ב. שֶׁבֶת שׁוּבָה סו, ג. לְקוּשִׁי שִׁיחוֹת חֶלֶק ט עֲמוּד 401 הָעֵרָה 13).

31 "שְׂמַאל דּוּחָה" הוא שְׂגוּרְמַת לְהִיטּוּ נְשִׂאוֹת רֹאשׁ וְכוּ';
 32 "וְיִמְיָנו תְּחַבְּקֵנוּ" – "יִמְיָן מְקַרְבֵּת" – לְהַתְּכַלֵּל כּוּ; וּבְחִינַת
 33 "לְלוּהָ אִישִׁי" הֵינּוּ מֵה שְׂאוּמֵרִים בְּ"אַמֶּת וְיָצִיב": "הַדְּבָר
 34 הַזֶּה" – הִיא הַתּוֹרָה, שֶׁשְּׂרָשָׁהּ מֵאֵד נֶעֱלָה, אֶלָּא
 35 שְׁנֵת־לְבָשָׁה בְּדָבָרִים גְּשָׁמִיִּים; שֶׁלֹּכַן נִמְשָׁלָה הַתּוֹרָה לְמִים
 36 שְׂיוֹרְדִים מִמָּקוֹם גְּבוּהָ וְכוּ'.³⁸

וְזֹאת יָשִׁיב אֶל לְבוֹ:

37
 38 אַמֶּת הוּא שְׂאִין אֲנִי רֹאוי מִצַּד עֲצָמֵי לַעֲלוֹת
 39 וּלְהַתְּכַלֵּל בְּאוֹר ה' וּלְהָשִׁיב אֶת הַנֶּפֶשׁ מִמְּשָׁה־לְמַעְלָה,
 40 לְיִיחָדָה בְּמַאֲצִילָה בְּרוּךְ־הוּא, בִּי "מִי יַעֲלֶה בְּהָר ה' כוּ"
 41 (תהלים כד, ג), אֲבָל מִכָּל מְקוֹם, הֲרִי אֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא
 42 מִצַּד עֲצָמוֹ מִמִּילָא וּמֵאִילָיו נִמְשָׁךְ גַּם לְמַטָּה – שְׂשׂוּרָה
 43 וּמִתְּגַלָּה בְּתוֹרָה, וְהֲרִי מִתְּגַלָּה יְחִיד זֶה הָעֲלִיּוֹן לְמַטָּה
 44 כְּמוֹ לְמַעְלָה, וְאִי לְזֹאת, עַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה יִכּוֹל
 45 לְהִמְשִׁיךְ אֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא מִמַּשׁ לְמַטָּה עַל נִפְשׁוֹ.
 46 וְזֶהוּ "אִם רָץ לְבָר שׁוֹב לְאַחֵד"³⁹, שֶׁגַּם לְמַטָּה בְּבָחִינַת
 47 "שׁוֹב" נִמְשָׁךְ בְּחִינַת "אַחֵד". וְזֶהוּ "לְלוּהָ אִישִׁי אֱלִי",
 48 שְׂיוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ אֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה.
 49 וְזֶהוּ פִירוּשׁ "אַמֶּת, וְיָצִיב כוּ": שְׂמַאֲרִיכִין לְאַשֶׁר
 50 וּלְקִיָּים אֶת "הַדְּבָר הַזֶּה עֲלֵינוּ", וְ"עַל אֲבוֹתֵינוּ כוּ", עַל
 51 הָרִאשׁוֹנִים כוּ", וּמִמְשִׁיכִים מִלְּמַעְלָה "אַמֶּת, וְיָצִיב, וְנִכּוֹן
 52 וְכוּ", וְנִחְמָד, וְנִעִים כוּ" לְהִיטּוּ הַמְשָׁכַת אֹר אֵין־סוֹף
 53 בְּרוּךְ־הוּא שׁוֹרָה וּמִתְּגַלָּה בְּאוֹר תּוֹרָה. :

54 אַף הִנֵּה כָּל ג' בְּחִינּוֹת⁴⁰ הַנ"ל עֲדִיין הֵם בְּבָחִינַת 'מִמִּילָא
 55 כָּל עֲלָמִין', שֶׁהֵם בְּחִינַת הַמְשָׁכוֹת מֵאוֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־
 56 הוּא לְבָחִינַת 'מִמִּילָא כָּל עֲלָמִין':
 57 שְׂבָחִינַת רֹאוּבֵן הִיא לְעוֹרֵר אֶת הָאֱהָבָה לְהִיטּוּ
 58 "וְנִבְסָפָה גַּם כָּלְתָהּ כוּ", וְלְהִיטּוּ מִשְׁתַּקְּקַת לְהַתְּכַלֵּל
 59 וּלְהַתִּיחֵד בְּמַאֲצִילָה בְּרוּךְ־הוּא, מִכָּלֵל שֶׁהִיא עֲדִיין
 60 אֵינָה כָּלְלָה וּמִיּוֹחֲדוּת⁴¹ בְּאוֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא ה' סוֹבֵב

1 שְׂבָקְרִיאַת־שְׂמַע'²⁷, שֶׁהוּא בְּחִינַת רְצוּא. וּפְרָשָׁה שְׁנִיָּה
 2 שְׂבָקְרִיאַת־שְׂמַע'²⁸ הִיא בְּחִינַת שְׂמוּעוֹן – "וְהָיָה אִם שְׂמוּעַ
 3 תְּשָׁמְעוּ" (עֲקֵב יא, ג), שֶׁהִיא בְּחִינַת שׁוֹב.

4 כִּי רֹאִיָּה הִיא מְקַרְבֵּת, וְהֵינּוּ בְּחִינַת אֱהָבָה שְׂמַחְמַת
 5 הַקִּיּוּב. אֲבָל שְׂמִיעָה הִיא מְרֻחָק, וְהִיא הַגּוֹרְמַת בְּחִינַת
 6 יִרְאָה, וְכֵמוֹ שְׂכָתוֹב²⁹ "ה' שְׂמַעְתִּי שְׂמַעְךָ – יִרְאָתִי". כִּי
 7 הִירְאָה הִיא בְּאֶה מַחְמַת בְּחִינַת הִרְיֻחוֹק הַנִּמְשָׁךְ מִבְּחִינַת
 8 "שְׂמַאל דּוּחָה"³⁰. כִּי לְפִי שֶׁהוּא דּוּחָה וּמִשְׁפִּיל עֲצָמוֹ
 9 לּוֹמֵר לְנִפְשׁוֹ: מִי הוּא אֲשֶׁר עָרַב לְבוֹ לְגִשְׁת כוּ³¹, אֲזִי
 10 תּוֹפֵל עָלָיו יִרְאָה וּפְחַד בְּלָבוֹ. וְכֵמוֹ שְׂכָתוֹב (יִתְרוֹ ב, יד):
 11 "וִירָא הָעַם וַיִּנְוְעוּ וַיַּעֲמֵדוּ מִרְחוֹק", שְׂבָשְׂבִיל "וַיִּנְוְעוּ" –
 12 שְׂנַפֵּל עֲלֵיהֶם אֵימָה וּפְחַד³², וּלְפִיקָךְ "וַיַּעֲמֵדוּ מִרְחוֹק" –
 13 בְּבָחִינַת שְׂמִיעָה. וְכַעֲנִין "אִם"³³ רָץ לְבָר – שׁוֹב לְאַחֵד³⁴.

14 וְזֶהוּ עֲנִין פְּרָשָׁה שְׁנִיָּה שְׂבָקְרִיאַת־שְׂמַע, שֶׁהוּא בְּחִינַת
 15 יִרְאָה כְּמוֹ שְׂכָתוֹב (עֲקֵב יא, טז): "הִשְׁמַרְוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה כוּ".
 16 וְזֶה שְׂכָתוֹב (וַיֵּצֵא כט, לג): "כִּי שְׂמַע ה' כִּי שְׁנוּאָה אֲנִכִּי",
 17 וְכַעֲנִין "נִבְּזָה בְּעֵינָיו נִמְאָס" (תהלים טו, ד). וְהֵינּוּ, שְׂעַל יְדֵי
 18 אֲתַעֲרוּתָא־דְּלִתָּתָא, מֵה שְׂנַחֲשֵׁב בְּעֵינָיו לְשִׁנוּאָה עַל יְדֵי
 19 "שְׂמַאל דּוּחָה", נִמְשָׁךְ לְהִיטּוּ אֲתַעֲרוּתָא־דְּלַעֲיָלָא – "כִּי
 20 שְׂמַע ה'", בְּחִינַת שְׂמִיעָה מְרֻחָק, כִּדִּי לְהִמְשִׁיךְ בְּחִינַת
 21 יִרְאָה מִלְּמַעְלָה.

22 (וְכֹזֶה יוֹבֵן עֲנִין "שְׂמַע" – "וְהָיָה אִם שְׂמוּעַ", שְׁדֵן חֶסֶד
 23 וּגְבוּרָה וְהַשְׁמוּת מ"ב וְע"ב³⁵. אֶלָּא שֶׁהוּא הַתְּכַלֵּלוֹת. כִּי "שְׂמַע"
 24 – חֶסֶד, אֱהָבָה, רֹאוּבֵן; וְכָלִיל גַּם כֵּן מְגֻבְּרָה, בְּחִינַת "רֹאֵה
 25 בְּעֵינָי" הַנ"ל. וְכֵן "וְהָיָה אִם שְׂמוּעַ" – יִרְאָה כָּלִיל מֵאֱהָבָה)³⁶.

26 וְהִנֵּה אַחֵר קְרִיאַת־שְׂמַע אוֹמְרִים: "אַמֶּת, וְיָצִיב וְכוּ",
 27 וְנִחְמָד, וְנִעִים, וְנוֹרָא וְכוּ', הַדְּבָר הַזֶּה עֲלֵינוּ". וְהֵינּוּ
 28 בְּחִינַת לְוִי – "לְלוּהָ אִישִׁי אֱלִי" (וַיֵּצֵא כט, לד). וְהוּא עֲנִין
 29 "יְמִינָא וְשְׂמַאלָא וּבִינִייהוּ כָּלָה"³⁷.

30 כִּי "שְׂמַאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי" (שִׁיר הַשִּׁירִים ב, ו) – בְּחִינַת

26. (הוֹשֵׁעַ ב, יח: "בְּיוֹם הַהוּא נֶאֱמַר ה' תִּקְרֵא אִישִׁי").

27. (רֹאֵה אֹר הַתּוֹרָה תִּשָּׂא (שְׁמוֹת כֶּרֶך ו) עֲמוּד אֶתְתַּפּוּ. תַּצֵּא (דְּבָרִים כֶּרֶך ד) עֲמוּד בִּינָה).

28. (רֹאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תַּרְל"ג חֶלֶק א עֲמוּד קמג).

29. (חֲבִיקוּק ג, ב. רֹאֵה פִירוּשׁ הַפֶּסוּק בְּמַאֲמָרֵי אֲדְמוּר"ר הַאֲמָצְעִי בְּרִאשִׁית עֲמוּד תַּקמ"ה).

30. (סוֹטָה מז, א: "שְׂמַאל דּוּחָה וְיִמִּין מְקַרְבֵּת").

31. (עַל פִּי יִרְמְיָה ל, כא: "מִי הוּא זֶה עָרַב אֶת לְבוֹ לְגִשְׁת אֵלֵי נֶאֱמַר ה'").

32. (רֹאֵה רִשִׁי: "וַיִּנְוְעוּ – אֵין נוֹעַ אֶלָּא דִּיע").

33. (סֵפֶר יִצְרָה פֶּרֶק א מִשְׁנֵה ח).

34. "וְהָעֲנִין שֶׁל בְּחִינַת הַשׁוֹב הַזֶּה הוּא בְּחִינַת הִרְיֻחוֹק שְׂמַחְרַח וּמִשְׁפִּיל אֶת עֲצָמוֹ מֵאֵד, וְהוּא בְּחִינַת "שְׂמַאל דּוּחָה", דְּהֵינּוּ שְׂמַחְרַח אֶת עֲצָמוֹ בִּיטָר לְהִיטּוּ

עוֹמֵד בְּרִיחוֹק מִקּוֹם דּוּקָא". – מַאֲמָרֵי אֲדְמוּר"ר הַאֲמָצְעִי בְּרִאשִׁית עֲמוּד תַּקד. וְרֹאֵה שֶׁם עֲמוּד תַּקמ"ד. וְכֵן הוּא בְּאוֹר הַתּוֹרָה וְיִחִיד תַּשְׁלֵט, א).

35. (פִּרֵּי עֵץ חַיִּים שֶׁשֶׁר הַקְּרִיאַת שְׂמַע פֶּרֶק יח – פְּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה דְּקִרְיאַת שְׂמַע יֵשׁ בָּהּ שֶׁם מ"ב כְּנֻגֵּי מ"ב חִיבִין שְׂמִי'אֱהָבָת" עַד "וּבִשְׁעִירִי", וּפְרָשָׁה "וְהָיָה אִם שְׂמוּעַ" יֵשׁ בָּהּ שֶׁם ע"ב כְּנֻגֵּי ע"ב חִיבִין שְׂמִי'וְהִיד" עַד "וְשִׁמְתָם כוּ").

36. (עֲיִין בִּיאוֹר זֶה עַל פֶּסוּק "אֶלָּה מִסְעִי" (לְקוּשִׁי תּוֹרָה מִסְעִי צ, א). וְעַל פֶּסוּק "וְיִחִיד" (צִרִּיךְ עֵינִי לְאִיזָה מִאֲמָר חֲבִינָה).

37. (פִּירוּשׁ "אֲזֹמֵר בְּשִׁבְחִיךָ" – זִמְרֹת לְלִיל שְׁכַת).

38. (תַּעֲנִית ז א).

39. (סֵפֶר יִצְרָה פֶּרֶק א מִשְׁנֵה ח).

40. (רֹאֵה אֹר הַתּוֹרָה יִתְרוֹ (שְׁמוֹת כֶּרֶך ג) עֲמוּד תַּתַּקצא).

41. (רֹאֵה אֹר הַתּוֹרָה וְיִקְרָא כֶּרֶך א עֲמוּד רכג).

והנה על ידי זה: "ידך בעורף אויבך".
 "אויבך" הם עניני העולם וצרכי הגוף הגשמי. הגם
 שאדם צריך להם, מכל מקום צריכין להיות בבחינת
 עורף ולא פנים. (בחינת פנים היינו שעושה הדבר בלב ונפש,
 ובחינת עורף היינו בבחינת אחרונים, "כמאן דשדי בטר
 כתפיה"⁵¹, בעל כרחו וכאלו כפאו⁵² וכו').
 ו"ידך" הוא "בעורף אויבך" – "אל תקרי ידך אלא
 יודי"ך"⁵³. והוא בבחינת "ידך" ממש, כי "ימינה פשוטה
 לקבל שבים"⁵⁴, הוא בבחינת ימין וחסד שנתפשט למטה
 מטה. ובענין "וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה
 ה' במצרים" (בשלח יד, לא).
 כי הנה הידידה הגדולה הזאת שהוא בבחינת
 אחרונים וכאלו כפאו, מי גרם להמשיך את האדם
 להיות מוכרח לזה? ודאי מאת ה' ומידו היתה זאת⁵⁵ כדי
 ל"אתהפכא חשוכא לנהורא", שיתפלל בכח האכילה
 וכו' וכיוצא בזה.
 רק שצריך שלא יומשך בבחינת פנימיות אלא
 בבחינת "עורף", ובחינת עורף זה יוכלל בבחינת ידך –
 יודי"ך. והוא בבחינת ידך של יהודה כו', לפי שהוא בבחינת
 הודאה וביטול בבחינת "סובב כל עלמין" "השועה ומשועה
 כו"⁵⁶, "גם חשך לא יחשיך" ו"כחשיכה כאורה" (תהלים קלט,
 יב) – גשמייות ורוחניות שוין; שהרי "בולם בחכמה עשית"
 (תהלים קד, כד), שהחכמה היא עשיה גשמיית. ואם כן, גם
 האכילה ושאר ענינים הגשמיים הם לפנינו יתברך כמו
 רוחניות של חכמה, מאחר שגם החכמה היא גשמיית
 וכו'.

כל עלמין' ("בשמים ממעל ועל הארץ מתחת" (ואתחנן ד, לט) –
 הכל בשועה, ורוחניות וגשמיית – "כולא קמיה כלא – ממש –
 חשיבי"⁴²); ועל דרך זה שאר הבחינות, אלא שהן בבחינת
 המשכות להיות 'ממלא כל עלמין' כו'.
 אבל בבחינת יהודה שהוא בבחינת הודאה⁴³, הוא
 בבחינת בטול והתבטלות באור איין סוף ברוך הוא ממש
 ה'סובב כל עלמין. והן הן בחינות השתתפות שבתפלת
 שמונה עשרה. ולכן תפילה היא בלחש ובחשאי⁴⁴,
 בבחינת 'סובב כל עלמין', למעלה מעלה מבחינת
 השתלשלות, שאינה בגדר המשכה והשפעה כלל כו',
 ואינה עולה בשם אהבה כלל, רק בבחינת ביטול
 במציאות ממש לגמרי. והיינו בבחינת השתתפות אל חיק
 אביה⁴⁵ ממש, להיות כאין ואפס ממש; שעל זה מרמז
 ענין ההשתתפות כמו שמשתתף לפני המלך – שמבטל
 את עצמו כו'.
 רק שכדי להיות בבחינה זו שהוא בבחינת יהודה –
 בבחינת "אתה", דהיינו להיות בגילוי כאילו הוא
 לנוכח⁴⁶, צריך להיות "יודוך אחיך"⁴⁷. שצריך להקדים
 תחילה בבחינת ראובן ושמעון ולוי, שבהם ועל ידם
 יומשך גילוי בבחינת הודאה זו. כי בלי קדימת בבחינת
 ראובן שמעון ולוי לא נמשך בבחינת יהודה – שהוא
 בבחינת ביטול והתבטלות כו' – בבחינת גילוי, אלא
 בבחינת העלם ומקיף. ולכן אי אפשר להתחיל תפילת
 שמונה עשרה בלי קדימת פסוקי דזמרה ו"וצר אור"
 וקריאת שמע כו'⁴⁸. וזהו ענין "נעוץ תחלתן בסופך"⁴⁹,
 והמבין יבין⁵⁰:

42. (זהר חלק א יא, ב בהקדמה).

43. (ראה לקוטי שיחות חלק לה עמוד 196 הערה 36).

44. (מענין בחשאי ראה לקוטי תורה דבור המתחיל האינו הראשון סוף פרק ד – עב, ד).

45. (על פי איכה ב, יב: "בהשתפר נפשם אל חיק אמתם").

46. ("רוצה לומר, שיהיה הביטול במוחו באמת כאלו המלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא – הוא לנוכח ממש" – אור התורה שמות כרך ח עמוד ג'גח).

47. (בבבב 633 נוסף: דהיינו).

48. (ובמנחה – שמתפללין רק תפילת שמונה עשרה, היינו מפני שכבר הקדימו בשחרית קריאת שמע וברכותיה. ובערבית צריך לחזור להתחיל קריאת שמע וברכותיה קודם התפילה).

49. (ספר יצירה פרק א משנה ז).

50. (ועיין במקום אחר, על פסוק "ולשרקה בני אתונך" (למקן מז, א), דמשמע דשור"ק, שהוא הודאה, הוא למטה מסגול' שהוא בבחינת אהבה ויראה כו'. והוא לכאורה הפך ממה שנתבאר כאן דיהודה שהוא הודאה הוא למעלה מראובן שמעון ולוי שהם סגול'.

ובאמת לא קשה מידי. דהודאה היא למטה מאהבה ויראה,

אבל הודאה דיהודה – זהו בבחינת בטול שלמעלה מאהבה ויראה.

וזה בבחינת דוד (תהלים קלא, ב): "אם לא שיתי ודוממתי". וכמו שכתוב (מלכים א' יט, יב): "ואחר האש קול דממה דקד", הרי שהדממה והביטול הוא למעלה מהאש שהיא אהבה, כי "תמן קאתי מלכא" (תקוני זהר תקון דה). אבל גבי אש כתיב (שם): "לא באש הרוי"ה", אלא שהאש הוא להו"ה, כמו שנתבאר במקום אחר.

ועוד, דזהו שאמר כאן "יהודה אתה", שיהיה יהודה בבחינת אתה, דהיינו בבחינת גילוי כו'. ולפעמים אינו בגילוי כי אם רק בהעלם, ואז היא הודאה שלמטה מאהבה ויראה. אבל כשהודאה בבחינת גילוי זהו בבחינת ביטול ממש).

51. (כמי שזורק מאחורי כתפו. ראה תניא פרק כב).

52. (על פי לשון הגמרא נדרים כ, ב. ויש: "כמי שכפאו שד").

53. (תקוני זהר בהקדמה ז, ב).

54. (נוסח היידי בתפילת נעילת).

55. (מאת ה' היתה זאת: לשון הכתוב תהלים קיח, כג).

56. ("קטן וגדול". פיוט לזמרים נוראים "וכל מאמינים").

רוח שפלים" (ישעיה נז, טו); שכל העושה חסד במדת
הרחמים לרחם על עניים ויתומים, הרי זה בבחינת "בני
אביר".

גם בחינת "אביר" היא התורה, ד"אורייתא מחכמה
נפקת"⁵⁹, שהוא בחינת אב, וכמו שאמרו: "שמע בני
מוסר אביר" (משלי א, ח) – "זו תורה שבכתב וכו'"⁶⁰; ו"בני
אביר" הם העוסקים בתורה.

וזהו "וישתחו לך בני אביר", ש"בני אביר" הם
העוסקים בתורה ובגמילות חסדים, הם הם "וישתחו לך"
וימשיכו אותך להיות "נעוץ תחילתו בסופו", שהתורה
והגמילות חסדים הם הנותנים פח בנפש לעורר את
האהבה ויראה עד שתהיה בחינת הודאה וביטול, ועל
ידי כן "יודוך אחיר" להיות "יהודה אתה" כנ"ל:

ביאור על הנ"ל⁶¹

וכמו כן על ידי בחינת שמעון שמלמטה למעלה –
"אם שמוע תשמעו", מעורר בחינת אתערותא דלעילא,
"כי שמע ה' כו".

וענין ראיה היא מקרוב, ושמיעה היא מרחוק כמו
שכתוב (חבקוק ג, ב): "ה' שמעתי שמעך יראתי", בחינת
"אודנין"⁶⁵, כי חבקוק היה בבחינת הריחוק שהוא בחינת
שוב, כענין "ויעזבו ויעמדו מרחוק" (יתרו ב, יד).

ומזה נמשך מלמעלה למטה "כי שמע ה' כי שנואה
אנכי ויתן לי וגו'" (ויצא כט, לג), שמוזה יהיה התקרבות
מלמעלה (ו'שנואה' – שאינה אהובה כל כך. שהרי כתיב (ויצא
כט, לו): "ויאהב גם את רחל מלאה") מחמת שעושה את עצמו
רחוק, וישמאל דוחה; ונקרא "שנואה" כי "שמאלו תחת
לראשי" (שיר השירים ב, ו).

ועל ידי זה ואחר כך – בחינת לוי – ט"ו ווי"ן⁶⁶ ד"אמת
ויציב".

וג' בחינות אלו הן ג' קוין: חח"ן (חכמה, חסד, נצח),
בג"ה (בינה, גבורה, הוד, ודת"י ודעת, תפארת יסוד)
שהוא קו האמצעי הוא בחינת לוי;

וזאת היא מעלת "יהודה אתה", היינו בחינת הודאה
בגילוי שבתפלה, שתהיה "ידך בעורף אויבך" – בשעה
שעוסק ב"עורף אויבך" ואזי חולפת ועוברת ממנו
האהבה, מכל מקום נשאר רשימו וכו', אך היינו דוקא
בבחינת עורף ולא פנים:

אך עיקר הגורם לכל מעלת בחינה זו להיות "יהודה
אתה", והגורם להיות "יודוך אחיר", על זה נאמר
"וישתחו לך בני אביר".

כי הנה ההשתחוואה הוא בחינת המשכה, וזהו ענין
ההשתחוואות שבשמונה עשרה, שהן הן המשכות.⁵⁷
ובחינת "אביר" היינו בחינת "כרחם אב על בנים" (תהלים
קג, יג), "אבינו אב הרחמן"⁵⁸; שהרחמנות הוא בחינת אב,
ותולדות הרחמנות הוא בחינת צדקה וחסד "להחיות

הנה השבטים הם ב' בחינות – מלמטה למעלה
ומלמעלה למטה; עלמא דנוקבא ועלמא דדכורא.

(וכמו שנתבאר לעיל (כח, ג) על פסוק (וישב לו, ו) "והנה אנחנו
מאלמים אלומים", שגשמות השבטים נמשכו מבריאה, והן
בבחינת מלמטה למעלה לעלות מבריאה לאצילות; ושרשן הן
י"ב גבולי אלכסון⁶² שבין "אדאצילות, שנקראו (תהלים קכב,
ד) "שבטי י"ה" – שגמשים מלמעלה למטה).

והנה באתערותא דלתתא – אתערותא דלעילא:
שעל ידי בחינת ראובן שמלמטה למעלה – ממשיך
גילוי בחינת ראובן שמלמעלה למטה. והוא: כי בחינת
ראובן הוא בחינת ראי' ב"ן, בחינת ראי' – אותיות
ארי"ה⁶³. ומלמטה למעלה הוא בחינת "לאסתכלא
ביקרא דמלכא"⁶⁴, שמוזה נמשך תוקף האהבה, בחינת
פני אריה אל הימין וכו' (יחזקאל א, י), ועל ידי זה נמשך גם
כן אתערותא דלעילא מלמעלה למטה, גילוי בחינת
ראיה עליונה, "כי ראה ה' בעניי" (ויצא כט, לב), בחינת
התקרבות – "כי עתה יאהבני אישי" (שם), "וימינו תחבקני"
(שיר השירים ב, ו).

57. (עין ריש פרשת וישב: "והנה השקטש וכו' משתחוים לי" (לעיל כח, ב"ג).

58. (נוסח ברכת קריאת שמע של שחרית).

59. (זהר חלק ב קבא, א).

60. (תניא, אגרת הקדש סימן כט על פי זהר חלק ב רעו, ב).

61. (נאמר ביום א' פרשת שמות, ט"ו טבת תקס"ו) והיא רשימת כבוד קדושת אדמור' הצמח צדק על פי הנחת המהר"ל – נדפסה בספר המאמרים תקס"ו חלק א עמוד רפו. הנחת כבוד קדושת אדמור' האמצעי נדפסה שם עמוד רסא (ובמאמרי אדמור' האמצעי בראשית עמוד תקיב). הנחת רבי משה בן אדמור'

הקוין נדפסה שם עמוד רפד).

62. (ראה לקוטי תורה צו יז, א).

63. (זהר חלק ג רלד, א. תקוני זהר תקון ע' קכב, א. וראה גם לקמן עא, ד).

64. (להתבונן בכבוד חמלק. ראה זהר חלק א מקץ קצט, א. בראשית לח, א"ב. חלק ב פקודי רמז, ב. תרומה קלד, א).

65. ("יראי אלקים" (יתרו יח, כא) – "אודנין ו" אונים; הךא הוא דכתיב: "ה' שמעתי שמעך יראתי". תקוני זהר, תקון ע (בנוסח אחר) קלת, א).

66. (ראה מאמרי אדמור' האמצעי דברים חלק ב עמוד תנא. ושם נסמן. חלק ג עמוד תתקעא).

24 כי הסיג דחכמה הוא שתיקה⁷⁶, כמו שנתבאר במקום
25 אחר⁷⁷ בענין "יונת אלם וכי" (תהלים נו, א).
26 "ידך בעורף אויבך":
27 כי המלכות יש לה עליות וירידות – "הפעם אוֹדָה"
28 (ויצא שם); ובליילה יורדת לברך בי"ע, כמו שכתוב "ותתן
29 טרף"⁷⁸, ואין בירור אלא בבחינת אחרונים, כי הפנימיות
30 מתכלל בנר בפני אבוקה בלי בירור כו'.
31 וענין "ישתחוו לך בני אביך" הוא בחינת המשכה
32 מבחינת אבא למלכות – "אבא יסד ברתא"⁷⁹, כי "יודוך
33 אחיך" הוא המשכה מכתר, שהוא על ידי ג' קוין הנ"ל.
34 מה שאין בן "בני אביך", המשכת אבא – ב' קוין והם
35 ראובן ולוי, חח"ן על ידי גמילות חסדים, ודת"י על ידי
36 תורה – "נובלות חכמה של מעלה כו"⁸⁰.
37 וענין "כי ראה ה' בעיניי":
38 הנה בירורים ותשובה הכל ענין אחד: שהיה יורד
39 ממקום גבוה וצריך לעלות לשם נקרא תשובה; וכן
40 הנשמה ירדה לצורך עלייה. והנה ההתקרבות שמחמת
41 בחינת "עניי", שהוא מרירות הנפש על ריחוקה (עד שגם
42 הנפש־הבהמית והגוף יהיו בבחינת אתהפכא כו'), היא יותר
43 גדולה, כיתרון האור הבא מן החשך. וכבודע ממה
44 שנתבאר במקום אחר⁸¹ בענין "ויברך יעקב את פרעה"
45 (ויצא מז, ז): "מה ההוא סטרא וכי"⁸².

1 שַׁעַל יְדֵי ג' בחינות אלו נמשך בחינת יהודה – "יודוך
2 אחיך" להיות בחינת הודאה, "כתר מלכות". והנה
3 המלכות היא בחינת מקבל ו"לית לה מגרמה כלום"⁶⁷.
4 ואף על פי כן, אחר שמקבלת הרי היא בחינת מלכות
5 עליהם (ונקראת "כתר מלכות" – שהיא בחינת כתר מלמשה
6 למעלה), הגם שהם ממשיכים לה האורות ופרקין⁶⁸.
7 והרי זה כמשל המלך בשר ודם, שהוא מקבל המט,
8 הפסוק והזהב מאנשי מדינתו, ואף על פי כן הרי הוא
9 מולך עליהם כו', כך המלכות שרשה בכתר, "נעוץ סופן
10 בתחלתן", רק שצריך המשכת הכתר הנקרא "טמירו
11 דכל טמירין"⁶⁹, שהיה בגילוי בבחינת "אתה".
12 ולכן "יודוך אחיך" – מכתר למלכות על ידי ג' קוין
13 הנ"ל:
14 ראובן – פרשה ראשונה דקריאת שמע, בחינת שם
15 מ"ב. ושמעון – פרשה שניה – ע"ב⁷⁰. ולוי – "אמת ויציב"
16 בחינת הממוצע, ונקרא 'היכל הרצון'⁷¹, שלמעלה
17 מ'היכל האהבה'⁷² שלפני קריאת שמע וכי',
18 ו'היכל קדש־קדשים'⁷³ – "אדני שפתי כו'" (תהלים נא, יז),
19 סמיכת גאולה לתפלה – להיות בחינת "יודוך אחיך",
20 בחינת הודאה, בחינת בטול, בחינת כתר. "ותעמוד
21 מלדת" (ויצא כט, לה), "אין עמידה אלא תפילה"⁷⁴.
22 (והוא גם כן לשון עמידה, ושתיקה, ובטול, שהוא בחינת
23 כתר, שהוא לשון שתיקה⁷⁵ כמו "כתר לי זעיר" (איוב לו, ב).

75. (ראה גם אור התורה ואתחנן עמוד רפה. המשך תעריב בתחילתו ושם סוף פרק קבו).
76. (אבות ג, יג: "סיג לחכמה שתיקה").
77. (ראה לעיל כב, ד. לקוטי תורה במדבר ז, ג).
78. (משלי לא, טו: "ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתך").
79. (זהר חלק ג רמח, א. רנו, ב. רנח, א. תקוני זהר תקון כא (בא, ט). תקון סט קה, ב). אגרת הקדש סימן ה).
80. ("תורה". בראשית רבה פרשה יז, ה. פרשה מז, יז).
81. (אולי הכוונה לבאורי זהר – לאדמור"ר האמצעי ויגש קלה, ג; לאדמור"ר הצמח צדק כרך ב' עמוד תשכז).
82. (זהר ויחי, דף ריא, א: "מה ההוא סטרא (ממש) קטיל ואפיק נשמתין, אנה קודשא בריך הוא עבדי בההוא גוונא ממש". ותרומה: מה אותו הצד וממש) הורג ומוציא נשמות, כך הקדוש ברוך הוא עושה באותה צורה ממש).

67. (ראה זהר חלק א תולדות קלה, סוף עמוד ב. ויחי רלו, ב. שם רמט, ב. חלק ב ויקהל רא, א. חלק ג בחקותי קיג, ב)
68. (וענין בזהר בלק (קצא, א) על פסוק (תהלים קג, ב) "גבנדי לח עושי דברו לשמוע בקול דברו כו").
69. (ראה זהר חלק ב יתרו פט, א. חלק ג נשא קלה, ב. ועוד).
70. (וענין במקום אחר (ראה לקוטי תורה ואתחנן יב, ד. ובכמה מקומות), דלכאורה שם מ"ב הוא גבורה ושם ע"ב חסד. אלא שהוא בחינת אור הגבורה בכלי החסד ואור החסד בכלי הגבורה).
71. (ראה פרי עץ חיים שער ז) הקריאת שמע פרק כו. מאמרי אדמור"ר האמצעי דברים חלק ב עמוד תו. ושם נסמן).
72. (ראה פרי עץ חיים שם פרק ד. מאמרי אדמור"ר האמצעי שם עמוד תו. ושם נסמן).
73. (ראה סידור הארז"ל במקומו. מאמרי אדמור"ר האמצעי ויקרא חלק ב עמוד תתו. ושם נסמן. דברים חלק ג עמוד אמ. ושם נסמן).
74. (ברכות ו, ב).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

15 אלא לפי שאם לא היה רקיע המבדיל בין מ"ע כו' היה
16 בחי' חכמה דמה ואין הכל בבחי' העלם העצמות ומה
17 שיש בכח חכמה לירד להוות כל יש היפוך האין דחכ'
18 היה נכלל לגמרי ולא הי' המציאו' בריא' יש מאין כלל
19 אך ע"י הרקיע הוא שהפריד בחי' יש דחכמ' להיות
20 במציאות בפ"ע כנ"ל אבל מ"מ אור דח"ע בוקע ועובר
21 לח"ת כו' שהרי מאין תמצא תמיד כו'. וזהו הטעם
22 שעכ"פ ימצא בחי' כח מ"ה דח"ע גם בח"ת שמהווה
23 כל הברואי' יש מאין כמ"ש כולם בחכמה עשית שיהיה
24 בהם בחי' ביטול היש לאין מראש כל מדריגות
25 בעולמות העליונים עד סוף כל המדריגות עד היכלות
26 דק"נ כנ"ל שכ"ז רק מבחי' אור דחכמה עלאה בח"ת
27 גם לאחר שהבדיל הרקיע ביניה'. וזהו חכמו' בחוץ
28 תרונה כו' ח"ע שנמשך בח"ת כו' וד"ל.

בראשית ברא כו'. יהי רקיע בתוך המים

1 (ה) אך הנה אנו רואים בחי' ביטול היש לאין בכל
2 הברואים שזהו היפוך הבריאה מאין ליש
3 גמור וכמו וכל צבא השמים לך משתחווים ואומרים
4 שירה וגם ע' שרים שלמטה אומרים שירה. וגם
5 בהיכלות הק"נ שלמטה יש ביטול לאין אלקי וכמ"ש
6 בלעם לא אוכל לעבור כו' וגם כל גוים יראים את
7 האלקים וכמ"ש מי לא ייראך מלך הגוים וכמ"ש מלך
8 אלקים על גוים כו'. וגם האדם בכלל אע"פ שהוא בעל
9 בחירה ויוכל להיות נפרד גמור לחטוא ולמרוד כו' מ"מ
10 יש בו בחי' הביטול לאין האלקי להיות לבו נשבר
11 בתשובה שלמה לפרקי' כידוע. הענין הוא לפי שבחי'
12 אין דכח מה דחכמה מאיר בחכמה שהוא בחי' יש
13 מאחר שמאין תמצא א"א לומר שנעשה על ידי הרקיע
14 המבדיל הפסק יש גמור להיות מהיפוך להיפוך לעולם

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

נִקְרָא "אוֹנָא פְּחוֹת מִשְׁתּוֹת", וּמִתְקַיֵּים הַמִּקָּח כִּי
כֵן הוּא הַהֲשֵׁת לְשָׁלוֹת.

אֲמַנָּם פְּעָמִים יִהְיֶה "אוֹנָא יֵתֵר מִשְׁתּוֹת", וְהוּא
כִּי יֵאִיר כָּל הַשְּׁלִישׁ עֲלִיּוֹן לְמִטָּה, וְזֶהוּ תוֹסֶפֶת
הָאֶרֶץ עֲצוּמָה, רַק שְׁזֵהוּ בִּיטוּל מִקָּח, כִּי אֵינוֹ
מִתְקַיֵּים בֶּן לְעוֹלָם, אֲלָא ג' זְמָנִים יֵשׁ שְׁמַאִיר בֶּן לְפִי
שְׁעָה וְהוּא: עַל יְדֵי פְרִיעָה; וּבַעֲת חֲזָרַת הַשְּׁלִיחַ
צָבוּר הַתְּפִלָּה, מִשּׁוֹם שְׁמִסְתַּלַּק יְסוֹד אֵימָא הַמְכֻסָּה
אוֹתוֹ – לִב' פֶּרֶקִין קִדְמָאִין דִּנְצַח וְהוּד דְּאֵימָא,
שְׁבַחֲכֶמָה וּבִינָה דְּז"א; וּבַעֲת תוֹסֶפֶת שְׁבַת, שְׁעוֹלִים
נְה"י דְּז"א בְּחַג"ת, וּמִרְבוּי הָאוֹר נִבְקַע יְסוֹד אֵימָא
כו'.

"אֵל! תוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו"² – זֶה מִצְוֹת לֹא
תַעֲשֶׂה שְׁלֹא לְהוֹנוֹת חֲבִירוֹ בְּמִמּוֹץ³ ל"ז):

עֲנִין הָאוֹנָא מְבוֹאֵר בְּ"אוֹצְרוֹת חַיִּים"⁴ בְּאוֹרֶךְ,
וְגַם בְּ"טַעֲמֵי מִצְוֹת" פְּרִשָּׁה לָךְ לָךְ בְּמִצְוֹת מִיִּלָּה,
כְּמוֹ שְׁנֵת־בָּאֵר שָׁם⁵ גַּם בֶּן, וְקִיצוֹר הָעֲנִין:

שֶׁהַחֹסֶד הַג' (מִן הַה' חֹסֶדִים שֶׁהֵם פְּנִימִיּוֹת הַז"א
וְאוֹרוֹ) הַמְּלוּבָּשׁ בְּתַפְאֶרֶת, שְׁלִישׁ מִמֶּנּוּ מְבוֹסֵה
בִּיסוֹד אֵימָא וּב' שְׁלִישֵׁין מְגוֹלִים.

וְכָל חֹסֶד הוּא כ"ו אִוּרוֹת כְּמִנֵּן הוּי'. וְלִזְאֵת
הַתְּחַלְקוֹת גִּילוי אִוּרוֹת הָאֵל – פְּעָמִים מִתְגַּלִּים ח"י
לְמִטָּה וְנִתְאַנָּה שְׁלִישׁ הָעֲלִיּוֹן, וּפְעָמִים י' נִשְׁאָר
לְמַעֲלָה וּמִתְאַנָּה ב' שְׁלִישֵׁין הַתְּחַתּוֹנִים. אֵךְ כָּל זֶה

3. פְּרִטֵי הַהֲלָכוֹת – רָאָה רַמְבַּ"ם הַלְכוֹת מְכִירָה פֶּרֶק יב. שְׁלָחוֹן עֲרוּךְ חֲשׁוֹן מִשְׁפָּט
סִימָן רכז. שְׁלָחוֹן עֲרוּךְ אֲדַמְרִי תִּקְוֵן הַלְכוֹת אוֹנָא וְגִיבַת דַּעַת.

4. שֶׁעַר הָאוֹנָא. עַץ חַיִּים שֶׁעַר לג (שֶׁעַר אוֹנָא).

5. לְעֵיל מִצְוֹת מִיִּלָּה בְּתוֹחֶלְתָּה.

1. אִיסוּר הוֹנָאָה בִּיאִירֵי הַזֵּהר רִישׁ פְּרִשַׁת חֻקֵּי – הָעֵרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדַמְרִי
בְּצִיּוֹנִים וְהָעֵרֹת.

לְכָלִּלוֹת הַמֶּאֱמָר – רָאָה אור הַתּוֹרָה שְׁבוּעוֹת עֲמוּד רח וְאֵילָךְ. סֵפֶר הָעֲרִכִים
חֲבִ"ד חֶלֶק ב עֶרֶךְ אוֹנָא – עֲמוּד שֶׁח וְאֵילָךְ.

2. בְּהַר כֹּה, יד.

17 ולפי מה שנתבאר לעיל¹⁰, ש'ה' יתברך נקרא
18 "קונה הכל"¹¹ על שם הבירורים שהם החפצים
19 שקונה, אם כן מוכן שנהפוך הוא, והכסף שנותן
20 הוא ה' חסדים הנ"ל, שהם הנקראים מ"ד, וגילוי
21 אורו האין-סוף יתברך. ובאיכות הגילוי הזה יש
22 ריבוי ומיעוט, כמו שכתב האריז"ל, וזוהי ענין
23 האונאדה. אך למטה הוזהרנו "אל תונו כו'", כי אז
24 גורם יניקה אל הקליפות חס"ו ושלום, וכמו שכתב
25 האריז"ל בענין גניבת יוסף, עיין שם.

26 ועוד יש לומר, שיש אונאדה למעלה שאינה
27 טובה. והוא על פי מה שנתבאר במקום אחר
28 בביאור הוזהר ריש חוקת¹² בענין ת' - ד' נ', כמו
29 שכתוב: "ולא תונו - דעבדת אונאדה לבני נשא כו'".
30 יענין שם. ולכן צריך לזהר מלהונות חבירו חס'
31 ושלום:

איסור הונאה, פרשת ברה

1 (ונראה לי לבאר בזה גם כן מה שכתוב במשנה פרק
2 ד' דבבא מצינא דף נ"ב: "בבפרים - עד ערבי
3 שבתות"⁶, כי אז הוא זמן הגילוי הגדול, ומכיון ששבת
4 אז - שוב אינו יכול לחזור בו.

5 ומה שכתוב שם דף מ"ט, ב': "עד כדי שיראה
6 לתגר או לקרובו"⁷, יש לומר שהם - המלכות הנקראת
7 "אשת חיל". היתה פאניות סוחר כו"⁸; ו"קרובו" הוא
8 יעקב הסמוך לז"א מלפניו; שכשמייר להם מגילוי זה הרי
9 זה קיום, כי אליהם אינו מגיע ההארה כי-אם ממקום
10 המגולה, דהיינו מהחזה ולמטה, שכבר נסתים יסוד
11 אימא. וכמו שכתוב ב"פרי עץ חיים" שער י' פרק א'⁹,
12 שלכן בעת חזרת השליח צבור העמידה - הוא עליות
13 יעקב ורחל עד חסד וגבורה. יענין שם).

14 והנה האריז"ל קורא לשליש העליון "מוכר" -
15 שהוא משפיע; ולב' שלישי התחתונים "לוקח" -
16 על שם שמקבל.

8. משלי לא, י. יד.

9. הוא שער חזרת העמידה.

10. מצות מקח וממכר - דף לו, א.

11. נוסח ברכת אבות בתפלת העמידה.

12. באורי הוזהר לאדמו"ר האמצעי צו, ב. להצמח צדק כרך א עמוד תפט.

6. וְשֶׁם (ובפירוש רש"י): עד מתי מתר להחזיר ומי שמתאנה, בכרכים (ש"ש שם שולחני) - עד כדי שיראה לשלחני, ובכפרים (שאין שם שולחני) - עד ערבי שבתות (שכא להוציאה בערב שבת לסעודת שבת אז ידע אם יוכל להוציאה ויקבלה ממנו)

7. וְשֶׁם (ובפירוש רש"י): "האונאדה, ארבעה כסף מעשרים וארבעה כסף לסלע, שתות למקח. עד מתי מתר להחזיר (מי שנתאנה). עד כדי שיראה לתגר או לקרובו."

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל - תרל"ב

16 בצור כו', וא"כ מאחר שבפ' בשלח א"ל בפירוש שיכה
17 בצור וכאן א"ל שיקח את המטה שלכאו' הוא למותר
18 אם לא יכה את הסלע, והן אמת שנצטוו בפירוש
19 ודברתם אל הסלע, אבל כשטעה והכה את הסלע מפני
20 מה גדול חטאו כ"כ שכשביקש והתפלל תקט"ו תפלות
21 לא נענה כלל, עכצ"ל שעיקר החטא הי' במה שהנהיג
22 בסלע כמו בצור שהכה אותו כו', וצ"ל מהו עונו גדול
23 כ"כ כו'.

24 והענין הוא דאיתא בילקוט משל לנער כשהולך לבית
25 הספר רבו מכה אותו ומלמדו, משהגדיל
26 מייסרו בדברים, כך בצור נאמר והכית בצור אבל בסלע
27 ודברתם אל הסלע שנה עליו פרק אחד כו'. ולהבין זה
28 הנה צור וסלע קאי על נשמות וכמ"ש חי ה' וברוך צורי
29 כו', וכת' ה' סלעי כו', והנה מיד אחר יצ"מ נקראו
30 צור, ואח"כ כת' ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים

1 אז ישיר ישראל עלי באר ענו לה, פי' עלי באר ע"ד
2 מעיין גנים באר מים חיים ונוזלים מן לבנון, שפי'
3 מעיין גנים קאי על הנשמות כמו שהם למעלה טרם
4 בואם להתלבש בגוף שהוא בגעה"ע או התחתון לכן
5 נק' מעיין גנים, וכאשר נתלבשה בגוף אזי היא בחי'
6 באר מים חיים שכמו הבאר הוא כשהמים בוקעים את
7 עפר הארץ אז המים נק' מים חיים כן הוא הגוף נמשל
8 לעפר הארץ, וע"י בקיעת הגוף שתתעלה הנשמה
9 מלמטלמ"ע אז היא נק' בשם באר מים חיים. ולהבין
10 פי' ענין עלי באר צ"ל ענין חטא משה שפי' רש"י ז"ל
11 שהי' לו לדקדק במה שאמר לו הקב"ה ודברתם אל
12 הסלע, והם הכו את הסלע פעמיים, וצ"ל מפני מה
13 גדול חטאם כ"כ ע"ז הלא אמר לו הקב"ה קח את
14 המטה, ועל מה אמר לו שיקח את המטה אם לא שיכה
15 את הסלע, וכמו בפ' בשלח שאמר לו בפירוש והכית

39 כו', וזהו ג"כ בת נדיב בת אברהם איש החסד כו'.
 40 ולהבין זה הנה שרש ישראל הוא מבחי' תבונה, ופי'
 41 תבונה הוא בן ובת, ופי' וענין תבונה דהנה כתי'
 42 ולתבונתו אין מספר וצ"ל מהו שייך בחי' מספר
 43 בתבונה והל"ל ולתבונתו אין חקר. והענין הוא דהנה
 44 כתי' גדול אדונינו ורב כח שיעור קומה של יוצר
 45 בראשית רל"ו אלפים רבבות פרסאות כמנין ורב כח,
 46 אבל לתבונתו אין מספר, דהנה ארז"ל צדיקים אין להם
 47 מנוחה שנא' ילכו מחיל אל חיל, והיינו שהם עולים
 48 תמיד בעלי' אחר עלי', דהנה יש ג"ע העליון וג"ע
 49 התחתון, והנה בין געה"ע לתחתון צ"ל טבילה בנהר
 50 דינור כי אין ערוך כלל בין ההשגה שבג"ע התחתון
 51 להעליון לכן צ"ל טבילה בנהר דינור לשכוח לגמרי על
 52 מה שהשיג בגעה"ת ע"ד כמו ר"ז שצם מאה תעניתא
 53 כי היכא דלשכח תלמוד בבלי, כי בא"י היו מבלבלים
 54 לו מה שלמד בחו"ל, כי כל רב מבבל וכל רבי מא"י
 55 כו', ועד"ז הוא געה"ע והתחתון והגם שנת' רק ב' בחי'
 56 געה"ע והתחתון, אבל באמת יש ריבוי רבבות מדרגות
 57 עד אין קץ ושיעור ולכן אין להם מנוחה. וכאשר יתבונן
 58 בזה הנה יולד אצלו בחי' בן ובת הוא בחי' אהו"ר,
 59 שהאהבה היא כאהבת הבן אל האב כו', והנה בחי'
 60 אהבה זו נק' נפשי אויתך בלילה שכמו האדם אוהב
 61 חיי נפשו כמו"כ הוא האהבה לאלקות שהוא ית' הוא
 62 חיי החיים מכלכל חיים בחסד כלי בתוך כלי כו'. והנה
 63 בחי' זו נק' לכתך אחרי במדבר, דהנה יש פנים ואחור,
 64 כמ"ש אחור וקדם צרתי ותשת עלי כפכה דצ"ל מ"ש
 65 ותשת עלי כפכה, ויובן בהקדים ענין פנים ואחור,
 66 דהנה כמו עד"מ באדם דהנה הפנים הוא שבו עיקר
 67 החושים כמו ראי' ושמיעה, וגם הנה כתי' חכמת אדם
 68 תאיר פניו, משא"כ בבחי' אחור, וזהו שבחי' חסד
 69 נעורייך נק' לכתך אחרי במדבר כי אהבה זו היא אהבה
 70 בבחי' קרירות וכמו אהבת הבן אל האב, אבל בחי'
 71 פנים הוא האהבה בבחי' פנימיות הרצון ותשוקה
 72 ותענוג, וזהו בחי' קדם כמו שבקדם מאיר השמש
 73 שהוא בחי' הארת האור כן הוא בבחי' פנים הוא בחי'
 74 התגלות הרצון כו'. ובחי' זו נק' כלה ל' כלתה נפשי,
 75 שהוא בחי' אהבה בכלות הנפש ובבחי' תשוקה וכמ"ש
 76 ואל אישך תשוקתך.

1 לראות עד היום הזה, שאז נקראו סלע, שזה הי' בשנה
 2 אחרונה מהמ"ם שנים שהיו במדבר, ונמצא כי ע"י
 3 הילוכם במדבר נעשה בהם ההפרש בין צור לסלע.
 4 והנה כתי' שחורה אני ונאווה בנות ירושלים,
 5 שהנשמות קודם שנתלבשו בגוף נק' בנות
 6 ירושלים, ע"ד מ"ש נשמה שנתת בי טהורה היא אתה
 7 בראת כו', פי' אתה בראת שבאתה לבחי' בריאה יש
 8 מאין, אבל קודם לזה היתה טהורה שהיתה באצי', וזהו
 9 בנות ירושלים דפי' ירושלים הוא יראה שלם והיינו כי
 10 אברהם קרא למקום יראה כמ"ש בהר ה' יראה, ושם
 11 קראה שלם כמ"ש ומלכי צדק מלך שלם, והקב"ה
 12 חיבר ב' השמות וקראה ירושלים ע"ש יראה שלם
 13 (כמ"ש התוס' פ"ב דתענית דט"ז א' שלכן אין נותני'
 14 יו"ד בתיבת ירושלם, כי הם ב' תיבות יראה שלם, והוא
 15 מהמד"ר פנ"ו בס' בראשית) והיינו שהיראה היא
 16 בשלימות, דהנה בנברא' א"א להיות היראה בשלימות,
 17 ואפילו במלאכים נא' ובמלאכיו ישים תהלה לפי
 18 שהיראה אינה בשלימות, אבל בירושלים הוא מל'
 19 דקדושה שהוא אלקות הוא יראה שלם שהיראה היא
 20 בשלימות, והנשמות קודם בואם להתלבש בגוף נק'
 21 בנות ירושלים שהי' להם בחי' יראה בשלימות כו',
 22 וכשנתלבשו בגוף אומרת על נפשה שחורה אני, כי
 23 בבואה בגוף אמרו יגעת ביראה שצ"ל יגיעה בכדי
 24 לבוא לבחי' יראה, ואפי' כשבא לבחי' יראה הנה
 25 היראה אינו בערך כלל כמו היראה שהי' לה קודם
 26 בואה לגוף, לכן אומרת על עצמה שחורה אני, אבל
 27 אעפ"כ ונאווה שצ"י הגוף היא באה לבחי' כלה להיות
 28 בבחי' כלתה נפשי לחצרות ה' כו', שבחי' זו הוא ע"י
 29 התורה דוקא, והתורה ניתנה למטה דוקא כו'.
 30 ולהבין פי' וענין כלה, הנה בבחי' כלה יש כמה
 31 מדרגות, שבתחלה כתי' בנעורי' בית אביה,
 32 ואח"כ ואם הי' תהי' לאיש בחי' אירוסין, ואח"כ ואם
 33 בית אישה נדרה כו' בחי' נשואין כו'. ופי' בנעוריה בית
 34 אביה ע"ד שמעי בת וראי, ואח"כ שכחי עמך ובית
 35 אביך ויתאו המלך יפך הוא בחי' כלה כו', שפי' בת
 36 הוא ע"ד בת נדיב בתו של אברהם שנק' נדיב כו', והנה
 37 ז"ע מ"ש זכרתי לך חסד נעורייך לכתך אחרי במדבר,
 38 פי' חסד נעורייך שבחי' זו הוא עדיין בנעורי' בית אביה

אז ישיר משה

בס"ד. (9' חזקת ל"ב).

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים - [הקדמת הרח"ו]

שייפין שייפין קיימין על אילין וכו" 192.
 ואל זה רמז מה שאמר למעלה 193: "למינדע ליה
 לגופא ולאשתמודע מן איהו וכו" 194. ואמר עוד: "וחד,
 למנדע ולאסתכלא בהאי עלמא דאיהו ביה, ועל מה
 אתתקן" 195, באופן כי האדם צריך להשיג על ידי טרחו
 בחכמה הזאת עד שידע שורשו ואחיותו בגוף האדם
 העליון - היכן, וכן ברוחו ונפשו ונשמתו, וכן אחיותו
 במצות התורה בפרטות - היכן עיקר אחיותו.
 ובזה תבין ותשכיל מה שאמרו חז"ל 196: "כל העושה
 מצוה אחת - מטיבין לו, ומאריכין ימיו, ונוחל את
 הארץ. וכל מי שאינו עושה מצוה אחת - אין מטיבין לו,
 ואין מאריכין ימיו וכו". במשנה הזאת נתחבטו בה
 המפרשים, ודי עתה בביאור מאמר זה שאין עתה
 מקומו.
 והנה הנביא ירמיה עליו השלום אחר שגיבא כל
 הפסוקים הנזכרים, סיים בנבואה ואמר 197: "כי כה אמר
 ה' שממה תהיה כל הארץ וכלה לא אעשה". ואמר
 "כי" בלשון נתינת טעם, והוא כדי לתרץ ענין קושיא
 אחת הנולדת מעתה עם האמור:
 כי הנה למעלה אמר 198: "ראיתי והנה אין אדם",
 רוצה לומר אין מי שידע בחכמה, ואם כן מעתה האדם
 פטור ומוותר מלהתעסק בחכמה הזאת, אחר שאין לו מי
 שילמדנה ויקבלנה - ואם קבלה נקבל, ואם לאו איך
 נוכל לקבלה. לכן אמר בלשון נתינת טעם, כי אין כף
 הוא הענין כמו שתחשוב, כי הרי "אין הקדוש ברוך הוא
 בא בטרונא עם ברייתו" 199: "כי כה אמר ה' שממה
 תהיה כל הארץ" 200, ירצה, כי אף על פי אשר עתידה
 הארץ להיות שממה באין מי שעוסק בחכמה הזאת, עם

והנה היה צריך המאמר של שיר השירים ביאור רחב,
 אבל מי שיעסוק בחבורינו זה ובפרט בש"ח בשער
 הגלגול, יוכל להבין את דבריו.
 וכבר נרמז כל זה גם בדברי רז"ל במדרשים. וכמו
 שאמרו בשמות רבה פרשת כי תשא 183. וכן במדרש
 תנחומא 184 בפרשת כי תשא על פסוק 185 "איפה היית
 ביסדי ארץ", וגם על פסוק 186 "ראו קרא ה' בשם בצלאל
 וכו'", כי כל הצדיקים וכל באי עולם מזרע ישראל
 תלויים בגופו של אדם הראשון, זה בגופו וזה בראשו וזה
 באזנו וזה בצווארו וכו'. וכן על דרך זה כל הנפשות
 תלויות בנפשו, וכל הרוחות ברוחו, וכל הנשמות
 בנשמתו.
 וכמו שגופו של אדם הראשון כלול מרמ"ח אברים
 ושס"ה גידים, כן נפשו רוחו ונשמתו גם כלם תלויים
 בתורה שיש בה רמ"ח מצות עשה ושס"ה מצות לא-
 תעשה, אשר זהו סוד מה שאמרו רז"ל 187: "אמר ליה ר'
 פלוני: אבוך במאי הוה זהיר וכו'". ואל זה רמזו ז"ל
 המאמר הזה בשיר השירים במה שאמרו: "ועל מה
 אתיא להאי גופה סרוחה וכו'".
 גם כל העולמות כלם הם בחינת אדם אחד כלול
 מתרי"ג אברים וגידים. וכמו שמצינו: כנפי הארץ 188,
 "טבור הארץ" 189, "עין הארץ" 190, "לב השמים" 191,
 וכיוצא באלו.
 וכנזכר בפרשת הזהר בריש פרשת תולדות דף קל"ד
 עמוד א וזה לשונו:
 "לית לך כל שייפא ושייפא דקיימא ביה בבר נש דלא
 הוי לקבליה בריה בעלמא. דהא כמה דבר נש איהו
 מתפליג שייפין וכו' הכי נמי עלמא, כל אינן בריין בלהו

192. אין לך כל איבר ואיבר שישנו באדם שאין כנגדו בריה בעולם. שהרי כמו
 שאדם נחלק לאיברים וכו', כך גם העולם, כל אותם בריות כלם קיימים איברים
 איברים ואלו על אלו וכו'.

193. זהר חדש שיר השירים שם.

194. לדעת ולהכיר את גופו, ולהודיע מי הוא.

195. ואחד - לדעת ולהתבונן בעולם הזה שהוא בו, ועל מה יתתקן.

196. קדושין פרק א משנה י.

197. ירמיה ד, כו.

198. שם כה. וישם: האדם.

199. עבודה זרה ג, א.

200. ירמיה ד, כו.

183. פרשה מ, ג.

184. סימן יב.

185. איוב לה, ד.

186. ויקהל לה, ל.

187. שבת קיח, ב. ראה עץ חיים שער קליפת נוגה פרק ה'. וראה אגרת הקדש
 סוף סימן ז. ספר השיחות הש"ת עמוד 22. ספר המאמרים תש"ח עמוד 240.
 וישם בהערה וא"ו. וישם נסמן.

188. "כנף הארץ" - ישעיה כד, טז.

189. שופטים ט, לו. ויקרא לה, יב.

190. בא י, ה. בלק כב, ה. יא.

191. ואתחנן ד, יא.

35 "בההוא זמנא דאתחבר האי חיבורא, רשותא
36 אתייהב לאלהיו הנביא ז"ל לאספמא עמהון ביה, ולכל
37 מארי מתיבתן דלעילא ותתא, וכל חיילין דמלאכין
38 עילאין ותתאין, ונשמתין עילאין דצדיקים למהוי עמהון
39 באספמותא וריעותא וכו'".²⁰⁷

40 ובזה יסבר פי הדוברי עתק בגאדה ובזו²⁰⁸ על הקדוש
41 מלאך ה' צבאות - רשב"י עליו השלום וכל ספרו ספר
42 הזוהר, אשר אף בתלמודא דידן במסכת סוכה בפרק
43 לולב וערבה דף מה עמוד ב אמרו שם עליו:

44 "אמר רבי חזקיה, אמר רבי ירמיה משום רשב"י: יכול
45 אני לפטור את כל העולם כלו מיום הדין כו', ראיתי בני
46 עליה והם מעטים, אם אלה הם - אני ובני מהם, אם
47 מאה הם - אני ובני מהם, אם ב' הם - אני ובני מהם".

48 עם היות שהיו בדורו כל התנאים, רבי מאיר - "שהיה
49 מאיר עיני חכמים בהלכה"²⁰⁹, ורבי יהודה, ורבי יוסי
50 עליהם השלום, וכיוצא בהם ראשי תנאים, וחלילה וחס
51 מלהאמין שהיה משבח את עצמו אף אם אינו כן, כי לא
52 היה נכתב בתוך התלמוד, ובלי ספק לא יסבור זה אלא
53 איזה מין או אפיקורוס.

54 גם בבראשית רבה פרשה צ"ה וזה לשונו:

55 "ויאמר אלהים זאת אבות הברית וגו' לדורות
56 עולם"²¹⁰, אמר רבי יודן: 'לדרת' בתיב וכו'. רבי חזקיה
57 מוציא דורן של אנשי כנסת הגדולה ומביא דורו של
58 רשב"י. רבי חזקיה אמר, בן אמר רשב"י: אי בעי אברהם
59 למקריבא עד גבאי ואנא מקריבנא מגבאי עד מלכא
60 משיחא"²¹¹.

61 והרופא לידע זכות דור אנשי כנסת הגדולה ותכלית
62 מעלתם, יסתכל בפרקי היכלות בפרק ל. ועם כל זה
63 אמר רבי חזקיה: "מוציא דורם של אנשי כנסת הגדולה
64 ומביא תחתיהן דורו של רשב"י ז"ל. ושם ביאר הטעם:
65 כי בזכותו הוא עצמו לא נראתה הקשת. כנזכר שם
66 משמיה דאלהיו ז"ל, לרבי יהושע בן לוי ז"ל.

67 גם איתא בתלמוד ירושלמי וזה לשונו: "אמר רבי
68 עקיבא לרבי שמעון: דייך שאני ובוראך מכירין ערכך".
69 עד כאן לשונו.

1 כל זה "וכלה לא אעשה"²⁰¹, כי ה' צבאות הותיר לנו
2 שריד, כמעט איש רשום בכל דור ודור, הן רב הן מעט.
3 ואף גם זאת בדור הזה האחרון לא מאסנו ולא געלנו
4 להפך בריתו אתנו²⁰² חס"ו ושלום.

5 וכמו שכתוב בתקונים כנ"ל, ד"בדרא בתראה, בסוף
6 יומיא, יתפרנסון מהאי חיבורא, ובגיניה²⁰³ וקראתם דרור
7 בארץ וגו'²⁰⁴ כנ"ל.

8 גם בספר הזוהר פרשת וירא דף קי"ח ע"א וזה לשונו:
9 "וכד יהא קריב ליומי משיחא, אפילו הני רביי דעלמא
10 זמינן לאשכחא רזין טמירין דחכמתא וכו'".²⁰⁵

11 הרי מבואר, כי עד עתה היו דברי חכמת הזוהר
12 נעלמות, ו"בדרא בתראה" תתגלה ותתפרסם חכמה
13 הזאת, ויבינו וישכילו ברזי התורה שלא השיגו הקודמים
14 אלינו.

15 ובזה נסתלקה השגת הפתאים המקשים ואומרים:
16 איכשור דריי! ואם דורות שלפנינו לא השיגוה - איך
17 נדענה אנחנו? ובזה יסבר פיהם.

18 ואמנם עם היות זה פשוט ומבואר כי באלו הדורות
19 האחרונים יתפרנסון מהאי חיבורא, ותתגלה אליהם
20 החכמה הזאת, הנה "לא כל הרופא לטול את השם
21 גבוא ויטול"²⁰⁶. כי רזי התורה וסתריתה לא יתגלו לבני
22 אדם בבח עיונם החמרי, לולי על ידי שפע אלהי
23 המושפע ממרום קדשו על ידי שלוחיו ומלאכיו או על
24 ידי אלהיו הנביא ז"ל, כמו שנבאר בסוף הקדמה זו.

25 ונביא ראיה מדברי רשב"י עליו השלום בספר
26 התיקונים, ועיין שם עוד ראיה לזה, כי רוב דברי הרשב"י
27 עליו השלום בספר הזוהר, ובתיקונים, ובמדרש שיר
28 השירים - הכל נגלה אליו על ידי אלהיו הנביא ז"ל וכו'.
29 ועל ידי נשמת הצדיקים המתגלים אליו בכל דור ודור,
30 אשר זה ענין "ספרא דרעיא מהימנא", שכלם ויבוח
31 הרשב"י עליו השלום עם נשמת משה רבנו עליו
32 השלום.

33 וכנזכר בהקדמת ספר התיקונים, עיין שם באורך
34 בהקדמה הב' דף י"ג ע"א וזה לשונו:

207. באותו זמן שהתחבר החבור הזה, נתנה רשות לאלהיו הנביא ז"ל להסכים
עמם בו, ולכל בעלי הישיבה שלמעלה ולמטה וכל חילות המלאכים העליונים
והתחתונים, ונשמות עליונות של צדיקים, להיות עמם בהם בהסקמה ורצון.

208. יסבר... ובזו: על פי תהלים סג, יב, לא, יט.

209. ערובין יג, ב.

210. נח ט, יב.

211. אם רופא אברהם לקרבו עד אלי ואני מקרב מאצלי ועד מלך המשיח.

201. ירמיה ד, כו.

202. לא מאסנו ולא נגענו להפך בריתו אתנו: על פי בחקתי כו, מד.

203. בדור האחרון בסוף הימים יתפרנסו מהחבור הזה, ובגללו כו.

204. בחר בה, י.

205. וכשיהיה קרוב לימות המשיח, אפלו התינוקות האלו של העולם עתידים
למצוא סודות נסתרים של החכמה.

206. לשון המשנה ברכות ב, ח.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – תש"ב

בטח בה' ועשה טוב – מדת הבטחון, שכן ארץ ורעה אמונה – לפרנס את האמונה. כח
האמונה מתלבש בעומק פנימיות המוח והלב. וע"י השגה אלקית, מחזק את האמונה,
להמשיך אותה בכל כחות נפשו, כמו אכילה ושתיה שמחזקים התקשרות הנשמה בגוף.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33

וּמְדוּעַ צָרִיכָה אָמוּנָה לְפָרְנֶסָה. אֶף הָעֵינָן הוּא, דְּאָמוּנָה
הוּא אֶחָד הַכּוֹחוֹת שֶׁבְּנִשְׁמָה הַמְּתַלַּבְשִׁים בְּאֶבְרֵי הַגּוּף
בְּעֵמֶק פְּנִימִיּוֹת הַמֶּחֶם וְהַלֵּב, דְּהִתְלַבְּשׁוֹת זֶה נִפְלְאָה
מִהַשְׁגָּת בְּנֵי אָדָם כְּמוֹ שֶׁנִּפְלְאָה הִתְלַבְּשׁוֹת אֹרֶךְ וְחִיּוֹת
הַנֶּפֶשׁ בְּאֶבְרֵי הַגּוּף, וְאֵינָה אֵלָּא מִפְּלֹאוֹת תְּמִיּוֹת דְּעֵי
הַמִּפְּלִיא לַעֲשׂוֹת לְקִשּׁוֹר אֶת הַנֶּפֶשׁ הַרוּחָנִית בַּגּוּף
הַגִּשְׁמִי, אֲבָל עִם זֶה הֵנָּה אֲחֵר שֶׁהִיא הַרְצוֹן הָעֲלִיוֹן
יִתְבָּרֵךְ שֶׁתְּהִיָּה הִתְלַבְּשׁוֹת הַנֶּפֶשׁ בְּהַגּוּף, הָרִי חֲזִיק
הַתְּקַשְּׁרוֹת הַנֶּפֶשׁ בַּגּוּף בָּא עַל יְדֵי דְּכָר שֶׁמְחוּץ לָהֶם,
וְהוּא עַל יְדֵי אֲכִילָה וְשִׁתְיָה, שֶׁכָּאֲשֶׁר הָאֲכִילָה וְהַשִּׁתְיָה
מִתְעַפְּלוֹת הֵן פּוֹעֲלוֹת פְּעֻלָּתָם בְּחֲזִיק הַתְּקַשְּׁרוֹת דְּאֹר
וְחִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ הַרוּחָנִית בַּגּוּף וְאֶבְרֵי הַגִּשְׁמִי, וְעַל יְדֵי
הַתְּקַשְּׁרוֹת זֶה נִמְשָׁךְ אֹרֶךְ וְחִיּוֹת פְּנִימִי יוֹתֵר מִן הַנֶּפֶשׁ
הַרוּחָנִית לְהִתְלַבֵּשׁ בְּאֶבְרֵי הַגִּשְׁמִי לְחֻזְקָם בְּיוֹתֵר,
וְכִמוֹ שֶׁאֵנִי רוֹאִים בְּמִוְחָשׁ שֶׁעַל יְדֵי הָעֵדֶר אֲכִילָה
וְשִׁתְיָה מִשָּׁךְ זְמַן רַב נִחְלָשִׁים כּוֹחוֹת הַרוּחָנִיִּים וְאֵינִם
פּוֹעֲלִים פְּעֻלָּתָם, וְעַל יְדֵי אֲכִילָה וְשִׁתְיָה מִתְחַזְּקִים
כּוֹחוֹתָיו, וְכָל אֲשֶׁר מְזוֹנְתוֹתָיו הֵם מְדַבְּרִים הַמְּבַרְיָאִים
וּבִסְדֵּר הָרְאוּי יוֹתֵר הֵנָּה יוֹתֵר יִתְחַזְּקוּ כּוֹחוֹתָיו, וְהֵינִי
בְּהִתְקַשְּׁרוֹת שֶׁבָּאָה עַל יְדֵי הַמֶּאֱכָל וְהַמִּשְׁקָה מִמִּשְׁךְ
כַּח פְּנִימִי וְחֻזֵּק יוֹתֵר מֵעֵמֶק וּפְנִימִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ, וְחֲזִיק
הַכּוֹחוֹת שֶׁנִּשְׁעָשָׂה עַל יְדֵי אֲכִילָה וְשִׁתְיָה הוּא בְּכָל הַכּוֹחוֹת
וְהָאֶבְרִים, אֲפִלּוּ הָאֶבְרִים הַיּוֹתֵר דְּקִים כְּמוֹ חֲמֵר הַמֶּחֶם
שֶׁהוּא כְּלִי לְאוֹר הַשֶּׁכֶּל וְחֲזִיק כַּח הַמִּשְׁכָּל שֶׁהוּא כַּח
רוּחָנִי נִעְלָה בְּיוֹתֵר, דְּעַם הָיִיתָ שֶׁהָאֲכִילָה וְשִׁתְיָה הֵם
דְּבָרִים גִּשְׁמִיִּים, בְּכָל זֶה הֵנָּה פְּעֻלָּתָם גַּם בְּהָאֶבְרִים
הַיּוֹתֵר דְּקִים וְנִעְלִים. וְכֵן הוּא בְּהַעֲבֹדָה הַרוּחָנִית
בְּפִרְסָה הָאָמוּנָה, שֶׁתִּהְיֶה זֶן וּמִפְּרִסָּה אֶת הָאָמוּנָה לְחֻזְקָה
בְּכָל מִינֵי חֲזִיק, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַבְּנוּ נִשְׁמָתוֹ עֶדֶן לַעֲשׂוֹת
כֶּה רַבּוּי וְהַתְּפַשְּׁטוֹת, וְהֵינִי דְּכַח הָאָמוּנָה יִתְפַּשֵּׁט בְּכָל

”בְּטַח בַּהּ” וַעֲשֵׂה טוֹב, שֶׁכֵּן אֶרֶץ וְרֵעָה אָמוּנָה.
וְחֲשִׁיב כָּאֵן ד’ עֲנִינִים: הַבִּטְחוֹן בַּהּ, עֲשִׂית
טוֹב, חֲיִים שֶׁל מְנוּחָה, וְהַפְּרִנְסָה בְּאָמוּנָה. שְׁנֵים מֵהֶם
הֵם הוֹרָאָה וְאֶזְהָרָה, וְשְׁנֵים מֵהֶם הֵם בְּהִבְטָחָה. הַבִּטְחוֹן
בַּהּ” וַעֲשִׂית הַטוֹב הֵם הוֹרָאָה וְאֶזְהָרָה, וְהַעֲשִׂיָה כֵּן
מִבְּטָח בְּחִיִּים שֶׁל מְנוּחָה וּבְאָמוּנָה יִתְפַּרְנֵס. וְזֶהוּ
שֶׁפִּרְשׁ רַש”י, ”בְּטַח בַּהּ” – וְאֵל תֹּאמַר אִם לֹא אֶגְדֹּל
וְאֶגְנֹב אוֹ אֶתֵּן לַעֲנִי צִדְקָה בְּמָה אֶתְפַּרְנֵס. וַעֲשֵׂה טוֹב –
וְאֵל תִּשְׁכַּח אֶרֶץ לְאֶרֶץ זָמִים, וְתִרְעָה אָמוּנָה – תֹּאכַל
וְתִתְפַּרְנֵס מִשְׁכָּר הָאָמוּנָה שֶׁהָאָמוּנָה בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
לְסִמֵּךְ עָלָיו וְלַעֲשׂוֹת טוֹב. וְהֵינִי, שֶׁעַל יְדֵי הָאָמוּנָה
שֶׁמֶאֱמִין בַּהּ וּבוֹטָח עָלָיו יִתְבָּרֵךְ וְעוֹשֵׂה טוֹב, הֵנָּה לֹא
זֶה בְּלִבְדִּי שֶׁמִּתְפַּרְנֵס בְּכַשְׁרוֹת וְעוֹשֵׂה צִדְקָה, אֵלָּא עוֹד
זֹאת, ”שֶׁכֵּן אֶרֶץ”, שֶׁהוּא חֵי בְּחִיִּים שֶׁל מְנוּחָה. וְהֵנָּה
כָּלִילוֹת ד’ הָעֲנִינִים הָאֲמוּרִים בְּזֶה נִכְלָלִים בְּשְׁנֵי עֲנִינִים
כּוֹלָלִים, וְהֵם אָמוּנָה וּבִטְחוֹן, ”שֶׁכֵּן אֶרֶץ וְרֵעָה אָמוּנָה”
הוּא עֲנִין הָאָמוּנָה, וְ”בְטַח בַּהּ” וַעֲשֵׂה טוֹב” הוּא עֲנִין
הַבִּטְחוֹן. וְטַעַם הַדְּבָר שֶׁהַקִּדִּים לְהַזְהִיר עַל בִּטְחוֹן קִדְּם
הָאָמוּנָה, כִּתְּבֵהוּ בְּ”לִפִּי שְׂאִין מִן הַמִּכְרַח לְהִיּוֹת כֹּל
הַמֶּאֱמִין בּוֹטָח, אֲבָל כֹּל הַבוֹטָח מֵאֲמִין בְּלִי סֶפֶק, לִכֵּן
הַכְּתוּב מְזַהֵר תְּמִיד עַל הַבִּטְחוֹן יוֹתֵר מֵעַל הָאָמוּנָה.
אָמוּנָה אִיזוּ בָּא אֵלַע אִידֵן בְּהַתְּגַלּוּת, אוֹן אוֹיֵב אֲפִלּוּ
וּוֹעֵן אֲמַאֵל אִיזוּ דִּי אָמוּנָה בְּהַעֲלֵם, אִיזוּ דוֹרֵךְ א
הַתְּעוֹרְרוֹת קִלָּה וּוְעָרֵט זִי נִתְעוֹרֵר, אֲבַעֵר קִיין עֲבוּדָה
אוֹיֵף דְּעַם בְּעִדְאָרֵף מַעֲן נִיט הָאֶבְרִין, מַה שְׂאִין כֵּן אוֹיֵף
בִּטְחוֹן בְּעִדְאָרֵף מַעֲן עֲבוּדָה אִזוּ דְּעַר בִּטְחוֹן זֹאֵל זִיין
נִיט נָאֵר אִין דְּבוּר בְּלִבְדִּי נָאֵר אִין מַעֲשֵׂה בְּפַעַל מִמֶּשֶׁה.
וְרַבְּנוּ נִשְׁמָתוֹ עֶדֶן פִּרְשׁ, ”וְרֵעָה אָמוּנָה” – שֶׁתִּהְיֶה זֶן
וּמִפְּרִנְסָה אֶת הָאָמוּנָה לַעֲשׂוֹת כֶּה רַבּוּי וְהַתְּפַשְּׁטוֹת וְחֲזִיק
כַּח יוֹתֵר. וְצָרִיךְ לְהִבִּין מַהוּ עֲנִין הַפְּרִנְסָה לְאָמוּנָה,

(*) נדפס בספר המאמרים תש"ב עמ' 83 ואילך.

א. אמונה קיימת בכל ישראל בהתגלות, ואפילו אם פעם האמונה בהעלם, הרי על ידי התעוררות קלה היא מתעוררת, אבל אין צריך על כך שום עבודה, מה שאין כן בשביל בטחון (בה') צריכים עבודה שהבטחון יהיה לא רק בדיבור בלבד, אלא במעשה בפועל ממש.

הַנְּשִׁמְיִים וּבְהַפְחוֹת הַרוּחָנִיִּים כְּאֶחָד, אֲשֶׁר כֵּן הִטְבִּיעַ
הַבּוֹרָא בְּרוּךְ הוּא שִׁיפְעַל בְּשִׁנְיָהֶם, כֵּן הוּא בְּהַעֲבֹדָה
הַרוּחָנִית שֶׁצָּרִיכָה לְהִיּוֹת הַעֲבֹדָה בִּיגִיעַת בִּשְׂרָר וִיגִיעַת
נֶפֶשׁ, דְּלִבְד קִיּוֹם הַמַּצּוֹת כַּפֶּעַל מִמֶּשׁ וּבִאֲהָבָה וִינְרָאָה,
הִנֵּה צָרִיכָה לְהִיּוֹת הִיגִיעַת נֶפֶשׁ לְבָאָר וּלְהִסְבִּיר לְעֶצְמוֹ
אֵת הַהִשְׁכָּלָה וְהַהֲבָנָה בְּהִשְׁגָּה אֱלֹקִית עַד שֶׁיִּרְגֹּשׁ אֲצִלוֹ
הַעֲנִיָּן וְגוֹרֵם הַתְּחִזְקוֹת בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה וּמַצּוּוֹת.

הַפְּחוֹת וּבְרָבוּי גָּדוֹל וְהוּא עַל יְדֵי חֲזוֹק כַּח יוֹתֵר, וְחֲזוֹק
כַּח זֶה בָּא עַל יְדֵי עֲבֹדָה בְּתוֹרָה וּמַצּוּוֹת בִּיגִיעַת נֶפֶשׁ
וִיגִיעַת בִּשְׂרָר בְּהִשְׁכָּלָה וְהַהֲבָנָה וְהַתְּקַשְׁרוֹת בְּהִשְׁגָּה
אֱלֹקִית, שֶׁאֵז הִנֵּה גּוֹף וְעֵצִים קִיּוֹם הַמַּצּוֹת הוּא בִּאֲפֶן אַחֵר
לְגַמְרִי, וְכֵמוֹ בְּנִשְׁמִיּוֹת הָרִי דְּבֵר הַמַּאֲכָל וְהַמִּשְׁקָה שֶׁאֲדָם
אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה, שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה הַתְּקַשְׁרוֹת הַנֶּפֶשׁ עִם
הַגּוֹף, הָרִי בְּהִכְרַח שֶׁפְּעֻלַּת הָאֲכִילָה וְשִׁתְיָה הִיא בִּאֲבָרִים

משה רבינו מפרנס האמונה בנשמות ישראל. ירידת נשמות למטה – רק כדי ללמד תורה
לישראל, כי היה מעובדי ה' בנשמותם. דרגת אברהם שבאצילות – שלא בערך לדרגת
אברהם שבבריאה יצירה עשיה

מִמֶּשׁ וְאִיהוּ וְגַרְמוּהִי חֲדִי, מֵה שְׁאִין כֵּן בְּנִשְׁמַת הָאָדָם
הַמְּלַבֶּשֶׁת בַּחֲמֵר שִׁישׁ לְמִדּוּתֶיהָ קֶץ וּגְבוּל, אָכֵל מִכָּל
מְקוֹם סֶלְקָא דְעֵתָא אֲמִינָא שְׁמִדּוּתֶיהָ הֵן מֵעֵין וְסוּג מִדּוֹת
הָעֲלִיּוֹנוֹת, וְלִזֶּה אָמַר "וְאֶנְכִי עֹפֵר וְאֶפֶר", דְּכֵמוֹ שֶׁהָאֶפֶר
הוּא מֵהוּתוֹ וְעֶצְמוֹתוֹ שֶׁל הָעֵץ הַנִּשְׁרָף שֶׁהִיא מְרַכֵּב מִד'
יְסוּדוֹת אֵשׁ רִיחַ מִיֵּם עֹפֵר, וּג' יְסוּדוֹת אֵשׁ מִיֵּם רִיחַ
חֲלָפּוֹ וְהִלְכוּ בְּעֵשֶׁן הַמִּתְהַנֶּה מִהַרְפֶּכֶתָּן כְּפֹדֶעַ, וְיְסוּד הַד'
שֶׁהִיא בְּעֵץ שֶׁהוּא הָעֹפֵר שָׁבוּ הַיּוֹרֵד לְמַטָּה וְאֵין הָאֵשׁ
שׁוֹלֵטָה בּוֹ הוּא הַנִּשְׁאָר כִּיֵּם וְהוּא הָאֶפֶר, וְהִנֵּה כָּל מֵהוּת
הָעֵץ וּמִמֶּשׁוֹ וְחִמְרוֹ וְצוּרָתוֹ בְּאֶרֶץ וְרֹחַב וְעָבִי שֶׁהִיא
נִרְאָה לְעֵין קֹדֶם שֶׁנִּשְׂרָף, עֲקָרוֹ הִיא מִיְסוּד הָעֹפֵר שָׁבוּ,
רַק שֶׁאֵשׁ מִיֵּם רִיחַ כְּלוּלִים בּוֹ, כִּי הָעֹפֵר הוּא חֲמֵר יוֹתֵר
מִכָּלֵם וְיֵשׁ לוֹ אֶרֶץ וְרֹחַב וְעָבִי, מֵה שְׁאִין כֵּן בָּאֵשׁ וְרִיחַ,
וְגַם הַמֵּיִם הֵם מַעֲט מְזַעֵר בְּעֵץ, וְכָל אֲרָכּוֹ וְרֹחַבּוֹ וְעָבִי
הַכֹּל הִיא מִן הָעֹפֵר וְהַכֹּל שָׁב אֶל הָעֹפֵר, שֶׁהוּא הָאֶפֶר
הַנִּשְׁאָר אַחֲרֵי שֶׁנִּפְרְדּוּ מִמֶּנּוּ אֵשׁ מִיֵּם רִיחַ, וְהִנֵּה כֵמוֹ
שֶׁהָאֶפֶר אֵין לוֹ דְּמִיּוֹן וְעָרֵף אֶל מֵהוּת הָעֵץ הַגָּדוֹל בְּאֶרֶץ
וְרֹחַב וְעָבִי קֹדֶם שֶׁנִּשְׂרָף לֹא בְּכֵמוֹתוֹ וְלֹא בְּאִיכוֹתוֹ, אֵף
שֶׁהוּא מֵהוּתוֹ וְעֶצְמוֹתוֹ וּמִמֶּנּוּ נִתְּנָה, כִּף עַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל
אָמַר אֲבָרְהָם אֲבִינוֹ עָלִיו הַשְּׁלוֹם עַל מִדָּתוֹ מִדַּת הַחֶסֶד
וְהָאֲהָבָה הַמְּאִירָה בּוֹ וּמְלַבֶּשֶׁת בְּגוּפוֹ, דָּאֵף שֶׁהִיא הִיא
מִדַּת הָאֲהָבָה וְחֶסֶד הָעֲלִיּוֹן שֶׁבְּאֲצִילוֹת הַמְּאִיר בְּנִשְׁמָתוֹ
שֶׁהִיא מְרַכֵּבָה עָלֶיהָ, אֵף עַל פִּי כֵן בְּרִדְתָּהּ לְמַטָּה
לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּגוּפוֹ עַל יְדֵי הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת הַעוֹלָמוֹת מִמְּדֻרָּה
לְמְדֻרָּה עַל יְדֵי צִמְצוּמִים רַבִּים, אֵין דְּמִיּוֹן וְעָרֵף מֵהוּת
אוֹר הָאֲהָבָה הַמְּאִיר בּוֹ אֶל מֵהוּת אוֹר אֲהָבָה וְחֶסֶד עָלִיּוֹן
שֶׁבְּאֲצִילוֹת, אֲלֵא כְּעָרֵף וְדְמִיּוֹן מֵהוּת הָעֹפֵר שֶׁנַּעֲשֶׂה
אֶפֶר אֶל מֵהוּתוֹ וְאִיכוֹתוֹ שֶׁהִיא עַץ נִחְמָד לְמִרְאָה וְטוֹב
לְמַאֲכָל עַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל, וְיוֹתֵר מִזֶּה לְהַבְדִּיל בְּאֶלְפֵי

וּבִאֲוִיר הַעֲנִיָּן הוּא, דְּהִנֵּה מִשָּׁה רַבְּנוֹ עָלִיו הַשְּׁלוֹם נִקְרָא
"רַעֲיָא מְהִימָנָא"^ב, שְׂרוּעָה וּמִפְרָנִס נִשְׁמָת
יִשְׂרָאֵל בְּאֲמוּנָה, שִׁיְהִיהָ הַרְבּוּי וְהַהֲפָשְׁטוּת בְּחֲזוֹק כַּח
יוֹתֵר. דְּהִנֵּה אֵיתָא בְּאֶדְרָא רַבָּא דָּף קִלַּח עֲמוּד א, "מִשָּׁה
מִשָּׁה לֹא פָסִיק טַעְמָא בְּגוּיִיָּהוּ, דְּמִיּוּמָא דְּאֲתִילִיד שְׁלִים
הָרִי, דְּכִתְיִבִי וְתִרָא אֲתוֹ כִּי טוֹב הוּא", וְאָמְרוּ רַבּוּתֵינוּ
ז"ל שֶׁנִּתְמַלָּא הַבֵּית כָּלוֹ אוֹרָה. דְּהִנֵּה יֵשׁ עוֹבְדֵי הָרִי
בְּנִשְׁמָתָם וְיֵשׁ עוֹבְדֵי הָרִי בְּגוּפָם, דְּהַתְּפָרֵשׁ בִּינֵיהֶם הוּא
דְּעוֹבְדֵי הָרִי בְּגוּפָם הוּא שֶׁצָּרִיכִים לְבָרֵר וּלְזַכֵּף גּוּפָם
וּמִדּוּתֵיהֶם, וְעוֹבְדֵי הָרִי בְּנִשְׁמָתָם הוּא שֶׁבְּגוּפָם
וּמִדּוּתֵיהֶם הֵם שְׁלֵמִים וְאֵין צָרִיכִים שׁוּם עֲבֹדָה, וְכָל
עֲנִיָּן יְרִידַת נִשְׁמָתָם לְמַטָּה הוּא רַק בְּשִׁבִּיל הַזִּיּוּלָה, וְהוּ
שֶׁ"שְׁלִים הָרִי"^ד, דְּכָל עֲנִיָּן יְרִידַת נִשְׁמָת מִשָּׁה לְמַטָּה הוּא
בְּשִׁבִּיל לְקַבֵּל אֵת הַתּוֹרָה וּלְלַמְּדָה לְיִשְׂרָאֵל, דְּזוּהוּ
הַתְּפָרֵשׁ בֵּין אֲבָרְהָם לְמִשָּׁה, דְּ"אֲבָרְהָם אֲבָרְהָם פָּסִיק
טַעְמָא, וּמִשָּׁה מִשָּׁה לֹא פָסִיק טַעְמָא", כִּי אֲבָרְהָם
שֶׁבְּבִרְיָאָה וְאֲבָרְהָם שֶׁבְּאֲצִילוֹת אֵינֶם מְסוּג אֶחָד, וְכֵמוֹ
שֶׁכְּתִב רַבְּנוֹ נִשְׁמָתוֹ עֵדֵן בְּאֲגָרַת הַקֹּדֶשׁ סִימֵן טו מֵה
שֶׁשְׁמַע מִמּוֹרוֹ עָלִיו הַשְּׁלוֹם עַל פָּסוּק "וְאֶנְכִי עֹפֵר וְאֶפֶר"
שֶׁאָמַר אֲבָרְהָם אֲבִינוֹ עָלִיו הַשְּׁלוֹם עַל הָאֲרֵת נִשְׁמָתוֹ
הַמְּאִירָה בְּגוּפוֹ מֵאוֹר חֶסֶד עָלִיּוֹן, וְהִיא מִדָּתוֹ מִדַּת
הָאֲהָבָה רַבָּה שֶׁהִיא אוֹהֵב אֵת הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲהָבָה
גְּדוֹלָה וְעֲלִיּוֹנָה כָּל כִּף עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה מְרַכֵּבָה לְהַקְדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא, וְסֶלְקָא דְעֵתָא אֲמִינָא שֶׁבְּחִינַת חֶסֶד וְאֲהָבָה
שֶׁלְמַעְלָה בְּסִפְרֵי הָעֲלִיּוֹנוֹת הִיא מֵעֵין וְסוּג מֵהוּת מִדַּת
אֲהָבָה רַבָּה שֶׁל אֲבָרְהָם אֲבִינוֹ עָלִיו הַשְּׁלוֹם, רַק שֶׁהִיא
גְּדוֹלָה וְנִפְלְאָה מִמֶּנָּה לְמַעְלָה מִעֲלָה עַד אֵין קֶץ וְתַכְלִית,
כְּפֹדֶעַ מִמְּדוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת שְׁאִין לָקֹץ סוּף וְתַכְלִית מִצַּד
עֲצָמָן כִּי אוֹר אֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא מְאִיר וּמְלַבֵּשׁ בְּתוֹכָן

ב. רועה נאמן. ג. לא מפסיק הטעם ביניהם (אין "טעם" מפסיק בין המילים "משה משה" בפסוק, בניגוד לאברהם כדלקמן) שמהיום שנולד - שלם היה, שכתוב. ד. שלם היה. ה. מפסיק הטעם ביניהם. ו. ויעלה על דעתך לומר. ז. והוא ומדוּתוֹ (=וכליו) - אחד.

1 הַבְּדִלּוֹת, רַק שְׂדֵבְרָה תוֹרָה כְּלִשׁוֹן בְּגִי אָדָם בְּמִשָּׁל
2 וּמְלִיצָה, וְלִכֵּן פָּסִיק טַעְמָא בְּגִוּיָּיהוּ בֵּין אַבְרָהָם
3 לְאַבְרָהָם, שְׂאֲבָרָהּ שְׁלֹמְעֵלָה בְּאַצִּילוֹת אִינוּ בְּעֶרְךָ
4 לְאַבְרָהָם דְּבִרְיָאָה יִצְרָה עֲשִׂיָּה.

5 דרגת משה באצילות ובבי"ע שוין, נשמות דזרע אדם – נשמות דאצילות, ומרגישים
6 אלקות. נשמות דזרע בהמה – נשמות דבי"ע, ואלקות אינו מורגש בנפשם. איזהו חכם
7 הרואה את הנולד, כאילו רואה בעין ממש, וזהו בחינת דעת באלקות

8 אָמְנָם מֹשֶׁה מֹשֶׁה לֹא פָּסִיק טַעְמָא בְּגִוּיָּיהוּ, שְׁמִשָּׁה
9 בְּאַצִּילוֹת וּמֹשֶׁה שְׂבָבְרִיָּאָה יִצְרָה עֲשִׂיָּה שְׁוִין,
10 וּמֹשֶׁה קָבַל תוֹרָה מְסִינִי וְלִמְדָה לְכָל יִשְׂרָאֵל, וְהוּא
11 הַמְּמַשִּׁיף שְׁפַע הַפְּנִימִיּוֹת לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְלִכֵּן מֹשֶׁה
12 מֹשֶׁה לֹא פָּסִיק טַעְמָא. דְּהִנֵּה כְּתִיב "וְזָרַעְתִּי אֶת בֵּית
13 יִשְׂרָאֵל זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה", שְׁהִתְפָּרַשׁ בֵּין אָדָם
14 לְבְּהֵמָה הוּא דָּאָדָם יֵשׁ לוֹ דַּעַת וּבְהֵמָה אֵין לָהּ דַּעַת,
15 וְכֵן הוּא בְּעֵינֵן הַנִּשְׁמוֹת, דְּזֶרַע אָדָם הֵן הַנִּשְׁמוֹת
16 דְּאַצִּילוֹת שֶׁהֵן הַנִּקְרָאוֹת בְּנִים לְמָקוֹם, וְהֵינּוּ שְׂכָמוֹ
17 מַעֲלֵת הָאָדָם שִׁישׁ לוֹ דַּעַת וְהַשְׁגָּה וְהַרְגָּשָׁה כִּף אֱלֹ
18 הַנִּשְׁמוֹת יֵשׁ לָהֶן דַּעַת גְּדוֹל בְּאַלְקוֹת, וּפְרוּשׁ "דַּעַת" אֵין
19 רְצוֹנוֹ לֹמַר יְדִיעָה לְבַד, אֲלֹא בְּחִינַת הַרְגָּשָׁה מְמַשׁ,
20 וְזֶרַע בְּהֵמָה הֵן הַנִּשְׁמוֹת שֶׁאֵין לָהֶן דַּעַת כִּף כִּף
21 בְּאַלְקוֹת, וְהֵינּוּ נִשְׁמוֹת דְּבִרְיָאָה יִצְרָה עֲשִׂיָּה שֶׁהֵן
22 כְּמַעַט כֹּל הַנִּשְׁמוֹת שְׂבָדוּרוֹתֵינוּ, אֲלֹא שְׁהַנִּשְׁמוֹת
23 דְּאַצִּילוֹת בְּגִי עֲלִיָּה הֵנָּה שְׁמוּעָטִים הֵמָּה וְאַפְלוּ בְּדוּרוֹת
24 הָרִאשׁוֹנִים, וְאֵין רְצוֹנוֹ לֹמַר שֶׁאֵין לָהֶן שְׂכָל וְהַשְׁגָּה
25 בְּאַלְקוֹת, אֲלֹא הֵגֵם שִׁישׁ לָהֶן שְׂכָל וְהַשְׁגָּה שְׁמִשְׁיָגִים
26 וּמִשְׁכִּילִים גְּדֻלַּת הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ מִפִּי סִפְרִים וּמִפִּי
27 סוֹפְרִים, לְהִיּוֹת בְּבְחִינַת הַשְׁגָּה וְהַבְּנָה גְּדוֹלָה אִיף
28 שְׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְחִיָּה וּמְהִיָּה עוֹלָמוֹת וְנִבְרָאִים
29 וְאִיף שְׁלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֶקֶר, מִכָּל מָקוֹם מֵאַחֵר שֶׁאִינוּ
30 מְרַגְּשׁ בְּנַפְשׁוֹ בְּבְחִינַת דַּעַת שְׁלֵם נִקְרָא בְּשֵׁם זֶרַע
31 בְּהֵמָה, שְׁהִרִי בְּהֵמָה יֵשׁ לָהּ גַּם כֵּן כַּחוֹת רִוְחָנִיִּים
32 דְּרִאָּה וּשְׁמִיעָה וְהִיא רוּאָה וְשׁוֹמַעַת וּבְכָל זֶה אֵינָה
33 מְבִינָה אֶת הַדְּבָר שֶׁהִיא רוּאָה וְשׁוֹמַעַת, וְהֵינּוּ מִפְּנֵי
34 שֶׁאֵין לָהּ דַּעַת כִּף כִּף, וְכֵן נִשְׁמוֹת אֱלֹו אֵין לָהֶם בְּחִינַת
35 הַדַּעַת בְּאַלְקוֹת, שְׁהַדַּעַת הִיא בְּחִינַת הַרְגָּשָׁה כְּשֶׁהַשְׂכָּלָה
36 נִקְשָׁרַת וְנִקְבַּעַת בְּנַפְשׁוֹ כְּאֱלֹו מְרַגֵּשׁ, כִּי דַּעַת הוּא
37 הַתְּקַשְׁרוֹת וְהַתְּחַבְּרוֹת כְּמוֹ שְׂכָתוֹב "וּמִבְּשָׂרִי אֶחָזָה

38 אֶלְקָה", אֶחָזָה מִמֶּשׁ כְּאֱלֹו רוּאָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין
39 אֶפְשָׁר לְרִאוֹת בְּחִינַת אֶלְקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ בְּעֵינֵי הַגִּשְׁמִי, מִכָּל
40 מָקוֹם הוּא עַל דֶּרֶךְ שְׁהָאָדָם יוֹדֵעַ וּמְרַגֵּשׁ אֶת נַפְשׁוֹ
41 אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ וּמְחִיָּה אוֹתוֹ, הֵגֵם שְׁהַנִּפְשׁ גַּם כֵּן אֵין אֶפְשָׁר
42 לְרִאוֹת מַהוּת הַנִּפְשׁ אִיף וּמָה, מִכָּל מָקוֹם הוּא מְרַגֵּשׁ
43 אֶת נַפְשׁוֹ עַל יְדֵי שְׂרוּאָה הַחַיּוּת שֶׁל הַגּוּף שֶׁהוּא
44 מִהַנִּפְשׁ, וְלִכֵּן בְּצֵאת הַנִּפְשׁ מִן הַגּוּף נִשְׁאַר הַגּוּף כְּאֶבֶן
45 דוּמָם, וְגַם בְּעוֹדֵנוּ חִי אִינוּ דוּמָה חַיּוֹת נַפְשׁוֹ בְּכָל עֵת,
46 וּכְמוֹ כְּאֶשֶׁר הָאָדָם יֵשׁן שֶׁאֵז מִסְתַּלַּק הַנִּפְשׁ מִן הַגּוּף
47 וְלֹא נִשְׁאַר רַק קִיסְטָא דְּחַיִּיתָא, הֵנָּה אֲזַי כֹּל הַכַּחוֹת
48 הַחֲשׂוּבִים אֵינֶם בְּהַתְגַּלּוֹת כְּמוֹ בְּזִמְנֵי שְׁהָאָדָם עָר, וּכְמוֹ
49 עַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל כַּח הַשְׂכָּל וְהָרִאָּה וְהַשְׁמִיעָה, וּמֵהָאֵי
50 טַעְמָאֵי הֵנָּה בְּחִלּוֹם מִתְחַבְּרִים שְׁנֵי דְּבָרִים הִרְחוּקִים זֶה
51 מִזֶּה בְּעֶרְךָ, וּבִשְׁעַת הַשְׁנָה נִדְמָה לוֹ שֶׁזֶה נִכּוֹן וּמְחִיָּשׁב,
52 וְהֵינּוּ מִפְּנֵי שֶׁאֵין מְאִיר אוֹר הַשְׂכָּל שְׁיִיכָל לְהַבְחִין
53 שֶׁאֵין אֶפְשָׁר לְשִׁנֵּי דְּבָרִים הָאֵלֶּה לְהִיּוֹת יַחְדוֹ, וּכְשֶׁמִּקְרִין
54 מִשְׁנָתוֹ אֲזַי מִתְפַּלֵּא בְּעַצְמוֹ עַל עֲנִינִים הִתְפַּכִּים שְׁיִיכָלוּ
55 לְהַתְחַבֵּר בְּחִלּוֹם, וְהֵינּוּ מִפְּנֵי שְׂכָשְׁעוֹר מִשְׁנָתוֹ אֲזַי
56 תְּשׁוּב אֱלִיּוֹ גִלּוּי אוֹר חַיּוֹת הַנִּפְשׁ בְּפִרְטֵי הַכַּחוֹת, וְעַל
57 דֶּרֶךְ זֶה מִמֶּשׁ הוּא בְּחִינַת הַדַּעַת בְּאַלְקוֹת שִׁישׁ לְנִשְׁמוֹת
58 דְּאַצִּילוֹת דְּכְתִיב "וּמִבְּשָׂרִי אֶחָזָה אֶלְקָה", וְהֵגֵם דְּלִית
59 מִחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בִּיהַ כְּלָלִי, הֵינּוּ שְׁמֵהוּתוֹ יִתְבָּרַךְ אִינוּ
60 מִשְׁגַּ, אֲבָל מְצִיאֻתוֹ יִתְבָּרַךְ נוֹדֵעַ וְנִרְגָּשׁ, וְהֵינּוּ מֵה
61 שֶׁאֵינוּ רוּאִים שְׁהַעוֹלָמוֹת הֵם כְּמוֹ גּוּף גְּדוֹל וְהֵם חַיִּים
62 וְקִנְיָנִים, וְהִרִי חַיּוֹת זֶה הוּא מְאֹוֹר אֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא
63 הַשׁוֹפֵעַ לָהֶם בְּכָל עֵת וּבְכָל רֵגַע, וְהַשְׂכָּלָה זֶה מִשְׁנָת
64 לְכָל, אִף כְּשֶׁהִיא מִתְקַשְׁרַת בְּנַפְשׁוֹ שִׁיחִיָּה נִקְשָׁר וְנִרְגָּשׁ
65 מִמֶּנָּה מִמֶּשׁ כְּאֱלֹו רוּאָה זֶהוּ הַנִּקְרָאָת בְּחִינַת דַּעַת, וְעַל
66 זֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל "אֵיזְהוּ חֶכֶם הָרוּאָה אֶת הַנוֹלָד",
67 כְּאֱלֹו רוּאָה בְּעֵינֵי מִמֶּשׁ הַלְדָּת וְהַתְּהוּוֹת חֵישׁ מְאִין.

[יוס] א' ו' שבט, תש"ב

מה שקרה "לו", לו נגע הדבר, ולכן "וילבש שק ואפר
ויעק זעקה גדולה ומרה"⁴². לכאורה, היה מרדכי
צריך ללבוש צילינדר על הראש וכפפות לבנות על
הידיים, וללכת להשתדל בבית המלך, כדרכם של
שתדלני דורנו. אך מרדכי לא נהג כך, אלא "וילבש
שק ואפר ויעק זעקה גדולה ומרה" שלא כפי דרך
הנימוס, וכל-כך למה? - מפני שזה קרה לו. שלא כפי
שתדלני דורנו, שלחם עצמם אין הדבר נוגע כלל, שכן
הדבר הוא מחוץ להם. אך "מרדכי היה יושב בשער
המלך"⁴³ וידע שכדי לבטל את הגזירה, צריכים לבקש
למעלה, מבעל הגזירה, רק הוא עצמו יכול לבטל את
הגזירה.

ה. המן הרשע רצה לאבד את כל היהודים,
היל"ת. במגילה נקראים בני ישראל בשם "יהודים",
לא בשם "בני יעקב", "בני ישראל", אלא - "יהודים".
שש פעמים נזכרת המילה "יהודים" במגילת
אסתר בשתי יוד"ן. א. "אשר אמר המן לשקול על
גנזי המלך ביהודיים"⁴⁴. ב. "בית המן צורר
היהודיים"⁴⁵. ג. "אשר שלח ידו ביהודיים"⁴⁶. ד.
"ולהיות היהודיים עתידים ליום הזה"⁴⁷. ה. "ויקהלו
היהודיים אשר בשושן"⁴⁸. ו. "והיהודיים אשר
בשושן"⁴⁹.

מצנינו⁵⁰ שיעקב נזכר שש פעמים בתורה 'מלא',
ואליהו שש פעמים 'חסר' - מפני שיעקב נטל משכון
מאליהו שיבוא לבשר את הגאולה.

טעמו של דבר מדוע כתוב "יהודיים" בשתי יוד"ן
הוא, כפי שמוסבר בענין "עשרים גרה השקל"⁵¹,
שהם כנגד עשרת כוחות הנפש האלוקית ועשרת
כוחות הנפש הטבעית. יהודי, גם מצד נפשו הטבעית
הוא כלי לאלוקות ומאמין באלוקות, וביכולתו לקיים
את המצוות עד מסירות נפש. כל זה הוא מצד הנפש
הטבעית. אבל ישנה העבודה מצד הנפש האלוקית,
והן שתי היוד"ן. המן הרשע רצה לאבד את
היהודיים, את שתי היוד"ן, כי הוא ידע שבשמד
בלבד לא יפעל שום דבר.

ד. כשפוגשים מלמד ירא-שמים, צריך להראות
לו אהבה ביתר שאת. בדרך כלל צריכים לאהוב כל
יהודי, בהתאם למצוות-עשה "ואהבת לרעך כמוך"³⁹,
אלא כלפי מלמד ירא-שמים צריכה להיות האהבה
אליו ביתר שאת, שהרי המלמדים הם המקימים
הרבה דורות בתורה ויראת שמים. בכל דבר הרי ישנן
מצוות-עשה ומצוות לא-תעשה. מצוות-העשה היא,
כשרואים מלמד ירא-שמים צריכה להיות האהבה
אליו ביתר שאת. וכשרואים מורה מחלל שבת או
שאינו מניח תפילין, או סתם בעל עבירה, זה צריך
לתת דקירה בלב.

פלא גדול ורחמנות גדולה שגדולי הרבנים, אלה
שעומדים בראש 'אגודת הרבנים', ניצבים בקרירות
כלפי המצב הנוכחי.

"אוהבי ה' שנאו רע"⁴⁰, מפני שמהם יקומו הרבה
דורות משומדים וכופרים, למרות שיכול להיות צדיק
בן רשע, אך זה ענין פרטי. ואילו בדרך כלל, הרי
תלמודי-התורה הלא-כשרים שבהם מלמדים מורים
כופרים שאינם מניחים תפילין ומחללים את השבת,
וכן הרבנים המתולעים - מכניסים רעל וסם המוות
במוחות ובלבבות נערי ישראל.

מחייבים אותי על שאני מדבר דברים קשים
כל-כך בגלוי, דבר שאינו מן הנימוס, הרי זה מפני
שאין הם יודעים מה ואיך אני חי את המצב
המשתולל ברחוב היהודי. בוודאי יבוא זמן שמנהיגי
ודוברי 'אגודת הרבנים' יתעוררו על שהיו רדומים
בתרדמה מרה כזו. יגיע זמן שהמצב יעורר אותם,
והם יצטערו עמוקות.

התרדמה המרה באה מסיבה מסוימת, שכן אין
שם לבו על המצב, כולם מגדול עד קטן טרודים
ומוטרדים ב"עשיית חיים", החיים הם כאלה שיש
לעשותם, והמצב הרוחני של עם ישראל טובע
בעשיית חיים, חיים גשמיים אישיים. המצב הרוחני
העצמי הוא כטפל בלבד, והמצב הרוחני הכללי הוא
אפילו לא טפל.

ב'מרדכי' כתוב⁴¹ "ויגד גו' את כל אשר קרהו",

(46) שם, ח, ד.

(47) שם ח, יג.

(48) שם ט, טו.

(49) שם, ט, יח

(50) רש"י בחוקות יכו, מב. רבנו בחיי שם. וראה הרא"ם על רש"י.

(51) שמות ל, יג. במדבר ג, מז.

(39) ויקרא יט, יח.

(40) תהלים צז, י.

(41) מגילת אסתר ד, ז.

(42) שם, ד, ב.

(43) שם, ב, כא.

(44) שם, ד, ז.

(45) שם, ה, א.

אגרות קודש

בי"ה, י"ז טבת תרצ"ט

אטוואצק

ידידי הרה"ק הנודע לשם תהלה וו"ח

אייזא מוהר"ר משה שי' אכסלרד

שלום וברכה.

במענה על מכתבו מו' לחודש זה, נהניתי לשמוע מחגיגתם חג החגים - י"ט כסלו, וזכות בעל השמחה יאהיל על כל הלומדים תורתו ומקיימים ללכת בארחותיו ושומרים מועדי שמחתו שמחת ה' וכו'.

ונהניתי לשמוע על אודות הסכמתם בדבר קביעות

המשך ביאור למס' ברכות ליום רביעי עמ' ב

עבור איזה חטא נענש בהפסד זה. אָמַר לָהּ רַב הוּנָא, וְכִי חָשׂוּ דְּבִינָא - וְכִי חָשׂוּ דְּבִינָא בְּחֵטְא. אָמְרוּ לֵיהּ, מִי חָשִׁיד קִדְּשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְּעָבִיד דִּינָא בְּלֹא דִּינָא - וְכִי חָשׂוּ דְּבִינָא בְּרִיךְ הוּא בְּעֵינֵיךְ שְׁעֵשָׂה בְּךָ דִּין בְּלֹא חֵטְא. אָמַר לָהּ רַב הוּנָא, אִי אִיכָא מִאֵן דְּשָׁמִיעַ עָלֵי מִלְתָּא לִיכָא - אִם יֵשׁ בְּכֶם מִישְׁחָהוּ שְׁשֻׁמְעָה עָלֵי אִיזָה דְּבַר חֲטָא שְׁצָרִיךְ אֲנִי לְשׁוּב הִימְנֹה, שִׁיאֲמַר לִי, אָמְרוּ לֵיהּ, הָכִי שְׁמִיעַ לָן - כִּךְ שְׁמַעְנֹה עֲלֵיךְ, דְּלֹא יִחִיב מִרְ שְׁבִישָׁא לְאַרְיִסְיָה - שְׁאִינֵךְ נֹתֵן לְאַרְיִסֵךְ מִן זְמוּרוֹת הַגֶּפֶן, כְּפִי הַמְּגִיעַ לוֹ לְחַלְקֹה. אָמַר לָהּ רַב הוּנָא, מִי קָא שְׁבִיב לִי מִיָּדִי מִינֵיהּ - וְכִי מוֹתִיר הוּא לִי מִשְׁחָהוּ מִמֶּה, הָא קָא גִּבֵּי לֵיהּ בְּוִלִּיהּ - הָרִי הוּא גּוֹבֵב אֶת הַכֵּל, כְּלוּמַר, נוֹטֵל לְעַצְמוֹ הָרֵבָה יוֹתֵר מִן הָרָאוּי לוֹ כְּפִי חֶלְקֹה. אָמְרוּ לֵיהּ, תִּינִי דְּאָמְרִי אִינְשִׁי - זֶה הוּא הַפְּתָגִם שְׂרָגִילִים הָאֲנָשִׁים לוֹמַר, בְּתֵר נִגְבָּא גִבּוֹ וְנִמְעָמָא מְעִים - הַגּוֹבֵב מִן הַגֵּב טוֹעֵם אִף הוּא טוֹעֵם גִּבִּיהָ. כְּלוּמַר, שְׁאֵף עַל פִּי שְׁאֵבֵן הוּא גּוֹבֵב מִמֶּךָ, מְכַל מְקוֹם בְּכִךְ שְׁאֵתָה נִמְנַע מִלִּיתֵן לוֹ אֶת חֶלְקֹה גַם אֵתָה נִכְשַׁל בְּחֵטְא. אָמַר לָהּ רַב הוּנָא, כְּבִילָנָא עָלֵי דְּהִיבָנָא לֵיהּ - מְקַבֵּל אֲנִי עַל עַצְמִי לִיתֵן לוֹ כְּפִי חֶלְקֹה. וּמֵאוּתָהּ שַׁעֲהָ שְׁקִיבֵל עַל עַצְמוֹ כֵּן נִתְבַּטֵּל הַפְּסֵד הַמִּמּוֹן שֶׁהָיָה לוֹ מִמָּה שֶׁהֶחֱמִין הָיִין, וְנִחְלָקוּ הָאוֹמְרָאִים כִּיצַד אִירַע הַדְּבַר. אִיכָא דְּאָמְרִי - יֵשׁ אוֹמְרִים, הָדָר חֲלָא וְהָיָה חֲקָרָא - חֲזוֹר הַחוּמוֹךְ וְנַעֲשֵׂה לֵינִי, וְאִיכָא דְּאָמְרִי - וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אִינְיִיךְ חֲלָא וְאִיזְדָּבֵן בְּדָמֵי דְּחִתְרָא - נִתְיָקֵר הַחוּמוֹךְ, וְנִמְכַר בְּאוֹתָם דָּמִים שֶׁל יֵין.

הַגְּמָרָא שְׁבָה לְעֶסֶק בְּדִינֵי תְּפִילָּה: תִּנָּא בְּרִייתָא, אָבָא בְּנִימִין אוֹמַר, עַל שְׁנֵי דְּרָבִים הָיִיתִי מְצַמְעֵר - וְהָרִי כָּל יָמִי, הָאֶחָד, עַל תְּפִילַּתִּי שְׁתֵּהָא לִפְנֵי מִטְּהִי, וְהַשְׁנִי, עַל מִטְּהִי שְׁתֵּהָא נְתוּנָה - וְמוֹנַחְתָּן בֵּין צַד צָפוֹן לְצַד דָּרוֹם, כְּלוּמַר, שִׁיחָא רֹאשׁ הַמִּיטָה מוֹנַח לְצַד צָפוֹן וְסוֹף הַמִּיטָה לְצַד דָּרוֹם וְאוֹ לְהִפְיָךְ, אֲךָ לֹא תֵּהָא מוֹנַחַת בֵּין מִזְרַח לְמַעֲרָב.

הַגְּמָרָא מְבַאֵרָת אֶת דְּבָרֵיהּ: שְׁנֵינוּ בְּרִייתָא, שֶׁהָיָה נֹזֵחַ אֲבָא בְּנִימִין עַל תְּפִילַּתִּי שְׁתֵּהָא לִפְנֵי מִטְּהִי. מְבַרֵּרָת הַגְּמָרָא: מָא - מֵהָ דִּיא כּוּוֹנְתוֹ בְּאוֹמְרוֹ לִפְנֵי מִטְּהִי, אִילִיכָא - אִם נִאֲמַר שְׁכוּוֹנְתוֹ לִפְנֵי מִטְּהִי מְשֵׁשׁ, כְּלוּמַר, שֶׁהָיָה עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל לִפְנֵי מִיטְּתוֹ, יֵשׁ לְתוֹמָה כִּיצַד הָיָה נֹזֵחַ כֵּן, וְהָאֲמַר - וְהָרִי אֲמַרְו רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְאִיתִיבָא - וְיֵשׁ אוֹמְרִים שְׁמִימָרָא זֶה אֲמָרָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹו, מִזֵּין לְאֵדָם הַמִּתְפַּלֵּל שְׁלֹא יֵהָא דְּכָר חוּצִין בֵּינוּ לְבֵין חֲקִיר, יֵשׁ לְלַמּוֹד זֹאת מִמֶּקְרָא זֶה, שְׁנִיאֲמַר (שְׁעִיָּה ל"ב) וְיִשְׁכַּח חֲקִירָתוֹ פְּנִי אֵל חֲקִיר וְתִפְלָל, וְאִם כֵּן, כִּיצַד הָיָה אֲבָא בְּנִימִין עוֹמֵד לְהַתְפַּלֵּל לִפְנֵי מִיטְּתוֹ, וְהָרִי הַמִּיטָה חוּצָצַת בֵּינוּ וּבֵין חֲקִיר.

מְבַאֵרָת הַגְּמָרָא: לֹא תִּיכָא - אֵל תֹּאמַר עַל תְּפִילַּתִּי שְׁתֵּהָא לִפְנֵי מִטְּהִי, אִילִיכָא - אֲמַר כֵּךְ, עַל תְּפִילַּתִּי שְׁתֵּהָא כְּמוֹךְ לְמִטְּהִי,

לִימוּד דְּאִי"ח, וְצָרִיכִים לְסֹדֵר לִימוּד מֵאֲמָרִים, וְלֹא רַק בְּשִׁבִּיל לְצֵאת יְדֵי חוּבָתָם בְּלִבָּד.

וּבֹזֶה הֲנִי לְבָרְכוּ בְּבִרְכַּת מִזִּיט מִזִּיט עֹבֵר קְשׁוּהִית שֶׁל בְּתוּ מִי מַלְכָּה תִּי עִם בִּיג הָרִי שִׁי, מִזִּיט, יֵתֵן הַשִּׁיית שִׁיחִי בְּגָדָא טָבָא וְתֵהִי הַחֲתוּנָה בְּשַׁעָה טוֹבָה וּמוֹצֻלַּחַת בְּגוֹי"ר.

הַשִּׁיית יַחֲזֹק בְּרִיאָתוֹ וּבְרִיאָתוֹ זֹוגָתוֹ תִּי וּבְרִיאָתוֹ לִילִידֵיהֶם יַחֲיוּ וְיִגְדְּלוּם לְתוֹרָה חוֹפָה וּמַעֲשִׂיט מִתּוֹךְ פְּרִנְסָה בְּרִיחַ בְּגוֹי"ר.

יְדִידוֹ הַדוּי"ש וּמְבָרְכוֹ

יוסף יצחק

אג"ק מוהריי"צ כרך יז

כְּלוּמַר, שֶׁהָיָה נֹזֵחַ כָּל יָמָיו שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת שׁוּם מַלְאכָה, וְאִף לֹא לְעֶסֶק בְּתוֹרָה, מִשְׁעָה שְׁעוֹמֵד מִמִּיטְתוֹ עַד שְׁקָרָא קְרִיאַת שְׁמַע וְהַתְּפִלָּה.

עֵתָה עוֹסֶקֶת הַגְּמָרָא בְּהַמְשָׁךְ דְּבָרֵיהּ שֶׁל אֲבָא בְּנִימִין: שְׁנֵינוּ בְּרִייתָא, וְעַל מִטְּהִי שְׁתֵּהָא נְתוּנָה בֵּין צָפוֹן לְדָרוֹם.

הַגְּמָרָא מְבַאֵרָה מִימָרָא הַמְּפֹרֶשֶׁת אֶת שְׁכָרוֹ שֶׁל אֲדָם הַעוֹשֶׂה כֵּן: דְּאָמַר רַבִּי חֲמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר רַבִּי יִצְחָק, כָּל אָדָם הַנּוֹתֵן - הַמְּנִיחַ אֶת מִטְּתוֹ בֵּין צַד צָפוֹן לְצַד דָּרוֹם, הוֹיִין לֵיהּ - יֵהִיו לוֹ בְּנִים וְכָרִים, שְׁנִיאֲמַר (תְּהִלִּים י"ד) וְצָפוֹנָה תִּמְלֹא כְּמִנָּם יִשְׁבְּעוּ בְּנִים, וְיֵשׁ לְדָרוֹשׁ הַמֶּקְרָא כֵּךְ, וְצָפוֹנָה, הַמְּנִיחַ מִיטְתוֹ בֵּין צָפוֹן לְדָרוֹם, יִשְׁבְּעוּ בְּנִים, יֵהִיו לוֹ בְּנִים זִכְרִים.

רַב נַחֲמָן בְּרִי יִצְחָק אָמַר, אָדָם הַמְּנִיחַ מִיטְתוֹ בֵּין צָפוֹן לְדָרוֹם זֹכֵה אֵף לְכָךְ שְׁאִין אֲשֶׁרָה מְפִלַּת נְפִלָּים, בְּתִיב חָכָא - נִאֲמַר כֵּן, לְגַבִּי הַמְּנִיחַ מִטְתוֹ בֵּין צָפוֹן לְדָרוֹם, וְצָפוֹנָה תִּמְלֹא כְּמִנָּם, וּבְתִיב חָכָא - וְנִאֲמַר שֵׁם, לְעֵנִין לִידֵת רַבְּקָה (מְרַאשִׁית כ"ה כ"ד), וְיִמְלֹא יִמְיָה לְלֵדָת וְהָיָה תוֹמִים בְּכַמְנָה, וּמֵאַחֵר וּמִצִּינוּ בְּשִׁנְיָהם לְשׁוֹן מִלּוּי יֵשׁ לְלַמּוֹד הַמֶּקְרָאוֹת זֶה מִזֶּה, שְׁכַשְׁם שְׂרַבְקָה מִלֹּא יָמִי הָרִיוּנָה וְלֹא הִפִּילָה וּלְדוּתֵיהּ, כֵּן הַמְּנִיחַ מִיטְתוֹ בֵּין צָפוֹן לְדָרוֹם זֹכֵה לְכָךְ שִׁימְלֹא יָמִי הָרִיוּנָה שֶׁל אֲשֶׁתוֹ וְלֹא תְּפִילָּה אֶת עוֹבֵרָה.

הַגְּמָרָא מְבַאֵרָה מִימָרָא נֹסֶטֶף שֶׁל הַתָּנָא אֲבָא בְּנִימִין בְּעֵינֵי תְּפִילָּה: תִּנָּא בְּרִייתָא, אָבָא בְּנִימִין אוֹמַר, שְׁנֵים שְׁנִיבְנִים לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְהַתְּפַלֵּל, וְקָדָם אֶחָד מֵהֶם וְגַמֵּר לְהַתְּפַלֵּל, וְלֹא הִקְטִין אֶת חֲבֵירוֹ עַד שִׁיגְמוֹר אִף הוּא אֶת תְּפִילָּתוֹ, וְיִצָּא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, וְהַשְׁאִיר אֶת חֲבִירוֹ הַמִּתְפַּלֵּל לְבַדּוֹ, מוֹרְפִין - מְעַרְבָּבִים לוֹ אֶת תְּפִילָּתוֹ בְּפִנֵּי, כְּלוּמַר, שְׁאִין תְּפִילָּה מְקוּבֵּלָת לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.

וּמִנֵּיךְ יֵשׁ לְלַמּוֹד זֹאת, שְׁנִיאֲמַר (אֵיב"ח ד' טו"ר) נִפְשׁוּ בְּאִפּוֹ הַלְּמַעֲנָךְ תַּעֲזֹב אֶרְצֶךָ. וְיֵשׁ לְדָרוֹשׁ מִקְרָא זֶה לְעֵנִין אָדָם הַעוֹזֵב אֶת חֲבִירוֹ לְבַדּוֹ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְכִךְ קוֹרֵא עָלָיו הַכְּתוּב, אֵתָה הוּא שְׂגֵרְמַת לְעַצְמִךְ לְטָרוֹף אֶת נַפְשְׁךָ - וְתִפְלִתְךָ בְּפִנֵּיךְ, וְכִי סָבוֹר הִייתָ שְׁבִשְׁבִּיל שִׁיזָּאת מִבֵּית הַכְּנֶסֶת וְהִנַּחַת אֶת חֲבִירְךָ לְבַדּוֹ תִּסְתַּלַּק הַשְׁכִּינָה מִשֵּׁם וְתַעֲזוֹב אֶת חֲבִירְךָ הַמִּתְפַּלֵּל. וְלֹא עוֹד, אִילֵּא שְׁאֲדָם זֶה גּוֹרֵם לְשִׁכְיָנָה שֶׁתִּסְתַּלַּק מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁנִיאֲמַר בְּהַמְשָׁךְ הַפְּסוּק וְיִעֲתִיק צוֹר מִמְּקוֹמוֹ, וְאִין צוֹר, אִילֵּא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנִיאֲמַר (דְּבָרִים ל"ב י"ח) צוֹר יִלְדֵךְ תִּשִּׁי, דְּהִינֵינוּ, שְׁמַעֲשֵׂה זֶה גּוֹרֵם שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מַעֲתִיק - מְעַבְרִין - אֶת מְקוֹמוֹ מִן הָאֶרֶץ, וְאִינוּ מְשַׁרְה עוֹד אֶת שְׁכִינָתוֹ עַל יִשְׂרָאֵל.

וְאִם אוֹתוֹ אָדָם שְׁסִיִּים תְּפִילָּתוֹ תִּחֲלֶה הִקְטִין לוֹ לְחַבֵּירוֹ עַד שִׁיִּסִּים אִף הוּא אֶת תְּפִילָּתוֹ, וְלֹא עֹזֵב אֶת בֵּית הַכְּנֶסֶת, מִזֶּה שְׁכָרוֹ,

פרשת ויחי

מז ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי־יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה: ^כ ויקרבו ימי־ישראל למוֹת ויקרא ^א לבנו ליוסף ויאמר לו אם־נא מצאתי חן בעיניך שים־נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל־נא תקברני במצרים: ^ב וישכבתי עם־אבתי וינשאתיני ממצרים וקברתני בקברתם ויאמר אנכי אעשה כדברך: ^ג ויאמר השבעה לי וישבע לו וישתחו ישראל על־ראש המטה: ^ד **מח** ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חלה ויקח את־שני בניו עמו את־מנשה ואת־אפרים: ^ה ויגד ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף בא אליך ויתחזק ישראל וישב על־המטה: ^ו ויאמר יעקב אל־יוסף אל שדי נראה־אלי בלוי בארץ כנען ויברך אתי: ^ז ויאמר אלי הנני מפרך והרבי־תך ונתתיך לקהל עמים ונתתי את־הארץ הזאת לורשתך אחריך אחזת עולם: ^ח ועתה שני־בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד־באי אליך מצרימה ליהם אפרים ומנשה כראובן ושמעון ויהוֹדָי: ^ט ומוֹלֶדְתְּךָ אֲשֶׁר־הוֹלַדְתָּ אַחֲרֵיהֶם לך יהיו על שם אחיהם יקראו בנחלתם: ^י ואני בבאי מפדן מתה עלי רחל בארץ כנען בדרך בעוד כברת־ארץ לבא אפרתה ואקברה שם בדרך אפרת הוא בית להם: ^{יא} וירא ישראל את־בני יוסף ויאמר מִי־אלה: ^{יב} ויאמר יוסף אל־אביו בני הם אשר־נתנ־לי אלהים בזה ויאמר קחם־נא אלי ואברכם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כה עמ' 270)

ויאמר השבעה לי וישבע לו (מז, לא) הקשו המפרשים, מדוע לא הסתפק יעקב בהבטחה ודרש שבועה. ויש לומר, שיעקב חשש שיוסף ישאיר את ארזו במצרים ויזכה את

קיום הבטחתו, וזאת - כדי שישאר עם בני ישראל במצרים, וזכותו תגן עליהם במשך שנות הגלות. והרי מטעם זה לא בקש יוסף עצמו מאחיו להעלות את ארזו לארץ ישראל מיד, אלא רק עם בוא הגאולה. לכן דרש ממנו שבועה, שהיא למעלה מטעם ודעת ולמעלה מחשבונות וסקולים.

שני ויעני ישראל כבודו מזקן לא יוכל לראות ויגש אתם אליו וישק להם ויחבק להם: ^א ויאמר ישראל אל־יוסף ראה פניך לא פללתי והנה הראה אתי אלהים גם את־זרעך: ^ב ויוצא יוסף אתם מעם ברביו וישתחו לאפיו ארצה: ^ג ויקח יוסף את־שניהם את־אפרים בימינו משמאל וישראל ואת־מנשה בשמאלו מימין וישראל ויגש אליו: ^ד וישלח ישראל את־ימינו וישת על־ראש אפרים והוא הצעיר ואת־שמאלו על־ראש מנשה שפל את־ידיו כי מנשה הבכור: ^ה ויברך את־יוסף ויאמר האלהים אשר התהלכו אבתי לפניו אברהם ויצחק האלהים הרעה אתי מעודי עד־היום הזה: ^ו המלאך הגאל אתי מכל־דע וברך את־הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבתי אברהם ויצחק וידעו לרב בקרב הארץ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כה עמ' 11)

וידעו לרב בקרב הארץ (מח, טז) מה דגים שבים מים מבסין עליהם ואין עין הרע שולטת בהם, אף וזרעו של יוסף אין עין הרע שולטת בהם (ברכות כ, א) דגים בטלים למקור חיותם, שהרי הם עצמם אינם נראים, ורואים רק את המים. וכתוצאה מכך, הם כלים ראויים לכרפת ה' ברבוי גדול. שכן, כל עוד הנבאר מרגיש את ה'אני' שלו, המגבל, הוא יכול לקבל רק השפעה מגבלת בלבד; ואלו בטול ה'אני' מכשירו לקבל השפעה באפן שלמעלה ממדידה והגבלה.

שלישי ^ז וירא יוסף כי־גשית אביו ויד־ימינו על־ראש אפרים וירע בעיניו ויתמך יד־אביו להסיר אתה מעל ראש־אפרים על־ראש מנשה: ^ח ויאמר יוסף אל־אביו לא־כן אבי כי־זה הבכר שים ימינך על־ראשו: ^ט וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי גם־הוא יהיה־לעם וגם־הוא

יגדל ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה
מלא הגוים: ^א ויברכם ביום ההוא לאמור בך
יברך ישראל לאמור ישמך אלהים באפרים
וכמנשה וישם את אפרים לפני מנשה:
^{בא} ויאמר ישראל אלייסף הנה אנכי מת והיה
אלהים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם:
^{בב} ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר
לקחת מיד האמרי בחרבי ובקשתיו: ^פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות טו עמ' 432)

וישם את אפרים לפני מנשה (מח, כ) מנשה – על שם "כי
שני", מורה שהיודי צריך להזהר מפני הגלות, המשפחה
את העבודה שמקומו האמתי הוא ב'בית אבי'. אפרים – על
שם "כי הפרני", מורה שעליו להאיר את הגלות על ידי
הוספת אור וקדושה, ובכך להוסיף גם בדרגת הקדושה שלו
עצמו. יוסף סבר שמנשה קודם לאפרים, משום שזהו סדר
העבודה; ויעקב הקדים את אפרים, המסמל את מטרת
העבודה (העליה שבאה באמצעות הירידה, 'הפרני').

רבי ^{מא} ויקרא יעקב אל בניו ויאמר
האסף ואנידה לכם את אשר יקרא אתכם
באחרית הימים: ^א הקבצו ושמעו בני יעקב
ושמעו אל ישראל אביכם: ^א ראובן בכרי אתה
בחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עז: ^א פחו
פמים אל תותר כי עליה משפכי אביך אז
חללת יצועי עליה: ^א שמעון ולוי אחים פלי
חמם מכרתיהם: ^א בסדם אל תבא נפשי
בקהלם אל תחד בכדי כי באפם הרגו איש
וכרצנם עקרו שור: ^א ארור אפם כי עז
ועברתם כי קשתה אחלקם ביעקב ואפיצם
בישראל: ^א יהודה אתה יודוך אחיך ידך
בערף אחיך ישתחוו לך בני אביך: ^א גור
אריה יהודה מטרף בני עליה פרע רבץ באריה
וכלביא מי יקימונו: ^א לא יסור שבט מיהודה
ומחקק מבין רגליו עד כייבא שילה ולו יקחה
עמים: ^א אסרי לגפן כתיב עיר קרי עיר ולשרקה

בני אתנו כבם ביני לבשו וכדם ענבים
כתיב סוטה קרי סותו: ^א חכלילי עינים מיין
ולבן שנים מחלב: ^א זבולן לחוף ימים ישפן
והוא לחוף אנית וירכתו על צידו: ^א יששכר
חמר גרם רבץ בין המושפתיים: ^א וירא מנחה
כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבל
ויהי למס עבד: ^א דן ידן עמו פאחד שבטי
ישראל: ^א יהידן נחש עלי דרך שפיפן עלי
ארח הנשף עקביסום ויפל רכבו אחור:
^א לישועתך קניתי יהוה: ^א

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות יא עמ' 8)

עד כי יבא שילה (מט, י) יבא שילה בגימטריא משיח.
שילה בגימטריא משה (בצל השורים) יבא שילה – היינו ביאת
המשיח בפעל. שילה – היינו ה'נתינת פח' על ביאתו, שהרי
"שילה" קדם עוד לפני ה"יבא". במתן תורה, שהיה על ידי
משה, נתן לבני ישראל הפח להביא את הגאולה, היינו לברר
ולנכף את העולם ולעשות ממנו דירה לו יתברך.

חמישי ^א יגד גרוד יגודנו והוא יגד עקב: ^א
^א מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך: ^א
^א נפתלי אילה שלחה הנתן אמרי שפר: ^א
^א בן פרת יוסף בן פרת עלי עין בנות צעדה
עלי שור: ^א וימררהו ורבו וישטמהו בעלי
חצים: ^א ותשב באיתן קשתו ויפזו זרעי ידיו
מידי אביר יעקב משם רעה אבן ישראל:
^א מאל אביך ויעזרך ואת שדי ויברכך ברכת
שמים מעל ברכת תהום רבצת תחת ברכת
שדים ורחם: ^א ברכת אביך גברו על ברכת
הורי עד תאות גבעת עולם תהויל לראש יוסף
ולקדקד גזיר אחיו: ^א

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות כה עמ' 452)

גזיר אחיו (מט, כו) זהיר ביקרא דאחוי (פרגום יונתן בן ציאל)
לא זו בלבד שיוסף לא השיב לאחיו בגמולם, ולא זו
בלבד שלא פגע בכבודם, אלא היה זהיר בכבודם! ויש
לומר, שהיה "זהיר טפי" בהנהגה זו והיא היתה ה'שער'
לכל שאר עניני עבודתו. ומכאן למדים הוראה נפלאה, עד

וּבְקָרָם עֲזָבוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁשׁ: ^ט וַיַּעַל עִמּוֹ גַם־רֶכֶב
גַם־פָּרָשִׁים וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כְּבֹד מְאֹד: ^י וַיָּבֹאוּ
עַד־גִּרְזֵן הָאֲטֹד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ־שָׁם
מִסֵּפֶד גָּדוֹל וּכְבֹד מְאֹד וַיַּעַשׂ לָאֲבִיו אֲבֵל
שִׁבְעַת יָמִים: ^{יא} וַיֵּרָא יוֹשֵׁב הָאֶרֶץ הַפְּנִיעִי
אֶת־הָאֲבֵל בְּגִרְזֵן הָאֲטֹד וַיֹּאמְרוּ אֲבֵל־כְּבֹד זֶה
לְמִצְרַיִם עַל־פִּנֹּן קָרָא שְׁמָהּ אֲבֵל מִצְרַיִם אֲשֶׁר
בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן: ^{יב} וַיַּעַשׂוּ בָנָיו לוֹ כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוּם:
^{יג} וַיִּשְׁאוּ אֹתוֹ בָּנָיו אֶרְצָה כְּנָעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ
בַּמַּעֲרָה שְׂדֵה הַמִּכְפֻּלָּה אֲשֶׁר קָנָה אֲבִרְהָם
אֶת־הַשְּׂדֵה לְאַחֲזֹת־קֹבֶר מֵאֵת עֶפְרָן הַחֲתִי
עַל־פְּנֵי מִמְרָא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר קָנָה אֲבִרְהָם
וְאֶחָיו וְכָל־הָעֹלָם אֹתוֹ לְקֹבֶר אֶת־אֲבִיו אַחֲרֵי
קִבְרוֹ אֶת־אֲבִיו: ^{יד} וַיֵּרָאוּ אַחֲרֵי־יוֹסֵף כִּי־מֵת
אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יִשְׁטַמְנוּ יוֹסֵף וְהַשֵּׁב יִשִּׁיב
לָנוּ אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ אֹתוֹ: ^{טו} וַיֹּצִיאוּ
אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אֲבִיךָ צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר:
^{טז} בְּהִתְאֲמְרוּ לְיוֹסֵף אֲנִי שָׂא נָא פָּשַׁע אַחִיד
וְחַטָּאתִים כִּי־רָעָה גָּמְלֹדָה וְעַתָּה שָׂא נָא לִפְשַׁע
עֲבָדִי אֱלֹהֵי אֲבִיךָ וַיִּכְבֹּד יוֹסֵף בְּדַבָּרִם אֵלָיו:
^{יז} וַיֵּלְכוּ גַם־אֶחָיו וַיִּפְּלוּ לִפְנָיו וַיֹּאמְרוּ הִנֵּנוּ לְךָ
לְעֹבָדִים: ^{יח} וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יוֹסֵף אֶל־תִּירָאוּ כִּי
הִתַּחַת אֱלֹהִים אָנִי: ^{יט} וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה
אֱלֹהִים חֲשָׁבָה לְטֹבָה לְמַעַן עֲשֶׂה כִּי־זֶה הָיָה
לְהַחֲיָה עַם־רַב:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 193)

וַיִּשְׁאוּ אֹתוֹ בָּנָיו אֶרְצָה כְּנָעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בַּמַּעֲרָה שְׂדֵה
הַמִּכְפֻּלָּה (י, יג) בְּתַרְגוּם יוֹנָתָן בֶּן עֲזִיָּאל מְבָאָר, שֶׁעָשׂוּ עִבְרִית
אֶת הַקְּבוּרָה, וְחוֹשִׁים בֶּן דָּן הִתִּיז אֶת רֹאשׁוֹ, וְהָרָשׁ הִתְגַּלְגַּל
לְתוֹךְ הַמַּעֲרָה וְנָח בְּחִיקוֹ שֶׁל יִצְחָק. וְקָשָׁה, הָרִי אֵין קוֹבְרִין
רָשָׁע אֲצֵל צִדִּיק. וְיֵשׁ לְבָאָר, שֶׁעָשׂוּ הוּא רָשָׁע רַק מִצַּד 'גּוֹפּוּ',
הֵינּוּ כְּפִי שֶׁהוּא בְּעוֹלָם הַזֶּה; אֲבֵל מִצַּד 'רֹאשׁוֹ', הֵינּוּ שֶׁרָשָׁע
הַרוֹחֲנִי, יֵשׁ בּוֹ נְצוּצוֹת קִדְשָׁה גְבוּהִים, שֶׁלֹּכֵן יֵצְאוּ מִמֶּנּוּ
נְשֻׁמוֹת גְּבוּהוֹת, כְּרַבִּי מֵאִיר וְאוֹנֶקְלוֹס. וְאֵת רֹאשׁוֹ שֶׁל עֲשׂוֹ,
כְּפִי שֶׁהוּא נִפְרָד מִגּוֹפּוֹ, נִתֵּן לְקֹבֶר אֲצֵל יִצְחָק.

כְּמָה צָרִיךְ אָדָם לְהִתְנַהֵג בְּאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל אֲפִלּוּ כְּלָפִי יְהוּדִי
שֶׁהָרַע לוֹ. וּבִלְשׁוֹן סֵפֶר הַתְּנִיָּא: שְׁלֹא לְשֹׁלֵם לוֹ כְּפָעֵלוֹ ח"ו,
אֲלֹא, אֲדַרְבָּה, לְגַמֵּל לְחַיִּים טוֹבוֹת, כְּמוֹ שֶׁקְּטוֹב בַּזֶּהֱרָה לְלַמֵּד
מִיוֹסֵף עִם אֶחָיו.

שְׁשִׁי ^{כו} בְּנִימִין וְאֵב יִטְרָף בְּבִקָּר וְאֵכֵל עֵד וְלַעֲרֹב
יִחַלֵּק שָׁלָל: ^{כז} כָּל־אֱלֹהֵי שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנִים
עֶשְׂרִי וְזֹאת אֲשֶׁר־דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם וַיִּבְרָךְ
אוֹתָם אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר כִּבְרַכְתּוֹ בְּרָךְ אוֹתָם: ^{כח} וַיֹּצִאוּ
אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲנִי נֹאסֵף אֶל־עַמִּי קִבְּרוּ
אֹתִי אֶל־אֲבֹתִי אֶל־הַמַּעֲרָה אֲשֶׁר בְּשְׂדֵה עֶפְרָן
הַחֲתִי: ^{כט} בַּמַּעֲרָה אֲשֶׁר בְּשְׂדֵה הַמִּכְפֻּלָּה אֲשֶׁר־
עַל־פְּנֵי מִמְרָא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר קָנָה אֲבִרְהָם
אֶת־הַשְּׂדֵה מֵאֵת עֶפְרָן הַחֲתִי לְאַחֲזֹת־קֹבֶר:
^ל שְׁמָה קִבְּרוּ אֶת־אֲבִירְהָם וְאֵת שְׂרָה אִשְׁתּוֹ
שְׁמָה קִבְּרוּ אֶת־יִצְחָק וְאֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ וְשְׁמָה
קִבְּרֹתִי אֶת־לֵאָה: ^{לא} מִקְנֵה הַשְּׂדֵה וְהַמַּעֲרָה
אֲשֶׁר־בּוֹ מֵאֵת בְּנֵי־חֵת: ^{לב} וַיְכַל יַעֲקֹב לַצִּוֹת
אֶת־בָּנָיו וַיֹּאסֵף רִגְלָיו אֶל־הַמַּטָּה וַיִּגַּע וַיֹּאסֵף
אֶל־עַמּוּיוֹ: ^ג וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל־פְּנֵי אָבִיו וַיִּכְבֹּד
עָלָיו וַיִּשְׁקֻלוּ: ^ד וַיֹּצִאוּ יוֹסֵף אֶת־עֲבָדָיו אֶת־
הַרְפָּאִים לְחַנֹּט אֶת־אֲבִיו וַיַּחַנְטוּ הַרְפָּאִים
אֶת־יִשְׂרָאֵל: ^ה וַיִּמְלְאוּ־לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם כִּי בֶן
יִמְלֹאוּ יְמֵי הַחַנְטִים וַיִּכְבְּדוּ אֹתוֹ מִצְרַיִם שְׁבָעִים
יוֹם: ^ו וַיַּעֲבְרוּ יְמֵי כְבִּיתוֹ וַיְדַבֵּר יוֹסֵף אֶל־בֵּית
פְּרָעָה לֵאמֹר אִם־נָא מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֵיכֶם
דַּבְּרוּ־נָא בְּאָזְנֵי פְרָעָה לֵאמֹר: ^ז אֲבִי הִשְׁפִּיעֵנִי
לֵאמֹר הִנֵּה אָנֹכִי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר פָּרִיתִי לוֹ
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שְׁמָה תִּקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶה־נָּא
וְאֶקְבְּרָה אֶת־אֲבִי וְאֶשׁוּבָה: ^ח וַיֹּאמֶר פְּרָעָה
עָלֶה וְקִבֵּר אֶת־אֲבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁפִּיעָה: ^ט וַיַּעַל
יוֹסֵף לְקֹבֶר אֶת־אֲבִיו וַיַּעַל אֹתוֹ כָּל־עֲבָדָיו
פְּרָעָה וְקָנָה בֵּיתוֹ וְכָל זִקְנֵי אֶרֶץ־מִצְרַיִם: ^י וְכָל־
בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וְבֵית אָבִיו רַק טַפָּם וְצֹאנָם

לְבָאָר, דִּהְיָה יוֹסֵף עֶסֶק בְּעֻנְיֵי הָעוֹלָם, וְכָל עֻנְיֵי הַמְדִּינָה הִפְקְדוּ בְיָדָיו, וּבְכָל זֹאת נִשְׁאָר דְּבוּק בַּה' בְּמִכְלִית (וְאֵלּוּ הַשְּׂבָטִים בָּחֲרוּ לִהְיוֹת רוּעֵי צֶאֱן, פְּרוּשִׁים מִהָעוֹלָם, כְּדִי שִׁיכּוּלָם לַעֲבֹד אֶת ה' בְּלִי הַפְּרָעוֹת). לָכֵן נִקְרָאִים כָּל יִשְׂרָאֵל עַל שְׁמוֹ, כִּי הוּא מִפְּרָגֶם אוֹתָם תָּמִיד בְּ"מִזוֹן" רוּחָנִי וּמַעֲנִיק לָהֶם אֶת הַכֹּחַ לִהְיוֹת דְּבוּקִים בַּה' גַּם בְּהִיוֹתָם תַּחַת שְׁלֹטוֹן זָר, בְּזִמְנֵי הַגָּלוּת.

מִפְטִיר ב: וַיֵּרָא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי שְׁלֹשִׁים גַּם בְּנֵי מְכִיר בֶּן-מְנַשֶּׁה יִלְדוּ עַל-בְּרָכִי יוֹסֵף: ב: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אֶחָיו אֲנֹכִי מֵת וְאֱלֹהִים פָּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהֶעֱלָה אֶתְכֶם מִן-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאֲבֹרָהֶם לֵיטַחֵק וּלְיַעֲקֹב: ב: וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֶעֱלָתֶם אֶת-עַצְמוֹתַי מִזֶּה: ב: וַיָּמָת יוֹסֵף בְּנֵי-מִנְחָה וְעֶשֶׂר שָׁנִים וַיַּחְנְמוּ אוֹתוֹ וַיֵּשֶׁם בְּאֶרֶז בְּמִצְרַיִם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ ויחי, י"א טבת, ה'תשכ"ז)

לְאַחֲרֵי הַסִּיּוֹם שֶׁל סֵפֶר בְּרֵאשִׁית, שֶׁנִּקְרָא "סֵפֶר הַיֶּשֶׁר", בִּיּוֹן שֶׁמְדוּבָר בּוֹ אוֹדוֹת הָאֲבוֹת "שֶׁנִּקְרָאוּ יִשְׂרָאֵל" - נִכְנָסִים לַהֲתַחֲלֵת סֵפֶר שְׁמוֹת, שֶׁהוּא "סֵפֶר הַגָּאוּלָּה". שָׁכָן, אִף שֶׁבַחֲחִילָתוֹ מְסוּפֶר אוֹדוֹת עֲנִין הַגָּלוּת, הָרִי לְאַחֲרֵי-זֶה נַעֲשֶׂה עֲנִין הַגָּאוּלָּה, וְעַד לַסִּיּוֹם הַסֵּפֶר שָׁבוּ מְדוּבָר אוֹדוֹת בְּנֵין הַמִּשְׁפָּחָה.

וּבַהֲתַחֲלֵת סֵפֶר זֶה כּוֹתֵב רַש"י שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל "נִמְשְׁלוּ לַכּוֹכְבִּים", וְהָרִי תְכוּנַת הַכּוֹכְבִּים הִיא שְׂאֵין בָּהֶם שִׁינוּיִים, וְעוֹמְדִים תָּמִיד בְּאוֹתוֹ מַעֲמָד וּמַצֵּב, הֵן בַּיּוֹם וְהֵן בַּלַּיְלָה, וְהֵם קְטָנִים (בַּהֲשֹׁאָה לְשִׁמְשׁ וְלִירֵחַ), שֶׁזֶּהוּ עֲנִין הַבִּיטוּל.

וְהַעֲנִין בְּזֶה - שֶׁמְבַלֵּי הַבֵּט עַל כֵּךְ שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם "הַמַּעֲט מִכָּל הָעַמִּים", עוֹמְדִים הֵם בְּכָל הַתּוֹקֵף לֵלֵא שִׁינוּיִים, מְבַלֵּי לַהֲתַפְעֵל מִחֻשְׁבַּת הַגָּלוּת, וְעַד שֶׁמְבַטְלִים אֶת הַ"רַגְעַת קֶטֶן" שֶׁל הַגָּלוּת, וּפּוֹעֲלִים אֶת הַגָּאוּלָּה,

- שֶׁאוֹדוּתָהּ מְדוּבָר כְּכֹר בַּסִּיּוֹם סֵפֶר בְּרֵאשִׁית: "וַיֹּאמֶר יוֹסֵף . . . וְאֵלֵקִים פָּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם", כֵּךְ שֶׁסּוּפּוֹ שֶׁל סֵפֶר בְּרֵאשִׁית נַעֲרֹץ בַּתַּחֲלָתוֹ שֶׁל סֵפֶר שְׁמוֹת - עַל-יְדֵי מִשִּׁיחַ צִדְקָנוּ, יָבוֹא וַיִּגְאֹלֵנוּ.

פ"ה פסוקים פ"ה אל פה סימן

שְׁבִיעִי כֹא וְעָתָה אֶל-תִּירָאוּ אֲנֹכִי אֶכְלָפֶל אֶתְכֶם וְאֶת-טַפְכֶּם וַיִּנָּחֶם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל-לִבָּם: ב: וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבִיו וַיְחִי יוֹסֵף מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים: ב: וַיֵּרָא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי שְׁלֹשִׁים גַּם בְּנֵי מְכִיר בֶּן-מְנַשֶּׁה יִלְדוּ עַל-בְּרָכִי יוֹסֵף: ב: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אֶחָיו אֲנֹכִי מֵת וְאֱלֹהִים פָּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהֶעֱלָה אֶתְכֶם מִן-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאֲבֹרָהֶם לֵיטַחֵק וּלְיַעֲקֹב: ב: וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֶעֱלָתֶם אֶת-עַצְמוֹתַי מִזֶּה: ב: וַיָּמָת יוֹסֵף בְּנֵי-מִנְחָה וְעֶשֶׂר שָׁנִים וַיַּחְנְמוּ אוֹתוֹ וַיֵּשֶׁם בְּאֶרֶז בְּמִצְרַיִם:

חֶזֶק חֶזֶק וְנִתְחַזֵּק

♦ ♦ ♦

חצי קריש

וַיִּתְגַּדֵּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹהָ רַבָּא. אֲמֵן בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא כִרְעוּתָהּ וַיְמַלִּיד מְלֻכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיִּקְרַב מִשִּׁיחָה. אֲמֵן בְּחִיכּוֹן וּבִיּוֹמִיכּוֹן וּבְחִי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲנָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וַאֲמָרוּ אֲמֵן: אֲמֵן יְהֵא שְׁמוֹהָ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יְחִבְרָד: יְהֵא שְׁמוֹהָ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יְחִבְרָד, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיִּתְרוֹמֵם, וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמוֹהָ דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אֲמֵן לְעָלָא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְיִשְׁרֵתָא, תִּשְׁבַּחְתָּא וְנִחְמַתָּא, דְּאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וַאֲמָרוּ אֲמֵן: אֲמֵן

♦ ♦ ♦

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כה עמ' 252)

אֲנֹכִי אֶכְלָפֶל אֶתְכֶם וְאֶת טַפְכֶּם (ג, כא) וְעַל שֵׁם זֶה נִקְרָאִים כָּל יִשְׂרָאֵל עַל שֵׁם יוֹסֵף (תהילים פב, ב). וְקִשְׁשָׁה, וְכִי מִפְּנֵי שֶׁכָּלְכָלְם בְּמִשְׁךְ תְּקִיפָה קִצְרָה נִקְרָאִים עַל שְׁמוֹ לְעוֹלָם. וַיֵּשׁ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה

רנט
(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲנִיִּים הָיָה לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי־נֶעַם, וְכָל־נִתְיבְתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בְּיָמֶיהָ, בְּשִׂמְחָה עֲשֶׂה וְכָבוֹד. וְיִי חֶפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וְיִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאוֹתָהּ בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאִי הָאֵמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־דָוִד לָמוֹת וַיֵּצֵאוּ אֶת־שְׁלֹמֹה בְּנוֹ לֵאמֹר: ב אֲנֹכִי הֵלֶךְ בְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ כַּמֶּנֶּחָה תַּחְנוּג בְּכָל הַכְּרִית וְחִזְקָתָה עִם שְׂאֵתָה עוֹדֵךְ נֶעַר (שְׁלֹמֹה הָיָה כַּעַת הַהִיא בֶּן שְׁמֹנִים עֶשְׂרֵה שָׁנָה (ד"ק דה"א כט) וְהָיִיתָ לְאִישׁ חָשֵׁל בְּשָׁנָיו, הוֹאֵל וְאֵמֶת: ג וַשְׁמֶרְתָּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְלַכֵּת בְּדַרְכָּיו לַחַיִּית רְחוּם וְרַב חֶסֶד כְּמוֹתוֹ לְשֹׁמֵר חֻקָּתָיו חֲמוּצֹת שְׁלֹא נִתְּנָלוּ טַעֲמִיתָן מִצֻּוֹתָיו מִה שֶׁבִּין אָדָם לַמָּקוֹם וּמִשְׁפָּטָיו מִה שֶׁבִּין אָדָם לְחֶבְרֵי וְעֲדוּתָיו מִצֻּוֹת אֲשֶׁר טַעֲמִיתָן לְהַעֲדִיר עַל נִפְלְאוֹת ה' בְּשֶׁבֶת וּמוֹעֲדֵי ה' וְהַדּוּמִּים בְּכָתוּב בַּתּוֹרָה מֹשֶׁה לְמַעַן תִּשְׁפִּיל אֶת כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר תַּפְנֶה שָׁם: ד לְמַעַן יָקִים יְהוָה אֶת־

דָּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלֶיךָ לֵאמֹר: אִם־יִשְׁמְרוּ בְנֶיךָ אֶת־דִּרְכָּם לְלַכֵּת לִפְנֵי בְּאֵמֶת בְּכָל־לִבָּם וּבְכָל־נַפְשָׁם לֵאמֹר לֹא־יִפְרֹת לִךְ אִישׁ מֵעַל כִּפָּא יִשְׂרָאֵל:

ה וְגַם אַתָּה יִדְעָתָה אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לִי יוֹאֵב בֶּן־צְרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂה לְשֹׁנֵי־שָׂרֵי צְבָאוֹת יִשְׂרָאֵל לְאַבְנֵר בֶּן־נֵר שֶׁר צָבָא שְׂאֵל

הפטרה לפרשת ויחי לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום

במלכים א פרק ב

ב א וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־דָוִד לָמוֹת וַיֵּצֵאוּ אֶת־שְׁלֹמֹה בְּנוֹ לֵאמֹר: ב אֲנֹכִי הֵלֶךְ בְּדֶרֶךְ

כָּל־הָאָרֶץ וְחִזְקָתָה וְהָיִיתָ לְאִישׁ: ג וַשְׁמֶרְתָּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ לְלַכֵּת בְּדַרְכָּיו לְשֹׁמֵר חֻקָּתָיו מִצֻּוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְעֲדוּתָיו בְּכָתוּב בַּתּוֹרָה מֹשֶׁה

לְמַעַן תִּשְׁפִּיל אֶת כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר תַּפְנֶה שָׁם: ד לְמַעַן יָקִים יְהוָה

אֶת־דִּבְרֹוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלֶיךָ לֵאמֹר: אִם־יִשְׁמְרוּ בְנֶיךָ אֶת־דִּרְכָּם לְלַכֵּת לִפְנֵי בְּאֵמֶת

בְּכָל־לִבָּם וּבְכָל־נַפְשָׁם לֵאמֹר לֹא־יִפְרֹת לִךְ אִישׁ מֵעַל כִּפָּא יִשְׂרָאֵל: ה וְגַם אַתָּה

שי למורא

(ב) וְהָיִיתָ לְאִישׁ, וְרִו וּמוֹשֵׁל בְּנַפְשֶׁךָ וּבּוֹשׁ אֶת יִצְרָךְ. (ג) לְמַעַן תִּשְׁפִּיל, בְּעֶבֶר שְׂמִירַת הַתּוֹרָה תַּחֲלִית. (ה) וְגַם, וְגַם זֹאת הִיא מִדְּרָכֵי ה' לְבַעַר אֲנָשֵׁי הָרָשָׁע. אֲשֶׁר עָשָׂה לִי יוֹאֵב, אֲבִנֵּר וְעַמְשָׂא

עטרת מרים

שי למורא

וְלַעֲמֹשׁא בְּיָתֶר שֶׁר צָבָא אֲבִשְׁלוֹם אֲשֶׁר בָּאוּ בְּהַבְטָחַת דָּוִד וְהִלְכוּ בְּשִׁלְיָחוֹתוֹ
וְעַם כָּל זֹאת וַיַּהֲרֹגם יוֹאָב וַיִּשָּׂם דְּמֵי־מַלְחָמָה הָרָאוּ לְשֹׁפֵד בְּשׁוֹנְאֵי וְשֹׁפֵד
אוֹתָם בְּשָׁלֹם בְּאִנְשֵׁי שְׁלוֹמֵי עֵרְוָה שְׁלֵו וַיִּתֵּן דְּמֵי מַלְחָמָה בְּהַגְרָתוֹ
אֲשֶׁר בְּמַתָּנוֹ שְׁחַנֵּר חֲרָבוֹ מִצְמָדַת בְּמַתָּנוֹ לְרַחֲבוֹ, בְּכַדִּי שֶׁתֵּהָא נֹחֵה לִפְלוֹ

בָּאוּ בְּהַבְטָחַת דָּוִד וְהִלְכוּ בְּשִׁלְיָחוֹתוֹ, וְעַם כָּל זֹה הָרָגם יוֹאָב, לְכֵן יִחְשַׁב
הַדָּבָר כְּלָמָה לְדוֹד. דְּמֵי מַלְחָמָה בְּשָׁלוֹם, דָּם הָרָאוּ לְשֹׁפֵד בְּאִנְשֵׁי
הַלּוֹחָמִים בְּגוֹ, שֹׁפֵד הוּא בְּאִנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ. בְּהַגְרָתוֹ, בְּמָה שְׁחַנֵּר חֲרָבוֹ
מִצְמָדַת בְּמַתָּנוֹ לְרַחֲבוֹ כְּדִי שֶׁתֵּהָא נֹחֵה לִפְלוֹ. וּבִנְעֵלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו,

בְּשִׁחָה מוֹעֲצָה, וְכַשְׂצָא מוֹל עֲמִשָּׂא
שְׁחָה מַעַט וּבִנְעֵלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו
תִּפְּנֵן מִנְעֵלוֹ, וְנִפְלָה הַחֲרִיב מִתַּעֲרָה,
וְהַנְּבִיָּה כִּדְּו וְהַכְּרוֹ נִפְשׁ. וְעַמִּשָּׂא לֹא
נִשְׁמַר, עַל כִּי רָאָה אֲשֶׁר מַעֲצָמָה נִפְלָה
מִתַּעֲרָה: וְעִשִּׂיתִּי בְּחִכְמַתְךָ תִּמְצָא
לֹא עֵלֶה וְסִבָּה כִּדְּו וְלֹא־תוֹרֵד
שִׁיבְתוֹ שְׁלֹא יִרַד בְּשָׁלֹם שְׁאֵל
לְקַבֵּר בְּמִיתַת עֲצָמוֹ: וְלִבְנֵי בְּרוּלִי
הַגִּלְעָדִי תַעֲשֶׂה־חֶסֶד וְהָיוּ
בְּאֹכְלֵי שְׁלַחְנְךָ כִּי־כֵן קָרְבוּ אֵלַי
בְּבִרְחִי מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוֹם אַחִיד
כְּשִׁמְרָה אֲבִשְׁלוֹם בְּדוֹד. בְּרַח דָּוִד
מִירוּשָׁלַם לְמַחְנֵים שְׁבַעֲבָר הִיִּרְדָּן וְכָלִפֶּל
אוֹתוֹ שֶׁם בְּרוּלִי הַגִּלְעָדִי (שְׁמִיב טו/ו
כִּדְּכַט): ח וְהִנֵּה עֹמָד שְׁמֵעִי כֵן
גִּרָא שֶׁתִּהְיֶה מִלְּפָדוֹ תוֹרָה בְּיִחְיָמִינוּ
מִבְּחָרִים וְהוּא קָלְלֵנִי קָלְלָה
נִמְרָצַת (שְׁמִיב טו) בְּיוֹם לְכַתִּי
מַחְנֵים כְּשִׁבְרָה דָּוִד מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוֹם
וְהוּא־יִבֵּד לְקִרְאָתִי הִיִּרְדָּן לְפִים
אוֹתִי וְאֶשְׁבַּע לֹא בִיהוּהָ לֵאמֹר
אִם־אֶמִיתֶךָ בְּחֶרֶב: ט וְעַתָּה אֶל־תִּנָּקְחוּ כִּי אִישׁ חָכָם אֶתָּה
וַיִּדְעֶתָ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לֹּא וְהוֹרַדְתָּ אֶת־שִׁיבְתוֹ בְּדָם שְׁאוּל:
י וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם־אֲבָתָיו וַיִּקְבֵּר בְּעִיר דָּוִד: יא וְהַיָּמִים אֲשֶׁר
מָלַךְ דָּוִד עַל־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחֶבְרוֹן מָלַךְ שִׁבְעַת שָׁנִים
וּבִירוּשָׁלַם מָלַךְ שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים: יב וְשִׁלְמֹה יָשָׁב
עַל־כִּפְסָא דָּוִד אָבִיו וַתִּפְּנֵן מַלְכָּתוֹ מָאֹד:

יִדְעֶתָ אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לִי יוֹאָב כֵּן
צְרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂה לְשְׁנֵי־שָׂרֵי צְבָאוֹת
יִשְׂרָאֵל לְאַבְנֵר בֶּן־נֵר וְלַעֲמֹשׁא בְּיָתֶר
וַיַּהֲרֹגם וַיִּשָּׂם דְּמֵי־מַלְחָמָה בְּשָׁלֹם וַיִּתֵּן
דְּמֵי מַלְחָמָה בְּהַגְרָתוֹ אֲשֶׁר בְּמַתָּנוֹ
וּבִנְעֵלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו: וְעִשִּׂיתִּי
בְּחִכְמַתְךָ וְלֹא־תוֹרֵד שִׁיבְתוֹ בְּשָׁלֹם
שְׁאֵל: וְלִבְנֵי בְּרוּלִי הַגִּלְעָדִי תַעֲשֶׂה־
חֶסֶד וְהָיוּ בְּאֹכְלֵי שְׁלַחְנְךָ כִּי־כֵן קָרְבוּ
אֵלַי בְּבִרְחִי מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוֹם אַחִיד: ח וְהִנֵּה עֹמָד שְׁמֵעִי בֶן־גִּרָא
בְּיִחְיָמִינוּ מִבְּחָרִים וְהוּא קָלְלֵנִי קָלְלָה נִמְרָצַת בְּיוֹם לְכַתִּי
מַחְנֵים וְהוּא־יִבֵּד לְקִרְאָתִי הִיִּרְדָּן וְאֶשְׁבַּע לֹא בִיהוּהָ לֵאמֹר
אִם־אֶמִיתֶךָ בְּחֶרֶב: ט וְעַתָּה אֶל־תִּנָּקְחוּ כִּי אִישׁ חָכָם אֶתָּה
וַיִּדְעֶתָ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לֹּא וְהוֹרַדְתָּ אֶת־שִׁיבְתוֹ בְּדָם שְׁאוּל:
י וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם־אֲבָתָיו וַיִּקְבֵּר בְּעִיר דָּוִד: יא וְהַיָּמִים אֲשֶׁר
מָלַךְ דָּוִד עַל־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחֶבְרוֹן מָלַךְ שִׁבְעַת שָׁנִים
וּבִירוּשָׁלַם מָלַךְ שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים: יב וְשִׁלְמֹה יָשָׁב
עַל־כִּפְסָא דָּוִד אָבִיו וַתִּפְּנֵן מַלְכָּתוֹ מָאֹד:

יִדְעֶתָ אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לִי יוֹאָב כֵּן
צְרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂה לְשְׁנֵי־שָׂרֵי צְבָאוֹת
יִשְׂרָאֵל לְאַבְנֵר בֶּן־נֵר וְלַעֲמֹשׁא בְּיָתֶר
וַיַּהֲרֹגם וַיִּשָּׂם דְּמֵי־מַלְחָמָה בְּשָׁלֹם וַיִּתֵּן
דְּמֵי מַלְחָמָה בְּהַגְרָתוֹ אֲשֶׁר בְּמַתָּנוֹ
וּבִנְעֵלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו: וְעִשִּׂיתִּי
בְּחִכְמַתְךָ וְלֹא־תוֹרֵד שִׁיבְתוֹ בְּשָׁלֹם
שְׁאֵל: וְלִבְנֵי בְּרוּלִי הַגִּלְעָדִי תַעֲשֶׂה־
חֶסֶד וְהָיוּ בְּאֹכְלֵי שְׁלַחְנְךָ כִּי־כֵן קָרְבוּ
אֵלַי בְּבִרְחִי מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוֹם אַחִיד: ח וְהִנֵּה עֹמָד שְׁמֵעִי בֶן־גִּרָא
בְּיִחְיָמִינוּ מִבְּחָרִים וְהוּא קָלְלֵנִי קָלְלָה
נִמְרָצַת (שְׁמִיב טו) בְּיוֹם לְכַתִּי
מַחְנֵים כְּשִׁבְרָה דָּוִד מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוֹם
וְהוּא־יִבֵּד לְקִרְאָתִי הִיִּרְדָּן לְפִים
אוֹתִי וְאֶשְׁבַּע לֹא בִיהוּהָ לֵאמֹר
אִם־אֶמִיתֶךָ בְּחֶרֶב לְכֵן לֹא אוֹכַל
בַּעֲצָמֵי לְקַחַת נִקְמָתִי מִפְּנֵי: ט וְעַתָּה
הוּאֵל וְאֶתָּה תִּמְלֹךְ תַּחְתִּי אֶל־
תִּנָּקְחוּ מִתְּעוֹן תִּהְיֶה כִּי אִישׁ חָכָם
אֶתָּה לְמִצּוֹא לֹא עוֹן מוֹת בְּשִׁבִּיל דָּבָר
אַחַר וַיִּדְעֶתָ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לֹּא
לֹא תִחַד לְמוֹת עַל מִסְתּוֹ וְהוֹרַדְתָּ
אֶת־שִׁיבְתוֹ בְּדָם שְׁאוּל:
י וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם־אֲבָתָיו וַיִּקְבֵּר
בְּעִיר דָּוִד הָיָה צִיּוֹן יֵאָמְרוּ וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ דָּוִד עַל־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחֶבְרוֹן מָלַךְ שִׁבְעַת שָׁנִים
וּבִירוּשָׁלַם מָלַךְ שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים: יב וְשִׁלְמֹה יָשָׁב עַל־כִּפְסָא דָּוִד אָבִיו וַתִּפְּנֵן מַלְכָּתוֹ מָאֹד אִי
עַל הַעֲלִיזוֹת:

בְּעִיר דָּוִד הָיָה צִיּוֹן יֵאָמְרוּ וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ דָּוִד עַל־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחֶבְרוֹן מָלַךְ שִׁבְעַת שָׁנִים
וּבִירוּשָׁלַם מָלַךְ שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים: יב וְשִׁלְמֹה יָשָׁב עַל־כִּפְסָא דָּוִד אָבִיו וַתִּפְּנֵן מַלְכָּתוֹ מָאֹד אִי
עַל הַעֲלִיזוֹת:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מָלַךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁפָל דְּבָרָיו אֶמֶת וְצַדִּיק:

נֶאֱמַן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמַן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּכַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כְּסָאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעַד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרֶךְ שְׁמֲךָ בְּכִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעַד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

א וַיִּשְׁמְעוּ עָלָיו שְׁרֵי מַפִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם וַיִּבְּנוּ עָרֵי מִסְכָּנוֹת לַפְּרֹעָה אֶת־פֶּתָם וְאֶת־רַעְמָם: ב וַיִּכְאֹשֶׁר יַעֲקֹב אוֹתוֹ בֶּן יִרְבֵּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיִּקְצֹוּ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: (יִשְׂרָאֵל) ג וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֹךְ: ד וַיִּמְרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבְלִבָּנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֶת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עֲבָדוּ כֵּהֶם בְּפָרֹךְ: ה וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמִּילֹדֹת הָעִבְרִית אֲשֶׁר שָׁם הָאֶחָת שְׁפָרָה וְשָׁם הַשְׁנִית פּוּעָה: ו וַיֹּאמֶר בִּילְדָכֵן אֶת־הָעִבְרִיּוֹת וְרֹאיתִן עַל־הָאֲבָנִים אִם־בֶּן הוּא וְהִמַּתִּין אוֹתוֹ וְאִם־בַּת הוּא וְחָיָה: ז וְתִירָאן הַמִּילֹדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ מִצְרַיִם וּתְחַיֶּין אֶת־חֵילָדִים:

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
א וַאֲלֹהֵי שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַפְּאִים מִצְרִימָה אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ כֹּאֲזֵ: ב רֹאבוֹן שְׁמֵעוֹן לִי וַיהוָה: ג יִשְׁשַׁכָּר זְבוּלֹן וּבְנִימֵן: ד דִּן וְנַפְתָּלִי גַד וְאִשָּׁר: ה וַיְהִי כֹל־נַפֶּשׁ יִצְחָק יַעֲקֹב שְׁבַעִים נַפֶּשׁ וַיִּסָּף הָיָה בְּמִצְרַיִם: ו וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל־אֶחָיו וְכָל הַדּוֹר הַהוּא: ז וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצֻמוּ בְּמֶאֱדָה מְאֹד וַתִּמְלֹא הָאָרֶץ אֹתָם: ח (לוי) ט וַיָּקָם מֶלֶךְ־חָדָשׁ עַל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־יָדַע אֶת־יוֹסֵף: י וַיֹּאמֶר אֶל־עַמּוֹ הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעֲצוּם מִמֶּנִּי: יא הִבֵּה נִתְחַכְמָה לוֹ פֶּן־יִרְבֶּה וְהָיָה פֶּרִי־תִקְרָאָנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם־הוּא עַל־שְׁנָאֵינוּ וְנִלְחַם־בָּנוּ וְעָלָה מִן־הָאָרֶץ:

לוח זמנים לשבוע פרשת ויחי בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	06:40	06:41	08:35	08:37	09:11	09:13	10:04	10:06	12:16	12:19	16:52	16:57	17:20	17:25	16:36	17:36
חיפה (ח)	06:43	06:43	08:35	08:37	09:12	09:14	10:05	10:06	12:15	12:18	16:51	16:56	17:16	17:21	16:25	17:32
ירושלים (ח)	06:40	06:40	08:34	08:35	09:10	09:11	10:03	10:05	12:14	12:17	16:54	16:59	17:17	17:22	16:18	17:33
תל אביב (ח)	06:42	06:42	08:36	08:37	09:12	09:14	10:05	10:07	12:16	12:19	16:50	16:55	17:19	17:23	16:34	17:34
אוסטריה, וינה (ח)	07:45	07:43	09:02	09:03	09:50	09:51	10:35	10:36	12:30	12:32	16:15	16:22	16:53	17:00	16:03	17:14
אוסטריה, מלבורן (ק)	06:04	06:10	08:56	09:00	09:43	09:47	10:58	11:02	14:02	14:04	20:47	20:46	21:19	21:18	20:29	21:31
אוקראינה, אודסה (ח)	07:41	07:39	09:03	09:04	09:50	09:50	10:35	10:36	12:32	12:35	16:24	16:31	17:01	17:07	16:12	17:21
אוקראינה, דונייצק (ח)	07:18	07:16	08:36	08:37	09:24	09:25	10:09	10:10	12:04	12:06	15:50	15:57	16:28	16:35	15:38	16:49
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	07:31	07:29	08:47	08:48	09:36	09:36	10:20	10:22	12:15	12:18	15:59	16:06	16:38	16:44	15:47	16:59
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	08:05	08:02	09:14	09:15	10:06	10:06	10:49	10:50	12:40	12:43	16:17	16:24	16:57	17:04	16:05	17:19
אוקראינה, קייב (ח)	07:58	07:56	09:07	09:08	09:59	09:59	10:41	10:42	12:33	12:36	16:08	16:16	16:49	16:56	15:57	17:11
איטליה, מילאנו (ח)	08:03	08:02	09:28	09:29	10:14	10:14	11:00	11:01	12:58	13:01	16:57	17:03	17:30	17:36	16:44	17:50
אקוודור, קיטו (ח)	06:15	06:18	08:44	08:47	09:15	09:18	10:18	10:20	12:50	12:52	18:23	18:26	18:47	18:50	18:07	18:59
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	05:47	05:53	08:38	08:42	09:21	09:25	10:35	10:38	13:35	13:37	20:11	20:11	20:41	20:41	19:53	20:53
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	06:20	06:26	09:11	09:17	10:03	10:07	11:20	11:24	14:28	14:30	21:21	21:20	21:56	21:55	21:02	22:09
ארה"ב, בולטימור (ח)	07:26	07:26	09:06	09:08	09:47	09:48	10:37	10:38	12:42	12:44	16:57	17:03	17:29	17:34	16:44	17:46
ארה"ב, ברוקלין (ח)	07:20	07:19	08:57	08:58	09:38	09:39	10:27	10:29	12:31	12:34	16:42	16:48	17:15	17:21	16:29	17:33
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	07:20	07:20	08:57	08:59	09:39	09:40	10:28	10:29	12:32	12:34	16:43	16:49	17:15	17:21	16:30	17:33
ארה"ב, דטרויט (ח)	08:01	08:00	09:35	09:36	10:17	10:18	11:06	11:07	13:07	13:10	17:14	17:20	17:47	17:53	17:01	18:06
ארה"ב, האוסטון (ח)	07:18	07:18	09:15	09:16	09:50	09:52	10:44	10:46	12:57	12:59	17:37	17:42	18:04	18:08	17:23	18:19
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	06:58	06:58	08:48	08:50	09:26	09:27	10:17	10:19	12:27	12:30	16:57	17:02	17:26	17:31	16:43	17:42
ארה"ב, מיאמי (ח)	07:08	07:09	09:11	09:13	09:45	09:47	10:40	10:42	12:56	12:59	17:44	17:49	18:11	18:15	17:30	18:25
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	07:18	07:17	08:53	08:54	09:35	09:36	10:24	10:25	12:27	12:29	16:36	16:42	17:09	17:15	16:23	17:28
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	07:43	07:43	09:21	09:22	10:02	10:03	10:51	10:53	12:55	12:58	17:07	17:13	17:40	17:45	16:54	17:58
ארה"ב, שיקגו (ח)	07:18	07:17	08:53	08:54	09:35	09:36	10:23	10:25	12:26	12:28	16:33	16:40	17:07	17:13	16:21	17:25
בוליביה, לה-פס (ח)	06:05	06:09	08:46	08:49	09:20	09:23	10:27	10:30	13:10	13:13	19:10	19:11	19:35	19:37	18:53	19:47
בלגיה, אנטוורפן (ח)	08:46	08:43	09:52	09:53	10:45	10:45	11:27	11:28	13:17	13:20	16:49	16:57	17:31	17:38	16:38	17:54
בלגיה, בריסל (ח)	08:44	08:42	09:52	09:53	10:44	10:44	11:27	11:28	13:18	13:20	16:51	16:59	17:33	17:40	16:40	17:55
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:26	05:30	08:11	08:14	08:47	08:50	09:56	10:00	12:46	12:48	19:03	19:03	19:25	19:25	18:45	19:36
ברזיל, ריו-דה-ז'נירו (ח)	05:15	05:19	08:00	08:03	08:36	08:39	09:45	09:48	12:34	12:36	18:44	18:45	19:11	19:12	18:27	19:22
בריטניה, לונדון (ח)	08:05	08:03	09:11	09:11	10:04	10:03	10:46	10:46	12:36	12:38	16:08	16:16	16:48	16:55	15:59	17:11
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	08:24	08:21	09:21	09:21	10:17	10:17	10:57	10:58	12:44	12:47	16:04	16:13	16:49	16:57	15:56	17:13
גרמניה, ברלין (ח)	08:16	08:13	09:18	09:18	10:12	10:12	10:53	10:54	12:42	12:44	16:09	16:17	16:51	16:58	15:57	17:14
גרמניה, פרנקפורט (ח)	08:24	08:22	09:34	09:35	10:25	10:25	11:08	11:09	13:01	13:03	16:37	16:45	17:18	17:25	16:26	17:40
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:20	05:25	08:07	08:11	08:44	08:48	09:55	09:58	12:47	12:49	19:11	19:12	19:32	19:32	18:54	19:43
הודו, מומבאי (ח)	07:13	07:14	09:24	09:26	09:56	09:58	10:53	10:56	13:14	13:16	18:14	18:18	18:40	18:43	18:00	18:53
הודו, פונה (ח)	07:08	07:09	09:19	09:22	09:52	09:54	10:49	10:51	13:10	13:12	18:11	18:15	18:37	18:40	17:57	18:50
הונגריה, בודפשט (ח)	07:31	07:29	08:50	08:51	09:38	09:38	10:23	10:24	12:19	12:21	16:07	16:14	16:44	16:51	15:54	17:05
טורקיה, איסטנבול (ח)	07:25	07:25	09:02	09:03	09:44	09:44	10:32	10:34	12:35	12:38	16:46	16:52	17:19	17:24	16:33	17:37
יוון, אתונה (ח)	07:41	07:41	09:24	09:25	10:04	10:05	10:54	10:56	13:00	13:03	17:19	17:25	17:50	17:56	17:06	18:08
מולדובה, קישינב (ח)	07:50	07:49	09:11	09:12	09:58	09:59	10:43	10:45	12:40	12:42	16:29	16:36	17:07	17:13	16:17	17:27

לוח זמנים לשבוע פרשת ויחי בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	07:11	07:12	09:21	09:24	09:54	09:56	10:51	10:53	13:11	13:14	18:11	18:15	18:37	18:40	17:56	18:50
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	04:47	04:54	07:37	07:43	08:39	08:43	09:59	10:03	13:13	13:16	20:21	20:19	21:01	20:59	20:02	21:15
נפאל, קטמנדו (ח)	06:55	06:56	08:55	08:57	09:30	09:32	10:24	10:26	12:39	12:41	17:22	17:27	17:50	17:54	17:08	18:04
סין, בייג'ין (ח)	07:36	07:36	09:15	09:16	09:56	09:57	10:45	10:46	12:49	12:52	17:03	17:08	17:35	17:40	16:47	17:52
סינגפור, סינגפור (ח)	07:08	07:11	09:36	09:39	10:07	10:09	11:09	11:12	13:40	13:42	19:11	19:14	19:35	19:38	18:55	19:47
פולין, ורשא (ח)	07:45	07:42	08:47	08:47	09:41	09:41	10:22	10:23	12:11	12:14	15:38	15:46	16:21	16:28	15:27	16:44
פרו, לימה (ח)	05:49	05:53	08:27	08:30	08:59	09:02	10:05	10:08	12:46	12:48	18:38	18:39	19:02	19:04	18:21	19:14
צרפת, ליון (ח)	08:22	08:20	09:46	09:47	10:32	10:32	11:18	11:19	13:16	13:18	17:10	17:17	17:47	17:53	16:58	18:06
צרפת, פריז (ח)	08:44	08:42	09:58	09:59	10:48	10:48	11:32	11:33	13:26	13:28	17:10	17:17	17:47	17:54	16:58	18:09
קולומביה, בוגוטה (ח)	06:06	06:08	08:31	08:33	09:02	09:04	10:03	10:06	12:32	12:34	17:57	18:00	18:21	18:24	17:42	18:33
קנדה, טורונטו (ח)	07:51	07:50	09:21	09:22	10:05	10:06	10:52	10:54	12:53	12:55	16:58	17:04	17:29	17:35	16:45	17:48
קנדה, מונטריאול (ח)	07:34	07:33	08:59	09:00	09:45	09:45	10:31	10:32	12:29	12:32	16:26	16:33	17:01	17:07	16:14	17:21
קפריסין, לרנקה (ח)	06:54	06:54	08:42	08:44	09:20	09:21	10:12	10:13	12:21	12:23	16:48	16:53	17:17	17:22	16:34	17:34
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	09:19	09:15	10:10	10:10	11:08	11:08	11:47	11:48	13:31	13:34	16:44	16:53	17:31	17:39	16:33	17:56
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:58	08:54	09:44	09:44	10:44	10:44	11:23	11:23	13:05	13:07	16:16	16:25	17:01	17:09	16:05	17:26
רוסיה, וסטוב-על-הדון (ח)	08:08	08:06	09:28	09:28	10:15	10:15	11:00	11:01	12:56	12:59	16:45	16:52	17:23	17:29	16:33	17:43
שווייץ, ציריך (ח)	08:13	08:11	09:32	09:33	10:20	10:20	11:05	11:06	13:01	13:04	16:54	17:01	17:27	17:34	16:42	17:48
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:43	06:45	08:59	09:02	09:31	09:33	10:30	10:32	12:53	12:56	18:04	18:07	18:28	18:32	17:49	18:41

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ טכ"ח - התנועותיות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קָדֵשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזוֹ חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׁמֻחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחְזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיִּית רָעוֹת בְּדֶרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוֹת הַמְתַּרְגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רוֹאֵינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלִתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי ש"י הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00714
05/01/2020

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים